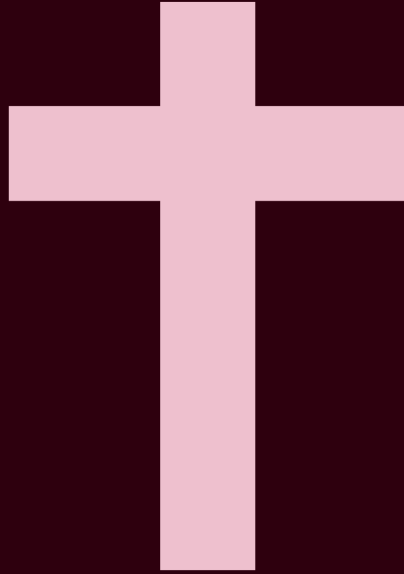

Lologena Wo Kienane
Yesu Kristo Kome
Kewo

The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu

Lologena Wo Kienane Yesu Kristo Kome Kewo
The New Testament in the Lewo Language of Epi Island, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Lewo langue de l'île d'Épi au Vanuatu — Niutestamen
long Lewo lanwis, blong Epi Aelan, Vanuatu

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lewo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019
ee028e1c-7e53-571d-8041-681daaf580e8

Contents

INT	1
Matiu	2
Mak	77
Luk	122
Yoane	203
Yumaena Lala	261
Rom	342
1 Koren	381
2 Koren	416
Kalesia	440
Episas	454
Piliþae	465
Kolosi	474
1 Tesalonaika	483
2 Tesalonaika	490
1 Timote	494
2 Timote	504
Taetas	511
Pilimon	516
Le Yu Lala	519
James	547
1 Pita	556
2 Pita	567
1 Yoane	573
2 Yoane	581
3 Yoane	583
Sut	585
Nakilologianega	589

Preface

This publication is the New Testament in the Lewo language. The 3,500 speakers of Lewo live on the east coast of Epi, an island in the Shefa province of central Vanuatu. It was translated over the years 1982 to 2015 by the Lewo Translation and Literacy Project, which operated under the Epi Council of Chiefs and the churches on the island. The translators were Kapiapo Melio, Andrew Avio, and John Sethy. The translation advisor and editor was Robert Early. Numerous Lewo speakers assisted as committee members and reviewers, and the support provided by many overseas donors is acknowledged.

Visena Pesa

Visena lala e Naviranarena Viyu naga molue susumo kome visena na Krik. Siraunia, apilopu pim kome visena taḗena la moki talivi viora e yomerava. Mis lala naḗa apim Vanuatu asiar navilopuena kome kieta visena.

Mis Graham Horwell amio elta laḗas apilopu tusi laḗas sumo, ana pe punu re poli. Asiar si na siriena kome Lewo e 1982 pog naḗa Mal-tarwo Robert Early myuḗae amio Elta Kapiapo Melio sumo, ḗisna Andrew Avio mila towe yuḗaena, ḗisna John Sethy naga ḗena mila yuḗaena nawuloveveena namaro.

Yuḗaena nene pa ḗaga tol kasi nini 2016 naḗa yuḗaena keviu pimi ḗisi, ana tusi kiena ne Ntewa pimi pani yeririna lala naḗa apisin visena na Lewo. Potena keviyu pan ita punuga nae Epi, sane suḗe lala, suḗare lala, la naḗa akoan kilavaru a la naḗa amila yuḗaena sane asike loyuḗa e komiti na vilopuen visena pona amiyuḗae sane yaru na vilopuen visena, pona lala na wuloveveena visena.

Po pon telavia sane pe nalaena wotanea naḗa Ntewa na mava mla pan

ita, ve teligan lua re, ana teuloia, tesuḗalu ea, telelaga ea naḗa naga pisawali ke Suḗe Yesu pan ita, vena ḗlaen kieta maliena lala e yomarava nini, a e ḗena e legiena maro.

Nono naḗa teke ea kulus nen tusi wa naga kinas sanini

Tusi Wa ḗeke e wosnen klavaru ana kapi tego ke ea.

Klavaru – toutouena na suḗalu ḗareraena ve kulul re pogos tai
Tusi Wa – Visena kiena ne Ntewa
Kapi – Ninuna ne Ntewa tego li yo
punuga

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naña
MATIU
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Kompasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Matiu Siriyuia*”, naga pisawal lologena wo sape Yesu, naga yaru naña Ntewa pisaar pa kiena yeririna la nanua sumo rui sape yoko naga imi vena tamalia la. A e Yesu, navisaarena la naña Ntewa pisaar pa kiena yeririna lala e Tusi Pesa ana pimi m̄alivi narui. Yesu paeme e yo kiena lus nae Israel lala, a kiena lologena wo nene, naga pe kiela re ga poli, naga pe kiena yeririna punuga na yomarava nini.

Matiu mligan ruru kompasnen tusi la nene sumaga sanene. Naga pisayu p̄esania, naña Yesu paeme, a naga pisayu m̄enaga naña Yoane kea, a naña Yermare kilalia. A siraunia, naga pisayu naña Yesu siari kiena yum̄aena e yo naña Kalele sun̄a pisawal ke lologena wo pa yaru lala, pian la, a kila ruru kiela inanena lala. Siraun nene, naga pisayu m̄ena naña Yesu pa ma Yerusalem, amio suri la naña Yesu kila maron e kiena legiena na olua maro. A naga pisayu maron naña Yesu mare, a yoko mal sina.

Matiu pisayu naña Yesu naga pe navianiena tai naña po taulu navianiena tañena lala a nam̄areraena na visawalen kinasnen navisaluaena kiena Ntewa sike e naga, a pisayu p̄elaga naña Ntewa pimi pe Parin Suñe kiena ne kiena yeririna lala.

Suri la moki naña Yesu pian la ea, Matiu miliḗere kompas lima, sanene:

Yesu pian kiena yeririna lala metava e kunusa. E kiena vianiena nena, naga pisawal p̄elaga naña yaru la monar akila, vena aimi naña Ntewa ve kiela Parin Suñe. A naga pisawal kiela yum̄aena lala, ana taman pan la vena ayum̄aena, a pisayu sur la naña yoko atolia e luwasnen kiela maliena e yomarava viu naña Ntewa imi ve Parin Suñenia. Kiena vianena la nene sike e marana na keviu lima vito tol marana na keviu olua.

Yesu pian kiena yeririna lualima taaga pa lua. A mila m̄areraena pan la vena ava avisawal kiena lologena wo va yaru tañena lala. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima.

Pakaiwa la naña Yesu pisa vena visayuen yaru la naña Ntewa pe kiela Parin Suñe, e yomarava viu naña yoko ava asike ea. Pakaiwa la nene sike e marana na keviu lualima taaga pa telu.

Yesu pian kiena yeririna lala e p̄elaga naña yaru monar kila vena tavevea. Navianena la nene sike e marana nakeviu lualima taaga pa orelu.

Yesu pian kiena yeririna lala, pisayu suri la naña yoko imi m̄alivi e legiena maro, a e yomarava viu naña Ntewa ve Parin Suñenia. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima lua pa vari a lualima lua pa lima.

Kompasnen tus la nini

Repinane Yesu lala a Yesu paeme
1:1—2:23

Yum̄aena kiena Yoane Nakeena
3:1-12

Yoane kee Yesu, a Yermare tañalia
3:13—4:11

Yesu kila kiena yum̄aena e lepas
naña Kalele 4:12—18:35

Yesu moluwe Kalele pa ma
Yerusalem 19:1—20:34

Legiena na maro kiena Yesu
naña kila kiena yum̄aena garu

Yerusalem a yo la naŭa lavisin
ga Yerusalem 21:1—27:66
Yesu mal sina a kiena nalogena
lala apisu naga 28:1-20

Repina ne Yesu lala

Luk 3:23-38

¹ Yesu Kristo naga molue kome lus na yermarua keviu lalua kiena ne repina ne le Yu lala, nane Epraam naga sumo, amio Tepet naŭa naga sirau. Repina ne Yesu la punu ga, la kiela kia sanini:

² Epraam naga narina naŭa Aisak. Aisak naga narina naŭa Sekop. Sekop naga narina naŭa Suta, amio wenla taŭena lala.

³ Suta naga narina lua, Peres amio wenla Saera, naŭa lalua na ape kaora, naŭa lalua na anela naŭa Taŭa.

Peres naga narina naŭa Ebron.

Ebron naga narina naŭa Ram.

⁴ Ram naga narina naŭa Aminatap.

Aminatap naga narina naŭa Nason.

Nason naga narina naŭa Salom.

⁵ Salom naga narina naŭa Poas, a Poas nene naŭa naga anena Reap. Poas naga narina naŭa Opet, a Opet nene naŭa naga anena Rut. Opet naga narina naŭa Sese.

⁶ Sese naga narina naŭa Tepet, a Tepet nene naŭa naga pe ĵarin suŭe kiena ne le Israel lala.

Tepet naga narina naŭa Solomon, a Solomon nene naŭa anena, naga wona ne Uraea na sumo.

⁷ Solomon naga narina naŭa Reopoam.

Reopoam naga narina naŭa Apia.

Apia naga narina naŭa Asa.

⁸ Asa naga narina naŭa Seosepat. Seosepat naga narina naŭa Soram.

Soram naga narina naŭa Usaea.

⁹ Usaea naga narina naŭa Sotam.

Sotam naga narina naŭa Eas.

Eas naga narina naŭa Isakaea.

¹⁰ Isakaea naga narina naŭa Manasa.

Manasa naga narina naŭa Amon.

Amon naga narina naŭa Sosaea.

¹¹ Sosaea naga narina naŭa Sekonaea, amio wenla lala. Ana e pogos kiena ne la nene narui, yaru lala na purvanua taŭena naŭa Pabilon apanon aŭure plan le Israel lala ava ayuŭa korena garu Pabilon.

¹² Sekonaea naga narina naŭa Seltiel, nane pogos naŭa le Israel lala amiyuŭa korena ke garu Pabilon wa.

Seltiel naga narina naŭa Seruŭapel.

¹³ Seruŭapel naga narina naŭa Apiut.

Apiut naga narina naŭa Eliakim.

Eliakim naga narina naŭa Aso.

¹⁴ Aso naga narina naŭa Satok.

Satok naga narina naŭa Akim.

Akim naga narina naŭa Eliut.

¹⁵ Eliut naga narina naŭa Eliesa.

Eliesa naga narina naŭa Matan.

Matan naga narina naŭa Sekop.

¹⁶ Sekop naga narina naŭa Yosop, naŭa wona ne Maria. Maria nene, naga anenane Yesu, naŭa apisape naga pe Navisaarena.

¹⁷ Siar e Epraam, teras lelei lala pimi tol Tepet, teras la nene tol lualima taaga pa vari. A siar e Tepet pimi tol pogos naŭa le Pabilon lala aŭure plan le Israel lala avanon ayuŭa korena garu Pabilon, teras lelei lala tol ĩena ga lualima taaga pa vari, a siar e pogos naŭa la asike garu Pabilon, pimi tol Kristo, teras lelei lala tol ke sina ga lualima taaga pa vari.

Yesu paeme

Luk 2:1-7

¹⁸ Suniena nini kiena ne Yesu Kristo, naŭa naga paeme sanape, naga sanini: naga anena, sira naŭa Maria, naŭa la apisaaria sumo asape yokorena talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop. Ana pogos naŭa lalua pe atalopa re poli wa, Maria naga mlogekilale naŭa naga ĩeŭena, na pimi kome Ninuna Wa.

¹⁹ A Yosop naŭa la apisaaria apisape

yokorena naga talopa amio Maria nene, naga pe yaru wo tai, a naga pe pisa re pisape Maria naga kila suri tai piowa poli. Ana naga pisu sane p̄isi na lalua na monar akilaro kiela navisaarena nene, ana naga sitom ke pisape kila ga e p̄elaga tai naḡa malumu ga, vanon naḡa naga yepen mavin kilaen Maria memawa mane-ne vanon suri nene. ²⁰ A pogos naḡa naga sitom ke sape kila sanene, naga m̄enia, pisu navisi tai kiena ne Ntewa m̄alivin naga, ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, ko lus kiena ne Tepet, ko na ve ologe re viowagan naḡa oure Maria ve wom̄a, vanon sisi naḡa teke e naga, naga pimi ga kome Ninuna Wa. ²¹ Yokorena Maria war narina yerm̄ene, a monar osikia kiena kia Yesu Natamaliaena, vanon yokorena naga warplan mlamulena viowa lala vetan kiena yeririna lala.”

²² Ana suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, sa naḡa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo, ²³ naḡa naga pisape

*“Yokorena sira m̄ee tai naḡa yerm̄ene
pe pisu re poli wa, naga
m̄eḡena,
p̄isi na war narina tai ve
yerm̄ene,
ana p̄isi na asikia kiena kia ve
‘Emanuel.’”* **Ais 7:14**

Kia naḡa “Emanuel” naga kana kinas sane “Ntewa sike amio ita.”

²⁴ Pogos naḡa Yosop tavilo sina, kila sa naḡa navisi kiena ne Ntewa pisa pania, ana naga talopa amio Maria, p̄ere pe wona. ²⁵ Ana pe pa pisu re Maria tol pogos naḡa Maria p̄arlua narina nene. A pogos naḡa Maria p̄arlua sisi nene, ana Yosop sikia kiena kia “Yesu.”

2

*Yaru la naḡa akilia ruru p̄elaga
kiena ne verue lala apimin asape
avisu Yesu*

1:21 Luk 1:31 1:25 Luk 2:21

¹ Yesu naga paeme e pulkumali tai, kiena kia Petleem, lepas nae Yutea. E pogos naḡa Yesu paeme, Erot naga pe p̄arin suḡe kiena ne le Yu ke lala. A siraunia, pe piavi re nena poli, ana yaru la p̄asia naḡa la akilia ruru p̄elaga kiena ne verue la po paḡisi, apimi atol garu Yerusalem. Susumo la nene amolue e kiela purvanua, e lepas naḡa mrae molue ke komea, ana apimi. ² Ana la apiun tan yaru lala, asape “?Sisi naḡa paeme mare ga na wa, naḡa asape p̄isi na naga vim ve p̄arin suḡe kiena ne le Yu lala, naga m̄eke pe? Imimi moḡal kiena verue rui, molue ke e yo naḡa mrae molue ea, ana imimi mepimin ke mesape meieluar naga.”

³ Ana pogos naḡa P̄arin Suḡe Erot tol visena la nene, amio yaru taḡena laḡasia nae Yerusalem, amloge, ana la pe akekaran re nena ga. ⁴ Ana Erot pio yerkawa kiena ne yaru wa lala amio navianena navisaluaena lala apimi apisuia, ana naga piun tan la, pisape “?Navisaarena naḡa apisape p̄isi na naga imi, la apisa ke asape p̄isi na naga vaeme pe?”

⁵ La naḡani apisatam̄ea, asape “Yokorena Navisaarena naga vaeme garu lepas nae Yutea, e pulkumali naḡa Petleem. ⁶ Nanene vanon naḡa sumo na, navisawalena tai siriyuia, pisape

*‘Ntewa naga pisa sanini, pisape
“Amiu nae kumali naḡa Petleem,
amiu taḡatete avisavenua,
yerkawa taḡena nae Yutea lala,
la atola metavan amiu, ana
amiu na ato ga tano, peraga,
vanon yokorena nasumonena ke-
viu tai molue nenaga kom pun
amiu,
ana naga visuar ruru kiau yeri-
rina lala nae Israel.” ’”* **Maika
5:2**

⁷ P̄isi na P̄arin Suḡe Erot naga pio vinaun ga yaru na kilia ruruen p̄elaga kiena ne verue la nene, vena aimi avis ga amio naga taaga, vena naga loge ruru tan la, pisape la apisu

verue nařani kate na pogwai. ⁸ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu na monar ava akale siři nene vano-o alualia, ana awasuře si aimi avisawal van inu, vena inu mēna ga nevano neieluar naga,” ana naga mligan la apa garu Petleem. Ana kiena visena nene nařa naga pisa ana pisokan ga, naga sinenan pisape visae lual sisi tomtom nene, ana weřaria.

⁹⁻¹⁰ Ana yaru la nene la amloge visena kiena ne řarin suře nene řisi, ana apa sina ga e kiela mrapplepa, ana apisu sina verue nene nařa tego řesia e lepas nařa mrae molue ke komea. Pogor nařa la apisu si verue nene, akekara pařisi, ana verue nařa naga sumon la mē ga pano-o atol e nařa sisi nene mēke ea. ¹¹ Ana la apa loyuma e yuma nene, apisu sisi nene, amio anena nařa Maria. Ana la akinai, amieluar naga. A la apikeřa kiela karo lala, apar plan kiena nalaena la pania, suri tai nařa kol, amio suri lalua nařa ponos taninu po pařisi sa nařa mařes, nařa kiela kia prakensis, amio mer, nařa mer nene naga kana kilavaru keviu pařisi.

¹² Ana kolemalu, Ntewa pisi pan la e mēniena tai, pialuřar la pisape “Ve ava akom re si lepas nařa puna ne Erot.” Ana la amligan yo nene, ařasuřela ke sina ga, akome mrapa tařena apa kiela.

Ařurelua Yesu, ařure apa Isip

¹³ Pogor nařa yaru la nene amial rui, ana Yosop mēnia mē navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, pisa pania pisape “Yosop, osuřalu, owar ninis nene amio anena, amiu aure ava garu Isip, vanon lavisi ke řarin Suře Erot kale ninis tomtom nene vena weřar narui. Ava asuma garu Isip vano-o tol pogor nařa nevisa van ko, ana awasuře amiu si aimi.”

¹⁴ Ana Yosop mlogear visena kiena navisi nařani, ana suřalu řarlua ninis tomtom nene amio anena, ana amligan plan ke e yemalo nene, ana

amialin ke ava garu Isip. ¹⁵ Ana la apa asuma garu Isip yam piavi li mē ga, pano-o tol pogor nařa řarin Suře Erot mare.

Suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai nařa Navisawalena Osea naga pisawal nanua sumo vena vim ve lelaga, nařa naga sapenua

“Naruu na yermene sike garu Isip, ana nevio naga wasuře imi.” *Ose 11:1*

Yaru nakilaen mara lala aņe mořar ninis lala

¹⁶ Pogor nařa řarin Suře Erot naga kilia sape yaru nakilia ruruen řelaga kiena ne verue lala pe akila re sa nařa naga pisa poli, pe apimi akom re si puna poli, ana naga sinena mimi pařisi, ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Ava akale ninis la punu ga nařa ape yermene asike Petleem, a la mēna ga nařa asike lavisinia, la nařa pe kiela kas lua re poli wa, ana awe mořar la make ga amarmare.” řarin Suře nene naga polo pogor nene sanini, vanon mloge visena tan yaru la nene, nařa apisawal mesmesun pania nanua e pogor nařa verue nene kateřesia.

¹⁷ Suri la nene kila visena nařa Navisawalena Sereņaea naga pisa sumo pimi pe lelaga, nařa naga pisape

¹⁸ “*Le Raņa lala amloge sira nae pula tai tagi na tagi, naga mloge piowa pařisi, sira nene naga Resel, nařa naga tagin ke mapina lala.*

Ana naga yepena mavin yaru tai kila luřelupeena vena loge wo sina, vanon mapina la akokovio make řisi rui.” *Ser 31:15*

Yosop řar Yesu nene molue Isip, řasuře si pa Nasaret

¹⁹ Ana pogor nařa Yosop lala asike garu Isip wa, ana řarin Suře Erot naga mare. Ana Yosop mēnia, pisa sina navisi kiena ne Ntewa tai pimi

puna, ²⁰ ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, osumālu, oure ninis nene amio anena, awasuḡe amiu si, ava garu kiamiu purvanua naḡa Israel, vanon Parin Suḡe Erot nene naḡa naga sape weḡar ninis nene, naga mare rui.” ²¹ Ana Yosop naga mlogear visena nene, naga sumālu, ḡar ninis nene amio anena, aḡasupela ke sina ga apa e kiela purvanua naḡa Israel.

²² Pogos naḡa la amialin ke asape ava tol garu Yutea, ana Yosop mloge asape Akaleas kus ke lelana ne arimana naḡa Erot, pe ḡarin suḡe ke garu Yutea. Ana Yosop maraun si vaen garu Yutea, ana naga ḡeni si tai, ḡal Ntewa naga pisi pania, pisaluḡar pisape “Ve ova re si garu Yutea,” ana Yosop lala apalein e yo taḡena tai, kiena kia Kalele. ²³ Ana la apa asike e kumali tai e lepas nene, kiena kia Nasaret.

Suri nene pimi kate sanene vena kila visena kiena ne navisawalena lala vim ve lelaga, naḡa la apisayu Navisaarena nanua sumo rui, naḡa la apisa apisapenua
“Yokorena, lala avisave naga ve yaru nae Nasaret tai.”

3

Yoane Nakeena sike ga e yokorena, mlologon ke navilopuena

Mak 1:1-8; Luk 3:1-8; Yoane 1:1-28

¹ Yesu naga kapuru pimi keviu, gar ga Nasaret, ana e pogos ke nene narui, Yoane Nakeena naga pimi ḡarpoyo e yokorena e lepas nae Yutea, ana naga sumā mlologon ke, pisapenua ² “Amiu na monar avilopu amiu, vanon Nasuḡenena kiena ne Ntewa pimi ke narui.” ³ Yoane Nakeena nene naga pe yaru naḡa Navisawalena Aisea pisawal nanua sumo rui, naḡa naga pisa, pisapenua

“Pulgon yaru tai sumā pio ke e yokorena, pisape

‘Amiu akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi ḡalivi e kiamiu malena lala.’ ”
Ais 40:3

⁴ Yoane Nakeena nene naga sane Navisawalena Elaisa nene nanua sumo, sa naḡa naga pe miyen re kulsota naḡa po poli, ḡana kulsota na ape ga e vilulus nen kamel, a kiena kilika na kararen ḡeḡena na amiyuḡaen ga e kulus nen puluk. A kana kinanena e yokorena, kan ga narin suri la naḡa asape kurpo ne, amio suri kiki naḡa sukapak tetan la amiyuḡaenia. ⁵ Naga sumā e yokorena nene pano pano-o, ana yeririna nae Yerusalem lala amio ḡena ga pulkumali taḡena lala nae lepas naḡa Yutea, a pulkumali ḡena ga la naḡa lavisin wii nae Yortan, la apanon apisu naga. ⁶ La amiya-gogon kiena lologena lala, a la apisa plan kiela mlamulena viowa lala pania, ana Yoane kela e wii nae Yortan.

⁷ Ana e pogos tai, Yoane pisu naḡa yeririna la moki na ḡegas nalotena lua nene kiena ne le Yu lala, naḡa Varasi lala amio Satusi lala, la apimin ke naḡa naga ke la, ana naga pisi ḡarera pan la, pisape “?Amiu na sane lomāra lala, naḡa la amaraun kapi tai ana la aḡure, ana amiu na asitom asape akilia aurmatan kapi naḡa Ntewa naga ḡisi na ligan imi, naḡa pe amiu apilon amiu re poli wa? ⁸ Ana visae ve lelaga kemua naḡa amiu amaraun nakoena nene, ana kiamiu malena naga monar war mras la naḡa powo, naḡa torokin kiamiu navilopuena nene. ⁹ Ana avisuar amiu, popon amiu na ve awarwar amiu re sina, sa naḡa asuḡa akila ke rui, naḡa apisa ke asape ‘A, ita na poga ga rui, okilakan ita na tepe lus ruru kemua kiena ne yermaru Epraam.’ Ana nanene na pe suri re tai nene poli, vanon visae Ntewa naga sinenania, naga kilia la ga

kilavaru la nene, kila la aimi ave lus kiena ne Epraam la ve moki, vena akus lelemiu. ¹⁰ Nevisa van amiu, nesape m̄ekiavi mon ruru rui pisape teroro purlaki la naṓa pe ṓar re mras wo poli, ana yokorena ateroro la ana akoven la ava e kapi. ¹¹ In na nepimi sumo, ana nekee amiu ke ga e wii, vena kila merarava sa naṓa amiu apilopu amiu rui, ana yaru taṓena tai naga pimi ke siraun inu wa. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na nepiowa ga, netorokin re nowar plan kiena kulus nen lana poli, pona nekilia nekila kiena yum̄aena taṓena lala. Ana naga ke narui, naga kilia kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala e kiamiu malena lala. ¹² Naga na sane mlarar ke koruak nayuraren wit e limana, ana sisilin plan mrasa la akekapil vito lele taṓena, a vinus vito lele taṓena, ana war plan mrasa va um̄a m̄ana, a yokorena naga kilia kuan vinusa va e kapi naṓa taṓatete mare pogos tai.”

Yoane ke Yesu

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Ana Yesu mligan lepas naṓa garo Kalele, pam e wii nae Yortan vena Yoane ke naga. ¹⁴ Ana Yoane pisape visaluṓaria, pisapenua “?Sanape na ko opamin osape nekee ko? Suri nene na pe mesmesu re poli. Popon ga ko na okee inu.”

¹⁵ Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “Peraga, ṓisi na ve ve sa re nene, popon ita na tetam̄an ga tetaveve suri wo la naṓa Ntewa naga sinenania sape tekila.”

Ana Yoane tam̄an Yesu pimi puna, ana kea.

¹⁶ Ana pogos naṓa naga ke ṓisi, Yesu naga molue e wii pa metava, ana veraga ma e peni pietava pania, ana naga m̄al Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa naṓa lom̄e, pitomi tol Yesu. ¹⁷ Ana la amloge Ntewa nae ma e peni pisi pitomi tano, pisape

“Nene na naruu ne, naṓa nesitom naga paṓisi. Kiau sitomena teke ga e naga, a nekekaran naga paṓisi.”

4

Parin suṓe kiena ne yermare lala taṓali Yesu

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ Suraun naṓa Yoane Nakeena kee Yesu ṓisi, ana Ninuna Wa naga sumon Yesu pa e yokorena tai, vena Yermare taṓali naga. ² Ana e pogos nene, Yesu monsilun leniena tol legiena lualima vari a lemalo m̄ena ga lualima vari, a siraunia naga viso kari paṓisi. ³ Ana Yermare, yaru na taṓalien yeririna lala, pimi pisa pania, pisape “Visae ko na ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko ovisali van kilavaru la nene aimi ave kilaparavi, vena okan tai.”

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa sanini pisape

‘Kinanena ga taṓatete kila yaru mali, ana visena punu ga naṓa Ntewa pisa, naga ga nene kilia kila yaru mali.’ ” *Naw 8:3*

⁵ Ana Yermare pisape wereli sina ga sitomena kiena Yesu va garu e Yum̄a Wa naṓa garu Yerusalem, ana mligan naga sike e yo tai naṓa pa manene metava paṓisi e wosoyum̄a Mana Ntewa. ⁶ Ana naga pisa pania, pisape “Visae ko ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko oula, oto tano e nene. Ana yoko ko okila woga ga ne, vanon Visena Wa pisayu Ntewa, pisape

‘Naga yoko ligan kiena navisi lala aimi avisuar ko m̄aga, ana la ayukop yaun ko ga om̄eke metava e limala, vena ve owan re lam̄a e kilavaru tai.’ ” *Yauena 91:11,12*

⁷ Ana Yesu pisatam̄e ke sina ga Yermare, pisa pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa m̄ena ga sanini, pisape

‘Ko na tařatete otařali kiořa Suře Ntewa, nařa otařali om̄areran osape naga kila kiořa suri tai.’” *Naw 6:16*

8 Naga na, Yermare řere ke sina ga sitomena kiena Yesu pa metava e pupia kunus tai, pisape “Visae ova ose kunus nene, okira vito tano ovisu purvanua kerkeviu la ne sike e yomarava nini, amio kala suri wo la nařa asike ea.” 9 Ana tařali ke sina ga Yesu yam telu narui, pisa pania, pisape “Suri punu la nene na yokorena netam̄an van ko, visae okinai olotun inu.”

10 Ana Yesu pisatam̄ea, pisa pisape “Ko oure, Yermare. Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Pisi na monar olotun ga Ntewa naga taaga, nařa pe kiořa Suře, a okila ga kiena yuřaena naga taaga.’”

11 Ana Yermare purmatan Yesu, ana navisi la apitomi, apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yuřaena garu lepas nae Kalele

Mak 1:14-15; Luk 4:14-15

12 Ana e pogos nene, li na mara lala kiena Parin Suře Erot la atarar Yoane Nakeena, amligan naga pa e yuřa nakoena. Ana pogos nařa Yesu mloge nalogeena nene, naga sitom sape wasuře si vito garo Kalele. 13 A pogos nařa naga řasuře si pito garo Kalele, ana naga pe pa re si garo Nasaret poli, naga pito la garo Kapeneam rui, pulkumali nařa řeke lavisin lapa nae Kalele. Yo la nařa siar Kalele pito tol yo losi, yo la nene porotano kiena ne lus lalua kiena yermarua lalua na nanua sumo, Sepulan amio Naptali.

14 Suri nene pimi řalivi vena kila visena kiena ne Ntewa nene vim ve lelaga, sa nařa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo rui, nařa pisape

15 *“Amiu yaru lala nae yo kiena ne Sepulan amio yaru lala nae yo kiena ne Naptali,*

nařa asike likan wii nae Yortan amio pupia sive, amiu yaru la nae garo Kalele, e lelen yaru la moki nařa pe ape le Yu re poli asike ea, amiu aloge visena nini:

16 *Yeririna la nařa asike e yemalolo, řisi na alual pupia yomerarava tai.*

La nene asuke ga e yemalolo silaga, nařa la na ape namarena ga, ana pupia yomerarava tai tego pařisi pimi tegoli la.” *Ais 9:1,2*

17 Ana siar e pogos nene, Yesu suřa ga mlologon ke, pisapenua “Amiu na monar avilopu kiamiu sitomena vetan kiamiu mlamulena viowa lala, vanon nařa nasuřenena nae ma e peni pimi ke lavisin narui.”

Yesu pio yaru na wereen ika la vari

Mak 1:16-24; Luk 5:1-11

18 Ana Yesu suřa ga miyaloro ke e isinen pupia lapa nae Kalele, ana řal yaru la lua, Saemon Pita amio wenla nařa Antru. Lalua asuřa ga akuan ke lilivi, vanon lalua na ape yaru na wereen ika. 19 Ana naga pisa pan lalua, pisape “Amiu lua ataveve inu, ave kiau yaru lala, vena nevian amiu ana ave yaru na wereen yaru lala.” 20 Ana lalua nene amligan kiela lilivi nařani veraga ga, lalua ataveve Yesu.

21 Ana Yesu mial li ga pa laa sane, řal si yaru la lua Semes amio wenla nařa Yoane, la lua na la narina ne Sepeti. Lalua asike e kiela los nen wa tai amio arimala, lala asuřa ga akila ruru ke kiela lilivi. Ana Yesu pio lalua pisape lalua atavevea, 22 ana la lua asuřalu veraga, amligan arimala řeke e wa, ana ataveve Yesu apano.

Yesu mlologo, pian ke yaru lala, a kila ruru ke namaiena lala

Luk 6:17-19

23 Ana Yesu miyaloro ke pa e yo punu ga garu Kalele, pian ke le

Yu lala e loyuma e kiela yuma na lotuena lala. Ana naga pisawal ke nalologena wo nene nasupenena kiena ne Ntewa, a kila ruru ke yaru la naŋa maiena sike e yepela, a kila yaru la naŋa yepela laŋas malmalumu, apimi amloge po sina. ²⁴ Ana la asunyu kia kiena Yesu pa kalo mena yo punu ga e lepas naŋa Kalele na vito tano, naŋa apio asape Seria. Ana la apure yaru la naŋa amai e yo punu ga nene apimi puna Yesu. La nene, laŋasia naŋa amai, laŋasia naŋa magka kar kare la amloge piowa paŋisi, laŋas naŋa yermare la asike e la, laŋas naŋa amarmarelu ke lala, a laŋasia naŋa yepela laŋasia marmare, ana Yesu kila ruru punu ga namaiena la nene amloge po sina. ²⁵ A yaru la moki paŋisi naŋa ataveve Yesu e pogos nene. La nene apimi garu Kalele, a e mena e lepas naŋa pulkumali lualima sike ea, a garu Yerusalem, a garu lepas taŋena lala nae Yutea, a ma mena e lepas nen palu nae Yortan lepas paŋasia na vano. Ana la nae yo la nene apimi ataveve Yesu e pogos nene.

5

Yesu pian yeririna lala

Luk 6:20-23

¹ Ana e pogos tai, Yesu pisu yeririna la moki, ana naga pa metava e kunus tai. Sane kiela navianena tai, naga totano ana kiena yeririna lala apimi atovivia, ² ana naga pian la.

³ Navianena kerkeviu laŋasia kiena ne Yesu sanini: naga pisape “La naŋa apisu kilale naŋa pe aŋal re Ntewa e kiela malena poli wa, ana paŋisi na navisa ruruena vim van la, vanon Ntewa naga pe Parin Supe kiena ne yeririna la ne sanene.

⁴ La naŋa suri viowa lala akila kare la ke paŋisi, a amloge piowa,

atagi ke na, ana navisa ruruena vim van la, e nakila luŋeluŋeena lala.

⁵ La naŋa ape yaru malumu ga, navisa ruruena vim van la, vanon naŋa Ntewa pisaar pan la rui pisape la suri wo la naŋa sike e yomarava nini van la.

⁶ La naŋa sinelan manene pelaga mesmesu lala sa naŋa Ntewa naga sinenania, ana navisa ruruena vim van la, naŋa paŋisi na avisu kiela malena ulen namesmesuena la nene.

⁷ La naŋa asuma sinela miye ke yaru taŋena lala, navisa ruruena vim van la, naŋa yokorena Ntewa naga sinena ye manene la vaŋisi.

⁸ La naŋa sinela mekiki po, navisa ruruena vim van la, naŋa yokorena la avisu Ntewa.

⁹ La naŋa ape yaru na kilaen sumare, ana navisa ruruena vim van la, naŋa Ntewa naga vio yaru la nene ave narina lala.

¹⁰ La naŋa amlelaga e Ntewa, ana yaru taŋena lala akila kare la vanon kiela nalelagaena nene, navisa ruruena vim van la, naŋa yokorena Ntewa ure la ava loyuma e kiena nasupenena.

¹¹ “Amiu la naŋa yaru la akila kare ke kiamiu kia, a la amene amiu ke na, a la apisa kare amiu, a apisa kotalia amiu, vanon naŋa amiu na ape kiau yeririna lala, ana paŋisi na navisa ruruena vim mena ga van amiu. ¹² Ana ve sinemiu vioware, akilia akekara ga, vanon kiamiu pupia suri wo tanea lala sike ma e peni. Pisi na yaru la akila kare amiu vaŋisi, ana visae ve sanene, la akila ve sa ke naŋa yaru na sumo lala akila kare navisawalena lala.”

Kururu sive amio kapi viaga

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisapenua “Amiu na sane sive na e yaru na yomarava lala. Ana visae sive ve melkalka re sina, ana pe suri re si tai naḗa kilia kila melkalka si poli. Ana sive nene na pe popon re si suri tai poli, popon ga akuan va narui.

¹⁴ “Amiu na sane kapi viaga na yomarava. Pogos naḗa yaru la akila kiela pulkumali metava e kunus tai, kolemalo yaru la naḗa asike perina akilia avisu kapi nena, ana taḗatete akilawan kiela pulkumali nene. ¹⁵ Ana pe yaru re tai poli naḗa silan kiena kapi, ana kalo si kapi nene e piaki tai. Pogos na yaru silan kapi, ana monar ligan to metava e lelana, ana yaru punu ga naḗa asike loyuma ana kapi vivaga nene tegoli la. ¹⁶ Ana e ḗelaga ne na nene, amiu na monar atamañan kapi na kiamiu malena tegoli yaru la punu ga vena akilia avisu kiamiu yumaena wo la naḗa amiu akila ke na. Ana pogos naḗa la avisu kiamiu yumaena wo la nene, ana la akilia ayeluar kia kiena Arimamiu naḗa sike ma e peni.”

Yesu pisayu navisaluaena kiena Mosis

¹⁷ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisapenua “Pe sineun re nenaga, naḗa amiu asitom ke asape inu nepimin nesape nekuan plan navisaluaena kiena Mosis, amio visena kiena ne yaru navisawalena la poli. Peraga, pe sa re nene poli. In na nepimin nesape nevian ruru amiu e kinas nen visena punu ga la nene van amiu. ¹⁸ Suri na ne nepisa ke pan amiu ne, ana lelaga paḗisi monar asitomalia, ḗisi na taḗatete navisaluaena nene kovio, vanon sinapane amio yomarava nini lalua akovio. Ana taḗatete narin mras nen visena tai, pona ya sina naḗa teke e navisaluaena nene, kilia kovio, taḗatete ga, vano-o tol pogos naḗa suri na navisaluaena la nene vim kakate make ga. ¹⁹ Vanon suri ne na nene, visae yaru tai kila

pal narin suri tai e navisaluaena nene, pona vian yaru taḗena tai kila sanene, yaru nene na ve to re e yo wo tai e nasuḗenena kiena ne Ntewa. Ana yaru naḗa taveve ruru visena na navisaluaena la nene, a pian ke yaru taḗena lala akila sanene, ana naga yoko kiena kia wo e nasuḗenena kiena ne Ntewa. ²⁰ Inu nevisa van amiu, visae sine-miun asape ava e nasuḗenena kiena ne Ntewa, ana monar kiamiu ḗelaga la wo a mesmesu, taulu navianena navisaluaena lala, amio Varasi lala, visae peraga, taḗatete ava ea.”

Yesu pisayu nasinekarena

Luk 12:57-59

²¹ Ana Yesu pisa m̄ene ga, pisapenua “Amiu amloge ma naḗa navianena la apian ke kieta yermarua la nanua sumo rui, apisape ‘Ve aweñar re yaru, a visae yaru na weñar yaru mare, mesmesun ga naḗa aure naga va kumali ana avis vania.’ ²² Ana nevisa van amiu sanini: Yaru naḗa sinena kari wenla, yaru nene mesmesun aure va kumali avis vania. A yaru naḗa visi viowa van wenla, visavenua ‘Ko na yaru viowa tai nene wa,’ yaru nene mesmesun aure va e kieta viorena keviu ana aliḗere naga. A yaru naḗa ḗisi na la sinemimiena van wenla, pisape ‘Ko na ḗaruma pe wowe,’ naga mesmesun va e kapi naḗa e lele na loge viowaena. ²³ Vanon suri ne na nene, visae oimi e wonta kiena ne Ntewa vena ola nalaena vania, ana ositomal si naḗa okila suri tai pa womla piowa teke na, ²⁴ ana oligan nalaena nene toma e lepas nen wonta nene sumo wa, ana monar omolue sina, ova okila ke ne marawo wa, ana siraunia okilia oimi ola si kioma nalaena naḗani va Ntewa.

²⁵ “Visae okila suri piowa pa yaru tai, ana naga sinenan pisape were ko ova kumali avis van ko, ana popon okoskosin ovisi ruru omio yaru nene, e pogos naḗa pe aḗure

ko re opa kumali poli wa. Visae peraga, pona ligan ko e limana yaru na lipereena la yo, ana la nene aligan ko e limana yaru na taren yaru lala, ana la akilia aligan ko e yuñā nakoena. ²⁶ Suri na nepisa ke pan ko ne naga lelaga, ana visae sanene, tařatete si omolue e yuñā na koaena, vano-o tol pogos nařa oul make kioñā nakoena.”

Yesu pisayu kolau

²⁷ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge mē nařa navianena lala apisalua sumo rui, asape ‘Ve okila re kolau.’ ²⁸ Ana inu, nevisa van amiu sanini: Yaru nařa yepen kawē ke sira tařena tai, nařa naga sinenania sape werea, ana naga sane kila kolau amio sira nene řisi rui e kiena sitomena.

²⁹⁻³⁰ “Visae kilamaramā na řamarua kila ko ke omloru e mlamulena viowa sanene, popon osilua kilamaramā nene vano. A visae lumonā na řamarua kila ko ke oloru e mlamulena viowa, popon otelua, okuan vano. Ana popon narin lepasnēmā ga tai kovio, a visae peraga, akoven punu ga tasnēmā va e lele na loge viowaena.”

Yesu pisayu nakuwanluaen sira Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Nanua sumo na apisa sanini, apisape ‘Yaru nařa koanlua wona, ana naga monar kila mēaki tai vania, nařa pisa meraravan pania pisape koanlua rui, pe pe wona re si poli.’ ³² A in ne nanini, nevisa van amiu, sanini: Pe mesmesun re nena ga nařa yaru tai mēnelua wona poli, visae nařa wona nene naga pe kila re kolau sumo poli. Visae yaru tai mēnelua wona, naga kila kare wona nowo nene sa ga nařa wona nene naga pe sira na tařaen ga kolau rui. A yaru tařena nařa naga were sira tai nařa wona

nasumo naga mēnelua naga rui, yaru tařena nene, naga sumā kila ke kolau narui.”

Yesu pisayu sanape nařa akila navisaarena

³³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na amloge mē nařa navianena lala apisa pan kieta yermarua la sumo rui, apisape ‘Visae ovisa kia kiena ne Ntewa vena kila kioñā visena mērera, siraunia ko tařatete okilaro sina visena nene. Visae ovisa kia kiena ne Ntewa, monar okila mesmesu sa nařa ko opisa.’ ³⁴ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, sanini ‘Tařatete ovisa kia kiena ne suri tařena vena kila kioñā visena mērera.’ Tařatete ovisavenua ‘Lelaga metava,’ vanon nařa ma e peni na lelana ne Ntewa nařa totano ke ea, na pe yo wa pařisi. ³⁵ A tařatete mēna ga ovisa kia kiena yomarava nini, vanon yomarava nini lelen lana ne Ntewa nařa naga piawa ke ea. Tařatete ovisa Yerusalem, vanon Yerusalem na lelana ne kieta Parin Suře Wa. ³⁶ A tařatete mēna ga ovisa řarumā, vanon tařatete ovilon vilumā tai imi yuwowo pona imi malolo. ³⁷ Visae avisa suri na lelaga, monar avisa ga ‘Lelaga,’ a visae avisa suri nařa peraga, monar avisa ga ‘Peraga.’ A visena tařena la nařa akilia avisa, naga molue ga kome Yermare.”

Yesu pisayu yaru nařa kila maran si piowa pan yaru nařa kila piowa pania

Luk 6:29-30

³⁸ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge mē nařa navianena lala apisa nanua sumo, apisape ‘Visae yaru tai kito kilamaramā tai, ana ko okilia okito mēna ga kilamarana. A visae yaru tai sulua maluēmā tai, ko mēna ga okilia osulua maluena tai.’ ³⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Amiu ve akilamaran re si suri van yaru nařa

kila viowa van amiu. Visae yaru tai lipa pipimã e lepas na ðamarua, ana monar otamãan mēna ga lipa pipimã lepas na ðamēli. ⁴⁰ Ana visae yaru tai visave were ko oya avis van ko kumali, ana naga m̄areran visave owar momã kulsota vania, ana ko owar mēna ga momã kulsaket vania. ⁴¹ A visae yerkawa tai m̄areran visave owar kiena karo amio ayal va tol mrae ve taaga, ana monar okekaran owar va tol si maran mrae ve taaga. ⁴² Visae yaru tai viun suri tan ko, monar ola vania, a visae yaru sinenan visave la kioṃa suri tai yuṃaenia, monar otamãan vania vena lavia, ve ovisaluðar re vania.”

Yesu pisayu nisape monar akekaran nasinekar lala
Luk 6:27-28,32-36

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge m̄a naṃa navianena pisa sumo rui pisape ‘Monar ositom nalavis pumã, a monar okila viowa va kioṃa nasinekar lala.’ ⁴⁴ A nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Monar asitom kiamiu nasinekar lala, a monar alen wo mēna yaru la naṃa akila ke piowa pan amiu, ⁴⁵ vena amiu ataveve ruru ðelaga kiena ne Arimamiu naṃa sike ma e peni, vanon naṃa naga kekaran yaru punu ga maran taaga. Vanon suri ne nanene, naga kila kiena mrae tego, a kila kiena yua powo pitomi pun yaru punu ga, la naṃa apo a la naṃa apiowa. ⁴⁶ ?Visae akekaran ke ga yaru la naṃa asitom amiu ke na, amiu na asitom ke asape yokorena atol kiamiu nalaena tai? A yaru na takis lala, naṃa yaru taṃena la asape la ape yaru viowa ga, la akilia akila sanene. ⁴⁷ Visae otalopan ga kioṃa yeririna lala, nanene na pe otaulu re ðelaga kiena ne yaru viowa la poli. A yaru la naṃa pe amlelaga re e Ntewa poli, la mēna ga akekaran kiela namratava lala. ⁴⁸ A kiamiu malena monar mesmesu ruru wo, sa naṃa ðelaga kiena ne Arimamiu

naṃa sike ma e peni naga mesmesu ruru paṃisi, a naga po pan yaru la punu ga.”

6

Yesu pisayu nalaena lala

¹ Ana Yesu sumã pisi pan la, pisa pisape “Suri la naṃa kieta nalotena pisa pisape popon teyuṃaenia, amiu na ve akila re sa naṃa amiu akila na vena yaru ve moki akilia avisu kilale naṃa amiu akila ke suri wo. Visae amiu asumã akila m̄a sanene, ðisi na Arimamiu naṃa sike ma e peni, naga taṃatete la nalaena van amiu vanon kiamiu yuṃaena la nene.

² “Visae ve sanene, pogos naṃa ko ola nalaena va yeririna la naṃa pe kiela suri re poli, vena oiila la, ana pe pon re owarwar ko vanon poli, sane li navilavenen viskorenenena. Yaru la nene apisawal ke kiela yuṃaena wo lala e loyuṃa na leniena, a e yepesinas la vanua, vena yaru la ayeluar la. Ana nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena ðisi rui e nayeluarena naṃa yaru taṃena la amla pan la, a taṃatete si ala suri tai. ³ A pogos naṃa ko ola nalaena va yaru la naṃa pe kiela suri re poli, vena oiila la, monar okila ga e ðelaga na tapolouena, yaru ve visu re, a ve kioṃa sitomena yeluar ko re e nalaena nene. ⁴ A visae okila tapoloun ga kioṃa yuṃaena wo la ne sanene, ana Arimomã naṃa pisu ke suri la naṃa yaru la pe apisu re poli, naga kilia la nalaena van ko vanon kioṃa yuṃaena wo la nene.”

Yesu pisayu leniena

Luk 11:2-4

⁵ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Ana pogos naṃa amiu alen, pe pon re ataveve ðelaga kiena ne li navilavenen viskorenenena la poli. La nene na sinelan manene asape asumãlu vena alen loyuṃa e yuṃa na leniena, a vanua e yometava lala, ana yaru la akilia avisu la. Ana inu

nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena ĩisi rui e nayeluarena naĵa yaru taĵena la amla pan la, a taĵatete si ala suri tai. ⁶ Ana pogos naĵa visae okila leniena, ana ova loyuma e mona yuma ko ga taaga, okotava ana okila leniena va Arimoma naĵa sike na, ana pe yaru pisu re naga poli. Ana Arimoma naĵa kilia visu suri la naĵa pe yaru pisu re poli, naga kilia la kiona nalaena van ko, vanon kiona suri wo naĵa okila.

⁷ “A pogos naĵa alenia, ana pe pon re avisa visena ve moki poli, ve sa yaru la naĵa pe amlelaga re e Arimata lelaga poli. Yaru la nene amaĵe yokorena na alual suri naĵa la amlen ke vanonia, komin la apisa ke visena la moki manenea, ana peraga. ⁸ Ana amiu na ve ataveve re kiela ĵelaga lala, vanon Arimamiu, naga kilia ke suri la naĵa limamiu plasan rui, pogos naĵa amiu pe apiun re suri la nene tan naga poli wa.

⁹ “Vanon suri ne nanene, mesmesun naĵa amiu alen sane leniena nini, naĵa pisa pisape

‘Arimamimi naĵa ko osike ma e peni, mesmesun ga naĵa yaru la asu vatanon kiona kia wa.

¹⁰ Memlen mesape kiona nasuĵenena imi sumalu marera se yomarava nini, vena yeririna la akila sa naĵa ko sinomana, sa naĵa la ne ma e peni akila maga.

¹¹ Awis, ola kinanena van imimi pane, a e legiena punu ga.

¹² A oviewo imimi e kiamimi mlamulena viowa lala, sa naĵa imimi mena mepiewo ke yaru taĵena la naĵa akila ke piowa pan imimi.

¹³ Ko ve oligan manene re suri viowa lala aimi ataĵali imimi, okila wo Yermare ve imi kila kare imimi re.’

¹⁴ “Vanon naĵa visae amiu aviewo ke yaru la naĵa akila ke piowa pan amiu, ana Arimamiu naĵa sike ma e peni viewo amiu mena ga. ¹⁵ A visae ve aviewo re yaru taĵena la naĵa akila ke suri piowa pan amiu, ana Arimamiu taĵatete viewo kiamiu mlamulena viowa lala.”

Yesu pisayu monsilena

¹⁶ A Yesu pisa mena ga, pisapenua “A visae pogos naĵa amiu amonsilu ke sina ga, ve akinan re vena amiu asitomali Ntewa a alen vana, amiu ve akila re sa naĵa pe ake re maramiu poli, pona amiu akila maramiu la viowa, a kulgomiu la miyopiop sa naĵa viso kar amiu paĵisi, vena yaru lala avisu kilia ya naĵa akila ke na. Nanene na yumaena kiena ne li navilavenen viskorenena. Ana visae akila sanene, ana yeririna laĵasia sinela ye la, naga ga nene kiela naulena naĵa la akilia alavia vanon kiela monsilena, ĩisi na taĵatete si Ntewa naga la sina ga suri tai van la. ¹⁷ Ana ko, pogos naĵa amonsilu ga sanene, popon okee marama, okila ruru viluma, oyowau ruru wo sa naĵa ko okila ke silaga, ¹⁸ vena yaru la aninue ya naĵa ko okila ke ne. Arimoma ga naĵa naga sike na, pe yaru la ama re naga poli, ana naga ga ĩisi na kilia pisu ke suri la naĵa pe yaru la apisu re poli, ĩisi na naga la nalaena van ko vanonia.”

Yesu pisayu kilavaru

Luk 12:33-34

¹⁹ Ana Yesu pisa mena ga, pisapenua “Pe pon re amiu akilapolo kiamiu suri wo na yomarava la nini poli, vena avim ave yaru keviu na suri moki manenea. E yomarava nini na kirara lala akilia akar suri la nene, a suri la nene akilia avililua a amenunu mena ga, a amio mena ga yaru na vinauena naĵa kilia kilapo yuma, vena vinaun suri la naĵa amiu aĵionia. ²⁰ Ana amiu na monar awarpolo kiamiu suri wo lala

ma e peni, vanon naþa e nene na yo tai naþa pe kirara re e poli, a suri tai taþatete vililua a menunu, a yaru na vinuena lala taþatete akila kare kiamiu suri nowo la naþa amiu amligan ruru sike ea. ²¹ Popon vena amiu na kiamiu suri wo la ve moki sike ma e peni, vanon e naþa kioþa suri wo la sike ea, ana kioþa sitomena mēna ga sike e nene silaga.”

Yesu suþa pisayu naþa yaru la ve ave puluvis re

Luk 11:34-36

²² A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Kilamarana yaru naga pe yo taaga ga naþa kapi vivaga pimi loyuma e tasnena. Visae kilamarama merarava ruruia, okilia ovisu kilale yaru taþena, vena oiila naga. Visae okila sanene, losinema pulen ruru kapi pivaga paþisi. ²³ A visae kilamarama ve merarava ruru re, yoko taþatete ovisu kilale ruru yaru taþena, yoko osuma ovisu ga kioþa suri lala ove puluvisin ga. Visae okila sanene, losinema pulen manene la yemalolo, a visae yemalolo naga sike e naþa mesmesun kapi vivaga naga se ea, nanene sane ko na osike e yemalolo naþa pe pupumalo paþisi.”

Yaru taþatete yuma kiena suþe ve lua veraga

Luk 16:13

²⁴ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Yaru tai taþatete kilia yuma kiena suþe ve lua veraga. Visae sanene ana naga kekarana tai, a yepena mavin tai, pona naga logear tai, aligan tai. Amiu na taþatete akila sane ave yaru kiena ne Ntewa, ana ave yaru kiena kilavaru mēna ga.”

Sanapen yaru naþa sitom manene kiena malena

Luk 12:22-31

²⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Vanon suri ne na nene, inu nevisa van amiu sanini: Pe pon re kiamiu sitomena ulen manene ga kiamiu yumaena na visuar amiuen la poli, naþa amiu asuma apiuviun

ke, asapenua “?Ama e nape naþa yoko ita telual kata kinanena a maata namunena?” pona “?Pisi na ita tetol maata kulsota na yenwo e sanape ne?” Sitomena la ne sanene na pe po re nenaga, komin kiamiu malena naga po taulu kinanena, a tasnemi naga po taulu kulsota. ²⁶ Asitomli manu la ne akaka ke ne. Manu la nene pe amapla re kala lokove poli, a pe apa apar re kinanena pitomin naþa aligan ruru sike loyuma poli. Ana Arimamiu ga naþa sike ma e peni, naga ga mla ke kinanena pan la, ana e kiena navisuena, naga pisu amiu na sane ato metavan manu lala, pisi na naga kilia visuar amiu taulu la. ²⁷ ?Amiu na asitom asape yaru kilia kila kiena malena naþa plas ga ne vim ve piavi li laa sane wo ga, vanon sitom manene la kiena malena? Peraga, pe sa re nene poli, ana amiu na popon ve asitom manene re kiamiu malena.

²⁸ “?A komin ya ne asitom manene ke mamiu kulsota la vanonia? Amiu asitomli vinas nen purmeme la ne pitotovi ke e yo punu la ne. Vinas la nene na pe amiyuma re poli, a pe asulu re mala kulsota la poli. ²⁹ Ana inu nevisa van amiu, Parin Suþe Solomon nene nanua sumo, naga pe yaru na suri moki, ana naga mana kulsota la naþa naga miyenia na pe miyowau ruru re sane meme la nene poli. ³⁰ A meme la nene na la ape na legiena taaga ga, peni narui asikapi la e kapi, ana Ntewa ga naga paia ruru la ke apo sanene. ?Ana amiu na asitom asape pisi na Ntewa naga taþatete la kulsota van amiu? !Aulai, amiu na pe apiawa re nena marera e Ntewa poli!

³¹ “Komin suri ne la nene, pe pon re sinemi la ulen sitomena la nene poli naþa sape “?Yoko takan ya ne, a tomun ya ne, a telual maata kulsota sanape ne?” ³² Lelaga, yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli la asitom manene suri la ne sanene silaga, ana amiu, Arimamiu naþa sike ma e peni,

naga kilia mña ga naña pisape yokorena monar kiamiu suri la nene na wa. ³³ Suri naña amiu monar asitom p̄esan ve keviu e kiamiu malena, nane nasuñenena kiena ne Ntewa, amio kana namesmesuena nena lala. Visae ve sanene, p̄isi na naga la m̄ena ga suri tañena la nene van amiu.”

³⁴ “Ve sanene, pe pon re sane p̄ane na, asitom manene suri la na legiena na peni poli. Peni ga, akilia asitom suri la na peni, komin legiena na p̄ane, ana suri viowa la moki pimi e rui.”

7

Yesu pisayu naliṗere kareen yaru tañena

Luk 6:37-38,41-42

¹ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisape “Amiu na monar ve aliṗere kare re yaru tañena lala. Ve sanene, Ntewa m̄ena ga ve liṗere amiu manene re, ² komin sitomena naña teke e amiu pogos naña amiu aliṗere yaru tañena, p̄isi na sitomena na sanene teke m̄ena ga e Ntewa e pogos naña naga liṗere amiu. Pisi na Ntewa naga liṗere amiu, ve sa ke naña amiu amlīṗere yaru tañena lala. ³ Pe pon re naña ko osumña ovisasawal ke narin kororaki naña teke e kilamarana ne womla poli, ana ko pe opisu kilale re pupia mora laki na m̄eke e kilamaramña poli. ⁴ ? Sanape narui ko ositom ke osape okilia ovisi va womla nene, ovisave ‘Pisi na nelalua ke ne kororaki na teke e kilamaramña ne sumo wa?’ ⁵ !Visae sanene, na ko na pe opisu kilale re kioṃña mlamulena viowa poli, ana ko osumña omliṗere ke ga mlamulena kiena ne yaru tañena lala! !Ko na ope yaru navilavenen viskorenena paṗisi wa! Okilalua ke ne pupia miasin laki naña m̄eke kilamaramña sumo wa, siraunia ana okilia ovisuveve narin kororaki naña teke e kilamaran yaru tañena.

⁶ “Pe pon re amiu akilali naña avisawal Visena Wa kiena ne Ntewa va yeririna la naña la pe akekaran re ala poli. Nanene sa naña amiu asuṃña apagan ruru ke lokul tetan lala e kinanena naña po, ana pogos naña akinana p̄isi, p̄isi na avilon p̄arila ana akar amiu ke sina ga. Sa ke m̄ena ga naña visae awar nalaena wo lala va nompui lala, p̄isi na la avie neno ga vitove sike e pulkene.”

Yesu pisayu naviunena suri tan Ntewa

Luk 11:9-13

⁷⁻⁸ A Yesu pisape “Yaru naña sumña piun ke suria, silaga naga mlavia, a yaru naña sumña kale suria, silaga naga m̄alia, a yaru naña sumña sigariga ke mratava, silaga pulutava pietava pania. Visae sanene, p̄isi na amiu awar ya naña amiu asuṃña apiun ke tan Ntewa, a p̄isi na amiu alual ya naña amiu asuṃña akale ke tania, a mratava naña amiu asuṃña asigariga ke ne, p̄isi na Ntewa naga vietava van amiu. ⁹ Visae narumña tai viso karia, viun narin kilaparavi naña teke ne, p̄isi na taṗatete ola kilavaru tai vania, ¹⁰ pona visae naga viun ruru ika naña teke rui, ana taṗatete ola loṃara van kania. ¹¹ A lelaga naña amiu na ape yaru viowa ga lala, ana taṗatete amiu yaru tai kilia kila sanene, amiu na akekaran ga silaga naña amla suri wo lala pan narimiu lala. Sanene, pogos naña amiu aviun suri tai va Arimamiu nae ma e peni, naga kekaran ga naña la suri wo la van amiu narina lala, va ve keviu la sane wa.

¹² “Amiu na monar akila wo va yaru tañena la silaga e suri wo ga lala, sa naña amiu sinemiun asape yaru tañena lala, la monar akila wo van amiu. Visena ke nene narui naga purṗes nen visena kiena ne navisaluaena la nene naña Mosis naga siriyuia, amio m̄ena ga ya naña navisawalena na sumo lala la apisa.”

*Mrapa lua la**Luk 13:24*

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pupia pulutava tai naŋa keviu mon mēga, ana mrapa naŋa pa p̄arpoyo komea ana lepalepasa a pe yotop ruru po paŋisi. Yeririna la mokliu naŋa ataveve ke mrapa nene, ana mrapa nene naga va e yo natolen koaena. A amiu na monar ava loyuma e pulutava taŋena tai, naŋa naga ve tokak la ga. Naga kana mrapa nena m̄arera paŋisi, a pe yeririna moki re naŋa akom ke e poli, ana mrapa nene naga mrapa na malena.”

*Purlaki amio kana mrasa**Luk 6:43-44*

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na monar avisuar ruru yaru la naŋa la apisape la ape yaru navisawalena lala, ana apian ke suri navisokanena lala. Pogos naŋa la sinelan asape avian amiu, la apimi sa naŋa ape erau wo amio amiu, naŋa la yepela mom̄au ruru nenaga, sa naŋa sipsip lala, ana e losinela lala la sa ga lokul tetan lala, naŋa la visokarlan suri punu ga. ¹⁶ Ana p̄isi na amiu avisu kilale la e mras nen kiela malena lala. Vilum̄ini la naŋa pe nenosa, amio kilika la naŋa pe nenosa, la pe aŋar re kinanena wo poli pona mras naŋa kiki ruru poli. ¹⁷ Purlaki naŋa kapuru ruru po, naga monar war mras naŋa po, a purlaki naŋa kapuru piowa ga, naga monar war mras naŋa piowa ga. ¹⁸ Ana purlaki naŋa kapuru po, ana taŋatete war mras naŋa viowa, a purlaki naŋa kapuru piowa ga, ana taŋatete war mras naŋa po. ¹⁹ Naga sa ga nene narui, visae purlaki viowa la nene naŋa la taŋatete awar mras napo, p̄isi na monar ate plan la ga vena akuan la ava e kapi. ²⁰ Visae ve sanene narui, mras naŋa naga molue e malena kiena ne yaru kila meraravan pisape yaru nene naga pe yaru na sanape, ana p̄isi na amiu akilia avisu

kilale navisawalena viowa la nene e mras viowa la naŋa molue e kiela malena lala.”

*“Pe nekilia amiu re nenaga”**Luk 13:25-27*

²¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Yaru la mokliu asuma apio inu ke asape ‘!Kiau Suŋe, kiau Suŋe o!’ ana taŋatete la punu ga nene naŋa p̄isi na akilia ava loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa ma e peni. Yeririna naŋa kilia va loyuma, naga yeririna ga naŋa naga suma kila ke suri la naŋa Ata naga sinenania. ²² E pogos naŋa p̄isi na Ntewa naga liŋere yeririna lala, yeririna la ve moki naŋa p̄isi na avio inu ve sanene, avisave in na nepe kiela Suŋe. P̄isi na la avisa avisave ‘? Suŋe, sanapen imimi? Imimi na memiyumaen suri wo la mokliu e kiona kia, a imimi mepisawal mēna ga kiona visena, a imimi memēne plan mēna ga yermare lala, a mekila ke mēna ga kile la mokliu. ?Pona ko pe ositomaal re kiamimi yumaena wo la nene poli, yo?’

²³ “Ana yokorena inu nevisawal mesmesun van la, nevisave: Inu na pe nekilia amiu re nenaga pogos tai, naŋa amiu na ape kiau. Amiu na ape yaru na mlamulena viowa ga la ne. !Amiu aurmatan inu nagane!”

*Yuma lua**Luk 6:47-49*

²⁴ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Visae ve sanene, la naŋa ataveve ruru sa naŋa nepian amiu rui, la sane yaru tai naŋa pe manmaruan naŋa kila mana yuma, naŋa naga mapila kana kemraŋe pito tano tol yo m̄arera tano. ²⁵ Ana siraunia, yua pimi, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mē yuma nene, ana yuma nene pe mloru re poli, komin naŋa yaru nene pisirlua ruru mana yuma nene e yo m̄arera naŋa.

²⁶ “Ana la naŋa pe ataveve ruru re sa naŋa nepian amiun rui, la sane yaru tai naŋa kiena sitomena piowa

ga, ana pogos naña kila mña yuña, kililinia kana kemraße lala su ga metava e none. ²⁷ A siraunia, pupia yua kove, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, ñe yuña nene, ana yuña nene mloru. A pogos naña mloru, yuñaena kiena ne yar nene pimi piowa make nenaga.”

Amilan manene Yesu kiena visena nene ðan wa

²⁸ Siraun naña Yesu ðisin kiena visena la nene, yeririna la amilan paßisi, ²⁹ komin naña la apisuvevea sane kiena visena na pe sa re visena kiena ne kiela navianena navisaluaen la poli, ana kiena visena la urmi paßisi, a naga sumña miur ke kiela sitomena lala, a naga pisawal visena sane yaru tai naña namareraena teke e naga.

8

Yesu kila ruru yaru tai naña leperosi se yepena, miania

Mak 1:40-45; Luk 15:12-16

¹ Yesu mligan kunus keviu naña naga pian ke yaru la ea, naga pitomi tano, ana yaru la mokliu naña atavevea. ² Ana yaru tai naña leperosi sike e yepena pimi puna, ana kinai tano pania piunia, pisape “! Suße! In na nemlelaga e ko nesape ko na okilia okila ruru inu wo ga, ana visae ko okekara, sineun nesape neviun tan ko vena okila van inu ve sanene.”

³ Ana Yesu pe maraun re yaru naña poli vanon kiena maiena nene, ana þuarar naga e limana, pisape “Ee, inu sineunia. Poga ga, nesape yepema ikiki.” Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ðisi ea. ⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovanõ ve ovisawal re suri nene va yaru lala wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveveli yepema. Pisi na, monar ova okila lotuena va Ntewa, a okila mña kuþaþaena nene naña Mosis pisa

sape yaru monar kila vanon suri na sanene, ana siraun naga nene, yaru wa nene naga kilia visawal visave leperosi nene ðisi rui.”

Yesu kila yaru naña yepena komþasia mare pimi po

Luk 7:1-10

⁵ Ana pogos naña Yesu pa loyuña garu pulkumali naña Kapeneam, yaru keviu tai kiena ne li na mara lala nae Rom pimi puna, tagi pania, ⁶ pisape “Suße, yaru na kilaen kiau yuñaena tai mloru ñeke e mña tog nanagane garu ñau. Tasnena lepas komþas mare, ana naga mloge ke piowa paßisi.”

⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ita, tevano. Pisi na inu nekila ruru si naga loge wo.”

⁸ Ana yerkawa na kilaen mara naña pisatamea, pisape “Suße, in na pe nepe yaru wo re tai naña netorokin naña ko oimi ñau loyuña poli, sane in na pe nepe yere Yu re poli, ana visae okilia ovisa ga visena tai, nekilia nesape ðisi na kiau yaru nene kilia loge wo narui.

⁹ In na nekilia naña nesape ðisi na monar ve sanene, vanon nekilia nesape kioña visena namareraena keviu sike ea. Naga sane yaru na mara la naña asike vatanon inu, naña monar alogear kiau visena. Visae nevisavenua ‘Ovano,’ monar tai vano, pona nevisave ‘Oimi,’ monar naga imi, pona nevisave ‘Okila ve sa nene,’ ana naga monar kila. A inu mña ga monar nekila ya naña kiau yaru keviu pisa pan inu. Ana nemlelaga naña visae ko ovisa ga suri tai, ana monar ve sa nene.”

¹⁰ Ana pogos naña Yesu mloge kiena visena nene, kila naga milan paßisi a kekara mña ga paßisi. Ana pisa pan þina la naña ataveve ke ne, pisape “Nevisa suri na lelaga van amiu, in na pe nomal re nena ga yaru nae Israel tai naña naga piawa marera e inu sane yaru nene poli. ¹¹ Inu nevisawal van amiu

sanini, ve le Yu re ga la naña akilia aimi loyuma e paʻapagena keviu na legiena maro nene. Peraga, ana yokorena yaru la ve moki ve sa yaru nene e yo taʻena lala na yomarava nini, naña aimi atotano lele taaga vena akinana amio Epraam, Aisak, a Sekop. Pisi na la nene na asu ruru silaga ve sanene e nasuʻpenena kiena ne Ntewa ma e peni. ¹² Ana le Yu la nene naña Ntewa pio la sumo vena ava loyuma, nanagane la pe amlelaga re e inu poli, ana ʻpisi na Ntewa koven plan la ava e yemalolo vanua, e yo naña yaru la asuma atagi ke ea, akar ke maluela ea.”

¹³ Ana Yesu pisa pa yerikawa na kilaen mara naʻani, pisape “Ko, okilia oya uma. Pisi na vim van ko ve sa naña kioma nalelagaena piawa ke marera ea.” A e ke e pog nene narui, ana yepen yaru na yumaena nene pimi po sina.

*Yesu kila riru anenane wona Pita
Mak 1:29-34; Luk 4:38-41*

¹⁴ Ana pogos naña Yesu sike garu Kapeneam wa, ana naga pa loyuma mana Pita, naga pisa anenane wona Pita naga miava karia, meke e mana tog. ¹⁵ Ana Yesu mligan limana te limana ne sira nene, ana miava naña ʻpisi, ana naga sumalu, mla kinanena pa Yesu.

¹⁶ A yepekilavi e legiena nene, yaru la aʻure yaru la moki naña apimi puna Yesu, yaru la naña yermare lala asike e la. Ana naga mene plan yermare la nene e ga e kiena visena, a naga kila ruru mana ga namaiena lala apimi apo sina.

¹⁷ Suri la nene pimi kakate vena kila visena kiena ne Navisawalena Aisea imi ve lelaga, naña naga pisape

*“Naga lalua kieta maiena lala,
a naga kuslua kieta yepe lalaea
lala.” Ais 53:4*

*Yaru la lua sinelan asape ataveve
Yesu
Luk 9:57-62*

¹⁸ E legiena taʻena sina ga tai, Yesu suma amio yaru la mokliu naña la amiervivi naga telivi piora, ana naga sinenan pisape yali vetan la, ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “!Aulai! Ita, teva e lepas nen lapa nene lepas ʻpasa.”

¹⁹ Ana asun ke asape avano, ana navianena navisaluaena tai naga pimi, pisaar pa Yesu, pisape “Navianena, ʻpisi na netaveve ko, e nape naña ko okom ea ana inu netaveve ko teva ea.”

²⁰ Ana Yesu pisatamea, pisape “Lokul tetan lala, la mala pulus na monena la asuma ga, a manu mana ga lala mala ponovi la asuma ga. Ana inu, Narina ne Yeririna na, pe mau yo re tai naña neva nomomelio e poli. Visae ko okekaran mana ga malena na sanene, ko okilia oimi.”

²¹ E ke e pogos nene, ana nalogena taʻena kiena ne Yesu tai pisa pania, pisape “Awis Mara, otaman inu neva nevisuar ke ne ata sumo wa, a visae pogos naña mare pae, ʻpisi na neimi netaveve ko ga na wa.”

²² Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oimi otaveve inu ga. Ko oligan yeririna la naña ninula mare rui, vena la asin kiela yaru la naña la amare.”

*Yesu pisi pa lagi amio sive
Mak 5:1-20; Luk 8:26-39*

²³ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apitomi atol lapa nene narui, ana aʻiyu apa e waa tai e yo nene.

²⁴ Ana apa li ga metava pe piavi re poli, pupia lagi tai molue, miyui kila pupia lapa naʻani kululu keviu paʻisi, ana kila waa naʻani siar sape talilu. Ana Yesu meke e waa, naga momelio ruru ga meke na, ²⁵ ana la apito akilaʻegea, apisape “!Supe, opisu ke ne! Lavisi tetalilu narui, monar otamalia ita.”

²⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Ei! ?Amarau ke ya ne sanene? Aa, amiu na pe apiawa re nena marera e kiau namareraena poli.”

Ana naga suñalu, pisaluřar lagi, pisape ve yui re sina, a pisaluřar sive, pisape malumu. Ana pog pimi po, amalumu.

²⁷ Ana pogos nařa nalogena la apisu yo pimi pa ruru make nenaga po sanene, ana amilan pařisi, apisape “!Suwala! Yaru nene na pisa ga sanene, ana lagi amio sive lalua amlogear naga. !Yaru nene na pe yaru re nene poli yo!”

Yesu pile plan yermare lala petan yaru lua

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Ana pogos nařa Yesu pimi tol lapa nene lepas řasa, naga pa gare yo kiena ne le Katara lala. E yo nene, yaru la lua amolue e puluve mřana ne yaru mare lala, ana la lua añal Yesu. Ana la lua nene na yermare lala asike e la, ana la lua ape wowe asirag pařisi, ana kila yaru la amaraun vaen e mřapa nene pařisi. ²⁹ Ana pogos nařa apisu Yesu, lalua apio manene pařisi, apisape “?Ko Narina ne Ntewa, kioñã ya nařa teke e imimi? ?Ko opimin osape ola nakoena van imimi nařa pe kana pog re poli wa, ne?”

³⁰ Ana e yo nene, na řegas nen nompui tai asumã akolkol mřa porotano lavis ga, ³¹ ana yermare la nene atagi, apisa pa Yesu, asape “Visae omřene plan imimi, awis oligan imimi mava e los nen nompui la ne asike ne.”

³² Ana naga pisa pan la, pisape “Avano.” Ana la amolue petan lalua nene, apa e los nen nompui la nařani. Ana pogos ke nene, nompui la nařani akiriri apano, apitove e yeparpasa tai, amloloru apito tano e pupia lapa nene, atalilu apito akokovio ea.

³³ Ana yaru na visuaren nompui lala apureure apa e kiela pulkumali, apisawal suri la nařa kakate, a ya nařa tol lalua nařa yermare la ase lalua sumo. ³⁴ Ana pogos ke nene, yeririna la punu ga nařa e kiela pulkumali nene apimi apisu Yesu. A

pogos nařa apisu naga, apisi mřarera pania apisape naga ure vetan kiela yo.

9

Yesu kilia viewo mlamulena viowa Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ Ana Yesu řasuře sina amio kiena nalogena lala, amiyai ke ga e waa nařani, ana akusro si lapa keviu nařani, ana ařasuře apimi e kiena pulkumali nařa Kapeneam. ² Ana yaru lařasia akus namaiena tai pimi puna nařa naga tasnena komřas mare, naga mloru ga mřeke e mřana tog. Ana pogos nařa Yesu pisu kiela nalelagaena mřarera asape Ntewa naga řisi na iila namaiena nene, naga pisa pania pisape “Naruu, ve sinemã kona re. Kioñã mlamulena piowa lala, nepiewo řisi rui.”

³ Ana e pogos nene navianena navisaluaen lařasia asumã ga, ana amloge ke visena kiena ne Yesu nene. Ana verakorena la apismumunia, apisape “Yaru nene naga řarnena kare kia wa kiena ne Ntewa rui. Naga pisa ke sanene sa ga naga Ntewa rui.”

⁴ Ana Yesu kilia mřa kiela sitomena lala, ana pisape “?Vanon ya ne kiamiu sitomena la pulen sitomena viowa sanene? ⁵ Visae nevisa sanini va yaru nene, nevisavenua ‘Inu nepiewo kioñã mlamulena viowa,’ pona nevisa nevisavenua ‘Osumãalu oyali,’ e visena lua nene, tai mřareran na visaena, a tai meme ga navisaena. Visena nařa pisapenua ‘Osumãalu oyali,’ naga mřarera, vanon nařa yaru la apisu kilale asape yaru nene suñalu pona ve suñalu re. ⁶ Ana řisi na nekila suri tai nařa amiu asitom sane Ntewa naga ga taaga kilia kila, komin nařa sineun nesape nekila merarava van amiu nařa sane Narina ne Yeririna naga torokin nařa viewo mlamulena viowa lala e yomarava nini.” Ana Yesu pisa pan namaiena nene, pisa pisape “Osumãalu osilowar moñã tog, oyali, ova moñã.”

⁷ Ana yaru nañani sumãalu, mial pa mñaana.

⁸ Ana ãina na yeririna la naña apisu suri nene amarau, a amieluar mñaena ga Ntewa vanon naña naga tamãan namãreraena nene pisape yaru tai kilia kila ve sanene.

*Yesu pio Matiu pimi taveve naga
Mak 2:13-17; Luk 5:27-32*

⁹ Ana Yesu mligan yo nene, naga mial ga pa mña sane. Naga pa mñaga, ana mñal inu neteke tano e lelen kiau yumãena. Kiau yumãena e pogos nene, nawarpoloen kilavaru na takis. Ana Yesu pio inu, pisape “Matiu, oimi otaveve inu.” Ana nesumãalu veraga, netaveve Yesu.

¹⁰ Siraunia, Yesu pimi kinana e mñau yuñã, ana e pogos nene nepure li nawarpoloen takis la moki, amio yaru viowa tañena lala, apimi atotano, vena akilia akinana veraga amio Yesu a kiena nalogena lala.

¹¹ Ana le Varasi lañasa asike e pogos nene, ana apisu naña Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, ana apiun tan kiena nalogena lala, asape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinana ke veraga amio yaru viowa la ne sanene?”

¹² Ana Yesu mloge kiela visena nene, ana naga pisatamñe la, pisape “Yaru la naña yepela poga ga, pe sinelan re yaru na kilaruruen maiena poli, ana la ga naña añar maiena, ana la sinelania. ¹³ Popon amiu asitomyuli kinas nen visena tai naña teke e Visena Wa, naña Ntewa pisa, pisape

‘In na pe sineun re kiamiu kuñañaena la poli,

ana sineun ga nasineyeena se kiamiu malena lala.’

In na pe nepimin re naña nevio yaru la naña asitom asape la amesmesu ãisi rui, peraga, inu na nepimin ga nesape nevio yaru viowa lala vena ataveve inu.”

Naviunena tai e lepas na monsilena

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Siraun suri nene, ana nalogena lañasia kiena ne Yoane Nakeena apimi pu Yesu, apiun tania, asape “Sinemimin mesape ovisawal suri nene van imimi. ?Imimi na memonsilu ga silaga vena mekila leniena, a Varasi mñaena ga lala akila ke sanene, ana vanon ya ne kioñã nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁵ Ana Yesu pisatamñe la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara pañisi pogos naña naga sike amio la, ana ãisi na sinela monar viowa siraun pogos naña naga ure matan la, ana pisape “? Pogos naña yaru naña talopa naga sike e ãaãagena amio kiena erau lala wa, amiu asitom asape akilia ataginia? Peraga. Ana e pogos tai, visae nasinekar kiena ne yaru nene lañasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui ãisi na kiena erau lala la akilia amonsilu ga vanon nasineyeena.”

Sur viu amio sur marua

¹⁶ Pelaga na monsilena nene, naga ãelaga marua na lotuena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape ãelaga marua la ne sanene, la tañatete akilia asikolia amio suri viu la naña naga pian la ke ea, ana naga pisa ãakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape “Tañatete ola kinakina kulmrae tai naña pe urviu ana osuluwo ruru pulus naña teke e kulsota marua. Vanon naña kinakina kulmrae viu nene kilia kilaroro kulsota marua nene komãasa, ana kana pulus kilia vim ve keviu la sane.

¹⁷ “Ana tañatete okonkonkia kuruta na munena naña sirpup pava ke ea wa, vito e kulus nen nani naña pe urmarua, naña akonkonkia kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae akila sanene, kuruta na munena nene lapa e kulus nen nani nene, ana yukuswinia na mñaepoa,

ana kuruta namunena nañani lau, ana pias nene naga mña viowa. Ana kuruta viu monar okonkonia va e pias viu, naña mñarera ruru po, ana okilia oligan ruru momña kuruta na munena nene momña ga.”

Yesu kila ruru sira kawa tai amio nin sira mee tai

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Ana pogos naña Yesu pisayu ke pa nalogena kiena ne Yoane la sanene, ana yaru keviu nalotena kiena ne le Yu lala pimi lavisi, kinai pito tanon Yesu, tagi pania, pisape “!Awee! Kiau lomearu mare ga na wa, ana sineun nesape oimi, oligan lumomña towar naga, vena naga kienā malena imi sina.” ¹⁹ Ana Yesu sumālu, taveve yaru nene, naga amio kiena nalogena lala apano.

²⁰⁻²¹ Ana pogos naña Yesu pa ke sanene, ana sira tai sumña ga naña maiena na kupario teke e naga legiena punu ga pano-o pimi tol kas lualima taaga pa lua rui. Ana naga pisu naña Yesu mial pimi, naga sitom sape “Visae netol ga mña kulsaket, vena kiau maiena pñisi.” Ana naga kom rana Yesu, pimi tol ga mña isinen kulsaket.

²² Ana Yesu pilon veraga, pisu sira nañani, pisa pania, pisape “Auia, ve sinemña kona re. Kiomña naviawaena e inu kila ko owo sina.” Ana e ke e pogos nene, maiena nañani pñisi e sira nene.

²³ Ana pogos naña Yesu pa tol yuñā mña yerkaawa nene, naga pisu yaru la sinela mie manene la sira mee naña mare meke ne, ana asumña atagi a amiyaun ke yauena na marena lala. ²⁴ Ana naga pisi pan la, pisape “Amiu amolue, ayal tetai sina. Sira mee nene na pe mare re nene poli, naga momalio ga ne.” Ana la nañani apitalia kare ga naga.

²⁵ Ana amligan plan yaru la nene apa vanua, ana Yesu pa loyuma. Naga pa tarar limana sira mee nene, ana naga sunālu, mali sina. ²⁶ Ana amlologon suri nene pa e yo make

ga, kalo make yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru kilamarañala lua

²⁷ Ana Yesu molue petan yuñā mña yerkaawa nene, a pogos naña naga mial ke pano, ana kilamara ñala la lua atavevea, la asumña apio ke, asapenua “Ko lus kiena ne Tepet, ko Navisaarena, awis ko sinemña ye imimi lua nini ka.”

²⁸ Ana Yesu mial pano, pa pa loyuma e yuñā tai, ana kilamara ñala la lua nañani apimi puna. Ana Yesu piun tan la luoka, pisape “? Amiu luoka ga amlelaga e inu, asape nekilia nekila ruru amiu sanene?”

Lalua apisatamea, apisape “Ee Suñe, imimi memlelaga.”

²⁹ Ana Yesu mligan limana te kilamarala, pisape “Pisi na ve sa naña nalelagaena kiamiu amlua.” ³⁰ Ana lalua kilamarala pimi po ke e pogos nene. Ana Yesu pisaluñar mñarera pan la luoka, pisape “Pisi na amiu lua ve avisawal re suri nene va yaru lala.” ³¹ Ana lalua amolue petania, ana lalua amlologon suri naña Yesu kila pan la ne, pano-o kalo make yo la punu ga e lepas nene.

Yesu pilelua yermare petan puru tai

³² Ana pogos naña lalua nene amligan Yesu apano, yaru tañena lala añure yaru tai pimi puna. Yaru nene pe puru, vanon yermare sike e naga.

³³ Ana Yesu pilelua yermare nene, ana puru naña pisi ruru narui, ana yeririna lala sinela kurkur pañisi, apisape “Suwala, pe tepisuli re suri tai e Israel sanene poli wa, ñane ga.”

³⁴ Ana Varasi lala apisayu Yesu, apismumunia, apisape “Yeririna nene pile plan ke ga yermare lala e namñareraena naña suñe kiena ne yermare lala naga mla pania.”

Yesu sinen mie yeririna lala

³⁵ Ana Yesu sumña mialili ke pulkumali lala, a pian ke yeririna lala e

kiela yumã na lotuena lala. Naga pi-sawal ke nalologena wo nasuþenena kiena ne Ntewa, a naga sumã kila ruru ke namaiena lala a la naþa tasnela la piowa. ³⁶ Ana pogos naþa sumã mialili ke yaru la sanene, naga sumã pisu þina lala, naga pisu la sa naþa kiela sitomena la pule paþisi, a suri la piowa pan la e kiela malena lala, ana naga sinena mie la paþisi, komin naþa asumã ga sa ga nene sane sipsip la naþa pe yaru navisuar laen re poli, la amninue asape þisi na la ave sanape narui. ³⁷ Ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Lelaga, kinanena moki paþisi naþa marua sike lokove, ana yaru la lua la ga naþa asumã aþar ke pitomi umã. ³⁸ Ana amiu na, monar aviun manene tan suþe na lokove nene, vena naga ligan plan re si yaru laþasia la avano vena awar kana kinanena la nene vim.”

10

Li nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹ Ana Yesu pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua pisape aimi puna. Ana la apimi, ana naga pisi ruru pan la þisi, a naga mligan plan la apano vena akilia amene plan ninuna viowa e yeririna lala, a vena akilia akila ruru namaiena lala a nainanena viowa taþena lala.² Ana kia kiena ne li nalologena ne la nanini narui:

nasumo, Saemon, naþa apio asape Pita, naþa naga pe kiela yerkawa, amio wenla, naþa Antru,

Semes, naþa narina ne Sepeti, amio wenla naþa Yoane,

³ Pilip,
Patalomiu,
Tomãas,

inu Matiu, in na nepe yaru na waren takis,

Semes, naþa naga narina ne Alpeas,

Tateas,

⁴ Saemon, naþa naga kila manene politik sape kuan plan le Rom lala,
a Sutas nae Kariot, naþa sirau-
nia, naga pielua Yesu.

Yesu mligan plan kiena li nalologena lala

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ana Yesu pisi ruru pa la lualima taaga pa lua nene, a siraunia naga mligan plan la apano. Visena wo la nene naþa naga pisa pan la nanini, naþa naga pisape “Amiu na ve ava re puna ne la naþa pe ape le Yu re la poli, a amiu ve ava re e pulkumali nae Samaria lala wa. ⁶ Amiu na avanon ga sipsip nae Israel la naþa akilalu mrapa. ⁷ Ana pogos naþa avanon la nene, ana monar alologon, avisave ‘!Nasuþenena kiena ne Ntewa pimi ke pun ita narui!’ ⁸ Ana amiu monar akila ruru namaiena lala, a monar akila namarena lala aimi amal sina. A la naþa leperosi sike e yepela, monar akila yepela la imi ikiki sina, a amiu monar amene plan yermare e yaru lala. Ana yumãena la nene, þisi na ayumãen e namãreraena tai naþa amla korenan ga, ana amiu monar ala korenan lein ga va yaru lala. ⁹ A amiu na ve awar re kiamiu kilavaru laþasia e kiamiu pultaga lala, ¹⁰ a ve awar re mēna kiamiu karo tai, naþa akon mãmiamiu kulsota taþena lala, a kiamiu kulus nen lamiu taþena lala se ea, a ve awar re mēna kiamiu plasgai vano. Yaru la naþa akila yumãena wo la ne sane amiu, þisi yaru taþena la naþa la amiyumãe pan la, monar avisuar ruru la vanonia.”

¹¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Pogos naþa amiu avano-o atol pulkumali tai, ana monar akale yaru tai naþa kekearan naþa were amiu ava mãana, ana asumã ga mãana, vano vano-o tol pogos naþa amiu avatani si pulkumali naþani. ¹² Ana pogos naþa avano asike mratava

m̃ana yaru nene, ana monar atalopan ruru la, avisavenua ‘Sum̃are sike amio amiu.’ ¹³ A visae mratava nene kila wo van amiu, ana sum̃are naṓa apisa ana ṓisi na sike amio la, a visae la akila viowa ga van amiu, ṓisi na sum̃are nene wasuṓe ke sina ga, vim van amiu. ¹⁴ Ana visae yaru laṓasia yepela mavin were amiuenta ava m̃ala uṓa, pona yepela mavin loge amiuenta, ana popon aligan ruru mratava nene pona pulkumali nene m̃eke na. Ana pogos naṓa amolue e yo nene, amiu atanvan puluyavi nae e yo nene naṓa sike e lamiu, sane kiamiu visena m̃arera tai ne pan la ne, pisape ṓisi na la akus nakoena naṓa mesmesun ga kiela ṓelaga viowa la nene. ¹⁵ Lelaga naṓa nevisa meraravan van amiu, e legiena na liṓereena, ana la nene na m̃arera la van la, taulu naṓa Ntewa mliṓere le Sotom amio le Komora lala nanua sumo.”

Pisi na yaru la am̃ene nalogena kiena ne Yesu lala
Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitom ruru wo. Inu neligan plan amiu avano, a amiu ala limamiu ga ava sanene, amiu na sa ga sipsip la naṓa asike likan ṓegas nen lokul tetan lala. Visae sanene, ana monar ave manmarua ruru wo, a amiu monar amom̃au ruruia. ¹⁷ Ana monar avisuar ruru amiu, vanon naṓa saṓisi yaru lala aure amiu ava kiela kumali, a e kiela yuṓa na leniena lala, vena avis van amiu, ana ṓisi na ala nakoena van amiu, a avisuaria saṓisi awe amiu. ¹⁸ Ana ṓisi na aligan amiu ava asum̃alu ase marana ne yerkawa na purvanua vanon ga naṓa amiu ape kiau nalogena lala, a e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e maran la nene a e marana ne la naṓa pe amlelaga re e Ntewa

poli. ¹⁹ Ana pogos naṓa la nene aimi aure amiu, ana amiu na ve asitom manene re avisave ‘ṓisi na nevisa sanape ne, a nevisa ya ne van la ne?’ vanon naṓa ṓisi na Ninuna Wa naga la visena na visawalena van amiu naṓa avisa, mesmesun e pogos na visena. ²⁰ A pogos naṓa amiu avis, ana pe kiamiu visena re nene poli, ana visena kiena ne Ninuna ne Arimamiu naṓa naga visi e amiu.

²¹ “E pogos m̃arera nene, ṓisi na yaru kilia tam̃an yaru viowa taṓena la nene la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narina ruru naapo, vena awe mom̃ar la amarmare, nanene komin naṓa la nene amlelaga e inu. A nisisi lala la m̃ena ga akilia asum̃alu avisawal anela lala a arimala lala naṓa la amlelaga e inu, vena la m̃ena ga amare sanene. ²² Ana ṓisi na yaru lala ve sinelan amiu re sina, akawe kiamiu visena silaga, vanon kiau kia teke e amiu, a yaru naṓa sum̃alar m̃arera sum̃a ga vano-o pog m̃arera nene ṓisi, ṓisi na Ntewa tamalia naga. ²³ Ana pogos naṓa la asum̃a am̃ene manene amiu la e pulkumali tai, amiu monar aure ava e pulkumali taṓena, a visae am̃ene amiu ke sina ga e yo nene, amiu monar aure sina. Ana nevisa ruru van amiu, nesape kiamiu yuṓaena nene e pulkumali nae Israel lala, ṓisi na ve ṓisi ruru re wa ana Narina ne Yeririna vim warpoyo ke sina ga.”

²⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Nalogena, naga pe to re metavan kiena navianena poli, a yaru na yuṓaena, naga pe to re m̃ena metavan kiena suṓe poli. Ve sanene, amiu na ve asitom re avisave ṓisi na taṓatete m̃arera van amiu pogos tai, ²⁵ komin ṓelaga m̃arera naṓa la akila va navianena, ṓisi na la akila ke m̃ena ga va nalogena, a suri m̃arera la naṓa suṓe naga kusia, ṓisi na kiena

10:14 Yuṓaena 13:51 **10:15** Mat 11:24 **10:15** Luk 10:4-12 **10:16** Luk 10:3 **10:17** Mak 13:9-11; Luk 12:11,12, 21:12-15 **10:21** Mak 13:12; Luk 21:16 **10:22** Mat 24:9; Mak 13:13; Luk 21:17, Mat 24:13; Mak 13:13 **10:24** Luk 6:40, Yoan 13:16, 15:20 **10:25** Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

yeririna naga mēna ga monar tolia. Sa naþa yaru la apio kare inu, naþa in na nepe yerikawa e mēau mratava, apisape in na Pielsipel, naþa naga pe suþe kiena ne yermare lala, þisi na la akilia avio kare amiu la sane na wa, amiu la naþa ape kiau e mratava taaga.”

Nalogenena kiena ne Yesu taþatete maraun yaru lala

Luk 12:2-7

²⁶ Ana Yesu pisape “Vanon naþa þisi na avis viowa van amiu ve sa ke ga naþa apisi piowa pan inu, ana amiu ve amaraun la re. Suri viowa la punu ga naþa yaru lala akila vinaunia, pona apisawaniga, þisi na vim kakate e yometava na wa, vena yaru la punu ga akilia. ²⁷ A amiu mēna ga, suri wo la naþa nesuþa nepisa ke pan amiu e yemalolo, amiu monar avisawal ke sina ga e yomerarava, a suri la naþa nesuþa nepragogon ke ga e kiligamiu, amiu na monar avion manene va metava e maran yeririna lala, vena yar punu ga akilia aloge.

²⁸ “Ana amiu na ve amaraun re yaru la naþa akilia awemār tasnemi mare, komin naþa la taþatete awemār ninumi mare. Ana amiu na monar amaraun ga Ntewa, naþa naga kilia kilalele kare tasnemi amio ninumi luwoka e lele naloge viowaena. ²⁹ Amiu asitomālia. Ninlaea la ne akaka ke la ne, la moki paþisi, sa ga kororaki ga, a la asuþa aþiliwilin ke lua e narin kilavaru ga tai, ana visae tai loru vitove tano e porotano, ana Arimamiu naga kilia mēna ga. ³⁰ A vilþarimiu mēna ga moki paþisi, ana Ntewa naga poloar make ga peve taaga, naga kilia la mēaga. ³¹ Sanene, ana amiu ve amarau re, vanon naþa Ntewa pisu amiu na po manenea taulu ninlaea la nene, ana þisi na naga kilia visuar ruru amiu e suri punu ga e kiamiu malena.”

10:26 Mak 4:22; Luk 8:17 **10:33** 2Tim 2:12
Mat 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24, 17:33; Yoan 12:25

Yaru naþa naga pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Luk 12:8-9

³² Ana Yesu pisa pisape “Yaru naþa naga visawal e marana ne yaru lala visave naga pe kiau yeririna tai, þisi na inu mēna ga, nevisawal naga e marana ne Ata naþa ma e peni, nevisave yaru nene pe kiau. ³³ Ana yaru naþa visawal e marana ne yaru lala visave naga pe pe kiau yeririna re poli, ana inu mēna ga nevisawal e marana ne Ata naþa ma e peni, nevisave yaru nene naga pe pe kiau yeririna re poli.”

Yesu naga pe purþes nen kaween visena

Luk 12:51-53

³⁴ Ana Yesu pisape “Amiu na ve asitom re avisave inu nepimin naþa nekila sane pupia suþare pimi sike e yomarava nini. Peraga, inu pe nepimin re ga neligan suþare e poli, ana inu nepimi nemio playu na kilaen mara tai, naþa þisi na yaru la aveveyu la, a akila mara van la vanon inu. ³⁵ In na nepimin nesape nekila sane þisi na yaru mēe lala akawe visena kiena ne arimala lala, a sira mēe lala akawe visena kiena ne anela lala, a sira la naþa atalopa ga na wa, þisi na akawe visena kiena ne anela simem lala. ³⁶ Þisi na la naþa sinela kari manene kiau nalogenena lala, naga pe yaru taþena re la poli, yaru na mratava ga mēala lala.”

Yesu naga sumo e malena kiena ne kiena nalogenena lala

Luk 14:26-27

³⁷ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naþa sitom manene la arimana, pona anena, pona narina, taulu naþa naga sitom inu, yaru nene naga mesmesun re imi sane ve kiau nalogenena poli. ³⁸ Ana visae yaru tai naþa ve kus re kiena laktorovia taveve inu, sane naga pe taþan re naga loge viowa vanon inu poli,

10:38 Mat 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 **10:39**

Yaru nene tařatete imi ve kiau nalogena. ³⁹ Visae yaru tai nařa naga sitom manene la kiena malena, yaru nene naga řisi na kilalu kiena malena nene. A visae kiau nalogena tai naga kilalu kiena malena vanon inu, řisi na naga tol malena nařa tařatete řisi.”

La nařa avisuar ruru nalogena lala, řisi na la atol kiela nalaena

Mak 9:41

⁴⁰ A Yesu pisa, pisape “Visae yaru tai nařa were amiu ava řana loyuma, nanene sa ga nařa řere inu ke ga nepa řana loyuma ne. A visae yaru tai were inu neva řana loyuma, ana nanene sa ga nařa pere ke ga naga nařa naga mligan inu nepimi, pa ke řana loyuma. ⁴¹ Visae yaru tai were navisawalena tai pona yaru mesmesu tai ne sanene va řana loyuma, komin naga kilia ke sape yerkawa nene naga pe yaru wa nayumaena kiena ne Ntewa, yoko naga kus ke ga nalaena torokin nařa yoko Ntewa la va kiena yerkawa la nene. ⁴² A inu nevisa ruru van amiu sanini, visae yaru tai naga la piala na wii manini ve taaga va kiau nalogena tai, nařa naga pe sitom re pisape nalogena nene naga pe yerkawa tai poli, pona yaru tai nařa naga to ga tano, řisi na yaru nene la kiena nalaena tai komin suri wo nene nařa naga kila pa kiau yeririna tai.”

11

¹ Ana pogos nařa Yesu pisa ruru pa kiena nalogena la lualima taaga pa lua nene řisi, naga mligan yo nene, ana naga pa e pulkumali nae Kalele lala, vena vian la a lologon van la.

Nalogena kiena ne Yoane Nakeena lala apimi

Luk 7:18-23

² E pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuma nakoena, a naga mloge ke yumaena la nařa Kristo kila ke

ne, ana naga mligan kiena nalogena lařasia, ³ apanon apiun tan Yesu, apisape “?Sanape? ?Ko na yaru nanua apisa ke sumo asape řisi na yaru keviu tai imin vena ve kieta nasumonena, pona pe naga re nane ko poli, ana imimi na monar mesuma laa na wa, řisi na yaru nene imi?”

⁴ Ana Yesu pisatame la, pisape “Awasupe amiu sina, ava ke ga puna ne Yoane, a avisawal vania e suri la nařa amiu apisuia nařa nemiyumaen ke e yo nini, a suri la nařa apisayu inu ke pan amiu, sane suri la nařa Navisawalena Aisea naga pisayu sumo rui, nařa naga pisape:

⁵ *‘Kilamarařala lala, nanagane akirava si rui,*

a yaru la nařa ape lapele a ape laulu, nanagane akilia amial po si narui,

a yaru la nařa leperosi sike e yepela, nanagane yepela pimi mian ruru si narui,

a yaru la nařa ape kiligapoře, nanagane amloge si suri narui,

a yaru la nařa amare, nanagane amal si rui,

a yaru la nařa limala korena ga, nanagane nemlologon ke Nalologena Wo pan la rui.’

Ais 35:5,6

⁶ “A amiu avano avisa řena va Yoane, avisave ‘Yaru nařa pe kiena sitomena pe pepe lua li re e inu pogos tai poli, řisi na navisa ruruena sike e naga.’”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

Luk 7:24-30

⁷ Ana pogos nařa nalogena kiena ne Yoane Nakeena lala amolue vena wasupe sina, Yesu pisayu Yoane nene pa yaru la nařa asike ne, pisape “?Nanua sumo na, pogos nařa amiu apa e yokorena nene, amiu na apanon apisu ya? !In na pe nesitom re nařa nesape amiu apanon apisu kiai na yokorena la nařa lagi miyuia ana kulkulul luen ga poli! ⁸ A pe

nesitom re mēna ga nesape amiu avanon vena avisu yerkawa tai naḡa naga miyowau ruru po poli, komin yaru la ne sanene ana taḡatete ase lele viowa tai sane yokorena nene, ana silaga asike ga e pupia yuḡa wo mēna ne suḡe kerkeviu lala. ⁹ ?Peraga, ana in na nesitom ke nesape amiu apanon ke vena avisu navisawalena tai, ne? Ee, ana naga nene na poga ga ne, ana inu nevisa van amiu, yaru nene naḡa amiu amoluen apa apisu naga, naga to laa metava, taulu navisawalena nasumo lala, ¹⁰ komin Ntewa naga pisayu Yoane nene sumo rui e kiena Visena Wa, naḡa naga pisape

In na nemligan kiau navisi pimi sumon ko, vena kila ruru kioḡa mrapa.’ Mal 3:1

¹¹ “Lelaga nevisa van amiu sanini, e yomarava nini, Yoane Nakeena naga to la metavan yaru taḡena la punu ga. Ana yeririna la punu ga naḡa ḡisi na la ava loyūḡa e nasuḡenena kiena ne Ntewa, vano- o tol kiela yaru naḡa su maro la garo tano, la punu ga nene la apa la metavan Yoane, naḡa la awar kiela navisa ruruena kiena ne Ntewa pa laa taulu naga. ¹² A siar e pogos naḡa Yoane Nakeena siar mlologo, pimi tol nanagane, yaru lala asuḡa akawe ke nasuḡenena kiena ne Ntewa, a nasinekar mārera na kilaen mara lala la mēna ga akilali naḡa atauluia. ¹³ Nanua sumo manene la, pimi tol pogos kiena ne Yoane, navisawalena lala, a navisaluaena naḡa Mosis siria, ana la apisayu suri la moki naḡa kilia kakate sirau. ¹⁴ A visae amiu akekaran alelaga e suri la nene naḡa ḡisi na aḡalivi sirau, ana ḡisi na amiu akilia avisu kilale naḡa Yoane Nakeena naga pe Elaisa nene, naḡa la apisaaria sumo rui apisape ḡisi na naga monar wasuḡe sina ga imi. ¹⁵ A visae kiligamiu toḡa ga, popon ayagogon ruru kiau visena la nene.”

Yesu pisi mārera pan kiena teras lala

Luk 7:31-35

¹⁶⁻¹⁹ A Yesu pisi pa laa sane, pisa pisape “?Ana ḡisi na nevisawal visena ya naḡa kilia tol ḡelaga kiena ne yeririna na nanagane lala? E lepas punu ga naḡa Ntewa naga kila vena kilali wo van amiu, ana amiu yepemiu mavin ga, amiu apisa kare ga naga vanonia. Komin pogos naḡa Yoane naga pimi sike ga wa, ana monsilu ga pe kinana re poli vena len, a naga palia mēna ga kuruta na munena, pe mun re poli, ana yaru la apisu naga sanene, la apismumun naga, apisape ‘Yaru nene yermare pa e naga.’ A pogos naḡa Narina ne Yeririna naga pimi sike na, naga kinana ruru ga a mun ruru ga, sa ke ga yaru taḡena lala, ana yaru la apismumun naga, apisa apisape ‘Opisu ke ne, yaru nene naga pe yaru na kinan merorolen paḡisi, a pe yaru na munena mēna kuruta na munena paḡisi, a naḡa naga kiena erau lala na, la ape yaru nawar-poloen ga takis, a ape yaru viowa ga lala.’

“Komin suri ne nanene narui, inu nepisu amiu yeririna na nanagane lala naḡa amiu na sa ga sisi lala naḡa visae asuḡa akirakirai e yometava na kumali, ḡisi na la asuḡa aviovion va kiela erau lala, avisave ‘!E, amiu na apiowa nene! Visae imimi mesuḡa mowe plaḡe, ana amiu ve awol re amio imimi, a visae imimi meyaun yauena na marena, ana amiu ve atagi re amio imimi.’

“Ana suri punu ga naḡa la amol-molue e namanmaruaena kiena ne Ntewa, sumonia yaru la mokliu naḡa apisu sane piowa ga, ana sir-aunia ḡisi na Ntewa naga kila imi merarava sane kiena manmaruaena nene naga mesmesu a naga pe lelaga ruru nenaga.”

Yesu pisaar ruru pa la naḡa pe

*amlelaga re e naga poli**Luk 10:13-15*

²⁰ Ana Yesu pisaar ruru pa yeri-rina lala na pulkumali la punu ga naña naga kila kile la moki pan la, komin naña apisu kiena suri la nene rui, ana pe apilon la re poli. ²¹ Naga pisa pisape “Yaru nae Korasin lala, amio yaru nae Petsaeta lala, amiu na akila kare amiu keviu pañisi wa! Visae le Taea amio le Saeton la nanua sumo, ana la avisuli ga kile la naña amiu apisu ñisi rui, pona avilopu la nanua sumo yo rui. La pe ape le Yu re poli, ana ñisi na vera na ayen ñililis nen karo, a pona la akuwani posnoyavi e ñarila yo rui, vena yaru la avisu kilale sane amloge kemua piowa lelaga vanon kiela mlamulena piowa lala. ²² Inu nevisa mesmesun van amiu, e legiena na liñereena, ñisi na kiamiu nakoena naña van amiu taulu naña van la nene. ²³ !Ana amiu le Kapeneam lala, naña amiu asuñña añarwar amiu, a naña sinemiun asape amiu ato manene metava, ana amiu avisuar amiu! Pisi na Ntewa koven plan amiu ato tano, ato tano vañisi e pulukapi. Visae le Sotom lala la avisuli ga kile la nene naña amiu apisuia, vera na la apilopu la rui, a vera na pupia kapi nae ma e peni nene tañatete kekan kiela yo nene kovio. Ana amiu apisu pa kile la nene rui, amiu pe apilopu amiu re nena poli, ²⁴ nane nevisa van amiu, e legiena na liñereena, ñisi na Ntewa naga sinena ye la manenea taulu amiu.”

*Yesu pisa potena pa Arimana**Luk 10:21-22*

²⁵ Ana e pogos nene, Yesu mlen, pisa pisape “!Ata-o, ko ope Suñe nae ma e peni a Suñe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon naña ko opian suri la naña e inu pan la naña kiela sitomena sa ga nisisi lala, ana yaru la naña asitom asape ape manmarua a la

naña asitom asape akilia ruru suria, ko okilawan suri la nene van la. ²⁶ Lelaga, Ata, nanene ve sa ga naña ko sinomñania.”

²⁷ Ana Yesu pisa mñena ga, pisape “Arimau naga mligan make suri la punu ga e lumñau ñisi rui. A Arimau naga taaga naga kilia ruru inu, a inu naña nepe narina, in ga taaga ga nekilia ruru naga. Inu nemio la naña nemligan la vena nekilogia Arimau van la vena awasinea, ana imimi ga nene mekilia ruru naga naña naga pe Arimamimi.”

“Amiu aimi pun inu vena ava ruru amiu”

²⁸ Ana Yesu pisa mñena ga, pisape “Amiu punu ga naña amiu sine-miu mare pañisi vanon naña amiu asuñña añar ke suri urmi lala e kiamiu malena lala, amiu aimi, amiu aimi pun inu, vena nekilia nekila amiu ava ruru amiu. ²⁹ Amiu alarar kiau visena lala ve sa naña ñeligas tai e kiamiu malena, a amiu alarar kiau ñelaga lala, vanon naña inu na nepe yaru momñau tai, a kiau sitomena to ga tano. Sanene, ñisi na amiu alual naña kiamiu sitomena lala varuruia, ³⁰ vanon naña kiau vianena lala ameme ga a amelala ga, a suri la naña ñisi na inu nowar van amiu vena amiu awaria, ñisi na naga tañatete urmi manene van amiu.”

12*Yesu naga pe suñen Legiena Wa
Mak 2:23-28; Luk 6:1-5*

¹ Ana e legiena tañena si tai, naña naga pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa pa ga likan lokove na wit lala. Amial ke sanene, ana kiena nalogena lala viso kar la, ana apeve plan mras nen wit lañasia vena akania. ² Asiar akila ke sanene, ana Varasi la ñasia asike e yo nene, ana apisula mñaga, ana la apisi pa Yesu, asape “!Ei, opisu ke ne! Kioñña

nalogena lala la asumã aþar ke kinanena e lokove sanene, la asumã amiyumãe ke e Legiena Wa ne, a visae ve sanene, la asu mña akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisatamne la, pisape “?Ana, sanene yo, pona amiu pe apuloli re Tusi Wa pogos tai poli yo, e suri la naþa Parin Suþe Tepet naga kila sumo? Naga amio kiena yeririna lala viso kar la paþisi, ⁴ ana naga pa loyumã e silparpara wa mña Ntewa, ana naga mla kilaparavi wa nene naþa Navisaluaena pisape yaru wa ga lala, la akilia akania, ana Tepet mña ga la akania. ⁵ ? Pona amiu na pe apulo re mña Navisaluaena kiena ne Mosis poli yo, naþa e Legiena Wa punu ga, yaru wa lala, la monar ava loyumã e Yunã Wa mña Ntewa vena akila kiela yumãena la ea? Sanene na, la akilaro ke Navisaluaena naþa pisaluþar ke sape yaru ve yumãe re e Legiena Wa ne, ana Ntewa naga pisa suri nene ana pe sitom re pisape suri viowa tai nene poli. ⁶ Inu nevisa van amiu, nesape nasuþenena viu tai sike nanagane, naþa naga to laa metaya taulu navisaluaena na Yunã Wa mña ne Ntewa, ⁷ ana naga sa naþa e Tusi Wa, Ntewa pisa pisape *‘Inu na pe sineun re kiamiu kuþaþaena la poli, ana in na sineun ga þelaga na sineyeena.’* *Ose 6:6*

?Pona amiu na amninue ke kinas nen visena nene wa? Visae amiu akilia, a þisi na amiu taþatete asumã aliþere kare kiau nalogena la nene naþa pe akila re þelaga viowa tai poli. ⁸ Narina ne Yeririna, naga ke naþa pe suþen Legiena Wa narui.”

Yesu miyumãen ruru limana yaru tai

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ana Yesu molue e yo nene, mial pano, ana pa loyumã e kiela yumã na lotuena tai. ¹⁰ E yo nene, yaru tai sike ea ana naga limana ve tokak, a pe lima mare, ana yaru mña

ga laþasia naþa asumã ga sinelan asape alual li suri laþasia naþa Yesu naga kila na pe mesmesu re poli yo. Ana yaru la nene apiun tan Yesu, asape “?Sanape, kieta navisaluaena pisaluþar yumãena na kilaruruen tas nen yaru e Legiena Wa, pona pe pisaluþar re poli? !Ovisali suri nene!”

¹¹ Ana Yesu pisatamne, pisape “Visae yaru tai kiena sipsip ve taaga ga, ana e Legiena Wa tai, kiena sipsip nene va loru vitove e þiliþili tai, amiu asitom asape þisi na yaru nene taþatete va werelua sina? ! Ee, þisi na ita punu ga monar tekila sanene va kieta suri mali lala! ¹² Ana visae mesmesu ga ve sanene e kieta navisaluaena vena teiila kieta sipsip tai sanene e Legiena Wa, ana sanene ita tekilia tekila mña ga yumãena naiilaen yaru taþena e Legiena Wa, komin yaru naga po taulu sipsip.”

¹³ Ana Yesu pisa pa yaru naþa limana mare, pisape “Okian mesmesun lumomã.” Ana yaru naþa kila sane Yesu pisa, kian mesmesun limana, ana limana pimi po sina, sa ke ga limana komþas. ¹⁴ Ana Varasi la naþa asike e pogos nene apielue, ana amolue apa vanua, vena avisayu sanape naþa akilia aweñar Yesu mare.

Yesu naga pe yaru nayumãena kiena ne Ntewa

¹⁵ Ana Yesu kilia mña naþa Varasi lala asape awe naga, ana naga molue e yo nene, amio yeririna la moki naþa atavevea. Ana naga sumã kila ruru ke namaiena lala, ¹⁶ ana naga pisi mñarera pan la, naga pisaluþar la pisape la ve avisayu re naga va yaru taþena lala. ¹⁷ Naga kila sanene vena visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, naþa Navisawalena Aisea pisawal sumo rui, a visena nene pisa sanini, pisape

¹⁸ *“Nanene yaru naþa naga miyumãe kiau, naþa in na nemligan lua naga.*

In na nesitom naga paḗisi, a kiau sitomena kekaran naga paḗisi.

Pisi na inu neligan Ninuu van naga, vena naga visawal ḗelaga mesmesu lala va yolai lala na yomarava nini.

¹⁹ *Pisi na naga taḗatete visin sinekar van yaru, pona visi molmolue va ḗisi, a naga taḗatete koven visena ve moki e yo metava.*

²⁰ *Ana naga taḗatete telua kiai naḗa poroli ḗisi rui, a naga taḗatete vilonḗar kapi vivaga naḗa lavis mare rui.*

Naga ḗisi na yuḗae ḗa sanene vano vano-o, tol naḗa ḗelaga mesmesu suḗalu ḗarera taulu nena ḗelaga viowa.

²¹ *Ana ḗisi na yolai lala na yomarava nini, la alelaga ḗarera e naga, avisave ḗisi na naga tamalia la.”* *Ais 42:1-4*

Apisa apisape Yesu myuḗae e naḗareraena kiena ne Yermare

Mak 3:20-30; Luk 11:14-23, 12:10

²² Ana yaru lala asumon yaru tai naḗa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila naga pe kilamara ḗala, a pe puru ḗena ga, ana Yesu kila ruru si kilamarana amio pulgona apimi apo sina. ²³ Ana yeririna la naḗa apisu suri nene amilania, a sinela kurkuru paḗisi, ana apiun ke sina ga tan la, apisape “!E! ?Yaru nene naga narina ne Tepet naḗa tesuḗate ke yo, pona peraga?”

²⁴ Ana pogos naḗa Varasi lala amloge visena kiena ne yeririna la nene, ana apielue paḗisi, naḗa apisape “Yaru nene ḗene plan yermare lala e ga e naḗareraena kiena ne suḗe kiena yermare lala, naḗa Piel-sipel, naga taḗan pania.”

²⁵ Ana Yesu mlogekilale ḗa kiela sitomena nene, ana naga pisa pan la, pisape “Visae suḗe tai, kiena yeririna lala aliḗerela, naḗa laḗasia akawe si visena kiena ne lala komḗasia, ḗisi na suḗe nene kiena

yuḗaena lala monar loloru ga vito sike na; a visae pulkumali tai pona mratava tai, kiela yeririna lala aliḗerela, naḗa sane laḗasia sinelan asape aḗene plan si laḗasia, ḗisi na yeririna la nene taḗatete asu ruru pogos tai. ²⁶ ?A sa ḗena ga nini, visae yermare lala kiena ne Yermare Lego, laḗasia aḗene plan ke sina ga lala ḗasia, nanene na kana kinasia sane amliḗere la ḗisi narui, ana nasuḗenena kiena ne Yermare Lego naga yoko suḗalu ve sanape ne? ²⁷ !Ana amiu na

apisa ke asape sanene narui, asape in na nesuḗa neḗene plan ke yermare taḗena lala e naḗareraena kiena ne pupia yermare naḗa Pelsepel, ana pe sa re nena nene poli! Ana visae ve sa naḗa amiu apisa, sanape na amiu ḗena laḗasia naḗa aḗene plan ke yermare lala? ? Ane mla naḗareraena nene pan la, pona Yermare Lego ḗena yo? A popon visae kiamiu nalogena la naḗa aḗene plan ke yermare lala, la alogeveveruruli kiamiu visena la nene. ²⁸ Ana peraga, amiu apisa suri nene na pe mesmesu re poli. Inu na neḗene plan ke ga yermare lala e naḗareraena kiena ne Ninuna Ntewa, ana suri nene na sane nasuḗenena kiena ne Ntewa sike likan amiu ḗisi rui.

²⁹ “!Amiu na apisu ke ne! Visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuḗa ḗana ne yaru ḗarera tai, vena vinaun kiena suria, naga monar war kilika viar ke ne yaru nene sumo wa, ḗisi na naga kilia va loyuḗa ana war plan make kiena suria. Ana in na nekila ke sanene pa yaru ḗarera nene naḗa Yermare Lego.

³⁰ “Yaru naḗa pe taveve inu re poli, naga suwo inu ke ne, a yaru naḗa pe miyuḗae re amio inu poli vena moure kiau yeririna lala aimi lele taaga, naga sane suḗa ḗenetetain la ke ne. ³¹⁻³² Ana sanene narui,

in na nevisa van amiu, mlamulena viowa lala, a visena viowa lala, a visena naþa kila kare Narina ne Yeririna, Ntewa naga kilia viewo yaru vanonia, ana yaru naþa pisayu kare Ninuna Wa, naþa pisa pisape kiena yuþaena naga Yermare Lego ga miyuþaena, yaru na sanene, Ntewa taþatete viewo naga pogos tai, e pogos na tesike e ne, a e pogos naþa pimi ke sirau.”

*Purlaki amio kana mrasnena
Luk 6:43-45*

³³ A Yesu pisa mēna ga, pisape “Ita tekilia tevisu kilale purlaki lala e mrasnela naþa aþaria. Purlaki naþa kapuru po, naga mrasa mēna ga po, ana purlaki naþa piowa ga, þar mēna ga mrasa naþa piowa ga. ³⁴ A malena kiena ne yeririna naga sa ke mēna ga nene, naþa e losinena naga sane pe purþes tai, a visena la naþa amolmolue e kiena malena, la sane mras la naþa amolmolue ke e purþes nene. ?A inu nepisu kiamiu purþesia menunū þisi rui, ana sanape naþa yoko mras wo laþasia kilia molue kome kiamiu visena lala? !Amiu na ape lus kiena ne loþara kemua lelaga narui! ³⁵ Yaru naþa po, þarþolo suri wo lala sike e losinena, ana silaga naga kiena sitomena wo toþna ga naþa kilia lalua va yaru. Ana yaru viowa, naga suþna þarþolo suri viowa lala sike e losinena, ana naga taþatete kilia lalua kiena sitomena wo tai pogos tai.

³⁶ “Inu sineun nesape amiu akilia naþa e legiena na liþereena, ana yaru la punu ga monar akila navisawalena tai vanon kiela visena viowa la veve taaga naþa apisa e kiela malena lala, ³⁷ vanon naþa þisi na Ntewa naga liþere kioþna malena e ga e kioþna visena lala. Nanene, vanon naþa kioþna visena lala akilia akila ko vena omal, pona akila ko vena owar nakoena.”

*Yerkawa laþasia la sinelan asape
avisu kile*

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ Ana navianena na navisaluaena laþasia, amio Varasi laþasia, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, ko naþa apio ko ke asape Navianena, imimi sine-mimin mesape okila kile tai van imimi vena imimi mevisu kioþna namareraena.”

³⁹ Ana Yesu pisataþne la, pisape “Yaru la naþa sinelan ga asape avisu kile la sanene, la ape yaru viowa la paþisi, akila ke wowe pa Ntewa sane la naþa akila ke kolau. Per-aga, þisi na taþatete amiu avisu kile tai, ana kile naþa kiena ne Navisawalena Sona sumo, naga ga nene na akilia avisuia. ⁴⁰ Sona nene meke e loþeþen pupia ika lesum-sum nene pano-o tol legiena telu a lemalo telu, ana þisi na ve sa ke mēna ga nene e Narina ne Yeririna, naþa þisi na naga meke e los nen porotano vano-o tol legiena ve telu a lemalo ve telu. ⁴¹ Ana la nae Ninive nanua sumo amloge visena kiena ne Sona narui, ana apilopu la, a e legiena na liþereena, þisi na la nene asuþalu avisa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naþa yaru tai naþa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe apilopu amiu re nenaga.

⁴² “Nanua mēna ga sumo, ana sira kawa tai naga pe þarin suþe tai, naþa naga mligan kiena purvanua naþa sike koperina paþisi, ana pitomi tano vena loge visena namanmaruaena kiena ne Parin Suþe Solomon. Ana sira kawa mēna ga nene þisi na suþalu e legiena naliþereena, naga visa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naþa yaru tai naga pe manmarua to laa metavan Solomon sane, naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe sinemiun re nenaga.”

Ninuna viowa naga kilia wasuþe

sina

Luk 11:24-26

⁴³ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisapenua “Pogos tai, pogos naḡa visae aḡenelua yermare e yaru tai, yermare nene kilia va yom̄arua vena kaleli yo tai naḡa va se ea vena ve m̄ana uḡa. Ana visae ve lual re, ⁴⁴ ḡisi na naga visavenua, ‘A, ḡisi na nevito li si e m̄au uḡa marua na sumo wa.’ Ana pogos naḡa naga wasuḡe vitomi, ḡisi na naga vitomi wal yuḡa naḡa mon korena ga, ana merarava po paḡisi, a akila ruru make suri la e yuḡa naḡa ḡisi rui. ⁴⁵ Ana naga kilia wasuḡe sina va were si yermare taḡena lala ve olua, naḡa la apiowa manene la taulu naga sane, atomi amio naga, ana akilia ava si asike e los nen yaru nene. Ana yaru nene, nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena viowa la sane. A ḡisi na ve sa ke m̄ena ga nene e malena kiena ne yaru viowa nanagane lala.”

Yesu, anena amio wenla lala

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Pogos naḡa Yesu pisi ke amio yaru la nene wa, ana anena amio wenla lala apimi aporu e yo nene, asuḡalu asuḡa ga vanua, la sinelan asape avis amio Yesu. ⁴⁷ Ana yaru la tai nene pisa pa Yesu, pisape “Ei, anoḡa amio womla lala asuḡalu asike vanua, la sinelan asape avis re amio ko wa.”

⁴⁸ Ana Yesu pisataḡea, pisape “? Ana ane pe aneu, a ane pe wolai lala?” ⁴⁹ Ana naga kiar kiena nalogena lala, pisapenua “?Apisu ke yaru la ne asike ne? Aneu a wolai lala, yaru ne la nane asike ne. ⁵⁰ Komin visae yaru naḡa kila ke ya naḡa Ata nae ma e peni naga sinenania, yaru na sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu.”

13

Pakaiwa na kurus nen wit la naḡa akekapil apa e porotano la naḡa ape

13:2 Luk 5:1-3

taḡena la vari

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ E ke e legiena nene, Yesu molue uḡa, pito totano e yepas nen pupia lapa nene vena vian yeririna lala. ² Ana yeririna la moki paḡisi apitomi puna e pogos nene narui, ana kila naga ḡiyu pa to meta e waa tai, ana yeririna la punu ga yo pule ga asike ura, ³ ana naga pian suri moki pan la e ga e ḡakaiwa lala.

Ana naga pisa pan la, pisape “Yaru tai pa peven kurusa e kana lokove. ⁴ Pogos naḡa naga suḡa sisilin ke kurus la nene, ana kurus laḡasia kekapil pa e mrapa, ana siraunia manu lala apimi ate plan make ga. ⁵ Ana kurus laḡasia akekapili pa e naḡa kilavaru m̄eke tano, ana pe porotano po re teke meta poli. Ana akakapur vilaga, vanon porotano meninivi ga. ⁶ Ana pogos naḡa mrae pa m̄arera, kekan kurus nen suri la naḡa pitotovi memeu veraga, vanon ḡeligas lala pe pito ruru re tano poli wa. ⁷ Ana kurus laḡasia akekapili apa e naḡa sumo pe ate plan ruru re kilika viowa la e poli, ana ḡisi na kilika viowa naḡa pitovi pimi keviu sina, ana piwo kare kurus nen suri la naḡa pitotovi ne ana amarmare. ⁸ A kurus taḡena si laḡasia akekapil apa e porotano tai naḡa po, ana akapuru po, ana aḡar mrasnela, naḡa laḡas aḡar mras tol ponotia taaga, laḡasia aḡar mras tol lualima orai, a laḡasia lualima telu.”

⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naḡa kiligana teke ea naga monar ya-gogon ruru visena nene.”

?Vanon ya ne Yesu pis e ḡakaiwa lala?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ana siraunia, nalogena lala apimi puna ne Yesu apiunia, asape “?Vanon ya ne ko osuḡa opian ke yeririna lala e ḡakaiwa la sanene?”

¹¹ Ana Yesu pisataḡea, pisape “Ntewa naga kila ke sape ḡisi na amiu akilia alual nakilia wanena

kiena ne kiena nasuþenena, ana naga taþatete la kiliaena ne va yeririna taþena la nene. ¹² Nevisa sanini van amiu, visae yaru naþa kiena suri moki rui, þisi na war va la sane vena ve moki va þisi, a yaru naþa pe kiena suri re poli, þisi na naga kilalu narin suri ya naþa naga kiena. ¹³ Sanene, nepian la e þakaiwa lala, vanon naþa la asuþa apisuia, ana apisu kilale þele ga, ana asuþa amloge, ana amloge kilale þele ga. ¹⁴ Yaru suri la ne sanene, akila narui ana Ntewa pisayu la nanua sumo rui e visena lelaga naþa Navisawalena Aisea pisawal sumo, naþa pisa pisape

‘Ana þisi na amiu aloge vano-o, ana taþatete alogakilale pogos tai.

A þisi na amiu avisu vano-o, ana taþatete avisu kilale pogos tai,

¹⁵ *vanon naþa amiu na sane yaru la naþa kiela sitomena la amarmare þisi rui, sa naþa aþiwo pulkiligala, a sane aþelawa rui.*

Visae ve akila re sanene, pona vera na akilia avisu kilale suria, a vera na akilia alogakilale suria, a vera na kiela sitomena akilia asitomkilale suria, ana sanene, akilia avilopu la aimi pun inu vena nekila ruru la.’
Ais 6:9,10

¹⁶ “Ana nevisa van amiu, kiau nalogena lala, navisa ruruena sike e amiu komin naþa kilamaramiu la asuþa apisu ke suri la naþa amiu apisuia, a kiligamiu la amloge ma suri la naþa nesuþa nepian amiu ke ea. ¹⁷ Inu nevisa van amiu, navisawalena la moki amio yeririna kiena ne Ntewa lala la moki liu nanua sumo, naþa sinelan manene paþisi naþa asape avisu suri la naþa amiu apisu ke nanagane, ana pe apisu re poli, a la akilayon manene naþa aloge suri la naþa amiu amloge ke nanagane, ana pe amloge re nena.”

Yesu pisawal kinas nen þakaiwa na kurus nen wit

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu, ayagogo ruruia, þisi na nevisayu kinas nen þakaiwa nene, naþa naga pisayu yaru nene naþa pa peven kurusa e kana lokove.

¹⁹ “Suri nasumo, naga kurus la naþa kekapili e mrapa, naga sa naþa yaru la ne amloge nalologena wo nasuþenena nene ana pe amloge kilale re poli. Kurus wo lala kekapil e kiela sitomena lala, ana yaru viowa nene naþa Yermare, naga pimi þar plan ke sina ga nalologena wo nene e losinela.

²⁰ “Taþena, naga nene na kurus la naþa kekapili e yo naþa kilavaru meke tano, a naga sa naþa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana akekaran veraga, ²¹ ana sa naþa þeligasa pe po re poli. Akilia asu ve plas ga, a visae pogos marera tai, pona yaru la amene la vanon naþa la amlelaga e visena kiena ne Ntewa, þisi na la aloru ke veraga.

²² “Taþena mena ga, naga na kurus la naþa kekapil e yo naþa kilika viowa sike ea, ana naga na sa naþa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana la asitom manene la kiela malena lala, a sinelan manene la suri na yomarava nini. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa, ana la apiwo kare nalologena wo nene vena ve war re si mrasa e kiela malena.

²³ “Ana na maro, naga na kurus la naþa kekapili e porotano naþa po, naga na sa naþa yaru la amiyagogo ruru e lologena wo nene, ana amloge kilale ruru po, ana aþar mras nen nalologena nene e kiela malena lala, naþa sane laþasia aþar lualima telu, laþasia aþar sane lualima orai, a laþasia aþar moki sane mrasa tol ponotia taaga.”

Pakaiwa na vilumini viowa amio kurus nen wit lalua akapuru lele taaga

²⁴ Ana Yesu pisa sina ga ðakaiwa taþena tai pan la, pisape “Pelaga naþa Ntewa þere yaru lala apimi loyuma e nasuþenena kiena naga sanini. Yerkawa tai naþa naga pa peven kurus nen wit la naþa po e kana lokove, ²⁵ ana pogos naþa yaru lala amomalia ke kolemallo, kiena nasinekar tai naga pimi, mapila kurus nen vilumini viowa tai e lokove nene þisi, ana pure pano. ²⁶ Ana suri la lua nene apitotovi, ana lalua maran taaga ga, ana pogos naþa wit lala asiar naþa awar mrasa, ana yerkawa nene, kiena yaru na yumaena lala apisu kilalea sane vilumini viowa mena ga kapuru ke amio wit nene. ²⁷ Ana la apimi puna, apiun tania, asape ‘Yerkawa, sanape? Kurus la naþa tepeven e komia lokove, ana kurus wo ga lala. ?Ana vilumini viowa nene pimi sanape?’

²⁸ “Ana naga pisa pan la, pisape ‘Peraga, nene na kiau nasinekar tai ne kila suri sanene.’

“Ana kiena yaru na yumaena lala apiun ke sina ga tania, asape ‘? Poga ga, ana sanape, sinoman osape imimi meva moure plan vilumini viowa la nene?’ ²⁹ Ana naga pisaluþaria, pisape ‘Toko, aligan suwa wa. Visae amiu ava aure plan vilumini viowa la nene, pona visae akila palia sa aure plan lae mena ga amio wit la nene veraga. ³⁰ Lalua akilia akakapuru ma veraga vano-o tol pogos na waren kinas nen wit imi. E ke e pogos nene, þisi na nekilia nevisa va yaru la naþa ava awar wit, vena ava ate ke ne vilumini viowa nene sumo wa, aviaria e þegasia akoven va e kapi. Siraunia, la akilia ava ate wit lala vena awar vitomi uma.’”

Pakaiwa na kurus nen mras nen purpa

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ana Yesu pisawal ðakaiwa taþena tai pan la, pisape “Nasuþenena nae ma e peni naga sane kurus nen mras nen purpa tai naþa

pito pelan te laki tai. ³² Kurus nene na ve tokak na ve tokak paþisi, ana pogos naþa kapuru pano-o, ana pimi pe purlaki tai naþa keviu taulu make purlaki taþena lala, ana manu lala akila mala ponovi lala e kana korowas lala.”

Pakaiwa na is

Luk 13:20-21

³³ A Yesu pisawal sina ðakaiwa taþena tai pan la, pisape “Nasuþenena kiena ne Ntewa, naga sa naþa sira tai þalelar narin is amio puluyavi na kilaparavi e pupia pilalora tai, ana narin is nene kilia kila kilaparavi la nene punu ga mlapa.”

Yesu pisi pan la e ga e ðakaiwa lala

Mak 4:33-34

³⁴ E visena kiena ne Yesu la nene, naga pisawal suri la ne sanene pa yaru lala, a silaga naga pisi pan la e ga e ðakaiwa lala. ³⁵ Sanene, naga kila visena kiena ne navisawalena nanua sumo imi ve lelaga, naþa Ntewa pisa, pisape

“Pisi na inu nevisawal kiau visena lala e ga e ðakaiwa,

þisi na nevisawal suri la naþa tapolou su nakonua rui, asike ga perina wa, siar e pogos na siien yomerava nini, pimi tol nanagane.” *Yauena 78:2*

Yesu pisawal kinas nen ðakaiwa na vilumini viowa

³⁶ Ana Yesu mligan þina lala, pa loyuma, ana kiena nalogena lala apimi puna, apiunia apisape “?Yesu, imimi sinemimi mesape ovisawal van imimi ya ne kinas nen ðakaiwa na vilumini viowa naþa kapuru ke e lokove na wit nene?”

³⁷ Ana Yesu pisatame la, pisape “Yerkawa naþa peven ke kurus wo lala, nane Narina ne Yeririna nene.

³⁸ A kana lokove nene, nane yomara-ava nini. A kurus wo la nene, nane yeririna la naþa asike loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa nene. A vilumini viowa la nene, nane yeririna kiena ne Yermare la nene.

³⁹ A nasinekar nene naþa pa peven

kurus nen vilumĩni viowa nene, nane Yermare na ga. A pogos nawarpoloen kinas nen wit la nene imi, nane luas nen pog nini. A yaru na yumãena la nene naõa avanon ate wit awarpuloia, nane navisi lala. ⁴⁰ A yumãena nene na warpuloena vilumĩni viowa la nene vena asikapila, nane õelaga ke sina ga nene naõa õisi na imi e pogos maro, ⁴¹ naõa Narina ne Yeririna, naga ligan kiena navisi lala vena avano awar plan suri la naõa kila yaru lala amloru e mlamulena viowa, amio yaru la nataõaen mlamulena viowa, vena ve asu re si veraga amio yaru la nasuõenena kiena. ⁴² õisi na navisi lala akoven la ava e pupia kapi, e yo naõa yaru lala asumã ga atagi, a asumã ga akar ke maluela ea. ⁴³ Ana siraunia, yaru mesmesu lala õisi na atego ve sa mrae, loyumã e nasuõenena kiena ne Arimala. A yaru naõa kiligana teke e naga monar yagogo ruru e visena nene.”

Pakaiwa na pupia kilavaru wo tai natauluen kilavaru

⁴⁴ A Yesu pisape “Pelaga kiena ne yaru naõa sinenan sape va loyumã e nasuõenena kiena ne Ntewa, sane õakaiwa nini: yaru tai pa pisu kinakinas nen porotano tai, ana naga milan pupia kilavaru wo tai naõa monyouyou ga mĩeke ea. Ana naga sinwan rurulein kilavaru naõani, ana naga pitove õiliwilin plan make kiena suri lala puno ga, vena kilia vam ul lua kinakinas nen porotano nene, vanon naõa mloge po manene la paõisi e suri wo naõa mĩalia.”

Pakaiwa na kilavaru yuwowo naõa teke e mratamelilivi

⁴⁵ A Yesu pisa mĩena ga, pisape “A sa ke sina ga nini, õelaga kiena ne yaru naõa sinenan pisape va loyumã e nasuõenena kiena ne Ntewa, sa ke mĩena ga nini: yaru tai naõa naga pul ke kilavaru yuwowo la naõa po tan yaru lala, naõa sike loyumã e mratamelilivi. ⁴⁶ Ana pogos tai naga

mĩal tai naõa po na po, pisa pisape ‘!Lelaga õa, in na sineun suri nene paõisi wa! Visae in na nokus ga ve kiau ga rui vera wo wa. Yoko in na neto nowilwilin plan make kiau suri taõena lala, vena nevam nowul lua suri wo nini.’ ”

Pakaiwa na lilivi

⁴⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “A naga ke sina ga, õelaga kiena ne Ntewa nawereen yaru lala ava loyumã e kiena nasuõenena, naga sa mĩena ga nini, naõa pogos na yaru la aõure lilivi e lapa, la akilia asuwoia ana aure ika la naõa veve taõena ve moki vaõisi ea. ⁴⁸ Ana pogos naõa lilivi pule ruru po, ana yaru lala aõurelua pa ura e yomema, ana atapurpurga atotano, amliõere ika lala. Ana ika la naõa po, akon apito e kiela karo lala, a ika la ne piowa, ana akuwani pano. ⁴⁹ õisi na ve sa nene e luas nen pogos nini, naõa õisi na navisi lala ava aliõere yaru lala, awere plan yeririna viowa lala, ⁵⁰ vena akoven la ava e pupia kapi nene, naõa yaru lala asumã ga atagi, a asumã ga akar ke maluela ea.”

Pakaiwa na suri marua amio suri viu

⁵¹ Ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu amloge kilale ke visena la nene?”

Ana lala apisatamea, asape “Ee, pona mekilia mĩa yo.”

⁵² Ana naga pisa pan la, pisape “Suri la nene naga sane yaru tai naõa sumo, naga pe navianena tai e navisaluaena lala na Visena Wa kiena ne Ntewa, ana siraunia, naga pimi sane kiau nalogena tai e nasuõenena kiena ne Ntewa. Yaru na sanene naga sane yerkawa tai naõa kiena suri wo na yumãena lala moki e mĩana yumã. Ana silaga naga kilia lalua kiena suri marua naõa po ke ga wa, akilia mĩena ga lalua kiena suri viu, vena kila kiena yumãena amio la.”

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Ana pogos naþa Yesu pisawal þakaiwa la nene þisi, naga molue e yo nene, ⁵⁴ þasuþe sina ga pimi kiena. Ana naga sumã pian ke yaru lala nae yo nene, loyumuã e kiela yumuã na leniena, a la sinela kurkurun kiena visena la pano paþisi. Ana la asumã apisavisa ke pan la, apisape “!Aulai! ?Yaru nene tol nakiliaena na sanene sanape, a naga kila ke kile la nene sanape?” ⁵⁵ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga arimana, yaru na yumuãenen ga yumuã, naþa Yosop, a anena naga naþa Maria. A wenla lala yaru la nene, Semes, a Yosop, a Saemon, a Sutas, naga pe wenla la nene. ⁵⁶ A vinena lala, la ga nene naþa asike ga amio ita ne. ? Ana yaru nene naga molue pun ita pa þar suri la nene pe?” ⁵⁷ Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naþa pe navisawalena, yaru taþena lala akilia avatanon naga, ana yaru na mmana mratava lala, amio yaru na kiena yo lala, la ga nene na taþatete avatanon naga.” ⁵⁸ Ana e yo nene, naga pe kila re kile la moki e poli, vanon naþa pe amlelaga re e naga poli.

14

Parin Suþe Erot Antiþas pisayu Yesu

Mak 6:14-16; Luk 9:7-9

¹ E pogos nene, apisayu Yesu pa tol Suþe Erot, naþa naga pe þarin suþe e lepas nae garu Kalele. ² Ana Suþe Erot mloge visena la nene, ana naga pisa pan kiena yerkawa lala, pisape “?Yaru nene naþa apisayu ke ne, pona naga Yoane Nakeena nene, naþa nanagane naga mali sina e marena yo? Vanon suri ne nanene, naga kila naga tol namãreraena nakilaena kile la nene.”

?Yoane Nakeena mare sanape?

Mak 6:17-29

³⁻⁴ Ana Suþe Erot pisa sanene, vanon naþa naga mmeãar Yoane Nakeena mare rui, ana naga marau paþisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: wenla Suþe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naþa lalua arimala taaga, ana anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Lerotias. Ana siraunia, Suþe Erot pa þerelua sira nene. Ana e pogos nene, Yoane pisi pa Suþe Erot, pisape “Suri nene pe mesmesu re nene poli, naþa ko oure sira nene, komin naga pe wona ne womla.” Ana Erotias naga pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane poli, ana naga pisi pa Suþe Erot, ana Suþe Erot mligan kiena yeririna la þasia apa atarar Yoane, ana apiari naga, amligan naga pa e yumuã nakoena. ⁵ Ana Suþe Erot sape weãar Yoane, ana naga maraun li mna le Israel lala, vanon naþa amlelaga e Yoane asape naga pe kiela navisawalena tai.

⁶ Ana Lerotias nene, naga narina na lomearu mna tai, ana pogos naþa la akila þaþagena nasitomãalena legiena naþa Suþe Erot paeme ea, lomearu nene naga polu e marana ne la naþa asike lele taaga e þaþagena nene. Ana Suþe Erot kekaran kiena wolena paþisi, ⁷ ana naga pisaar mãrera pan lomearu nene, pisape suri ya naþa naga visa, þisi na naga la vania.

⁸ Ana Lerotias pisi amio narina naþa sira mee nene, ana sira mee pa pisalein pa Suþe Erot, pisape “In na sineun nesape okus þarina ne Yoane Nakeena, mne pialo tai, imi van inu nagane ga ne e nini.”

⁹ Ana visena nene kila Suþe Erot mloge piowa vanon kiena navisalaweena nene, ana naga pisape akila ga ve sa naþa sira mee nene pisa, vanon naþa naga pisaar mãrera sanene e marana ne kiena erau la þisi rui. ¹⁰ Ana apa e loyumuã

nakoarena nene, atelua kolmekina ne Yoane, ¹¹ ana la amligan p̄arina m̄ene pialo tai, akus pimi pa sira m̄ee nañani, ana sira m̄ee nene kus pa anena. ¹² Ana siraunia nalogena kiena ne Yoane lala apimi akus tasnena, apa asinia, ana apano apa apisawal pa Yesu.

Suniena kiena ne Yoane Nakeena nane maro e nene.

Yesu pagan yermene lala tol manu lima

Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-14

¹³ Ana pogos naña Yesu mloge sanene, naña Supe Erot naga pisayu ke m̄ena naga, sape naga Yoane Nakeena naña mali sina petan marena, ana Yesu molue e yo nene, ana piyu e waa tai, vena va e yo m̄ano tai naña pe yaru re e poli. Ana pogos naña yeririna lala akilia asape naga pa ke e sanene, la m̄ena ga amolmolue e kiela pulkumali lala, la amial akom ura. ¹⁴ Ana pogos naña Yesu pa ura, naga pisu naña p̄ina na yeririna m̄eke pa ura rui, ana naga sinena mie la pañisi, ana naga kila ruru si kiela yaru namaiena lala apimi apo sina.

¹⁵ Ana pogos naña mrae pito tano, nalogena lala apimi puna Yesu, apisa apisape “Ei, Supe, yo nini pe po re nenaga, a lavisi m̄ena ga yemalo narui. Popon ko oligan p̄ina na yeririna la nene awasupe ava e pulkumali lala vena auli kala kinanena la p̄asia.”

¹⁶ Ana Yesu pisatame la, pisape “Toko, akilia asuma ga ve sanene woga ga ne. Popon amiu awar kinanena la p̄asia van la.”

¹⁷ Ana la apisa, apisape “!Ke peraga yo, imimi memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naña satin lua ga!”

¹⁸ Ana Yesu pisape “Ala imi van inu,” ¹⁹ ana naga pisi pan yeririna la nene, pisape “Amiu atotano e vilumini sumo wa.” Ana naga mla narin kilaparavi lima amio narin satin lua nañani, kirava pa

metava ma e sinapane, pisa potena pa Ntewa vanon kinanena nene, ana kauroro narin kilaparavi lima nañani, kian pa kiena nalogena lala vena avion plan va yeririna la nene. ²⁰ Ana la akan pano-o, m̄epela kawa pañisi, ana kinakinas nen kinanena la naña pe akan re poli, torokin akon va e karo mavava la naña kerkeviu ve lualima taaga pa lua. ²¹ Ana yaru la naña akan kinanena nene, la pa sane manu lima, ana pe apulo re sira la poli amio ninis lala.

Yesu mial yau metava e wos nen sive

Mak 6:45-52; Yoane 6:15-21

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, ana asumo akusro pupia lapa nene ava lepas p̄asia navano, ana in na nesuwa nesuma neligan plan kone yeririna la awasupe avano wa.” ²³ Ana pogos naña naga mligan plan yeririna lala apavano p̄isi, ana naga pa metava e kunus tai, naga taaga, vena len. Pogos naña yemalolo, Yesu naga ga taaga sike na, ²⁴ ana e pogos nene, waa nene m̄eke perina pañisi, m̄eke likan lapa nañani, m̄eke va yotena narui. Ana sive keviu, a la asuma akawe lagi pañisi, a kila sane akus m̄ena ga sive naña akus sive. ²⁵ Pogos naña lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, naga mial yau ga metava e wos nen sive.

²⁶ Pogos naña kiena nalogena lala apisu naga mial yau ke e wos nen sive pimi pula sanene, amarau pañisi, apisa apisape “!Aulai! ?Suri ya na pimi ke sanene? ?Yermare yo, pona ya ne sanene?”

A la asuma ga amlolokai keviu, vanon naña la amarau pañisi, ²⁷ ana Yesu pis pan la vilaga, pisa pisape “!Ei, ve amarau re, in ga nini!”

²⁸ Ana Pita pisatamea, pisape “Supe, visae ko kemua nene, otaman naña inu m̄ena ga neyal yau metava e wos nen sive, neimasu puma.”

²⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Ko, poga, otomi.”

Ana Pita mligan waa, pito tano, siar mial yau e sive, pa lavisin Yesu, ³⁰ ana pogos naþa naga sitomãal si lagi m̃arera nene, naga marau. Naga marau sanene, siar mian pito tano narui, ana naga pio Yesu, pisape “Suþe, ko otamalia inu.”

³¹ Ana Yesu kian limana pa veraga, tarar Pita, ana pisa pania, pisape “?Vanon ya ne sinemãa miyuwawa sanene? !Ko pe opiawa re nena kawa e inu poli wa!”

³² Ana pogos naþa lalua aþiyu si apa meta e waa, lagi nene mare, ³³ a la naþa e waa amieluar Yesu, apisa, apisape “Lelaga kemua, ko ope narina ne Ntewa lelaga.”

Namaiena lala atol ga isinen kulkota m̃ana Yesu

Mak 6:53-56

³⁴ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela waa, apa e laþas þasia, ana apa ura e yo tai, kiena kia Kenasaret. ³⁵ Ana pogos naþa yaru lala nae e yo nene apisu kilale Yesu, amligan visena telivi piora pa e yo punu ga. Ana yaru lala aþure namaiena lala apimi puna, ³⁶ apiun tan naga vena naga tamãan namaiena lala atol ga m̃ana isinen kulkota. Ana la naþa atol ga sanene, kiela maiena la kokovio nenaga, apimi apowo sina.

15

Nalogenãa lala kiena ne Yesu pe ataveve re þelaga marua kiena ne le Yu la poli

Mak 7:1-13

¹ Ana e pogos nene, Varasi la þasia amio navianena navisaluaena laþasia amolue garu Yerusalem, apimi apisu Yesu. ² Apiun tan naga, apisa apisape “?Vanon ya ne kioãa nalogenãa lala pe ataveve ruru re kieta þelaga marua na lotuen nanua sumo poli, naþa kieta nasumonena lala apian ita, sa naþa la asumãa apisa, apisape visae yaru tai sinenan

sape kinana, naga monar taveve ruru þelaga mesmesu lala na kevanen limana sumo wa, ana þisi na naga kilia kinana?”

³ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “?Ana amiu m̃ena ga, vanon ya ne amiu am̃areran naþa ataveve kiamiu þelaga marua lala, ana e kiamiu þelaga marua la nene, amiu asumãa akilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa? ⁴ Ana Ntewa pisa rui, pisape ‘Ovatano e arimoãa amio anoãa,’ a naga pisa m̃ena ga, pisape ‘Yaru naþa pisi piowa pan arimana pona anena, awem̃ar naga mare.’ ⁵ Ana nanagane, pogos naþa yaru tai visaar visave kiena suri lala ve suri wa, þisi na la va Ntewa pogos tai, ana naga pisa sanene ana siraunia naga pe pisuar ruru re kiena yermarua la luwoka poli, pona ve iila re si la luoka e suri la nene, ⁶ ana amiu asumãa ga apisa ke asape sanene na poga ga ne, pe pe sur re tai nene poli. A e þelaga nene, amiu asumãa ga akila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe suri korena ga tai ne, vanon naþa amiu sinemiun asape auarar ga kiamiu þelaga marua lala. ⁷ !Ana amiu na apisokani ke nene, amiu apisi korena ga ne! Navisawalena Aisea naga pisayu amiu sumo rui, naþa naga pisawal visena nene naþa Ntewa pisa, naþa pisa pisape

⁸ *‘Yaru la nene apatanon inu e ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena lala asike perinan inu wa.*

⁹ *Akila ke lotuena pan inu, ana pe suri korena ga, vanon pogos naþa akilapian yeririna lala, apisa ke asape visena nene naga pe visena kiena ne Ntewa nene, ana visena la nene pe kiela ga la ga yeririna lala.’”* *Ais 29:13*

Suri la naþa kila yaru namname e marana Ntewa
Mak 7:14-23

¹⁰ Ana Yesu pio viraviran yeririna lala vena aimi puna, ana naga pisa

pan la, pisa pisape “Amiu ayagogo ruruia, amiu monar alogekilale kiau visena nene. ¹¹ Pe kinanena re naþa pa e logon yaru poli naþa kilia kila naga namname e marana ne Ntewa, ana visena lala naþa molue e logona yaru, suri ne nanene naga kilia kila naga namname.”

¹² Ana siraunia, kiena nalogena lala apimi, apisa pania, apisape “?Ei, ko okilia mña naþa Varasi lala sinela mimi paþisi vanon kiomña visena la naþa osumña opisa ke ne?”

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Amiu na ve asitom re yaru la nene. Ya naþa la asumña akila ke ne, naga pe yuñnaena kiena ne re Ntewa nene poli, a yoko kau Ata nae ma e peni, þisi na naga wereplan make suri la naþa naga pe mapila re poli. ?Yeririna la nene na ape kilamara þala ga, ana sinelan asape asumoni yeririna lala, ana sanape narui, yaru tai naþa pe kilamara þala kilia sumon yaru taþena naþa pe kilamara þala lalua ayal? !Þisi na lalua akilia aloru veraga atotano e þiliþili tai ne!”

¹⁵ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “Suþe, sineun nesape ovisawal ke ne kinas nen þakaiwa nene sumo wa, naþa opisa þesan ga na wa.”

¹⁶ Ana Yesu pisa pisape, “?Sanape ne, pona þarimiu mñena ga mererol ke yo wa? ¹⁷ Pona amiu akilia mña ve tokak ga yo, naþa suri ya naþa vito kome logona yaru, pito tano vitove kome mñeþena narui, ana kilia pa vanua si kome tasnena, ¹⁸ ana suri ya naþa molue e logona yaru, naga molue e losinena sumo, a suri ne nanene, naga kilia kila yaru namname. ¹⁹ Naga nene na vanon naþa nasitomiena viowa lala amomolue e los nen yaru, sa naþa nawemoñaren yaru, nataþaen kolau, nakilaena lau, navinauena, navisokanena, a nasisiena visena. ²⁰ Nanene þelaga la naþa akilia akila yaru namname e marana ne Ntewa.

A þelaga nene naþa yaru kinana ana pe ke re limana sumo poli, suri nene naga taþatete kila yaru namname sanene.”

Yesu pilelua yermare e sira mñe tai

Mak 7:24-30

²¹ Ana Yesu molue e yo nene, naga pito e lepas naþa pulkumali lua asike ea, naþa Taea amio Sae-ton. ²² Ana sira tai nae lepas naþa Kenan, naga pe wolawa ga, sike e lepas nene, ana naga pimi puna ne Yesu, pio naga, pisape “Suþe, ko ope Navisaarena naþa ko omolue e lus kiena ne Tepet, neviun tan ko vena sinemña ye inu. Kiau loñearu, yermare tai sike e naga, naþa sumña kila kare naga silaga.” ²³ Ana Yesu mloge visena nene, ana pe pisa re nena suri tai pa sira nene poli.

Siraunia, nalogena lala apimi, apisa pa Yesu, apisape “Sira nene sumña taveve ita ke sanene na, naga sumña pio manene liu wa. Popon oligan lua naga vano.”

²⁴ Ana pe Yesu pisatamñe la re poli, ana naga pisi pa sira nene narui, pisa pania, pisape “Ntewa mligan inu nepimi vena neva ga puna ne le Israel lala, la naþa sane sipsip la naþa akila pal mrapa.”

²⁵ Ana sira naþani pimi, kinai tano e lana ne Yesu, pisape “Awis, Suþe, nepiun tan ko, nesape oiila inu.”

²⁶ Ana Yesu pisatamñea, pisa pisape “Ana pe mesmesu re naþa nelalua kinanena kana ne nisisi lala, vena nela va lokul poli.” Naga pisi sanene vanon naþa naga kilia mña sape e pogos nene, le Yu taþena lala, naþa la asitom asape la ga ape narina ne Ntewa, asumña apisayu kare yaru la naþa pe ape le Yu re poli, apisape la ape lokul ga la ne.

²⁷ Ana sira nene pisi, pisa pisape “Ko opisa pe lelaga, Suþe, ana lokul lala akilia akan mñena kororos nen kinanena naþa amloloru vatano e lelen kinanena kana ne taena ne lokul lala.”

28 Ana Yesu pisatamē ruru naga narui, pisa pisape “Sira, ko opiawa ruru ke mārera e inu paḡisi. Pisi na ko ovisu ga nanagane imi van ko ve sa naḡa ko omlelaga ea.” Ana e ke e pogos nene narui, sira mēe kiena ne sira nene pimi po sina.

*Yesu kila ruru namaien la moki
Mak 7:31-37*

29 Siraunia, Yesu molue ke sina ga e yo nene, ḡasuḡe si pa lepas naḡa Kalele. Naga sumā mial pano, ana pa kom ga lavisin pupia lapa na lepas nene, ana pa totano metava e kunus tai. 30 Tomā sane, ana ḡegas nen yeririna lala apimi puna, amio laulu lala, amio latakin lala, amio kilamara ḡala lala, amio kiligapoḡe lala, amio mēna namaiena taḡena mēna ga laḡasia. Ana aḡar la nene apimi, amligan la asike ga lavisin Yesu, ana Yesu kila ruru la apo ke sina ga. 31 Ana yeririna lala sinela kurkuru paḡisi, pogos naḡa apisu puru lala apisi, latakin lala apimi apo, laulu lala amial po, a kilamara kata lala akirava, ana la amieluar Ntewa kiena ne le Israel lala paḡisi vanonia.

Yesu pagan yermēne lala tol manu vari [4000], amio mēna ga sira lala a nin sisi lala

Mak 8:1-10

32 Ana Yesu pio kiena nalogena lala apimi puna, ana naga pisa pisape “Inu sineu mie ḡina na yeririna la nene paḡisi wa, komin naḡa asike amio ita legiena telu narui, ana pe kala kinanena re si poli. A inu taḡatete neligan la ava si umā naḡa pe kala kinanena re sanene poli, vanon naḡa visae nekila sanene, pona e mrapa komsusa ana yaru laḡasia viso kar la vano-o marala malko yo.”

33 Ana nalogena kiena ne Yesu lala apisa pania, apisape “?Ana ḡisi na ita towar kala kinanena pe ne? Ana komin yo nini na yo korena ga nini, a la moki manene la wa.”

34 Ana Yesu piun tan la, pisape “? Ana amiu kamiu kilaparavi via na sike na?”

Ana la apisa, pisape “Olua ga, amio narin ika naḡa satin laḡasia.”

35 Ana Yesu pisa pa ḡina na yeririna la naḡani, pisape “Atotano e nene sumo wa.” 36 Ana naga ḡar kilaparavi la olua naḡani, amio narin ika naḡa satin la nene, ana naga pisa potena pan Ntewa vanonia, ana sir-aunia ana kawewowala, ana kian pa kiena nalogena lala, ana la lein aḡar apiovion pa yeririna lala. 37 Ana la punu ga akan pano-o mēḡela kawa ruru po paḡisi. Ana siraunia, akon kinakinas nen kinanena la nene naḡa sike na, pa e karo popos olua, ana puleule paḡisi. 38 Ana yermēne la naḡa akania, tol manu vari, ana pe apulo re sira lala amio ninis la poli.

39 Ana Yesu mligan ḡina na yeririna la nene aḡasuḡe apa si umā, ana naga pa si e kiela waa, ana mligan yo nene, pimi suli ga plas ga e lepas naḡa kumali keviu naḡa Makatan mēke ea.

16

Yer kawa la ḡasia asape avisu kile tai

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

1 Ana pogos tai Varasi la ḡasia amio Satusi la ḡasia apimi puna Yesu, naḡa sinelan asape akilali naga, ana apisa, apisape “Imimi sinemiminia mesape ko okilali pupia kile tai van imimi, naḡa ko okila e puriukawa nae ma e peni.”

2 Ana Yesu pisatamē la, pisape “Pogos naḡa mrae pito ke tano, ana visae amiu avisu naḡa yo vivaga e lepas naḡa mrae pito ke tano ea, amiu akilia avisa avisave ‘Pisi na yepisun peni,’ 3 a pogos naḡa mrae pa ḡarpo yo, a visae amiu avisu sinapane tano vivaga a lul la malolo mēna ga metavana, amiu akilia avisave ‘Pisi na yua kove ḡane.’ ? Nane amiu asumā apisu kilale ke

kile la nene e sinapane p̄isi narui, naṗa p̄isi na pog ve sanape pona ve sanape, ana sanape naṗa amiu pe apisu kilale re kiau kile lala na pog keviu nini naṗa nesike nemio amiu poli?”

⁴ Ana Yesu pisa m̄ena pan la, pisape “Yaru la naṗa sinelan ga avisu kile lala, la ape li viowa la paṗisi, la akila wowe pa Ntewa, la apilon m̄asila pania, sane la naṗa akila lau, aṗure matan wola lala. Peraga, p̄isi na taṗatete amiu avisu kile tai narui, ana yoko amiu avisu ga naṗa m̄alivi e inu ve sa ke ga kile naṗa pa Navisawalena Sona nanua sumo, naṗa Ntewa kila naga mali sina.” Ana Yesu purmatan la, naga mligan la asikena.

“Amiu avisuar e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala”

Mak 8:14-21

⁵ Ana pogos naṗa Yesu amio kiena nalogena lala amligan e nene, ana aṗaro e pupia lapa naṗa apa e lepas ṗasa, ana nalogena lala sinela ṗesania naṗa pe aṗar re si kala kilaparavi laṗas poli. Ana pogos naṗa atol lepas ṗasa, ⁶ ana Yesu mla visena tai pan la, pisape “Amiu na monar avisuar ruru amiu, e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

⁷ Ana la amloge visena nene, ana la apisayulein pan la, apisape “? Pona naga pisi sanene vanon naṗa pe toṗar re kilaparavi laṗas pimi poli yo?”

⁸⁻⁹ Ana Yesu kilia m̄a kiela sitomena nene narui, pisape “?Pe na ya naṗa amiu asitom manene ke m̄eṗemiu la sanene, naṗa apisape yoko takan ya ne? ?Sanape naṗa amiu pe amloge kilale re suri la nene poli wa? !Kiamiu lelagaena ve tokaki paṗisi wa! ?Pona amiu sinemiu ṗesan m̄ena ga kilaparavi la lima nene yo, naṗa inu nemla pa yeririna lala tol manu lima nene, amio m̄ena karo la naṗa amiu akon puleule? ¹⁰ ?Pona amiu sinemiu

ṗesan m̄ena ga kilaparavi la olua nene, naṗa inu nemla pa yeririna lala tol manu vari nene yo, a karo via naṗa amiu akon sirau? ¹¹ ? Sanape naṗa amiu pe amloge kilale re naṗa pe nepisi re pan amiu vanon kilaparavi poli? Inu nevisa ke sina ga van amiu, nesape amiu na monar avisuar ruru amiu e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

¹² Ana e pogos nene, la akilia m̄a naṗa naga pe pisayu re is nakilaen kilaparavi pan la poli, ana naga pisa ke visena navisokanena la naṗa Varasi lala amio Satusi lala akilia avian la ea, naṗa kilia kila ṗarin yaru lapa imi ve keviu, ana kilia kila kare make kiena malena, sa naṗa is na miyumaen ke e kilaparavi.

Pita pisawal sape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Ana Yesu lala apito garo e lepas naṗa pulkumali keviu nene Sisaria Piliṗae m̄eke ea, ana e pogos nene naga piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu asum̄a amloge m̄a naṗa yeririna lala asum̄a ga apisavisa ke Narina ne Yeririna, apisape naga ai?”

¹⁴ Ana lala apisa, apisape “La ṗasia apisa apisape ko Yoane Nakeena ke sina ga, a la ṗasia apisape ko Elaisa, a la ṗasia apisape ko Serem̄aea, pona navisawalena taṗena tai na nanua sumo.”

¹⁵ Ana naga piun tan la, pisape “? Ana amiu, amiu na asape inu na ai?”

¹⁶ Ana Saemon Pita pisatam̄ea, pisape “Ko, ko na Navisaarena, ko ope Narina ne Ntewa Mali.”

¹⁷ Ana Yesu pisatam̄e pania, pisape “Saemon, narina ne Yoane, navisa ruruena imi van ko. Suri naṗa ko opisa ne, pe yaru re na pian ko e poli, ana Ata ga nae ma e peni naga pian ko ea. ¹⁸ A ko nene ko kion̄a kia taṗena naṗa Pita, naga kana kinasia sanini, sane ‘kilavaru,’ ana lelaga paṗisi, sa naṗa nanagane,

in na nepisu ko na sane ko ope varsu tai, ana ĩisi na in na nevisirlua ĩegas nen kiau li nalotena lala e kilatapili na sanene narui, a puriukawa na marena taĩatete kilia taulu ĩegas nene. ¹⁹ ĩisi na in na nela kii lala navietavanena amio nakotaween nasuĩenena kiena ne Ntewa van ko, a suri ya naĩa ko ovisaluĩar e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mĕna ga visaluĩaria amio ko, a suri ya naĩa ko otamĕnia e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mĕna ga tamĕnia amio ko.”

²⁰ Ana Yesu pisa mĕrera pa kiena nalogena lala, pisape “Amiu na ve ava avisawal re van yeririna la avisave in na nepe Navisaarena.”

*Yesu pisawal kiena marena
Mak 8:31-33; Luk 9:22*

²¹ Ana siar e pogos nene, Yesu kilali naĩa kila merarava va nalogena lala, sape naga monar va ma Yerusalem, ana e yo nene, ĩisi na suĩe kiena ne le Israel lala, akila kare manene naga vaĩisi, amio ĩarin yaru wa lala, amio mĕna ga navianena navisaluaena lala, la make narui ĩisi na akila kare naga vaĩisi. Yesu pisa mĕna ga pisape ĩisi na la nene awemĕr naga mare, ana kana legiena na telu ĩisi, Ata Ntewa kila naga sumĕlu mali sina.

²² Ana pogos naĩa Pita mloge visena nene, piolua Yesu pano, ĩisi mĕrera pania, pisape visaluĩaria, pisape “Yesu, Ntewa monar visaluĩar suri nene. Suri la nene taĩatete kilia imi ve lelaga e ko ve sa nene.”

²³ Ana Yesu pilopuia, ĩisi mĕrera pa Pita, pisape “!Yermare Lego, oure vetan inu! Ko osuĕna okilali inu ke sina ga e kionĕna sitomena nene naĩa pe sitomena kiena yaru ga, pe sitomena kiena ne Ntewa re nena ga.”

Nalogena kiena ne Yesu monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

Mak 8:34-9:1; Luk 9:22-27

²⁴ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Yaru naĩa sinenan sape siraun inu, monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, ana monar kus kiena laki torovia, ana taveve inu. ²⁵ Yaru naĩa sinenan sape visuar ruru kiena malena, naga ĩisi na kilaluia, ana yaru naĩa naga kilalu kiena malena vanon inu, naga ĩisi na kilia tol malena lelaga. ²⁶ Ana visae yaru tai naga tol make suri na yomarava la punu ga, ana kilalu mrapa na malena, naga pe taulu re nena suri wo napo lelaga tai poli, ana siraunia, taĩatete kiena suri wo la nene aulimaran si kiena malena. ²⁷ Ana laviĕi ke Narina ne Yeririna wasuĩe ke sina ga imi narui amio navisi lala, naga imi amio naurarena kiena ne Arimana, ana naga ul yaru lala mesmesun kiela nayuĕnaen lala. ²⁸ Inu nevisa suri na lelaga nene van amiu, nesape yaru la ĩasia asuĕnal asike e nini, naĩa ĩisi na taĩatete amare asuĕna ga vano-o avisu Narina ne Yeririna warpoyo amio kiena nasuĩenena, vena vim ve suĩen yeririna la punu ga.”

17

Yepena ne Yesu pilonia pimi pe taĩena

Mak 9:2-10; Luk 9:28-36

¹ Siraun e pogos nene, legiena orai ĩarovia, ana Yesu ĩere Pita, a Semes, a wenla naĩa Yoane, ana la ga vari nene apa metava e ravie tai. ² Asuĕna sanene, ana nalogena la telu nene apisu naĩa yepena ne Yesu pimi ke pe taĩena, a marana pilavila manene sa naĩa mrae, a mĕna kulkota lala apimi amiyuwowo pano-o amiyuwowo po paĩisi. ³ Ana la telu nene apisu mĕna ga Mosis amio Elaisa, lalua amĕliv, ana

lalua asumã ga asun ke amio Yesu.
⁴ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suþe, popon tanea ita tesumã ga e yo nini. Visae ko sinomãnia, ana neyumãen silparpara ve telu e nini, momã tai, mãana ne Mosis tai, a mãana ne Elaisa tai.”

⁵ Ana pogos naþa Pita sumã pisi ke ga wa, ana lul tai naþa pilavila paþisi pitomi kalo la, ana amloge visena tai molue e lul nene, pisa pisape “Nene na naruu nene, naþa in na nesitom naga paþisi. Kiau sitomena sike ga e naga, a nekekaran naga paþisi. Amiu na monar alogear ruru naga.”

⁶ Nalogenã lala amloge visena nene, ana amarau na amarau, ana amloru e porotano, aþariwani marala lala.

⁷ Ana Yesu pimi pulu, mlipalipa la telu nene, ana pisa pan la, pisape “Amiu asumãlu, ve amarau re.”

⁸ Ana pogos naþa la aþar plan si þarila pa metava, apisu re si lalua nene poli, ana la apisu ga Yesu naga taaga sike na.

⁹ Ana lala amolue e ravie nene, aþasuþe la ke sina apitomi tano, ana Yesu pisaar m̃arera pan la, pisaluþar la, pisape “Suri naþa Ntewa kila amiu apisu ne, þisi na amiu ve avisawal re va yaru la nanagane, vano-o tol naþa Narina ne Yeririna mali sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal va yeririna lala.”

La apisayu Elaisa

Mak 9:11-13

¹⁰ Ana nalogenã la telu nene apiun tan Yesu, apisape “?Sanapen naþa navianena na navisaluaena lala asumã ga apisa ke, apisape ‘Monar Elaisa naga wasuþe ke sina ga imi sumo wa, siraunia na Navisaarena nene kilia imi m̃alivi?’”

¹¹ Ana Yesu pisataþne la, pisape “Naþa la apisa sanene, naga lelaga kemua, komin Navisawalena Malakaea naga pisa sanene rui e

kiena tusi. Elaisa naga monar imi sumo vena kila ruru make suri punu ga, þisi na Navisaarena naga kilia imi sirau, ¹² ana in na nevisa van amiu sanini, Elaisa nene pimi þisi rui, ana pe yaru lala apisu kilale re asape naga poli, ana pe asitom re naga poli. Ana e ke e þelaga nene, þisi na akila ke m̃ena ga viowa va Narina ne Yeririna.”

¹³ Ana e pogos ke nanene, nalogenã la telu nene akilia ga na wa, naþa Elaisa naþa Yesu pisayu ke ne, nane Yoane Nakeena nene.

Yesu pilelua yermare e yaru m̃ee tai

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Ana Yesu amio la telu nene aþasuþela, ana apito asikolila amio þina la naþa asike e pogos nene, ana yaru tai pimi kinai tano e lana ne Yesu, ana pisa pisape ¹⁵ “Suþe, inu sineun nesape ko sinemã ye kiau yaru m̃ee nini, oiila naga, komin naþa maiena tai teke e naga. Maiena nene kila naga marmarlua yam moki paþisi, ana kila kare manene la naga wa, sumã kila ke naga mlorvavae m̃a pano, mloru pa e kapi pona e m̃ena ga e wii lala. ¹⁶ Inu nepureli naga pimi puna ne kiomã nalogenã lala, ana amiyumãen pano-o, peraga, ana akila ruru þele naga.”

¹⁷ Ana Yesu pisi pa kiena nalogenã lala, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe apiawa re nenaga e Ntewa poli, silaga amiu asumã ga apa ape wowe yo. ? Monar nesumã si nemio amiu vano tol pogwai? Inu sineu maren amiu paþisi rui. Ana poga ga, aure yaru m̃ee nene imi pun inu.” ¹⁸ Ana la aþure yaru m̃ee nene pimi, ana Yesu pisaar pan yermare naþa sike e naga, pisape “!Omolue e naga nanagane ga nel,” ana verakorena yaru m̃ee nene pimi po sina.

¹⁹ Ana siraun e pogos nene, pog naþa Yesu sumã naga taaga,

nalogena lala apimi puna, apiun tania apisape “?Sanape na imimi mepilelua p̄ele yermare naḡa sike e yaru m̄ee nene?”

²⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanene na vanon naḡa amiu pe apiawa ruru re m̄arera e inu poli wa. Lelaga nevisa van amiu, visae aviawa e inu ve tokak ga ve sa ga narin kurus nen mras nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena ne ve lelaga kemua napo, ana p̄isi na amiu akilia avisa va tavie na m̄eke ne, avisave ‘Ko oure,’ ana p̄isi na naga monar ure. Pisi na pe suri re tai naḡa amiu akilia akila p̄ele poli. ²¹ Ana naḡa nam̄eneplanen yermare la ne sanene, ana kana mrapa ne sanini: yaru na monar len, ana monar monsilu ga ve kinan re. E ga e p̄elaga nene, p̄isi na naga kilia m̄ene plan yermare kar la ne sanene.”

Yesu pisawal ke sina ga kiena marena

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ana pogos tai naḡa Yesu amio kiena nalogena lala apimi lele taaga garu Kalele, Yesu pisa pan la, pisape “Lavisi ke naḡa aligan Narina ne Yeririna va e limana yaru la narui, ²³ naḡa p̄isi na awem̄ar naga mare, ana siraunia, e kana legiena na telu, p̄isi na Ntewa kila naga mali ke sina ga.” Ana pogos naḡa Yesu pisa visena nene, kiena nalogena lala amloge piowa vanon pap̄isi.

Kilavaru na takis na Yum̄a Wa Mana Ntewa garu Yerusalem

²⁴ Pogos naḡa Yesu amio kiena nalogena lala apimi atol Kapeneam, yaru lala na warpoloen takis na Yum̄a Wa Mana Ntewa, apimi puna ne Pita, apiunia apisape “?Sanape, kion̄a navianena m̄ena ga pul m̄a takis ne, pona peraga?”

²⁵ Ana Pita pisatam̄ea, pisape “Naga pul m̄aga.”

Ana Pita p̄asuḡe si pa e yum̄a naḡa Yesu sike ea, a naga pe pis re poli wa,

ana Yesu naga pisḡesia, piunia pisape “Saemon, ko ositomveveli p̄arin suḡe na yomarava la nene. ?Li pe la ne apul ke takis nene pan la? ?Yaru na m̄ala mratava ga lala, pona yaru taḡena lala?”

²⁶ Ana Pita pisa, pisape “Yaru taḡena ga lala, la monar aulia.”

Ana Yesu pisa, pisape “Ee, sanene narui, ana kana kinasia sanini, mratava kiena ne p̄arin suḡe lala, la taḡatete aulia. Ana in ke nena naḡa nepe mratava kiena ne Suḡe Keviu na Yum̄a Wa naḡa narui, ana vanon suri ne nanene, in na pe pon re neul takis naḡa la apiun ke tan ko poli. ²⁷ Ana popon italua na ve tekila kare re yaru lala na warpoloen takis, italua m̄ena ga monar toul ga. Ko, oto garo e lapa, oto om̄ate ika, a ika naḡa om̄ate p̄esania, p̄isi na ko olual kilavaru tai e logona, naḡa torokin italua toul kieta takis ea, ana olavia ola ova oulia.”

18

“?Yaru ai naḡa naga to laa metavan yaru taḡena lala?”

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ Ana e pogos ke nene, nalogena taḡena lala apimi am̄alivi, apimi nena puna Yesu, apiun tania, asape “Imimi sinemimin meviun mesape: ?Yaru ai naḡa naga to laa metavan yaru taḡena lala e loyum̄a na nasuḡenena kiena ne Ntewa?”

² Ana Yesu pio sisi tai naḡa sum̄a ga pimi puna, ana mligan sisi naḡani sum̄alu su likan la, ³ ana naga pisa pan la, pisape “In na nevisa van amiu, visae amiu ve avilopu amiu re naḡa kiamiu p̄elaga la aimi ve sa p̄elaga kiena ne nisisi nene, p̄isi na amiu taḡatete kemua aimi loyum̄a e nasuḡenena kiena ne Ntewa pogos tai. ⁴ Ana yaru naḡa kila kiena sitomena su ga tano ve sa nisisi nini, yaru nene naga yoko kilia imi to laa metava, taulu yaru taḡena lala e nasuḡenena kiena ne Ntewa. ⁵ Yaru

naña kiena sitomena pito tano e inu, ana naga kekaran naña naga kila wo va nisisi kokan tai ne sanene, yaru nene naga sa ga naña naga kekaran inu ke ga narui.”

Natañaliena lala

Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Ana visae yaru tai kila nisisi tai ne sanene ligan inu, ve viawa re si mārera e inu, ana p̄isi na yaru nene kus nakoaena tai naña mārera manene la. Visae amātear pupia kilavaru tai mēne kolmekina, ana akuwani naga talilu vitove e lowe memaena, nanene naga nakoaena tai ne meme ga ne, ana yaru nene naga yoko war va re la na wa taulu nanene. ⁷ !Aulai! Yomaraya nini piowa manene la narui, naña pulen manene la suri la naña silaga asuñā akilali ke yaru lala vena kila la akilalu kiela naviawaena e inu. Natañaliena la nene p̄isi na asuñā likan amiu silaga, ana p̄isi na viowa manene la va yaru la naña añar natañaliena viowa la nene pimi e yaru tañena lala.

⁸⁻⁹ “Visae lumoñā tai, pona lamā tai, pona kilamaramā tai, pona suri ya sina naña e kioñā malena, visae suri la nene tai kila ko ve oviawa re si mārera e inu, popon otelua suri nene vetan ko, okuwan vano. Visae otelua p̄elaga na mlamulena viowa vetan kioñā malena ve sanene, p̄isi na ko okilia ova loyūñā e malena, a visae ko ova loyūñā e malena naña lumoñā, pona lamā, pona kilamaramā, pona suri ya sina e kioñā malena, visae suri la nene tai kovio p̄isi rui, ana nanene na poga ga nene. Ana piowa manene la naña visae tasneñā la punu ga amio kioñā p̄elaga viowa lala asuñā woga ga e ko, ana siraunia akoven ko e kapi naña tañatete mēwo pogos tai e yo naloge viowaena.”

Pakaiwa na sipsip naña kilalu mrapa

Luk 15:3-7

¹⁰ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Amiu na monar avisuar ruruia vena amiu ve asitom korenan re naruu la tai nene pogos tai. Visae peraga, amaramē amiu, vanon naña naruu la nene, la kiela navisi lala nae ma e peni naña la asuñā apisuar la mñaga, a navisi la nene silaga asike e marana ne Ata nae ma e peni. ¹¹ Ana yuñāena kiena ne Narina ne Yeririna naga sanini: naña naga pimin pisape tamalia la naña akilalu mrapa.

¹² “Amiu ayagogon ruru li suniena nini: Yaru tai naña naga kiena sipsip lala tol ponotia taaga, ana lala tai kila p̄arina, pa la perina, ana kila pal mrapa, pa kovio. ?Pisi na yaru nene kila sanape narui? Naga monar ligan kiena sipsip la lualima ovari pa ovari nene, asuñā ga akinana ke e yo na vilumini, ana naga monar vano vena kaleli sipsip nene naña kilalu mrapa. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, pogos naña naga māl si sipsip nene, ana naga kilia kekaran va p̄isi, taulu naña naga kekaran kiena sipsip tañena la moki naña asu ruru asuñā ga, pe amial re naña apa akovio poli.

¹⁴ “Ana Arimamiu nae ma e peni, naga mēna ga sa ke ga, naña naga yepen mavin narina tai nene yepe vetan mrapa vena vano va kovio.”

Visae womla tai naña kila viowa van ko

Luk 17:3

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Visae womla tai naga kila viowa van ko pogos tai, monar ko ova ovisu naga naña amiu ga lua nene asikena, ana ko monar ovisawal kiena naviowaena vania. Visae naga kekaran logeen kioñā visena, nanene naga sa naña kioñā visena kila amiu luwoka ape mara wo si p̄isi narui. ¹⁶ Ana visae

naga yepen mavin yagogonen kionã visena, ana monar ko ovano oure si yaru taþena la ve lua pona ve telu aimi amio ko, vena ailla ko e kionã visena, sa naþa Tusi Wa pisa pisape ‘Visena la punu ga, monar yaru naiilaena visena, yaru ve lua pona ve telu, vena kila visena nene kilia sumãlu.’¹⁷ Ana visae womla nene yepen mavin ke yagogon ruru koena wa, ana ko monar ovisawal kiena þarkawa nene va þegas nen li nalelagaena lala, vena la þasia akilia aimi avisuli re mēna ga naga. A visae naga mārera ke ga wa, ve yagogon re mēna ga nalelagaena lala, amiu monar avisu naga sa naþa naga pe wolawa ga tai, pona naga sa ga yaru na warpoloen takis, naþa yaru lala pe ape erau ruru re nenaga amio la poli.”

Leniena naþa yaru la mras ve lua la ga aviranar la ea

¹⁸ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Lelaga, inu nevisa van amiu, ana suri ya naþa amiu avisaluþaria e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga visaluþaria amio amiu, a suri ya naþa amiu atañania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga tañania amio amiu.

¹⁹ “A naga sina, nevisa mēna ga van amiu, visae amiu yaru la ve lua naþa la lua aviranarlan suri tai e yomarava nini, ana visae lalua alenwoia, ana kau Ata nae ma e peni þisi na naga kila suri nene van lalua. ²⁰ Vanon naþa visae yaru ve lua pona ve telu aimi lele taaga e kiau kia, ana inu mēna nesike likan la.”

Pakaiwa na þelaga na viewoena Luk 17:3-4

²¹ Ana Pita pimi puna Yesu, piun tania, pisape “? Suþe, visae kiau wolai kila ke pe mesmesu re pan inu silaga poli, inu monar neviewo naga yam ve via? ?Monar va tol yam ve olua pona sanape?”

²² Ana Yesu pisatamea, pisape “Peraga, þisi na ko ve oviewo re ga naga yam ve olua ga, ko monar oviewo naga yam ve lualima yam ve olua, ko oviewo mēna naga sanene vano tol sina ga kana yam ve olua [70 x 7].

²³ Pelaga naviewoena loyuma e nasuþenen kiena ne Ntewa, monar ve sanene narui. Amiu ayagogo e suniena tai naþa pisayu þelaga naviewoena, naþa pisa sanini, pisape: Þarin suþe tai, naþa naga sinenan sape visuveveli lapui la naþa kiena yaru na yumaena lala akila pania. ²⁴ Ana naga kila mēna sanene pano-o, ana aþure kiena yaru nayumaena tai pimi puna, naþa yaru nene naga kila lapui na kilavaru na tenario via puna ne kiena yerkaawa nene. ²⁵ Pogos naþa apiun kilavaru tan yaru nene, naga pisape naga taþatete si ulmaran lapui nene. Ana yerkaawa nene pisa pa kiena yeririna lala, pisape ‘Poga, akilalua naga a auliulinlua naga ve kiena ne yerkaawa taþena, vena yumaē korena ga vania. Ana auliulin mēna ga wona, amio narina lala, a amio make kiela suri lala, a awar kana kilavaru imi vena auli kiena lapui nene kompasia ea.’

²⁶ “Ana yaru nene mloru e lana ne þarin suþe nene, tagi mārera pania, pisape ‘Ko ope yerkaawa, awis, inu sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’ ²⁷ Ana yerkaawa nene sinena miye yaru nene, naga piwo make lapui nene pania, vena ve ul marana re sina, ana tañan yaru naþani molue ga sa ga ne.

²⁸ “Ana pogos naþa yaru nene pano, naga pisu kiena erau tai, naþa kiena erau nene kiena lapui tai teke e yaru nene. Ana kiena lapui ne ve tokaki ga, ana yaru nene pano þuarar kolmekina, pisa pania, pis-

ape ‘Ko monar oul lua kioṃa lapui nene vetan inu nanagane ga ne.’

²⁹ “Ana kiena erau nene pimi mloru e lana, tagi manene pania, pisape ‘Mara, ko ope kiau erau, awis, sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’ ³⁰ Ana yaru nene yepena mavin viewoen kiena erau nene, ṽisi na naga pa kila la amligan naga pa e yuṃa nakoena, vena suṃa vano-o ul plan kiena lapui nene, ṽisi na naga kilia molue sina.

³¹ “Ana pogos naṽa yaru taṽena la naṽa kiena ne ṽarin suṽe nene apisu ṽelaga nene, amloge piowa paṽisi, ana apa puna ne kiela ṽarin suṽe, apisawal suri la nene pania.

³² Ana ṽarin suṽe nene pio kiena yaru nene vena vim si puna, ana sinena karia, pis ṃarera pania, pisape ‘!Aa, ko na ope yaru ṽilṽil ya na sanene! Inu nepiewo ko e kioṃa pupia lapui nene rui, vanon naṽa otagin manene pan inu, ana okila sineu miye ko. ³³ ?Vanon ya ne ko taṽatete ṃena ga sinemṃa ye kioṃa erau sa naṽa inu sineu miye ko sumo rui?’ ³⁴ Ana ṽarin suṽe nene sinena mimi pa la narui, ana naga pisape monar aligan yaru nene va e yuṃa nakoena, ana la monar ala ṃa nakoena vania vano-o naga ul plan make kiena lapui nene.”

³⁵ Ana Yesu pisa, pisape “Visae amiu ve aviewo re womlamiu lala silaga, ve lelaga e sinemiu la wetelu, ṽisi na kau Ata nae ma e peni, naga sinena kar amiu ve sanene, ṽisi na naga la nakoena ve sa ke ga nene van amiu.”

19

Yesu pisayu sanape naṽa yaru mligan lua wona

Mak 10:1-12

¹ Ana Yesu pisa visena la nene ṽisi, ana naga mligan Kalele naga kome

wii nae Yortan lepas na vano, ana pa metava e lepas nae Yutea. ² Ana ṽina lala ataveve ke naga e pogos nene, ana e yo nene naga kila ruru namaiena la moki.

³ Ana Varasi ṃena ga laṽasia asike e pogos nene, ana apimi puna ne Yesu, apisape akilali ke sina ga naga, la apiun naviunena tai pania, la apiunia, apisape “?Kieta navisaluaena pisa ya ne e lepas nen ṽelaga kiena ne yaru naṽa ligan lua wona? ? Mesmesu ga naṽa yaru kilia kila sanene vanon suri kar punu ga naṽa pe miasia, pona kilia kila vanon ga suri kerkeviu ga laṽasia?”

⁴ Ana Yesu pisatame la, pisape “? Pona amiu na pe akilia re Visena Wa kiena ne Ntewa naṽa naga pisa, pisape

‘E purṽesia, Ntewa naga sii suri punu ga, ana sii ṃena ga yeririna lua, yermene tai, a sira tai?’

⁵ Suri nene amiu akilia ṽisi rui, amio ṃena ga visena taṽena nene naṽa pisa, pisape

‘Sanene, ṽisi na yaru ligan arimana amio anena, ana naga vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi ave taaga ga narui.’ Nas 2:24

⁶ Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina, ana lalua apimi ape taaga ga narui. Ana ya naṽa Ntewa naga vilolaria aimi ave taaga, pe pon re si yaru kilapure la poli.”

⁷ Ana Varasi la nene amloge visena la nene, ana apiun ke sina ga tan Yesu, asape “?Poga ga, ana vanon ya ne Mosis naga pisawal navisaluaena nene naṽa taṃan sape yaru naga kilia la ṃaki naliganluaena tai vena la va wona, vena ligan lua naga vano?”

⁸ Ana Yesu pisatame la, pisape “Ee, ana sumon naṽa nasiien yomara nini, naga pe sa re nene poli, ana vanon naṽa amiu ṽarimiu lala apimi ṃarera paṽisi, nane kila Mosis taṃania sanene sape siar e

repimiu la pimi, amiu akilia aligan plan womiu lala. ⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, visae yaru tai, wona kila kolau, yaru nene kilia ligan lua wona nene. Ana visae sira nene ve kila re kolau ve sanene sumo, ana yaru nene ligan lua naga, ana p̄isi na va were sira taḡena, visae ve sanene, ana Ntewa p̄isu sane yaru nene naga kila kolau narui amio sira taḡena nene, naga kila kare sira nene naḡa wona na sumo.”

¹⁰ Ana nalogena kiena Yesu lala apisa pania, apisape “Visae ve sanene, ḡelaga na talopaena pe suri m̄arera tai ne paḡisi ne. Pe pon re si tekila ita tetalopa poli.”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naḡa yaru laḡasia naḡa p̄isi na la ve atalopa re pogos tai, sa naḡa sane laḡasia apaeme ana tasnela la piowa pa rui, pona laḡasia akila kare tasnela, sa naḡa asila, ana la taḡatete atalopa. A laḡasia, pe atalopa re poli vanon naḡa la amligan talopaena vena la ayum̄ae e nasuḡenena kiena ne Ntewa. Ana Visena Wa, naga pisa pisape popon yerm̄ene amio sira, lalua atalopa, a popon lalua asu ruru m̄aga sanene tol luas nen kiela malena la luoka. A ko naḡa ko okekarana visena nene, ana opisus naḡa Ntewa naga kila sanene pan ko rui, popon olarar ruru visena nene m̄arera e kiom̄a malena.”

Yesu pisa ruru sisi lala
Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Ana laḡasia akus narila lala apimi puna Yesu, vena naga ligan limana te la, len wo la. Ana nalogena lala apisuia, ana apisi m̄arera pan yaru la nene, apisalup̄ar la, ¹⁴ ana Yesu pisa, pisape “Amiu ve avisalup̄ar re sisi la nene, amiu atam̄an la aimi pun inu, vanon naḡa sisi la nene na asa ga la naḡa asike loyum̄a e nasuḡenena kiena ne Ntewa.”

¹⁵ Ana naga mligan limana te sisi la nene, ana suraunia, naga mial pano.

Yaru m̄ee tai naḡa kiena suri moki
Mak 10:17-22; Luk 18:18-23

¹⁶ Ana e pogos taḡena tai, yaru m̄ee tai pimi p̄isu Yesu, piun tania, pisape “? Navianena, ana in na monar nekila yum̄aena wo ya, naḡa vena kila inu p̄isi na netol malena naḡa ve uro re?”

¹⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “? Vanon ya ne ko opiun tan inu sanene, osape nevisa yum̄aena wo tai van ko? Ntewa ga naga po, a visae ko ologear kiena navisaluaena lala, p̄isi na ko okilia otol malena wo nene.”

¹⁸ Ana yaru naḡani piun ke sina ga tan Yesu, pisape “? Ana ko opisa ke navisaluaena ya la nene?”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Navisaluaena ne la nanini narui, naḡa pisa pisape: ve oweḡar re yaru mare, ve okila re kolau, ve ovinau re, ¹⁹ ve ovisokan re, ko ova tanon arimom̄a amio anom̄a, a ko ositom nalavis pum̄a lala, ovisuar ruru la, ve sa ke naḡa ko opisuar ruru ko ke ga.”

²⁰ Ana yaru m̄ee nene pisa pania, pisape “Navisaluaena la naḡa ko opisa ke nene, inu nesum̄a nemlarar make punu ga rui. ?Suri ya si naḡa teke ga wa, naḡa inu pe nekila re poli wa?”

²¹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visae ko sinom̄an osape oimi omesmesu ruru wo va p̄isi, torokin naḡa ko otol malena naḡa ve uro re, p̄isi na ko na monar okila ve sanini: ko ovano, oululin plan make kiom̄a suri la punu ga, ana owar kana kilavaru nena, ova ovioviaonia van yaru la naḡa pe kiela suri re poli. Visae ko okila sanene, p̄isi na ko kiom̄a suri wo lala ve moki vaḡisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otaveve inu.”

²² Ana pogos naḡa yaru m̄ee nene mloge visena nene, kiena sitom̄ena urmi a sinena piowa paḡisi,

vanon naŕa naga kiena suri la moki manene la. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naŕa kiena suri moki, naga m̄arera la naŕa va loyuma e nasuŕenena kiena ne Ntewa

Mak 10:23-31; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae yaru tai naŕa kiena suri moki, naga sinenan pisape va loyuma e nasuŕenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̄arera towe ma naŕa. ²⁴ Ee, inu nevisa van amiu, visae kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil nene, nane naga m̄arera vaŕisi ne, ana visae yaru tai naŕa naga kiena suri la moki ana sinenan sape va loyuma e nasuŕenena kiena ne Ntewa, naga m̄arera la na wa.”

²⁵ Pogos naŕa nalogena lala amloge visena nene, amilania paŕisi, ana la apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, ŕisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁶ Ana Yesu kirava pisu la, naga pisa pisape “Ee, lelaga naŕa yaru taŕatete kilia kila yaru tol malena nene, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁷ Ana Pita pisatamea, pisa pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi meligan make kiamimi suri la rui, ana imimi metaveve ko. ?ŕisi na imimi metol ma suri wo laŕas ne, pona peraga?”

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Lelaga nevisa van amiu sanini, pogos naŕa Narina ne Yeririna totano e kiena lelana wa natotanoena e yomarava viu nene naŕa ŕisi na imi, amiu naŕa ataveve inu ke nana-gane, ana amiu mena ga atotano e pupia lelemiu wa natotanoena ve lualima taaga va lua, vena avisuar lus nae Israel lala lualima taaga pa lua nene, sa naŕa amiu ape kiela ŕarin suŕe lala. ²⁹ Ana yaru naŕa visae ligan mana yuma, pona wenla

pona vinena, pona arimana pona anena, pona narina, pona kiena porotano, ana visae naga ligan suri la nene vanon ga inu, ŕisi na naga warmarana sina ga e yomarava nini kiena suri la naŕa naga mligania, kilia tol sina ve ponotia tai, ana metavania, ŕisi na naga kilia tol mena ga malena naŕa ve uro re.

³⁰ “Ana yaru la moki liu naŕa asu metava, ŕisi na ato tano, a yaru la naŕa ato tano, ŕisi na la asu metava.”

20

Pakaiwa kiena ne yaru na yumaena lala

¹ Ana Yesu suma pisa maga pano-o, pisape “Suri naŕa nepisa ga na wa, sa ke ŕelaga naŕa Ntewa kila ke pa yaru lala loyuma e nasuŕenena kiena. A ŕisi na nevisayu suri nene van amiu e ŕakaiwa tai, naŕa pisa sanene, pisape: Yerkawa tai, naŕa kana pupia lokilm̄asm̄as tai. E kolulagi tai, naŕa pe yemlagi ruru re poli wa, naga pa e pulkumali tai vena were yaru laŕasia ava ayuma e kiena lokilm̄asm̄as nene e legiena nene. ² Naga mal la ŕasia, ana pisaar pan la e kilavaru tai naŕa torokin yumaena na legiena wetelu tai, ana mligan plan la apano vena ava ayuma e kiena lokilm̄asm̄as nene. ³ Ana e mrae ovari, naga pa sina ga e pulkumali nene, pisu yaru taŕena lala asu korena ga, asma sane pe kiela yumaena re poli, ⁴ ana naga pisa pan la, pisape ‘Popon amiu mena ga aimi ayuma e re e kiau lokilm̄asm̄as, ana ŕisi na nowul amiu ke ga.’

⁵ “Ana la nene apa amiyuma e, a siraunia, kolpae mena ga, a mrae telu mena ga naŕa yepekilavi, ana yerkawa nene ŕasuŕe si pano, ŕere ke sina ga yaru laŕas apimi amiyuma e kiena sanene. ⁶ A yam si tai, e yepekilavi mrae lima, naga ŕasuŕe sina ga pa e pulkumali nene,

pisu yaru laḡasia naḡa asuḡalu asike e yo nene na wa, ana naga pisa pan la, pisape “?Komin ya ne asu koren ke sanene na wa e yo nini, naḡa pe akila re nena yuḡaena tai poli?”

⁷ “Ana la apisataḡea, apisape ‘Per-aga, pe yaru tai pimin re sape meva meyuḡae kiena poli.’

“Ana yerkawa nene pisa pan la, pisape ‘Poga, visae sanene, in na neure amiu narui. Amiu, aimi ayuḡae kiau.’

⁸ “Ana e ko yepekilavi la rui, amiyuḡae ḡisi, ana yerkawa nene pisa pa kiena navisuaren yuḡaena nene, pisape ‘Poga, ovio yaru na yuḡaena la nene aimi, oul la. ḡisi na ko okila sanini: oul ḡesan la naḡa apimi mare ga na wa, vano-o oḡisi e la naḡa apimḡesani kolulagi.’ ⁹ Ana pogos naḡa yaru la naḡa asiar ga yuḡaena e mrae lima apimi, yaru nene mla kilavaru pan la torokin ke legiena wetelu na yuḡaena taaga. ¹⁰ A pogos naḡa la naḡa apami amiyuḡae sumo apimin vena awar kiela kilavaru, la amape pona la ala va la metava, taulu la naḡa amiyuḡae plas ga, ana yaru nene mla kilavaru pan la, la punu ga torok ga.

¹¹ “Ana pogos naḡa la apisu kiela kilavaru sa ke ga nene, la amloge piowa, asuḡa apisimumun yerkawa nene. ¹² Ana amligan lala tai pa piun tania, pisa pisape ‘La naḡa apimi mare ga na wa, la amiyuḡae aora taaga ga, ana imimi memiyuḡaen legiena wetelu e pupia yepisusun nene. Imimi mepisu naḡa ko omla kilavaru maran taaga pan la, sa ke naḡa omla pan imimi. ?Suri nene na sanape na sanene?’

¹³ “Ana yerkawa nene pisataḡea naga, pisape ‘Mara, in na pe nekila kare ko re nene poli. Italua tepranar ḡisi rui, tesape ko oyumuḡae e legiena wetelu ve taaga nene, ana tesape ḡisi na nowul ko torokin ga kionḡa

yuḡaena nene. ¹⁴ Ve sanene, popon ko ola kionḡa kilavaru ova ga uḡa. Naga kiau sitomena ga tai nene, naḡa kilavaru naḡa nemla pan ko, sineun nesape nela ḡena ga marana ve taaga va la naḡa apimi mare ga. ¹⁵ ?Ko ositom osape in na taḡatete nekila sa naḡa inu sineunia, e kiau kilavaru? ?Sanape na ko opielue e yaru la naḡa nekila ke po pan la? Ana ḡakaiwa nini ḡisi e nene.’ ”

¹⁶ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisa pisape “Ana yaru la naḡa asirau, ḡisi na la asumo, a la naḡa asumo, ḡisi na la asirau.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Ana Yesu pa ke metava ma Yerusalem narui, ana pogos naḡa amial ke e mraplepa apavini, naga pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua apimi puna, ana pisi pan la, pisape ¹⁸ “Amiu ayagogo ruruia. Nanagane ita tepa ke ma Yerusalem narui, naḡa ḡisi na ve ve piavi re, ḡisi na aligan Narina ne Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, a amio navianena kiena ne navisaluaena ḡena lala, ana ḡisi na la nene la aliḡere naga avisave ḡisi na naga monar mare. ¹⁹ Ana siraunia aligan naga e limana ne le Rom lala, naḡa ḡisi na la nene akirakirai viowa vania, a ḡisi na la akoa naga, ana ḡisi na asuaria naga e laki torovia vena mare. Ana pogos naḡa naga mare pae, ana e kana legiena na telu, ḡisi na Ntewa kilamalia sina naga.”

Anenane Semes amio Yoane, naga piun suri tai tan Yesu

Mak 10:35-40

²⁰ Ana wona ne Sepeti, naga ḡere narila luwoka nene naḡa Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu. Sira nene kinai e lana Yesu, piunia pisape “Inu sineunia nesape otamḡan suri tai van inu.”

²¹ Ana Yesu pisatamē naga, pisape “?Ana ko sinomān osape oviun ya?”

Sira nene pisatamēa, pisape “Inu sineunia nesape otamān sanini: pogos naṗa ko ovisirlua kioṃa nasuṗenena, ṗisi na naruu la luwoka nene akilia atotano amio ko e kioṃa yo wa naṗa metava lavisin ko, tai e lepas nen lumoṃa na ṗamarua, a tai e lepas nen lumoṃa na ṗameli.”

²² Ana Yesu pisatamē la, pisape “Amiu pe akilia re suri naṗa apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape amiu lua atorokin naṗa ita tomunpae e piala naloge viowaena nene naṗa inu monar nomun ea?”

Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

²³ Ana Yesu pisa pan la luoka, pisape “Ee, lelaga naṗa ṗisi na amiu luwoka amun mēna ga e māu piala naloge viowaena nene, ana suri nene naṗa amiu lua apiunia, apisape amiu lua atotano amio inu e lepasneu luwoka, suri nene naga pe kiau re naṗa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ne la ga naṗa kau Ata naga kila ruru pe kiela, a naṗa naga pisaar ṗisi rui pisape ṗisi na la atotano ea.”

Narina ne yeririna pimin vena yuṃāe kiena yaru lala

Mak 10:41-45

²⁴ Pogos naṗa nalogena taṗena la lualima nene la amloge suri nene, naṗa wolai lalua nene Semes amio Yoane apiunia, ana la sinela kari lalua. ²⁵ Ana Yesu pio la, vena aimi puna, vena naga visi van la, ana naga pisa pisape “Ita tekilia rui ṗelaga kiena ne yaru la naṗa pe amlelaga re e Ntewa poli. Ita tepisu mā naṗa suṗe lala amio yerkawa lala na yomarava nini, la sinelan asape amāreran yaru taṗena lala vena asu vatanon la silaga. ²⁶⁻²⁷ Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu ṗelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yaru tai sinenan sape imi

ve kiamiu yerkawa tai pona kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuṃāe kiamiuena tai. ²⁸ Narina ne Yeririna naga kila sanene ṗisi rui, naṗa naga pe pimin re naṗa vena yaru la akila yuṃāena naiilaen naga poli, ana naga pimin vena naga yuṃāe vena iilaen lala, a vena tamān kiena malena vena ul plan yaru la ve moki.”

Yesu kila ruru kilamarakata lua
Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala asike garu Seriko, ana pogos naṗa amligan e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paṗisi naṗa ataveve la. ³⁰ Ana kilamara kata la lua, naṗa lalua atoṃa tano e isinen mrapplepa. Ana pogos naṗa lalua amloge naṗa apisape Yesu mial ke e mrapplepa pimi, lalua apio ke asape “!Suṗe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinemā ye imimi!”

³¹ Ana yaru taṗena lala apisin sinemimien pan lalua nene, apisa apisape “Ee, amiu lua nene amāaga.”

Ana lalua apio manene la, asape “! Suṗe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinemā ye imimi.”

³² Ana Yesu suṃalu su mrapa e yo nene, pio lalua, pisa pisape “?Amiu lua sinemiun asape nekila ya ne van amiu?”

³³ Ana lalua apisatamēa, asape “Suṗe, awis, imimi lua sinemimin mesape kilamaramimi la imi wo, vena mekilia mekirava.”

³⁴ Ana Yesu sinen mie la, ana tol kilamarala, ana lalua apisu ruru ke ga suri e pogos nene, a lalua asuṃalu ataveve Yesu apano.

21

Yesu pimi tol yo Yerusalem
Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apami lavisin Yerusalem narui, ana la aňalivi e narin pulkumali tai sumo, kiena kia Petpas, nađa teke e kunus nene nađa la apio asape Kunus Na Purolip. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmesu e pogos nađa ava loyuma ea, řisi na amiu lua avisu togki tai, nađa aňatear sike na, naga amio narina. Ana amiu lua aluřar plan la, a amiu aure ga la luoka aimi pun inu e nini. ³ Ana visae amiu lua aloge yaru tai visi van amiu, řisi na amiu lua avisa ga vania, avisave ‘Suře na sinenan suri mali ľalua nini vena ava akila kiena yumaena tai wa,’ ana pogos nađa amiu lua avisa sanene, naga kilia taňan ľalua aimi veraga.”

⁴ Suri nene pimi řarpoyo vena kila visena nene kiena ne navisawalena nanua sumo vim ve lelaga, nađa naga pisa pisape

⁵ “Amiu avion va le Saeon lala, avisave

‘Amiu apisu ke ne, nanagane kiamiu řarin suře pam ke pun amiu narui.

Naga pe yaru tai nađa kiena sitomena to ga tano, kila naga kus ga togki, togki tai nađa ve tokaki ga, nađa pe ninus ke ga wa.’ **Sek 9:9**

⁶ Ana nalogena ľalua nene apano, ana ľalua akila sa nađa Yesu pisa. ⁷ Ana pogos nađa ľalua ařere togki nene amio narina apimi, ana lala ařatetae mľala kulkota lala e wos nen togki ľalua nene, ana Yesu naga pa totano meta e navetokak. ⁸ Ana yaru la mokliu nađa ařatetae mľala kulkota lala suvileviles nen mraplepa, ana yaru ľařasia apa ate mľamľela lala pitomi ařatetae mľena ga, vena togki kiena ne Yesu yali ea. Ve sanene, akila sa nađa la apatanon Yesu sa nađa naga pe pupia řarin suře tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuma Yerusalem, ana řina na yeririna la nađa asumon

Yesu, amio la nađa asiraunia, asuma apiovionia sanini, apisa apisape “!A ke suwala, po na po! !Teyeluar naga nađa pe lus kiena ne Tepet tai nene!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene nađa pimi e kioňa kia!

! Amiu nae ma e peni metava amiu mľena ga ayeluar naga!” **Yauena 118:26**

¹⁰ Ana pogos nađa Yesu pa loyuma e Yerusalem, yaru lala sinela pulaula, ana la asuma akila ke visena la moki, asuma apiuviunia, asape “? Yaru nene naga ai?”

¹¹ Ana yeririna la nađa apimi amio Yesu, la apisataňela sanini, apisa apisape “Nanene na navisawalena nene nađa naga molue e pulkumali nae Nasaret garu Kalele, nađa kiena kia Yesu.”

Yesu mľene plan la nađa asuma apuliwilin ke suri e Yuma Wa Mana ne Ntewa

Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹² Ana Yesu pa e Yuma Wa mľana ne Ntewa, a e pogos nene naga pisu sane yaru la moki liu nađa la asuma e kopkop na yuma nene. La nene la asuma akila ke ga yumaena lala natauluen kilavaru, naga nene e lepas nalaena lala a e kuřapaena na Yuma Wa nene, ana la asuma akila kewia ke ga yaru lala. Ana pogos nađa Yesu pisu suri nene, naga pe kekaran re poli. Ana naga pa mľene plan la, naga kawepu narin varvara kiena ne yaru na keueen kururu varu lala, a naga koantetai lele na totanoena kiena la nađa apuliwilin ke kupa lala. ¹³ Ana naga pisa pan la, pisape “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘řisi na la avisa mľau Yuma Wa avisave naga yuma na leniena,’ ana amiu apilon řisi pimi sa ga puluve mľana yaru na vinauena la narui.”

¹⁴ Ana pogos nađa Yesu sike e Yuma Wa nene na wa, kilamara kata lala amio laulu lala apimi puna, ana naga kila ruru la sina. ¹⁵ Ana

yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, apisu yumãena wo kiena ne Yesu la nene, a amloge m̃ena ga naþa sisi lala asumãa ga apiovion ke ga wa, asape “!A ke suwala, pona po! Teieluar naga naþa naga pe lus kiena ne Tepet nene!” ana yerkawa la nene sinela mimi manene la. ¹⁶ La sinela mimi sanene, ana la apisa pa Yesu, apisape “?E sanape, ko omloge m̃a visena naþa la asumãa apisa ke ne?”

Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Ee, nemloge m̃a ne. ?Ana sanape, amiu asitom ke asape visena nene piowa ga? Pona pe apuloli re Visena Wa kiena ne Suþe naþa pisa, pisape ‘Ntewa o, ko okilia okila nin sisi kokan lala, amio m̃ena sisi tomtom lala, amieluar ruru ko paþisi.’ ” *Yauena 8:2*

¹⁷ Ana Yesu mligan la nene, molue ke sina ga petan Yerusalem, pa e narin pulkumali naþa Petani, pa mono ea.

Purlaki tai naþa pe þar re mras poli

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸ Ana Yesu mon m̃a e nene, ana yemlagi kolulagi naga pisape wasuþe sina va Yerusalem, a naga sumãa mial m̃a pavini, ana naga mloge sane viso karia. ¹⁹ Naga kira pa e isinen mrapplepa, naga m̃al purpiliva tai, naþa naga m̃as ga moki, ana pe mras su re e poli. Ana Yesu pisa pa purlaki nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnom̃a pogos tai.” Naga pisi sanene, ana veraga ga purpiliva nene mano taþa nenaga.

²⁰ Nalogena lala apisu naþa purlaki nene pimi mano sanene, ana sinela kurkur paþisi. La apiun tai Yesu, apisape “?Ya ne kila purpiliva nene mano ke veraga sanene?”

²¹ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae amiu aviawa m̃arera e inu, naþa amiu kiamiu sitomena ve veve lua re, þisi na amiu m̃ena ga akilia akila

sanene, a þisi na amiu akilia akila m̃ena ga va re laa na wa taulu nene. Sane visae amiu avisa va pupia kunus nene, avisave ‘Osumãalu otove oula ova e sive,’ þisi na ve sanene narui. ²² A visae amiu aviawa kawa e Ntewa, naþa amiu alelaga kemua lelaga, þisi na amiu akilia atol suri ya naþa amiu amlen vanonia, amiu aviun tan naga.”

Nasumonon le israel lala sinelan asape avisaluþar Yesu

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Ana Yesu þasuþe si pa loyumãa e Yumãa Wa M̃ana ne Ntewa, ana naga pa sumãa pian ke sina ga yaru lala. Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, apimi puna, apiun tania, apisape “?Ko osumãa okila ke suri la ne sanene e yo nini e kia kiena ai, a a m̃ena ga naþa tam̃an ko sape okila ve sanene?”

²⁴ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Poga ga, ana inu m̃ena ga ne-sape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu avisatam̃e ruru kiau naviunena nene, þisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naþa nekilia nekila ve sanene. ²⁵ Poga ga, kiau naviunena sanini narui, sape: ? Nakeena naþa Yoane naga kila mare ga nanua e yaru lala, naga suri tai naþa Ntewa naga pisa pania pisape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania?”

Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila na la apisi ga pan la narui, naþa la asumãa apisa apisape “?Þisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, þisi na yaru nene viun si tan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ²⁶ Ana sir-aunia ita taþatete si tevisa tevisave nakeena nene, yaru ga la apisa pa Yoane, vanon naþa yeririna la nene la amlelaga ke m̃arera þisi rui, asape Yoane nene naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa, ana pe

pon re yeririna la nene sinela kar ita poli.”²⁷ Ana kiela sitomena la ne sanene narui kila la apisatamē Yesu sanini, apisa ga apisape “Imimi memninue ga.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visae sanene, p̄isi na inu mēna ga, taṭatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu pisape nekila yuṁaena la ne sanene.”

Pakaiwa kiena ne yaru tai amio narina lalua

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu asitomli suniena nini. Yaru tai, narina na yermēne lua, ana yaru nene pa pisu narina naṭa mēaru, pisa pania, pisape ‘Naruu, sineun nesape p̄ane na ko ova oyum̄ae e kata lokilm̄asm̄as.’

²⁹ “Ana narina nene pisatamēa, pisape ‘Peraga, yepemavi.’ Ana pe piavi re poli, yaru viu nene sitom si arimana, ana naga pilon kiena sitomena, ana pa miyum̄ae sa naṭa arimana pisa pania. ³⁰ Ana arimana ne lalua nene naga sitom ke sape p̄isi na narina nene taṭatete va yo, ana pisa si visena nene pan narina nasirau, ana narina nene pisatamē ruruia, pisape ‘Poga ga ata, p̄isi na neva ke nanagane ga ne,’ ana siraunia, ana naga pe pa re si poli.”

³¹ Ana Yesu piun tan la, pisape “? Lalua nene, ane kila sa naṭa arimala sinenania?”

Ana lala apisatamēa, apisape “Mearu.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, ana lelaga nevisa van amiu, nanagane na sanene narui. Inu nesum̄a nepisu naṭa yaru viowa la moki sane yaru na warpoloen takis lala, amio sira na mrapplepa lala, la ke naṭa ape yeririna viowa la nene, ana nanagane la asum̄a akekaran ke naṭa vena aimi loyum̄a e nasuṭenena kiena ne Ntewa, la asum̄a apilon la ke rui. Ana nepisu sane amiu asike la varaun la, asike la perina paṭisi wa. ³² Ana pogos naṭa Yoane Nakeena naga pimi, naga

pian amiu e p̄elaga na mrapa naṭa mesmesu, ana yeririna viowa la nene amlelaga e naga. A amiu mēna ga, amiu apisu suri la nene, ana amiu na pe apilon amiu re lelaga poli, a pe amlelaga re nenaga.”

Pakaiwa na yeririna viowa la naṭa apisuar lokilm̄asm̄as tai

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu ayagagon ruru si p̄akaiwa taṭena nini, naṭa pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilm̄asm̄as tai. Yaru nene kila ruru kiena yo nene naṭa kila kove m̄arera tai telivi piora ea, a kila kana lelena navieplanen was nen m̄asm̄as, a kila mēna kana lele tai naṭa pa metava naṭa yaru kilia wiyu va se ea, vena visuar lokilm̄asm̄as nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yalor re va e purvanua taṭena tai, ana naga mligan kana lokilm̄asm̄as nene e limana ne yaru la p̄asia ayum̄aenia, ana aul vania.

³⁴ Ana yerkawa nene pa sum̄a perina pano-o, ana naga pisu kilale pisape nanagane pogos na mram̄asm̄as marua narui. Ana naga mligan kiena yaru la ava si puna ne la naṭa asike e kana lokilm̄asm̄as nene vena awar kiena kilavaru na mras nen m̄asm̄as kom̄pasia, naṭa la nene monar aul vania. ³⁵ Ana poglis naṭa kiena yaru la nene apimi, ana yaru taṭena la nene amē la, naṭa tai la amē ga naga, a tai asum̄ar naga mare, a taṭena sina akoveṁar naga mare.

³⁶ “Ana yerkawa nene mligan si kiena yaru taṭena laṭasia, ana la moki la sane, ana la naṭani akila si p̄elaga maran taaga sa ke ga pan la. ³⁷ Ana yerkawa nene sitomyu p̄elaga kiena la nene, ana naga pisape ‘Inu monar neligan ga naruu vano, p̄isi na monar avatanon naga,’ ana naga mligan narina wawa napo nene pano. ³⁸ Ana pogos naṭa apisu naga, asum̄a apisavisa pan la,

apisape ‘Naga nene na narina ne yerikawa ke narui. Yaru ke nanene narui, naŕa visae yerikawa nene kovio, ŕisi na naga ke narui naga kus porotano nene sane lalimana ne arimana. Popon ita towem̄ar m̄ena ga naga mare, ana ŕisi na ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’

³⁹ Ana sanene narui atarar naga, aŕure lua naga petan lokilm̄asm̄as pa vanua, ana am̄em̄ar naga mare.”

⁴⁰ Ana Yesu piunia, pisape “? Pogos naŕa yerikawa nene imi sina, ŕisi na naga kila sanapen la naŕa asum̄a apisuar ke kiena lokilm̄asm̄as nene?”

⁴¹ Lala apisatam̄ea, apisape “Yaru viowa la nene, ŕisi na yerikawa nene wem̄ar la, monar amare e ŕelaga tai naŕa m̄arera viowa vaŕisi. Siraunia, naga ligan kiena lokilm̄asm̄as e limana ne yaru wo taŕena lala, naŕa ŕisi na akilia auli mesmesun vania e kana pog nena.”

⁴² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yuŕaenen yuŕa lala, apisa apisape piowa ga, akoven rui.

Ana nanagane, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuŕa, naŕa uarar yuŕa m̄arera.

Suri nene, naga Ntewa ga kila, a imimi mepisuia na po paŕisi.’
Yauena 118:22

“?Visena nene na amiu apuloli m̄a pogos tai rui, pona peraga yo? ⁴³ Inu nevisa van amiu, ŕisi na Ntewa lalua kiena nasuŕenena vetan amiu, ana ŕisi na la va yaru taŕena lala naŕa kiela malena lala kilia war m̄ras wo lala, torokin naŕa asike loyuŕa ea.

⁴⁴ “Ana visae yaru tai loru e kilavaru nene, ŕisi na si kare naga vaŕisi, tasnena wororowa make ga, pona visae kilavaru nene loru e yaru tai, ŕisi na kilamumu yaru nene kila kare naga vaŕisi.”

⁴⁵ Ana pogos naŕa yerikawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala amloge ŕakaiwa kiena ne Yesu la

nene, akilia naŕa naga suŕa pisayu la ke sanene. ⁴⁶ Kila narui lala sinela kar naga, sinelan asape auarar naga, ana akila ŕele ga komin amaraun manene laa ŕina na yeririna la, naŕa amlelaga asape Yesu naga navisawalena kiena ne Ntewa tai.

22

Pakaiwa na ŕaŕagena na talopaena

Luk 14:15-24

¹ Ana Yesu pis sina ga pan la e ŕakaiwa, pisa pisape ² “ŕelaga kiena ne Ntewa naŕa pio yaru lala apimi loyuŕa e kiena nasuŕenena sanini: Parin suŕe tai kila ruru pupia kinanena tai e ŕaŕagena na talopaena kiena ne narina. ³ Naga piun tan yaru la moki rui naŕa yoko aimi e ŕaŕagena na talopaena nene, ana pogos naŕa mligan kiena yaru na yuŕaena lala vena ava aure la nene aimi, ana la nene yepel mavin si imiena. ⁴ Ana ŕarin suŕe nene pisa pan kiena yaru na yuŕaena taŕena lala, pisape ‘Amiu towe awasuŕe amiu ke sina ga avano, vena avisa kiau visena nene van la, avisavenua ita tom̄e puluk la rui, amio m̄ena ga suri mali taŕena lala naŕa amlapa ruru po, ana suri punu ga lala e kinanena nene tekila ruru la pa rui. Avisava van la avisave monar aimi lele taaga amio ita e ŕaŕagena nini.’

⁵ “Ana la apa apisa pan la sanene, ana la nene asitom korenan ga visena kiena ne ŕarin suŕe nene, lala sinelan asape asum̄a akila ga suri naŕa la sinelania. Tai pa kana lokove, a tai suŕa ga pisuar m̄a kiena yuŕa na wilwilinen suria, ⁶ a laŕasia apuarar yaru na yuŕaena kiena ne ŕarin suŕe la nene, akila piowa pan la, ana am̄emoŕar la. ⁷ Ana ŕarin suŕe nene sinena mimi, ana mligan kiena li na mara lala apano, ana am̄e yeririna viowa la nene amarmare, a asikapi kiela pulkumali.

8 “Ana ħarin suħe nene pisa pan kiena yeririna lala, pisape ‘Kina-nena nene tekila ruru ħisi rui, ana la naħa nepio la ħisi vena aimi ea, la pe pon re si aimi poli narui, teligan la. 9 Ana inu sineun nesape amiu ataveve narin mrapa taħena lala, ana yaru ai la naħa amiu alualia, avio la vena aimi e ħaħagena nini.’ 10 Ana kiena yeririna lala apano akila sanene, aħure yaru la apimi, pe suri korena ga naħa visae yaru wo lala pona yaru viowa lala, aimi ga sanene vena akokonia ruru yo na ħaħagena nene.

11 “Pogos naħa la asike loyuma e yo nene, ana ħarin suħe nene pimi vena talopan la naħa apimi, ana e pogos nene naga pisu lala yaru tai, naħa pe miyen re moħa kulsota wo naħa torokin ħaħagena poli, mien ga kulsota tai naħa pe taħena ga. 12 Ana ħarin suħe nene piun tan yaru nene, pisape ‘?Mara, ko opimi loyuma e yo nini sanape, naħa ko pe omiyen re moħa kulsota wo na ħaħagena poli?’ Ana yaru nene pe pisa re si suri tai pan poli. 13 Ana ħarin suħe nene pisa pan kiena yaru na yumaena lala, pisape ‘Amiu aviar ruru limana luwoka amio lana luwoka, ana amiu akoven naga va vanua, e yo malolo, e yo naħa ħisi na naga suma taglue, a suma kar luen ga maluena ea.’” 14 Ana Yesu pisa, pisape “Ntewa naga pio yeririna la punu ga, ana ve ve moki re naħa naga wereplan la ave kiena.”

Suri kiena ne Ntewa a suri kiena ne Sisa

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

15 Ana Varasi lala apanon ataħali naħa alual naviunena mħarera laħasia vena ataħali Yesu ea, naħa naga visatame ħele ga. 16 Lala apisayu mħaga pano-o ħisi narui, ana lala mligan kiela nalogena laħasia amio mħena ga laħas e ħegas kiena ne Erot, apimi puna ne Yesu. Ana la nene akila kotalia naga e visena wo

lala, la apisa apisape “Navianiena, imimi mekilia naħa ko ope yaru mesmesu tai. Kioħa visena lala punu ga pe lelaga, a ko opian ke yeririna lala e ħelaga naħa Ntewa naga sinenania. Ana ko pe opisu re ga yaru laħas po poli, ana ko opisu yeririna punu ga marana taaga ga. 17 ?Suri ne nanene narui, imimi mesitom mesape ko ovisali van imimi, naħa kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisa pisape, mesmesun ga naħa ita le Yu lala toul takis va Sisa, naħa pe ħarin suħe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmesu re na sanene poli?”

18 Ana Yesu kilia mħaga naħa la sinelan asape akila kare naga, ana naga pisa pisape “Kiamiu visena lala po naħa po, ana losinemiun lala piowa a kona rui. ?Amiu asuma ataħali inu ke sanene vanon ya? 19 Poga ga, amiu ala kilavaru na ulen takis tai imi.”

Ana amla tai pimi, akian pania, 20 ana Yesu piun tan la, pisape “? Ane marana na teke e narin kilavaru nene? ?A ane kiena kia nene?”

La apisa apisape “Marana ne Sisa nene, a kiena kia mħena ga.”

21 Ana naga pisa pan la, pisape “Poga ga, suri naħa kiena ne Sisa, amiu ala va Sisa, a suri naħa kiena ne Ntewa, amiu ala va Ntewa.”

22 Ana pogos naħa la amloge visena nene, amilan paħisi, ana amligan Yesu aħure apano.

La naħa amare, ħisi na amal sina Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

23 Ana e ke e legiena nene narui, le Satusi laħas apimi puna ne Yesu, la sinelan asape aviun suri tai tan naga e lepas naħa lala amlelaga mħarera ea, naħa la amlelaga asape yaru la naħa amare, taħatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, apisa apisape 24 “Yesu, ko naħa ope navianena, imimi sinemimi mesape meviun tan ko, mesape sanape e visena tai naħa

yermarua Mosis pisa nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai mare tan wona, naŕa pe narila re poli wa, naga wenla monar talopa sina amio letano nene vena ve wona. E ŕelaga nene, ŕisi na sira nene kilia war narila tai, vena uarar kia kiena ne wona na yermene naŕa mare ne, vena kia nene mali mŕaga. ²⁵ Poga ga, ana e umŕa tai pun imimi, welelai la olua. Kiela mŕearu talopa, ana naga pe narina re tai poli wa ana naga mare tan wona, ana wenla nasir- aunia ŕere leinia pe wona. ²⁶ Ana wenla nene naga mare tan mŕena ga, a welelai na telu kila mŕena ga sanene, pano-o tol welelai na olua, la punu ga amare tan sira nene. ²⁷ A siraun e wona la punu ga, sira mŕena ga nene mare. ²⁸ ?Ana ko ovisali suri nene: e legiena maro, pogos naŕa apisa ke apisape ŕisi na yaru la amal sina, ŕisi na sira nene na ve wona ai, vanon naŕa naga talopa amio punu welelai la olua nene ŕisi rui?”

²⁹ Ana Yesu pisa pisape “Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe la, vanon naŕa amiu pe akilia re ya naŕa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa poli, a amiu pe akilia re mŕena ga ya naŕa naga kiena namareraena keviu kilia kila poli. ³⁰ Pogos naŕa yaru lala amal sina, ŕisi na lala ave saga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana ŕisi na ve akila re si suri nene natalopaena. ³¹⁻³² ? A e lepas na malena si nene, ana Visena Wa tai kiena ne Ntewa sumŕa ga naga kilia iila ita e nene, pona amiu na pe apuloli re poli yo wa? Visena nene pisa sanini, pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop.’ ?Ana visena nene pisa ya? La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki ŕaro rui, ana Ntewa pisa ga visena nene na wa, naŕa pisape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal kemua puna

22:40 Luk 10:25-28

na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru naŕa mare la poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naŕa la amali.”

³³ Ana pogos naŕa ŕina na yeririna lala amloge visena kiena ne Yesu nene, la amilan suri lala naŕa naga sumŕa pian la ke ea.

*Navisaluaena na keviu lua
Mak 12:28-34; Luk 10:25-28*

³⁴ Ana pogos naŕa Varasi lala amloge naŕa Yesu kila Satusi lala pe akilia re si suri tai naŕa avisa poli, ana la akila narin viorena tai ŕisi, ana apimi puna Yesu, la mŕena ga asape akilalia. ³⁵ Ana la yaru tai, naŕa la apisu sane naga pe manmarua ruru e Navisaluaena, naga piun naviunena tai pan Yesu, pisape ³⁶ “?Navianena, inu sineun nesape ko ovisawal li, ovisave e visena la punu ga naŕa sike e kieta Navisaluaena, nape naŕa keviu, a to metavan la taŕena la sane?”

³⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Ntewa na mava naŕa naga pe kioŕa Ntewa, ko monar ositom naga e losinemŕa wetelu, a e kioŕa malena wetelu, a e kioŕa sitomena wetelu.’ ³⁸ Nanene naga pe navisaluaena ŕesia, a naŕa naga keviu paŕisi. ³⁹ A navisaluaena na lua nene naŕa naga keviu mŕena ga sa ke ga nasumo nene, naga pisa sanini, pisape ‘Ko monar ositom nalavis puŕa lala, okila wo van la, ve sa ke naŕa ko ositom ko mŕaga.’ ⁴⁰ Navisaluaena la lua nene, ape purŕes nen navisaluaena taŕena lala kiena ne Mosis, amio mŕena ga visena kiena ne navisawalena lala, naŕa asike e kieta Tusi Wa.”

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Ana e pogos naŕa Varasi lala asike veraga amio Yesu sanene, naga mŕena ga piun naviunena tai pan la,

pisape ⁴² “?E kiamiu sitomena lala, asape ĵisi na Navisaarena m̃alivi e lus kiena ai?”

Ana la apisatam̃ea, apisape “Ĵisi na naga ve lus kiena ne yermarua Tepet nene naĵa naga pe ĵarin suĵe sumo.”

⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu piun sina ga tan la, pisape “?Ee, naĵa amiu apisa na pe lelaga, ana sanape naĵa Ninuna Wa sike e Tepet, ana Tepet pisi, pisa pisape

‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suĵe, pisape

“Ko ototano pun inu e lepas na ĵamarua, otom̃ate m̃a vano-o, ĵisi na inu neligan kioṃa nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lam̃a ea.”

Yauena 110:1

“E yo nene tepisu naĵa Tepet naga sum̃a pio Navisaarena nene pisape Navisaarena naga pe kiena Suĵe. ⁴⁵ ?Ana vanon naĵa Tepet pisa sanene, a sanapen naĵa amiu apisa apisape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

⁴⁶ Ana pe yaru re si tai naĵa kilia visa si navisatam̃eena tai va Yesu, a siar m̃ena ga e legiena nene, pe yaru re si tai naĵa kilali si Yesu e naviunena la poli.

23

Yesu pisi m̃arera paĵisi pa nasumonena lala nalotena

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

¹ Ana e pogos nene, Yesu pisi pa ĵina lala, amio m̃ena kiena nalotena lala, pisape ² “Lelaga kemua naĵa nanagane, navianena na navisaluaena amio Varasi lala, naĵa la ke narui la akus lelena ne Mosis vena avisawal kinas nen navisaluaena lala kiena ne Ntewa. ³ Ana visae ve sanene, ana amiu na monar alogear la, akila ve sa naĵa la apisa. Ana amiu na ve ataveve re kiela ĵelaga lala, komin naĵa pe akila re suri la naĵa la asum̃a apisa ke

pa yaru taĵena la poli. ⁴ Ana la asum̃a asikol ke si narin navisaluaena la moki naĵa la ga akila, naĵa m̃arera paĵisi, naĵa am̃areran ke pa yeririna lala vena alogear la. Asum̃a akila ke yum̃aena la nene sa naĵa akon ke suri la naĵa urmi paĵisi e yeririna lala, ana lala na pe akekaran re nenaga naĵa vena aiila la na akuspae ga suri la nene.

⁵ “Lala na aĵarwar la manene la e kiela yum̃aena lala wa, naĵa lala akila ga vena awere kilamarana yaru taĵena lala. Amiu apisu ke kiela narin pultaga la nene, naĵa akon Visena Wa kiena ne Ntewa sike e la, naĵa apiari e piamenala a e pilepile na limala. La asum̃a sinelan ke asape kiela lala na monar ve kerkeviu vaĵisi, taulu yaru taĵena lala. Amiu apisu m̃ena ga naĵa lala apil m̃ala in kulsoa na leniena lala piayavi paĵisi. Ana la apilave manene la e suri la nene, a la sinelan ga asape yaru la ayeluar la ea. ⁶ A e pogos na ĵaĵagena lala a e loyom̃a na lotena m̃ena ga lala, la sinelan naĵa silaga asape atoga tano e lelen yerkawa lala, ⁷ a pogos naĵa visae la ayaloro e lelen na wilwilena, sinelan asape monar yaru lala avatanon la, a avio ruru la avisa avisave ‘!Oo navianena wo, pokolulagi!’

⁸ “Ana amiu na, amiu kiamiu navianena taaga ga rui, a amiu na sa naĵa na mratava taaga ga, ana visae ve sanene na amiu ve atam̃an re si yaru lala avio amiu laĵas avisa avisave ‘Navianena.’ ⁹ Ana ĵisi na amiu ve avio re yaru e yomarava nini avisave arimamiu, vanon naĵa amiu na Arimamiu na taaga ga, naĵa naga sike ma e peni. ¹⁰ A ĵisi na amiu ve atam̃an re yaru la avio amiu laĵasia avisave amiu ave kiela nasumonena, komin naĵa amiu na, kiamiu nasumonena na taaga ga, naĵa Navisaarena nene. ¹¹ Kiamiu yerkawa ai naĵa naga to laa metava, naga monar imi ve sa ga yaru na

yum̃ae kiamiuena. ¹² Ana yaru ai naṗa naga ga pisirlua naga vena vim ve yerkaŵa, ṗisi na Ntewa kila naga sum̃a tano. Ana yaru naṗa naga ga kila naga sum̃a tano, ṗisi na Ntewa visirlua naga va metava.”

Yesu pisawal napiowaena kiena ne nasumonena nalotena lala

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa van amiu vaṗisi, komin naṗa kiamiu visena lala pona po, ana losinemiu lala piowa a kona rui. Yaru la sinelan asape aimi loyumũa e nasuṗenena kiena ne Ntewa, ana amiu asum̃a akotawela ke ga e marala, vena ve aimi re si loyumũa narui, a metavania, amiu m̃ena ga pe apimi re loyumũa poli.

¹⁴ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na apiowa ga. Amiu na asum̃a aṗure piavin ke kiamiu leniena la paṗisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naṗa e ke e pogos nene, amiu asum̃a akila kotalia ke letano la nene, vena avinaun kiela suri lala. Vanon suri ne nanene, ṗisi na kiamiu nakoena m̃arera re la sane.

¹⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, amiu na amiyumũae piowa ga! Amiu akekarana naṗa ayaloro e waa lala, vena ava e purvanua taṗena lala, vena akilali naṗa aure yaru lala ataveve amiu. Ana pogos naṗa amiu ataulu tai imi narui, ana ve ve piavi re naga la make kiamiu ṗelaga naṗa piowa, va viowa la sane, taulu amiu sina.

¹⁶ “!Ake, amiu na sumonena lala, na ape kilamara ṗala ga lala! Akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa vaṗisi van amiu. E pogos naṗa yaru lala apisa kia kien suri tai vena kila kiela navisaarena sum̃alu m̃arera, visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga nene, Yumũa Wa m̃ana ne Ntewa

na m̃eke ne,’ ana siraun, visae akilaro sina navisaarena nene, amiu apisape ‘Nanene na naga poga ga nene, ve ve suri re tai.’ Ana visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga, suri la naṗa pe kol, la ne asike e Yumũa Wa m̃ana ne Ntewa ne,’ amiu apisa apisape visena nene na m̃arera paṗisi, taṗatete si akilarovia. ¹⁷ Aa, amiu na kilamaramiu ṗala ga, a ṗarimiu pe wowe. ?Ya ne pe suri wa manene la sane: suri la naṗa pe kol nene, pona Yumũa Wa m̃ana Ntewa naṗa kila kol nene pe suri wa tai?

¹⁸ “A visae yaru tai visa visave ‘Nepisa lelaga nene, wonta na m̃eke ne,’ amiu apisa apisape visena nene pe suri korena ga. A visae naga visa visae ‘Nepisa lelaga nene, kuṗaṗaena nane m̃eke e wonta,’ nanagane amiu apisa apisape visena nene naga m̃arera paṗisi, yaru taṗatete kilarovia. ¹⁹ !Sa naṗa nepisa rui, amiu ape kilamara ṗala ga! ?Ya naṗa pe suri wo manene: kuṗaṗaena naṗa m̃eke e wonta, pona wonta naṗa kila kuṗaṗaena nene pe suri wa tai? ²⁰ Amiu na monar avisu kilale suri la nene, vanon naṗa naga naṗa ki wonta vena kila kiena visena va m̃arera, naga sum̃a ki ke m̃ena ga amio kuṗaṗaena naṗa sum̃a e wonta. ²¹ A yaru naṗa ki ke Yumũa Wa Mana Ntewa, naga ki ke m̃ena ga yerkaŵa naṗa m̃ana yumũa, ²² a yaru naṗa ki ke pa ma e peni, naga sum̃a kipran ke m̃ena ga lele natotanoena wa kiena ne pupia Parin Suṗe keviu nene, ana visae ve sanene, naga sum̃a ki mesmesun ke nena Ntewa narui.

²³ “!Amiu navianena na navisaluaena lala, amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa manene van amiu vaṗisi. In na nekilia m̃aga naṗa amiu asum̃a apisu ruru ke silaga, naṗa visae amiu awar kamiu kinana ve lualima, ṗisi na monar ala tai va e Yumũa Wa m̃ana ne Ntewa, sa

naþa navisaluaena naga sumã pisa, a amiu asumã akila ke sanene e kiamiu suri punu ga, pano tol mēna ga narin māk lala a suri mēna ga la ne sane mrasil. Ana pupia suri la naþa navisaluaena naga pisa, ana amiu na pe asitom re nena ga, sa naþa naga pisa pisape amiu na monar amesmesu ruru wo, a amiu monar asitom yaru taþena lala, a amiu monar auarar kiamiu navisaarena lala. Visae amiu sinemiun awarar narin suri la ne sanene mārera, nanene na poga ga, ana pupia suri la nene naga popon visae amiu akila rui, ana peraga.

²⁴ “!Amiu nasumonena lala, ake, amiu na ape kilamara þala ga! Amiu asumã akila ke sa naþa pogos naþa amiu amun suria, ana amiu asitom manene la naþa ve akilalu re naþa akilalua narin neneno tai naþa naþa talilu pito teke e māmīu piala, ana amiu pe apisu kilale re naþa amiu asumã asinomlaunlae ke puluk la naþa asike e poli.

²⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paþisi wa, þisi na viowa van amiu vaþisi. Amiu asumã ataveve ruru ke narin navisaluaena lala e lepas na kevanen māmīu piala amio kamiū pialo lala, ana amiu asitom ke asape kiamiu suri punu ga mekiki ruru narui. Ana kiamiu pialo la nene punu ga pulen ga kinanena na vinauena naþa amiu aþar e þelaga na sinesunena ga lala. ²⁶ Amiu Varasi lala, amiu ape kilamara þala kemua lelaga. Visae amiu sinemiun asape kamiū pialo amio māmīu piala lala imi ikiki ruru wo silaga, þisi na amiu ve akokonia la re si e kinanena la naþa kiamiu mlamulena viowa sike ea.

²⁷ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na akila kare amiu paþisi wa, þisi na viowa van amiu vaþisi. Amiu na sa ga tampona na yaru naþa mare, naþa amioa wosia miyuwowo na miyuwowo ruru po paþisi, ana e

losa na pulen ga puriu na yaru mare nene, amio tasnena naþa menun ke na wa. ²⁸ A sanene, na visae pogos naþa yaru la apisu ke yepas nemiu vanua, þisi na lala asitom ke asape amiu na amesmesu ruru ke ne, ana peraga, e losinemiū lala na apuleni ga visokanena a mlamulena viowa lala.

²⁹ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Sila ga na amiu asumã apisi ke ga e kulugomiu. Amiu na asumã ga apisu ruru ke tampona kiena ne navisawalena na sumo lala, ana amiu asumã ga apaia ke mēna ga kilavaru na nasitomālena kiena ne yaru mesmesu lala, ana sanape: ?Amiu na asitom ke asape amiu amesmesu ruru mēna ga amio la nene? ³⁰ A amiu asumã apisa ke apisape visae amiu amal ke rui e pogos kiena ne repimiu la na nanua sumo nene, vera na amiu ve amio re la nene e pogos naþa la aņe moņar navisawalena lala kiena ne Ntewa. ³¹ Ana e kiamiu visena na visokanena nene, amiu asumã apisa kare amiu ke sina ga, vanon naþa visena nene, kana kinasia sane pisape amiu ape lus ruru nenaga kiena ne repimiu lala li nawemoņaren navisawalena lala. ³² Poga ga, amiu ayumāen va māga, amiu akilali naþa akila make yumāena nene naþa repimiu lala la asiar þesan nanua sumo rui.”

Nakoarena kiena ne li nasumonena nalotena lala

Luk 11:47-51

³³ Ana Yesu pisi mārera ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu na sa nena ga lomāra lala. ?Amiu asitom asape amiu akilia aure matan kiamiu nakoarena e lele naloge viowaena? ! Peraga! ³⁴ Þisi na visae neiila navisawalena lala aimāsu, amio yaru lala naþa ape manmarua ruru e visena kiena ne Ntewa, amio navianena na navisaluaena lala, visae aimāsu pun amiu, ana þisi na amiu

awe moñar laḡasia amare e laki torovia, a laḡasia amiu awela e kiamiu yuñna na leniena lala, a ḡisi na añene plan la mñena ga e kiamiu pulkumali lala. ³⁵ Ana ḡisi na amiu akilalue ga ve sanene van la vano-o, ana ḡisi na amiu ke ga narui naḡa akus nakoarena vanon marena kiena ne yaru mesmesu la punu ga nene naḡa repimiu nasumo lala añe moñar la amarmare rui. Nanene siar e Epela, naḡa naga pe kila re suri tai piowa poli, pimi pimi tol Sakaraea naḡa narina ne Parakaea, naḡa repimiu la nene añeñar naga mare lavisin wonta, loyumuñna e Yumuñna Wa mñana ne Ntewa. ³⁶ Lelaga nevisa van amiu, nakoarena nene vanon naweñarena kiena ne la nene, ḡisi na imi tol amiu la nene, naḡa amiu amal ke nanagane.”

*Yesu Sinena Mie Yerusalem
Luk 13:34-35*

³⁷ Ana Yesu tagin Yerusalem, naga pisa pisape “!Yerusalem oo, Yerusalem oo! ?Vanon ya ne ko osumña oñe moñar ke navisawalena lala amare sanene, a okove moñar ke yaru lala naḡa Ntewa mligan la apimñasu puñna? Yam moki liu naḡa inu sineun nesape neligan lumñau yervivi kioñna yeririna lala, sa naḡa lakaporo ḡere narina lala apimi atapolou vatano e kupena, ana kioñna yeririna lala pe akekaran in re poli. ³⁸ Ana ko opisus ke ne, Ntewa mligan ko ke narui, ana ḡisi na ko oimi ove yo yau korena ga narui. ³⁹ Ana nevisa van ko, ḡisi na kioñna yeririna lala taḡatete avisu inu sina, vano vano tol pogos naḡa kioñna yeririna lala avisa sina ga sanene, avisave
'Ntewa Namava, ovisa ruru naga nene naḡa pimi ke e kioñna kia.' ”

24

*Yesu pisawal naḡa ḡisi na awe
plan Yumuñna Wa Mana Ntewa
Mak 13:1-2; Luk 21:5-6*

¹ Ana Yesu molue e Yumuñna Wa mñana ne Ntewa, ana pogos naḡa naga sumña mial pano, kiena nalogena lala apimi akilologia pupia yumuñna la naḡa asike loyumuñna e kove na Yumuñna Wa nene, naḡa la apowo paḡisi, ana la apisape Yesu kirapatau si visu la. ² Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Amiu apisu ke yumuñna la nene? Lelaga inu nevisa van amiu, yumuñna la nene, ḡisi na taḡatete si kana kilavaru ne tai naḡa toñna ga towawa ruru teke e lelana, komin ḡisi na yar laḡasia aimi, awe plan make nena yumuñna la nene vano.”

*Pog naloge viowaena monar imi
Mak 13:3-13; Luk 21:7-19*

³ La amial sanene, apimi e Kunus Na Purolip, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naḡa pe yaru taḡena lala asu re poli, kiena nalogena lala apimi puna, ana apiun tania, apisape “?ḡisi na awe plan Yumuñna Wa nene pogwai, a kile ya na kioñna nawasuḡeena, naḡa ḡisi na ko owasuḡe ko sina e luas nen pogos nini?”

⁴ Ana Yesu pisatame la, pisape “Popon amiu avisuar ruru e amiu, vena ve yaru imi ve visa kotalia amiu re, ⁵ vanon naḡa ḡisi na yaru la ve moki naḡa ala kiau kia, ana ḡisi na aimi avisa avisave ‘In na nepe Navisaarena nene,’ ana visae ve sanene, ḡisi na aure yaru la ve moki naḡa ava avewowe. ⁶ Ana e mñena ga e pogos nene, ḡisi na amiu aloge mñagena na mara naḡa sumña lavisi, a lologena na mara la naḡa sike perina, ana amiu ve sinemiu yuyuwawa manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe legien maro re poli la wa. ⁷ A ḡarin suḡe lala, ḡisi na akila mara amio ḡarin suḡe taḡena lala, a purvanua lala ḡisi na asumñalu akawela amio purvanua taḡena lala. A yo kari ga e yomarava nini, ḡisi na pupia viso, a yokorena yemninu vaḡisi e yo punu ga. ⁸ Ana suri la nene, pe legiena maro re nene po la wa, ana sa ga sira naḡa

mēpēna, naṓa sane mloge p̄san m̄asina mlaea vena war sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹“A e pogos nene narui, amiu nene naṓa kiau kia sike e amiu, yokorena auarar amiu m̄arera, a akoa kare amiu m̄ena ga, vano vano-o awe moṃar amiu amarmare. Ana yaru na purvanua taṓena lala ve sinelan amiu re nenaga, la akawe kiamiu visena lala. ¹⁰Suri la nene, p̄isi na kila yaru la ve moki naṓa ve aviawa re si m̄arera e inu, a p̄isi na la nene naṓa amlelaga p̄san e inu, p̄isi na ve sinelan re si la naṓa amlelaga ke m̄arera e inu na wa e pogos nini, a p̄isi na la avie plan la ava e limana ne kiela nasinekar la nene. ¹¹Ana yokorena navisawalena navisokanena la ve moki asum̄alu, a p̄isi na la aure yaru la ve moki ava ayal wowe. ¹²Yokorena naviowaena imi ve keviu manene va laa sane, kila yaru la ve moki vaṓisi naṓa sinela la imi marmare, la pe asitom re si Ntewa poli. ¹³Ana yaru naṓa naga sum̄alar m̄arera sum̄a ga e inu vano vano-o pogos m̄arera nene p̄isi, p̄isi na Ntewa tamalia naga. ¹⁴A lollogena wo na nasuṓenena nene, yokorena alologon va yolai la punu ga e yomarava nini, p̄isi na kile tai naṓa pisawal ke pisape legiena maro pimi ke narui.”

Pupia pog m̄arera tai garu Yerusalem

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵Ana Yesu pisa m̄ena ga visena taṓena tai, naṓa popon visae yaru naṓa wolovia, kilali naṓa kilia ruru kana kinasia. Visena nene pisa sanini, pisape “Yokorena amiu akilia avisu avisirlua nono tai naṓa viowa na viowa manene laa, naṓa yoko sum̄alu ana warnena kare manene laa yo wa na Yum̄a Wa Mana ne Ntewa. Suri nene Navisawalena Taniel naga pisawal nanua sumo rui, ¹⁶a pogos naṓa amiu avisu

suri nene, amiu naṓa asike Yutea, amiu popon aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁷E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin m̄ana yum̄a, naga monar ve va re si loyum̄a vena war kiena suri laṓasia, ¹⁸pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si um̄a vena tar m̄ana kulsota, naga monar kiriri vitaṓili ga sanene vano. ¹⁹Ana e m̄ena ga e pogos nene, yokorena viowa la va sira la naṓa la asena, amio m̄ena ga la naṓa asum̄a amla ke yu pa kiela sisi tomtom lala. ²⁰Visae ve sanene, popon amiu alen wo amiu vena kiamiu pog na ureena nene, p̄isi na ve imi tol amiu re e pogos naṓa miava keviu, pona e legiena wa tai, ²¹vanon naṓa pogos m̄arera nene, p̄isi na m̄arera la sane taulu m̄ena ga pogos m̄arera taṓena lala, naṓa siar e pogos naṓa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yokorena ve pupia pog m̄arera re si tai ve sanene pogos tai. ²²Ana Ntewa naga sitom̄al rui pisape yokorena tero pogos m̄arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naṓa naga mligan plan la vena ave kiena, naṓa asike e pogos nene. Ana visae naga ve tero re ve plas sanene, yokorena taṓatete yaru tai kilia mali sike na.

²³“Ana e pogos m̄ena ga nene, visae yaru tai visa van amiu, visa visavenua ‘Amiu apisu ke yaru nene, nanene na Navisaarena nene,’ pona visae visa visavenua ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiena visena la nene, ²⁴komin naṓa navisaarena la mokliu naṓa pe ape lelaga re poli, la akilia asum̄alu, amio m̄ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a p̄isi na la nene akila pupia kile lala, amio suri nailanena m̄ena ga lala. Yokorena akila sanene, ana p̄isi na la aure yaru lala avano avewowe, vano-o tol naṓa p̄isi na akilali naṓa aure m̄ena yeririna kiena

ne Ntewa naña naga mligan plan la vena ave kiena, ana la tařatete akilia akila. ²⁵ Ana nanagane, akilia avisuar amiu, komin nepisawal suri la nene pan amiu sumo rui, e pogos naña pe ařaripo re yo poli wa.

²⁶ “Ana vanon suri ne nanene, visae yaru la avisa van amiu, avisave ‘Navisaarena nene, nanagane naga sike gare yokorena nene rui,’ ana řisi na amiu na ve avanon re naña avisulia, pona visae la avisa, avisave ‘Naga ke narui, naga nane sike ga loyuma e yuma nene,’ řisi na amiu ve alelaga re e visena la ne sanene. ²⁷ Ana pogos naña Narina ne Yeririna wasuře sina ga vitomi, ana řisi na vitomi merarava ruru nenaga va yeririna la punu ga, sa naña yekarpla naña pilavila, a vivaga ruru make ga e yo punu ga ma e sinapane. ²⁸ E pogos nene, řisi na ve sa mēna ga naña visae suri mare tai mēke e yo tai, ana pupia pepauma la naña akan ke suri mare lala, řisi na aiminia, la monar ave řegas ga asike e yo nene.”

Pisi na narina ne yeririna imi sina
Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁹ A Yesu pisa pisape

“Ana siraunia, mesmesun nena e pogos naña naloge viowaena nene visae řisi narui, řisi na mrae imi ve pupumalo, a kuario ve tego re sina.

A verue la ne ma e sinapane řisi na aloloru, a suri marera lala nae ma e sinapane, yokorena Ntewa naga kululun la akulu.”
Ais 13:10, 34:4

³⁰ “E pogos nene, kile nawasuřeena kiena ne Narina ne Yeririna yokorena warpoyo ma e sinapane, a yokorena yolai lala nae yomarava nini atagtagi alolokai, a řisi na la avisu Narina ne Yeririna molue e lul lala amio pupia namareraena a pupia naurarenakam kiena. ³¹ Ana siraunia, pupia kumasua yelu, a

naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava nini a ma e peni, vena aure kiena yeririna la naña naga mligan plan la řisi rui, aimi lele ve taaga puna.”

Pe yaru re tai naña kilia pog na legiena maro nene poli

Mak 13:28-32; Luk 21:29-33

³² Ana Yesu pisa, pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naña asape purpiliva ne. Naga kiena suri navian amiuena tai teke ea, naña amiu na monar avisururuia. Pogos naña amiu avisu naña naga korowas nena imi memaena, a imi malumu, sitos la siar miyulua sina, ana amiu akilia asape pogos na yepisinu marera pimi ke lavisi narui. ³³ Ve sanene, pogos naña amiu avisu kile la nene e yomarava, sa naña nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naña Narina ne Yeririna naga suma ga e pulutava rui, lavisi ke molue narui. ³⁴ Nevisa suri na lelaga van amiu, yokorena suri la nene řisi na imi kakate sumo, ana siraunia, teras kiena ne yaru la naña la amal ke e pogos nene, řisi na naga kilia kovio vetan yomarava nini. ³⁵ A yokorena sinapane amio yomarava nini lalua mēna ga akovio veraga, ana kiau visena lala tařatete akovio pogos tai. ³⁶ Ana pe yaru re tai naña kilia kana legiena pona aora nena naña řisi na Narina ne Yeririna naga imi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la mēna ga aminue ga, ana Ata ga, naga taaga naga kilia mēna.”

Amiu monar akila ruru amiu asuma ga

Mak 13:33-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁷ Ana Yesu pisa pisape “Vano vano tol pogos naña Narina ne Yeririna imi sina, ana řisi na tařatete yaru la akila ruru la wo, ve sa ke pogos kiena ne Yermarua Noa nanua sumo. ³⁸ Ana e pogos nene narui, sumon naña pupia womie

mlau, ana yaru lala asumã aki-nana m̃aga, a asumã amun m̃a namunena lala, a akila ke talopaena la sanene, pimi tol pogos naãa Noa pa loyũna e kiena pupia waa naãa naga miyũnaenia. ³⁹ Ana yeririna la nene asumã ga sanene, la pe asitom re suri tai poli, ana apisu ga pupia womie nene mlau pimi ãere plan la. Ana inu nevisa van amiũ, yokorena e pogos naãa Narina ne Yeririna naga wasuãe sina imi, ana ãisi na la nene maran ve taaga ke ga ve sa nanua sumo e pogos kiena ne Noa. ⁴⁰ Visae yaru la ve lua, lalua asumã ayũnae ke e lokove, ãisi na navisi lala aimi atarlua tai, ana aligan tai m̃eke na, ⁴¹ a visae sira ve lua, naãa lalua asumã ayũnaen ke kinanena, ana la atarlua tai, ana aligan tai m̃eke na.

⁴² “Sanene, ana amiũ monar asumã avisuar ruru amiũ, komin naãa amiũ aminue ga e legiena ya naãa kiamiũ Suãe imi sina warpo yo. ⁴³ Amiũ na monar avisu kilale suri nene, sa naãa visae yerkawa tai suãa ga, ana visae naga kilia m̃aga pogos naãa yokorena yaru navinauena tai imi e m̃ana yũna vena vinaun kiena suri lala, ãisi na yerkawa nene suãa visuar ruru silaga, vena suãate ruru yaru navinauena nene imi. ⁴⁴ Ana ve sanene, na amiũ monar asumã avisuar ruru amiũ, vanon naãa Narina ne Yeririna ãisi na naga imi kate, e pogos tai naãa amiũ pe asitom re asape ãisi na naga imi e poli.”

Pakaiwa na yaru na yũnaena naãa kiena yerkawa ãasuãe sina pimi
Luk 12:41-48

⁴⁵ Ana Yesu pisa pisape “?Visae yaru na yũnaena tai, naãa naga pe manmarua ea, naga ãuarar ruru yũnaena, naga yũnae sanape? Naga yũnae sanene, naãa visae kiena yerkawa naga ligan yo vena va perina, ana yerkawa nene ligan naga vena naga visuar ruru e yaru

na yũnaena taãena lala, ana yoko yaru nene naga uarar ruru yũnaena la nene. ⁴⁶ Ana pogos naãa yerkawa nene wasuãe sina, ana kilia lual naãa yaru na kiena yũnaena nene suãa ga uarar ruru ke yũnaena lala na wa. Ana yokorena yaru na yũnaena nene loge wo vaãisi, ⁴⁷ komin naãa yokorena yerkawa nene ligan kiena suri punu ga e limana ne kiena yaru nene. Ee, lelaga, yoko Ntewa naga kila m̃ena ga ve sa ke nene.

⁴⁸ “Ana visae yaru na yũnaena nene viowa ga, a pogos naãa yerkawa nene ligan yo va suãa perina ve piavi, ana yaru na yũnaena nene kilia visa, visave ‘?E suwala, yerkawa nene pa su piavi la wa, pona ve wasuãe re si yo narui, pona m̃a sanape?’ ⁴⁹ Ana ãisi na naga suãalu kila viowa va yaru na yũnaena taãena lala, a yokorena naga va suãa mun m̃a wii, ve wowe amio yaru na munen wii lala, ana asumã akan kare ke ga kilavaru kiena ne yerkawa nene na. ⁵⁰ Ana yokorena yerkawa nene naga wasuãe imi e legiena tai naãa yaru na yũnaena nene ilan ga, a e pogos tai naãa yaru nene naga pe sitom̃al re sape ãisi na naga imi ea. ⁵¹ Ana yerkawa nene ãisi na naga la nakoena ve keviu va yaru nene, naãa yokorena kila naga va sike amio yaru na visokanena taãena lala e yo naãa yaru la asumã atagi, a akar ga maluela ea.”

25

Pakaiwa na sira m̃ee lualima

¹ Ana Yesu pisa, pisape “E pogos naãa Narina ne Yeririna wasuãe sina ga, yokorena nasuãenena kiena ne Ntewa naga ve sa naãa ãakaiwa nini pisa. Pakaiwa nini, naga pisayu ãaãagena na talopaena tai, naãa taveve kiela ãelaga, la ne e lepas naãa puna ne yerm̃ene la aãure naga pa e yũna m̃ana ne sira m̃ee

vena aure sira nene amio naga imi amio la. Ana vinena ne yermene nene la lualima la asike ga uña, vena la akila ruru suri la punu ga. Ana lavisi yemalo, ana vinena lala la aþar kiela kapi vivaga lala, la amiyalilu mrapan la, vena la punu ga awasuþela si aimi. ²⁻⁴ Ana vinena la nene, lala lima la ape manmarua, asitom ruru suri po, naþa aþar ma piawi na sirveve laþasia vena akokonia sina ga kiela nakapi vivaga lala, ana la lima na ape tampos ga, la pe asitom ruru re si sanene poli, ana la aþar maga kiela nakapi vivaga lala, ana la pe aþar re si sirveve laþas poli naþa vena visae taþa, ana akilia akokonia sina ga. ⁵ Ana lala asumate ma yaru natalopaena nene pano-o, ana naga susun paþisi, kila sanene sira mee la lualima nene, atekavito pano-o paþisi, ana amomalio.

⁶ “Ana kolemallo ko yepelilika, ana yaru tai pio, pisape ‘!Yaru na talopaena, pimi ke lavisi warpoyo narui. Amiu aimi avitawe naga!’ ⁷ Ana sira mee la lualima nene atavilo, akila ruru kiela nakapi vivaga lala vena vivaga ruru sina. La akila plan mau na kilika na kapi lala, a apisuveve kiela sirveve lala. ⁸ Ana la naþa la pe asitom ruru re suri poli, apisu kilale kiela nakapi vivaga lala lavisi marmare, sirveve þisi, ana apiun tan lala þasia, apisape ‘Awis suwala, amiu akilia ala re narin sirveve van imimi wa, a visae peraga yokorena kiamimi nakapi la amarmare yo.’

⁹ “Ana la naþa asitom ruru suri po, apisa apisape ‘!Peraga yo! Sirveve nini pe torokin punu ita re poli. Popon amiu ava li si e yuña nawilwilena vena aul si kiamiu laþasia.’

¹⁰ “Ana la apanon si asape aul kiela sirveve, a pogos naþa apa ke ga wa, yaru natalopaena naþani pimi poru. Naga pa loyuña e mana yuña, a sira mee la lima nene naþa la asumatea, lala amio naga apa

veraga e kinanena na talopaena. Ana pogos naþa yeririna la apa asike loyuña rui, ana la akotava ruru e mratava.

¹¹ “Ana siraunia, sira mee taþena la naþani aþasuþe la ke sina ga, ana asumalu suma mratava, apio apisape ‘!Meneu, meneu, awis ovieta meimasu loyuña!’

¹² “Ana yaru naþa pisa ga pan la, pisape ‘!Lelaga nevisa van amiu, nemninue amiu ga!’ ”

¹³ Ana Yesu pisa pae þakaiwa nene þisi, ana pisa pisape “Poga ga, ana amiu na monar avisuar ruru wo, vanon naþa amiu pe akilia re legiena na suri nene poli amio mrae nena.”

Pakaiwa na yaru telu naþa la apisuar kilavaru tai

Luk 18:11-27

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Ana pogos naþa Narina ne Yeririna wasuþe sina ga, þisi na ve sa mena ga naþa þakaiwa nini pisa, pisape: Yerikawa tai, kila ruru ke pisape þisi na va e yo tai naþa koperina na koperina, e purvanua taþena tai. Ana yerikawa nene pio kiena yaru na yuñaena lala vena aimi puna, ana naga pisi pan la, mligan kiena suri lala e limala, vena avisuar ruruia ayuñae amio. ¹⁵ Ana naga pisuveve kiela na kiliaena lala þisi, ana mligan taga na kilavaru lima te liman tai, a mligan taga na kilavaru lua te limana yaru taþena, a mligan taga na kilavaru taaga e limana ne taþena, ana siraunia naga mligan la, ana pa sike koperina na piavi towe la ga. ¹⁶ Ana yaru naþa mla taga na kilavaru lima, mial ke veraga pano, kila yuñaena la moki e kilavaru nene, pano-o tol ke sina ga taga na kilavaru taþena lima. ¹⁷ Ana e ke e þelaga nene, yaru mena ga naþa mla taga na kilavaru lua, naga mena ga taulu ke sina ga taga na kilavaru taþena lua. ¹⁸ Ana yaru naþa mla taga na kilavaru taga ga, naga pa

kili p̄ilip̄ili e porotano, vena sinwan kilavaru kiena ne kiena yerkawa nene.

¹⁹ “Ana pogos moki p̄aro pa rui, ana yerkawa kiena ne yaru la nene naga p̄asupe ke sina ga pimi, ana naga sinenan pisape visuveveli kilavaru la naṣa naga p̄ar pa kiena yaru la telu nene. ²⁰ Ana yaru naṣa naga tol taga na kilavaru lima sumo, ana naga pimi sum̄alu se marana ne kiena yerkawa nene, naga p̄ar ke sina ga taga na kilavaru nene lima. Ana naga pisa pisape ‘Mara, nanua sumo ko oṣar taga na kilavaru lima pan inu, ana na nini. Ana netaulu sina ga taga na kilavaru lima nini su metavanja nanua sumo, naṣa netauluia na pe kioṃa.’

²¹ “Ana yerkawa nene pisa pania, pisape ‘Po paṣisi, potena. Ko na okila yuṃaena po paṣisi wa. Ko opuarar ruru narin yuṃaena nene naṣa nemligan e lumoṃa, ana p̄isi na neligan ko vena ko ovisuar kiau yuṃaena kerkeviu la p̄asia. Poga ga, oimi omio inu e kiau p̄aṣagena na kekarena nini.’

²² “Ana yaru naṣa naga p̄ar taga na kilavaru lua, ana naga ṃena ga pimi sum̄alu se marana ne yerkawa nene. Ana naga pisa pania, pisape ‘Mara, nanua sumo ko otar taga na kilavaru lua nini pan inu. Ana taga na kilavaru lua ne na nini, amio sina ga taga na kilavaru lua naṣa netauluia na pe kioṃa.’

²³ “Ana yerkawa nene pisa pania, pisape ‘!Po paṣisi! Potena, ko na okila yuṃaena po paṣisi wa. Ko opuarar ruru narin yuṃaena nene naṣa nemligan e lumoṃa, ana p̄isi na neligan ko vena ko ovisuar ruru kiau yuṃaena kerkeviu la p̄asia. Poga ga, oimi omio inu e kiau p̄aṣagena na kekarena nini.’

²⁴ “Ana yaru naṣa tol taga na kilavaru taaga ga, naga pimi sum̄alu se marana ne yerkawa nene, pisawo

ga, pisa pisape ‘Mara, nesitom nesape ko ope yaru ṃarera tai. Ko okilia ola kinanena e lokove naṣa ko pe omiyuṃaen re poli, a ko okilia ola ṃena ga mralaki e purmraki naṣa pe ko re omapila poli. ²⁵ Vanon suri ne na nene, nemaraun ko ea, ana nepa nesinwan ga kioṃa kilavaru e porotano. Ana nanini, ovisu kioṃa kilavaru nane su ruru ga sum̄a ne.’

²⁶ “Ana yerkawa nene pisataṃea, pisape ‘!Aa, ko na yaru viowa tai nene naṣa ne, ko ope yowena paṣisi wa! Ko opisa kare inu p̄isi rui, osape in na nepe tewena tai, ana visae ko opisua naṣa in na nepe yaru ṃarera tai sanene, vanon ya ne ko omligan ga kilavaru su korena ga sum̄a sanene? ²⁷ Visae ko ova oligan ga e yuṃa na kilavaru vera na woga ga, vena pogos naṣa neimi si sanini, nekilia nelalua sina amio ninusa naṣa kapuru ke e yepasia.’

²⁸ Ana yerkawa nene pisi pa kiena yaru lala, pisape ‘Aulai, avano alalua kilavaru nene vetan limana, ana ala va van yaru naṣa p̄arar ke taga na kilavaru lualima rui. ²⁹ Neviṣa sanini van amiu, visae yaru naṣa kiena suri moki rui, p̄isi na naga war va la sane vena kiena ve moki vaṣisi, ana yaru naṣa pe kiena suri re poli, p̄isi na naga kilia kilalu narin suri naṣa naga mla ke na. ³⁰ Ana amiu akoven melioi nene va vanua e yo malolo, e yo naṣa yaru lala asuṃa ga atagi ke ea, a akar ke maluela ea!’ ”

Legiena na liṣereena

³¹ Siraunia, ana Yesu pisa pisape “Pogos naṣa Narina ne Yeririna vitomi amio navisi lala e kiena naurarena, p̄isi na naga imi ve Parin Supe narui, a p̄isi na naga vitomi va e kiena lele wa na totanoen ea. ³² Ana navisi lala, p̄isi na awere yolai punu ga na yomarava nini aimi asuṃalu ase marana. Ana e pogos nene narui, p̄isi na naga liṣere yaru lala ava e p̄egas ve lua, ve sa

naþa yaru tai navisuaren suri mali lala, naga liþere kiena sipsip lala e nane lala. ³³ Ana þisi na þarin suþe nene ligan kiena sipsip lala ava ase kiena lepas na þamarua, a nane lala ava ase laþas na þameli. ³⁴ Ana þisi na naga visa van la ne asike e lepas na þamarua, visave ‘Amiu yeririna ne la na nene naþa Ata naga visa ruru amiu. Amiu aimi narui, a akus lelemiu loyuma e kiena nasuþenena, naþa naga miyumaen ruru sumate amiu ke rui nanua sumo, e pogos naþa naga sii yomarava nini ea. ³⁵ Amiu aimi, vanon pogos naþa visae viso kar inu, amiu amla kina-nena pan inu, a pogos naþa moto kar inu, amiu amla wii pan inu. A pogos naþa nepe wolawa ga, amiu aþure inu nepa e mamiu uma, ³⁶ a pogos naþa yepeu korena ga, amiu amla kulsota pan inu. A pogos naþa nemai, amiu apimi akaten inu, a pogos naþa nesike e yuma na loge viowaena, amiu apimi asun amio inu.’

³⁷⁻³⁹ “Ana yaru mesmesu lala naþa asike e lepas na þamarua þisi na aviun tania avisave ‘? Ana Suþe, sanape? Ko osuma apisa ke osape imimi memiila ko e kioma pogos marera la ne sanene, ana imimi pe mesitom re nena mesape mekila sanene pan ko poli-i þisa. ?Imimi mekila suri la nene pan ko na pog-wai?’

⁴⁰ “Ana yoko Parin Suþe nene visatame la, visave ‘Lelaga nevisa van amiu, pogos naþa amiu akila ke sanene pan yaru na mau mratava tai, ana sa ga naþa akila ke ga pan inu narui, pe suri korena ga naþa naga pe yaru na sanape.

⁴¹ “Ana siraunia, þisi na naga pisi mena ga pa la naþa e lepas na þameli, yokorena visa van la, visave ‘Amiu aure vetan inu, Ntewa piain nakoena viowa tai pan amiu þisi rui. Amiu ava e kapi nene naþa pivaga ma silaga, taþatete mare pog tai, naþa sumate ke Yermare Lego amio kiena navisi lala vena la ava

ea. ⁴² Vanon pogos naþa viso kar inu, ana pe amla re kinanena pan inu poli, a pogos naþa moto kar inu, ana pe amla re wii pan inu poli. ⁴³ A pogos naþa nepe wolawa, ana pe aþure inu re nepa mamiu uma poli, a pogos naþa yepeu korena, ana pe amla re kulsota pan inu poli, a pogos naþa neminana, pona nesike e yuma naloge viowaena, ana pe apimi akaten inu re poli.’

⁴⁴ “Ana þisi na la avisatame þarin suþe nene, avisave ‘? Ana Suþe, sanape? ?Imimi momal ko na pogwai naþa ko viso kar ko, pona moto kar ko, pona ko ope wolawa, pona ko yepeuma korena ga, pona omai, pona osike e yuma naloge viowaena? ?Ana pogwai naþa ko sanene, ana imimi pe mepimi memi-ila ko re poli?’

⁴⁵ “Ana naga þisi na visatame la, visave ‘Lelaga, nevisa van amiu, nevisave pogos naþa amiu na pe asitomali re naþa akila ve sanene va kiau yaru tai naþa naga pe yaru na sanape, nanene na sa ga naþa amiu pe asitomali re naþa akila pan inu poli.’ ”

⁴⁶ Ana Yesu kila make kiena visena nene, naga pisa pisape “La nene yokorena la avanon vena atol nakoena nene naþa ve uro re. Ana yaru mesmesu la nene yokorena la avanon atol malena nene naþa suna vano vano ve uro re.”

26

Apisape aweñar Yesu mare

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana pogos naþa Yesu pian kiena yeririna lala e visena la nene þisi, ana naga pisa pan la, pisape ² “Amiu akilia ma legiena na vewo rui, ana Paþagena Nasitomalena Natamaliaena siar narui. E pogos na þaþagena nene narui, þisi na aligan Narina ne Yeririna va e limana ne la naþa yoko asuari naga e laki torovia vena mare.”

³ Ana e pogos nene, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumona kiena ne le Israel lala, asuñña e viorena e yuñña mñana ne ãarin yaru wa, naña naga kiena kia Kaeñas. ⁴ La apisayu ke naña ãisi na auaravinaun ga Yesu, a ala nakoena namarena ga vania. ⁵ Ana la apisa apisape “Suri nene, ita taãatete tekila e pogos na ãaãagena, vanon naña ãisi na yaru la sinela kar ita vaãisi, ana yokorena la añaaga vaãisi ne wa, komin naña la mokliu naña la akekarana yaru ne nanene ãisa.”

Maria taron ponotaninu e ãarina ne Yesu

Mak 14:3-9; Yoane 12:1-8

⁶ Ana siraunia, Yesu sike garu e pulkumali nene Petani, ana naga pa sike e yuñña mñana ne yaru naña apio kiena kia asape Saemon Leperosi, komin naña naga ãar leperosi sumo. ⁷ Ana pogos tai naña Yesu kinana ke e yuñña nene, ana sira tai pimi puna, ana sira nena kus piawi naña amiyuññaena e kilavaru tai naña po paãisi, a ponotaninu pule ga mñeke ea, naña kana kilavaru keviu manene la paãisi. Ana sira nene taron make ponotaninu nene e ãarina ne Yesu.

⁸ Ana pogos naña nalogena kiena ne Yesu lala apisu suri nene, ana sinela mimi paãisi, ana la apisape “?Vanon ya ne naga kila kare ponotaninu nene sanene? ⁹ Visae naga wilwilin lua ga, vera na naga tol kilavaru keviu tai, naga kilia lavia vena iilaen yaru la naña limala korena ga.”

¹⁰ Ana Yesu kilia mña naña la apisi ke sanene, ana naga pisi pan la, pisape “Ei, ve akila kare re sira nene sanene. Naga kila yuññaena wo tanea e inu ne. ¹¹ Yaru la ne pe kiela suri re poli, ãisi na la na asuñña ga likan amiu silaga, vena akilia aiila la, ana inu na, taãatete nesike nemio amiu silaga. ¹² Suri naña sira nene kila, naña taron ponotaninu

e tasneu, naga kila sane kila ruru ke tasneu vena asin inu. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, e yo punu ga e yomarava nini naña ãisi na avisawal kiau nalologena wo ea, ana ãisi na lala asunyu mñana ga suri naña sira nene kila, vena asitoñali luen ga kiena nasitomiena keviu nene, naña sinena mie inu kemua lelaga.”

Sutas pisaar pisape yoko vielua Yesu

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ana nalogena la lualima taaga pa lua nene, lala tai, naña kiena kia Sutas nae Kariot, naga pa puna ne yerkawa kiena ne yaru wa lala, ¹⁵ ana naga pisa, pisape “?Visae nevielua Yesu viñasu e limamiu, ãisi na amiu ala ya ne van inu?” Ana la nene apul pania e kilavaru naña selpa tol lualima yam telu, ¹⁶ ana siar e pogos nene, Sutas suñña kalewele mrapa naña vielua Yesu van la ea.

Nalogena lala akila ruru kinanena na ãaãagena

Mak 14:12-16; Luk 22:7-13

¹⁷ Ana pimi tol legiena ãesia na ãaãagena nene, naña la apisa mñana ga apisape naga pe Paãagena Na Kanen Kiligaãe, ana nalologena lala apimi puna Yesu, apiunia apisape “?Ko sinoñan osape imimi meva mekila ruru suri lala e yo nape, vena ita tekila Kinanena Na Sitoñalena Natamaliaena ea?”

¹⁸ Ana Yesu pisatañña, pisape “Ava garu Yerusalem, ava avisu yaru nañani, avisa van sanini, avisave ‘Kiamimi navianena pisape naga kiena pogos pimi ke lavis narui. Naga sinenan pisape naga, amio imimi kiena nalogena lala, ãisi na meimi mekila kanena nañani e momña uña.’”

¹⁹ Ana nalogena lala apa akila sa naña naga pisa, ana la akila ruru suri lala na ãaãagena nene.

Yesu pisawal naña yoko Sutas vielua naga

Mak 14:17-21; Luk 22:14,21-23; Yoane 13:21-30

²⁰ Ana siraunia, Yesu lala apimi e umña nene, ana kolemallo, la atotano, la asumña akan ke kinanena nene narui, ²¹ a Yesu pisa pisape “Lelaga nevisa van amiu, ĩisi na amiu yaru tai, naga vielua inu.”

²² Ana kiena nalogena lala amloge naña naga pisa sanene, ana la sinela piowa paĩisi, ana lala peve taaga apiun tania, apisape “!Supe! ?Pe inu re poli, ne?”

²³ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Tai naña imimi lua melapae kamimi kinanena e pialo taaga, naga ke narui. ²⁴ Yokorena Narina ne Yeririna monar mare ve sa naña Nasiriena Wa la pisayuia, ana yaru naña pielua naga, ĩisi na viowa la van naga, visae naga ve vaeme re vera wo va ĩisi.”

²⁵ Ana Sutas, naña siraunia naga pielua Yesu, naga piunia pisape “? Navianena, ana ai? ?Inu?”

Ana Yesu pisatañea, pisape “Ana, sane opisa ne yo.”

Kinanena maro

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Koren 11:23-25

²⁶ Ana pogos naña la asumña aki-nana ke ga wa, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pa Ntewa vanonia, ana naga kawewowaia, kian pa kiena nalologena lala, pisa pisape “Amiu alavia, akania. Nanene na pe tasneu.” ²⁷ A siraunia, mla piala na kuruta namunena, ana pisa potena pa Ntewa vanonia, ana kian pa pan la, naga pisa pisape “Amiu punu ga amunpae ga e piala nini, ²⁸ vanon naña nanene na tau nene, naña vena kila naviranarena kiena ne Ntewa sumñalu mñarera, a vena lau vanon naviewoena na mlamulena viowa kiena ne yaru lala ve moki.

²⁹ Nevisaar van amiu, yokorena ve nomun re si kuruta namunena nene narui, vano vano-o yoko nemun kuruta na munena viu nene nemio

amiu, e pogos naña tesike e nasuņenena kiena ne Ata.”

³⁰ Ana siraunia la amiyau maro e yauena tai na Yauena lala ĩisi, a siraunia la amolue, apa maro e Kunus Na Purolip.

Yesu pisawal naña ĩisi na Pita viro naga

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E yemalo ke nini narui, kiamiu nalelagaena e inu ĩisi na loloru, vanon suri la naña imi malmalivin inu. ĩisi na ve sa ke ga naña Ntewa pisa e Nasiriena Wa lala, naña pisa, pisape

‘Pisi na nowemñar yaru na visuarena sipsip mare,

ana ĩisi na kiena sipsip lala ayltetai ava e yo punu ga.’ Sek

13:7

³² “Ana pogos naña nemali sina ga vetan marena, yokorena nesumo neva garu Kalele, ana yokorena amiu mña ga monar asirau aimi.”

³³ Ana Pita pisawal pania, pisape “Yesu, pona nalelagaena kiena ne la nene punu ga loloru, ana la aure vetan ko yo, ana in na taņatete kemua neligan ko pog tai.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, ĩisi na yemalo ke ga nene, pogos naña termene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue nu ga.”

³⁵ Ana Pita pisawal meraravan pa Yesu e marala, pisape “Visae la sinelan avisave awemñar nu nemio ko, nanene na poga ga ne, ana inu, yokorena taņatete kemua neviro ko, nevisave in na pe nepe kionña re poli.” A e pogos nene, nalologena taņena mña ga lala apisa mña ga sa ke ga.

Yesu pa mlen e Ketsemani

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Ana siraunia, Yesu amio kiena nalogena lala apa e yo tai, kiena kia

Ketsemani. Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu atomã e nene sumo wa, ana in na neva laa perina sane, vena nelen re yam ve plas ga.”

³⁷ Ana naga ðere Pita amio narina ne Sepeti la luwoka, Semes amio Yoane, la teloka nene amio naga apa la perina ve tokak ga, a e pogos nene Yesu naga sinena pimi urmi manene la, mloge piowa pañisi. ³⁸ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane nemloge sane ninuu pilaroro la narui, ana kila inu lavisi nemare vanonia. Awis, amiu akilali asumã atavilo amio inu e yo nini sumo wa.”

³⁹ Ana Yesu mial ga pa la sane, ana mloru kinai mono, monar marana, vena len. Ana naga pio, pisape “!Ata o! Visae okilia okila suri nene, awis ko olalua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena ðisi na ve nomun re ea. Ana ko ve okila re nasinenanena kiau, ana okila ga kiomã.”

⁴⁰ Ana naga ðasuþe sina, pitomi puna ne kiena nalogena la telu nene, ana naga pisu naþa la asumã amomalio rui. Ana la atavilo sina, ana Yesu pisa pa Pita, pisape “?Sanape na amiu taþatete atavilo amio inu e aora ve taaga ga nene? ⁴¹ Amiu monar avisuar ruru wo, a amiu monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru e mlamulena viowa. Ee, kiamiu sitomena m̃arera ruru po, ana tasnemi malumu manene la.”

⁴² Ana yam lua, naga pa sina e naþani, mlen pisape “!Ata o! Visae otaþatete olalua m̃au piala naloge viowaena nene, ana monar nomun ea, komin naþa monar ve sa ga naþa ko sinomãnia.” ⁴³ Ana naga ðasuþe sina pimi, pisu naþa la telu nene asumã amomalio ke sina ga, komin naþa marala kawa, atekavito pañisi, atavilo þele ga.

⁴⁴ Ana naga mligan la telu nene asumã ga, ana ðasuþe ke sina ga pa e naþani, mlen e visena taaga m̃a nena ga, naþa naga kila yam telu ne.

⁴⁵ Ana naga ðasuþe si pimi pun la

telu nene, pisape “?Ei, amiu asumã apa ruru amiu, a amomalio ke ga wa? !Amiu avisuar! Lavisi ke pogos naþa Narina ne Yeririna va e limana ne li viowa la narui. ⁴⁶ Ita, asumãlu, tevano. Amiu apisu ke ne, yaru na vielua inuena nane sumã pimi m̃a ga lavisi namã.”

La apuarar Yesu m̃arera

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴⁷ Ana pogos naþa Yesu pisa ke visena nene wa, Sutas nene, naþa nalogena la lualima taaga pa lua nene lala tai, naga pimi, naga amio yaru na mara la moki naþa aþar kiela playu na mara lala amio kiela plaki lala. La ke nene narui, naþa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la amligan la apimi.

⁴⁸ Ana sumon naþa la apa amlalivi sanene, yaru na vieluaena naþa Sutas nene, naga pisaar kile tai pan la, naþa naga pisa pisape “Yaru naþa visae neva nevitawe þesania, nane yaru ne nanene naþa ðisi na amiu auarar ruru naga,” ⁴⁹ ana pogos naþa la amlalivi, Sutas mial mesmesun ga Yesu, ana naga pitawea, pisa pania, pisape “!Pokolemalo, Navianena! Sumãre sike amio ko.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Mara, yumãena naþa ko opiminia, ko okila ga.” Ana la apimi narui, apuarar Yesu m̃arera. ⁵¹ La apuarar naga sanene narui, ana Pita þerelua kiena playu, terania, tetereria yaru kiena ne Parin yaru wa tai, ana telua kiligana lepas tai. ⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oligan ruru si kiomã playu e kana taga. Yaru naþa þar ke playu na kilaen mara, naga ðisi na mare e playu na kilaen mara. ⁵³ ?Amiu asitom asape in na taþatete nevio Ata, vena naga iila inu? Visae nevio naga, yam ve taaga naga ðisi na ligan þegas nen kiena navisi lala ve moki naþa vena aimi avisuar inu. ⁵⁴ Ana visae nekila sanene, ðisi na visena nasumo lala naþa asike e Nasiriena Wa lala, yokorena la

taĉatete aimi ave lelaga, sa naĉa apisaar ĉisi rui.”

⁵⁵ Ana Yesu pisi pan yaru la nene, pisape “?Vanon ya ne amiu aĉara kiamiu playu amio kiamiu plaki lala? ?A vanon ya ne amiu asape aimi atararvinaun inu e pupumalo sanene? ?Pona amiu asitom ke asape in na nepe yaru m̄arera na vinuena tai pona na weĉaren yaru? ? Ana silaga e legiena punu ga, naĉa in na nesuĉa nepian ke yaru lala loyumuĉa e Yumuĉa Wa Mana ne Ntewa, ana vanon ya ne pe apimi atarar inu re e pogos la nene poli? ⁵⁶ Ana suri la nene la poga ga ne, vanon suri la ne amiu akila ke ne, sa ke ga naĉa navisawalena nasumo lala apisawal nanua rui e kiela Nasiriena Wa lala, ana kiela visena la nene pimi ke sane pe lelaga make narui.”

Ana e pogos nene, nalogena lala amligan Yesu, la aĉure matania.

Aĉere yesu pa e kumali keviu kiena ne yerkaŭa kiena ne le yu lala
Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yoane 18:13-14,19-24

⁵⁷ Ana la naĉa atarar Yesu, aĉure pimi vena akila naga suĉalu se marana ne Kaeĉas, naĉa naga pe Parin yaru wa. Ana navianena navisaluaena lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, apimi m̄ena ga lele taaga e kiena kumali nene rui. ⁵⁸ Ana Pita m̄ena ga suĉa taveve ke Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin naga poli, ana pogos naĉa la apimi loyumuĉa e kove na kumali nene, Pita pano totano amio li nayumuĉaena kiena ne Kaeĉas lala, vena naga logeli sanape naĉa ĉisi na la akila va Yesu.

⁵⁹ Ana yerkaŭa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkaŭa taĉena lala naĉa la asike loyumuĉa e viorena nene, akilali naĉa akale yaru laĉasia vena la avisokan ga e Yesu, naĉa la avisa suri laĉasia naĉa la avisu sane akilia aweĉar Yesu mare vanonia.

⁶⁰ Ana la apisi narui, ana yaru la moki naĉa asuĉalu, la apisokani

pano pano-o paĉisi, ana viorena nene pe m̄a re suri tai e kiela visena la poli vena torokin la akila ve sanene va Yesu. Kiela visena la peve taĉena ga sanene pano-o ĉisi, ana yaru la lua asuĉalu, ⁶¹ ana la lua apiranari visena taaga, apisape “Yaru nene, pisa pisape naga kilia we plan Yumuĉa Wa Mana ne Ntewa, ana visirlua sina e legiena ve telu ga.”

⁶² Ana Parin yaru wa nene suĉalu, pisi pa Yesu, pisa pisape “?Sanape, yokorena ko ovisataĉe la, pona peraga? ?Sanapen visena la nene naĉa la asuĉa apisawal ke ne?”

⁶³ Ana Yesu topuru ga toĉa ga. Ana Parin yaru wa nene pisa sina ga pania, pisape “Nevisa van ko, ko na monar ovisa kia kiena ne Ntewa Mali, ovisave lelaga naĉa ko Navisaarena, naĉa ko ope narina ne Ntewa, pona pe ko re naga poli. !Ko na monar ovisawal ruru van imimi nanagane narui!”

⁶⁴ Ana Yesu pisataĉea, pisape “Suri ne nanene narui, nane ko osuĉa opisa ke narui. Ana nevisa van amiu, nesape siraunia ve ve piavi re, ĉisi na amiu avisu Narina ne Yeririna naĉa totano e lepas marua kiena ne Ntewa nam̄areraena, a ĉisi na amiu avisu naĉa warpoyo e lul lala, vitomi tano e yomarava nini.”

⁶⁵ Ana Parin yaru wa nene sinena mimi paĉisi, pitolwowa m̄ana kul-saket, pisa pisape “!Nane-e, toroki! Yaru naĉa suĉa ĉarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa, nanene rui. ? Amiu amloge m̄a ne? ?Vanon ya ne ita tesuĉa takale ke si yaru vena visawal si suri laĉas e naga? ⁶⁶ ?Ana viorena nini sitom sanape? ?Pisi na teliĉere naga sanape?”

Ana la apisataĉea, apisape “Pon aweĉar nena naga mare.”

⁶⁷ Ana la nene la apilasiria marana, a asu naga, a laĉasia la amlipa kare naga paĉisi, ⁶⁸ ana apisa kare naga, apisape “? Ei,

Navisaarena, ko ovisawalia, ane mlipa ko ga na wa?”

Pita piro Yesu

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ana e pogos nene, naña Pita toũa tano loyũa e kove nene, sira m̃ee tai na visuaren yum̃a pimi puna, pisa pisape “!Ei, ko m̃ena ga otaveve Yesu nae Kalele nene!”

⁷⁰ Ana e marala la punu ga, Pita piro suri nene, pisa pisape “Peraga, neminue suri na ko opisa ke ne.”

⁷¹ Ana naga mial petania, pito tano e pupia pulutava na kove na kumali nene.

Ana e yo nene, sira m̃ee taņena m̃al naga, ana pisa pa yaru la naña asike ga lavisinia, pisape “Yaru nene, naga m̃ena ga amio yaru nae Nasaret naña Yesu.”

⁷² Ana Pita piro ke sina ga suri nene, pisa visena tai naña pe visena m̃arera, pisape “!Peraga ãa, in na neminue nena yaru nene!”

⁷³ Ana yam plas ga, yaru la naña asike ga lavisin pulutava nene apimi puna ne Pita narui, ana apisa pania, apisape “Lelaga, ko na ko lala yaru tai, vanon naña memloge kilale naña ko osum̃a opan ke visena lala sa ga le Kalele ga lala.”

⁷⁴ Ana Pita pisi m̃arera la sane, naga pisaar ga visena m̃arera lala, pisape “!Lelaga ãa, sinapane! Nepisa pa rui, inu na pe nekilia re nena yaru nene poli.”

Ana e ke e pogos nene naña Pita pisa visena nene, term̃ene tai kokoreko, ⁷⁵ ana kila Pita sitoñal si visena kiena ne Yesu, naña naga pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, ãisi na yemalo ke ga nene, pogos naña term̃ene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue inu ga.” Ana Pita mloge piowa naña piowa, ana naga pa vanua, naga tagi naña tagi.

27

Lala aņure Yesu pa puna ne Āarin Suņe kiena ne le Rom lala naña pisuar ke Israel

Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yoane 18:28-32

¹ Ana e kolulagi nene, pogos naña mrae siar pa metava, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Israel lala, la atotano ke sina ga vena aviranar ruru li mrapa tai, vena kilaen Yesu mare. ² Pogos naña la apisayu ãisi, ana la apiar limana ne Yesu, la aņure naga pa puna ne Paelat, naña naga pe Āarin suņe nae Rom naña naga pisuar ke Israel e pogos nene, ana la amligan Yesu e limana ne Paelat nene, vena naga liņere naga.

Sutas m̃em̃ar ke sina ga naga

Yum̃aena 1:18-19

³ Ana Sutas, naña naga pielua Yesu ãisi, naga pisa kilale naña la amlĩere Yesu ãisi rui asape naga monar mare, ana e pogos nene naga mloge si piowagan suri naña naga kila. Ana naga pilon si kiena sitomena narui, ana naga Āar si selpa lualima yam telu nene, pa yerkawa la naña apul naga sumo. ⁴ Ana naga pisa pan la, pisape “In na nekila mlamulena viowa nene, naña inu nepielua yaru tai naña pe kila re nena suri tai, ana kiau visena na kila na yoko awem̃ar naga mare.”

Ana yerkawa la nene apisa ga pania, apisape “Ei, ve oimi otag re si van imimi. Imimi meņisin ko pa rui.”

⁵ Ana Sutas silin tetain kilavaru nene su tano e loyũa wa m̃ana Ntewa, ana naga pa vanua, pa telan kolmekina e kilika, naga mare.

⁶ Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, la apano aņar kilavaru nene, ana la apisape “Kilavaru nene, kuruta kana yaru mlau vanon rui, a e kieta navisaluaena, ita taņatete teligan kilavaru na sanene va teke karo na Yum̃a Wa Mana Ntewa.”

⁷ Ana lala apisayuia, ana amla

kilavaru nene, apa apul kinakinas nen porotano tai naþa nanua sumo, la apisape kiena kia “Porotano na piaki,” ana la amligan narin porotano nene pe lotap kiena ne wolawa lala. ⁸ Vanon suri ne nanene, pimi tol nanagane, yaru lala apisa ke narin porotano nene, asape “Porotano na Kuruta.”

⁹ A suri ne nanene kila visena tai kiena ne Navisawalena Seremãea pimi pe lelaga, naþa sumo naga kiena visena pisape

*“La ala kilavaru naþa selpa ve lual-
ima yam telu nene,
na torokin maran kilavaru naþa
le Israel lala apisa apisape
mesmesun aul lua yaru,*

¹⁰ *ana la amla apano apul porotano
kiena ne yaru na kilaen piaki
nene, sa ga naþa Ntewa pisa
pan inu sape nekila.”* **Sek**
11:12-13

*Yesu sumãlu e marana ne Paelat
Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yoane
18:33-38*

¹¹ Ana la aþure Yesu pimi sumãlu se marana ne Parin Suþe Paelat, ana naga piun tan Yesu, pisape “?Ko ope Parin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamãea, pisape “Naga ke narui, sane ko opisa ke ne.”

¹² Ana pogos naþa yerikawa kiena ne þarin yaru wa lala amio nasumonena lala apisavisawal suri moki e Yesu, ana Yesu pisatamãe re si suri tai poli. ¹³ Naga topuru ga tomã sanene, ana kila Paelat piun sina ga tania, pisape “?Sanape, ko pe ositom re naþa la apisa suri viowa la moki e ko poli?”

¹⁴ Ana e lepas na suri la nene naþa la asumã apisa ke ne, ana Yesu pe pisatamãe re si suri tai pan la poli, ana Parin Suþe nene milan paþisi.

*Paelat naga tamãan pisape Yesu
Monar mare
Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yoane
18:39-19:16*

¹⁵ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitomãlena Natamaliaena na wa, ana e kayui punuga e þaþagena nene, Parin Suþe nae Rom nene naga silaga kila suri tai pa le Israel lala. Naga kila naþa visae la þasia asike e yumã naloge viowaena, la akilia avisa kia kiena ne yaru ve taaga naþa la sinelania, ana yokorena Paelat naga ligana lua naga molue. ¹⁶ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga momã e yumã naloge viowaena, naþa yaru la akilia ruru naga, kiena kia Yesu Paraþas. ¹⁷ Pisi na, pogos naþa þina lala apimi ape moki lele taaga e marana ne Paelat, ana naga piun tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape neligan lua ane molue sina imãasu pun amiu? ? Sinemiun Yesu Paraþas, pona Yesu naþa apio ke asape Navisaarena?” ¹⁸ Paelat piun sanene, vanon naþa naga kilia þisi rui naþa yerikawa ga lala kiena ne le Yu lala, la aþure Yesu pimi puna, sane yumãena na vielueen ga, vanon naþa apisu naþa kiela yeririna taþena lala akekarana Yesu paþisi.

¹⁹ Ana e mãena ga e pogos naþa naga totano ke e lelen nalipereena vena akila navisena nene, ana wona mligan visena pimi pania, pisape “Ko ve okila re suri tai va yaru nene. Naga pe kila re suri tai poli, ana na kolemallo nomomallo, nepisu naga, ana nanagane nemloge ke piowa vanon paþisi.”

²⁰ Sanene narui, Paelat sinenan pisape ligana lua Yesu naga vano, ana yerikawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la akila kare sitomena kiena ne yeririna lala, la amãraran la paþisi vena la monar avisa va Paelat vena naga ligana lua Paraþas nene vano, a naga monar kila Yesu va mare.

²¹ Ana Parin suþe nene piun sina ga tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape netañan yaru la lua nene, ana ane molue ga sane?”

Ana la apisatamãea, apisape “Imimi sinemimin Paraþas.”

²² Ana Paelat piun tan la, pisape “Poga ga, ana visae ve sanene, p̄isi na nekila ve sanapen Yesu nene naṗa apio ke naga asape Navisaarena?”

Ana la punu ga apionia, la apisape “!Asuar naga e laki torovia!”

²³ Ana Paelat piun tan la, pisa pisape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya naṗa piowa?”

Ana la apion manene la pa metava sane, la apisa apisape “!Asuaria, asuar naga e laki torovia!”

²⁴ Ana Paelat pisa naṗa naga taṗatete si taulu la, vanon naṗa pupia māagena paṗisi naṗa pa ke metava rui, ana naga kus pialo na wii tai, ana e maran yeririna la nene, naga kevan limana ea, ana naga pisape “Kuruta na yaru nene naga pe su re e inu poli. Kiena marena, naga kiamiu yuṁaena ga nene.”

²⁵ Ana pogos naṗa yaru la amloge visena nene, la akiikii ke sina ga, apisape “Poga ga ne, suri ke naṗa imimi sinemimin ke nanene narui e, naṗa kiena marena pe kiamimi yuṁaena, a naṗa kana kuruta suṁa e imimi memio narimimi lala.”

²⁶ Ana Paelat mligan lua Paraṗas molue si ṗasuṗe pa pula, sa naṗa la sinelania, ana naga mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa naga, a vena aure naga va asuaria e laki torovia.

Li na mara lala akirakirai viowa pa Yesu

Mak 15:16-20; Yoane 19:2-3

²⁷ Ana yaru na kilaena mara lala kiena ne Paelat, la atar Yesu aṗurelua pa vanua e yometava na kiena kumali nene, ana la apio pa kiela ṗegas nen li na mara taṗena lala vena la aimi avisu Yesu. ²⁸ Ana la amiyenlua māana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naṗa marana pe melia vivaga sa naṗa ṗarin suṗe la amiyen, ²⁹ ana la aṗar nenos nen kilsirili, ana aṗan ruruia, amligan e ṗarina, sa naṗa karo na ṗarin suṗe tai, a amligan ṁena

lakiavio tai e limana na ṗamarua vena lararia. Ana la asuṁa aki-nai tano pania, la asuṁa akirakirai viowa pania, la apisa apisape “! Imimi meva tanon ko, ko naṗa ope Parin Suṗe kiena ne le Yu lala, imimi memieluar ko!” ³⁰ Ana la asuṁa apilasiria naga, a amla lakiavio naṗani, asuṁa aṁe ṗarina Yesu ea. ³¹ Ana pogos naṗa la akirakirai piowa pania p̄isi, aṗarlua kulkota nene e naga, ana amien si ṁana kulsota la e naga, ana atar naga, apano vena asuar naga e laki torovia.

Asuar yesu e laki torovia

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

³² Ana pogos naṗa li na mara lala la asumon Yesu apa ke narui, amal yaru tai nae Saerin, kiena kia Saemon, ana la aṁareran pania asape naga towe kus laki torovia kiena ne Yesu vano. ³³ Ana la apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naṗa kana kinasia na asape yo naṗa sane puriu na piaṗarin yaru. ³⁴ Pogos naṗa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia, ana kuruta namunena nene was nen suri tai naṗa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naṗa Yesu munli suri nene, naga yepen mavin si munena.

³⁵ Ana la atar Yesu, asuari naga e laki torovia. Pisi na, la akila sa naṗa amlil ṁapila, vena alual li naṗa ane war ṁana kulsota tai, a ane war tai, ³⁶ ana la atotano atomṁaga e yo nene vena akirakira ṁaga va avisu naga. ³⁷ Ana la asiri navisawalena tai, asuari teke metavan ṗarina, naṗa pisawal suri naṗa la aṁeṁar naga mare vanonia, naṗa pisa pisape “Yesu nene, Parin suṗe kiena ne le Yu lala.” ³⁸ Ana e pogos nene, yaru navinauena lalua, asuari ṁena ga la luoka e laki torovia sa ke Yesu, la amligan tai e lespasnena na ṗamarua, taṗena e lespasnena na ṗameli.

³⁹ Ana yaru la naña asuñña ami-
aloro ke apa e yo nene, asuñña
asisilin ãarila, apisalele kare Yesu
ñisa, la apisa apisape ⁴⁰ “!Ke, suwala!
Ko nene, nanua sumo ko opisa opis-
ape ko okilia owe plan Yumña Wa
Mana ne Ntewa, ana ovisirlua ke
sina ga e legiena ve telu ga, ana
sanape narui? !Poga, ko ga otamalia
ko lia! !Visae ko ope narin Ntewa ke-
mua lelaga, ko otapulu e laki torovia
naña, otomi tano!”

⁴¹ E ãelaga ña nena ga nene,
yerkawa lala kiena ne ãarin yaru wa
lala, amio navianena na navisalu-
aena, a li na sumonena kiena ne le
Yu lala, la asuñña apitalia kare naga
pañisi, ⁴² la asuñña apisa ke, apisape
“!Pona naga tamalia ña yaru tañena
la moki yo rui, ana naga mninue
kare si narui, tañatete si tamalia
naga! ?Ana naga pe kieta ãarin suñe
ita le Yu lala, pona peraga? Po-
pon naga vitomi tano e laki torovia
nanagane, vena ita telelaga e naga.
⁴³ A yaru nene pisape naga piawa e
Ntewa, ana pisape naga Narina ne
Ntewa. !Poga ga, tevisulia, visave
Ntewa kekaran naga, yoko naga
tamalia naga nanagane narui!”

⁴⁴ Ana yaru navinauena la lua
nene, naña asuar la e laki torovia
amio Yesu, la ñena ga luoka asikol
sina visena viowa kiena ne la nene
pania.

Yesu mare
Mak 15:33-41; Luk 23:44-49;
Yoane 19:28-30

⁴⁵ Ana kolipae ga, yemalolo pimi
kalo make yo punu ga e yo nene,
pano tol mrae telu yepekilavi, ⁴⁶ a
lavis ga e pog nene, Yesu mlokai
keviu e kiena visena ruru napo, pisa
pisape “?Eli, Eli, laña sañatani?”
naña kana kinasia sape “?Kiau
Ntewa, kiau Ntewa, sanape naña ko
omligan inu nemēke sanene?”

⁴⁷ Ana yeririna lañasia naña
asuññalu asuñña e yo nene, naña
la asuñña apisuvisu ke suri la nene,
ana amlogepalia naña Yesu mlokai

sane, ana la apisa apisape “Ke,
yaru nene suñña pio ke yermarua
Elaisa, vena imi iila naga-o.” ⁴⁸ Ana
veraga ga, lala yaru tai kiriri
pimi, mla lumlum tai, taron kuruta
namunena naña melkalka pa ea,
miyurar te laki tai, ana kian va
Yesu munia. ⁴⁹ Ana yaru tañena lala
apisa apisape “!Osuwa! Tevisulia
wa, pona yokorena yermarua Elaisa
vitomi tamalia naga, pona ve vitomi
re.”

⁵⁰ Ana Yesu mlokai manene sina,
ana ãere maron kiena yalua, tañan
ninuna pano, mare ãan.

⁵¹ Ana pogos ke ga nene, pupia
kulmrae naña e Yumña Wa Mana ne
Ntewa, naña mono ke yo wa naña
pe yo wa pañisi, naga purña pito
ga lika, siar metava pito tol tano.
A yemninu, a pupia kilavaru lala
pororowa la, ⁵² a e lotap, tampona
na yaru mesmesu la moki na nanua
sumo apikevike, ana kana yaru ne
lala amamal sina. ⁵³ Ana la amol-
molue e kiela tampona lala, ana
siraun pogos naña Yesu ñena ga
mali sina ga e marena, la nene amial
apa garu pulkumali wa Yerusalem,
ana yaru la moki naña apisula.

⁵⁴ Ana li na mara lala, amio kiela
yerkawa, naña la asuñña apisuuari
ke Yesu, pogos naña la amloge yem-
ninu, a apisu suri la naña kakate,
la amilan pañisi, la sinela kurkur
pano-o amiyuyuwawa, ana la apisa
apisape “!Aulai, yaru nene naga pe
Narina ne Ntewa kemua lelaga naña
ne!”

⁵⁵ Ana sira la moki pañisi e yo
nene, la asuñña asuññalu asike la
perina sane, la asuñña apisuvisu ke
Yesu. La nene, naga la naña amolue
garu Kalele nanua sumo, la asuñña
ataveve ña Yesu pano-o, a asuñña
amiila naga. ⁵⁶ Ana likan sira la
nene, ana Maria tai naña sira nae
Maktala, a Maria ñena naña ane-
nane Semes amio Yosop, a sira ñena
naña wona ne Sepeti.

Yosop sin Yesu
Mak 15:42-47; Luk 23:50-56;
Yoane 19:38-42

⁵⁷ Ana yaru tai nae Aramatia sumã ga, naña naga pe yaru na suri moki, kiena kia Yosop, a naga pe nalogena kiena ne Yesu tai. Ana pogos naña lavisi mrae vito tano, ⁵⁸ naga pa sumãlu se marana ne Paelat, piun tania pisape kus tasnena ne Yesu. Ana Paelat pisa pa kiena li na mara lala, vena la akus tas nen Yesu imi vania. ⁵⁹ Ana Yosop kus tasnena ne Yesu, mliluwoia e kulmrae tai naña miyuwowo ruru po, ⁶⁰ ana naga pa mligan m̃eke e puluve viu naña naga m̃ana, naña la ate mare ga p̃isi ga na wa. Ana la amelilivin pupia kilavaru na monoen puluve nene, pimi mono pulusa, ana Yosop la añasuþe si apano. ⁶¹ Ana Maria lalua nene, naña lala tai nae Maktala, amio taþena nene, lalua apimi asike e yo nene, la atomã tano ato mesmesun ga pulmaran puluve nene naña tasnena ne Yesu m̃eke ea.

Li namara lala akirakiravan m̃a puluve

⁶² Ana suri la nene la apimi kakate e legiena na kilaen suri la punu ga su ruruia sumãte Legiena Wa. Ana e legiena taþena, naña sane Legiena Wa nene narui, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala la apa asumãlu ase marana ne Paelat, ⁶³ ana la apisa apisape “Mesape mevisa ga van ko, Paelat, naña imimi mesitomãl ke visena kiena ne yaru na visokanena nene na wa, naña pogos naña naga mali ke ga wa, naga sumã pisaar pisape ‘Siraun legiena ve telu, p̃isi na nemali ke sina ga.’ ⁶⁴ Ana visae ve sanene, imimi sinemimin mesape meviun tan ko sanini, mesape ko oligan kionã li na mara laþasia ava avisuar e puluve nene, vano vano tol kana legiena telu nene warovia. Visae peraga sa p̃isi kiena nalogena la ava akusvinaun tasnena, ana p̃isi na

la avisokan, avisawal va yaru lala, avisave ‘Naga mali sina e marena rui.’ A visae la akila ve sanene, p̃isi na kiena navisokanena maro nene yoko imi viowa la sane, taulu naña nasumo.”

⁶⁵ Ana Paelat pisa pan la, pisape “Poga ga, aure kiau li na mara laþasia avano. Amiu akilia ava akila ruru make suri punu ga sa naña amiu ava akirakiravan ruru yo nene.”

⁶⁶ Ana la apano, amligan pilu tai e kilavaru naña mono ke puluve nene, naña visae yaru tai melilivin kilavaru nene, p̃isi na pilu nene worovia, ana p̃isi na akilia avisu kilalea. Ana la amligan m̃ena li na mara lala asumã akirakirava e puluve nene.

28

Puluve korena ga m̃eke na
Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yoane
20:1-10

¹ Ana pogos naña Legiena Wa þarovia, ana e legiena na siraunia, naña legiena þesia na wik, pogos naña mrae þarpoyo, ana Maria nae Maktala amio Maria taþena nene, lalua apanon asape avisuli puluve nene. ² Lalua apano atol yo nene, ana pupia yemninu veraga, vanon naña navisi kiena ne Ntewa tai mligan ma e peni, pitomi tano melilivin lua kilavaru nene, ana pa teke metava e wosia. ³ Ana marana pilavila paþisi, a m̃ana kulsota merarava ruru po, naña miyuwowo na miyuwowo ruru po, ⁴ ana pogos naña li na mara lala la apisuia, la amarau pano pano-o amarmarlula asike ea.

⁵ Ana navisi nene pisi pan sira la lua nene, pisa pisape “Marauen toko. Nekilia m̃a naña amiu lua apimin ke Yesu, naña asuar naga e laki torovia, ⁶ ana naga pe mon re si e nini poli, naga mali sina, sumãlu rui, sa naña naga pisaar sumo. Amiu lua aimi avisuia e naña tasnena

momalio m̄enea. ⁷ Ana amiu lua ava vila ga, avisawal va kiena nalogena lala naḡa naga mali si e marena rui. Ana nanagane, yokorena naga sumo vito garo Kalele, ana amiu m̄ena ga yoko atove, avisu naga e yo nene. Nane kiau visena pan amlua nene.”

⁸ Ana lalua akoskosin naḡa lalua amolue e puluve, lalua apano. Lalua apano na, sa naḡa lalua amarau ke ga wa ana lalua amloge sane akekara m̄ena ga paḡisi. Ana lalua akiriri apano vena avisawal lologena nene va kiena nalogena lala, ⁹ ana lalua apa m̄a sane, ana lalua apitawe Yesu. Lalua amilan kare naga paḡisi, ana naga pisi pan lalua, pisa pisape “Pokolulagi.” Ana lalua apa akinai tano e naga, lalua atarar lana, lalua amlotun naga. ¹⁰ Ana Yesu pisa ga pan la luoka, pisape “Marauen toko. Amiu ga luoka ava avisa va wolai lala vena ato garo tano Kalele, ana e yo nene, la akilia avisu inu.”

Li na mara lala la apa apisawal suri la nene

¹¹ Pogos naḡa sira lalua nene aḡasuḡela apa ke puna ne nalogena lala, e ke e pogos ga nene, ana li na mara lala ḡasia aḡasuḡela apa Yerusalem, la apa apisawal suri la nene naḡa kakate, van yerikawa kiena ne yaru wa lala. ¹² Ana la nene, la apio nasumonena taḡena lala apimi, ana la apa lele taaga amio la, ana la apisayu suri la nene pano-o ḡisi, ana la apiranaria asape la monar awar kilavaru keviu tai va li na mara la nene, ¹³ ana la apisi m̄arera pan la, apisape “Avano avisavisawal va yeririna lala, avisave ‘!Peraga, kiena nalogena ga la nene! Apimi kolemallo, e pogos naḡa imimi mesum̄a momomallo ke ga wa, ana la apinaun tasnena akus apano.’” ¹⁴ Ana la apisa m̄ena ga pan la, apisape “A visae visena na suri nene va tol Paalat, ḡisi na imimi ga mevano mekila ruru

memio naga, ḡisi na amiu ve aloge re visena tai vanonia.”

¹⁵ Ana li na mara la nene akekaran kilavaru nene, amlavia, ana la apano apisovisokani e yo punu ga sa naḡa yerikawa la nene apisa pan la, a suri nene kila le Israel lala la apisavisa ke visena nene pimi tol nanagane.

Yesu pimi puna ne kiena nalogena lala

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yoane 20:19-23

¹⁶ Ana nalogena la lualima taaga pa taaga nene apito garo tano Kalele, e tavie naḡa Yesu pisaar pan la, ¹⁷ ana pogos naḡa la apisu naga, amlotun naga, ana la ḡasia la asitom ḡele ga asape Yesu re nene poli. ¹⁸ Ana Yesu pimi lavisin la, pisa pan la, pisape “Ntewa mligan suri punu ga nae ma e peni a nae m̄ena ga e yomarava nini, e lum̄au, vena nevesuḡen la. ¹⁹ Sanene, nemligan plan amiu ke narui, vena amiu monar ava e yolai punu ga na yomarava nini, amiu monar aurela aimi ave kiau nalogena lala, naḡa amiu akela e kia kiena ne Ata, Narina, a Ninuna Wa, ²⁰ a naḡa avian la m̄ena ga vena alogear visena la naḡa nepisa pan amiu ḡisi rui. Ana amiu monar asitom̄ali luen ga, naḡa nesum̄a nemio amiu silaga, vano vano-o tol luas nen pog nini.”

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naña
MAK
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Mak Siriyuia*”, naga siari e visena tai naña sape lologena wo nene, naga lologena wo kiena Yesu Kristo, narina Ntewa. Mak kilologia naña Yesu pe yaru na yuññaena kiena ne Ntewa, a kiena visena m̄areraena sike ea. Tekilia tevisu kiena m̄areraena pogos naña piyan ke yeririna lala, a m̄eneplan m̄ena yermare lala, a naña warplan milamulena viowa kiena yaru lala. Yesu pisawal kiena kia tai, sape naga Narina Yeririna, naña naga pimin tam̄an kiena maliena vena warplanen milamulena viowa kiena yaru lala, vena akilia aure matan nalogeviowaena, yepela melala.

Mak pisayu manene yuññaena kiena Yesu pa laa sane, amio kile lala naña naga myuññaenia, taulu naña pisayu kiena visena lala.

E tusi nini, Mak pisayu p̄esan Yoane Nakeena amio kiena yuññaena, a naña Yoane kee Yesu. Siraunia, pisayu naña Yermare taþali Yesu. A siraun m̄ena suniena plas na visena nene, naga pisayu yuññaena kiena Yesu la narui naña kila ruru yaru la naña amai apimi apowo sina a naña naga piyan ke yeririna lala. Pogos naña Yesu kila kiena yuññaena lala, silaga kiena nalogena la asum̄a akilia ruru naga amio kiena p̄elaga lala pa laa sañene.

Ana e pogos nene, yaru laþas pe akekaran re Yesu poli, sinela kar Yesu paþisi. Marana na maro la na tusi nini apisayu malena kiena ne

Yesu e kiena legiana olua na maro e yomarava nini, a pupia suri naña pisayuia, nane kiena marena, a naña mali sina.

E marana na keviu 16, yaru moki asitom asape Mak naga siri tusi nene tol ga marana na ve tokaki orelu, ana marana na ve tokaki la ne siraun nene, pona yaru taþena naga siria yo.

Komþasnen suniena la naña sike e tusi nini

Yuññaena kiena Yoane Nakeena 1:1-13

Yuññaena kiena Yesu garu Kalele 1:14—9:50

Yesu molue Kalele pa Yerusalem 10:1-52

Legiana olua na maro kiena Yesu naña kila kiena yuññaena Yerusalem, a yo make la naña lavisin Yerusalem 11:1—15:47

Yesu mal sina 16:1-8

Yesu pimi m̄alivin kiena nalogena lala a naga pa mae peni 16:9-20

Yoane Nakeena sike e yokorena pisawal ke visena kiena ne Ntewa

¹ Na nene Lologena Wo kiena Yesu Kristo naña narina Ntewa. ² Suniena na Lologena Wo nini siar e Yoane Nakeena, sa naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga konua rui e visena tai naña Navisawalena Aisea pisawalia, naña Ntewa pisa pisape “*Naga pe yaru tai nalologonen kiau visena,*

naña nemligan naga sumon ko, pe na kilaruruen mrapa lala kioñña mekiki ruru wo. *Mal 3:1*

³ *Ana naga sum̄a piovion ke e yokorena, piovion ke pisa ke pisape ‘Amiu na monar akila ruru mrapa lala kiena Suþe Ntewa, am̄esmes ruru wo, vena naga kilia yali ea imi kate e kiamiu malena lala.’ ”* *Ais 40:3*

⁴ Sanene narui, Yoane Nakeena pimi kate e yokorena lepas naña Yutea, ana mlologon ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala. Naga pisawal ke pan la pisape “Amiu

monar avilopu amiu e kiamiu mlamulena viowa lala, aimi, vena nekee amiu e wii nakeena, p̄isi na Ntewa viewo amiunia.”⁵ Ana p̄isi na yeririna la moki nae Yerusalem amio nae pulkumali taḑena e lepas naḑa Yutea, la apa amiyagogan Yoane, ana la apisa plan ke kiela naviowaena lala pania, ana naga kee la e wii naḑa Yortan.

⁶ Ana pogos naḑa Yoane Nakeena sike e yokorena sanene, naga kila sa ga yermarua navisawalena tai na konua rui naḑa Elaisa, sa naḑa pe miyen re kulsota la naḑa po poli, ana m̄ana kulkota ape ga e vilulus nen sur mali tai naḑa kiena kia kamel, ana kulka na m̄eḑena amiyum̄aen e narin kulus nen puluk tai. A kana kinanena e yokorena nene, naga kurpo ga ne amio kopululus nen lago na yom̄arua, naḑa kiki sane purutevi.⁷ Ana pisaar pan yeririna lala, pisa pisape “Pisi na yar tai, naḑa puryuna m̄arera taulunu, naga yoko siraun inu imi. Yar nene, naga to laa metavan inu, in na pe netorokin re poli naḑa neulounia neyen plan kiena kulus nen lana, pona nekila si yum̄aen tai ne sanene vania.”⁸ In na nesum̄a nekee amiu e ga e wii, ana yoko naga kee amiu e Ninuna Wa.”

Yoane kee Yesu
Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Ana Yesu mligan pulkumali naḑa Nasaret, e lepas naḑa Kalele, pimi e lepas naḑa wii nae Yortan, ana Yoane kee e wii nene.¹⁰ Ana pogos naḑa kee pae Yesu, Yesu sum̄alu, molue e wii pa metava, ana veraga ga ma e peni pietava pania, naga m̄al Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa ga manu naḑa lom̄e, pitomi mesmes ga koan te naga.¹¹ Ana lala amloge Ntewa nae ma e peni pis pitomi, pisape “Ko, ko ga taaga ope naruu wawa, ana nepinaia ko paḑisi. Sineu si ko, nekekarana ko paḑisi.”

Yermare taḑali Yesu

¹² Ana e pogos m̄a ke nene, Ninuna Wa ḑere Yesu naga taaga pa laa perina sane e yokorena,¹³ ana Yesu sum̄a e nene tol legiena lualima yam vari, naḑa Yermare taḑali naga paḑisi. Yesu sike amio sur mal tetan lala e lele nene, ana navisi kiena ne Ntewa lala apimi apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yum̄aena garo Kalele

Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Ana siraunia, apim atarar Yoane Nakeena, aḑere pa akotaweana e yum̄a naloge viowaena. Ana pogos naḑa Yesu mloge lologena nene, petan yo ḑasuḑe pato si lepas naḑa Kalele, ana siar e pogos nene, naga mlologon Lollogena Wo kiena ne Ntewa.

¹⁵ Ana pogos naḑa naga mlologon ke, pisa ke sape “Nanagane na, Ntewa kilia sane pe pog mesmes naḑa monar avilopu amiu narui. Navesuḑenena kiena ne Ntewa naga pimi ke pun amiu narui, monar avilopu amiu, alelaga e Lollogena Wo nini.”

Yesu pio yar na wereen ika la vari

¹⁶ Ana siraunia, Yesu naga sum̄a mialoro ke e is nen pupia lapa nae Kalele, m̄al yaru la lua nawereen ika, nane Saemon amio wenla Antru, lalua asum̄a aḑere ke kiela lilivi.¹⁷ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu lua aim atavevenu. Yoko nekila amiu ave li nawereen yeririna lala aim ave kiau.”¹⁸ Ana veraga ga lalua nene amligan kiela lilivi lala, ataveve Yesu.

¹⁹ Ana Yesu mial pali laa sane, kirawal narina ne Sepeti la luoka, nane Semes amio wenla naḑa Yoane. Lalua atotano ke e pulus nen kiela waa, akila ruru ke kiela lilivi lala.²⁰ Ana pogos naḑa Yesu kirawal lalua nene, pio la, vena la m̄ena ataveve naga, ana asum̄alu, amligan arimala Sepeti naga m̄eke e waa amio kiena yaru nayum̄aena lala, lalua ataveve Yesu.

Yesu pilelua ninuna viowa tai
Luk 4:31-37

²¹ Ana Yesu amio kiena yaru lala amial apa atol pulkumali naña Kapeneam, ana e Legiena Wa, apa e yuña nalotena, ana Yesu naga pian yeririna lala e Visena Wa kiena ne Ntewa. ²² Ana la naña amiyagogania amilan pañisi, komin naña amloge navianena kiena ne Yesu naga pe tañena, pe sa re navianena kiena ne kiela navianena la poli, komin Yesu naga kiena urmi po, puriukawaena kiena ne Ntewa teke ea.

²³ Ana e pogos nene, yaru tai naña ninuna viowa teke e naga sike amio la, ²⁴ kila yar nene, naga mñaaga kare ga pañisi, naga pis pa Yesu, pisape “?Yesu nae Nasaret, kioma ya ne teke e imimi? !Po ko na opimin osape okila kare imimi! In na nekilia ko pa rui, ko na ope Yar Nowo Wa kiena ne Ntewa.”

²⁵ Ana Yesu pis mñarera pan ninuna viowa nañane, pialuñar pania, pisape “!E, ko na ve ovis re! !Oure vetan yar nene nanagane ga ne!” ²⁶ Ana ninuna viowa nañane kila yepen yar nene miokamarmare, mñaaga keviu yam si tai, ñisi na molue petania pure pano.

²⁷ Ana yar la nae yo nene amilan sur nene pañisi, asumña apisasayu ke Yesu, asape “?E, sanape na sanene? ?Navianena viu si tai nene, pona yar ne? Yar nene, naga puriuna kawa pañisi ne, pis ga pan ninuna viowa lala, ana amlogearia.” ²⁸ Ana komin sur ne la nanene narui, akekarania, apisa ruru kia wo kiena Yesu pa e yo lala pa ñar punu yo punu ga e lepas nae Kalele.

Yesu kila ruru anenane wona Saemon Pita, amio yeririna tañena si lañasia

Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Ana Yesu amio yaru ne la nini, Semes amio Yoane, a Saemon amio Antru, lala amolue petan yuña na lotena, apa e yuña mñaana ne lalua nene Saemon amio Antru, nanene

e pulkumali mña ke ga naña Kape-neam. ³⁰ Ana e umña mñaana lalua nene, anenane wona Saemon naga mai mñeke ea, yepena pisusun, momalio ke e mñaana tog, ana lalua apisawal pa Yesu. ³¹ Ana Yesu pa tarar limana sira marua nene, tarlua tomalu e mñaana tog, ana yepena pimi manin sina, naga sumalu, pa piran kala kap.

³² Ana e mña nena e legiena nene ko yepekilavi, pogos naña Legiena Wa ñarovia, sane mrae pito kovio pa rui, yeririna lala añure yar la naña amai, a la naña yermare la asike e la, apim pu Yesu, ³³ ana la moki manene la, sa naña lavisi la punu ga nae kumali nene apim asumalu e mratava na yuña nene. ³⁴ Ana Yesu kila ruru yeririna la moki naña amain inanena tañena lala, a mñene plan yermare la moki petan yar lala, pisawo yermare lala sape ve avisa re si sur tai, komin akilia pa rui sane naga pe Navisaarena kemua lelaga kiena ne Ntewa.

Yesu mlologon ke e yo lala lepas nae Kalele

Luk 4:42-44

³⁵ Ana kolulagi, pogos naña lakaporo pe kokoreko re poli waa, Yesu sumalu, naga taaga mial petan umña, ana pa e yo mñaana tai, mlen pa Arimana. ³⁶ Ana siraunia, yeririna la apimi akale si naga umña, ana Saemon la amña re si naga poli, la apa akalea. ³⁷ Lala akale mña panoo, amñal naga e yo nañane, apisa pania, asape “Yeririna tañena la moki apimin akale ko ke.”

³⁸ Ana Yesu pisape “Ee, nekilia mña ga. Ana peraga, monar teva mñaana ga e pulkumali tañena lañas naña sike ga waa, vena nekilia nelologon mñaana Lologena Wo nene van la. Sur ne na nene, in na nepetan ma ne nepitom nesike e yo nene.”

³⁹ Ana ñisi na Yesu pato mialoro ke e yo punu ga garo Kalele, mlologon ke e yuña na lotena kiena le Yu lala,

pile plan ke m̄ena yermare lala moki petan yeririna lala.

Yesu kila ruru yaru tai naṗa leperosi se yepena miania

Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Ana yaru tai naṗa leperosi sike e yepena pimi puna Yesu, kinai tano puna, piun m̄areran tania, pisape “Awis, visae ko na otam̄an ga, nelelaga sane ko ga okilia okilarurunu, neikiki sina.”

⁴¹ Ana Yesu sinena miye manene yaru naṗane, naga pe maraun re sape visae tol lae naga vanon kiena inanena, ana naga mligan limana te naga, pisape “Inu netam̄ania, nanagane monar yepem̄a ikiki sina.”

⁴² Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ṗisi petan yepena, naga mekiki sina. ⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu m̄areran pania, pisa pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveve yepem̄a. Pisi na monar oya okila lotena va Ntewa a okila m̄ena kuṗaṗaena na ikikiena nene naṗa Mosis pisa, sape yaru monar kila vanon sur na sa nene, ana ṗisin sur nene, yar wa kilia visawalia sape nanagane na leperosi naga ṗisi.” Ana Yesu pitetalia naga pano.

⁴⁵ Ana pogos naṗa yaru nene pano, pa pisayu sur la nene pan yeririna lala punu ga, kila sane visena nene pa ṗar punu yo, pano kila sane Yesu pe mial re si pa loyuma e pulkumali taṗena la poli, komin visae vano, yoko yeririna la ve moki aiminia. Naga sum̄a ga perinan pulkumali lala, ana yeririna lala asum̄a apetan ke kiela pulkumali lala, apimi puna.

2

Yesu kilia viewo m̄ena mlamulena viowa kiena yeririna lala

¹ Ana legiena laṗas ṗarovia, Yesu ṗasuṗe si pa ma pulkumali naṗa Kapeneam, ana pe piavi re poli, yeririna la amloge asape naga pam

si rui. ² Ana ṗisi na la moki naṗa apim puna, yo loyuma naga pulen la paṗisi, a vanua m̄ena e mratava naga yepa vitokaki ga. Ana pogos naṗa la asike lele taaga sanene, Yesu mlologon Visena Wa kiena ne Ntewa pan la. ³ Ana e ke e pogos nene na, yar laṗasia atar yaru tai naṗa minana pimi, naṗa yepena wetelu ga mare. Ana la vari atar ga naga e m̄ana tog naṗa mono ke ea pimi.

⁴ Ana pogos naṗa apim atol yo naṗane, apisu sane yo pule pa rui, taṗatete si atar kiela erau nene va lavisin Yesu. Pisi na lala ataryaun naga apa metava e wos nen yuma naṗane, lala am̄epo wos nen yuma metava mesmesun ga e naṗa Yesu sike ea, amligan malumun yaru naṗa mono ke e m̄ana tog, pitomi tano e pulmas naṗane, pito loyuma.

⁵ Ana pogos naṗa Yesu kira pisu sur nene, kilia sape la nene, amlelaga m̄arera e naga paṗisi sane yoko naga iila kiela inanena nene, naga pisa pania, pisape “Naruu, in na nepiewo kon kioma mlamulena piowa lala.”

⁶ Ana e pogos nene yaru navianena na visaluaena la ṗasia asum̄a ga, amloge ke visena kiena ne Yesu. Ana ṗisi na la kiela sitomena la miyuma e piowa ke e sur nene, ⁷ apisa kare ke naga, apisape “?Yaru nene pisalele kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanape na sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa lala, pe yar re si tai poli, ana yaru nene pis ke sanene, naga sitom ke sape naga pe Ntewa narui.”

⁸ Ana veraga ga, Yesu mnunuluṗaria sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pis pan la, pisape “?Komin ya ne sinemiu la pulen ke sitomena viowa la ne sanene? ⁹ Visae nevisa ve sanini van inanena nene, nevisave ‘Nepiewo pa kioma mlamulena viowa rui,’ pona nevisa vania nesapenua ‘Osum̄alu, osulowar mom̄a tog, oyali,’ ana e visena lua nene, tai naga m̄areran navisaena,

a tai naga meme ga naña avisa. Naña sape ‘Osumãlu, oyali,’ naga m̃arera manene laa, komin yoko akilia avisuluþar sane kiau visena nene pe lelaga pona pe pe lelaga re poli, naña yaru nene sumãlu, pona pe sumãlu re poli. ¹⁰ Ana nagane, neyũmaen sur tai naña amiu asitom ke asape Ntewa ga naga taaga kilia yumãenia, vena akilia avisuluþar sane Narina Yeririna naga kiena puriukawaena torokin naña viewo mlamulena viowa lala na yomarava nini. Amiu ayagogan ruruia.”

¹¹ Ana Yesu pisa pa yaru na inanena nañane, pisape “Nepisa pan ko, osumãlu, osulowar momã tog, oyali ova umã.”

¹² Ana veraga ga, e maran la naña apisu ke, sumãl sanene, kus m̃ana tog, mial pa vanua pa umã.

Ana pogos naña þina la nene apisu sur nene, amilan paþisi, amieluar Ntewa, asape “Awee, pe tepisuli re sur tai sanene poli wa e kieta malena, þane ga ne.”

Yesu pio Matiu naña kiena kia tai Livae pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ana Yesu þasuþe si pito garo e is nen pupia lapa, ana þina la moki apim lele taaga e yo nene akovivia, naga pian la ke. ¹⁴ Pisi na naga mial laa pa sane, kirawal yaru tai teke e kiena yumãena e yumãna warpoloen kururu varu na takis. Yaru nene naga Livae, narina ne Alpeas. Ana Yesu pion pania, pisape “Oimi otavevenu.” Ana veraga ga Livae sumãlu, taveve Yesu. ¹⁵ Siraunia, Yesu pa kinana e yumã m̃ana Livae, ana e pogos nene, li nawarpoloen m̃ena takis la moki, amio þarm̃arera taþena la, naña apimi atotano veraga amio Yesu amio kiena nalogena lala, komin e legiena nene, yeririna kar la ne naña atavevelili m̃a Yesu. ¹⁶ Ana navianena navisaluaena la þasia, naña la ape le Varasi lala, apisu naña Yesu teke veraga amio

yaru la ne sanene, apiun tan nalogena lala, apisape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinan ke veraga amio þarm̃arera la sa nene?”

¹⁷ Ana Yesu mloge visena nene, pisatam̃e la, pisape “Yaru la naña yepela poga ga la pe sinelan re asape ava puna ne yaru nakilaru-ruen maiena la poli, ana la ga naña amai, la na sinelan paþisi. In na pe nepimin re naña nevio yaru la naña apisa ke asape amesmes þisi rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, peraga, in na nepimin li viowa la sane la nini.”

Naviunena tai e lepas na mon-silena

Matiu 9:14-17

¹⁸ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yoane Nakeena amio le Varasi lala aþuar ke þelaga namonsilena nakilaen lotuena van Ntewa, ana yeririna la apim pu Yesu, apiun tania, apisape “?E, sanape ne naña nalogena kiena ne Yoane la amonsilu pe nakilaen leniena, a nalogena sa le Varasi m̃ena lala, akila ke maran taaga, ana komin ya ne kiomã nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁹ Ana Yesu pisatam̃e la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paþisi pogos naña naga sike amio la, ana þisi na sinela viowa pogos naña sa naga ure matan la, ana pisape “?Pogos naña yaru natalopa-ena sike e þaþagena amio kiena erau lala wa, asitom ke asape lala monar aligan kinanena na þaþagena? Peraga. ²⁰ Ana siraunia, visae pogos tai nasinekar kiena ne yaru nene laþasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui kiena erau la nene akilia aligan kinanena, komin naña la sinela piowagan manene naga.”

Sur viu amio sur marua

²¹ Pelaga na monsilena nene, naga þelaga marua tai na lotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape þelaga marua la ne sanene, la taþatete

yakol si amio suri viu la naþa naga pian lan ke ne. Ana pisa þakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape “Taþatete tela kinakina kulmrae tai naþa pe urviu ana tesuluwo ruru pulus naþa teke e kulsota marua nene, komin kulmrae viu nene kilia urewowa kulsota nene komþas, þisi na pulus naga kilia vim ve keviu laa sane. ²² Ana kuruta na munena naþa sirpup pava ke ga wa, taþatete tetaron vito e kulus nen nane naþa pe urmarua, naþa ataron kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae tekila ve sanene, yoko kuruta naþani lapa, kila kulus mapoa, kuruta namunena naga taroi, a kana pias nena piowa nena ga. Ana kuruta viu, monar tetaron va e kulus nen nane naþa pe urviu, mārera ruru po, ana tekilia teligan ruru moma yam ve piavi.”

*Yesu pe suþen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5*

²³ Ana e legiena taþena si tai, naþa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa naga pa kom lokove na kona lala. La amial ma sanene, pano kiena nalogena la viso kari la, ana apae plan kona laþasia akania. ²⁴ Lala akila ke sanene, le Varasi la þasia asuma e naþane, naþa akirawal ke Yesu lala, apisa pa Yesu, apisape “!Ei, okira! Kionna nalogena la akila ke sanene, la pe pon re akila sanene e Legiena Wa poli, sa ve sanene la akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

²⁵ Ana Yesu pisatame la, pisape “? Pona pe amiu apuloli re e Visena Wa pogos tai poli yo, naþa pisayu sur la naþa Parin Suþe Keviu Tepet kila nanua sumo? !Amiu akilia ruru pa rui! Naga amio kiena yaru lala viso kar la paþisi, ²⁶ naga pa loyuma e lele wa kiena ne Ntewa, mla kilaparavi wa naþa navisaluaena pisape yar wa ga lala akilia akania, þisi na Tepet la akania. Ana Apieta, naþa pe þarin yaru wa e pog nene, naga taman ga pan la.

²⁷ “Nevisa van amiu, sane kieta navisaluaena lala pe pe na māreran kare itaen re si poli. Ve sanene na, Legiena Wa naga pe pe na kila kareen re si malena kiena yeririna la poli, ana pe naiila itaena. ²⁸ Ana Narina ne Yeririna naþa pe suþen sur punu ga, naga ke narui pe suþen mena Legiena Wa, naga ga kilia visa ya naþa tekilia teyumaen e Legiena Wa, a naþa ve teyumaen re.”

3

*Yesu kila ruru lima ulu tai e
Legiena Wa*

Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Ana e Legiena Wa si tai na, Yesu naga pa si e yuma na lotuena, ana e pogos nene, yar tai naga meke loyuma naþa limana tai pulu. ² Ana le Varasi laþasa naþa sinela kar ke pa Yesu rui, asike lavisin naga e pogos nene, la asape apisuar ruruli ke naga, vena alual li þelaga viowa þasia e naga, ana sinelan asape avisuli mena yoko Yesu kila ruru lima ulu nene e Legiena Wa nene pona ve kila re.

³ Ana Yesu pisa pan yar naþane, pisape “Osumalu, ovam metava e nini wa,” ⁴ ana naga piun tan la naþa asike ne, pisape “?E, kieta navisaluaena pisa ke sape tekilia teyumaen yara la ne e Legiena Wa lala? ?Pisa ke sape tekilia teyumaen sur la naþa po, pona sur la naþa piowa? ?Po pisa ke sape tekilia tetamalia yaru, po towemomaria?”

Ana la nene pe apisa re si sur tai poli.

⁵ Ana Yesu kira pisuveve la, pisu marala la mārera ga sike na, ana naga mloge piowa manene paþisi vanonia, ana sinena kari la. Ana naga pis si pan yar naþa limana pulu, pisape “Kian mesmesun li lumoma wa.” Ana pogos ga naþa yar nene kila sanene, limana pimi po sina ga. ⁶ Ana le Varasi la amolue, apa mesmes ga apisu yeririna kiena Suþe Erot, naþa lala akilia alual

li mrapa tai na wemāren Yesu ve sanape.

Yeririna la moki apimin Yesu

⁷ Ana Yesu amio kiena nalogena la apetan la, apato si garo pupia lapa, ana yeririna la moki atavevela apatove. Yeririna la nene, laḡasia amolue e yo taḡena lala nae Kalele, ⁸ a la ḡasia apitom tano e lepas naḡa Yutea, amio pupia kiela kumali naḡa Yerusalem, a ḡas apitom e lepas naḡa Itumea, a ḡas apitom e wii naḡa Yortan lepas na vano, a ḡas akom ma pupia sive keviu e yo lala nae kumali keviu lua nene, Taea amio Saeton. La punu nene amloge pa visena na sur la naḡa Yesu miyuḡaen ke rui, ana asape aviminia.

⁹ Ana pogos naḡa la punu ga nene asike e is nen lapa, Yesu pisa pan kiena nalogena la pisape ava avisawo narin waa tai toḡa ga, komin yaru la nene moki liu, ana naga yepen mavin sape sa ḡisi yar la aim yo kuskus manene la puna. ¹⁰ Na nene komin naga kila inanena la moki amloge po si rui, ana yar taḡena la naḡa aminana ke wa, la ḡena moki naḡa asusunlan ke asape aimi lavisin Yesu, vena atol ga naga.

¹¹ Ana e pogos nene, visae ninuna viowa la asike e yeririna la ḡasia, visae avisu Yesu, lala monar avatanonia, akinai e mia lana, avion ḡareran, avisave “Ko na ope narina Ntewa.” ¹² Ana Yesu pis ḡarera pan ninuna viowa la nene, pisaluḡar la pisape yoko ve avisawal re sanene van yaru lala avisave naga ai.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ana siraunia, Yesu naga pa metava e yo naḡa pe kunusia, naga pio yeririna laḡasia pisape aimi puna. ¹⁴ Ana pogos naḡa apimi, naga mliganar la lualima taaga pa lua, pisa pisape lala ave nalogena, naḡa kiela yuḡaena na ve sanini:

yoko monar la ayal luen ga amio naga, a yoko naga ligan la vena akus Lologena Wo va e yo lala, ¹⁵ a yoko puriukawaena na ḡeneplanen yermare sike e la.

¹⁶ Ana kia kiena ne nalogena ne lala sanini:

Saemon, naḡa Yesu sikiapu si ki viu tai Pita,

¹⁷ a Semes, naḡa narina ne Sepeti,

a Yoane naḡa wenla ne Semes nene, naḡa Yesu sikiapu lalua nene rui, asape Ponases, naḡa kana kinasia pisape la lua nene ape polilu nena ga, komin la lua nene, pulgola apismolue lue ga,

¹⁸ a Antru,

a Pilip,

a Patalomiu,

a Matiu,

a Tomās,

a Semes naḡa narina Alpeas,

a Tateas,

a Saemon, naḡa kila politik pan le Rom lala,

¹⁹ amio Sutas nae Kariot, naḡa siraunia pielua Yesu.

Namratava puna ne Yesu asitom ke asape naga pe wowe

Matiu 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Ana siraunia, Yesu ḡasuḡe si uḡa, pupia ḡina la apim si puna, ana Yesu amio kiena nalogena la amiyuḡaen la ḡa pano-o pe aparurula re nena ga, akinana re poli.

²¹ Ana la naḡa e mratava puna ne Yesu amloge naḡa naga miyuḡae manene la pa sanene, amloge ḡena yar taḡena la apisayu ke naga, apisape “!Yar nene kilalu pa ḡarina rui!” ana anena amio wenla lala, apano asape aurelua naga vetan la.

Yerkawa ḡena lala apisa ke asape Yesu miyuḡae ke ga e puriukawaena kiena ne Yermare

²² Ana e pogos nene, navianena na visaluaena laḡasia amligan ma

Yerusalem apitomi e yo nene, la mēna apisayu ke Yesu pan yeririna lala, asape “Yaru nene, suḗe kiena yermare la naḗa Pelsepel, naga pa mēke e rui,” ana apisa mēna, asape “Yar nene, naga mēna pile plan ke ga yermare lala e puriukawaena naḗa Pelsepel taḗnan pania.”

²³ Ana Yesu pio la apimi lavis puna, pisi pan la e ḗakaiwa, pisa sape “?Sanape, amiu asitom ke asape Yermare naga kilia mēnelua sina Yermare? !Naga taḗtatete nena ve sa nene! ²⁴ Visae suḗe tai, kiena yeririna la aureure, sane komḗas la na akawela ke amio laḗas, yuḗnaena kiena suḗe nene taḗtatete ga suḗalu. ²⁵ A visae uḗna tai, la aureure naḗa la ḗasia asape aḗene plan lala ḗasia, yoko yeririna la nene taḗtatete asu ruru pogos tai. ²⁶ Ana sa mēna nene, sa yermare kiena Yermare Lego, la ḗasia asuḗalu asape akilali naḗa aḗene plan lala ḗasia, nanene kana kinasia sane nasuḗenena kiena Yermare taḗtatete suḗal mārera, kiena puriukawaena naga ḗisi. !Ana peraga, yermare mārera ke ga wa!

²⁷ “Kam na apisu ke ne, visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuḗa mēna ne yaru mārera tai vena vin-aun kiena sur lala, naga monar war kilika viar ke ne yaru mārera nene sumo wa, ḗisi na kilia war plan kiena suria. Ana nekila ke sanene pan yaru mārera nene Yermare.

²⁸ “Lelaga nepisa ke pan amiu, mlamulena viowa kiena yeririna lala, amio visena viowa la naḗa apisa ke nene, Ntewa kilia viewo la vanonia, ²⁹ ana yar naḗa visae visanena kare Ninuna Wa, visa kiena yuḗnaena ḗasia Yermare Lego ga naga miyuḗaenia, yar na sa nene taḗtatete tol naviewoena pogos tai, kiena mlamulena viowa nene tolue ga vano-o taḗtatete ḗisi pogos tai.”

³⁰ Yesu pisa ruru si visena mārera nene pan la komin la nene la ke narui naḗa apisa ke asape ninuna

naḗa teke e naga pe ninuna viowa ga tai.

Anenane Yesu amio wenla lala apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Ana anenane Yesu amio wenla la apimi akate e pog nene, asuḗal ga asuḗa vanua, amligan visena pavinia vena naga vitom katen la.

³² Ana e pogos nene, pupia ḗina atotano ke lavisin Yesu, ana visena nene pa tol naga, la apisa apisape “!E, anoma amio womla lala asike vanua, asape avis kone amio ko wa!”

³³ A Yesu pisataḗe la, pisape “? A aneu naga ai? ?A wolai lala ai?”

³⁴ Ana kira pisuveve la naḗa ateke lavisinia pisa pan la pisape “!E, apisu ke ne! Aneu, amio wolai lala, la ke nene narui. ³⁵ Komin yaru naḗa miyuḗaen sur naḗa Ntewa naga sinenania, yar ne sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu ḗa rui.”

4

Pakaiwa na yaru naḗa peven kona
Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ana e pogos taḗena si tai, Yesu pian ke yaru lala e yepas nen lapa nae Kalele. Ana yeririna la moki naḗa apimi puna e pog nene, kila naga pa metava e narin waa tai naḗa toḗna e lapa nene, pa totano metava ea, ana yar la naḗa asuḗa ga ura. ² Ana naga pian la ke e sur la moki e ḗakaiwa, ³ naga pisa pan la, pisape “Ayagoga ruru lia. Yar tai, naga pa peven kona e kana lokove. ⁴ Ana pogos naḗa naga peven kona la pa sanene, kurus la ḗasia kekapil lavisin laa is nen mrapplepa. Ana siraunia, manu la apimi atete plan sina.

⁵ “Ana kurus laḗasia kekapil e yo naḗa kilavaru sike vatano. Ana e yo nene pe porotano wo keviu re poli teke metava, ana kila narui akapuru iro-ro ga, ⁶ ana pogos naḗa mrae ḗarlar pa metava, yepisusunun sus lala, veraga ga amiyayai

komin ĩeligas la pe pito manene re tano poli.

⁷ “Ana kurus ĩasia amlolor e yo tai naĵa sumo pe ate plan ruru re kilika la naĵa pe nonos e poli, ana ĩisi na kilika nene kapur sina keviu, ana piwo make ga sus nen kona la naĵane pano-o amarmare, pe aĵar re si mras la poli.

⁸ “Ana kurus taĵena la amloloru e porotano naĵa po, akapuru po, pano-o aĵar mrasnela lala. La ĩasia aĵar mrasnela tol lualima yam telu [30], a laĵas aĵar tol lualima yam orai [60], ana laĵasia pa laa tol ponotia taaga [100].”

⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “! Amiu punu ga kiligamiu sike na. !Popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

?Komin ya ne Yesu pis ke ga e ĩakaiwa lala?

¹⁰ Ana siraunia, ĩina lala apiaĵa tetai, ana Yesu naga taaga ga sike, ana yar la naĵa asike amio naga amio kiena nalogena lala, apim apiun tania apisape “?Kinas nen ĩakaiwa nini naga sanape? ?Ana komin ya ne ko na okuan ke visena la ne sa nene, ana opian ke mĵena yaru lala e ĩakaiwa?”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisatamĵe la, pisape “In na nepian la ke e ĩakaiwa la nene, komin la ape ĩarmarera la paĵisi, sa naĵa akila ke visena kiena Navisawalena Aisea na konua rui pimi pe lelaga, naĵa pisa ke sape

‘La akirava, akirava mĵa vano-o, amloge, amloge mĵa vano-o, ana taĵatete avisu kilia suri tai, taĵatete mĵena aloge kilia suria.

!Visae peraga, pona avilon kiela sitomena la yo rui, pona Ntewa viewo pa kiela mlamulena viowa la yo rui!’ Ais 6:9,10

“Vanon sur sanene, inu nepisape lala ape ĩarmarera lala, asuĵa perina paĵisi. Ana amiu ke narui, yoko wo laa van amiu vaĵisi. Navisawanena navesuĵenena kiena ne

Ntewa, yoko in na nevisawal ruru merarava wo van amiu.

¹³ “?Ana sanape, amiu pe amloge kilia re kinas nen kona nene poli? ? Ana visae amiu pe asitom kilale re kinas poli, ana sanape yoko aloge kilia ĩakaiwa taĵena la naĵa sa nevisayu van yeririna lala?”

Yesu pisawal kinas nen ĩakaiwa na yar naĵa peven kona

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Pogaga, yoko in na nevisayu meraravan kinas nen ĩakaiwa nene van amiu. Kana kinasia naga sa nini: Porotano taĵena la nene, la sa naĵa malena kar la ne kiena yeririna lala. A naĵa yar nene peven ke kurusia e porotano la nene, naga sa naĵa apisawal ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala.

¹⁵ “Porotano mĵarera naĵa e is nen mrapplepa, naga sa naĵa yar naĵa pogos naĵa mloge visena kiena ne Ntewa, ana visena nene pe pa ruru re nena loyumu e losinena poli. Ana manu la nene, la sa naĵa Yermare, naĵa veraga ga pimi mlalua sina visena kiena ne Ntewa petan los nen yeririna nene.

¹⁶ “Ana porotano naĵa kilavaru naga sike tano, naga sa naĵa yar naĵa mloge visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga kekarania, ana mlavia, ¹⁷ ana visena nene naga pe towawa ruru re e losinena poli. Ana naga kapuru sa ga narin sus tai naĵa pe pe ĩeligas ruru re poli naĵa kila yoko kapuru ve plas ga. Ana pogos naĵa sa pog mĵarera la imi pona yar la asape avevela komin amlelaga ke e visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga aligan sina ga.

¹⁸ “Ana porotano naĵa kilika viowa sike ea, naga sa naĵa yar la amloge visena kiena ne Ntewa, ¹⁹ ana ĩisi na, lala asitom manene la kiela malena, a sitomena na wren sur ve moki vim kila kotalia la, ana lala sinelan manene la sur wo lala na yomarava nini. Pelaga la nene pimi sane kilika viowa, piwo

Lologena Wo nene kila sane ve war re si mrasa e malena kiena yeririna la nene.

²⁰ “Ana porotano wo nene, naga sa naþa yeririna la naþa amloge visena kiena ne Ntewa, amloge kilia, akekarania, amlararia e losinela, ana siraunia aþar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena, la þasia aþaria tol lualima yam telu [30], þas tol lualima yam orai [60], þas tol ponotia taaga [100].

“Kinas na þakaiwa na kona maro ga e nene.”

Pakaiwa na kapi na tegaena

Luk 8:16-18

²¹ Ana Yesu pisa sina pan la, pisape “Ita yeririna lala, visae tesilan kap vivaga, yoko ve telawan re to vatanon paket. Peraga, monar tetelan to metava e kana lele nena vena tegoli punu yo. ²² Sanene, nanagane nasuþenena kiena ne Ntewa sane kapi te ga nene, naþa nanagane na molmolue ke e ita narui, vena tegoli sur punu ga, ana sur lala punu ga naþa apisawo sike na, a visena wan lala, monar akakate e yomerarava. ²³ !Ana amiu punu ga kiligamiu sike na, popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

La monar ayagogan ruru visena kiena Yesu

²⁴ Ana Yesu naga pis si pan la, pisape “Amiu monar ayagogan ruru kiau visena, asitom ruru la lia. Yaru naþa mloge, ana pe taveve re poli, naga yoko taþatete loge kilia ruru si narui. Ana yar naþa mlogear kiau visena la, naga kilia loge kilia ruru mþena kiau navianena la moki naþa sa imi si sirau. ²⁵ Ana yar naþa kiena suri moki pa rui, yoko war ve moki laa va laa sane, ana yar naþa pe kiena sur re poli, þisi na naga kilalu narin sur naþa mla ke.”

Pakaiwa na kurusia naþa kapuru ke

²⁶ Ana Yesu pisa ke sina ga pisape “Nasuþenena kiena ne Ntewa naga sa naþa kona naþa yar tai naga peven ke e kiena porotano. ²⁷ Pogos naþa peven pae na, pe kila re si sur tai e kurus nene poli. Naga momþa momalio ga, tavolo, momalio, tavolo, suþalu, salue ga nene yemalo a legiena, ana kurus nen sur nene, naga ga sus plamolue, kapuru ke sanene. Kapuru mþa pano-o, ana yar nene naga kiliar re kurus nen sur nene kapur ke sanape poli. ²⁸ Yar nene kilia re sur tai poli, pano-o korowas la kian pa perina piavi re na þar vinasia, þisi na tau. ²⁹ Ana pogos naþa kinas la menmene ruru po, yar nene siar si miyumþae narui, þar kiena playu pa te plan mrasnena lala.

“Ana navesuþenena kiena ne Ntewa naga kapur tekak ga sanene, telivi ke e yomarava wetelu nagane, ana e legiena tai yoko tekirawal pupia mrasnena vam metava.”

Pakaiwa na kurus nen purpa

Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Ana Yesu pisa sina, pisape “Pelaga navesuþenena kiena ne Ntewa naga pe taþena ga sike na, naga mþarera paþisi naþa nekilia nekirawal si þakaiwa tai naþa vena visaen sape naga sanape. ³¹ Sa naþa kurus nen purpa tai yo, naþa naga tekaki ga miyuve kurus nen sur taþena la naþa temapila la ke e kata lokove lala, naga tekaki na tekaki. ³² Ana pogos naþa kapuru keviu, purþesia naga pimi keviu miyuve make ga kinanena taþena la naþa sike e kata lokove lala. Ana pupia korowas la paþisi, naþa manu la akilia ava ase ea, vanon kana wamal po, yomanin ea.”

Yesu naga pian yeririna la e þakaiwa

³³ Ana Yesu pian ke yeririna la e Lologena Wo e þakaiwa la moki

sanene, naña sane torokin yoko akilia aloge kilia. ³⁴ Visena la punu ga naña pian lania, ãakaiwa teke loyuma, ana pogos naña naga ga sike amio kiena nalogena la, e pogos nene narui na naga sun pisa meraravan kinas nen ãakaiwa la nene pan la.

Pupia lagi naña Yesu naga pi-sawoia

Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Ana Yesu sumã ke e waa naña naga totano e pian yeririna lala, ana ko yepekilavi, naga pisa pan kiena nalogena la, pisape “Ei, ita tokusro teva komãas nen lapa vano.” ³⁶ Ana kiena nalogena la amligan yeririna la asike na, apa e waa naña Yesu naga teke pa e rui apano. Ana narin waa si lañasia asiraun la. ³⁷ Narin waa la nene apato mña pano-o, pupia lagi tai naga molue, miyu lapa nañane kila pupia sive naga kekela ke e waa, kila na pulen ke e sive narui, lavisi talilu. ³⁸ Ana Yesu naga miyulugan ke e yulugana tai e ãeren waa, monon momalio mñaga. Pisi na lala apa apioãegeia, ana apisa pania, asape “!Navianena! ?E, sanape pe ositomãl ita re na lavis tetalilu ne po?”

³⁹ Ana Yesu sumãlu, pis mñarera pan lagi, a pis mñena pan pupia sive la nene, pisape “!Amiu ava ruru amiu!” Pisi na lagi molue re si poli, yo mare ga mñeke na. ⁴⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Komin ya ne amiu amarau sanene? ?Amiu pe amlelaga re e in poli yo?”

⁴¹ Pisi na la amarau pañisi, apiuyun ke sina ga petan la, sape “?Yar a nene? Aulai, naga pis ga sanene na, lagi amio sive amlogear veraga ga.”

5

Yesu mñene plan ninuna viowa moki petan yaru nae Kerasa

Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apimi aãarpo yo e komãas nen

pupia lapa nene, aãarpo lologia yo naña Kerasa, naña lañas apio ke asape Katara pona Kerkasa. ² Ana la apa ura e yo nene, ana e yo nene puluve na yar mare la asike ea, ana yar tai naña ninuna viowa teke e naga, naga sike e lotap nene, sa naña pe mña uña.

Ana pogos naña Yesu pula tano petan waa, veraga ga yar nene molue e lotap, kiriri pitomi puna.

³ Yaru nene marana ka pañisi, yar la akilayon asape aviaria pano-o akilapule ga yonia. ⁴ Yam moki rui apiar lana amio limana e sen pona kilika, apiviaria panon laki ana naga pureroro ga sen la nene amio laki lala, pano-o pe yar re si tai poli naña puryuna kawa torokin kila yar nene imi momãu. ⁵ Ana kolemalo punu ga amio legiena, naga sumã mialialor ke e lotap a metava mñena e kunus lala, naga monon mñamãul ke, a pilavilan wowa ke yepena lala e kilavaru.

⁶ Ana yar nañane, pogos naña naga sumã ke perinan yo naña Yesu la apim ura ea wa, naga mñal pa Yesu rui, kiriri pitomi tano puna, patanonia, kinai puna. ⁷⁻⁸ Ana Yesu pisa, pisape “!Ninuna viowa, ovetan yar namã, oure matan naga nanagane!”

Ana ninuna viowa mlokai mñarera pania, pisape “A ko, Yesu, narina ne Ntewa Mali, kionã ya ne teke e inu? !In na nepiun tan ko, e kia kiena ne Ntewa, sane yoko ko na ve ola re nakoaena van inu.”

⁹ Ana Yesu piun tania, pisape “?Ko na kionã kia ai?”

Ana ninuna viowa pisatamñea, pisape “In sa kia Yaru Moki na Mara, komin imimi moki liu.” ¹⁰ Ana ninuna viowa nañane piuyun mñareran ke petan Yesu sape ve mñene plan la re vetan mñala nene.

¹¹ Ana e yepas nen kunus nae yo nene, pupia ãegas nen nompui, la asun akolkol mña e porotano, naña tol sane manu lua [2000], ¹² ãisi na yermare la nañane atagi, apiuyun mñarera petan Yesu, asape “Awis,

oligan imimi meva e nompui la nene, otamãan imimi meva mese e losinela.”

¹³ Ana Yesu tamãan pan la, pisape “Pogaga, amiu avano.” Ana lala amolue petan yar nañane, apa e los nen nompui la nañane. Ana veraga ga, nompui la nene akiriri, apito tano e yeparpas nen kunus nene, amloloru apito tano e pupia lapa nañani, ana la amunmãar lan wii na amarmare.

¹⁴ Ana yaru navisuaren nompui la apureure, apito umãa, apisawal sur nene, a lala apisawal mēna e yo tañena la naña sike ne, kila narui na yeririna la moki naña apavin asape avisulia. ¹⁵ Ana pogos naña la apavini, apisu Yesu naga sike amio yaru naña sumo ninuna viowa la ase naga, mian pa kulmrae rui, pa ruru pa rui pe maran ka re si poli. La apisu naga pimi po si sanene rui, amaraunia. ¹⁶ Ana la naña asuñesania apisu ke sur la punu ga nene, la asunyu pan yeririna tañena la naña apam marea, la apisayu sur la naña Yesu miyumãen pan yar nene, a sanapen nompui la naña amloloru apito e wii. ¹⁷ Ana la apisu sane piowa ga, amãareran ke pan Yesu asape naga monar ure vetan kiela yo.

¹⁸ Ana ãisi na Yesu la apito si tano e kiela waa, pogos naña Yesu pa ke metava e waa, yar naña sumo ne, naga pitomi piun mãareran ke pan Yesu, pisape “Awis Suñe, in na sineun nesape ko otamãania ita la nini!”

¹⁹ Ana Yesu pe tamãan re poli, pisa pania, pisape “Peraga, popon sa ova si umãa, ovisayu van la naña na mratava pun ko amio kionã erau lala, ovisayu van la sanape naña Ntewa sinena miye ko pañisi, ana kila po na po sanene pan ko.”

²⁰ Ana yaru nañane ãasuñe sina, pa e yo punu ga e lañas naña puna, naña apio ke asape Pulku-mali Lualima, naña yaru la naña Le Yu lala pe asu re e poli, ana

pisawal ke yumãena wo naña Yesu miyumãen pania. Ana lala naña amiyagogon kiena sunena nene, lala amilan pañisi.

Narina ne Saeras naña sira, amio sira naña tol kulkota mãana ne Yesu Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Ana Yesu la akome waa, akusro sina kompas nen lapa naña narui, ana pogos naña Yesu pula pa ura sane na, pupia ãina na yeririna la apim akovivi sina asike. ²² Ana yaru keviu tai na yumãa na lotena nae yo nene, kiena kia Saeras, naga pimin sape visu Yesu, pimi lavisinia, kinai tano puna. ²³ Naga tagi pania, piun tania, pisape “Naruu naña sira, naga mai na mai, ana nanagane na pona naga mare pa yo rui. Ana nepiun ke tan ko vena ko oim, oligan lumomãa te naga, vena loge wo sina, mal ve piavi re laa sane wa.” ²⁴ Ana Yesu ãarlar sumãalu, amio yar nañane apavin, ana yaru la moki e ãina la nene, la mēna ataveve la, naña amigagar la ga e yepas nena ne Yesu apano.

²⁵ Ana lala yaru tai naña apa ataveve ke Yesu sanene, naga sira, naña inanena na kupario teke e naga legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua rui. ²⁶ Ana sira nene, naga pul yaru na kilaruruen inanena la pano-o kiena kilavaru la ãisi, akilayon naga pano-o pañisi, ana naga mloge maran taaga sike, inanena nene naga pimi keviu lue ga legiena punu ga. ²⁷⁻²⁸ Naga mloge yam moki rui naña yaru la apisayu ke Yesu, ana kiena sitomena tai na, sitom ke sape “Visae netol ga mãana kulkota, yoko kiau inanena naga ãisi.” Sanene narui na pa tapolou likan yeririna la nañane, naga pimlilue lavis varaun māsina ne Yesu, kian limana sane na, tol ga mrapogos nen kulkota mãana ne Yesu.

²⁹ Pogos naña naga tol kulkota mãana Yesu sane na, veraga ga e aora nene kiena kuruta nañane ãisi, ana

naga mnunun luþaria e naga sane kiena inanena naga kovio petan rui. ³⁰ A Yesu mēna mnunun luþar sur tai, sane puriuna tai kovio petania, ana naga pilon veraga ga likan yeririna la naþane, piunia pisape “?E, ane tol ga mña kulkota nanagane?”

³¹ Ana kiena nalogena la apisatamea, asape “?Ko na opiun osape ane tol ko ga nagane, sanape ne, ko pe opisu re yeririna la moki manene na amigar la akovivi ko ke ne po?”

³² Ana naga sumña kiraweke mñaga sape kirawal li ane tol naga. ³³ Ana sira naþane kilia pa rui, sape naga, naga marau paþisi, sinena kurkur na kurkur, þisi na pimi puna Yesu, kinai tano e mialana, pisawal sur punu ga. ³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Auia, nalelagaena ga kiomña e inu kila ko omloge si po narui. Kiomña inanena naga kovio nenaga. Sumñarena kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuþe ko sina ga oto uña.”

³⁵ Ana pogos naþa Yesu pis ke pan sira naþane wa, visena tai kom ma uña mñana ne Saeras pitomi, pisawal pania sape “Narumña sira naþane naga mare rui. Yoko ve oure re si pupia navianena nene vavini, ve okila kare re naga.”

³⁶ Ana Yesu mloge mña visena nene, pisa pan Saeras, pisape “Ve sinemña viowa re, olelaga ga marera e Ntewa.” ³⁷ Ana Yesu pisaluþar yeririna la punu ga sape la asumñara ga ve ataveve la re avavini, naga pure ga la telu Pita, a Semes amio wenla naþa Yoane apavini. ³⁸ Pogos naþa apa lavisin uña mñana ne yar keviu naþane, apisu yar la sinela piowagan ke nin sira nene rui, la asike atagin ke, amlolokain ke. ³⁹ Ana Yesu pa loyuma, pisa pan yaru la nene, pisape “?Sanape ne amiu amlolokai keviu ke, atagi ke sanene? Sira nene naga mare re poli, naga momalio ga ne.” ⁴⁰ Ana la apitale viowa ga pania.

Ana Yesu pisa pan la apa vanua, purear ga anenane sira nene amio arimana, a kiena nalogena la telu naþane apa e lele naþa tas nen narin sira nene mñeke ea. ⁴¹ Ana Yesu pa mlilu tarar limana, pis pania kome kiela visena, pisape “Talita kum,” kinas nen visena nene pisa ke sape “Kiau narin sira, ko osuñalu lia.”

⁴² Ana veraga ga e aora nene, narin sira nene naþa kiena kas tol lualima taaga pa lua [12], naga sumñalu, mial. Ana pogos naþa la apisu sur nene, amilan na pano-o kiela sitomena plas ga. ⁴³ Ana Yesu pisa pan la pisape ala re kinanena tai vania, a pisa mēna pan la pisape yeririna taþena la ve aloge re sur nene.

6

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Ana Yesu molue e yo nene, þasuþe sina ga pimi kiena, amio kiena nalogena la. ² Ana e Legiena Wa, naga pa amio yaru lala nae kiena yo nene e loyuma e kiela yumña na lotena, ana sumña pian la ke. Ana pogos naþa la amloge amilan kiena visena la pano-o paþisi. Ana la apisa apisape “!Aulai! ?Yaru nene naga þar sur la nene pe? ?Naga tol namanmaruaena nene sanape? A naga kila ke kile la nene sanape ne? ³ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga yaru na yumñaenen ga yumña, naga pe narina ne sira naþa Maria, a la nene, Semes, a Yoses, a Suta, a Saemon, naga pe wenla ne la nene. A vinena lala, la ga naþa asike amio ita ne.” Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naþa pe navisawalena, yaru taþena lala akilia avatanon naga, ana yaru nae kiena yo, amio mēna namratava puna, la ga nene taþatete avatanon naga.” ⁵ Ana e kiena yo wawa nene, Yesu taþatete kila kile

la ea, ana naga mligan ga limana e yaru la lua la ga naña aminana, amloge si po. ⁶ Ana Yesu sinen pula mila pañisi komin yaru la nae kiena yo wawa naña pe amlelaga re e naga poli. Pisi na naga petan kiena yo, mial pa e pulkumali tañena lala ana pian ke yeririna lala.

Yesu mligan plan kiena nalogena lala pepe lua

Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6

⁷ Ana Yesu pio kiena lualima taaga pa lua nene, pis ruru pan la, mla namareraena pan la vena akilia ataulu ninuna viowa lala, a sirau-
nia mligan plan la pepe lua apano. ⁸ Visena wo la nene naña naga pisa pan la sumon naña lala apano, naga sanini, pisape “E lepas na kiamiu mrapa, yoko amiu ve awar re sur lañas amio amiu, ana kiamiu plasgai ga alararia avano. Yoko amiu ve awar re kamiu kinanena pñasia, pona karo lala, pona varu. ⁹ Amiu akilia ayen kiamiu kulus nen lamiu lala, a ve awar re mñamiu kulmrae tañena lañasia, mñamiu kulmrae taaga nane amiyenar ke ne sa ayal avano.”

¹⁰ Ana Yesu pisa mñena ga, pisape “Pog naña sa la awere amiu ava loyuma mñala, ana amiu monar akekanan ga nasuen amio na mratava nene, vano tol pogos naña sa amiu avatan si pulkumali nañane.

¹¹ Ana visae pulkumali tai, yeririna lañas yepela mavin were amiuenta ava mñala uña lala pona yepela mavin loge amiuenta, amiu aligan ruru kiela yo nene mñeke na, ana pogos naña sa amolue e yo nene, monar atanvan puluyavi nae yo nene naña sike e lamiu, sane kile tai, pona kiamiu visena mñarera tai pan la, sane yoko lala akus nakoena tai naña mesmesun ga kiela pñelaga viowa nene.”

¹² Pisi na kiena nalogena lala apa amlologon pan yeririna lala asape monar avilopu la, ¹³ ana la añene

plan ninuna viowa la moki e yeririna lala, ataron mñena narin wel na mras nen olip e pñarin nainanena la moki, sane kile na navisa ruruena kiena ne Ntewa, ana la amloge po sina.

Parin Suñe Erot Antiñas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴ Ana e pogos nene, Parin Suñe Erot naga mñena mlogeli mña sur la naña Yesu miyumaenia, komin kia kiena Yesu, apisawal ke pa rui e yo punu ga, a yeririna la punu ga akilia pa rui. Yar la pñasia apisa ke Yesu, asape “Naga na, pe Yoane Nakeena si ne, naña naga mal sina e marena; sur ne na nene kila naga puriuna kawan nakilaen kile la sanene.” ¹⁵ La pñasia apisa ke asape “Naga na yer marua Elaisa na konua rui,” a la pñasia apisa ke asape “Naga navisawalena tai ne sa naña yermarua navisawalena lala nakonua manene la rui.” ¹⁶ Ana pogos naña Suñe Erot mloge sur la naña Yesu naga kila ke ne, ana naga pisa sape “?Yaru nene, pona Yoane Nakeena ke sina ga ne. Inu netero pa pñarina pa rui, ana nanagane naga mali sina e marena yo?”

?Yoane Nakeena mare sanape?

¹⁷⁻¹⁸ Ana Suñe Erot pisa sanene vanon naña naga mñemar Yoane Nakeena mare nanua rui, ana naga marau pañisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: Wenla Suñe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naña lalua arimala taaga a anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Erotias. Ana siraunia, Suñe Erot pa pñerelua lein sira nene pe wona. Ana e pogos nene Yoane pis pa Suñe Erot, pisape “Sur mesmesu re nene poli, naña ko opurelua sira nene, komin naga pe wona ne womla.”

Ana Erotias pe kekanan re nena visena kiena ne Yoane nene, naga

sinena karia, ana Suḗe Erot mligan kiena yeririna la ḗsasia apa atararia, apiari naga amligan pa e yuḗa nakoena. ¹⁹ Ana Erotias sinenan ke sape monar weḗar Yoane, ana naga kila ḗele ga, ²⁰ komin Erot maraun wemoḗarena. Naga maraunia komin naga kilia ruruia sane Yoane naga pe yar mesmes tai a pe yar wa, naga puar ruru ga suḗa ga. Yam la moki naga mligan visenan Yoane pa puna lalua asun, naga kekaran visena kiena ne Yoane la paḗisi, ana yam punu ga, visena la nene miyur ke naga, kila narui na naga kiena sitomena peve lua ke narui. ²¹ Pe piavi re poli na, Erotias ḗal kiena mrapa tai. Nane e pogos naḗa la akila ḗaḗagena nasitoḗalen legiena naḗa Suḗe Erot paeme ea, ana Erot naga kila kinanena kana kiena yarkeviu lala, amio nasumonena na yuḗaena kiena, a yerkawa taḗena lala nae yo naḗa Kalele. ²²⁻²³ E pogos na ḗaḗagena nene, lomearu kiena ne Erotias naga polu e marala, ana Suḗe Erot la akekaran kiena wolena paḗisi, naga pisaaria ḗarera pania, pisape “Suri ya naḗa visae oviun tan inu, nekilia netamān ga van ko, va tol komḗas nen kiau sur make ga lala.”

²⁴ Pisi na sira naḗa pa vanua, piun petan anena naḗa Erotias, pisape “? Aua, yoko neviun yar ne tania?”

Ana anena pisa pania pisape “Ovisa ga vania ovisave, naga monar kus ga ḗarina ne Yoane Nakeena van ita.”

²⁵ Ana sira naḗani miroro si pa loyua, pisa iroron ga pa Erot, pisape “In na sineun nesape okus ga ḗarina ne Yoane Nakeena ḗene pialo tai imi ga nanagane e nini.”

²⁶ Ana visena nene kila Suḗe Erot mloge piowa, pe sinenan re sape kilaro kiena navisaarena naḗa pisaar ḗarera rui e maran kiena erau lala,

²⁷ ḗisi na veraga ga e ḗa nena ga e pogos nene, naga miila kiena yar na mara tai pa pisa, pisape akus

ḗarina Yoane vano. Pisi na lala apa e loyua e yuḗa nakoena nene, atelua kolmekina, ²⁸ ana la amligan ḗarina ḗene pialo tai, akus pimi pan sira ḗee naḗane, ana kus pa pan anena.

²⁹ Ana siraunia, pogos naḗa nalogena kiena ne Yoane la amloge suri nene, la apimi akus tasnena, apa amligan e lotap. Ana suniena kiena ne Yoane Nakeena maro ga e nene, ana pogos naḗa Erot mloge suniena kiena ne Yesu, kila naga marau paḗisi, ḗape Yoane Nakeena nene naḗa naga ḗemaria, mal sina.

Li nalologena la apa amlologon visena kiena ne Ntewa ḗisi na aḗasuḗela sina

Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-13

³⁰ Ana e pogos nene, nalologena la naḗa Yesu mligan plan la apa amlologo, aḗasuḗe la si apimi. Ana lala apisayu pa Yesu sur la punu ga naḗa amiyuaen pan yeririna lala, a sanape naḗa apian la. ³¹ Ana yar la moki naḗa asua apimi ke pu Yesu, ḗisi na apano, ana ḗisi na taḗena si la apimi, ḗisi na apano, salue ga nene, Yesu la pe apa ruru la re nenaga, pe aora re tai naḗa la akilia ala narin kinanena tai. Ana Yesu pisa pan la, pisape “Aulai, ita, tevetanli la e yo nini wa. Teva takale yo tai naḗa naga yo ḗano, akilia avaruru amiu ea.”

³² Pisi na la apa akus waa tai, asape ava akale yo tai lepas nen lapa naḗa pe yar la asu re e poli.

Yesu pagan yeririna la moki taulu manu lima [5000]

³³ Ana yeririna la moki apisu sane Yesu la apa ke sanene, la ḗena ga amolue e kiela pulkumali lala, akiriri ataveve la akom ura, apato atolḗesa yo nene naḗa la apisu sane waa naga pato ke ea, la asumon Yesu lala. ³⁴ Ana Yesu pa ura, pogos naḗa pisu ḗina na yeririna naḗa asike pa ura rui, naga sinena mie la paḗisi,

komin naga pisu la sa naña sipsip la naña akuspal mrapa, pe yar re tai naña kilia visuar la, ñisi na naga pa sun pian la e visena wo la moki.

³⁵ Ana pogos naña mrae pito tano, nalogena lala apimi puna, apisa asape “E, Suñe, yo nini naga pe po re poli, a lavisi mēna yemalolo narui.

³⁶ Ana popon ko oligan ñina la nene awasuñe ava mñala umña pona pulkumali lala vena awul kala kinanena la ñasia.”

³⁷ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Toko, popon amiu ga awar kinanena ñasia van la.”

A lala amape Yesu naga pe pisa ruru re poli, ana la apisa asape “! Ke, peraga yo! Pona ko na sinomñan ke osape imimi mowar pupia kieta varu ana mevato meul kilaparavi torokin lala manu moki nene akania!”

³⁸ Ana Yesu pitetalia la, pisape “Amiu avato avisulia añara ke kilaparavi via na sike amio amiu nanaganane.”

La apato apisu pae na, apam sina ga apisape “Memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naña satin lua ga.”

³⁹ Ana Yesu pis pan yeririna lala, pisape “Amiu atotano e vilumñini wa,” ⁴⁰ ana la atotano e ñegas lala, ñegas lañasia sane lualima lima [50], ana ñegas tañena lañasia sane ponotia taaga [100]. ⁴¹ Ana naga mla narin kilaparavi lima nañane amio narin satin lua nene, kira pa ma e peni, pisa potena pa Ntewa vanonia, ñisi na kaweroro narin kilaparavi lima nañane kian pa kiena nalogena lala vena avion plan van yeririna lala, pion mēna narin ika lua nañane sa ke ga.

⁴² Ana la akan mña pano-o, meñela la kawa pañisi, ⁴³ ana kinakinas nen kinanena la naña akanligania, torokin akon si va e karo la tol lualima taaga pa lua [12]. ⁴⁴ Ana yaru la naña akan kinanena nene, yermēne ga lala, la atol sur sane manu lima.

Yesu mial yau metava e wos nen lapa

Matiu 14:22-23; Yoane 6:16-21

⁴⁵ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, asumo akusro pupia lapa nene ava lepas ñasia e kumali naña Petsaeta, ana in na nesuwa nesumña neligan plan ke ne yeririna la nene wa.” ⁴⁶ Ana pogos naña naga mligan plan yeririna la nene apa pae na naga pa metava e kunusia vena len. ⁴⁷ Pogos naña yemalolo ke narui, waa nañane mēke perina pañisi, lika e lapa, ana Yesu naga taaga sike ura. ⁴⁸ Ana naga kira pisu la na mñarera pan la na valuanen waa pañisi, komin la apane ke pupia lagi, kila kiela waa naga pure malum ga. Pogos naña lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, mial yau ga metava e wos nen lapa. Suri ne na nene vena naga va ñesan ura sumon la, ⁴⁹ a pogos naña lala apisu naga mial yau ke e lapa pimi pula sanene, la apionia asape “!Aulai, suri ya ne pimi ke sanene! ?Yermare yo, pona yar ne sanene?” ⁵⁰ Lala punu apisu naga sa nene, amarau pañisi.

Ana veraga Yesu pisi pan la, pisape “!E, ve amarau re, in ga ne.” ⁵¹ Ana Yesu ñiyu pa metava e waa amio la, ana veraga ga e aora nene, lagi nene mare, ana la naña asike e waa amilan pañisi. ⁵² Amilan sanene komin kiela sitomena la mñarera ke wa, la pe apisu kilia re sur la naña Yesu naga kilia yumñania e kiena puriu kawaena poli, sane ya naña miyumñanen amio narin kilaparavi la lima nañane.

Namaiena lala atol ga luas nen kulkota mñana Yesu

Matiu 14:34-36

⁵³ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela wa, apa atol yo tai, kiena kia Kenasaret. Ana pogos naña akoan kana kilavaru pa ura, ⁵⁴ apula petan kiela wa, ana verakorena ga yaru nae e yo nene lala apisu kilale Yesu. ⁵⁵ Ana lala akiriri

atelivi piora e m̃ala yum̃a lala, akus kiela inanena la e m̃ala tog, apa ke e yo la naṓa amloge asape naga pa ke ea.

⁵⁶ Ana e yo punu ga naṓa Yesu pa ke ea, e yum̃a lala, pona pulkumali lala, pona mrapa lala, akus ke kiela inanena lala, amligan ruru la ke pa rui e yo metava lala, la apiun ke tania asape visae naga tam̃ania ana inanena lala akilia atoliga m̃ana luas nen kulkota. Ana lala naṓa atolga sanene, kiela inanena la ṓisi, amloge po sina.

7

Nalogenena kiena Yesu la pe ataveve re ṓelaga marua kiena le Yu la poli

Matiu 15:1-9

¹ Ana e pogos nene, le Varasi la ṓasia apimi lele taaga puna Yesu, amio m̃ena navianena navisaluaena, naṓa lala akom garo Yerusalem apami. ² Ana lala apisu ke sane pogos naṓa nalogenena kiena Yesu la akinana ke, lala akila sane e nakiravaena kiena le Varasi la, la nene limala la na piowa ga. Na nene vanon pe ataveve ruru re narin mrapa la moki naṓa na kevanen limala sa naṓa le Varasi la apisa ke asape yar naga monar yum̃aen, sumon naṓa kinana.

³ Nanene komin e pogos nene, le Varasi lala amio le Yu taṓena la am̃areran ke paṓisi nayum̃aen ve sanene, vena taveve ruruen kiela ṓelaga marua na kiela nalotena na sumo lala. ⁴ La akila ke sanene pogos naṓa amiyal apa kumali, pona akom pe, ana pogos naṓa la awasuṓe la si um̃a, la monar ataveve kiela navisaluaena na kevanlaen amerarava wo pona ave wa ruru sina. Pisin nakilaen sanene, la akilia akinana narui, komin visae la ve akila re, taṓatete atol kala kinanena. Ana kiela narin navisaluaena m̃ena laṓas moki naṓa monar atavevea, naṓa ṓasia, na kevanen m̃ala piala la monar akevan ve sanene ve sanene, a ṓasia, sane monar avilvan kala piaki ve sanene ve sanene, a

ṓasia, naṓa nakevanen kala pialo la naṓa amiyum̃aen e pras ve sanene ve sanene, naga pa sa la nene.

⁵ Sur ne nanene kila le Varasi la apiun petan Yesu, asape “Komin ya ne kioṓa nalogenena la pe ataveve re ṓelaga marua la na kieta nalotena na sumo la poli, naṓa kieta nasumonena la apian itania. Ana kioṓa yar la nene, la akinana ga e limala namname lala, komin pe akevan ruru re limala la poli.”

⁶ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Pe lelaga ga, navisawalena Aisea na sumo naga pisayu ruru amiu ga yeririna na visokanen lala, naṓa naga mlologon visena naṓa Ntewa naga pisa, naṓa naga pisa sape ‘Yeririna la nene la apatanonu ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena naga sike perinan inu paṓisi wa.

⁷ La amiyeluarnu ke, ana pe sur korena ga, komin pog naṓa la apian ke yeririna lala, apisa ke asape visena nene kiena ne Ntewa, ana peraga, visena nene naga pe kiela ga yeririna lala!’ ” *Ais 29:13*

⁸ A Yesu pisa pan la, pisape “Amiu na amligan lua ke navisaluaena kiena ne Ntewa, apuarar ke ga ṓelaga marua kiena ne yeririna lala m̃arera. ⁹ Nanene naga pe mesmes re naṓa ayum̃aen sanene poli, komin amiu am̃areran ga nataveveen ṓelaga marua kiena ne yeririna lala, a nanagane amiu akila pano-o ṓelaga marua ga la nene naga sike narui, miaslua make navisaluaena kiena ne Ntewa. ¹⁰ Amiu na ve asitom re asape amiu akila ke sanene, ana yoko nevisa kiamiu tai, naṓa amiu asuṓa akila ke. Amiu asitom̃al li navisaluaen kiena Mosis, naṓa pisape ‘Ologear arimoṓa amio anom̃a,’ pisa m̃ena sape yar naṓa sa vis viowa van arimana amio anena, awemom̃aria. ¹¹ Navisaluaena nene pisa ke sape ita monar tevisuar ruru ita kieta yermarua lua nene, ana amiu na akila pe taṓena. Visae yar

tai kilawoia sape kiena sur laḡasia pe kiena ne Ntewa, ana pogos naḡa kiena yermarua lua kiela sur re poli, aim aviunia, yoko amiu avisa ya ne vania? ¹² Yoko amiu aḡareran vania, avisave 'Toko, ve otamān re van lalua nene, vanon kieta ḡelaga naga pisa sape sur naḡa tepisaarwoia pan Ntewa, ko na monar owar ga van kiena yar wa lala, ve otamān re van yar taḡena lala.' ¹³ ?Amiu na apisa ke sanene, ana sanape na sanene? Amiu na asumāl ke mārera e kiamiu ḡelaga marua, amiu amligan lelein ke pitove, ana kila ke naḡa ḡelaga marua la nene naga kila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe sur korena ga. Ana pe naga re ga nene poli, amiu akila ke mēna sur la moki sanene."

Suri la naḡa kilia kila yaru naga pe namname e marana Ntewa

Matiu 15:10-20

¹⁴ Pisi na Yesu naga pio si yeririna lala pisape aimi veraga puna, ana pisa pan la, pisape "Amiu punu ga ayagogan ruru inu, monar aloge kilia kiau visena la nini. ¹⁵⁻¹⁶ Pe sur re tai naḡa teke vanuan yeririna, naḡa sa naga va loyuma e losinena kilia kila naga namname e marana Ntewa. Ana suri ga la naḡa sike loyuma e losinena yeririna, pogos naḡa molmolue e naga, kila naga ve namname e marana Ntewa."

¹⁷ Ana Yesu petan yeririna la nene, pato si uma, siraunia kiena nalogena la apim, apiun tania e kinas nen ḡakaiwa naḡa naga pisayu pan la. ¹⁸ Ana Yesu pisape "?Ei, sanape, pona amiu mēna pe ḡarimiu pike re sane la nene poli yo? Komin ya ne amiu mēna pe apisuluḡar re sur nene poli, sane suri la naḡa teke vanua, sane kinanena lala, visae va loyuman yeririna, sur la nene naga taḡatete kila yeririna viowa e marana ne Ntewa. ¹⁹ Nanene komin sur la nene pe tol re kiena sitomena poli, la apato ga e mēḡena, ana la amolue akom sina ga e yepena." Yesu pisa pa sanene narui, siraunia,

yeririna la apisuluḡar kiena visena, naga pisa kilale pisape pe kinanen re tai poli naḡa yeririna monar lonia vena mekiki e marana ne Ntewa, ana kinanena la punu ga naga pon na kanena.

²⁰ Ana Yesu pisa mēna sape "A suri la naḡa sike pa e yeririna rui, ḡisi na amolmolue e kiena malena, sur ne la nanene naga kilia kila yeririna ve namname. ²¹ Nanene komin e los nen yeririna, ḡelaga viowa la na amolmolue ke ea, suri ne la sane sitomen viowa, kolau, vinauena, nawemomāren yaru, navinaunen wona yar taḡena, ²² sinenanen sur kiena yar taḡena, ḡelaga viowa lala, visokanena, kilaroen navisaluaena, veveyuena, navisa kareen yaru, nawarwarena, navilaveena, a ve woweena. ²³ Pelaga viowa ne la nene amolmolue e los nen yeririna, sur la nene kilia kila yeririna ve namname e marana ne Ntewa."

Yesu mēnelua ninuna viowa e sira mēe tai

Matiu 15:21-28

²⁴ Pisi na Yesu petan yo nene, pato tano garo pulkumali nae Taea. Ana pa e uma tai, sape kila sane yaru la ve akilia re asape naga sike e yo nene, ana naga tapolou ḡele ga sanene. ²⁵⁻²⁶ Ana sira tai sike e nene naḡa kiena lus la kom ma Kris apitom, naḡa la pe ape Yu re poli, apitom asike yo naḡa Ponosia lavisin Seria. Sira nene, narina tai na sira, ninuna viowa teke ea, pogos naḡa naga mloge asape Yesu naga sike e yo nene, naga pa kinai e mialana, tagi pania sinenan pisape naga mēnelua ninuna viowa ure vetan narin sira neḡe. ²⁷ Ana Yesu pisatame pania, pisape "Ana sisi mesmes la na monar akinana ko ne wa. Pe mesmes re naḡa nowar plan kinanena kan sisi la vetan la, nevagan lokul la ea." Naga pisa sanene komin e pogos nene, le Yu la na asitom ke asape la ga ape narina Ntewa, la apio kare ke la naḡa pe ape le Yu re la poli, asape "Amiu na ape lokul lala."

²⁸ Ana sira naŭa pisatamē pania, pisape “Ko na opisa pe lelaga, Suŭe, ana lokul mēna la apa ke lavisin lele na kinanen kan sisi kokan lala, akilia akan korkoro kinanena la naŭa kekapili sike e porotano.”

²⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko na opisatamē kinas nen kiau visena nene po paŭisi. Ana komin kioma visena nowo nene, nepisuluŭar sane opiawa mārera e inu. Poga, okilia ovato si umā, ninuna viowa molue petan narumā naŭa rui.” ³⁰ Pisi na sira naŭa pato si umā, pisu narina pa ruru ga toŭa ga, toŭa momalio mā pogaga e māna tog.

Yesu kila ruru yar tai naŭa kiligana la poŭe

³¹ Ana Yesu naga mligan yo nae Taea, pato kome pulkumali taŭena tai, Saeton, ana naga pam sina ga e lapa nae Kalele, e lepas nae yo naŭa apio sape Pulkumali Lualima. ³² Ana la nae yo nene aŭure yar tai pimi puna, vena naga ligan limana te ea, komin yar nene kiligana la poŭe, mon mā mnenene ga. ³³ Ana Yesu ŭurelua yar nene petan yeririna moki la naŭa asike lele nene, lalua apa li laa perina sane. Ana naga kian mrasilmana pa e pulkiligana lala, ŭisi na mla wasirina, plan e purmenen yar naŭane. ³⁴ Ana Yesu kira pa ma e peni, pure kiena yalua keviu, pisa pan yar naŭa e kiela visena, pisape “Epata.” Visena nene kana kinasia sape “Ovike.” ³⁵ Ana veraga ga, yar naŭane kiligana la pike, a purmenena naga kululu sina, kila sane naga mloge ruru si sur lala, a pis ruru sina.

³⁶ Pisi narui na Yesu pisa māreran pan la, pisape ve ava asunun re sur nene van yar taŭena lala, ana silaga pogos naŭa pisa sanene pan la la apa apisalelein ke pa e yo punu ga.

³⁷ Ana la apisawal-lelein sa nene, komin sinela la pula na pulan sur la punu ga naŭa apisu Yesu kilia taŭa. La apisasa ke asape “Yesu nene kila la naŭa kiligala la poŭe amloge si

suria, a kila la naŭa apis pule ga, akilia apis ruru sina. Aulai, yar nene kila sur la punu ga po na po pa ŭisi.”

8

Yesu pagan yeririna la miyuve manu vari [4000]
Matiu 15:32-39

¹ Ana e pogos tai, pupia ŭina na yeririna la moki apimi sina pu Yesu, la asumā amio pano-o, viso kar la, ana la pe kala kinanen re poli. Ana Yesu pio kiena nalogena la apimi lavisi puna, pisa pan la pisape ² “E, in na sineu miye ŭina la nini paŭisi, komin naŭa la asike amio ita legiena telu ŭaro rui, kala kinanena la ŭisi.

³ Ana viŭae netamān la ava umā māla naŭa pe akinana re sanene poli, pona laŭas viso kar la e mrapa komsusa, kilamarala malko, komin laŭasia māla umā la sike koperina paŭisi.”

⁴ Ana kiena nalogena la apisa pania, asape “?Ana tevagan yeririna la nene e yo korena nini sanape ne?”

⁵ Pisi na naga piun tan la, pisape “?Amiu amlarar ke kilaparavi via?” Ana la apisatamēa “Olua ga ŭa.”

⁶ Pisi na Yesu pisa pan ŭina moki la nene, pisape “Amiu atotano e yo nene wa.” Naga mla kilaparavi la olua nene, pisa potena pan Ntewa panonia, ŭisi na kawewowaia, kian pan kiena nalogena lala vena akianlelein van yeririna lala, ŭisi na la apion tetain pan la. ⁷ Ana la amla mēna narin satin lua la ga e pogos nene, a Yesu mlotuwo mēna ga, pisa pan la sape ava avionlelein mēna ga van yeririna lala. ⁸ Ana la naŭa akinana pano-o, meŭela la kawa, ana korkoro kinanena naŭa akanligania, aŭar akon pa e karo olua. ⁹ Ana la naŭa akinana e pogos nene tol sane manu vari.

Pisi na Yesu miila si ŭina la nene aŭasuŭe si māla umā lala, ¹⁰ ana naga pa e kiela wa, amio kiena nalogena lala, apetan yo nene, akusro apa atol yo tai naŭa kiena ki Talmanuta.

Yar keviu la ðasia asape avisu kile tai

¹¹ Ana e pogos tai, le Varasi laðasia apim asape agorua Yesu, asape ataðali mēna ga naga, ana la apisa asape “Imimi sinemimin mesape ok-ilali pupia kile tai van imimi, naða sane okila e puriu kawaena nae ma e peni.”

¹² Ana Yesu naga miyuveve pa kona, sa naða sinena maren la pa rui, naga pisatañe la, pisape “? Sanape na amiu na nanagane, sine-miun asape avisu kile tai ne sanene? Nepisa ke pe lelaga pan amiu, sane peraga, yoko kiamiu lus la na nanagane taðatete avisu kile tai.”

¹³ Ana Yesu pure petan la mligan la asike na, pa si e wa, pa kusro lapa komðasia pa lepas na vano.

Nasumonena nalotena la asuñña akila ke ðelaga viowa la kapurulue ke

¹⁴ Ana pogos naða la apetan yo nene apa atol komðas nen lapa nene, amilan sane sinela pon nawararen kala kilaparavi ðasia amio la, ana la amlarar ga kilaparavi taaga teke amio la e wa. ¹⁵ Ana Yesu pisa visena tai pan la, pisape “Amiu monar avisuar ruru amiu, vanon is kiena ne le Varasi la amio Erot.”

Yesu pisa is nene, kana kinasia ðelaga viowa kiena ne nasumonena lala, ana nalotena la pe asitom kilia re poli. ¹⁶ La amloge visena nene, apisayu ke pan la, apisape “Pona naga pis sanene vanon ita pe toðar re kilaparavi laðas pimi poli yo.”

¹⁷ Ana Yesu kilia mña kiela sitomena lala, ðisi na pisape “?Amiu apisayu ke asape ita pe toðarar re kilaparavi komin ya? ?Sanape, amiu pe amloge kilia re poli, pona pe apisu kilia re sur la poli wa? !Sine-miu la mñarera paðisi wa! ¹⁸ Amiu kilamaramiu la sike na, ana apisu kilale re sur poli, ana kiligamiu la sike na, ana amloge kilia re sur poli. ?Pona amiu pe asitoñal re si sur la

naða nemiyumñen pan yeririna la poli? ¹⁹ ?Pogos naða nekiantetain kilaparavi lima nanua ne pan yeririna la manu lima naðane, akan panoo meðela kawa, ana akon korkoro kinanena la nene pa e karo via?”

La apisatañea, asape “Imimi mokonkononia lualima taaga pa lua [12].”

²⁰ Pisi na naga piun sina ga, pisape “?A pogos naða lala manu vari nanua ne akan kilaparavi olua ga naðane, ðisi na amiu akon si karo via?”

Ana la apisatañea, asape “Imimi mokonkononia olua.”

²¹ Ana naga pis pan la, pisape “? Pogaga, ana sanapen nanagane? ? Amiu akiliali mña sur la nene, pona pere ke ga wa?”

Yesu kila ruru kilamara kata tai nae Petsaeta

²² Ana Yesu la apam atol pulkumali nene, Petsaeta. Ana la nae yo nene, a sumon kilamara kata tai pimi puna, atagi pania vena tol ruru yaru nene. ²³ Ana Yesu tarar limana ne kilamara kata, sumon naga pano, la lua amiyuve kumali apa lepas na vano. Pisi na Yesu mla wasirina, mligan e kilamaran yar luwoka naðane, mligan liman tea, ana piun petania, pisape “?Sanape, ko na opisu ke suria, pona pere ke ga wa?”

²⁴ Ana yar naðane kirava, kira pisu suri lala, naga pisape “Ee, nepisu ke yar lala, ana nepisu la sa ga purðes nen laki la amiyal ke na.”

²⁵ Ana Yesu mligan si limana e naga, yam luania, ðisi na yar nene kilamarana pimi po ruruia, naga kilia kira pisu si suri lala, kira pisu la merarava po na po paðisi. ²⁶ Ana Yesu pisa pania, pisape “Yoko ko ove ova re si ovisu la nene gar umña, oto mesmes ga momña.”

Pita pisawal sape Yesu pe Navisaarena lelaga

Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21

27 Pisi na Yesu amio kiena nalogena la asape avato e narin pulkumali lala naþa lavisin kumali keviu naþa Sisaria Piliþae, a e pogos naþa la amiyal ke apato e yo nene, naga piun tan la pisape “?Amiu amloge ke yar la apisa ke asape in na ai?”

28 La apisatamea apisape “Laþasia apisa ke asape ko na Yoane Nakeena sina ga, laþasia asape ko na Elaisa, þasia asape ko na navisawalena tai naþa na konua rui.”

29 Ana naga piun si tan la, pisape “?A sanapen amiu, amiu na apisa ke asape in na ai?”

Ana Pita pisatamea, pisawalia pisape “Ko na ope kiamimi Navisaarena kemua lelaga.”

30 Ana Yesu pisa mesmesun ga pan la, pisape “Pogaga, ana amiu ve ava avisawal lelein re sur nene van yeririna lala.”

*Yesu pisawal kiena marena
Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27*

31 Ana e pogos nene, Yesu siar naþa mlologon ke pan kiena nalogena lala, pisape Narin Yeririna, monar akila sur la ve moki naþa naga loge viowagania, ana nasumonena kiena le Israel lala, amio yar keviu kiena yar wa lala, amio navianena navisaluaena, þisi na la akovenlua naga. Ana Yesu pisa mēna ga sape la awemār naga mare, ana e kiena legiena na telu, suñalu sina, taulu marena. 32 Visena la nene, Yesu pisa meraravan po pan la, ana pogos naþa Pita mloge, naga piolua Yesu, pis mārera pania, sape visawoia, yoko monar ve ve sa re nene.

33 Ana veraga ga Yesu pilon māsina pimi pu Pita, kira pa pun kiena nalogena taþena la naþa asike ne, pisaluþar mārera pa Pita, pisape “!Yermare, oure vetan inu! Kioma sitomena nene naga pe sitomena kien yeririna ga, pe pe sitomen kiena re Ntewa poli.”

8:28 Mak 6:14,15; Luk 9:7,8 8:29 Yoan 6:68,69
Luk 17:33; Yoan 12:25 9:2 2Pit 1:17,18

Nalogenena kiena ne Yesu naga monar sitom korenan nasinenanena kiena

34 Ana Yesu pio þina lala amio kiena nalogena lala, sape aim puna, pisa pan la, pisape “Yar naþa sinenan sape taveve inu, monar sitom korenan nasinenanena kiena, monar kus kiena laki torovia, siraun inu. 35 Yar naþa sape taulu kiena malena, yoko kilalua. A yar naþa kilalu kiena malena vanon inu poña vanon kiau lologena wo, naga yoko taulua. 36 Visae yar tai war make sur na yomarava la punu ga ne, þisi na kupal mrapa na malena, naga pe taulu re sur wo tai poli. 37 Ana kiena sur nowo la naþa naga þaria, taþatete ulmaran si kiena malena. 38 Yeririna moki naþa lus na nanagane, la ataþa mlamulena viowa, la pe ape lelaga re pan Ntewa poli, la apiowa manene la, a la amawan ke yar taþena la vanon inu a vanon mēna kiau visena. Ana siraunia, Narin Yeririna naga yoko wasuþe sina ga, amio kiena navisi wa lala, amio naurarena kiena arimana, ana pogos naþa avim, visae yar naþa yepena mavin ke naga nanagane, naga mēna yoko yepena mavin yar nene.”

9

1 Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “Lelaga nepisa ke pan amiu, yeririna laþas na asuñal ke e nini, naþa þisi na taþatete amare, vano o tol pogos naþa avisu nasuþenena kiena ne Ntewa imi kate amio kiena pupia māreraena.”

*Yepena ne Yesu pimi pe taþena
Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36*

2 Siraun Legiena Orari þarovia, Yesu þere Pita amio Semes, a Yoane, la ga vari apa metava e pupia ravie tai. Asuñane sane na, nalogena la telu naþane apisu ga yepena ne Yesu pimi pe taþena ke narui, 3 apisu ga

8:34 Mat 10:38; Luk 14:27 8:35 Mat 10:39;

m̃ana kulkota la pilavila ke, miyuwowo na miyuwowo, miyuve make ga sur na yomarava la naṓa miyuwowo. ⁴ Ana akirawal m̃ena navisawalena Elaisa amio yermarua Mosis akate, lalua asike asun ke amio Yesu. ⁵ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suṓe, po paṓisi naṓa ita tesuṓa ga e nini. Popon sa meyuṓaen silparpara ve telu se e nini, moṓa tai, m̃ana yermarua Mosis tai, a m̃ana ne navisawalena Elaisa tai.” ⁶ Pita pis wowe ga sanene komin lala sinela kurkur paṓisi, amarau m̃ena ga, ana la amninue ga avisa yara.

⁷ Veraga ga lul tai pimi kalo la, amloge visena tai molue ea, pisape “Nanene naga pe Naruu, naṓa nekekan naga paṓisi. Amiu monar alogear ruru naga.”

⁸ Nalogenena la amloge visena nene, ana akiraweke ke e yo nene, ṓisi na pe apisu re si lalua naṓa poli, akirawal ga Yesu naga taaga suṓal sike amio la.

⁹ Pisi na lala apetan ravie naṓane, apitom ke sina ga tano, a Yesu pis m̃arera pan la, pisawo la pisape “Sur la naṓa Ntewa kila pan amiu apisuia, amiu na ve ava avisasawal re van yeririna la nanagane, vano-o tol pogos naṓa Narin Yeririna mal sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal van yeririna lala.” ¹⁰ Pisi na la amlogear visena kiena ne Yesu nene, amlarar ga pe kiela ga, ana la apiuyun ke sina ga petan la asape ya ne kinas nen kiena visena nene, naṓa pisape mal sina ga e marena.

Asitom ke asape Elaisa na lua sirau vim sina, ana Yesu sape naga Yoane Nakeena pa rui

¹¹ Ana nalogenena la telu nene apiun tan Yesu, asape “Sanape ne navianena navisaluaena la apisa ke asape ‘Elaisa naga monar wasuṓe ṓesia wa, ṓisi na Navisaarena nene naga m̃alivi?’ ”

¹² Pisi na Yesu pisataṓe la, pisape “Naṓa apisa ke ne pe lelaga, Elaisa naga monar imi ṓesia vena kilaruruen sur la punu ga susumo, ṓisi na Navisaarena kilia vim. Ana nasiriena wa pisa ke m̃ena sur taṓena tai naṓa pe asitom̃al re poli, naṓa pisayu ke Narin Yeririna, sane naga monar vane nataṓaliena la ve moki, ana yoko yeririna la asitom korenan naga viowa vaṓisi ne. ¹³ Ana nevisa van amiu, Elaisa nene naga pimi ga na wa, ana yeririna la yepela mavinia. Sa naṓa Visena Wa pisa, ana la akila pa piowa ga pan rui.”

Yesu m̃enelua yermare petan teras tai

Matiu 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Pisi na Yesu amio la telu naṓane apa ke sina ga puna ne nalogenena taṓena lala, ana apisu na pupia ṓina na yeririna la akovivi la asike na, apisu navianena navisaluaena la agorua la ke amio la. ¹⁵ Ana pogos naṓa ṓina la akirawal Yesu pam ke sina, amilania, akekan m̃ena naṓa asape avisu naga, akiriri apim puna, atalopan naga. ¹⁶ Ana Yesu piun tan nalogenena la, pisape “?E, amiu apisayu ke ya ne amio la nene?”

¹⁷ Pisi na lala yar tai pisa pania, pisape “Navianena, in na nepure kiau sisi yerm̃ene nini pimin ko vena ovisulia, komin purkol m̃arera tai kila naga. ¹⁸ Ana pogos naṓa kila naga, kovenlua naga pato tano e porotano, wasirina mlau piowa ga sa naṓa siripu, karar ke mraluena, a yepena punu ga miokamarmare. Ana nepure naga pamin ko, ko na osu re poli, ṓisi na nepiun ga tan kioṓa nalogenena lala vena la alen nam̃eneluaen suri nene vetania, ana la amiyuṓaen m̃a pano-o, akilapule ga yonia.”

¹⁹ Ana Yesu pisataṓe la, pis pan la, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe asuṓal m̃arera re nena e Ntewa. ?In na monar

nesuũa nemio amiu vano tol pog ya? Nemiowon amiu pa rui. Ana pogaga, akus teras nene vim punu.”
²⁰ Ana la aþure pimi, ana pogos naþa purkol nene m̃al Yesu, kila yepen teras naþane miokamarmare, mloru pato tano e porotano m̃eke pilolon ke, kila wasirina naga mlau piowa ga sa naþa siripu. ²¹ Ana Yesu piun tan ariman teras naþane, pisape “? Ana purkol nene siar kila sanene pogwai?”

Ana arimana pisataũaea, pisape “E, sur nene siar na konua konua rui, pogos naþa pe sisi ke ga wa. ²² Ana pimi tol nanagane, yam moki rui naþa sur nene kila ke naga mlolor pa e kapi po pito e puluwii. Sur nene kila kare ke ga naga paþisi, sape kilam̃aria, ana sa ko na okilia okila sur yan tai, imimi mepiun tan ko, awis, ko na sinem̃a ye imimi, oiila imimi komin narimimi nini!”

²³ Ana Yesu pisa pania, pisape “Nemloge ko na opisa sanene, osape sa in na nekilia nekila. Ana nepisa pan ko, visae ko na olelaga ga, okilia okila sur punu ga.”

²⁴ Ana ariman teras naþane pio verakorena ga pa Yesu, tagi pania, pisape “Nemlelaga tekak ga, ana pe nemlelaga toroki re poli wa. Awis, ko na oiila inu vena kiau nalela-gaena vim ve keviu laa sane wa.”

²⁵ Ana pogos naþa Yesu pisu þina na yeririna la apim moki manene la akovivi la, ana naga pis pa purkol naþa teke e sisi yerm̃ene nene, pisape, “Ko yermare na kiliga poþe, a na plapur, nepisa mesmes ga pan ko, omolue vetan naga nanagane, ana ve oimi re si loyũa e naga pogos tai.”

²⁶ Ana yermare nene ki viowa keviu, kila yepen sisi yerm̃ene naþane miokamarmare pano-o piowa ga rui, þisi na molue petania, pure pano. Ana yepen yar naþane malumu ga m̃eke, sa ga naþa naga mare pa rui, yar la naþa asike apisu

ke la apisa ke sa nini, asape “Ke, teras nene mare pa þisi rui.” ²⁷ Ana Yesu tarar limana, tarlua suũalu, ana teras nene suũal ruru ga sike.

²⁸ Ana siraunia, Yesu pato si uũa, a e pogos nene, naþa naga taaga sike, kiena nalogena la apim, apiun tania, asape “? Sanape ne imimi na mem̃enelua þele yermare petan teras nene?”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yermare la ne sanene, la am̃arera paþisi, ana leniena ga kilia m̃ene plan la.”

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ Ana Yesu la apetan yo nene, apa akom ga likan yo na e Kalele, ana e pogos nene, Yesu pe sinenan re sape yeririna la akilia suri la naþa naga kila ke poli, a e m̃ena yo la naþa apa ke ea. ³¹ Na nene komin naþa pian ke kiena nalogena lala e pogos la nene, a naga pisa m̃ena ga ke pan la, sape “Lavis̃i m̃ena narui naþa aligan Narin Yeririna va e liman yar la naþa awem̃ar naga mare, siraunia e legiena na telu, þisi na Ntewa tamalia sina.” ³² Ana kiena nalogena la pe amloge kilia re sur la naþa Yesu pisayu ke ne, ana la amaraun m̃ena naviun ruruen si tania.

“?Yar ane to metavan make yar taþena lala?”

Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Ana siraunia, pogos tai la apam atol si Kapeneam, apa loyũa e yũa tai, ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “? Amiu na akawe amiun ke visena ya naþa e mrapa?” ³⁴ Ana la pe apisataũa re poli, komin naþa lala amiyal ke mrapa apami, apis ke pan la, asape lala ane naga to metavan make la, po miyuve make la ga. ³⁵ Þisi na Yesu totano, ana pio kiena lualima taaga pa lua apim lavis puna, pisa pan la, pisape “Visae amiu yar tai naga sinenan sape vim sumo, pona

sinenan sape kiena kia to p̄esia, pogaga, naga monar kila naga imi maro, to vatanon la make ga, naga monar vim ve yar nayum̄aenen yum̄aena kiena ne yar taḡena la wa.”

³⁶ Ana Yesu pio narin sisi tai naḡa sum̄a ga pimi puna, mligan su likan la, ana tararia, pisa pan la, pisape ³⁷ “Yar naḡa kiena sitomena pato ga tanon inu, ana kekaran na kilaen wo van nisisi tai ne sanini, nanene sane naga kekaran inu ke pa narui. A yar naḡa kekaran inu sanene, pe kekaran inu re ga ne po, kekaran m̄ena ke pa naga naḡa mliganu nepimi.”

“Yar naḡa pe p̄isalup̄ar ita re poli, naga miila ita ke”

Matiu 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ Ana nalogena naḡa Yoane pisa pa Yesu, pisape “Navianena, imimi mepisu yar tai, naḡa naga m̄ene plan ke yermare lala, m̄ene plan la ke e kioḡa kia. Ana yar nene na, pe mekilia re naga poli, naga pe ita yar re tai poli, ana imimi mepisalup̄aria.”

³⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, amiu ve avisalup̄ar re naga. Visae yar tai sane pe lelaga, kila ke yum̄aena keviu la e kiau kia, ana yoko naga taḡatete si visanena kare kiau kia pogos tai. ⁴⁰ Yar naḡa pe p̄isalup̄ar ita re poli, miila ita ke ne. ⁴¹ Inu nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai kilia sape amiu akus ke kia kiena ne Kristo e amiu, naga la piala na wii tai van amiu amunia, yar nene naga yoko taḡatete kilalu kiena nalaena nowo naḡa yoko tol sirau.”

Nataḡaliena lala

⁴² Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisape “A visae yar tai naga kila narin sisi tai ne sanini ve sum̄al m̄arera re e inu, yar nene yoko tol nakoena tai ne m̄arera laa sane taulu naḡa sa aviar pupia kilavaru

tai e kolmekina, akuan naga talilu e lowe memaena. ⁴³⁻⁴⁶ Visae lumoḡa tai pona lam̄a tai naḡa kila ko na pe osuḡalu m̄arera re si e in poli, popon manene ga otelua vano. Visae ko na ote plan p̄elaga naviowaena vetan kioḡa malena sanene, p̄isi na okilia ova loyumuḡa e malena, a sa ova loyumuḡa e malena naḡa kom̄pas nen lumoḡa tai po lam̄a tai kovio pa rui, nanene naga pogaga ne. Ana piowa vaḡisi visae yepem̄a la asumuḡa ga woga ga, p̄isi na akuan ko ova e kapi naḡa taḡatete mare pogos tai. ⁴⁷ Ana visae kilamaram̄a pona suri ya si tai e malena kioḡa naḡa kila ko pe osuḡalu m̄arera re si e inu poli, popon manene ga osiplania. Pisi na okilia ova loyumuḡa e nasuḡpenena kiena ne Ntewa naḡa sane narin sur tai nene kovio petan ko, na nene naga pogaga ne. Ana piowa ga vaḡisi visae kilamaram̄a luoka pona kioḡa p̄elaga viowa tai sum̄a ga, p̄isi na narin sur ga la nene aure kioḡa malena wetelu va e kapi e lele naloge viowaena, ⁴⁸ naḡa kapi nene taḡatete p̄isi pogos tai, sisu la na akakarlue ga yepem̄a.

⁴⁹ “Sa naḡa kururu sive naga kila kinanena ponos taḡatete kona, yoko Ntewa naga ligam̄a kapi e yar lala vena kekan plan kororaki la naḡa e kiela malena lala. ⁵⁰ Ana tepisu m̄ena sane kururu sive kila kata kinanena naga kiki, ana visae kana m̄areraena kovio, taḡatete si kila kiena yum̄aena narui. Ana amiu monar atam̄an kururu sive kiena ne Ntewa yum̄ae lue ga e amiu, vena kiamiu malena naga ve kona re, a vena kiamiu p̄elaga la kiki, naḡa sane sum̄arena sike amio amiu silaga.”

10

Yesu pisayu sanape naḡa yaru mligan lua wona

Matiu 19:1-12; Luk 16:18

¹ Ana siraunia, Yesu mligan Kalele ana pa metava e lepas nae Yutea, kome wii nae Yortan lepas na vano. Ana p̄ina lala apim ke sina ga puna e pogos nene, ana sa naṓa naga kila ke silaga, pian la ke e sur la moki.

² Ana Varasi m̄ena ga p̄asia asike e pogos nene, apimi puna ne Yesu, apisape akilali sina ga naga, la apiun naviunena tai pania. La apisape “?Kieta Navisaluaena pisa ya ne e lepas nen p̄elaga naṓa visae yaru mligan lua wona? ?Ositom sanape, mesmes ga naṓa yaru kilia kila sanene, pona pe mesmes re poli?”

³ Ana Yesu piuntaṃe la, pisape “? Ana Yermarua Mosis pialua ya ne e kiena navisaluaena rui?”

⁴ Ana Varasi la apisape “Mosis pisawal navisaluaena tai naṓa naga taṃania sape yaru kilia la lum̄aki nalganluaena tai van wona, vena ligan lua.”

⁵ Ana Yesu pisataṃe la, pisape “Lelaga, ana Mosis siri visena nene vanon ga naṓa amiu p̄arimiu la m̄arera pap̄isi, suri nene kila naga taṃania sape akilia aligan plan womiu lala. ⁶ A siaria e nasiiena naga pe sa re nene poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sape ‘E purṓesia, Ntewa sii yeririna, yerm̄ene a sira.’

⁷ Ana visena taṓena si tai, naṓa pisape

‘Vanon suri nene, p̄isi na yaru ligan arimana amio anena, naga va iakol amio wona, ⁸ ana lalua aimi ave taaga ga narui.’

“Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina ga, aimi ave taaga ga narui.

⁹ Ana sur ya naṓa Ntewa vilolaria pimi taaga, pe mesmes re naṓa yaru kilapure si poli.”

¹⁰ Ana pogos naṓa lala apa si loyuma, kiena nalogena lala apiun sina ga tania e lepas nen visena la naṓane. ¹¹ Ana Yesu pisa mesmes ga pan la, pisape “Visae yaru tai ligan lua wona, p̄isi na va ure si

sira taṓena, Ntewa pisu sane yaru nene naga taṓa ke pa kolau rui, naga kila kare sira naṓa pe wona nasumo.

¹² Ana visae sira tai ure matan wona na yerm̄ene, va pu yerm̄ene taṓena, naga m̄ena nene Ntewa pisu sane kolau.”

Yesu pisa ruru sisi lala

Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Ana laṓasia akus narila la apimi pu Yesu, vena naga ligan limana te la, ana nalogena la apisuia, apisi m̄arera pan yeririna la nene, apisaluṓar la. ¹⁴ Ana pogos naṓa Yesu pisuia, pe kekaran re nena naṓa kiena nalogena la amiyum̄aen sanene poli, naga pis pan la pisape “Amiu ve avisaluṓar re sisi la nene, ataṃian laga aim pun inu, vanon naṓa sisi lala, la na sa ga yeririna la naṓa asike loyuma e nasuṓenena kiena ne Ntewa. ¹⁵ In na nevisa ve lelaga van amiu, yar naṓa sinenan ke sape va loyuma e nasuṓenena kiena ne Ntewa, naga monar kilia sane naga sa ga sisi kokan tai, naga taṓatete kila sur tai vena kus nasuṓenena kiena ne Ntewa e malena kiena.” ¹⁶ Ana Yesu kutarar sisi la nene e limana, mligan limana te p̄arila pisa ruru la.

Yaru m̄ee tai naṓa kiena sur moki

Matiu 19:16; Luk 18:18-23

¹⁷ Ana e pogos naṓa Yesu siar mial pa ke narui, yaru m̄ee tai kiriri pimi kinai tano puna, piun tania, pisape “?Navianena Nowo, in na monar nekila yum̄aena wo ya, naṓa kila p̄isi na netol malena naṓa ve uro re?”

¹⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “? Vanon ya ne opiun tan inu sanene, osape in na nepe Navianena Nowo? Pe yar re tai po poli, Ntewa ga naga taaga po. ¹⁹ Ana ko na okilia m̄ena kiena navisaluaena la naṓa monar ologear la, naṓa apisa ke asape, ve oweṃar re yaru mare, ve otaṓa re kolau, ve ovinau re, ve ovisokan

re, ve okilakewean re yaru, ko ova tanon arimomã amio anomã.”

²⁰ Ana yaru m̃ee nene pisa pania, pisape “Navianena, navisaluaena la naña opisa ke ne, siar pogos naña nepe sisi ke ga wa, nesumã nemlarar make punu ga rui pimi tol nagane.”

²¹ Ana Yesu kira pisu m̃a sane pano-o, kekaran naga vanon kiena visena nene pañisi, pisa pania, pisape “Sur taaga teke ga wa naña ko na okila re poli wa. Ko ovano, owilwilin plan make kionã sur la punu ga, owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naña pe kiela sur re poli. Visae ko okila sanene, ãisi na kionã suri wo lala ve moki vañisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otavevenu.”

²² Ana pogos naña yaru m̃ee nene mloge visena nene, kila naga milan karea, sinena piowa pañisi, vanon naña naga kiena sur la moki manene laa. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naña kiena sur moki, naga m̃arera laa naña va loyumã e nasuñenena kiena ne Ntewa

Matiu 19:23-30; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu kira pisuveve kiena nalogena lala, pisa pan la, pisape “! Nevisa ruru van amiu, visae yaru tai naña kiena suri moki, sinenan pisape va loyumã e nasuñenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̃arera towe m̃a naña!”

²⁴ Ana kiena nalogena lala amilan visena kiena ne Yesu nene pañisi, naga pisa si pan la, pisape “Pe lelaga naruu la, navaen loyumã e nasuñenena kiena ne Ntewa naga m̃arera na m̃arera.

²⁵ Ee, nevisa van amiu, naña kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nital, nanene naga m̃arera vañisi ne, ana visae yaru tai naña kiena suri la moki sinenan sape va loyumã e nasuñenena kiena ne Ntewa, naga m̃arera laa na wa.”

²⁶ Ana pogos naña nalogena la amloge visena nene, amilan pañisi,

apisape “? Suwala, ana visae ve sanene, ãisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁷ Ana Yesu kirava pisu la, pisape “Ee, lelaga naña yaru tañatete tamalia yaru, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁸ Ana Pita sinenan sape vis, pisape “? Ana sanapen imimi? Imimi memligan make kiamimi sur la rui, ana metaveve ko.”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, yaru a naña visae ligan m̃ana umã, pona wenla pona vinena, anena pona arimana, narina pona kiena porotano, ana visae naga ligan sur la nene vanon ga inu, a vanon kiau lologena wo, ³⁰ ãisi na naga warmarana sina ga kiena suri la naña mligania, kilia tol sina ga ve ponotia tai. E yomerava nini, yoko tol sina m̃ana umã la, wenla la, amio vinena la, anena la amio narina la, a porotano la, a amio sur la nene, yoko tol pog m̃arera ve moki, naña yaru la sinela kar m̃ena ga. Ana metavan sur tañena la nene, e pogos naña imi, yoko tol m̃ena malena naña tañatete ãisi. ³¹ Ana yaru la moki liu naña asike metava, ãisi na avito tano, ana yaru la naña asike tano, ãisi na la ava metava.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Ana Yesu lala amlulu ke mrapa, apa ke metava ma Yerusalem narui. Ana Yesu naga sumon ke kiena nalogena la, la sinela kurkur pañisi naña apisu naga sumon la apa Yerusalem, komin la akilia ke asape yeririna nae yo nene la sinela kari ke pañisi. Ana li tañena la naña asurau ke ga wa, la m̃ena asumã amarau lili m̃aga. A naga piolua ga kiena lualima taaga pa lua apimi puna, pisawal si pan la sanape naña ãisi na akila viowa vania gar Yerusalem.

³³ Naga pisayu pan la, pisape “Amiu

ayagoga ruruia. Nanagane ita tepa ke Yerusalem narui, naþa ve ve piavi re, þisi na aligan Narina Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena mēna lala, ana þisi na la nene aliþere naga avisave þisi na monar mare. Ana siraunia, aligan naga e limana ne la naþa pe ape le Yu re poli, ³⁴ naþa þisi na la nene akirakirai viowa vania, avilasirkon marana, þisi na akoa naga vano-o awemāria. Ana e kana legiena natelu, þisi na mali sina.”

Semes amio Yoane, apiun sur tai tan Yesu

Matiu 20:20-23

³⁵ Ana amiyal laa apa sane, þisi na narina ne Sepeti lalua nene Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu, apiun petania, apisape “Navianena, imimi lua mesape sur ya naþa meviun tan ko nagane, mesape otamān van imimi.”

³⁶ Ana Yesu pisatañe la, pisape “? Ana amiu lua sinemiun asape in na nekila ya ne van amiu?”

³⁷ Apisatañea, asape “Imimi lua sinemimin mesape otamān sanini: pogos naþa ko na ovim ove þarin suþe na yomerava nini, þisi na mekilia metotano memio ko e kionā yo wa metava lavisin ko, tai te lepas na þamarua, a tai e lepas na þamēli.”

³⁸ Ana Yesu pisatañe la, pisape “Amiu pe akilia re sur ne apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape atorokin naþa tomunpae e piala naloge viowaena nene naþa in na monar nemun ea? ?Ana amiu asitom ke asape amiu akilia atol nakeena e wii naþa akee in ea?”

³⁹ Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naþa þisi na amiu amun mēna ga e māu piala naloge viowaena nene, ana pe lelaga naþa atol nakeena e wii nakeena naþa

akeenu ea, ⁴⁰ ana sur nene naþa amiu lua apiunia, asape atotano amio inu e lepasneu luwoka, sur nene naga pe kiau re naþa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ga la naþa Ata kila ruru pe kiela, pisaar þisi rui pisape þisi na atotano ea.”

Narin Yeririna pimin vena yuñae kiena ne yeririna lala

Matiu 20:24-28

⁴¹ Ana pogos naþa nalogena taþena la lualima nene amloge sur nene, naþa wenla lalua nene Semes amio Yoane apiunia, la sinela kar lalua. ⁴² Ana Yesu pio la apimi puna vena naga visi van la, ana pisape “Amiu akilia ruru þelaga kiena ne yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. Tepisu sa naþa suþe lala amio yerkawa lala na yomerava, la sinelan asape amāreran yaru taþena lala asu vatanon la silaga.

⁴³⁻⁴⁴ “Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu þelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yar tai sinenan sape imi ve yerkawa tai pona ve kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuñae kiamiuena tai. ⁴⁵ Narina Yeririna naga kila sanene þisi rui, naþa pe pimin re vena yar la aiila naga poli, naga pimin naiilalaena, a vena tamān kiena malena nawulplanen yeririna la ve moki.”

Yesu taþa ruru kilamara kata tai Luk 18:35-43

⁴⁶ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala apim asike garu Seriko, ana pogos naþa amligan yo e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paþisi ataveve la. Pog naþa amiyal ke apano, ana kilamara kata tai toñā tano e isinen mrapplepa. Yar nene, arimana kiena kia Timeas, ana apio kia kiena ne narina asape Patimeas. Patimeas nene, totano e mrapplepa legiena punu ga, pion ke

pan yar lala sape akuan narin kururu varu vania vena iilaena kiena malena.

⁴⁷ Ana pogos naña mloge apisape Yesu nae Nasaret mial ke e mrapplepa pimi, ñisi na naga pion ke, sape “! Yesu-o, ko lus kiena ne Tepet, nesape ko sinemña ye inu wa!”

⁴⁸ Ana yaru tañena la apisin sine-mimien pania, asape “Ee, ve omñaaga re.”

Ana naga pion manene la pavini, sape “!Suñe-o, ko lus kiena ne Tepet, awis, nesape sinemña ye inu.”

⁴⁹ Ana Yesu panar suñalu su mrapa e yo nene, pis pan yeririna lala, pisape avio yar nene vim lavis puna, ana lala apa apisa pan kilamara kata nañane, asape “Welu.” Ana naga sape “Pasa.” Ana lala apisape “Ve ologe re viowa. Yesu nañane sape oim puna wa. Ko osuñalu, ita.” ⁵⁰ Ana yaru nene kuanlua mña kulkota, suñal veraga ga, pimi puna.

⁵¹ Ana Yesu piun tania, pisape “? Ko na sinomñan osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga pisatamea, sape “Suñe, awis, in na sineun nesape kilamarau la imi wo, vena nekilia nekirava.”

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape “Pogaga, ko na okilia ova si uña momña. Kiomña nalelagaena ga kila ko opim omloge po narui.” Ana naga pisu ruru ke ga suria e pogos nene, ana mial taveve Yesu e mrapa apano.

11

*Yesu pimi tol yo naña Yerusalem
Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40;
Yoane 12:12-19*

¹ Nanagane, Yesu lala apam lavisin Yerusalem narui, ana la amñalivi e narin pulkumali lalua sumo, kiela kia Petpas amio Petani, naña sike e yepas nen kunus nene naña la apio asape Kunus Na Purolip Lala. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a memes ga e pogos naña

ava loyuma ea, ñisi na avisu narin togki tai, naña amñatear teke na, pe yar tai totanoli re e wosia poli wa. Ana aluñarlua aure imi pun inu e nini. ³ Ana visae yar tai vis van amiu vanonia, viunia visave ‘? Amiu akila sanene vanon ya?,’ ñisi na avisa ga vania, avisave ‘Suñe na sinenan sur mal nini vena va kila kiena yumaena tai wa, ñisi na naga ligana wasuñe sina ve ve piavi re.’”

⁴ Ana ñisi na nalogena lua nene apano, amñal narin togki nañane, apiaria teke na sike ga vanua e mratava na yuma tai lavisin ga mrapplepa. Pogos naña asape aluñarlua kana kilika, ⁵ ana lala naña asike e yo nene apiunia, asape “?Amiu akila ke ya ne, amluñarlua ke kana kilika na ya ne?”

⁶ Ana la apisa pan la visena la naña Yesu pisa ruru pan la, naña sane avisa van yar la nene, ana la atamñan asape akilia aure togki vano pogaga. ⁷ Pisi na lalua añere togki nene pimi, añatetae mñala kulkota lala e wos nena, ana Yesu pa totano metava ea. ⁸ Ana yar la moki liu naña añatetae mñala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru lañasia apa ate mñamñela lala pitomi añatetae mñena ga, vena togki yal ea. Sanene narui, akila sa naña la apatanon Yesu sa naña pe pupia ñarin suñe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuma Yerusalem, ana ñina na yeririna la naña asumon Yesu, amio la naña asiraunia, asuñna apiovion manene sanini, apisape “!A ke suwala, pona po! !Teyeluar naga!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naña pimi e kioña kia!

¹⁰ !Ita tekekaran pañisi nasuñenena kiena ne kieta yermarua Tepet naña pimi ke! !Amiu nae mava peni, amiu mñena ga ayeluardia!”

¹¹ Ana Yesu pa loyuma Yerusalem, a pa tol Yuma Wa mña ne Ntewa. Ana pa loyuma, pisuveve yo lala,

a sur la punu ga naña amiyumãen ke ea, pano-o mrae naga pato ke tano narui, naga pure kiena lualima taaga pa lua, apetan si pupia kumali nañani, apa amono gar Petani.

Purlaki tai naña pe tau re poli wa Matiu 21:18-19

¹² Ana yemlagi kolulagi la amligan si ma Petani apasupe sina vena ava Yerusalem, ana Yesu mloge sane viso karia. ¹³ Naga kira pa e is nen mrapplepa, māl purpik tai sike, ana naga mial pa lavisinia vena war mras lañasia. Ana pogos naña pimi pisuia, purpik nene mñas ga moki, ana pe mras su re e poli, komin pe kana pog re poli wa. ¹⁴ Ana Yesu pisa pan purpik nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnoña pogos tai vena yar la akilia akania.” Ana kiena nalogena mēna la amloge ke naña naga pisalele kare laki na sanene.

Yesu mēne plan la naña asumã aḗiliwilin ke suri e Yumã Wa Mana ne Ntewa

Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹⁵ Ana Yesu la apa atol si Yerusalem narui, lala apa sina ga loyumã e Yumã Wa mēna ne Ntewa. Ana e pogos nene naga pisu sane yar la moki liu naña asumã e yepas nen yumã nene, la asumã akila ke ga yumãena natauluen kilavaru lala ea, ana yar la mok liu naña apul ke sur la naña aḗiliwilin ke ne. Ana naga pe kekearan re nenaga, pa mēne plan la, kawepu narin varvara kiena ne yar nakeueen varu sa le Rom la pimi ve sa le Yu la, nakilaena nalaena. A naga koantetain lele na totanoena kiena ne la naña apuliwilin ke kupa nakuḗaḗaena lala. ¹⁶ A naga pisawo mēna ga yar la naña sinelan ke asape awar kiela sur na yumãena la ayal akom likan yepa na Yumã Wa nene.

¹⁷ Ana naga pisa pian la, pisape “?Sanape, amiu pe akilia re asape Ntewa pisa e kiena Visena Wa, sape

‘Pisi na la avisa m̃au Yumã Wa avisave naga yumã nalotena kiena ne yolai punu ga e yomarava wetelu?’ Ais 56:7

‘Ana nanagane na amiu akepu pimi sa ga ponovi m̃ana yaru na vinauena la narui.’ Ser 7:11

¹⁸ Ana pe piavi re nena, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, amloge sur la naña Yesu kila e Yumã Wa mēna ne Ntewa, ana la sinela kar paḗisi, asape akila suriania. Ana amaraun Yesu, pe akila re si poli, vanon apisu kilale naña yeririna la akekearan naga paḗisi, asumã amilan ke kiena navianena wo lala.

¹⁹ Ana pogos naña mrae pato pa tano narui, Yesu la apetan ke sina ga yo naña Yerusalem.

Purpik naña pe tau re poli, mare make ga

Matiu 21:20-22

²⁰ Ana kolulagi, la aḗasupe apa ke si Yerusalem, ana apisu purpik nañane, mñas la miaiai make nena rui. ²¹ Ana Pita sitomāl si visena kiena ne Yesu, pisa pania, sape “Supe, opisus ke ne! Purpik naña opisanena kare nakoneva, nagane mare rui.”

²² Ana Yesu pisatamea, pisa pan la, pisape “Amiu punu ga monar aviawa m̃arera e Ntewa. ²³ In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai naña pe kiena sitomena peve lua re poli, a mlelaga m̃arera, ana visae suri ya naña naga visa, monar ve sanene narui. Visae naga vis va pupia kunus nene, visave ‘Osumãlu otove, oula ova e sive,’ ḗisi na monar ve sa ga nene. ²⁴ Nane nepisa pan amiu, ana sur ya ne ko na oviunia e kioḗa leniena, visae olelaga m̃arera sane sur nene pe kioḗa pa rui, ḗisi na monar ve sa ga nene narui. ²⁵⁻²⁶ Ana e pogos punu ga naña visae alen, amiu monar asitom ruru mēna ga, visae kilapurpu tai teke e ko amio yar taḗena tai, monar oviewo

sumo wa, ħisi na okilia osumālu ok-
ila kioḡa leniena van Ntewa. Visae
okila ve sa nene, yoko arimata nae
ma e peni, naga ḡena sitoḡal ko,
viewo kon kioḡa mlamulena viowa
lala.”

*Nasumonen le Israel lala sinelan
asape avisaluḡar Yesu*

Matiu 11:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Ana Yesu la aḡasuḡe si apam
atol Yerusalem, ana apa si loyūḡa
e kove na Yūḡa Wā ḡana ne
Ntewa. Ana pogos naḡa amialoro ke
loyūḡa, yerkawa kiena ne yaru wa
lala, amio navianena navisaluaena,
a nasumonena lala kiena ne le Yu
la, apimi puna, ²⁸ apiun tania, asape
“Ko osumā okila ke sur la ne sanene
e yo nini e kia kiena ne ai? Ana
a si na pisa pan ko sape okila ve
sanene?”

²⁹ Ana Yesu pisataḡe la, pis-
ape “Pogaga, ana inu ḡena nesape
neviun naviunena tai van amiu wa.
Visae amiu avisataḡe ruru kiau
naviunena nene wo, ħisi na nekilia
nevisawal van amiu sanape naḡa
nekilia nekila ve sanene. ³⁰ Ana
kia naviunena naga sanini narui,
sape: ?Nakeena naḡa Yoane naga
kilamare ga nanua ne e yaru lala,
naga pe sur tai naḡa Ntewa pisa pa-
nia sape naga monar kila, pona yaru
ga la apisa pania? Amiu avisataḡeli
kia naviunena nene.”

³¹ Ana naviunena nene kiena ne
Yesu kila la agorua la narui, naḡa
asūḡa apisa asape “?Pisi na ita
tevisa sanape na vania? !Tevi-
suaruruia! Visae ita tevisa tevisave
nakeena nene Ntewa naga pisa pa
Yoane, ħisi na yaru nene viun si
vetan ita, visave vanon ya ne ita pe
temlelaga re e Yoane poli. ³² Ana ita
taḡatete si tevisa tevisave nakeena
kiena Yoane nene pe sitomena kiena
yeririna ga lala, visae peraga, la
sinela kar ita.” Yar keviu la amaraun
visaena visen nene, komin akilia
asape yeririna la nene amlelaga ke
po ḡarera e Yoane ħisi rui, asape
naga pe navisawalena na lelaga tai
kiena ne Ntewa.

³³ Ana kiela sitomena la ne sanene
narui, kila apisataḡe Yesu sa ga
nini, apisape “Imimi memninue ga.”

Pisi na Yesu pisa pan la, pisape
“Visae sanene, inu ḡena ga, taḡatete
nevisa van amiu nevisave ane pisa
pan inu sape nekila yūḡaena la ne
sanene.”

12

*Pakaiwa na li viowa la naḡa
apisuar lokilkerep tai*

Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Ana pogos naḡa Yesu suḡa pian
la ke, naga pisayu ke ḡakaiwa pan la.
Pakaiwa tai na pisa sa nini, pisayu
yerkawa tai, amio kiena lokilkerep.
Yaru nene kila ruru kiena yo nene,
kila kove ḡarera tai telivi piora ea, a
kila kana lele navieplanen was nen
kerep, kila ḡena kana lele tai naḡa
pa metava naḡa yaru kilia wiyu va
se ea, vena kiravawoen lokilkerep
nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene
sinenan sape yaloro re va e pur-
vanua taḡena tai, ħisi na mligan
kana lokilkerep nene e limana ne
yaru laḡasia, vena ayūḡaenia, aul
vania.

² “Ana yerkawa nene pa suḡa
gare pano-o, ħisi na pisu kilale sane
nanagane na pogos na mrakerep la
marua narui. Ana mligan kiena
yaru tai pa si puna ne la naḡa
asike e kana lokilkerep nene vena
war kiena kilavaru na mrakerep
komḡasia, naḡa la nene monar aul
vania. ³ Ana pogos naḡa kiena yaru
nene pano, ana yaru taḡena la nene
aḡe kare naga, aḡenelua sina naga
pano, pe mla re sur tai poli.

⁴ “Ana yerkawa nene miila si kiena
yaru taḡena pano, ana la naḡa
aḡea, ḡar kuruta e ḡarina, akila
piowa pan naga paḡisi, aḡenelua
pa sina. ⁵ Pisi na naga miila ke
sina ga taḡena tai, ana aḡemoḡar
naga mare, siraunia, naga miila
kiena yeririna moki apano, asula
aḡemoḡar la ḡena ga.

⁶ “Ana yerka nene pisu sane yar taaga sike narui, pe narina wawa naña naga kekaran pañisi, ana naga sitomveve pano-o, pisape ‘In na monar neligan ga naru vanu, vena monar avatanon naga.’

⁷ “Ana pogos naña yar viowa la nene apisu narina ne yerka nene pimi, la asuña apismumun pan la, asape ‘Narina ne ke yerka namña narui. Yaru ke na nene narui, naña visae yerka kovio, ñisi na kus porotano nene sane ve kiena lalimana. Popon ita toweñar mña naga mare, ana ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’

⁸ Ana sanene narui atarar naga, amñaria, akovenlua naga petan lokilkerep pa vanua.”

⁹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Pogos naña yerka nene yoko imi sina, ñisi na kila sanapen la naña amiyuñae ke e kiena yo nene? Yaru viowa la nene, ñisi na yerka nene imi weñar la, monar amare e ñelaga mñarera tai, siraunia naga ligand kiena lokilkerep e limana ne yaru wo tañena la ñasia.”

¹⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisa sanini pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yuñanen yuñã lala apisa asape piowa ga, akoven rui, ana nanagane na, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuñã, ve nauararen yuñã mñarera.’

¹¹ Ana sur nene, Ntewa ga kila, a mepisuia na po na po.’”
Yauena 118:22,23

“?Ana sanape, visena nene akilia pa rui, apuloli mña pogos tai, pona peraga yo?”

¹² Ana pogos naña Yesu pisa pae ñakaiwa nene, yerka lala akilia naña naga suña pisa ke ga visena la nene vanon kiela ñelaga lala, ana sinela kar naga, kila narui sinelan asape auarar naga, ñisi narui na apisu sane yar la mokliu, amaraun

la, amligan naga mñeke na añure apano.

Sur kiena ne Ntewa, a sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Ana yar keviu lala apa apisuveve sur nene, lala amligan Varasi lañas apimi, amio mña ga ñasia e ñegas kiena ne Erot, naña apiunli naviunena mñarera lañasia ve natañalien Yesu ea, naña sane naga visatañe ñele ga. ¹⁴ Ana apimi puna ne Yesu, akila kotalia e visena wo lala, apisa asape “Navianena, imimi mekilia ko na ope lelaga kemua. Ko ope omaraun re yar tai poli, sane yar keviu, pona yar naña to metava, po yar na sanape, ana ko osuña apisalua ke mrapa mesmes kiena ne Ntewa pan la punu ga. Ana mesape meviunli tan ko, mesape kieta navisaluaena pisa sanape? ? Pisape mesmes ga naña ita le Yu toul takis va Sisa, naña pe ñarin suñe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmes re sanene poli? ¹⁵ ?Pogaga naña toul takis la nene po peraga?”

Ana Yesu kilia mña naña la apiun kotalia ga, sinelan ke asape akila kare naga, ana naga pis pan la, pisape “?Amiu asuña atañalinu ke sanene vanon ya? Pogaga, amiu ala kilavaru tai imi vena nevisuvevelia.”

¹⁶ Ana amla tai pimi, akian pania, Yesu piun tan la, pisape “Ñinun marana a ne teke e narin kilavaru nene? ?Ana kia na asiri teke ea, ane kiena kia nene?”

La apisape “Marana ne Parin Suñe Sisa nene, a kiena kia mña ga.”

¹⁷ Ana pisa pan la, pisape “Pogaga, sur naña kiena ne Sisa, monar ala va Sisa, a suri naña kiena ne Ntewa, monar ala va Ntewa.” Ana pogos naña amloge navisatañeena nene, amilan kare pañisi.

La naña amare, ñisi na amal sina
Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Ana siraunia, le Satusi lañasia apimi puna ne Yesu, sinelan asape aviunli suri tai tania e lepas na

sur tai naþa la amlelaga m̃arera ea, asape sa yaru la naþa amare, taþatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, asape ¹⁹ “Navianena, sinemimin mesape meviunli tan ko sanape e visena tai naþa yermarua Mosis siri pan ita nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai, mare tan wona naþa sane pe narila re tai poli wa, þisi na wenla yaru nene monar talopa sina amio letano nene. Ana visae sira nene war sisi, akilia asikia e kia kiena ne arimana naþa mare pa rui, vena kia nene mali m̃aga. ²⁰ Ana e pogos tai, wenla la olua. Kiela m̃earu talopa, ana naga mare petan wona, pe narila re tai poli wa. ²¹ Ana wenla nasiraunia þereleinia pe wona, þisi na naga m̃ena ga mare petania, pe narila re tai poli, a wenla na telu kila m̃ena ga sanene, ²² pano-o tol wenla na olua, la punu ga amarmare tan sira naþa sanene. A siraun wona la punu ga naþa amarmare, sira m̃ena ga nene mare. ²³ Ana ko ovisali sur nene: ? E legiena maro, pogos naþa apisa ke asape þisi na yaru la amal sina, þisi na sira nene na ve wona ai, vanon naþa naga talopa amio wenla la olua nene þisi rui?”

²⁴ Ana Yesu pisape “Peraga, ki-amiu sitomena pa pe wowe laa. ? Pona kam na pe akilia re ya ne kila amiu ape wowe ke sanene poli yo? Vanon pe akilia re ya naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa ke poli, a pe akilia re m̃ena ya naþa kiena nam̃areraena keviu kilia kila poli. ²⁵ Pogos naþa yaru la amal sina, þisi na lala ave sa ga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana þisi na ve akila re si suri nene naþa natalopaena. ²⁶ A e lepas na malena si nene, kana visena tai teke e tusi naþa Mosis naga siria, naþa pisayu ke narin laki tai naþa kapi kekania, naþa Ntewa pisa pa Mosis sanini, pisape ‘Epraam, Aisak, a Sekop, in na nepe kiela Ntewa.’

“? Pona amiu na pe apuloli re visena nene pogos tai poli yo, ²⁷ ana in na nevisakilale van amiu vena kila ruru kiamiu sitomena lala. La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki þaro pa rui, ana Ntewa pisa ga visena nini na wa, naþa sape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal ke ma puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru la naþa amare poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naþa amali.”

*Navisaluaena na keviu lua
Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28*

²⁸ Ana navianena na visaluaena tai pimi suñalu sike e pogos nene, ana miyagogan ke le Satusi lala ataþali ke Yesu, ana Yesu taulu la ga e kiena navisatam̃eena wo lala. Ana navianena nene, naga sitom sape naga towe lai viun va Yesu, pisape “? E kieta navisaluaena lala, nape naþa keviu, miyuve taþena lala?”

²⁹ Ana Yesu pisa pania, sape “Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Yeririna nae Israel, amiu ayagoga. Ntewa na mava, kieta Ntewa, naga taaga pe Ntewa na mava.

³⁰ Ntewa na Mava naþa pe kioñã Ntewa, ko na monar sinem̃ã sia e losinem̃ã wetelu, e kioñã malena wetelu, e kioñã sitomena wetelu, a e kioñã puriukawaena wetelu.’

³¹ “Nanene naga pe navisaluaena þesia, a nalua nena naga pisa sanini, pisape

‘Ko monar sinem̃ã si nalavis puñã lala, okila wo van la, sa ga naþa ko sinem̃ã si ko ke ga.’

“Ana pe navisaluaena re si tai poli naþa naga keviu taulu lalua nene.”

³² Pisi na navianena navisaluaena pisatam̃e pania, pisape “Lelaga ga navianena, ko opisa mesmesu ga. Ko opisa pe lelaga ga, osape yar keviu naga taaga ga, pe tai re si poli.

³³ Ana ko opis pe lelaga m̃ena ga

osape monar sineu si naga e sineu wetelu, e kiau nakiliaena wetelu, amio kiau puriukawaena wetelu, ana monar sineu si la naþa asike lavis pun inu, sa ga naþa sineu si in ke ga. Pe lelaga ga ne, e nakiravaena kiena ne Ntewa, visae nekila ve sa nene, nanene naga to laa metava, po manene laa taulu make nakuþaþaena lala naþa ne-taþa ke e mana Yuma Wa.”

³⁴ Ana Yesu mloge kiena navisa-tameena naga po, pe manmarua po, ana pisa pania, pisape “In na nevisa van ko, sane ko ko na osike pa lavisi rui, ko na yoko þisi na ova loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa na wa.”

Ana siraun e pogos nene, þisi na pe yar tai taþali re si Yesu e naviunena la poli.

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Ana siraunia, Yesu naga pian ke yeririna lala e Yuma Wa mana ne Ntewa, ana naga towelai piun naviunena tai pan la. Naga pisape “?Nekilia maga naþa kiamiu navianena navisaluaena lala apian amiu maga, ana nesape neviunlia, komin ya naþa apisa ke asape Navisaarena naga monar malivi e lus kiena ne yermarua Tepet nene naþa naga pe þarin suþe sumo? ³⁶ Nepiun ke sa nene, komin nanua sumo, Ninuna Wa pimi e Tepet, kila naga pisi, pisape

‘Ntewa na Mava pisa pa kiau Suþe, pisape

“Ko ototano e kiau lepas na þamarua, otomate ma vano-o, þisi na neligan kioa nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lama ea.”

Yauena 110:1

³⁷ “E lele nene tepisu naþa Tepet suma pio ke Navisaarena nene sape pe kiena Suþe rui. ?Ana vanon naþa Tepet pisa sanene, a sanapen naþa amiu apisa ke asape Navisaarena

nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

Ana pupia þina naþa asike e pogos nene, lala sinelan manene navianena kiena Yesu la ne sanene, la akekaran manene paþisi.

Yesu pisi marera paþisi pan nasumonena lala nalotena

Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Ana e pogos nene naþa Yesu naga pian la ke, pian lan la ke mena ga e þelaga na yeluarlaena kiena ne kiela nasumonena lala. Naga pisape “Amiu avisuar amiu e navianena navisaluaena lala. Lala aplave ke paþisi e mala kulkota piayavi lala, a pogos naþa visae la ayaloro e lele na wilwilinena, sinelan asape yaru lala monar avatanon la, a avio ruru la avisave ‘!Navianena, pokolulagi!’

³⁹ A e pogos na þaþagena lala, a loyuma e nalotena mena ga lala, la sinelan naþa silaga asape atotano ga e lelen yerkawa lala. Amiu apisu kilale la ke narui, ne? ⁴⁰ Ana lala asuma aþure piavin ke kiela leniena la paþisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naþa e ke e pogos nene, lala asuma akila kotalia ke letano la, vena avinaun kiela suri lala. Ana vanon suri ne nanene, þisi na kiela nakoena marera re laa sane.”

Letano tai mla kiena kururu varu pan Ntewa

Luk 21:1-4

⁴¹ Ana siraunia, Yesu naga pa laa lavisin yo naþa akuan ke varu ea e Yuma Wa nene, ana kira pisulili ke yar lala naþa akuwakuan ke kiela nalaena lala. Naga pisu yar la moki naþa kiela sur la mokliu, aþar kiela nalaena kerkeviu la pimi, akuwania.

⁴² Ana þisi na pisu mena sira marua tai pimi, naga letano tai, pe kiena sur re poli. Ana naga mla narin kururu varu lua pimi, mla pan Ntewa.

⁴³ Pisi na Yesu pio kiena nalogena lala vena aim puna, naga pis pan la, pisape “?Amiu apisu ke sira marua nene, naþa kuan narin varu lua ga nene? In na nevisa ve lelaga van

amiu, naga mla keviu taulu make nalaena punu ga naþa yar la naþa kiela sur la moki amlavia. ⁴⁴ Lala nene, kiela varu keviu paþisi, ana amla ga komþas tekak ga pano, ana letano nene, narin varu naþa naga mlararia vena iilaena kiena malena, mla punu ga pan Ntewa.”

13

Yesu pisawal naþa þisi na awe plan Yumã Wa Mana ne Ntewa

Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yumã Wa mãana ne Ntewa, ana pogos naþa naga sumã mial pa ke, kiena nalogena lala tai kilologia pupia yumã lala na Yumã Wa nene, pisa sape “! Navianena, ovisuia! !Yumã la nene amio kana kilavaru lala apo paþisi wa!”

² Ana Yesu pisa pania, pisape “?Opisu ke pupia yumã la nene? Yumã la nene, þisi na taþatete si kana kilavaru ne tai naþa toã ga towawa ruru teke e lelana, komin þisi na yar laþas aimi, awe plan make nena yumã la nene vano.”

Naloge viowaena monar imi

Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apim e Kunus Na Purolip lala, naþa kira pisu ke Yumã Wa, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naþa pe yaru taþena la asu re poli, kiena nalogena la vari apimi puna, Pita, Semes, Yoane amio Antru. Ana apiun tania, asape ⁴ “? Þisi na awe plan Yumã Wa nene pogwai, a kile ya ne yoko kila sur la nene vim kakate?”

⁵ Ana Yesu pisatamã la narui, pisape “Popon amiu avisuar ruru amiu, vena ve yaru imi visa kotalia amiu re, ⁶ vanon naþa þisi na yaru la ve moki naþa ala kiau kia, ana aimi avisave ‘In na nepe Navisaarena þa,’ ana þisi na aure yaru la ve moki ava ave wowe. ⁷ Ana visae e pogos nene, aloge mãagena na mara pimi ke lavisi, pona alologon pupia

mara la naþa sike perina, ana ve sinemiu kurkur manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe pe legien maro re poli na wa. ⁸ A þarin suþe lala, yoko akila mara amio þarin suþe taþena lala, a purvanua lala yoko asumãlu akawela amio purvanua taþena lala. A yo kar ga e yomarava nini, yoko yemninu vaþisi, a pupia viso mãena, ana suri la nene, pe pe legiena maro re nene poli na wa. Ana suri la nene sa ga sira naþa mẽþena, naþa sane mloge þesan mãsina mlaea vena warden sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ “Ana monar avisuar ruru amiu, sa þisi yaru la aure amiu ava e kiela kumali, pona e kiela yumã na lotuena lala, vena avis van amiu, ala nakoena van amiu, pona awe amiu. Yoko monar aligan amiu ava asumãlu ase marana ne yerkawa na purvanua vanon ga naþa amiu ape kiau nalogena lala, ana e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e marala. ¹⁰ A lologena wo, yoko alologon va yolai la punu ga e yomarava nini sumo wa, þisi na sur la nene kilia imi mãalivi. ¹¹ Ana visae la nene aim atarar amiu, aure amiu avano vena ala nakoena van amiu, amiu na ve asitom manene re avisave ‘?Þisi na nevisa ya ne van la ne?’ Ana avisa ga visena naþa þisi na Ninuna Wa la van amiu, mesmes ga e pogos na visena, vanon pe amiu re apis poli, komin Ninuna Wa ga naga vis e amiu.

¹² “E pog mãarera nene, yoko yar kilia tamãan yaru viowa taþena la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narila ruru naapo, vena awe momãar la, nanene komin naþa la nene amlelaga e inu. A nin sisi mãena ga lala akilia asumãlu avisawal anela lala amio arimala lala naþa la amlelaga e inu, vena lala mãena ga amare sanene. ¹³ Ana yoko yaru la sinela kar manene amiu,

naþa kiau kia teke e amiu, a amiu yaru a naþa suþalar m̃arera suþa ga vano-o pog m̃arera nene þisi, Ntewa tamalia naga.”

Pupia pog m̃arera tai garu Yerusalem

Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ Ana Yesu pisa m̃ena ga visena taþena tai, naþa popon yaru kilia wuloyuia, vena kilia ruru kana kinasia. Visena nene sanini, pisape “Yoko amiu akilia avisu naþa avisirlua nono tai naþa piowa manene laa, yoko suþalu se e yo wa tai pe pon re nena naþa aligan se ea. A pogos naþa avisu suri nene, amiu naþa asike Yutea, popon amiu aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁵ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin m̃ana yuþa, naga monar ve va re si loyuma war kiena suri laþasia, ¹⁶ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si uþa tar m̃ana kulgota, naga monar kiriri vitaþili ga sanene vano. ¹⁷ Ana e pogos nene, yoko viowa laa m̃ena van sira la naþa meþela, amio la naþa amla ke yu pan kiela sisi tomtom lala. ¹⁸ Visae ve sanene, popon amiu alenwo amiu vena kiamiu pog naureena nene ve imi tol amiu re e pog na miava keviu. ¹⁹ Nanene vanon pogos nene, þisi na m̃arera na m̃arera, m̃arera laa sane taulu pogos m̃arera taþena lala, naþa siar e pogos naþa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yoko ve pog m̃arera re si tai ve sanene pogos tai. ²⁰ Ana Ntewa sitom̃al rui pisape yoko tero pog m̃arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naþa pisir plan la vena ave kiena, asike e pogos nene. Ana visae ve tero re ve plas sanene, yoko taþatete yaru tai kilia mal sike na.

²¹ “Ana visae yaru lala avivisa van amiu, avisave ‘Amiu avisu yaru nene, naga na Navisaarena nene,’

pona avisa taþena, asape ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiela visena lala toko, ²² komin naþa navisaarena la mokliu naþa pe ape lelaga re la poli, la akilia asuþalu, amio m̃ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a þisi na la nene akilia akila kile lala, amio sur nailanena lala. Ana yoko akila sanene, aure yaru la ava ave wowe, vano-o tol naþa akilali naþa aure m̃ena yeririna kiena ne Ntewa la naþa pisir plan la vena ave kiena, ana la taþatete akilia akila. ²³ Ana akilia avisuar amiu ruruia, komin nepisawal make suri la rui pan amiu nanagane, naþa pe aþarpo yo re poli wa.”

Pisi na Narin Yeririna wasuþe sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁴ A Yesu pisape “Ana e pogos nene, siraun naþa naloge viowaena nene þisi, mrae imi ve pupumalko, a kupario ve tego re sina. ²⁵ A verue la ma e sinapane asuþa aloloru, a suri m̃arera lala nae ma e sinapane, yoko Ntewa kululun la. ²⁶ E pogos nene, þisi na la avisu Narin Yeririna molue e lul amio pupia kiena nam̃areraena amio naurarena. ²⁷ Ana siraunia, naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava a ma e peni, ana yoko aure kiena yeririna la naþa naga pisir plan la þisi rui, aimi lele taaga puna.”

Pe yaru re tai naþa kilia pog na legiena maro nene poli

Matiu 24:32-36; Luk 21:29-33

²⁸ Ana Yesu pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naþa asape purpiliva. Naga kiena sur navian amiuena tai teke ea, naþa monar avisururuia. Pogos naþa avisu sitos la siar miyunlua sina, imi memaena, ana amiu akilia asape pog na yepisusunu m̃arera pimi ke lavisi narui. ²⁹ Ve sanene, pogos naþa avisu kile la nene e yomarava, la apimi akakate ke sa

naŭa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naŭa Narin Yeririna suŭa ga e pulutava rui, lavisi ke kate narui. ³⁰ Nevisa suri na lelaga van amiu, yoko sur la nene imi kakate sumo, ana siraunia, lus kiena ne yaru la naŭa amal ke e pogos nene, ŭisi na akilia akovio e yomarava nini. ³¹ A yoko sinapane amio yomarava nini lalua mŕena akovio veraga, ana kiau visena lala taŭatete nena akokovio pogos tai. ³² Ana pe yar re tai naŭa kilia kana legiena pona aora nena naŭa ŭisi na Narin Yeririna mŕalivi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la mŕena amninue ga, ana Ata ga, naga taaga kilia.”

Monar akila ruru amiu asuŕa ga Matiu 24:42-44

³³ Ana Yesu pisape “Sanene, ana monar asuŕa avisuar ruru amiu, komin amninue ga asape kiamiu suŭe naga imi sina e legiena ya. ³⁴ Sur nene sa naŭa yar keviu tai mligan mŕana uŕa vena vanon kiena pupia yalena tai. Sumon naŭa naga ligan kiena yo, naga monar ligan kiena sur la punu ga va sike limana ne kiena yar na yuŕaena lala, a monar vis ruru van la naŭa apisuar ke mralaea, sape avisuar ruruia. ³⁵ Ana nanagane sa mŕena nene van amiu, amiu mŕena asuŕa avisuar ruruia, komin pe tekilia re poli, yar keviu na uŕa vim pogwai. Pona imi kotaŭa, po kolemalo, pona sa lakaporo la akokoreko, po kolulagi, ³⁶ ana piowa ga naŭa sa naga vim mŕalivin amiu, lual naŭa kam na amomalio mŕaga. ³⁷ Ana visena naŭa nepisa ke pan amiu, mesmesun naŭa yeririna la punu ga monar aloge, sane amiu akirarava ruruia, avisuaria.”

14

Li nasumonena la nae Israel sinelan asape yoko aweŕar Yesu na

wa

Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana ŭisi na, pog pimi lavisi naŭa e kas punu ga asuŕa akila kiela pupia ŭaŭagena lua. Legiena lua ga suwo ke wa, ŭisi na akila ŭaŭagena na sitomŕalen natamaliaena naga sumo, ŭisi na akila ŭaŭagena na kanen kiligaŭe naga sirau.

A e legiena nene, ŭarin yar wa lala, amio navianena na visaluaena la sinelan ke asape yoko aweŕar Yesu na wa, ana akale ke mrapa tai na tarwanen naga. ² Ana lala apisayu ke pan la, asape “Sur nene taŭatete tekila e maran yeririna la naŭa apimi e ŭaŭagena nene, komin visae pere na la sinela kar ita vaŭisi ne, yoko akila pupia mŕaagena, vanon la mokliu naŭa akekaran ke pa yar nene rui.”

Maria taron ponotaninu e Yesu Matiu 26:6-13; Yoane 12:1-8

³ Ana e pogos nene, Yesu sike e kumali naŭa Petani, naga sike e yuŕa mŕana yaru tai naŭa apio ke Sae-mon Leperosi, komin nanua susumo naga ŭar leperosi se e yepena. Ana Yesu kinana ke e yuŕa nene, sira tai pimi puna, mla piawi tai naŭa amiyuŕaen e kilavaru tai naŭa po, a piawi nene na pulen ponotaninu naŭa amiyuŕaen e was nen ŭeligalaki tai, naŭa kana kilavaru keviu paŭisi. Ana sira nene pilonpo gon piawi nene, taron make ga ponotaninu nene taroi e ŭarina ne Yesu.

⁴ Ana laŭas naŭa asike e lele nene e pogos nene, apisu ke sur nene, ana la sinela kar sira nene paŭisi, asuŕa apisamumun ke pan la, asape “? Komin yar ne sira nene taron kare korenan ke ponotaninu sa nene? ⁵ Visae wilwilinlua ga na, vera war varu keviu ea, vena iilaena yeririna la naŭa pe kiela sur re la poli. Naga kila kare na!” Ana la asun apisa kare ke sira naŭa sanene.

⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “?E, kam na akila ke sanene pan sira nene komin ya? Amiu na ve avisa kare re si naga, naga kila yumãena naþa po tanea pan inu, pisa ruru inu paþisi. ⁷ Li na lima korena la naþa apisa la ke ne, yoko lala asulue ga likan amiu, ana amiu akilia aiila la silaga e pog punu ga naþa sinemiunia. Ana inu, in na yoko ve nesu re silaga nemio amiu. ⁸ Suri naþa sira nene miyumaenia, naþa taron ponotaninu e inu, naga kila sur wo punu ga naþa naga kilia kila, naþa pe nakilaruruen yepeu yoko neva e marena. ⁹ Nepisa ke sur na lelaga pan amiu, e yo punu ga e yomerava wetelu naþa avisawal kiau lologena wo ea, ana asunyu mēna sur nowo nene naþa sira nene miyumaenia, vena asitomāl sina ga silaga pupia sitomena kiena e inu, naþa sinena miye inu lelaga.”

*Sutas þiliwilin wan Yesu
Matiu 26:14-30; Luk 22:3-20;
Yoane 13:21-30*

¹⁰ Ana Sutas nae Kariot, naþa naga mēna pe nalogena na lualima taaga pa lua tai, naga sitom ke pa rui naþa yoko wilwilinwan Yesu, þisi na pa pisu þarin yar wa lala. ¹¹ Ana pogos naþa amloge yoko naga kila kiela mrapa na tarwan vinaunen Yesu, akekarana paþisi, apisaar pania, asape “!E po paþisi ne! Visae oiila imimi ve sanene, yoko mela narin nalaena tai van ko vanonia.”

Ana e pogos nene, Sutas siar kale ke pulmas tai yoko kilia ligan Yesu va e liman yaru wa la nene.

*Yesu pitetalia Pita amio Yoane ava
akila ruru kana kinanena maro*

¹² Ana legiena þesia na þaþagena na kanen kiligaþe pe Toste, naga legiena naþa la asumã akila ke nakuþaþaena e narin sipsip lala vena sitomãlena natamaliaena. Ana nalogena la apiun tan Yesu, asape “?Ko na sinomãn osape mekila ruru kata kinanena na þaþagena naþa e lepas nape?”

¹³ Ana naga pisa pan lalua, sape “Ava gar Yerusalem, yoko alual yar tai kus ke pupia piawi na wii tai, imi m̃alivin amiu. Ana ataveve naga avano, ¹⁴ ana yoko naga were amiu ava e yumã tai. Ana pogos naþa ava loyuma e yumã nene, amiu avis van þar na yumã nene, avisa sanini asave ‘Kieta navianena piun ke sape awa yo kiena ne wolawa lala, vena naga memio imimi kiena nalogena lala mekilia makan kinanena na sitomãlen natamaliaena ea?’ ¹⁵ Amiu avisa sanene vania, ana naga vian amiu e pupia lele tai metava van amiu, naþa suri la punu ga sike pa e rui, ana yoko akila ruru sur la punu ga nakanena e lele nene.”

¹⁶ Ana Yesu pisa sanene pan nalogena lua nene, ana apano, amial m̃a apa atol Yerusalem. Ana e pogos nene, sur la punu ga pimi m̃alivi sa ga naþa Yesu pisayu susumo pan lalua.

Pisi narui na, lalua akila ruru maron kinanena na þaþagena nene kana Yesu, þisi na aþasupela sina ga.

*Yesu pisawal naþa yoko Sutas
vielua naga van kiena nasinekar lala*

¹⁷ Ana kolemalu, Yesu amio kiena nalogena lala apitom garo Yerusalem, apito e yumã naþani. ¹⁸ Ana pogos naþa asumã akinana ke narui, Yesu pisa pan la, sape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu ne, yoko amiu yaru ga tai yoko vielua inu, amiu yaru ga tai naþa ita tesike tekinana ke veraga nagane.”

¹⁹ Ana nalogena la amloge naþa naga pisa sanene, ana amloge piowa paþisi, apiun veve ke tan la peve taaga, asape “?E, in re poli?”

²⁰ Ana Yesu pisatamē la, sape “Naga naþa yoko kila sanene van inu, naga pe kiau nalualima ga taaga pa lua tai, naþa naga yaru tai naþa imimi lua meputon kamimi kilaparavi e ga e pulpiala taaga. ²¹ Ana yoko Narin Yeririna naga monar mare sa naþa Nasiriena Wa pisayu pa sumo rui. A yaru naþa vielua naga, yoko

viowa manene laa van naga, naga popon manene sa ve vaeme re ga rui.”

Kinanena maro

²² Ana pogos naña la akinana ke sanene na, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pan Ntewa, ana kawewowaia, kian pan la, ana naga pisa pan la, sape “Alavia, akania; nanene naga pe tasneu.” ²³ Ana ãisin nene, mla piala na kuruta, pisa potena pan Ntewa, ana kian pan kiena nalogena lala, ana la punu ga peve taaga amunpae ea. ²⁴ Ana naga pisa pan la, sape “Nanene, naga pe tau naña pe nakilaen naviranarena kiena ne Ntewa sumãalu m̃arera silaga, naña yoko tau nene naga lauwo malena kiena ne yeririna la ve moki. ²⁵ Nepisaar ke pe lelaga na pan amiu ne, nesape yoko sane in na ve nemun re si kuruta pogos tai, vano vano-o nemun ga kuruta viu e navesuñenena kiena ne Ntewa.”

²⁶ Ana pogos naña Yesu kila pa sanene, ana la amiyau e yauena tai naña teke e tusi kiena ne Yauena lala, ãisi na amolue petan yo nene, amiyal apa e Kunus Na Purolip la.

Yesu pisawal sape yoko Pita naga visawan naga

Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

²⁷ Ana pogos naña asike e kunus nene wa, Yesu pisawal pan la pisape “Ñane ga kolemallo, kiamiu lela-gaena e inu naga loru, komin Visena Wa pisawal pa sur nene rui, naña sape

‘Yoko in na nowe moñar yar navisuaren sipsip, ana kiena sipsip lala yoko aureure tetai.’ Sek 13:7

²⁸ “A pog naña netaulu si marena, yoko in na nesumo neto garo Kalele, ana amiu m̃ena monar asirau atom garo lele nene.”

²⁹ Ana pogos naña Pita mloge visena naña Yesu pisa pania, pisawolia pisape “Pona nalelagaena

kiela punu ga nene e ko loru, aure vetan ko, a yoko inu, in na tañatete neligan ko pogos tai.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga nepisa ke pan ko, yoko ãane ga kolemallo, pogos naña towa la ve akokoreko re yam ve lua wa, a ko, ko na yoko ovisawan inu yam ve telu rui.”

³¹ Ana Pita pisaluñar visena nene, pisaar m̃arera, sape “Visae la sinelan asape aweñarnu m̃ena nemio ko, naga pogaga ne, ana inu, yoko tañatete nevisawan ko, nesape in na pe nepe kioñã re poli.” Ana e pogos nene, nalogena punu ga la apisa m̃ena sa nene.

Yesu pa mlen ma Ketsemani

Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ana sirau, Yesu lala apa e lepas nen kunusia, amiyal apito tano e narin pulñalu tai, naña kiena ki Ketsemani. Ana naga pis pan la pisape “Amiu asuñã e nini wa. Ana in na neva nelen ve plas ga wa.”

³³ Ana naga ãere Pita amio Semes a Yoane, ataveve naga, apa li la vitokak ga sane, ana e pog nene, sinena Yesu naga pimi urmi keviu, mloge piowa pañisi. ³⁴ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane, nemloge sa naña ninuu naga pororowa make ga, naña lavisi nemare narui. Awis, amiu asuñali atavilo amio inu e yo nini wa.”

³⁵ Ana Yesu miyal pa laa sane, mlorun kinai, mlen pa arimana, sape “Ata-o, Ata-o, sa otamãania, yoko aora na pog m̃arera la nene naga ve imin in re sina. ³⁶ Ko na okilia okila sur punu ga, ana nepiun tan ko vena okuslua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena in na ve nemun re ea. Ana ko na ve okila re sa naña na sinenanena kiau, ana okila ga sa naña kioñã nasinenanena.”

³⁷ Pisi na, naga pimi sina ga puna kiena nalogena la telu nañane, naga pisu lala amomalio pa rui. Pisi na lala atavilo sina ga, ana Yesu pis

pa Pita sape “?Sanape Saemon? Ko na omomalio? ?Komin ya ne kam na tařatete atavilo amio inu e aora nini? ³⁸ Kam na monar avisuar ruru amiu, monar alen lue ga, vena natařaliena la ve akila amiu aloru re e mlamulena viowa. Pe lelaga, kiamiu sitomena řarera po, ana tasnemi naga miyowo ga.”

³⁹ Ana siraunia, naga pa si e yo na leniena nařane, mlen, mlenin sina ga visena nařane. ⁴⁰ Ana pogos nařa naga řasuře sina, pisu la telu nene amomalio ke sina ga, komin atekavito pařisi, ana pogos nařa pis pan la, lala pe apisatame re si suri tai pan poli.

⁴¹ Ana naga pavin sina, kiena leniena na telu, ana pogos nařa řasuřea, naga pis pan la, sape “! E! ?Amiu apa ruru amiu ke ga wa, amomalio ke ga wa? !Poga, řisi ga ne! Naga ne lavis ga pog nařa narin yeririna va e liman li viowa la narui. ⁴² Ko pogaga, amiu asumalu ita tetove, yar nawilwilin wan inuena, nagane pam ke lavis gar ne narui.”

Apuarar Yesu řarera

Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴³ Ana e pogos nene nařa Yesu pisa ke visen nene wa, Sutas, nařa naga tai lala lualima yam taaga pa lua ne, naga pimi, amio yeririna la moki nařa ařar ke playu na mara amio kiela plaki lala. La nene, yar keviu la kiena yar wa la, amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena le Yu la, lala amligan la apimi. ⁴⁴ Susumon nařa apimi, yar na wilwilinena nařa Sutas, naga pisapēs kile tai pan la sumo rui, pisape “Yar nařa sa neva netalopan řesia, yar ne nanene nařa ita sine-tan ke, ana kiamiu yar na mara la monar atararia řarera aure naga vano.”

⁴⁵ Ana pog nařa apimi narui, Sutas miyal mesmesun ga Yesu, pis pania, sape “Navianena, pokolemalo.”

14:49 Luk 19:47, 21:37

Talopania, ⁴⁶ ana kiela yar na mara la apimi atararia asape aure naga vano. ⁴⁷ Ana pogos nařa atarar sanene, ana nalogena tai řurelua kiena playu, sape te yar tai nařa nae pun yar wa la, ana naga tetereria ga řarina, telua kiligana komřas pano.

⁴⁸ A Yesu pis pan yar la nene, sape “?Sanape na amiu ařar kiamiu playu amio plaki lala? ?Sanape na asape aim ataranu sanene? ? Pona asitom ke asape in na nepe yar řarera na vinauena amio na weřaren yaru la yo? ⁴⁹ Sila ga e legiena punu ga, in na nepian amiu e yuņa řana Ntewa, ana sanape na amiu pe apim ataranu re e pogos nene poli? Ana pogaga, kome sur la nařa nasiriena wa pisayu sumo rui, monar imi ve sa ga nene.” ⁵⁰ Ana e pogos nene, nalogena la amligan Yesu, ařure petania.

⁵¹ Ana e pogos nene, yar řee tai taveve ke yar la nařa ařure ke Yesu pano, ana naga pitavi ga. Ana yar la nene řasia apisuluřar naga, asape atarar řena naga, ⁵² ana atarpal ga naga, atarar ga kiena kulmrae ařurelua petania, pe plamoře ga kiriri pano.

Ařere Yesu pa e pupia kumali kiena yar kerkeviu kiena le Yu la

Matiu 26:57-68; Luk 22:54-71; Yoane 18:13-24

⁵³ Ana lala ařere Yesu pimi suřal e marana ne řarin yar wa, nařa kiena ki Kaeřas, amio yar keviu kiena yar wa lala amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena ne le Yu lala, apim pa lele taaga e yo nene rui. ⁵⁴ Ana Pita řena taveve řa Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin poli, ana pogos nařa apim loyuņa e kove na kumali nene, Pita pa totano amio yeririna na yuņaena kiena Kaeřas, lala atega ke kapi, komin miava. ⁵⁵ Ana yar keviu la nařa asike loyuņa e viorena nene, lala akale ke yar lařas nařa akilia avisa plan sur lařasia

naña Yesu miyuñaenia pona pisa, vena kila la akilia awem̄ar naga vanonia, ana pe aña re sur tai poli. ⁵⁶ La añal laḡasia aḡerela apimi apisawal visena moki, ana visena punu ga nene apisokan ga, asuña apisa ke ga sur la naña pe taḡena lala, ana kiela visokanena la nene mlolor ga.

⁵⁷ Ana ḡisi na, laḡas na visokanena añal visena tai, asuñalu, asape ⁵⁸ “Memloge yar nene naga ḡarwar e visena sanini rui, sape pupia yuña wa naña kieta yermarua ga la amiyuñaenia e limala, pisa sape yoko naga taaga ga kilia weplania, yoko yuñaen ruru si yuña wa viu taḡena tai e legiena ve telu ga, naña liman yeririna taḡatete yuñaenia.” ⁵⁹ La apisa ña visena la nene pano-o, kaka ga, kiela visena la nene pe suñal m̄arera re poli.

⁶⁰ Ana ḡarin yar wa suñalar se marala, pisi pa Yesu, piun tania, sape “?Ko na yoko ovisatañe van la pona ve ovisatañe la re? ?Sanape e visena la nene naña apisa plan ke ne?”

⁶¹ A Yesu pe pis re si po, pisatañe re si poli. Ana ḡarin yar wa pis si pania, sape “?Sanape? Ko na ope Navisaarena naña pe narina ne Ntewa, pona pe ko re poli?”

⁶² Ana Yesu pisatañe pania, sape “Ee, Navisaarena nene, naga inu. Ana nesape nevisa ñena van ko, ḡisi na yam ve plas ga, avisu si Narin Yeririna naga totano ke e lepas na ḡamarua puna Ntewa na m̄areraena, yoko avisu naga vaeme e lul metava vitom tano e yomarava nini.”

⁶³ Ana ḡarin yaru wa sinen karia na pitolwowa ñana kulkota, pisape “Pisi ga ne! ?Komin ya ne ita takale ke si yar taḡena naña kilia visa plan si sur laḡasia e naga? ⁶⁴ Amiu amloge ke ne! !Yar nene naga ḡarnena kare pa kia wa kiena ne Ntewa rui! Viorena sitom sanape, yoko tela naliḡereena van ve sanape?”

Ana la amla naliḡereena pa Yesu, asape mesmes ga naña monar awem̄aria.

⁶⁵ Ana laḡas aplasirkon naga, apiwo kilamarana, ana asuia, apisa karea, apiuyun tania, asape “?E, ovisalia, ane mlipa ko ke nana-gane?”

Ana yar na mara laḡas kiena ḡarin yaru wa la apim aḡurelua naga petan yo nene, ana la ñena nene asuia, amlilipa ke pogos naña aḡure ke naga apano.

Pita naga pisawan Yesu
Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62;
Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁶ Ana e pogos nene, Pita sike loyuña e kove wa, ana sira na visuaren yuña ñana ḡarin yar wa pimi e lele nene, ⁶⁷ ana ñal Pita tegan ke kapi, pisuluḡaria, pisa pania, sape “!E, ko nene ko ñena otataveve yar nae Nasaret nañane!”

⁶⁸ Ana Pita pisawan sur nene, sape “!E! In na pe nemloge ruru re sur na ko opisa ke ne poli!” Ana naga petan lele nene, pato laa lavisin pupia pulutava na yuña nene.

⁶⁹ Ana e yo nene, sira nene naga ñal sina, ana pisawal pan yar la naña asike ne, sape “Yar nene pe yar kiena ke yar naña tai narui.”

⁷⁰ Ana Pita pisawan sina ga visena nene. Ana pe piavi re nenaga, la nene apisa pa Pita, asape “Peraga, ko ke tai narui, komin ko na yar nae ke Kalele tai narui.”

⁷¹ Ana Pita pis m̄arera, pisaluḡar m̄areraena e visena sa nini, sape “!E lelaga kemua rui, Ntewa na Mava, in na nepisa pa rui, pe nekiliaar re nena yar na kam na apisayu ke ne poli.”

⁷² Ana veraga ga pogos naña Pita pisa ke sanene, towa kokoreko yam lua narui, kila Pita sitom̄al si visena kiena Yesu, naña pisa pania, sape “!Lelaga nepisa pan ko, ḡane ga ne kolemallo, pogos naña towa ve

kokoreko re na yam lua poli wa, ko na ovisawan inu yam ve telu rui.”

Ana Pita mloge sinena piowa na piowa, molue pa vanua, tag na tag.

15

Lala aþure Yesu pa puna ne þarin suþe kiena ne le Rom la naþa sike Israel

¹ Ana kolulagi e Praere nene, li kerkeviu la kiena le Yu la apiora sina ga e kiela pupia kumali. La nene nane yerkaawa kiena ne yaru wa lala, amio kiela nasumonena lala, amio kiela navianena navisaluaena la. Apis m̃a pano-o, atol sitomena tai, þisi na apiar limana ne Yesu, aþure naga pa puna ne þarin suþe keviu Paelat, ana la amligan Yesu e limana, vena naga liþerea.

Yesu sum̃alu e marana ne Paelat Matiu 27:11-14; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

² Ana Paelat piun tan Yesu, sape “? Ko ope Þarin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatam̃ea, pisape “Naga ke narui, sane opisa ke ne.”

³ Ana yerkaawa lala kiena ne þarin yaru wa lala apisasawal suri la e Yesu, asape naga kila sur la moki naþa piowa. ⁴ Ana Paelat piun sina ga tania, sape “? Sanape, la apisa suri viowa moki e ko rui, ana ko na omla m̃a kana navisatam̃eena pona peraga?”

⁵ Ana e lepas nen sur la ne apisa ke ne, Yesu pe pisatam̃e re si sur tai pan la poli, ana Paelat sinen pulan sur nene paþisi.

Paelat tam̃an pisape Yesu monar mare

Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

⁶ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitom̃alena Natamaliaena wa, ana e kas punu ga e paþagena nene, þarin suþe nae Rom silaga kila suri tai pan le Israel lala. Naga kila naþa visae laþas naþa asike e yum̃a naloge viowaena, la akilia aviun yaru ve taaga naþa

sinelania, yoko Paelat naga ligana lua naga molue. ⁷ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga m̃eke e yum̃a naloge viowaena, naþa yaru la akilia ruru naga, kiena ki Paraþas. Naga pe yar tai pogos naþa asum̃alun kawelaen amio le Rom lala, m̃emom̃ar laþas amare, ana amligan pa e yum̃a na loge viowaena. ⁸ Pisi na, þina lala apimi moki lele taaga e marana ne Paelat, apiun tania vena naga kila van la sa naþa naga sum̃a kila ke ne, monar ligana lua lala yar tai naþa sike e yum̃a naloge viowaena molue sina.

⁹ Ana Paelat pisatam̃e la, sape “Pogaga. ? Amiu sinemiun asape neligan lua yaru nene molue sina, naga pe kiamiu þarin suþe amiu le Yu la?” ¹⁰ Paelat piun sanene, vanon naga kilia pa rui naþa yerkaawa ga kiena ne le Yu lala, aþure Yesu pimi puna, sane yum̃aena na vielueenga, vanon naþa apisu kiela yeririna taþena lala akekarana Yesu paþisi.

¹¹ Sanene narui, Paelat sinenan sape ligana lua Yesu vano, ana yerkaawa kiena ne yaru wa lala akila kare sitomena kiena ne yeririna lala pimi pisusun paþisi, asape am̃areran van Paelat vena ve ligana lua re Yesu, ligana lua ga Paraþas vano. ¹² Ana Paelat mloge ke sur la naþa apisa ke pania, piun tan la, sape “Pogaga, ana visae sanene, þisi na nekila ve sanapen yar nene naþa amiu apio ke naga asape þarin suþe kiena ne le Yu lala?”

¹³ Ana la punu ga apioyonia, asape “!Asuar naga e lak torovia!”

¹⁴ Ana Paelat piun tan la, sape “? Vanon ya? ?Naga kila suri ya ne piowa?”

Ana la apioyoni manene laa pa metava sane, asape “!Asuar þa, asuar ma e laki torovia!”

¹⁵ Ana Paelat pisu þele narui, sinenan sape visa sur tai naþa kila yeririna la nene aloge wonia, ana naga sape Yesu naga sum̃a ga, a mligan lua ga Paraþas pa si pula. Ana mligan Yesu e limana ne kiena

li na mara lala vena akoa, aure va asuar e lak torovia.

Li na mara lala akila lele kare Yesu

Matiu 27:27-31; Yoane 19:2-3

¹⁶ Ana li na mara lala atarar Yesu aþerelua pa vanua e yometava na kumali kiena ne Paelat nene, ana la apio pa kiela þegas nen li na mara taþena lala vena aimi avisuia. ¹⁷ Ana la amiyenlua mana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naþa marana mene sa naþa þarin suþe la amiyen, ana aþar nonos nen kil-sirili, ana aþaniroron ga, amligan e þarina, sa naþa karo na þarin suþe tai. ¹⁸ Ana pogos naþa amligan sur la nene e þisi, la asuma akila lele kare ke, asape “!Parin suþe kiena ne le Yu lala-oo! Imimi mepatanon ko, memieluar ko!” ¹⁹ La amla lakiavio tai, ae þarina ea, la asuma apiasiria kare naga, akinai tano puna sa naþa apatanon ke naga. ²⁰ Ana pogosia naþa la akila lele kare naga, þisi na aþarlua kulkota mene nene petan naga, ana amiyen si mana kulsota tai ea, aþure apano vena asuar naga e lak torovia.

Asuar Yesu ma e lak torovia

Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

²¹ Ana pogos naþa li na mara la asumon Yesu apa ke narui, aal yaru tai naþa naga pa yomarua ana naga mial pimi. Yar nene, naga Saemon naþa sumo naga nae Saerin, naþa naga arimanane lalua nene Aliksanta amio Ruþas. Ana aareran pania asape naga towe kus lak torovia kiena ne Yesu vano. ²² Ana lala asumon Yesu apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naþa kana kinasa asape yo naþa sane puryu na piaþarin yaru. ²³ Pogos naþa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia. Ana kuruta namunena nene ataron was nen suri tai naþa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu

kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naþa amla pania, yepen mavin munena.

²⁴ Ana la atarar Yesu, asuar naga ma e laki torovia. Þisi na, la akuan taes, vena alual li ane war mana kulmrae tai, a ane war tai. ²⁵ Ana pogos naþa amligan pa Yesu ma e laki torovia, naga kolulagi, maran mrae ovari. ²⁶ Ana li na mara nae Rom la asiri navisawalena tai, naþa pisawal suri naþa nasumonena kiena ne le Yu la sinelan asape awemar naga vanonia, naþa sape “Yaru nene naga pe þarin suþe kiena ne le Yu lala.”

²⁷ Ana e pogos mena nene, yar navinauena lalua, asuari la mena ga e laki torovia sa ke Yesu, apisirilua tai e lepas na þamarua, taþena e lepas na þaeli. ²⁸ E mrapa ne nanene, lala akila visena marua tai na Tusi Wa pimi kate sina ga, naþa sape “Amligan naga meke amio yar na kilaroen navisaluaena.”

²⁹ Ana yaru la naþa asuma amiyaloro ke apa e yo nene, asisilin þarila, apisalele kare ke Yesu þisa, la asape “!Koe, suwala! Ko nene nanua sumo ko opisa osape ko okilia owe plan Yuma Wa mana ne Ntewa, ana ovisirlua sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? ³⁰ !Pon ko ga otamalia ko lia, ovetan laki torovia nama, otom tano!”

³¹ E þelaga ma nenaga nene, yerkawa kiena ne þarin yaru wa lala, amio navianena na visaluaena, asuma apitalia kare ke naga paþisi, asuma apisa ke, asape “!Pona naga tamalia ma yaru taþena la moki rui, ana naga mninue kare si narui, taþatete si tamalia naga yo! ³² ? Ana naga pe kieta Navisaarena, a pe þarin suþen ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitom tano e lak torovia nanagane, vena ita tevisu sane naga pe lelaga, vena telelaga e naga.” Ana la lua mena naþa asuar la e laki torovia amio Yesu, la mena ga amiyakol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

³³ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu koyepkilavi. ³⁴ A e pogos nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru naapo, sape “? Eli, Eli, lamā saḡatani?” naḡa kana kinasia sape “? Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape na omliganu nemēke sanene?”

³⁵ Ana yeririna laḡas naḡa asuḡalu asike e yo nene, apisu suri la nene, ana amlogepal māaгена kiena ne Yesu nene, ana la asape “Amloge ke ne, yaru nene pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga yo?” ³⁶ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, ḡar lumlum ḡasia, taron kuruta namunena naḡa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, kian pa Yesu vena munia, ḡisi na naga sape “! Tesu wa! Tevisulia, pona yoko yermarua Elaisa vitom tamalia naga pona pere.”

³⁷ Ana Yesu mlokai manene sina, ḡere maron kiena yalua, marḡanu.

³⁸ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naḡa merorol tamalele ke e Yuḡa Wa ḡana ne Ntewa, naḡa mono ke yo wa naḡa pe yo wa paḡisi, purḡa pito ga lika, siar metava pito tol tano.

³⁹ Ana yerkawa kiena ne li na mara lala, naḡa pisusuar mā Yesu, pogos naḡa pisu ḡere maron kiena yaluaena, milan paḡisi, pisa sape “! Aulai, yaru nene naga pe Narina kemua Ntewa lelaga naḡane!”

⁴⁰ Ana sira laḡasia naḡa atataveve ke Yesu asike e yo nene, asuḡalu asike laa perina sane, asuḡa atamaren ke kiela navianena. E lala nene, la telu naḡa kiela kia la sanini, Maria tai naḡa sira nae Maktala, Maria ḡana naḡa anenane Semes kokan amio Yoses, a sira ḡana tai, Salome. ⁴¹ Naga lala naḡa pogos naḡa Yesu sike garu Kalele nanua sumo, la asuḡa ataveve naga, amiila ḡana naga. Ana sira ḡana la moki asuḡalu asike e pogos nene, naḡa

lala ḡana akom garo Kalele ataveve Yesu apa ma Yerusalem.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁴² Ana legiena na Praere, naga pe legiena na kilaruruen sur la punu ga suḡate Legiena Wa peni, ana pogos naḡa lavis mrae vito tano, ⁴³ yaru tai nae Aramatia, kiena ki Yosop, naga pe marau re poli, kila kiena sitomena ḡarera po, pa suḡalu se marana ne ḡaelat, piun tania sape kus tasnena ne Yesu. Naga ḡarera pan paḡisi nakilaen ve sanene, komin naga pe pupia yar tai na kansel kiena ne le Yu lala, naḡa yar la akilia ruru naga po, pe yar ḡana tai naḡa sinenan ke navesuḡenena kiena ne Ntewa naga vim.

⁴⁴ Ana ḡaelat mninue ga sape e pogos nene na Yesu mare rui po pere wa, pio kiena yar kawa na mara pimi piun tania. ⁴⁵ Pogos naḡa mloge sape Yesu mare rui, ana taḡan tasnena Yesu imi va Yosop.

⁴⁶ Ana Yosop temare ga ḡana puluve viu tai ḡisi ga na wa, pa pul kulmrae nowo tai, pa akuslua tasnena ne Yesu petan laki torovia, amluluwoia ana la apa amligan ḡeke e ḡana puluve naḡane. Ana amelilivin pupia kilavaru pimi mono pulusia, ana la aḡasuḡe la si apano.

⁴⁷ Ana Maria lalua nene, tai naḡa nae Maktala, amio taḡena nene anenane Yoses, lalua ḡana apimi apisu yo naḡa tasnena ne Yesu ḡeke ea.

16*Puluve korena ga ḡeke*

Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naḡa Legiena Wa ḡarovia, ko yepekilavi e Pog Orai, Maria nae Maktala, amio Maria naḡa anenane Semes, amio ḡana Salome, la telu nene apito apul suri la naḡa ponos taninu vena awar va

avilan e yepena ne Yesu. ² Ana e Sante kolulagi wa ke ga wa, sa naña mrae siar molue, la teloka amiyal apa e puluve nañane. ³ Ana pogos naña amiyal ke apano, apiyun ke sina ga pan la, asape “?Ana visae tetol ma ne, ane kilia melilivin lua pupia kilavaru naña mono ke pulus nena van ita, vena tekilia teva loyuma?”

⁴ Ana pogos naña la apimi lavisin yo nene, apisu ga pupia kilavaru nañane, yaru tai melilivin lua pa rui. ⁵ Ana la apa loyuma e puluve nañane, amilan yaru mēe tai totano teke e lepas na pamarua, miyen ke kulmrae naña miyuwowa pañisi, ana pogos naña apisuia, sinela kurkur, miyuyuwawa pano-o pañisi. ⁶ Ana naga pis pan la, pisape “!E, ve amarau re! In na nekilia pa rui naña amiu apimi e yo nini vanon Yesu nae Nasaret, naña añear naga e laki torovia. Ana naga sunālu mali si rui, pe mon re si e yo nini poli. Aimi avisulia! Na nene yo naña amligan tasnena mēnea. ⁷ Ana ato vilaga, avisawal va Pita amio nalogena tañena lala, avisave yoko Yesu naga sumo vito pēs garo Kalele, ana pñisi na la mēna monar asiraun atove, avisu naga e yo nañani, sa naña naga pisaar pan la sumo rui.”

⁸ Pisi na la apitañili, apetan puluve aPURE apitove, komin la amilan suri la nene pano-o pañisi, amiyuwawan ga rui. Ana la amarau mēna pañisi, kila sanene la apitove na pe apisawal re si pan yaru tañena la poli, apa memes puna ne nalogena lala.

*Yesu mñalivin Maria nae Maktala
Matiu 28:9-10; Yoane 20:11-18*

⁹ Ana Yesu mal sina e Pog Olua kolulag wa ke ga wa, naña pe legien pñesia na wik. Pisi na naga mñalivin ke la naña atavevea, ana naga naña mñalivin pñesia, Maria nae Maktala, naña nanua sumo pile plan ninuna viowa la olua petania. ¹⁰ Pisin naña Maria pisu Yesu, pa mñalivin la naña

asuma ataveve ke naga sumo, la asuma amloge ke piowa atag ke ga wa, naga pisawal pan la pisape Yesu naga mal si rui. ¹¹ Naga pisa ruru pan la pisape naga pisu Yesu e kilamarana rui, ana la pe amlelaga re e naga poli.

*Yesu mñalivin kiena nalogena la
lua*

¹² Ana siraun sina, e pogos tai nalogena la lua apetan Yerusalem amial apa ke apa sane, ana Yesu mñalivin la. Lalua apisu sane yepena pe tañena, pe sa re si nanua sumo poli, ¹³ ana pogos naña apisu pae pñisi, lalua apilon la sina aPASUPĒLA, apitove apisawal sur nene pan lala tañena lala, ana yam si tai lala tañena la nene pe amlelaga re e sur nene poli.

Yesu mñalivin kiena nalogena lala

¹⁴ A siraun sina, Yesu mñalivin kiena nalogena la lualima taaga pa taaga, e pogos tai naña atotanon ke kinanena. Ana naga pñisi mā pan la, komin naña pe aPASINE ruru re naga poli, komin sinela la mñarera pañisi, kila na la pe amlelaga re e visena kiena ne la naña akirawal naga mali si rui. ¹⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanagane na monar avano, aliureure amiu e yo punu ga e yomarava nini, monar alologon kiau lologena wo van yeririna la punu ga. ¹⁶ Visae yar tai naga loge, ana lelaga ea, siraunia tol wii nakeena, yaru nene yoko tol malena, a visae naga naña ve lelaga re, pñisi na Ntewa visaar marena vania. ¹⁷ Ana la naña yoko alelaga, pñisi na kile la asike e la, sa naña la avile plan yermare la e puriukawaena na kiau kia, ana avisin mēna visena tañena lala, ¹⁸ a sa pogos tai auarar lomāra tai, ana yoko woga ga, a visae amun sur tai naña monar amarenia, ana sur nene tañatete kila sur tai van la, ana yoko aligan limala la e inanena lala, pñisi na aloge wo sina ga.”

Yesu p̄asuṗe si pa ma e peni

Luk 24:50-53; Yum̄aena 1:9-11

¹⁹ Ana pogos naṗa kieta Suṗe Yesu pisa pa visena la nene pan la, Ntewa p̄urelua si naga pa ma e peni, mligan naga totano e lepas na p̄amarua puna. ²⁰ Ana kiena nalogena la amial tetai, apa amlol-ogo e yo punu ga, ana apisu sane Suṗe naga miyuṁae ke amio la, kila ke kile la moki pan la, vena kilaen yeririna la avisu kilia sane kiela visena la pe lelaga ga.

A sunena nene maro ga e nene.

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naña
LUK
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Kompasinen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Naga Siriyuia*”, naga pisayu Yesu sape naga yaru naña Ntewa pisayu pa lus nae Israel lala nanua rui, sape yoko naga imin tamalia la, a vena tamalienu yeririna makega na yomarava. Luk sirilua pa e kiena tusi nini, sape Yesu nene, Ninuna Ntewa namava ke narui pio naga vena “visawal kiena lologena wo va la naña limala korena ga.” Ana komin sur ne nanene, lologena wo naña Luk siriyuia, pulen suniena la naña kologia sape Ntewa sinena miyee yaru la naña asike e nalogeviowaena.

Suri tañena la moki naña toñal e tusi nini, nane suniena kiena yaru la naña amloge po pona akekara. Suniena la moki na sanene sike e marana na keviu taaga [1] naña pisawal sape yoko Yesu imi, a e marana na keviu lua [2] naña pisawal sanape naña Yesu paeme.

A e mēna e marana na maro, yaru la akekara pañisi kome naña Yesu mal sina, a pañupe si pa mae peni.

Yaru naña siri tusi nini naga siri si tusi tañena tai naña kiena kia “*Yumāena Kiena Li Nalologena Lala*”. E tusi na lua nene, naga pisawal suniena lala naña moluwe marea e pogos naña Yesu pa mae peni. Suniena la nene pisa lologia sape yaru la naña amlelaga e Yesu Kristo apimi moki liluwe, ana asumā apa apisawal kiela lelagaena nene e yo tañena lala.

Tusi nini “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Siriyuia*”, kompus orelo sike ea. E kompasnena na lua, amio na orai nena, pisawal suniena lañas la naña sike e ga e tusi nini, ana pe su re e tusi tañena lala naña Matiu, Mak a Yoane la telu asiriyuia.

Naga suniena la naña pisayu navisi lala naña amiyau, a suniena naña pisayu yaru na visuaren sipsip lala naña apimin apisu Yesu e pogos naña naga paeme, amio mēna suniena naña pisayu pogos naña Yesu pa e yumā mēna Ntewa pogos naña naga pe yaru viu ke ga wa, pañaiwa na yaru wo nae Samaria, a pañaiwa na ninis naña kovio.

Pupia suri mēna lañasia naña Luk pisayu kañarania e tusi nini, naga sanini. Naga pisayu lotena, a Ninuna Wa, a yo kiena sira lala loyuma e yumāena kiena Yesu, a pisayu naña Ntewa kilia viyewo ita, kilia warplan kieta milamulena viowa lala.

Kompasnen tusi la nini

Visena na sumo 1:1—4

Yoane Nakeena amio Yesu lalua apaeme, a lalua akapuru 1:5—2:52

Yumāena kiena Yoane Nakeena 3:1-20

Yoane kee Yesu, a Yermare tañalia 3:21—4:13

Yesu kila kiena yumāena e lepa nae Kalele 4:14—9:50

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 9:51—9:27

Legiena maro naña Yesu kila kiena yumāena garu Yerusalem a e yo la naña lavisin Yerusalem 19:28—23:56

Yesu mali sina a kiena nalogena la apisu naga 24:1-53

Visen pēsia

¹ Inu Luk nesiriyu suniena nini pan ko, Yerkawa Tiopilas. Sa naña ko okilia pañisi rui, yaru la moki liu naña asiri suniena na suri la nene kompas rui naña amālmālivin

ita e kas laņas þaro rui. ² Suri la nene, ita pe tepisu mesmesun re e kilamarata poli, ana la naþa apisuia, siar e purþesa, a la na sa naþa la ape li Nalologena Wo þesia, la ke narui la apisawal ruru lelein pimi pan ita. ³ Ana siar nakonua rui, nesuþna nepisusu ruru ke maki taþena la naþa la asiria, a nesuþna nemla ke visena na suri la nene, ana nepisu sane popon visae nekilali nela sunien taþena la nene komþasa, nesirikolia vena aim sane tus wo tai naþa taveve ruru narin mrapa lala na suniena nene. ⁴ A nane nesiri sike na rui, a nekekarana naþa neligan imi ve kioþna, vena ouloyuia, okilia ovisu kilalea sane suri la naþa osuþna omloge ke rui, la amesmes ga a ape lelaga, la sa naþa kiau tus nini pisawalia.

Navisi pimi pisawal pa Sakaraea pisape yoko naga war Yoane Nakeena

⁵ Suniena nena naga siar sanini, sape: E pogos naþa Parin Suþe Erot naga pe suþen ke lepas nae Yutea, yaru wa tai, naga pe namratava kiena ne Apisa, a naga þere sira tai naþa naga mþena molue kome lus kiena ne yaru wa lala, nane e namratava kiena yermarua Eron, wenla Mosis nanua sumo ne. Yaru nene kiena kia Sakaraea, a wona kiena kia Lesipet. ⁶ Ana lalua nene kiela malena mesmesu po paþisi e navisuena kiena ne Ntewa, naþa la asuþna amlogear kiena navisaluaena lala, a asuþna akila ke þelaga la naþa mesmes silaga, pe akilalu re tai poli. ⁷ Ana suri ga tai, lalua pe narila re tai poli, komin sira naþa Lesipet naga pe luþalumna ga, a nanagane lalua apimi ape yermarua laa rui.

⁸ Ana e pogos tai, pe pog na þegas kiena ne Sakaraea naþa monar ava akila kuþaþaena e Yuþna Wa mþana ne Ntewa, sa naþa þegas tai kila e wik tai, þegas tai kila e wik tai. ⁹ A silaga, pogos naþa akila sanene, la monar akila sa naþa amlil mþapila, vena alual yaru ai naþa yoko naga

kila pupia yuþnaena navaen loyuþna e Yo Wa na Yuþna Wa nene, vena sikapen ponotaninu na wonta naþa sike ne. Ana e poglis nene akila sanene, a kia kiena ne Sakaraea naga pa metava, asape naga narui naþa va kila yuþnaena nene. ¹⁰ Ana e nena e pogos na sikapen ponotaninu nene, naga pa loyuþna vena va kila, a pupia þina na yeririna lala asike vanua, asuþna amlen mþaga.

¹¹ Ana pog naþa Sakaraea pa loyuþna, ana milan kare navisi tai kiena ne Ntewa naþa mþalivinia, suþnal ga sike e lepas nen wonta naþani lepas na þamarua. ¹² Ana pogos naþa Sakaraea pisu navisi naþani, naga mninue kare narui sape aþna kila ve sanape na wa, naga marau paþisi. ¹³ Ana navisi nene pisa pania, pisape “Sakaraea, ve omarau manene re. In na nepimin ga nesape nevisawal van ko, Ntewa mloge kiamiu leniena amlua rui, a yoko wuþna Lesipet, þisi na war naruþna na moþe tai, a pogos naþa vaeme, yoko oligan kiena kia Yoane.

¹⁴ “Pogos naþa vaeme, yoko akekara vaþisi, aloge wo, ana ve amiu re ga, ana yaru taþena mþena lala akekara vaþisi.

¹⁵ “Sisi nene, yoko imi ve yerkawa tai kiena ne Ntewa, a naga sane ve yaru wa tai, þisi na naga valia kuruta a wii mþarera mþena lala. Siar e pog naþa naga teke e loþeþena anena wa, ana yoko Ninuna Wa ulen naga vaþisi. ¹⁶ Yoko naga ve yaru tai naþa þisi na vilon le Israel la ve moki awasuþe la si puna Ntewa na Mava, kiela Suþe. ¹⁷ Yoko avisu naþa ninuna a namþareraena naþa se e Navisawalena Elaisa sumo sike sina ga e naga maran ve taaga, komin naþa naga imi sumo, vena visawal visave ve ve piavi re Navisaarena naga imi raunia. Yoko naga vilon sinen ata lala vena asitomyu ruru sina ga narila lala, a yoko vilon sitomena kiena ne li nakilaroen navisaluaena lala vena

ataveve si p̄elaga naṗa pe manmarua a memes ruruia. E mrapa ne la nanene narui, p̄isi na naga kila ruru p̄egas nen yeririna la tai va Ntewa, vena asum̄ate naga imi m̄alivin la.”

¹⁸ Ana Sakaraea mloge visena la nene, ana pisa pa navisi nene, pisape “Ei, ve ovisa re sanene. Taṗatete ve sanene, komin imimi lua na mrae pito tano rui.”

¹⁹ Ana navisi naṗani pisa ke sina pania, pisape “Peraga, yoko ve sa ga nene. In na Navisi Kaṗriel nini, naṗa silaga nesum̄al luen ga nesike e marana Ntewa vena nowar kiena visena, ana naga mligan inu nepim puṗa vena nevisawal lologena wo nini van ko. ²⁰ Ana pogos naṗa nepisawal pan ko, ko na pe omlelaga re e poli, ana nevisa van ko sanini, yoko ove puru, ana p̄isi na osuṗa ga sanene imi tol pogos naṗa ovisu suri la nene imi m̄alivin ko nena ga e kana pogosia.”

²¹ Ana pogos naṗa navisi pis ke sanene pa Sakaraea, yeririna la asum̄al asike vanua na wa, asum̄ate m̄a pano-o, ana kiela sitomena lua narui, asape “Vanon ya ne naga pa loyumuṗa, kila malion manene suri sanene.” ²² Ana siraunia na, molue sina, ana la apisu naṗa naga pe pis re si pan la poli, ana la apisu kilale asape naga sike loyumuṗa, naga pisu suri tai, nane kila naga sanene. Ana naga pis ga e limana pan la, naga pe puru ga moṗa ga. ²³ Ana sum̄a kila kiena yumuṗaena e Yumuṗa Wa m̄ana ne Ntewa, pano-o kilamake kiena pogosia, ana p̄asuṗe si pa m̄ana.

²⁴ Ana asum̄a sanene pano-o, pe piavi re poli, wona sena, ana pogos naṗa naga mloge sane m̄eṗena sanene, naga pa moṗa ga m̄ala uṗa sanene pano-o tol kupario lima. ²⁵ A e pogos nene, naga sum̄a pisa sanini, pisape “!Ntewa kila po pan inu paṗisi nene wa! Sumonia, yaru la asum̄a apisu memawan inu komin

naṗa pe noṗar re sisi poli, ana nanagane Ntewa pisuveve inu, sinena miye inu, ana mlalua memawaena na kiau luṗaluṗaena nene rui.”

Navisi pimi pisawal pa Maria pisape yoko naga war Yesu

²⁶⁻²⁷ Ana Lesipet sena tol kupario orai rui, ana Ntewa pitetalia kiena navisi naṗani, Kaṗriel, vena vito visawal kiena visena tai va sira m̄ee tai, kiena kia Maria, naṗa naga sira m̄ee tai na pulkumali nae Nasaret e lepas naṗa Kalele. E pogos nene, la apisaar Maria rui vena va talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop, naṗa naga molue kome lus kiena ne Ṗarin Suṗe Tepet nanua sumo, ana Maria pe pa su re amio naga poli wa.

²⁸ Ana navisi naṗa Kaṗriel pimi m̄alivin Maria, pisape “O, Maria, Ntewa sitom ruru ko nena paṗisi, naga sum̄a pisa ruru ko, sike kemua amio ko lelaga.”

²⁹ Pogos naṗa Maria mloge visena nene, naga sitom paṗisi, sape visuvevelia, pisape navisi nene pisa po paṗisi, ana kana kinas sanape.

³⁰ Ana navisi pis sina pania, pisape “Maria, ve omarau re. Ntewa kekaran ko ga, ana yoko kila pupia navisa ruruena tai imi e kioṗa malena. ³¹ Nanagane, yoko osena, vano-o owarwal narumuṗa na yerm̄ene tai, a visae naga vaeme pae, monar osikia kiena kia Yesu.

³² Visena Wa nanua sumo naga pisayu pa narumuṗa nene rui, naṗa pisape

“Naga yoko ve yerkaṗa, a kiena kia, “Narina ne Ntewa na mava,”

a Suṗe Ntewa yoko kila naga imi ve p̄arin suṗe tai naṗa kus lelen repina marua nene Ṗarin Suṗe Tepet nanua,

³³ ana p̄isi na naga ve suṗen la naṗa amolue e mratava m̄ana yermarua Sekop, nane le Yu ne la ne asike nanagane, a la naṗa yoko aim sirau,

a kiena nasuņenena nene yoko taņatete ņisi pogos tai.’ ”

³⁴ Ana Maria milan visena nene paņisi naņa sape yoko naga war sisi, ana naga piun tan navisi nene, pisape “?Ana suri nene yoko mālivi ve sanape ne, komin naņa in na pe nesu re nemio wou nene poli wa?”

³⁵ Ana navisi pisataņea, pisape “Ninuna Wa yoko naga vitom e ko, a naņareraena kiena ne Ntewa na mava ņisi na kalo ko, ana yoko osena. A komin naņa yoko ove sanene, ņisi na avisave sisi wa nene naņa yoko owaria, naga ve narina ne Ntewa.

³⁶ “E kioņa navisuenā, opisu suri nene sane mārera paņisi naņa yoko ve sanene, ana popon ositomli anoņa sira marua Lesipet nene. Asumā apisu ke naga asape naga taņatete nena ga war sisi narui, ana nevisa van ko, naga pe sira marua rui, ana nanagane, kiena kupario orai narui. ³⁷ Ositomlia, sa naņa Ntewa pisa pa sira marua Sera nanua sumo laa rui, e lepas na puna, pe suri re nena tai naņa naga kila ņele poli.”

³⁸ Ana Maria pisataņea, pisape “Lelaga kemua naņa. In na nepe sira mēe na yuņaena kiena ne Ntewa ga, ana netaņan inu ga vena naga kila suri la nene imi ve lelaga e inu ve sa ga naņa naga sinenania, sa naņa opisawal pan inu.” Ana navisi nene purmatania.

Maria pa mālavin Lesipet

³⁹ Ana Maria sumā sitomāl ke visena lala kiena ne navisi nene, ana sinenan manene paņisi sape va visu anena nene, naņa Lesipet, ana pe piavi re poli na, mligan kiena yo, mial kawa pa e pulkumali naņa Lesipet amio wona Sakaraea lalua asike ea, nane e lepas na kunus lala nae Yutea.

⁴⁰ Ana Maria pa tol mālala yuņa, pa pio Lesipet. ⁴¹ A poglis naņa Lesipet mloge kilale pulgo Maria naņa pis pania, mloge narina naņa teke e naga kulul keviu. Ana Ninuna Wa

pitomi e Lesipet, pitomi pule ea, ⁴² ana Lesipet pio manenea, pisape “!O, Maria, Ntewa pisa ruru ko keviu paņisi, taulu make sira la punu ga, a yoko pupia kiena navisa ruruena sike mēna e mrasnoņa naņa yoko owaria. ⁴³ In na pe nepe sira wo re nena tai poli vena anenane kiau Suņe imi yal li inu sanene, ana nepisu sane po pan inu paņisi. ⁴⁴ A kiau sisi tomtom pisu kilale ko, kekara paņisi, komin pogos nena naņa memloge ņesan pulgoņa, naga kulul paņisi e loņeņeu. ⁴⁵ Ita lua tekekara na tekekara, komin temlelaga e visena kiena ne Ntewa, a yoko imi ve lelaga van ita ve sa nena naņa naga pisaar pan ita.”

Maria mieluar Ntewa e yauena tai

⁴⁶ Ana e poglis nene, yauena kiena Maria tai sanini, sape

“Sineu mieluar Ntewa keviu,

⁴⁷ ninuu kekara paņisi

pa kiau Suņe Natamaliaena,

⁴⁸⁻⁴⁹ naga pisu inu nesike tano

nepe sira na kiena yuņaena tai,

naga pe Ntewa naņareraena,

naga sitomāl inu, kila po pan inu.

Teras lelei la naņa aim sirau avisayu

inu, asape ‘Sira nene, Ntewa

pisa ruru naga keviu,’

nepisirlua kiena kia wa.

⁵⁰ Sinena miye la naņa apatanonia,

teras na sumo, na sirau.

⁵¹ Naņareraena na limana kila suri

moki, naga mlipureure la

naņa ape ņarmārera, kila la

apa tetai.

⁵² Kila plan ņarin suņe e lelela la,

pisirilua la naņa sitomena su

ga tano.

⁵³ La naņa viso kar la, pagan ruru la,

li na suri moki, mēne plan la, limala

korena ga.

⁵⁴⁻⁵⁵ Kila sa naņa pisaar pa repita

lala,

pimi miila ita kiena le Israel lala.

Pe sinen ņesan re Epraam poli, sinen

ye luen ga kiena piaparavi,

vano-o ve uro re.”

⁵⁶ Yauena kiena ne Maria nane ņisi e nene, a naga sike amio Lesipet

pano-o tol kupario telu, siraunia
 ̄pasūpe si pa m̄ana ūm̄a.

Yoane Nakeena paeme

⁵⁷ Ana pimi tol ruru pogos na
 narina ne Lesipet vaeme, ana paeme
 pe mom̄e. ⁵⁸ Ana pogos nāpa nam-
 ratava puna ne Lesipet amio la nāpa
 asike lavisinia amloge suri nene,
 akekara pāpisi amio naga e pupia
 sinewo kiena ne Ntewa nāpa pimi
 pania, nāpa nanua sumo naga pe
 lum̄alum̄a ga, ana nanagane narina
 nasumo nane paeme ne. ⁵⁹ Ana
 pogos nāpa sisi nene kiena legiena
 olua, apimin akila naga pe ̄paviu. E
 pogos nene, la sinelan asape asikia
 m̄ena kien kia, Sakaraea, sane kia
 kiena ne arimana, ⁶⁰ ana anena pisa
 lū̄aria, pisape “Peraga, kiena kia,
 Yoane.” ⁶¹ Ana la apis pania, apisape
 “Ya ne sanene? Namratava pūm̄a na
 pe amligan re kia tai sanene e poli!”

⁶² Ana apisi ga e limala pa ariman
 sisi nāpani, vena aviun tania avisave
 naga sinenan sape aligan kia nape e
 narina nene. ⁶³ Ana Sakaraea pis ga
 e limana pan la, pisape ala m̄aki tai
 vania, ana siri ea, pisape “Kiena kia,
 Yoane.”

Suri nene kila la nae yo nene
 amilan pāpisi, ⁶⁴ a e m̄ena e pogos
 nene, purmenena ne Sakaraea kulul
 sina, kilia pis narui, ana mieluar
 Ntewa.

⁶⁵ Ana yaru punu lala na lepas
 nene amloge suri nene, amilan kare
 pāpisi, a suniena nene pa laa narui
 tol pulkumali tāpena lala na lepas
 na kunus lala nae Yutea. ⁶⁶ A la
 nāpa amloge, asitom pāpisi, komin
 nāpa la apisu kilale asape limana ne
 Ntewa sike amio naga, ana la asūm̄a
 apiuviun pan la asape “?Nin sisi wa
 nene yoko naga ve sanape ne?”

*Sakaraea pisawal visena nāpa
 Ntewa pisa pania*

⁶⁷ Ana Ninuna Wa pitomi pule e
 Sakaraea arimanane sisi nene, ana
 naga pisawal sanini, pisape

⁶⁸ “Teieluar kia kiena ne kieta
 Ntewa,

Sūpe nae Israel,

pitomi pun ita, pul plan ita,

⁶⁹ maplarar kana keyowo,

molue e piaparavi na kiena yaru na
 yum̄aena Tepet,

nāpa yoko tamalia ita.

⁷⁰ Nanene kiena navisaarena nanua,
 navisawalena apisawalia, as-
 ape

⁷¹ Naga urelua ita vetan limana ne
 nasinekar lala,

⁷² Tāpatete m̄ena sinen ̄pesan navi-
 ranarena amio repita lala,

sinena mie la ke na wa,

⁷³ nane navisaarena m̄arera amio
 repita Epraam,

⁷⁴⁻⁷⁵ Ntewa pisaar pisape tamalia
 ita vetan limana ne kieta
 nasinekar lala,

vena ve temarau re sina,

teve yaru wa,

temesmesu e marana,

teyum̄ae vania e legiena punu ga e
 kieta malena.

⁷⁶ Nin naruu, avio kon Navi-
 sawalena kiena ne Ntewa na
 meta manenea, osumon Sūpe
 okila ruru kiena mrapa.

⁷⁷⁻⁷⁸ Yoko ovisawal sane Ntewa
 sinena ye kiena yeririna lala,

ve sinewo van la,

viewo kiela mlamulena viowa lala,
 tamalia la.

Yoko Ntewa kila kiena narin yomer-
 arava ̄pesa na kolulagi va
 metava van ita,

⁷⁹ vitom tegoli ita nāpa tesike e
 yemalolo,

nāpa ninuna na marena kalo ita rui,
 a vitom vivagali mrapa na sūmare
 vena teyaloro ea.”

Yoane Nakeena kapur pa metava

⁸⁰ Ana pogos nāpa kas la pimi
 ̄paro pano, Yoane nene kapuru pimi
 keviu, a kiena sitomena marua ruru
 po, a sūmalu m̄arera suwa wa se
 yum̄aena kiena ne Ntewa. A naga pa
 sike e yokorena, vena va tol pogos
 nāpa naga monar vaeme e marana
 ne le Israel lala.

2

Yesu paeme

Matiu 1:18-25

¹ Ana e pogos nene, þarin suþe kiena ne le Rom lala, naga kiena kia Sisa Okastas. Ana naga pi-sawal pisape monar aulo yeririna punu ga e purvanua make ga naþa asike vatanon kiena navisuarena. ² Yumãaena nawuloen yaru la nene, la akila þesania, a e pogos naþa la akila, yeririna kiena ne Sisa tai naga pisuar ke pupia lepas nene Seria, a kia kiena ne yerkawa nena, naga Kuarinias. ³ Ana nakilaen yumãaena nene, apisape yeririna punu ga monar ava si e kiela yo lala, vena akilia asiri ruru kiela kia, a aulo ruru la.

⁴ Suri ne nanene kila Yosop molue e pulkumali nene Nasaret, naþa naga sike ea, naga nene e lepas nae Kalele, ana naga pa ma metava e pulkumali nene Petleem, naþa yermarua Parin Suþe Tepet naga paeme e nanua sumo, naga nene e lepas naþa Yutea, komin naþa Yosop naga molue e lus kiena ne yermarua Tepet nene.

⁵ A Yosop þere wona naþa Maria lalua apano, naþa e pogos nene, naga lavisin ke naþa kana sisi vaeme narui. ⁶ Ana lalua apano, a pogos naþa asike Petleem wa, Maria mninu sane kiena pogos na waren sisi pimi narui. ⁷ Ana Maria þarlua þesan kiena momë nene, a naga mliluwo ruru e kinakinas nen kulmrae lala, ana pe mmana yo namonena po re poli, komin lalua akilali asape ava e yumãa mmana wolawa lala, ana pule rui, ana Maria mligan ga sisi tomtom nene mne lelen navaganen surmali lala.

Navisi lala amãalivin yaru navisuaren sipsip lala

⁸ Ana lemalo nene, yaru navisuaren sipsip laþas asike amio kiela surmali lala, e yo na vilumini vanuan ga Petleem nene. ⁹ Ana navisi tai kiena ne Ntewa pitomi tano pula, a naurarena kiena ne Ntewa tegoli

make yo nene sane pupia kapi tai, kila yaru la nene amilan paþisi. ¹⁰ Ana navisi naþani pis pan la, pisapenua “Ve amarau re. In na noþar ke visena tanea tai ne navisaen van amiu, naþa kilia kila yeririna make ga aloge won vaþisi. ¹¹ Yemalo ga nini, e pulkumali kiena ne Parin Suþe Tepet nanua, nane Petleem, nin sisi tai paememare ga na wa, naþa yoko naga ve kiamiu Natamali-aena. Naga ke narui pe kiamiu Suþe, naga pe Navisaarena naþa Ntewa pisaaria nanua rui pisape yoko ligan imi.

¹² “A nanene narui nane kile na sur ne tai nini. Yoko alual nin sisi tomtom nene, naþa la akila ve taþena vania. Yoko avisu naþa aliluwo ga e kinakinas nen kulmrae lala, a amligan mneke e lelen kinanen kan surmali lala.”

¹³ Ana veraga ga amilan ga pupia þegas nen navisi tai nae ma e peni apitom asikol navisi naþani. Ana navisi la nene amieluar Ntewa, amiyau apisape

¹⁴ “Ma metava ma e peni, asike amieluar ke Ntewa keviu paþisi, a e yomarava nini, sumare sike e yeririna la naþa Ntewa naga kekaran la.”

Yaru navisuaren sipsip la apa garu Petleem

¹⁵ Navisi lala apisawal visena nene þisi, apur matan si yaru navisuaren sipsip la naþani, aþasuþe la si apa ma e peni. Ana yaru la nene asumãa apisasayu ke sina suri la nene pan la, apisapenua “Suwala, ita, tevano. Popon teva garu Petleem vena tevisuli suri naþa mãalivi ga na wa, naþa Ntewa pisawal pan ita.”

¹⁶ Ana amiyal kawa apano, apa amãal Maria amio Yosop, apa akaten sisi tomtom naþani, meke ga mmana yo e lele navaganen suri mali lala.

¹⁷ Ana pogos naþa apisu suri la nene ana apisawal visena make ga naþa navisi pisa pan la e lepas na sisi tomtom nene. ¹⁸ Ana pogos naþa

yaru taþena la amloge suniena nene, apule mamaga e pupia nailanena tai. ¹⁹ A Maria, naga mligan ruru suri la nene e losinena, pe sinen þesan re poli, sisitoñal luen ga silaga.

²⁰ Ana yaru la nene aþasuþela si apa pun kiela sipsip lala, asumña apisirlua ke kia kiena ne Ntewa, a asumña amieluar naga paþisi vanon suri wo la naþa amloge a naþa apisuia, naþa atorokin nena ga visena kiena ne navisi naþa pisawal pan la.

Asikia Yesu

²¹ Ana pogos naþa momē nene kiena legiena olua, ana kana pogos na kilaen þaviu ea. Akila sanene þisi, asikia asape Yesu, kia nena naþa navisi pisawal þesania, sumon naþa Maria mēþenania.

Akus toroun Yesu pa e Yumña Wa mñana ne Ntewa

²²⁻²⁴ A pogos naþa Yesu paeme wik orai þaro pae pano, pogos nakilaen kuþaþaena naikikena e Yumña Wa mñana ne Ntewa narui, naga nene komin kuruta kana sira naþa þar sisi. Ana akila kuþaþaena nene, taveve Navisaluaena kiena ne Mosis naþa pisape “La naþa limala korena ga, akilia awe ga lomē ve lua, pona narin kupa ve lua.”

Ana e ke e pogos nene, la akus toroun Yesu pa e Yumña Wa mñana Ntewa, amiyawawo pania. Suri nene taveve mēna Navisaluaena kiena ne Mosis, naþa pisape “Yermēne punu ga la naþa apaeme þesia ape wa, la ape kiena ne Ntewa.”

Yermarua Simion pisu Yesu e Yumña Wa mñana ne Ntewa

²⁵ Ana yaru tai sike e Yumña Wa mñana ne Ntewa e pogos nene, kiena kia Simion. Naga pe yaru nae ga Yerusalem, pe yaru mesmesu tai, a pe yaru mārera tai e þelaga na leniena. Naga sumña sumñate ke sape sinenan visu Nasineyeena kiena ne

Ntewa nene, nane Navisaarena, imi iila le Israel lala e pog mārera nene naþa asike ea.

Ana Simion nene naga yaru tai naþa Ninuna Wa sike e naga silaga, ²⁶ a Ninuna Wa pisawal pa naga rui naþa yoko naga taþatete kovio, vano vano-o kilamarana visu Navisaarena kiena ne Ntewa sumo wa. ²⁷ A Ninuna Wa þere pimi e Yumña Wa mñana ne Ntewa, e nena e pogos naþa akus sisi tomtom Yesu pimi, vena akila þelaga navisaluaena nene.

²⁸ Ana Simion miaþear sisi nene, mieluar Ntewa, pisa potena pania, pisape ²⁹ “Suþe Keviu o, nanagane nepisu suri naþa opisaar pan inu, pimi pe lelaga rui. Ana suri nene kila sumñare pimi e sineu, ana nanagane okilia otañan inu, yaru na kioñña yumñaena, nevetan yomarava nini neimñasu. ³⁰ E ga e kilamarau, nepisu kioñña Natamaliaena, ³¹ naþa omligan pimi e maran yolai lala na yomerava, ³² sane kapi tai na kipian koena van yeririna taþena lala, a yoko aieluar imimi kioñña le Yu lala, komin kiamimi naurarena nene Yesu.”

³³ Ana Yosop amio Maria lalua amilan visena kiena ne Simion nene paþisi naþa pisayu Yesu, ³⁴ ana Simion pis ke sina ga, pisa ruru la, ana pisa pa anena Yesu, pisape “Ntewa mligan sisi nene pimi pan ita nae Israel vena kila ita ve moki teloru, a vena kila mēna ga ita ve moki tesumñalu sina. Ntewa mligan naga pimi sane kile tai, ana yokorena yaru ve moki naþa avisa kare ga naga. ³⁵ Ana ve sanene, yoko naga kila kiela nasitomwanena la nene añalivi e yometava.

“Ana e lepas na puñña, þisi na naloge viowaena yur losineñña sane playu na mara tai, yokorena sineñña worovia komin suri la naþa yoko imi mñalivin narumña nini.”

Sira marua Ana pisu Yesu e Yumña Wa mñana ne Ntewa

36-37 A sira marua tai naga mēna teke e poglis nene, kiena kia Ana, naḡa naga pe navisawalena tai. Ana nene, arimana Panuel, naḡa molue kome lus kiena ne Aisere nanua sumo. Naga talopa pogos naḡa pe sira mēe ke ga wa, ana naga sike amio wona na yermēne tol kas olua ga, ana wona nene mare tania. Naga pe letano ga sanene, pano-o tol kiena kas lualima orelu pa vari.

Naga pe sira tai naḡa silaga suluen ga e Yumā Wa mēana ne Ntewa, naḡa sumā pa ke e pogos na lotuena na kolulagi lala pa tol na yepekilavi, a silaga naga monsilu ga vena len.

38 E poglis nene narui, pimi lavisin la, mlen, pisa potena keviu pa Ntewa vanon sisi nene, a siraunia, molue pano sumā pisayu Yesu pa yeririna la naḡa asun akiravan mēate ke asape Ntewa imi tamalia Yerusalem, ana Ana pisawal ruru pan la, naḡa kiela Navisaarena pimi rui.

Yosop la aḡasuḡela si apa Nasaret

39 Pogos naḡa Yosop amio Maria akila suri la nene sa naḡa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ḡisi narui, ana aḡar Yesu aḡasuḡela si apito garo kiela pulkumali nene Nasaret, lepas naḡa Kalele. 40 A nin sisi nene kapur pimi keviu, kiena sitomena pimi pe manmarua ruru po paḡisi, a apisu naḡa Ntewa miila naga vena naga kila sur punu ga wo e kiena malena.

Yesu pe yaru viu ga, pian yaru la e Yumā Wa

41 Ana e kas punu ga, le Yu la asumā akila ke kiela ḡaḡagena tai, naḡa Paḡagena na Sitonālen Natamaliaena. A silaga, la naḡa asike e yo taḡena lala, la sinelan manene paḡisi vena ava ma Yerusalem akila ḡaḡagena nene, a arimana Yesu amio anena, la mēna akila ke sanene. 42 Ana e kas tai, pog naḡa Yesu kiena kas tol lualima taaga pa lua [12] ke na wa, apa sina, ana aḡure Yesu amio la. 43 Ana la akila

suri na ḡaḡagena la nene pano-o ḡisi, ana yeririna la aḡasuḡela si apa e kiela yo lala. Ana Yesu na pe pa re poli, naga sumā ga Yerusalem, ana arimana amio anena pe akilia re poli. 44 Lalua asitom ke asape pona naga sike amio la ḡasia veraga e pupia ḡegas na kiela namratava lala a kiela erau lala, ana amial mā pano-o tol legiena wetelu tai. Ana e yemalo nene akale Yesu pano-o, 45 pe aḡal re naga sike amio la poli, ana apisu sane la monar atayu lala awasuḡe si ava garu Yerusalem vena alualia. 46 La amial legiena wetelu taaga, apim atol si Yerusalem, akale pano-o, ana e legiena taḡena, naḡa kana legiena na telu na kiela yalena, aḡal ga na wa, apisu teke tano e Yumā Wa mēana ne Ntewa. Naga totano teke amio navianena lala nae e yo nene, tomā miyagogon ke kiela visena lala, a tomā piuviun ke naviunena la tan la. 47 A la naḡa asike lavisinia e pogos nene, la amilan manene pupia manmaruaena a nakiliaena kiena ne Yesu paḡisi, amio navisatamēen la naḡa naga sumā mla ke pan la naḡa apiun ke suri tania. 48 Ana pogos naḡa arimana amio anena apisu naḡa naga kila ke sanene, amilan paḡisi, ana anena pis pania, pisape “Ei, naruu! Komin ya ne sinomān osape okila kare manene imimi sanene? Opisu ke ne, imimi lua makale ko pano-o, pe momāl ko re nena ga, ana okila imimi memloge piowa paḡisi wa.”

49 Ana e pogos nene Yesu mla navisatamēen tai pan lalua, pisa sanini, pisape “?Komin ya ne amiu lua apa akale inu e yo taḡena la ne sanene? Sanape, amlua pe asitomāl re si sane in na monar nesumā nekila ga yumāena kiena ne kau Ata loyumā e mēana yumā poli?” 50 Ana navisatamēena naḡa pisa pan la, amninue logekilaleen kana kinasia. 51 Ana Yesu mligan yo nene, naga pito amio la, ana la aḡasuḡe si apito

e kiela yo naña Nasaret.

A Yesu su pogaga amio la e yo nene, sumã mlogear ruru la mña silaga. A anena naña Maria sumã sitoñal luen ga suri la nene loyuña e losinena silaga.

⁵² Ana kas la pimi ãaro pano, a Yesu kapur pimi keviu, a kiena manmaruaena amio kiena maruaena sumã pimi keviu laa narui, a Ntewa sumã pisa ruru naga keviu pañisi, kila yaru la apisu naga po na po, akekaran manene naga pañisi.

3

Yoane Nakeena sike e yokorena, naga mlologon ke navilopuena

¹⁻² Ana kas lañas ãaro pa rui, ana Yoane Nakeena, narina ne Sakaraea, naga pimi mñaliv e yokorena. Naga nene e pogos naña pupia Parin Suþe Taepirias Sisa nae Rom naga pe suþe keviu ke tol kana kas lualima taaga pa lima rui, a e poglis nene na mliganar kiena yerkawa lañas rui, sane Ponses Paelat, naga pisuar Yutea, a Erot, naga pisuar Kalele, a wenla naña Pilip, naga pisuar lepas nae Ituraea amio Trakonatis, a Lasanias, naga pisuar lepas nae Apilin. A e mña ga e pogos nene, lalua naña ape ãar na yaru wa lala asike garu Yerusalem, naga Anas amio Kaeþas.

Ana Yoane sike garu yokorena, ana Ntewa mla visena la pania, ³ ana naga pa make e lepas punu ga na wii nae Yortan, naga sumã mlologon ke pisape yaru la punu ga monar avilopu la, a monar ava e nakeena, ana yoko Ntewa naga viewo kiela mlamulena viowa lala. ⁴ Naga kila sa ga naña Navisawalena Aisea pisa nanua rui e kiena tusi, naña sape “*Pulgo tai sumã pio ke e yokorena, sape*

Akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi mñalivi e kiamiu malena lala.

⁵ *Yoko kam na monar asinwo make pulþalu lala,*

a monar akilro kunus la su ga tano, a yo la naña kapinia la monar aim amesmesu ruruia

a yo la naña ãilþil la monar aim ameri ruruia;

⁶ *ana sanene, yoko yolai la punu ga avisu kiela Natamaliaena naña Ntewa ligania yalin la e mrapa nene imi mñalivin la.”*
Ais 40:3-5

Yaru la apim puna Yoane

⁷ Yumñaena kiena ne Yoane, naga mlologon sanene narui, ana pogos naña ãina la moki amolue apa e yokorena vena naga kee la, naga pis mñarera pan la, pisa sanini, pisape “Kam na sa ga lomñara la naña amaraun kapi tai ana aþure, ana kam na asitom asape akilia aurmatan pupia anen kapi naña Ntewa yoko ligan imi? Peraga, komin pe apilopu amiu ruru re poli wa. ⁸ Ana visae lelaga kemua naña amaraun nakoena nene, kiamiu malena lala monar war mras wo la naña torokin kiamiu navilopuena nene. Ana avisuaria, ve awarwar amiu re sina, sa naña akila ke rui, naña asumã apisa ke asape ‘E, ita na tesumã poga ga rui, okilakan ita ke narui tepe lus kiena ne Epraam nena naña.’ Ana nanene na pe sur re tai nene poli, komin naña visae Ntewa sinenania, naga kilia war kilavaru la nene, yumñaen lus kiena ne Epraam la ve moki ea, vena la akus lelemiu. ⁹ In na nevisa van amiu, nevisave mñekiavi mon ruru mñeke rui, vena te plan laki la naña pe aþar re mras wo la poli, akoven la ava e kapi.”

¹⁰ Ana pogos naña ãina la amloge nene, amarau na amarau, ana apiunia, asape “Ana visae ve sa nene, yoko imimi mekila ve sanape narui?”

¹¹ Ana Yoane pisatamñe la, pisape “Yar naña mña kulsaket lua, yoko naga monar tamñan tai va yar naña pe mña re tai poli. Yaru naña kana kinanena keviu, yoko naga monar

vion re komp̃as va yar naṗa pe kana re poli.”

¹² A yar na takis la moki, naṗa ape li nakila keuiaen nena yar lala, apimin vena Yoane kila nakeena van la, ana la m̃ena ga apisu kilale kiela napiowaena lala, ana la apiun m̃ena ga asape “?Navianena, sanapen imimi, yoko imimi monar mekila ve sanape?”

¹³ Ana naga pisa pan la, sape “Yoko awarpolo vetan yaru lala torokin ga ya naṗa la monar aulia, ana ve yuve re, sa naṗa akila ke ṗisi rui.” ¹⁴ Ana yaru na mara m̃ena laṗasia apiun sanini pa Yoane, asape “?A imimi, yoko mekila ya?”

Ana naga pis pan la, pisape “Amiu apuarar ke kiamiu suri na mara lala, ana yaru la asum̃a amaraun amiu paṗisi, lala sane visae pog tai sinemiun kiela suri tai, amiu avisa ga ana monar ataṗania. Ana ṗelaga nene, yoko monar ve akila re sina. A asum̃a sinemiun mimi lue silaga asape yerka wa la nene apul amiu ve tokak ga, pona torok ga yo, ana monar akekaran ga narui.”

Yoane sape yoko Navisaarena imi

¹⁵ E pogos nene, le Yu lala asum̃a asitom ke asape kiela Navisaarena lavisi m̃alivi, ana amloge visena wo la nene kiena ne Yoane, akekaranja, ana naviunena sike e kiela sitomena lala, asum̃a apiuviun ke, asape “O, pona yaru ne nanene yo, naga pe kieta Navisaarena, pona peraga?”

¹⁶ Ana Yoane sum̃a pisawal ruru merarava pan la, pisape “Peraga. In na nepitom sumo, vena nesum̃a nekee amiu ke ga e wii, ana yaru taṗena tai vim siraun inu. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na pe netorokin re naṗa neluṗarlua kulus nen lana poli pona nekila kiena yum̃aena taṗena. Ana naga ke narui, yoko kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala vetan kiamiu malena. ¹⁷ Naga sa naṗa naga

tarar ke koruak nayuraren wit, vena silsilin plan kana kinas lala. Ve sanene, yoko naga war ruru kinas nen wit la nene va um̃a, ana yoko naga koven vinus va e kapi tai naṗa taṗatete mare pogos tai.”

¹⁸ Nanene narui, Yoane Nakeena mlologon Lologena Wo pa yeririna la sa ke nene narui, a naga sum̃a pisa ke m̃ena visena wo naiilaaren taṗena la pan la, a visena nakila ṗegelaena. ¹⁹ Ana yar tai pe kekaran re nena Yoane, nane Ṗarin Suṗe Erot, komin Yoane sum̃a pis ke pania vanon naṗa naga ṗerelua sira nene Lerotias, naṗa wona wenla, a pis pania vanon sur taṗena m̃ena laṗasia naṗa naga kila. ²⁰ Ana metavan kiena napiowaena taṗena lala, Erot sinen kar Yoane pano-o, sum̃al narui koven pa e yum̃a naloge viowaena.

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹ Ana pogos naṗa Yoane pe pa re e yum̃a naloge viowaena poli wa, naga kee m̃a yeririna la pano-o, ana pog tai Yesu m̃ena pimi e yo nene, ana Yoane kee m̃ena naga. Ana pogos naṗa Yesu molue e wii, sum̃a mlen m̃aga, ana veraga ga sinapane pike, ²² a Ninuna ne Ntewa pimi pe tasa, mom̃a pitomi tano sane lom̃e tai, pitomi pran ea. Ana Ntewa pis ma e peni pitomi pania, pisape “Ko Naruu nene, naṗa nepinaia ko paṗisi. Kiau sitomena sike ga e ko, nekekaran ko paṗisi.”

Repina ne Yesu lala

Matiu 1:1-17

²³ Ana siraun naṗa Yoane kee Yesu, ana naga siar kiena yum̃aena narui, a e poglis nene, naga kiena kas la tol lualima telu. A lus naṗa Yesu molue komea, e lepas na yerm̃ene, siar e Yosop, naṗa apisu sane arimanane Yesu, pa sanini:

Yosop, naga narina ne Eli;

²⁴ Eli, naga narina ne Matat;

Matat, naga narina ne Livae;

Livae, naga narina ne Melki;
 Melki, naga narina ne Sanae;
 Sanae, naga narina ne Yosop;
²⁵ Yosop, naga narina ne Matateas;
 Matateas, naga narina ne Amos;
 Amos, naga narina ne Neam;
 Neam, naga narina ne Esli;
 Esli, naga narina ne Nagae;
²⁶ Nagae, naga narina ne Mat;
 Mat, naga narina ne Matateas;
 Matateas, naga narina ne Semein;
 Semein, naga narina ne Sosek;
 Sosek naga narina ne Sot;,
²⁷ Sota, naga narina ne Soanan;
 Soanan, naga narina ne Resa;
 Resa, naga narina ne Seruþapel;
 Seruþapel, naga narina ne Saltiel;
 Saltiel, naga narina ne Neri;
²⁸ Neri, naga narina ne Melki;
 Melki, naga narina ne Ati;
 Ati, naga narina ne Kosam;
 Kosam, naga narina ne Elmñatam;
 Elmñatam, naga narina ne Ere;
²⁹ Ere, naga narina ne Yosua;
 Yosua, naga narina ne Eliesa;
 Eliesa, naga narina ne Sorim;
 Sorim, naga narina ne Matat;
 Matat, naga narina ne Livae;
³⁰ Livae, naga narina ne Simion;
 Simion, naga narina ne Suta;
 Suta, naga narina ne Yosop;
 Yosop, naga narina ne Sonam;
 Sonam, naga narina ne Eliakim;
³¹ Eliakim, naga narina ne Melea;
 Melea, naga narina ne Mena;
 Mena naga narina ne Matata;
 Matata, naga narina ne Natan;
 Natan, naga narina ne Tepet;
³² Tepet, naga narina ne Sese;
 Sese, naga narina ne Opet;
 Opet, naga narina ne Poas;
 Poas, naga narina ne Sala;
 Sala, naga narina ne Nason;
³³ Nason, naga narina ne Aminatap;
 Aminatap, naga narina ne Atmin;
 Atmin, naga narina ne Ani;
 Ani, naga narina ne Ebron;
 Ebron, naga narina ne Peres;
 Peres, naga narina ne Suta;
³⁴ Suta, naga narina ne Sekop;

Sekop, naga narina ne Aisak;
 Aisak, naga narina ne Epraam;
 Epraam, naga narina ne Tera;
 Tera, naga narina ne Nao;
³⁵ Nao, naga narina ne Seruk;
 Seruk, naga narina ne Reu;
 Reu, naga narina ne Pelek;
 Pelek, naga narina ne Eþa;
 Eþa, naga narina ne Sela;
³⁶ Sela, naga narina ne Kaenan;
 Kaenan, naga narina ne Aþaksati;
 Aþaksati, naga narina ne Sem;
 Sem, naga narina ne Noa;
 Noa, naga narina ne Lamek;
³⁷ Lamek, naga narina ne
 Metusela;
 Metusela, naga narina ne Inok;
 Inok, naga narina ne Saret;
 Saret, naga narina ne Malalil;
 Malalil, naga narina ne Kaenan;
³⁸ Kaenan, naga narina ne Enos;
 Enos, naga narina ne Set;
 Set, naga narina ne Atam; ana
 Atam, naga narina ne Ntewa.

4

Parin suþe kiena ne yermare la naþa Yermare Lego, kilali Yesu

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹ Ana pogos naþa Yesu pimi si e lepas na wii nae Yortan naþa Yoane kee naga ea, naga pulen Ninuna Wa paþisi. Ana Ninuna þere Yesu pa ke sina ga e yokorena, ² a naga sike e yo nene pa tol legiena lualima yam vari, naþa þarin suþe kiena ne yermare lala sumña kilali naga. Ana e legiena la nene, pe kinan re poli, sumña pano pano-o tol naþa visokar na visokaria.

³ Ana Yermare Lego nene pimi pisa pania, pisape “Visae ko ope Narina ne Ntewa kemua lelaga, ovisali va kilavaru nene imi ve kilaparavi, vena okania.”

⁴ Ana Yesu pisatamea, pisape “Peraga, komin Visena Wa pisape ‘Pe yar malin re ga kinanen poli.’ ”

⁵ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, ana þere kiena sito-mena pa metava e pupia kunus tai. Kipian naga e purvanua make ga

na yomarava nini, ⁶ ana pisa pania, pisape “Navisuaren yo la nene, amio kala naurarena make ga, asike pa e lum̃au rui. Inu nořar kian la, ana nekilia netam̃an va yar ai nařa in na sineun nesape netam̃an vania. ⁷ Pogaga, visae ovatanon inu, olotun inu, vera na neligan make sur la nene se lumom̃a.”

⁸ Ana Yesu pisatam̃ea, pisape “Visena Wa pisape ‘Olotun ga Ntewa okila ga kiena yum̃aena naga taaga, komin naga ga pe kiom̃a Suře.’ ”

⁹ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, řere kiena sitomena pito garo Yerusalem, mligan naga e yo tai nařa pa manene metava, e wos nen yum̃a m̃ana Ntewa, ana pisa pania, pisape “Visae ko ope Narina ne Ntewa, oula oto tano. Okilia okila woga ga ne, ¹⁰ komin nařa Visena Wa pisayu Ntewa, pisape ‘Naga yoko ligan kiena navisi lala, vena aim asum̃a amio ko, avisuar ko m̃aga.

¹¹ *Yoko ayukop yaun ko ga vena ve otan re lam̃a e kilavaru.’ ”*
Yauena 91:11,12

¹² Ana Yesu pisatam̃e ke sina ga, pisape “Peraga rui, komin Visena Wa pisa m̃ena ga pisape ‘Ve om̃areran re okilali kiom̃a Suře Ntewa vena kila kiom̃a sur tai.’ ”

¹³ Ana pogos nařa Yermare Lego kilali kiena natařaliena la nene pa Yesu řisi, ana purmatania pano, naga pa sum̃ate ke vena lual pogos tařena nařa sitom ke sape kilia taulu Yesu ea.

Yesu siar kiena yum̃aena gar Kalele

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Ana siraunia, Yesu mialoro e nam̃areraena kiena Ninuna Wa, pimi tol yo Kalele, ana yar la apisayu naga pano-o kalo make yo lepas nene. ¹⁵ Ana naga sum̃a pa ke e kiela yum̃a na leniena lala, sum̃a pian la, ana asum̃a akekarana naga pařisi, asum̃a apisirlua ke kiena kia.

Le Nasaret la am̃enelua Yesu

¹⁶⁻¹⁷ Ana Yesu pimi tol kiena yo nařa Nasaret, nařa kapuru pimi keviu ea, ana e Legiena Wa, sa nařa kila m̃a silaga, naga pa amio la e kiela yum̃a nalenena. Ana asape naga ulolua Visena Wa Kiena ne Ntewa van la, ana akian tus nařa Aisea siriyu pania. Ana naga sum̃alu na pikeřa tus nařani, m̃al e nařa sinenan sape ulolua van la, ana puloia, nařa pisa sanini, pisape

¹⁸ *“Ninuna ne Ntewa sike e in rui, komin nařa Ntewa mligan inu vena in ke narui nařa nelologon Nalologena Wo va la nařa limala korena ga.*

Naga mligan inu nepimin vena nevisawal va la nařa asike e yum̃a naloge viowaena, nevisave nanagane, akilia amolue ga sa ga ne,

a vena nevisawal va kilamara řala lala, nevisave nanagane, kilamarala la kilia imi wo sina.

A naga mligan inun sape yeririna la nařa asike tano, nařa yar tařena la asum̃a akila kare la ke silaga, yoko in na neure plan la, aim asu si e yo wo tai.

¹⁹ *Ana sanene, in na nekilia nekila merarava nevisave nanagane, Ntewa kila kiena pog viu nowo tai pimi m̃alivin yar la nene rui.”*
Ais 61:1,2

²⁰ Ana pogos nařa Yesu pulo nawuloena nene řisi, naga pulonar si tus, kian si pa yaru na visuaren yum̃aena, ana pa to meta e lelen nalologena, vena vis va yar lala. Ana la make ga nařa asike loyum̃a asum̃a atamaria Yesu asape am̃a yoko aloge ya ne visa van la ne wa. ²¹ Ana pogos nařa naga siar kiena visena, ana pisa sanini, sape “Nevisa van amiu, nevisave Visena Wa kiena ne Ntewa nařa amloge ga na wa, kana visena la nene pimi pe lelaga nagane ga na wa, e maramiu.”

²² Ana pogos nařa yar la amloge visena la nařa kiena ne Yesu, amloge sane naga pis ruru po na po, pis

malumu ga a pis tanea p̄isa, ana la amilan paḗisi, asum̄a apisavisa pan la sanini, asape “!Ana yar nene, naga narina ne Yosop ga nene! ?Naga p̄ar visena tanea la ne sanene pe ne?”

²³ Ana Yesu pisatan̄e la, pisape “Pona sinemiun asape avisa kieta visena marua nene van inu yo, naḗa pisape ‘Tokta, okila ruru ko sumo wa, ana siraunia okilia oiila yar taḗena.’ Nanene komin naḗa amloge p̄isi rui naḗa nesike gar Kapeneam, nekila ruru ke namaiena la moki, ana asitom asape komin ya ne pe nepim nekila re m̄ena sanene pan amiu e kieta yo nini poli. ²⁴ Ana lelaga nevisa van amiu, sane visae navisawalena tai, ana kiena yeririna lala nae kemua kiena yo naḗa, la taḗatete akekarania, taḗatete alogearia. ²⁵⁻²⁶ Nanene na lelaga. Sineun nesape asitomyuli pogos kiena ne yermarua Elaisa nanua sumo. E pogos nene, yua pe powo re poli pa tol kas telu komsusa, a pupia viso tai kalo make yo Israel. ?Ana Ntewa mligan Elaisa pa miila ane e poglis nene? Apisu ke ne, pe mligan re naga panon iila letano nae Israel lala tai naḗa amloge ke piowa poli, ana mligan naga pa miila letano nae pulkumali keviu nene Sareḗat, nane lepas taḗena naḗa Saeton. ²⁷ Ana asitomyuli m̄ena ga pogos kiena ne yermarua Elisa. ?E pogos nene, yar la moki naḗa aḗar leperosi, ana Ntewa kila ruru ai? Naga pe kila ruru re le Israel lala tai naḗa aḗar maiena nene poli, ana kila ruru ga yere Seria nene naḗa Neman. Lelaga-o, ita yeririna la naḗa tepisa ke tesape ita nena naḗa tepe yeririna lala kiena ne Ntewa, ana yar la naḗa Ntewa mligan la apimin asape akila kieta yum̄aena, ana yepeta mavin la ke sina ga.”

²⁸ Ana pogos naḗa la nene asike loyuma nalenena amloge visena nene, kiela sitomena la pilon pa pe taḗena narui, nagane la sinela

kar Yesu narui. ²⁹ Ana la aplam-oluen Yesu, aḗurelua naga petan kiela pulkumali pa vanua, aḗure pa e pupia yeparpas tai naḗa kiela pulkumali m̄eke ea, la sinelan asape akuan Yesu vito tano e yo ne nanene narui. ³⁰ Ana Yesu kila naḗa la taḗatete si auarar naga, ana mial ga pa p̄aro likan la sanene pano, mligan la asike na.

Yesu pa garu Kapeneam, pilelua yermare tai

Mak 1:21-28

³¹ Ana Yesu mial pito tol pulkumali taḗena nae Kalele, nane Kapeneam, ana e Legiena Wa naga pian la e kiela loyuma na leniena. ³² Ana la naḗa amiyagogonia amilan paḗisi, komin amloge kiena visena urmi paḗisi, a nam̄areraena kiena ne Ntewa sike ea. ³³ Ana pogos nene yar tai sike loyuma amio la, naḗa ninuna ne yermare viowa tai sum̄a kila kare naga, ana yar naḗani pio manene kare Yesu paḗisi, pisa pania, pisape ³⁴ “?Ei, Yesu nae Nasaret, kioma ya na teke e imimi? !Pona ko opimin osape okila kare imimi yo, a! Komin naḗa in na nekilia ko rui, sane ko ope Yar Wa nena napo tai kiena ne Ntewa.”

³⁵ Ana Yesu pis m̄arera pa yermare viowa naḗani, pisaluḗaria, pisape “!Ei, ve ovis re sina! Omolue ke vetan yar nene nagane.” Ana ninuna viowa naḗani koven yar nene mloru pito tano likan la, ana molue petania pure pano, ana yar ne po sina ga sike na.

³⁶ Ana yar na yo la nene amilan paḗisi, ana apisasayu Yesu, asape “?Ei, visen ya na sanene? Nanene yar m̄arera tai nene yo, kiena nam̄areraena keviu paḗisi wa. Naga pis ga pa ninuna viowa lala, ana apureure ga sa nene.” ³⁷ Ana komin sur ne la nanene narui la akekara, a asum̄a apisa ruru kia kiena ne Yesu mlewo pa e yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru auia simem kana Saemon Pita, amio mēna yar taḗena la moki

Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Ana Yesu suḡalu pa vanua e yuḡa nalenena nene, ana pa uḡa mēna Saemon, nanene gar ke Kape-neam na wa. Ana e uḡa nene auia simem kana Saemon mloru mēke e togin namaiena, yepena pisusun, ana apisawal pa Yesu, apiun pania asape sanape e sira marua nene. ³⁹ Ana Yesu pimi suḡalu se yepas nen sira naḗani, ana pisaluḗar maiena nena, ana yepen pimi manin sina, mloge nena po, ana suḡalu pa miyumuāen kala kinanena.

⁴⁰ Ana pogos naḗa mrae pito tano, sane Legiena Wa nene ḗisi narui, la naḗa kiela namaiena la asikena, aḗerela apim puna Yesu, ana Yesu ḗuarar la, kila ruru la. ⁴¹ A la moki naḗa, yermare la amolue petan la, naḗa asuḡa akiikii, asape “!Ei, ko kemua naḗa ope Narina ne Ntewa narui!” Ana Yesu pisaluḗar yermare la naḗani, pisape ve avisa re si suri tai, komin naḗa akilia rui asape naga Navisaarena kemua lelaga.

Yesu mlologo make ga e lepas lala nae Yutea

Mak 1:35-39

⁴² Ana kolulag kona, Yesu suḡalu naga taaga molue pa vanua, pa e yo mēno tai naḗa pa ruru po na po paḗisi. Ana siraunia, yar la apiminia, akale mēno pano-o aḡal e yo ne nanene, a la sinelan asape naga suḡa amio la, akilali asape avisaluḗaria vena ve ligān la re, ⁴³ ana pisa pan la, pisape “Toko, in na monar neva nelologon Nalolonga Wo na suḗenena kiena ne Ntewa va e pulkumali taḗena la naḗa asike ga wa, komin naga mli-gān inu nepimin suri ne nanene.” ⁴⁴ Ana naga petan la, pano mlologo teliv make e yuḡa nalenena lala e pulkumali punu ga nae lepas naḗa Yutea.

5

La naḗa Yesu pio la ḗesania, apa ataveve naga

Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ Pogos tai, Yesu sike e yepas nen pupia lapa naḗa laḗas asape Lapa nae Kenasaret, a laḗas asape Lapa nae Kalele. A e pogos nene, yaru la naḗa asuḡalu amiyervivi Yesu la moki paḗisi, sane yepa ve tokaki ga, komin naḗa sinelan asape aloge naga lologon visena kiena ne Ntewa van la. ² Ana Yesu pisu waa lua naḗa sike ga lavisinia, naḗa aḗure pimi sike ga e kukunone, a pisu kana yar ne la asuḡalu asike e sive, asuḡa akevan ke kiela lilivi lala. ³ Ana Yesu mial pano pa miai e waa tai nene, naḗa kiena ne Saemon, ana pisa pania pisape suponlua va li laa sane. Ana Yesu teke e waa naḗani, toḡa pian ke la naḗa asike ura.

⁴ Ana pogos naḗa naga pis pan la ḗisi, naga pisa pa Saemon, pisape “Ita, in na sineun nesape teva re laa e lowe memaena, vena toure re lilivi wa.”

⁵ Ana Saemon pisataḡea, pisape “E yerkawa, imimi mekila sur nene rui pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai poli. Ana komin naḗa opisa sanene pan inu, poga, nekekarān naḗa tevali ga.” ⁶ Ana la apa akila sa naḗa Yesu pisa, ana la amilan pupia ḗegas nen ika tai pulen ga kiela lilivi naḗani, kila kiela lilivi nene siar pororovia, ⁷ ana la apio laḗas naḗa asike e waa taḗena, la akuḗin limalan la vena aim aiila la. Ana la naḗa apim, ana asuḡa aḗere lilivi naḗani amio kana ika ne lala apa metava e waa luwoka nene, pano-o waa luwoka ga naḗani pulemamaga ruru nena ga, lavis luoka ga talilu.

⁸ Ana Saemon pisu sur la nene, pisu kilale sane Yesu ga miyumuāen e kiena pupia namāraena wa, ana kinai tano e mialana ne Yesu, pisape “Suḗe, in na nepe yar viowa ga tai.

Popon oure matan inu, ve osu re si lavisin inu.”⁹ A pe naga re ga taaga po, ana la mēna naŕa asike amio e pogos nene, la punu ga amilan ŕan wa e pupia ŕegas nen ika naŕa la aŕar ne,¹⁰ amio narina ne Sepeti lua nene, Semes lalua Yoane, naŕa asikol la amio Saemon amiyumāe lele taaga, la mēna luoka amilan paŕisi.

Ana Yesu pis pa Saemon, pisape “Ei, ve omaraun re si sur nene. Siar nagane, yoko ve oure re si ika, ana yoko osu mā oure yar la aimi ataveve inu.”¹¹ Ana aŕasuŕe la, aŕere si kiela waa la naŕani apa ura, ana pe akila re si sur taŕena poli, amligan kiela sur punu ga su mā sanene, ana ataveve Yesu apavini.

Yesu kila ruru yaru tai naŕa ŕar leperosi

Matiu 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Ana siraunia, e pogos tai, Yesu sike pulkumali tai e yo nene, ana yar tai mālia pimi puna, naŕa yaru nena, maiena naŕa leperosi kilapel naga kila kare nena tasnena. Ana yaru naŕani pimi mloru e lana ne Yesu, tag pania, piun tania, pisape “Suŕe! In na nemlelaga nesape ko okilia okila ruru in si wo ga, ana visae okekarania, in na sineun nesape neviun tan ko vena okila inu neikiki sina ga.”

¹³ Ana Yesu pe maraun re tolen maiena kiena ne yar nene poli, ana puararia, pisa pania pisape “Ee, in na sineun nesape yepemā yania.” Ana veraga ga yepena miania, leperosi naŕani ŕisi e naga.¹⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisayu re sur nene va yar lala wa, ana nanagane ova nena okom puna ne yar wa vena naga visu ko lia, a kilia visawal visave tasnemā mian rui. Siraunia, ana monar ova okila lotena va Ntewa a okila kuŕaŕaena na kiomā yepe ikikena nene, sa naŕa Mosis pisape monar akila.”¹⁵ Yesu pisape yar nene vano ve visayu re sur nene,

ana peraga, pe piavi re poli asumā apisayu mā Yesu pano-o pa tol yo punu ga, kila sane pupia ŕina la apimin asape aloge kiena visena, ana la sinelan asape naga kila ruru kiela namaiena lala.¹⁶ Ana e pogos la punu nene Yesu su mā petan mēna yeririna lala, pa ke e yokorena, mlen ke pa Ntewa.

Yesu kilia viewo mlamulena viowa Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ana pogos sina tai, Yesu pian la māga, a Varasi laŕasa amio navianena navisaluaena lala atomāga tano e nene, naŕa la na pulkumali taŕena lala e lepas lala nae Kalele amio Yutea, a laŕasia amolue Yerusalem apimi. Ana e pogos nene, namāraena kiena ne Ntewa pimi keviu manene laa e Yesu narui, kila naga kila ruru namaiena lala.¹⁸ Ana yar laŕasia akus namaiena tai pimi, naŕa yepena la punu ga marmare, naŕa akus pimi ana mlor ga mēke e māna tog. La sinelan asape akus imi loyuma aligan mon lavisin Yesu,¹⁹ ana apisu sane pupia ŕina mēke pa loyuma rui, ana yo ve tokak paŕisi, taŕatete akus kiela erau nene vano. Ana akus pa metava e wos nen yuma narui, akawepo lologia Yesu, ana amligan malumun yaru naŕa amio māna tog pito tano e pulus naŕani, pito mēke likan yeririna lala, mēke nena ga vamon Yesu.²⁰ A pogos naŕa Yesu pisu suri nene, naga kilia naŕa la amlelaga māraera e naga paŕisi, asape yoko naga iila namaiena nene, ana naga pisa pania, pisape “Mara, in na nepiewo kiomā mlamulena viowa rui.”

²¹ Ana pogos naŕa Varasi amio navianen navisaluaena lala amloge visena nene, asitom piowa e naga paŕisi, ana asumā apiuviunia, asape “?Ane ŕarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa, pe yar taŕena re si poli, ana yaru nene pis ke sa naŕa naga sitom ke sape naga Ntewa nene narui.”

²² Ana Yesu mninu kilale rui sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pisa pan la, pisape “?Komin ya ne sinemiu la pulen ke sitomena viowa la sanene?” ²³ Visae nevisa ve sanini va namaiena nene, nevisave ‘In na nepiewo kioña mlamulena piowa,’ pona nevisa vania nevisave ‘Osumalu, oyali,’ ana visena lua nene, tai m̄areran navisaena, a tai meme ga. Na naña sape ‘Osumalu, oyali,’ naga m̄arera laa sane, komin naña yoko okilia ovisu kilale sane kiau visena pe lelaga pona peraga, naña yar nene sumalu pona taṗatete sumalu. ²⁴ Ana nanagane ṗisi na nekila suri tai naña asitom asape Ntewa ga naga taaga kilia kila, ana avisu kilale sane in na Narina ne Yeririna, nam̄areraena sike e inu. A nevisa van amiu, nesape nam̄areraena nene torokin nekilia neviewo m̄ena mlamulena viowa e yomarava nini. Ayagogo ruruia.”

Ana Yesu pis pa namaiena nañani, pisape “Nevisa van ko, nesape osuñalu, ovilonar moña tog, oyali ova uña.”

²⁵ Ana sa nena nene, e marana ne la naña apisu ke ne, yar nene sumalu, ṗar m̄ana tog, mial pa vanua, naga pa uña naña sum̄a miyeluarliluen Ntewa sanene pano.

²⁶ A pogos na la nañani apisu suri nene, amilan kare nena lelaga, yepela ṗil paṗisi, asuñã amiyeluar Ntewa, asape “E suwala, lelaga kemua-o, ṗane na ita tepisu sur tai naña pe taṗena paṗisi!”

Yesu pio Matiu, naña apio m̄ena Livae, pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Ana siraunia, Yesu mialili ga pa laa sane, ana m̄al yar tai totano teke e kiena yum̄aena e yum̄a na warpoloen takis. Yaru nena, kiena kia Livae. Ana Yesu pio, sape “Oim otaveve inu.” ²⁸ Ana Livae sumalu nena ga, mligan kiena yum̄aena, mligan kiena suri punu ga sike na, ana taveve Yesu. ²⁹ Siraunia, Livae

nena kila pupia kinanena tai kana ne Yesu e m̄ana uña, a e pogos nene, yar na takis taṗena la moki, amio m̄ena yar taṗena la moki na sanene, la m̄ena apim ato lele taaga amio Yesu amio kiena nalogena lala e kinanena nañani. ³⁰ Ana Varasi laṗasia, amio kiela navianen navisaluaena laṗasia, apragogo pa nalogena lala, asape “?Komin ya ne akinan ke lele taaga sanene amio yaru viowa lala a ṗarm̄arera la nene?”

³¹ Ana Yesu ke pisatañe la narui, pisape “La naña tasnela m̄arera ruru poga ga, la pe asitom re asape ava akom pun yar na kilaruruen maiena poli, ana la ga naña aṗar maiena, la sinelan paṗisi. ³² In na pe nepimin re nevio yar la naña apisa ke asape la apo rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, ana in na nepimin ke yeririna viowa la ne sanene narui, vena avilopu la vetan kiela mlamulena viowa lala.”

Naviunena tai e lepas na monsilena

Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ana la apiun naviunena tai pa Yesu, asape “Nalogena kiena ne Yoane Nakeena la asuñã apuarar ruru ke ṗelaga nene naña yam mokliu, asuñã amonsilu ga vena alen va Ntewa, a Varasi m̄ena la akila sa ke ga. ?Ana komin ya ne kioña nalogena la pe akila re poli, ana la asuñã akinana a asuñã amun ga sanene?”

³⁴ Ana Yesu pisatañe la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paṗisi pogos naña naga sike amio la, ana yoko sinela viowa sirau e pogos naña naga ure matan la. Ana pisape “?Pogos naña yar natalopaena sike amio kiena erau lala wa, asitom asape yoko akilia aligan kinanena na ṗaṗagen nene sike na, ve akan re? Peraga. ³⁵ Ana yoko pogos tai imi, naña yoko aurelua yar natalopaena nene vetan kiena erau lala, a e pogos nene narui akilia

amonsilu, komin naŕa sinela miye naga paŕisi.”

Sur marua amio sur vii

³⁶ Pelaga na monsilena nene, naga ŕelaga marua tai nalotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan sape kila meraravan sane ŕelaga marua na sanene, taŕatete asikol amio suri vii la naŕa naga pian la ke ea, ana pisa ŕakaiwa tai e lepas nene pan la. Pisape “Taŕatete ola kinakinas nen kulmrae vii tai, naŕa ovitolŕa kinakinas tai, ana osuluar e kulmrae marua vena kilawo pulus naŕa teke ea. Visae sanene, yoko opitol ŕa kare kulmrae vii nene narui, ana kana kinakinas, yoko taŕatete nena marana ve sa ke kulmrae marua nene, ana apisu piowa ga. ³⁷ A taŕatete okokonia kuruta vii naŕa ŕeke ŕeŕela ke ga wa va e kulus nen nane tai naŕa pe urmarua, naŕa akon kuruta pa e yam moki li rui. Visae okila sanene, yoko kuruta vii nene lapa, kila kulus nen nane naŕani ŕapo, ana kuruta nene lau kare ga ne, ana kana pias ŕena imi viowa nena ga. ³⁸ Ana kuruta vii, monar okokonia va e kulus nen nane naŕa naga ŕena pe urvii, naga ŕarera ruru po, a okilia oligan ruru moŕa kuruta mon ŕa ea. ³⁹ A pogos ŕena naŕa yar la amun kuruta naŕa amiyuŕaen towe laa nanua rui, yoko ve sinelan re si munen kuruta vii, naŕa amiyuŕaen mare ga na wa, ana yoko monar avisave kuruta marua naga kiki laa sane.”

6

*Yesu pe suŕen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Mak 2:23-28*

¹ Ana e sina ga e legiena tai, naŕa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro apano, a kiela mrapa pa ŕaro e lokove na kona lala. La amiyal ŕa sanene, ana nalogena lala viso kar la ana akawe plan kona laŕas naŕani, apae vania, akania. ² La akila ke sanene,

ana Varasi laŕas asuŕa e naŕani, apisu ke Yesu lala, ana apisa pania, apisape “Ei, komin ya ne asuŕa akila ke yuŕaena nene e Legiena Wa sanene? Visae sanene, asuŕa akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisatanŕe la, pisape “? Pona pe apuloli re Visena Wa pog tai poli yo wa, e sur la naŕa ŕarin Suŕe Tepet nanua naga kila? !Kam na akilia pa rui! Naga amio kiena yeririna lala la viso kar la manenea, ⁴ ana naga pa loyuŕa e yuŕa wa ŕana Ntewa, a naga mla kilaparavi wa naŕa Navisaluaena sape yar wa ga la akilia akania, ana Tepet amio kiena yeririna la akania.”

⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu Narina ne Yeririna, inu ke narui nepe suŕen Legiena Wa, ana inu ga nekilia nevisa ya naŕa popon akila e Legiena Wa, pona ya naŕa pe pon re akila poli.”

*Yesu kila ruru limaulu tai e
Legiena Wa*

Matiu 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ A e si e Legiena Wa tai, Yesu pa si loyuŕa e yuŕa na leniena, pian la. Ana poglis nene yar ŕena tai sike loyuŕa naŕani, limana marua pulu. ⁷ Ana navianen navisaluaena lala, amio Varasi lala, naŕa la sinela kar Yesu rui, asike ga lavisinia e poglis nene, asuŕa apisuar ruruia ŕisa, vena asape alual li ŕelaga viowa laŕasa e naga, ana la sinelan asape avisu sane yoko Yesu kila ruru limaulu naŕani e kiela Legiena Wa nene pona yoko ve kila re.

⁸ Ana Yesu kilia ruru make ya naŕa sike e kiela sitomena, ana pis pa yar naŕani, sape “Osuŕalu, ovam osu metava e nini sumo wa,” ana naga suŕalu pavini. ⁹ Ana Yesu piuntan la naŕa asike e ne, pisape “?Kieta Navisaluaena sape tekilia tekila ya ne e Legiena Wa? ?Pisape popon tekila sur wo pona popon tekila sur viowa? ?Pona pisape popon tetamalia yaru, pona popon toweŕar yaru?” ¹⁰ Ana Yesu pisuveve la make

ga, ana pis sina pa yaru nañani, pisape “Lumomña visilia!” A e ga e pogos naña yar nene kila sanene, limana nañani pimi po nenaga.

¹¹ Ana le Varasi lala sinela mimi, naña sane amloge mlae pañisi, ana apa vanua apisayu weleli sane yoko akila ve sanape na va Yesu.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ana sirauña, e sina e pogos tai, Yesu pa metava e pupia tavie tai vena naga se ea, len va Ntewa, ana suña kila ke sanene e yo nañani pa tol yemlagi. ¹³ Ana kolulag na pitomi pio kiena nalogena lala apimi lele taaga puna, ana e la nene, naga pisawal la lualima taaga pa lua naña naga mliganar la pisape la narui, la ape nalogena.

¹⁴ Ana kia kiena ne la lualima taaga pa lua nanini:

Saemon, naña Yesu mligan kiena
kia tañena, sape Pita,
a wenla naña Antru,
a Semes, a wenla naña Yoane,
a Pilip,
a Patalomiu,

¹⁵ a Matiu,

a Tomñas,

a Semes, naña narina ne Alpeas,

a Saemon, naña sape mñene plan le Rom lala,

a Sutas, naña narina ne Semes,

¹⁶ a Sutas nae Kariot, naña sirauña naga kom varaun Yesu.

Yesu suña mlologo a kila ruru namaiena lala

Matiu 5:1-12

¹⁷ Ana Yesu ãpere nalologena la nene apitom si tano, ana añaal yotop tai, apa asike ea. A poglis nene, nalogena kiena ne Yesu tañena lala apule ga asike ea, amio mña pupia ãpina lala na pulkumali tañena lala nae Yutea, a le Yerusalem mña lala, amio le Taea a le Saeton lala, naña amolue e kiela yo lala garo losi lavisin sive apami. ¹⁸ La nene apamin

asape aloge visena lala kiena ne Yesu, a la sinelan asape kila ruru kiela maiena lala. Ana Yesu kila mña sanene pan la pano-o, naga kila ruru mña la naña yermare lala asuña akila kare la ke silaga.

¹⁹ Yaru la moki manene pañisi, ana la punu ga sinelan asape atol ga Yesu, vena la aninuli ga pupia namareraena naña apisu sane suña mñalivi ke ea, naña suña kila ruru ke yar la moki rui.

Navianena lala kiena ne Yesu

²⁰ Ana Yesu kira pisu kiena nalogena la nene, ana pian la, pisape:

“Kam naña apisu kilale sane limamiu koren ga, navisa ruruena sike e amiu, komin amiu ke narui naña Ntewa naga pe ãparin suñen amiu, ana visuar amiu.

²¹ Kam naña viso kar amiu ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko aloge sane aim aulemaamaga nena ga e suri wo ne lala.

Kam naña atagi ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko akilia akekara.

²² Kam naña yar la pe akekaran amiu re poli, a naña asuña yepel mavin amiu, a naña asuña apisa kare amiu, a asuña akoven plan ke kiamiu kia lala sane kam na ape yar viowa ga lala, nanene komin naña kam na ape yar kiena ne inu Narina ne Yeririna, navisa ruruena sike e amiu.

²³ E pogos la ne sanene, ve asitom manene re, aulaula ga warar pupia kekarena, komin naña asuña akila kare amiu ke ga e ãpelaga mña nena naña repila lala akila pa navisawalena la nanua sumo. Ana pogaga, yoko awar kiamiu pupia nalaena ma e peni.

²⁴ Ana kam la naña ape nasur moki manenea, yoko viowa manene laa van amiu, komin

naña aþar kiamiu naloge-woena a kiamiu nakekarena lala e kiamiu malena wo la na yomarava nini rui.

²⁵ A kam la naña mēþemiu pule-mamaga ruru pa sike rui, yoko viowa van amiu vaþisi, komin naña yoko viso kar amiu manene va laa sane.

A kam naña apitale ke nanagane rui, yoko viowa van amiu vaþisi, komin þisi na aloge viowa, atagi.

²⁶ “A monar avisuar ruru amiu pogos naña yar la asumã amieluar ke kiamiu kia. Visae ve sanene, pe pon re amiu mēna asitom ke asape amiu na apo, komin naña navisawalena navisokanena la nanua sumo, kieta yermarua la amiyeluar kiela kia la sanene, ana Ntewa pisu la sane la apiowa ga ana mla nakoena pan la.”

Yesu pisayu sinesien manene nasinekar lala

Matiu 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Ana Yesu pisape “Kam la naña amloge kilale ke kiau visena nene, in na nevisa van amiu, nevisave: Monar sineta si kieta nasinekar lala, a monar tekila wo van la naña pe asitom ita re poli, ²⁸ a monar tevisa ruru la naña apiuelin ita, a monar telenwo la naña akila kare ita. ²⁹ Visae yar tai lipa pipimã lepas tai, ko monar ovilopu mēna pipimã lepas þasia vana vena lipa, a visae yar tai m̄areran van ko vena war momã kulsaket, yoko monar okekaran ga war mēna momã kulsota. ³⁰ Visae yar tai viun kionã sur tai, monar ola vana, a visae yar tai lalua kionã suri tai, yoko ve ova oviun re si tania vena lamaran si van ko. ³¹ Pelaga ya naña sinomã vena yar la akila van ko, þelaga ne nanene yoko monar okila van la.

³² “Visae tesunã sineta si ga yaru la naña asitom ita, nanene na pe sur re tai nene po laa wa, komin yar nakilaen mlamulena viowa lala

asitom ke la naña asitom la rui.

³³ Pona visae tekila ga wo van la naña akila ke po pan ita rui, naga mēna pe sur re tai nene poli, komin yar nakilaen mlamulena lala, la mēna akila ke sanene rui. ³⁴ Pona visae tetamã ga kilavaru va la naña akilia alamaran sina, naga mēna ga pe pe sur re tai nene po laa wa, komin yaru nakilaen mlamulena la akila ke yumãena nene silaga.

³⁵ “Ana in na nevisa van amiu, nevisave: Sinemã si kionã nasinekar, a okila wo vana, a otamã ga kionã kilavaru sa ga ne, naña ve ositom manene re van naña omla pania, ovisave pona kilia lamaran si pogos tai, pona taþatete si lamarana. Visae osunã okila ke sanene, osunã okus ke þelaga kiana ne Arimata Yaru na Meta ne, a naga yoko la nalaena tai van ko ve keviu laa sane, komin naña naga yar sur naña sinen po pan la naña pe apisa re potena pan poli, pona la naña asitom la ke sina. ³⁶ Sanene, ko na monar sinemã ye yar lala sa naña Arimata naga sinena miye la.”

Yesu pisayu naliþereen yar taþena Matiu 7:1-5

³⁷ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisape “Yoko ve aliþere manene re yar taþena pona ala nakoena vana. Visae sanene, yoko Ntewa taþatete liþere manene amiu, taþatete la nakoena van amiu. Visae aviewo yar taþena, yoko Ntewa viewo amiu, ³⁸ a visae ala sur va yaru taþena, yoko Ntewa la sur imi van amiu. A yoko Ntewa laa van amiu ve keviu la sane taulu naña amlavia, yoko naga war ve moki vaþisi, sa naña akokonia karo, atanaria, yoko amiyalar mēna ga, pano-o pulemamaga ruru nenaga, suri laþas kekapil pito ke tano. Lelaga paþisi, yokorena awar imi pun amiu maran ve taaga sa ke ga naña aþarwar ke pan yar taþena.”

Monar avisuar ruru kiamiu malena

³⁹ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisa p̄akaiwa tai pan la, pisape “?Sanape, visae kilamara p̄ala tai sum̄a ga, ana naga kilia sumon kilamara p̄ala taḡena tai lalua ayalḡel woga ga? !Peraga, yoko la ga luwoka aloru ato e p̄ilip̄ili tai ne!
⁴⁰ Nalogenā naga pe pa manene re metavan yar naḡa pian ke naga poli, ana visae naga kilia ruru make sur la naḡa navianena piania, yoko naga imi maran ve taaga sa ke ga kiena navianena. ⁴¹ Pe pon re osuḡa ovisavisa ke narin kororaki tai naḡa teke e kilamarana ne womla poli, ana pe opisū kilale re osape pupia purḡes nen laki tai ḡeke e kilamarama poli.

⁴² “?Sanape na osape ovisa va womla nene, ovisave ‘Wolai, yoko nowarlua kone kororaki na kilamarama wa?’ Sanene ko na pe opisū kilale re kioḡa mlamulena viowa poli, a osuḡa omliḡere ke ga mlamulena viowa kien yar taḡena lala. Okilia ḡa naḡa ko opiowa ga, ana osape okila sane yar la asape ko opo rui. Okus lua pupia miasin laki na ḡeke e kilamarama sumo wa, p̄isi na okilia ovisuveve narin kinakinas nen kororaki naḡa teke e kilamaran yar taḡena nene.”

Purlaki amio mrasa
Matiu 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Ana Yesu pisa ḡena ga, pisape “Purlaki naḡa po taḡatete war mras naḡa piowa, a purlaki naḡa piowa taḡatete war mras naḡa po. ⁴⁴ Ee, sanene narui, naḡa tevisu kilale purlaki, tesape sanape e ga e mrasnela. Mralaki la naḡa mam ruru po, pe toḡar re e viluḡini la naḡa pe nenos poli, peraga. ⁴⁵ Yaru naḡa po naga miyuwon ruru suri wo la sike e losinena, ana silaga kiena sitomena wo sum̄a ga naḡa kilia visaplania, ana yaru viowa naga sum̄a p̄arpolo ke suri viowa e losinena, ana naga visa plan ga sitomena viowa lala. Suri ya naḡa pule sike e los nen

yaru pona e kiena sitomena, sur ne na nene narui yoko sum̄a molmolue luen ga e gona.”

Yuḡa lua
Matiu 7:24-27

⁴⁶ Ana Yesu pisape “?Komin ya ne apio in ke asape ‘Suḡe o, Suḡe o,’ ana siraunia pe asuḡa amlogear re ya naḡa nepisa pan amiu nesape akila poli? ⁴⁷ Yar naḡa pimi pun inu, mloge kiau visena, naga monar logearia a monar kila. Yar naḡa kila sanene naga sa naḡa suniena tai pisayuia, naḡa pisa sanini: ⁴⁸ Yar tai sum̄a kila ke ḡana yuḡa, a yaru nene pe manmarua ruru po, kil p̄ilip̄ili la pito manene tano vena tol yo ḡarera tano, ana maplar kemraḡe lala e pulus la naḡani. Ana pogos na pog ḡarera, pupia womie lau, ana taḡatete nena kila yuḡa nene kulul, komin naḡa yar na kila, kila ruru ḡarera po. ⁴⁹ Ana yar naḡa mloge kiau visen lala, ana pe mlogear re poli, naga sane yar taḡena tai. Yar nena, naga ḡena miyuḡaen ḡana yuḡa tai, ana naga pe wowe ga, miyuḡaen ḡana yuḡa sum̄al yau ga e porotano, kana kemraḡe ne la pe pito manene re nena tano poli. Ana pogos naḡa pog ḡarera, pupia womie mlau pitomi, kil lua yuḡa naḡa, kilalua mloru, ana yuḡa naḡa pororovia, piowa make nenaga.”

7

Yer kawa na mara nae Rom tai mlelaga ḡarera e Yesu

Matiu 8:5-13

¹ Ana pogos naḡa Yesu pisa plan kiena navianena la naḡani p̄isi, naga pa loyuḡa e pulkumali nae Kape-neam. ² Ana e yo nene, nasumonen li na mara nae Rom tai sike ea, ana naga kiena yar wo na yuḡaena tai naga mai pap̄isi, lavis ga kovio. ³ Ana pogos naḡa mloge yar la apisayu ke Yesu, asape pimi ke lavisin kiela yo rui, ana pio nasumonena kiena ne le Yu lala, pitetalia la

apanon Yesu, vena aviun tania imi kila ruru namaiena nene.

⁴ Ana la nañani apim puna Yesu, apisayu namaiena naña pania, ana apiun manene tan sanini, asape “Nasumonon li na mara la nene, popon sa oimi oiila naga. ⁵ Lelaga naña sane naga pe ita re tai nene poli, naga pe yere Rom ga, ana naga pe yar tai naña sitom manene kieta ðegas nen yeririna la pañisi, ana naga ñena miila imimi e yo nini keviu pañisi rui, naña miyumaen kiamimi yuma na leniena. Ana visae ko okekarania, oim ovisu kiena yaru nene naña mai pañisi.”

⁶ Ana Yesu tamania, ana pa amio la. La amial apano, ana pogos naña asike towe laa perinan yuma ñana nasumonon li na mara nena wa, apisu yaru lañasa amiyal ke apimi. La nene, erau kiena ne nasumonena si lañasa, naña naga pitetalia la si apim puna Yesu, vena avisa kiena visena tai vania. Ana la apim apisawal pa Yesu, apisape “Yere Rom nañani mligan imimi mepim si puña, pisa sanini, pisape naga sumã kila kare ko pañisi. Naga pisape naga pisu sa naña naga pe yaru tai naña pe torokin re oim ñana loyuma poli. ⁷ A sitomena nene kila naga pisu sane pe pon re ñena naga imi kate puña poli, komin naga pe pe yere Yu re sane ko poli, ana naga pisa ga pisape, visae ovisa ga visena tai, yoko kiena yaru nene loge wo woga ne. ⁸ Naga kilia sape monar ve sanene komin naga kilia sape kioma visena naga namareraena sike ea. Naga sape suri nene naga sane li na mara la naña asike vatanonia, naña la monar alogear kiena visena. Visae visa van tai, visave ‘Ovano,’ naga monar vano, pona visae visave ‘Oimi,’ naga monar imi, pona visae visave ‘Okila sanene,’ yoko naga monar kila. A naga ñena sape monar kila ya naña pupia yerkawa nasumonon li na mara la pisa pania. Naga sape naga sitom sanene narui,

visae ovisa ga sur tai, ana monar ve sanene.”

⁹ Pogos naña Yesu mloge visena nene, naga milan sitomen kiena ne nasumonon li na mara la nene pañisi, a kekaran pañisi, ana pis pa ðina la naña asike amio e poglis nene, sape “Nevisa van amiu, nevisave pe noñal re nena yere Yu tai naña sumã ñarera se e in sane yar nene poli.”

¹⁰ Ana siraunia, la nene añasuþela si apa ñana nasumonon li na mara la nañani, ana la amilan naña apisu namaiena nene pimi po si rui.

Yesu kila si ñee kiena letano tai mal si petan marena

¹¹ Ana siraunia, pe yam piavi re poli, Yesu mial pa tol pulkumali taþena tai, kiena kia Naeni, a sa naña silaga, kiena nalogena lala amio yaru taþena la moki asuma ataveve ke naga. ¹² Ana pogos naña Yesu lala apim ke lavisin pupia mralaea na pulkumali nene, apisu sane yar la amiyalvai apim, asuma akus ke yar mare tai pano vena ava asinia. Naga naña mare ne, naga ñee tai naña anena pe letano. Letano nene, naga pe þar re si narina tai poli, naga þar nena taaga ne nane mare narui. ¹³ Ana Yesu la asuma apisu ke la naña amial apim, ana pogos naña kieta Suþe pisu letano nene, naga sinen mie pano-o þisa. Ana pa lavisinia, pisa pania, sape “E, tagen toko.” ¹⁴ Ana Yesu pimi lavisin marena nene, mligan limana tea, a la naña akus pa ke ne asumalar la asu, pe amiyal re si poli. Ana naga pis pa yar mare nañani, pisape “E, nevisa van ko, osumãlu si na wa.”

¹⁵ Ana ñee nene sumãlu, sumã pivis pan la, apikevike van sina, ana Yesu sumon naga pano, mligan si pa anena. ¹⁶ Ana pogos naña yar la apisu sur nene, sinela kurkur pañisi, a asuma amieluar Ntewa, asape “!Ake, suwala! Pupia navisawalena kiena ne Ntewa sumãlu nena sike likan ita rui.” A

laņas apisa mēna, asape “!Lelaga pā! Ntewa pimi katen kiena yeririna la rui.” ¹⁷ A suniena na suri nene, asumā apisalelein pano, pano-o tol lepas naņa Yutea, amio yo taņena la naņa asike lavisinia.

Yoane Nakeena pitetalia kiena nalogena lala apim pu Yesu

Matiu 11:2-19

¹⁸ Ana e pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuņa nakoarena rui, ana kiena nalogena la apim apisayu pania e sur la punu ga naņa Yesu sumā kila. ¹⁹ Ana Yoane pis ga pan lala lua, pitetalia la apa puna kieta Suņe, vena ava aviun ruru tania, avisave naga Navisaarena naņa asumāte ke ne, pona pe naga re poli. ²⁰ Ana la amial apim apisu Yesu, apiun sanini pania, asape “?Kiamimi yerkawa naņa Yoane sinenan sape kilia sanape? ?Ko na yar sur naņa apisa nanua sumo asape yoko yerkawa tai imi ve kieta nasumon itaena, pona pe ko re na nene poli wa, a monar mesumāte ke yar nene yoko imi na wa?”

²¹ Ana e nena e pogos naņa apim apiun naviunena nene, Yesu sumā kila ruru ke maiena lala a sumā pile plan ke yermare petan yeririna lala, a sumā kila ke kilamara pāla lala, kilamarala la pimi po sina, ana nalogena kiena ne Yoane la apisu sur la nene. ²² Ana Yesu pisatamē la, pisape “Awasuņe amiu si ava puna Yoane, ana avisawal sur ya naņa apisuia pona amloge e nini. Suri la nene asa ga naņa navisawalena Aisea pisa pan amiu rui, naņa sape:

‘Kilamarapāla lala, nanagane apisu si suri rui,
a laulu lala nanagane amial ruru si rui,

a yaru la naņa aņar leperosi, nanagane tasnela la mekik ruru si rui,

a kiligapoņe lala, nanagane amloge si suri narui,

a yar mare lala, nanagane amal si rui,

a la naņa limala korena, nepisawal Lologena Wo pan la rui.’

²³ Ana ava avisawal mēna va Yoane, avisave ‘Yaru naņa pe sinen peve lua re e inu pog tai poli, navisa ruruena sike e naga.’”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

²⁴ Ana pogos naņa nalogena kiena Yoane la amolue sina vena awasuņe avano, Yesu pisayu Yoane nene pa yeririna la naņa asike ne, sape “? Pogos naņa apa pēsan e yokorena nene, apanon asape avisu ya ne? ! In na pe nesitom re nesape apanon ga avisu kana kiai ne la poli, naņa sisilin kare ke ga sanene. ²⁵ A in na pe nesitom re mēna nesape apa apisu yerkawa tai naņa miyen māna kulsota nowo la poli, po sike e malena naapo, komin yaru sur la ne sanene, la pe asusu re e yo viowa la ne sane yomema nene poli, ana la asike ga e yuņa naapo māna pārin suņe keviu lala. ²⁶ Peraga, ana in na nesitom nesape apanon apisu navisawalena tai, ne? Nanene naapo ne, ana nevisa van amiu, Yoane naņa apanon apisuia, naga pa laa sane, naga taulu navisawalena nasumo lala, ²⁷ komin naņa Ntewa pisayu naga e kiena visena wa rui, sape

‘In na nemligan pēsan kiau yaru na waren visena nene pitomi pun ko, vena kila ruru kioņa mrapa.’
Mal 3:1

²⁸ “Lelaga nevisa van amiu, sane e yomarava nini Yoane Nakeena nene naga mon metavan make yar la punu ga. Ana la punu naņa yoko aim e nasuņenena kiena ne Ntewa, vito tol kiela yar maro naņa sike laa tano, la punu nene la asike metavan Yoane, naņa yoko la awar navisa ruruena kiena ne Ntewa va laa sane taulu naga.”

²⁹ Ana pogos naņa apa amiya-gogon Yoane Nakeena mlologo, naga

pisawal mrapa kiena ne Ntewa vena la akilia avilopu la. Ana yar viowa la moki, pa tol m̃ena yaru na takis lala, apisu sane mrapa nene pe lelaga, ana apilon la, ana Yoane kee la e wii. ³⁰ Ana yar taṣena lala, sa naṣa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala, la apilopu m̃asila e mrapa naṣa Ntewa kila vena akilia avilon la ea, ana Yoane pe kee la re poli.

Yesu pis m̃arera pa yeririna la e kiena pogosia

³¹ Ana Yesu pis m̃arera pa yar na vilaveena lala e poglis nene, pisape “Yoko nevisa visena ya naṣa kilia tol ṗelaga ken la na nagane, sane la ape yar ya? ³²⁻³⁴ E lepas punu ga naṣa Ntewa kila vena kilali wo van amiu, ana yepemiu mavin ga, apisa kare ga naga vanonia. Komin poglis naṣa Yoane pimi, naga sum̃a monsilun kinanena vena len, a naga mlon kuruta namunena, ana yaru la apisu sanene, asum̃a apisayuia, asape ‘Yaru nene, yermare sike e naga.’

“Ana pogos naṣa inu Narina ne Yeririna nepim nesike na, nekinan ruru ga a nomun ruru ga, ana apisayu si inu ṗisa, apisape ‘Apisu ke ne, yaru nene naga kinan merorol paṗisi wa, naga pe yar na mun maneneen m̃ena kuruta, a naga kiena erau lala, yar na warpoloen ga takis, a yar viowa ga lala.’

“Komin sur ne nanene nepisu yeririna na nagane lala asa ga ninis la naṣa visae asum̃a akila kokan ke e yepesinas na kumali, yoko la aviovio kiela narin erau lala, avisave ‘!Ei, kam na apilon manene visena na! Visae mowe ke plaṗe, ana pe sinemiun re wolen amio imimi poli, pona visae meyaun ke yauena na marena, ana pe sinemiun re atagi-pae amio imimi poli.’

³⁵ “Sur ne na nene, yeririna la yepela mavin mrapa lala kiena ne Ntewa, ana mras wo naṣa molue e malena kiena yaru naṣa taveve

ke mrapa kiena ne Ntewa, kilologia sane mrapa ne nanene narui, naga pe mrapa na manmaruaena naṣa lelaga.”

Sira tai mloge kemua piowa lelaga e kiena mlamulena viowa lala

³⁶ Ana Varasi tai, kiena kia Saemon, naga sape sinenan kila kinanena tai ve kana Yesu, ana Yesu pa m̃ana, pa totano vena akinana.

³⁷ Ana e pulkumali nena, sira tai sike ea, naṣa naga kila ṗelaga viowa la moki paṗisi, ana naga mloge naṣa Yesu pa kinan ke m̃ana Varasi naṣa Saemon ne. Ana sira naṣa pisu kiena mlamulena viowa, mloge piowa manene laa, ana mloge sane monar imi visu Yesu, ana kus kiena piawi tanea tai na ponotaninu, kus pimi e yum̃a naṣani. ³⁸ Ana Yesu pelein ke sape kinana, ana sira nene pimi sum̃al su varaun lana, naṣa wamarana mlau, kekapil pito ke e lana ne Yesu. Wamarana kee ke lana sanene, ana tar viluna la naṣa piayavi ne, sum̃a miyumuvan ke lana Yesu, a naga pelan pipina komṗasa te lana ne Yesu, a yokorena taron ponotaninu naṣani ea.

³⁹ Ana Varasi naṣa ṗere Yesu pimi m̃ana, naga pisu ke sur nene, ana sitom piowa towe ga ea. Naga sitom ke sanini, sape “Visae Yesu nene naga pe navisawalena tai naṣa lelaga, pona vera na kilia ruru yo rui sane sira nene naga pe sira na mlamulena viowa na sanene, ana yoko ve taṣan re tol lana wa nene. Ana naga taṣan kila sanene, in na nemninue kare narui.”

⁴⁰ Ana Yesu na kilia m̃a kiena sitomena nene, ana pisataṣea, sape “Saemon, in na nesape nevisa visena tai van ko sumo wa.”

Ana taṣania sape “Pogaga, Navianena. Okilia ovisa.”

⁴¹ Ana Yesu pisataṣe sanini pania, sape “Yerkawa tai, ana yar lua akila lapui pania. Lalua nene, tai na kiena lapui keviu, komṗasa naga kiena lapui keviu manene laa paṗisi.

⁴² Ana pogos na ulmaranen lapui la nene, la ga luwoka apulmaran ðele ga, ana yerkaŵa naðani sinen mie la, ana piẽwo make kiela lapui la nene pan la. ?Ana komin sur ne nanene, lalua nene ane sitom manene yerkaŵa nene?”

⁴³ Ana Saemon pisatañe Yesu, pisape “Nemninue ga, pona naða kiena lapui keviu manenea naga monar sitom va laa sane yo.”

⁴⁴ Ana Yesu pisape “Ee, sa ke nene narui.” Ana Yesu þarpuia kilologia sira naðani pa Saemon, sape “Saemon, pogos naða nepim moña, pe noñal re yar tai þar wii pimi pan inu poli vena nekevan kororak na mrapplepa e lau, sane e kieta þelaga na, monar okila. Ana opisus ke sira nini, naga ke naða kevan lau e wamarana narui, a miyumuvan si mema e viluna. ⁴⁵ In na nepim moña loyuma, ko na pe otalopan ruru in re poli, sane nepe kioma erau wo tai, ana siar e pogos naða nepim loyuma, naga mligan pipina lepas þasia te lau silaga. ⁴⁶ Ko na pe oþar re ponotaninu pimi otaron pito e þaruu po, ana naga kila e lau rui. ⁴⁷ Ana nevisa ruru van ko, nevisave sira nene, kiena mlamulena viowa moki paþisi, ana nepiewo make ga rui, kila narui naga sinena sii inu keviu paþisi. Ana nepisu yaru naða kiena mlamulena viowa pe keviu re poli, nepiewoia, ana naga pe sinen sii manene inu re poli.”

⁴⁸ Ana Yesu pisa ruru mēna pa sira naðani, pisa pania, sape “Kioña mlamulena viowa la naða ositom ðele ke ne, nepiewo make rui.”

⁴⁹ Ana pogos naða Yesu suma pisa ke visena nene, yaru taþena la naða akinan ke amio la e pogos nene pe akekara re nena poli, asuma apragogo pan la, apisa ke asape “? Ana yaru nene sinenan sape naga ve ai, naða naga pisa ke sape naga þar plan ke mlamulena viowa kien yar la sanene?”

⁵⁰ Ana Yesu pisa si pa sira nene yam tai, pisape “Kioña naviawaena kila otol natamaliaena rui. Ve ologe re si viowa, okilia ova narui, a sumare kiena ne Ntewa sike amio ko.”

8

Sira la moki naða ataveve Yesu

¹ Ana pe yam piavi re poli, Yesu mial sina pano, pa kome pulkumali lala, la naða ve torokak amio la naða kerkeviu, a e yo punu ga naga suma mlologo, a suma mla lologena wo nasuþenena kiena ne Ntewa pimi pa yeririna lala. Ana sane silaga, kiena nalualima taaga pa lua la mēna asike amio e pogos nene, ² a sira la moki li mña naða la asuma atavevela. E sira la nene, laþasia naða Yesu taða ruru la petan ninuna viowa lala a e inanena viowa la naða se e la, sa naða Maria nae Maktala, naða sumo yermare la olua ase e naga, ³ amio Soana, naða naga wona ne yar naða Kusa, naða naga pe yerkaŵa na kilaen yumaena kiena ne Þarin Suþe Erot, a amio mēna Susana nene. A la moki manene ke sina ga, naða la asuma amiila Yesu lala keviu paþisi, a la asuma apisuar la e nalaena la naða asuma aþar ke pan la.

Þakaiwa na kurus nen viluñini naða kekapil e porotano na pe taþena vari

Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ana e pogos tai, pupia þina na yeririna lala la moki amolue e kiela pulkumali la peve taaga, ana la apimi amiervivi Yesu piora, ana naga pis pan la, kuan þakaiwa tai pan la.

⁵ Naga pisa sanini, sape “Yar tai sape va veven kurusia e kana lokove. Pogos naða peven kurusia, suma sisilinia, ana kurus laþasia amloloru e mrapplepa, a siraunia, yar la apim amiyaloro ea, apie kare ga, a manu mēna lala apimi ate plan

make ga. ⁶ A kurus laḡasia amloloru e yo naḡa kilavaru sike ea, pitotovi pavini, ana yoko miaiai ga, komin naḡa pe wii re e yo nene poli. ⁷ A kurus laḡasia mloloru e yo naḡa sumo na pe ate plan ruru re kilika viowa e poli, ana yoko siraunia kilika viowa nene kapur ke sina ga pimi keviu, kewo make kurus la naḡa pitotovi ne-e amarmare. ⁸ A kurus taḡena ne laḡasia amloloru e porotano naapo tai, ana la apitotovi akapur ḡa pano-o, la aḡar mrasnela la moki, tol ponotia taaga.”

Ana pogos naḡa Yesu pisa visena la nene ḡisi, naga pion manene pan la, sape “Yar naḡa kiligana teke ea, monar yagogon ruru visena nene.”

?Komin ya ne Yesu pis e ḡakaiwa lala?

Matiu 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Ana siraunia, nalogena lala apim puna Yesu apiun kinas nen ḡakaiwa nene tania. ¹⁰ Ana naga pisatame la, pisape “Ntewa kila sanene sape vena akilia alual nakilia wanena na kiena nasuḡenena.

‘Ana e yar taḡena lala, nakilia wanena la nene la atapolou asike e ḡakaiwa na wa, ana la asuḡa apisu pano-o, pe apisu kilale re poli,

a la asuḡa amiyagogo pano-o, pe amloge kilale re nena poli.’”

Ais 6:9

Yesu pisavan kinas nen ḡakaiwa na kurus nen viluḡini

¹¹ Ana Yesu pisavan ruru ga ḡakaiwa nene pan la na wa. Naga pisapenua “Pogaga, kinas nen ḡakaiwa nene naga sanini. Sur nasumo, naga kurusa, a naga na sane visena kiena ne Ntewa. ¹² A kurus la naḡa akekapil mrapplepa, naga na sa naḡa yar la ne amloge visena nene, ana kurus nowo lala mloloru pitomi e kiela sitomena lala. Ana Parin Yermare nene pimi ḡar plan ke sina ga visena la nene petan

sinela lala, vena kila sane ve alelaga re sina, ve atol re si natamaliaena.

¹³ “Taḡena, naga kurus la naḡa asike e yo naḡa pe kilavaru, a na nene sane yar la naḡa amloge lologena wo nene, amlavia, akekarania, ana sa naḡa ḡeligas nela pe po re poli. La asuḡa amlelaga yam plas ga, a visae atol pog ḡarera, pona nakilaliena imi, yokorena la aloloru ke sina ga.

¹⁴ “Taḡena ḡena ga, naga na kurus la naḡa asike e len kilika viowa lala, a na nene sa naḡa yar la amloge, ana pogos naḡa la amial ke apa sane, ana asitom manene laa kiela malena lala, a sinelan manene ḡena kilavaru, a akekaran manene ḡena kekarena na yomarava la nini paḡisi. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa tai naḡa piwo la, ana taḡatete nena kiela malena war mras naḡa marua ruruia.

¹⁵ “Ana na maro, naga kurus la naḡa sike e porotano naapo, nanene naga sa naḡa yar la amiyagogo ruru e Lologena Wo nene, ana amligan ruru sike e losinela lala, atarar ruru ḡarera, naḡa ape lelaga kemua. Yeririna wo la ne sanene, la akila kiela sitomena la viayavi, ayuḡae ruru ḡa vano-o awar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena lala.”

Pakaiwa na kapi vivaga

Mak 4:21-25

¹⁶ A Yesu pisa ḡena ga, pisapenua “Ita yeririna lala, visae towar kap vivaga imi, yokorena ve yar tai warwan re ḡeke vatanon karo tai pona sur tai sanene. Peraga, tetelan ga ḡeke metava vena kila yar la naḡa aim loyuma la avisu naḡa yo merarava ruru nena ga. ¹⁷ Pogaga, ana nasuḡenena kiena ne Ntewa naga sane kap vivaga nene, naḡa nanagane sumḡa ḡalmalivin ita vena tegoli make suri punu ga. Suri punu ga naḡa tapolou sike ga wa, a nakilia wanena punu ga, yokorena

la monar amolue e yepesinasa vena yar la akilia avisu kilalea. ¹⁸ Kam na monar ayagogon ruru kiau visena lala, a akilali naña asitom ruru la. Yar naña kiena suri moki rui, yokorena naga war va ve mok manene vařisi. Ana yar naña limana plasan suri lala, yokorena naga kilalu kiena narin sur nene naña naga sitom ke sape pe kiena pa rui.”

Anenane Yesu amio wenla lala, apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Ana anenane Yesu amio wenla lala apim aporun naga e pogos nene, ana la akila řele yon naña ava atol naga loyuma, komin naña řina la moki, kila yo ve tokak ga. ²⁰ Ana yar la amla lelein ga visena pimi tol Yesu, asape “!Ei, anomna amio womla lala asumaľu asike vanua, sinelan asape avisu ko sumo wa!”

²¹ Ana Yesu pisatamea, sape “Naga naña pe aneu, pona pe wolai, nanene na la ga naña amloge visena wa kiena ne Ntewa, a la asumaľu akila ke sa naña visena nene pisa.”

Pupia lagi naña Yesu pisaluřaria

Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Ana e legiena tai, Yesu řere nalogena lala, la apa amiyai e waa tai, ana Yesu pisa pan la, sape “Ita, yoko teva e lepas nen lapa nene lepas řasia.” Ana la amligan yo, asumaľu apano, ²³ ana pogos naña waa kiriri ke pa narui, Yesu maran kawa pano-o momalio. Ana sirau-
nia, pupia lagi tai miyui, miyu lapa nařani, ana pupia sive lala akilapela pano-o sive pule e pulu waa, apisu sane piowa ga narui. ²⁴ Ana apito apiořege Yesu, apisa pania, asape “!Suře, Suře, lavis ke tetalilu narui!”

Ana Yesu sumaľu, pisaluřar lagi amio sive řarera la nene, ana sur la nene apito tano, yo řano ruru nenaga. ²⁵ Ana Yesu pisa pan la, sape “?Awa kiamiu naviawaena?”

Ana amarau pano-o, amilan manene pařisi, ana asumaľu apiuviun ke sina tan la, asape “?Aulai, yaru

ya nene? Naga pis ga sanene ana lagi amio sive, lalua amlogearia. !Suwala!”

Yesu pile plan yermare moki petan yere Karasa tai

Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Ana Yesu la apa atol lepas řasa, e naña Kalele kira ke pa ea, nanene mesmesun e yo naña Karasa. ²⁷ Ana pogos naña Yesu pa ura e yo nene, yar nae e yo nene tai pitomi pitawea, naña yar nene yermare la asike ea. Nakonua rui, yar nene pesinas ga, pe miyen re sur tai poli, a naga pe mon re e yumaľu poli, naga kekaranga naña monmon ga e lotap lala, e puluve la naña amligan ke kiela tas nen yar mare la amemeke ea. ²⁸⁻²⁹ Ana yermare la nene akila kare yar nene yam moki rui, kila sane yar la akirakiravanli naga silaga, a apiar e kilipan, a apiar lana amio limana e kilika panon laki, ana naga sumaľu kilaroro ga, a yermare la nene amanelua naga pa meke e yokorena nene.

Ana Yesu pisuia, pis pa ninuna viowa, pilelua sape ligan yaru nene. Ana yar nene pisu Yesu, pio naga, a mloru e lana, ana ninuna naña sike ea pis řarera, sape “?Ana Yesu, ko narina ne Ntewa na Mava, kionna ya na teke e inu? !Nepiun řareran pan ko, nesape ve ola re nakoena van inu!”

³⁰ Ana Yesu piun tania, sape “?Ana kionna kia ai?”

Ana ninuna viowa nene pisatamea, sape “Kiau kia ‘Yermare lala na kilaen mara.’ ” Naga pisa sanene komin naña yermare la naña apa e losinena la mok liu. ³¹ A ninuna viowa la nene asumaľu apiuviun řareran ke sina ga pa Yesu vena naga ve vile plan la re, naga ve kila la re ava aloru ato tano e pupia pulukapi.

³² Ana yepas nen kunus na yo nene, pupia řegas nen nompui lala asumaľu akolkol ke porotano, ana yermare la nene atagi pa Yesu, apiun řareran tania asape naga ligan la

ga ava e nompui la nene. Ana Yesu tamān pan la,³³ ana la amolue petan yar nene, apa e los nen nompui lala. Ana nompui la nene aplanolue yam veraga akiriri apito e yeparpas tai, ana apiovion la apito e pupia lapa nene, atalil make e sive.

³⁴ Ana yar na visuaren nompui lala apisu sur nene, la aþure apa uña, apisawal sur nene, ana apisa make mēna ga e yo la punu ga,³⁵ kila sane yar la moki sinelan asape aimi avisuia. A pogos naþa la apimi, apisu Yesu suña ga, a yar naþa ninuna viowa la aþure petan rui naga totano teke e lana ne Yesu. Nanagane, naga miyen ruru mēna kulmrae wo la rui, a pimi moñau ruru nenaga, pe sirag re si poli. Pogos naþa la apisu yaru nene pimi po si sanene narui, ana amarau.³⁶ A la naþa asuþesania apisu suri punu ga, asunyu pa la naþa apim mare ga na wa, apisa meraravan pan la sanape naþa yaru nene naþa yermare la asuþesan ea, ana Yesu kila naga pimi po si rui.³⁷ Ana yeririna lala na lepas nae Karasa, la apisu sane piowa ga, ana la asuña amāreran pa Yesu asape la sinelan naga molue si vetan la, komin naþa sur nene kila amarau paþisi. Ana Yesu la apitovin si vena aiai e kiela waa, vena awasuþela sina.

³⁸ Ana pogos naþa la asuña apito ke narui, yar naþani pitomi piun māreran tan Yesu sape naga sine-nan sape va su lue amio naga, ana Yesu pialuþaria, pisa pania, sape ³⁹ “Peraga, komin naþa popon manene ko owasuþe ko ga ova si uña, a ova osunyu van yar lala, ovisa van la sanape naþa Ntewa kila po naþa po manene pan ko sanene.”

Ana yar nene þasuþe sina, a naga suña pa miyervivi yo punu ga nae lepas na kiena pupia pulkumali, a pisawal yuñāena wo naþa Yesu kila pania.

Nin sira kiena Saeras, amio sira

naþa tol kulsota mēna Yesu

Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Ana Yesu lala akusro lapa nene apa ke sina lepas þasia, a pupia þina na yeririna lala asuñate ke naga, ana la akekaran naþa apisu pa mālavin la sina.⁴¹ Ana yerkawa na kiela yuñā na lotena nae e yo nene, kiena kia Saeras, naga pimi lavisin Yesu. Ana kinai tanonia, tag pania, piun tania sape imi mēna,⁴² vena visu nin narina naþa sira, naga minana paþisi. Nin sira nene, naþa yerkawa nene naga narina taaga nena nene, a kiena kas pe sur sane lualima taaga pa lua ga [12], ana kiena inanena pimi keviu manene laa narui, kila narui apisu sane lavis ke mare ne. Ana Yesu suñalu, amio yar nene apano.

Ana pogos naþa naga pa ke sanene narui, pulen yeririna na pupia þina la nene asuña atavevea, asuña amiigin la piora e Yesu.⁴³ Ana lala tai, naga sira tai, naþa maiena kien sira lala teke e naga e legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua [12] rui, ana pe yar re nena tai naþa kilia kila ruru kiena maiena nene poli.⁴⁴ Ana sira nene, naga mialvan ga yaru la lika, pimi pimi lavisin māsina ne Yesu, kian līmana sane, tol ga mēna isinen kulkota. Tol ga kulkota mēna Yesu sane, ana e ke e pogos ga nene, kiena maiena naþani þisi nena ga.

⁴⁵ Ana Yesu piun ke ga, pisape “? Ane tolmare in ga na wa?”

Ana la apisapenua “Pe yar tai tol ko re poli,” ana Pita mēna ga pisa pania, sape “? Ana Suþe, sanape? Yaru la apule manene laa asuña amiigin la kar ga miyervivi ko pivi, asuña apavan e ko.”

⁴⁶ Ana Yesu pisa pania, sape “Peraga, yaru tai tol inu nena naþa, komin naþa in na nemninukilale sane kiau nañareraena komþas pa vanua e inu pa e yaru nene þisi rui.”

⁴⁷ Ana sira nene pisu sane naga taþatete si tapolou narui, ana pimi puna ne Yesu, marau paþisi, sinen

kurkur mēna ga. Naga pimi mloru e lana Yesu, ana e marana ne yeririna la naḡa asike ne, naga pisawal make sur la e naga pania, sa naḡa komin ya ne naga pimi tolia, a sanape naḡa pimi po si rui e pogos nene.

⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Auya, kionḡa naviawaena e inu kila ko opo si rui. Sumḡare kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuḡe ko sina ova uḡa.”

⁴⁹ Ana pogos naḡa Yesu sumḡa pivis ke amio sira nene wa, visena pimi pa yerkawa nene, sape “Nin narumḡa nene kovio rui. Popon ve oure re si pupia navianena nene imi, vena ve okila kare korenan re naga.”

⁵⁰ Ana Yesu mēna mloge mḡa visena nene, ana pisa pa Saeras, pisape “Ve ositom re suria, owasine ga Ntewa mḡarera, a yokorena nin narumḡa sira nene imi wo si ne.”

⁵¹ Ana Yesu pa amio yar nene apa mḡana, a pogos naḡa apim atol yo nene, naga pisalupḡar laḡasa sape yoko ve ava re loyumḡa amio naga, ana naga ḡere ga Pita, amio Yoane, a Semes, a arimanane nin sira nene amio anena, ana apa loyumḡa.

⁵² Pogos naḡa apa loyumḡa apisu naḡa yar la asumḡa sinela miye ke nin sira naḡa rui, asumḡa ataginia, ana Yesu pisa pan la, sape “Ve atagin re nin sira nene sanene. Naga pe mare re nene poli, naga momalio ke ga ne.” ⁵³ Ana la apitalia kare ga naga, komin naḡa la akilia asape nin sira nene marḡantop nena rui.

⁵⁴ Ana Yesu pa tarar limana ne nin sira naḡani, pisa pania, sape “Nin naruu, osuḡal li sumo wa.” ⁵⁵ Ana e ke ga e pogos nene, apisu naḡa nin sira nene, kiena malena ḡasuḡe sina pimi e naga, ana sumḡalu, sumḡa miyaloro, ana Yesu pisape popon ala narin kinanen tai vania. ⁵⁶ Ana arimana amio anena, amilan paḡisi naḡa kiela sitomena la kovio nena ga, ana Yesu pisa pan la sape yoko ve

avisawal re sur nene va yar taḡena lala.

9

Yesu pitetalia kiena nalogena la peve lua

Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Ana Yesu pio viraviran kiena lualima taaga pa lua [12], ana pis ruru pan la, naga mla mḡareraena pan la, tamḡan la vena akilia ataulu yermare lala, a vena akilia akila ruru maiena lala. ² Naga kila sanene vena vitetalia la avanon alologon navesuḡenena kiena ne Ntewa, a vena akila ruru namaiena lala. ³ A visen wo laḡas naḡa pisa pan la sumon naḡa apano, sanini, naḡa sape “E lepas na kiamiu mrapa, yokorena ve awarar re sur tai. Ve awar re kiamiu plasgai, pona kiamiu karo, pona kinanena, pona kilavaru, a ve awar re mḡamiu kulsoḡa ve lua, yokorena ayen ga mḡamiu kulsoḡa ve taaga ga naḡa amiyenar ke ne.

⁴ “A uḡa ya naḡa visae aure amiu ava ase ea, ḡisi na monar akekanan naḡa asu amio mratava na uḡa nene, yokorena aligan ga uḡa nene pogos naḡa amolue si vetan pulkumali nene. ⁵ A e pulkumali ya naḡa visae la yepel mavin were amiuena ava e mḡala yumḡa lala, ḡisi na aligan ga kiela yo nene, a pogos naḡa amolue vetania, monar atan plan puluyavi na mrapa na yo nene vetan lamiu, sane kile tai pona kiamiu visena mḡarera tai van la, sape yoko awar nakoena tai naḡa torokin ga kiela ḡelaga viowa nene.”

⁶ Ana nalogena lala amolue apa narui, a asumḡa aḡaro ke e pulkumali lala, asumḡa amlologon ke lologena wo, a asumḡa akila ruru ke maiena lala.

Parin Suḡe Erot Antipas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ Ana e pogos nene, Parin Suḡe Erot mēna ga mloge towe mḡa ya

naña Yesu la asumã akila ke ne, ana naga sitom manene pañisi, komin naña yar lañas asumã apisayu Yesu, asape naga Yoane Nakeena, naga mali si petan marena, ⁸ ana tañena lañas asape naga yermarua Elaisa nanua, nane mālivi si ne, a tañena lañas asape naga pe navisawalena la tai nanua sumo sumo manene laa, naña sumalu si petan marena. ⁹ Ana Parin Suñe Erot pisape “Pe Yoane Nakeena re nene poli, komin nesilua ãarina rui, ana yar na apisayu ke ne, naga a si nene?” Ana sitomena nene kila naga sinenan visuen Yesu pañisi.

Nalologena la apa amlologo, ana añasuñe la sina

Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yoane 6:1-15

¹⁰ Ana nalologena la naña Yesu pitetalia la sape ava alologo, añasuñe sina, ana apisawal sur punu ga naña amiyuñañena pa Yesu. Ana Yesu ãere la amolue petan yar lala, amiyepe la ve tokak ga apa e pulkumali tai, kiena kia Petsaeta. ¹¹ Ana siraunia, yar la amloge asape apa ke e yo nene, ana la mñena ga asirau apano, apa mñena e yo nene. Ana Yesu kekara ga, naga sun towe amio la, a siraunia pian la e lepas navesuñenena kiena ne Ntewa, a kila ruru yar la naña sinelan ke asape popon yar tai iila la.

Yesu pagan yeririna la manu lima [5000]

¹² Ana Yesu sumã amio la pano pano-o, apisu naña mrae pito ke tano narui, ana kiena lualima taaga pa lua nene apim puna, apisape “Ei, Suñe, popon oligan ãina la nene awasuñela ava mñala uñã lala pona avakar ga e pulkumali la ne sike ne, vena akilia aul kala kinanena lañasia, a vena akilia alual mñala lele na monoena, komin e yo na tesike e ne pe pon re yemalo wo ita e poli.”

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E, peraga. Popon kam ga awar kinanen lañas van la.”

Ana la apisatamñea, apisape “!Kei! Imimi memla ke ga narin kilaparavi lima, amio narin ika lua. ?Ana visae peraga, pona ko sinomñan ke osape yoko imimi ke narui meva moul kinanena torokin pupia ãina la nene?” ¹⁴ La apisa sanene komin yeririna la naña asike ne la moki manene laa, ana yermñene ga lala pa tol sur sane manu lima [5000].

Ana Yesu pisa pan la, sape “Ava avisa va yeririna lala avisave atotano ke ne wa, atotano e ãegas lala, naña yar la lualima ve lima [50] e ãegas tai.” ¹⁵ Ana apa akila sa naña naga pisa, a yeririna lala atotano e ãegas lala.

¹⁶ Ana Yesu mla kilaparavi lima nene amio narin ika lua nañani, kirava pa ma e peni, pisa potenania ana kawewowa, kian pa nalologena lala vena alalein akian va ãegas la nene. ¹⁷ Ana akan panpano-o mñepela kawa ruru nena ga, a kororos nen kinanena naña akanligania, akon pa e karo popos lala tol lualima taaga pa lua [12].

Pita pisawal pisape Yesu naga Navisaarena kemua lelaga

Matiu 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Ana pogos tai, Yesu sumã mlen ke naga taaga, a kiena nalogena lala asumã ga lavisinia, ana naga piun tan la, sape “?Asumã amloge yar la apisavisa inu asape in na ai?”

¹⁹ Ana apisa pania, asape “Lañas asape ko Yoane Nakeena, a lañas asape ko Navisawalena Elaisa, a lañas asape ko navisawalena tañena lala tai nanua sumo sumo nane naga mali si petan marena ne.”

²⁰ Ana naga piun tan la, pisape “?A sanapen amiu, kam asape in na ai?”

Ana Pita pisatamñea, pisape “Ko Navisaarena kiena ne Ntewa nene.”

Yesu pisawal kiena marena

²¹ Ana Yesu pis m̄arera, pisaar nena pan la, pisape yokorena ve avisawal re sur nene va yar lala, ²² ana pisa ruru pan la pisape yoko ve sanapen naga. Naga pisape “Inu na nepe Narina ne Yeririna, a yoko nasumonena kiena ne le Israel lala, amio yerkawa kiena ne yar wa lala, amio navianen navisaluaen lala, yoko akoven lua inu, p̄isi na monar akila sur ve moki na kila kare inuena. Yoko monar aweñar inu nemare, ana e kana legiena na telu, yoko Ntewa visirlua inu nemal sina.”

Nalogenena kiena Yesu naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

²³ Ana e pogos nene, Yesu pis pan la, pisape “Yar naña sinenan sape taveve inu, naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, naga monar kus kiena laki torovia e legien punu ga, sa naña yoko inu nekus kiau, ana taveve inu luen ga. ²⁴ Nepisa sanene komin yar naña sinenan sape ve puluvisin kiena malena, yoko kilalu kiena malena. Ana yar naña tam̄an kiena malena vanon inu, yoko naga taulu si kiena malena. ²⁵ Visae yar tai tol make sur wo na yomarava nini lala, ana kila pal mrapa a kilalu kiena malena, naga pe taulu re nena sur wo tai poli. ²⁶ Yar naña mawa e marana yar tañena lala vanon inu pona vanon kiau visena, yoko inu Narin Yeririna m̄ena nemawan yar nene e marana Ntewa e pogos naña nowasuñe sina, naña yoko nevitom nemio pupia naurarena naña pe kiau, a pe kiena ne Ata, a naña pe kiena ne m̄ena navisi wa lala. ²⁷ Lelaga nevisa van amiu, yar lañas asum̄al asike e nini, naña tañatete amare na wa, vano-o tol pogos naña avisu Navesuñenena kiena ne Ntewa imi m̄alivi.”

Tasnena ne Yesu pimi pe tañena Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Siraun pogos naña Yesu pisa visena la nene, pe sur sane legiena olua p̄aro ga na wa, ana naga p̄ere Pita, amio Yoane, a Semes, la vari apa metava e ravie tai, komin sape len. ²⁹ Ana apam atol yo nene, a pogos naña sum̄a mlen, nalogenena la telu nene apisu naña marana pimi pe tañena, a apisu naña m̄ana kulsota pilavila pañisi, a miyuwowo naña miyuwowo manene laa. ³⁰⁻³¹ Ana sir-aunia, yermarua lalua nene Elaia amio Mosis, lalua añalivi amio pupia naurarena nae ma e peni, ana lalua asun ke amio naga, naña asum̄a apisayu ke sanape naña yoko naga monar va garu Yerusalem, a monar mare vetan yomarava nini, sa naña Ntewa pisaaria p̄a rui.

³² Ana sumo, la telu Pita, Yoane a Semes nene asum̄a amloge marala kawa pañisi pano-o amomalio, ana pogos naña atavilo sina, la amilan sur la nañani, naña apisu pupia naurarena kiena ne Yesu, a apisu lalua naña asum̄al asike amio naga. ³³ Ana apisu naña lalua nene asape aligan si yo vena awasuñela, ana Pita sinenan sape visi, ana naga mninue m̄a visa ya ne, ana naga pisalawe ga visen kar tai pa Yesu, pisape “Suñe, popon naña ita tesum̄a e nini. Popon teyum̄aen silparpara ve telu e yo nini, moñia tai, m̄ana Mosis tai, a m̄ana Elaia tai.”

³⁴ Ana pogos naña naga sum̄a pisa ke visena nene, lul tai pitomi kalo la, ana pogos naña la apisu sane apa ke loyum̄a e lul nene narui, amarau pañisi. ³⁵ Ana amloge visena tai molue e lul nañani, pisape “Nanene na naruu ne, naña nepisirlua naga rui. Naga ke narui monar alogear ruru naga.”

³⁶ Ana pogos naña visena nene p̄isi, lul nene kovio sina, apisu naña Yesu naga taaga sike si amio la. Ana siraun nene, nalogenena la nene apa

ruru la, asumã ga sa ga ne, pe apa apisayu re sur nene pa yar taþena la poli.

Yesu pilelua yermare petan m̃ee tai

Matiu 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Ana e kana legiena na siraunia, Yesu amio la telu naþani aþasuþela si apitom tano, ana pupia þina na yeririna la asumãte ke naga, sinelan asape avisuia. ³⁸ Ana pogos naþa apim aňalivin la, lala yaru tai pion manene pa Yesu, pisape “Navianena, nepisa awis pan ko, ovisuli naruu na yerm̃ene nini, komin naþa naruu wawa taaga nena nini. ³⁹ Ninuna viowa tai ne suňa pimi ke e naga sanene, kila naga mlokai manene paþisi, ana miokamarmare tasnena m̃arera pano-o wasirina la mlalau. Sur nene suňa kila ke naga pa piowa laa, kila kare naga paþisi, a suňa kila luen ga, pe mliganli re naga pa ruru pogos tai poli. ⁴⁰ In na nopure naga pa puna ne kioňa nalogena lala, nepisa awis pan la vena aňenelua ninuna viowa nene, ana la akilalia, amiyuňaen pano-o, akila þele yonia.”

⁴¹ Ana Yesu pisataňea, pisa pan la, pisape “?Kam la nene, sanape na sanene? Pe asumãl re nena ase Ntewa poli. ?Monar nesuňa nemio kam wowe lala tol pogwai? In na sineu maren amiu rui. Ko, pogaga, oure naruňa nene imi.” ⁴² Ana apa aþure pimi, a pogos naþa apim ga sane, ninuna viowa naþani kilapel ke sina ninis naþani, kila tasnena miyuyuwawa a m̃arera. Ana Yesu pis kapuru pisaluþar ninuna viowa naþani, a kila ruru m̃ee nene, ana mligan si pa arimana. ⁴³ A la naþa apisu sur nene, amilan manene na m̃areraena nowo kiena ne Ntewa nene paþisi, naþa kila po sanene paþisi pan m̃ee naþani.

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Ana siar e pogos naþa yar taþena la asumã apisasayu ke sur wo naþa Yesu kila, ana Yesu pisa kiena visena tai pa kiena nalogena lala. ⁴⁴ Naga pisa pan la, pisape “Ayagogon ruru kiau visena nini, aligan ruru te kiamiu sitomena lala, vena ve sinemiu þesan re sina. Ee, nepisa ruru van amiu, nesape Ntewa mligan inu sane Narin Yeririna, ana lavis ke naþa aligan inu neva e limana ne yaru la naþa yoko awem̃ar inu nemare narui.” ⁴⁵ Ana nalogena lala pe amloge kilale re ya naþa Yesu suňa pisayu ke pan la poli wa, sa naþa kana kinas tapolou ke ga wa, kila pe apisu kilale re poli, a amaraun m̃ena naþa aviun ruru va Yesu e lepas na visena nene.

“?Ane to laa metavan yaru taþena lala?”

Matiu 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ Ana siraunia, veveyuena tai m̃alivi likan nalogena lala, naþa apisape ane to laa metavan lala taþena laþasa. ⁴⁷ Ana Yesu kilia m̃a kiela sitomena la nene, ana pio ninis tai naþa pimi ke puna, ana mligan ninis naþani suňalu se yepasa, ⁴⁸ ana pisa pan la, sape “Yar naþa kiena sitomena patanon inu, ana naga kekaran wereruruen ninis nini, nanene sa ga naþa kekaran were ruru inuen ga narui. A yar naþa kekaran inu, naga sane kekaran ke ga naga naþa mligan inu nepim. Nanene komin naþa amiu ai naþa kiena sitomena su tano vaþisi, naga ke narui naþa naga to metavan amiu make ga.”

“Yaru naþa pe pisaluþar ita re poli, naga suňa miila ita ke ne”

⁴⁹ Ana Yoane pisa pa Yesu, sape “Suþe, mepisu yar tai, naþa suňa pile plan ke yermare lala, naga m̃ene plan la e kioňa kia. Ana yaru nene, memninue ga, naga pe ita re tai poli, ana mepisaluþaria.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Toko, visaluþaren toko, komin yar naþa pe pialuþar ita re poli, naga miila ita ke ne.”

Yesu sitomañal sape lavis ke monar va ma meta Yerusalem narui

⁵¹ Ana Yesu pisu kilale sape nanagane, lavis ke Ntewa were si naga va meta ma e peni narui, ana kila ruru kiena sitomena, sape kiena mrapa monar va ma meta Yerusalem narui.

⁵² Ana la amial apano, ana Yesu mligan kiena yar na waren visena lala la asumo apa e pulkumali tai kiena ne le Samaria lala, vena akila ruru make suria, naga sirau imi.

⁵³ Ana la ne e yo nene, la pe sinelan re Yesu la aim e kiela yo poli, komin la pe sinelan re iilaen le Yu la naþa akom ke kiela yo poli vena ava meta Yerusalem. ⁵⁴ Ana pogos naþa nalogena lalua nene Semes lalua Yoane apisu naþa apialuþar la sa nene, lalua apiun tan Yesu, asape “Suþe, ko sinomañan osape melen mevio kapi tai ligan ma e peni vitom tano kekan la nenaga?”

⁵⁵ Ana Yesu þarpuia pis mārera pan lalua, pialuþar la. ⁵⁶ Ana pe apa re si e nene poli, la apa e pulkumali taþena.

Yaru naþa taveve Yesu ve kirapatau re sina

Matiu 8:19-22

⁵⁷ Ana pogos naþa amial ke e mrapa narui, yaru tai pimi pu Yesu, pisaar pania, pisape “Yoko netaveve ko e nape naþa visae ova ea.”

⁵⁸ Ana Yesu pisatamea, pisape “Lokul tetan lala la mñala pulus la sumña ga, a manu lala mñala ponovi la sumña ga. Ana inu Narina ne Yeririna, naþa nokom ma e peni nepitom, in na pe mñau yo re poli, naþa neva nomonea. Visae ko okekan mñena malena na sanene, ko okilia oimi.”

⁵⁹ E ke e pogos nene, yaru taþena tai, Yesu pisa mñena pania pisape imi tavevea, ana naga pisatamea,

pisape “Suþe, otamañan neva nevisuar ke ne kiau yermarua sumo wa, a visae marþan pae, ana yoko neim netaveve ko ga na wa.”

⁶⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Oligan yaru la naþa pe atol re malena poli wa ava asin kiela yar mare lala. Ana ko, oim ga teva telologon navesuþenena kiena ne Ntewa.”

⁶¹ A yar taþena si tai kila sa ke ga, kila sa naþa pisasa ga, pisa pa Yesu, sape “Suþe, yoko in na netaveve ko lue narui, ana sur taaga ga, nesape otamañan neva nevisa ke ne pokolemalo va la ne umña mñau wa.”

⁶² Ana Yesu pisa visen tai sanini pania, pisape “Yar naþa sumña sitomanene la mñana umña þarar kiena suri make ga, naga sane yaru naþa tarar ke þeligas nen waa, a silaga, sumña kira þatau lue ga. Yar na sanene pe torokin re imi ve yar na navesuþenena kiena ne Ntewa poli.”

10

Yesu pitetalia yar la moki naþa la pepe lua ava alogo

Matiu 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹ Ana e pogos nene, kieta Suþe pisir plan si kiena nalogena laþasa. La punu ga tol lualima yam olua pa lua [72], a naga sitom ke sape ligan la nene ava sumo, la veve lua ava e pulkumali lala a e yo la naþa yoko naga sirau va mñalivi ea.

² Ana naga pian la sanini, pisape “Lelaga, kinanena moki liu naþa marua sike lokove, ana yar la lua la ga naþa asumña aþar ke pitomi umña. Monar aviun manene tan yerka na lokove nene, vena naga ligan plan re si yar laþasia la avanon awar kana kinanena la nene imi.

³ Sanene, monar ala kiamiu mrapa avano. Ana popon avisu kilale sane in na nemligan plan amiu apano, sa ga naþa narin sipsip, naþa apanon ke vena avitawe pupia lokul tetan lala. ⁴ A pogos naþa avano, ana ve

awar re kiamiu taga na varu, a ve awar re kiamiu karo, a ve awar re si kiamiu kulus nen lamiu tařena. Ava ga sa ga ne, ve asunlilue re mrapplepa va yar lala. ⁵ A pogos nařa ava ařaliv e yuřa ya, sur nařa yoko avisa řesania, yoko avisa sanini, avisave ‘Sumare sike e uřa nini.’ ⁶ Ana visae yaru nařa sike e uřa nene naga sinenan sumare, yoko sumare nařa avisa kilia sike amio naga, ana visae pe yar re tai ne sanene poli, yokorena sumare wasuře si imi van amiu. ⁷ A ve ava aulaula kare e yuřa tařena lala, ana asuřa ga e yuřa nene, a akekarana ala kinanena ya pona namunena ya nařa ala imi van amiu. Ve amawan re ala sur wo ya nařa akila van amiu, komin nařa yar na yuřaena naga mesmesun la kiena narin nalaena tai.

⁸ “Sanene na, visae kumali ya nařa ava aworu ea, visae akekarana nařa avisuar amiu, yoko monar akekarana ga kinanena ya nařa sinelan asape ala van amiu, ⁹ a monar akila ruru namaiena la e yo nene, a monar avisa van la, avisave ‘Nanagane, nasuřenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu, nanagane Ntewa pimi pe kiamiu Suře narui.’

¹⁰ “A pogos lařasia, yoko aworworu e pulkumali tai, ana yoko ve akekarana re nařa aure amiu ava asike amio la. Visae sanene, amiu ataveve pupia mrappa nene ava e yepesinas na pulkumali nena, a avisawal va kana yar lala, avisave ¹¹ ‘Puluyavi na mrapplepa na kiamiu yo nini, imimi metan plan petan lamimi lala, sane kiamiu kile nasitořalen tai. Monar ve sinemiu řesan re, sane lavis ga navesuřenena kiena ne Ntewa imi pun amiu narui, ana pe sinemiun re poli, ana akilalu narui.’

¹² “Nevisa lelaga van amiu, e legiena na liřereena, yokorena la ne

sanene la ava e nakoarena tai nařa mārera manene laa taulu nena nařa la nae pulkumali nařa Sotom nanua yoko awaria.”

Yesu pisayu la nařa pe amlelaga re e naga poli

Matiu 11:20-24

¹³ Ana Yesu pis mārera pa yeririna na kumali tařena lařasa, pisape “! Le Korasin, amio le Petsaeta, akila kare manene amiu pařisi wa! Visae le Taea amio le Saeton lala avisuli ga kile la nařa kam na apisu řisi rui, vera na avilopu la nanua rui. La pe ape le Yu re poli, ana vera na la ayen řilili karo a akuan yavi e řarila rui, pona atotano m̃a sanene ana yaru la avisu sane sinela piowagan kemua kiela mlamulena viowa la lelaga. ¹⁴ Nevisa van amiu, e pogos naliřereena, yokorena kiamiu nakoarena naga taulu nena nařa kiena ne la nene.

¹⁵ “! A amiu le Kapeneam la nařa ařarwar amiu pařisi, nařa sinemiun asape avisir plan amiu asu manene metava, avisuar amiu! Yoko Ntewa koven amiu ato laa tano rui e pulus nen kapi.”

¹⁶ A Yesu pisa m̃ena pan la, pisape “Yar nařa visae yoko logear amiu, naga suřa mlogear in ke ne, a visae yar nařa yepen mavin amiu, naga suřa yepen mavin in ke ne, a yaru nařa visae yepen mavin in ke sanene, naga suřa yepen mavin ke yerkawa nařa naga mligan inu nepim.”

Ana e visena la nene, Yesu mligan yar nalologena lala apanon akila yuřaena.

Yar nalologena la ařasuře la si narui

¹⁷ Ana yar nalologena la nene apa akila yuřaena wo la moki, ana sir-aunia ařasuře la si apim puna Yesu, nařa apulen manene kekarena e sur punu ga nařa akila rui. Ařasuře la, apisa pa Yesu, asape “! Suře,

memiyumãen sur la e kioñã kia pa tol naña yermare mēna la asu vatanon imimi!”

¹⁸ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Ee, kieta yumãena sanene narui. A in mēna ga, nomãl Yermare molue ma e peni, akoven lua naga pitomi tano sane yekarpla tai. ¹⁹ Nanagane, in na netamãan pan amiu rui, nesape akilia avieyar lomãara amio logovi, a m̃areraena kiena ne kieta nasinekar sike mēna vatanon lamiu, ana tapatete sur tai kila kare amiu. ²⁰ Ana ve awarwar amiun re ya naña in na netamãan pan amiu, naña ninuna viowa la asike vatanon amiu, ana sur taaga ga naña akilia aulen manene kekarena vanonia, na naña kiamiu kia lala asiri plan sike loyumã e tus namalena rui.”

*Yesu pisa potena pa Arimana
Matiu 11:25-27, 13:16-17*

²¹ Ana e pogos nene Ninuna Wa kila sinena ne Yesu kekara pañisi, ana Yesu mlen, pisape “!Ata o, ko ope Supe nae ma e peni a Supe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon sur la naña e lepas na pun inu, okila meraravan pan la naña kiela sitomena sa ga nin sisi lala, ana yaru la naña asitom asape ape manmarua a la naña asape akilia ruru suria, ko okilawan sur la nene van la. Lelaga pa Ata, nanene na sa ga naña ko sinomãania.”

²² A Yesu pisa mēna pan la, pisape “Ata mligan suri punu sike e lumãau rui. A Ata naga taaga naña kilia inu sape in na ai, a inu naña nepe narina, in ga taaga naña nekilia ruru naga, nesape naga ai. Inu nemio la naña ne nemliganar la vena nekipian la e Ata vena awasine naga, imimi la nene narui naña mekilia ruru naga naña pe Arimamimi.”

²³ Ana Yesu pilon pa puna ne kiena nalogena lala, pragogo ga pan la, la ga amloge, pisape “Ntewa kila po pan amiu pañisi, naña akilia avisu suri la nene. ²⁴ Navisawalena la mok

liu amio p̃arin supe la mok liu nanua sumo naña la sinelan manene pañisi asape avisu sur la nene, ana pe apisuli re pogos tai poli, a apanyon asape aloge mēna sur la nene, ana la pe amloge re nena poli.”

*Pakaiwa naña yere Samaria sinen
miye yere Yu tai*

Matiu 22:34-40; Mak 12:28-31

²⁵ Ana pogos tapena si tai, yar tai naga pe manmarua ruru e navisalu-aena, naga pisape kilali Yesu e nav-iunen m̃arera tai ana naga sumãalu, piun tan Yesu, pisape “?Navianena, visae sineun nesape nekilali netol malena naña pe luas re poli, yoko monar nekila ve sanape?”

²⁶ Ana Yesu pisatamēa, pisape “Ana kieta Tus Wa pisa ya ne e lepas nene? ?Ko opuloia opisu pisa sanape?”

²⁷ Ana yar nañani pisatamēa, pisape “Tus Wa pisa sanini, pisape: Ntewa na mava naña naga pe kioñã Ntewa, ko monar sinemã si naga, oligan naga to sumo e losinemã wetelu, a e kioñã malena wetelu, a e kioñã m̃areraena wetelu, a e kioñã sitomena wetelu, a ko na monar ositom nalavis puñã lala, okila wo van la, sa naña ko ositom ko ke ga.”

²⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ee, opisa mesmesun nena narui. A visae okila ve sa nene, yoko otol malena nane opiun ke ne.”

²⁹ Ana yar nene kilia sape naga pe kila re mesmes sanene poli, ana naga kilali naña kila pisape mninue ga, piun tan Yesu, pisape “?Ana a la ne asike lavis pun inu naña monar nekila wo van la?”

³⁰ Ana Yesu pisatamē kiena nav-iunena nene e p̃akaiwa tai, naña pisape “E legiena tai, yar tai molue ma Yerusalem, sumã mialoro pito garo Seriko. Ana naga mialoro m̃ã sanene pano tol yomãrera tai, ana milan p̃egas nen yar na vin-auen tai, naña apulania, amē kare naga pañisi, apanyon plan make kiena

suria aḡure, amligan naga marluia mēke kiena mrapa komsusa. ³¹ Ana kieta yar wa tai, naga mēna mialoro e mrapa nene naga siraun pimi, ana pogos naḡa pimi lavisin yar nene, naga miyepe ga pa e isinen mrapplepa, mial ḡaro pano. ³² Ana siraunia, yar taḡena mial pimi. Naga pe Livaē la tai, naḡa asumā akila ke yuḡaena make ga e Yuḡa Wa māna ne Ntewa, ana pogos naḡa pimi tol yar naḡani, naga mēna ga yepen mavin iilaena, miyepe ga pa e isinen mrapplepa mial ga ḡaro pano. ³³ Ana siraun sina, yar taḡena, naḡa naga suḡa mlilu kiena mrapa viavi tai pimi. Naga pe yere Samaria tai, ana sa naḡa tekilia, yar la nene pe ape erau wo re amio ita le Yu la poli. Ana pogos naḡa pimi tol e yo naḡani, pisu yar nene marlu mēke e yo naḡa aḡe ea, ana sinen miye paḡisi. ³⁴ Ana naga pimi lavisinia, kevan lele la naḡa la nene aḡea, plan sirveve e magka la naḡani, piar ruruia. Ana tarlua yar nena, mligan mon meta e kiena togki, ana mial mā amio pano-o tol yo tai naḡa yuḡa na varuruen tai mēke ea. Ana ḡere naga pa loyumuḡa ea, miila naga po paḡisi. ³⁵ Ana kolulagi, ḡar kiena varu tai, kian pa ḡar na yuḡa na varuruena naḡani, pisape ‘In na monar neva si e kiau mrapa narui, ana yar nene yoko sike e lumoḡa sumo wa. Ovisuar ruruia e sur punu ga, a visae varu nene ve torok re, yoko in na nevisuveve si e pogos naḡa nowasuḡe si e kiau yalena nini.’ ”

³⁶ Ana Yesu piun tan yar naḡa piun naviunena nene pania, pisape “?Opisu suniena nene sanape? ? E yar la telu naḡa amiyal e mrapa naḡa yar nene mēke ea, yar ai naḡa kila pania sa ga yar tai naḡa mēke ga lavisinia?”

³⁷ Ana yar naḡa pisape “Nesitom nesape yar naḡa sinen miyea, a miila.”

A Yesu pisa si pania, pisape “Ore, naga ke narui, a ko mēna ga, ova otaveve kiena ḡelaga wo nene.”

Mareta amio Maria

³⁸ Ana e pogos naḡani, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro ke apa ma Yerusalem, ana apa aḡalḡaliv e narin pulkumali naḡa Petani, ana sira naḡa Mareta ḡere Yesu pa māla uḡa. ³⁹ Ana pogos naḡa Yesu pa sike amio la nene, luena ne Mareta nene tai, kiena kia Maria, naga totano ga teke lavisin lana ne Yesu, toḡa miyagogon ruru ke kiena navianena lala. ⁴⁰ Ana e pogos nene, Mareta naga pe toḡa miyagogo re poli, ana naga suḡa māreran ke sape kila ruru make sur punu ga suḡate Yesu, a naga sitom manene laa e yuḡaena la nene. A siraunia, pimi pisu Maria to ga tano toḡa ga, miyagogon mā Yesu, ana pisa pa Yesu, pisape “Suḡe, luou naḡa to koren ga toḡa sanene, ana in ga taaga nekila make suria. Pona ko opisu kilale re poli yo, ana popon ovisa vania vena imi iila inu.”

⁴¹ Ana kieta Suḡe pisatamea, pisape “Mareta, ko sireyar tai naḡa ositom manene sur paḡisi, a omloge piowagan manene sur moki laa na sanene wa. ⁴² Ana sur taaga ga toḡa ga naḡa yoko ko ositom manene urmi ea, nane suri ne nane Maria māl rui e kiena malena, ana yoko in na taḡatete si nelalua vetania.”

11

Leniena naḡa Suḡe pian ita ea Matiu 6:9-13

¹ Pogos tai, Yesu pa mlen e yo tai, ḡisi ḡasuḡe pitomi, ana kiena nalogena tai piun tania, pisape “Suḡe, visae okilia ovian imimi lia vena imimi mēna mekilia melen, sa ga naḡa sumo na Yoane pian kiena nalogena lala vena alen, vera na wo vaḡisi.”

² Ana Yesu taḡan, pisape “Pogaga, visae sinemiun leniena, akilia avisa sanini, avisave:

‘Arimamimi, torokin kemua naþa imimi mewatanon kionã kia wa.
 Memlen mesape kionã navesuþenena imi.
 3 Mepiun tan ko, mesape ola kinanena van imimi þane a e legiena punu ga.
 4 A oviewo kiamimi mlamulena viowa lala,
 komin imimi mepiewo ke la naþa akila ke piowa pan imimi.
 A ve oligan re suri la imi akilali manene imimi.’ ”

Pakaiwa na viunen suria

5-6 Ana Yesu pisape monar ve amaraun re viunen sur tan Ntewa, ana pisa þakaiwa tai pan la, pisape “Visae kolemallo koe yepe lilika tai, oilan ga kionã erau tai yal imi tol yo pumã. Ana pe komã kinanen re si poli, ana monar okirir ova pun yumã tai naþa mēke lavisin ko, monar oviun manene tania, ovisave ‘Wolai, kiau erau tai pimi porun in ga nagane na wa, ana in na lumãu plas nena ga. In na pe kau kinanena re si naþa nekilia nela van kan poli. ?Ko na komã kinanen tai tomã ga okilia otamãan van inu sumo wa?’ ”

7 “Ana sanape, tesitom tesape yoko yaru nene kilia visatamē visave ‘Aa, ve okila re yumãena m̃arera sanene van inu. Opisus ke ne, mokotava rui, ana memio nin sisi la, momēke e m̃amimi tog rui, ana taþatete si nesumãl narui.’ Ana peraga, yaru nene taþatete visa sanene.”

8 Ana Yesu yakol si visena van la, sape “Pona pogos tai yaru tai kilia sitom korenan ko, yepen mavin iila koena vanon ga ko na osike lavisinã. Ana visae ve omawan re naþa oviun kaþaran m̃a sanene vano vano-o, yoko yar nene monar la ya naþa opiun ke ne van ko.”

Yesu pisayu naviunen suri tan Ntewa

Matiu 7:7-11

9-10 Ana maran taaga e þakaiwa kiena ne Yesu nene, naga pisa ke

sina pan la, pisape “Yaru naþa piun ke suria, naga tol silaga, a yaru naþa kale ke suria, naga m̃alia, a yaru naþa sigariga ke mratava, pulutava pietava pan silaga. Visae sanene, yoko akilia awar ya naþa apiun tan Ntewa, a alual ya naþa akale ke puna, a mratava naþa asumã asigariga ke ne, vietava van amiu.
 11 Visae narumã tai viso karia, viun narin ika naþa teke ne, taþatete ola lomãara vania, 12 pona visae naga viun kopululus nen lakaporo naþa teke ne, taþatete ola logovi tai van kania. 13 Lelaga naþa kam na ape yar viowa ga lala, ana amiu yar tai taþatete kila sanene, asumã akekarã ga naþa ala suri wo la va narimiu la silaga. Sanene, pogos naþa aviun tan Arimamiu nae ma e peni, naga kekara manene la a naþa la Ninuna Wa van amiu naþa ape narina lala.”

Apisape Yesu miyumãe ke ga e nam̃areraena kiena ne Yermare Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27

14 Ana siraunia, aþure yaru tai naþa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila yar nena pe pis re poli, ana Yesu pilelua yermare naþani petania, ana naga pis ruru sina, kila yar la naþa apisu sur nene amilan paþisi. 15 Ana la þas apielue, ana apisalele kare Yesu þisa, apisape “Yar nene pile plan ke yermare lala e ga e nam̃areraena naþa suþe kiena ne yermare lala, naþa kiena kia Pielsipel, tamãan pania.” 16 Ana la si þasa, la m̃ena asitom piowa e Yesu, ana asumã akilalia, sinelan asape am̃arerania vena kila kile tai nae ma e peni avisuia.

17 Ana Yesu mloge kilale kiela sitomena lala, ana pisape “Visae suþe tai, kiena yeririna la aliþere la, naþa laþasia akawe laþasia, yoko yumãena kiena ne suþe naþani monar loru. A visae umã tai, asumã aliþere la, naþa laþasa asape am̃ene plan laþasa, yoko la nene taþatete

asu ruru pog tai. ¹⁸ ?Sa mēna nini, visae yermare kiena ne Yermare Lego la asumā amlīpere la ke rui, ana yoko nasuḡpenena kiena ne Yermare Lego sumālu ve sanape ne? !Kam na apisa ke sur pa sanene narui, asape in na nesumā nomēne plan ke yermare lala e namāraena kiena ne pupia yermare naḡa Piel-sipel, ana taḡatete nena ve sa nene ḡisa! ¹⁹ ?A visae ve sa kemua naḡa apisa, ana komin ya naḡa kam la ḡasa asumā amēne plan ke yermare? ?Ane tamān māraena nene pan la, pona yermare mā nene yo? Popon sa kiamiu nalogena la naḡa amēne plan ke yermare lala aloge kiamiu visena la nene. ²⁰ Ana peraga, apis pe po re nene poli. In na nesumā nepile plan ke yermare lala e ga e namāraena na limana Ntewa, a sur nene na kana kinasa sane navesuḡpenena kiena ne Ntewa sike likan amiu rui.

²¹ “!Apisu ke ne! Sa naḡa visae pupia yar māraena tai, naga war kiena pupia suri na mara lala, naga sumā kirawo ruru ke māna yuḡa. Ana sur kiena ne yar nene su ruru ga sumā e kiena kove. ²² Ana Yermare Lego kiena yuḡaena naga sa ga nene. Visae yar māraena taḡena imi naḡa māraena laa taulu naga sane, yoko lalua akila mā mara vano naga taulu Yermare Lego, ana yoko kilia war plan kiena sur na mara lala, naḡa naga ḡasine ḡesania, a yoko naga kilia war make sur la naḡa sike loyuḡa e kove nene ve kiena, ana līpere va kiena yeririna lala.

²³ “Yaru naḡa pe taveve in re poli, naga sane suwo in ke ne, a yar naḡa pe miyuḡae re amio in poli, vena moure kiau yeririna la aim lele taaga, naga sumā mēne tetain la ke ne.”

Ninuna viowa kilia wasuḡe sina imi

Matiu 12:43-45

²⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pog naḡa amēnelua yermare e yar tai, yermare nena kilia va yomārua vena kaleli yo tai naḡa va se ea ve māna umā. Ana visae ve lual re, yoko naga visavenua ‘Aa, yoko neto li si e māu umā marua na sumo.’ ²⁵ Ana pogos naḡa pitomi, yoko naga lual sane akilavan ruru ga mēke na, akila ruru make sur la e yuḡa naḡa ḡisi rui. ²⁶ Ana yoko naga va were si yermare taḡena la ve olua naḡa apiowa manene laa taulu naga sane atom amio, ana yoko ava si asike los nen yar nene. Ana yar nene nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena piowa manene laa sane.”

Mrapa na tolen kekarena naḡa lelaga

²⁷ Ana e pogos nene, sira tai sike amio la naḡa apisu ke sur la nene, a naḡa amloge ke visena kiena ne Yesu lala, ana sira naḡani kekaran paḡisi. Ana pion manenea, pisape “!A kee, anomā naḡa ḡar ko, a mla yu pan ko, navisa ruruena kiena ne Ntewa keviu paḡisi pania, naḡa naga ḡar sisi tai sane ko.” ²⁸ Ana Yesu pisatamēa, pisape “Ee, nanene na lelaga, ana nevisa van ko, nesape navisa ruruena kiena ne Ntewa va ve keviu manene laa sanene sike e yar ai naḡa logear visena lala kiena ne Ntewa, a naḡa kila ya naḡa naga sinenania.”

*Yar la naḡa sinelan visuen kile
Matiu 12:38-42; Mak 8:11-12*

²⁹ Ana e pogos nene, ḡina la naḡa amiagogon ke Yesu asumā apim la mok manene laa narui, ana Yesu kilia mā naḡa sane la moki naḡa apimin ga avisu kiena kile lala, ana pis pan la, pisape “In na nepisu sane lus na yeririna nanagane lala la apiowa laa. La sinelan asape avisu ga kile lala, ana peraga, Ntewa taḡatete nena la kile tai van la vena

avisuia. Ana kile kiena ne navi-sawalena Sona nanua sumo, naga ga nene akilia avisuia. ³⁰ Ntewa mligan Sona, naga sane kile tai kiena ne la nae Ninive nanua sumo, ana naga mligan mēna inu Narina ne Yeririna nepimi sane kiamiu kile na nagane tai.

³¹⁻³² “Ana le Ninive la nanua sumo amloge visena kiena ne Sona, la apilopu la e pogos nene, a yoko la nene asuñalu ase e legiena na liḗereena, la avisa lologia kiamiu naviowaena, komin yar tai naḗa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu, ana pe apilopu amiu re nena ga.”

“A nanua mēna sumo naḗa sira kawa tai pe ḗarin suḗe tai naḗa molue e kiena purvanua naḗa sike koperin paḗisi, pitomi tano vena loge visena na manmaruaena lala kiena ne yermarua Parin Suḗe Solomon. Ana sira kawa mēna naḗani yoko naga suñalu se e legiena na liḗereena nene ana visawal ruru nena kiamiu naviowaena lala, komin naḗa yar tai naga to laa metavan Solomon naga sike amio amiu, ana pe sinemiun re nena naga poli.”

Pakaiwa lua e lepas na kapi vivaga

Matiu 5:15, 6:22-23; Mak 4:21; Luk 8:16

³³ Ana Yesu pisa mēna, pisape “Pogos naḗa tesilan kapi vivaga, ve tesilan re ga ḗisi na teva towarwan mēke e ḗiliḗili tai e porotano, pona takalo si e piaki tai, ana tesilania vena tetelan to metava, vena visae yar imi loyuma ana lual naḗa kapi vivaga nene tegoli make nena yo.”

³⁴ Ana Yesu pisa mēna, pisape “Kilamaran yar naga sane yo taaga ga naḗa yomerava pimi ke loyuma e tasnena. Sanene, visae kilamarama merarava ruru wo, visu ruru neḗa sur lala, yoko ve sa naḗa tasnema pulemamaga nena e yomerarava. Ana visae kilamarama viowa, pinaia

sur la punu ga naḗa suma pisuia, yoko ve sa naḗa losinema pulen nena yemalolo. ³⁵ Visae sanene monar avisuar ruru amiu, vena kapi vivaga naḗa teke e losinemiun ve imi re si ve sa yemalolo. ³⁶ A visae losinemiun la ulen ruru luen ga kapi vivaga silaga, naḗa ve narin malo re nena tai teke ea, yoko kiamiu malena tego ruru nenaga, tegoli make yo punu ga.”

Yesu pis mārera pa li nasumonon nalotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ Yesu pis ma pa ḗina la pa sanene, ana Varasi tai naḗa toma miyagogonia pisa pania pisape yoko were va mana, kila kinanen tai vana. Ana amio Yesu apano, ana pog naḗa kinanena su ruru pa sike na, ana Yesu pa totano e lelen kinanena.

³⁸ Ana e pogos nene, Varasi lala la sane monar atarar mārera navisaluaena tai naḗa sane yar monar taveve mrapa laḗasa nakevanen limana, ḗisi na kilia kinana. A Varasi naḗani sitom pisape Yesu naga pe yaru wa tai, naga monar kila ve sa naḗa kiela ḗelaga mārera nene pisa, ana pogos naḗa pisu sane Yesu pe sitom manene re kilaen poli, naga milan manene paḗisi. ³⁹ Ana Suḗe pis pa yar naḗani, pisape “In na nekilia make kiamiu ḗelaga le Varasi la rui. Amiu na sinemiun manene asape akevan ruru mamiu piala amio kamiun pialora la silaga, ana apilaven paḗisi, asitom ke asape kam na amekik paḗisi ne, a ape yar wa. Ana pupia kororaki sike e amiu na wa, komin losinemiun lala pulen kilakotaliaen yaru, a nakila kareen yaru, a ḗelaga viowa la ne sanene.

⁴⁰ !E, ve ave wowe re sanene! ? Pe apisu kilale re naḗa asape Ntewa nene naḗa si make sur na vanua e sur punu ga, naga si mēna loyuma na sur make ga, ana po paḗisi naḗa visae akila yepas nemiun la punu ga ikik ruru nena wo lelaga, vanua

amio loyuma. ⁴¹ Sur nowo la naŝa asuma akokonia manene ke e kamiu pialora amio mamiu piala lala, visae aliŝere re ga laŝas va yar la naŝa limala plasia, vera na wo na wo. Visae ve sanene, pona yoko avisu kiamiu sur la imi ikik ruru yo rui, ana ve aŝareraŝ re si kilaen kiamiu ŝelaga taŝena laŝasia.”

⁴² Ana Yesu pisayu ŝelaga navi-sokanena kiena ne li na sumonen na lotena lala pa laa sane, pisape “! Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paŝisi wa, yoko viowa manene laa van amiu. In na nekilia ma naŝa apisuar ruru ke silaga, asape visae awar kamiu kinanena ve lualima, yoko monar tai va e yuma mana Ntewa, sa naŝa navisaluaena suma pisa, a asuma akila ke sanene e kamiu sur punu ga, pano-o tol mena narin mas nen kapis lala a sur mena la naŝa sane mrasil. Ana sur kerkeviu la naŝa navisaluaena pisa, kam na pe asitom re nena poli, sa naŝa pisape monar amesmes ruru wo, a monar sinemiui si Ntewa a yar taŝena lala. Visae sinemiun uararen narin sur la nene marera, naga pogaga, ana pupia sur kerkeviu la nene popon visae asuma akila ga rui, ana pe akilali re nenaga.

⁴³ “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paŝisi wa, yoko viowa van amiu vaŝisi. Loyuma e yuma na leniena lala, sinemiun asape ato luen ga tano e lelen yerkawa lala, a visae ayaloro e marana yeririna lala, sinemiun asape monar avatanon amiu, avio ruru amiu, avisave ‘A ke, navianena wo, pokolulagi!’ ⁴⁴ Yoko viowa manene van amiu vaŝisi, komin naŝa kam na sane suri korena ga, kam na sane lotap marua la naŝa yaru la sinela ŝesan rui, ana amialor ke ga meta ea, pe apisu kilia re asape suri kona tai menunui meke tano e poli.”

⁴⁵ Ana e poglis nene, yar tai naŝa pe manmarua ruru e navisaluaena, naga mena suma miyagogonia, ana mloge sane visena kiena ne Yesu tol ruru naga amio mena la naŝa

amiyuma ke sane naga, ana pisape “!Navianena, nemloge sane sinoman osape ovisa kare imimi towe mena ga!”

⁴⁶ Ana Yesu pisatamea, pisape “! Ee, yoko viowa mena van amiu li navisaluaen lala! Asuma apisir plan ke sina narin navisaluaena lala e lepas nen nalotena silaga, sane sur urmi la naŝa asuma akuanpolo sike e masin yar lala asape monar awaria, ana amiu, asuma ga sanene, pe akululun re nena mrasilmamiu tai vena akilali naŝa aiila la. ⁴⁷ Yoko viowa nena van amiu, komin naŝa kam na asuma amiyowauia ruru ke tampona kiena navisawalena la kiena ne Ntewa, ana amiu na maran taaga ga sa ke repimiu marua la nanua sumo, naŝa la ke narui naŝa ame monar navisawalena la nene. ⁴⁸ Kam na amio la nene maran taaga, komin nanua sumo, yermarua la nene la ame monar navisawalena lala, ana nanagane kam na akekaran ke yumaena ken la nene, kam na asikol ke si ne naŝa asuma amioa ke kiela tampona lala.

⁴⁹ “Kam na sane na visena na manmaruaena kiena ne Ntewa naŝa pisa nanua sumo, naŝa pisape ‘Yoko neli-gan kiau navisawalena lala a kiau li nalologena lala imi van la, ana yoko akila kare la, pona yoko awe monar la.’ ⁵⁰ Visena nini, kana kinasa sane yoko kam ke narui naŝa akus nakoena kiena ne nawemaren navisawalen la punu ga naŝa repimiu na sumo lala ame monar la, siar e nasiaren purŝes nen yomarava nini. ⁵¹ Naga nene siar e Epela nene, pimi tol Sakaraea naŝa repimiu la nene amemaria likan wonta amio yo wa loyuma e yuma wa mana ne Ntewa. Lelaga nane nevisa van amiu ne, sane nakoena na kuruta kana navisawalena lala kiena ne Ntewa sike e kam nanagane.

⁵² “Ee, piowa pan amiu yaru na kilia ruruen navisaluaena lala, komin kam ke naŝa amlawan ki na pulutava na kiliaena, ana kam na pe apa re si loyuma e poli, a asuma

asuwo ke mrapa pan yar taþena la naþa sinelan asape ava loyuma.”

⁵³ Ana Yesu pisa pa visena la nene, molue petan yuma nene pano, ana navianen navisaluaena lala amio Varasi lala sinela mlaean naga paþisi, naþa sinela mimi kar paþisi. Ana la apanon Yesu silaga, asuma akuan ke visen marera a naviuonen marera la pania vena ayurli naga, ana akilali mena naþa asape naga visa visena laþasa naþa ve mesmes re. ⁵⁴ La apanon Yesu sa naþa naga pe sur tetan tai, komin naþa sinelan asape alual kiena visena laþas naþa torokin aliþere naga vanonia.

12

Navisawanena lala naþa tapolou yoko aim akate e yometava

Matiu 10:26-27

¹ Ana þina la apim ke puna Yesu na wa, la ataulu manu mok liu, a poglis naþa apim ke lele taaga sanene, yo ve tokaki ga, a asuma apieyepal kare ke ga lala lala. Ana pogos naþa Yesu pe pis re pan la poli wa, pis þesan pa kiena nalogena lala, pisape “Kam na avisuar ruru amiu e þelaga viowa kiena ne Varasi lala, komin naþa la asuma apivis ke ga e gola, la asuma apis vilave ke sanene, ana apisokan ga ne. Þelaga viowa kien la nene kilia va tolkare yar taþena lala, sa naþa is na kilaparavi naga ve tokak ga ana þarmake puluyavi na kilaparavi nene veraga. ² Sur viowa make ga naþa yar la ne sanene asuma amiyumaen vinaun ke na, pona naþa apisawan ke ga, yoko amolmolue e yo metava na wa, vena yar punu ga akilia. ³ Visena ya naþa yar pisa ke ga e yemalolo, yoko monar aloge sina ko legiena, a sur la naþa yar pisa mumun ke ga mana loyuma, yoko monar avion manene si va metava e maran yar make ga, vena yar make ga akilia aloge.”

Nalogenena kiena Yesu naga monar ve maraun re yaru

Matiu 10:28-31

⁴ Ana Yesu pisa mena pa kiena nalogena lala, pisape “Erau lala, nevisa van amiu sanini, nesape ve amaraun re la naþa akilia aweñar ga tasnemi mare, ana siraunia taþatete si akila sur tai va ninumi. ⁵ Ana in na sineun nesape nevis ruru van amiu nesape yoko amaraun yar ai? Yoko monar amaraun nena Ntewa, naþa naga kilia kilamar þesan tasnemi sumo, a siraunia kilia kuan ninumi vito e lele na logeen viowa. Lelaga þa, yar ne nanene na monar amaraunia. ⁶ Ana visae amaraunia, yoko taþatete si amaraun sur tai, komin Ntewa na suma pisuar ruru amiu maga, sitomal amiu maga. Asitomli narin ninlaea la naþa la moki kar ga asike ne, sa ga kororaki, a yar la asuma aþiliwilin ke la lima e ga e narin varu tai, ana Ntewa naga sitomal make la ga peve taaga silaga, pe sinen þesan la re nena poli. ⁷ A vilþarimiu mena lala, moki paþisi, ana naga polo make vilþarimiu la peve taaga na sike ne. A Ntewa na pisu amiu na po paþisi, taulu ninlaea la nene, ana yoko visuar amiu e sur punu ga na kiamiu malena lala.”

Yar naþa pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Matiu 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Ana Yesu pisape “Yar a naþa pisawal e maran yar lala pisape naga pe kiau tai, yoko inu Narina ne Yeririna inu mena nevisawal e marana ne navisi lala nae ma e peni nevisave yar nene naga pe kiau. ⁹ Ana yar a naþa pisawal e maran yar lala pisape pe pe kiau re poli, yoko inu Narina ne Yeririna inu mena nevisawal e marana yar lala nevisave yaru nene na pe pe kiau re poli.

¹⁰ “Mlamulen viowa amio visen viowa lala, a visena naþa kila kare

inu Narina ne Yeririna, Ntewa kilia viewo ke yar vanon na wa. A yar naþa kila kare sur wa kiena ne Ninuna Wa, pisayu yumãena kiena ne Ninuna Wa pisape Yermare Lego ga miyumãenia, yar na sanene Ntewa taþatete viewo pogos tai.”

¹¹ “A visae pogos laþasia, yar la sinela kar amiu, yoko avis van amiu. Yoko akilia aure amiu ava asumãal ase maran yerkawa lala na yumã na leniena, pona kumali, ana ve asitom manene re avisave yoko akilia avisa-tamẽ la ve sanape ne, pona yoko avisa visena ya na van la ne. ¹² E nena e aora ga nene, yoko Ninuna Wa ga iila amiu, vian amiu e visena ya naþa akilia avisa.”

Pakaiwa na yaru na sur moki naþa pe sitom ruru re kiena malena poli

¹³ Ana yaru na þina nene tai pion ke pa Yesu, pisape “Naviana, wolai sumã kila kare in ke ne, pe mliþere ruru re lalimana arimamimi pan in poli. Popon ovisa vania monar kila mesmes ga van inu.”

¹⁴ Ana Yesu pisatamẽa, pisape “Peraga yaru, sur nene ve in re na nekila. In na pe nepe yar na liþereen re yar poli.” ¹⁵ Sanene, Yesu pe kila re sa naþa yar nene pisa poli, ana mla visena tai pan la e lepas na sinesunen manenea. Naga pisape “Monar avisu ruruia, pe pon re avieluen manene yar taþena la poli, sinemiun manene laa asape awar kiela sur lala. Kieta malena pe su re e sur moki la naþa towar poli, ana kieta malena na sumãal ga sike e sur taþena.”

¹⁶ Ana e nene Yesu sikol kiena visena pa laa sane, naga pisa þakaiwa tai pan la, pisape “Yar na sur moki tai, kiena porotano keviu paþisi, a po m̃ena paþisi, ana kana lokove la þar kinanen moki paþisi. ¹⁷ Ana yar naþa pisu kinanena la nene, sitom þele narui, pisape yoko

naga kila ve sanape ne, yoko ligan ruru kana kinanena la nene su pe ne, komin kiena yumã na kinanena lala a kiena yo taþena la puleule make rui. ¹⁸ Ana yar naþani pisape ‘Yoko nowe plan ga kiau yumã na kinanena na urmarua la nene, ana nekila si urviu laþasa, naþa akerke-viu laa sane, atorokin kinanen make la nene amio kiau sur moki taþena la naþa sike ne. ¹⁹ Pogos naþa nekila pae, yoko nevisave in na sane in ke narui, in na nopo laa narui. !Lelaga þa, yoko neloge wo vaþisi! Kiau sur moki la nene, yoko nakan la m̃a sanene vano-o, la avisuar ruru inu e kas ve moki. E pogos nene, in na taþatete si neyumãe narui, yoko in na nakan ga ya naþa in na sineunia, yoko nomun korena ga suria, sane nesu luen ga e malena wo narui.’

²⁰ “Yar nene sitomiyu ke sanene pano, ana mninue ga, naga ke naþa Ntewa kila ruru ke sape vis van narui, visave ‘Peraga yaru, ko na ope wowe ga. Yemalo ga nini, nesape nelalua si kiomã malena vetan ko. A kiomã sur moki la naþa om̃areran omiyuwon polo pe kiomã sike ne, yoko a ne ve kiena si narui?’ ”

²¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yoko ve sa ke nene narui va la naþa amiyuwon polo ke kiela sur lala, la ape yar na sur moki e yomarava nini, ana la pe ape yar na sur moki re nenaga e lepas kiena ne Ntewa.”

Yesu pian la sanapen yar naþa sitom manene kiena malena

Matu 6:25-34

²² Ana Yesu pisa m̃ena pan kiena yeririna lala, pisape “Visae sanene, in na nevisa van amiu, nevisave, pe pon re kiamiu sitomena la ulen manene kiamiu yumãena na visuar amiuen ga la poli, naþa apiuviun ke asape ‘?Yoko telual kata kinanena pe ne?’ pona ‘?Yoko tetol m̃ata kulmrae na yenen sanape ne?’ ²³ Sitomen la nene pe mesmes re poli, komin kiamiu malena naga to laa metavan

kinanena, a yepemiu na to laa metavan kulmrae. ²⁴ Asitomli sako la ne akaka kar ke la ne. La nene pe amapla re lokove po, la pe apanon re aþar kinanena pimi po, a pe lelen kala kinanena re tai naþa awarpolo se poli. Ana Ntewa pagan la ke ne, a e kiena navisuena, naga pisu amiu ato manene laa metavan manu la naþani, ana naga monar visuar amiu manene laa na wa taulu la. ²⁵ ? Asitom asape yar naþa naga sitom manene laa kiena malena naga kilia kila kiena malena naþa plas imi ve piavi li laa sane? ²⁶ Peraga, pe sa re nene po, komin naþa kam na taþatete akila narin sur tai ne sanene, po pon kam na ve asitom manene re sur taþena lala e kiamiu malena.

²⁷ “Asitomli meme tanea la ne pitotovi kar ke ga la ne. La na pe amiyuþae re poli, a pe asuluwo re mþala kulmrae la poli. Ana nevisa van amiu, þarin suþe Solomon nanua sumo, naga pe yar na sur moki a naga kiena sur make ga, ana mþana kulsota pe miyowau ruru re poli sane meme la nene. ²⁸ Meme la nene na legiena taaga ga, yoko peni ga na asikapi la, ana Ntewa sumþa miyowauia ruru la paþisi. ? Ana asitom asape yoko taþatete Ntewa war kulsota van amiu? Peraga, kam na pe apiawa re nena mþarera e naga poli. ²⁹ Komin sur ne la na nene, pe pon re sinemiu ulen manene sitomena, naþa asape ‘?Sanape na yoko tekinana, pona tomun suria, pona telual mþata kulsota?’ Pe pon re asitom manene sur la sanene poli. ³⁰ Ee lelaga þa, yar make ga lala na purvanua kerkeviu na yomarava nini la asumþa asitom manene sur la ne sanene silaga, ana amiu na, Arimamiu kilia pa rui sape yoko monar awar sur la nene. ³¹ Sur naþa asitom þesan ve keviu e kiamiu malena, naga navesuþenena kiena ne Ntewa. A visae akila sanene, yoko naga la mþena sur taþena la nene van amiu. ³² Lelaga þa, kiau narin sipsip lala, Arimamiu sinenan

manene paþisi sape tamþan amiu aimi avesuþen kiena yeririna lala, ana kam na taþatete sinemiu konan sur tai, yoko suri punu ga woga ga van amiu.”

*Yar naþa naga pe yar na suri moki
Matiu 6:19-21*

³³ Ana Yesu pisapenua “Po pon auliwilin plan kiamiu sur la nene, awar kana varu la va van la naþa li-mala korena vena aiila la. Visae akila sanene, sa naþa aþar ke kiamiu pupia karo tai naþa mþeke ma e peni, naþa taþatete viowa pogos tai, a akokonia ke kiamiu sur moki paþisi pito ke ea, naþa akilia awasinea, naþa yar navinauena taþatete si warlua vetan amiu, naþa kirara la taþatete si akila karea. ³⁴ Popon sane kam na kiamiu sur nowo la ve moki sanene su ma e peni, komin naþa yoko kiamiu sitomena lala sulue ga e yo nene naþa kiamiu sur nowo la sike ea.”

*Nalogeno la monar asu ruruian
naþa Suþe wasuþe sina*

Matiu 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵⁻³⁶ Ana Yesu pisa mþena pan la, pisape “Monar asu ruru silaga vena kiamiu Suþe imi mþalivin amiu. Kam na monar ave sa yar na yuþaena kiena ne yerkawa tai, naþa mligan la vena va e talopaena tai. A amiyowau ruruia, a asilan kiela kapi lala, asumþalu ga asumþa ga, ana pog ya naþa kiela yerkawa imi mþalivin la, sigariga mratava, ana la asu ruru asike rui, akilia avietavan veraga. ³⁷ Pupia navisa ruruena sike e yar la naþa amiyuþae sanene, pogos naþa kiela yerkawa pimi mþalivin la, ana asumþate mþa naga, atavilo ga asumþa ga. Yokorena kiela yerkawa kekarana la vaþisi, ana yoko naga va yowau, siraunia imi ana la aiilan ga naþa vio la vena atotano e kana lelen kinanena, naga piovion kala kinanena tanea nene. ³⁸ Pe sur koren ga visae yemalo rui, pona pa ko yepelilika la ne, pona lavis lakaporo kokoreko, ana visae yerkawa naþani imi lual

kiena yeririna la atavilon ke sanene wa, ĩisi na naga kila wo manene laa van la sane wa.

³⁹ “Ana maran taaga sina ga, visae yar tai kilia ruru pogos naĵa yoko yar na vinauena tai imi mĵana, yoko yar nene taĵatete ligan mĵana yuĵna ana va koyo tai, ana naga monar su ruru ga suĵmate mĵaga. ⁴⁰ Ana visae sanene, kam mĵena monar asururuia, asumĵate naĵa inu Narina ne Yeririna neim nomĵalivi, komin naĵa yoko neim nomĵalivin amiu sina e pogos tai naĵa pe yar tai kilia re poli, pona sitom ke sape yoko nowasuĵe inu ea.”

Pakaiwa na yar na yuĵnaena naĵa kiena yerkawa ĵasuĵe si pimi

Matiu 24:45-51

⁴¹ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “?Suĵe, ĵakaiwa naĵa opisa ga na wa, opisa ga pan imimi imimi kioĵna li nalologena lala, pona pe kien yaru make ga?” ⁴² Ana Yesu pe pisatame ruru re poli, ana pisatamea e ĵakaiwa tai.

Pakaiwa nena sanini “?Visae yar na yuĵnaena tai, naĵa naga pe manmarua ruru ea, a naga ĵuarar ruru yuĵnaena nene, naga yuĵnae sanape? Visae kiena yerkawa ligan yo vena va perina, ana yerkawa naĵani ligan kiena yuĵnaena lala se e limana. Ana yar nene naga visuar ruru yar na yuĵnaena taĵena lala, yoko uarar ruru yuĵnaena la nene. ⁴³ A pogos naĵa yerkawa wasuĵe sina, yoko lual sane yar na kiena yuĵnaena naĵani, suĵna ĵuarar ruru ke yuĵnaena la naĵa na wa. Ana e pogos nene, yar na yuĵnaena naĵani kilia loge wo vaĵisi, ⁴⁴ komin yoko yerkawa naĵani ligan make kiena sur la e limana ne. Ee, a yoko Ntewa mĵena ga kila ve sa ke ga.

⁴⁵ “Ana visae yar na yuĵnaena naĵani yuĵnae viowa ga, ana pogos naĵa kiena yerkawa mligan yo pa sike perina, yoko naga sitom visave ‘E, yerkawa nene pa sike gare piavi

laa narui, pona ve imi re si yo.’ Ana yoko naga suĵmalu kila viowa va kiena yar na yuĵnaena lala, pona sira na yuĵnaena lala, a yoko naga suĵna kinanan kilavaru kiena ne yerkawa naĵani, a va mun luen ga wii e legiena punu ga. ⁴⁶ Ana yoko yerkawa naĵani wasuĵe sina e legiena tai naĵa yar na yuĵnaena nene ilan ga, e pogos tai naĵa yar nene pe sitom re pisape yoko imi e poli. Ana yoko yerkawa naĵani la pupia nakoena tai van yar nene, naĵa yoko kila naga va sike e yo kiena ne ĵarmarera lala.

⁴⁷ “Yar na yuĵnaena naĵa kilia ruru ya naĵa kiena yerkawa sine-nan pisape monar kila, ana siraunia naga pe kila re poli, yoko awe kare naga vaĵisi. ⁴⁸ A yar na yuĵnaena naĵa kila piowa sane popon awe kare naga, ana komin naga mninue ga, yoko taĵatete awe manene naga.

“Yar naĵa Ntewa mla keviu pania, Ntewa sinenan pisape visu yaru nene yuĵnae ve keviu mĵena amio. A yar naĵa visae yar la amligan sur la moki se limana, yoko aviun ke sina sur ve moki vania va laa sane na wa.”

Yesu pe purĵes nen yar na kaween yaru

Matiu 10:34-36

⁴⁹ Ana Yesu pisape “In na nepimin nena nesape neligan kapi e yomarava nini, a popon manene visae kapi nene vivaga rui, ana pere wa.

⁵⁰ Ana pupia yuĵnaena tai sike vamon inu wa, vena in na monar neva nowarpoyo ea, a nanagane in na nakawean in manene ke vanon rui. Popon sur nene imi vilaga, vena nekilia nekila makea. ⁵¹ ?Kam na asitom ke asape in na nepimin nekila sa naĵa pupia suĵmare imi sike e yomarava? Peraga, in na pe nepimin re neligan suĵmare e poli, ana in na nepimin nekila ĵelaga na viaĵaena imi ve keviu. ⁵² Siar nanagane, pona e umĵa tai, yar la lima asike ea, ana yoko la ve telu

aviaña vetan la ve lua, pona la lua aviaña vetan la ve telu. ⁵³ Yoko yar la asumã aviaviaña, naña yoko m̄ee lala akawe arimala lala, arimala lala akawe narila m̄ee lala, a anela lala akawe narila sira m̄ee lala, a sira m̄ee lala akawe anela lala, a yoko anen simem lala yoko akawe sira la naña atalopa amio narila na yerm̄ene lala, a yoko sira la nañani akawe anela simem la nene.”

*Monar avisu kilale kile na pogos kiena ne Yesu
Matiu 16:2-3*

⁵⁴ Ana Yesu pis sina ga pa ãina lala, pisape “Pogos naña ita tevisu pupia malo m̄eke e yo naña lagi molue ke kom ea, tekilia tesape ãisi na yua wowo, a ve ve piavi re yoko yua nene imi. ⁵⁵ A pogos naña visae teloge kieta lagi ura yui, nanene na tekilia tesape yepisusun vañisi ne, a yokorena monar ve sa ga nene narui. ⁵⁶ ?Nanene narui, nane asumã apisu kilale ke kile lala na sinapane a na yomarava nini narui, avisave yoko pogos ve sanape pona ve sanape, ana sanapen naña pe apisu kilale re kiau kile la poli, na pupia pogos nanagane naña nesike nemio amiu ea? ?Pona kam na yepemiū mavin ga visu kilaleen yo? Aulai, kam na apilaven manene laa kiamiu visen koren la nene pañisi wa.

⁵⁷ “Popon kam akilali naña akilia towe laa narui sane mrapa ya naña mesmesun aliluia. ⁵⁸ Visae pogos tai oveveyun sur tai omio yar tai, ana naga sinenan pisape were ko ova osuñalu ose marana ne yar nalipereena, popon okilayonli naña vena ovis ruru omio naga sumo wa, pogos naña pe atol re kumali poli wa. Visae peraga, pona naga ligan ko e limana ne yerkaawa na lipereen yar yo, ana yerkaawa nañani pona naga ligan ko m̄ena ova e limana ne yar na taren yaru lala, a yaru na taren yar lala pona aligan ko e yuñã nakoena yo. ⁵⁹ Lelaga, nevisa van ko sanini, nesape visae

sanene, yoko tañatete si omolue e yuñã nakoena, vano-o oul plan make kioñã nakoena sumo wa, ãisi na okilia omolue sina.”

“Ana visena nini pe lelaga e ki-amiu malena na yomarava nini, a pe lelaga m̄ena e lepas na pun amiu amio Ntewa.”

13

Visae ve ovilopu ko re yoko omare

¹ Ana yeririna lañas naña asike e pogos nene, la asunyu pa Yesu e lepas kiena ne le Kalele lañasia, naña yerkaawa nae Rom naña Paelat kila ãelaga piowa tai pan la. Apisape “La nene, asike e Yuñã Wa m̄ana ne Ntewa, ana pogos nena naña amlotun ke Ntewa akila kuñañaena pania, Paelat la apim amial moñar la. A la añalear kuruta kan la nene amio kuruta na kuñañaena nene naña la asumã akila ke ne.”

Ana pogos naña apisa sur nene pa Yesu, la asitom pa rui asape sur viowa nene naña pimi m̄alivin la nene, pona nakoena kiena ne Ntewa tai nene yo komin kiela sur viowa lañas naña akila. ² Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “?Kam na apisu le Kalele la naña kiela marena piowa sanene, asitom sanape? ?Pona kam na asitom ke asape la nene na ape yar viowa la lala, taulu le Kalele tañaena lala, pona kiela nakoena ga? ³ In na sineun nesape nevisa van amiu nevisave peraga, pe sa re nene poli. Ana kam na monar avisuar ruruia, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam m̄ena amare e ãelaga tai ve sa ke nene. ⁴ A kam na asitomiūli m̄ena yuñã na kirakiravaena naña m̄eke e pulkumali naña Siloam. Naga mon manene metava pañisi, ana poglis nanua mloru ne, ana kowar yar lala, la lualima taaga pa orellu [18] amare. ?Sanapen la nene? ?Pona kam na asitom ke asape la m̄ena apiowa laa taulu le Yerusalem tañaena lala, pona nanene na sane kiela nakoena ga

ne? ⁵ Ana peraga, naga mēna pe sa re nene poli. Ana in na nevisa si van amiu, kam na monar avisuar ruru amiu, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam mēna amare ke ga e p̄elaga tai ve sa nene.”

Pakaiwa na purpiliva naḡa pe p̄ar re mras poli

⁶ Ana Yesu pisa sina p̄akaiwa tai, naḡa pisa sanini, pisape “Yar tai, kana purpiliva tai kapuru sike e kana lokove. Ana pogos tai yar naḡani pimin purlaki nena, sine nan pisape visulia p̄ar m̄a mrasa pona peraga. Ana pimi pisulia, m̄al purlaki naḡa pe p̄ar re nena mras poli. ⁷ Ana pis pa yar naḡa pisuar ke kana lokove, pisape ‘Nanagane tol kas telu narui naḡa nepimin nakale mras nen purpiliva nini, ana peraga. Sineu maren rui, naga mono korenan ke ga yo wo nene, yoko otelua ga vano.’

⁸ “Ana yar nene sinen miye purpiliva naḡani, pisa pa kiena yerkawa, pisape ‘Visae sanene, yoko teliganli mon m̄a tol si kas ve taaga. Yoko nekilayonli naḡa nekila ruru sumo, yoko nekilvivi purp̄esa, a yoko nokoven sin puluk laḡas va ea vena kila kapur wo. ⁹ Ana visae kapur wo, war towe m̄a mras laḡas e kas na sirau, yoko kilia suḡa ga sanene, ana visae peraga, naga narui yoko otelua ga na wa.’”

Ana p̄akaiwa nene pisayu ke sape narin pulmas teke ga wa naḡa yaru la akilia avilon la, visae peraga, yoko Ntewa la nakoarena van la.

Yesu kila ruru sira marua tai e Legiena Wa

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, Yesu suḡa pian ke yeririna lala loyumuḡa e kiela yumuḡa na leniena. ¹¹ Ana e yo nene, sira marua tai suḡa ea, naḡa ninuna na maiena viowa sike ea. Ana ninuna nene kila naga pa tol kas lualima taaga pa orely rui, kila m̄asina ne sira nene pulu nena paḡisi, naga suḡalu mesmes p̄ele sina. ¹² Ana pogos naḡa Yesu

pisuia, pio pimi, pisa pania, pisape “Sira marua, nevisa sanini, nevisave ko, inanena naḡa piar ko ke ne, ligan ko ga nanagane.” ¹³ A Yesu mligan limana tea amio visena nene, ana m̄asina pimi po ruru veraga e nena e pog naḡani, ana sira naḡani mloge po paḡisi, mieluar Ntewa.

¹⁴ Ana nasumonen na yumuḡa na leniena naḡani sinen kar Yesu vanon naḡa kila ruru sira naḡa e Legiena Wa. Ana pis pa yeririna lala, pisape “Sa naḡa tekilia rui, tekilia teyumuḡae e legiena ve orai, a legiena ve taaga ve teyumuḡae re. Visae sinemiun naḡa akila plan maiena vetan amiu, popon aimi e legiena orai la nene, ana Legiena Wa na sa nini pe pe kana pogos re nene poli.” ¹⁵ Ana Suḡe pisataḡea, pisape “?Sanape? ?Pona akepu ke kiamiu puluk la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Pona apagan ke kiamiu sur mal lala, pona amla wii pan la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Ana vanon ya ne kam na pe akekaran re naḡa nekila suri wo e sira marua nene? !Kam na ape yar navilavenen ga vis korenen nene! ¹⁶ Sira marua nini, naga vineta tai naḡa ita punu ga tomolue e lus kiena ne Epraam, ana Yermare Lego piar manene panon inanena nene m̄ene kas lualima taaga pa orely rui. Ana in na nepisu sane Legiena Wa naga torokin ga naḡa tourelua naga e yo viowa naḡa naga sike ea.”

¹⁷ A pogos naḡa Yesu pisa visena nene, kila kiena nasinekar la naḡani amloge amawa paḡisi e marana ne yeririna lala. Ana yar taḡena lala, la amloge akekara paḡisi e yumuḡaena nam̄areraena wo la naḡa Yesu kila pan la.

Pakaiwa na kurus nen mrapa Matiu 13:31-32; Mak 4:30-32

¹⁸ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “?Yoko nevisa visena ya ne van amiu vena kila na akilia sane nasuḡenena kiena ne Ntewa naga sanape? Yoko nevisave nasuḡenena

nene naga sane sur ya? ¹⁹ Yoko nekilali naþa nekila merarava van amiu e þakaiwa nini, naþa pisape: Nasuþenena nene, naga sane kurus nen mrapa naþa mloru pito pelan te laki tai. Kurus nene na ve tokak paþisi, ana pogos naþa kapuru, pimi pe purlaki tai naþa keviu manene laa, ana manu la akila mala ponovi lala e kana korowas lala.”

*Pakaiwa na is
Matiu 13:33*

²⁰ Ana Yesu pisa sina þakaiwa taþena pan la, pisape “? Pona nevisave nasuþenena kiena ne Ntewa sa si ya narui? ²¹ Nasuþenena nene, naga sane sira tai þalelar is amio yavi na kilaparavi pa e pupia pialora tai, ana narin is naþani kila kilaparavi la punu nene mlapa.”

*Mrapa lua ga
Matiu 7:13-14,21-23*

²² Ana Yesu mla si kiena mrapa, sinenan pisape va ma Yerusalem. Ana pogos naþa pa sane, pa kome pulkumali lala, suma pian ke yeririna lala. ²³ Ana yar tai piun tania, pisape “? Suþe, la naþa yoko atol malena la moki, pona pe la moki manene re poli?”

²⁴ Ana Yesu pisatame la, pisape “Monar akilayonli naþa ava loyuma e pulutava taþena nene, naþa ve tokak la ga. Nepisa ke lelaga na pan amiu ne, nesape yoko yar la ve moki naþa sinelan asape ava loyuma, ana yoko taþatete akila. ²⁵ Nanene komin naþa siraunia, yoko yerkawa na yuma, naga visu sane toroki rui, ana yoko naga sumalu, kotava ruru sina. E pogos nene, yoko kam ve moki naþa aim awon amiu ase mratava nene, asigar ga avio, avisave ‘Suþe-o, awis ovietavan imimi!’ Ana yoko yerkawa naþani visatame ga sanini visave ‘Peraga o, nemninue amiu nena ga! Kam na yer pe la nene?’ ²⁶ Ana yoko akilali naþa avisa van e pogos nene,

avisave ‘?Ana sanape, ko na pe ositomal re si naþa osape ita ke narui nanua tesuma tekinan ke lele taaga ne? Imimi ke narui naþa opam opian imimi ke e yometava la nene e kiamimi pulkumali lala?’ ²⁷ Ana yoko naga visa van la, visave ‘In na nepisa pan amiu yam tai rui, nesape nemninue amiu nena ga, nesape kam na yer pe la nene. Nekilia nesape kam la nene kam na yar na kilaen ga þelaga viowa lala. !Pogaga, kam na aure matan inu nagane!’ ²⁸ E pogos nene, yoko kam na aloge viowa vaþisi, yoko atag vano-o þisa, asuma akar maluemi. Nanene komin naþa yoko kam na avisu yeririna wo lala kiena ne Ntewa, naþa sane Epraam, Aisak, Sekop, a navisawalen taþena mena ga lala, la asu ruru ga asike loyuma e kiena nasuþenena ana kam na akoven amiu asumalu asuma ga vanua sanene.

²⁹ “E pogos nene, yoko yeririna taþena la ve moki naþa amolue e mrapun yomarava varoka, aimi atotano vena akinana e pupia þaþagena loyuma e navesuþenena kiena ne Ntewa, ana kam na taþatete ava loyuma.”

³⁰ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisape “Ana yar la naþa asirau, þisi na la asumo, a la naþa asumo, þisi na la asirau.”

*Parin Suþe Erot sape wear Yesu
Matiu 23:37-39*

³¹ Ana e pogos nene naþa Yesu pa ke ma Yerusalem wa, Varasi laþas apim puna, apisawal pania, apisape “Pona ko pe okilia re poli yo, naþa Parin Suþe Erot, naga pisaar rui pisape yoko wear ko. Popon oure ova gar Yutea sumo wa, komin naga pisuar ke lepas nini.”

³² Ana Yesu pisatame la, pisape “In na pe nesitom re kawe nene nesape naga pe yar tai naþa kilia kila sur tai van inu poli. Yoko ava avisawal e marana, avisave in na nekila ke ne kiau yumaena sumo wa. Avisava

vania avisave in na nomēne plan ke yermare lala, a nekila ruru ke namaiena lala, a yoko neyuñae ve sanene ãane, amio peni, amio mēna vewo, vano-o nevisu sane nekila make nenaga. ³³ Ana nekilia nevisa van amiu, sane ve asitom manene in re, komin naña e ke e legiena la nene narui, in na nomolue nepa ke sanene narui. Monar neva netol ke ne yo ma Yerusalem wa, komin naña nepisu sane siar nanua sumo yar la añe moñar kiena navisawalena lala e ke e yo nena nene narui.”

Yesu sinen miye Yerusalem

³⁴ Ana e pogos nene, Yesu sitom manene Yerusalem pano-o taginia, pisape “Yerusalem o! Komin ya ne omē moñar ke navisawalena lala, a okove moñar ke yar la naña Ntewa mligan la pimi pan ko? Yam mok liu naña sineun nesape neligan lumāu yervivi kiomā yeririna lala, sa naña lakaporo mligan narina lala apim atapolou vatanon kupena, ana kiomā yeririna lala pe akekaran re poli. ³⁵ Ana opisu ke ne, Ntewa pilon ke māsina pan ko narui, ana naga pitetalia inu nepim ães e nini, ana nevisa van ko, nesape yoko kiomā yeririna lala tañatete si alual inu, vano-o tol pogos naña avisu kilale inu, avisayu inu, avisave ‘!Ntewa na mava, ovisa ruru naga naña pimi e kiomā kia!’ ”

14

Yesu kila ruru namaiena tai

¹ Ana e Legiena Wa tai, nasumonena tai kiena ne Varasi lala ãere Yesu pa kinan mēna. Ana yar tañena mēna la ãasia asike e pogos nene, naña pe sinelan re Yesu poli, la asumā apisusu naga visae kila sur tai naña ve mesmes re, la akilia akila sur tai vania. ² Ana yar namaiena tai sike loyuñā amio la e pogos nene, naña yar nena yepena la sirorop pañisi. Ana Yesu pisu yar nene, ³ ana pis pa navianena navisaluaena

lala, piun tan la pisape “?Sanape e lepas na kieta navisaluaena? ? Pisape tekilia tekila ruru maiena e Legiena Wa, pona pialuñar pisape ve tekila ruru re?”

⁴ Ana pogos naña Yesu piun nav-iunena nene, apisu sane tañatete avisatamea, atopur nenaga. Ana Yesu ãere yar nañani pimi lavis puna, kila ruru sina, ana pisape kilia wasuñe si va ga uñā. ⁵ Ana naga pis pa la naña asike ne, pisape “Kam na asitomyulia. Visae kam yar tai nene, e Legiena Wa tai, narina tai pona kiena sur mali tai va loru vito e ãiliñili na wii tai, ana yoko okila ve sanape? ?Yoko ovitañilin ne, naña ova ga ourelua si ne, pona ovisave: Ke, piowa narui e, nagane na Legiena Wa nini narui, navisaluaena pisape ve neyuñae re e Legiena Wa, ana pona naruu pona kiau sur mali nene mon mā e ãiliñili wa, neva ga nourelua peni? Peraga, pona yoko ovitañilin ga ourelua yo.”

⁶ Ana la amninue kare narui aña yoko avisatame si naga e lepas nene ve sanape, la asupur ga asike na.

Pe pon re yar ga visirlua sina naga poli

⁷ Ana pogos naña apim asun ke naña atotano e kinanena nene, Yesu pisu kilale naña la tañena lañas naña ãar na ãañagena pio la apimi, sinelan manene alual yo tai naña po, la apa atowo lelen yerkawa la metava. Ana Yesu pisu kiela ãelaga navilaveena la nene, ana pisa pan la pisape ⁸ “Visae pogos tai avio kon ova e kinanena natalopaena tai, pona sur tai sane ãañagena, ana pe pon re ovitañilin naña ova oto nena tano e lelen yerkawa la poli. Pona yo nene akila ruru monmāte ke pupia yerkawa tai yo, ana pe okilia re poli, ⁹ ana yoko ãar na ãañagena imi visa van ko, visave ‘Ake wolai, pe sineyeena pañisi, ana yoko otom ke ne tano wa, komin naña oteke e lelen kiau yerkawa namā.’ Ana yoko

omawa ologe viowa vaḗisi, ana yoko monar oto si tano, okilali naḗa olual narin pulmas tai tano vena okilia olawan maramā ea.

¹⁰ “Ana ḗelaga wo na sanini, visae avio ko ova e kinanena tai, pogos naḗa omāalivi ea, yoko ova oto ga tano omio yar kar ga lala. Ana visae ḗar na ḗaḗagena vim visu ko, visave ‘E, yerkawa, nepisuar ruru lelemā teke meta mā e ne rui. Yoko ita lua tevavini, neligan ruru ko otea.’ Ana e pogos nene, okilia ologe wo vaḗisi, naḗa ḗar na ḗaḗagena pisirlua ko sanene e maran yeririna taḗena la naḗa akinan ke lele taaga. ¹¹ Naga sanene narui, sane yar naḗa naga ga pisirlua naga, yoko aligan naga mon tano, ana yaru naḗa mligan naga mon tano, yoko avisirlua naga.”

Popon ovio mēna yar naḗa limana korena ga imi e kioḗa ḗaḗagena

¹² Ana e pogos nene, Yesu pisa mēna visena tai pa yar naḗa pio naga pimi kinan mēna, pisa pania, pisape “Nagane, tepisu pogos naḗa visae yar la akila kinanena tai, la sinelan ga avio kiela erau wo lala, pona kiela wolai lala, pona kiela namratava taḗena lala, amio mēna pupia yerkawa la naḗa asike lavisin la. Akila ke sanene, komin akilia ke asape visae siraunia, visae la mēna akila kinanena pogos tai, yoko monar akila maran sina van la. ¹³ Ana ḗelaga wo na kilaen e ḗaḗagena naga pe sa re nene poli. Popon manene ovio yar taḗena lala, sane la naḗa limala korena ga, a la naḗa tasnela la pioyowa ga, pona laulu lala, pona kilamara ḗala lala, yar la ne sanene, la aim akinana amio ko. ¹⁴ Yar sur la ne sanene la taḗatete akilamaran si van ko pogos tai, ana pogos naḗa Ntewa pisu naḗa okekaran opure la nene apim akinana momā, yoko naga kekara vaḗisi. Yoko naga visa ruru ko, a yoko owar kioḗa nalaena wo vanonia, nanene e pogos naḗa

naga kila kiena yeririna mesmes lala amal si vetan marena.”

*Pakaiwa na visawoena
Matiu 22:10*

¹⁵ Ana yar tai tomā e kinanena nene, naga mloge mā naḗa Yesu pisayu ke pisape yoko Ntewa visir plan kiena yar mesmes lala e legiena maro, ana naga pisape “!Lelaga naḗane, yoko wo manene laa van ita e pogos nene, naḗa ita tesikol ita e pupia ḗaḗagena nene loyumā e nasuḗenena kiena ne Ntewa!”

¹⁶ Yar nene pona naga sitom ke sape naga po narui, ana yar la na sanene la sinelan re vaen loyumā poli, ana Yesu pisa ḗakaiwa tai e lepas nene, naḗa sanini “Yerkawa tai, naga sinenan pisape kila pupia kinanena tai, ana pio yar la moki naḗa aimi. ¹⁷ Ana pogos naḗa kila ruru make sur punu ga ḗisi, naga pitetalia kiena yar tai vena vanon were la naḗa apio la ḗisi rui aimi. ¹⁸ Ana pogos naḗa kana yar nena pimi mālavin la, la make ga nene maran taaga asumā akila ke sina ga visena na visawoen suria. Tai pisa sanini, pisape ‘Pogaga, ana in na nopul ga kiau narin porotano tai na wa, ana nepavin ke nesape nevisulia amā porotano nena sanape wa. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paḗisi ana taḗatete neiḗas nanagane.’ ¹⁹ A taḗena, pisa sanini pisape ‘Pogaga, ana in na nopul ga kiau puluk laḗas na wa, vena ureen kiau kat lala, ana nesape neva nevisu la lia amā amārera ruru māga. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena paḗisi, ana in na taḗatete neiḗas nanagane.’ ²⁰ A taḗena mēna ga, naga pisape ‘Pogaga, ana in na nekila ga ḗaḗagena na kiau talopaena nanua ga nagane, ana in na nepisu sane taḗatete neiḗas yo, komin sur moki paḗisi.’

²¹ “Ana yar naḗani pimi pisawal visena la naḗani pan kiena yerkawa,

mloge, sinen kar la. Ana naga pite-talia sina kiena yar nařani, pisape ‘Pogaga, oyal kawa, ova e narin mrapa la ne lavis ga nařa, ova olual la nařa pe kiela sur re poli, amio la nařa tasnela la pioyowa ga, amio laulu lala, amio kilamara kata lala, ana owere la nene aimi e kieta řařagena.’²² Ana naga pa kila, ana siraunia řasuře si pimi pun kiena yerkawa, pisape ‘Suře, sur nařa opisa řa, nekila rui, a yaru moki apimi, ana yepa keviu řeke ga wa.’²³ Ana pitetalia ke sina ga, pisape ‘Visae sanene, ova sina, ova kare ga yo uřa la e pulkumali, a omřareran kare ga va yar nařa visae olualia, ovisave monar aimi, vena akokonia kiau kove, vena akila řařagena nini imi wo.’²⁴ Tařena la nařa akila ke navisawoen viowa lala, in na nepio ruru la nesape aim e řařagena nini řa rui, ana nanagane, yoko tařatete nena lala yaru tai kan re narin kinakinas nen kinanena tai e řařagena nini řisa, peraga. !Nepisa ruru ga ne!’ ”

Yesu naga monar to sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala Matiu 10:37-38

²⁵ Ana Yesu mla sina kiena mrapa, pa ke meta ma Yerusalem na wa, a pupia řina moki la ataveveia. Amiyal řa pano-o, pilopu naga kira pimi pula, pisa pan la pisape²⁶ “Yar nařa sitom sape taveve inu, naga monar ligam inu neto nena sumo e kiena malena, in na neto manene laa metavan arimana, pona anena, pona wona, pona narina, pona wenla, pona vinena. Yar nařa pe pisu kilale re kiena malena sane naga pe pe sur re tai poli, naga pe torokin re nena nařa imi sane kiau nalogena poli.”²⁷ Ana yar nařa sinenan sape imi ve kiau nalogena, naga monar kila sanini. Monar kus kiena lak torovia, taveve inu lue ga, sa nařa kilia tařan naga loge viowa vanon inu.”²⁸ Po pon asitom ruru

ke ne sur nene sumo wa, řisi na avitařilin visena, avisave sinemiun ataveve inu.

“Nanene naga sa ga nařa yaru tai, visae sitom ke sape kilia kila pupia yuřa tai, naga monar totano, visu ruru ke ne sumo wa, wolo ruru kiena kilavaru nakilaen yuřaena nene, naga monar visu kilale sane yoko naga torokin kilia kila make pupia yuřaena nene, pona pe torokin re poli.”²⁹ Visae peraga, yoko naga siaria, yuřaen ruru řeren yuřa nena, va laa sane, yoko ilan ga nařa limana ve plas ruru nena ga ana yoko yuřaena nene loru řeke na. Ana pogos nařa yar tařena la aimi avisu yuřa nařa komřas řeke na amio kana lepas ne lala, a pe řaero pa re e poli wa, yoko avitalia kare yar nene narui, yoko avisave³⁰ ‘Ke, yar nene, kiena sitomena po pařisi. Sinenan sape yuřaen řana yuřa, ana pe maplar ruru re kiena yuřaena po, ana tařatete nena kila makea.’

³¹ “A yar nařa sinenan sape visaar nařa yoko imi kila yuřaena amio inu, naga monar kila sane řarin suře tai, nařa yerkawa tařena suřalunia, řere kiena pupia řegas nen nakilaen mara tai aim akila mara vania. Li namara kiena ne řarin suře nene pe la moki re poli sane yerkawa nene, ana řarin suře nene monar visu ruru sumo, monar sitom ruruia, sane naga kilia taulu pupia řegas nařa pimi ke ne, pona tařatete tauluia.”³² Visae visu sane tařatete kilia kila, naga monar ligam visena vano va yerkawa, pogos nařa sike perina wa. Naga monar viun tania, visave yoko ul ya nařa yerkawa nene pisa, vena lalua asu sina e suřare. Visae ve sanene, naga monar vatanon yerkawa, tařan make nena naga vania.”³³ Ana kam nařa sinemiun asape aim ataveve inu, monar avisu kilale sane kam řena monar akila ve sanene van inu. Yar nařa

pe tamān re kiena malena poli, amio make kiena sur van inu, naga tařatete kilia imi sane kiau nalogena.”

Pakaiwa na sive nařa apeven e kinanena

Matiu 5:13; Mak 9:50

³⁴ Ana Yesu pisa sina řakaiwa tařena pan la, pisape “Sive naga pe sur tai nařa po pařisi, ana visae pogos tai sive nene ve melkalka ruru re sina, tařatete kila kiena yuřaena naapo, a tařatete si sur tai kilia kila imi melkalka ruru sina. ³⁵ A sive na sanene, tařatete si kilia kila yuřaena wo tařena tai van ko mořa uřa, pona van řena kořa lokove. Sur nene naga pe na kovenen ga va e kororak narui.

“Naga ke nene narui naga pe kiau totou na kiau nalogena nařa kilalu kiena nařareraena nakilaen kiau yuřaena. Ana yar nařa kiligana teke ea, popon naga loge kilale kiau visena nene.”

15

Yesu kila erau amio yar viowa lala

¹ Ana e pogos la ne sanene, apisu sane yar lařas nařa yar la pe asitom la re poli, sane yar na takis lala, amio yar tařena la nařa Varasi la asape la apiowa ga, la řena apim ke lavisin Yesu vena ayagogonia.

² Ana pogos nařa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala apisu nařa Yesu sinenan pisape sun amio la nene, apisu sane piowa ga, ana asuřa apisa ke apisape “Lelaga kemua nařane, yar nene naga sitom ga li namlamulen viowa la ne sanene, a silaga sinenan řena sape va kinan lele taaga amio la. ?Pona naga pisu sane la ga kiela řelaga po yo, a ita na kieta piowa ga?”

³ Ana la kiela sitomena sane kila Yesu sun pan la e řakaiwa la nařa pisayu sanape nařa naga pimi e yomarava nini vanon yar nařa kilalu mrapa.

Pakaiwa na sipsip nařa kovio

Matiu 18:12-14

⁴ Pakaiwa řesa kiena ne Yesu e lepas nene naga sanini, nařa pisa pan la, pisape “Yar tai, naga pe yar na vagenen sipsip, ana kiena sipsip lala tol ponotia taaga [100]. Kiena sipsip la moki sanene narui, ana visae pogos tai tai va kovio, yoko naga sitom korenan ga, pona naga sitom vařisi? Yoko naga monar ligan kiena sipsip tařena lala asuřa ga sanene wa, ana naga vanon nařa kovio, kale řa vano-o lualia. ⁵ A pogos nařa lualia, kekaran vařisi, yoko kuslua sipsip nařani va e purkaunena, kus wasuře imi. ⁶ Ana siraunia, pogos nařa řasuře si pitomi tano uřa, yoko vio namratava la puna pona kiena erau tařena lala vena aimi. Ana naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini nařa ita tekilia teloge won vařisi. Kiau sipsip tai nařa pa kovio na kovio lue, ana yoko nepanonia, nepa nakale řa pano-o, nořalia. !Pogos nařa nořalia, nekekara na nekekara!”

⁷ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa ke řena nene ma e peni. Yar mok liu nařa asike e yomarava nini nařa sane amiu, la asitom ke asape la na apogaga narui, ana asape ma e peni amloge ke pon amiu la ne sanene yo? Ana pogos nařa visae yar namlamulen viowa ve taaga ga, naga vilopu kiena malena, yoko pupia kekaren vařisi vania ma e peni, nařa va ve keviu re laa sane na wa. Suri ne nanene kila narui inu řa nekekaran sunen nemio yar la nařa kam na pe akekaran la re poli.”

Pakaiwa na kururu varu nařa kovio

⁸ Ana Yesu pisa si řakaiwa tai e lepas nene, pisape “Sira tai, naga kiena kururu varu lualima, nařa mlawan ruru teke e řana loyuřa. Ana visae pogos tai, naga wasuře imi řal tai nařa mloru rui, teke

ko yo, yoko naga kila ve sanape narui? Yoko war kapi vivaga, war plan make kiena suri lala, yevan ruru m̃ana loyuma vano vano lualia. ⁹ Ana pogos na lualia, yoko vio namratava la puna, pona kiena erau taḡena lala, vena aimi. Ana yoko naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naḡa tekilia teloge won vaḡisi. Kiau pupia kilavaru tai neki-laluia pa kovio nenaga, ana siraunia, nakale m̃a pano-o, nom̃alia. Pogos naḡa nom̃alia, nekekarana pano-o ḡisa!’ ”

¹⁰ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa m̃ena nene ma e peni. Visae yar na mlamulen viowa ga tai, naga vilon kiena malena, yoko navisi kiena ne Ntewa lala avisu naḡa pupia kekarena paḡisi ma e peni.”

Pakaiwa na yaru m̃ee naḡa pa kovio

¹¹ Ana ḡakaiwa maro kiena ne Yesu e lepas nene sanini, naḡa pisape “Yaru tai, narina na yerm̃ene lua, naḡa lalua amiyum̃ae ke amio naga e kiela porotano. ¹² Ana pogos tai, prasmaro na lalua nene sum̃alu, pisawal pa arimala, pisape ‘Ata, in na sineun nesape nowar kiau kilavaru komḡasa naḡa na lalumuḡa naganega ne.’

“Ana sur nene pe mesmesun re nena naḡa naga viun sanene poli, komin arimana mali sike ga wa, ana arimana pe pis re poli, mliḡere make kiena suria, taḡan komḡas pa prasmaro nene, a komḡas pa m̃earu. ¹³ A yokorena yar m̃ee naḡani sum̃a ḡiliwilin plan make sur la naḡa arimana ḡar pania, ana siraunia pe piavi re poli, am̃a ga naga kon make kiena sur lala, ḡar kiena kilavaru pion pano. Ana naga pa sike e purvanua taḡena tai koperin paḡisi, ana e yo naḡani, naga pa make nenaga e ḡelaga viowa lala, kan kilavaru naḡane pano-o, kila kare make punu nenaga.

¹⁴ “Ana naga kilia ruru sane limana plas ruru ga na wa, a e legiena nene, pupia viso pimi tol purvanua naḡa naga sike ea, mligan yar m̃ee naḡani sike e yo tai naḡa m̃arera paḡisi. ¹⁵ Ana pa kale yum̃aena tai naḡa pona naga kilia yum̃aen vena tamalia kiena malena, ana pa miyum̃ae kiena ne yerkaḡa tai e yo nene, pagan kiena nompui lala. Yar m̃ee naḡani, naga pe mesmesun re kila yum̃aena nene poli, komin naga palia nompui sane ita le Yu la, ana yum̃aena taaga ga nene naḡa naga kilia m̃alia.

¹⁶ “Ana miyum̃ae m̃a sanene pano-o, ana pe amla re kinanena pan poli, a pe m̃al re mrapa na lualen kinanen poli, kila naga visokar luen ga. Naga visokar m̃a sanene pano-o sinenan sape suan limana vito e karo na kinakinas nen kinanena ka nompui la naḡa komḡas pililua rui sike ea, amio purkavila na kona la naḡa kiena yerkaḡa ponpolo sum̃a ga vena kiena nompui la akania.

¹⁷ Ana pogos naḡa naga sinenan ke sape kila sanene, naga ga pisu kilale si naga narui, pisu kilale naḡa kiena ḡarm̃arera ga kila kare manene si naga. Ana sitom̃al si arimana amio m̃ana um̃a, pisape ‘Lelaga kemua naḡane, in na nepe wowe paḡisi. Kiau ḡarm̃arera ga nane kila nesike viso karm̃arin ke e yo nini. Ositomyu la naḡa sane ape yar na yum̃aena kiena ne ata. Naga ḡar ke kinanena moki pan la e legiena punu ga, naḡa yoko akan make ḡele ga. ¹⁸ Sanene, popon nowasup̃eli in ga narui, neyum̃ae re ve sa la nene. Yoko neva nevisu ata, nevisa sanini vania nevisave: O Ata, in na nekila pupia mlamulen piowa pa Ntewa, a pan ko m̃ena ga. ¹⁹ Nanagane, pe popon re si naḡa ovisu inu sane nepe narum̃a tai poli, ana nesape neviun tan ko vena sinem̃a ye inu, otam̃an inu neyum̃ae re ga sane lala yar tai naḡa miyum̃ae kiom̃a ke ne.’

²⁰ “Ana naga kila ruru kiena sitomena sanene, ana sum̃alu, pimi lelei

mã pimi p̃asupe si pu arimana.

“Naga pe kilia re poli, ana arimana sitom̃al luen ga naga silaga, sumã kirakira ke mrapa sape pona naga imi. Ana pogos naãa sike perinan umã wa, ana arimana pisu kilalea, sinen miye paãisi, ana kiriri pa pitawea. Ana pogos naãa pimi puna narina naãani, kutararia e limana luwoka yepen mavin liganen sina. ²¹ Ana yar m̃ee nene pisa pa arimana narui, pisape ‘O Ata, in na nekila pupia mlamulena piowa paãisi pa Ntewa, a pan ko m̃ena ga. Nanagane, pe mesmesun re si ovisu inu sane narumã tai poli.’

²² “Ana arimana pialuãaria, pio kiena yaru na yumãena lala, pisape ‘E, ava vilaga, ava awar kulsota tai naãa po, amio kana kulus nen lana, a kana rig nena, sur la ne sanene, awar imi ayen ea. ²³ A narin puluk naãa apagan mlapa po ne, ava awemãaria, tekila kinanena tai takania vena tekekara temio prasmario nini. ²⁴ Komin naruu nini naga mare rui, ana nagane mali sina, naga kovio, nanagane tom̃al sina.’ Ana pe yam piavi re poli, la asumã akila ke p̃apagena na yar m̃ee nene narui.

²⁵ “Ana e pogos nene, narina na m̃earu naga mialoro pa miyumãe ke kana lokove rui, ana siraunia pitomi si umã. Ana pogos naãa pitomi ke lavisin umã, mloge yauena a mloge m̃ena m̃aagena na wolena kapur pa m̃eke na. ²⁶ Ana naga pisu yar na yumãena la tai, piun tania, pisape ‘? Ei, ya ne akila ke garo umã sanene?’ ²⁷ Ana yaru naãa pisa pania pisape ‘! E, womla naãani, naga p̃asupe si rui, mal ga! Ana arimomã sinenan sape kila kana kinanena tai. Am̃emãar narin puluk na p̃a rui!’ ²⁸ Ana pogos naãa m̃earu mloge, sinena mimi paãisi, pe pa re loyumã amio la poli.

“Ana arimana pimi pis amio, vena were va loyumã, ana naga yepen mavin ga vaena. ²⁹ Pisa ga pa arimana pisape ‘?Ata, kas via rui naãa nesumã nemiyumãe ke nemio

ko e nini? In na nemlogear ruru ko e suri punu ga, ana pe okila re sur tai sanene pan inu poli. In na pe nom̃al re naãa om̃emãar narin nane tai pan inu pogos tai poli, vena nekila kinanena tai nemio kiau erau lala. ³⁰ Ana pogos naãa om̃al narumã taãena nene p̃asupe sina, ana osumãalu om̃emãar kieta narin puluk naãa tesumã tepagan ruruia. ?Ana yar nene kila ya ne po pan ko? Naga p̃ar plan pupia kiomã kilavaru kom̃pasia, pa kan kilavaru nene na nam̃eneen ga sira, panoo kila makea. ?Pona p̃elaga ne nanene na ko sinom̃ania ana okila kana kinanena nena?”

³¹ “Ana arimana sinena miye m̃ena kiena m̃earu naãani, ana pisa pania pisape ‘Ei, naruu, in na pe nesitom re sanene poli. Ko okila inu nekekara manene laa rui, naãa osumã omio inu silaga, a kiau sur la punu naãa sike ne, in na netam̃an punu pan ko rui. ³² Lelaga naãa kiau prasmario nene kilalu kiena mrapa na malena, ana pogos naãa pilopuia p̃asupe si pimi pun inu, sineu miyea, a in na nepisu sane popon kemua tekekarania, a tekila kinanena tai temio. Womla nene naga mare rui, ana naga mali sina, naga kovio, ana tom̃al sina!’ ”

Ana Yesu pisa pan le Varasi lala, pisape “Pogaga, p̃akaiwa nini p̃isi e nene narui. A sa naãa pisa ne, popon yar naãa kilalu mrapa, naga monar vilopu sina, sa naãa prasmario nene. Ana monar avisuar ruru amiu m̃ena ga ve akila re ve sa m̃earu nene, naãa kiena sitomena m̃arera paãisi, naga pieluen wenla naãa pilopu kiena malena.”

16

Pakaiwa na p̃elaga na yumãen amio kilavaru

¹ Siraunia, Yesu pis pa kiena nalogena lala, pisa p̃akaiwa tai pan la, ana pisayu yar na yumãena tai. Yaru nene, naga pisu sane yoko kiena yerka kovenlua, ana

sum̃alu miyũmaen sur tai naŕa yoko siraunia kiena malena sum̃a woga ga. Pakaiwa nena sanini, sane: “Yerkawa tai, naga mligan lua kiena yar tai ve na visuaren kiena kilavaru. Ana pogos tai, visena pimi tolia sape kiena yar nene sum̃a kan ke ga kiena kilavaru, a kila kare ke kiena sur lala. ² Ana naga pio yar nene pimi puna, pis pania, pisape ‘Ei, yar la apisawal ko pan inu rui. In na nepisu sane popon nekoenlua ko si vetan yum̃aena nene, yoko oŕis nenaga. Ana sumon naŕa yoko ovano, sineun nesape oligan ruru sur lala wa vena nekilia nevisu lapui la naŕa yar la akila pan inu.’

³ “Ana yar na yum̃aena naŕani mloge piowa, pisape ‘Lelaga o, piowa narui, yerkawa nene lalua yum̃aena wo nene vetan inu, nemn-inue sane yoko am̃a nekinana ve sanape narui. In na netotano e yum̃aena nini nakonua rui, ana in na pe puriuu pe m̃areran re si yum̃aenen lokove poli, a pe sineun re m̃ena neva nesum̃a neviuviun kinanena vetan yar la poli. ⁴ Pogaga, kiau mrapa ve sa nini. Yoko nete plan si lapui kiena ne yaru lala vito laa tano, ana yoko la akekan inu vano vano-o yoko la monar avisuar inu e pogos naŕa yerkawa kovenlua inu vetan yum̃aena nene.’

⁵ “Ana naga pa pio la naŕa kiela lapui sike e yerkawa, la peve taaga apim puna. Ana tai pimi puna narui, piun tania, pisape ‘?Ana ko okila lapui e sur ya, a tol kilavaru via?’ ⁶ Pisatam̃ea, pisape ‘Pias nen wel na kanena tol ponotia taaga [100].’ Ana yar naŕa pisa pania pisape ‘Pogaga, yoko italua tetelua si vito laa tano. Nane kiom̃a lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri lualima yam lima ga [50].’

⁷ “Ana naga pano, yar taŕena pimi, piun tania, pisape ‘?A ko, kiom̃a lapui na ya?’ Ana naga pisatam̃ea, pisape ‘Karo na wit manu taaga [1000].’ Ana naga pisa pania, pisape

‘Pogaga, yoko italua tetelua si vito laa tano. Nane kiom̃a lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri ga ponotia ve orelu [800].’ Ana naga kila m̃a sanene pano-o kila makea.

⁸ “Ana siraunia, yerkawa naŕani pisu kilale sur nene, ana naga pisa ke pa kiena yar naŕane naŕa naga kan kiena kilavaru sumo, pisape ‘Lelaga ne, opinaun ruru inu nenaga, ana nepisu sane kiom̃a manmaruaena po, ko ŕarum̃a po paŕisi naŕane.’”

Ana Yesu pisape “Kam na apisu ke ne, yaru na yomarava nini lala, pogos naŕa amiyum̃ae amio kilavaru, ana akila masisuania ŕisa, akilia ŕelaga na kilaen erau wo amio yaru lala, vena yaru la nene akila wo van la sirau. Ana nepisu naŕa naruu na yomerarava lala, yam mokliu naŕa pe amanmarua ruru re poli naŕa ayum̃ae amio kilavaru naŕa Ntewa mla pan la.”

⁹ Nepisa ruru pan amiu, nesape “Kilavaru naga pe na yomarava ga nini, ana visae kilia iila ko vena ove erau ruru omio Ntewa, popon oyum̃ae ea. Visae oyum̃ae ruru wo amio kilavaru kome mrapa naapo, siraunia yoko Ntewa kekan vena were ko ova e naŕa pe kilavaru re e poli, nane ma e mom̃a um̃a ma metava.

¹⁰ “Yar naŕa ŕar yepem̃aen narin yum̃aena tai, tekilia towasinea sane yoko naga war m̃ena yepem̃aen pupia yum̃aena woga. Ana yar naŕa miyũmaen narin suri tai pe memes re poli, yoko naga yum̃ae viowa laa na wa e pupia suria. ¹¹ Visae kam na ve awar re yepem̃aen yum̃aena na kilavaru e yomarava nini, yoko ane ligan sina sur nowo lala kiena ne Ntewa e limamiu vena ave kiamiu? ¹² A visae kam na taŕatete ayum̃ae ruru amio sur la naŕa Ntewa tam̃an pan amiu naŕa ve plas ga e yomarava nini, a ne yoko tam̃an si nalaena nowo naŕa asike ma metava e peni ave kiamiu lue?”

Yar tařatete yuřaen yuřaena kiena ne suře ve lua veraga

¹³ A Yesu pisa řena ga, pisape “Naga sina nini, visae yar na yuřaena tai, naga tařatete yuřaen pran yuřaena kiena ne suře ve lua veraga. Visae sanene, yoko naga kekaran tai, ana yepen mavin tai, pona logear tai, ana ligan tai. Tařatete akila nařa ave yar na yuřaena kiena ne Ntewa, a ave yar na kilavaru řena veraga.”

Varasi lala la pe akekaran re visen kiena ne Yesu nene poli

¹⁴ Ana e poglis nene, Varasi řena lala asike ga wa, asuřa amiyagogon ke visena la nene. Ana lala, la ape yar la nařa asitom manene kilavaru silaga, ana apitalia kare ga mrapa wo na yuřaen amio kilavaru nařa Yesu pisayu ke pa kiena nalogena lala. ¹⁵ Ana Yesu pis pan la, pisape “Kam na sinemiun asape akila sa nařa yar la avisu amiu sane yar mesmes lala, ana Ntewa naga pisu ke ya nařa sike e losinemi. Sur mok liu nařa yar la amieluaria, asape po, ana e visuena kiena ne Ntewa, pisu sane sur viowa ga lala.”

Nasuřenena kiena ne Ntewa pimi narui

Matiu 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ Visena tařena nařa Yesu pisa sanini, pisape “Nanua sumo, Tus Marua moma ga, nařa tus lala kiena ne Mosis amio tus la nařa kiena ne navisaluaena lala asike ea, pimi řa pano-o tol pogos kiena ne Yoane Nakeena. Yoane miyuřae pano-o řisi, a nanagane Lologena Wo na suřenena kiena ne Ntewa pimi, ana asuřa amlologon kare ga, a yar la nařa sinelan asape ava loyuřa ea asuřa ařar ke yon pařisi vena atolia. ¹⁷ Ana nanene pe kila re sane Navisaluaena kiena ne Ntewa nařa sike e Tus Marua naga piowa poli. Pona ma e peni amio yomarava nini

ava akovio yo, ana tařatete narin mras nen visena na Navisaluaena nařani kilia kovio pogos tai.”

Pe pon re teligan lua wota la poli Matiu 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ Visena tařena si tai nařa Yesu pisa, sanini, pisape “Visae yar tai ligan lua wona, ana va were si sira tařena, Ntewa pisu yar nene kila ke kolau amio sira tařena ne. Maran taaga řena ga visae yar tai talopa amio sira tai nařa wona na sumo ligan lua rui, yar řena nene kila ke kolau.”

Pakaiwa na yar na sur moki amio Lasaros

¹⁹ Yesu pisa řena řakaiwa nene, nařa pisa sanini, pisape “Yar tai, naga limana pulen sur wo la moki pařisi, naga suřa miyowau ruru lue ga silaga, a legiena punu ga amiyuřaen kana pupia kinanena wo lala. ²⁰ Yar tařena řena tai tořa ga, nařa silaga ařere naga pimi amligan teke vanua e kove na pupia yuřa řana yar na suri moki nařani. Yar nene, naga pe yar tai nařa pe kiena suri re poli, naga pe yaru na loginen ga kinanena, tas nen wetelu pulen ga magka, kiena kia Lasaros. ²¹ Amligan naga teke e yo nene pona visae yoko kilia tol re kororos nen kinanen lařas nařa yerkawa nene kanligan yo, ana peraga. Naga mlogin korenan ke ga sanene, ana lokul la apim asuřa amunvan ke kiena magka lala.

²² “Pano-o yar nařani mare, ana navisi lala apim akuslua pa amligan řeke e yepas nen Epraam, ma e peni. A pe piavi re poli, yerkawa řena mare, asinia. ²³ Ana akoven naga pa e kapi, nařa mloge piowa na mloge piowa pařisi, ana sirunia, kira pa metava, kira pa perina pařisi, pisu Epraam sike na, a pisu nařa Lasaros sike amio, lalua asuřa akinana ke na. ²⁴ Ana pio laa, pisape ‘Oe, Ata Epraam, awis sinerua

ye inu, oligan Lasaros vitom suan luas nen mrasilmmana vito e narin wii tai, vena ligan te purmeneu. Nanagane kapi kekan inu nemloge piowa pano-o p̄isa.’

²⁵ “Ana Epraam pisatam̄ea, pisape ‘Naruu, nagane ositom̄al si malena wo nāpa ose sumo. E pogos nene, ko otol make kiom̄a suri la nāpa ko sinom̄ania po pan ko pāpisi, ana Lasaros na ositom̄ korenan ga vanon piowa ga. E kiena malena nanua, suri punu ga piowa ga, ana nanagane, naga mloge si po e nini narui, a ko omloge ke piowa manene laa pāpisi e nam̄a. ²⁶ Ana suri ga tai, tāpatete im̄asu iila ko, komin Ntewa mligan pupia pulus tai m̄eke likan ita lua, vena kila sane yar tāpatete molue e yo nini vena im̄asu pūña, a tāpatete molue e na osike e ne vena imi e yo nini.’

²⁷ “Ana yar nene piun ke si na ga, pisape ‘Ata, visae sanene, neviun m̄areran tan ko vena ovite-talia Lasaros wasūpe si vito tano garo um̄a m̄ana kau ata, ²⁸ komin nāpa wolai lima asike ga wa. Popon Lasaros vito visawal van la, visae peraga, sa p̄isi la m̄ena aim-lae e yo naloge viowaena nini.’ ²⁹ Ana Epraam pisatam̄ea, pisape ‘? Ana komin ya ne monar Lasaros vitove? La āpar ke Tus Wa rui, nāpa nasiriena wa kiena Mosis amio navisawalena la sike e rui. Popon la auloia, yoko alual suri punu sike ea.’ ³⁰ Ana naga m̄areran m̄aga, pisape ‘?Ata Epraam, pona tāpatete akila yo? Ana visae yar tai wasūpe si imi e marena, visawal make sur la nene van la, yoko monar avilon la ga narui.’ ³¹ Ana Epraam pisatam̄ea, pisape ‘Visae la nene yepel mavin logeen ya nāpa Tus Wa pisa, pe sur re si tai nāpa kilia kila na alelaga poli. Pona yar tai wasūpe si imi e marena, visa sur punu van la, pona ya sina, ana yoko la yepel mavin ga lelagaena.’ ”

17:3 Mat 18:15

17

Pelaga na kilaen nakilaliēna van yar tāpēna

Matiu 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Yoko nakilaliēna lala akilia aim lue silaga ne, ana yar nāpa kila sur lāpasa nāpa were nakilaliēna imi lavisi, yoko viowa van vāpisi. ² Visae am̄atear kilavaru tai m̄ene kolmekina a akoan talilu vito e lowe memaena, nanene na nakoena tai nāpa melala ga ne. Ana yar nāpa kila naruu tai ligan inu, ve viawa re si m̄arera e inu, loru e mlamulena viowa, yoko yar nene naga war nakoena tai nāpa m̄arera manene laa sane taulu naga nene. ³ Sanene, kam na monar avisu ruru kiamiu malena la silaga, vena ve okila re nakilaliēna viowa lala aim am̄alivin kiom̄a erau.”

Pelaga nāpa oviewo womla

A Yesu pisape “Visae ovisu nāpa womla mloru ke pito tano e mlamulen piowa tai, monar ovis omio vena okila ruruia, a visae naga vilonia, monar oviewoia. ⁴ Visae naga kila viowa van ko yam ve olua e legiena ve taaga, a pogos punu ga, naga kila viowa, a siraunia naga pisa ga pan ko na wa pisape ‘Ake wolai, nekila kare ko pāpisi. Awis, oviewo inu,’ yoko okilakania? Pisi na monar oviewo naga e pogos make la olua nene.”

Nāmareraena na viawaena

⁵ Ana nalologena la apiun tan Yesu, apisape “Sūpe, sinemimin mesape okila kiamimi naviawaena imi m̄arera la sane wa.”

⁶ Ana naga pisatam̄ea pisape “Visae aviawa ve tokak ga e inu, sane kurus nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena nene ve lelaga ruru naapo, ana p̄isi na akilia avisa va purlu na m̄eke gare avisave ‘Omolue e yo nene, omio p̄eligas nem̄a lala, ova okapur ke gare likan

lowe memaena ne, ana yoko naga logear amiu woga.’”

Yar na kilaen yuñāen kien yerkawa naga monar kekaran ga kila

⁷ A Yesu pisape “Visae kam yar tai ve yerkawa, a kiena yar tai sumā kila yuñāena la pania. Pona pa miyuñāe lokove yo, pona pisuar kiena sur mali lala, pona ya sina, ana visae yepekilavi, pogos naña p̄asupe e yuñāena pitomi, yoko yerkawa visa ya ne vania? Tañatete visa vania visave ‘Ko, oimi oto omio inu, italua tekinana,’ komin naga pe kiena yar na yuñāena ga. ⁸ Yoko yerkawa monar visa ga vania, visave ‘Pogaga, yoko ova oviran kapi sumo wa. Visae kinanena manoa, ova oyowau ruru ke ne wa, p̄isi na owar kau imi nakania, nomunia, p̄isi, okilia ola koñā.’ ⁹ A pogos naña yar nayuñāena kila sur punu ga naña yerkawa pisa pania, yoko yerkawa tañatete visa pupia potena vania, vanon naga kiena yuñāena ga. ¹⁰ Ana kam mēna ga monar ave sanene. Visae akila ruru make yuñāena naña Ntewa pisa pan amiu, vano-o p̄isi, yoko avisa ga sanene, avisave ‘Ee, nanene na pe sur re tai nene poli. Tekila ga ya naña torokin tekila sa ke ga yar na yuñāena kiena ne Ntewa lala.’”

Yesu kila ruru yar na leperosi la lualima, ana taaga ga pisa potena

¹¹ Ana e pogos nene, Yesu la asuñā amial ke apa ma Yerusalem na wa, ana kiela mrapa pa likan lepas lua nene, Samaria amio Kalele. ¹² Ana amial mā pano-o, lavis ga añalivi e pulkumali tai, apitawe p̄egas nen yar tai na leperosi lala, la lualima, naña la asuñā e yepas nen mrapa. ¹³ Ana pogos naña apisu Yesu, apion manene pania, asape “Yesu, Supe, awis sinemā ye imimi.”

¹⁴ Ana pogos naña Yesu mloge, pisa pan la, sape “Ava akom p̄esan pun yaru wa lala vena la avisu ruru nena tasnemiū lala vena avisave kam na yepemiū mian rui.”

Ana la apano, a pogos naña la asuñā amial apano, amilan ga naña yepela la pimi mian ke narui. ¹⁵ A lala tai, pogos naña pisu naga po sanene narui, naga pilonia p̄asupe si pimi, miyeluar Ntewa pañisi, ¹⁶ pimi mloru e lana Yesu, pisa potena pania. Yar nene, naga pe pe yere Yu re naapo poli, ana naga pe Yu la kompas tai nae Samaria. Ana tañena lala, la ape yere Yu nena naapo, ana la pe āpasupe re si apim poli.

¹⁷ Ana Yesu pisa sanini, sape “La naña yepela mian rui, la lualima, ana awa la ovari? ¹⁸ Naña p̄asupe pimi, naga yar nae ga lele tañena, ana komin ya ne naga taaga p̄asupe pimi mieluar Ntewa, lañas pe apim re poli?”

¹⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Erau, osuñālu oyali ova uñā. Kioñā naviawaena tamalia ko rui.”

Nasuñenena kiena ne Ntewa imi ve sanape?

Matu 24:23-28,37-41

²⁰ Ana siraunia, Varasi la apim apiun tan Yesu, asape “?Nasuñenena kiena ne Ntewa naña opisayu ke silaga, yoko mevisu pogwai?”

Ana Yesu pisatamea pisape “Nasuñenena kiena ne Ntewa pe pimi re sane sur tai naña yar kilia visu e kilamarana poli. ²¹ Naga pe sur re tai naña yoko avisave ‘Ke, na namā narui, nane pimi ke namā,’ pona avisave ‘Nane, sike gare rui.’ Kam na pe apisu kilale re poli, ana nasuñenena kiena ne Ntewa sike pa likan amiu rui.”

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, sunyu pan la sape yoko ve sanape e legiena maro la ne pimi ke ne. Naga pisape “Sirau-
nia, yoko kam na sinemiun manene vañisi navisuen pog naña yoko inu Narina ne Yeririna neim nomālivin yomarava, ana nanene na pe pon re kam na avisu poli. ²³ Yoko yar la avisasa sanini avisave ‘!Naga nane gare!,’ pona ‘!Naga nane garo ne!,’

ana kam na ve ava re amio la, komin pe inu re nene po laa wa. ²⁴ Ana pogos naþa inu Narina ne Yeririna nowasuþea ve lelaga e kana legiena nena, yoko yar make ga avisu kilalea, yoko neimi sane yekarpla tai naþa kila sinapane vivaga e lepas tai va tol lepas komþasa. ²⁵ Ana sur nene na pe kana pogos re poli wa, komin sumon nene, yoko inu Narina ne Yeririna, yar nanagane lala akila viowa van inu e sur viowa la ve moki, yoko monar akovenlua inu.

²⁶ “Vano-o tol pogos naþa inu Narina ne Yeririna nowasuþea, yoko yar la ve akila ruru la re na wa, maran ve taaga ga sa ke pogos kiena ne yermarua Noa nanua sumo. ²⁷ E pogos nene, yar la asuþa akinana, amun suri lala, asuþa akila ke talopaena sanene, pimi tol pogos naþa Noa pa loyuma e kiena pupia waa naþa naga miyumaenia. Ana pupia womie pitomi kus plan make kiela malena la punu ga. ²⁸ A e pogos kiena ne Lot sa ma nenaga nene. Yar la asuþa akinana, amun suri lala, asuþa apa ke e lele na wilwilena po amiyumaen ke kilavaru, asuþa amiyumaen ke lokove, amiyumaen ke yuma, la akila ke ga sanene pa ke na, pe asitoþal re sur tai poli. ²⁹ Ana e nena e legiena naþa Lot molue petan kiela yo, kapi amio pan na kapiapo mloloru pitomi ma e sinapane, kekan la akokovio make nenaga. ³⁰ Ana nevisa van amiu, e pogos naþa yoko inu Narina Yeririna neimi, yar la taþatete asitoþal sur tai, asitoþal la ga, ana yoko ailan pupia sur kerkeviu la ne sanene imi maþalin la.

³¹ “E pogos nene, visae yar tai suma yuma ke meta e mana wos nen yuma, ana visu sur nene imi, ana vito tano pe pon re kilali sape va war suri laþas e mana loyuma poli, naga monar va ga narui. Yaru naþa miyuma ke lokove, naga mana taþatete si vito unia, yoko monar

va ga narui. ³² Kam na ve sinemiu þesan re wona Lot, naþa kiraþatau, ana pimi pe kilavaru. ³³ Yar naþa kilali sape visuar ruru ga kiena malena, yoko kovio, ana yar naþa taþan kiena malena kovio, yoko naga ga tamalia sina naga. ³⁴ Nevisa van amiu nevisave e pogos nene, pona kolemalo naþa yar meke amio wona yo e maþa tog, ana yoko aim awerelua ve taaga ga, aligan tai meke na. ³⁵ Ana pona yoko sira la ve lua asike avili ke kala kinanena lele taaga yo, ana ve taaga vano tai sike na. ³⁶ Ana pona yar lalua ayumaevain ke lokove tai yo, yoko tai ure matania, ve taaga suma wowe ga sike na.”

³⁷ Ana nalogena la apiun tania, asape “?Ana Suþe, suri la nene yoko maþali e nape?”

Ana naga pisatame la, sape “E pogos nene, yoko ve sa naþa visae sur mare tai meke koyo tai. E yo nene narui yoko manu la naþa akakan ke sur mare, yoko aiminia, monar la ve moki ase yo nene. E nape naþa mlamulena viowa sike ea, yo ke ga nanene narui yoko naliþereena se ea.”

18

Pakaiwa na sira naþa tagi ma pa kiena suþe na pulkumali pano-o, suþe miyagogonia

¹ Ana Yesu pisa sina þakaiwa taþena tai pan la, vena iilaar la ve asitom þele re si kiela leniena lala, vena sumaþal maþera asulue ga ea, aþen ma vano-o atol kana navisatameena. ² Kiena þakaiwa nena pa sanini, sape: “Pulkumali tai, naþa kana suþe nena naga pe yar maþera tai, naga pe yar tai naþa pe patanon re Ntewa poli, pe maraun re nenaga, a naga sitom þele maþa yar la. ³ Ana letano maþa tai sike e yo nene, naþa yar tai suma kila kare ke kiena sur la silaga. Ana letano naþani pa suma tagi ke pan kiena suþe, naga suma

pisawal ke yar nařani, sape ‘Awis, monar okila sur tai va yar nene, naga kila kare in pařisi wa.’ ⁴ Ana suře nařani pe sinen miye re sira nene poli, a pe yowenan visen va yar nařani, ana kila luen ga sanene pa ke na, sira mēna nařani pa tagi luen ga pan silaga.

“Ana siraunia naga pisape ‘In na nepe yar tai nařa pe nesitom re nesape nekila ya nařa Ntewa pona yar tařena pisa pan inu sape popon nekila. ⁵ Ana sira pimi tagin ke pan inu, ana in na pe sineun re nesape nekila ya nařa pisa ke poli. Ana naga pimi piun luen ga sanene, naga kila kare inu pařisi wa, ana pona nekila ga ya nařa naga piun ke yo. Visae peraga, yoko neloge kiena tagena vano-o sineu marena.’”

⁶ Ana Suře Yesu pis pa la nařa amiyagogon ke řakaiwa nene, pisape “?Kam na ayagogon ruru visena nařa suře yowena nene pisa ne? Komin sira nene tagi yam moki pania, ana yoko monar sitomli sur na sira nene piun ke ne. ⁷?Ana sanapen Ntewa nae ma e peni? ?Pogos nařa mloge kiena yeririna la nařa mligan plan la, atagi ke pania lemalo a legiena, naga kilia su kařar sanene ve kila re sur tai van la? ⁸ Peraga, ana nevisa van amiu sanini, visae loge nařa alen mārera vania silaga, yoko naga suřalu vilaga e pogos make ga kilia iila amiu. ?Ana nesape neviun mēna van amiu, sane visae pogos nařa inu Narina ne Yeririna nowasuře si neim e yomarava nini, yoko nelual nařa yar la asuřalu mārera asike e inu sanene, pona peraga?”

Pakaiwa kiena yar nařa řarwar e kiena řelaga nařa mesmesu

⁹ Ana pogos nařa Yesu sike amio yeririna lala, naga pisa kilale nařa lařasa ařarwar la pařisi, asitom ke asape la kiela malena mesmes ruru po narui, a la apisu yar tařena la apiowa ga, apisu sane la apiowa

manene laa pe sa re la poli. Ana pisayu yar la sanini, pisa řakaiwa tai, sape ¹⁰ “Yar lalua apa ma e Yumā Wa mēna Ntewa e pogos na leniena. Lala yar tai, naga pe yere Varasi, a tařena, naga kila yumāena tai nařa yaru la pe sinelan re naga vanon poli, naga pe yar na takis. ¹¹ Ana pogos nařa yere Varasi naga suřalu mlen, pisa sanini, sape ‘Ake Ntewa nepisa pupia potena pan ko pařisi, nařa kiau malena naga po laa sane taulu kiena ne yar tařena lala. Nemieluar ko, nařa in na pe sa re yar navinauen la poli, pona yar na kilakeuiaen yar lala, a yar na kilaen kolau lala, pona yar na takis lala sane yar na suřalu sike ne. ¹² Peraga, in na nesuřa nekila ke po silaga, komin nařa in na nomonsilun kilaen leniena van ko e legiena lua e wik taaga, a e sur make ga nařa nemla e lumāu, visae netol ve lualima, monar nela ve taaga van ko silaga. Sur ne la na nene narui nařa in na nesuřa nekila, ana kila inu nopo pařisi e maramā.’

¹³ “Ana yar na takis, naga suřa mloge ke piowa vanon kiena mlamulena viowa nařa kila, ana mninu sane Ntewa pisa kiena malena pe po re nena poli. Ana naga yepen mavin va maneneen lavisi, suřalu ga suřa perina, a naga yepen mavin kiraen va metava ma e peni, a naga řarin tau ga tořa ga, mlipalipa ke yerena, tagi, pisape ‘!Ake Ntewa, ove lemam van inu, sineņa ye inu, yar na kilaen mlamulena piowa!’

¹⁴ Ana kam na asitomyulia leniena kiena lalua nene, ana yoko Ntewa kekaran kiena ai? Lelaga, yar nařa pisa kilale kiena mlamulena viowa, a mloge piowagania, Ntewa řar plan kiena mlamulena viowa. Ana yar tařena nařani, naga řasuře si pa umā nařa kiena malena maran taaga ga sa ke nařa pimi. Yar nařa suřa pisirlua naga, yoko Ntewa ligan naga mēke tano, ana yar nařa

mligan naga sike tano, yoko Ntewa visirlua naga.”

*Yesu pisa ruru sisi kokan lala
Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16*

¹⁵ Ana e poglis nene, auia lañas añar narila sisi tomtom lala apim puna Yesu, sinelan asape kus la, visa ruru la. Ana pogos naña nalogena la apisuia, apisalupar la, asape avava sina. ¹⁶ Ana Yesu pio sira la nañani, sape aim mña, ana pisa pan nalologena lala sanini, sape “Kam na ve avisalupar re sisi la namña, atañan la aim pun inu, komin naña sisi la namña, yeririna la naña asa ke ga la nene, la ke ga nene narui naña asumña apa loyumña e nasuñenena kiena ne Ntewa. ¹⁷ In na nepisa ke lelaga na pan amiu ne, visae yar naña sinenan nasuñenena kiena ne Ntewa, naga monar kila naga imi ve sa sisi la nini, visae peraga, naga tañatete va loyumña.”

Yerkawa kiena ne le Yu lala tai sinenan sape tol malena

Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸ Ana siraunia, suñe tai pimi piuntan Yesu, sape “Navianena wo, awis, popon ovisawal van inu sane in na monar nekila ya naña visae nekila yoko nekilia netol malena naña ve uro re.” ¹⁹ Ana Yesu pisatamña, sape “!Ei! Ko na okilia ya ne, osape in na nopo? Pe yaru tai po ruru re naapo poli, ana Ntewa ga naga taaga. ²⁰ Ana ko opiun osape sanape naña yar tai sane ko naga kilia imi wo e marana Ntewa woga. Pona okilia ruru kiena Navisaluaena yo rui, naña pisape ko ve okila re lau, ve oweñar re yaru, a ve ovinau re, ve ovisokan re, ovatanon arimomña amio anomña.”

²¹ Ana yar nañani pisatamña, pisape “Lelaga, in na nekilia kemua Navisaluaena la ne opisa ke ne, a nekilia nevisa van ko sanini, in na nopuar ruru la siar e pogos naña nepe yar viu ke ga wa. Pimi tol nanagane, pe nekilalu re tai poli.”

²² Ana pogos naña Yesu mloge pisa sanene, pisape “Pogaga, ana e lepas naña puña, sur tai sike ga wa. Monar ova owilwilin plan make kionña sur moki la nene, ana owar kana kilavaru, ova okiakian kare ga va yar la naña limala plasa. Visae okila sanene, yoko kionña sur wo la ve moki ma e peni. Ko, ova okila, pñisi na oim otaveve inu.” ²³ Ana pogos naña yar nene mloge visena nene, sinen piowa pañisi, kiena sitomena pimi urmi na urmi, komin naga pe yar na sur moki, limana pule pañisi.

Yaru naña kiena sur moki, naga ñarera li mña vena vaen loyumña e nasuñenena kiena ne Ntewa

²⁴ Ana Yesu pisa manene yerkawa nene pano-o pñisa, siraunia pisape “Visae yar tai naña kiena sur moki, naga sinenan sape va loyumña e Nasuñenena kiena ne Ntewa, sur nene naga ñarera towe mña naña. ²⁵ Ee, nevisa van amiu, visae kamel tai va warpo yo kome pulus nen nitil, nanene na ñarera pañisi, ana visae yar tai naña kiena sur moki sinenan sape va loyumña e Nasuñenena kiena ne Ntewa naga ñarera laa na wa.”

²⁶ Ana la naña amloge visena nene amilan pano-o pañisi, asape “!Aulai! Visae sanene, ane yoko tol malena?”

²⁷ Ana Yesu pisatamña, pisape “Lelaga, yar tañatete kila naga tol malena, ana ya naña yar tañatete kila, Ntewa naga kilia kila woga.”

²⁸ Ana Pita piunia, pisape “? A yoko ve sanapen imimi? Memligan mñamimi umña la rui, ana metaveve ko ke narui.”

²⁹ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, sape “Kam na ve asitom manene re e lepas nene. Yar a naña visae ligan mña umña, pona wona, pona wenla, pona arimana amio anena, pona narina lala, a visae ligan sur la nene vanon yumñaena na Nasuñenena kiena ne Ntewa, ³⁰ yoko naga tol maran si kiena sur la nene va ve moki manene laa va laa sane

na wa. Naga nene e pogos nana-gane, a sirau mēna ga e pogos na pimi ke ne, yoko naga tol malena naña ve uro re.”

Yesu pisawal kiena marena yam telun nene

Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ Ana poglis naña amiyaloro ke apano, Yesu pio kiena lualima taaga pa lua apim puna, pisa pan la pisape “Ayagogo ruruia. Nanagane tepa ke ma Yerusalem narui, a pogos naña tetolia, sur make la naña navisawalena lala asiriyu nanua sumo rui e lepas nen Narina ne Yeririna, yoko avisuia aimi amālmāliivi ve sa nena naña apisa. ³² Yoko avisu naña aligan naga va e limana ne le Rom lala, naña yoko akirakirai viowa vania, akila karea e pēlaga viowa lala, avilasiria, ³³ alilia, akila mā sanene vano-o aweñaria. Ana yoko kana legiena ve telu, naga sumālu mal sina.”

³⁴ Ana pe sur korena ga naña Yesu pisawal meraravan make sur punu pan la sanene, ana la pe amloge kilia ruru re nenaga. Naga sa naña visena la nene na atapolou ga e la, ana kila sane tañatete atol kana kinasa.

Yesu kila ruru kilamara pñala tai

Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Ana Yesu la amiyaloro apa mñaga, apim lavisin pulkumali naña Seriko, ana kilamara pñala tai teke tano e is nen mrapa, tonña mlogin ke kana kinanena tan yeririna la naña apa akomkom ke e nene.

³⁶ Ana kilamara pñala nañani mloge naña Yesu la apim ke na amio pñina la naña asuñā amialoro ke amio, ana naga piunia pisape “La nene na li pe la nene, akope ke ne?”

³⁷ Ana apisatame sanini, asape “! Ke, nanene na Yesu nae Nasaret nañane, nane pimi ke ne imi kom pun ita ne!”

³⁸ Ana yar naña pio manenea, a tagi pa Yesu pisape “! Yesu, ko lus kiena ne Tepet, sineun naña sinemña ye inu!”

³⁹ Ana la naña asumon ke Yesu, amloge pio sanene, ana apisalupñaria, apisape “Ova ruru ko ga.”

Ana yar naña yepen ma ga, pio ke sina ga, pa laa meta sane wa, pisape “! Yesu, ko na lus kiena Tepet, nemie awis pan ko, sinemña ye inu!” ⁴⁰ Ana Yesu mial pano, pimi sumālu su puna e yo nene, pisape atar yar nene imi lavisinia. Ana atar pimi, Yesu piun tania, pisape ⁴¹ “? Ana ko sinomñan osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga piunia pisape “Suñe, awis, sineun nesape kilamarau imi wo, nekilia nevisu suria.”

⁴² Ana Yesu pisape “Pogaga, nana-gane nela kioñā nakiravaena van ko sa naña opiunia. Kioñā naviawaena kila ko opim opo sina.” ⁴³ Ana e nena e poglis nene, yar nañani, kilamara pimi po, ana mial ke amio Yesu, suñā miyeluar ke Ntewa. A yeririna mñena la naña apisu sur nene, apisu po pañisi, asuñā amieluar ke kia kiena ne Ntewa vanonia.

19

Yesu pitawe Sakias

¹ Ana Yesu la apim loyomñā Seriko, amialin ke naña ava awar ro ga ea.

² Ana e nañani yar tai sike ea kiena kia Sakias. Naga pe yerkawa kiena ne yar na warpoloen takis e pupia lepas nene, ana vanon naña naga miyumñae piowa, kila kare ke yaru lala e kiela kilavaru na takis nena, kila naga liman pule pañisi, naga pe yar na sur moki. ³ Ana Sakias mñena pimi e poglis nene, sinenan sape visu Yesu naga pe yar na sanape, ana yeririna la mokliu naña asike lavisin Yesu, asuwo ga yo, sa naña yo kuskus ga rui, ana naga pe pisu ruru re poli, komin naga pe yar plas ga tai. ⁴ Ana Sakias pisu sane piowa narui, kiriri sumon Yesu lala, pa tol puryove tai pñiyu pa e korowas tai, sumñate ke naña visae Yesu la ayal aimi, ana naga kilia visu ruruia.

⁵ Ana pogos naþa Yesu pimi tol puryove naþani, Sakias milan ga naþa Yesu kira pa pisuia, pis pania, pisape “Sakias, otapulu vilaga. In na nemninuluþar e inu sane þane neva neþu re nemio ko sumo wa gar moña.” ⁶ Sakias mloge narui, suñalu pula nena pitomi tano, ana þere Yesu pa mña, amio pupia kekarena paþisi.

⁷ Ana pogos naþa yeririna la apisu sur nene, la moki naþa pe akekaran re poli, apismumu, apisape “Yar naþa Sakias naga pe yar sur naþa miyuñae piowa ga, naga kila kareli yar lala wa, ana vanon ya ne Yesu sinenan sape amio ava asu mña?”

⁸ Ana pogos naþa asike loyuña rui, Sakias mloge sane naga monar vilopuia, a monar keþu kiena malena, ana suñalu pisawal e marana ne Suþe, pisape “Suþe, nanagane in na netamñan kiau sur la komþas va yar la naþa limala korena, pe kiela sur re poli. A suri ya naþa nepisa kotalia yar la ea, nepinaun la, yoko nowar maran si van la tol yam ve vari.”

⁹ Ana Yesu mloge pon manene visena naþa Sakias pisa, ana pisa pania pisape “Nepisu sane þane na, natamaliaena kiena ne Ntewa pimi nena tol mratava nini. Yar nene naga kilalu mrapa na kiena malena, ana naga mña pe lus kiena ne Epraam kemua lelaga, naga pe yere Yu kemua tai, ¹⁰ ana inu Narina ne Yeririna nepim e yomarava nini vena nakale la naþa amiyepe petan mrapa sane yaru nene, veña neta-malia la.”

Pakaiwa na yar telu naþa apisuar kilavaru kiena ne kiela yerkawa

Matu 25:14-30

¹¹ Ana yeririna la asuñña amiyagogon ke visena kiena Yesu la nene, ana pis mña pan la pano-o, pisa þakaiwa tai pan la. Naga pisu sane popon vian la e þakaiwa nena, komin naga kilia ke sape sane yeririna lala asitom ke asape pogos naþa

ava atol yo Yerusalem, yoko naga kila nasuþenena kiena ne Ntewa imi warpo ke yo van la veraga. A nanagane apim ke lavisin Yerusalem rui, a Yesu sape vianin la sane naga monar ligan la sumo wa, yoko imi si pula. ¹² Naga pisa pan la sanini, sape “Yerkawa tai, naga pa perina e naþa pupia þarin suþe sike ea, vena avisirlua naga imi ve þarin suþe na kiena lepasa, yoko naga kilia wasuþe sina visuar kiena yo. ¹³ Ana sumon naþa pe pa re poli wa, naga pio kiena yar lala, la lualima, a la punu ga mla kilavaru peve taaga pan la, sape monar ayuñae amio kilavaru naþani vano-o tol pogos naþa naga wasuþe sina. ¹⁴ Ana yeririna la nae lepas nene ape nasinekar kiena ne yerkawa nene, ana pogos naþa naga pur matan la pa narui, la apisayuia asape la pe sinelan re si naga imi ve kiela þarin suþe poli. Ana amligan visena pa pa þarin suþe keviu na purvanua naþani, asape ‘Pe sinemimin re yar nene imi ve kiamimi þarin suþe poli. A pe sinemimin re nena naþa oligan kia keviu nene e naga poli.’ ¹⁵ Ana þarin suþe keviu naþani kila ga, ana yerkawa nene pimi ve suþen ke sina ga kiena lepasa. Ana pimi pio viraviran kiena yar la naþa naga þar þesan kilavaru nene pan la, sinenan sape visu sane amiyuñae ea, ana ataulu si kiena kilavaru via.

¹⁶ “Ana yar naþa pimi suñal þesan se marana, pisape ‘Suþe kioñña kilavaru taaga naþa omla pan inu, nemiyuñae mña amio pano-o ne-taulu si lualima to metavana.’

¹⁷ “Ana yerkawa nene pisu kiena yar na yuññaena nene miyuñae po, ana pisa pania sape ‘Po na po paþisi, ko omiyuñae po manene laa wa. Ana komin naþa osuñalu mñarera ose narin yuññaena naþa nemligan e lumoña, ana nagane nela yuññaena keviu tai van ko, neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lualima.’

18 “Ana siraunia, yar nalua pimi, pisape ‘Suþe, kilavaru taaga naþa omla pan inu, nemiyumãe m̃a ea pano-o taulu si lima to metavana.’

19 “Ana yerkaawa naþani pisa pania, sape ‘Po wa, ko m̃ena omiyumãe po paþisi, yoko neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lima.’

20 “Yoko kiena yar taþena pimi, pisape ‘Suþe, kionã kilavaru naþa omla pan inu, nepiwo ruru e kinakina kulmrae tai, nemligan ruru to m̃a ga, nane nesape nela si wasuþe imi van ko narui. 21 In na nesumã nepisu ko ke sane ko yar tai naþa okilia owar plan kionã sur naþa yar taþena þarar sike na, a okilia okinana e lokove naþa pe ko re omapila poli. Kionã þelaga m̃arera towe laa sanene, kila nemaraun ko, ana pe nekila re surian kionã kilavaru nene po, nepuarar ruru ga to m̃a ga.’

22 “Ana yerkaawa naþani sinen karia, pisape ‘Yaru, opisa kare in laa ne wa, naþa osape in na yar m̃arera tai ne sanene. Ana pogaga, kionã visena nene naga ga kar ko ke sina ga. 23 ?Visae in na yar sur na sanene, komin ya ne opuar kiau kilavaru sanene? Po paþisi naþa visae oligan ga e pag, vena pogos naþa nowasuþea, nekilia nowar plan sina amio narina naþa naga tauluia.’

24 “Ana yerkaawa naþani pisa pa yar taþena la naþa asumãl asike lavisinia, sape ‘Awar plan kilavaru nene e limana, awar va yar naþa taulu lualima.’

25 “Ana apis pa yerkaawa naþani, asape ‘!Ana suþe, naga þar mokliu wa, kiena lualima rui!’

26 “Ana yerkaawa pisa pan la pisape ‘Lelaga, ana sanene narui. Naga naþa kiena sur mok rui, yoko naga war si va laa sane na wa, ana naga naþa pe kiena sur re poli, yoko naga kilalu kiena narin sur ve tokak ga naþa naga mla ke rui. 27 Ana e lepas na kiau nasinekar la nene, naþa la yepela mavin naþa in na neve suþen

la, sineun nesape ava aurela aim e nini, awe momar la amarmare e marau.’”

Ana þakaiwa kiena ne Yesu nane þisi e nene.

*Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem
Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11;
Yoane 12:12-19*

28 Ana Yesu pisa pa visena la nene, sumãlu, sumon la, þere la apa ma Yerusalem. 29 Ana la apim lavisin narin pulkumali lua nene sumo, naþa Petpas amio Petani, e lepas nen Kunus Na Purolip lala. Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lua, pisape 30 “Kam lua ayalar ava ke ne e narin pulkumali na gare sumo wa. Pogos naþa ava loyuma, yoko alual togki tai, amatear teke ea. Togki naþani pe teras ga, pe yar tai to li re e m̃asina poli wa, ana kamlua aluþarlua, aure imi e nini. 31 Visae aviun tan amiu amlua, avisave ‘E, amluþarlua ke pe na ya?’ yoko avisatam̃ea avisave ‘Suþe sinenan sur mal nini kila kiena yumãena tai.’”

32 Yesu pisa sanene pan lalua, ana mligan la apano, ana apano apisu sanena naþa pisa pan la. 33 Ana apano asumã amluþarlua ke kilka petan sur mal naþani, ana pogos naþa akila ke sanene, kana þar ne la apiunia asape “? E, asumã amluþarlua ke kilika petan pe na ya?”

34 Ana apisatam̃ea asape “Peraga, Suþe sinenan sape sur mal nini kila ke ne kiena yumãena tai sumo wa.”

35 Ana atamãan narui, aþure togki naþani pimi pa Yesu, ana aþatetae m̃ala kulkota lala meta e m̃asina, amligan Yesu totano ea. 36 Ana Yesu kus togki nene, mial pano, ana pogos naþa mial ke pa sanene, yeririna lala amien plan m̃ala kulkota lala aþatetae sululu mrapa, vena togki kiena ne Yesu yalor ga metava ea.

37 Ana amial m̃a e Kunus Na Purolip la pano-o, apim atol yo

e naþa mrapa na vitoen garo Yerusalem. Ana pogos naþa pupia þina moki lala na nalogena lala apisu naþa Yesu pimi ke lavisin Yerusalem, asitoñal pupia yuñæna lala a kile lala naþa apisu naga kila, a apisu sane kiela pupia þarin suþe viu tai ne pimi ke ne, ana akekara paþisi, asuñã amieluar Ntewa ke-viu vanonia. ³⁸ Asumã apiovia-nia, asape “!Ntewa na mava, ovisa ruru þarin suþe nene naþa pimi ke e kioñã kia! !Pupia kekarena ma e peni, kam nae ma metava avisirlua kia kiena ne Ntewa, kiena naurarena po na po!”

³⁹ Ana e poglis nene, Varasi laþas asike mñena likan þina la nene, ana pe akekaran re naþa apisirlua ke kia kiena Yesu sanene poli, ana apisa pania asape “!Navianena, ovisaluþar kioñã nalogena lala ve akiikiin ko re si sanene!”

⁴⁰ Ana Yesu pisatamẽ la, sape “E, peraga narui! Visae ve akiikii re sa nene, pona yoko kilavaru ga la ne sike ne monar akiikii yo.”

Yesu tagin pulkumali wa naþa Yerusalem

⁴¹ Ana Yesu pimi lavisin pupia pulkumali nene Yerusalem, kira pito pisuia, sinen miyea, siar naþa wamarana mlaunia. ⁴² Kila sanene narui, pisaar nena pania, pisape “Visae ovisu kilale ga ya naþa molue puñã nagane! Ntewa suñã kila ke kioñã mrapa wo tai vena olual sumare ea ana opisu kilale þele ga.

⁴³ Ana monar nevisa van ko sanini, yoko pogos tai imi van ko naþa kioñã nasinekar lala, la ve moki vaþisi naþa aimin ko. Yoko asuvivi ko, asuwo ruru ko nenaga, a yoko awar porotano imi ayuwonpolo e yepas nen kioñã pupia kove ana akila mrapa na vitomñasen loyumuã, vena awe ko. ⁴⁴ Yoko awe momã narumuã lala, a akilawowa make momã yuñã lala, awar plan make nena kala kilatapili lala. Nakoæna na sanene yoko imi van ko komin

naþa ko yepmavin visu kilaleen naþa nagane naga pe kioñã pogos naþa Ntewa pimi mñalivi vena tamalia ko.”

⁴⁵ Ana Yesu mial pa loyumuã e pulkumali, pa e Yumuã Wa mñana Ntewa, ana pisu la naþa akila ke yuñæna na tauluen kururu kilavaru ea. Ana naga mñene plan la, sape ⁴⁶ “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Mau yuñã wa naga pe yuñã na leniena, ana kam na apilon yuñã nene narui pimi sane puluve tai mñana yar na vinauena lala.’ ”

⁴⁷ Ana e poglis nene e legiena punu ga Yesu pa ke loyumuã e Yumuã Wa, ana pian ke yeririna lala, a yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mñena yerkawa kiena ne yeririna lala, pe akekaran re nenaga. Asumã akalewele ke mrapa vena akilia akila sur tai vena kila narui monar awemãr Yesu. ⁴⁸ Ana peraga, apisu sane taþatete alual mrapa, komin yeririna la naþa amiyagogon ke kiena navianena lala, akekaran manene laa kiena visena lala, la sinelan ga naga silaga.

20

Nasumonena nae Israel lala sinelan asape avisaluþar Yesu

Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Ana e si e legiena taþena, Yesu þasuþe si pa e Yumuã Wa mñana Ntewa gar Yerusalem, suñã pian ke yeririna lala a mlologon ke mñena nalologena wo pan la. Ana nasumonena kiena yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mñena nasumonon taþena lala apim puna, apiun tania, asape ² “?Ovisali van imimi, sane okila ke sanene e nini e kia kiena ai? ?Ane pisa pan ko pisape okila sa nene?”

³ Ana Yesu pisatamẽ la, sape “Pogaga, ana yoko in mñena neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Kiau naviunena sanini, sane ⁴ ?Nakeena naþa Yoane kila nanua ga

ne pa yar lala, naga pe sur tai naña Ntewa pisa pan pisape kila, pona Yoane ga sitom sape kila? Amiu avisalia.’”

⁵ Ana naviunena kiena ne Yesu nene kila narui apis manene ke sina ga pan la, apisa ke asape “? Yoko tevisa ve sanape na vania? !Tevisuar ruruia! Visae tevisave nakeena nene, Ntewa naga pisa pa Yoane, yoko yar nene viun sina tan ita ne visave ana komin ya ne yepeta mavin lelagaena e Yoane? ⁶ Ana visae tevisave Yoane ga sitom sape kila, sa pisi yaru la sinela kar ita ana akove ita, komin naña amlelaga mārera rui sane Yoane naga pe navisawalena kiena ne Ntewa kemua lelaga.” ⁷ Ana sitomena nene kila narui apisatame Yesu asape amninue kare ga narui.

⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape “Sanene, in mēna ga taḡatete nevisa van amiu ane pisa pan inu sape nekila yumāena nene.”

Pakaiwa na yeririna viowa lala navisuaren lokilkerep

Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Ana Yesu pisa pḡakaiwa tai pan yeririna la naña asike e poglis nene, pisape “Yerkawa tai, amio kiena lokilkerep tai. Naga sinenan sape yaloro re va e purvanua taḡena tai, naña mēke laa perina, ana naga mligan kiena lokilkerep nene pa yeririna taḡena laḡasa naña yoko aim ayuḡae ea, ana aul vania. ¹⁰ Ana yerkawa naḡani pa suḡa gare pano, pisu kilale sane nanagane pogos naña mrakerep marua narui. Ana mligan kiena yar tai pḡasuḡe si pa pun la naña asike e kiena lokilkerep naḡani, vena war kilavaru na mrakerep komḡasa naña monar aul vania. Yar nene pano, ana pogos naña mālivin la, la pe sinelan re aul poli, ana aḡe kare naga, amligan si naga pḡasuḡea liman korena ga. ¹¹ Ana yerkawa naḡani mligan si kiena yar taḡena pano, ana aḡe mēna naga, akila piowa pania paḡisi, ana amēnelua pḡasuḡe koren

ga pa sina. ¹² Ana yam telu narui, yerkawa naḡani mligan kiena yar taḡena, ana naga mēna ga, aḡea kulu ga kuruta rui, akoven lua e lokilkerep nene pano.

¹³ “Ana yerkawa na lokilkerep pisu pḡelaga viowa la ne sanene, mninue kare narui, pisape ‘!Awe! ?Popon nekila ya narui? Pona nanagane monar neligan ga naruu wawa nini narui. Naruu taaga ga nini, nesitom naga paḡisi, ana visae naga vano monar avisu kilalea, avatanonia.’ ¹⁴ Ana mligan naga pano, a pogos naña yar la nene apisuia, asitom piowa pania. Apisayu sina pan la, asape ‘Nanene na narin yerkawa nene yo. Yar ne na nene narui, naña visae yerkawa nene kovio, naga ke narui naña yoko kus porotano nene sane kiena lalimana. Popon towemḡaria, vena ita ga touarar tano nene ve kieta.’ ¹⁵ Ana asuḡal narui atararia, akovenlua naga pa vanua e lokilkerep naḡane, ana amēḡaria.”

Ana Yesu sape “Suniena nene pimi maro e nini na pḡa rui, ana popon asitomia. Pogos naña yerkawa mloge sur nene, yoko naga imi kila ve sanapen la nene? ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, yeririna viowa la nene, yoko naga imi we moḡar la, yoko amarmare e nakoāen mārera tai, ana yoko ligan lokilkerep naḡani e limana yar laḡas naña apowo.”

Ana poglis naña amloge Yesu pisa sanene, amloge kilale naña visena nene sane pisawan ga sur tai, pisayu sape le Yu lala pe sinelan re naga naña pe narina ne Ntewa poli, ana yoko Ntewa were yar la naña pe ape le Yu re poli akus lelela. Ana sur nene pe sinelan re aloge po, apis mārera, asape “Sur naña opisa ke ne, Ntewa monar ve ligan re sur nene imi mālivi sanene.”

¹⁷ Ana Yesu kira pisu manene la, piun pisape “Pe sinemiun re poli, ana vanon ya ne asiri visen wa naña pisa sanini, pisape

*'Kilavaru nini, yar na yuṁaenen
yuṁa lala asape piowa ga, ana
akoven lua pa rui,
ana nanagane kilavaru nene pimi
pe kilavaru wo tai naṁa pe
na mrapun yuṁa, vena uarar
yuṁa ṁarera.'* *Yauena*
118:22

¹⁸ “Yeririna make ga naṁa visae avane kilavaru nene, yoko aloru akove kilavaru nena, siwowa kare yepela lala. A visae vano vano-o tol pogos naṁa kilavaru nene loru, ana yar a naṁa kilavaru monoaria, yoko kilamumu kare naga vano-o kovio nenaga.”

¹⁹ Ana navianen navisaluaena lala amio yerkawa kiena ne yar wa lala, apisu kilale ṁakaiwa kiena Yesu nene panon la nena ga, ana sinela kar manene laa narui, asuṁalu asape auarar nena naga e pogos nene. Sinelan manene laa asape akila sur tai vania, ana akila ṁele ga, komin apisu yeririna la akekaran laa naga. ²⁰ Kila sanene narui ana silaga asuṁa apisuaria, a laṁasa apa vinau ga apa lavisinia, akila kokanin ga sa naṁa alelaga e naga, ana sur naṁa la akila ke ne, asuṁa aṁar make nena kiena visena lala. Kiela sitomena sane sinelan asape alual visena laṁas naṁa naga pisa, ana akilia avisawal va yerkawa nae Rom nene Paelat, vena naga kilia la nakoarena tai vania sa naṁa la sinelania.

Sur kiena ne Ntewa, sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17

²¹ Pis na pog tai la naṁa apin-aun vena aim lavisin Yesu, apiun naviunena tai tania, sa naṁa akila kotalia ga naga. Asape “Navianena, mepisu kilale sane kiomṁa visena lala a kiomṁa vianena lala ape lelaga a po paṁisi. A mepisu kilale sa naṁa kiomṁa nalipereen yar lala pe pepe taṁena re poli, naṁa opisus la maran taaga ga, ko opisawal mesmesun ke mrapa kiena ne Ntewa pan yeririna

make ga. ²² Ana sinemimin mesape meviun tan ko sanini, sane ‘?Kieta navisaluaena pisa sanape? ?Sape mesmesun ita le Yu lala toul takis va ṁarin suṁe nae Rom, naṁa Sisa, pona pisape pe mesmes re poli?’ ”

²³ Ana Yesu pisu kilale sane asape akila kotalia ga naga, ana pisa pan la pisape ²⁴ “Ala narin kilavaru tai imi van inu. ?Avisuli sane marana ne ane teke ea? ?A kia naṁa asiri teke ea, kia kiena ai?”

Apisape “Marana Sisa, a kiena kia ṁena ga.”

²⁵ Ana naga pisa pan la sape “Pogaga, sur naṁa pe kiena ne Sisa, ala va Sisa. A sur naṁa pe kiena ne Ntewa, ala va Ntewa.”

²⁶ La nene sinelan manene asape atol ruru Yesu e maran yeririna lala e kiena visena tai, ana pogos naṁa amloge kana navisatameena nena, amilan paṁisi, apisu sane naga kilamṁar ruru kiela kap narui, ana apa ruru la ga asikena, pe apisa re si sur tai po.

Yar la naṁa amarmare rui, yoko amamal sina

Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ana siraun naga nene, le Sat-usi laṁasa, apim puna Yesu, naṁa sinelan asape aviun tania e lepas na sur tai naṁa la amlelaga ṁarera ea, naṁa asape yar la naṁa amarmare rui, taṁatete amamal sina e legiena maro. ²⁸ Ana apiun tania, asape “Navianena, sinemimin mesape meviun tan ko sanini. Sanapen visena tai naṁa yermaru Mosis siriyu pan ita na nanua sumo. Naga pisape visae yar tai, wenla mare tan wona, naṁa lalua pe narila re tai poli wa, yokorena wenla nene monar were letano nene ve wona, vena kila sane sira nene kilia war sisi, vena uarar kia kiena ne wenla naṁa mare mal toṁa ga. ²⁹ Pogaga, ana e pogos tai, welelai la olua. Kiela ṁearu ṁere wona tai, ana naga mare tan wona naṁani lalua pe narila re tai poli wa. ³⁰ Ana wenla na surana naga

towe p̄ere sira naṣani, ana yoko naga m̄ena mare tania, ³¹ ana wenla m̄ena na telu, kila sa ke ga, akila m̄a sanene pano-o tol wenla maro na olua, la make ga maran taaga ga, naṣa pe aṣar re nena narila tai poli. ³² A siraun wona la punu ga nene, sira m̄ena naṣani marṣanu. ³³ Ana ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naṣa apisa ke asape yoko yeririna la amamal sina, yoko sira nene ve wona ai, komin naṣa talopa make amio welelai la olua nene?”

³⁴ Ana Yesu pisataṁe la sape “E ga e yomarava nini, yeririna lala asuṁa atatalopa, ³⁵ ana la naṣa Ntewa pisape visae akilia amal si vetan marena vena ava loyuṁa e kiena yo, ve akila re sina. E pogos nene, taṣatete si atalopa narui, ³⁶ a yoko ve amarmare re sina komin naṣa aim sa ga navisi la narui. Yoko Ntewa kila amal sina e marena ana avim ave narina ruru nena lala. ³⁷ A e lepas namalen si nene, Mosis m̄ena pisayu nanua sumo rui e suniena na purlaki naṣa kap pivaga ke ea. E nene tepisu naṣa Mosis pion pa Ntewa na mava sape naga pe Ntewa kiena ne Epraam a Ntewa kiena ne Aisak a Ntewa kiena ne Sekop. ³⁸ Ana pogos naṣa Mosis siri visena nene, la telu nene amarmare e yomarava nini nakonua rui, sane amare e yomarava nini, ana amal asike ma puna Ntewa na wa. Ntewa naga pe pe Ntewa kiena ne yeririna re ga la ne amarmare po, ana naga sinenan sape yeririna la naṣa asike amio, yeririna la naṣa amali. E navisuenā kiena ne Ntewa, yeririna la naṣa amarmare e yomarava nini rui, la amal ga asike ga wa.”

³⁹ Ana navianen navisaluaena lala asuṁa amiyagogon navisataṁeena kiena ne Yesu naṣa pa le Satusi lala, ana apisu sane manmarua ruru po paṣisi, asape “Navianena, kioṁa navisataṁeena po na po paṣisi.” ⁴⁰ Apis sa nene vanon visena kiena Yesu nene kila sane le Satusi lala

amaraun naṣa aviunli si sur la tania.

Yesu Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Parin Suṣe Tepet Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ana Yesu pis pan la pa laa sane, piun sur tai tan la, sape “Komin ya ne la apian amiun ke asape Navisaarena naga monar m̄aliv e lus kiena ne yermarua Parin Suṣe Tepet, naṣa naga pe ṣarin suṣe ṣesania? ⁴² Nepiun nene, komin nanua sumo, Tepet siri e kiena tus na Yauena lala, sape

‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suṣe, sape

‘Ototano e luṁau lepas na ṣamarua, ⁴³ otom̄ate m̄a vano-o, yoko neligan kioṁa nasinekar lala aim ve takue tai na kilavanen lam̄a.’

Yauena 110:1

⁴⁴ “Nanene na tepisu sane Tepet pio ke pa Navisaarena sape naga pe kiena Suṣe rui. ?Ana komin naṣa Tepet pisa sanene, sanape naṣa asuṁa apisa ke Navisaarena nene asape yoko molue kome Tepet, naga pe lus nena ga tai?”

Ana yam si tai amilan visena kiena ne Yesu.

Yesu pis m̄arera pa nasumonen na lotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ana ṣina la asike amiyagogon ke ga wa, naga pisawal visena tai, naṣa pe kiena ne kiena nalogena ga lala. ⁴⁶ Naga sape “Kam na avisuar ruru yar navianen navisaluaena la nene. Asuṁa aplave manene la e m̄ala kulsota viavi la nene, a visave ayaloro e yepesinasa e maran yar lala sinelan asape yar la avatanonla, a avio ruru la asave, ‘!Kee, pokolulagi, ko na ope Navianen tai naṣa po paṣisi!’ A e pogos na ṣaṣagena a loyuṁa e yuṁa na leniena m̄ena lala, sinelan asape atoga e lelen yerkawa lala. ?Kam na apisu kilale narui ne? ⁴⁷ A la akila kiela leniena la piayavi paṣisi wa, ana apisokan ke ga ne, komin e ke e pog nene, asuṁa akila kotalia ke ga

letano lala, akila kare la. Ana vanon kiela p̄elaga la ne sanene, yoko kiela nakoarena naga m̄arera manene laa sane.”

21

Letano tai mla narin kilavaru lua pan Ntewa

Mak 12:41-44

¹ Ana pogos naṗa Yesu la asike e yuṁa m̄ana Ntewa, apisu naṗa yar laṗasa apimin naṗa akuan kiela nalaena lala e karo na Yuṁa Wa. Ana Yesu teke pisu ke ne, pisu naṗa yar na sur moki la apim akuan kiela nalaena wo lala, ² a siraunia, naga pisu m̄ena letano tai, naṗa pe kiena sur re poli, pimi kuan kiena narin kururu varu lua ga.

³ Ana naga pisayu sira naṗani pan la, sape “Apsu ke letano nene, naṗa kuan narin kururu varu lua ga ne? Nevisa sur na lelaga van amiu, sane naga kuan taulu make yar la naṗa kiela sur moki. ⁴ Yar la nene, kiela kilavaru keviu paṗisi, ana akuan ga narin kinakinas komṗasa, ana letano nene, narin kilavaru naṗa mlararia vena ve kiena malena, tam̄an make nena pan Ntewa.”

Yesu pisawal naṗa yoko awe plan yuṁa wa m̄ana Ntewa

⁵ Ana siraun naga nene, yar laṗas apisayu ke Yuṁa Wa, asape apisu po paṗisi, amio kana kilatapili nowo lala, a kana sur tanea la naṗa aṗaria pe na vayaia punuen kana kove nena. Ana Yesu mloge m̄a naṗa asunyu ke sanene narui, naga sape ⁶ “?Kam na apisu sur la nene asape powo liu? Nevisa van amiu sanini, siraunia, e pogos la tai ne pimi ke ne, yoko taṗatete si kana kilatapili ne tai to ruru si teke e lelana, komin naṗa yoko yar laṗasia aim awe plan tetain kare make yuṁa nene.”

Yoko pog m̄arera monar imi

⁷ Ana pogos naṗa amloge Yesu pisa sanene, apiun tania, asape “?Ana Navianena, yoko awe plan Yuṁa Wa

nene pogwai, a yoko mevisu kile ya naṗa visawal visave lavisi sur la nene imi m̄alm̄aliv narui?”

⁸ Ana pisa pan la, pisape “Kam na popon avisuar ruru amiu, vena ve yar tai imi visa kotalia amiu re, komin yoko yar ve moki naṗa ala kiau kia, ana aim avisave ‘!In ne nanini nepe Navisaarena nene!’ pona avisave ‘!Nane, kana pogos ne nanini narui!’ Ana ve ataveve la re. ⁹ A visae e pogos nene, aloge m̄aagena na mara lala, a sur viowa la asike ga lavisi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Sur la nene monar am̄alm̄aliv sumo, ana naga nene na pe legiena maro re nene po la wa.”

¹⁰ Ana pisa m̄ena pan la, sape “A ṗarin suṗe lala, yoko akila sina mara amio ṗarin suṗe taṗena lala, a purvanua lala asum̄alun sina purvanua taṗena lala. ¹¹ Yoko yemninu vaṗisi, a yoko yo kar ga la e yomarava nini pogos na pupia viso vaṗisi a maiena m̄arera lala, a nanene yoko amio m̄ena sur na sine kurkurena a pupia kile lala meta e sinapane. ¹² Ana pogos naṗa sur la nene pere wa, yoko yeririna la akila ke ne viowa van amiu. Yoko auarar amiu m̄arera, ala magka van amiu, ana siraunia aligan amiu e limana ne li na sumonen yuṁa nalenena, pona akoven amiu ava asike e yuṁa naloge viowaena, pona akila amiu asum̄alu ase marana ne kiela ṗarin suṗe lala pona kiela nasumonena lala. Sur viowa la nene yoko akusia vanon naṗa kam na apuarar ke kiau kia m̄arera. ¹³ Pogos nene yoko akila m̄arera van amiu vaṗisi, ana yoko imi sa naṗa kiamiu pulmas na lologonen Lologena Wo van la.

¹⁴ “Ana nagane, pogos naṗa sur la nene pere ke na wa, ve asitom manene re sane yoko am̄a avisa ya ne e pogos nene, ¹⁵ komin naṗa yoko e nena e kana pogos nena, nela visena na manmaruaena van amiu. Ana pog naṗa avisa visena la nene

van kiamiu nasinekar lala, yoko ataulu la, yoko tařatete si avilon kiamiu visena nena.

¹⁶ “Yoko e kana pogos nena, la ga nařa kam na apio la ke asape arimamiu pona womla pona řapo pona erau, la ne sanene la ke nařa yoko aure plan amiu aligan amiu e limana ne yerkawa lala, ana yoko akilapel amiu sanene vařisi vano-o kam lařasa awe mořar la. ¹⁷ Yoko yar la sinela kar amiu vařisi, yoko lařasa alamaran si visena van amiu, kam la nařa kiau kia sike e amiu.

¹⁸ “Ana nevisa van amiu sanini yoko tařatete vilřarimiu tai yoko kovio lue. ¹⁹ Yoko asumal řarera asumia vano-o ataulu pog řarera nene, a e mrapa nena nanene narui, yoko atol kiamiu malena na lelaga ea.”

Pupia mara gar Yerusalem

²⁰ A e lepas na pupia pog řarera nařa yoko imi, Yesu pisa sina pan la sape “Pogos nařa visae avisu řegas nen yeririna na kilaen mara lala asumal asuwo ke yo yervivi pupia pulkumali nařa Yerusalem, nane yoko akilia narui sane pupia kana pog na kilaroroen pimi ke lavis narui. ²¹ A pogos nařa avisu sur nene, kam nařa asike Sutea, popon aureure ana atapolou e kunus lala, a amiu nařa asike loyuma Yerusalem, popon amomolue ana aureure, pona amiu nařa asike yomaru, ve akilali re si nařa ato garo uma. ²² Nanene vanon poglis nene, naga pe pupia legiena na kila maranen sinemimiena kiena ne Ntewa, sa nařa nasiriena lala nanua sumo apisaaria. ²³ E mena e pogos nene, yoko viowa manene laa va sira la nařa meřela, amio mena la nařa amla ke yu pa narila lala. E pog nene, yoko naloge viowaena ve keviu vařisi e kieta purvanua, a pupia sinemimiena imi va kieta yeririna la nene. ²⁴ A yoko playu na mara kila la ave moki aloloru, a la ve moki

nařa sen viar limala, aurela ava ayuma korena kiena ne řegas nen yeririna tařena lala. Ita le Yu lala yoko yar tařena lala avienena kare kieta pulkumali wa nařa Yerusalem, la ave suřenia vano-o tol pogos nařa Ntewa ga kila sane lala kiela řisi narui.”

Yoko Narina ne Yeririna wasuře si imi

²⁵ A Yesu pisayu legiena maro, sape “E pogos nene yoko avisu kile lala ma e mrae a e kupario a e verue lala. E yomarava nini, yoko řegas nen yeririna lala aloge viowa, asitom kare sur la vařisi, a pogos nařa avisu sive kululu ve keviu a lapa ke vam metava va ke ura, yoko la aninue kare narui asape ma yoko ve sanapen la na wa. ²⁶ A pogos nařa la avisu kilale ya nařa pivim ke e yomarava nini, a pupia sur la nařa ma e sinapane kulkulul kar ga narui, yoko sinela kurkur vařisi, asumia marala malon marauena, a amarmarluia. ²⁷ Yoko akila ma sanene vano-o, avisu inu Narina ne Yeririna nomalivi e lul amio kiau pupia naurarena.

²⁸ “Ana e kiamiu lepasa, pogos nařa visae avisu sur la ne sanene asiar amalmaliv, ve amarau re. Ve asitom re suria, ana asumalu awar plan řarimiu vena akira va metava, komin nařa sur la nene kana kinasa sane kiamiu yaru nawere plan ami- uena pimi ke, lavis warpoyo narui.”

Lepas na purpiliva

²⁹ Ana Yesu pisayu řakaiwa tai pan la e lepas na pogos řarera nařa pimi ke ga wa, sape “Kam na asito- myuli purpiliva nene pona purlaki tařena nařa sanene. ³⁰ Pogos nařa avisu sane korowas la imi memaena, a imi malmalumu, a kana stos la siar miyulua, ana kam na akilia sane pogos na yepisusun pimi ke lavis narui. ³¹ Sanene pogos nařa avisu kile la nene aim amalmaliv ke sa nařa nepisa pan amiu řa rui, yoko

akilia sane nasuŕenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu narui. ³² Lelaga nevisa van amiu, yoko sur punu ga monar imi m̃alm̃aliv m̃a sanene vano-o p̃isi, ana siraunia, teras na yaru la naŕa amal ke e pog nene akovio e yomarava nini. ³³ A yoko sinapane amio yomarava nini la m̃ena luwoka akovio, ana kiau visena lala taŕatete akovio pogos tai.”

Kam na monar akila ruru kiamiu malena lala

³⁴ Ana Yesu mla visena nene pan la e pogos nene, pe visena na weŕege laena, sape “Ana e kiamiu lepasa, kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re kiamiu malena ve taŕena si poli, pona amun manene la kuruta na munena, pona sur kar la ne sanene, a ve kiamiu sitomena su manene re m̃ena ga e sur na yomarava nini la silaga. Visae peraga, yoko asum̃a akila m̃a sanene vano-o ailan ga pupia legiena nene imi m̃alivin amiu veraga sa ga ekarpila. ³⁵ Lelaga, yeririna make ga e yo punu ga e yomarava nini, pe asitom̃al re poli, asu wowe ga pe akilia re poli, ana yoko legiena nene imi tol la sa naŕa manu milan ga p̃eregawa sum̃al maneno sike e naga, marŕan nenaga. ³⁶ Ana kam na monar avisuar ruru amiu silaga, monar alen lue ga vena akilia asm̃al m̃arera vena atamalia amiu e sur la naŕa yoko imi m̃alm̃aliv, vena kila naŕa akilia asum̃al ase marau Narina Yeririna.”

³⁷ Ana Yesu sum̃a pian la ke sanene e Yum̃a Wa ko legiena lala, a kolemalo naga petan pulkumali pava ke e Kunus Na Purolip lala. ³⁸ A kolulagi kona lala yeririna lala atavilo koskos, aŕasuŕe la apa si e Yum̃a Wa vena aloge kiena visena lala.

22

Nasumonena nae Israel lala

21:37 Luk 19:47

asitom ke asape aweŃar Yesu na wa Matiu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yoane 11:45-53

¹ Ana siraunia, pimi ke lavisin pog naŕa kas punu ga, la akila kiela pupia p̃aŕagena lua, sane p̃aŕagena na kanen kiligaŕe naŕa pe is re e poli, amio p̃aŕagena na sitom̃alen natamaliaena. ² A e pogos nene, yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianen navisaluaena lala, asitom ke asape aweŃar Yesu na wa, ana pe am̃al re mrapa na kilaen poli, komin amaraun naŕa asape visae akila, pona yeririna la akila sur tai van la yo.

Sutas sun amio yerkawa lala, pisaar sape p̃isi na kom varaun Yesu

³ Ana e nena e pogos nene, Yermare pimi pa e sinena Sutas nae Kariot, naga nene la lualima taaga pa lua lala ga tai. ⁴ Ana pe yam piavi re nenaga, Sutas sum̃alu, pa m̃alivin yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne kiela lokul lala, pisawal kiena sitomena nena, ana apisayu mrapa ya naŕa po, vena yoko kilia vielua Yesu van la.

⁵ Ana sitomena kiena ne Sutas nene kila amloge po paŕisi, ana la apisu sane popon ala kilavaru tai vania vanonia. ⁶ Ana Sutas kekaranja, a siar e pogos nene, silaga naga sum̃a kale ke kiena pulmas tai naŕa visae ve yeririna re lala, ana naga kilia vielua Yesu van la.

Yesu pitetalia Pita lalua Yoane vena ava akila ruru kana kinanena maro

Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yoane 13:21-30

⁷ Ana apim tol legiena na siaren p̃aŕagena na kanen kiligaŕe naŕa pe is re e poli, naŕa e m̃a nena e legiena nene monar akila kuŕaŕaena na narin sipsip lala vena sitom̃alen natamaliaena. ⁸ Ana Yesu pisa pa Pita amio Yoane, sape “Nevitetalia amlua ava gare, vena akila

ruru make sur lala na kinanena na pãpãgena nene.”

⁹ Ana lalua apiun tania asape “? Ana ko na sinoñan ke osape meva mekila ruru e nape ne?”

¹⁰ Ana Yesu sape “Kamlua ava atol pupia pulutava nae Yerusalem, ana pogos naña avaliga loyũna ea, alual yar tai naña kus ke pupia piawi tai imi vitawe amiu. Ana ataveve avano, yoko naga were amiu ava e yũna tai. ¹¹ Ana pogos naña ava loyũna, avis va pãr na yũna nañani, avisave ‘Kieta Navianena piun sape, ?Awa mãmimi yũna imimi wolawa lala, vena mekilia mese ea makan kinanena nasitoñalen natamaliaena nene ea?’ ¹² Kamlua avisa ve sanene vania, ana yoko naga kipian amiun pupia lele tai metava, naña sur make sike pa e rui, ana yoko akila ruru make sur na kanen la e yo nene.”

¹³ Ana Yesu pisa pa sanene pa nalogena lua nene narui, lalua apano, ana apisu sur la punu ga pimi málivi sa ga naña naga pisa ruru p̄esan kemua pan la rui.

Sanene narui, lalua akila ruru kinanena maro kana Yesu.

Kinanena maro
Matiu 26:47-56; Mak 14:2-26;
Yoane 18:3-11

¹⁴ Ana siraunia Yesu la apa meta e yo nañani, ana pog na kinanena, Yesu totano e lelen kinanena, ana li na lologena lala apim atotano amio.

¹⁵ Ana Yesu pisa pan la sape “Na nanua rui, in na nesitom ña kata kinanena nasitoñalen natamaliaena nene. Na nene kau kinanena maro nini, naña ita ga tekina lele taaga, ana siraunia, nekilia neva ga e kiau pog m̄arera na wa. ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, kilaparavi nini kana kinas pisayu natamaliaena. Ana yoko in na ve nakan re si narui, vano vano-o tol pogos naña kiau natamaliaena imi máliv e yomarava nini, e pogos naña nasuñenena kiena ne Ntewa imi.”

¹⁷ Ana naga mlarar piala tai, pisa potenan pa Ntewa, ana pisa pan la, sape “Ala nanini, ataron werewere van amiu, amunia. ¹⁸ Nanene komin naña siar nanagane, in na yoko ve nomun re si kuruta na munena, vano-o tol pogos naña nasuñenena kiena ne Ntewa imi.”

¹⁹ Ana naga mla kala kilaparavi tai, mlenin pisa potena pa Ntewa, kawewowaia pisape “Naga nini tasneu ne, naña netamãan pan amiu. Ana yoko kam m̄ena ga monar akila ve sanene, sa naña kiamiu nasitoñalinena.”

²⁰ Ana siraunia, pogos naña akina pae, naga kila ke sina sa naña kila e kilaparavi sumo, mla piala na munen tai, pisape “Piala nini naga sane kile na kau kuruta naña yoko lau vanon amiu, vena visirluaen naviranarena viu kiena ne Ntewa amio amiu. ²¹ Ana sur viowa tai, yar naña yoko vielua inu, naga ita ga tai naña tekina ke lele taaga nagane. ²² Yoko inu Narina ne Yeririna monar nemare ve sa naña apisaar kemua nanua sumo rui, ana yar naña yoko vielua inu, sineu miye ke nagane, yoko viowa manene vania!”

²³ Ana pogos naña amloge, asuñã apiuviun tan la asape akilali naña alual lala ai naña sitom ke sape kila sanene, ana pe añal re poli.

?Ane yoko ve kiela nasumonena?
Matiu 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ Ana e pogos nene, veveyuen tai molue likan nalogena lala, sape lala ai naña yoko la monar avisu naga sane naga to laa metavan la sane, ve kiela nasumonena.

²⁵ Ana Yesu mloge, pisa pan la, sape “Ita tekilia p̄elaga kiena ne yerkawa na yomarava la nini rui. Parin suñe lala la ape navisuaren kiela yeririna lala, a nasumonena lala, yar la monar avatanon la, ala kia naña tometava van la, avio la avisave ‘yar navisuar itaena.’

²⁶ Ana kam na kiau nalogena lala, monar ve akilali re sa naþa aim ave yerkaawa na yomarava nini. Kam yar tai naþa pona apisa ke asape naga pe yerkaawa, yoko monar imi ve tokakin amiu, sa naþa pe pras maro. Kam yar tai naþa sape naga ve kiamiu nasumonena, monar imi ve sa yar na iila amiuena.

²⁷ “E pogos na kinanena, yar tai naga toþa ga sane kikinana ga, a yar taþena naþa þar ke kana kinanena pimi pania. Ana lalua nene apisu sane ane pe yerkaawa, naga mon manene laa metava? Lelaga kam akilia mþaga, ana in na pe sa re naga po, in na nepitom e yomarava nini sane naga naþa kila yuþaena, miila yar taþena lala a kila po pan la.”

Yesu pisaar nalaena pan la

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape “Kam nene, nepisu amiu sane kam na sane amiilar inu po e pog mþarera la naþa netolia, pimi tol nanagane. ²⁹ Ana sa naþa arimau mligan inu nepe suþen kiena yo, in mþena nevisa van amiu sanini nevisir plan amiu aim ave narin suþe lala e kiau yo la nene. ³⁰ Sanene, yoko kam ke narui kam naþa yoko ato si tano amio inu, tekinana lele taaga loyuþa e kiau nasuþenena, a yoko kam mþena atotano e lele na totanoena naþa mon metava vena visuaren lus lual-ima taaga pa lua nene nae Israel.”

Yesu pisawal naþa yoko Pita viro naga

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pis amio Saemon Pita, sape “Ake Saemon, ovisuar ruru ko. Yermare sinen kar amiu, sinenan sape kila kare amiu vaþisi, ana Ntewa taþan rui sape yoko naga kilali amiu ve tokak ga, kilia liþere naþa po vetan naþa piowa. ³² Ana in na nemlenwo amiu ke rui, in na nomþareran ko ke e kiau leniena nesape visae ko na ve sanape, ana yoko kioþa naviawaena taþatete

loru makea. A siraunia visae ko na oim owo ruru sina, owasuþe ko oimi, yoko ko na oim ove yar tai naþa silaga okila womla lala aviawa mþarera manene laa sane.”

³³ Ana Pita pisataþe Yesu, sape “Suþe, visae akoven ko ova e yuþa nakoena, yoko in na nemio ko woga ga. Pona akila mþa van ko vano-o ova otol marena, ana in mþena nekekarana ga naþa italu.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, sape “Pita, nevisa sur na lelaga van ko, sane yemalo ga nini, ve lakaporo kokoreko re wa, yoko ovisa kotalia inu yam ve telu, ovisave ko na omninue in nena ga.”

Pog mþarera pimi þarpo yo rui

³⁵ Ana Yesu piun tan la, sape “Kam na asitomþal ke nanua ne, pogos naþa nemligan amiu apa amlologo kar ga e yo la nene. In na nepisa pan amiu nesape ve awar re sur laþas amio amiu, sane taga na varu, pona karo, pona kulus nen lamiau taþena, pona sur la ne sanene. ?Ana sanape, kam na apisu limamiau plasan sur laþas, pona peraga?”

Ana apisataþea, asape “Suþe, pe limamimi plasan re sur tai poli.”

³⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga, naga ke narui. Ana nanagane, tesike e pog taþena nini narui. Nanagane, yar naþa kiena taga na varu, pona kiena karo toþa ga, yoko warar vano. Yar naþa pe kiena playu na mara re poli, popon wilwilin lua mþana kulkota ana la kana kilavaru, va ul kiena playu na mara tai. ³⁷ In na nepisa nene pan amiu, komin nasiriena wa nasumo lala naþa la apisayu inu, apim aþalþaliv ape lelaga narui, pano-o tol visena naþa Aisea pisa, naþa sape

‘Akila pania sa ga naga mþena pe yar viowa ga tai naþa kilakilaro ke navisaluaena.’ ” Ais 53:12

³⁸ Ana nalogena lala asuþa asitom veve ke ga visena kiena Yesu e lepas na playu na mara nene, ana asape

“Suḗe, opisu ke ne, nanini kieta playu na mara lua nini.”

Ana Yesu pisu sane la pe akilia ruru re kiena visena poli, ana sape “E, tepisayu sur nene torok narui.”

Yesu pa mlen ma Ketsemani ma meta e Kunus na Purolip lala

Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹ Ana Yesu la amligan yo na ma metava nene, ana sa naḗa kilakila ke ne, naga mialoro pa tol Kunus Na Purolip lala, naga amio kiena nalogena lala. ⁴⁰ Ana pogos naḗa atol yo naḗa Yesu pava ke ea, amap ea, ana pisa pan la, sape “Kam na monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru.”

⁴¹ Naga pisa pa sanene pan la, ana mligan la, pa laa perinan laa sane, ana kinai mlen pa Ntewa. ⁴² Naga mlen sanini, sape “Awis Ata, visae okilia okila woga ga, olalua piala na loge viowaena nene vetan inu ve nomun re. Ana ve okila re kiau nasinenanena, okila ga sa naḗa kioḗa.”

⁴³ Ana e poglis nene Yesu mloge urmi pan paḗisi, ana apisu navisi tai mligan ma e peni pitomi tano, pitomi miila naga vena naga ḗarera sina. ⁴⁴ Ana Yesu suḗa mloge piowa paḗisi, sitom ḗele narui ana mlen ḗarera laa sane, mlen ḗa pano-o kana ninena sigariga sane kuruta kekapili e porotano.

⁴⁵ Ana pogos naḗa mlen pae, suḗal sina, ḗasuḗe si pa puna nalogena lala, ana pisu naḗa nasineyeena ḗe la rui, amiyuḗaen ke ga momalena narui. ⁴⁶ Ana naga pis malum kilapege la, sape “?E, amomalion ke ya ne? Popon asuḗalu, akila ve sa naḗa nepisa pan amiu rui. Kam na monar alen veḗa nakilaliena lala ve aim re akila amiu aloru.”

Sutas la apim atarar Yesu

Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yoane 18:3-11

⁴⁷ Ana pogos naḗa Yesu pis ke pan la wa, apisu ga pupia ḗegas nen

yeririna tai apim akaten la, apisu naḗa yar tai sumon la apim ke lavis narui, nanene na lala yar ga na sumo tai, naḗa Sutas. Ana Sutas mial pimi lavisin Yesu, kutararia ana mun pipina. ⁴⁸ Ana Yesu pis ḗesan pania sape “Sutas, omun pipiu sanene na pogaga, ana komin ya ne osape owilwilin inu Narina ne Yeririna e mrapa na sanene?”

⁴⁹ Ana la naḗa ape kiena ne Yesu naḗa asuḗalu asike lavisinia apisu kilale ya naḗa Sutas la asape akila, la apiun tan Yesu, asape “?Suḗe, sanape, tete la e kieta playu na mara lala?”

⁵⁰ Ana Yesu pe pisataḗe re poli wa, ana nalogena tai suḗalu, ḗerelua kiena playu na mara, mligan pan tai tea, naḗa naga yar kiena ne ḗarin yar wa, ana tetereria ga, telua kiligana na ḗamarua pano.

⁵¹ Ana Yesu pis pania, sape “!E toko! Ita ve tekila re si sanene van la.” Ana naga tol si lelen kiligana yar nene, kila ruru sina.

⁵² Ana kira pisu yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne lokul lala na yuḗa ḗana Ntewa, amio nasumonena taḗena kiena ne le Yu lala, naḗa la ḗena apiminia, pis pan la, sape “?Sanape na aḗar kiamiu playu lala a kiamiu plaki la sanene? ?Pona kam na asitom ke asape in na yar tai naḗa nepinau ḗarera pona nomḗeḗe yaru? ⁵³ Nanua sumo, e legiena punu ga, in na nesisike nemio amiu e Yuḗa Wa silaga pano-o, ana komin ya ne kam na pe apim re lavisin in poli vena atarar inu e pogos la nene? Ana nepisu sane kam na ape yar na yemalolo, naḗa apim amio namareraena na yemalolo taḗena lala, a nanagane kiamiu aora nena napo.”

Ana apim atarar Yesu aḗere pano.

Pita piro Yesu

Matiu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yoane 18:12-18,25-27

⁵⁴ Ana atarar Yesu, aþere þasuþe amio la apano, apa loyumuña e kove kiena ne þarin yar wa. Ana Pita mēna mial tapolou ga taveve la e pogos nene, pe pa re lavisin la poli.
⁵⁵ Ana pogos naþa apim loyumuña e kove nene, laþasa apa akila kapi pivaga vena ategania, ana Pita mēna pa totano amio la.

⁵⁶ Ana la asumña narui kapi pivaga tegoli marana Pita, ana sira mēe na yumuñaena tai naþa naga sike amio la, naga pisu kilalea, sape “!E, avisulia! Yaru nene, naga mēna lala yar tai naþa silaga taveve yar naþani!”

⁵⁷ Ana Pita pirovia, sape “!Peraga, vineu! Nepisa ruru ke na pan ko ne, in na pe nekilia re yar nene poli.”

⁵⁸ Ana pe piavi re poli, yar taþena kira pisu Pita, pisu kilalea, sape “E, ko mēna tai nene naþa.”

Ana Pita pisatamea, sape “Peraga, mara.”

⁵⁹ Ana asumña ga aora si taaga þarovia, taþena pimi pilagan manene ke sina ga pan la, sape “Nevisa ruru van amiu, yar nene naga miaialor kemua amio yere Kalele nene nanua rui. !Apisu ke ne, naga mēna pe yere Kalele ruru nena napo!”

⁶⁰ Ana Pita pisatamea, pisa kotalia la ke sina ga sape “Peraga, nemninue nena sur na opisa ke ne.”

Ana pogos naþa Pita pisa ke visena nene wa, lakaporo kokoreko.

⁶¹ Ana pogos naþa lakaporo kokoreko, Suþe pilon þarina kira pimi pisu manene Pita. Ana Pita sitomāl si visena kiena ne Suþe naþa pisawal þesan pania, naþa sape “Nevisaar nena van ko, e yemalo na legiena ga nene, pogos naþa lakaporo pe kokoreko re poli wa, ana yoko oviro inu yam ve telu narui, ovisave ko na omninue in ga.” ⁶² Ana Pita mloge piowa paþisi, pa vanua, tagi na tagi.

Yeririna lala kiena ne þarin yar wa akila kare Yesu paþisi

Matiu 26:67-68; Mak 14:53-65; Yoane 18:19-24

⁶³ Ana la naþa atarar ke Yesu e pogos nene akila piowa pania, apisa karea, asuia, ⁶⁴ akila mña pano-o apiwo marana vena ve kirava re sina, ana pogos naþa asumña amlipa ke naga, apiai pania apiun tania asape “Ei, apisa ke asape ko navisawalena tai, a ko ovisawal lia, ane mlipa ko ga na wa.” ⁶⁵ Ana akila mña sanene panpano-o, apisa kare naga paþisi.

Atar Yesu pa e pupia kumali kiena ne yerikawa kiena ne le Yu lala

⁶⁶ Asumña ga sanene pano-o mrae pa metava, ana nasumonena kiena ne le Yu lala, sa naþa pupia yerikawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, apim lele taaga e kiela pupia kumali. Pogos naþa apim pa e lele taaga narui, aþere Yesu pa sumāl se marala. ⁶⁷ Ana apis pania, apiun asape “Visae ko ope Navisaarena kemua lelaga, naþa le Yu lala akiravan ke asape yoko naga monar imi, sinemimin mesape ovisawal ruru van imimi nanagane.”

Ana Yesu pisatame la, sape “Nekilia nevisawal van amiu, ana visae nevisa, pona taþatete akekaran naþa alelaga e yo. ⁶⁸ A sineun nesape in mēna neviun sur laþas tan amiu, ana visae neviunia, yoko kam na taþatete mēna avisatame yo. ⁶⁹ Ana sur tai naþa in na nekekaran nesape nevisawal van amiu, nevisa sanini, nesape ‘Siar nanagane, yoko ve sa naþa Tusi Wa pisa rui, naþa sape yoko Narina ne Yeririna va totano ma metava e lepas na þamarua puna ne Ntewa na pupia namareraena.’ ”

⁷⁰ Ana pogos naþa amloge visena nene, apiun tania, asape “!Ke, ya ne sa nene! ?Opisa ke osape ko ke naþa ope Narina Ntewa narui?”

Ana Yesu pisatamea sape “Naga ke narui, sane apisa ke ne.”

⁷¹ Ana pogos naña la asumña apisu naña Yesu pisa ke sape naga pe Narina ne Ntewa, sinela mimi, apisa sanini, asape “Yar nene pisa sanene, tepisu kilale ruru sane pupia veveyuena mñeke ga e naga rui. Yoko ve takale re si yar tañena la kiena visena imi visawalia, naga kiena visena ga mliþere sina naga rui.”

23

Aþere Yesu pa puna ne Paelat, þarin suþe nae Rom naña pisuar ke Israel

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yoane 18:28-38

¹ Ana li na kumali kiena ne le Yu lala, amloge pa visena kiena Yesu rui, ana asumñalu akuspran la e pupia þegas tai, aþure Yesu pa sumñal se marana ne Paelat e kiena lele nalipereena. ² Ana apis pa Paelat, apisawal sur la mok paþisi pania naña apisayu Yesu. Asape “Yar nene, naga sumña kila kare ke sitomena kiena ne yeririna lala e kiamimi purvanua, sumña pisaluþar la ke sape ve aul re si takis va kionña yerkawa nene, Parin Suþe Sisa nae Rom, a naga ga sumña pisirlua ke naga sape kus kia naña Navisaarena, kila sane naga ve kiamimi þarin suþe keviu. Sur la nene, imimi na mepisu nena e kilamaramimi.”

³ Paelat miyagogon pae kiela visena, ana piun tan Yesu, sape “Ko towe ovisali kionña. ?Lelaga kemua naña ko ope þarin suþe kiena ne le Yu lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamnea, sape “Naga ke narui, nane opisa ne.”

⁴ Ana Paelat miyagogon visena kiena Yesu, ana pe mñal re naña naga kila sur tai piowa po, ana pisa pa pupia yar wa lala amio kiela yeririna lala, sape “Yar nene, e kiau navisuenana, naga mesmesu ga, naga pe kilaro re navisaluaena tai poli.”

⁵ Ana la pe sinelan re logen visena kiena ne Paelat nene poli,

ana la akila ga sane sur na vi-tañilena, amñareran manene pania, asape “Peraga, yar nene na piowa ga. Naga sumña miyuyur kare sitomena kiena kiamimi yeririna lala, a sumña mlologo ke pan la e yo kar ga la ne e yo punu ga, siar gar Kalele, pimi þar make yo Yutea, pimi tol pupia pulkumali nene rui.”

⁶ Ana pogos naña Paelat mloge asape Yesu siar kiena yumñaena gar Kalele, piun sape naga pe yere Kalele naapo pona peraga. ⁷ Paelat piun sanene komin naga pe pisuar re lepas nae Kalele po, ana þarin suþe tañena naña Erot naga pisuar ke yo nene, a pogos naña apisawal pa Paelat asape Yesu naga nae Kalele, naga pisa pan la sape yoko monar aure naga va mñalivin nena Parin Suþe Erot e kiena lepasa. Ana e pogos ke nene, ana Erot mñena pimi mialiali ke Yerusalem rui, ana aþere ga Yesu apa apisuia.

⁸ Ana pogos naña Parin Suþe Erot pisu kilale sape Yesu nene, kekaraniania komin naña mloge pa kiena suniena rui, kila sane nakonua rui naga sinenan sape visuia ana peraga, ana naga sitom ke sape nanaganane narui, pona visu Yesu kila kile tai van yo. ⁹ Ana naga sunli amio Yesu, piun veve sur la mok pania, ana Yesu pe pisatamne re poli, tomña ga sane, pe pis re poli.

¹⁰ Ana e pogos nene, pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, la mñena asumñal asike ga lavis, apis keviu apisawal ke sur lala e lepas kiena ne Yesu. ¹¹ Ana sur la nene akila Erot amio kiena yar na mara lala pe sinelan re si Yesu po, akila piowa pania, apisalele karea þisa. Sirau-nia amiyen kulmrae nowo mñana ne þarin suþe ea, vena avitalia, ana akila mña sanene pano-o, yoko Erot mligan si þasuþe pa pa Paelat vena visuvevea.

¹² Ana sumon sur la nene, lalua nene Paelat amio Erot lalua ape erau viowa ga, ana siar e poglis

naña lalua amiyumãe si lele taagan liþereen Yesu, ana þere si lalua apim ape erau wo sina.

*Yesu sumãl si se marana ne Paelat
Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15;
Yoane 18:39-19:16*

¹³ Ana aþasuþe la si apim e yo kiena Paelat, ana naga pio viraviran pupia yerkaawa wa lala amio suþe lala a yeririna lala sape aim avisuia.

¹⁴ Ana pogos naña apim loyuma, pis pan la, sape “Naña aþere þesan yar nene pimi sumãl se marau, kam na apisawal asape naga pilon kare lue ga sitomen kiena ne kiamiu yeririna lala. Ana nepiun sur laþas tania, sa naña kam na amloge, ana in na pe nomãl re sane naga kila sur la naña apisa poli, nomãl sane naga mesmesu ga. ¹⁵ Ana nemligan pa pa Erot pisuvevea, ana Erot pe mña re sur tai e poli, ana mligan sina pimi pan inu. Pogaga, kiau naliþereena naga sanini, sane naga pe kila re nena sur tai naña monar maren poli. ¹⁶ Visae sanene, yoko in na nekila ga sanini vania, nekila ga naña awea, yoko aligan si vano, kilia wasuþe si va e kiena yo.”

¹⁷ Ana komin naña e pogos nene naga pe pogos na kilaen pupia þaþagena kiena ne le Yu lala, asitom ke asape sa naña Paelat naga kila ke silaga, yoko naga monar ligana lua si yere Yu tai naña apuarar meke e kiena yuma na loge viowaena. ¹⁸⁻¹⁹ Ana poglis nene lala yar tai naña Paelat þuarar ke ga wa, naga yar naña Paraþas, naña nanua sumo, naga þere yar taþena laþas akila sur piowa tai gar Yerusalem pa yar na kilaen mara lala nae Rom, aþe monar la, ana Paelat koven pa e kiena yuma na loge viowaena.

Ana pogos naña apisu sane Paelat sinenan sape ligana lua si Yesu molue, apion manene pania, asape “Toko, toko! Imimi na sinemimin ga Paraþas wasuþe si imi van imimi. Yar nene, mesape olalua ga kiena malena.”

²⁰ Ana Paelat yepen mavi, naga sinenan sape Yesu na molue koren ga sa ga ne va si vanua, ana kilali naña pis sina ga pan la. ²¹ Ana la ato ga metavana, apionia asape “! Osuaria, osuar e laki torovia!”

²² Ana Paelat pis pan la yam telu narui, sape “?Ana komin ya ne, naga kila ya ne piowa? In na nepisuveve make sur la rui, ana pe nomãl re sur tai piowa teke e naga po, naña naga kilia marenia. Yoko nekila awe ga naga, yoko aligan si wasuþe va uma.”

²³ Ana la apisatame si Paelat, apion manene laa pan sane, amareran asape Yesu na monar va e lak torovia, ana akila mña sanene pano-o atauluia.

²⁴ Ana yokorena Paelat mla kiena naliþereena, pisawal pisape naga tamãn ya naña la apiunia. ²⁵ Yar naña sike e yuma naloge viowaena komin þelaga na kilaen mara amio þelaga na wenãren yaru, Paelat tamãn naga molue si pa pan la, sa naña la apiunia. Ana e lepas kiena ne Yesu, naga pisawal sape yoko kiena yar na mara lala akila vania ve sa naña le Yu la sinelania.

*Aþere Yesu pa e yo naña Kalþari
Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32;
Yoane 19:17-27*

²⁶ Ana la aþere Yesu pavini, amiyal apa e lele na suaren naga e laktorovia. Poglisa naña apa ke narui, amãl yar tai pa yomãrua þasuþea, yar nena naga Saemon naña nanua sumo naga nae Saerin, ana amareran asape naga kus laktorovia kiena ne Yesu, ana amligan e purkaunena, ana taveve Yesu vavini.

²⁷ Amiyal apa ke sanene, ana poglis nene yeririna taþena mña la mokliu naña ataveve ke Yesu, naña sira la moki, naña asumã atagililue amio pupia sineyeena. ²⁸ Ana Yesu mloge mña kiela visena na loge viowaena lala, ana kira þatau pisu la, pis pan la, sape “Sira re Yerusalem lala o, ve atagin in re

si sanene. Visae sinemiun tagena popon atagin amiu ga, pona narimiu lala. ²⁹ Nepisa sanene pan amiu, komin naña pog m̄arera tai pimi ke ne naña yoko yar la ne asuwal pog nena yoko avisa sanini, avisave ‘! Visae sira la ve kala sisi re ga rui! A wo manene laa sane visae ve awar re sisi la ne amun ke yu ne, komin e pogos nene yoko m̄arera manene laa van ita temio narita lala.’

³⁰ “A yoko pog nene imi viowa manene laa van la vano-o asum̄alu atag va tavie lala a kunus la avisave ‘Awis, aloru akoar imimi, akove moñar imimi, asinwo imimi.’ ³¹ Monar avisuar rurua, komin nanagane na lak memaena ke ga wa ana akila ke m̄arera manene pan inu rui, ana siraunia va m̄a sanene vano-o visae lak imi mano pae, yoko akilia akila viowa manene laa sane van amiu.”

Asuar Yesu e laktoria

³² Ana e poglis nene, apuarar ke m̄ena yar lua nakilaroen navisaluaena, ana añere lalua nene amio Yesu, vena awem̄ar la amio naga. ³³ Ana amial m̄a apano-o, apa atol kana yo nene, yo tai naña apio asape “Yo na puriu na ãarin yaru.” Ana la atarar Yesu, asuar naga e laktoria, apisirlua su lika, ana asuar yar na mlamulena viowa lua nene, apisirlua la tai se ãamarua a tai se ãameli.

³⁴ Sa nene narui, Yesu telan m̄eke e lak torovia, ana pis pa Ntewa, pisape “Ata, awis oviewo la nene. La pe apisu kilale re sur na akila ke ne poli.”

Ana siraunia li na mara la asum̄a ga, akila sur sa naña amlil m̄apila, vena luallen lala ane yoko war kulmrae m̄ana Yesu tai, a ane war tai.

Apitalia kare Yesu ãisa

³⁵ A yeririna tañena la asum̄alu asike laa perina, asum̄a apisuar ke ga, ana kiela nasumonena lala apis piowa pa Yesu, apisa karea, asape “Akira avisu yar naña! Asape naga tamalia yar tañena la mok rui, ana

nanagane na sanape? Asape naga pe Navisaarena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar tanea tai naña Ntewa mligan pimi. Visae sanene, popon tamalia towe laa naga narui!”

³⁶ Ana yar na mara m̄ena lala apisa karea, apim akian kuruta namunena naña melkalka pania vena munia, ³⁷ asape “!Visae ko ope ãarin suñe kiena ne le Yu kemua la lelaga, sa naña apisa ke ne, popon otamalia ko nanagane!”

³⁸ A e pogos nene asiri navisak ilaleena tai, asuar to meta e laktoria to metavan ãarina ne Yesu, naña sape “ãarin Suñe kiena ne le Yu lala.”

Lalua na kilaroen navisaluaena apis pa Yesu

³⁹ Ana e pogos nene, lalua naña atelan la asike meta e lak torovia amio Yesu apis pania. Tai pis piowa pania, sa ke tañena lala, sape “?Ko ope Navisaarena naña, po peraga? ! Popon ovitañilin otamalia ita!”

⁴⁰ Ana tañena pis pania pialuñaria, pisape “Mara, nanagane kieta pogos na marena narui, ana ko na pe opatanon re Ntewa poli wa. Ita telu nini, naliñereena naña akila pan ita naga taaga ga, ⁴¹ a e lepas na ita lua, mesmesun ga napiowaena naña ita lua tekila, ana e lepas na puna, naga pe kila re nena sur tai poli.”

⁴² Ana pis pa Yesu, piun tania, sape “Yesu, pogos naña oim ove ãarin suñe owasuñe ko sina, awis, ve sinem̄a ãesan in re.”

⁴³ Ana Yesu pisatam̄ea, sape “Nevisaar van ko, legiena ga na ãane, yoko italua tesike e kieta yo wo.”

Yesu mare
Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41;
Yoane 19:28-30

⁴⁴ Nanagane pimi tol kolpae narui, a siar e pogos nene mrae tego re si po, kila narui yemalolo kalo make ga yo nene, mon m̄a sanene pano-o tol mrae telu yepekilavi. ⁴⁵ Ana

siraunia, kulmrae naþa telan mēke loyuma e Yuma Wa mana Ntewa, naþa kilawo yo wa naþa pe yo wa paþisi, naga purþa lepas lua. ⁴⁶ Ana e pogos nene, Yesu pio maro sape “Ata, neligan ninuu e lumoma.” Pio sanene narui, ana þere maron kiena yalua marþan top.

⁴⁷ Ana pogos naþa yerkawa kiena ne yar na mara lala pisu sur la nene, naga pisirlua kia kiena ne Ntewa, sape “!Lelaga naþane, yar nene naga pe yar mesmes ga naþa!” ⁴⁸ A þina la naþa apim lele taaga e yo nene, la mēna apisu make sur la nene naþa akila pa Yesu, pe nasineyeena pan la paþisi. Ana siraunia aþasuþela sina, amial apano amio pupia naloge viowaena, apa si mēla uma lala.

⁴⁹ A þegas nen yeririna taþena mēna lala asike e pogos nene, la asuþalu asike laa perina sane, asuþa apisu make sur lala. Naga nene erau kiena ne Yesu lala amio sira la naþa amolue gar Kalele nakonua rui, ataveve ma Yesu pano-o pimi tol yo nene, ana la mēna apisu marena kiena ne Yesu.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yoane 19:38-42

⁵⁰ Ana yar tai, naga nae pulkumali kiena ne le Yu la naþa Arimatea, kiena kia Yosop. Naga pe yerkawa tai na pupia kumali kiena ne le Yu lala gar Yerusalem, pe yar mesmes tai naþa kiena þelaga po paþisi.

⁵¹ Naga tai naþa sinenan manene sape popon sa nasuþenena kiena ne Ntewa imi, ana nanua pogos naþa apisayu ke asape akila ya ne va Yesu, naga taaga kiena sitomena pe sa re nene poli, naga kilali naþa pisaluþar la sape ve akila re viowa vania.

⁵² Ana pogos naþa mloge asape Yesu mare rui, naga pa suþal se marana ne Paelat, piun tania sape kilia kus tasnena ne Yesu. ⁵³ Ana Paelat tamān pania, ana pa kuslua tas-

nena ne Yesu e laktorovia, mliluar e

kulmrae, kus pa mligan ruru mēke loyuma e puluve viu tai naþa ate mare ga na wa, pe amliganli re yar tai mēne poli wa.

⁵⁴ Ana legiena na marena kiena ne Yesu nene naga e Praere, sa naþa pe legiena na kila ruruen sur lala na Legiena Wa. Ana mrae pito ke narui, lavis ke Legiena Wa siar ne, naga nene e ruru nena e pogos naþa mrae pito kovio. ⁵⁵ Ana sira la naþa nanua ataveve Yesu siar gar Kalele pimi tol kiena laktorovia, nanagane pogos naþa akus tasnena pimi, ataveve sina. Ataveve pimi tol kana yo na nasiniena, ana apisu naþa amligan mēke e puluve.

⁵⁶ Ana apisu pae, aþasuþela apa si uma vena akila ruru ponotaninu lala sa naþa maþes amio pomat. Atol yo uma, ana Legiena Wa siaria, kila narui pe pogos re si tai pan la naþa ava avaia tasnena ne Yesu poli. Ana asuþa ga uma sanene, sa naþa navisaluaena pisape monar akila e legiena wa.

24

Puluve koren ga mēke na

Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yoane 20:1-10

¹ Legiena Wa þaro pano, ana kana legiena taþena na peni, naga legiena þesa na legiena olua. Ana kolulag kona, sira laþas nene aþar ponotaninu sa naþa pomat amio maþes naþa akila ruru pa rui, amiyal apa e puluve naþani vena avaia ruru tasnena ne Yesu. ² Ana pogos naþa apitom atol yo, amāal naþa pupia kilavaru na kilawoen puluve nene, amelilivin lua rui, ³ ana apa loyuma, amilan naþa tasnena ne Yesu kovio rui.

⁴ Ana asuþal ga asike narui asitom wele ma pano-o amilan naþa yar lua asuþalu asike amio la. Lalua nene mēla kulmrae la miyuwowo naþa miyuwowo ruru nena naapo.

⁵ Ana sira la naþani amaraun naþa

akira avisu lalua nene, ana akina tanon lalua, p̄arila tau pito e porotano. Ana lalua nene apis pan la, asape “E, sira lala, taṗatete alual yar na malena e yo na marena. ⁶ Naga pe mon re si e nini poli, Ntewa pisirlua rui. Amiu asitomyuli sina ya naṗa naga pisawal pan amiu, pogos naṗa naga sike amio amiu nanua gar Kalele, pe apim re e nini poli wa. ⁷ Naga pisa sanini sape sa naṗa naga pe Narin Yeririna, yoko monar atam̄an naga va e limana ne li viowa lala, ana yoko asuar naga va e laktorovia, ana siraunia, e kana legiena natelu, yoko sum̄alu mal sina. Nane visena ke nanene narui naṗa naga pisawal p̄esan pan amiu.”

⁸ Sira la amloge narui, kila la asitom̄al si visaarena naṗa pisa ruru pan la pisape yoko naga kilia mal sina. ⁹ Ana asitom̄al sina, amligan yo nene aṗasuṗela, apa apisu nalologena la lualima taaga pa taaga amio lala taṗena lala. Sur la naṗa apisu e puluve apisayu meraravan pan la, ¹⁰⁻¹¹ ana la pe amlelaga re e poli, apisu sane sira la nene asun wowe ga.

Ana sira la naṗa apisu suri la nene, kiela kia la sanini: Maria nae Maktala, Soana, Maria naṗa anenane Semes, amio si sira taṗena laṗasa.

Pita kiriri pa pisuveve puluve

¹² Ana Pita ga naga taaga sine nan sape visuli sur nene pe lelaga pona peraga, ana naga sum̄alu, kiriri pano, sinenan sape visuveve yo loyuma e puluve. Pimi tol yo nene, pulu pa loyuma, ana pisu ga kulmrae la sike na, tasnena Yesu kovio. Ana pa si vanua, mial si p̄asuṗe pa uma, suma sitom liluenia sape sur nene na sanape ne, pona kana kinas na ya.

Nalogenala lalua amial apa gar Emeas, apitawe Yesu

¹³ Ana siraunia, e ke ga e legiena nene, la ke ga lalua amligan Yerusalem, sinelan asape ava e narin pulkumali tai, kiena kia Emeas. Mraplepa na vaen e yo nene pe piavi manene re poli, sur sane tasme lualima. ¹⁴ Ana pogos naṗa lalua amial apa ke narui, lalua asuma asunyu manene laa sur la naṗa p̄aro pa rui.

¹⁵ Asunlilue ma sanene apano, ana Yesu mial pimi piear la, amialpil amio apano. ¹⁶ Apisu naṗa mial ke amio la, apisu sane wolawa ga tai, komin naṗa apisu kilale p̄ele naga.

¹⁷ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Kam lua amial ke sanene asunyu liluen ke ya ne?” Ana pogos naṗa naga piun sanene, aparurula, asum̄alu asu, marala piowa ga sike narui.

¹⁸ Ana lala tai nene, kiena kia Kleoṗas, naga pisatame Yesu, pisape “Yar la mok liu na yo kar ga la ne, asuma amialiali ke Yerusalem e pogos nene, ana pona ko ga taaga manene ga pe omlogeyu li re pupia sur la ne kakate mare ga yo na wa?”

¹⁹ Ana Yesu piun pisape “?Ana ya la ne sane opisa ke ne?”

Apisatamea, asape “Naga nene e lepas kiena ne yar nae Nasaret naṗa, Yesu. Naga pimi, pe navisawalen tai, kila kile la mok liu na kiena pupia nam̄areraena, mlologo, a pian ruru yeririna la po paṗisi, kila sanene sinelan naga keviu, pano tol maena Ntewa na Mava pisawal sape kekaran naga paṗisi. ²⁰ Ana siraunia, nanua ga yemlagi nakoneva, pupia yar wa lala amio kieta nasumonena lala sinela karia, aṗere ma naga pa e pupia kumali la pano-o amliṗerea, asape naga monar mare, ana apa asuar naga pa e laktorovia, mare rui. ²¹ Nanua sumo, kiamimi sitomena sike ga e naga, mesape naga ke narui naṗa yoko tamalia ita le Israel lala, yoko were plan ita vetan nam̄areraena kiena ne le

Rom lala, ana nanagane, sur la punu ga pa piowa si narui. Naga kovio petan imimi, nagane kana legiena telu narui.

²² “Ana sur si tai naña kila imimi memilan manene pañisi, ana mesitomyu kañaran ke na wa. Nagane kolulag pogos naña lakaporo kokoreko yam taaga, kiamimi sira lañas asumal apa si e puluve naña amligan tasnena ne Yesu menea, apavinin asape avaia ruru wo. ²³ Ana pogos naña apa aporu e yo nene, apisu naña tasnena pe mon re si e lelen poli, ana akirir si añasuñe la apitom pun imimi, apisawalia, a pe naga re ga nene poli, ana pisawal mēna asape apisu navisi lalua, naña apisawal asape Yesu mal si petan marena rui. ²⁴ Ana imimi lañasa sinelan asape ava avisulia, ana la apito e puluve, apisu sanena naña sira la apisa, pe aña re nena ga.”

²⁵ Nanene narui visena la naña lalua apisa pa Yesu, e pogos naña asumal ga asike mrapa. Ana naga mēna pis, pisa pan la, pisape “Aulai, kam punu ga kiligamiu la poñe ga. Navisawalena la apisawal sur la nene nakonua rui, ana sanape naña kam na pe amlelaga re poli wa? ²⁶ Pona akilia rui naña yoko Ntewa visirlua kiena Navisaarena ve pupia yerka e yomarava nini. Ana kam na pe apisu kilale re nena ga naña Nasiriena Wa lala apisawal rui, asape yoko monar akila Navisaarena loge viowa e sur la ve moki, yoko akila kare naga sumo, ñisi na Ntewa kilia visirlua naga, vena tol kiena pupia naurarena.”

²⁷ Ana Yesu sunyu ke pan la sanene, pian la pa re laa sane wa. Naga siar e tus lala kiena ne Mosis, pimi tol tus lala kiena ne navisawalena lala, sumña pisa meraravan ruru ke pan lalua nene sanape naña visena marua la nene sumña kiar ke ga naga, apisayu ke ga naga silaga.

²⁸ Ana asumña amialor si apano, pe piavi re poli apim lavisin pulkumali naña lalua apanon ke ne. Ana lalua

apisu sane Yesu sumña mlilu mrapa pa yalen silaga. ²⁹ Ana amñareran pania vena sike ne amio la wa. Apis pania, asape “Nagane na mrae pito ke narui, lavis pintaña ne. Oimi osu re omio imimi sumo wa, omñeke ga e nini.” Ana Yesu pa mñeke amio la.

³⁰ Asumña ga tol pogos na kinanena, ana apim lele taaga e yo na kinanena. Ana pogos na lenwoen kinanena, Yesu ga sumñalu mlarar kala kilaparavi, mlen pa Ntewa pisa potena pania, kawe wowaia pion pan la. ³¹ Ana pogos naña kila sanene, e nena ga e pogos nene sa naña kilamarala pike, apisu kilalea sane naga naña sike amio la ne Yesu ke narui. Ana apisu manene mña sanene, a yam plas ga kovio nena ga.

³² Ana lalua asumña apisayuia, asape “Suwala, tepisu kilale re poli e, ana kieta Suñe ga naña. Ana lelaga, naga nena ga, komin naña tesun lilue ke temio mrapa naña naga pisayu meraravan ke visena wa pan ita, kiena visena lala sa ga kapi kekan ke sineta.” ³³ Ana pogos naña akilia sane apisu marana ne Yesu rui, pe amomal re si poli, ana asumal ke ga, amial e pupia lepamiema añasuñe apa Yerusalem vena avisawal va lañasa.

Ana amñalivin la lualima taaga pa taaga naña asike e viorena wa, amio lañasa, ³⁴ ana lalua pe apis re pan la poli wa, ana la apis ñesan pan lalua, asape “E, pogos naña kamlua apa ga sane, sur tai pimi mñalivin imimi e nini. Visena nanua sira la apisa, lelaga kemua naña, kieta Suñe sumñalu molue petan marena rui, Pita ne nanene naga pisu e kilamarana.” ³⁵ Ana la mēna lua nañani asikol kiela visena, apisayu sanape naña Yesu mñalivin la mrapa, a naña la pe apisu kilale re poli, pano-o tol pogos naña kawewowa ga kilaparavi pan la.

*Yesu mñalivin kiena nalogena lala
Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18;
Yoane 20:19-23; Yuñaena 1:6-8*

³⁶ Ana pogos naþa lalua asumã asunyu ke sur la nene pan la wa, amilan ga naþa Yesu sumãl ga sike likan la rui, pisa pan la sape “Sumãare sike amio amiu.” ³⁷ Yesu pimi pula sanene, kila la amape yermare, ana amarau paþisi.

³⁸ Ana Yesu pisu kilale naþa amaraunia, piun tan la sape “!E, vanon ya ne asitom manene laa sanene? Ve sinemiu veve lua re! ³⁹ Avisuli lumãu amio lau, lelen ya na sike e la? !Apisuia, in ga nini! Aim atolili tasneu la komþasa, komin sur sane yermare naga pe puryun re poli a pe kilamãiu re poli sane tasneu nini.”

⁴⁰ Ana sumã pisa ke sanene pan la, kipian limana amio lana pan la vena akilia avisuia.

⁴¹ Ana e pogos nene, nalogena lala kiela sitomena miyumãe manene sanene, naþa akekara paþisi naþa apisu si Yesu, ana asitom þele towe ke ga wa. Ana Yesu pis ke sina ga, piun tan la sape “?E, apran kapi rui?”

⁴² Ana la amlega ika tai, manoa ga na wa, ana amla kinakinas tai pa Yesu, ⁴³ ana mlavia, kan ga e marala.

Yesu pis maro pa kiena nalogena lala

⁴⁴ Ana siraunia, Yesu pis pan la, pisape “Pogos naþa nesike nemio amiu nanua sumo ne, in na nepisayu visen la moki na lepas make ga na Siriena Wa pan amiu. In na neþar visena la e tus lala kiena ne Mosis, e tus lala kiena ne Navisawalena lala, a e tus na Yauena Wa lala, ana nesunã nepisa ke nesape visena ne la nanene narui, asumã apisayu in ke ga, a nesape yoko aim ave lelaga e inu ve ve piavi re. In na nepisa sanene pan amiu, ana nagane kam na apisu sur la punu ga nene apim ape lelaga e maramiu þisi narui.”

⁴⁵ Ana Yesu pian la pa laa sane, kila kiela sitomen la pa keviu li laa sane loyumã e kinas nen Siriena Wa la nene, ana sur la punu ga

pimi merarava ruru pan la. ⁴⁶ Naga pisa pan la, sape “Nane visen la nene kala kinas ne nanini narui, sane Navisaarena, yoko akila naga loge sinelae vano-o marena, ana e kana legiena natelu, yoko sumãlu mal si vetan marena. ⁴⁷ A siraunia e ga e kiena kia, yoko kiena yeririna lala asiar gar Yerusalem, a yoko amolue ava e yomarava wetelu, ava alologon va þegas nen yeririna make ga, avisawal van la avisave monar avilopu la narui, ana akilia atol naviewoena e kiela mlamulen viowa lala.

⁴⁸ “Ana kam la naþa apisu sur la punu ga nene e kilamaramiu, kam ke narui ava avisawal va yar taþena lala avisave suri la nene na lelaga. ⁴⁹ Yumãena nene naga pe yumãena mãrera tai naþa mãrera paþisi, ana yoko neligan namãreraena tai e amiu vena iila amiu atauluia. Namãreraena nene, navisaarena kiena ne Ata sike naþa yoko naga ligam molue ma e peni vitom kokonia amiu, ana sineun nesape nevisa van amiu, ve aur matan re pulkumali nini wa, ana monar asumãate mã e nini, vano-o atolia.”

Ntewa þerelua si Yesu pa ma e peni

Mak 16:19-20; Yumãena 1:9-11

⁵⁰ Ana pogos naþa Yesu sine nan sape ligam la, sumon la apito garo e narin pulkumali naþa Petani. Apitom atol yo nene, asumã sanene, pano-o Yesu þar plan limana metavan la, pisa ruru la. ⁵¹ Sumã pisa ruru la mã sanene pano-o, sumã siar mligan la palilue narui, pa si metava pa nena ma e peni.

⁵² Ana nalogena lala apisu kiela Suþe kovio sina petan la, ana akinai tano amlotunia, ana aþasuþe la si apa gar Yerusalem, naþa akekara naþa akekara. ⁵³ Ana asumã e nene pano-o, ana silaga e pogos na leniena make ga asumã apa amieluar ke Ntewa e mãana Yumã Wa.

Nane Lologena Wo kiena ne Yesu
Kristo naŋa in Luk nesiria, ƣisi e
nene narui.

**Lologena Wo Kiena Ne
Yesu Kristo Naþa
YOANE
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa Yoane Siriyuia*”, pisayu Yesu, sape naga Visena kiena Ntewa naþa pimi sike amio ita, pe yaru. Yoane sape naga siri tusi nini vena yaru la naþa auloia, akilia alelaga naþa Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaaria sape yoko ligan imi vena tamalia ita, a naga narina Ntewa lelaga. Naga siri sanene vena tekilia tetol malena e kia kiena Yesu, komin naþa temlelaga ea (20:31).

Suri naþa Yoane pisayu þesania, sape Yesu pe Visena naþa sike kemua nanua sumo, naga sike amio Ntewa. Tusi nini pisayu kile la naþa Yesu kila, naþa akilia aiila ita tevisu kilalea sane Yesu naga narina Ntewa naþa Ntewa pisaaria sape vitetalia naga imin tamalia ita. A siraun kile la peve taaga nene naþa Yesu kila, Yoane pisayu kala kinasa. Naga pisayu sanape naþa yaru laþasa amlelaga e Yesu ana atavevea, a yaru laþasa yepela mavin naþa alelaga ea.

E marana na keviu 13 pa tol marana na keviu 17, Yoane pisayu suri la naþa pimi e Yesu kole-malo naþa nasinekar la apimin vena atararia. E yemalo nene, Yesu pis ke pan kiena nalogena lala, vena akila ruru la asumate suri la naþa yoko imi tol la pogos naþa akila ke kiena yuþaena. Naga pisin mēna visena na visirplanen kiela sitomena la sumo, sumon naþa kiena nasinekar la apimi atararia.

E luasinen tusi nini, Yoane pisayu naþa nasinekar la apimi atarar Yesu,

aþure pa kumali apis pania, a sirau-nia apa asuar naga e laki torovia. Naga mare, a siraunia naga mali sina, a kiena nalogena lala apisu naga.

E tusi nini Yoane pisayu malena naþa ve uro re, naþa yaru kilia tolia e ga e Yesu Kristo. Malena nene siari nagane, a pimi ga e yaru la naþa amlelaga, asape Yesu ga naga pe mrapa, a pe purþesnen visena lelaga, a pe purþesnen maliena. A pupia suri naþa tusi nini pisayuia, naga þelaga kiena Yesu pogos naþa piyan ke yaru lala, pisayu suri la naþa yaru la akila pona amiyuþaenia e kiela maliena e legiena makega. Naga pis e þelaga na visena sanene, amio pakaiwa lala, vena kilaen totou naiilaen sitomiena kiena la naþa amloge, a kila mēna amloge sane naga mēna pa yaru saga lala. Naga pisayu suri la ne sane wii, kilaparavi, kapi vivaga, a yaru na visuaren sipsip amio kiena sipsip lala, a kilika naþa krep amio mrasa, vena vian kiena yeririna lala e leþas na kieta maliena amio naga.

Komþasnen tusi nini la na nini

Visena na sumo 1:1—18

Yoane Nakeena a nalogena þesa lala kiena Yesu 1:19-51

Yesu kila kiena yuþaena 2:1—12:50

Legiena maro lala kiena Yesu garu Yerusalem 13:1—19:42

Yesu mali sina a kiena nalogena lala apisu naga 20:1-31

Yesu mālivi sina pan kiena nalogena lala garu Kalele 21:1-25

Navisaarena naga to sumon nasi-iena na yomarava nini

¹ Na konua konua rui, e purþesia, naga naþa apio Purþes nen Þelaga kiena ne Ntewa naga sike amio Ntewa, a naga pe Ntewa. ² E pogos na siien sur punu ga, naga amio pa Ntewa rui, ³ naga miyuþaen yuþaena na kilaen sur punu ga. Pe sur re tai naþa naga pe miyuþaen re poli.

⁴ Malena na lelaga molue e naga, ana malena nene pimi pe sane yomerarava kiena ðegas punu ga na yeririna lala. ⁵ Naga pimi sa naða yomerarava na tegolien la naða asike e pupumalko, na yemalolo nene taðatete tauluia.

Yoane Nakeena pimi mlologon ke pisape yomerarava pimi ke rui

⁶ Siraunia, Ntewa mligan kiena yar tai pimi e yomarava nini, nane Yoane Nakeena. ⁷ Naga pimi sane yar na ilaena, vena visawalen yaru na yomerarava nene naga pimi ke ne, vena iilaen yeririna la punu ga akilia alelaga asape yaru nene naga pe yomerarava kiena ne Ntewa. ⁸ Sa naða, Yoane naga pe pe yomerarava re poli na wa, ana pe yar na visawalen ga.

⁹ Ana siraunia, yaru na yomerarava nene pimi kate e yomarava nini. Naga pe yomerarava nalelaga napo, ana pimi pe na ligan kiena yomerarava nene e malena kiena yeririna punu ga.

Yomerarava na yomarava

¹⁰ Yaru na yomerarava, naga naða sii yomarava nini, ana pogos naða pimi ea, ana yeririna na yomarava lala pe apisuluðar re si naga poli. ¹¹ Naga pimi ðes puna ne uña mña ne kiena yeririna la, ana la na mratava puna pe sinelan re naga poli. ¹² Ana la ga þasia akekan naga, amlalaga ea, ana e la ga nene punuia, naga tañan la vena akilia aim ave narina ne Ntewa lala. ¹³ Naga kila la apaeme sina yam luania, pe sa re naða sisi la na apaeme taveve lus na kuruta, pona nasinenanen sa yermene amio sira, pona sitomena kiena yeririna, ana apaeme sina taveve nasinenanena kiena ne Ntewa.

Purðes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna

¹⁴ Sanene na, Purðes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna

lelaga, pimi sike likan ita, ana tepisu kiena malena napo, pulen manene laa þelaga na lemamena amio þelaga nalelagaena. Naga pe nowo tanea wa mearu kiena ne Arimata, ana mepisu kiena pupia naurarena, kiena naga taaga.

¹⁵ Pogos naða Yoane Nakeena pisayu naga nanua ne, pisape “Naga naða nepisawal pae pan amiu, nesape naga yoko siraun inu, naga su metava, in na neto ga tano, komin naga mal nakonua laa sane, in na na nanagane ga ne.”

¹⁶ Naga pulen þelaga wo lala, ana silaga kila ke po pan ita paðisi, kiena pupia lemamena kila temlogelue ga po paðisi. ¹⁷ Nanua Ntewa pisirlua yermarua Mosis, þar ga kiena navisaluaena lala pimi pan kiena yeririna lala, ana Yesu Kristo, Ntewa pisirlua naga þar þelaga na lemamena amio visena na lelagaena pitomi e yomarava nini. ¹⁸ Ita yeririna lala pe yar re nena tai naða kilia Ntewa poli, pona pisu e kilamarana, ana yaru naða tolue ga e sitomena kiena ne Ntewa, lalua aparpran la ga veraga, naga ga pimi kila ita tekilia Ntewa amio kiena þelaga lala.

Yoane Nakeena mlologonyu Navisaarena

Matiu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Ana pogos naða Yoane Nakeena mlologo mña pano-o, nasumonena kiena le Yu lala nae Yerusalem la asitom veve ke paðisi sane naga miyuma ke sanape, pona naga pe Navisaarena, po naga ai. Ana la apitetalia yaru wa þasia amio yar keviu si þasia na lus wa kiena ne Livae, apim apiun petania asape “Ko na ai?”

²⁰ Ana pogos naða lala apiunia, naga pisawal ruru ga sur punu ga pan la, pisatame la, pisape “Peraga, in na pe nepe Navisaarena re poli.”

²¹ Ana la apisape “?Sanene na, ko na Yermarua Elaisa nanua sumo ne, ana ko omal sina, po pere?”

Nanene komin naña Visena Wa pisape naga monar wasuþe sina sumon Navisaarena.”

Ana naga pisatañe la sina, pisape “Peraga, pe in re nene poli.”

Ana apisape “?Pogaga, ana po ko na navisaluaena naña Mosis pisaar nanua yo rui?”

Ana pisatañe sina, pisape “Peraga rui.”

²² Ana la apiun ke sina ga tania, sape “?Ana ko na a si narui? Monar ovisa sur tai van imimi vena mekilia mevano mevisawal van la naña amligan imimi mepimi. Ovisawal ruru ga van imimi, sane ko na ai?”

²³ Ana kiena navisatanñeena e pogos nene sanini, pisape “Inu in na pulgo korena ga ne e yokorena nini, naña Navisawalena Aisea pisawal na konua rui. Ana pulgo nene pimi pe na visawalen sape: ‘Amiu akila ruru mrapa lala kiena Suþe e kiamiu malena!’ ”

²⁴ Ana lala þas naña asike e pogos nene, le Varasi lala, ²⁵ ana la apiun ke sina ga pan Yoane, apisape “Imimi memloge pa rui, ko na opisa osape pe ope Navisaarena re poli, pe ope Elaisa re poli, a pe ope navisaluaena re naña Mosis pisa poli. ? A visae sanene na, vanon ya ne ko na ositom osape ko na otorokin osun okekee lue yeririna lala sanene?”

²⁶ Ana Yoane pisatañe la, pisape “Inu, nakeena naña nekila ke ne e la nene, naga e ga e wii. A yaru taþena tai yoko imi kus leleu, naña naga sike pa likan ita rui, ana pe akilia re naga poli wa. ²⁷ Naga to laa metavan manene inu, sane in na pe netorokin re neva lavisin po, pona neyal nemio.”

²⁸ Ana lele naña apa ke ea na visuen Yoane, nane e norava lavisin kumali naña Petania, e wii naña Yortan lepas na vano, nane e yo naña Yoane sumña kee ke yeririna lala ea.

Yesu, narin sipsip nakuþaþaena kiena ne Ntewa

²⁹ Ana e legien taþena si tai, Yesu mial pa katen Yoane Nakeena amio imimi kiena nalogena la e yo naña mesike ea. Ana pogos naña Yoane pisa Yesu, pisa pan imimi, pisape “!E, amiu avisu yar na mial ke pimi namña! Naga, sa ga narin sipsip kiena ne Ntewa nawarplanen nakoarena na mlamulena viowa kiena ne yeririna lala na yomarava nini. ³⁰ Nanene naga naña nepisayu ke pan amiu nanua rui, nepisa nesape: Siraun inu, pupia yar tai naga imi naña sumon inu, to manene laa metavan inu sane, komin naga teke sumon inu. ³¹ Nepisa visena nene nanua, nemninue ga nesape naga ai, nemninue ga nesape erau ne nanene, ana nekilia ga nesape monar nekee ita le Israel lala e wii, vena kilaen naña tekilia tevisu kilale kieta yerkawa nene.”

³²⁻³³ Ana Yoane pisa meraravan pan imimi sanape naña naga kilia sape Yesu pe Navisaarena. Naga sape “Sa naña nepisa pa rui, in na pe nekilia re poli nesape naga ai, ana pe piavi re nena ga, Ntewa pis pan inu, pisa sanini, pisape: Visae ovisu kiau Ninuna Wa vitom ke tano, totano e yar tai, naga ke ga nene naña yoko kee yeririna lala e Ninuna naña kiau.

“Naga pisa sanene pan inu, ana pogos naña nepisu Yesu nene, nepisu Ninuna mligan ma e peni pitomi tano e naga, sa naña lomñe, pitomi koan e naga. ³⁴ Vanon sur ne na nene naña nepisuia, nekilia nevisawal ruru van amiu, sane pe lelaga ga, yar nene pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”

Nalogena lua na sumo kiena Yesu apim puna

³⁵ Ana e legiena taþena si tai na, Yoane Nakeena sumña ke ga wa e yo nene, sun ke amio imimi lua Antru, naña e pogos nene mepe kiena nalogena. ³⁶ Ana mepisu Yesu mial pimi þaro lavis pu imimi. Ana Yoane pisa pan imimi lua, pisape “!Amiu

lua avisu ke yar nene, naga sane narin sipsip na kuṕaṕaena kiena ne Ntewa!”

³⁷ Memloge Yoane pisa sanene, ana veraga ga mesumalu, memial mepa mesiraun Yesu. ³⁸ Ana Yesu kira ṕatau pisu imimi lua, pisape “Nepisu sane amiu lua sinemiun ke sur tai.”

Ana mepisatamea, mepio naga sane kiamimi navianena tai, mesape “?Rapae, opimi e nini na, ko na omomon ke pe?”

³⁹ Ana naga sape “Pogaga, aimi teva avisuia.” Ana memial mepa metol e naṕa Yesu sike ea e pogos nene, ana siar sane ko yepekilavi ko e maran mrae vari, mesun ma memio naga pano-o yemalolo.

⁴⁰ Ana Antru nene naṕa imimi lua memloge Yoane sunyu Yesu, mesumalu metaveve sanene, naga Antru naṕa wenla Saemon Pita navetokak. ⁴¹ Ana pog naṕa pisa sape taveve ga Yesu narui, ana miroro panon ṕesa wenla nene, a pogos naṕa malia pis pania pisayu Navisaarena, naṕa e visena na Epru kiena ne le Yu la apio asape Mesaea, a e visena na Kris kiena ne le Krik la asape Kristo. Ana pisawal sanene, sape “Mara, Navisaarena nene, imimi memial rui.” ⁴² Naga pisa pan wenla naṕane, ana pure pimi pu Yesu.

Ana pogos naṕa Yesu pisu naga, pisape “?A, ko mena nene naṕa narina ne yermarua Yoane tai? Nenagane na nesikia ko sina ga, kioma ki Keṕas.” Ki mena nene kome visena nae Epru, naṕa kana kinasia kilavaru, naṕa kome visena nae Kris asape Pita.

Yesu pure nalogena lua sina apim atavevea

⁴³ Ana e legiena taṕena si tai, Yesu sinenan pisape taveve si kiena mrapa, pisape kusro yo vato si kiena yo naṕa Kalele. Mepa sanene, ṕisi na mal si yar tai, pisa pania pisape “Ko oim otaveve inu.” Yar nene, kiena ki Pilip, ⁴⁴ naṕa naga

mena nae yo kiena Antru amio Pita, nanene pulkumali na Petsaeta.

⁴⁵ Ana pe piavi re poli na Pilip pa kale kiena erau tai, kiena ki Nataniel, pa pisa pania, pisape “Yar keviu naṕa yermarua Mosis amio navisaluaena lala asiriyuia, apisawal na konua rui, naga pimi malivi likan ita rui. Imimi memial rui, naga nae Nasaret, narina ne yermarua tai kiena kia Yosop. Ana yar nene, kiena ki Yesu.”

⁴⁶ Ana pogos naṕa Nataniel mloge asape Yesu naga nae ga narin pulkumali naṕani, naga piunia pisape “Ana sanape? Pupia yar keviu napo tanea sanene taṕatete malivi e narin yo nene Nasaret!”

Ana Pilip pisatamea, pisape “Ei, ve ovis re sanene, ko na oim ovisuli kone wa.”

⁴⁷ Ana ṕisi na lalua apa sina puna ne Yesu, a pogos naṕa lalua amial apim lavis puna, Yesu pisu Nataniel, pisayu naga, pisape “Lelaga ga, nepisu yar nene sa ne yar wo lelaga tai nae Israel, yar tai naṕa navisokanena pe to re nena e naga poli.”

⁴⁸ Ana Nataniel mloge Yesu pisayu naga sanene, piun tania sape “?Ana sanape na ko na okilia osape in na yar na sanene?”

Yesu pisatamea pisape “Pogos naṕa Pilip naga pe pimāsun ko re poli wa, pogos naṕa ko ga taaga opa ruru ko ke vatanon purpiliva, in na nekirawal ko pa rui.”

⁴⁹ Ana Nataniel milan nakiliaena kiena Yesu nene, pisape “!Navianena, ko na narina ne Ntewa kemua na lelaga! Ko na ope ṕarin suṕe lelaga kemua nae Israel.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “! In na nepisa ga narin visena tai van ko, naṕa nepisu ko e purpiliva nene, ana veraga ga kila ko na omlelaga marera e inu! Nanene na po paṕisi, ana nevisaar van ko sane yoko ovisu sur na ilanena la ve moki vaṕisi ne, naṕa ve keviu laa sane taulu naṕa opisus pa rui. ⁵¹ Lelaga nepisa ruru ga, sane yoko

amiu punu ga avisu ma e peni naga vike ga mēke na, amio navisi nae ma metava lala avitom ke tano e inu, ava sina metava, avitom tano, ava si metava ve sanene. Sur ne la nanene akilia avisuia komin naŋa inu nepe Narina ne Yeririna, sane in na nae ma e peni nepimi nepe yeririna ruru nena naapo.”

2

Kile na sumo kiena ne Yesu, e talopaena gar Kana

¹ Ana Yesu lala apimi atol pa no-rava nae Kalele, ana e legiena na telu, ŋaŋagena na talopaena tai e kumali nene Kana. Ana anenane Yesu naga pa kate pa e ŋaŋagena nene rui, ² a siraunia amligan visena pimin Yesu amio kiena nalogena lala, apio la mēna ga vena ava ea. ³ Ana Yesu lala apa akate e ŋaŋagena, asumā amio yeririna la pano-o, sur tai naga piowa, kuruta na munena na ŋaŋagena nene naga ŋisi iroro ga. Ana anenane Yesu pimi pisa pa Yesu, pisape “Namunena la naŋa yar keviu na ŋaŋagena kila ruruia, amun make rui, ana nanagane na aplasan narui.”

⁴ Ana Yesu pisatamea, pis pania, pisape “?Sira marua, yuŋaena ya ne e ŋaŋagena nene teke e inu? Ve oligan re te lumāu, vanon kiau pog na yuŋaenen sur la ne sanene, naga pere ke ga wa.”

⁵ Anena mlogear sur la naŋa Yesu pisa, ana pis pa yar la naŋa na yuŋaenen ŋaŋagena, pisape “Sur ya la naŋa sa naga visa, amiu akila ga, ve avis re, ayuŋaen ga.”

⁶ Ana ŋisi na Yesu pisu pupia pias nen wii laŋasia sumā ga lavis, naŋa le Yu la asumā apio ke wii pa ea, akevan ke kiela sur la ea sa naŋa kiela lotuena pisa ke. Pupia pias nen wii la nene ate e kilavaru torokin waren lita ponotia ve taaga [100], punu ga tol orai. ⁷ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu ava avio wii,

awar imi ataron vito e pias nen wii la nene vano-o uleule.” La apio mā wii pano-o apuleule ruru nenaga.

⁸ Ana Yesu pisape “Pogaga, nagane na avioli ve tekaki ga, ala van yar keviu na ŋaŋagena munlia.” Pisi na apio, amla pano-o akian pania.

⁹ Ana yerkawa munlia, mloge sane pimi pe kuruta na munena narui, ana milan paŋisi, mminue ga sape aŋal namunena nene pe. Lala naŋa apio, la ga akilia ke, ana pe apisawal re poli, ŋisi na naga pio yar naŋa talopa ga na wa pimi puna. ¹⁰ Yar nene naga pimi ana yerkawa pis pania, pisape “E ŋaŋagena taŋena lala, apio ke kuruta namunena naŋa po pimi ŋesa, ana pogos naŋa yar la amun lili mā pano-o, atol mare ga kuruta na munena naŋa pe po manene re poli naga pimi maro. Ana e ŋaŋagena nini, la amun mā pano-o, ŋisi na ko otol ga māu kuruta napo tai naŋa pimi maro. Komin ya ne okila sanene?”

¹¹ Ana sur naŋa Yesu kila e pulkumali nae Kana e yo naŋa Kalele, naga sane pe pupia kile tai, naga pe kiena kile ŋesia naŋa miyuŋaenia. Naga kila, sa naŋa naga sape siar na kila meraravanen kiena puriukawaena nae yo metava, ana pogos naŋa kiena nalogena la apisuia, kiela nalelagaena e naga pa laa metava, sane naga pe Navisaarena kemua lelaga. ¹² Pisi narui na la punu ga nene apato si garo Kapeneam, nane Yesu amio anena, wenla lala amio kiena nalogena lala, apam atol si yo nene asu li mā sane pano-o tol legiena la ŋasia.

Yesu mēne plan lala naŋa aŋilwilin ke sur lala loyuŋa e Yuŋa Wa mēana ne Ntewa

Matiu 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹³ Ana pogos tai, lavis ke pog naŋa le Yu la akila kiela pupia ŋaŋagena tai, naŋa Paŋagena na Sitomālen Natamaliaena. Ana kiela ŋelaga

marua tai, sane e kas punu ga lala punu ga monar akilali naña ava ma metava Yerusalem e kana pog ne naapo vena kilaen pãpãgena nene, vena sitomãalen kala apua la naña amolue gar Isip, ana e pogos nene Yesu m̃ena ga pavin. ¹⁴ Naga pa tol yo, ana pa kate e Yumã Wa Mana ne Ntewa, pisu lala moki naña asike aþilwilin ke puluk la, sipsip lala amio manu la, pisu m̃ena la naña nakepuen kilavaru taþena lala va e kilavaru nena naapo na Yumã Wa m̃ana Ntewa. Yumãena la nene ape yumãena wo tai, komin ape yumãena na wilwilinen sur lala naña yeririna la monar aulia vena kilaen kuþaþaena ea, a pe sur viowa tai, la akila kare laa yar lala, ana metavana, akila ke loyumã e kove na yo wa.

¹⁵ Ana Yesu pisu naña akila kare yo wa na yumã sanene, þisi na sinena mimi, þar kilika lala, þuarar luas lua sane, panon la. Naga pa sanene, pa m̃ene plan la amio kiela sipsip lala amio puluk lala apa vanua petan Yumã Wa m̃ana ne Ntewa, ana e lepas kiena ne la naña akepu ke kilavaru, pa taron plan kiela karo na kilavaru, kawe plan m̃ena kiela varvara lala. ¹⁶ Ana yar la naña aþiliwilin ke manu lala, naga pis pan la pisape “!E, awar plan kiamiu sur la vetan yo nene! !Amiu ve akila re yumã m̃ana ne kiau ata nene imi ve yumã na tauluen kiamiu kilavaru sanene!”

¹⁷ Ana pogos naña nalogena la apisu naña Yesu m̃ene plan la sanene, kila lala asitomãal si nasiriena wa tai, sa naña pisayu pa Navisaarena sumo rui, naña pisa sape

“Kiau sitomena urmi paþisi e yumã wa kioã, naga sa naña kapi naga kekan ke loyumã e sineu.”

Yauena 69:9

¹⁸ Ana vanon suri nene, yerkawa kiena le Yu lala, la m̃ena apisu ke sur la naña Yesu miyumãenia, ana

apiun tania, asape “Suria ne ko na omiyumãen ga ne, sur keviu tanea. ?Ana ko nene okilia okila kile ya ne e maramimi, vena kila imimi mevisu kilia sane mesmesu ga naña okila sanene?”

¹⁹ Ana Yesu pisatam̃e pan la, pisape “Pogaga, kiau kile naga sanini: Amiu awe plan Yumã Wa nene, ana siraunia, e legiena ve telu ga, yoko nevisirlua sina ga.”

²⁰ Ana asape “Lala naña amiyumãen yumã nene, amiyumãen pano-o tol kas lualima yam vari pa orai, ana sanape ne ko na opisa sanene, osape okilia ovisirlua si naga e legiena ve telu ga? !Taþatete ga ve sanene þa!” ²¹ Lala apis sanene, vanon la pe akilia ruru re sur naña Yesu pisa ke e pogos nene poli. La pe apisu kilia re asape pog naña Yesu pisa ke Yumã m̃ana ne Ntewa nene, pisa ke ga tasnena ne.

²² Ana siraun laa sane, pogos naña naga mal sina ga taulu marena, kiena nalogena lala asitomãal naña naga pisa visena la nene pan la, þisi na kila amlelaga manene laa e nasiriena wa lala amio visena kiena ne Yesu lala pan la.

²³ Ana Yesu la asumã e pãpãgena nene garo Yerusalem pano-o, naga kila ke kile la moki, ana pogos naña yeririna la apisuia, lala moki amlelaga e naga asape naga pe Navisaarena. ²⁴ Ana Yesu pe tamãan manene re naga pan la poli, pe þasine manene la re poli, vanon naga kilia ruru la pa rui. ²⁵ Yar taþena taþatete visa sur tai va Yesu e lepas na þelaga kiena ne yeririna lala, vanon naga kilia ruru make ga, kilia ruru sur punu ga naña sike e sitomena kiena yeririna lala.

3

Nikotimas pimi pisu Yesu

¹⁻² Ana pogos taþena tai na, kole-malo, nasumonena tai kiena ne le Yu lala pimi sape visu Yesu. Yar nene

naga Varasi tai, kiena kia Nikotimas. Pisi na naga pimi, pisa pa Yesu pisape “Navianena, imimi mepisusu ko ke, naña mepisuluþar sane ko, ko navianena tai naña okom puna Ntewa opim, vanon pe yar re tai naña kilia kila kile la ne sa naña ko na okila ke ne poli, sa Ntewa ve to re amio naga.”

³ Ana Yesu pisatamē pania, pisape “Ee, kile la nene apogaga, ana in na monar nevisatamē ve lelaga van ko, sane yar naña ve vaeme re sina ga imi ve urviu, yoko taþatete Ntewa ve suþe e kiena malena.”

⁴ Ana Nikotimas sinena pulan visena nene, pisa pisape “!Aulai! ? Ana yar naña pe yermarua pa rui na kilia vaeme si ve sanape? In na pe nesitom re nesape naga kilia va sina ga loyuma e meþena ne anena poli, vena vaeme sina.”

⁵ Ana Yesu pisatamea sape “Nepisa pe lelaga pan ko, sane yar monar vaeme e wii, a monar vaeme e ninuna. Visae peraga, naga taþatete va loyuma e navesuþenena kiena ne Ntewa. ⁶ Yar kilia war sina ga yaru, ana Ninuna kiena ne Ntewa kilia war sina ga ninuna viu e malena kiena yeririna. ⁷ Nanene na vae-meena nalua naña nepisa ke pan ko. Ve sanene, ko na ve sinema ulan re si naña nepisa pan ko nesape ko na monar ovaeme sina.

⁸ “Ositom veve li lagi. Lagi na miyui ke ne, naga pa ke ga e yo naña sape va ea, pona temloge ga miyui ana temninue ga tesape miyui pimi ke sanape, pona pa ke pe. Ana mrapa naña Ninuna miyuma e malena kiena ne yeririna lala naga sa nene, naga sa naña lagi.”

⁹ Ana Nikotimas sitom manene e visen la nene, piunia sape “Aulai, ana sur nene naga sanape þa!”

¹⁰ Ana Yesu pisatamē pania, pisape “Ko na ope pupia navianena tai kiena ne le Israel la rui, ana nepisu sane sur la ne nepisa meraravan ke pan ko ne, ko na pe okilia re nenaga na! ¹¹ Oyagogo ruruia! Sa

naña navisawalena la amiyumaen pa nanua rui, in na nepisa ke ga sur ya naña nekilia amio suri ya naña nepisua, ana sa naña silaga, amiu yeririna nae Israel lala yepemiu mavin kiamimi visena lala. ¹² In na nepisayu pa sur na yomarava nini pan amiu rui, ana yepemiu mavin lelagaen ea, ana visae nevisayu si sur nae ma metava lala, yoko akilia alelaga e ve sanape? In na nepisu sane peraga yo. ¹³ Ana inu Narina ne Yeririna nekilia nevian amiun sur la nae metava, vanon pe yar re si tai poli naña pisu yo nene, ana in ga Narin Yeririna nepetan ma e nene nepitom tano rui, siraunia yoko nowasuþe neva si metava ea.

¹⁴ “Nanua sumo sumo, yermarua Mosis la asike e yo korena, lomara la akar momar ke yeririna lala, ana pisirlua laki tai, miyumaen totouena na lomara a mligan mono metava ea, ana yar la naña lomara kar la, visae akira ga va avisu lomara naña meke metava, Ntewa tamalia la. Ana e ga e mrapa ma nena nene, yoko monar aligan inu mena Narin Yeririna nomon metava e laki tai. ¹⁵ Ana yar naña visae lelaga e inu, yoko tol malena viu naña ve uro re pogos tai.”

¹⁶ Yesu pisa sanene komin Ntewa sinen si yeririna na yomarava la nini keviu paþisi, ana tamān narina nowo nene, naña naga taaga ga pe kiena, pitomi mare wo ita, ana yar ai naña lelaga e naga taþatete kovio, yoko tol malena wo naña ve uro re pogos tai. ¹⁷ ?Ana vanon ya ne Ntewa mligan narina nene pitomi tanon yomarava nini? Pe mligan re pitomi vena naliþereen yeririna na yomarava nini poli, ana mligan pitomi vena tamān kiena malena vena tamalia itaena.

¹⁸ “Yar naña mlelaga kemua e narina nene, yoko Ntewa taþatete liþere naga, ana yar naña pe mlelaga re poli, nakoarena teke pa e naga rui, vanon pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli. ¹⁹ ?

Ana nalipereena nene naña Ntewa monar kila, purp̄esia naga ya? Nanene vanon mligan kiena yomerarava pitom e yomarava nini, ana yeririna la akila piowa ga pano-o, pe akekarana re naga poli, sinelan ga p̄elaga viowa la na yemalolo. ²⁰ A lala punu ga naña akila ke piowa sanene, sa naña pe sinelan re nena yomerarava nene poli, pe sinelan re aim lavisin poli, amaraun asape sa kilalae kiela naviowaena la nene vim kakate e yometava, p̄isi na yar la akilia avisu kilalea. ²¹ Ana yar la naña amiyum̄ae e p̄elaga naña na p̄o a memes, pe amaraun re yaru na yomerarava nene poli, apim lavisinia. Lala akekarania, komin yomerarava nini naga kila meraravania sane sur la naña akila, pe yum̄aena nalogearena ga na sinenana kiena ne Ntewa.”

Yoane Nakeena kekara vanon Yesu siar kiena yum̄aena

²² Ana siraun sur la nene, Yesu pure kiena nalogena lala amligan Yerusalem apa e norava nae Yutea. Apa sanene, asun akee ke yaru lala. ²³ Ana e m̄a nena e pogos nene, Yoane Nakeena m̄ena sum̄a e lele taḡena tai kiena ki Aenon, lavisin yo naña Salim. Naga pimi e nene vanon wii tai m̄eke ea, p̄isi na yeririna la naña apim puna, naga kee la e wii nene. ²⁴ Nanene e pogos naña pe atarar re naga amligan pa e yum̄a na koena poli wa.

²⁵ Ana e pogos nene nalogena kiena ne Yoane lala akila visena tai amio le Yu taḡena tai e lepas nakevanen sur lala sa naña kiela lotuena pisa ke, ana e lepas m̄ena nakeena lala naña Yoane amio Yesu lalua akila. ²⁶ Apisayu m̄a pano-o p̄isi na apim apisu Yoane, apiun petania, asape “Navianena, mesape meviun tan ko sanape e lepas naña nanua sumo, pogos naña tesike e wii naña Yortan lepas navano, ana yaru naña Yesu pimi pisu ko, ana ko na opisa plan sur moki kom puna.

A nanagane na naga m̄ena kee ke yeririna lala, ana la punu ga asum̄a amliligan ita apa ke ga puna, la moki na moki.”

²⁷ Ana pogos naña apisa sanene pan Yoane, naga pe pielue re poli, pe mloge piowagan re poli, kekarana ga, pisape “Ita yeririna la punu ga monar teyum̄aen ga suri ya naña sa Ntewa ligan te limata. ²⁸ Sa naña amiu akilia ruru pa rui, in na nepisawal lue ga, sane kiau yum̄aena, in na pe Navisaarena re poli, in na nesumon ga naga nepimi, ve na visawalen sape naga pimi pa rui. ²⁹ A nenagane na, sane amiu na apisawal ga pan inu na wa, naga pimi kila ke pa kiena yum̄aena rui, ana suri nene nekekarania, nepisu po paḡisi.

“Naga sane pog na talopaena, naña sanini. Visae yar naña talopa, kiena erau tai, naga iila keviu nakilaruruen sur punu ga na p̄aḡagena, ana siraunia, e kana legiena nena, pogos naña aure sira imi, sira nene taḡatete va totano amio yaru nene, va su ga amio wona. Ana yaru nene pe mloge re piowa poli, kiena kekarena maran taaga ga sane naga naña talopa. Ana nanagane, in m̄ena nekekara sanene, naña kiau nalogena la asum̄a ataveve Yesu. ³⁰ Nanene komin Suḡe Navisaarena naga monar imi ve keviu lue ga sanene, in na monar neim neve tokak lue ga.”

? Navisaarena imi yum̄ae ve sanape e yomarava?

³¹ Ana Yoane Nakeena pisayu Navisaarena, sape “Naga nae yo na mava, naga su metavan sur punu ga. Ita tomolue ga tano e yo nini, ana tekilia tevisu ga sur na tano lala. Ana sa naña nepisa, naga petan ma e peni pitomi tano, to metavan yeririna punu ga, ³² a naga pitomi pisawal ke sur la naña nanua susumo pisu ma metava, a sur la naña mloge. Naga pisawal sur wo la nene,

ana yeririna la pe sinelan re kiena visena la nene poli, pe amlelaga re e poli. ³³ La moki pe amlelaga re poli, ana ita naña temlelaga, kieta nalelagaena kila sane Ntewa, naga kiena visena lala pe lelaga a memes ruru po. ³⁴ Kiena visena la nene, mligan Navisaarena pitomi pisawal pan ita rui, ana tekilia tesape visena la nene pe visena lelaga. Nanene komin pogos naña Navisaarena pitomi, tepisu sane naga pis e puriu kawaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa, vanon Ntewa mla kiena Ninuna pan naga pe komsus re poli, punu nenaga. ³⁵ Ntewa Arimana kekaran narina nene keviu pañisi, ana mligan sur punu ga e limana.

³⁶ “Ve sanene na, ita naña temlelaga e naga, tetol malena rui naña pe nalue ga. Ana yar naña pe mlogear re poli, yoko tañatete visu malena na sanene pogos tai, ana sinekar kiena ne Ntewa ve keviu vania.”

4

Yesu pisape wasuñe si Kalele kom lepas na Samaria

¹⁻² Ana e pogos nene, visena tai telivi ña ga, apisa ke asape Yesu sumña pure ke si nalogena tañena la moki apim puna, sumña kee la. Ana sa naña pe Yesu re kila ke nakeena e la poli, ana imimi nalogena ga la mekila, ana la apisu sane yeririna kiena ne Yesu la apim ape moki taulu kiena Yoane Nakeena.

Pisi na la apisasa lelein ke visena nene pa e yo la sanene, pano tol Varasi la, ana pogos naña Yesu mloge sape la ñena akilia, ana kila amloge piowa kominia, ³ naga pisu sane popon vetan Yutea, vato si tano garo Kalele. Pisi na naga mligan yo, pato sanene, ⁴ ana e kiena mrapa Ntewa pisaar sape monar vato waro e norava nae Samaria.

⁵⁻⁶ Ana memial ña mepano, mepimi moñarpoyo e kumali tai, kiena ki Saeka. Ana lavisin kumali nene, pupia pulus nen wii tai

momña ga, naña siar nakonua konua rui, pimi tol nagane, apio asape wii kiena ne Sekop. Porotano nene, nanua susumo pe kiena ne yermarua Sekop, ana siraunia naga tañan pa narina naña Yosop.

Ana memio Yesu memial mepim metol wii nene, mrae su va ruru nena, Yesu mloge yepena mimi vanon kiamimi pupia yalena e mrae ñarera, ñisi na pa totano e yepas nen wii nene.

Yesu pitawe sira nae Samaria tai

⁷⁻⁸ Mesumña e wii nene pano-o, ñisi na imimi nalogena la mesumñalu mepa e kumali pe na ulen kamimi kinanena, ana Yesu naga taaga pa ruru toña ga. Pisi na sira tai nae Samaria mial pimi sape vio wii. Naga pimi ana Yesu piun tania pisape “?Awis, okilia ovio re ña wii tai?”

⁹ Ana sira nene, pe kilia re Yesu poli, ana pisu kilia ga sane le Yu tai, ana milan pañisi naña naga pis ruru po pan sanene, vanon e pogos nene, le Yu la amio le Samaria la pe apivis vitawa re poli. Ana piun tan Yesu, pisape “?Vanon ya ne ko na ope le Yu, opis panu, sira nae Samaria, opiun wii tan inu?”

¹⁰ Ana Yesu pisatamña, pisape “! Sira, visae ko na okilia ga nalaena nowo naña Ntewa sinena pisape la van ko! !Visae ko na okilia ga sape in na ai, naña nepiun wii tan ko! Visae ve sa ga nene, pona ve in re naña neviun wii tan ko, ana ko na naña oviun wii tan inu. Ana pogos naña visae oviun wii tan inu, nekilia nela wii naña pe wii na laena malena van ko.”

¹¹ Ana pogos naña sira mloge sur nene, piun petan Yesu, pisape “Yar keviu, pe kioña sur re tai naña na vioen wii e poli, ana pulus nen wii nene naga pato tano pañisi. Ve sanene, wii na malena naña opisa, yoko otol ve sanape, po yoko ovio lepas nape? ¹² Ana opisa ke wii tañena nene na, nane ñeke nini

naga pe wii tanea tai. Kieta yermarua na susumo naña Sekop, naga mñaana wii nanini. Naga mun ke ea, amio narina lala, kiena sur mal lala, amligan lelein pimi tol ðane. Ko na omñape ko opo taulu yermarua Sekop nene ana okilia ola wii tai naña wo taulu nanini?”

¹³ Ana Yesu pisatamea pisape “Lelaga, wii nene naga po, ana pogos naña tomun pae na, ve piavi re na moto kar ita sina. ¹⁴ Ana yar naña visae mun wii naña nela vania, ðisi na naga taðatete si moto karia. Yoko wii naña naga munia, imi ve sa purðes nen wii si tai loyuma e kiena malena, ve wii na malena naña ve uro re pogos tai, sumña lalau lue ga vetania, taðatete mema pogos tai.”

¹⁵ Ana sira nene pe kilia ruru re visena kiena ne Yesu nene poli wa, pisape “Yar keviu, visae sanene, popon ola re narin wii tai nene van inu, vena nemunia, ana ve moto kar inu re sina, ve netom re si e nini nevio wii.”

¹⁶ Ana Yesu sinenan sape sira nene kilia sape naga ai, ana pisa pania, pisape “Nevisa sur tai van ko sumo wa: ovato sina, oto ovio omña oure naga amiu lua avam si e nini.”

¹⁷ Pisi na sira naña pisape “Ee, pe wou re tai poli.”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga, ko na opisa ke memes ne, ko na pe omña re tai poli. ¹⁸ Nanene vanon yar la naña ko na oðere la nanua sumo rui, la punu ga tol lima, ana nagane na osike sina amio tai, ana pe otalopa re amio poli. Sane kioma visena pe lelaga ga, ko na pe omña re tai poli.”

¹⁹ Ana sira nene sinena pula paðisi naña sane Yesu kilia ruru kiena malena sanene, pisape “Lelaga ga, yar keviu. Nenagane na nekilia narui, ko ko na navisawalena tai. ²⁰ Naga po paðisi ne, ana pona ko na navisawalena ga kiena ne le Yu la yo. Imimi le Samaria lala, kiamimi yo wa nane pupia tavie nane ma ne Kerasim, naña repimimi la

nasusumo amlotun Ntewa e konua rui, pimi tol nagane. Ana amiu le Yu lala, amareran ke asape pupia kumali wa kiamiu naña Yerusalem, naga taaga ga pe lele memes na kilaen lotena van Ntewa. Sanene, a si na memesu narui, amiu pona imimi? Ovisali nene!”

²¹⁻²² Ana Yesu kekaran nakilaru-ruen sitomena kiena ne sira nene e ðelaga memes na lotunen Ntewa, naga pisa pania, pisape “Lelaga vineu, opisa pe lelaga ne, lotena kieta italua pe maran taaga re poli. A nanene pe vanon re lele na kilaen lotena la lua, naga vanon sur na sanini. Amiu na yo nini, akila ke lotena, a pe akilia ruru re naga naña amlotun ke poli, a imimi le Yu la, Ntewa kilaar pisape yaru na tamaliaen yeririna lala naga molue e kiamimi lusia, ðisi na mekilia ruru Ntewa kamimi naña memlotun ke naga.

“Ana nekilia nevisa van ko sane yoko taðatete ve sanene. Monar olelaga e inu, naña nepisa ke pan ko nagane, sane pogos tai ne pimi ke ne yoko nalotena viu tai siaria, naña ve kieta ita punu ga. Le Yu amio le Samaria, ve tesitoñal re si sape yo memes na lotunena Ntewa ea nane ma tavie ne, po kumali naña Yerusalem, po yo taðena si tai. ²³ A pupia sur ga naña tesitoñalia, visae telotun Ntewa, na monar tetamñan Ninuna Wa yuma e ninuta, a monar telotun lelaga, torokin naña kiena visena lelaga pisa.

“Ana nanagane na Ntewa arimata kale ke yeririna la naña akilia alotun naga e ðelaga memesu na sanene. Pisi na e pogos ne pimi ke na wa, po naña pimi pa rui, yoko kiena ðegas na lelaga na kiena lotena, alotun naga ve sanene. ²⁴ Ntewa naga pe ninuna, ana yar naña sape lotunia, monar lotun e ninuna, a suri nene monar ve lelaga e kiena malena.”

²⁵ Pisi na sira nene, naga mlelaga ke sape yoko Navisaarena imi, naga naña visena nae Kris pisape Kristo,

naga pisa pa Yesu pisape “Sur la naña ko na opisa ke ne, pona pe lelaga yo, ana nemlelaga nesape Navisaarena naña yoko imi, naga ke narui yoko visawal sur punu ga ve lelaga van imimi.”

²⁶ Ana Yesu pisa ga narin visena nene pania, pisape “Nane ko na opisa ke ne, in ga nini, nane nesun ke nemio ko nagane.”

²⁷ Naga pisawal pa naga pan sira nene sanene, ana nalogena la añasuñe la sina apa atol yo nañane. Apam na, apisu Yesu sun ke amio sira naña ne, sane lalua ga, ana la sinela pulania. Sinela pula na aparurula ga, pe lala yar tai piun re petan sira nañane pisape sinenan ya, po piun tan Yesu pisape lalua asunyu ke ya. ²⁸ Ana sira naña

sumālu, mligan mña piawi na wii mēke na, mial si pa uña e kiela kumali. Pogos naña pa tol uña pisawal pan yeririna lala, pisape ²⁹ “Wolawa le Yu tai sike tano garo puluwii, sun amio inu, kilia make sur punu ga e kiau malena. Nepisu sane Navisaarena kemua, po peraga? Amiu aimi, teto tevisulia.”

³⁰ Ana lala asumālu apito tano asape avisu Yesu.

Pakaiwa na kinanena naña marua sike lokove

³¹ Ana pogos naña lala amiyal ke apimi, akate re poli wa, nalogena la añar plan kala kinanena naña apato apulia, apisa pan Yesu, asape “Navianena, oim okinana.”

³² Ana Yesu pimi re poli, ana apio sina ga pano-o pñisi na Yesu pisape “Amiu akinana, in na kau kinanena tañena tai teke na naña amiu pe akilia re poli.”

³³ Nalogena la amloge sanene na, la apisasa ke pan la, asape “?Ane kus kana kinanena nene pimi pania? !Pe tepisu re nena yar tai poli!”

³⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, kinanena naña nepisa ke ne naga pe tañena. Kau kinanena,

naga yumāena na logearen nasinenanena kiena ne naga naña mligan inu nepitom tano, monar neyumāen punu ga vano-o pñisi. ³⁵ Pogos naña temapila lokove, ita tepisayu lue ga tesape ‘Kupario vari sike ga wa, kinanena marua,’ ana nagane e lokove kana Ntewa yaru la asu ruru ke asape aloge kiena visena rui, la na asa ga kinanen la mamarua rui. Ana sineun nesape amiu avike li kilamaramiu lala, akirava ruru lia e yo lala, ana yoko akilia akirawal kinanena la mamarua ruru po rui, nagane pe pog na va waren imi.

³⁶⁻³⁷ Ana la naña ava awaria, yoko akekara vañisi vanon kiela narin nalaen tai naga teke pa rui, ana pogos naña awar kinanena la nene imi uña na malena naña ve uro re, yar keviu naña mapila, yoko naga mña kekara vañisi. Naga sa ga visena naña asape ‘Yar tañena mapila, tañena pa pñaria, ana pupia kekarena pan yeririna punu ga!’

³⁸ Sanene, in na nemligan amiu vena ava aure yeririna lala naña li tañena ga la akila pupia yumāena pan la rui, ana nanagane na amiu punu ga ayakol amiu veraga e na logewoena e yumāena nene.”

Le Samaria la moki amlelaga

³⁹ Ana pogos naña le Samaria la e kumali nene amloge naña sira nene pisape Yesu kilia make sur la punu ga e kiena malena, sinela pula pañisi, kila lala moki amlelaga e Yesu. ⁴⁰ Ana pogos naña apim asape avisuia, la asun mña amio naga pano-o, pñisi na apiun tania asape visae mekilia meva uña amio la. Pisi na mepa mesumā amio la pano-o tol legiena lua, ⁴¹ ana la moki sina amlelaga e naga vanon kiena visena wo lala. ⁴² Apisa mña pa sira nene, asape “Nanua sumo, memloge sur la naña opisa, memninue ga, a nanagane, memloge ruru nena kiena visena lala, mekilia sane pe lelaga ga narui, kieta yar keviu nene,

naga pe Natamaliaena na yomar-ava.”

Kile nalua kiena ne Yesu ma Kalele, tamalia narina ne supe keviu tai

⁴³ Ana legiena lua nene p̄aro pano, memio Yesu memligan yo nene, metaveve si kiamimi mrapa mepato si tano e lepas naṗa garo Kalele. ⁴⁴ Yesu sinenan sape wasupe si va gar kiena yo Kalele, komin naṗa naga pisu li taṗena lala amaagan li visayuen naga, asum̄a akalewele silaga. Nanene taveve kiena visena tai, naṗa pisape “Yeririna taṗena lala akekaran navatanon ruruen navisawalena, ana yeririna ga la na pulkumali puna na peraga, la asitom korenan ga naga.” ⁴⁵ Ana pogos naṗa mepa makate e yo naṗa Kalele, yaru na kiena yo lala akekaran paṗisi, aporworunia. Nanene vanon naṗa sumo, lala moki la m̄ena asike e p̄aṗagena ma Yerusalem, ana apisu pa nataṗaen m̄arera tai naṗa Yesu miyumaen e Yuma Wa m̄ana ne Ntewa e pogos nene, ana apisu po paṗisi.

⁴⁶ Ana sun mialili ke yo lala nae Kalele pimi tol sina ga kumali naṗa Kana, naṗa nanua sumo kilapu wii pimi pe kuruta na munena. Ana e pogos nene pupia supe tai nae pulkumali taṗena nae Kapeneam sike e yo nene, mloge ke piowa vanon narina yerm̄ene mai keviu paṗisi, lavis ga mare. ⁴⁷ Ana pogos naṗa mloge asape Yesu p̄asupe ma Yutea pitomi si Kalele rui, naga pa kirawalia. Ana pisu Yesu, tag pania sinenan pisape va um̄a vena tamalia narina nene. ⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Pona ko m̄ena sane yeririna taṗena la nene. Sinelan lue ga kile taṗena lala, ana visae neyumaenia, alelaga e in narui, a visae pe apisu re poli, pe akekaran re nalelagaena e inu poli.”

⁴⁹ Ana pupia supe m̄areran pania, pisape “Yar keviu, awis oimi vilaga, visae pere na naruu naga kovio.”

⁵⁰ Ana Yesu taṗali nalelagaena kiena ne supe nene, pisape “Peraga, ko ga taaga ovano. Nevisa van ko, naruma taṗatete mare, mal m̄a woga ga.” Pisi na naga mlelaga e visena naṗa Yesu pisa pania, mligan yo pa si um̄a.

⁵¹ Ana e legien taṗena sina, pogos naṗa p̄asupe ke si pavin, pitawe kiena yeririna lala, amial lulu ke mrapania. Ana apisa pania asape “Naruma mloge si pogaga teke na.”

⁵² Ana piun tan la pisape “Ami asitom veve ruru lia: Pog ya ne naga siar mloge pimi po sina ga?”

Ana apisatamea, asape “Mepisu sane yepena pimi manin ruru nakoneva kolpae, sur tai sane koe aora taaga.” ⁵³ Ana ariman yerm̄ene nene mloge na nene, kilia ga sape naga ke narui mesmesu ga aora naṗa Yesu pisa pania pisape narina taṗatete mare, mal ga woga ga. Ana sur nene kila naga, amio la punu ga na mratava puna, amlelaga e Yesu.

⁵⁴ Ana natamaliaena kiena ne yerm̄ene nene, Yesu kila suraun naṗa mligan ma Yutea pitomi, ana pe kiena kile nalua gar lepas naṗa Kalele.

5

Yesu kila ruru si yar tai naṗa yepena mare yam piavi

¹ Ana Yesu sum̄a Kalele yam piavi m̄a pano-o, tol pog na p̄aṗagena taṗena si tai kiena ne le Yu lala ma Yerusalem. Ana Yesu lala apa si metava e p̄aṗagena nene. ² Asuma Yerusalem sanena e legien tai Yesu mial pito tano lavisin pulutava keviu na kumali nene naṗa apio asape Pulutava Na Sipsip, ana apa lele tai naṗa wii na kulena tai meke ea, naṗa e kiela visena apio kiena ki Pet-saeta. Ana e yepas nen wii nene, sil-parpara la lima sike ea, amiyumaen

e kilavaru. ³ Ana nalue ga inanena lala, kilamara kata lala, a laulu lala, amio la naña yepela la marmare, la ne sanene amoki manene apim ańeke e lepa yumńa taaga la nene. Apim asike sanene, vanon wii nene yam peve taaga kulkulul, ⁴ sa naña navisi kiena ne Ntewa tai pitomi kila wii nene kulkulul, ana pogos naña apisu sanena, inanena la nene yar ai naña va pńes tol wii nene, yoko maiena ya naña teke e yepena pńisi veraga ga e pog nene. ⁵ Sanene inanena la asumńa apim e yo nene, ana lala yar tai naña sike e pog nene, naga yepena marmare tol kas lual-ima yam telu pa orelu [38] rui. ⁶ Ana pogos naña Yesu pimi, pisu yar nene, kilia sape yar nene monon inanena nene yam piavi sanene, piun tania pisape “?Kiau erau, ko na sinomńan osape yepemńa imi wo sina, ne?”

⁷ Ana inanena nene pisatamńea, sape “Yar keviu, sineun papńisi ne, ana pogos naña wii kulul, pe yar nakusnuen re vito ligam nu e wii poli. Ana pogos naña in ga taaga nekila wowen ke yo nayalvitoen tano, yar tańena tai pitomi pito pńes tano e wii sumon inu.”

⁸ Ana Yesu pis mesmas ga pan yar nene, sape “Pogaga, osumńalu, okus momńa tog, oyali ovatove.” ⁹ Ana taveve visena kiena ne Yesu nene, yepe marmare la nene punu ga pimi po, naga sumńal kus mńana tog mial pitove.

Ana e legiena na sur nene pimi kate, naga pe legiena wa tai kiena ne le Yu la, ¹⁰ kila sane pogos naña yar keviu pńasia sa le Yu la apisu yar nene mial kus ke mńana tog, apis pan vanonia, akilawoia, asape “E, pńa nini na pe Legiena Wa pńa! Okus ke momńa tog sanene na okilaro ke kieta navisaluaena ita le Yu la ne.”

¹¹ Ana pisatamńe la, sape “In na yepeu pororowaia, ana yar nene pimi kila ruru inu, pisa panu sape nekus mńau tog nevano.”

¹² Pisi na lala sinelan asape akilia laa sane wa, apiun tania, asape “?

Ana a nene? ?Naga pe ane pisa pan ko sape okila sanene?”

¹³ Ana yar nene mninue ga visaena, vanon naga pe kilia re sape Yesu naña kila ruru naga poli, a tańatete visu kilalea vanon pńina na yeririna la asike ea, ana Yesu mial pńaroro likan yeririna lala, petan yo nene rui. ¹⁴ Ana siraunia pe piavi re poli, Yesu kirawal si yar nene e Yumńa Wa, ana pisa pania sape “Nanagane omloge po si narui, popon ovisuar ruru ko. Oligan punu ga kiońa naviowaena lala, visae peraga yoko sur tai viowa sina ga imi van ko va re laa sane taulu na sumo.” ¹⁵ Ana e pogos nene yar nene kilia narui sape Yesu ga naña kila ruru naga, ana pa pisawal pan yar keviu kiena le Yu lala.

¹⁶ Ana pogos naña la amloge sape Yesu ke narui naña tamalia, sinela karia, pe akekaran re naña miyumńaen sur nene e Legiena Wa, pńisi na la asiar naña apeveyunia. ¹⁷ Ana Yesu pisatamńe la, sape “Kiau ata, naga miyumńaen ke kiena yumńaena wo lala e legiena make ga, pa tol mńena Legiena Wa, a in mńena monar neyumńae sa mńa nena naña naga miyumńaenia.”

¹⁸ Sanene na e pogos nene, nasumonena kiena le Yu lala apisu ke pa Yesu narui sane pe yar na warnena kareen nawaena na Legiena Wa. A nanagane metavana, amloge naña naga pio ke Ntewa sape Arimana wawa, apisu sane naga kila ke naga maran taaga ga sane Ntewa. Ana sur ne la nene kila sane la apim pisusun manene laa sane, sinelan manene laa na wemonńaren naga mare.

Narina ne Ntewa amio Arimana amiyumńae maran taaga ga

¹⁹ Ana Yesu pisa pan la, sape “Nepisa pe lelaga pan amiu, in na narina ne Ntewa, tańatete nekila sur tai inu ga taaga, ana sur ga la naña nepisu Arimau kila, naga ga nene nekilia nekila. ²⁰ In na narina ne Ata Ntewa, naga sinen sii inu

paĥisi, kila pian inu e sur punu ga naĥa naga sitom ke sape nekila. Ana yuĥaena taĥena si ĥasia sike ga wa, naĥa kerkeviu laa sane, naĥa war van inu vena neyuĥaen sirau, ana pogos naĥa neyuĥaenia, yoko amiu sinemiu ulan vaĥisi ne. ²¹ Naga ĥena nanini, sa naĥa Ata mla si malena pan la naĥa amarmare, taĥan si kiela malena pan la, ve sa ĥa nena nene inu narina nekilia nela malena van yar ai naĥa sineun nesape nela vania. ²² Ana pe Ata re ga kila naliĥereena poli, ana yuĥaena ĥena nene mligan e luĥau, ²³ vena kilaen yeririna punu ga monar avatanon inu sa ga naĥa apatanon ke Ata. Ve sanene, visae yar naĥa pe patanon ruru re inu narina poli, ana sa naĥa naga pe patanon ruru re yerkawa naĥa naga mligan inu nepitom tano poli.”

Marena amio malena

²⁴ Ana Yesu pisa laa sanene, sape “Ayagogon ruru visena nene. Yar a naĥa logear kiau visena, a lelaga e naga naĥa mliganu nepitom tano, e ke e pogos nene tol malena. Naga pe su re nena vatanon naliĥereena ĥarera tai, sane petan ĥelaga na marena rui, pa tol kiena malena viu rui.

²⁵ “A nepisa visena nalelaga nini pan amiu, sane pogos pimi ke sirau nanagane naĥa sane yar la naĥa amarmare e ĥelaga naviowaena rui, aloge pulgou inu narina ne Ntewa, ana la naĥa aloge kilia, yoko atol malena. ²⁶ Kau Ata, malena nalelaga teke ga e naga, ana naga taĥan malena nene sike e inu, ²⁷ a taĥan ĥena sane inu Narina ne Yeririna, yoko nekila yuĥaena lala na liĥereena.

²⁸ “Sur la nene pe pon re si sine-miu ulan poli, monar yoko ve sa ga nene e pog naĥa nepisa ke nesape pimi ke ne. Yoko la naĥa amomalio e porotano, aloge pulgou vio, ²⁹ ana amolmolue sina ga, ana la naĥa

amiyuĥae po, kiela nasuĥalena si nene pe namalena, ana lala naĥa amiyuĥae piowa, kiela nasuĥalena pe naliĥereena.”

Sur la na iilaen visena kiena ne Yesu

³⁰ Ana Yesu pisa pa laa sane, pisa ĥarlologia ga pan yerkawa kiena ne le Yu la naĥa amon nalelagaena e naga, pisayu sur la naĥa kila meraravan sape naga pe lelaga. Pisa sape “E lepas naliĥereena naĥa neyuĥaenia, yoko taĥatete neyuĥaen e nasitomiena kiau in ga taaga, ana nekila ga e sur naĥa nemloge Ata pisa. Ve sanene, kiau naliĥereena naga memes ga, vanon pe nekila re e kiau nasinenanena poli, nekila ga e nasinenanena kiena ne naga naĥa mliganu nepimi. ³¹ Ana nepis sanene pan amiu, nekilia sane nepisayunu ke sina ga, pona amiu ĥas apisu sane pe pon re nevis ve sanene poli yo, taĥatete alelaga e visena na sanene. ³² Ana pogaga, pe sur re tai nene po, vanon sur taĥena la ĥasia naĥa kilia iila kiau visena suĥal ruru wo.

“Nasumo, naga yar tai naĥa pisayu sur la naĥa punu pe lelaga paĥisi. ³³ Nane Yoane Nakeena ne, naĥa nanua sumo, amiu amligan visena pato pania, apiunu sanape petania, ana pisawal sur punu ga pe lelaga pan amiu. ³⁴ Ana piowa ga naĥa asitom asape kiau visena suĥal sanene vanon ga visena kiena yaru tai sa ga Yoane. Ana sineun nesape amiu asitom ruru li e visena la naĥa Yoane pisa pan amiu e lepas na punu, vanon neĥaryon amiu ke vena akilia atol natamaliaena. ³⁵ In na nepisa Yoane nene pan amiu, vanon naga sane pe kap tego tai na tegolien kiamiu sitomena lala, amiu naĥa akekaran li ĥa naga.

³⁶ “Ana sur si tai naiilaen kiau visena, keviu laa taulu sur la naĥa Yoane naga pisa. Naga kile la naĥa Ata taĥan panu nemiyuĥaenia e

maramiu. Yumãena keviu la naþa nemiyumãen, lala amiila ke visena nene keviu sane pe lelaga Ata ne nanene mliganu nepimi.

³⁷ “Ana metavan sur lua nene, taþena tomã ga, nane kiau Ata naþa mliganu nepitom. Amiu pe amlogeli re pulgona poli, pe apisuli re marana po, ana naga m̃ena, kiena visena la miila kiau visena la keviu, naþa pisawal inu. ³⁸ Ana amiu na akila sane visena nene pe lelaga re e kiamiu malena poli, vanon amon lelagaen e naga naþa mliganu nepimi. ³⁹ Yam moki asumã apisuveve ke Visena Wa lala, vanon amiu asitom ke asape yoko alual kiamiu malena naþa ve uro re ea, ana visena wa la nene naþa pisawal inu ga. ⁴⁰ Asape in na nepe purþes nen malena nene, ana amiu amon aimi atol malena nene e inu.”

⁴¹ Pisi na Yesu pisu sane þarila m̃arera paþisi, pis sanini, sape “Sur la naþa nekila ke ne, pe nekila re nesape amiu ayeluar kiau ki, peraga. Pe nesitomãl re nene poli, ⁴² ana sur viowa tai, nekilia ruru amiu pa rui, ana nekilia sane pe asitom manene re nena Ntewa poli. ⁴³ Pogos naþa nepim nakaten amiu, nepim e ki kiena ne kiau Ata, ana amiu pe akekaranu re poli. Ana visae pogos tai yar taþena imi, naþa imi ga e kiena ki naga taaga, pona amiu akekaran ga naga yo. ⁴⁴ Sineu mie amiu paþisi, ana nepisu sane m̃arera pan amiu paþisi naþa atol nalelagaena nalelaga pogos tai. Nanene vanon amiu sinemiun lue ga nayeluaren kiamiu ki va metava. Amiu pe asitom re asape akilia avilopu si kiamiu þelaga poli, vena akila sur la naþa siraunia Ntewa kilia yeluar amiu vanonia.

⁴⁵ “Nepisa visena la nene pan amiu, pona amiu asitom ke asape ‘E, yar nene sinen kar ita, pona e legiena nalipereena naga visawal kieta naviowaena la van arimata Ntewa ma e peni!’ A peraga, ve

in re naþa nekila sanene, ana yar taþena naga kila. Taþena nene nane yermarua Mosis, naþa amiu aþasine ke naga asape yoko visa visena na iila amiuena, ana nevisa ruru van amiu, naga ke narui naþa yoko visa plan ga kiamiu naviowaena lala. ⁴⁶ Amiu na apisa ke asape amlelaga ke m̃arera e visena kiena ne yermarua Mosis nene, ana visae ve sanene, vanon ya ne amiu pe amlelaga m̃ena re e in poli, vanon yermarua nene, naga siriyunu lue ke ga. ⁴⁷ Ana nanagane, nepisu sane amiu pe amlelaga re e kiena nasiriena la poli, ana komin suri ne nanene yoko taþatete m̃ena alelaga e kiau visena lala.”

6

Yesu pagan þina na yeririna miyuve manu lima [5000]

Matiu 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹ Siraun naga nene, memio Yesu memiai e wa tai memligan si kiena yo nene, mepa mokusro pupia lapa naþa nae Kalele, naþa la þasia apio asape Lapa Taepirias. ² Ana pogos naþa yeririna la apisu imimi mepa ke sanene e lepas navano, la m̃ena ga asumãlu asiraun imimi. Asape ataveve Yesu vanon apisu kile natamaliaena la naþa miyumãen pan inanena lala. ³ Ana pogos naþa mepa metol lepas nene, mepa metava e kunus tai naþa m̃eke e yo nene, memial m̃a mepano-o, memapi. ⁴⁻⁵ Ana pogos naþa Yesu totano teke na kira pa gar tena, pisu pupia þina la apim ke puna. Pisuluþar sane la moki, ape yeririna na yo taþena ga la ne amlapran la ke apato Yerusalem. Apatovin ke pupia þaþagena kiena le Yu lala, Paþagena na Sitomãlen Natamaliaena, naþa yoko ve yam ve piavi re na akila.

Ana pogos naþa Yesu pisu la apimi, piun sur tai pa Pilip, pisape “Pilip, la namã na viso kar la ke

paḡisi ne. ?Yoko toul kala kilaparavi ve sanape ne?”⁶ Naviunena kiena ne Yesu, pe nataḡaliena ga Pilip, vanon Yesu kilia pa rui sur naḡa yoko kila van yeririna lala nene.

⁷ Pisi na Pilip pisataḡnea, pisa ga pisapenua “Visae neyuḡnae kas ve taaga, taḡatete netaulu kilavaru torokin naulen kala kinanena lala la punu ga akan ve torokaki!”

⁸ Ana nalogena taḡena tai, Antru, naḡa wenla Saemon Pita na ve tokak, pisa pa Yesu, pisape ⁹ “Suḡe, nekirawal teras tai teke e nini, ḡar ke narin kilaparavi lima amio narin ika lua. Nanene tekaki ga, vanon yeririna la mok paḡisi.”

¹⁰ Ana Yesu pisape “Peraga, poga ga ne, ovisa van ḡina la nene ovisave atotano wa.” Mepisa pan la, ḡisi na atotano e viluḡini lala, ana mepisu sane yermene ga lala tol sur sane manu lima [5000]. ¹¹ Pisi na Yesu ḡarar kilaparavi la lima nene, mlen, pisa potena vanonia. Siraunia siar kaweroroia, piovision pan la naḡa atotano ke ne, kila ḡena sa ke ga e ika, mla make ga pan la torokin naḡa sinelan asape akania.

¹² Ana akan ḡa pano meḡela la kawa, ḡisi na Yesu pisa pa imimi, pisape “Korkoro kinanena la ne sike ne, ve tekila kare re, ana popon awarpolo va lele taaga.” ¹³ Ana mepa moḡar kinakina kilaparavi la lima naḡa ne, naḡa akanligania, mokon pa e karo pano-o tol karo lualima taaga pa lua [12].

¹⁴ Ana pog naḡa yeririna la apisuluḡar pupia kile naḡa Yesu miyuḡaenia, apisa ke pan la sanini, apisape “Kieta pupia navisawalena naḡa kieta li marua la apisaar asape imi kate e yomarava nini, yar ne na nene navisawalena ke narui.” ¹⁵ Ana la asitom ke asape ava atarar Yesu, asape aḡareran vana vena avisirlua suḡal imi ve kiela ḡarin suḡe, ana pogos naḡa mnunuluḡar sur naḡa la asitom ke asape ayuḡaenia, naga petan la, naga taaga mial pa laa sane metava e kunus la nene.

*Yesu mial yau metava e sive
Matiu 14:22-27; Mak 6:45-52*

¹⁶ Ana imimi nalogena la mepisu mrae pato ke tano narui, mepisu sane popon sa mowasuḡe imimi sina, ana mepato si tano e yepas nen lapa. ¹⁷ Mepato tano ana pe moma re Yesu katen imimi si poli, ana vanon yemalo pa rui, a mokus kiamimi waa, memligan si yo nene mepalua mepanon vena mokusro lapa meva ma Kapeneam. ¹⁸ Ana mepa ke sane, na narin lagi tai miyui li ḡaga, kila sive siar piowa ḡa paḡisi. ¹⁹ Ana pogos naḡa mepaluan pa laa tol sane kilometa lima, memilan Yesu mial ke metava e sive pimi ke lavisi. Ana memaraun naga paḡisi, ²⁰ ana naga pis pan imimi, pisape “!Ee, amiu ve amarau re! In ga ne.”

²¹ Ana memloge po sina, metar pa meta e waa, ana veraga ga mepisu kiamimi wa monlologia ke lele naḡa mesape meva ea.

Yeririna la apim akale Yesu

²² Ana kolulag, la naḡa e lepas nen lapa, naḡa Yesu pagan la ga na wa, asitomwele ke asape sanapen Yesu narui. Asitom ke sanene vanon pogos naḡa memio Yesu mepim pula, mokus waa taaga ga, ana apisu imimi nalogena la mokus waa nene mepa pa rui, a Yesu pe amio imimi re poli, naga taaga sike na. A nanagane taḡatete si alual naga amio la, ²³⁻²⁴ ana la apa akus waa taḡena lala, akusro apa Kapeneam akale imimi. Waa taḡena la nene, la pe kiela re poli, kiena ne la nae Taepirias naḡa apim akaten la, apim ga ura e naḡa Yesu mlenwo kilaparavi, kila pimi torokin naḡa akania.

Yesu pisape naga pe kilaparavi na malena

²⁵ Ana yeririna la naḡa ne apam atol Kapeneam, apa ura, apa akale Yesu. Ana pogos naḡa aḡalia, apiun tania, apisape “?Navianena, ko opam otol e nini pogwai?”

26 Ana Yesu kilia pa sur naña la asape avisu vanonia, naga pisatamē la, pisape “Visae apamin akale inu sina vanon apisu kiau kile lala a apisuluñar inu sane in na ai, visae ve sanene na po na. Ana in na nepisu sane asitomāl asape nakoneva nepagan ruru amiu, ak-inana pano-o mēpemiū la kakawa po, ana amiu sinemiun si asape ve sa nene pane, yo?”

27 “Poga ga, kiau visena na lelaga van amiu naga sanini: ve asitomāl manene re si kinanena naña yoko ve ve piavi re na naga kona make sina. Popon ayumāe mārera vanon kinanena naña sulue ga, kilia sumā ga sanene vano-o tol pog na malena naña pe luas re poli. Lelaga, in na Narin Yeririna nekilia nela malena nene van amiu, vanon Ntewa arimau kilaar pan inu rui in ga taaga vena nekila ve sanene.”

28 Ana apiun tania, apisape “Ana sa imimi sinemimin mesape mekila sur la naña Ntewa sinenania, yoko monar meyumāe ve sanape?”

29 Ana Yesu pisatamē pan la pisape “Pupia sur naña Ntewa sinenan sape ayumāenia, sanini, sape alelaga lelaga e in naña Ntewa miila inu nepim e yomarava nini.”

30 Ana apiun ke sina ga, apisape “?A ko, kio mā kile ya naña sa mevisuia, yoko mekilia melelaga e ko? Ko na yoko okila yumāena wo ya ne van imimi? 31 Mepiun ke sanene vanon mesitomāl kieta li marua la na susumo ne, naña asu e yokorena. Asumā sanena Mosis kila kile wo tai pan la, naña silaga la añar kilaparavi naña apio mana, ana akania, pe visokar la re nena ga. Sur nene teke e Tus Wa, a pisa sape ‘Silau ga naga pagan la e kilaparavi nae ma e peni!’ ” *Esik 16:4*

32 Ana Yesu pisatamē la ke sina ga, pisapenua “Lelaga, sur nene teke e Tus Wa, ana kilaparavi naña Mosis mlavia, pe pe kilaparavi nae re ma e peni poli. Kilaparavi naña nae ma e peni nalelaga, arimau ga kilia lavia.

33 Kilaparavi kiena ne Ntewa naga inu ga ne naña nemligan ma e peni nepitom tano, vena nela malena viu van yeririna na yomerava lala.”

34 Ana apisatamēa, asape “Supe, kilaparavi ke nene narui naña imimi sinemiminia silaga.”

35 Ana Yesu pisa pan la, pisape “Inu, in na kilaparavi na malena. Yar a naña vim pun inu, tařatete si viso karia, yar ai naña lelaga e inu, tařatete si moto karia. 36 Ana sur taaga ga na piowa, sa naña nepisa pa pan amiu rui, naña apisu inu amio kiau kile lala e kilamaramiu rui, ana amon lelagaen e inu. 37 Ana monar yar řasia alelaga e inu, vanon la punu ga naña Ata mligan sike e lumāu, yoko monar aim pun inu, a la punu ga naña aim pun inu, ve lala yar re si tai naña nekilia nekuan lua sina, yoko nowarar ruru punu ga ave kiau.

38 “In na nemligan ma e peni nepitom tano e yomerava nini, pe nakilaen re nasinenanena kiau poli, ana pe nakilaen nasinenanena kiena ne naga naña mligan inu nepitom tano. 39 A pupia kiena nasinenanena sanini, sape la naña naga mligan la asike e lumāu, yoko ve nekilalu re lala yar tai, naga sinenan pisape e legiena maro nevisir plan la punu sina ga. 40 Ata sinenan manene laa pisape ve sanene narui, naña la punu ga naña avisu inu, ana alelaga e inu, yoko atol malena naña pe luas re poli, a sinenan manene mēna pisape e legiena maro, yoko in na nevisir plan la sina ga.”

Nasumonena kie le Yu lala pe akekarān re visena kiena ne Yesu la poli

41 Ana pogos naña yerkawa kiena ne le Yu lala amiyagogan ke visena kiena ne Yesu, pe akekarān re nenaga, ana la apis lili mā vanonia. Kiena visen tai naña amon logeena, nane visena naña pisawalia sape naga pe kilaparavi naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini.

⁴² Apisayu pan la, apisape “?Sanape ne yar nene pisa ke pan ita pisape petan ma e peni metava pitomi tano pun ita? Naga pe yar re tai nene po, tekilia ruru pa naga rui, anena amio arimana. Naga Yesu ga ãa, narina yermarua Yosop.”

⁴³ Ana Yesu pisatamãe la, pisape “! Ei, visen mumu la e inu ãisi, amiu ayagoga ruru kone wa! ⁴⁴ Yar ai naãa imi lelaga e inu nagane, e legiena maro nevisirlua naga mal sina ga. A ata naãa tamãan inu nepimi, visae naga ve ure re yaru nene vim, ana taãatete nena kilia imi punu. ⁴⁵ Tus kiena ne navi-sawalena Aisea pisawal visena tai, pisape

‘Lala punu ga, yoko Ntewa ga vian la,’ *Ais 54:13*

ana komin nanene, nepisape la naãa aloge ruru visena kiena Ata Ntewa naãa naga vian ruru la ea, lala nene aim pun inu. ⁴⁶ Ana la ne sanene, pe lala yar re tai naãa pisu ke Ata Ntewa poli, vanon yar taaga pisu ke naga, nane inu naãa nepetan ma puna nepitom.

⁴⁷ “Nepisa ke lelaga pan amiu, sane yeririna punu ga naãa alelaga e inu, asike pa loyuma e malena naãa ve uro re rui, ⁴⁸ vanon inu, in na kilaparavi na malena. ⁴⁹ Kilaparavi nene pe maran taaga re poli sa naãa kilaparavi naãa mana naãa yermarua la akan e yokorena. Akan ma pano-o, ana siraunia pe lala yar tai mal lue re si teke poli, lala punu ga amarmare ga sa nene. ⁵⁰ Ana visae kilaparavi tai tomãa ga, visae yar naãa kania taãatete mare pogos tai, na nene tepio tesape kilaparavi nae peni lelaga. ⁵¹ Pogaga, in ke narui nepe kilaparavi na malena nene, naãa petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini, vena yar naãa kania, yoko mal lue. Kilaparavi ne nanene naga pe tasneu, netamãan ke panon yomarava wetelu, nemla ke panon malena kiena ne kiena yeririna lala.”

⁵² Ana visena kiena ne Yesu la nene, marera pan yerikawa kiena ne le Yu la nene akilia ruruia, ana apiun ke asape “?Ya nene? Yar nene pisape yoko war kana kilamãiu van ita vena tekania, po pisa ke ya ne?”

⁵³ Ana Yesu pisa meraravan pan la e lepas na kinas nen kiena marena, pisape “Nepisa lelaga pan amiu, sane amiu monar akan kiau kilamãiu inu Narina Yeririna, amiu monar amun kau kuruta. Visae peraga, kiau malena taãatete te amiu. ⁵⁴ A naga naãa kan kau kilamãiu, a mun kau kuruta, naga tol pa malena naãa pe luas re poli, ana nevisirlua si naga sumãalu e legiena maro, nek-ila naga mal sina ga. ⁵⁵ Nanene komin kau kilamãiu, naga pe kina-nena taãena tai, a kau kuruta, naga pe na munena taãena tai. ⁵⁶ Naga naãa kan kau kilamãiu, mun kau kuruta, kiena malena wetelu sike e inu, a kiau malena wetelu sike e naga. ⁵⁷ Ata naga pe purães nen malena, ana mligan inu nepimi, a nemalin ke kiena malena naãa teke e inu, ana naga naãa kan kau kilamãiu yoko naga mali e kiau malena naãa teke e naga. ⁵⁸ Sur ne nanene naãa nepisa ke e kiau visena e lepas na kilaparavi naãa petan ma e peni pitomi tano. Kilaparavi nene naga pe sa re kilaparavi naãa repita nasumo la akan poli, ana amare ga sanene. Naga pe kilaparavi naãa yar a naãa visae kania, naga kilia mal lue narui.”

⁵⁹ Visena ne la nene Yesu pian lan ke e yuma na lotena nae Kapeneam.

Nalogenã la moki amligan Yesu aãasuãe la sina

⁶⁰ Ana komin naãa Yesu pisa visena la nene, ana imimi kiena nalogenã la moki asitom pano-o, apisa asape “Kiena navianena la nene marera paãisi. ?A si na kilia loge kilale ruruia?”

⁶¹ Ana Yesu mloge kilale e naga sane kiena nalogenã laãas apis lili ma vanon naga sa nene, naga piun tan la, pisape “?Sanape, pe akekaran

re kiau narin visena nene poli?
⁶² Narin visena ga nene, kila amiu asape aliganu sina? Visae ve sanene, nemninue amiu narui. Sane visae pogos tai, inu Narin Yeririna neligan amiu neva si metava ma e leleu, ana yoko sanape ne? Pona sinemiu p̄esan ruru inu yo? ⁶³ Kiau visena la nene ape mrapa na Ninuna a mrapa na malena. Yaru kilia war si yaru, ana yaru taḗatete la malena lelaga nene va yaru taḗena. Sur nene Ninuna ne Ntewa ga kilia lavia. ⁶⁴ Ana nevisu kilale amiu laḗasia amlelaga pa rui, a amiu p̄as peraga.”

Yesu pisa naga nene, vanon siar nanua rui, naga kilia pa la naḗa pe amlelaga re e naga po, pano-o tol naḗa naga kilia lala ai naḗa awilwilin wan naga. ⁶⁵ Ana Yesu pisa m̄ena ga pan la, pisape “Lala p̄asia alelaga, p̄as ve alelaga re, naga nene nepisa ruru visena nene rui, nesape taḗatete yar tai vim punu, naḗa sa arimau naga ve taḗan re naga imi.”

⁶⁶ Ana e pogos nene imimi kiena nalogena laḗas apisu sane naviana kiena Yesu la nene am̄arera laa narui, apisu sane peraga, ana aḗasuḗe la sina, pe ataveve re si naga poli.

Pita pisalua m̄areran kiela na lela-gaena pa Yesu

⁶⁷ Ana pogos naḗa Yesu pisu lala p̄as amligan si naga, pis pan imimi kiena nalogena lualima taaga pa lua [12], piun pisape “?A sanapen amiu? ?Pona sinemiun asape amiu m̄ena ava sina ga amio la nene?”

⁶⁸ Ana Saemon Pita pisatam̄ea, pisaar m̄arera pa Yesu, pisape “Suḗe, visae meligan ko, yoko mesiraun si a ne? Ko ga taaga naḗa lologena wo na malena teke e ko, ⁶⁹ nanagane na memlelaga ke ga e ko ga taaga, a mekilia pa rui mesape ko, ko na Navisaarena Wa naḗa Ntewa mligan ko opimi vena otamalia imimi.”

6:68 Mat 16:16; Mak 8:29; Luk 9:20

⁷⁰ Ana Yesu pisatam̄e pisape “Lelaga, in na nekiar amiu kiau lualima taaga pa lua, vena alelelaga e inu sanene, a tai teke m̄ena likan amiu naga pe Yermare Lego ruru nenaga.”

⁷¹ Ana Yesu pe pisawal re kiamimi kia lala tai e pogos nene poli, ana siraunia mepisu kilale sane kiena visena nene, naga pisa ke Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot, naḗa naga imimi na lua lima taaga pa lua tai, naḗa pe sitom re poli, p̄ililinwan si kiena Suḗe naapo.

7

Yesu, wenla lala pe amlapran la ruru re amio naga poli

¹ Siraun naga nene, Yesu mial telilivi ke ga e yo lala na tavie na kiena yo nene Kalele. Naga pe pa re si metava e yo na tavie nae Yutea poli, vanon nasumonena sa le Yu la nae yo nene akale ke naga rui, asape awe moḗar naga mare.

² Ana pogos tai, lavisin pog na kiela pupia p̄aḗagena kiena le Yu la tai, naḗa Paḗagena na Silparpara. Ana sa naḗa silaga, la moki sinelan asape avavini ma Yerusalem vanonia.

³ Ana e pogos nene, wenla Yesu lala apis pania, apisape “E, ko na ose nini yam piavi rui, popon ova li ma Yutea, vena kioḗa nalogena la ma ne la towe avisu kile la naḗa okila ke ne. ⁴ Ko na sinoḗan osape yeririna la akilia ruru ko, ana omiyum̄ae tapolou ke ga. Visae lelaga naḗa omiyum̄aen ke pupia kile lala, popon ovanon okate yo punu ga e yomerava.” ⁵ Ana visena la ne sanene, sa naḗa apisa kare ke ga Yesu, vanon lala na ape wenla ruru naapo, ana pe amlelaga re e naga poli.

⁶ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Amiu akilia akila ga kiamiu sur ya e ga e pog naḗa amiu sinemiun asape ayum̄aenia, ana kiau pupia pogos naga pe pimi re poli wa. ⁷ Amiu

akilia akila ga kiamiu yuṁaena la woga ga, yeririna la taṭatete avisa kare amiu vanonia, ana pogos naṣa in na nekila kiau yuṁaena, nepi-sawal sane ṗelaga viowa kiena la na yomarava pe mesmes re poli, ana la sinela kar inu paṗisi. ⁸ Ve sanene na amiu ga ava ma Yerusalem, in na nesuṁa e nini wa. In na taṭatete neva nakaten maran yar lala e ṗaṗagena nene, vanon kiau pog pimi ke rui, ana pe pimi punu re poli wa.” ⁹ Naga pisa visena nene pan la, siraunia apavin, naga suṁa ga.

Siraunia Yesu pa ma e ṗaṗagena

¹⁰ Yesu suṁa sane na, pe piavi re poli, naga ṁena pa ma Yerusalem, ana pe pa re sa naṣa yeririna la akilia poli, naga tapoloun la ga. ¹¹ Ana yerkawa kiena le Yu lala, asitom ke pa rui sape pona naga ṁena ga vam e ṗaṗagena, ana la akalewele, apiun asape naga ṁeke pe. ¹² Ana yeririna ṁena lala, asun apisayu lue ga naga, laṗasia asape naga pe yar wo tai, laṗasia asape naga pe yaru viowa ga, naṣa kila kare ke ga sitomen kien yeririna lala. ¹³ Asun apisayu ke Yesu sanene na, pe apisawal manene re pa e yo metava poli, vanon asitom ke asape visae kiela yar keviu la aloge, yoko akila viowa van la.

Yesu pa kate e Yuṁa Wa Mana ne Ntewa

¹⁴ Ana akila ṁa ṗaṗagena pano-o, legiena ṗas ṗaro rui, ana Yesu pisa sane monar va ma Yuṁa Wa Mana ne Ntewa vena vian si yeririna lala. ¹⁵ Ana pogos naṣa yerkawa kiena le Yu la amloge kiena navianena nowo lala, amilan paṗisi, apisape “!Sanape na yar nene kilia ruru visena kiena ne Ntewa sanene? !Naga pe apian re nena ga, ana kiena navianena po na po!”

¹⁶ Ana sanene na Yesu pisawal pan la, pisape “Sur naṣa nepian lan ke ne, pe kiau re poli, pe kiena ne Ata ga naṣa mligan inu nepitom tano

e yomarava nini. ¹⁷ Visae yar tai kekaran ga kila nasinenanena kiena ne Ata, yoko naga kila yar nene loge kilia sitom ruru kiau navianena. Yoko yaru nene kilia visu kilale sane in na pe nepian re yeririna la e ga e kiau kia poli, ana kilia visu kilale sane navianena la nene, pe lelaga naṣa amolue kemua e Ntewa. ¹⁸ Visae tevisu yar tai vis ke ga e kiena kia, tekilia ga sane naga miyeluar ga kiena kia. Ana visae yar naṣa pis, miyeluar ke ga kia kiena ne kiena yerkawa naṣa mligan naga pimi, tekilia ga sane pe lelaga ga, naga pe pisokan re poli.

¹⁹ “Yar tai ne kila sanene nane Mosis. Ntewa mla kiena navisaluaena pania, a naga pisaliluen pimi pan amiu, ana asuṁa akilaro ke pa narui. Ana sanape na asape aweṁar inu vanon asape nekilaro navisaluaena. ?Pogaga na sanene?”

²⁰ Ana yeririna la apisataṁea, apisape “!Kue-e, nagane na opis wowe ke ga, sa ga yermare tai teke e ko! ?Ane sape weṁar ko? Ovisawal lia.”

²¹ Ana Yesu pisataṁea, pisape “Nanua e pogos naṣa nepim e yo nini, in na nekila pupia kile tai e maramiu, netamalia laulu nene. Ana pogos naṣa apisuia, pe akekaran re poli, apisape in na nemiyuṁae piowa ga naṣa nekila sanene e Legiena Wa. ²² Ana popon asitomṁali kieta ṗelaga na kilaen ṗaviu, sa naṣa yermarua Mosis amio yermarua na sumo taṗena lala, sane Epraam lala, la amla pan ita. Naga ṁena pe yuṁaena tanea, ana visae kana legiena nena sulologia Legiena Wa, pe asitomṁal re poli, amiyuṁaen ga. ²³ Amiu asuṁa apisa ke asape amon kilaroen navisaluaena kiena ne Mosis, ana ataṁan luen ga asape nakilaen yuṁaena na ṗaviu e Legiena Wa pogaga. Ana visae ataṁan nene, vanon ya ne sinemiu karnu keviu vanon ga kiau narin yuṁaena wo

taaga ga nene naþa nekila ruru si yepen yaru nene e Legiena Wa? ²⁴ Nepisu sane asitom veve ke sur la ne e ga e kulusia, ana popon ave manmarua li laa sane, asitom veve ruru li sur la va tol kana kilamiu.”

Asitom ke asape Yesu pe Navisaarena po pe naga re poli

²⁵ Ana e pogos nene yeririna moki nae Yerusalem apisu Yesu pian la ke e Yumã Wa, amilania, apisape “!Lelaga naþa ne! Yar ga nene naþane, naþa yerkawa la apisa ke asape awemãria. ²⁶ Ana nagane pisawal ke ga kiena visena la sanene, ana pe akila re si surian poli. Pe tekilia re poli, pona amon visaen vania vanon apisuluþaria sane lelaga, yaru nene, kieta Navisaarena lelaga. ²⁷ Ana peraga, taþatete naga, vanon kieta nalelagaena tai þa rui, sape Navisaarena, pogos naþa naga kate, yoko taþatete yar kilia sape naga su pe na pimi ne. Ana yaru naþa Yesu, ita punu ga tekilia ruru pa mãana umã rui.” Apisa sanene komin amãpe Yesu na paeme Nasaret, ana peraga, naga paeme Petleem.

²⁸ Ana vanon naþa apisa ke sanene, Yesu þaryon ga navian laena loyumã e Yumã Wa, pisawal visena nene pan la, pisape “Asitom asape akilia inu, akilia ke lele naþa nepim ea, ana in na nepisu sane pe akilia ruru re poli. Nepimi e nini, pe e re ga e kiau sitomena poli, ana yar taþena ga mligan inu nepimi, naþa naga pe purþes nen lelagaena. A sa naþa amninue inu ga, ana amninue mēna naga. ²⁹ A naga, in ke narui naþa nekilia ruru nena naga, vanon naga ke narui naþa mligan lua inu nepitom tano e yomarava nini.”

³⁰ Ana visena kiena ne Yesu la ne sanene kila amãreran asape monar atarar naga, ana pe yaru re nena tai naþa kilia tol naga, vanon kana pog ne pe pimi re poli wa. ³¹ Asape awe momãr naga, ana yaru la moki amlelaga e naga rui, vanon kile la naþa miyumãenia. Apisa sanini, asape “!

Yoko Navisaarena nape naþa kilia imi kila si kile ya la naþa yuve naga? Peraga, yar nene kieta Navisaarena ke lelaga narui.”

Amligan yar na mara la apavinin Yesu

³² Ana Varasi la þasia asumã amiyagogon ke yeririna la amiilaar ke Yesu e kiela visena lala, ana apa iroro ga, apis pa pupia yar wa lala, na apiranar asape monar akila ga sur tai va Yesu nagane ga ne. Ana amligan kiela lokul navisuaren Yumã Wa lala, asape ava akale pulmas tai na tararen Yesu, vena aure si naga vim pula.

³³ Ana Yesu pisawalia, pisape “Yoko in na nekilia nesu si nemio amiu yam ve plas ga, þisi na nowasuþe sina puna ne naga naþa mligan inu nepimi. ³⁴ Pogos naþa sa nowasuþe pae na, amiu akilali naþa akale inu vano-o yoko taþatete alual inu. Lele naþa neva nese ea, taþatete aim ea.”

³⁵ Ana pogos naþa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, asitom þele narui, apisa ke pan la, apisape “?Yar nene pisa ke yo nape ne, naþa yoko va ea a þisi na taþatete ita telual si naga ea? Pona sitom ke pisape va e yo taþena lala e yomarava naþa wenla ita le Yu lala aþure apa ea e pog na pupia yaltetaena, ana pisape va vian la mēna ga? ³⁶ Ana naga pisa ke ya nene, sape takale naga vano-o taþatete telual naga. Ana sanapen kiena visena naþa pisape naga pa ke lepas tai naþa taþatete tesiraun naga, taþatete teva ea.”

Ana e pogos nene, lokul na visuaren Yumã Wa la pe atarar re Yesu poli wa.

Yesu mlologon Ninuna Wa, sape pe wii namalena

³⁷ Ana akila mã þaþagena nene pano-o, apa atol kana legiena maro, naþa sane pe kana pupia legiena nena. Ana pogos naþa asike veraga, Yesu sumãl pion manene sanini,

pisawal pisape “Amiu a naña moto karia, popon imi pun inu, mun wii na malena. ³⁸ Yar naña mlelaga e inu, yoko wo van vaḗisi, sa naña Nasiriena Wa pisa, pisape ! Yar na sanene, yoko losinena ule mamagan wii na malena, vano vano-o tataroi vetania sa naña wii mlau!”

³⁹ Ana visena kiena Yesu nene, kana kinasia na Ninuna Wa, vanon naga kilia sape siraunia, lala naña alelaga e naga, yoko atol Ninuna Wa. A e pogos nene, Ninuna Wa pe pimi re poli wa, vanon Yesu sike yomarava wa, pe pa totano re e kiena lele wa poli wa.

Parin sitomena la e Yesu

⁴⁰ Ana pogos naña yeririna la amloge Yesu pion sane na, kiela sitomena la pa pe taḗena lala. La ḗasia, apisa asape “Yar nene, naga navisawaliena sane Mosis, naña temlelaga tesape yoko imi.” ⁴¹ La ḗasia apisa asape “Ana, pona visae peraga, naga pe kieta Navisaarena kemua.” Ana la ḗas apisatamea, apisape “Peraga, pe visena re tai naña pisa sanene sape Navisaarena yoko ve yeririna nae Kalele sane yar nene poli. ⁴² Nanene komin naña kieta Nasiriena Wa la apisa ke ga asape Navisaarena naga molue ga e lus kiena ne Parin Suḗe Tepet, yoko ve yeririna nae Petleem.” ⁴³ Ana ḗarin sitomena moki la ne sanene kila narui yeririna la asu tetai vanon Yesu. ⁴⁴ La ḗas pe akekaran re poli, apisu sane popon akuan va e yuḗa nakoena, ana siraunia peraga, pe yar tai pa re lavis puna poli, vena tararia.

Nasumonena la sinela kar manene Yesu

⁴⁵ Ana siraun sur la nene, lala na visuaren Yuḗa Wa apa sina ga puna ne ḗarin yar wa amio Varasi lala, vena kilaen navisawalena lala van la. Ana pogos naña amalivi e marala, yar keviu la nene pe apisu re Yesu poli, ana apis pan la, apisape

“?Awa yar naña memligan amiu apanonia? ?Vanon ya ne amiu pe aḗure re naga pimi poli?”

⁴⁶ Ana navisuarena la apisatamea, apisape “Imimi memiagogon kiena visena lala po na po, pe yar re si tai poli naña kilia vian ruru ita wo sane naga.”

⁴⁷ Ana navisatameena nene kila Varasi la amilania, apisape “!Aulai, nagane na amiu mēna, yar nene ḗere kiamiu sitomena la pa pe wowe! ⁴⁸ Amiu atamān naga pisa kotalia amiu, ana sanape, apisu sane e imimi yar kerkeviu lala pona imimi Varasi lala, la ḗas amlelaga ea? Peraga yo. ⁴⁹ Lala ga naña amlelaga ea, nane ḗina viowa ga la naña asike ko laa ne, a la pe akilia re sur poli. Pe akilia re kieta navisaluaena poli, Ntewa piain pa nakoena pan la rui.”

⁵⁰ Asumā apis mārera ke sane na, lala yar tai kilayon ke sape kila kiela visena vito si tano. Nane Nikotimas, naña nanua sumo e yemalo tai pa sun amio Yesu. ⁵¹ Naga pisa pan la, pisape, “Ita tepisayu ke yar na sanene na, sa ga naña ita temla ke pa nalipereena pania. Ana kieta navisaluaena pisa lepas nene, pisa sape visae tesape tevis van yar tai, monar tetotano ruru temio e kumali, tela pog vania vena naga kilia visawal kiena sitomena van ita, ana monar teviun naviunena vania vena tekilia tekirawal tesape lelaga kemua naga kila sanene sanene po sanape. Naga nene pe mrapa memes nakilaen yuḗaena nene.”

⁵² Ana la pe sinelan re yagogonen kiena visena nene po, vanon apisu sane naga miilaar ke Yesu. Apis pania, apisape “!Aulai, ko na opis ke sa naña ko mēna ope yar nae si Kalele tai! Asitomrurulia sur naña Visena Wa pisa. Pe visena re nena tai naña pisa sape yoko navisawalena viu tai suḗalu garo Kalele vam e nini.”

⁵³ Ana kiela visena pa mārera e lele nene, ḗis na la amial tetai sina

ga añasupe si m̄ala um̄a lala.

8

Sira naña apisape akirawal taña kolau

¹ Ana Yesu mligan Yum̄a Wa, mial pa si ma Kunus Na Purolip Lala.

² Monomi e nene, ana yemlagi kolu-lag mial pato si Yum̄a Wa Mana ne Ntewa. Pogos naña yeririna la apisuia, la moki apim puna, naga totano pian la.

³ Ana pe piavi re nena ga, naviana nena navisaluaena lala amio Varasi lala apure sira tai pimi puna, akila sum̄al e marana ne yeririna lala. Sira nene, atarar ke sanene vanon asape kila kolau, ana lañas apisuia, apisawalia. ⁴ Ana akila naga sum̄al sanene, apis pa Yesu, asape “Naviana nena, sira nene, akirawal kila ke kolau. ⁵ Ana sa naña navisaluaena kiena ne Mosis pisa e lepas na mlamulena viowa nene, nanagane na monar mokove mom̄ar ga naga mare. Ana navisaluaena kiena ne le Rom lala naga sape yoko tañatete mokoveñar yaru. A ko na sanape, kion̄a sitomena sanape?”

⁶ Ana naviunena nene, pe apiun ruru re pa Yesu poli, ana akila ke ga natañaliena pania, vena visapal sur tai naña siraunia akilia ala naliñereena vanonia.

Ana Yesu pe pisatam̄e re poli, ñarina tau pito tano, kian mrasilmana siri visena tai e porotano.

⁷ Ana apiuyun ke pania asape sanapen sira nene, ana Yesu tom̄al ruru sina, pis pan la narui. Pisa pan la, pisape “Pogaga, ana amiu yar naña kove ñes sira nene, naga monar ve yaru tai naña pe naviowaena tai to re nena e naga.”

⁸ Ana yam si tai, pulu si pato tano, siri si visena tañena e porotano.

⁹ Ana pogos naña amloge sur naña Yesu pisa pan la, asiar naña amiyal tetai si lala. Naga naña sumon la, kiela yermarua tai, a siraun naga,

lala tañena m̄ena lala apiayapa apavano, pano-o sira nañani naga taaga sum̄al sike e marana Yesu. ¹⁰ Ana Yesu kira pa pisuia piun tania, sape “?Sira, la naña asike pe nagane? ?Pe lala yar re si tai sape liñere ko poli?”

¹¹ Ana sira pisatam̄e, pisape “Suñe, pe tai re si poli.”

Yesu pisa pania, sape “Pogaga, in m̄ena tañatete neliñere ko. Ko, okilia owasupe ko sina ova mom̄a, ana ovavini ve okila re si naviowaena.”

Yesu pisape naga pe yomerarava na yomarava

¹² Ana siraunia Yesu pisi pan la, pisape “In na nepe yomerarava na yomarava, yar a naña taveve inu tañatete si yal e yemalolo, yoko yomerarava namalena teke e naga.”

¹³ Ana ñisi na le Varasi la ñasia naña asike wa apilon si kiena visena, apisape “Ko na opisa sanene, ko ga omiila ke si kion̄a visena, ko na oñarwar ko wa! Sanene na, imimi tañatete melelaga ne, kion̄a visena pe pe lelaga re poli.”

¹⁴ Ana Yesu pisatam̄e, pisape “Pona nekila sanene yo, ana kiau visena la punu ga amio kiau vianena la ape lelaga. In na nekilia sur punu ga e inu, sane nesu pe na nepim e nini, po nesike e nini ñisi na nowasupe si neva pe, ana amiu pe akilia in re nena poli. ¹⁵ Amiu amliñere in ke ga e sitomena kiena ga yeririna lala, ana in na pe nemliñere re ga amiu yar ta poli. ¹⁶ Ana visae pogos tai neliñere yeririna lala, yoko kiau naliñereena mesmes ga, vanon ve in ga taaga re nekila, nemio naga naña mligan inu nepimi.

¹⁷ “Ana e kiamiu navisaluaena, asiri sanini asape visae yar la ve lua aviranarla e visena tai, ñisi na monar alelaga ea, ¹⁸ ana yoko monar ve sa m̄ena nene e imimi lua kau ata. In na nepisa ke nesape in na nepe lelaga, a naga miilaar inu, ana kila sane monar alelaga e inu narui.”

¹⁹ Lala amloge visena nene, apiun tania, asape, “?Ko na opisa ke arimoña nene, ana sike pe nagane?”

Yesu pisatamē la, pisape, “Amiu aminue ga naga, sa naña amiu aminue inu ga. Visae amiu akilia ruru inu, yoko kila amiu akilia ruru mēna naga, ana tařatete si aviun naviunena na sanene, ana peraga.”

²⁰ Visena la nene, Yesu pian la ke e Yumña Wa, e lepas naña akuan ruru nalaena lala kiena ne Ntewa sike ea.

²¹ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape “In na nepur matan amiu ke narui. Pogos naña neva pae na, akalenu vano-o tařatete awal inu, yoko amare amio kiamiu naviowaena lala. In na nepa ke e lele tai naña amiu tařatete avam ea.”

²² Ana pogos naña yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, apiunia asape “?Yar nene sinenan pisape kila ya? Pisape va e lele tai naña ita tařatete teva ea, pisa ke sape yoko we moñar naga mare yo?”

²³ Ana Yesu pisape “Kiamiu sitomen lala amio kiau naga peve tařena manene laa. Amiu na ape nae ga yo tano nini, inu na nepe nae yo na ma metava. Amiu na yomarava nini, in na pe nae re e poli. ²⁴ Ana sa ga naña nepisa ga na wa, yoko amare ga amio kiamiu naviowaena lala. Visae pe amlelaga re e in poli, naña nepe naga naña sike na sike lue narui, yoko monar ve sa ga nene.”

²⁵ Ana apiun, asape “Ko ovisa li sina osape ko na ai.”

Ana Yesu pisatamē la, pisape “In na nepe naga ga naña siar na konuarui pimi tol nagane, nepisa ke nesape in na nepe naga. ²⁶ Naga ga nene nepisa ke e lepas na punu. Ana e lepas na pun amiu, sur la moki naña nekilia nevisa, ana visae nevisa, pe visen naliřereena ga punu ga. Ana sur la ne nepisa ke ne e yomarava nini, naga pe

visena ga la naña nemloge tan naga naña mligan inu, vanon silaga, kiena visena la mesmes pařisi.”

²⁷ Yesu pis merarava ga sanene, pisayu ke arimana naña ma e peni pan la, ana pe akilia ruru re nena poli.

²⁸ Ana pis si pan la, pisape “Pogos naña yoko amiu atelan pae inu Narina Yeririna metava e laki, yoko akilia ga na wa sa naña in na nepe kiamiu Navisaarena. Yoko amiu avisu kilale naña sur punu ga naña nemiyumñaenia, pe nekila re ga in ga taaga poli, silaga nepisa ga sur la naña Ata pisa pian inunia. ²⁹ Naga ke narui naña mligan inu nepimi, a naga sike amio inu nagane. Naga pe mliganu li re poli, vanon silaga nekila ke sur punu ga sa ga naña naga kekarania.” ³⁰ Yesu pis ke sanene, kiena visena la řere le Yu la moki amlelaga e naga.

Visena lelaga kila sen lala na mlamulena alolor sina ga

³¹ Ana Yesu pis pan le Yu la naña amlelaga mare ga e naga na wa, pisape “Visae awarar kiau visena mñarera, amiu alogearia, amiu ave kiau nalogena la lelaga. ³² Yoko akilia ruru visena lelaga, ana visena lelaga kilia kila sen loru si vetan amiu.”

³³ Apisatamēa, apisape “Ee, imimi na lus kiena yermarua Epraam, imimi pe memiyumñae koren kiena ne re yar keviu tařena tai poli. ? Ana sanape ne osape sen lala alolor vetan imimi?”

³⁴ Yesu pisatamē la, sape “Nepisa lelaga pan amiu, yeririna punu ga naña asuñña akila ke naviowaena, la ape nayumñae korenaena na naviowaena, sen la na viowaena apiar mñareran la. ³⁵ Ana asuñña amiyumñae korena ga kiena ne yar keviu na naviowaena, ana pe ape namratava re puna poli. A inu, in na nesulue ga nemio Ata, komin in na namratava nena puna. ³⁶ Ana in na

sisi nae ma e peni, visae noul plan amiu, yoko amiu mēna akilia asulue amio inu ma uña.”

Yesu pisape la pe ape narina ne re yermarua Epraam poli, ape narina ne Yermare

³⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga pan yeririna lala, pisape “Nekilia ruru amiu na, ape lus nena kiena ne yermarua Epraam, ana lus kiena ne Epraam la narui naña popon sa akekaranu. Ana peraga, amiu lañasia na lus ga nene naña kiau visena pe towawa ruru re e kiamiu malena la poli, sinemiun manene asape awe moñar inu. ³⁸ Ana popon amiu alelaga e kiau visena lala, vanon in na nepisawal ke ga sur la naña nepisua pogos naña nesike puna ne Ata, ana amiu na akila ke ga naña amloge arimamiu pisa.”

³⁹ Ana apisatañeia, asape “Lelaga, vanon arimamimi, yermarua apua Epraam na sumo sumo laa.”

Ana Yesu pisa pan la, sape “Peraga yo! Visae amiu ape narina ne yermarua Epraam lelaga, popon amiu towe lai akilali sur wo la ve sa naña naga miyumaenia. ⁴⁰ Ana pere, amiu akila piowa manene laa pañisi. Sane inu, in na nepe yar tai naña nepisa plan ke ga visena na lelaga la naña Ntewa pisa pan inu, ana amiu asape awenar inu. ?Pona amiu asitom ke asape ðelaga wo ke narui naña kiamiu yermarua Epraam sape akila? ⁴¹ Peraga, nepisu sane pe naga re nene po, ana arimamiu tañena ga tai sike ga wa, naña amiyumae kiena ke.”

Ana la apisape “!Ke ya ne! !Osape okila imimi meve sisi na mrapa lala, memninue ga arimamimi! Ar-mamimi taaga ga nalelaga naña sike, nane Ntewa.”

⁴² Ana Yesu pisape “Visae visena nene lelaga, sape Ntewa pe arimamiu, yoko amiu monar akekaran manene inu, vanon in na nepetan ma puna nepitom tano e nini. In na nepim re ga sanene poli, naga ke narui mliganu nepimi. ⁴³ In na

nepisasa ke sur la nene pan amiu pano-o, ana silaga amiu pe amloge kilale re nena ga. Nemninue amiu ga, vanon ya ne yepemiu mavin logekilaleen kiau visen sanene?

⁴⁴ Amiu na arimamiu na Yermare, ana amiu sinemiun ga asape akila sa naña naga sinenania. Siar nanua sumo e nasiarena pimi, naga pe yaru na wemoñaren yaru, pe sinenan re visena nalelaga poli, pe suñal re nena e lepas nene poli. Kiena ðelaga mesmes, pis lue ga e pupia visokanena lala, vanon naga pe purþes nen navisokanena punu ga, pe ariman navisokanena. ⁴⁵ Naga sanene, ana pogos naña in na nepimi, nepisawal visena na lelaga wo pan amiu, ana siraunia amiu amon lelagaen si e inu. ⁴⁶ ? Ana amiu ane kilia visalua kiau naviowaena tai? ?Ana visae amiu apisu nepis pe lelaga, vanon ya ne amon lelagaen e inu?

⁴⁷ “Yar naña kiena ne Ntewa, naga suña miyagogon ruru visena kiena ne Ntewa. Ana amiu la naña pe sinemiun re aloge kiena visena la poli, nekilia sane nanene vanon pe ape kiena re nena ga.”

Yesu amio Epraam

⁴⁸ Ana visena mñarera la nene kiena ne Yesu kila yerkawa kiena ne le Yu la nene amloge piowa, ana apiun pania, apisape “Imimi na memloge asape ko na pe ope yere Yu re lelaga poli, ko na ope apkas nae ga Samaria tai. Ana mepisu naña yermare tai teke e ko, kila ko ope wowe li mñaga. ?Visena la nene ape lelaga, po peraga?”

⁴⁹ Ana Yesu pisatañe pan la, pisape “Peraga, pe yermare tai to re e inu poli. Sur la naña in na nekila ke ne, nekila ke ga vena kia kiena ne ata va metava. Sur la naña amiu akila panu, akila naña kiau kia pato tano. ⁵⁰ Ana pe pe sur re tai pan inu poli, vanon in na pe nemiyumaen re naña na kilaen kiau kia va metava poli. Ana yar

keviu tai mēke naŕa sinenan pisape yeririna la popon avatanon inu, ana naga taaga ga kilia la naliŕereena e lepas la nene. ⁵¹ Ana visena tai naŕa lelaga nekilia nevisa van amiu sa nini, visae amiu yar tai larar kiau visena m̄arera, logearia, yoko taŕatete va tol marena pogos tai.”

⁵² Ana le Yu la amloge visena nene, apisa pania, asape “Nanagane na mekilia ruru naŕa yermare sike pa e ko rui. Ko opisape yar naŕa lelaga e ko taŕatete mare, ana pe yar tai naŕa yoko taŕatete ve mare re pogos tai. Yermarua Epraam mal m̄a pano-o mare, a navisawalena lala, lala m̄ena amiyum̄ae m̄a pano-o amare. ⁵³ ?Pona ko na opisu sane oto laa metavan kieta yermarua wa la nene yo? ?Ko na ositom ke osape ko na a si ne?”

⁵⁴ Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Visae nevisawal van amiu, pona avisu sane nemiyeluar ke sina ga kiau kia, ana avisu viowa ga. Yar taŕena ga tai kila ke kiau kia pa metava, naga naŕa asape pe kiamiu Ntewa, naga kau ata ne. ⁵⁵ Naga, amiu pe akilia re poli, ana in na nekilia ruru naga. Pe nepisokan re sane amiu poli, nepisa ruru ga ne, nesape in na nekilia ruru naga, a kiena visena punu ga, nemligan ruru sike e kiau malena. ⁵⁶ Nekilia nevisa m̄ena ga sane repimiu yermarua Epraam, naga tai naŕa nanua sumo sinenan pisape visu kiau pog nane ŕane. Naga sinenan pisape visu naŕa nomolue e kiena lusia, nevim nekila kiau yum̄aena nini, ana pogos naŕa naga siar pisu ke pa rui, naga kekara na kekara.”

⁵⁷ Ana le Yu la apiunia, asape “Ana ko na pe ope yermarua re tai ne sane naga po, kiom̄a kas pe tol re lualima yam lima poli wa. ?Ana sanape na opisa ke osape okilia yermarua Epraam na sumo ne? Ko opisu naga koyo tai?”

⁵⁸ Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane

yermarua Epraam na nanua sumo ne, in na nesumon laa naga. Pogos naŕa naga pere wa, ana inu in na naga naŕa su sumo rui.”

⁵⁹ Ana pogos naŕa le Yu la amloge Yesu pisa narin visena ga nene, naŕa sane kia wa kiena ne Ntewa, ana akilia asape naga pisa ke sape naga Ntewa, ana sinela mimi paŕisi. Akale kilavaru na kovemareen Yesu, ana naga tapoloun la, mligan Yum̄a Wa, pure sina ga pano.

9

Yar naŕa paeme pe kilamara ŕala

¹ Ana imimi nalogena lala memio Yesu memial mepano, ana pogos naŕa mepa ke sane na, mekirawal yaru tai naŕa pogos naŕa paeme, naga pe kilamara ŕala. ² Ana mepiun tan Yesu, mesape “?Naviana, sur ya ne kila yar nene? ? Pona nakoena na kiena mlamulena viowa ga yo, po nakoena na mlamulena viowa kiena ne anena po arimana, kila naga pe kilamara ŕala sanene?”

³ Ana Yesu pisatam̄ea, pisape “Peraga, pe kiena naviowaena re poli, a pe naviowaena kiena re kiena yermarua lua poli, a naga paeme sanene vena kilaen ga sane yoko yaru la akilia avisu puriukawaena kiena ne Ntewa yum̄ae e kiena malena. ⁴ Sanene, yoko neta-

malia naga nanagane, komin pogos naŕa yemlagi ke ga wa, monar teyum̄ae m̄arera, monar teyum̄aen kiena yum̄aena lala naŕa naga mligan inu nepimi. Yemalolo naga pimi ke narui, naŕa taŕatete teyum̄ae ea. ⁵ A nanagane na, in na nesike tano e nini, in na nepe yomerarava na yomarava nini.”

⁶ Yesu pisa sanene, ŕisi na plasiria yavi na porotano ŕasia, pulou ŕalelar pimi sane kene, plan e kilamaran yar naŕane luwoka. ⁷ Ana pis pania, pisape “Pogaga, ovano oto

tano e pulus nen wii naña Siloam, okevan ruru si maramña.”

Wii naña Yesu pisa pania, kiena kia Wii Na Liganen Vano. Ana yar nene pito tano kila sanene, ana kilamarana pimi po. Pisi na ãasuþe si pun imimi memio Yesu, sane naga kilia kira pisu sur narui.

Visena moki e lepas kiena kilamara ãala nene

⁸ Ana siraunia, la naña nalavis puna ne yar nene, amio la naña na sumo asumña apisu naga mlogi ke, apisu si naga, apisa asape “? Kilamara ãala ke nene narui, naña nanua sumña monon mlolog kare ke ne, po pe naga re poli?”

⁹ Ana lala ãasia apisape “Ee, naga ga nene ne,” a ãasia asape “Peraga, yar taþena ga tai ne kus marana ne,” ana yar nene pisa meraravan pan la, pisape “In ga nini.”

¹⁰ Ana pogos naña pisawal pan la sane na, apiun tania asape “? Ana sanape na kilamaramña po sanene?”

¹¹ Ana pisatamne la, pisape “Yar naña Yesu, naga miyumaenia. Palelar narin kene amio kiena vilasirena, plan e kilamarau, ana pisape netotano e wii naña Siloam ne, neke plan si vetan kilamarau. Ana nekila ga sanene, nepitove, nekevan marau, nepisu sane kilamarau po narui.”

¹² Ana apiun Yesu tania, asape “? Yar nene meke pe nagane?”

Pisatamne la, pisape “Nemninue ga, pe nepisu re si po.”

Le Varasi la amlifere la e sitomena lua e lepas na taþa ruruena nene

¹³ Ana siraunia, aþure yar naña sumo pe kilamara ãala, aþure naga pa puna Varasi lala vena avisulia.

¹⁴ Aþure naga pa sanene vanon legiena naña Yesu kila ruru kilamaran yaru nene, naga pe Legiena Wa, ana la asitom asape Yesu kila yumaenia tai naña navisaluaena na legiena wa pisa luparia.

¹⁵ Ana pogos naña apa apisawal pan Varasi lala, apiun tania, asape

“Pogaga, ko towe ovisayu meraravan sanape naña kilamaramña pimi po.”

Ana naga pisa ga sanini, pisape “Peraga, yar nene mligan ga narin kene e kilamarau, ana nepa neke plan sina ga, nekilia nepisu ruru si sur punu ga.”

¹⁶ Ana pogos naña Varasi la amloge, laþas apisape “Yar naña kila nanene, naga kila sa ga sitom korena ga navisaluaena na Legiena Wa. Sanene na, naga pe molue re nena e Ntewa pitomi poli.”

Ana la ãasia asape, “Peraga, visae pe lelaga naña pe yar viowa ga tai na kilaroen navisaluaena, sanape na naga kilia kila kile wo la ne sanene.” Ana apisayu mña sanene pano-o asumñalu ase sitomena lua narui.

¹⁷ Ana apiun ke sina ga tan yar naña nanua pe kilamara ãala, apisape “? Ana ko, ko naña naga miyumaen kilamaramña, ko na ovisa ya ne e lepas na yaru nene?”

Naga pisatamne ga la nena, pisape “Naga pe navisawalena lelaga tai.”

¹⁸ Naga pisa sanene, ana yerkawa kiena le Yu la pe amlelaga re e kiena navisawalena la nene poli, pe amlelaga re asape nanua sumo yar nene pe kilamara ãala, a nagane kilia kirava. Ana apio arimana amio anena vena avim avisu la. ¹⁹ Ana pogos naña lalua apim, apiun tan la, asape “Avisu ruru li yar nene. ? Naga pe narimiu kemua lelaga, naña asape paeme ana pe kilamara ãala, pona pe naga re poli? ? Ana visae naga, sanape na kilamarana pimi po si sanene?”

²⁰ Ana lalua apisatamela, asape “Imimi lua mekilia mesape naga pe narimimi, mekilia mesape pogos naña moþaria, pimi tol nanagane, naga pe kilamara ãala nenaga. ²¹ A pe mekilia re mesape naga kilia pisu ruru si sur la nanagane, pe mekilia re a ne kila ruru si kilamarana sanene. Ana popon aviun ruru ga

tania, naga pe pe sisi re poli, kilia vis.”

²² Lalua apis sanene, akilawan li mña kiela sitomena, vanon yerka kiena ne le Yu la apisayu pa rui, apisawal asape yar naña mlelaga sape Yesu pe Navisaarena, yoko akuan lua ve su re si amio la e Yumña Wa Mana ne Ntewa. ²³ Apisawal sanena lalua amaraun pañisi, kila apisa ga asape amninue ga, asape “Popon amiu aviun ga tania, naga pe pe sisi re poli.”

Varasi la apis si pan yar naña nanua sumo pe kilamara ðala

²⁴ Ana pogos tañena si tai na, apio kilamara ðala na nanua ne pimi loyumña pula. Apis mñarera pania, asape “Ovisa kia kiena ne Ntewa na mava, ovisa ke sur la punu ga nene van imimi ve lelaga, vanon nagane na mekirawal pa rui sane yar nene pe yar viowa kemua na kilaroen navisaluaena.”

²⁵ Ana naga pisatamñe la, sape “Naga pe yar viowa pona pe yar wo, in na pe nekilia re poli. Sur taaga nekilia, sanini. Nanua sumo, kilamarau ðala nena ga, ana nanagane na nekilia nepisu sur punu ga.”

²⁶ Ana apiunia, asape “?Ana visae sanene, miyumñeen ko sanape? ?Kila ruru kilamaramña sanape?”

²⁷ Ana naga pisatamñe la, sape “Nepisa meraravan ruru sur punu ga nene pan amiu yam tai ða rui, ana amiu amon logeena, ana nanagane na sinemiun asape aloge sina ga. ?Vanon ya? ?Pona amiu mñena sinemiun asape aim ave kiena nalogena la yo?”

²⁸ Naga pisa sanene, sa naña pisa kare li la mña ga, ana la sinela kar manenea, apeveyunia asape “! Oo! Ko ga ope kiena nalogena tai, imimi na mepe nalogena la kiena ne yermarua wa Mosis. ²⁹ Mosis nene, mekiliala ruru mesape pe lelaga naña Ntewa pisawal kiena visena pania, ana e lepas na yar tañena nene,

imimi pe mekiliala re poli, sane naga yar nae pe pimi sanape.”

³⁰ Ana yar naña pisatamñea, sape “!Kue-e, nemilan amiu pañisi naña pe akilia re naga poli! Naga kila ke pupia yumñaena la sanene, pano-o kila ruru kilamarau, ana amiu akilia re asape naga ai po naga yar nae pe. ³¹ Tekilia tesape visae yar viowa vio van Ntewa, yoko Ntewa tañatete yagogonia, a visae yar naña pe yar na lotena a mlogear ke naga, visae vio vania, yoko yagogonia.

³² Ana yaru nene, Ntewa miyagogon ke naga, vanon siar e nasiarena na yomarava nini pimi tol nagane, pe apisuli re yar tai naña kila ruru si kilamaran yaru tai pogos naña paeme pe kilamara ðala. ³³ Yar na monar petan ga Ntewa pitom e nini, visae pere, naga tañatete nena kila sur tai ne sanene.”

³⁴ Ana lala pe akekara re nena naña yar nene pis sanene pan la, asape “E, ko ope yar viowa kemua tai. Ko na ðelaga na mlamulena viowa pulemamaga e ko siar e pogos naña opaeme pimi tol nanagane. ? Ana ko ko na ai ositom ke osape okilia ovian imimi sina ga?”

Apis kare naga sanene pano-o, ðisi na amñenlua si naga pa vanua.

Kilamarañala nene mlelaga e Yesu narui

³⁵ Ana pe piavi re nena ga Yesu mloge asape amñenlua yaru nene sanene, ana pa mñalia, piun tania, pisape “?Sanape? ?Nanagane na ko na omlelaga pa e Narin Yeririna rui, po pere?”

³⁶ Ana yar nañane piun tan Yesu, pisape “?Ana naga naña ko opisa ke ne, naga ai? Visae ko na okilia ovisali van inu, pona nekilia nelelaga e naga.”

³⁷ Ana Yesu pisatamñea, sape “Ko na opisu pa naga rui, ko opisu ke naga nagane. In ga ða, nane nepis ke nemio ko ne.”

³⁸ Ana pisatamñea, sape “O Suñe, visae sanene, in na nemlelaga nena

ga e ko.” Ana yar nene ðaryon lue ga na yeluaren Yesu.

Yesu pis pan Varasi lala

³⁹ Ana Yesu pis pisape “In na nepim e yomarava nini vena nevisusuveve yeririna lala, vena kilaen sane yeririna la naña kilamarala ðala akilia avisusu suria, a vena kilaen sane yeririna la naña asitom ke asape akilia apisu sur punu ga, avisu kilale sane la ape kilamara ðala ga.”

⁴⁰ Ana Varasi la ðas asumña lavis ga, amloge visena nene, apiun tania asape “? Ana opisape sane imimi mñaena kilamaramimi ðala ga, a?”

⁴¹ Ana Yesu pisatamñe la pisape “Visae pe lelaga naña amiu apisu kilale asape kilamaramiu ðala, poli mña ga, yoko amiu taðatete akilia awar nakoena vanonia. Ana pogos naña visae apisa ke asape akilia avisu ruru sur punu ga, sanene na pupia naviowaena sike pa e amiu rui.”

10

Ðakaiwa na kove kan sipsip

¹ Ana Yesu pis pa re laa sane, pisa ðakaiwa tai pan la, e lepas na kove kan sipsip, naña amiyumñaen pae ana sipsip kiena ne yeririna punu ga akilia ava amomalio loyumña veraga. Naga pisa sanene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naña visae ve kom re e mralaea na vaen loyumña vanon sipsip lala, ana ðiyukalawan ga kove, yar ne sanene pe yar viowa na vinauen ga.

² A naga naña silaga pa kom lologia mralaea, naga pe yar memes nena navisuaren sipsip. ³ Visae aligan yar tai na kirakirawoen mralaea, ana pogos naña yeririna navisuarena sipsip vim, yoko naga kilia vike ga vania. Ana pogos naña va loyumña, sipsip la punu ga aloge pulgona, ana naga vio ga kia kiena ne lala naña ape kiena ga, ðisi na lala ga nene asumñalu a naga sumon la ava vanua.

⁴ Ana pogos naña visae sumon la apa

ava vanua, naga yal sumon la, la asiraunia avano, vanon akilia ruru pulgona. ⁵ Taðatete akila ve sanene van wolawa tai, yoko amaraun ga, vanon pe amloge kilia re pulgon yar taðena la poli.”

⁶ Ninun visena nene Yesu pisawal pan la, ana pe amloge kilia re kinas poli.

Yesu sape naga pe mralaea na kove na sipsip

⁷ Sanene na, Yesu sunyu mña pan la sane e lepas na kove na sipsip nene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane mralaea na kove na sipsip nene, naga inu. ⁸ Lala taðena la naña apim sumon inu, naña apisokan asape yoko avisuar ruru sipsip lala, ape yar viowa na vinauen ga lala, ana pogos naña apa akaten sipsip lala, sipsip la pe amloge la re poli. ⁹ In ga nepe mralaea na kove, yar naña imi kom ga pun inu, yoko nevisuar ruru kiena malena. Yoko naga kilia va vanua lual kana kinanena, ðisi na kilia vim sina momalio kole-malo, kilia vim vano ve sanene naga pogaga. ¹⁰ Yar na vinauen pimi vena war plan vinaunen sipsip lala, pona nawe momar laena, pona kila kare manene laena, ana in na nepimin vena akilia atol malena, vena akilia akekan malena naña wo vaðisi van la.”

Yesu pisape naga pe yar wo na visuar ruruen sipsip lala

¹¹ Ana Yesu pisa mña ga, sape “In na nepe yar na po na visuar ruruen sipsip lala. Yar na visuar ruruen sipsip naga monar kekara naña tamñan kiena malena vena tamaliaen kiena sipsip lala. ¹² Visae ve yar na yumñaena ga tai, ðisi na taðatete visuar ruru sipsip la ve sanene, naga pe kekaran re la ne sanene vanon pe pe kiena sipsip re poli. Visae pogos tai visu pupia lokul tetan lala atomin sipsip la nene, yoko naga marau ga, sumñalu kiriri ure, ligam sipsip la asike na, ðisi na lokul tetan la

nene avim akarkare la amñenetetain la. ¹³ Yar nene ure vetan sipsip la ne sanene, vanon naga pe yar tai nayumñaenen ga kiena kilavaru, naga pe sitom manene re sipsip la nene poli.

¹⁴ “A in na nepe yar na visuar ruruen kiau sipsip lala. Nekilia ruru la naña ape kiau, a la nene akilia ruru mña inu. ¹⁵ Imimi na mekilia ruru imimi sa ga naña imimi lua Ata mekilia ruru imimi lua. A in na sineu si kiau sipsip la nene torokin naña netamñan kiau malena vanon la.

¹⁶ “Ana kiau sipsip mña la moki asuñña ke ga wa, naña pe apim asu re loyuma e kiau kove poli wa, ana monar neva nevio la mña ga, ana pogos naña aloge pulgou, yoko aimi. Nekila mña sanene vano-o kiau sipsip la punu ga aim ave pegas taaga ga narui amio inu, yar keviu na visuar laena.

¹⁷ “Vano-o yoko netamñan kiau malena vanon la, ana kau Ata naga kekaran papisi, kekaran inu vanonia. Ana nekilia nevisa mña sane kiau malena naña visae netamñan vano-o, yoko nela maran sina. ¹⁸ Pe yar tañena re si naña yoko lalua kiau malena vetan inu, ana in ga taaga netamñania. Naga pe kiau ga natamanen vano, a pe kiau ga nalamaranen sina. Na naña neyunañae sanene, Ata ga mligan e inu.”

¹⁹ Ana yam si tai, visena kiena ne Yesu na sanene kila le Yu lala apure tetai e sitomena lua sina. ²⁰ Lala moki asape “Yermare ga na sike e naga, yar namña pñarina pe wowe viowa ne. !Ve ayagoga re!”

²¹ Ana lepas pñasia asape “Peraga, kiena visena wo la nene pe pe visena kiena ne re yar naña yermare sike e poli. ?Ana sanape, yoko yermare viowa kilia kila ruru si kilamaran yaru naña pe pñala, sa naña yaru nene kila rui?”

Yesu pisawal meraravan naga pan le Yu lala

²² Ana e pogos nene la apim atol si pog na kala pupia pñapagena tai, ma Yerusalem. Pñapagena nene apio asape Pñapagena Navisa Ruruen Yumña Wa Mana ne Ntewa, ana amiyumñaen ke e pog na miava. ²³ Ana Yesu mña pa sike e pñapagena nene, ana pogos tai naga pa ma e Yumña Wa Mana ne Ntewa, mial ke pa e pupia mraliu naña apio sape Mraliu Kiena Solomon. ²⁴ Ana yerkawa kiena le Yu lala naña asike ne apim puna, ape pegas amiyervivia, apiun mñareran pania, asape “!Konua rui mesape mekilia ruru ko ko na ai, ana ko okilawan ko mña sanene pano-o! Visae ko na ope Navisaarena kiamimi na lelaga, imimi sinemimin mesape ovisa meraravan ruru van imimi nanagane!”

²⁵ Ana Yesu pisatamñe la, sape “? Ana in na nepisa ruru pan amiu pñ rui, po pere? Nepisa ruru pan amiu ana amon naña alelaga ea. A pupia yumñaena kerkeviu la naña nemiyumñaen e kia kiena ne kiau Ata, sa naña amiu apisu pa rui, lala mña akila meraravan inu pan amiu rui, ²⁶ ana naga mña nene amiu pe amlelaga re e poli. Amiu pe amlelaga re nena e inu, pona nanene vanon amiu pe ape pegas na kiau sipsip re poli yo. ²⁷ Kiau sipsip lala amloge kilia pulgou, a in mña nekilia la punu ga, a lala asuñña ataveve inu. ²⁸ In na nemla ke malena naña ve uro re pan la, ana tañatete akovio, pe yar re tai naña kilia war plan la vetan lumñau. ²⁹ Nanene vanon kiau Ata ke narui naña pñar la pan inu, a naga mñarera manene laa taulu punu ga, ana tañatete yar tai war plan sipsip la nene vetan navisuarena na limana. ³⁰ Lelaga, inu nemio ata, imimi lua mepe taaga ga.”

Le Yu la sinela kar Yesu

³¹ Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena nene, yerkawa kiena ne le Yu la sinela kar ke sina ga, aþar kilavaru lala asape akoveñaria. ³² Yesu pisuia, ana pis pan la, piunia pisape “?In na nekila þarin yuññaena wo lala e maramiu rui, naþa Ata sinenan sape neyuññaena, ana amiu asape akove inu vanon nape?”

³³ Ana la apisatañea, asape “Per-aga, mesape mokove ko, pe vanon re yuññaena wo poli, ana vanon ga naþa ko na oþarnena kare ke kia kiena ne Ntewa, naþa ko, ko na ope yeririna ga, ana silaga okila ke sa naþa ope Ntewa pa rui!”

³⁴ Pisi na Yesu pisatañe la, sape “E kieta Tus Wa, visena kiena ne Ntewa tai teke e Tus Na Yauena, naþa pis pa yeririna nae Israel lala, pisayu sanape naþa lala ape narina lala, naga pis sanene pan la, pisape ‘Amiu na sa ga ntewa lala.’

³⁵ “Sanene na, tevisu e yo nene sane la naþa visena kiena ne Ntewa nene pan la, la ape yeririna ga lala, ana visena nene pisape lala ape ntewa lala, ana visena nene naga pe kieta Nasiriena Wa tai, monar ve lelaga ga.

³⁶ “Ntewa pisayu kiena yeririna la sanene rui, ana yoko ve sanape van inu, naþa in ga taaga naga miawawo inu, mligan inu nepitom e yomarava nini? Mesmesun ga naþa nepisawal nesape naga pe kau Ata Ntewa, ana inu nepe narina, ana amiu asape piowa ga naþa nevisa sanene. Apisa ke asape in na neþarnena kare kia wa kiena ne Ntewa, ana pe sa re nene poli. ³⁷ Visae pe lelaga naþa nemiyuñae ke pe pe kiena re arimau poli, pona amiu ve alelaga re e inu, naga pogaga. ³⁸ Ana visae nekila ke kiena yuññaena lala, pona amiu amlelaga ke e inu po pe amlelaga re poli, a amiu monar alelaga e kiau kile lala, sane ape yuññaena kiena ne Ntewa lelaga. Visae ve sanene yoko amiu akilia avisu kilia sane Ata teke

e inu lelaga, a inu mñena neteke e naga.”

³⁹ Yesu pisa sanene pan la, ana kiela sitomena mñarera maran taaga suñña ga. Lala akilali naþa atararli si naga sanene na, amilan ga naga pure tan likan la pure pano.

⁴⁰ Ana Yesu petan si Yerusalem kusro pito sina e wii naþa Yortan lepas na vano, e yo naþa Yoane Nakeena kee yeririna lala ea nanua sumo. Ana suñña e yo nene yam piavi li mñaga, ⁴¹ ana yeririna la apim ke puna silaga. Apim apisayu naga asape “Yoane nanua, naga pe kila re kile la sane yar nene kila ke ne poli, ana naga pisa plan sur moki e lepas na puna, ana tepisu e kilamarata sane sur la punu ga naþa pisa ne apim ape lelaga ga narui.” ⁴² Ana kiela sitomena na sanene kila sane la moki nae yo nene amlelaga e Yesu.

11

Suniena kiena Lasaros

¹ Ana pogos naþa Yesu sike perina wa, maiena mñarera tai pimi tol kiena erau tai, Lasaros. Lasaros nene vinena la lua naþa Maria amio Mareta, la telu nene nae narin pulkumali naþa Petani lavisin Yerusalem. ² Ana Maria ne naga mñ nene naþa siraunia taron ponotan-inu e Yesu, miyumu vania lana e vilþarina. ³ Ana pogos naþa vinena la lua nene apisu mñela nene mai keviu sanene, amligan visenan pa pan Yesu, asape “Suþe, kiomña erau naþa ko na sinemña si naga, mai tai na piowa ga.”

⁴ Ana pogos naþa visena nene pa tol Yesu, naga pe pito re poli, pisa ga sape “Inanena nene pe na marena re poli. Inanena nene sa ga mrapa kiena ne Ntewa tai, vena kila meraravanen kiena urarena, a vena kila meraravanen kiena pupia puriukawaena naþa mla pan inu Narina Ntewa.” Yesu pisa visena

nene, sa naña kilia pa rui suri naña yoko yumãenia.

⁵ Yesu sinena si Mareta nene pañisi amio luena na ve tokak a mñenela nene, a sinena mie la pañisi, ana pe kan pog mesmes re na kilaen suri nene poli wa. ⁶ Sa nene, naga pe pa re ga poli, sumã si legiena lua e yo nene naña wii nae Yortan lepas na vano. ⁷ Sumã si sanene, pisi na pisa pan imimi nalogena lala, sape “Pogaga, tokusro sina ga teva si yo nae Yutea.”

⁸ Ana imimi mesitomãl ke yerkawa kiena le Yu lala e yo nene naña sinela kar Yesu pañisi, ana memaraun vitoen sina. Mepiun tania, mesape “?Navianena, sanape? Nanua ga naña tesike ma ne na le Yu la akilayon asape akoveñar ko, ana nanagane na osape teva si pula.”

⁹ Ana Yesu pisa pan imimi pisape “Kiau navisatam̃eena van amiu naga sanini. E legiena, kana aora nena lualima yam taaga pa lua, pupia mrae tegoli yo, kila sane yar kilia yal ruruia, tañatete lolor. ¹⁰ Ana yar naña yal li e yemalolo na kolemallo, naga yoko lolor ga, vanon yomerarava nene pe tegoli re si kiena mrapa poli.”

¹¹ Yesu pisa visena nene pan imimi, kana kinasia sape naga kilia yaloro ga woga ga ne, tañatete suri viowa tai vania vano tol pogos naña Ntewa ligan ruruia sape akilia awenãr naga. Ana miakolkol sina ga, sape “Kieta erau nene momalio rui. Ana nanagane na tevano na neviopege sina naga.”

¹² Ana imimi nalogena la pe memlogekilale re kinas nen visena nene po, ana mepisalupãr si Yesu, mesape “Supe, visae naga momalio, pogaga ne, yoko kilia loge wo sina ga ne.”

¹³ Mepisa sanene vanon mesitom ke mesape Yesu pisa ke sape Lasaros pa ruru ke ga, ana pere, Yesu pisa ke kana marena ne.

¹⁴ Ana nagane na Yesu pisa meraravan pan imimi narui, sape “Lasaros mare pa rui, ¹⁵ komin pogos naña

naga mai, pe nesu re nemio la poli. Ana sanene na nepisu pogaga, a po mñena ga pan amiu, vanon sane kiena marena nene yoko imi ve sa pulmas tai van amiu, vena amiu akilia alelaga lelaga e inu. Pogaga, tevanon, tevisuia.”

¹⁶ Ana imimi nalogena la memaraun ke navaena wa, ana Tomãas naña apio sape Tomãas Kaora, pisa pan imimi sape “Amiu asumãlu, ita punu ga tevano. Kieta Supe sinenan sape va mare sanene, popon ita punu ga tevano, temare temio naga veraga.”

¹⁷ Ana imimi punu ga memial veraga mepano, mepa makate lavisin narin pulkumali naña Petani. Ana apisawal pa Yesu asape Lasaros, amligan tasnena mono e pulu kilavaru legiena vari pãaro rui. ¹⁸ Ana kumali naña Petani sike lavisin ga pupia kumali naña Yerusalem, torokin sane kilomete ve telu ga, ¹⁹ kila sane le Yu moki nae Yerusalem, pogos naña amloge marena nene, sinela miye Mareta amio Maria, ana apim vena atag amio la atagin naga naña kovio. ²⁰ Ana Mareta sike amio la nene, ana amligan visenania, asape Yesu pam sike pa garo ne e mrapa rui, ana naga sumãl pato talopania. Ana luena naña ve tokak, Maria, naga sumã ga loyumã, ana pe pa re vanua poli. ²¹ Ana Mareta pitomi pisu Yesu, pisa pania, sape “!Supe, visae ko na ovim ga e nini, mñenemimi nene tañatete kovio! ²² Ana in na nemlelaga pe sur korena ga naña mare, ana sur naña ko oviun vetan Ntewa, yoko naga tamãan ga van ko.”

²³ Ana Yesu pisa pania, sape “Mareta, yoko mñenemã nene sumãl mal sina.”

²⁴ Ana Mareta pisatam̃ea, sape “Lelaga, nekilia ke ne, nekilia nesape naga yoko mal sina ga e pupia nasumãalena e legiena maro.”

²⁵ A Yesu pisa visena nene pania, sape “In na nepe mrapa na sumãalen sina, in na nepe purpes nen malena. Yar naña lelaga e inu, pe

suri korena ga naña monar mare e yomarava nini, ana yoko mal sina ga. ²⁶ Yar naña tol malena nene, ana nalelagaena e inu teke e naga, naga tařatete visu si marena pogos tai. ? Mareta, ko na omlelaga sanene?”

²⁷ Naga pisatañea, sape “O, Suře nemlelaga. Nemlelaga e ko, sane ko na Navisaarena, narina ne Ntewa, ko ko na naña siar nanua sumo sumo apisa ke sape yoko imi tamalia yeririna lala na yomerava nini.”

Yesu wamarana la mlalau

²⁸ Ana pogos naña Mareta pisa pa sanene pan Yesu, pa sina ga loyuma, pavinin vinena naña Maria, pis malum ga pania, sape “Navianaena naña! Pam pa rui, sike garo e mrapa wa, pisape visu ko kone wa.” ²⁹ Maria mloge, sumalu veraga, sape vito visu Yesu, ³⁰ nane e ga e mrapa naña Mareta pisa ga naga e nanagañe, vanon naga pe pimi re loyuma e kumali poli wa. ³¹ Ana le Yu la naña asike loyuma amio la, apisu naña sumal pa vanua pito yuroro sanene na, asitom asape naga sinenan sape va tag sina e pulkilavaru, ana la mēna asumalu, ataveve naga apano.

³² Ana Maria mial ma pito sanena, pimi tol e naña Yesu sike ea. Naga kira pisuia, pimi lavis puna, kuan mlor pito tano e mialana, tag pania, pisape “!Suře, visae ko na oimi ga e nini, mēnemimi nene tařatete kovio ne!” ³³ Ana naga tag ma sanene, le Yu tařena la naña atavevea, lala mēna atagi. Ana pogos naña Yesu pisa pupia naloge viowaena kiena Maria la sanene, naga mēna mloge piowa, mnunu sur nene sane urmi manene e losinena, ³⁴ naga piun petan la, sape “?Ami amligan mono ke pe?”

La asape “Suře, oimi teva tevisuia.”

³⁵ Yesu mloge sanene, ana tagena pimi e naga, wamarana la mlalau.

³⁶ Pogos naña apisu naga tag sanene, la řas asape “!Lelaga naña ne, naga sinen si kiena erau nene

pařisi naña ne, kila sinena piowa na sinena piowa!” ³⁷ Ana lala řasia, naviunena teke e kiela sitomena, asape “Yar naña nanua kila kilamara řala tai, kilamarana pimi po sina ga. ?Visae sinenania na, naga kilia kila naña kiena erau nene ve kovio re ga, a?”

Yesu piořege si Lasaros petan marena

³⁸ Ana Yesu mial amio pupia sineyeena, amio Maria lala apa akate e pulkilavaru naña amligan tasnena ne Lasaros mono ke ea. Pulkilavaru nene naga pe puluve, naña amligan pupia kilavaru tai mono ke pulusia. ³⁹ Ana Yesu pisape akuslua pupia kilavaru nene.

Ana vinena tařena nene Mareta mloge naña Yesu sape akuslua kilavaru, řisi na sape visaluřaria, pisa pania, sape “Suře, piowa naña tekila sanene, vanon naga mare legiena vari řaro pa rui, yoko ponos kona va řisi ne.”

⁴⁰ Ana Yesu pisatañe pania, sape “?E, ko na pe ositomal re si kiau visena naña nepisa pan ko rui? In na nesape sa ko na olelaga ga, ovisu namareraena na urarena kiena ne Ntewa naga yuma.” ⁴¹ Pisi na la akila ga, akuslua pupia kilavaru, ana Yesu kira pa metava, mlen, sape “Ata, nepisa siřa pan ko keviu naña ko na okekanan nalogeen kiau naviunena nini. ⁴² Nekilia sane sur ya naña visae in ga taaga nesape neviun tan ko, yoko ko ologe ga. Ana suri naña neviun tan ko nagane na, nepiunia e maran la ne asumal asike nini, vena la mēna akilia aloge. Ana visae avisu sane ko ovisatañe van inu sa naña nepiunia, kilia iilala alelaga sane pe lelaga ko na omligan inu nepitom e yomarava nini.”

⁴³ Ana pogos naña Yesu mlen pae sane na, naga kii marera sanene pano, pisape “Lasaros, omolue ovim.”

⁴⁴ Ana amilan naña yar mare sumalu pimi vanua, řarar kulmrae la naña amlular naga ea, tamalele

ke e limana la amio lana a p̄arina asike wa. Ana Yesu pisa pan la sape “Pogaga, awar plan kulmrae la nene vetania, vena naga kilia yal ruru sina ga.” Pisi na akila, ana Lasaros mal ruru ga sike si amio la.

Pupia kumali tañan sape monar aweñar Yesu mare

Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Ana le Yu la moki naña ataveve Maria apim e pulkilavaru nene, pogos naña apisu Yesu kila Lasaros mal si e marena sanene na, amlalaga nena e naga. ⁴⁶ Ana lala p̄asia amon lelagaena, añasuñe la sina ga, apa si pu Varasi lala, apisawal pan la sur naña Yesu miyumaenia. ⁴⁷ A pogos naña amloge pe akekan re nena ga, ana lala amio yerikawa na yar wa lala, apio m̄ena lala tañena na pupia kumali kiena le Yu lala apim lele taaga asunyua. Ana pogos naña apim pae lele taaga, apisawal pan la asape “?Yoko tekila kan yar nene narui? Naga kila ke pupia kile la pañisi e maran kieta yeririna lala. ⁴⁸ Visae ve tevisawo re naga, yoko kila m̄a sanene vano-o ve tai re naña ve lelaga re e naga, yoko ure la punu ga ataveve ne. Ana visae la na mara nae Rom avisu yar nene kila ke sape imi ve pupia nasumonena tai sanene, yoko sinela kar ita le Yu la punu ga. Yoko akilia aimi akila mara amio ita vano-o akila kare kieta p̄egas punu ga amio awe plan kieta Yum̄a Wa Mana Ntewa.”

⁴⁹ Apisa ke sanene na, kiela pupia nasumonena Kaeñas, naña e kas nene na naga p̄uarar kia naña Parin Yaru Wa, pisa pan la, sape “?E, vanon ya ne kiamiu sitomena la plas ga sanene, naña amiu amninue ga sane yoko tekila ya ne van yar nene? ⁵⁰ Sur ya na po pan amiu? Pogaga naña yar taaga ga nene kila ita make ga tokovio, pona popon naga taaga mare vena tamalia kieta p̄egasia ita punu ga?”

⁵¹ Pogos naña pisa visena nene, naga mape pisawal ke sitomena tai

naña kiena ga. Ntewa kila naga p̄uarar yumaena na p̄arin yaru wa e pogos nene, ana Ntewa ke narui mligan m̄ena visena nene e kiena sitomena, vena visawalen visena lelaga tai, sape Yesu monar mare vena tamaliaen yeririna punu ga. ⁵² Naga pe kilia re poli, a pisa ke sape siraunia, pogos naña Yesu mare, naga pe maren re ga p̄egas kiena ne le Yu ga la nene poli, ana kiena marena panon m̄ena narina ne Ntewa tañena lala naña asike m̄ena e purvanua tañena lala, ve naurepran laena punu ga aim ave na mr̄atava taaga ga.

⁵³ Ana e pogos nene, Kaeñas pisawal visena nene, pure sitomen kiena ne yerikawa la punu ga kiena ne le Yu la asape Yesu monar mare ga. Ana siar e pogos nene, apisayu ke silaga, asape akilia akila ve sanape. ⁵⁴ Ana kiela sitomena nene kila Yesu mialorotete sina likan yeririna lala e yo nae Yutea, naga p̄ere plan imimi, mepa mesike e narin kumali tai, kiena kia Ipraim, naña sike perina, lavisin yokorena.

Lavisin pog na p̄aḡagena maro na Sitom̄alen Natamaliaen kiena ne Yesu

⁵⁵ Ana lavisin pog na p̄aḡagena kiena le Yu la nene, Paḡagena Nasitom̄alen Natamaliaena. Ana le Yu la naña asike e yo la ne, amligan ke kiela yo lala, apa ke ma Yerusalem, asape ava e Yum̄a Wa Mana ne Ntewa, akila kuḡaḡaena naikikena e marana ne Ntewa, sumon naña p̄aḡagena siaria. ⁵⁶ Ana pogos naña yeririna la apa ke metava e Yum̄a Wa, asike akale ke Yesu. Akale pano aña re naga poli, ana la apiuyun ke petan la, asape “?E, amiu asitom sanape? ?Yoko naga vim kate e p̄aḡagena nini, po ve vim re?”

⁵⁷ Ana p̄arin yar wa la amio Varasi lala, lala m̄ena asitom ke asape pona Yesu kate li e aora nene yo. Ana la apisaar m̄arera asape visae avisu Yesu sike lele tai, monar aligan visena va van la vena aim na atararia.

12

¹ Ana pogos naþa Paþagena Naitomñalen Natamaliaena nene pere ke ga wa, legiena orai sike ga wa, ana imimi memio Yesu mepa tol si narin pulkumali naþani Petani. Ana mepa makate si e umña mñana ne naga naþa Yesu kilamalia sina ga pe piavi re poli, naþa Lasaros.

² Mesumña memio la pano-o, la nene asape akila kinanen tai akan amio Yesu. Ana pogos naþa akila ruru punu pa sur lala, imimi memio Yesu mepim metotano, a Lasaros mñana totano amio imimi, ana vinena naþa Mareta naga þar ke kamimi kinanena pimi. ³ Ana vinena ne Lasaros taþena naþa Maria, naga mñana sumña ga, naga kus pupia pias na ponotaninu pimi, ponotaninu nene apio asape nat, naga ponotaninu tai naþa kana maran kilavaru pa metava paþisi. Ana kus pimi lavis pu Yesu, taronia miyumuvan la Yesu ea. Pisi na Maria tar pupia viluna piavi nene, miyumuvan sina ga la Yesu, ana pe piavi re poli, ponotaninu naþa ne ponos miyere make loyumña e naþa asike e ne.

⁴ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu naþa yoko siraunia wilwilin wania, Sutas nae Kariot, naga mñana pisu ke sur nene. ⁵ Naga pisape “?Vanon ya ne ve awilwilin re ga pupia ponotaninu nene? Visae sanene, akilia ataulu pupia varu tai, sane kilavaru naþa yaru tai tauluia e kiena yumñaena na kas wetelu tai, ana akilia atamñan vena iilaen la naþa pe kiela sur la poli. !Akila kare ga ne!”

⁶ Naga pisa sanene, ana naga pe sitomñal re yar la naþa pe kiela sur re la poli. Naga pisa vanon naga pisuar ke kiamimi karo na varu, a pinaun la ke, kan ke kiamimi varu lala, a naga sitom manene laa varu na ponotaninu nene.

⁷ Ana Yesu pisatamñe e sur naþa Sutas pisa, sape “Ei, piowa naþa ko ovisa kare vineta sanene. Naga kila

sanene pan inu vanon naga sitom ke sape legiena naþa yoko asinwo inu pimi make lavis narui. ⁸ Yoko yar la naþa ve kiela sur re la asulue ga amio amiu, vena amiu aiila la sanene, ana in na pe pe nasulueen re nemio amiu poli. Sanene, sur nene naþa naga kila pan inu naga po paþisi.”

⁹ Ana pe piavi re nena ga, visena pato tol lala naþa aþarpiran la ke e þaþagena garo Yerusalem, sape nagane na Yesu pam sike Petani rui. Pisi na lala apava ke asape avisuia, a pe naga re ga poli, asape avisu mñana Lasaros, naþa Yesu kila naga mal si rui. ¹⁰⁻¹¹ Yeririna la apa apisu ke Lasaros sanene, a sur naþa Yesu miyumñaen pania kila naþa lala moki, pano tol li na sumonena laþas kiena le Yu lala, aþure petan kiela nasumonena taþena lala, apim amlelaga e Yesu narui. Ana yer keviu kiena yar wa lala naþa asike ne apisayu sur nene, apiranaria asape akale mrapa naþa awe moñar Lasaros mare.

*Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem
Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40*

¹² Lasaros lala akila pae kinanena kana ne Yesu þisi, ana e legiena taþena sina, visena pato tol pupia þina la naþa apam asike Yerusalem e þaþagena, asape Yesu naga pimi ke rui, vena vim loyumña e pupia kumali nene. ¹³ Ana yeririna la amloge, asumñal amial apa ate lumñañela lala, amiyal apano vena avitawe naga mrapa.

Asape akila sanene vania vena naga vim ve sane kiela þarin suþe, ana la amial apa sanene, apioyon ke sanini apisape,

“!Pona we-e po! Teieluar naga, kieta þarin suþe viu nae Israel!

!Ntewa na mava ovisa ruru naga naþa pimi e kiomña kia!”

Yauena 118:26

¹⁴ Ana Yesu mial pimi ke, naga kila naþa aþure narin togki tai pimi

puna, pa totano ea mial pimi. Sur nene naña naga kila taveve ruru ga visena tai na Visena Wa naña pisape.

¹⁵ “Amiu le Yerusalem lala, amiu ve amarau re sina,

Amiu avisuia, nanagane na kiamiu
 ãarin suãe naga pimi ke pun
 amiu narui.

Naga kus ke ga narin ninus nen togki
 tai, pa totano ea pimi ke.” *Sek*
 9:9

¹⁶ Ana e pogos nene, imimi nalogena kiena ne Yesu lala pe mesitoãal re visena nene poli, a siraunia, pogos naña pa pae ma e peni, imimi mepisu kilale ga na wa sane visena marua na nanua ne naga pisayu naga mesmes, ana mepisu sane naga kila sur punu ga mesmesu ga sa naña Visena Wa lala apisa nanua sumo asape yoko Navisaarena yumãenia.

¹⁷ Ana ãisi na pupia ãina nene kila ke naworworena pa Yesu sanene na. Lala moki la naña nakoneva asike amio naga pogos naña pio Lasaros ãal si petan marena, ana la apa apisawal pupia kile nene pan yeririna taãena lala, ¹⁸ ana pogos naña lala amloge sur la naña Yesu miyumãenia, sinelan asape avisuia, ana la apim vena ava avisuia. ¹⁹ Ana lala punu ga nene, pupia ãina pa tai narui, ana pogos naña le Varasi la apisuia, amloge piowa, asilin ãarila, apisape “Toãaryon yar nene pano-o piowa ga. Naga taulu ita punu ga, pure yomarava wetelu nene apa ataveve naga rui.”

Le Krik laãasia asape avisu Yesu

²⁰ Ana e yeririna moki la naña ke metava ma Yerusalem vena alotun Ntewa e ãaãagena nene, lala ãasia pe ape le Yu re poli, lala le Krik la naña apim amlelaga e Ntewa sane le Yu lala. ²¹ Ana pogos naña amloge manene laa kia kiena ne Yesu, asape avisu naga. Apa akale, akirawal kiena nalogena naña Pilip nae Petsaeta ma Kalele, ana apiun

Yesu tania. ²² Ana Pilip pa pisawal pa Antru, ãisi na lalua apa apisawal pa Yesu.

²³ Ana pogos naña Yesu mloge sape la naña pe ape le Yu re la poli asape avisuia, naga pisawal sape “Nanagane na pe pogos mesmesu vena Ntewa kila kiau kia, inu Narina ne Yeririna, va metava. ²⁴ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane visae kurus tai, visae ve amapla re, yoko naga taaga to korena ga toãia sanene. Ana visae amapla, yoko menun nena ga, ana siraunia kilia war si mras ve moki.

²⁵ “Sanene, naga naña kekaran manene laa malena kiena e yomarava nini, taulu naña kekaran inu, yoko kilalua, a naga naña pe sitom manene re naga poli, yoko naga sumã ga woga ga vano-o tol malena viu naña pe luas re poli.

²⁶ “Yere Yu pona yere Krik naña sape sinenan kiau yumãenia, sinenan sape ilanua, naga monar taveve in lue ga. Ana pogos naña naga taveve inu ke sanene, yoko e lele ya naña sa neva nesike ea, a naga ãena kilia amio inu. Yar naña pe yar na kiau yumãenia, yoko Ntewa la kia wo vania.”

Yesu sunyu kana marena

²⁷ Ana Yesu siar sitomveve ke naña yoko ve ve piavi re na, monar mare, ana mloge urmi paãisi e naga. ãisi na sape “Nanagane na, nemloge sane sitomena la moki e losineu. ?Yoko nevisa ya ne va kau Ata? ?Popon nelen, neviun vetania, nesape: Ata, awis otarlua inu e aora ãarera na loge viowaena nene? Pona piowa ga naña nevisa sanene, vanon in na nepim e yomarava nini vanon nenaga yumãenia ne nanene. ²⁸ Peraga, popon nevisa ve sa ga nene, nevisave: Ata, awis okila kioãia kia vim ve keviu kome sur la naña sa akila van inu.”

Ana pogos naña Yesu pisa pa visena nene, pulgo tai metava ma e

peni pis pitomi tano, pisape “Inu na nekila ke kiau kia pa metava kom ga e ko rui, a yoko nekila ke sina ga na wa.”

²⁹ Ana ĩina la naĵa asu ke lavis ga amloge mĵaгена na pulgo nene, ana ĩasia asape polilu ga tai, la ĩas asape “Peraga, navisi ga ta ne pisi ke pania.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la sape “Pulgona naĵa temloge ne, naga pe pitomi re sape in na neloge poli, a pitomin amiu, vena amiu akilia sane inu nepimi pe. ³¹ Monar ve sanene vanon nagane na, pe pog na liĵereen yeririna na yomarava narui, pe pog na kovenluaen ĩarin suĵe na yomarava narui naĵa Yer-mare. ³² Vena nekila yuĵaena nene, monar netamalele metava e laki torovia, ana pogos naĵa nemĵeke metava sanene, nekilia noure yeririna punu ga aim pun inu.”

³³ Ana visena kiena ne Yesu, naga pisa pe nakilaen imi merarava van la sane kiena marena pe marena tai naĵa ve sanape. ³⁴ Ana pogos naĵa ĩina la amloge, asape “Memloge ke naĵa apuloyu ke Visena Wa, pisa ke sape Navisaarena naga mal lue ga, taĵatete mare pogos tai. ?Ana sanape naĵa ko na opisa ke osape yoko atelan Narin Yeririna metava vena mare? ?Pona ko na opisa ke ga taĵena tai yo? Narin Yeririna ya naĵa opisa ke ne, naĵa yoko ve sanene vania?”

³⁵ Ana Yesu pisatamĵe pan la, pisape “Inu na nepe yomerarava kiena ne Ntewa, a nekilia nesuĵa si nemio amiu yam ve plas ga. Ana pogos naĵa nesike nemio amiu, poĵon ayal e kiau yomerarava nena, visae peraga, yoko pupumalko kalo make amiu, a yar naĵa sape yali, taĵatete visuluĵar si kiena mrapa. ³⁶ Pogos naĵa inu naĵa nepe yomerarava nene nesike ke nemio amiu wa, poĵon alelaga e inu, vena amiu mĵena akilia aim ave yeririna na yomerarava lala.”

Ana pogos naĵa Yesu pisa pa visena la nene, naga mligan la asike, petan la pa tapolou e lele tai naĵa taĵatete aimin sina naga.

Le Israel la pe sinelan re alelaga e Yesu poli

³⁷ Yesu miyuĵaen pupia kile la moki e marala rui, ana pe suri korena, lala pe sinelan re asape alelaga e naga poli. ³⁸ Ana kiela ĩelaga na sanene, akila ke sina ga sa ga naĵa le Yu marua la nasumo akila e pogos kiena ne yermarua Aisea, naĵa pisayu e visena la lua naĵa pisawalia. Nasumo pisa sanene, pisape

“Ntewa na mava, imimi mepisasawal ke pan la, ana lala pe akekaran re asape alelaga poli, a ko ko na okila meraravan kioĵa puriukawaena na lumoĵa van la, ana lala a ne pisuluĵaria? Pe ta re poli.” Ais 51:1

³⁹ Ana na luania, naga mĵena pisa sanapen lala amon lelagaena e Yesu, pisa sanini, pisape

⁴⁰ *“Ntewa ĩaryon la pano-o peraga, ĩisi na kila ga kilamarala la pimi pe kilamara ĩala, kila losinela la pimi mĵarera laa paĵisi.*

Pisi na kilamarala la taĵatete si avisu ruru suria, po losinela la aninuluĵar suria.

Visae pere, yoko la avilon la aĵasuĵe la aim pa panu rui, vena nekila ruru kiela malena la.” Ais 6:10

⁴¹ Ana visena kiena Aisea nene pimi e naga, siraun naĵa naga pisu naurarena kiena Navisaarena loyuĵa e Yuĵa Wa Mana ne Ntewa, a nanagane na tepisu sane pisayu ga Yesu lelaga, amio lala naĵa e kiena pogosia. ⁴² Ana sa naĵa visena la nene pisa, lala moki pe amlelaga re e Yesu poli, ana ĩasia amlelaga, pa tol mĵena kiela nasumonena laĵasia. Na nene naga po, ana sur taaga naga piowa, akilawan ke ga kiela nalelagaena, vanon amaraun Varasi lala, amaraun asape sa akoven plan

la laea vetan kiela yuñã na lotena.
⁴³ Kiela maraüena nene, naga sane lala pe asitom re si nakilaena vena yoko Ntewa kekaran la vanonia, ana lala asitom ke ga keviu sane yar taþena ga la avisu la ve sanape.

⁴⁴ Ana Yesu pisawal pupia visena maro tai e maran kiena yeririna lala, pisape “Naga naþa mlelaga e inu, pe mlelaga re ga e inu poli, ana mlelaga e imimi lua naga naþa mligan inu nepimi, ⁴⁵ a naga naþa pisu nu ke, sa ga naþa pisu ke ñena naga.
⁴⁶ In na nepim e yomarava nini, sane kana yomerarava, na kilaen yar ai naþa lelaga e inu, yoko ve su re si e yemalolo. ⁴⁷⁻⁴⁸ Ana visae la þasia aloge kiau visena, ana pe amlogear re poli, pona visae laþasia akovenwanu amon logeen kiau navianena lala, la nene yoko akus kiela naliþereena e legiena maro. E pogos nene, ve in re naþa nesuñalu neliþere la, vanon in na pe nepimin re naliþereen re yeririna na yomarava nini poli, nepimin natamaliaena. Ana sur naþa liþerela, nane kiau visena la naþa nepisa ke pan la pogos naþa nesike nemio la nagane narui. ⁴⁹ Kiau visena kilia kila sanini, vanon pogos naþa nepisa plan ke visena la nene, in na pe nepis re ga e kiau kia in ga taaga poli, ana nepis ke e kia kiena ne Ata naþa mligan inu nepitom tano. Naga ga pisa plan ruru pan inu sur la punu ga naþa pe kiau na visaplanena, ⁵⁰ ana sanene, silaga in na nepisa ke sur punu ga naþa Ata sinenan pisape nevisa. A kiena navisaluaena punu ga nene, nekilia sane malena wo naþa pe luas re e poli, sike ga e lala.”

13

Peni na luas nen malena kiena Yesu, ana naga kevan lana ne kiena nalogena lala

¹ Nanagane na, sur la punu ga akila ruru pa rui, naþa peni ga na pupia legiena naþa Paþagena

na Sitoñalen na Tamaliaena siaria. Ana Yesu pisu kilale ke pa rui sane kiena pog pimi ke narui, legiena ga na peni pe pog naþa monar ligan si yomarava nini wasuþe sina va puna ne arimana. Pimi tol pogos nene, e mrapa la moki, naga kila po paþisi pan la naþa puna naþa asike pa e yomarava nini, sitom la paþisi, a nanagane pe pog na sitom laen va ve keviu laa sane, vano-o tol naþa kiena malena kovio vanon la.

² Ana naga sike amio imimi kiena nalogena lala e yo ma metava, kila ke kana kinanena maro amio imimi. A Sutas naþa nae Kariot ne, narina ne yermarua Saemon, naga ñena sike ke amio imimi e pogos nene, naga sike amio kiena sitomena viowa na wilwiliwanen Yesu, komin naþa Yermare mligan teke e kiena sitomena rui. ³ Ana mekinana ña pano-o þisi na Yesu naga sitomeve ke sanape naþa nanua sumo, petan ma puna Ntewa pitomi tano, a sanape na Ntewa mligan sur punu ga sike e limana, a sanape naþa monar tauluia, siraunia naga kilia vetan si yomarava nini va sina puna.

⁴ Naga mloge pupia sineyeena e losinena vanon imimi kiena nalogena lala, sinenan sape kila kile tai e sineyeena nene van imimi, vena imimi ñena ga mekilia mekila van imimi. Ana suñalu, pa miyenlua ñana kulkota, pitavin tawol tai, ⁵ pio wii ñene pialo tai, kus pimi, siar kevan lamimi lala, kila naga sane pe yar na yuñae kiamimiena tai. Kevan ña lamimi la sanene pano-o, miyumuvan la e tawol naþa pitavin ke ne, ⁶ pano-o pimi tol lana ne Saemon Pita. Ana Pita pisu ña naþa naga pimi tolia, pisa pania, sape “? Suþe, yar nene? Ko na ope yerkawa paþisi wa, pe memes re naþa ko na okevan lau sanene poli.”

⁷ Ana Yesu pisatañea, sape “Pita, sur na nekila ke ne, nanagane na pe opisu kilale re poli wa. Ana siraunia, ko na okilia ovisu kilale ruru ga na wa.”

⁸ Ana Pita sinenan sape kilawo Yesu wa, sape “Peraga Suḗ, taḗatete ga netamān okevan lau.”

Ana Yesu pisape “Visae ve nekevan ruru ko re, pe kiau sur re tai teke e ko poli.”

⁹ Ana pogos naḗa Pita mloge nene, kiena sitomena pe taḗena narui, pisa pa Yesu sape “!Suḗ, visae ve sanene, netamān ga, sineun nesape okee inu, ane ve lau re ga, okee inu punu ga va tol mēna lumāu lala amio ḗaruu!”

¹⁰ Ana Yesu pisatamē pa Pita e narin ḗakaiwa tai naḗa pisayu ḗelaga naḗa yaru mekiki e kiena mlamulena viowa lala. Naga sape “Yar naḗa kulu mare ga na wa, yepena punu ga merarava rui. Ana visae lana ve namname sina, ana taḗatete naga va kulu punu sina ga, yoko naga kevan ga lana. Ana nepisu sane amiu sanene narui. Amiu punu ga amerarava ruru pa rui, a amiu yar ga tai naga pe sa re nene poli, naga pe namname ga moḗa ga.” ¹¹ Ana Yesu pisa sanene, sape pe imimi punu re memerarava poli, vanon naga kilia pa rui imimi yar tai naḗa yoko ve yam ve piavi re na naga wilwilinwan naga.

¹² Ana Yesu kevan lana Pita amio imimi taḗena lala pano-o pisi, pa miyen sina ga mēna kulkota, totano piun tan imimi, pisape “? Amiu apisuluḗar ke yumāena naḗa nekila pan amiu ne, po peraga? ¹³ Sur nene naga sanini. Pogos naḗa amiu apio inu ke asape nepe Navianena pona nepe Suḗ, amiu na apisa pe lelaga ga. ¹⁴ Ana visae apisu naḗa inu kiamiu Navianena po kiamiu Suḗ nekevan lamiu, popon amiu mēna akekevan ke lamiu lala, amiu akilakila ḗelaga wo la sanene van amiu silaga. ¹⁵ In na nekila sanene pan amiu, vena amiu na yoko ataveve maran taaga e legiena la naḗa pimi ke ne, naḗa amiu ga akila si van amiu sane in na nekila pa pan amiu

rui. ¹⁶ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar na yumāena naga taḗatete to metavan kiena yerkawa, po yar na waren visena naga ve to re metavan naga naḗa mligan naga pano. ¹⁷ Ana visae amiu avisu sane kiau visena la nene pe lelaga, a visae amiu akila ke sur la naḗa nepisa, yoko pupia navisa ruruena vim van amiu sirau.”

Yesu pisawal sape yoko Yutas wilwilin wan naga

Matiu 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ Ana Yesu pisape “Nepisa sanene, a pe nepisa amiu punu re poli, komin ita yar ga tai naga sike ne, naḗa naga kiena sitomena pa pe taḗena pa rui. Lelaga, in na nekilia ruru amiu punu ga naḗa nekilologia amiu, ana nekilia nesape amiu yar tai yoko kila mesmes ga sa naḗa Visena Wa pisawal nanua rui, naḗa pisa sanini, sape

‘Naga naḗa imimi lua makan pae kau kilaparavi,

nanagane na naga tarlua pa lana rui vena vielua inu!’ Yauena 41:9

¹⁹ “Sur nene naga piowa ga, ana nesape nevisawal van amiu sumo wa, ana pogos naḗa avisu sina ga ve yam piavi re na, akilia alelaga asape inu na lelaga, in na naga naḗa mon lue. ²⁰ Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naḗa porworun yar na waren kiau visena naḗa nemligan naga piḗasu, naga sa naḗa porworun inu ke ne, a naga naḗa porworun in sanene, naga sa naḗa porworun ke naga naḗa mligan inu nepimi.”

²¹ Yesu naga pisa pae visena nene pan imimi, ana siar mloge naḗa sinena pulen naurmiena lala, pano-o pisawal meraravan ga e maramimi, pisape “Lelaga nepisa pan amiu, yoko amiu yar tai wilwilinwan inu.”

²² Ana pogos naḗa naga pisa sanene, imimi memilania, mesuḗa

metamaren imimi ke sina ga, memn-
inue ga mesape naga pisa ke imimi
a ne. ²³ Ana e pog nene, inu Yoane,
sane nalogena naŋa Yesu sinena sii
inu paŋisi, inu netotano ke ga lavisin
naga, ²⁴ ŋisi na Saemon Pita kila
limana pan inu, sape “Wolai, ko na
oviunli ga tania, ovisave naga pisa
ke ai.”

²⁵ Siraunia nepa la lavisin tekaki
ga, nekian ŋaru pa laa lavis puna
ne Yesu, nepiunlili tania, nesape “?
Suŋe, ko opisa ke imimi ai?”

²⁶ Ana Yesu pisatamea, sape
“Nepisa ke ga naga naŋa narin
kinakina kilaparavi nene, nowuton
vito e maata pursi, ana nekian vania.”
Ana naga kila sa ga naŋa naga
pisa, mla kilaparavi tai, kian pito e
maamimi pursi, ana mlalua mla pan
Sutas, narina ne yermarua Saemon
nae Kariot. ²⁷ Pisi na Sutas mla
kania, ana veraga ga, Yermare pimi
pa loyuma e naga. Pisi na Yesu pisa
pania, sape “Pogaga, sur naŋa pe
kioma nakilaena, oto vilaga okilalia
wa.”

²⁸ Ana e imimi taŋena la naŋa
metotano ke e kinanena nene
memio Yesu e pog nene, pe imimi
yar ta kilia re poli, sane vanon ya
ne Yesu pisa visena nene pan Sutas.

²⁹ Imimi ŋasia asitom amape vanon
Sutas naga pisuar ke kiamimi karo,
ana Yesu miila vena va ul kamimi
kinanena yo, pona va la kilavaru
tai van la naŋa pe kiela sur re poli,
pona sur tai ne sanene. ³⁰ Ana Sutas
naga kilia ruru ga sur ya naŋa Yesu
pisa ke pania, ana veraga ga sumalu
pa si vanua, naŋa sane yemalolo pa
rui.

Navisaluaena viu na sinesiena
Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31;
Luk 22:31-34

³¹ Ana pogos naŋa Sutas pa pae
vanua, Yesu siar pian imimi ke
sina ga e sur la moki. Naga pisa
pan imimi, sape “Nanagane na pe
pog na naurarena kiena ne Narin
Yeririna vim kate, nanagane na pe

pog naŋa yoko naga kila naurarena
kiena ne Ntewa vim ve keviu laa
sane. ³² Ana sur ya naŋa yoko naga
yumaenia, kila kia kiena ne Ntewa
va metava, siraun naga nene, ve
ve viavi manene re, yoko Ntewa
visirlua sina inu narina, kila mena
kiau kia va metava.

³³ “Naruu lala, narin aora ga teke
na, naŋa nekilia nesike nemio amiu
wa, lavis ga naŋa monar neligan
amiu. Pogos naŋa amiu avisu in na
nevetan amiu pae na, yoko asape
akalenukia ko laa ne, ana sur naŋa
nepisa pan yerikawa kiena ita le
Yu taŋena lala, nevisa mena si van
amiu, sane lele naŋa in na yoko
neva ea, amiu taŋatete asiraunu
aim e nanagane. ³⁴ Ana nanagane
nesape nela si navisaluaena viu tai
van amiu, sane amiu monar sinemiu
sisi manene amiu, va laa sanene ve
sa ga naŋa sineu sii amiu. ³⁵ Ana
visae sinemiu sisi amiu ke sanene,
naga nene pe mrapa nakilaen yeririna
nae yomarava la avisu kilia
sane amiu ape kiau nalogena kemua
la pe lelaga.”

³⁶ Yesu pisa pae pupia visena nene
pan imimi narui, ana Saemon Pita
sitolmal ke sina ga naŋa Yesu sape
ligan imimi, naga piunia sape “Ana
Suŋe, ko na yoko okom pe?”

Ana Yesu pisatamea, sape “In na
nepa ke e lele tai naŋa amiu taŋatete
asiraun inu aim e na wa, ana akilia
ga aim e sirau.”

³⁷ Ana Pita mloge, piun sina ga,
pisape “Suŋe, sanape in na taŋatete
neim nemio ko ke nanagane? In na
nekekan ga netaman kiau malena
vanon ko nanagane.”

³⁸ Ana Yesu pisa pania, sape
“Ko opisa osape otaman ga kioma
malena vanon inu? Pogaga, ana
nevisa ve lelaga van ko, pane ga ne
kolemalko, pogos naŋa lakaporo ve
kokoreko re wa, ana ko na oviro inu
yam ve telu pa narui osape pe ope
kiau re poli.”

14

Yesu mla visena na kila luḡeluḡeena pan kiena nalogena lala vena ve aloge manene re viowa

¹ Ana Yesu pisu naḡa imimi nalogena la memloge piowa naḡa naga monar vetan imimi, ḡisi na pisa pan imimi, sape “Amiu ve akila re naḡa sinemiu viowa manene sanene. Aḡasine Ntewa rui, ana monar awasine in mḡena ga. ² Sa naḡa nepisa pa ḡa rui, neva nekila ruru lelemiu metava ma puna ne kau Ata, ana metava ma mḡana yumḡa, lele moki sike ea torokin amiu punu ga. Visae ve ve lelaga re, ve nevisa re van amiu. ³ Neva nekila ruru lelemiu nene, ana siraunia, nowasuḡe sina, netom tanon amiu, noure amiu avam punu, asulue ga amio inu e lele naḡa yoko nesike ea. ⁴ Ana mrapa naḡa na vaen tol lele naḡa nepa ke ea, amiu akilia pa rui.”

⁵ Ana Tomḡas piun petania, pisape “Suḡe, imimi memninue ga lele naḡa ko opisa ke osape ova ea, ana sanape ne yoko mekilia mrapa na vaen ea?”

⁶ Ana Yesu pisape “In na nepe purḡes nen mrapa, in na nepe purḡes nen lelagaena, in na nepe purḡes nen malena. Pe yar re tai kilia va ma puna ne Ata sa ve kom re pun inu. ⁷ Visae amiu apisu kilale inu, asape in na nepe ai, naga sa ga naḡa apisu kilale mḡena Ata. Ana nanagane, amiu apisu ke pa naga narui, sane siar na ne ḡane, amiu akilia naga ve lelaga.”

⁸ Ana Pilip piun petania, sape “Suḡe, sur ne naga ke nene narui naḡa sinemiminia, mesape mevisu Arimata. Awis, sa ko na ovisa lologia li naga van imimi, yoko mekekaran vaḡisi.”

⁹ Ana Yesu pisatamea, pisape “? Pilip, nesike nemio amiu tol kas via rui, ana ko pe opisu kilale ruru re in poli wa? Sa naḡa nepisa ke pa rui, yar naḡa pisu inu, naga sa naḡa pisu ke pa Ata narui. ?Ana sanape na ko opiun ke sina ga osape nevisa lologia

li Ata nae ma e peni van amiu? ¹⁰ ? Ko na omlelaga sane inu, in na e Ata, a Ata e inu, po ko na pe omlelaga re e poli? Visena la naḡa nepisa ke pan amiu la, pe sa re naḡa inu ga taaga ne nepis ke e kiau kia poli, ana Ata naḡa teke e inu naga kila ke kiena yumḡaena la nene pimi ḡarpoyo e inu. ¹¹ Popon amiu alelaga e sur la naḡa nepisa, sane in na e Ata, a Ata na e inu. Visae ve alelaga re e inu vanon ga kiau visena la nene, monar alelaga ga vanon yumḡaena la naḡa amiu apisu in na nekila ke pa rui.

¹² “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar naḡa sa lelaga e inu, yoko naga mḡena kilia kila yumḡaena la sane in na nemiyumḡaen ke ne. Yoko neligan si yo neva si puna ne Ata, ana siraunia neligan Ninuna vitomi, ana naga kilia kila kile kerkeviu la sanene, taulu naḡa amiu apisu pa rui. ¹³ Nepisaar pan amiu, sane sur ya ne aviunia e kiau kia, yoko in na nekila ga van amiu. Yoko nekila ga ve sanene vam amiu, vena kilaen kia kiena ne Ata naga kilia va laa metava ve keviu likan amiu, e yumḡaena la naḡa inu, sane narina, nemiyumḡaenia. ¹⁴ Sanene na, sur ya naḡa aviun tan inu, yoko nekila van amiu.”

Yesu pisaar Ninuna Wa pan la

¹⁵ Ana Yesu pisa mḡena pan imimi, pisape “Visae amiu sinemiu sii inu pe lelaga, monar auarar ruru kiau navisaluaena lala. ¹⁶ Yoko in na ve nesu re si nemio amiu, ana yoko neviun tan Ata vena ligan yar taḡena tai vim kus leleu vena iila amiu. Naga naḡa yoko imi, yoko sulue ga amio amiu, ¹⁷ naga pe Ninuna na visawalen visena lelaga. Yerina na yemalolo na yomarava nini taḡatete atol naga, vanon taḡatete akilia avisu kilale naga, pe akilia re nena, ana yoko amiu akilia ruru naga vanon naga ke narui naḡa amio amiu nanagane, a yoko sike lue ga e amiu.

18 “Kiau nalogena lala, tařatete neligan kare amiu nařa asumãa sane ninuyu ga la poli. Peraga, yoko nowasuře si neimin amiu. 19 Narin aora teke ga wa, pe piavi re nena, yoko yeririna na yomarava nini tařatete avisu in sina. Ana amiu ga yoko avisu nařa in na nemal sina ga, ana vanon nařa nemal, amiu mēna yoko amal. 20 E legiena nene nařa avisunu nemal sina, amiu akilia sane in na e Ata, a amiu e inu, a in na e amiu. 21 Naga nařa sinena sii inu pe lelaga, naga pe naga nařa řuarar ruru kiau navisaluaena lala a mlogear la. Naga nařa sinena sii inu sanene, yoko Ata sinena siia, amio in mēna sineu siia, nakekaten ke naga vena nekila naga kilia inu laa sane.”

22 Ana imimi nalogena tai, nařa Yutas tařena, pe naga re nařa nae Kariot poli, piun tan Yesu, sape “Ana Suře, osape oim okekaten imimi, ana yoko okila e mrapa na sanape nařa yoko yeririna tařena la nae yomarava tařatete avisu kilia?”

23 Ana Yesu pisatamēa, pisape “Visae yar sinena sii inu, yoko uarar ruru kiau visena lala, ana yoko Ata sinena sii naga. A yoko imimi lua meim puna, mekila māmimi umãa memio naga e kiena malena, ana yoko tařatete ve sanene va la nařa pe amlelaga re poli. 24 Ana yar nařa pe sinena sii in re poli, naga tařatete logear ruru kiau visena lala. Naga nene navisatamēena na kiamiu nav-iunena nene, ana e visena nařa amiu amloge ga nagane, pe pe kiau visena re nene poli, naga pe visena kiena ne Ata nařa mliganu nepitom e nini.”

25 Ana Yesu pisape “Pogos nařa nesike nemio amiu wa, in na nepisa ke sur la moki sanini pan amiu rui. 26 Ana pogos nařa sa nevano, yoko Ata ligan Ninuna na iilaena vitomi, ana naga yoko kus leleu, vian amiu e sur punu ga, ana ligan nasitomãalena e kiau visena la punu ga e kiamiu sitomena lala. 27 In na

nevano, ana neligan sumãarena sike amio amiu. Sumãarena kiau nene pe sumãare nowo tai nařa yomarava nini tařatete la van amiu. Ve sanene na, ve akila re nařa sinemiu viowa manenea, a ve amaraun re sur lala. Amiu ve asitom manene re, 28 kome monar ve sa ga nařa nepisa pa pan amiu rui, nesape in na neure kone wa, ana yoko neim si pun amiu. Pona amiu aloge viowa nařa nevano, ana visae sinemiu sii inu, popon amiu akekara manenea nařa nekilia neva sina puna ne Ata, nařa naga to laa metavan inu keviu pařisi.

29 “Sur la punu ga nene pere wa, ana nanagane na nepisawal ruru pan amiu rui. Ana pogos nařa avisu imi mālivi torokin nena ga sa nařa nepisa, ana řisi na akilia alelaga ga sane nepe lelaga.

30 “A nanagane, tařatete nevisa si sur ve moki van amiu, vanon řarin suře nařa pe řarin suřen ke yomarava nini nagane na, pimin inu ke pa rui. Ana yaru nene, puriukawaena kiena pe torokin re taulu kiau puriukawaena poli, 31 ana netamãan inu ga e limana, monar nekila ga sur ya nařa Ata sine-nan sape nekila. Nekila sanene, vena yeririna na yomarava nini avisuluřaria sane sineu sii la.

“Poga, kana pog narui, tesumãalu teva vanua.”

15

Yesu pe purřes nen kilka nařa lelaga

1 Ana e pog nařa memial mepano, Yesu pisa ke sina ga visena řas pan imimi. Naga pisape “In na nepe purřes nen kilkerep nařa lelaga, a Ata naga pe yar na visuaren lokove na kilika lala. 2 Naga pisuar ruru ke korowasneu lala, visae visu korowas tai nařa řar re mras poli, naga telua, a visae visu tai nařa řar mrasa, yoko kilavan ruruia vena war si mras ve moki. 3 Sur nene nekila pan amiu rui, nařa sane sur

naña kilavan ruru amiu, naga kiau visena la naña nepisa ke pan amiu. ⁴ Amiu na korowasneu lala, monar ayakolkol ruru amiu e inu, a in na neyakolkol ruru nemio amiu. Visae korowas nen kilka ve yakol ruru re amio purp̄esia, tařatete war mrasa, a maran taaga ga amio amiu, visae ve ayakolkol ruru re amio inu, yoko kiamiu malena tařatete nena war mras napo lala.

⁵ “In na nepe purp̄es nen kilika, amiu na ape narin korowasneu lala. Naga naña sikol e inu a nesikol e naga, naga ke naña yoko kiena malena kilia war mras ve moki, vanon sa ve in re e amiu, tařatete nena akilia akila sur tai naña po e marana ne Ntewa. ⁶ Visae yar tai ve sikol re e inu, naga sane korowas tai naña pimi mano pa rui, atelua awar akoven va e kapi, kapi kekania. ⁷ Visae asu ruru m̄a e inu, a kiau visena to ruru m̄a e amiu, sur ya naña sinemiun asape aviunia, akilia atolia. ⁸ Popon amiu awar mras la ve moki e kiamiu malena lala, naga nene mesmesun kiau nalogena la asuñña akila, a pe mrapa m̄ena nakilaen kia kiena ne Ata va manene laa metava. ⁹ Ata sinena sii inu papisi, ana vanon naña sinena sii inu, inu m̄ena sineu sii amiu, ana popon amiu asikol ruru amiu e kiau nasinesiena nene.

¹⁰ “Visae auarar ruru kiau navisaluaena lala, akilia asuñña loyuñña e kiau nasinesiena nene, sa naña in na nepuarar ruru ke pa rui navisaluaena kiena ne Ata, nesike pa loyuñña e kiena nasinesiena rui.

¹¹ “Ana sur la naña nepisa ke pan amiu, nemla pan amiu vena kiau nakekarena sike amio amiu, kila pupia kekarena tai naña po na po kilia sulue ga amio amiu silaga. ¹² A kiau navisaluaena maro tai nalaen van amiu sanini, sane amiu monar sinemiun sisii amiu lue ga, sa naña in na sineu si amiu ke ne. ¹³ Pe sinesiena re si tai poli naña po taulu

na sinesiena naña yar tai tam̄an kiena malena, mare vena tamalia kiena erau tai. ¹⁴ Ana yoko in na nekilia nekila ve sa ga nene van amiu, vanon visae alelaga e kiau visena lala, yoko ave kiau erau la rui.

¹⁵ “Pe nepio amiu re sina nesape kam yar na yuñae kiauena ga lala poli, vanon yar na yuñae naga miyuñae ga, pe kilia ruru re navisaarena na yuñae kiena ne kiena supe poli. Ana in na nepisu amiu ape kiau erau lala, vanon sur punu ga naña nemloge Ata pisa pan inu, nepisawalia pimi merarava pan amiu. ¹⁶ Amiu pe apisa lologia in re poli asape nepe kiamiu, ana in na nepisa lologia amiu ape kiau, nepisirlar amiu vena ava awar mrasa e kiamiu malena lala, mras naña sulue ga sike na rui. Ana pogos naña ava ke sanene, sur ya naña aviun e kiau kia van Ata nae ma peni, yoko naga la ga van amiu. ¹⁷ Na nene kiau navisaluaena van amiu naga sanini, sane amiu monar sinemiun sisii amiu.”

Lala naña na yomarava nini yoko sinela kar nalogena kiena Yesu lala

¹⁸ A Yesu pisape “Visae yoko avisu sane yaru na yomarava la naña pe amlelaga re poli, sinela kar amiu, ve ailan manene re. Monar asitoñal m̄a naña lala na yomarava nini sinela kar inu sumo rui, p̄isi na sinela kar mare amiu m̄ena ga ne. ¹⁹ Visae amiu ave sa ga yeririna na yomarava nini, yoko akekaran amiu ga, ana in na nekilologia amiu pa rui nesape aure vetan malena na yomarava nini. Kam na pe maran taaga re si sane kiena yar la poli, kila sane sinela kar amiu narui. ²⁰ Ana popon amiu asitoñal lue ga visena naña nepisa pan amiu rui, naña nesape yar na yuñae naga tařatete sukalawan kiena supe. Visena nene kana kinasia sape sa ga naña akila piowa ga akila karenu, yoko akila

viowa akila kare amiu m̄ena. Sa ga naḡa la pe amlogear re kiau visena la poli, yoko ve alogear re m̄ena kiamiu visena lala. ²¹ Pelaga viowa na sanene yoko akila van amiu vanon ga naḡa amiu ape kiau, akila vanon pe akilia re naga naḡa mligan inu nepitom tano.

²² “Visae ve neim nevisa meraravan re sur la nene e marala, yoko Ntewa visu sane lala pe akilaro re kiau visena poli. Ana nanagane na, amloge kiau visena la punu ga rui, ana taḡatete avisawan si visena tai e kiela naviowaena naḡa akila ḡarm̄arera van Ntewa. ²³ Lelaga, akila ḡarm̄arera pa Ntewa rui, vanon naḡa apieluen inu, ana naga sa naḡa apieluen m̄ena Ata. ²⁴ Visae ve kiau kile re la naḡa apisu nekila, naḡa pe yar re si tai naḡa kilia kila, pona Ntewa yoko ve visa re sape naviowaena sike e la. Ana pere, apisu pa rui, ana pe amlelaga re ga poli, aḡaryon nakilaen navielueena pan imimi lua Ata. ²⁵ Sur nene mesmesun ga visena tai naḡa Ntewa mligan teke e Nasiriena Wa, naḡa sape

‘Sinela kar nu paḡisi, ana peraga, pe panon re kiau naviowaena tai poli.’ *Yauena 35:19, 69:4*

²⁶ “Ana nevisa van amiu, sane yoko neligan Ninuna na iilaena vetan Ata mava vitom m̄alivin amiu, naḡa pe Ninuna naḡa molue e malena kiena ne Ntewa, naḡa pe Ninuna na visawalen nalelagaena. Naga vitom visawal inu re laa van amiu sane, ²⁷ ana siraunia, amiu m̄ena monar avisawal manene inu va laa sane van yar taḡena lala. Na nene komin naḡa amiu la nene asu lue ga amio inu silaga siar e nasiarena kiau yuḡaena pimi tol nanagane.”

16

¹ Ana Yesu pis m̄a ke pan imimi kiena nalogena lala wa, sape “Visena la nene, nepisa ke pan amiu

ve nauarar ruru amiuena, vena ki-amiu viawaena ve lor re pogos tai.

² “Pe lelaga, monar akilia asape kieta yerkawa lala yoko akoven plan amiu vetan kieta yuḡa nalotena lala, ana yoko viowa laa sane van amiu vano-o tol pogos naḡa sane sa awe moḡar amiu, ana yoko la avisa asape nanene yuḡaena wo tai nene, ana akila vena Ntewa kekarania. ³ Yoko la akilia akila ve sanene van amiu, komin pimi tol nagane pe akilia ruru re Ata nae ma e peni poli wa, a pe akilia ruru in re m̄ena poli. ⁴ Ana siraunia, pogos naḡa avisu sur la ne imi kakate ke ve sanene van amiu, akilia asitom̄al sina ga, ana yoko avisa asape ‘Lelaga ga o, nanagane na tepisu sur la nene sa ga naḡa Suḡe pisa pan ita nanua sumo ne.’”

Yesu pisa sape Ninuna Wa yoko iila la

Ana Yesu pisape “Sur la nene pe nepisa re pan amiu sumo poli, komin e pogos nene nesike nemio amiu wa. ⁵ Ana nepisa ga na wa van amiu komin yoko ve viavi re na, monar neligan amiu, neva sina puna ne naga naḡa sumo na mliganu nepitom. Nepisa lili m̄a sanene pan amiu rui, ana nepisu sane pe apiun manene re si lepas nene tan inu poli, asape nekom pe po neva e yo na sanape, ⁶ vanon pogos naḡa nepisawal nesape monar neligan amiu sa nene, amloge piowagan paḡisi ne. ⁷ Ana peraga, monar ve sa ga nene. Nepisa pe lelaga pan amiu, po manene laa pan amiu naḡa nevetan amiu, komin naḡa visae ve neva re, yoko Ninuna na iilaena taḡatete imi, ana sa nevano, yoko neila naga vitomin amiu. ⁸ Ana Ninuna nene, pogos naḡa vitomi, kila pupia yuḡaena tai e yeririna na yomarava nini, kila la asitom̄ kilia pupia sitomena ḡasia, tai e lepas na kiela mlamulena viowa, tai e lepas na kiau mesmesuena, a tai e lepas naliḡereena kiena ne Ntewa pan la.

⁹ “Na sumo, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane purþes nen kiela mlamulena viowa, naga kiela þelaga na yepela mavin vatanon inuena.

¹⁰ “Nalua, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane in na pe nekila re suri viowa tai poli, nemesmes nenaga. Inu netorokin naþa nekilia neva si metava puna ne Ata, ana yoko ve alual inu re sina.

¹¹ “Natelu, Ninuna nene yoko kila avisu kilia sane Ntewa kilia liþere la, sa ga naþa mligan ruru pa naliþereena kiena suþe viowa naþa pe þarun ke yomarava nini nanagane.

¹² “Sur la moki sike na wa naþa nekilia nevisa van amiu, ana nepisu amiu amloge piowa sanene, taþatete nevisawal van amiu nanagane. ¹³ Ana pogaga, vanon sirau, pogos naþa Ninuna na visawalen lelagaena vim pun amiu, yoko naga kilia sumon amiu, atol visena nalelagaena taþena la nene. Visena na lelagaena la naþa naga vian amiu, taþatete visa ga e kiena sitomena naga taaga, ana sur la naþa loge ma e peni, naga ga nene visawal van amiu. Ana yoko kila sanene vano-o tol naþa naga kilia vian amiu ruruia e lepas na sur la naþa amolmolue e inu ve yam piavi re. ¹⁴⁻¹⁵ Naurarena la punu ga naþa kiena ne Ata, pe kiau mþena, ana Ninuna war kiau visena lelaga imi ligan ruru e kiamiu malena lala. E mrapa ne nanene yoko Ninuna naga kila mesmesun kiena yuþaena, naþa pe nayeluaren kiau kia.”

Pupia kekarena nawasuþeena kiena Yesu

¹⁶ Ana Yesu pisa mþena pan imimi, pisape “Ve yam viavi re na, yam ve plas ga, ana yoko ve avisunu re sina, ana yoko ve yam viavi re sina, akilia avisunu sina ga.”

¹⁷ Ana imimi nalogena la memloge visena nene, mepisa lelein pan imimi mesape “Ita pe tekilia re nenaga sur la naþa naga pisa ke ne. Nanua sumo ne, pisa ke sape wasuþe sina

va su si amio arimana ma e peni, ana nanagane na sape yam ve viavi re na, tevisu re si naga, þisi na yam ve viavi re na, tevisu sina ga. ¹⁸ ? A narin aora naþa pisa ke ne, kana kinasia yara? !Pe tetol re nena kiena sitomena poli!”

¹⁹ Ana Yesu kilia sane sinemimin mesape meviun meraravan sur la nene tania, naga pisawal þesania, pisape “? Pona amiu apiuyun ke sina ga pan amiu e lepas nen kiau visena lala yo? ²⁰ Pogaga, nevisa ve lelaga van amiu sanini, sane yoko amiu atagi, aloge viowagan ya naþa yoko lala akila van inu, ana yoko yeririna taþena lala na yomarava akekarania, aloge won vaþisi. Yoko sinemiu la ulen naloge viowaena vano-o, ana þisi na, nemali sina ga vetan marena, ana avisu inu sina, a yoko kila kiamiu naloge viowaena nene vilonia imi ve nalogewoena. ²¹ Naga sa ga pogos naþa sira mþena, naþa sa tol kana aora nena, mþena laea naga monar loge viowagania vano warlua. Ana pogos naþa þar pa na, pe sitoþal re si kiena naloge viowaena poli, ana naga pulen kekarena vanon kiena sisi tomtom naþa paeme mare ga pimi yomarava.

²² “Ana þisi na amiu ve sa ga nene narui. Nanagane na sinemiu la ulen nasineyeena keviu, ana siraunia in na neþalivin amiu si na, akilia akekara sina ga e pupia kekarena tai naþa taþatete yar tai lalua sina ga vetan amiu pogos tai. ²³ Ana e pogos naþa neimi neþalivin amiu, pona amiu asitom asape popon sa aviun sur ve moki vetan inu, ana taþatete ga, sur la nene pe naviunen re tan inu poli, akilia aviun mesmesun ga tan Ata ma e peni. Akilia aviun tania e ga e kiau kia, ana þisi na naga kilia taþan van amiu. ²⁴ Pimi tol nanagane na, amiu pe apiun re sur e kiau kia poli, ana siar ga nanagane na, sa aviunia e kiau kia, þisi na atolia, ana kila sinemiu ulen kekarena.

²⁵ “Pimi tol nanagane na, nepisa ke sur la pan amiu e ga e ðakaiwa, ana aora pimi ke narui naþa ve nevisawan re si van amiu, nevisayu Ata ma e peni van amiu, nevisa plan meraravan sur punu ga van amiu. ²⁶ Ana e pogos nene, ve in re ga naþa neviun ke sur lala van Ata vanon amiu, ana amiu ga akilia aviun mesmesun vania e kiau kia. ²⁷ Amiu akilia aviun mesmesun ga vania, vanon naga pisu amiu ke naþa sinemiu sii inu, naga kilia ke naþa amlelaga e inu sane nepetan ma puna nepitom tano e yomarava nini. Suri nene kila sinena sii amiu paþisi, kekaran ga na yagoganen kiamiu naviunena lala.

²⁸ “Ana e lepas na lele naþa nepa ke ea, nekilia nevisa ga sa naþa nepisa ga þisi ne, sa naþa nepetan ma puna ne Ata nepitom e yomarava nini, ana þisi na nevetan si yomarava nini, nowasuþe si ma uña puna.”

²⁹ Ana mepisatamea, mesape “! Suþe, nanagane na ve ovisawan re si kioña visena e ðakaiwa lala! Pogos naþa opisa meraravan sur la sanene mepisu po paþisi. ³⁰ Memloge kioña visena lala, mepisu kilia sane ko na okilia sur punu ga, pe kiamimi naviunena re si naviunena tan ko poli. Lelaga, nanagane na memlelaga mārera sane pe lelaga, ko na opetan Ntewa opitom e yo nini.”

³¹ Ana Yesu pisatame la, sape “Ana yo. Pona amlelaga e inu pe lelaga? ³² Popon alelaga mārera, vanon aora naþa nepisa ke ne, pimi ke narui, ana visae pere, pimi pa yo rui. E pogos nene, amemene amiu aliureure amiu, po amiu awasuþe amiu veve taaga sina e mamiu uña lala, taþatete tai sike si amio inu, yoko inu ga taaga nesike. Ana nanene naga pogaga pan inu, vanon nekilia sane inu, pe in ga taaga re nesike poli, ana Ata na amio inu lue ga. ³³ Nepisa sanene pan amiu vena ve sinemiu kurkur re, a vena ve aloge re viowa. Pe lelaga

naþa kiamiu malena e yomarava nini, ulen ga naloge viowaena amio pog mārera, ana in na netaulu pa naviowaena na yomarava nini rui. E kiamiu malena la e inu, yoko alual luen ga sumarena wo.”

17

Pupia leniena kiena ne Yesu

¹ Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena la nene, sape len va arimana. Kira pa metava ma e peni, pisape “Ata, nekilia sane nanagane na kiau pog na loge viowaena pimi narui. Awis, ovisuar inu naruña, vena kiau kia ve vito re tano, ana va metava, yoko inu mēna ga nekilia nevisirlua kioña kia va metava. ² Nemlelaga sane ko na okila sanene, vanon omla pupia puriukawaena pan inu rui, vena neve suþen yeririna punu ga. Ana otamān pan inu osape la naþa omligan la e limau, yoko nekilia netamān malena naþa ve uro re pogos tai van la. ³ Ana mrapa na malena naþa ve uro re pogos tai naga sanini, naþa akilia ko, naþa ope Ntewa taaga ga naþa pe lelaga, amio mēna inu Yesu Kristo naþa omligan inu nepitom. ⁴ In na nemligan ko nepitomin nakilaen kioña kia ve keviu e yomarava nini, ana nemiyumāen mā sur nene pano o þisi, naþa lavis netaulu yumaena la naþa sinoñan osape nekila. ⁵ Ana Ata, sineun nesape neviun sane sa nevañasu nesumālu si e maramā, oliganu sina nemio ko ita lua teve suþen si naurarena nae ma e peni sa naþa tekila nanua pogos naþa tesii yomarava nini.”

Yesu mlenwo kiena nalogena lala

⁶ Ana Yesu mlen mā, sape “Ata, e lepas na lala na yomarava nini naþa ko okilologia la ape kioña, ko na otamān la panu, omligan la e lumāu, ana nekilia nevisa van ko nesape in na nepisayu ko pan la rui. Ana nanagane apuarar ke kioña Visena Wa mārera.

⁷ “Lala apisuluḡar pa rui sane sur wo punu ga naḡa sike e inu, ape sane kioḡa nalaena lala pan inu, ⁸ vanon kioḡa visena la naḡa oḡar pan inu, nepisalelein pan la, ana la atol punu pa rui, kila sane amlelaga ḡarera asape in na nomolue pun ko nepitom, ko na omiilanu.

⁹ “Nemlen pan ko nanagane, nomon nalenwoen yeririna punu ga na yomarava wetelu veraga ga, ana nesape nelenwo manene laa lala naḡa otamān pan inu, komin apimi ape kioḡa rui. ¹⁰ La punu ga naḡa ape kiau, ape kioḡa, a la punu ga naḡa ape kioḡa, ape kiau, a lala naḡa otamān la pan inu, ape purḡes nen kiau naurarena.

¹¹ “Ana nanagane na pimi tol pog naḡa nevaḡas si pun ko, naḡa sane ve nesu re si e yomarava nini, ana kieta yeririna la nene asumāra ga. Ve sanene, Ata Wa, awis ovisuar la naḡa otamān la pan inu, ouarar ruru la loyūḡa e mratava pun ita, vena akilia aim ave taaga, sa naḡa ita lua tepe taaga. ¹² Pogos naḡa nesuḡa nemio la, nepisuar ruru la, nepuar ruru la vatanon kioḡa kia. Nepisuar la pano-o la punu ga asu ruru ḡa amio inu, taaga ga naḡa monar vetan inu, sa ga naḡa Nasiriena Wa pisawalia, nane yar naḡa pe sisi nakovioena.

¹³ “Lavisi ga nowasuḡe puḡa narui, ana nesape nevisa plan visena la nene pogos naḡa nesike e yomarava nini wa, vena kilaen sane pupia kekarena naḡa teke e inu nanagane yoko kilia imi ve keviu ḡena van li taḡena la nene. ¹⁴ In na nemla kioḡa visena pan la rui, ana pogos naḡa yeririna taḡena la na yomarava nini apisu la, sinela karla paḡisi. Nanene komin apim sane pe ape na yomarava re si po laa rui, sa naḡa in na pe nepe nae re yomarava poli. ¹⁵ Ana nemlenin la pan ko, pe nepiun re nesape oure plan la vetan yomarava, nepiun ne-

sape pogos naḡa asike yomarava wa, ko na yoko ovisuar ruru la, vena yar viowa nene ve kila kare la re. ¹⁶ Awis ovisuar ruru la, komin la na sa ga inu, imimi mepe wolawa ga lala na yomarava nini. ¹⁷ Nemlen ḡena sane ovian kioḡa visena na lelagaena van la, vena yawawo kiela malena lala aim ave wa, ave kioḡa ga ko ga taaga. ¹⁸ Nemlen wo la sanene, komin sa ga naḡa ko na omliganu nepim e yomarava nini, ḡisi na in ḡena nemligan la ke avava sanene ea. ¹⁹ Nemiawawo kiau malena wetelu pan ko vanon la, vena ḡisi na lala ḡena ayawawo kiela malena lala van ko ve lelaga.”

Yesu mlenwo li nalelagaena lala

²⁰ Ana Yesu mlen ḡa, pisape “Ata, nemlen ke pan ko, pe nemlen wo re ga la nene poli, nemlen wo ḡena lala taḡena naḡa alelaga e inu vanon kiela visena la naḡa pisayu inu. ²¹ Nemie awis pan ko Ata, sane la punu ga nene aim ave taaga, maran taaga sane ita lua. Ko, ko na e inu, a inu na e ko, ana lala ḡena monar e ita, vena yomarava wetelu kilia lelaga sape in na nemolue puḡa, ko na omiilanu nepitom tano. ²² Pupia naurarena naḡa omla pan inu, nemla pan la, ḡisi na lala akilia aim ave taaga, sa naḡa ita lua tepe taaga. ²³ Ko na e inu, a in na e la, ḡisi na akilia aim ave taaga e sur la punu ga, ana pogos naḡa yeririna na yomarava la avisuia, akilia sane pe lelaga ga, ko ga naḡa omliganu nepitom, akilia sane sinemā sii la keviu sa naḡa sinemā sii inu.

²⁴ “Nanagane Ata, nepis maro sanene, sineun paḡisi nesape la naḡa otamān panu, yoko sirau akilia amio inu ma e leleta. Sineun nesape amionu vena akilia avisuveve pupia kiau naurarena nene, naḡa ko na omla panu nanua sumo e nasiiena na yomarava nini, vanon ko na sinemā sii inu paḡisi. ²⁵ Ata, ko na ope wa a omesmes, ana yeririna

taþena la na yomarava nini pe akilia ko re poli, ana in na nekilia ruru ko lue ga. Nekila sane nanagane na kiau nalogena lala akilia sane in na nepetan ko, ko na omligan inu nepimi. ²⁶ In na nekila sane nanagane na, lala moki akilia ruru kioma þelaga wo rui, ana yoko nekila va laa sane na wa, vena pupia sinesiena naþa sinema sii inu ea kilia sike e la, a vena inu mena nemio la lue ga.”

Ana leniena kiena Yesu pan arimana maro ga e nene.

18

Atarar Yesu marera
Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50;
Luk 22:47-53

¹ Yesu pisa plan visena la nene, mlen pae na, þisi na sunalu sumon imimi nalogena la mepetan si Yerusalem, memial ga kolemalo mepito tano e þalu naþa Kitaron lepas na vano. Memial mepa metol narin los nen purolip lala naþa Yesu pa lue ga ea yam moki ma rui, ana mesu li ma yam plas ga ea.

² Lele nene na, Yutas taveve imimi memio Yesu mesuma mepa ke ea nene yam moki rui, a naga kilia sape e pogos nene, imimi memio Yesu mesike e nene yo. Sanene na e pogos nene, naga pa pa sumo narui pisawal Yesu pan yar keviu la, ana la amiila kiela yar þasia asiraunia, ana naga sumon la apim e lele nene vanon Yesu. ³ La naþa yerkawa kiena ne yar wa lala amio Varasi la amiila la, la nanene na þegas na mara nae Rom tai, amio þegas na yar na kiravawoen Yuma Wa lala. Ana amial ke apimi amio kapi vivaga lala, amio kiela sur na mara lala. ⁴ Apimi asape atarar Yesu, ana naga kilia ruru pa þisi rui sur la naþa yoko vim katenia, a pogos naþa pisu la pe milan re poli, pa ga naþa pitawe la, pis pan la, piunia sape “? E, amiu akale ke ai?”

⁵ Ana la naþa asuma ga asuma amio Yutas, yar na wilwilinwanen Yesu, ana apisatamea, asape “Imimi makale ke yar naþa Yesu, nae Nasaret.”

Yesu pisatame la, pisape “Naga naþa apisa ke ne, in ke narui.”

⁶ Ana pogos naþa Yesu pisa visena nene pan la, amilania naþa kila la apuresula veraga, amloloru kar ga lala e porotano.

⁷ Ana yam si tai Yesu piun ke sina ga tan la, sape “?Amiu avisali sina ga, akale ke ai?”

Pisi na apisa ke sina ga, asape “Makale ke Yesu naþa nae Nasaret.”

⁸ Ana Yesu pisape “Sa naþa nepisa pa rui, in ke nanini narui. Ana visae amiu apimin inu ga taaga, popon ataman kiau la taþena nini akilia ava ga sanene, ve atol la re.”

⁹ Naga pisa sanene pan la, kila kiena visena tai pimi pe lelaga, naþa pisalua mare ga e kiena leniena pan arimana, naþa pisa sanini, sape “E la naþa otaman pan inu, pe nekila pal re tai poli.”

¹⁰ Asuma ga sanene, ana memilan ga naþa Saemon Pita þarlua kiena playu na mara, mligan mene þarin yar tai kiena þarin yar wa lala, ana tetereria ga, telua kiligan yar nene lepas na þamarua. Yaru nene kiena kia Malkus.

¹¹ Ana Yesu pisa pa Pita, pisape “Pita, osuan ruru si kioma playu vito si e kana pias nen paos nena. ? Sanape, pe sinoman re nowar ro e pog marera na loge viowaena naþa Ata nae ma e peni mla pan inu? Peraga, monar nowar ro e naþa!”

¹² Yesu pisa sa nene, þisi na yar na mara la, amio kiela na sumonena, amio nakiravawoena la na Yuma Wa, apim atarar Yesu, apiar ruru limana luwoka, aþure apano.

Aþure Yesu pa e yo kiena Parin Yaru Wa

¹³ Ana aþure Yesu pano, apa atol kove kiena ne Parin Yaru Wa, ana

suri na sumo naña akila, aþure Yesu pa tol yo puna ne yermarua nene Anas. Anas nene naña sumo na naga pe Parin Yaru Wa, ana naga sike e yo nene wa amio Parin Yaru Wa viu, komin Parin Yaru Wa viu nene naga talopa amio narina naña sira. ¹⁴ Yaru nene kiena kia Kaeþas, a naga naña nanua sumo, pisawal mrapa tai pan li nasumonena kiena le Yu lala. Naga sape visae avisu sane monar awenar yar ve taaga vena tamaliaen malena kiena yeririna la ve moki, naga kilia tamãan van la vena akila ve sanene na woga ga.

Navisawan þesanena kiena ne Pita e Yesu

Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Sanene na aþure Yesu apa e lepas naña Anas sike ea, ana e pogos nene, imimi lua Saemon Pita mesiraun la. Inu nemio yermarua Parin Yar Wa na sumo nene, imimi lua mepe erau, þisi na atamãan inu nepa loyuma siraun Yesu, ana apisalupar Pita asape taþatete imi loyuma. ¹⁶ Asape naga monar sumãlu ga sumã e mratava vanua, ana pogos naña nepisu sanene, neþasuþe si nepa nepis pan sira mee na yumaena kiena yar keviu nene tai, naña sumãl sike e mratava. Pisi na sira nene tamãan sape nekilia noure mēna Pita imi loyuma. ¹⁷ Ana pogos naña Pita pimi ke loyuma, sira naña pisuia ana piun tania, sape “?Ana ko mēna nalogena tai kiena ne yar nene, ne?”

Pita mloge, þisi na miila, pisatamē kotalia ga, sape “E, peraga.”

¹⁸ Pisi na Pita pisu yar na yumaena la amio nakiravawoen lala akila kap tai na kilamemego, asumãl asuvivia ategania, ana naga pa lavisin la, naga mēna tegania.

Parin Yar Wa na sumo nene Anas piun naviunena la pa Yesu

Matiu 26:59-66; Mak 14:56-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Amligan Yesu sumãl e marana ne yermarua Parin Yar Wa na sumo nene Anas, ana naga piun sur la moki petania. Naga piun tan Yesu sanape e nalogena la naña amlelaga ke e naga, a piun mēna e lepas navianena la naña pianlania. ²⁰ Ana Yesu pe pisa re sur mok pan poli, ana pisa ruru ga pania sape “Sur la naña nepian la ke ea, in na pe nekila vinaun re poli, ana nepisa plan ke ga e yometava merarava pan yeririna punu ga. Nepian lue ga kieta le Yu lala e yuma na lotuena, pona e Yuma Wa, ana lala moki amiyagogan inu silaga. ²¹ ?Ve sanene na, komin ya ne opiun tan inu, osape nepian la sanape? Visae sinoman osape okilia, popon oviun tan la naña amiyagogan inu lue ga. Lala akilia ruru ga ne.”

²² Ana pogos naña Yesu pisa visena nene, yar na kiravawoen tai naña sumãl mã lavis puna, mloge sane Yesu pisa kare ke yerkawa nene, þisi na mlipa Yesu, pis pania, sape “Ei, ositom osape po ne opisatamē kieta yar wa e visena na sanene? !Ovisuar ko!”

²³ Pisi na Yesu pisatamē pania, pisape “Ositomveve ruru li kiau visena. Visae nepisokan, popon ovisawal e maran yeririna la nene, okilia ovisave nepisokan sanape. Ana visae pe nepisa re sur tai naña piowa poli, vanon ya ne omlipa inu?”

²⁴ Ana þisin nanene aþure Yesu, naña limana la apiar ruru ga sike ga wa, amligan lepas nene puna ne yermarua Anas, aþure apa e kumali kiena Parin Yaru Wa Kaeþas, vena naga kila kotena vania.

Navisawanen na lua kiena Pita pa kiena Suþe

Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ana Saemon Pita sumãl sumã amio la naña asike atega ke kapi wa, ana la apisu kilia li mã naga, apiun asape “?Sanape, pona ko mēna ope nalogena kiena ne yaru nene tai?”

Ana naga pisawoia, sape “Peraga, in na pe nepe kiena re poli.”

²⁶ Pita pisatamē sanene, ana lala yar tai naña asuñal asike ne, naga pe yar tai na yuñena kiena ne Parin Yar Wa, naña naga pe namratava tai puna ne naga naña Pita telua kiligana kompasa. Ana naga m̄areran manene laa sane naviunen si tan Pita, sape “?Ko na pe ope kiena re poli yo, ana in na nesitom sane nepisu ko amio naga gare pun purolip la rui?”

²⁷ Ana Pita pisaluṣar m̄arera sina, piro yam telun narui sape pe kilia re Yesu poli, ana e nena e aora nene, amloge lakaporo kokoreko.

Aṣure Yesu pa suñalu e marana ne yerkawa nae Rom nene, Paelat

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Ana kolulag wa ke ga wa, pe yo-merarava ruru re poli wa, ana Kaeṣas pisi pa Yesu pano ṣisi, ana aṣure si naga apetan yo nene, apa e pulkumali kiena ne Paelat, pupia yar keviu nene naña le Rom la apisirlua naga suñalu ve suṣen purvanua kiena ne le Yu lala.

Ana pogos naña apim lavisin kiena pulkumali, nasumonena kiena ne le Yu lala asitom̄al asape amlon yuñā nene, sane visae ava loyuñā ea ṣisi na kila la aim sane ve ayekiki re sina e marana ne Ntewa, taṣatete ayakol e kinanena na Paṣagena na Sitom̄alen na Tamaliaena. Sanene, vanon sur nene, aṣure Yesu apim asuñalu ga asu vanua, pe apa re loyuñā poli.

²⁹ Ṣisi na apisawal pan Paelat, ana naga pimi pisu la vanua, piun tan la, sape “Pogaga, ana amiu avisawal li sane yaru nene kila ya ne piowa, nane aṣure pimi suñal sike e marau kolulag wa ke sanene.”

³⁰ Ana apisatamēa, asape “Yerkawa, mekilia mevisa van ko sane yar nene, pe yar na kilaen ve

woweena ṣisa! Visae peraga na, taṣatete moure imi pun ko.”

³¹ Ana Paelat pisape “Visae sanene, amiu ga akilia ava ala nakoena ya naña mesmesun kiamiu navisaluaena vania.”

Ana nasumonena kiena le Yu la apisa pania, asape “E kiamimi navisaluaena, mekilia meliṣere naga sape akove moṣar naga, ana nanagane na navisaluaena nae Rom pisawo imimi sina, sape ve mekila re ve sanene. Ko ga taaga, yar keviu kiena ne ṣarin suṣe na e Rom, okilia okila, okilia otam̄an osape ala nakoena na marena vania ma e laki torovia.”

³² Ana pogos naña apisa visena nene pa Paelat, la amninue ga, ana la akila ke visena kiena Yesu tai nanua sumo pimi pe lelaga. Nanene komin naga pisawal pa kiena marena rui, pisayu ruru mesmesun nena ya naña le Rom la akila ke, naña awear yaru pa e laki torovia.

³³ Ana Paelat sinenan sape vis towe re amio Yesu lalua ga, pa si loyuñā e kiena kumali, pio Yesu sape va puna. A lala akila Yesu pa loyuñā, Paelat piun petania, sape “Sineun nesape ovisa ruru van inu. ?Ko na Parin Suṣe kiena le Yu la lelaga, po pere?”

³⁴ Ana Yesu pe pisatamē mesmes re pan poli, ana naga pisatamēa e naviunena tai, sape “?Kiom̄a naviunena nene, opiun ruru ga ne, pona opiun ke pan inu vanon ya naña omloge lala taṣena nene apisalele kare in ke ea?”

³⁵ Ṣisi na Paelat pisatamēa, pisape “Aulai, nemninue ga amiu le Yu lala, in na pe amiu re tai poli. Nekilia ga sane kiamiu yeririna lala amio yar keviu kiena kiamiu yar wa lala, aṣure ko opimi vena neliṣere ko. Sanene na, nesape nekilia ga nesape omiyuñāen ya ne naña la apisu pe mesmesu re poli?”

³⁶ Ana Yesu pisatamēa, sape “Sinelan asape oliṣere inu, vanon

la pe sinelan re neve suþen la poli. Ana kiau nasuþenena pe sa re nasuþenena na yomarava nini poli. Kiau yeririna lala pe akila re mara amio la naþa apimi atararnu rui, vena ve neva re e limana ne kiamimi li kawa le Yu la. Imimi pe mepe yaru na kilaen re mara sanene poli, vanon kiau nasuþenena pe pe na yomarava re nini poli.”

³⁷ Ana Paelat pis pania, pisape “? A, ana nemloge opisayu ke kioþna nasuþenena, sane ko na ope þarin suþe pa tai rui, po peraga?”

Ana Yesu pisape “Nagane e! Otol ruru pa þisi ne, sane opisa ne. In na nepim e yomarava nini, nepaeme ea, vanon sur ga nene, a nepimi vena nevisawal sur na lelaga lala van kiena yeririna lala. Yar naþa suþalu se e lepas na lelagaena, yoko yagogon ruru kiau visena lala.”

³⁸ Þisi na Paelat piun ke sina ga petania, sape “Ana ane kilia, nalelagaena naga ya ne?”

Paelat sinenan sape taþnan ga Yesu va si sanene

Matiu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ana pogos naþa Paelat pisa pa visena nene, suþalu pa sina ga vanua, pisawal pan le Yu la naþa asuþalu asike vanua, sape “Yar naþane, nepisuveve pa naga rui, pe neþal re nenaga narin sur tai piowa teke e naga. Popon sane naga va sina ga ve sa ga nene. ³⁹ Ana visae amiu asitoþal ke e kas punu ga, e þaþagena la nene, nepure ke amiu yar tai naþa sike e yuþna nakoena, netaþnan naga imi si pun amiu ve sa ga nene. Ana nepisu sane e kas nini na, popon sa netaþnan yar nene, kiamiu Þarin Suþe amiu le Yu lala, iþasu pun amiu sa ga nene.”

⁴⁰ Naga pisa sanene, ana la pe akekaran re poli, apion nãrera, asape “Pere, peraga, pe sinemimin re yaru nene poli. Otaþnan taþena nene Panaþas imi van imimi sina.” Panaþas nene naþa asape, naga pe

le Yu tai naþa sumo naga pepeyu pa le Rom lala.

19

Paelat taþnan sape awe Yesu

¹ Ana Paelat sitom ke sape kila Yesu molue sina ga, ana yerkawa kiena ne le Yu lala aþareran naþa apisalupãria. Ana Paelat sinenan sape kila suri tai naþa akekaran naga vanonia, ana pisape kiena yar na mara lala awe li naga sumo wa.

² Þisi na yaru na mara la aþure naga pano, aþar nonos nen kilsirili, aþan ruruia, amiyen te þarina, sane karo na þarin yar keviu tai. Ana aþar pupia kulkota wo tai naþa memaena sane kulkota mþana ne þarin suþe, amiyen ea.

³ Ana la peve taaga apivim ke lavisinia, apisa kare ke naga, asape “!Þarin suþe kiena le Yu lala, o! !Mepatanon ko!” Apisa visena nene pania, amlilipa ke marana.

⁴ Ana siraunia, Paelat pa sina molue puna li kerkeviu kiena le Yu la naþa asuþal asike vanua wa, pisawal pan la, sape “Pogaga, nanagane na sineun nesape amiu avisuluþar naþa neþal re sane yar nene, pe naviowaena tai to re e naga poli, ana nanagane neligan si iþasu van amiu.” ⁵ Naga pisa pa sanene, þisi na Yesu pimi vanua, suþalu se marala, þarar karo na nonos nen kilsirili e þarina, amio kulkota naþa amiyen ea. Ana Paelat pisa pan le Yu la, sape “!Nagane, kiamiu yerkawa ne nanene!”

⁶ Ana li kawa kiena ne yar wa lala, amio li nakirawoena lala na Yuþna Wa, pogos naþa apisuluþar sur naþa Paelat sape kila, pe akekaran re nena poli, apion ke, asape “!Awear mare e lak torovia! Awear mare e lak torovia!”

Ana Paelat taþatete taulu la narui, þisi na taþnan ga, sape “Pogaga, e nakiravaena kiau, yar nene pe kila re nena napiowaena tai poli, ana visae amiu sinemiunia, amiu ga

aure naga, ava awear naga e lak torovia.”

⁷ Ana pogos naþa amloge, pe akekara re poli, asape “Peraga yo! Okilia rui osape taþatete mekila ve sanene. Ana lelaga, popon yar nene mare, vanon naga kilaro kiamimi navisaluaena. Naga miyeluar ke naga pa lue ga metava, sape naga pe narina ne Ntewa. Ana ko ga narui okilia okila mare.”

⁸ Ana pogos naþa Paelat mloge visena nene, pupia marauena tai pan si naga, sitomveve ke sina ga sape Yesu naga pe yar na sanape, ⁹ þisi na pa si loyuma e kiena kumali, pisape Yesu imi, piun tania, sape “? Ko, kionna yo wawa nape?”

Naga piunia, ana Yesu pis re poli, pe pisa re sur tai pan poli.

¹⁰ Pisi na Paelat sape “Ei, ve ovis re sanene, ko ga okila kare ko ke si ne. Popon ovisa sur tai van inu, vanon in ke narui, teke e inu nakilaen sur ya naþa sineun nesape nekila van ko. Visae sineun nesape omolue sina ga ve sanene, nekilia nekila, pona visae sineun nesape omare e laki torovia, nekilia nekila. ?Ko okilia ma sur nene yo?”

¹¹ Ana Yesu naga pis narui, pisatamea, sape “?Pona sanene yo, ana a ne tamãan sur nene pan ko sape okila ve sanene? Visae Yar Keviu na mava ve tamãan re van ko, ko na taþatete okila sur tai van inu. Visae ovisa osape nemare, na nene kionna napiowaena tai narui, ana naga naþa mligan inu e lumoma, naga kila piowa manene laa, nanene kiena pupia mlamulena viowa tai nene.”

¹² Ana pogos naþa Paelat mloge Yesu pis sanene, naga þaryo mmareran ke sinenan sape ligan Yesu va sina ga, ana li kawa lala kiena le Yu la apion sina ga, asape “Yar nene miyeluar ke naga pa metava, sape pe þarin suþe tai, sinenan sape kila naga to metavan kionna yerka nene Parin Suþe Sisa. Sanene na, visae ko oligan va ga sanene, okila

ke yumaena tai naþa þisi na Sisa ve kekaran re, yoko kovenlua ko e kionna yumaena nene.”

¹³ Apisa sanene, kila Paelat kiena sitomena peve lua sina ga, þisi na kila aþure Yesu molue pulkumali pimi vanua. A þisi na pa totano metava e kiena lele na naliþereena, naþa apio asape Kilavaru Yotop, naþa le Yu la apio asape Kapata.

¹⁴ Ana e pogos nene, pimi tol kolpae rui, nanene e legiena na kilaruruen sur punu ga na legiena na peni naþa pe pupia legiena na Paþagena na Sitomãalen na Tamaliaena.

Ana Paelat totano ke pa metava rui, kiar Yesu e marana ne yerka kiena ne le Yu lala naþa asuna asike tano ne, sape “!Naga ke narui, pe pupia kiamiu þarin suþe!”

¹⁵ Ana la amon ga, amaãagawoia keviu, asape “!Aurelua vano! !Asuar metava e lak torovia, awemãaria!”

Pisi na Paelat pisatame pan la, sape “!Ke! ?Sanape, amiu sinemiun asape nekila awemãar kiamiu þarin suþe nene?”

Pisi na li kawa kiena yar wa lala apisatamea, asape “?Ane pisa sape naga pe kiamimi þarin suþe? Yar keviu Sisa naga taaga pe kiamimi þarin suþe.”

¹⁶ Pogos naþa Paelat pisu amãarera laa sanene, þisi na naga tamãan ga Yesu pan la narui, mligan naga e limala vena asuar e laki torovia, sa ga naþa la sinelania.

*Asuar Yesu e lak torovia
Matiu 27:32-50; Mak 15:21-37;
Luk 23:26-46*

¹⁷ Paelat mligan Yesu e limala, þisi na aþurelua naga pano. Pogos naþa apa ke narui, akila naþa Yesu kus ke sina ga kiena lak torovia, ana la asumonia apa atol narin kunus naþa kana kilavaru ne sane puriu na þarin yaru, naþa apio e visena nae Epru, Kolkota. ¹⁸ E yo ne nanene narui asuar Yesu e laki torovia, amio mnea yar la lua, tai e lepas komþasia, a tai e lepas komþasia, a naga mon ga likan lalua.

19 Ana visena kiena Paelat tai, naga sape yoko asiria visena tai, asuar e lak torovia metavan p̄ar Yesu, naṓa sape “Yesu nae Nasaret, Parin Suṓe kiena ne le Yu lala.”

20 Visena nene asiri e visena la telu, Epru naṓa kiena le Yu lala, Latin kiena le Rom lala, a Krik kiena le Kris lala, aṓear mon metava e lak torovia kiena Yesu. Yo naṓa lak torovia nene sike ea, lavisin ga pulkumali, ana yeririna la naṓa amial ke aṓaro e yo nene apisu visena nene apuloia. 21 Ana yar keviu kiena yar wa kiena ne le Yu lala pe akekaran re visena nene poli. Apisawal pa Paelat, asape “Yerkawa, ko na opisa osape asiri sanene sape ‘Parin Suṓe kiena le Yu lala,’ ko opisa pe mesmes manene re poli. Sine-mimin mesape avilopu sina, asiri ve sanini, avisave ‘Nanene, pisa sape naga pe Parin Suṓe kiena le Yu lala.’ ”

22 Ana Paelat pe sinenan re poli, sinenan sape toṓa ga ve sa naṓa pisa, ṓisi na pisa mesmes ga pan la, sape “Sur naṓa nesiria, nesiri pa narui.”

Yar na mara la aṓliureure kulmrae ṓana ne Yesu e la

23 Li na mara la aṓear Yesu amio la lua nene e kiela laki torovia lala, ṓisi na apa ruru la. Yar na mara la nene la vari, ana aṓarar kulmrae ṓana ne Yesu, apisayuia, asape aliureure e la ṓegas ve vari, tai kiena yar tai, tai kiena yar tai, sanene. Aṓliureure ṓa sanene pano-o, tol pupia kulkota ṓana ne Yesu, ana amon vitol wowaena e lepas ve vari, vanon kulkota nene pe kana lele na yakolen re poli, amiyuṓaen ga e pupia kinas nen kulmrae taaga. 24 Vanon sanene, apisasa si pan la, asape “Piowa naṓa tevitol kare kulkota nene, yoko telili ga ṓapilania.”

Ana la amninue ga, akila ke ga mesmesun visena na yauena tai e Tus na Yauena Wa Lala na susumoru. Visena nene pisa sanini, sape

“Aṓliureure ṓau kulmrae lala e la, aṓli ṓapila vanon ṓau kulkota.” *Yauena 22:18*

Visena nene pisa sanene, mesmesun ga ya naṓa li na mara la akila.

Yesu pis pa anena

25 Yesu tamalele ṓeke pa metava e kiena laki torovia sanene, ana e la naṓa asuṓal asike lavisin apisu ke e pogos nene, sira la vari. La nene, anena Yesu, amio anena na ve tokak tai, amio Maria naṓa wona na yermene kiena kia Klopas, amio Maria nae Maktala. 26 Ana Yesu kira pito tano, pisu anena, pisu inu ṓena, naṓa sane imimi lua mepe puruvi, nesuṓal nesike lavisinia, ana pisayu inu pan anena, sape “Sira marua, naga nene na pe naruṓa narui.” 27 A pis ṓena pan inu, sape “Naga nene pe anoṓa narui.”

Ana siar e pogos nene nepure sira marua nene pam momalio ke uṓa ṓau, nepisuar ruru naga sane pe aneu.

Yesu mare

28 Yesu mloge ke piowa metava e lak torovia pano-o pisuluṓar sane kiena yuṓaena punu ga ṓisi narui, ṓisi na pisawalia sape “In na moto karnu.” Nanene pe kiena visena si tai naṓa pisa ana kila visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pimi pe lelaga.

29 Ana pogos naṓa amloge sape moto karia, amla lumlum, aputon e ṓala kuruta na munen tai naṓa ṓeke e pialo tai, amiyurar e laki tai, akian pa metava tol gona ne Yesu. 30 Akian pae, ana kuruta na munena nene kee pa gona ṓisi, ana pisawal visena tai, sape “ṓisi narui.” Ana pogos naṓa pisa pae visena nene, telan ṓarina pito tano, taṓan ninuna pano, pure maron kiena yalua, mare.

Amiyurṓe mraṓanena ne Yesu

31 Pogos naṓa Yesu mare, naga kolpae e legiena na kilaruruen sur punu ga na Paṓagena na Sitoṓalen na Tamaliaena. Sanene, legiena

na peni, naga pe pupia legiena na pãpãgena nene, ana e legiena nene, tařatete atol tas nen yar mare. Nanene kila sane yar keviu kiena le Yu lala sinelan asape monar akus plan tas nen la telu nene sumon nařa mrae vato tano. Ana amaraun mēna asape sa řisi la telu nene pe amare ruru re poli wa, řisi na amligan visena pa puna ne Paelat, apiunia asape aweroro lala lala vena amare vilaga. ³² Pisi na Paelat tařania, ana kiena yar na mara la apa aņero lan naga nařa asuar e lak torovia lepas tai, řisi na akila pan tařena. ³³ Pisi na apanon vena akila mēna va Yesu, ana apisu nařa naga marřantop pa rui, ana pe akila re si pan poli.

³⁴ Ana lala yar na mara tai kus kiena kalie, miyurře mramānena ne Yesu, susun pano-o apisu pupia kuruta amio wii pinin molue pito tano. ³⁵ Ana sur nene pe lelaga kemua pařisi, vanon nepisu e kilamarau, nekilia nesape pe lelaga, řisi na nesape nevisawal van amiu, vena amiu mēna alelaga ea asape sur nene pe lelaga ga. ³⁶ Sur la nene molmolue sanene vena kilaen visena la na Nasiriena Wa na susumo la aim ve lelaga ga. Visena tai nařa pisa sanini, pisape

“Pe puriu na yepena re nena tai poli nařa yoko worovia,” Yauena 34:20

³⁷ a tařena pisape

“Amiyur kare naga, řisi narui na asun avisusu mēa naga.” Sek 12:10

Ana řelaga na marena kiena ne Yesu naga sa ga nařa visena la nene apisawal na konua konua rui.

Amligan tasnena ne Yesu e kana puluve

³⁸ Pisi na pupia yerka kiena ne le Yu la tai, kiena ki Yosop, nae pulkumali nařa Arimateia, naga pe nalogena tai kiena ne Yesu nanua

mā rui, ana kilawan ke kiena nalelagaena komin mamaraun ke li kawa tařena lala. Ana pogos nařa kiena Suře mare pae, maraena nene kovio, pa puna Paelat, piun tasnena ne Yesu. Ana Paelat tařania, pa kuslua tasnena ne Yesu petan lak torovia. ³⁹ Ana yar tařena tai nařa amio Yosop e pogos nene, naga Nikotimas nařa nanua tapolou ga pimi puna ne Yesu kolemalu tai vena sun amio. Ana Nikotimas nene naga pimi e pogos nene, řar mēna sur la na liluaren tasnena ne Yesu, amio pupia pias nen sirveve na ponotaninu tai, nařa kana kilo miyuve lualima yam telu [30]. ⁴⁰ Pisi na akus tasnena ne Yesu, apiar e kulmrae yuwowo lala, amio ponotaninu la nene, sa nařa le Yu la amiyumāen ke e kiela marena lala. ⁴¹ Amlular pae naga, ana lavisin ga e nařa aņear naga e laki torovia, lokove tai moņa ga, ana loyumā e lokove nene puluve viu tai mēke ea, nařa atemare ga na wa vena liganen tas nen yar mare va ea, ana pe tai pa li re e poli wa. ⁴² Pisi na amligan tasnena ne Yesu mon loyumā e nene, vanon apisu pog řarovia, lavis legiena na kilaruruena sur punu ga řisi, ana pogos nařa sa mrae vato kovio, Legiena Wa siaria.

20

Puluve korena ga mēke narui

Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Amligan tasnena Yesu mēne puluve nene, řisi na moņa pano tol legiena řesia na wik tařena. Ana sira la řasia, sane Maria nae Mak-tala lala, asuņal kolulag wa ke ga wa, amial malo ga apam e puluve.

Ana pogos nařa apam ke lavisi, amilan nařa apisu pupia kilavaru pe mono re si e pulus nen puluve poli, amelilivin lua pae rui pa mēke ga yepasia. ² Ana pogos nařa Maria pisuia, pilon sina ga kiriri pimi, pisu

Saemon Pita amio inu, inu naña imimi lua Yesu mepe sa ga puruvi ga lala, pisawal pan imimi lua, sape “!Aulai, tasnena ne Yesu kovio! Akuslua kom ko yo tai, memninue ga sane mēke pe narui.”

³ Imimi lua memloge, mesuñalu, mepa iroro ga ma puluve. ⁴ Imimi luwoka mekirir ke mepavin, p̄isi na nemiyuve Pita, nepa netol p̄esan yo nene, a Maria taveve imimi lua, naga mēna pimi sina. ⁵ Nepa netol puluve, nepa lavisinia nekira pa loyuma e lele naña amligan tasnena ne Yesu mēne ea. Pisi na pe noñal re si Yesu poli, nepisu ga kulmrae la naña amluluar tasnena ea, akekapili ga sike sanene, ana pe nepa re loyuma poli. ⁶ Ana pe piavi re nena ga Saemon Pita siraun inu pam, naga pa loyuma e puluve. Pisu kulmrae la nañane, sa ruru ga naña amluluar Yesu e nanua yemlagi nakoneva. ⁷ Ana tawol tai naña apiar e p̄arina Yesu, naga pe to re amio kulmrae la poli, akawe ruru si naga taaga teke.

⁸ Pita pisuveve ke sur la ne sanene, ana inu mēna nepa loyuma nepisua. Imimi lua mepisu veve ke sanene, mekilia ga narui, memlelaga mesape Yesu sumal si taulu marena rui, lelaga na lelaga.

⁹ Sumo, imimi nalogena la pe mesitom re mesape p̄isi na ve sanene poli, vanon pe mekilia re naña Nasiriena Wa la apisawal ke rui asape kieta Navisaarena monar mare, siraunia mal sina. ¹⁰ Nanua na memninue ga, ana nanagane imimi lua nene mepisu e kilamaramimi. Mepisu m̄a sanene pano-o, p̄isi na moņasuḡe si uña.

*Maria nae Maktala pisu Yesu
Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11*

¹¹ Imimi lua moņasuḡe si uña, ana Maria sumal ga sum̄a e pulgon puluve sum̄a ga, wamarana mlalau ke. Naga tag m̄a sanene pano-o, p̄isi na kira si pa e puluve,

¹² milan si navisi lua, amiyen kulmrae naña miyuwowo paḡisi, atotano ateke metava. Tai totano e naña sumo amligan p̄arina Yesu pa ea, tai totano e naña lana la pito ea.

¹³ Pisi na lalua apis pa Maria, asape “?Erau, ko otagin ke ya?”

Pisatam̄e sape “Akuslua kiau Suḡe kovio, nemninue amligan mēke pe narui.” ¹⁴ Naga pisa pa visena nene, p̄isi na kiraweke sina, pisu yar tai sum̄alu sike na. Pe pisuluḡar re poli, ana Yesu ke narui.

¹⁵ Pisi na Yesu mēna piun tania, sape “?Erau, ko otagin ke ya? Okale ke a ne e nini?”

Ana Maria sitom m̄ape yar na yum̄aena ga nae e nene, pisatam̄e, sape “Yarkeviu, visae ko na okuslua naga petan e nini, awis, ovisawal van inu e nape naña omligan tasnena mēke ea. Sineun nesape neva nekusia, neligan ruru sina mēke e lelenā.”

¹⁶ Siraunia Yesu pio Maria, pio kiena kia, sape “!Maria!”

Naga mloge, pilonia, pisuluḡar sane Yesu, pa lavisinia, pio e kiela visena, sape “!Raponi!” naña kinas nen visena nene “Navianena.”

¹⁷ Pisi na Yesu pisa pania, sape “Maria, toko, ve otolnu re sanene. Inu taḡatete nesu e nini, komin pe neņasuḡe re metava puna ne Ata poli wa. Ana popon ko na owasuḡe si puna ne kieta puruvi lala, ovisa van la osape nepisa sanini, nesape nanagane, nepa ke si metava puna naga naña pe arimau, a pe arimamiu, naña pe kiau Ntewa, a pe kiamiu Ntewa.”

¹⁸ Siraunia Maria nae Maktala nene kila sanene, p̄asuḡe si pu imimi nalogena lala, pisawal, pisape “Nepisu Suḡe e kilamarau,” a pisayu pan imimi e sur la naña Yesu pisa pania.

*Yesu m̄alivin kiena nalogena lala
Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18;
Luk 24:36-49*

19 Ana e legiena p̄esia na wik ke nene wa, ko yepekilavi, imimi nalogena la mesike lele taaga loyuma e yo naḡa metapolou ke ea. Mekiar ruru mratava lala, vanon memaraun ke mesape sa p̄isi yerkawa kiena le Yu la sinela kar imimi m̄ena, sa naḡa sinela kar Yesu rui. Mesuma sane na, veraga ga, Yesu m̄alivi pimi sumal likan imimi, sape “!Sumarena sike amio amiu!” 20 Naga pisa sanene, p̄isi na pian lologia imimi e lepas na mrapototo la naḡa e limana amio pupia piakapila naḡa e mramanena. Mepisuia, ana pogos naḡa mekilia mesape naga Suḡe nene, mekekara na mekekara. 21 Pisa ke sina ga pan imimi, sape “!Sumarena sike amio amiu!” A miakol ke sina ga, sape “Sa ga naḡa kiau Ata miilanu vena nekila kiena yumaena, ana inu towe neiila amiu re vena akila sanene.”

22 Siraunia, miyu yalua pimi e imimi, sape “Amiu atol Ninuna Wa. 23 Yar a naḡa visae amiu aviewoia vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene kovio vetania, ana yar a naḡa visae amiu ve aviewo re vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene to lue ga e naga.”

Tom̄as pisuia, mlelaga

24 Ana pogos naḡa Yesu m̄alivin imimi, imimi yaru tai pe su re poli, naḡa Tom̄as Kaora. 25 A suraunia, mepisu naga, mepisawal pania, mesape “!Suḡe m̄alivin imimi, mepisu naga rui!”

Ana naga pe mlelaga re e poli, pisape “Peraga, in na monar nevisu e kilamarau. Visae ve nevisu re piakapila na mrapototo e limana, netol e mrasilmau nini, a visae ve neligan re lum̄au nini e piakapila e mramanena, yoko taḡatete nelelaga nesape naga mal sina ga.”

26 Tom̄as pisawal kiena sitomena nene, p̄isi na wik tai ḡaro pano, mesike si lele taaga e yo naḡane.

Ana e pogos nene Tom̄as m̄ena mesike memio, ana akiar mratava la m̄arera, p̄isi na Yesu pimi m̄alivin imimi yam si tai, sape “!Sumarena sike amio amiu!” 27 Ana pis pa Tom̄as, pisa pania sape “Lum̄au na nini, okian mraslumoma, otol luḡaria. Mramaneu nanini, oligan lumoma te ea. Ve ositom ḡele re sina, oviawa m̄arera e inu.”

28 Tom̄as mloge na kira pisu Yesu, pisatamea sape “!Kiau Suḡe, ko ope kiau Ntewa!”

29 Pisi na Yesu pisa pania sape “?Sanape, opisunu ana omlelaga e inu? Nanene naga po, ana pupia navisa ruruena sike e la naḡa pe apisunu re nena poli wa, ana amlelaga ke pa e in rui.”

Visena maro tai

30 Sur la moki naḡa Yesu kila, nesiri plan pa e tusi nini rui, ana naga miyumaen m̄ena kile taḡena la moki e maramimi naḡa pe nesiri plan re poli. 31 Ana visena la punu ga naḡa asike e tusi nini, ve naiila amiuna vena alelaga asape Yesu naga pe Navisaarena, pe narina ne Ntewa na lelaga. Ana kiamiu nalelagaena e kiena kia nene, yoko ve kiamiu mrapa na tolen malena e naga.

21

Yesu m̄alivin sina kiena nalogena la olua

1 Ana siraunia, imimi nalogena la ḡasia mesuma garo pupia lapa na garo Taepirias, pona Kalele, p̄isi na Yesu pimi m̄alivi. 2 Imimi naḡa mesike e pogos nene, Saemon Pita, Tom̄as Kaora, Nataniel nae pulkumali naḡa Kana ma Kalele, inu nemio olai na sumo Semes, amio sina imimi lua. Ana navaemeena kiena ne Yesu pan imimi e pogos nene sanini.

3 Susumo na Saemon Pita pisawal, pisape “Aulai, in na neva neure lilivi metava narui.”

Pisi na mesumãlu mepisape “Poga, ita punu ga.” Pisi na mepatove mokus waa mepa mokuan lilivi. Mesumã e sive pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai.

⁴ Ana pogos naña yemlagi merarava ruru ke narui, Yesu patom su ura e nene, ana mepisu sane sa ga yar tai ne sike ne, ana pe mepisuluñar re poli mesape naga ke narui. ⁵ Ana Yesu pion pan imimi, piunia sape “?Naruu lala, añar ña ika lañasia, po pere?”

Pisi na mesape “Peraga rui.”

⁶ Pisi na pisa, pisape “Pogaga, akila sanini. Ava akuan si lilivi, ana ve akuan re si sa naña akuan ke ne, aluñarli va e lepas na ãamarua sumo wa, ana nekilia nesape yoko atol ika ãasia.”

Ana pe mepisu kilale re poli wa sane Yesu na pis ke ne, ana mepa meluñar lilivi sa ga naña naga pisa. Ana veraga ga pulen ga ika na ika, ana pogos naña mesape mourelua va metava mepure ãele ga, pulen manene la ika lala.

⁷ Pisi na mepisu kilale narui mesape Yesu, ana inu naña imimi lua Yesu sane mepe puruvi, nepisa pa Saemon Pita, nesape “Pita, ovisuia, Supe namã!”

Pogos naña Pita mloge sane na, sumãlu veraga, miyen sina ga ñana kulkota, pula tano e sive, miye pa ura. ⁸ Pe mesu re perinan ura poli, sur sane tasme ponotia taaga ga [100], ana Pita sumon imimi mokus waa mesirau mopure yalolog ke lilivi naña pulen ika.

⁹ Ana pogos naña mepim ura, mepisu kap tai moña ga, naña amlega ika ãasia e mopulusia, mepisu narin kilaparavi lañas manoa ruru pa sike rui. ¹⁰ Ana Yesu pisa, sape “Ika la naña amiu añar ga na wa, awar ãas vam ve kata.”

¹¹ Ana Saemon Pita pitove, pa metava e waa, ãerelua lilivi, ãere

pimi ura. Ika mok pañisi, mema-raun mesape sa ãisi lilivi wororowa lawea, ana peraga, mepere pimi pogaga. Pogos naña moñar plan ika la nene, mopuloia tol ponotia taaga lualima yam lima pa telu [153].

¹² Ana pogos naña ika la manoa ruruia, Yesu pio, sape “Aimi akinana.”

E pogos nene mepisu kilale ruru mesape Supe ga nene, pe mesitom re si meviun mesape naga ai. ¹³ Mepim mesike pa lele taaga narui, Yesu mla kilaparavi, pion pan imimi, amio ñena ika lala, ana makania.

¹⁴ Naga nene sane pe Yesu kiena navaemeena natelu pan imimi kiena nalogena lala, siraun naña Ntewa tamalia sina naga petan marena.

Yesu amio Pita

¹⁵ Ana pogos naña memla pae kamimi kinanena na kolulag, Yesu pisape sun re amio Saemon Pita. Piun tania, sape “Saemon, narina ne Yoane, sanape? ?Ko na sinemã sii inu keviu, taulu naña la nene sinela sii inu, po peraga?”

Pita pisatamẽ pania, sape “Supe, sur nene okilia pa rui, nekekaran ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan narin kiau sipsip lala.”

¹⁶ Pogos tañena sina ga, Yesu pisa pania, sape “Saemon narina ne Yoane, ko na sinemã sii inu po pere?”

Pita pisatamẽ ke sina, sape “Supe, sur nene okilia rui. Sa naña nepisaaria, nekekaran ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovisuar kiau sipsip lala.”

¹⁷ Ana yam si tai, kila yam telun narui, Yesu piunia, sape “?Saemon narina ne Yoane, ko na okekaran inu kemua lelaga, po peraga?”

Ana pogos naña Pita pisu Yesu piun ña sanene pano tol yam telu, mloge piowa, pisa pa Yesu sape “Supe, ko okilia make sur punu ga, okilia naña nekekaran ko pañisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan kiau sipsip lala. ¹⁸ Ana nevisa ve lelaga van ko sanini, sane nanua sumo, pogos naña ope mēe ke ga wa, ko na okila ke ga sa naña sinomān osape okila. Ko ga taaga omiyen momā kulgota omialoro opa e lele la naña sinomānia. Ana nekilia nevisa van ko, pogos naña ovim ove yermarua, yoko yar taņena la ayenwo ko e momā kulmrae, atarar lumomā aure ko ova e lele la naña ve sinomān re ova ea.”

¹⁹ Visena kiena ne Yesu nene, sane pisawal ke sape sanape naña yoko awemār Pita. Ea kiena marena, naga kila ŗelaga tai naña mligan naga pito tano, a pisirlua kia kiena ne Ntewa pa metava.

Ana siraun naña Yesu pisa pa sanene pa Pita, ŗere ke sina ga naga, pisape naga kilia siraun si naga, pisape “Ovim, otaveve inu lue ga narui.”

Yesu amio Yoane

²⁰ Ana siraun naña Yesu sun pae amio Pita, Pita pilonia, pisu inu, erau wo kiena ne Yesu, nesike lavisin la luoka. Inu ke narui naña nanua, e kinanena maro, netotano lavisin Yesu, nepiun tania nesape e imimi nalogena lala, ane yoko vielua.

²¹ Ana pogos naña Pita pisu inu, piun tai Yesu, sape “?Suņe, sanapen erau nene?”

²² Ana Yesu pisa pania, sape “Visae nasinenanena kiau sane yoko naga ve kovio re, ana sumā sanene vano neim sina ga, sur nene naga pe kiau, pe pe kiomā re naña ovisa sur tai e poli. Sur naña pe kiomā na kilaena, nepisa pan ko ŗa rui, nesape otavevenu silaga.”

²³ Ana suraun pogos nene, pog naña nalelagaena taņena la amloge naña Yesu pisa sanene, amlogepalia, amape Yesu pisayu inunia, sape taņatete nemare pogos tai. Ana Yesu pe pisa re sanene poli, pisa ga sape visae naga sinenania, yoko kilia ve sanene. Sanene, kana kinasia sane

sur nene naña Pita piunia, pe kiena re poli, ana pe kiena Yesu ga.

Visen maro

²⁴ Ana inu naña nepisawal ke sur la nene, nesiri plan ruru ke vena akilia auloia. Ana ita punu ga tekilia telelaga tesape visena la nene pe lelaga paņisi.

²⁵ Poga, tusi nene pimi ŗisi ga e nini narui. Sur la moki naña Yesu kila sike ea, ana sur la moki na moki naña Yesu kila pe su re e poli. Visae tesiri punuia, nepisu sane pona yoko kana tus la ve mok vaņisi, vano-o yo ve tokak e yomarava nini.

YUMAENA Kiena ne Li Nalologena Lala Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini “Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala”, Luk siri pan yaru tai, kiena kia Teopilas. Nane tusi na lua naþa Luk siria, pimi siraun kiena tusi na sumo, naþa kiena kia “Lologena Wo Kiena Yesu Kristo Naþa Luk Siriyuia”. Tusi nini “Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala”, kiena kia na plasa sanene, sape “Yumãena Lala”. Naga pisayu yumãena þesa kiena li nalologena lala kiena Yesu, naþa Ninuna Wa naga sumon la e yumãena na visawalen lologena wo, siar garu Yerusalem a e yo punuga garu Yutea a Samaria, pano pano-o þar make yo e yomarava (Yumãena Lala 1:8).

Tusi nini naga suniena tai kiena li nalelagaena þesa, naþa siari e þegas kiena lus nae Israel lala naþa amlelaga, a kapuru pimi keviu kalo make yo la e yomarava.

E tusi nini, Luk sinenan sape kilologia naþa lala naþa amlelaga e Yesu, ve akawe re Þarin Suþe nae Rom naþa naga pe suþen make yo la e pogos nene. A naga sinenan sape kilologia naþa suri makega naþa lus nae Israel lala amlelaga ea asape yoko imi málivi, nane apimi málivi rui kome lologena wo naþa ita li nalelagaena lala temlelaga ke ea.

Tusi nini komsus telu, naþa kilologia sanape naþa lologena wo suña þar make ke e yo punuga narui, a suñare suña kapuru ke silaga. Komsus na sumo, pisayu suñare naþa siari garu Yerusalem, siraun naþa Ntewa þerelua Yesu pa ma e peni. A na lua, pisayu naþa

yumãena kapuru pimi keviu, kalo make yo lua nene Yutea amio Samaria. A komsus na maro, pisayu naþa yumãena pano pa kalo yo punuga e puruvanua lala na yo na pawa sive naþa apio asape Sive Naþa Metiterenian, pa tol yo Rom.

Pupia suri keviu tai naþa tusi nini pisayuia, nane yumãena kiena ne Ninuna Wa. Pogos naþa li nalologena lala asike garu Yerusalem wa e pogos na legiena na Pentikos, Ninuna Wa pitom ana mla māreraena pala. A siraun e pogos nene, Ninuna Wa suña miila ke yumãena na suñare, a miila mēna li na sumonien yumãena lala e kiela yumãena. Tusi nini pisawal visena laþasa naþa li nalologena lala apisawalia, a kila meraravan naþa kiela visena la mārera po, pilon malena kiena la naþa amlelaga, a miila li nalelagaena lala vena aimi aviran la lele taaga.

Komþasnen tusi la na nini

Yesu pis maro pan kiena nalologena lala 1:1—14

Amligan lua yaru naþa kus lelenu Sutas 1:15-26

Amlologon lologena wo garu Yerusalem 2:1—8:3

Amlologon lologena wo pa Yutea a garu Samaria 8:4—12:25

Yumãena lala kiena Pol 13:1—28:31

Yalena na sumo kiena ne Pol 13:1—14:28

Apiora lele taaga garu Yerusalem 15:1-35

Pol miyaloro yam lua 15:36—18:22

Pol miyaloro yam telu 18:23—21:16

Visena na sumo

¹ O, kiau erau Tiopilas, inu nekekara paþisi naþa nevitawe ko e tusi taþena nini. E kiau tusi na sumo naþa nesiri pan ko, nesiriyu suniena na suri la naþa Yesu naga suña kila, a naþa naga suña pian ke e sumo, naga nene naga siar e

pogos naṗa naga siar ṗesan kiena yum̃aena, ² pimi tol e pogos naṗa e nam̃areraena kiena ne Ninuna Wa, naga mla maron kiena visena maro pa kiena li nalologena lala naṗa naga mligan plan la rui, ana siraunia Ntewa ṗere naga pa si metava.

³ Ana pogos naṗa naga mali sina ga e marena, naṗa naga pe pa re si metava poli wa, ana pogos moki, naga sum̃a m̃alm̃alivin la pa tol legiena lualima yam vari, naṗa kila meraravan ruru pan la naṗa naga mali sina ga e marena lelaga. E pogos la nene, la asum̃a apisu kilale ruru naga, a naga sum̃a pisayu mrapa lala na nasuṗenena kiena ne Ntewa pan la.

⁴ Pogos tai, naṗa naga sum̃a veraga amio la, naga mla visena nene pan la, naga pisa, pisape “Amiu na monar ve aur matan re yo nene Yerusalem, amiu na monar asum̃ate m̃a ga wa vena atol Ninuna Wa nene naṗa Ata pisaar ṗisi rui sape naga la van amiu, sa naṗa nepisa m̃ena ga pan amiu rui. ⁵ Sa nanua sumo, Yoane Nakeena naga kee yeririna lala e ga e wii, ana ve ve piavi re, legiena ga laṗasia warovia, ṗisi na Ntewa naga kee amiu ve lelaga, na nene e Ninuna Wa.”

Yesu pa metava ma e peni

⁶ Ana e si e pogos tai, naṗa li nalologena lala la apimi sina ga lele taaga amio Yesu, la apiun tania, apisape “?Suṗe, sanape, nanagane naga pogos ruru naṗa ko okila naṗa ita le Israel lala ita ve kieta ṗarin suṗe sina ga tai, pona pe kana pogos nen re poli wa?”

⁷ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Naga nene pe pe kiamiu re naṗa amiu akilia pogos la nene poli, pona legiena la nene poli, naṗa Ata ga naga taaga mligan ruru pisape ve sanene, a ve sanene. ⁸ Ana siraunia, Ninuna Wa naga vim e

amiu, ana e pogos nene narui akus nam̃areraena, ana ṗisi na amiu na monar ava avisawal inu garu Yerusalem nene, a e yo taṗena punu ga lala garu Yutea amio Samaria, ana vano vano-o tol m̃ena ga yo taṗena la punu ga e yomarava nini.”

⁹ A pogos naṗa naga pisa pa visena la nene ṗisi, naṗa la asike apisu ruru ke naga wa, Ntewa ṗerelua pa metava, a lul tai pitomi kalovia, ana la pe am̃a re si poli. ¹⁰ Pogos naṗa la asum̃a akirakira ke pa metava e sinapane wa, veraga ga amilan ga, naṗa am̃al yaru la lua naṗa m̃ala kulsota lala miyuwowo paṗisi, lalua apimi asum̃alar la asike amio la, lalua apisape ¹¹ “!E, le Kalele lala! Amiu ve sinemiu viowa re, ve akirakaṗar re va metava e sinapane sanene. Yesu nene naṗa Ntewa naga ṗerelua naga petan amiu pa metava e peni, ṗisi na naga monar wasuṗe sina vitomi, a naga yoko wasuṗe sina e ṗelaga ga nene naṗa apisu ga nanagane ṗisi ne.”

Pegas kiena ne nalologena lala

¹² Ana li nalologena lala amligan kunus nene, naṗa Kunus Na Purolip lala, aṗasuṗela apito garo Yerusalem, pe perina manene re poli, sane tasme na manu taaga ga. ¹³ La nene la apimi atol yo Yerusalem, ana la apa ke sina ga loyuna e yo naṗa metava naṗa la asusukemua e rui. A la nene kiela kia sanini: Pita, Yoane, Semes a Antru; amio Pilip, Tom̃as, Patalomiu, a Matiu; amio Semes naṗa narina ne Alpeas, amio Saemon naṗa naga lala yaru tai naṗa sumo akila politik pa le Rom lala, amio Sutas naṗa narina ne Semes. ¹⁴ Ana e pogos nene, la nene amio sira lala, la apalue ga lele taaga vena alen. A Maria, anenane Yesu, amio m̃ena ga wenla Yesu lala, asum̃a apa lele taaga amio la.

Yaru na kusen lelana ne Sutas

¹⁵ Legiena laṗas ṗarovia ṗisi, ana li nalelagaena lala apimi lele taaga, naṗa la punu ga atol suri sane yaru ponotia taaga lualima yam lua. Ana e pogos nene, Pita naga sitom sape visayu van la vena akila sanape naṗa alual yaru na kus lelen yaru nene Sutas. ¹⁶⁻¹⁹ Naga nene vanon naṗa siraun naṗa Sutas naga sane kila kiena yum̃aena viowa nanua sumo, naga pul ke sina ga porotano tai amio kilavaru naṗa naga tauluia, ana naga ga mloru e yo nene, ana m̃eṗena m̃apo, a sinena la mol-molue, ana naga mare. A yeririna lala nae Yerusalem amloge lologena nene, ana nane kila la apio kinakinas nen porotano nene e kiela visena asape “Akeltaṃa,” naga nene visena tai naṗa naga pisape “Yo Na Kuruta.”

Sanene, Pita naga sitom pisape visayu suri nene van li nalelagaena lala, ana naga sum̃alu e marala, pisi pan la, pisa pisape “Erau lala, nanua sumo, Ninuna Wa naga pisi kome pulgona ne Tepet, naga pisayu yum̃aena kiena ne Sutas nene naṗa naga sumon yeririna lala apimi apuarar Yesu, a visena la nene apimi ape lelaga ṗisi rui, sa naṗa Visena Wa naga monar ve lelaga silaga. Sutas nene naga imimi yaru tai naṗa, naṗa Suṗe mliganar naga vena tarar yum̃aena amio imimi, ²⁰ ana nanagane, naga sa naṗa visena lalua nene naṗa teke e Tusi Kiena ne Yauena Lala, naṗa tai pisa, pisape

‘Naga popon naṗa m̃ana yuṃa mon korena ga, ṗisi na taṗatete yaru tai mono ea,’ *Yauena 69:25*

a taṗena sina ga, naṗa pisape *‘Popon yaru taṗena tai kus lelenu.’* *Yauena 109:8*

²¹⁻²² “Komin suri ne na nene, ana monar yaru si tai naga imi sukol imimi sina vena navisawalen Yesu, kieta Suṗe, visave naga mali sina ga e marena. Yaru nene naga monar lala yaru tai naṗa la amio imimi nanua sumo, e pogos la naṗa Suṗe

sum̃a mialoro ke amio imimi. Naga monar ve yaru tai naṗa naga sike e poglis naṗa Yoane naga mlologonyu ke kiena nakeena, pimi tol legiena naṗa Ntewa naga ṗurelua Yesu petan ita, vena va si metava.”

²³ Ana la apisawa kia kiena ne yaru la lua. Tai, kiena kia Yosop, naṗa la apio asape Ṗasapas, a kiena kia taṗena sina, kien kia asape Sastas. A yaru taṗena, kiena kia Mateas.

²⁴ Ana la amlen, apisa, apisape “Ntewa, Ntewa namanmaruaena, ko ga okilia m̃a ya naṗa sike e los nen yeririna lala. Narui imimi na sinemimin mesape ko okipian imimi e lalua nene, nape naṗa ko oṗere rui, ²⁵ vena naga tarar yum̃aena kiena ne nalologena nene, naṗa Sutas naga mligan rui vena naga va ruru nena ga e kiena lele na kovioena.”

²⁶ La amlen pae, ana akila sur sa naṗa la amlil m̃apila, ana kia kiena ne Mateas naga kate. Ana la amligan lua naga, ana asikol naga amio la lualima taaga pa taaga nene, kila la lualima taaga pa lua ke sina ga.

2

Ninuna Wa pimi

¹ E legiena na Paṗagena Na Yui Marua, li nalelagaena lala la apimi asu m̃a ga lele taaga, ² a veraga ga, m̃aagena tai molue ma e sinapane, sa ga naṗa pupia lagi tai m̃ai, ana m̃aagena nene naga kalo punu yo na loyuna nene naṗa la ateke tano ea. ³ Ana la apisu suri tai sane kapi mluamene, ana kapi nene naga mliṗerea, ana peve taaga pa sike e la punu ga nene. ⁴ Ana la punu ga, Ninuna Wa naga pimi pulemamaga e la, kila la apivisi e visena taṗena lala, sa naṗa Ninuna nene naga kila akilia apisi komea.

⁵ Ana garu Yerusalem, le Israel la asu m̃a ga, naṗa la ape li nalenena lala. La nene na la amolue e yo la moki na yomarava nini apimi. ⁶ Ana la nene amloge m̃aagena nene, lala amio yeririna taṗena lala, la moki

paḗisi naḗa la apimi e yo nene. Ana la nene sinela kurkur paḗisi, komin naḗa yaru la naḗa Ninuna pimi e la, la pogos naḗa asum̃a apisi sanene, ana yaru make ga amloge nena kiela visena la naapo. ⁷ Ana la amilan paḗisi, a amiyuwawa, apisa apisape “!Aulai! Yaru la nene naḗa asu m̃a apivisi ke sanene, ana lala na ape le Kalele ga lala. ⁸ ?Sanape naḗa ita punu tesu m̃a temloge ke naḗa apivisi ke e kieta visena la sanene? ⁹⁻¹¹ Ita tepe yaru na purvanua la moki na tesike ne, nae Patia, nae Mitia, nae Elam, nae Mesopotemia, nae Yutea, nae Kapatasia, nae Pontas, nae Esia, nae Pirusia, nae Pampilia, nae Isip, nae Krit, nae Arepia, nae Lipia e lepas na vaen Saerin, a nae m̃ena pupia pulkumali naḗa Rom. Ita laḗasia tepe le Israel ruru ga, a laḗasia pe ape le Israel re sumo poli, ana sirau la apimi ataveve kieta nalelagaena. Ana ita punu ga, ita punu peve taaga temloge ke naḗa la apivisi ke kome kieta visena lala ita punu ga, la asum̃a apisa ke pupia yum̃aena la nene naḗa Ntewa naga kila.” ¹² Ana la amilan paḗisi, kiela sitomena la kokovio, ana la aminue kare narui asape sanape narui, ana la asum̃a apiuviun ke tan la apisape “!Aulai! ?Ya ne sanene?”

¹³ Ana laḗasia asu m̃a apitalia la nene naḗa Ninuna pimi e la ḗisi rui, la apisa apisape “E, la nene amun ga kuruta nene, nane kila ape wowe ke ne.”

Visena kiena ne Pita pan la

¹⁴ Ana Pita amio li nalologena taḗena la lualima taaga pa taaga nene, la aḗariplan la asum̃alu, apimi ase e nene, ana naga pisi manene pan la, naḗa naga pi-sawal sanini, pisape “Eraulala, naḗa amiu le Yu lala, a amio amiu yeririna taḗena lala naḗa amiu asike Yerusalem, amiu na ayagagon ruru inu vena nevisawal sur nene van amiu. ¹⁵ Yeririna la nene na pe

amun re wii poli, sa naḗa amiu asu m̃a apisa ke ne, peraga, komin nanaganane, aora ovariga na kolulagi nini na wa. ¹⁶ Ana suri nene naḗa amiu apisuia, naga suri nene naḗa Navisawalena Soel naga pisayu sumo rui, naḗa pisape

¹⁷ *Ntewa naga pisa, pisape “E legiena la nene na pog maro nene, ḗisi na nela ninuu van yeririna la punu ga.*

Ana ḗisi na narimiu lala la avisawal kiau visena,

a ḗisi na kiamiu yar viu lala yokorena avisu sur lala,

a kiamiu yermarua lala, la aḗeni naḗeni lala.

¹⁸ *Lelaga ḗa, e pog nene, ḗisi na neligan Ninuu,*

naga vitomi ve keviu e yaru m̃ee lala amio sira m̃ee lala na kiau yum̃aena,

ana ḗisi na la avisawal kiau visena.

¹⁹ *Pisi na nekila suri lala nailanena e yo yau,*

amio kile lala na yomarava nini, ana yoko kuruta a kapi a pupia m̃au naḗa piu asum̃a ga.

²⁰ *Sumo na, mrae naga imi malolo, a kupario naga ḗisi na imi vivaga sane kuruta.*

Ana siraunia, legiena keviu nene kiena ne Ntewa, naḗa wo vaḗisi, naga kilia imi.

²¹ *A e pogos nene narui, yaru ai naḗa naga vio kia kiena ne Ntewa, ḗisi na Ntewa tamalia naga.” ’*
Soel 2:28-29

²² “Amiu le Israel lala, amiu ayagagon ruru kiau visena la nini. Yesu nene nae Nasaret, naga pe yaru naḗa Ntewa naga kipian ruru naga merarava pan amiu sape naga pe Navisaarena. Ntewa naga kila sanene nane e yum̃aena na naḗareraena lala, a e suri nailanena lala, a e kile lala naḗa naga kila Yesu naga miyum̃aenia e maramiu nanua sumo rui. Suri la nene amiu asum̃a akilia ke ḗisi rui, ²³ ana pogos naḗa

Ntewa naga mligan naga e limamiu, amiu asum̃alu am̃em̃ar naga mare, naṓa amiu ataṓan li viowa lala la asuar naga e laki torovia. Pogos naṓa amiu na pe akila re suri nene poli wa, ana Ntewa naga kilia ṓisi rui pisape ṓisi na ve sanene, ana naga taṓania, komin naṓa naga taveve sa naṓa naga sitom ruru nanua sumo rui vena kila. ²⁴ A siraunia, nam̃areraena na marena pe torokin re naṓa uarar manene Yesu poli, ana Ntewa ṓerelua naga petan nasinelaea lala na marena, kila naga mali ke sina ga. ²⁵ Naga nene naga sa naṓa visena tai kiena ne Tepet nanua sumo, naṓa naga pisayu Kristo, naṓa naga pisa, pisape

'In na nepisu naṓa Ntewa naga sum̃a amio inu silaga, naga sike e lepasneu na marua, ana kila sineu pe kurkur re nena ga.

²⁶ *Kila sanene narui, sineu kekara, a purmeneu naga mĩau, in na nepe yeririna ga, ana neṓasine ga Ntewa m̃arera.*

²⁷ *A Ntewa, ṓisi na ko na ve oligan re ninuu e yo na marena, a ṓisi na ko ve otaṓan re tas nen kiom̃a Yaru Wa na yum̃ae kiom̃aena menunuu.*

²⁸ *Ko okipian inu e mrapa lala na malena ṓisi rui, a ṓisi na sineu naga pulen nakekarena ve keviu, naṓa ko osuṓa omio inu.'* *Yauena 16:8-11*

²⁹ Wolai lala, in na nesape nevisawal meraravan suri nene van amiu. Repita ne na nene naṓa Tepet, naga na mare nakonua rui, la asin naga ṓisi rui. Naga nane kiena tampona ne nane m̃eke e kieta yo ne, mon m̃a pimi tol nanagane. ³⁰ Ana pogos naṓa naga mali ke ga wa, naga kilia rui naṓa Ntewa pisaar m̃arera pania pisape ṓisi na pogos tai na, kiena lus tai naga monar to sina ga tano e kiena pupia lele natotanoena,

sa naṓa naga kiena lus nene naga imi ve ṓarin suṓe va yeririna lala, sa naṓa Tepet nene naga pe ṓarin suṓe sumo. Ana Tepet naga pe navisawalena tai, ³¹ a pogos naṓa suri nene naga pe m̃alivi re poli wa, naga pisa naṓa ṓisi na Ntewa kila Navisaarena nene naga mali ke sina ga e marena. Suri nene na Tepet pisa e kiena visena nene, naṓa pisa, pisape Ntewa pe mligan re ninuna e lelen marena poli, naga pe taṓan re tasnena pa menun poli.

³² Suri ke na nene narui naṓa imimi mesuṓa mepisawal ke ne, naṓa Ntewa naga pisirlua ke sina ga yaru naṓa Yesu nene petan marena.

³³ Ntewa pisirlua naga, ana ṓerelua naga pa metava rui, mligan naga sike e kiena lepas na marua. Ana sa naṓa Ntewa Arimata nene naga pisaaria, naga mla Ninuna Wa pania, a nanagane Yesu taron Ninuna Wa nene pan imimi, ana Ninuna Wa nene naga sum̃a miyumũaen ke suri la nene naṓa amiu na asum̃a apisuia a naṓa amiu na asum̃a amloge. ³⁴ E visena kiena ne Tepet la nene, naga pe pisayu re naga poli, komin naṓa ve naga re naṓa naga va metava e peni, ana naga pisayu ga Navisaarena nene. A kiena visena taṓena sa m̃ena ga nini, naṓa naga pisa, pisape

'Ntewa na Mava pis pa kiau Suṓe, pisape

"Ko ototano e kiau lepas marua, otom̃atea,

³⁵ *ṓisi na inu nekila kiom̃a nasinekar lala ve sa takue naṓa ko oviawa ea."* *Yauena 110:1*

³⁶ Komin suri ne la nanene narui, inu sineun nesape nevisawal ruru merarava van amiu, amiu mratava nae Israel la wetelu, sane Yesu nene naṓa Ntewa mliganar naga sumo rui pe kieta Suṓe a pe Navisaarena, ana amiu asuar naga e laki torovia rui."

Yeririna la moki naṓa amlelaga e Yesu

³⁷ Pogos naḡa yeririna lala la amloge visena nene, amloge sa naḡa miyur sinela, pano pa tol ruru nena puriu, ana la apiun tan Pita amio li nalologena taḡena lala, la apisape “? Wolai lala, ḡisi na mekila kan imimi narui?”

³⁸ Ana Pita pisa pan la, pisa pisape “Amiu punu ga, amiu avilopu amiu, ana amiu ava e nakeena e kia kiena ne Yesu Kristo, vena ḡisi na Ntewa naga viewo kiamiu mlamulena viowa lala. A ḡisi na Ntewa naga ligan Ninuna Wa van amiu, sane kiena nalaena tai van amiu, ³⁹ komin naḡa navisaarena naḡa Ntewa naga kila, naga kila pan amiu, a naga kila pa narimiu lala, a naga kila m̃ena ga pa yeririna taḡena lala naḡa la asike perina wa. Navisaarena nene naga sike e la naḡa kieta Ntewa na Mava naga suḡa pio la m̃a ga.”

⁴⁰ Ana Pita suḡa pisa ke visena wo nawere laena la moki pan la vena aimi, a naga pisa pisape “Amiu na monar aligan mlamulena kiena ne yeririna viowa lala na nana-gane, amiu na atamalia amiu vetan nakoena naḡa naga suḡa pimi ke pan la.”

⁴¹ Ana la moki liu naḡa la amloge visena nene kiena ne Pita, la amlelaga ea, ana la apa e nakeena. A e yeririna la punu ga naḡa asike e legiena nene, la moki pe suri sane manu telu la apimi apiran la amio kiela ḡegas nene.

Li nalelagaena lala apiran la e nasinewo

⁴² Ana li nalelagaena la nene, la asum̃a apurari ke ḡelaga la nene m̃arera paḡisi, naḡa la amiyagogo ruru po silaga naḡa li nalologena lala la apian la, a lala apiran la silaga e nasinewo e kiela ḡegasia, a la asum̃a akinana lele taaga silaga, a la yepela m̃aen aora na leniena lala silaga. ⁴³ Ana li nalologena lala la amiyum̃aen suri nailanena la

moki paḡisi, amio kile la moki, ana yeririna la apisu suri la nene, sinela kurkur paḡisi. ⁴⁴ Ana li nalelagaena lala, la sinela suḡa maran taaga ga pano-o, a la asum̃a atam̃an kiela suri lala ve kiela pae ga. ⁴⁵ Sanene, la asum̃a aḡiliwilin kiela porotano lala a kiela suri make ga lala, vena la avion kana kilaveru la naḡa la atolia, va lala ai naḡa limala plasan suri laḡasia. ⁴⁶ Legiena punu ga, la nene la asum̃a apiran la sane ḡegas taaga loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, a la asum̃a akinana ke lele taaga e m̃ala loyum̃a lala. A silaga naḡa la asum̃a apimpae ke sanene, ana la akekara paḡisi, a silaga lala apito ga tano e Ntewa, a la apotena paḡisi pania komin malena wo nene naḡa naga mla pan la, ⁴⁷ ana amieluar naga vanonia. A e pogos nene, yeririna taḡena m̃ena ga lala akekaran kiela ḡelaga viu wo nene ḡisa, a e legiena punu ga, Ntewa na Mava naga suḡa tamalia si yeririna la ḡasia, naga suḡa sikol la ke e ḡegas nen li nalologena lala.

3

Laulu tai suḡalu mial

¹ Ana legiena tai, e nena e pog na leniena e mrae telu, ko yep̃ekilavi, Pita amio Yoane, lalua asum̃a apa ke metava e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa. ² Ana yaru tai naḡa naga paeme naga pe laulu, a e legiena punu ga la asum̃a akus naga pimi amligan naga e mralaea nene naḡa apisape “Mralaea Wo,” naga nene e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa. Ana laulu nene naga tom̃a mlogi ke pan la naḡa apa ke loyum̃a. ³ Ana naga pisu Pita amio Yoane, naḡa lalua asum̃a apa ke loyum̃a, ana naga mlogin nalaena tai vetan lalua vena lalua ala suri tai vania. ⁴ Ana Pita amio Yoane, lalua atamaria yeririna nene, ana Pita pisa pania, pisape “Mara, okira ovisu imimi sumo wa.” ⁵ Ana naga pisu manene lalua, naga m̃ape ḡisi na lalua nene ala suri

tai vania. ⁶ Ana Pita pisa pania, pisape “Erau, in na pe kiau kilavaru re nena ga, ana in na kiau suri wo ga tai naña inu na kiau, nela van ko. Nane suri ne nanene: e kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret, nevisa van ko, osum̃alu narui, oy-ali.” ⁷ Ana naga pulun tarar limana na ãamarua, miila laulu nene tar-lua sum̃alu, ana lana luwoka pimi po veraga. ⁸ Ana naga sum̃alu ke veraga e pogos nene, sum̃alu su, ana mialial lia. Ana pogos naña lalua apavini, naga taveve la, ana la ga teloka apa loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, naña yaru nene kekara pañisi naña naga mial ke narui, naga sum̃a pulaula, sum̃a mieluar ke Ntewa.

⁹ Ana la naña asike loyum̃a apisu naña naga mial, a naga sum̃a mieluar ke Ntewa, ¹⁰ a pogos naña la apisu kilale yaru nene la apisa apisape “!Apisu ke ne! !Nanene na laulu nañane-e! Sila ga naga sum̃a mlogin ke kilavaru vanua e mralaea nene na Yum̃a Wa, ana naga pimi po sina, naga sum̃a mialoro ke narui.” Ana la amiyuwawa ruru e suri nene naña pimi m̃alivin yaru nene.

Pita pisi pan la loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa

¹¹ Ana komin naña yeririna lala la sinela kurkur pañisi, la akiriri apimi puna ne la telu nene e kopkop nene na Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, naña kiena kia “Kopkop m̃ana ne Solomon.” E yo nene, yaru nene naga sum̃a tawa ke e Pita amio Yoane na wa. ¹² Pog naña Pita pisu yeririna la nene apimi lavisi, ana naga pisi pan la, pisape “?E, ita le Israel lala, sanape ne? ?Sanape na amiu amilan ke suri nene, ana amiu apisu ke imimi lua sanene? ?Pona amiu na amape imimi ga lua mekila yaru nene naga kilia mial e ga e nam̃areraena ga kiamimi imimi lua yo, pona amiu na amape imimi lua mepe yaru wa yo, pona

sanape? !Peraga! ¹³ Ana Ntewa ga naga kila suri nene, nane pupia kieta Ntewa na naña pe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop, a naga pe Ntewa kiena ne kieta yermarua tañena m̃ena ga lala. Naga kila suri wo nene vena visirlua kia kiena ne kiena yaru na yum̃aena nene Yesu, e maramiu. Ana Yesu ke ga nanene narui, naña amiu aþure naga pa e kieta kumali keviu, ana Paelat naga pisu sane Yesu naga poga ga, naga pisa pisape naga kilia molue, ana e pog ke nene narui amiu na apisawal m̃arerania e marana ne Paelat asape Yesu na pisokan ga, amiu yepemiu mavin naga. ¹⁴ Pe suri korena ga naña naga ãar kia naña asape Yaru Wa a Yaru Mesmesu, ana amiu na apisa sanene e pog nene narui, asape yepemiu mavini naga. Ana amiu na apisa ga pa Paelat asape sinemiun yaru nene naña naga m̃em̃ar yaru mare ãisi rui naga kilia molue, ana Yesu naga sum̃a ga, ana Paelat tam̃ania. ¹⁵ Visae sanene, amiu ke narui, naña am̃em̃ar Purþes nen Malena mare rui, ana siraunia, Ntewa naga kilamalia sina ga naga e marena, a suri ne na nene imimi mepisu e kilamaramimi, ana imimi na mesum̃a mepisawalia. ¹⁶ Kia kiena ne Yesu ne nanene naga kila ruru laulu nene naña amiu akilia ruru naga, naga pimi po, sa naña amiu asum̃a apisu ke ne. Komin naña imimi na mepiawa m̃arera e nam̃areraena na kia nene kiena ne Yesu narui, ana lana ne yaru nene luwoka naga m̃arera ruru nena ga e maramiu nanagane.

¹⁷ “Poga ga, wolai lala. Inu nekilia m̃a naña suri la nene naña sumo amiu amio kiamiu yerkawa lala akila pa Yesu, amiu punu ga akila komin naña amninue ga. ¹⁸ Ana naga nene naga pe mrapa kiena ne Ntewa naña naga kila visena la naña naga pisawalia nanua sumo rui pimi pe lelaga. E visena lala kiena ne kiena navisawalena lala,

naga na pisawal p̃isi rui, naṗa p̃isi na kiena Navisaarena naga monar loge viowa e tasnena. ¹⁹ Poga ga, ana amiu na monar avilopu amiu, a monar awasuṗe amiu aimi puna ne Ntewa, vena naga p̃isi na yumu plan kiamiu mlamulena viowa lala.

²⁰ Visae amiu na akila ve sanene, p̃isi na Ntewa naga kilia la nam̃areraena viu e kiamiu malena lala, a naga kilia ligan kiamiu Navisaarena nene naṗa naga mliganar ruru p̃isi rui, naga nane Yesu, naga wasuṗe ke sina ga imi. ²¹ Ana Yesu naga monar sum̃a metava e peni sumo wa, vano vano tol pog naṗa yoko Ntewa sinenan sape kila suri la punu ga aimi ave urviu ke sina ga, sa naṗa naga pisawal p̃isi rui e visena lala kiena ne kiena navisawalena wa lala nanua sumo. ²² Ana lala yaru tai naṗa naga pisa sanene naga nane Mosis, a naga pisa pisape

‘Ntewa na Mava naga p̃isi na naga kila kiamiu navisawalena tai naga sum̃alu su likan amiu sa naṗa kila inu na nesum̃alu p̃isi rui. Navisawalena nene p̃isi na naga ve yaru tai nae ga kiamiu yo, a amiu na monar ayagogon ruru kiena visena lala.

²³ Yeririna la naṗa la ve alogear re kiena visena lala, p̃isi na Ntewa naga ligan plan la vetan kiena yeririna ruru la napo, vena la ava akovio.’

²⁴ Suri nene Mosis naga pisa, a navisawalena taṗena m̃ena ga lala, sane Samiuel, amio m̃ena ga la naṗa apimi mare ga, e kiela visena lala, asuṗa apisayu ke suri lala na kieta legiena nanagane la nene.

²⁵ Navisaarena lala naṗa Ntewa naga mla nanua sumo e visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, la ape kiamiu, a amiu na asike m̃ena ga loyuma e naviranarena nene naṗa Ntewa naga kila p̃isi rui amio kamiu yermarua lala na sumo, sa naṗa Ntewa naga pisa pan Epraam, pisa pisape

‘Pisi na in na nekila naṗa navisa ruruena naga imi e yeririna lala na yomarava nini, naga imi kom ga e kioma lus lala.’

²⁶ Mesmesun navisaarena nene, Ntewa naga kila Yesu naga sum̃alu rui sane yaru tai na kilaen kiena yum̃aena, ana naga pe mligan re pan le taṗena la poli, naga mligan ga pimin amiu p̃esia. Naga mligan Yesu naga pimi vena kila wo van amiu vaṗisi, naṗa p̃isi na naga vilopu amiu, vena amiu aligan kiamiu p̃elaga viowa lala.”

4

¹ Ana Pita amio Yoane, lalua asuṗa amlologo ke pan yeririna lala wa, ana yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne li nakirawoen yo lala e Yuma Wa Mana ne Ntewa, amio Satusi lala, la apimi lavisin la.

² La nene sinela mimi paṗisi, komin naṗa lalua asuṗa apian ke yeririna lala asape sa naṗa Yesu naga mali sina ga e marena, yeririna m̃ena ga lala akilia amal sina ga ve sa ke ga.

³ Ana atarar la luoka, apano amligan la apa e yuma naloge viowaena vena asuṗate tol legiena na peni, komin naṗa yepekilavi rui. ⁴ Ana yaru taṗena la mokliu naṗa amloge visena kiena ne lalua, amlelaga ea, ana pimi tol pogos nene maran kiena ne la make ga naṗa amlelaga rui apim ape moki manene la narui, lavis tol manu ve lima, nanene sane yerm̃ene ga la ne [5000].

La aṗure Pita amio Yoane apa e kumali keviu kiena ne le Yu lala

⁵ A e kana legiena taṗena, yerkawa kiena ne le Israel lala, amio kiela nasumonena lala, amio navianena navisaluaena lala, la apimi lele taaga garu Yerusalem.

⁶ Ana la apa atotano e pupia kumali amio Anas, naṗa naga pe p̃arin li wa lala, a amio m̃ena ga li kawa taṗena laṗas, naṗa sane Kaeṗas, a Yoane, a Aliksanta, a yeririna taṗena lala na mratava m̃ana ne p̃arin li wa la nene. ⁷ Ana la akilali nalologena

lalua nene asum̃alu likan la, ana la apiun naviunena tan la luoka. Apiunia, apisape “?Ane pisape amiu lua nene akila sanene e laulu nene? ?Amiu lua akila e nam̃areraena nae pe?”

⁸ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Pita, ana Pita pisi pan la, pisape “Inu nesum̃alu e maramiu, amiu yerkawa kiena ne le Israel lala, a nasumonena lala, ⁹ a in na nepisu sane amiu asum̃a apiun ke tan imimi imimi lua, apisape sanape e kiamimi yum̃aena wo nene naṓa imimi lua na mekila e laulu nene, a sanape naṓa imimi lua mekila naga pimi po sina. ¹⁰ Poga ga, in na nekekarana ga naṓa nela navisatam̃eena na kiamiu naviunena nene van amiu, vena amiu akilia, a vena yeririna nae m̃ena ga Israel lala la akilia. Nesape laulu ne nanene, naga nane sum̃alu sike e maramiu nam̃a, sum̃alun ke lana luwoka ga naṓa po, naga pimi po rui e nam̃areraena na kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret. Yesu nene naga naṓa sumo amiu am̃em̃aria mare e laki torovia, ana naṓa Ntewa naga pisirlua ke sina ga naga mali si petan marena. ¹¹ Naga na sa naṓa Visena Wa naga pisayu naga, pisa pisape

*‘Amiu li nakilaena yum̃a lala,
amiu na akovenlua lawe laki tai,
naṓa nanagane naga pimi pe pupia
kemraṓe na mava rui na mon
lika e yum̃a.’ Yauena 118:22*

¹² Ana pe mrapa taṓena re si tai naṓa ita tekilia tetol malena e poli, komin naṓa Ntewa naga pe mla re nena kia taṓena pan ita e yomarava nini poli naṓa naga kilia tamalia ita ea.”

¹³ Ana yerkawa la nene la amilan paṓisi, komin naṓa la apisu naṓa Pita amio Yoane, ape yaru kari ga, lalua pe ape yerkawa re nenaga, a lalua pe akilia re m̃ena ga suri moki poli, ana lalua nene pe sinela kurkur re nena ga. Ana la apisu kilale m̃ena ga sa naṓa sumo, lalua nene na amiyal loro amio Yesu silaga. ¹⁴ Ana

la taṓatete si awem̃ar visena kiena ne Pita narui, komin naṓa yaru naṓa lana luwoka po si rui, sum̃alu sike amio lalua nene.

¹⁵ Ana la apisa pa la telu nene apisape la ava vanua sumo wa, vena la akilia avisayu suri nene. ¹⁶ La telu nene apa vanua, ana yerkawa la nene apisayula, apisa apisape “? Pisi na ita tekila ve sanapen lalua nene? Le Yerusalem la punu ga la amloge make ṓisi rui naṓa lalua nene akila ke pupia yum̃aena tai nene e laulu nene ne, ana ita na taṓatete si tevirovia. ¹⁷ Ana popon ita tekilali sane tekila visena nene na ve va manene re si e yeririna lala, ana ve sanene ṓisi na ita tevisaluṓar lalua nene vena ve avis re si ṓa yeririna lala, ve avisa re kia naṓa Yesu van la.”

Kumali keviu naga pisaluṓar Pita amio Yoane

¹⁸ Ana la apio ke sina ga la telu nene apimi loyum̃a, ana apisi m̃arera pa li nalologena la lua nene, la apisa apisape “Amiu lua nene ve avisayu re si kia kiena ne Yesu va yeririna lala, pona avian la ea.”

¹⁹ Ana Pita amio Yoane, lalua apisatam̃ela, apisa apisape “? Sanape? ?Pona mesmesu ga naṓa e marana ne Ntewa naṓa imimi ve melogear re naga, imimi na melogear amiu ga? Naga nene na popon amiu na avisali suri nene, ²⁰ ana imimi nini, na imimi taṓatete meva ruru imimi mesum̃a ne. Imimi monar mevisawal m̃a suri la nene naṓa imimi mepisu e kilamaramimi, a naṓa imimi na memloge e kiligamimi.”

²¹ Ana yerkawa la nene la apisi manene sina ga pa lalua, apisalūṓar la sa si nanua sumo, siraunia la apisa apisape lalua na akilia ava vanua, komin naṓa la pe am̃a re si mrapa nalaen nakoena van lalua poli, vanon naṓa yeririna lala la asum̃a amieluar ke Ntewa komin ya naṓa pimi m̃alivi e laulu nene, ²² naṓa e pogos nene, yaru nene

naga kiena kas na taulu pa lualima yam vari p̃isi rui.

Leniena kiena ne li nalelagaena lala

²³ Pogos naṓa Pita amio Yoane, lalua apa vanua, na aṓasup̃ela ke sina ga apa e p̃egas nen li nalelagaena lala. Ana lalua apisawal visena lala naṓa yerikawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena lala apisa, ²⁴ a pogos naṓa li nalelagaena la nene la amloge visena la nene p̃isi, la amlen pa Ntewa. La apisa, apisape “Ntewa na Mava, ko osii sinapane a porotano a sive, a suri punu ga naṓa sike e yomarava nini.

²⁵ Imimi mesitom̃al si kioṃa Visena Wa tai, naṓa yermarua repimimi Tepet, naṓa naga na pe kioṃa yeririna tai, naga pisawal e naṃareraena kiena ne Ninuna Wa, naṓa naga pisa sanini, pisapenua

‘?Komin ya ne yaru la naṓa pe amlelaga re poli sinela mimi manene sanene?’

?Komin ya ne yeririna lala la asuṃa asitom ke asape akila yum̃aena viowa, ana komin ya ne la akila p̃ele ga?

²⁶ *Parin suṓe lala na yomarava nini, la asuṃalu asururuia vena akila mara, a yerikawa lala apimi lele taaga vanonia,*

ana la amninue naṓa akila ke mara amio Ntewa na Mava, a amio kiena Navisaarena.’ Yauena 2:1,2

²⁷ Ntewa na Mava, imimi mepisu visena nene pe lelaga, naṓa mesmesun nena ga e kiamimi pogos nana-gane, vanon naṓa mesmesu ruru e pulkumali nini, Erot amio Ponses Paelat, amio le Israel lala, amio yaru taṓena la nene, la sinela kari manene la yeririna na yum̃ae kioṃaena nene naṓa Yesu, naṓa naga pe Navisaarena naṓa ko omi-awawo naga, ana la asitom ke asape akila viowa manene vania. ²⁸ La nene la apimi lele taaga vena akila

sanene, ana la akila mesmesu ga e ya naṓa ko ositom ruru sumo rui ana ko omliganaria osape naga monar ve sanene.

²⁹ “Ana Ntewa na Mava, imimi na mepiun mesape ko ositom̃al ruru ke visena ṃarera la naṓa la asuṃa apisa pan imimi, ana imimi mesitom mesape ko oiila imimi, kioṃa yeririna na yum̃aena lala, vena kila imimi na mevisawal kioṃa visena, naṓa kiamimi sitomena lala ve yuyuwawa re, a naṓa ve memarau re. ³⁰ A imimi na meviun ṃena ga tan ko okianlua lumoṃa, vena okila namaiena lala awo sina, a vena mekila kile lala pona suri nailanen lala, e kia kiena ne kioṃa Yaru Wa na yum̃aena, naṓa Yesu.”

³¹ A pogos naṓa la amlen sanene p̃isi, yo nene naṓa la apiora ke ea naga kululu, ana Ninuna Wa naga pitomi pulen la, ana kila la apano apisawal visena kiena ne Ntewa, naṓa kiela sitomena lala ṃarera la e naga sane.

Li nalelagaena lala la amiila la ga e kiela suri lala

³² Ana e poglis nene, p̃egas nen li nalelagaena la nene, kiela malena pimi po paṓisi, sane la sinela taaga ga, a kiela sitomena ṃena ga taaga ga, kila na sane pe yar re tai naṓa naga ṃareran sitom visave kiena suri lala la ape kiena ga, ana la asuṃa ataṃan kiela suri lala vena ve kiela pae ga. ³³ A li nalologena lala la asuṃa apisawal ke e maran yeririna lala, naṓa kieta Suṓe Yesu, naga mali sina ga e marena rui, a visena nene kiena la nene, naga naṃareraena keviu sike ea, a li nalelagaena lala la apisu naṓa e pogos nene, Ntewa naga suṃa pisa ruru la paṓisi e kiena lemami-pan la. ³⁴ Pe lala yar re tai naṓa e kiela p̃egasia naṓa naga limana plasan suri tai poli, komin naṓa yaru la naṓa la kiela porotano lala pona ṃala yum̃a lala, la asuṃa apuliwilin

plan ke suri la nene, ana la asumã aþar kana kilavaru ne lala apimi, ³⁵ amligan e limana ne li nalologena lala. Ana siraunia, li nalologena lala la asumã amlipere kilavaru la nene pan li nalelagaena la naþa limala plasan suri la þasia.

³⁶ Lala yaru tai nene naþa naga taveve þelaga nene naga yaru naþa Yosop, naþa naga molue e lus kiena ne Livae, naga paeme e purvanua nene Saepras, a naþa li nalologena lala la amligan ke sina ga kiena kia taþena tai, asape Panapas, naþa kia nene kana kinasa asape “Yaru na visirluaen sitomena kiena ne yaru taþena lala.” ³⁷ Naga kila yumãena wo tanea sanene narui, naþa naga þiliwilin lua kiena kinakinas nen porotano tai, ana naga mla kana kilavaru pimi, ana naga mligan e limana ne li nalologena lala.

5

Ananaias amio wona Sapira

¹ Ana yaru taþena tai, kiena kia Ananaias, naþa naga wona kiena kia Sapira, naga mēna ga þiliwilin lua kinakinas nen porotano tai naþa lalua kiela, ² ana mla kana kilavaru komþasa, mla pimi mligan e limana ne li nalologena lala. Ana naga þarwan kilavaru na porotano nene komþasa, pe kiela ga lalua, ana wona mēna ga kilia mēna suri nene, naþa lalua apranaria. ³ Ana Pita pisa pania, pisape “?Ananaias, sanape naþa ko otamān Yermare pimi kila kare sinemā sanene, ana ko opisa kotalia Ninuna Wa, naþa ko osumā omlarar ke kilavaru na porotano nene komþasa wa? ⁴ !Opisu ke ne! Poglis naþa ko pe opilwilin lua re kinakinas nen porotano nene poli wa, ana pe kiena ai? Naga pe kionā ga. A pogos naþa oþilwilinia, kana kilavaru mēna ga punu ga sike e limana ai? Sumā ke e lumomā wa. Ana pogos naþa ko opisaar osape owar punu va Ntewa, ko monar okila ga sanene narui. ?Ana ya

ne kila kionā sitomena naþa okila si visokanena sanene? !Ko na pe opisa kotalia re ga yaru la poli, ko na osumā opisa kotalia ke Ntewa narui!”

⁵ Pogos naþa Ananaias mloge visena nene, veraga ga naga mloru pito tano e porotano, naga marþantop nenaga. A la naþa la amloge kiena lologena nene, la amiyuyuwawa paþisi. ⁶ Ana kiela yaru viu lala la asumālu, la amluluwo tasnena, akus pa vanua, ana apa asinia.

⁷ Lavisi aora ve telu warovia, ana wona nene Sapira, naþa naga mninue ke suri ya naþa pimi e wona na yermēne wa, naga towe pimi loyumā. ⁸ Ana Pita piun tania, pisape “Sapira, ko ovisawal van inu. ?Nanene na kilavaru punu nene na kinakinas nen kiamiu porotano nene, pona peraga?”

Ana sira mēna ga nene pisokan, pisatamēna, pisape “Peraga, naga ga nene.”

⁹ Ana Pita pisi pania, pisape “?Sanape na amiu lua apisokan sanene? !Amiu lua na apiranaria naþa asape akilali Ninuna kiena ne Ntewa na Mava! ?Omloge ke yaru la ne amial ke apimi e pulutava ne? ! La nene asin womā na yermēne rui apimi, a þisi na nanagane ga ne la aviar ko mēna ga ova vanua!”

¹⁰ Ana pogos naþa sira nene mloge visena nene kiena ne Pita, naga mēna ga mloru mesmesu ke e lana ne Pita veraga, marþantop nena ga. Ana yaru viu la nene apimi si loyumā, la apisu naþa sira mēna marþan þisi rui, ana la apiar ke mēna ga tasnena pa vanua, la apa asinia mēke ga e yepas nen wona na yermēne. ¹¹ Ana li nalelagaena na sumāre lala, amio yeririna taþena mēna ga lala naþa la amloge suri nene, la sinela kurkur, amiyuyuwawan paþisi.

Kile lala amio suri nailanena lala

¹² Ana e pogos nene li nalologena lala la asum̃a akila ke kile la moki na nam̃areraena kiena ne Ntewa, amio m̃ena ga suri nailanena la moki, e marana ne yeririna lala. A silaga, la nene amio li nalelagaena taṓena lala la asum̃a apimi veraga e Kopkop m̃ana ne Solomon, e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa. ¹³ Yeririna taṓena lala la asum̃a apatanon la, ana yeririna la naṓa la pe amlelaga re poli, la moki amaraun naṓa ava akuspran la amio la. ¹⁴ Ana silaga, yerm̃ene laṓasia amio sira lala la amlelaga e Yesu, la apimi ape moki naṓa moki manene laa, ana la nene, Ntewa na Mava sum̃a sikol la ke e ṓegas nen li nalelagaena lala. ¹⁵ Komin suri m̃ena ga la nene, yeririna lala asum̃a aṓure kiela li namaiena lala apimi, ana la amligan la am̃eke e m̃ala tog a m̃ala takue lala e isinen mrapa. Ana lala akila sanene vena visae Pita war ro e yo nene, visae ninuna ga, ana visae tol laṓasia, ṓisi na la aloge wo sina. ¹⁶ A puna lala naṓa e narin pulkumali lala naṓa la lavisin Yerusalem, la m̃ena ga apimi, a aṓereari kiela li namaiena lala apimi, amio laṓas naṓa yermare lala apa e la, ana li nalologena lala la akila ruru la sina ga amloge po.

Yerkawa lala nae Israel la apuarar li nalologena lala

¹⁷ Ana ṓarin yaru wa, amio kiena erau lala, naga nene na ṓegas nen Satusi lala nae e yo nene, la apieluen manene la li nalologena lala, ¹⁸ ana la apa apuarar la, akuan la e yum̃a nakoena amio li viowa lala naṓa la asike e ṓisi rui. ¹⁹ Asum̃a pano-o kolemallo, ana navisi kiena ne Ntewa naga pimi, pietava e mratava na yum̃a na koena nene, ana naga sumon li nalologena lala amolue sina ga. ²⁰ Naga pisa pan la, pisape “Amiu ava si asum̃alu asu loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, amiu avisawal si visena lala na malena viu nene va yeririna lala.”

²¹ Ana li nalologena lala la amlogear visena nene, a pogos naṓa

yemlagi merarava, la apa si loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, la asum̃a amlologo.

Kumali keviu nae Israel naga pisi pa li nalologena lala

Ana kolulagi ke ga nene na wa, ṓarina ne yaru wa amio kiena erau la nene, la apio nasumonena taṓena lala nae Israel vena la aimi atotano e kiela kumali keviu. La nene am̃ape li nalologena la asike e yum̃a nakoena na wa, a pogos naṓa la apimi veraga sanene ṓisi, la amligan visena pa e yum̃a na koena vena li nakirawoen yo lala aure la aimi.

²² Ana pogos naṓa apa atol yum̃a nakoena, la pe am̃al la re poli. Ana la aṓasuṓe ke sina ga apimi kumali, apisawal pan la, apisape ²³ “Pogos naṓa mepa metol yum̃a nakoena, mom̃al pulutava m̃arera ga, akiar ruru ga mon m̃aga, a li nakirawoen yo na yum̃a nakoena lala asum̃alu asum̃a e mratava nene. Ana pogos naṓa mepietava, mepa loyum̃a, pe mom̃a re yaru tai poli.” ²⁴ A pogos naṓa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena kiena ne nakirawoen yo e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, la amloge visena nene, la amninue kare ga e li nalologena la nene narui, m̃a sanape na sanene.

²⁵ A e pogos nene, yaru tai pimi pisa suri taṓena tai pan la, pisape “!Aulai! Yeririna la nene naṓa amiu amligan la e yum̃a nakoena, la asum̃alu asike loyum̃a e Yum̃a Wa, la apian ke si yeririna la rui.” ²⁶ Ana pogos naṓa nasumonena nene mloge, ana naga amio kiena li nakirawoen yo lala, la apa aṓere nalologena la nene apimi ke sina ga, ana la akila ga e ṓelaga naṓa malumu ga, komin naṓa la amaraun asape saṓisi yeririna lala nae e yo nene ṓisi na la akovela vanonia.

La aṓure li nalologena lala apa ke sina ga e kumali keviu

²⁷ La nene aṓere li nalologena lala apimi loyum̃a, ana la akila la asum̃alu ase marana ne yerkawa

la nene. Ana þarina ne yaru wa naga piun tan la, naga pisi pan la, pisa pisape ²⁸ “?Sanape na sanene? Imimi na mepisalupar amiu m̃arera rui, mesape þisi na amiu na ve avisayu re si kia kiena ne yaru nene va yeririna lala, pona avian la ea. ?Ana nanagane sanape? Amiu na akila m̃aga pano-o yo nene naþa Yerusalem naga pulen kiamiu visena la rui, a amiu na asuñã apisa ke asape imimi ke naþa mepe purþes nen marena kiena ne yaru nene narui.”

²⁹ Ana Pita amio li nalologena taþena lala apisatañela, apisa apisape “Imimi na monar melogear Ntewa taulu naþa melogear yeririna. ³⁰ Amiu na añem̃ar Yesu rui, amiu asuar naga e laki torovia, ana Ntewa na Mava kiena ne kieta yermarua lala naga kila si naga mali ke sina ga petan marena. ³¹ Ntewa nene naga pisirlua naga rui, vena naga suñã e lespasna na þamarua, vena naga ve kieta Nasumonena a vena ve kieta Natamaliaena. Ntewa naga kila sanene vena le Israel lala akilia avilopu la, a vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala. ³² A imimi, imimi navisuen suri la nene e kilamaramimi rui, a navisawalena va yeririna lala, naga nene imimi memio Ninuna Wa nene naþa Ntewa naga mla rui pan yeririna la naþa amlogearia.”

Kameliel naga pisi e kumali keviu

³³ Ana pogos naþa la nae pupia kumali nene la amloge visena nene, miyur la pa þisi, ana kila sane la sinela kari li nalologena la paþisi, ana la sinelan asape aliþere la sa naþa la monar amare. ³⁴ Ana lala yaru tai, naþa la asuñã apatanon ke naga, naþa naga pe Varasi, naga pe navianena navisaluaena tai, kiena kia Kameliel, naga suñalu pisapenua aure li nalologena lala la ava vanua sumo wa. ³⁵ Ana naga pisi e kumali keviu nene, naga pisa pisape “Yerkawa nae Israel

lala, amiu amaram̃e amiu, amiu na monar asitom ruru suri nene naþa amiu na sinemiun asape akila van la nene. ³⁶ Amiu asitomyuli yaru naþa Tutasi. Nanua ga ne, pe nakonua manene re poli, naga suñalu, naþa naga pisa pisape naga pe yaru m̃ã tai ne, a suri sane yaru la ponotia vari naþa la apa apiran la amio. Ana la añem̃ar naga rui, la añenetetain kiena yeririna lala, a kiena þegas nene naga pimi pe suri korena rui. ³⁷ Siraun naga nene, nane e poglis nene naþa la apolo viraviran yeririna lala, Sutas nene naþa nae Kalele, naga m̃ena ga suñalu, naga þere yeririna lala ataveve naga. Ana siraunia, la añem̃ar m̃ena ga naga mare, a la añenetetain m̃ena ga kiena yeririna lala apa apeve taaga.

³⁸ “Poga ga narui, a e suri nene naþa ita tesuñã tepisayu ke ne, inu nepisa ke sanini, nesape þisi na ita na teligan yeririna la nene la asuñã ga sanene, þisi na ita ve tekila re suri tai van la. Naga nene komin naþa visae kiela sitomena pona kiela yum̃aena nene naga molue ga kome yeririna, þisi na suri m̃ena ga nene monar loru ne, ³⁹ ana visae naga molue e Ntewa, ita na taþatete tevisaluparia. A visae ita tekilali naþa tevisaluparia, pona ita na tevisu naþa sane tesuñã tesuwo ke yum̃aena wo kiena ne Ntewa tai.”

La amlil li nalologena lala

⁴⁰ Ana kumali keviu naga mloge visena namasisuena kiena ne Kameliel nene, naþa pisapenua ve akila re suri tai va li nalologena la nene, a la apisa apisape þisi na la ataveve ga ve sa naþa naga pisa. Ana la apio li nalologena lala apisape aimi si loyuma, ana la amla narin nakoena pan la, amlil la, apisi m̃arera ke sina ga pan la, apisape la ve avian re si yeririna lala e kia kiena ne Yesu, ana siraunia, la amligan plan la apano.

⁴¹ Ana li nalologena lala apa vanua e pupia kumali nene, ana la pe amloge re piowa poli, amloge ga po pañisi komin naña Ntewa naga pisu la sane la atorokin kemua naña atol memawaena e marana ne yeririna lala, vanon kia kiena ne Yesu. ⁴² Ana lala pe amlogear re nena kiela yerkawa la nene, ana legiena punu ga, loyuma e Yuma Wa Mana ne Ntewa, a loyuma lala e yuma mana ne yaru lala, la pe amligan re nenaga naña la apian ke yeririna lala, a la amlologon ke Nalologena Wo nene kiena ne Yesu, asape naga pe Navisaarena.

6

La apu ãarin yeririna naiilaena la olua

¹ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu lala apimi ape moki manene la narui, ana nasinemimiena tai pimi likan la. E lepas tai, le Yu la naña apisi ke kom Kris, a e lepas tañena, le Yu la naña apisi ke ga kome kiela visena, naña Epru. Ana la nene naña la apisi kom Kris, la asuma apisimumun ke apisape e legiena punu ga, pogos naña la apion kiela narin naiilaena la pan letano lala, ana la akila pe po re nena ga poli pa kiela letano lala. ² Ana li nalologena la lualima taaga pa lua amloge visena nene, la apio viraviran make nalogena lala punu ga vena aimi lele taaga, ana la apisi pan la, apisa apisape “Wolai lala, pe pon re naña imimi meligan yumaena na visawalen visena kiena ne Ntewa poli, vena imimi mesuma mevisuar ga yumaena tañena la nene. ³ Visae ve sanene, amiu na monar akilali naña akale kiamiu yeririna la ãasia ve olua, naña la kiela kia po e maran yeririna lala, a naña la apulen Ninuna Wa, a naña la yepela maen yumaena, vena ãisi na mevisiri plan la la ave narin ãegas na visuar ruruen yumaena tañena la nene. ⁴ Ana sanene, ãisi na imimi li

nalologena lala, sinemimi la wetelu kilia sumalu marera su silaga e yumaena na leniena a navisawalen Visena Wa kiena ne Ntewa.”

⁵ Ana la ne e ãegas keviu nene, la amloge sitomena nene, ana la akekaran manene pañisi, ana la añaal yeririna la olua sa naña la apisa. La olua nene naña la añaalia, ana Stipen tai, naña naga pe yaru marera tai naviawaen e Ntewa, a naga pulen Ninuna Wa, amio maena ga Pilip, a Pokaras, a Nikeno, a Timon, a Pamenas, a yaru nae Antiok naña Nikolas naña naga pe pe Yu re poli, ana naña naga mrelaga e Ntewa kiena ne le Yu la rui. ⁶ Ana la apure yeririna la olua nene la apimi asumalu e marana ne li nalologena lala, vena la aligan limala te ãarila, a la ayawawo la.

⁷ Ana suri nene naña la akila, kila sane silaga, visena kiena ne Ntewa naga suma telivi laa e yaru la narui, a ãegas kiena ne nalogena lala garu Yerusalem pimi moki laa narui, naga pa tawa maena ga e yaru wa kiena ne le Yu la moki narui, ana la maena ga akus nalelagaena.

Le Yu laãasia aãere Stipen pa e kiela pupia kumali

⁸ Ana la olua nene, lala yaru tai naña Stipen, naga pe yaru tai naña naga pulen lemamiena kiena ne Ntewa, a naga pulen ke maena ga pupia namareraena kiena ne Ntewa, kila sa naña naga miyumaen kile la moki a suri nailanena maena ga pa yeririna lala. ⁹ A le Yu laãasia naña asike e yo nene, la pe akekaran re nena Stipen poli, ana la sinelan asape akila veveyuena vania. La nene, le Saerin lala, a le Aliksantrea lala, naña la asike Yerusalem e pogos nene, amio maena ga le Silisia laãasia a le Esia laãasia, naña la apimi asikolila. La moki nene la sane ãegas taaga ga, naña la asuma apiora ke lele taaga silaga e yuma tai na leniena kiena ne le Yu lala. ¹⁰ Ana la nene la akilali naña avisaluãar

Stipen, pano pano-o peraga, komin naḡa Ninuna Wa naga sum̃a kila ke Stipen naga pe manmarua ruru po e kiena visena lala, ana kiela visena na sinekar lala taḡatete nena ataulu naga narui. ¹¹ Ana la apa aḡal sina yeririna laḡasia vena la ava avisa kotalia yerkawa lala, ana la nene la apa apisawal pan la, apisape “Imimi memloge yaru nene naga pisi na, pisa kare Navisaluaena kiena ne Mosis paḡisi wa, a naga ḡarnena kare ḡena ga suri wa kiena ne Ntewa paḡisi.”

¹² Ana e ḡelaga nene, la akila nasumonena lala, a kiela navianena na navisaluaena lala, amio ḡena ga yeririna taḡena la moki, la sinela pilulun Stipen paḡisi. Ana la apimi apuarar naga ḡarera, aḡure pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala.

¹³ Ana e pogos nene narui, visena na visokanena la molmolue pimi pe moki laa sane, naḡa apisayu kare Stipen, apisapenua “Sila ga yaru nene ḡarnena kare luen ga kieta Yum̃a Wa ḡana ne Ntewa, a e ḡena ga e Navisaluaena kiena ne Mosis.

¹⁴ Imimi memloge naḡa naga pisayu Yum̃a ḡana ne kieta Ntewa nene, naḡa naga pisa pisape ḡisi na yaru suri nene nae Nasaret naḡa Yesu, ḡisi na naga we plan Yum̃a Wa nene, a ḡisi na naga vilon ḡena ga kieta ḡelaga marua lala naḡa Mosis naga mla kemua pan ita nanua sumo laa rui, naḡa ita tepuarar ruru la asum̃a ga pimi tol nanagane. !Yaru suri nene naḡa Stipen naga sum̃a pisawal ke suri la nene, naga kila kare ruru ita paḡisi ne!”

¹⁵ La amloge visena nene, ana apilon ḡarila lala akirava apisu Stipen vena naga visataḡe visena la nene, ana pogos naḡa la apisuia, la apisu marana na sa ga marana ne navisi narui.

7

Visena kiena ne Stipen: Naga sunyu ḡesan Epraam sumo

¹ Ana ḡarin yaru wa naga piun tan Stipen, pisa pisape “?Ana ko, ko na opisawa? ?Lelaga naḡa ko osuḡa opisawal ke visena la nene sa naḡa la asum̃a apisa ke ne, pona peraga?”

² Ana Stipen pisataḡea, pisape “Ata lala a wolai lala, amiu ayagagon kiau navisatanḡeena sumo wa. Pisi na in na nevisayu repita marua la sumo wa. Nakonua konua rui, yermarua Epraam naga sum̃a e kiena purvanua naḡa Koltea, e pupia lepas nen yo nene naḡa Mesopotemia, ana kieta Ntewa na Naurarena naga pimi ḡalivinia, ana pisawal pania, pisape ³ ‘Ko na monar omolue e moḡa mratava, a e kioḡa yo, vena ova e purvanua tai naḡa ḡisi na in na nevisa van ko.’ ⁴ Ana Epraam naga molue e Koltea, naga pa sike e pulkumali naḡa Aran sumo, vano vano-o tol pogos naḡa arimana naga mare, ana Ntewa ḡere naga pimi sike e purvanua nini naḡa ita tesike e nanagane.

⁵ “Ana poglis naḡa Epraam naga pimi tol yo nene, ana Ntewa naga pe mla re nena narin kinakinas nen porotano tai pania, a e pogos nene Epraam naga pe ḡar re ḡena narina la poli wa, ana naga ḡuarar ḡareran ga navisaarena naḡa Ntewa naga pisaar ḡarera pan sumo rui, naḡa naga pisaar pisape ḡisi na purvanua wetelu nene naga ve kiena ne Epraam amio kiena lus lala naḡa aimi siraunia. ⁶ Ana visena naḡa Ntewa naga pisa pa Epraam e poglis nene, sanini, naḡa Ntewa naga pisa pania, pisapenua

‘Kioḡa lus la nene ḡisi na la ava ase purvanua taḡena, ana yoko la ayuḡae korena van kana suḡe lala, naḡa ḡisi na la akila viowa manene van la vaḡisi, vano-o tol kas ponotia ve vari.

⁷ Ana siraunia, ḡisi na in na nela nalipereena van purvanua nene, a ḡisi na nela ḡena ga nakoena van kiena yeririna lala, a ḡisi na inu

neure plan ke sina ga kioña lus la nene, vena la awasuṗela aimi alotun inu e yo nena naṗa in na nemla pan amiu.’

⁸ “Ana e poglis nene Ntewa naga pisa ṗelaga na ṗaviu pa Epraam, sane totou na naviranarena nene naṗa Ntewa naga kila amio naga, ana pogos naṗa narina naṗa Aisak naga paeme, legiena olua ṗarovia, ana Epraam kila ṗaviu e naga. Ana siraunia, Aisak naga m̃ena ga kila sa ke ga nene pa narina naṗa Sekop, a ṗisi na Sekop m̃ena ga naga kila pa narina la lualima taaga pa lua nene, naṗa nanagane ita tesum̃a tepio la ke sane la ape ṗarin arimata nasumo lala.”

Stipen pisayu Yosop

⁹ A Stipen naga sum̃a pisi ke ga wa, naga pisa pisape “Ana Yosop naga pe ṗarin arimata la nene tai, ana wenla taṗena la nene la apieluen naga paṗisi, ana la aṗiliwilin lua naga vena vanon yum̃ae korena e purvanua naṗa Isip. Ana Ntewa naga sike amio naga e yo nene, ¹⁰ a miila naga e kiena pogos m̃arera lala, panopano kila naṗa ṗarin suṗe nae Isip nene, naṗa kiena kia Pero, naga pisu manmaruaena kiena ne Yosop po paṗisi, ana Pero nene mligan pupia yum̃aena lala navisuaren kiena purvanua e limana ne Yosop naga taaga.

¹¹ “Ana e pogos nene narui, ana pupia pogos na viso tai garu Isip a e yo kiena ne m̃ena ga repita lala naṗa Kenan, ana la amloge piowa vanon paṗisi, a la apisu sane peraga narui, pe kala kinanena re si po laa rui. ¹² Ana yermarua Sekop, naga mloge naṗa kinanena laṗasia na wilwilinena sum̃a ke ma Isip wa, ana naga mligan narina la nene, naṗa la ape ṗarin arimata lala, vena la ava metava ma Isip vena awar kala kona laṗasia. Naga nene naṗa sane la apa ṗesan ga ma Isip na wa. ¹³ Ana yam luan naṗa la apa ma Isip sanene, Yosop naga pisa lologia naga

pa wenla lala, a suniena na mratava la nene kiena ne Yosop naga pa tol m̃ena ga Pero. ¹⁴⁻¹⁵ Ana Yosop naga mligan visena pa pa arimana naṗa Sekop, pisape naga amio la punu ga na mratava m̃ana la monar avami asike amio naga, ana Sekop amio na mratava m̃ana lala apavini, la punu ga la lualima olua pa lima, la apa asike ma Isip. La apa asum̃a pano pano-o, ana siraunia Yosop nene amio kieta yermarua taṗena la nene la amarmare ga e yo nene. ¹⁶ Ana ko pa taṗena ga rui, la aṗar si puriula lala aṗasuṗe sina e yo kiena ne la nene, e yo tai kien kia Sekem, ana la asinila e lotap tai naṗa yermarua Epraam naga pul lua nanua sumo rui tan le Amaro lala.”

Stipen pisayu Mosis

¹⁷ Ana Stipen naga sum̃a pisi ke na wa, pisape “Ana kieta yeririna lala asike garu Isip tol si kas moki paṗisi, ana la akapuru apimi ape moki manene la narui, ana Ntewa naga pisu sane naga torokin ruru kana pogos naṗa naga kila sa naṗa naga pisaar pa Epraam sumo ṗisi rui, pisape ṗisi na naga were plan kiena lus lala e kiela nayum̃ae korenaena. ¹⁸ Ana e pogos nene ṗarin suṗe viu taṗena tai naga sum̃alu garu Isip rui, naṗa naga mninue suniena kiena ne Yosop nanua sumo amio kiena na mratava m̃ana lala, ¹⁹ ana naga kila kare manene laa kieta lus la nene na nanua sumo, naṗa naga m̃areran la ga vena la aligan kare ga narila lala asum̃a ga vena amarmare, vena ve akapuru re si avim ave moki.

²⁰ “Ana e ke e pogos nene, Mosis naga paeme, naṗa naga pe sisi tomtom tai naṗa pe sisi tanea po paṗisi. Ana arimana amio anena, lalua apisuar wan ga sisi nene e m̃ala loyum̃a pano pano-o tol kupario telu, ²¹ ana siraunia, lalua akila ṗele si yonia, ana lalua monar aligan lua naga. Ana siraunia, lom̃earu kiena ne ṗarin suṗe ga nene naga m̃alia, ana naga sane kuslua Mosis,

pisuaria vena ve narina. ²² Naga sum̃a kapuru m̃a sanene pano-o, ana la asum̃a apian naga e manmaruaena kiena ne le Isip lala, ana naga kapuru pa pe yaru m̃arera tai a pe yaru na visena na manmaruaena a yepen m̃aen m̃ena ga yum̃aena.”

Mosis naga sinenan sape tamalia le Israel lala

²³ Ana Stipen naga sum̃a pisa ke, pisape “Ana pogos naḗa Mosis, kiena kas pa tol sane lualima yam vari, naga sitom̃al si le Israel taḗena la naḗa la asike na, naḗa la sa ga wenla ga lala, ana naga sum̃a siar pa m̃alivin la towe m̃aga. ²⁴ Ana pogos tai naga pano, m̃al naḗa yaru nae Isip tai sum̃a m̃e ke yaru nae Israel tai, ana naga pa miila yere Israel nene, ana naga kilamaran pa yaru nae Isip nene, m̃em̃ar naga mare. ²⁵ Naga nene komin naḗa Mosis naga sitom ke pa ḗisi rui pisape ḗisi na Ntewa naga ligan lua naga vena natamaliaena kiena ne kiena yeririna la nene, ana e pogos nene le Israel lala la pe apisu kilale re poli wa naḗa asape ḗisi na Mosis kila sanene van la.

²⁶ “Ana yemlagi ke sina ga e legiena taḗena, naga m̃al le Israel lalua asum̃a asu la a am̃e la m̃aga, ana naga panon pisape visaluḗar naḗa lalua ve awela re sina, a naga pisape kilali naḗa lalua atalopan la sina. A naga pisa pan la, pisape ‘E, amiu lua ayagogo. ?Sa ga naḗa amiu lua nene ape welelai ga rui, sanape na amiu lua akila kare amiu ke sanene?’

²⁷ “Ana naga naḗa pe kila mesmesu re pan naga kom̃pas nene poli, naga sponlua Mosis pa perina, ana pisa pania, pisape ‘?Sanape? ?Ane mligan lua ko pisape ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliḗere imimi sanene?’ ²⁸ ?Pona ko sinom̃an osape owem̃ar inu ve sa naḗa om̃em̃ar yaru nae Isip nene nakoneva, ne?’

²⁹ “Ana poglis naḗa Mosis naga mloge visena nene, mloge piowa paḗisi, naga sum̃alu, pionlua petan Isip, pure pa sike e purvanua taḗena tai, kiena kia Mitian, ana naga sike e yo nene piavi laa sane, a narina na yerm̃ene luwoka ga, apaeme e yo nene.”

Mosis mloge Ntewa pisi pania

³⁰ Ana Stipen pisa pisape “Ana Mosis sike e yo nene pano tol si kas lualima yam vari, ana legiena tai naga sum̃a e yokorena tai, lavisin pupia tavie naḗa Sinae. Ana e yo nene naga mali navisi tai pimi m̃alivinia e kapi naḗa kekan purlaki wetelu tai. ³¹ Ana Mosis naga milan suri nene ana sinena kurkur paḗisi, ana naga pa laa lavisin purlaki nene vena visu ruruia. Ana naga mloge pulgona ne Ntewa, ³² naḗa pisa pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne repim̃a lala, sane Epraam, Aisak, a Sekop.’ Ana Mosis telm̃anin paḗisi, naga maraun visuena. ³³ Ana Ntewa na Mava naga pisa si pania, pisape ‘Ko oyenlua kiom̃a kulus nen lam̃a, komin yo na ko osum̃alu osike e ne, naga pe yo wa tai naḗa. ³⁴ Ana in na nevisa van ko sanini, nesape inu nepisuveve ruru naloge viowaena kiena ne kiau yeririna la garu Isip ḗisi rui, a nemloge kiela tagiena ḗisi. In na nepimin ke nesape neure plan la narui, a opisu ke ne, inu nesuña nemligan ko m̃ena ga nesape ko owasuḗe si ova garu Isip sumo wa, vena ove kiau yeririna nakilaen yum̃aena nene.’ ”

Le Israel lala yepela mavin Mosis

³⁵ Ana Stipen naga sum̃a pisi ke pan la na wa, naga pisa pisape “A Mosis nene, naga ke nanua sumo yepela mavin naga narui, naḗa la apisa visena ne nanene narui, apisape ‘?Sanape, ane mligan lua ko vena ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliḗere imimi sanene?’ Ana Ntewa ke ga naḗa naga mligan kiena navisi naga pimi teke e purlaki naḗa kapi kekan ke ne, vena liganar si

Mosis naga ve suḗe a ve natamali-aena kiena ne le Israel lala. ³⁶ Ana Mosis ke ga nanene na wa, naḗa naga sumon le Israel lala amolue garu Isip, la apimi. A silaga, garu Isip, a e Sive Naḗa Pivaga, a kas lualima yam vari ke sina ga e ga e yokorena, naga sum̃a kila kile lala na nam̃areraena kiena ne Ntewa, a suri nailanena lala pan la. ³⁷ A Mosis ke ga nene na wa, naḗa naga pisawal pa le Israel lala, naga pisa pisape 'Ntewa naga ḗisi na naga ligandar ga amiu yaru ga tai, sane kiamiu navisawalen taḗena tai, sa naḗa naga mligandar inu sumo rui.' ³⁸ A Mosis ke ga nene na wa naḗa naga sum̃a amio repita marua lala a amio le Israel taḗena lala, poglis naḗa la amialoro ke e ḗegas taaga e yokorena, a naga ke ga naḗa sum̃a amio navisi nene naḗa pisi pania meta e tavie naḗa Sinae. E pogos nene narui, Ntewa mla visena namalena pa Mosis ne na nene, ana Mosis kus pitomi kian pan la.

³⁹ "Ana repita la nene yepela mavin nena logearen Mosis, a la akoven lua kiena visena nene, ana e kiela sitomena lala, la sinelan ga asape awasuḗe la sina ga ava Isip. ⁴⁰ Pogos naḗa Mosis petan la, pa sike yam piavi ma tavie naḗa Sinae, ana la asitom̃al ke sina ga kiela malena marua nanua asike garu Isip sumo, ana la apisa pa Aron naḗani, apisape 'Imimi na sinemimin mesape ko oyum̃aen kieta nono laḗasia, vena la akilia asumon ita tevano, komin Mosis nene naga ḗerelua ita garu Isip ana naga sumon ita tepimi e yo nini, ana ita teminue kare ga naga sike pe narui, pona am̃a sanape e naga.' ⁴¹ Ana la apa akila sanene, la amiyum̃aen nono na narin puluk tai naḗa pe purwolu, ana la akila nakuḗaḗaena pania, a la akila pupia ḗaḗagena tai pa kiela nono nene naḗa la ga amiyum̃aenia e ga e limala.

⁴² "Ana pogos naḗa Ntewa pisu suri nene, naga pilopu m̃asina pan

la, a naga mligan la vena la ava alotun verue lala. A suri nene naga sa naḗa visena wa kiena ne Ntewa nene naḗa Navisawalena Amos naga pisa e Visena Wa, naga pisa pisape

'*Le Israel lala!*

?Sila ga e kas lualima yam vari e yokorena,

amiu am̃e mom̃ar suri mali lala vena kilaen nakuḗaḗaena,

ana nakuḗaḗaena nene pan inu, pona pan ai?

⁴³ *Peraga kemua rui, pe akila re pan inu poli, ana amiu na amlotun ke ga nono la naḗa amiu ga akila ne,*

sa naḗa Molek nene,

naḗa amiu na amialoro amio kana silparpara nena,

a Repan m̃ena ga sa ke ga,

naḗa amiu akus nono na kiena verue nena naga pa sumon amiu.

Komin suri ne nanene, ḗisi na in na nem̃ene plan amiu ava koperinan kiamiu purvanua, ava asum̃a garu Papilon lepas na vano.' " *Amo 5:25-27*

Stipen pisayu naḗa Ntewa naga miila manene laa le Israel lala wa

⁴⁴ Ana Stipen pisa pisape "Ana e pogos naḗa kieta yermarua la nene la asike e yokorena nene, Ntewa naga pisa pa Mosis pisape naga monar yum̃aen m̃ana silparpara tai, sane kile tai naḗa pisawal pisape Ntewa naga sum̃a amio la. Ana la amiyum̃aenia torokin ruru sa naḗa Ntewa naga pisawal pania, ana la asum̃a amlenlelein m̃a silparpara nene pimi. ⁴⁵ La akila m̃a sanene pimi tol pogos naḗa Yosua sumon kieta yermarua lala apimi am̃ene plan yolai taḗena la naḗa apimi asike e kieta porotano nene, rui. Ana Ntewa naga ḗere kieta yermarua lala apimi si loyum̃a e kieta purvanua nene a e poglis nene, la akus silparpara nene pimi loyum̃a amio la, mon m̃a amio la pimi pimi tol pogos naḗa yermarua Tepet naga pe ḗarin suḗe.

⁴⁶ “Ana Tepet pisu naṗa Ntewa naga kekarania e suri la moki liu, ana naga piunia pisape visae Ntewa naga taṃania, vena naga yum̃aen m̃ana yum̃a wa tai, vena lus kiena ne Sekop lala akilia ava ea alen vania. ⁴⁷ Ana Ntewa naga pe taṃan re Tepet naga yum̃aen yum̃a tai sanene poli, ana siraunia narina nene naṗa Solomon naga miyum̃aen m̃ana pupia Yum̃a Wa nene. ⁴⁸ Ana ita monar tesitoṃal m̃ena ga, sane Yer Kawa Na Metava Manenea, naga taṗatete se yum̃a tai naṗa yaru ga la amiyum̃aenia, sa naṗa Navisawalena Aisea naga pisa pisape

⁴⁹ *‘Ntewa Na Mava naga pisa pisape “Ma ga e peni naga sane leleu natotanoena,*

a yomarava nini naga sane le lena liganen lau su metava ea.

? Amiu na asitom asape akilia ayum̃aen yum̃a ya, vena neva nese ea?

? Pona amiu asitom asape akilia ayum̃aen e yo nape, naṗa neva neva ruru inu ea?

⁵⁰ *Suri la punu ga na sike ne, ana in ga na nesii make punu ga.” ’ ’*
Ais 66:1,2

Stipen pisi m̃arera pan la pisape le Israel la pe amlogear re Ntewa poli

⁵¹ Ana Stipen sinenan pisape kila make kiena visena nene narui, ana naga pisi pa yerkawa kiena ne le Yu lala naṗa la asike e kumali, ana naga pisa pan la, pisape “Ana amiu na, amiu atorokin ruru nenaga kieta yermarua la na nanua sumo ne. Amiu na ape kuruṗil paṗisi wa, ṗarimiu m̃arera, a kiligamiu poṗe m̃ena ga, yepemiu mavin logeen visena kiena ne Ntewa, a sinemiu lala naga sa ga sinen yaru la naṗa la pe ape ṗaviu re poli wa. Amiu na ape yaru na suwoen luen ga Ninuna Wa silaga. ⁵² Navisawalena lala kiena ne Ntewa nanua sumo, kieta yermarua lala akila make kemua piowa pan la punu ga rui, a la aṃe moṃar la moki, pe sur koren ga naṗa ape yaru la naṗa Ntewa

naga mligan la apimi vena avisawal avisave Yaru Wa Nayum̃aena kiena ne Ntewa nene naga ṗisi na imi. Ana amiu na apiowa laa sane, komin naṗa pogos na yaru nene naga m̃alivin ita rui, ana amiu apielua naga a aṃeṃar naga mare. ⁵³ Amiu ke narui naṗa amiu atol Navisalu-aena kiena ne Ntewa ṗisi rui, naṗa navisi lala amla pimi sumo, ana amiu na pe amlogear re nena poli, akilaroro kare make ga silaga.”

La akoveṃar Stipen

⁵⁴ Visena kiena ne Stipen ṗisi e nene narui, a pogos naṗa li navioraena lala na kumali la amiya-gogon naga, visena la nene miyur manene sinela paṗisi, ana la sinela mimi paṗisi, la asum̃a akar ke maluela vanonia. ⁵⁵ Ana Stipen, naga Ninuna Wa pimi pulenia, ana naga kira pa metava ma e peni, kirava ruru m̃a sanene, pisu pupia naurarena naṗa kilawo ke Ntewa, a naga pisu m̃ena ga naṗa Yesu naga sum̃alu sike e yo na metava lavisinia, nanene na e lepasnena na ṗamarua. ⁵⁶ Ana naga pisu suri nene, naga pisa pa la naṗa asike ne, pisape “!Ake-e aulai! Inu nepisu naṗa sinapane naga suwowo ga mon m̃aga, ana Narina ne Yeririna naga sum̃alu sike e lepasnena ne Ntewa naṗa ṗamarua.”

⁵⁷ Ana yerkawa la nene la amloge ya naṗa Stipen pisa, ana la amloge sa naṗa naga pisa kare Ntewa, ana amlokai keviu pa metava, a apuwo pulkiligala lala, vena la ve aloge re si visena kiena ne Stipen, ana la punu ga akiriri apa puna veraga, ⁵⁸ ana atararia, aṗereyalolon naga petan pulkumali keviu nene pa vanua. Aṗure matan pulkumali keviu nene, vena la akoveṃaria, ana la apisa asape yeririna la naṗa amligan la sumo vena la avisawal visena la naṗa kila Stipen kus naloge viowaena, apisape la ke nene narui la monar akoven ṗesan kilavaru. Ana la amien plan m̃ala kulsota lala,

ana la amligan sike e limana ne yaru viu tai naḡa naga sike amio la e pogos nene, naga kien kia Sol, ana la nene asun ke naḡa akove Stipen narui.

⁵⁹ Ana pogos naḡa la asum̃a akove ke naga sanene, ana naga mlen, pio Ntewa, pisa pisape “Suḡe Yesu, awis, otam̃an ninuu vam̃asu, nesike nemio ko.” ⁶⁰ Ana naga kinai mloru mon tano, mlokai keviu, pisape “Suḡe, awis, ve ola re si nakoaena van la e kiela mlamulena viowa nene naḡa la akila ke pan inu ne.” A siraun naḡa naga pisa sanene ḡisi, mloru pito tano, naga mare nena ga.

8

¹⁻³ Ana Sol nene naḡa naga sike e pogos nene, naga pisu suri nene, naḡa akoveḡar Stipen mare, a naga pisu sa ga naḡa la akila ke ga yum̃aena wo tai. Ana pe yam piavi re poli, yaru m̃arera na leniena laḡasia, la pe amarau re poli, la sinela miye paḡisi, ana la apimi akus tasnena ne Stipen, ana la ataginia ḡisa ataginia, ana la apa asinia.

Sol naga m̃ene kare la naḡa amlelaga e Yesu paḡisi

Ana siar e pogos nene, ana Sol lala, la apilamoluen kare ḡegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem. La am̃ene kare la pano-o kila narui la moki naḡa aḡure e yo nene, apa asike e yo taḡena lala garu Yutea amio Samaria, ana li nalologena ga lala, la pe apa re poli, la asum̃a ga Yerusalem. Ana Sol la sinela kar manene laa li nalelagaena lala va laa na wa, ana la asum̃a apa ke ga e m̃ala yum̃a lala, a aḡere plan la, amligan la e yum̃a naloge viowaena, naga nene yem̃ene amio sira.

Pilip pa mlologo garu Samaria

⁴ Ana la naḡa la amlelaga e Yesu, la moki naḡa apuretetai petan Sol lala e pogos nene, ana pogos naḡa la asum̃a apa tetai sanene, ana la asum̃a amlologon ke visena kiena ne Yesu pano. ⁵ Ana lala yaru tai naga

yaru naḡa Pilip, naḡa la amliganaria pe tikon sumo, naga pitomi tano e pulkumali keviu tai garo lepas naḡa Samaria, ana naga mlologon ḡesan ke Navisaarena Yesu pa yeririna lala nae e yo nene. ⁶ Ana yeririna la moki paḡisi naḡa la amiyagogon ruru ke kiena visena lala, a la apisu kile la naḡa naga kila, ⁷ sa naḡa yermare lala amolue petan yeririna la moki, naḡa pogos naḡa la amolue, ana la amlokai manene paḡisi ana apureure. Ana la apisu m̃ena sane yaru la naḡa yepela la komḡas marmare, a amio m̃ena laulu lala, la apimi apo sina. ⁸ Ana e yo nene, a ḡina lala la akekara naḡa akekara paḡisi komin suri la naḡa amloge a naḡa apisuia.

Yaru na purm̃aki tai, kiena kia Saemon

⁹ Ana nanua sumo, naḡa Pilip naga pe pimi re Samaria poli wa, ana yaru na purm̃aki tai naga sike e yo nene, naḡa naga kiena kia Saemon. Siar e pogos la nanua sumo rui, naga pe yaru naḡa naga kiena kimi moki paḡisi a naga sum̃a miyum̃aen ke suri la moki sanene, ana naga kila sa naḡa naga sum̃a pisawal ke naga pisape naga pe yaru taḡena tai, ana yeririna lala nae e lepas nene la silaga sinela kurkurun naga paḡisi. ¹⁰ Kiela yerkawa lala, amio yeririna taḡena lala, la asum̃a amlelaga ke e kiena visena lala, a la apisa ke sanini, apisape “!Aulai! Yaru nene, naga nam̃areraena kiena ne Ntewa kemua tai sike e naga. Naga nene naga monar nam̃areraena nanene narui naḡa ita tesum̃a temloge ke naḡa asum̃a apisayuia, apio apisape ‘Nam̃areraena Keviu.’ ” ¹¹ La amilan manene naga sanene narui, komin naḡa naga kila suri nene yam piavi rui, ana kila narui la amlelaga ea.

¹² Ana siraunia, pogos naḡa Pilip naga pa mlologon nasuḡenena kiena ne Ntewa pan la, a mlologon m̃ena ga kia kiena ne Yesu Kristo, ana la

amlelaga e kiena visena narui, ana yerm̃ene lala amio sira lala, la punu ga apa e nakeena. ¹³ Pimi tol m̃ena yaru nene Saemon, naga m̃ena ga mlelaga, ana la amligan naga pa e nakeena. Siraun naga nene, silaga naga su ga lavisi, pe sinamaran pa Pilip, naga sum̃a milan manene luen ga kile lala a pupia yum̃aena lala nam̃areraena kiena ne Ntewa naṗa Pilip naga sum̃a kila ke ne.

¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, visena na suri la nene naṗa molue e nini, pano-o tol li nalologena lala garu Yerusalem, apisape le Samaria m̃ena ga lala, nanagane la amlelaga e Ntewa rui. Ana li nalologena la nene la apisayuia, apisu sane popon avitetalia Pita amio Yoane vena lalua ava akaten la, ana lalua akilali naṗa avisuveve suri la nene.

¹⁵ Ana pogos naṗa la apito am̃alivin la garo Samaria sanene, ana lalua apu ṗarila, a lalua amlenwo la vena Ntewa ligan Ninuna Wa vitom van la. ¹⁶ Ana lalua amlenwo la sanene, komin naṗa sumo ana Pilip naga kila nakee laena e kia kiena ne Suṗe Yesu, ana Ninuna Wa naga pe pitomi re e la poli wa. ¹⁷ Ana sanene, Pita amio Yoane, lalua akila sanene pan la narui, ana Ninuna Wa pitomi e la e poglis nene narui.

¹⁸ Ana purm̃aki naṗa Saemon nene, poglis naṗa naga pisu nalologena la lua nene apu ṗarina ne yeririna la, naṗa amlelaga mare ga na wa, ana kila naṗa Ninuna Wa pitomi pan la sanene, ana naga pieluen kiela nam̃areraena nene. Ana naga pa mla kilavaru tai pimi, kian pan lalua nene vena ul lua nam̃areraena nene naṗa sike e lalua nene, ¹⁹ pisa pan la, pisape “Nanene na, in na sineun nesape amiu lua ala re nam̃areraena nene komṗas van inu, vena inu m̃ena ga nekilia nowu ṗarin yaru lala, vena la akilia atol Ninuna Wa.”

²⁰ Ana Pita naga miyelu kapuruia Saemon, naga pisi m̃arera pania, pisape “Aa, in na taṗatete nela kioṃa kilavaru naṗa ko ositom ke

osape okilia oul lua nam̃areraena kiena ne Ntewa ea. ?Ko na okilia oul nalakorenanena naṗa Ntewa naga mla ga sa ga nene pa yaru lala? In na nevisa van ko, kioṃa kilavaru nene ṗisi na amiu lua ava akovio e lele na loge viowaena e kapi. ²¹ Nanagane mepisu kilale ko narui, ana taṗatete metam̃an ko okila yum̃aena nene amio imi, komin naṗa kioṃa malena pe mesmesu re nena e marana ne Ntewa poli. ²²⁻²³ Peraga, ko na sinem̃a pule ga e vielueena lala, a kioṃa mlamulena viowa lala apiar kioṃa malena m̃arera paṗisi. Ko na monar ovilopu ko e kioṃa sitomena viowa la nene, ana ko na monar olen va Ntewa vena naga viewo ko ea.”

²⁴ Ana Saemon naga pisatam̃e Pita lalua Yoane, pisape “!Ake suwala! Visae sanene, inu sineun nesape amiu lua alenwo inu, vena Suṗe naga iila inu vena suri m̃arera la naṗa apisa ke ne, ṗisi na ve imi tol re kiau malena.”

²⁵ Ana nalologena lalua nene Pita amio Yoane, asu towe laa amio yaru la nene, ana asum̃a apisawal suri la naṗa Kristo naga kila, amio visena lala naṗa Ntewa naga pisa, ana siraunia aṗasuṗela, amlilu sina ga kiela mrapa apa Yerusalem. Ana e kiela mrapa komsusa, ana lalua asum̃a amlologon ke nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali lala kiena ne le Samaria lala, ana siraunia lalua apimi aporu ke sina ga garu Yerusalem.

Pilip pisi amio yaru malo tai nae Itiopia

²⁶ Ana poglis naṗa Pilip naga miyum̃ae ke gar Samaria wa, ana navisi kiena ne Ntewa tai pimi m̃alivinia, pisi pania, pisape “Pilip, inu nevisa van ko, nevisave osum̃alu oyali ova otaveve mrapa naṗa kom Yerusalem, pa metava ma pulkumali nae Kasa.” Ana mrapa nene naga mrapa naṗa pa metava ṗaro e lepas naṗa e yokorena.

27-28 Sanene, Pilip mloge visena nini sum̃alu, naga siar pisape va narui. Naga sum̃a mial ke pa sanene, ana milan yaru malo tai naṗa sike e kiena kat naṗa wosi ṗere ke pimi e mrapa nene. Yaru nene sum̃a pulo ke Tusi Wa naṗa Aisea naga siriyuia. Yaru nene, naga pe yerka wa tai kiena ne pupia sira tai nae Itiopia, naṗa la apio sira nini asape Kantes, naṗa kana kinasa apisape naga ṗarin suṗe na kiela purvanua. Yum̃aena kiena ne yaru nene, naga pe navisuaren pupia yum̃aena lala e lepas na kilavaru kiena ne pupia sira kawa nene, a yaru nene, naga pe yaru m̃ena ga tai naṗa sumo rui la akila naga pe kalmaite. Ana e pogos nene, na pito garo Yerusalem rui vena len va Ntewa, ana naga taveve kiena mrapa vena wasuṗe sina va kiena. 29 Ana Pilip naga mlilu m̃a mrapa pano, a yerka wa m̃ena ga nene mialoro e kiena lele na totanoena naṗa wosi ṗere ke ne, ana Pilip pisa naga. Ana Ninuna Wa pisi pania, pisape “Ko otaveve yaru nene, ova ga lavisin kiena kat nene.”

30 Ana Pilip kiriri taveve naga pano, ana pa lavisinia, naga mloge naṗa yaru nene sum̃a pulo ke tusi kiena ne Navisawalena Aisea. Ana Pilip piun tan yerka wa nene, pisape “?Sanape, ko na okilia ke kinas nen visena la ne ko opuloyu ke ne, pona pe opulokilale re poli?”

31 Ana yerka wa nene pisatam̃ea, pisape “?Pisi na in na nekilia ve sanape ne, naṗa pe yaru re tai naṗa visawal kana kinasa van inu poli?” Ana naga pisa ke sina ga pa Pilip, pisape “Visae sanene, oula ovami metava e lele na totanoena e nini wa, oto omio inu e nini.” Ana Pilip pa totano amio e kat.

32 Ana visena na Tusi Wa nene naṗa Aisea siriyuia, a naṗa yerka wa nene kilali ke sape wulovia e pogos nene, nane visena ne nane pisa sanini, pisape

“Yaru nene naga sane sipsip tai, komin naṗa visae atararia vena awem̃aria, naga pa ruru ga moṃa ga,

pona naga sa ga ninus nen sipsip ga tai, naṗa pogos naṗa am̃e plan ṗesan ke vilulusia ana pe mlokai re poli.

Ana yaru nene naga sa ke nene narui, naṗa naga e pogos m̃arera na kiena malena, naga pe pisa re nena kiena visena tai poli, naga pa ruru ga m̃e ke na.

33 *Ana la akila m̃ena ga memawaena pan naga paṗisi, ana pogos naṗa la amliṗere naga, la akila pe mesmesu re pan poli.*

Pisi na la apisu sane ve narina re si tai naṗa naga la kiena kia narui, komin naṗa lala la akilaro kiena malena e yomarava nini, pimi plas ga rui.” Ais 53:7,8

34 Ana yerka wa nene piun kinas nen visena la nene tan Pilip, pisape “Mara, sineun nesape ovisayuli van inu, ane navisawalena nene pisayu ke ne? ?Naga pisayu ke sina ga naga, pona naga pisayu ke ga yaru taṗena tai?”

35 Ana Pilip naga pisayu ruru pa yaru nene, siar ruru e marana Tusi Wa naṗa naga puloyu ke ne, a naga taveve pano-o, pisawal wetelun m̃ena ga lologena wo kiena ne Yesu pania. 36 Ana e pogos nene akiriri m̃a ke e kat wa, lalua ataveve mrapa apano, apimi atol e yo tai naṗa wii tai m̃e ke ea. Ana poglis naṗa yerka wa naṗani m̃al wii nene, pisa pa Pilip, pisa pisape “Inu sineun nesape okila nakeena van inu na, okira, wii tai ne m̃e ke ne. ?Sanape, suri laṗasia suwo ke italua na wa, naṗa taṗatete neva e nakeena e nene, ne?”

37 [Ana Pilip pisatam̃ea, pisa sanini, pisape “Visae ko olelaga ke-

mua e sinem̃a wetelu, inu nekilia nekila nakeena e ko.”

Ana yerkawa nene pisape “Ee, inu nemlelaga e Yesu Kristo naṗa naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”]

³⁸ Ana naga kila kiena kat pa ruru e nene, ana lalua amligan metava e lele na totanoena nene atapul apito tano, apito asum̃alu ase e wii, ana Pilip kila nakeena e yere Itiopia nene.

³⁹ Ana pogos naṗa lalua amolue sina ga e wii nene, ana Ninuna Wa pimi ṗerelua Pilip veraga pano, ana yerkawa nene pe m̃a re si poli. Ana naga pa si teke e kiena kat, mla ke sina ga kiena mrapa pano, ana kekara a kiena sitomena mloge po paṗisi. ⁴⁰ Ana Pilip, sa naṗa pa narui, milan ga naṗa naga sike garu pupia pulkumali naṗa Astoto rui. Ana naga sum̃a mialoro ke pito garove, mlologon nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali la moki e lepas nene, a naga pa m̃ena ga tol pulkumali keviu naṗa Sisaria.

9

Ntewa pilon Sol pimi pe yeririna kiena ne Yesu

Yum̃aena 22:4-16, 26:9-18

¹ Ana e pogos nene, Sol ne nanene naṗa sumo ana naga sum̃a kila kare ke li nalelagaena la garu Yerusalem paṗisi, naga sinena kar ke nalogena kiena ne Suṗe la nene na wa, ana naga sum̃a pisaar ke ga wa pisape ṗisi na naga we moṃar la. Sanene e pogos tai, naga pa pisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, ² ana piun naiilaena laṗas tania. Sol naga sinenan pisape yerkawa nene naga siri m̃aki laṗasia vano va li nasumona lala na yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, nae garu Tam̃askas, vena visawal van la visave la monar atam̃an Sol vito garo pula, vena kale yeririna lala naṗa la asike loyum̃a e ya naṗa la apio e pogos nene asape “Mrapa Viu,” nane li nalelagaena lala. Sol na kila sanene komin naṗa naga kiena sitomena pisape

vito uarar la, yerm̃ene lala amio sira lala, ana were la si awasuṗe ava ma Yerusalem, e naṗa la ase sumo ṗisi na apureure, vena koven la ava e yum̃a nakoena. Ana yerkawa naṗani siri sa naṗa Sol piunia, kian pania.

³ Ana Sol naga ṗar m̃aki la nene, ana mligan yo Yerusalem, ana pito ke garo Tam̃askas. Ana Sol lala la amial m̃a apano-o e legiena laṗasa, a pogos naṗa apimi lavisin pulkumali nene Tam̃askas, ana naga milan ga naṗa pupia yomerarava kiena ne Ntewa tai molue metava e sinapane tegoli yo naṗa naga mial ke ea. ⁴ Pogos naṗa yomerarava nene tegoli Sol sanene, ana kila naga mloru pito tano e porotano, ana naga mloge pulgon yaru tai pis pania, pisa pisape “!Sol, Sol! ?Vanon ya ne ko osum̃a okila manene piowa pan inu sa naṗa ko osum̃a okila ke ne?”

⁵ Ana pogos naṗa Sol naga mloge naviunena nene, ana naga piuntam̃e sina ga, pisape “?Ana Suṗe, ko anene ṗa?”

Ana naga pisatam̃ea, pisa pisape “Inu Yesu nini naṗa ko osum̃a okila kare ke naga, in ne na nini.”

⁶ Ana Yesu pisa sina ga pania, pisape “Ko, osum̃alu, oyali ova garu um̃a Tam̃askas, ana ṗisi na yaru tai imi visawal van ko visave ṗisi na ko okila ve sanape.”

⁷ Ana yeririna la naṗa la asum̃a ataveve ke Sol e pogos nene, la m̃ena ga amloge visena la nene, ana la pe am̃a re yaru naṗa pisa poli, ana la sinela kurkur paṗisi, la asum̃alu wowe ga asikena, la pe kiela visena na visaen re si poli. ⁸ Ana siraun suri nene, Sol naga kila sa naṗa Yesu pisa. Naga sum̃alu sina ga, ana pogos naṗa pikeṗa kilamarana, naga pe pisu re si suri tai poli, naga sa naṗa pe kilamara ṗala ga narui. Suri nanene kila narui ana la atarar limana, aṗure naga, ava garu Tam̃askas. ⁹ Ana la apa aporu garu um̃a e yo nene, ana Sol naga pe

kilamara p̃ala m̃aga sanene pano tol legiena telu, a e m̃ena ga e pog nene, naga pe kinana re poli, a pe mun re m̃ena ga sur tai poli, naga monsilu ga.

Ananaias pa mlotuwo Sol

¹⁰ Ana e yo naṗa Tam̃askas, nalogena tai sum̃a ea, kiena kia Ananaias, ana naga pisa suri tai sa naṗa m̃eniena tai naṗa Suṗe Yesu naga kila lologia naga pania, naṗa pio naga, pisape “Ananaias.”

Naga pisatam̃ea, pisape “Ya ne Suṗe, in nanini.”

¹¹ Ana Suṗe pisa pania, pisape “Osum̃alu, oto garo likan pulkumali nene, ana otaveve narin mrapa naṗa la apisa apisape ‘Mrapa Mesmesu,’ ana ova e yum̃a m̃ana ne yaru nene Sutas. E m̃ana um̃a, ana oviun yaru nae Tasas tai, naṗa kiena kia Sol. A yaru nene, nanagane ga ne naga mlen ke e nene, ana naga pisa m̃ena ga suri sa naṗa m̃eniena, ¹² naṗa e kiena navisuena nene, naga pisa ko ke narui, ana naga m̃al ko opa loyum̃a puna, ko omligan lumom̃a e naga, vena kilamarana imi wo sina.”

¹³ Ana pogos naṗa Ananaias mloge visena la nene, naga sitom paṗisi, naga pisa pisape “Suṗe, yaru la moki naṗa apisayu p̃elaga viowa kiena ne yaru nene pan inu p̃isi rui, naṗa naga kila ke piowa pa kioña nalelagaena wa lala garu Yerusalem, ¹⁴ ana nanagane, nemloge naṗa naga pimi Tam̃askas rui, naṗa yerkawa kiena ne yaru wa lala la atam̃an rui vena naga imi uarar imimi la naṗa memlotun ko.”

¹⁵ Ana Suṗe pisa pa Ananaias, pisape “Ve omarau re, ova ga, komin naṗa nemligan lua naga sum̃alu rui, nepisaar nesape naga ve kiau yaru na yum̃aena tai, a p̃isi na naga kilia war kiau kia va e yo punu ga va yolai la naṗa pe ape le Israel re la poli, a visawal va tol kiela p̃arin suṗe lala, a visawal towe m̃ena ga van le Israel lala. ¹⁶ A yoko in na nekila naga

visu kilale m̃ena suri m̃arera si tai nene, sane pogos naṗa yoko naga sum̃a visawal ke kiau kia, yoko naga monar loge viowa e suri viowa la ve moki naṗa la monar aimi vania, vanon ga kiau kia nene.”

¹⁷ Ana Ananaias mlogear visena la nene, naga pano pa tol yum̃a nene naṗa Suṗe pisa pania, naga pa loyum̃a, pisa Sol, pu p̃arina. Ana naga pisa pania, pisape “Wolai Sol, kieta Suṗe, naṗa Yesu, naṗa naga porun ko garo mrapplepa, naga ke nane mligan inu nepam narui, vena nelenwo ko ana kilamaram̃a kilia imi wo sina, ana vena Ninuna Wa vitomi kokonia ko.” ¹⁸ Ana naga mlenwoia, a veraga ga, narin suri naṗa sane kilekitera na ika mloru petan kilamarana veraga, ana kilamarana pimi po sina ga. Ana Sol sum̃alu, ana e ruru e poglis nene, aṗere naga apano akila nakeena pania. ¹⁹ A naga kinana sina ga, ana pimi mloge si po, puriuna m̃arera sina.

Sol siar mlologo garu Tam̃askas

Ana Sol sike si legiena la p̃asia garu Tam̃askas amio nalogena lala kiena ne Yesu la naṗa la nae e yo nene. ²⁰ Ana pe piavi re poli, naga sum̃a pa loyum̃a e yum̃a na lotena lala kiena ne le Israel lala e yo nene, naga pa loyum̃a ana mlologon ke Yesu pisape naga narina ne Ntewa kemua lelaga. ²¹ Ana yeririna la mokliu naṗa amloge visena kiena ne Sol, ana la amilan paṗisi, ana la apiuviun ke tan la, apisape “! Kee suwala! Nanua sumo na yaru ne nanene naga m̃e kare yaru la garu Yerusalem paṗisi, vanon naṗa la apisa ke kia ne nane naga sum̃a mlologon ke si ne. A naga pimin m̃ena ga suri nene e yo nini, vena naga uarar yaru la nene, vena were la na awasuṗe si ava puna ne p̃arin yaru wa lala garu Yerusalem, naga pimi pe taṗena narui. ?Nanagane na ya ne kila naga sanene narui?” ²² Ana Suṗe naga miila visena kiena

ne Sol pimi m̃arera ruru po laa narui, a naga sum̃a taulu yaru la moki laa narui, naṗa naga sum̃a pisa ruru merarava po paṗisi pan la naṗa pisape Yesu, naga Navisaarena kemua lelaga napo. Ana le Israel taṗena la naṗa asike garu Tam̃askas, la pe kiela suri na visataṃeen re si poli, vena la avisaluṗar visena kiena ne Sol la nene, ana kiena visena lala la ataulu make ruru nena kiela sitomena viowa lala. ²³ A pogos laṗasia ṗarovia, ana Sol naga sum̃a mlologo ke sanene, ana le Israel la nene asum̃alu apimi lele taaga, ana apiran ruru asape aweṃar naga mare. ²⁴ Ana legiena punu ga a lemalo punu ga la apa asum̃ate ke naga e yepas nen pupia pulutava lala e pupia purkove na pulkumali keviu nene, visae naga kilali visave ure, ana la akilia aweṃar naga. Ana visena nene pimi tol Sol, ²⁵ ana yemalo tai, la naṗa asike amio naga la atar naga, amligan m̃ene pupia karo tai, ana la amligan malumun naga pito pito tol yo tano lepas na va vanua e pupia purkove na kumali keviu nene. ²⁶ Ana Sol mligan yo nene Tam̃askas, ana ṗasuṗe si pa Yerusalem.

Sol ṗasuṗe pa Yerusalem

Ana pogos naṗa Sol pam tol sina Yerusalem, ana kilali naṗa va viranar naga amio li nalogena lala, ana la nene pe amlelaga re e naga asape naga pe nalogena lelaga kiena ne Yesu poli, ana la yepela ṗilinia, amaraun naga paṗisi. ²⁷ Ana lala tai nene, kiena kia ṗanaṗas, naga pisu sane Sol naga pe lelaga, ana kilali naṗa miila naga, ana naga kila kiena mrapa naṗa naga kilia sum̃alu se marana ne nalogena lala. Ana lalua apano, ana ṗanaṗas pisawal pan la sanape naṗa Sol naga pisu kieta Suṗe e mrapa a naṗa kieta Suṗe pisi pan naga, a naga pisawal m̃ena ga naṗa Sol naga m̃areran manene naṗa mlologon kia kiena ne Yesu

garu Tam̃askas. ²⁸ Ana lala amloge kiena visena, ana la akekarania, ana Sol sike amio la, a naga sum̃a pa e yo punu ga garu Yerusalem, sum̃a mlologon ke kia kiena ne kieta Suṗe Yesu, naṗa naga pe sinena kurkur re nena ga. ²⁹ Ana naga pisi ke amio le Israel la nene naṗa la asum̃a apisin ke ga visena nae Kris, ana naga amio la asum̃a apilup pan la e visena paṗisi, pano pano asitom asape popon aweṃar naga mare. ³⁰ Ana pogos naṗa kieta wolai la ṗasia amloge suri nene, ana la aṗure Sol pito poga ga garo e pulkumali naṗa Sisaria, ana siraunia la apisi maro amio, ana la amligan lua naga ṗasuṗe si pa kiena yo, pulkumali naṗa Tasas.

³¹ Siraun e pogos nene, ana nalelagaena lala naṗa asike yo punu ga gar e lepas nae Yutea, a garu Kalele, a garu m̃ena ga Samaria, la apisu sane pog malumu towe pan la narui. Ana Ninuna Wa naga sum̃a kila po pan la, miila la, kila kiela sum̃are kapur pimi m̃arera, a kila ke m̃ena ga nalelagaena lala la apimi ape moki la sane, ana nalelagaena la nene punu ga asum̃a apatanon ke kieta Suṗe silaga.

Garu Lita, nalologena Pita naga kila ruru lana ne Aeneas

³² Ana Pita naga sum̃a mial e pulkumali la moki e lepas nene, naga sum̃a mlologo, ana e si e pogos tai, naga pitomi pisu li nalelagaena wa la naṗa asike garu pulkumali naṗa Lita. ³³ Ana pogos naṗa naga pa tol yo e nene, naga m̃al yaru tai naṗa yepena komṗas mare, m̃eke ga e m̃ana tog tol kas orelu rui, pe mial re si poli. Yaru nene kiena kia Aeneas. ³⁴ Ana pogos naṗa Pita pisuia, pisi pania, pisape “Aeneas, nevisa van ko, nevisave nanagane Yesu Kristo kila tasneṃa wo si narui. Osum̃alu, osiloar mom̃a tog.” Naga pisa sanene, ana Aeneas naga sum̃alu veraga, yepena po nenaga.

³⁵ Ana yeririna la punu ga naṗa asike e pulkumali naṗa Lita, amio la naṗa asike e yotop naṗa Seron, apisu yaru nene naga pimi po sina, la apilon kiela malena lala ava e Ntewa.

Garu Soṗa, Pita kila Toreka mali sina

³⁶ Ana e yotop nene ana pulkumali tai m̃eke ea, kiena kia Soṗa, ana nalelagaena la tai naṗa sike ea, naga sira naṗa kiena kia, Tapita. Naga nene kia tai naṗa e visena kiena ne le Kris lala la apisape Toreka, naṗa kana kinasia, kia kiena ne suri mali nowo tai naṗa tia. Sira nene, naga pe sira tai naṗa naga sum̃a kila ke yum̃aena nowo la silaga, naga sum̃a miila luen ga yaru la naṗa pe kiela suri re poli. ³⁷ Ana e pogos nene, maiena tai tol sira nene, ana mai m̃aga pano pano-o mare, ana akevan tasnena, ana amligan naga m̃eke e m̃ana loyumũa na metava, vena ataginia. ³⁸ Ana pogos naṗa nalogena lala nae e yo nene Soṗa la amloge visena naṗa apisape Pita naga sike ga lavisi, e ga e pulkumali taṗena nene Lita, la apitetalia yaru la lua amiyal kawa apanonia. Ana lalua apano-o aporun Pita, la apiun m̃arera pania, apisape “Imimi sine-mimin manene mesape oimi pun imimi vilaga.”

³⁹ Ana sanene Pita sum̃alu, amio la lua nene, apano. Pogos naṗa pimi m̃alivin la, la aṗure naga pa e loyumũa na metava e naṗa la amligan sira naṗa m̃eke ea. Ana letano lala apimi, amiyervivia, la asum̃a atagin ke rui, a pogos naṗa Pita pimi, la apian naga e kulsota nowo la naṗa Toreka naga suluia e pogos naṗa naga mali ke ga wa amio la. ⁴⁰ Ana ṗisi na Pita pisa pan la pisape la amolue ava vanua sumo wa, a pogos naṗa la apa vanua, ana naga kinai, ana mlen. Ana ṗarlua ṗarina kira pisu tasnena ne sira naṗani, naga pisi pania, pisa pisape “!Tapita, osuṗalu!” Ana sira

nene pike ṗa kilamarana veraga, ana pogos naṗa pisu Pita, naga ṗarlua toṗalu totano. ⁴¹ Ana Pita tarar limana, miila naga sum̃alu, ana naga pio nalelagaena lala, amio letano la nene. Ana la apimi loyumũa, ana naga pisa pan la, pisape “Nanene narui, kiamiu sira nanini, naṗa Ntewa naga kilamalia si naga.”

⁴² Ana lologena na suri keviu nene telivi piora e yo naṗa Soṗa, ana yeririna la moki naṗa amlelaga e kieta Suṗe vanonia. ⁴³ Ana siraunia, Pita naga su piavi towe laa garu Soṗa sane, puna yaru tai, kiena kia Saemon, naṗa naga pe yaru na yum̃aenen suri lala e kulus nen suri mali lala.

10

Ntewa pis pa Konilias

¹ Ana pulkumali keviu taṗena tai m̃eke garo losi e lepas nene, kiena kia Sisaria, a yerkawa tai kiena ne yaru na mara lala nae Rom naga sike e yo nene, kiena kia Konilias. Naga sum̃a pisuar ke ṗegas nen li na mara la nene tai, naṗa yaru la tol ponotia taaga, a la apio kiena ṗegas nene apisape “Ṗegas Nae Italia.”

² Yerkaawa nene, naga pe yeririna wo tanea tai nene, a naga amio namratava la m̃ana, la silaga amlen pa Ntewa, a la amlotun naga, a silaga la asum̃a amiila ke le Israel la naṗa pe kiela suri re poli, ana la asum̃a aṗarapel ga pupia nalaena la pan la.

³ E legiena tai, e ruru e pog na leniena na yepekilavi, e mrae telu, ana naga pisu suri tai sa ga naṗa m̃eniena, naṗa Ntewa naga kipian naga ea. E kiena navisuena nene, naga pisu meraravan paṗisi, naṗa naga pisu navisi kiena ne Ntewa tai pitomi e m̃ana loyumũa, ana pio naga, pisa pisape “!Konilias!”

⁴ Ana pogos naṗa Konilias naga pisu navisi nene, naga sinena kona paṗisi, ana naga pisu manene navisi nene, naga pisa pisape “?Ya ne?”

Ana navisi nene pisatam̃ea, pisape “Ntewa naga sum̃a mloge ke kioṃa leniena la rui, ana naga pe sinena p̃esan re kioṃa p̃elaga wo la poli naṓa ko okila ke pa la naṓa limala korena, ana naga kekarania a sitoṃal ko ke na wa. ⁵ Ana naga pisa pan ko, pisape ko na monar oligan kioṃa yeririna laṓasia ava garu kumali naṓa Soṓa, vena avio yaru tai, naṓa kiena kia wetelu, kien kia Saemon Pita, vena naga imi e yo nini. ⁶ Ana yaru nene naga sike puna yaru taṓena tai, naga kiena kia m̃ena Saemon, naga m̃ana yum̃a m̃eke garo lavisin sive, naga yaru na yum̃aenen suri lala e kulus nen puluk.”

⁷ Ana navisi kiena ne Ntewa nene pisawal pa pania, ana kovio sina ga. Ana Konilias pio kiena yaru na yum̃aena la lua, amio m̃ena ga kiena yaru na kilaen mara tai naṓa naga m̃ena ga pe yaru na lotunen Ntewa, naṓa naga sum̃a amio naga silaga, pisuar naga, ana yeririna la telu nene apimi puna. ⁸ Ana naga pisawal sur punu ga nene pan la telu nene, siraunia ana naga mligan la apa garu pulkumali naṓa Soṓa, vena aure Pita imi.

Pita m̃ena ga pisu suri tai sa naṓa m̃eniena

⁹ Ana legiena na peni, pogos naṓa la nene amial ke apimi Soṓa na wa, Pita naga sike na, ana naga sinenan pisape kila leniena na kolpae, ana sa naṓa silaga, naga pa metava e yotop na wosoyum̃a naṓa naga sike ea. ¹⁰ Naga sike e nene wa, ana naga mloge visokaria, ana naga pisape la aviran kapi. Ana pogos naṓa la asum̃a akila ke kana kinanena wa, ana Ntewa pian naga e suri tai sa naṓa naga m̃enia. ¹¹ Naga pisu naṓa ma e peni pike, ana m̃al suri tai sa naṓa pupia kulmrae, sum̃a pitomi ke tano e yomarava nini. Naga pisu naṓa la asum̃a atarar ke mrापuna la varoka, ana la amligan malumun ke

pitomi tano. ¹² Ana loyum̃a e kulmrae nene, Pita pisu sur mali taṓena la punu ga asike ea, a amio m̃ena ga suri taṓena la naṓa Ntewa naga kila ape suri wa naṓa ve le Israel la ve akan re, sane lom̃ara lala, a nopi lala, a manu lala. ¹³ Ana naga mloge m̃ena ga pulgon yar tai pisa pania, pisape “Pita, osuṃalu, owem̃ar suri mali tai nene, ana okania.”

¹⁴ Ana Pita pisa, pisape “E Ntewa, peraga yo, taṓatete nena ga ve sanene, komin suri mali la naṓa asike e nene ana pe nakanli re laṓas poli wa, naṓa imimi le Yu lala mepalia ga pe makakan re poli.”

¹⁵ Ana naga mloge ke sina ga pulgon yar naṓani, pisa pisape “Suri naṓa inu Ntewa nepisa rui nesape mekiki ga, ana ko na taṓatete si ovisa ovisave namname.” ¹⁶ Ana suri nene molue pimi yam lua sanene, p̃isi, siraunia, yaru telu nena, ana Pita pialuṓar m̃aga, ana siraunia, pupia kulmrae nene p̃asuṓe ke sina ga pa metava ma e peni.

Pita tol kinas nen suri naṓa naga pisuia

¹⁷ Ana Pita sum̃a mloge piowa paṓisi, naga sum̃a sitom manene laa pisape popon sa tol kinas nen sur naṓa m̃alivinia, ana pogos naṓa naga sitomveve ke ga wa, yaru kiena ne Konilias la telu naṓa naga pitalia la apimi, apimi aporu Soṓa. Ana la apiun yum̃a kiena ne Saemon tan yaru la p̃asia, ana la akipian la ea, ana la apimi, asum̃alu asum̃a e mratava na yum̃a m̃ana ne Saemon. ¹⁸ Ana la apio apisa apisape “?Ei, yaru tai kiena kia Saemon, naṓa kiena kia taṓena apisape Pita, naga sike amio amiu e nam̃a, pona peraga?”

¹⁹ Ana pogos nene Pita naga toṃa sitomyu ke kinas nen suri naṓa pisu sane m̃eniena wa, ana Ninuna Wa pisa pania, pisape “?E, ko omloge m̃aga? Yaru la telu asum̃a akale ko ke nagane, la ne nane asum̃alu

asike vanua, apio ko ke ne. ²⁰ A ko osum̃alu, oyal kawa ga ototano vena ovisu la telu nene, ana visae avisave otaveve la, ana ve okilali re naṓa ovisaluṓaria, ko na monar otaveve la, vanon in na nemligan la apimin ko.”

²¹ Ana Pita sum̃alu pito tano vanua, ana pisu la telu nene, ana naga pisi pan la, naga pisape “Inu naṓa akale inu ke ne. ?Amiu sine-miun inu vanon suri tai yo?”

²² Ana la apisatam̃ea, apisape “Ee, yerkawa na kilaen mara nene, Konilias, naga pitetalia imimi mepimin ko, vena oimi garu m̃ana, vena naga loge re visena laṓas tan ko. Navisi kiena ne Ntewa tai naga pisa pania pisape naga vio ko oimi puna sanene. Kiamimi yerkawa nene, naga pe pe yere Yu re tai poli, ana naga pe yaru mesmesu tai naṓa naga tarar luen ga kiamiu pogos na leniena la punu ga silaga, ana le Israel m̃ena ga lala nae e kiamimi yo nene akekaran naga paṓisi. Naga ke naṓa pitetalia imimi mepimin ko narui, nane mesike e nini vanon ne.”

²³ Ana vanon naṓa mrae pito ke tano rui, ana Pita ṓerear la nene am̃eke amio naga e yum̃a naṓa naga sike ea, vena kolulagi ke ga wa ana la punu ga atove.

Pita pa mialiali Konilias

E yemlagi ke sina ga, Pita pa amio la nene, amio ke m̃ena ga nalelagaena taṓena laṓasia nae Soṓa, la apa m̃ena ga amio la. ²⁴ La apano, yemalo wola ga mrapa komsusa, la amono, ana yemlagi ke sina ga la apa aporu ga Sisaria nene na wa. E yo nene, Konilias sike amio namratava m̃ana lala, a naga pio ke m̃ena ga kiena erau laṓasia vena la aimi asum̃ate Pita lala. ²⁵ Pogos naṓa Pita pimi tol um̃a m̃ana ne Konilias, Konilias pa pitawea, mloru pito tano e lana, sa naṓa mlotu naga. ²⁶ Ana Pita tarlua ke sina ga pa metava, pisa pania, pisape “E, awis, ko osum̃alu. Opisu ke ne, in na nepe

yeririna ga.” ²⁷ Ana Konilias sum̃alu, ana lalua asiar asunu lilue, ana apa loyum̃a, naṓa e pogos ke nanene narui Pita pisu yeririna la mokliu naṓa asum̃ate ke naga loyum̃a.

²⁸ Ana Pita pisi pan la narui, pisa pisape “Amiu asum̃a akilia ke naṓa e lepas nen kiamimi lotuena imimi le Yu lala, naṓa imimi na taṓatete meva loyum̃a e yum̃a m̃ana ne yaru taṓena la naṓa la pe ape le Yu re poli, pona meve erau wo memio la. Ana nagane, Ntewa naga pian inu merarava po, pisape pe pon re nevisu viowa e yaru laṓasia naṓa nevisave la apiowa ga, pona la ape kororaki ga. ²⁹ Komin suri ne nanene naṓa Ntewa naga pian in-unia, inu pe nepisaluṓar re la nene e pogos naṓa apimin inu poli, nesape taṓatete neiṓasu, ana nepimi ga. ?Ana in na sineun nesape amiu avisawal li van inu, avisave amiu apio inu asape neimi vanon ya?”

³⁰ Ana Konilias pisatam̃e Pita, pisape “Ee, potena paṓisi. Nanagane legiena telu ṓaro pa rui, mesmesun e pog suri nene narui, e mrae telu naṓa yepekilavi, in na netom̃a ga m̃au loyum̃a, nesum̃a nekila ke leniena na yepekilavi. Nesum̃a nemlen ke sane, ana nemilan ga navisi tai naga pitomi sum̃alu ga sike e marau, naṓa naga m̃ana kulsota pilavila po na po. ³¹ Ana naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Konilias, Ntewa naga sum̃a mloge ke kioṓa leniena la ne, a naga sum̃a sitoṓal ke m̃ena ga kioṓa ṓelaga wo la naṓa ko osum̃a okila ke pa la naṓa pe kiela suri re poli. ³² Ana ko na monar okila sanini: ko na monar oligan yaru laṓas ava Soṓa, komin yaru tai, vena naga wasuṓe ke sina ga amio la aimi pum̃a. Yaru nene, kiena kia wetelu Saemon Pita, a naga pa sike e yum̃a m̃ana ne yaru taṓena naṓa naga m̃ena ga kiena kia Saemon, naṓa naga, kiena yum̃aena naga miyum̃aen ke suri lala e kulus nen puluk. Pisi na kioṓa yeri-

rina lala akilia alual yum̃a m̃ana ne Saemon nene garo lavisin sive.’

³³ Navisi nene pisi pan inu sanene, ana nane kila na nepitetalia ke yaru la nene apitom̃asun ko vilaga, a nepisa potena pan ko paṽisi komin kiom̃a nasinewoena naṽa ko opam pun imimi e yo nini. Ana ita punu ga tesike e yo nini e marana ne Ntewa, vena imimi meloge visena naṽa Ntewa pisa pan ko vena ko ovisa van imimi.”

Pita pis pa Konilias lala

³⁴ Pita mloge visena la nene, ana naga pisa pan la, pisapenua “Po paṽisi, a nepisa potena paṽisi naṽa ami u amla pogos nene pan inu, vena nekilia nevis van ami u. Nekekara paṽisi, komin naṽa nanagane nepisu kilale sa naṽa lelaga paṽisi naṽa Ntewa naga pe ṽaveve re yaru taṽena la poli. ³⁵ Yere Israel, pona yaru naṽa pe molue re kome lus nene poli, pona yer pe ke sina ga, ana visae naga vatanon Ntewa, kila ga sur la naṽa Ntewa naga sinenania, ṽisi na Ntewa kekaran naga.

³⁶ “Visena naṽa Ntewa naga mligan pimi pan imimi le Israel lala, ami u akilia ṽisi rui, naṽa naga lologena wo tai naṽa pisawal pisape yeririna kilia tol sum̃are naṽa pe lelaga e Yesu Kristo, naṽa naga pe Suṽe kiena ne yeririna punu ga na yomarava nini. ³⁷ A ami u akilia kana suniena nena, naṽa nanua sumo, ana Yoane Nakeena naga pimi mlologon kiena nakeena nene, a siraun naga nene, ana pupia suri ne m̃alivin ita, siar garo Kalele, pano pano tol make ga yo punu ga e lepas naṽa Yutea. ³⁸ Pupia suri nene, nane Yesu nae Nasaret nene amio yum̃aen kerkeviu la naṽa naga, naṽa Ntewa naga mligan kiena Ninuna Wa pan naga, pulemamaga ruru keviu e naga, a naga mligan nam̃areraena keviu pania, ana Yesu naga sum̃a pa kare ga e yo punu ga, kila ke yum̃aena wo lala a kila ruru

ke m̃ena ga la naṽa Yermare naga sum̃a kila kare la ke paṽisi. Yesu kila ke suri la nene, komin naṽa Ntewa naga sike amio naga.

³⁹ “Ana suri la nene naṽa naga kila garu Yerusalem, a e lepas taṽena m̃ena ga lala e kiamimi purvanua imimi le Yu lala, imimi li nalologena la, mesum̃a mepisawal ke suri la nene pan yeririna lala. Imimi mesum̃a mepisawal ke naṽa kiamimi yerkawa lala la asuar naga e laki torovia, ana naga mare, ⁴⁰⁻⁴¹ ana e kana legiena na telu, Ntewa kilamalia sina ga naga. Ana Ntewa naga kila imimi laṽasia mepisu naga, a imimi metotano memio naga, imimi mekinana a memun wii memio naga. Ana Ntewa naga pe tam̃an re naga imi vaeme sanene va yaru la punu ga poli, ana naga vaemen imimi ga la naṽa Ntewa naga mliganar imimi sanene, vena mevisawal va yeririna taṽena lala mevisave Yesu naga mal si rui. ⁴² A pogos naṽa Yesu sike amio imimi sanene, naga pisi pan imimi, pisape imimi monar melologon kiena lologena wo va yeririna punu ga, a imimi monar mekila merarava van la mevisave Ntewa mliganar naga taaga vena naga liṽere yeririna lala, sane la naṽa amare ṽisi rui a amio m̃ena ga la naṽa yokorena la amal ke e pogos naliṽereena wa. ⁴³ Nanene naga Yesu ke ga naṽa navisawalena lala apisawal naga nanua sumo rui, naṽa la apisape ṽisi na Ntewa naga viewo mlamulena viowa lala kiena ne yeririna la naṽa la amlelaga e kiena kia, la aviawa e naga.”

Ninuna Wa mloru pitomi e la

⁴⁴ Pogos naṽa Pita sum̃a pisi ke sanene wa, ana amilan ga naṽa Ninuna Wa pitomi tano pa tol la nini naṽa asum̃a amiyagogon ke naga. ⁴⁵ Ana li nalelagaena taṽena la naṽa amligan yo Soṽa la amio Pita apimi, ape le Yu lala, ana lala amilan manene la suri nene, komin naṽa pimi tol pogos nene, ana lala amape Ninuna Wa naga pe nalaena

tai naṗa Ntewa mligan ga pan le Yu lala. ⁴⁶ Ana nanagane, ana apisu la nini naṗa pe ape le Yu re poli, apisi e visena taṗena lala, asum̃a amiyeluar manene ke Ntewa keviu paṗisi, ana akilia asape Ntewa mla m̃ena ga Ninuna Wa pan la naṗa pe ape le Yu re la poli.

⁴⁷ Ana Pita pisi pan la naṗa amio naga, pisape “!Amiu apisu ke ne! Nanagane, lala nene akus Ninuna Wa sa ke ga naṗa ita tokus sumo. Sanene, ana tetaṗatete m̃ena ga tevisaluṗar la tevisa ve tekee la re e wii.” ⁴⁸ Ana Pita pis pan Konilias lala, pisape akeela e kia kiena ne Yesu, ana ṗisi na, la akeela.

Ana la am̃areran m̃ena ga pa Pita vena naga sike re laa amio la wa e legiena si laṗasia.

11

Pita mla navisayuena pan nalelagaena lala garu Yerusalem

¹ Ana pe yam piavi re poli, ana lologena nene pano-o tol nalologena taṗena lala garu Yerusalem amio m̃ena ga nalelagaena taṗena lala e lepas wetelu na yo Yutea, pisape yeririna laṗas naṗa pe ape le Yu re poli naṗa lala amlelaga e lologena wo kiena ne Ntewa rui. ² Ana nalelagaena laṗas nae garu Yerusalem lala asitom manenea apisape nalelagaena taṗena lala naṗa pe ape le Yu re poli, la m̃ena monar ave ṗaviu vena ave sa le Yu lala, ana pogos naṗa Pita naga pavini ma Yerusalem la apisa nene kare naga piowa paṗisi. ³ Lala apisa pania, apisape “?Sanape naṗa ko opa osike omio yeririna kar lala naṗa pe ape ṗaviu re poli, naṗa ko okinana ke m̃ena ga omio la?”

⁴ Ana Pita naga pisi pan la, siar e kana purṗes nena, naga pisawal ruru suri punu ga pan la, naga sun pan la sanini, pisape ⁵ “Nanua sumo, nesike Soṗa, ana pogos tai nesum̃a nemlen. Nesum̃a nemlen sanene pano-o netopopog ga neteke narui,

ana nepisu suri tai sane pupia kanus tai, naṗa naga molue metava ma e peni pitomi tano, naṗa asu m̃a atarar ke mrapuna varoka, asu m̃a amligan malumun ga pitomi tano, naga pitomi tano lavisin inu. ⁶ In na nepisu ruru loyum̃a e kanus nene, ana nepisu sur mali lala na um̃a amio suri mali lala na yom̃arua, amio lom̃ara lala a nopi lala, amio manu lala, la asike loyum̃a ea. ⁷ Nesum̃a nepisuvisu ke sanene, ana nemloge pulgona yaru tai pisi pan inu, naga pisape ‘Pita, ko osum̃alu, oweṃar suri tai nene, okania.’ ⁸ Ana nepisape ‘!Peraga Suṗe, taṗatete ve sanene! Suri la ne sanene naṗa pe mesmesun re nena akan poli, a naṗa imimi le Yu lala memlonia, nesum̃a nemilon ruru silaga.’

⁹ “Ana nemloge pulgona naṗa pitomi metava e peni naga pisi sina pan inu, naga pisape ‘Suri naṗa inu Ntewa nepisa rui nesape naga mekiki ga, ko ve ovisa re si ovisave naga namname.’ ¹⁰ Nemloge visena na m̃alivin inu sanene yam telu ṗisi, ana kanus nene amio suri la naṗa asike ea aṗure si pa metava.

¹¹ “Ana e ruru nena ga e pogos nene, yeririna la telu apimi aporu e yum̃a naṗa imimi mesike ea, naṗa yaru nae garu Sisaria tai naga pitalia la telu nene apimi vena aure inu neva sina nemio la. ¹² Ana Ninuna Wa naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Ko na ve ositom re ovisave ve okekaran re naṗa ova omio la telu nene,’ ana inu nepa ga, a orueta taṗena la orai nena nini nae Soṗa la m̃ena ga apimi amio inu. Imimi mepano-o, meporu Sisaria, ana lala aṗure imimi mepa e yum̃a m̃ana ne yaru nene, Konilias.

¹³ “Ana mepa loyum̃a, naga sun pan imimi, pisayu sanape naṗa naga pisu navisi tai m̃alivinia sum̃alu nenaga se marana loyum̃a e m̃ana yum̃a, ana navisi nene pisi pania, pisa pisape ‘Ko oligan visena va garu Soṗa, vena yaru naṗani Saemon Pita

naga monar imi visu ko. ¹⁴ Yaru nene naga imi visawal lologena tai van amiu ana visena nene naga kilia tamalia ko amio na mratava mom̃a lala.’

¹⁵ “Ana pogos naṗa Konilias naga pisi ṗisi, inu towe re nepisi pan la, ana e ruru nena e pogos naṗa nesuṗa nesiari nepisi ga na wa, ana Ninuna Wa pitomi e la sa ga naṗa pitomi ṗesan e ita nanua sumo rui. ¹⁶ Nepisu suri nene, ana nesitom̃al visena kiena ne kieta Suṗe, naga pisa nanua sumo, pisape ‘Yoane naga kee amiu e wii, ana ve ve piavi re, ana amiu akus nakeena naṗa e Ninuna Wa.’ ¹⁷ Ana ita le Yu lala, naṗa ita temlelaga rui e kieta Suṗe Yesu Kristo, Ntewa naga mla kiena Ninuna pan ita, sane nalaena tai, ana pogos naṗa nepisu naṗa Ntewa mla m̃ena ga nalaena na sanene pan la naṗa pe ape le Yu re poli, ana suri nene kila merarava ruru pan inu naṗa sane nanagane, pe pe pon re naṗa nevisave yeririna la nene la taṗatete aimi loyumuṗa amio ita. !In na nepe ai nini naṗa vena nevisaluṗar Ntewa sanene, visae naga sinenan visave kila sanene van la?”

¹⁸ Ana pogos naṗa le Yerusalem la naṗani amloge visena kiena Pita, ana la pe apisa re si suri tai pan poli, ana la akekarania, amiyeluar Ntewa paṗisi, la apisa apisape “!Lelaga paṗisi naṗa ne! Nanagane ga ne ita tepisuluṗar rui naṗa Ntewa naga kekara m̃ena ga paṗisi pan la naṗa pe ape le Yu re poli, ana naga mla m̃ena ga pulmas pan la vena lala akilia avilopu la, a vena akilia atol malena lelaga e naga.”

Ṗegas nen li nalelagaena lala nae garu Antiok

¹⁹ Ana nanua sumo, pogos naṗa Sol lala aṗem̃ar Stipen naga mare rui, Sol la nene la akila kare ruru m̃ena ga nalelagaena taṗena lala

garu Yerusalem paṗisi, ṗisi na nalelagaena la nene la moki apuretetai apeve taaga. Laṗas aṗure manene laa apa perina apano-o atol lepas naṗa Ponisia, laṗas aṗure asuṗa akus waa lala apano atol purvanua naṗa Saepras, a laṗas apa laa ga waa, apa e kumali keviu tai, naṗa kiena kia Antiok. A pogos naṗa lala asike e yo la nene, la asuṗa amlologon ke Nalologena Wo nene, ana la asuṗa amlologo ke ga pan la naṗa ape le Yu ga sa naṗa lala. ²⁰ Ana siraunia, gar yo naṗa Antiok, nalelagaena taṗena lala naṗa amolue e lepas na Saerin a purvanua naṗa Saepras, lala apimi m̃ena ga, amlologo, ana la asuṗa apisasawal ke Nalologena Wo kiena ne kieta Suṗe Yesu pan m̃ena ga la nae Antiok naṗa la pe ape le Yu re poli. ²¹ Ana nam̃areraena kiena ne Ntewa sum̃a pimi keviu e la nene, a yeririna la moki naṗa amloge kiela visena lala, ana lala amlelaga e Yesu, la apilopu la apimi e naga.

²² Ana nalologena na suri nene pimi tol kiligana ne ṗegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem, sape visena kiena ne Ntewa pa tol pa li taṗena la rui la naṗa pe ape le Yu re poli, ana la apitetalia Panaṗas pa garu Antiok vena naga visuli sur la nene wa. ²³ Pogos naṗa Panaṗas naga poru e yo nene, naga pisu suri nene pe lelaga paṗisi, naṗa Ntewa naga pisa ruru malena kiena ne yeririna la nene keviu paṗisi, ana kila naga kekara keviu paṗisi ea, ṗisi na naga sukol visena lala pan la vena la atarar Suṗe m̃arera e losinela lala wetelu, e pogos naṗa po a pogos naṗa piowa. ²⁴ Panaṗas naga kila sanene komin naga pe yaru tanea tai, naṗa Ninuna Wa naga pule e naga, a naga piawa m̃arera e Ntewa, ana sanene, yeririna la moki apimi e Ntewa e pogos nene.

²⁵ Ana Panaṗas naga pisu sane

yum̃aena keviu garu Antiok, ana naga pisu sape popon va tol garo pupia pulkumali naŋa Tasas, vena kaleli Sol, vena were naga imi iila yum̃aena. ²⁶ Pogos naŋa naga m̃alia, ana pure naga la lua aŋasuŋe si apimi apa Antiok. La lua asike amio nalelagaena lala e yo nene, ana lala apian yaru la moki, amiyum̃ae m̃a sanene pano-o tol kas wetelu taaga. E kumali keviu nene Antiok, ana li taŋena lala la apisa kare towe la nalogena lala, lala apio la asape “La yeririna Kristo lala” pona “Kristin lala,” a nane la apisa ŋesan ke kia ne nanene narui.

²⁷⁻³⁰ Ana e pogos nene, nalelagaena laŋasia naŋa ape navisawalena, amolue Yerusalem apimi atol garu Antiok, ana la nene tai, kiena kia Akaŋas, naga suŋalu, pisi e nam̃areraena kiena ne Ninuna Wa, naga pisape “Ana ŋisi na ve ve viavi re, ana visokarena tai ve keviu imi tol yeririna make ga e purvanua punu ga e kieta lepasia.”

Ana pogos naŋa nalogena lala nae garu Antiok la amloge visena nene, la apisayuia, ana lala apranaria apisape ŋisi na monar la punu ga akoan kilavaru ya naŋa la akilia alavia, vena aligan vano van kiela wolai lala naŋa asike e lepa nae Yutea, vena iila la vena lala asum̃ate ruru pogos m̃arera nene. Ana lala akoan kilavaru la nene, ana lala amligan nalaena nene sike e limana ne Panaŋas amio Sol, vena lalua nene awar vano van nasumonena kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem.

A visena kiena ne navisawalena nene pe lelaga, komin naŋa sirau ana pupia pogos m̃arera tai tol yo la nene, sa ga naŋa naga pisawalia, ana nanene e pogos naŋa Klotias naga suŋa pe ŋarin suŋe ke garu Rom.

12

Yerkawa la aŋe li nalelagaena lala, akila kare la manene laa

11:27-30 Yum̃aena 21:10

¹ E pogos nene, naŋa lalua aŋar nalaena nene pimi garu Yerusalem, Parin Suŋe Erot suŋa m̃e kare ke ŋegas nen li nalelagaena laŋasia.

² Kiena yaru na mara laŋasia la apa atarar wenla Yoane nene, Semes, ana la aŋem̃ar naga e kiela playu na kilaen mara.

³ Ana yerkawa lala kiena ne le Yu lala la akekaran manene suri nene paŋisi, ana kila Parin Suŋe Erot naga kila ŋelaga nene pa laa sanene, ana naga pisa pa kiena yeririna la nene vena ava atarar m̃ena ga Pita. Naga kila nena ga nene e pogos na ŋaŋagena kiena le Yu lala, naŋa la akila Paŋagena Na Sitom̃alena Natamaliaena, amio m̃ena ga Paŋagena Na Kanen Tamŋa. ⁴ Erot suŋa sitom ke pisape visae pogos na ŋaŋagena nene war ro pae, yokorena naga were Pita va suŋalu se marana ne yeririna lala, vena la avis vania, a vena la avisa avisave naga monar mare.

Naga narui, yaru la nene apa atarar Pita, ana akoven naga pa e yum̃a na koaena, a la amligan ŋegas nen yeririna na mara la vari vena akirakiravan ruru naga, naŋa ŋegas la nene kiela yaru na kilaen mara la peve vari ea. ⁵ Ana pogos naŋa Pita sike loyumũa e yum̃a na koaena sanene, nalelagaena lala la amlen ke m̃arera silaga pa Ntewa vanon naga.

Navisi pimi ŋerelua Pita petan yum̃a na koaena

⁶ Pita pa suŋa e yum̃a na koaena pano-o, pa tol nena yemalo naŋa Erot naga suŋa sitom ke pisape e kolulagi, ŋisi na naga were Pita va suŋalu se marana ne yeririna lala vena la aliŋere naga. E yemalo nene, Pita naga momalio, m̃eke ga likan yaru na mara la lua nene, naŋa la apiar Pita panon lalua nene amio sen lua. A li na mara taŋena lalua, naŋa la m̃ena asum̃a apisuar ke mratava lala na yum̃a nakoena nene. ⁷ Ana verakorena ga, navisi kiena ne Ntewa tai naga suŋalu sike

loyum̃a e yo nene, a pupia yomer-arava nenaga e nařani pařisi. Ana navisi nene pa kululun purkaunena ne Pita, pio řegea, ana pisape “!Ovitařili, osuñalu vilaga!” Ana sen lua nene la ga amluřa petan limana ne Pita veraga, luoka ga mloloru pito sike e porotano. ⁸ Ana navisi nene pisape “Oviteran ruru kioñã kilika na kararen mopom̃a, oyen kioñã kulus nen lam̃a a mom̃a kulsoa, italua tevano.” Ana Pita kila sanene, ⁹ ana naga taveve navisi nene, lalua apano. E pogos nene, Pita pe kilia re pisape suri nene na lelaga poli, pona sanape, komin naga sitom ke pisape naga m̃eni ke ga nařa. ¹⁰ Ana lalua apa m̃a sane, lalua amiyuve mratava na sumo nařa yaru na mara sike ea, lalua apa m̃aga amiyuve m̃ena ga mratava nalua nařa yaru na mara sike ea, ana lalua apimi atol pulutava maro na keviu nařa mrapa na vaen vanua vetan yum̃a nakoena. Pupia pulutava nene la amiyum̃aen e pototo, ana pogos nařa lalua apimi lavisinia, pupia pulutava nene naga ga pietava, ana lalua ařaro apa vanua. Lalua amialoro la ga e mrapa apa sane, ana Pita milan ga, navisi nene mligan ke naga veraga, ana Pita naga ga taaga sike na.

¹¹ Ana e ke e pogos ga nene, Pita pisu kilale ya nařa navisi nene kila ke pania, ana naga pisape “!Aulai! !Lelaga kemua nařane! Nek-ilia narui, nařa nesape Ntewa naga mligan kiena navisi nene pimi vena vinaunlua inu vetan limana ne Erot, a vena tarlua inu vetan suri viowa la nařa le Israel lala la asuñã asitom ke asape akila van inu.” ¹² Pita pisu kilale suri nene narui, ana naga pa mesmas ga e yum̃a m̃ana ne anenane Son Mak, kiena kia Maria. E yum̃a ke ga nene narui, la moki nařa la asike pa e rui vena alen wo naga.

¹³ Ana Pita tol yum̃a nene, naga sigariga mratava, ana sira m̃ee nae yo nene tai, kiena kia Rota, naga pimin vena vietava. ¹⁴ Naga pe

pietava ruru re poli wa, ana naga mloge kilale pulgona ne Pita nařa pisi pania, ana naga kekara na kekara, naga mligan mratava nene m̃eke na, kiriri pa pisawal pan la, pisape “!Pita nařani! !Pita nane suñalu sike vanua e m̃ata pulutava rui!”

¹⁵ Ana la apisa pania apisape “!Ko na ve ovisi wowe re sanene!” Ana naga pisa ke sina ga pan la, pisape “!Peraga kemua rui! Nepisokanlae re poli, nepisa ke lelaga ne!”

Ana la apisa ke sina ga pania, apisape “!Peraga! Visae sanene, pona kana yermare ga nene yo?”

¹⁶ La asuñã apivis ke sanene, ana Pita sike vanua na wa, naga sigariga mratava suluen ga sike na pano-o, ana la apa apietavania. Pogos nařa la apietava, la apisu kilale Pita, ana la amilan manene pano-o pařisi. ¹⁷ Ana Pita sisi ga pan la, kuan limana pisape vena avarurula, ana naga sunyu pan la sanape nařa Ntewa naga řerelua naga petan yum̃a nakoena. Ana naga pisa pan la pisape “Popon nařa amiu ava avisawal suri nene va Semes nana-gane, amio m̃ena ga arueta tařena la nene.” A siraunia, Pita molue ke sina ga, pa tapolou e yo tařena tai.

¹⁸ Ana kolulagi, yaru na mara lala amiyuyuwawa pařisin nařa Pita pe mon re si e sen la nene poli, ana la amarau a amninue kare ga asape řisi na añã akila ya narui, la asuñã apiuviun tan la, asape “?Ana yaru pure sanape, añã naga pa sike pe narui?” ¹⁹ Ana visena pa tol řarin Suře Erot pisape Pita kovio, ana Erot mligan kiena yeririna lala apa akale pano-o, akale řele ga. Ana Erot pisi pa kiena yeririna la nařa la apisuar Pita, ana la nene tařatete si avisa suri tai vania, ana Erot pisape akoven plan la nene, la awe mom̃ar la amarmare.

Ana siraunia, Erot mligan si yo nařa Yutea, pito garove sike e pupia pulkumali keviu nařa Sisaria.

Suniena na marena kiena ne Parin Supe Erot

²⁰ Ana e pogos naŋa Erot naga m̃ene ke nalelagaena lala wa, ana naga sum̃a peveyu keviu m̃ena ga amio yeririna na pupia pulkumali lua nene Taea amio Saeton, pano pano-o kila yeririna na kumali keviu lua nene amarau paŋisi, naŋa asape visae veveyuena nene imi viowa ŋisi na yoko m̃arera van la vaŋisi. La nene asitom sanene komin naŋa la asum̃a amalin ke ga kinanena la naŋa la aŋar ga e porotano tai kiena ne Erot nene. Ana la amligan kiela yerkawa laŋasia vena la aimi akila mara wo amio Erot. Ana la nene apa ape erau wo amio yerkawa kiena ne Erot tai, naŋa naga kiena kia Plastas, vena naga kilia iila la a naga kilia kila mrapa naŋa la akilia avis amio Erot vena asu ruru sina e sum̃arena amio naga. ²¹ Ana Erot pisawal legiena tai pisape la akilia aimi avisu naga ea, ana e legiena nene la apimi. E pogos nene, Erot mien m̃ana pupia kulsota wo lala, sa naŋa naga pe pupia ŋarin supe, a naga totano e kiena pupia yo na totanoena, ana naga tom̃a mligan ke visena tai pan la. ²² Ana la nene amloge kiena visena nena, ana la sinelan asape akila kotalia yo pona am̃a sanape, ana la apioni manene pa metava, la apisa apisape “!Ee, nanene pe yeririna re na pisi nene poli, pona na nene na Ntewa ga nene yo, aulai!”

²³ Ana Erot mloge visena nene, ana kekarania, a naga ŋarwar m̃ena ga naŋa la apisape naga Ntewa, ana mesmesu e pogos nene, navisi kiena ne Ntewa tai pimi m̃e naga, komin naŋa naga pe pisaluŋar la re poli, pisape la monar ayeluar ga Ntewa, a la monar ve ayeluar re yaru. A pe piavi re poli, ana pulen ga kular viowa lala akaria akaroro sinena ana naga mare.

²⁴ A e pogos nene, pe suri koren ga naŋa yeririna la ne sane Erot nene la asum̃a akilali naŋa akila yum̃aena

kiena ne Ntewa vito tano, ana visena kiena ne Ntewa naga sum̃a kapuru kekei ke pa e yo punu ga, a sum̃a ŋar ke mras moki liu.

²⁵ Ana Panaŋas amio Sol, lalua amla nalaena naŋa li nalelagaena lala nae garu Antiok la akuan rui, amla pa nasumonena lala kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem, ŋisi ana lalua apitove, lalua aŋasuŋela sina ga apa Antiok, a e pogos nene, lalua aŋure Son Mak taveve la.

13

Amiyawa Panaŋas lalua Sol

¹ E ŋegas nen li nalelagaena lala garu Antiok naŋani, ana yeririna laŋasia la asum̃a naŋa ape li navisawalena lala, a laŋasia naŋa la ape li navianena lala. La nene ana laŋasia la kiela kia sanini: Panaŋas, a Simion Kuluyepe Malolo, a Lusias nae Saerin, a Manaen naga nanua sumo, naŋa namratava m̃ana Parin Supe Erot la akuslua naga pogos naŋa lalua Erot ape sisi ke ga wa, a amio la nene Sol naga m̃ena ga pe lala yaru tai. ² Ana pogos tai, la nene amio li nalelagaena taŋena lala, la amonsilu ga, ana asum̃a amlotun ke Ntewa, ana Ninuna Wa pisi pan la, pisape “Amiu akilalua Panaŋas amio Sol vetan amiu nanagane, ana amiu avisir plan lala lua naŋa akila yum̃aena tai naŋa in na sineun ne-sape lalua monar akila.”

³ Ana siraunia, lala amonsilu ke sina ga pogos tai vena alen, ana la apuarar ŋarina ne Panaŋas lalua Sol, ana amlenwo lalua, ŋisi na amila lalua apano vena akila yum̃aena kiena ne Ntewa.

Panaŋas lalua Sol aporu garo Saepras

⁴ Ana sa naŋa Ninuna Wa miila Panaŋas lalua Sol sanene, lalua amligan yo Antiok, ana lalua apitomi e pulkumali naŋa Selusia naŋa m̃eke garo losi, ana lalua amiyai e waa tai, apa aporu e purvanua naŋa Saepras.

⁵ E purvanua nene, ana lalua apa ura e kana pupia pulkumali nena naṣa Salamis, ana lalua apa e yum̃a lala nalotena kiena ne le Yu lala, ana lalua asum̃a apisawal ke visena kiena ne Ntewa. Ana e pogos nene, Son Mak naga sikol ke lalua nene na wa, ana naga sum̃a miila la ke e yum̃aena.

⁶ Ana la telu nene amiyal ke e purvanua nene, apitom atol kana luas taṣena, e kana pulkumali keviu taṣena tai naṣa Papos. Ana e yo nene, apisu yaru tai naṣa kilia kilaen m̃aki m̃eke e yo nene, naṣa naga pe Yu tai, kiena kia Payesu, ana apio m̃ena ga naga e visena kiena ne le Kris lala asape Elim̃as. Yaru nene naga sum̃a pisokan kar ga sape naga pe yaru navisawalena tai kiena ne Ntewa. ⁷ Ana yaru na kiliaen m̃aki nene, naga pe yerkaewa m̃ena ga tai e yum̃aena kiena ne ṣarin suṣe na purvanua nene, naṣa Sese Polos. Ana ṣarin suṣe nene, naga pe yaru tai naṣa naga kilia ruru suri po, ana naga pio Panaṣas lalua Sol sape aimi avisu naga, komin naṣa naga sinenan sape loge visena kiena ne Ntewa tan la. ⁸ Ana pogos naṣa lalua apimi, ana yaru na kiliaen m̃aki nini naga kawe kiela visena, taṣali naṣa visaluṣar la, a taṣali naṣa kila kare sitomena kiena ne ṣarin suṣe nene naṣa naga taṣatete kus lelagaena e Yesu. ⁹ Ana Sol, naṣa naga asum̃a apisa m̃ena ga kiena kia asape Pol, naga pimi pulemamaga e Ninuna Wa, ana kiena natamariena m̃arera nene miyur yaru na kiliaen m̃aki nene, ¹⁰ ana pisi pania, sape “!Ko na ope narina Yermare ruru nena ga napo! Suri punu ga naṣa po, ana ko pe sinom̃an li re nena ga, ana ko na opulen ga visokanena a ṣelaga piowa ga lala. Visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana ko na osum̃a opilon la silaga apimi ape visokanena ke sina ga. ¹¹ Nanagane ga ne, yoko ovisu limana ne Ntewa imi tol ko ruru nena ga. Nanagane

yoko kilamaram̃a imi ve kilamara ṣala, ṣisi na ko otaṣatete ga ovisu legiena ve piavi li m̃a ga.”

Ana veraga ga, ana yaru nakiliaena m̃aki naṣani naga pisu sa naṣa m̃au tai na yom̃arua naṣa malolo manenea pimi kalwo kilamara, ana naga mom̃a mial wowe ga sanene narui naṣa taṣali sape lual re yaru tai naṣa tarar limana ana were vano. ¹² Ana pogos naṣa ṣarin suṣe naga pisu suri la nene, ana naga mlelaga e visena kiena ne Ntewa narui, ana pogos naṣa Panaṣas amio Pol apian naga e visena wa la nene, ana naga milan manene paṣisi, pisu po na po.

Pol lalua Panaṣas apa si Antiok taṣena, e yo lepas naṣa Pisitia

¹³ Ana Pol la amligan yo Papos, ana akome waa apitove, ana apa ura e yo lepas naṣani Pampilia, ana la amiyal apano atol pulkumali keviu nene Peka. Ana e yo nene, ana Son Mak naga mligan la, naga pe taveve la re si poli, ana naga ṣasuṣe sina pa Yerusalem.

¹⁴ Ana Pol lalua Panaṣas, lalua amligan yo Peka, ana amiyal apa re laa sane apano aporu e yo lepas naṣa Pisitia, apa atol m̃ena ga pulkumali keviu tai naṣa kien kia m̃ena ga Antiok. La asum̃a e yo nene, ana e Legiena Wa, ana apa loyum̃a e yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, ana atotano amio yeririna lala. ¹⁵ Ana li nasumonena lala la akila lotuena, pano tol pogos naṣa apuloyu Visena Wa, ana apuloyu nawuloena tai e navisaluaena kiena Mosis, a tai e tusi kiena navisawalena lala. Ana pogos naṣa nawuloena la nene ṣisi narui, ana li nasumonena lala apiun tai Pol lalua Panaṣas, la asape “Wenlamimi lala, visae amiu lua amlarar ke visena tai naṣa kilia iila malena kiena ne yeririna lala, ana imimi sinemimin mesape amlua avisa van imimi.”

¹⁶ Ana Pol sum̃alu, ana koan limana, naṣa sape ava ruru la ana ayagogon naga, ana naga pisi pan la,

pisape “Poga ga, ana in na sineun nesape nevisa ve sanini, amiu le Yu lala, amio li taḗena la naḗa amiu m̃ena ga asum̃a amlelaga ke e kiamimi Ntewa, ana amiu punu ga ayagogon ruru kiau visena nini. ¹⁷ Kieta Ntewa nene, naga ke narui naḗa naga pisir plan kieta li marua la nanua sumo, a naga ga naḗa kila la apimi ape moki paḗisi e pogos naḗa amiyum̃ae korena ke ga garu Isip, a naga ga ke sina ga naḗa ḗere plan la e pogos m̃arera nene, e kiena nam̃areraena keviu. ¹⁸ Ana naga sumon la amolue apa e yokorena, ana amiyal m̃a e yo nene pa tol kas lualima yam vari, ana yam moki naḗa e pogos nene ana apilopu m̃asila pan Ntewa, ana naga pe mligan la re nena poli. ¹⁹ Ana pogos naḗa la apimi atol purvanua nene Kenan, naḗa Ntewa pisaar pisape tam̃an van la, ana naga m̃ene plan lus la olua kiena ne li taḗena la naḗa apimi asike e yo nene rui, ana siraunia ana mla porotano nene pan repita lala, la ape ḗarunia, ana lala apa asu wawa asike ea. ²⁰ Siar e pogos naḗa apa garu Isip sumo, ana pimi m̃a pano-o tol pogos naḗa aḗasuḗe la sina apa loyum̃a e kiela purvanua, tol kas pe suri tai sane ponotia vari lualima yam lima.

“Ana e pogos naḗa asu wawa asike e kiela porotano sanene, ana Ntewa pisir plan kiela suḗe lala, naḗa asumon la a aliḗere la, ana suḗe la nene la amiyum̃ae m̃a sanene pano-o tol lala yaru maro nini, Navisawalena Samiuel. ²¹ Ana la apisawal asape la pe sinelan re si suḗe la ne sanene poli, ana la apisa pa Samiuel asape naga lual re yaru tai naḗa naga kilia ve kiela ḗarin suḗe keviu. Ana Ntewa kilologia Sol, narina ne Kis, pan la, naḗa naga pe lus kiena Pensiman, ana Sol naga pimi pe kiela ḗarin suḗe keviu nasumo, ana naga pisuar la pano-o tol kas lualima yam vari. ²² Siraunia, ana

Ntewa kilalua sina Sol, ana mligan Tepet kus lelana, ana Ntewa naga kekarman manene Tepet paḗisi, naga pisayu sape ‘E Tepet nini, narina Sese, ana nepisu nesape netol yaru tai naḗa kiena ḗelaga torokin ruru nena ga kiau sitomena, ana nekilia nesape naga ḗisi na naga yum̃ae ga va sa naḗa in na sineunia.’ ²³ Ana Ntewa pisaar pan repita la nanua sumo sumo laa rui, sape ḗisi na naga werelua lus tai kiena ne yermarua Tepet nene, ana ligan naga van ita le Yu lala, ve kieta Natamaliaena, ana suri nene Ntewa kila pa e yaru naḗa Yesu rui.

²⁴ “Sumonia, pogos naḗa Yesu nene pe pimi re poli wa, ana Yoane Nakeena sum̃a mlolog ke pan ita, sape ‘Amiu monar avilopu amiu, ana amiu monar ava e nakeena.’ ²⁵ Ana pogos naḗa Yoane nene lavis ga kila punu yum̃aena la naḗa Ntewa mla pan narui, ana naga sum̃a piun ke tan yeririna lala, pisape “?Amiu am̃ape in na nepe Navisaarena? Inu nevisa van amiu, in na pe nepe yaru re nena naḗa amiu asum̃a asum̃ate ke poli, peraga. Ana siraun inu, ana naga sum̃a pimi ke ne, a naga po naḗa po, a naga pe yaru wa manene laa, ana in na nepisu sane inu pe nemesmesu re naḗa neve yaru na kiena yum̃aena ga poli, inu pe netorokin re neva lavisi puna poli naḗa nowar plan kiena kulus nen lana.’”

Pol pisape yerkawa kiena ne le Yu lala, la ke naḗa aḗem̃ar Yesu narui

²⁶ Ana Pol pisa pan la, pisape “Wolai lala, amiu laḗas naḗa ape le Yu ruru lala, naḗa am̃alivi e lus kiena Epraam, a amiu laḗas naḗa ape li taḗena lala, ana amlelaga ke e kiamimi Ntewa imimi le Yu lala, ana sineun nesape monar avisu kilalea avisave ita ke narui naḗa Ntewa mla visena na natamaliaena pan ita rui, kila nesum̃a neḗar ke pimi pan amiu ne. ²⁷ Lala nae Yerusalem

amio kiela yerkawa lala, la pe apisu kilale re nena Yesu poli e pogos naña naga pimi, a pe apisu kilale re asape naga pe Natamaliaena poli naña li navisawalena la apisayu e Visena Wa la naña apuloyu silaga e Legiena Wa lala. Sanene, ana pe apisu kilale re poli, naña la akila visena kiena ne navisawalena la moki apimi ape lelaga, komin naña la ke nene narui la amlipere kiela Navisaarena nene asape naga monar mare. ²⁸ La pe añal re nena suri tai poli naña torokin naga mare vanonia, ana la añareran pa Paelat vena naga monar tamñan visave la akilia aweñaria. ²⁹ Ana la akila piowa ga pania taveve ga ya naña li navisawalena lala apisawal nanua sumo la rui naña asape p̃isi na yeririna la akila vana, vano vano aweñar naga e laki torovia, ana siraunia la akus tasnena pano, amligan m̃eke e puluve. ³⁰ Ana Ntewa tamalia ke sina ga naga petan marena, ³¹ ana e legiena lañasia, moki li m̃a ga, ana naga sum̃a m̃alm̃alivin kiena yeririna lala naña sumo lala asu amio naga garu Kalele, a naña ataveve naga apami metava ma Yerusalem. Ana la naña apisu Yesu sa nene rui, nanagane la ke nene narui la asuñia apisasawal ke pan yeririna lala asape naga mali sina petan marena.

³² “Ana nanagane, e yo nini, imimi lua mepimi pun amiu naña memla Lologena Wo nene pimi pan amiu. Imimi lua mepisawal pan amiu, mesape suri wo la naña Ntewa pisaar pan repita la na sumo, pisape p̃isi na kila van kiena yeririna lala, ³³ ana nanagane suri la nene apimi ape lelaga rui e ita narin mapila lala, a e ita li tañena m̃ena ga la naña temlelaga e naga. Ana ita tetol suri wo nene e ga e kieta pogos nini, naña Ntewa mligan Yesu pimi tano e yomarava nini, ana tamalia ke sina ga naga petan marena.

“E Visena Wa, Yauena marana lua naga pisayu suri nene, naña sape *‘Kiau sisi, nepisu sane p̃ane ko opimi ope ñaruu,*

a nepimi nepe arimom̃a kemua lelaga.’ **Yauena 2:7**

³⁴ Ana e lepas naña Ntewa kila Yesu mali sina e marena, naña naga tañatete va sina ga e puluñili pogos tañena, e lepas nene ana visena lua na Visena Wa la apisa rui. E visena tai, ana Ntewa pisa sanini, pisape *‘Navisa ruruena wa la nini naña in na nepisaar pan Tepet sumo rui, la asuñalu m̃arera asike ga wa, ana nanagane nela van amiu narui,’*

Ais 55:3

³⁵ ana visena na lua na lepas nene, sike sina ga e Yauena tai, naña yaru naña siria pisi pa Ntewa, pisape *‘Pisi na ko na tañatete okilia otam̃an kiom̃a yaru wa visu marena, pona tasnena menun pogos tai.’*

Yauena 16:10

³⁶ “Ana visena la nini pe apisa re yermarua Tepet nanua sumo poli, komin naña siraun naña naga kila yum̃aena kiena ne Ntewa pan kiena yeririna la pano pano-o, naga mare ga, ana asin naga m̃eke amio repina lala, ana tasnena mon m̃a pano menun. ³⁷ Ana visena la nini apisayu ga Yesu nini, apisayu naña naga tasnena pe pa piowa re sanene poli, naga Ntewa pisirlua sina ga naga mali sina.”

Pol sape naviewoena naga m̃eke ga e Yesu

³⁸ Ana Pol sape “Wolai lala, visae sanene, inu sineun nesape monar akilia ruru suri nene, sape e ga e Yesu nene, ana Ntewa sum̃a kila pan ita lua sape naga piewo punu kieta mlamulena piowa lala. ³⁹ Navisaluaena kiena ne Mosis tañatete were plan ita lua vetan kieta p̃elaga na mlamulena viowa lala, ana ko ai, naña visae olelaga m̃arera e Yesu, ana p̃isi na naga war plan kiom̃a p̃elaga na mlamulena

viowa nene vetan ko. ⁴⁰ Sanene, ana monar avisuar ruru amiu, komin naṗa visae peraga, ana ṗisi na amiu ve sa naṗa visena tai kiena ne navisawalena lala, ⁴¹ naṗa naga pisa pisape

‘!Amiu apisu ke ne! Amiu asuṃa apitalia kare suri wa lala, ana nanagane ga ne ana yoko avisu kilale ga na wa, siraunia amare.

Komin naṗa in na nesuṃa nekila ke yum̃aena tai likan amiu e pogos naṗa amal ke ga wa, ana asuṃa apisavan ruru merarava pan amiu, ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli.’ ” Aṗa 1:5

Yeririna nae Antiok lala akekaran visena nene kiena ne Pol

⁴² Ana Pol pisi pan la ṗisi, ana la apa vanua, ana yeririna la apimi apiun ṃareran tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape e Legiena Wa naṗa pimi ke ne, ana ṗisi na amlua awasuṗe amiu si aimi, ana avian imimi re laa ga wa e suri la nene.”

⁴³ Ana pogos naṗa Pol lalua Panaṗas apano, ana le Yu la moki amio ṃena ga yeririna taṗena la naṗa apimi sa ga ape le Yu la rui, apimi amiyaloro ataveve lalua apano naṗa asape asun re laa sane wa. Ana nalologena lua nene apisi amio la, ana apisa pan la asape la monar awasine manene laa Ntewa sane wa, a lala monar ataṗali naṗa ava re laa loyumuṃa e kiena lemamiēna.

⁴⁴ Ana sa naṗa la apisa pa Pol amio Panaṗas rui, e Legiena Wa taṗena naṗa sirau pimi, ana pulen ga le Yu lala, a pulen ṃena ga yeririna taṗena lala e pulkumali nene apimi sina lele taaga, naṗa asape ayagogon Pol lologon Visena Wa kiena ne Ntewa. ⁴⁵ Ana pogos naṗa yerikawa kiena ne le Yu lala apisu yeririna moki taṗena la nene, ana apielue narui, ana la asuṃa apisa kare Pol, asuṃa apisa pan yeririna

lala asape naga suṃa pisokan ke ga nene. ⁴⁶ Ana Pol amio Panaṗas lalua pe sinela kurkur re poli, ana lalua asuṃa apisi molmolue ga narui, a lalua kiela visena pa ṃarera laa narui, a la apisa pan le Yu la nene, asape “Imimi mepisu mesape popon naṗa Visena Wa kiena ne Ntewa naṗa imimi mesuṃa mepisawal ke pan amiu, naga imi tol ṗesan amiu le Yu la sumo, sumon naṗa tol yeririna taṗena lala. Ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli, asuṃa akuwan plan kare ga pano, sa ga naṗa amiu ataṗatete si akilia atol malena naṗa ve uro re narui. Ana poga ga, teke ga e amiu, ana sanene ṗisi na imimi meva ga melologon va la naṗa pe ape le Yu re la po la rui.

⁴⁷ Komin naṗa Visena Wa tai pisa rui naṗa imimi monar mekila sanene, naṗa Ntewa naga pisa, pisape

‘In na nepisirlua ko vena ovivaga sane kapi tai, vena tegoli la naṗa pe amlelaga re e inu poli wa.

Pisi na ko okus kiau natamaliaena va tol yo punu ga e yomarava.’ ” Ais 49:6

⁴⁸ Ana pogos naṗa lala naṗa pe ape Yu re poli amloge visena nene, ana amloge po manene laa ea, la apisape “!Suwala, visena kiena ne Ntewa nene naga po naṗa po, imimi sinemimin paṗisi wa!” ana lala naṗa lala laṗas naṗa Ntewa pisaar la sape ṗisi na la atol malena naṗa ve uro re, la ke nene narui naṗa amlelaga e Yesu e pogos nene. ⁴⁹ Ana siar e pogos nene, ana visena kiena ne Suṗe suṃa mlenlelein pa ṗar make yo e lepas nene.

Le Yu la sinela kar Pol amio Panaṗas

⁵⁰ Ana le Yu la naṗa apielue apa apisu sira kawa lala na kiela yum̃a na leniena amio li nasumonena lala na pulkumali, ana apis pan la akila kare kiela sitomena lala, pano pano-o yerikawa la nene amiila yeririna

la apa am̃enelua Pol lalua Panaņas petan kiela yo. ⁵¹ Ana pogos naņa lalua asum̃a apa ke narui, ana lalua akila kile tai pan la ne na pulkumali nene, lalua am̃evan puluyavi na mrapa naņa sike e lolala lalua.

Ana lalua apetan yo Antiok, lalua apa atol pulkumali naņa Ikoniam, ⁵² ana nalogena viu la naņa asike garu Antiok, la sinela kekara ke-viu, a Ninuna Wa pimi pulemamaga ruru nenaga e la.

14

Pol lalua Panaņas, lalua amlologo e yo naņa Ikoniam

¹ Ana e kumali naņa Ikoniam, suri punu ga am̃alm̃alivi sa ga naņa Antiok narui. Lala aporu e yo nene, ana siraunia Pol lalua Panaņas, lalua apa loyum̃a e yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, ana lalua amlologo. Lalua amlologo amio nam̃areraena kiena ne Ntewa, ana yeririna la moki naņa asike e yo nene, lala amlelaga e Nalologena Wo nene, naņa lala p̃asia ape le Yu, a lala laņas ape le Kris. ² Ana le Yu taņena lala naņa asum̃a ga, lala pe sinelan re naņa alelaga poli, ana siraunia la nene apano akilayon naņa avilonkare sitomena kiena ne yeririna taņena lala naņa pe ape le Yu re poli, la akila sinela la pimi kari la naņa amlelaga mare ga na wa. ³ Suri ne nanene narui kila Pol amio Panaņas, lalua asike e yo nene yam piavi la sane, vena akilali naņa aiila nalelagaena lala. Ana pogos naņa lalua asike amio la sanene, ana pe amaraun re la naņa sinela kar la ke poli, ana la asum̃a amlologon Suņe Yesu pan la, a apisayu kiena pupia lemamiena pan yeririna lala. Ana Suņe naga kila yeririna lala apisu kilale naņa kiela visena lala ape lelaga, komin naga tam̃an pan lalua vena akila kile ve moki e yo nene a suri nailanena lala.

⁴ Ana yeririna lala na kumali nene la amliņere la e p̃egas lua narui,

naņa laņas akekaran le Yu lala, ana laņas akekaran nalologena lua naņani. ⁵ Lepas lua nene lalua asu m̃a apepeyun la sanene, pano-o ana le Yu lala amio li taņena lala naņa pe sinelan re si li nalelagaena la poli, amio m̃ena kiela yerkawa laņasia, la ke naņa apisa ruru narui vena la asu nalologena la nene a akove moņar la amare.

⁶⁻⁷ Ana nalologena lua naņani lalua amloge suri nene, ana apisu sane popon naņa aure vetan yo nene, vena ava atapolou e yo tai. Sanene, lalua asum̃alu petan yo nene, apa e lepas taņena naņa Likonia, ana lalua apa amlologon Nalologena Wo e lepas nene, amio kana pulkumali ne luwoka, naņa lalua kiela kia sanini, Listra amio Tepe.

Pol lalua Panaņas lalua amlologo garu Listra

⁸⁻⁹ Ana e narin pulkumali nene naņa Listra, pogos tai ana Pol naga sum̃a mlologo ke pan yeririna lala, ana yaru tai pe laulu naga toņa tano, ana naga toņa miyagogon Pol. Yaru nene, siar e pogos naņa naga paeme, naga pe mial re pogos tai poli, komin naņa naga lana luwoka ga pulu.

Ana Pol pisu naņa yaru nene sum̃a miyagogon ruru ke naga, a naga mlogeluņar naņa sane yaru naņa pe laulu ne naga sum̃a mlelaga e Yesu sape yoko naga kilia kila ruru lana luwoka. Ana Pol pisu manenea, ¹⁰ pio naga, pisape “!Laulu, ko oula ova metava, osuņalun laņa luoka!” Ana yaru nene mloge Pol pisi pan sanene narui, ana naga pula pa metava veraga, ana naga sum̃a mial ke amio lana luwoka naņa apimi am̃arera ruru narui.

¹¹ Ana pogos naņa yeririna lala apisu suri nene naņa Pol kila e laulu nene, la asum̃a apiovion e kiela visena, apisape “!Ake! !Ki-eta ntewa lala akus maran yeririna, apitom tano pun ita sa ga yaru narui!” ¹² Ana la asikia Panaņas,

apio naga asape Susu, naṗa naga pe kia kiena ne ṗarina suṗe kiena ne kiela ntewa lala, a amligan kia kiena ne Pol, la apio naga asape Emis, naṗa naga pe kia kiena ne yaru nawaren visena kiena ne kiela ntewa lala, komin apisu naṗa Pol naga suṗa pisi manene laa sane taulu Panaṗas.

¹³ Ana vanua e mralaea na kumali nene, yuṗa wa tai ṗana ne kiela ntewa nene, Susu, naga mon ṗa ga, amio kana yaru wa nena, ana yaru wa nene naga sitom sape kila ruru naṗa vena yeririna lala monar akila kuṗaṗaena van Pol amio Panaṗas, naṗa la asitom asape yaru lua nene lala ape kiela ntewa. Ana yaru wa nene kila la apitaṗilin naṗa apanon aṗure puluk lala apimi, ana apaia la e meme, vena awe moṗar la e kove na yuṗa wa nene narui.

¹⁴ Ana Panaṗas amio Pol, lalua pe akilia re kiela visena poli, naṗa la asuṗa apisayu ke suri la nene, ana pogos naṗa lalua amloge ya naṗa asuṗa asitom ke naṗa asape akila, lalua amloge piowa paṗisi wa. Nalologena lua naṗani, lalua pe akekan re nena naṗa yeririna la nene sinelan asape alotun lalua poli, kila sanene lalua apitolwowa ṗala kulsota lala, ana lalua akiriri apano asuṗalu asike likan yeririna la nene, apionia, apisape ¹⁵ “! Avisaluṗar la, avisaluṗar la! !Ve akila re ve sanene van imimi! !Imimi lua mepe yaru ga sa naṗa amiu, pe mepe ntewa re poli! Mepimi ga memio Nalologena Wo, mepimin naṗa mevisawal van amiu monar aligan kiamiu ṗelaga marua la ne sanene sike na, amiu ve alen re si va kamiu ntewa moki la naṗa amarmare ga ne. Mepimin mesape mevisawal van amiu naṗa Ntewa mali taaga ga naṗa sike na, a mesitom mesape mevilon amiu vania, naṗa naga ga naga sii sinapane, amio porotano, amio sive, a naga sii suri la punu ga naṗa asike e yo punu ga e yomarava nini. ¹⁶ E kas kiena ne

teras la moki naṗa aṗaro apa rui, Ntewa naga taṗan naṗa yeririna lala na yomarava, sane amiu, la asuṗa amiyaloro ataveve ṗelaga la naṗa peve taṗena lala, a la pe akilia re naga poli, ana akila lotena sa ga naṗa la asitom apisape mesmesun naṗa akila. ¹⁷ Nepisu naṗa amiu akila sanene komin naṗa amiu pe akilia punu re naga po, ana e lepas naṗa puna, naga pe tapoloun punu re naga pan amiu poli, komin naṗa pogos punu ga naga suṗa kilologia naga ve torokaki ga pan amiu pisape naga pe lelaga, a naṗa kiena ṗelaga e amiu na po paṗisi. Naga ke narui naṗa naga suṗa kila ke kiena yua mloloru pitomi e yo yau, a naga ke narui naṗa naga suṗa kila ke suri punu ga akapuru e kamiu lokove la ne, lala aṗar kala kinas lala e kana pogos ruru nena napo. Naga ke narui naṗa naga suṗa kila amiu akekara a amiu amloge po keviu e kinanena wo la naṗa amiu asuṗa aṗar ke e kamiu lokove la nene.”

¹⁸ Pol amio Panaṗas lalua apisa visena la ne sanene ṗisi, ana lavis ga naṗa taṗatete akilia avisaluṗar yeririna la nene naṗa lala sinelan manene naṗa akila lotena van lalua nene pona akila kuṗaṗaena van la. Ana siraun naṗa la amloge visena kiena ne lalua nene, ana la pe akila re si poli.

¹⁹ Ana siraunia, le Yu laṗasia naṗa aṗene Pol amio Panaṗas rui garu Antiok a e yo naṗa Ikoniam, ana nanagane la nene apimi aṗalivi ke sina ga narui e yo Listra nene. Ana la asuṗa asun pan le Listra lala, pano-o aṗure plan ke sina ga kiela sitomena lala pa pe taṗena ke sina ga, ana siraunia, ana lala apanon Pol, ana la akove naga pano-o apisu amape naga mare rui. Ana lala aṗurelua tasnena petan pulkumali pa vanua, akoan kare ga naga mon ṗa ga sa ga ne, ana la aṗasuṗe sina apano. ²⁰ Ana nalogena laṗasia apimi amligan ruru Pol, ana la

asum̃a amio naga, ana siraunia, naga tavilo sina, ana naga pa sina um̃a amio la. Ana kolulagi, naga amio Panañas, lalua amiyal, lalua apa e narin pulkumali taņena nene naņa Tepe.

Pol amio Panañas, lalua apa sina, aņasuņe sina ga apa akome yo la nene

²¹ Ana garu Tepe, Pol amio Panañas, lalua amlologo, ana e yo nene la aņere yeririna moki apimi amlelaga, apimi ape nalogena lala kiena ne Yesu. Ana siraunia, ana lalua amolue ke sina ga e yo naņa Tepe, la asiar apa sina, ana lala ataveve m̃a ke sina ga mrapa naņa la akom ea apimi. Sanene, la aņasuņe ke sina ga apa garu Listra, sirau, Ikoniam, yokorena apano aporu garu Antiok nae Pisitia. ²² Ana e yo make la nene, la apian ke sina ga nalelagaena lala, ana amla visena wo la pan la vena iila la, a la apisape “Pe suri korena naņa pona ita tekilia tetol pogos m̃arera lala, pona yeririna la ve moki akawe ita, ana naņa ita teva loyum̃a e navesuņenena kiena ne Ntewa naga monar ve sa ga nene narui. Visae sanene, amiu ve amalumu re, ve aursu amiu re sina, ana asum̃alu asuwawa m̃arera e Kristo pogos punu ga.” La apisa visena la ne sanene, kila nalelagaena lala la apuarar naviawaena m̃arera. ²³ Ana e kumali la nene punu ga, la apu p̃arina ne yeririna la p̃asia vena ave nasumonena la e p̃egas na nalelagaena la veve taaga, ana lalua amonsilu ga vena alenwo la. Ana amligan la asike e limana ne Suņe, naņa lalua amlelaga asape yoko naga iila la silaga.

²⁴ Ana la aņasuņela sanene, ana la aņaro e lepas na yo Pisitia, p̃isi na apimi e lepas na yo Pampilia. ²⁵ E lepas nene, la amlologo e kumali naņa Peka, siraunia la apito garo Atalia, garo losi, ²⁶ ana la akus waa, aņasuņela si apa aporu garu Antiok,

nanene e yo naņa Seria. Nanene kumali keviu naņa sumo rui, la amlenwo Pol lalua Panañas, apisape vena lemamiēna amio navisuarena wo kiena ne Ntewa naga sike amio lalua, ana la amligan plan lalua vena ala Lologena Wo avano. Ana nanagane narui, lalua akila make nena ga pupia yum̃aena nene p̃isi, ana apimi si rui. ²⁷ Ana lalua apio nalelagaena lala vena la punu ga aimi lele taaga, ana lalua apisawal yum̃aena la pan la naņa Ntewa miyum̃aen pan lalua, a lalua apisayu ruru pan la sanape naņa Ntewa naga pietava pan la naņa pe ape le Yu re poli, pisape la m̃ena ga akilia alelaga, a la akilia aviran la lele taaga e kiena nasuņenena.

²⁸ Ana lalua asu m̃ena tol kupario lua pona telu suri tai sanene amio nalelagaena lala garu Antiok.

15

?Li nalelagaena viu lala la monar ataveve navisaluaena kiena ne Mosis pona peraga?

¹ Ana pogos naņa Pol amio Panañas lalua asike garu Antiok wa, li nalelagaena laņasia na lepas nae Yutea, naņa la ape le Yu, la apitomi garo e yo nene. A pogos naņa la amlologo pa li nalelagaena taņena lala nae Antiok, la apisawal kiela navianena tai, asape “Visae amiu li nalelagaena laņasia, la pe ape p̃aviu re poli taveve ya naņa navisaluaena kiena ne Mosis pisa, p̃isi na Ntewa naga taņatete tamalia la.”

² Ana Pol amio Panañas, lalua pe akekan re nenaga visena nene poli, komin naņa la akilia asape Lologena Wo kiena ne Suņe naga pe pisa re sanene poli, ana la apisi m̃arera pan la nene, la apepeyu amio la nene yam piavi laa sane, vena akilali naņa avisaluņar la vena ve avian woweņ re si yaru la sanene.

Ana li nalelagaena lala nae Antiok, la asitom manene laa visena la nene narui, ana peraga, la apisu sane

popon manene naṗa la avitetalia Pol amio Panaṗas amio m̃ena ga laṗasia, la apa ma meta Yerusalem vena ava avisu li nalologena lala amio nasumonena lala, vena alogeli naṗa sane yerkaawa la nene la asitom ke sanape e lepas na suri naṗa la apepeyu vanonia.

³ Naga narui, li nalelagaena lala apitetalia la apitove, apitove akome lepas la ne sane Ponisia, ṗisi na apa Samaria, a e pulkumali punu ga naṗa la apa akom ea, la asuṃa apiora amio li nalelagaena lala, a asuṃa asun amio la apisayu sanape naṗa apa atelivi e la naṗa la pe ape le Yu re poli, a apisawal Lologena Wo pan la, a sanape naṗa la moki apilon la apimi e Ntewa rui. A kiela navisawalena la nene la akila li nalelagaena lala la amloge po paṗisi, amieluar Ntewa vanonia.

⁴ La akila liluen sanene pano pano-o, apito atol garo Yerusalem, ana la apa apisu ṗegas nen li nalelagaena lala, amio nalologena lala a nasumonena na suṃare lala, ana la nene la akekaran naṗa apisu Pol amio Panaṗas lala, ana la apisa visena na worworen pan la. Sanene, Pol amio Panaṗas lalua apisawal m̃ena ga e la naṗa garu Yerusalem, apisape sanape naṗa Ntewa naga kila yum̃aena moki rui pa lalua naṗa lalua apa atol la naṗa la pe ape le Yu re poli, ana amlogon pan la, apisape visae la alelaga ga e Kristo, ṗisi na Ntewa naga tamalia la.

⁵ Ana pogos naṗa lalua apisawal suri la nene sanene, li nalelagaena laṗasia naṗa ape le Yu, naṗa ape Varasi, la asuṃalu la apisawal ke sina ga kiela navianena nene, apisape “Popon visae la naṗa la pe ape le Yu re poli, visae la sinelan asape alelaga e Kristo, ana la monar ave ṗaviu m̃ena ga, a la monar ataveve m̃ena ga visena taṗena lala na navisaluaena kiena ne Mosis, ana visae ataveve kieta ṗelaga ita le Yu la

sanene, naga nene ana ṗisi na ita tekilia tevisa tevisave ṗisi na Ntewa naga kekaran la.”

Pupia viorena garu Yerusalem

⁶ Ana la asuṃa apisayu manene laa suri nene, kila sanene li nalologena lala amio nasumonena lala la apisa apisape monar akila viorena tai vena avisayuia. ⁷ Ana e viorena nene, la apisi manene pano pano-o kila Pita suṃalu, pisi pan la, pisape “Wolai lala, amiu akilia ṗisi rui, nanua na Ntewa naga mligan inu vena in na nevaṗesan nelogon Lologena Wo va la naṗa pe ape le Yu re poli, ana nanagane ita tesuṃa temloge ke naṗa la moki asuṃa amlelaga ke e Kristo rui. ⁸⁻⁹ Ntewa naga kila sanene, komin naṗa naga pe mliṗere re la nene petan ita poli, ana naga pisu ke losinela lala maran taaga ga sa naṗa naga kilia ruru ya naṗa sike e losineta. Naga kila merarava pan ita sa naṗa naga kekaran vena la akilia alelaga ke e mrapa m̃a nenaga naṗa ita tesuṃa temlelaga ke ea, naṗa naga mla Ninuna Wa pan la, a naga kevan ke m̃ena ga losinela lala mekiki, komin naṗa la aṗasine naga, sa ke ga ita. ¹⁰ Ntewa naga kila po manene laa pan la rui, ana nanagane, ita laṗasia la sinelan asape akila ke sina ga m̃arera van la. Visae ita sinetan tesape tom̃areran la nene vena la awar suri urmi lala na kieta navisaluaena e m̃asila, sa naṗa la asuṃa apisa ke ne, sanene na piowa ne, ita tekilawo ke sina ga Ntewa ne. Repita lala la apisu sane navisaluaena nene naga m̃arera paṗisi wa, a ita m̃ena ga tepisu sane taṗatete yaru tai kilia logear kana visena ne la punu ga. ¹¹ Ana la amlelaga, a ita m̃ena ga temlelaga temio la, tesape ita punu ga towasine ga Suṗe Yesu, a tetol malena e naga, pimi kom ga e kiena lemamiena.”

¹² Ana la naṗa e viorena la pe apisi re si po laa rui, ana la asu

puru, ana amla pogos na visena tai pa Pol amio Panaņas, la sinelan asape aloge re si kile lala amio suri na ilanen lala naņa lalua akila e naņareraena kiena ne Ntewa pa la naņa pe ape le Yu re poli, pogos naņa lalua apa atelivi pula.

Semes sikol kiela visena lala

¹³ Ana pogos naņa lalua asunyu suri la nene þisi, Semes nene, naņa naga pe kiela yerkawa tai garu Yerusalem, naga sum̃alu sikol visena pa yeririna lala, pisape “Wolai lala, sineun nesape ayagogon inu sumo wa. ¹⁴ Ita temloge ga þisi na wa naņa Saemon nene, naņa Pita, naga pi-sawal ruru pan ita rui sanape naņa Ntewa naga m̃alm̃alivi þesan pa la naņa pe ape le Yu re poli, a naņa naga pure laņasia apimi ave yolai viu tai naņa kiena kia sike ea. ¹⁵ A e Visena Wa, visena kiena ne kieta navisawalena lala nanua sumo, pisa pisape yoko ve sanene narui. Lala tai naņa pisa sanene, naga Emos, naņa naga pisawal visena kiena ne Ntewa tai, naņa pisa sanini, pisape

¹⁶ *‘Pisi na, inu nowasuþe inu sina neimi, neyum̃aen ruru si lus kiena ne Tepet nene naņa mloru, vena mali sina.*

Naga sa ga yuņa tai naņa kekapili kar ga sike ne, ana þisi na nevisirlua sina.

¹⁷ *Ana ve sanene, yeririna taþena lala naņa pe ape kiau re poli wa, þisi na la akale inu Ntewa Namava, a yeririna lala na purvanua punu ga na yomarava nini, naņa nemligan kiau kia sike e la rui, la aimi ave kiau yeririna.*

¹⁸ *Inu Ntewa Namava, naņa nekila yeririna lala la apisu kilale suri la nene siar nanua sumo laa rui, kiau navisaarena sanene narui.’”*
Amo 9:11,12

¹⁹ Ana Semes pisi manene laa sane, pisawal kiena sitomena, pisape “E kiau navisuena, naga sanene

narui. Pe pon re ita tekila yum̃aena m̃arera pona tekila kare manene la naņa la pe ape le Yu re poli, naņa la apilon la ga apimi puna ne Ntewa na wa. Pe pon re tevisave la monar ave þaviu poli, pona la monar ataveve kieta Navisaluaena sanene pona sanene. ²⁰ A ya ga naņa popon ita tekila van la, naga sanini, sane þisi na ita tesiri m̃aki tai, tevisawal suri ve telu van la. Suri na tevisaþesania, tevisave la ve akan re si tata la naņa yaru taþena la akila ke kuþaþaena ea pan kiela nono lala, la monar avaliania. A sur nalua, la ve akila re si þelaga viowa, sa naņa kolau pona lau. A natelu, þisi na ve akan re m̃ena ga kuruta na suri mali, sane tata na suri mali naņa kuruta pe mlau make re poli wa. ²¹ Yaru lala la asum̃a akilia make ke suri la nene naņa pe mesmesun re naņa akila po laa rui, komin naņa Navisaluaena kiena ne Mosis naga sum̃a pisa, a la asum̃a apulolua ke Navisaluaena nene a amlologon silaga e Legiena Wa lala e kiela yuņa na lotuena e kiela pulkumali lala, siar nakonua rui pimi tol þane.”

Yerkawa lala nae Yerusalem la asiritam̃e pa la nae Antiok

²² Ana siraunia, la apisu sane la apisi toroki, ana li nalologena lala a nasumonena lala, amio m̃ena ga li nalelagaena la punu ga, la apisu sane popon aligan laņas ava ke sina ga amio Pol lalua Panaņas, ato garo Antiok. Ana la apisaar kiela yerkawa nayum̃aena lalua nene, Suta Pasapas amio Saelas, apisape þisi na lalua nene atove. ²³ Ana la asiri m̃ena m̃aki tai vena lalua akilia alarar vitove, a m̃aki nene pisa sanini, pisape “Imimi li nalologena lala memio nasumonena lala nae Yerusalem, naņa imimi mepe wolai memio amiu e Yesu, imimi mekekara paþisi naņa mevitawe amiu e m̃aki nini. Imimi mesiri m̃aki nini piņasu, amiu na pulkumali nae Antiok, a e kana lepas

naŋa Seria, a van amiu m̃ena ga e lepas nae Silisia, nanene na amiu la naŋa pe ape le Yu re poli, naŋa nanua sumo ana amiu na asike ga e yemalolo. ²⁴ Visena pam tol imimi ŋisi rui, pisape sumo, imimi laŋasia mepitoŋasu garo pun amiu, a la apian amiu asape amiu na monar ataveve kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala, visae peraga, ŋisi na Ntewa naga taŋatete tamalia amiu. Imimi mekilia mesape visena nene naga kila kare manene kiamiu sitomena la paŋisi, a kila amiu amloge piowa paŋisi, ana visena nene naŋa la apisa, imimi memninue ga, imimi pe mepisa re pan la mepisape la monar atoŋasu avian amiu ve sanene poli. ²⁵⁻²⁶ Ana kietā wolai wo lalua nene, Pol amio Panaŋas, naŋa lalua na pe asitom re kiela malena poli ana lalua asum̃a sinela urmin ga visawalen kia kiena ne Suŋe Yesu Kristo, amiu apitetalia lalua nene apami apisu imimi vanon suri nene. Ana imimi mepiora vanonia, imimi mepisuveve-e pano-o, ana imimi mepranar mesape ŋisi na imimi meligan wolai ve lua e yo nini awar m̃aki nene, la amio Pol a Panaŋas la atoŋasu pun amiu. ²⁷ Lalua nene, Suta amio Saelas, ŋisi na lalua asunyu ruru manene laa van amiu, maran ve taaga ve sa m̃a nena naŋa imimi mesiriyu pan amiu e m̃aki nini. ²⁸ Ana e kiamimi navisuena, a e navisuena kiena ne Ninuna Wa m̃ena ga, imimi mepisu sane piowa naŋa imimi moŋareran amiu vena amiu monar alogear kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala. Ana imimi mepisu sane suri laŋasia, naŋa imimi le Yu lala imimi yepemimi mavin paŋisi, a popon manene naŋa amiu m̃ena ga ve asum̃a akila re, vena kila sane amiu akilia asu ruru amio arueta taŋena la naŋa ape Yu. ²⁹ Suri la nene, tai pisa sanini, pisape ŋisi na amiu monar alon tata naŋa yaru taŋena lala la akila kuŋapaena ea pan kiela nono la rui. A nalua nena, ŋisi na

amiu ve akan re kuruta, pona tata na suri mali naŋa kana kuruta pe mlau re petan poli wa. A natelu nena, ŋisi na amiu ve akila re ŋelaga viowa lala, sane kolau a lau.

“Visae amiu aligan ruru make suri la nene, imimi mepisu sane ŋisi na wo vaŋisi van amiu punu ga. Pogaga, kiamimi visena e lepas nene ŋisi ga e nene.”

³⁰ Ana la amligan Pol a Panaŋas amio lalua taŋena nene, la apito garo Antiok. Pogos naŋa la nene aporu e yo nene, la apio ŋegas nen li nalelagaena lala la apimi lele taaga, ana amla m̃aki nene pan la. ³¹ Ana la nae Antiok apulo m̃aki naŋani, ana la akekara paŋisi e visena wo la naŋa la nae Yerusalem asiri pimi pan la. ³² A lalua nae Yerusalem nene, Suta amio Saelas, lalua nene ape navisawalena, ana lalua asum̃a amlologon ke pa la nae Antiok, apisape la monar awasine manene ga Yesu silaga, ana lalua akila sinela la sum̃alu m̃arera, e kiela visena wo moki naŋa lalua apisa.

³³⁻³⁴ La asum̃a apisi ke pan la sanene e legiena moki, ana siraunia, la nae Antiok la amligan lalua e kiela mrapa, la amlenwo lalua, asape “Sum̃arena kiena ne Ntewa sike amio amluoka.” Ana lalua aŋasuŋe sina apa ma Yerusalem. ³⁵ Ana Pol amio Panaŋas, lalua asike garo Antiok tol si kuŋar laŋasia, lalua asum̃a amiila yaru taŋena la naŋa la asum̃a amlologo a asum̃a apian ke yaru lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

Pol amio Panaŋas, lalua apeveyu

³⁶ Ana siraunia, Pol pisa pa Panaŋas, pisape “Ei, sanape, ŋisi na italua teva teyaliali ke sina ga arueta amio vineta lala e yo la nene naŋa italua tepa temlologon Visena Wa kiena ne Ntewa e nanua sumo rui? ŋisi na italua teva tevisu la li sane aŋa la asike sanape.”

³⁷ Ana Panaŋas pisape “!Po paŋisi ne, nekekaran paŋisi wa! Ana

sineun manene nesape ĩisi na italuatoure Son Mak nene ĩmi temio.”

³⁸ Ana Pol naga sum̃a sitom̃al ke ga wa naĵa la amialiali la ĩesan sanene sumo, Son Mak nene naga purmatan la yam tai rui, nene garu Pampilia, naĵa pogos naĵa yum̃aena pe ĩisi ruru re poli wa ana naga ĩasuĵe ke sina ga pano. Sanene, Pol ĩisu sane, peraga, pe pon re Son Mak ĩmi amio la ke sina ga e kiela yalena taĵena nene poli. ³⁹ Suri nene kila Pol amio Panaĵas lalua apeveyun la ruru nenaga, ana lalua amliĵere la narui. Panaĵas pa ĩere ga Son Mak, ana la ga lua apa akome waa, lalua apa amiyum̃ae garu Saepras, ⁴⁰ ana Pol naga pa kilalua Saelas. Ana li nalelagaena lala amlenwo lalua nene apisape ĩisi na lemamiena a navisuarena wo kiena ne Ntewa sike amio la. ⁴¹ Ana lalua amialoro apa atelivi e lepas lua nene Seria amio Silisia, amiyum̃aen ke sanene vena akila ĩegas nen li nalelagaena lala la aimi am̃arera manene la sane.

Nanene sane pupia yalorena kiena ne Pol yam lua ne.

16

Timote m̃ena ga pa amio Pol lalua Saelas

¹ Ana e kiena pupia yalena na lua nene, Pol ĩimi tol sina kumali lua nene Tepe, amio Listra. Ana e yo Listra nene, ana nalogena tai sike ea, nanene yaru m̃ee naĵa Timote. Timote nene, anena pe sira re Yu tai, naĵa naga mlelaga e Yesu rui, ana arimana naga pe pe yere Yu re poli, naga pe yere Kris tai. ² Ana arueta lala nae yo kiena ne Timote, amio lala nae pulkumali taĵena naĵa m̃eke lavis ga ne Ikoniam, la apisu naĵa Timote naga kila yum̃aena kiena ne Suĵe po paĩisi pan la. ³ Ana Pol naga sitom̃ pisape were Timote va amio naga e kiena yalena nene, ana suri taaga ga naga piowa, naga ga naĵa Timote naga pe pe ĩaviu re poli, nanene

komin arimana naga pe pe yere Yu re poli. Ana Pol naga kilia naĵa visae Timote taveve naga sanene, ana visae e yo ya naĵa la ava ea, ana yoko le Yu lala, avisaluĵar naga vena ve va re loyum̃a e kiela yum̃a na leniena lala, a yokorena la ve akekaran re aloge kiena visena lala. Ana komin suri ne na nene, ana Pol kila Timote pano ana la akila ĩaviu e naga, ana siraunia, la telu nene Pol, Saelas, a Timote, apano. ⁴ Ana pogos naĵa la asum̃a atelivi ke e kumali lala, la asum̃a apisalelein ke visena la pan nalelagaena lala, apisawal pan la e navisaluaena la naĵa nalologena a nasumonena nae Yerusalem la apisa e kiela viorena sumo rui, ana Pol lala apisa pan la naĵa monar ataveve visena la nene narui. ⁵ Ana pogos naĵa Pol lala asum̃a amiyalyal li laa a la apian ke ĩegas nen nalelagaena la sanene, kila sa naĵa ĩegas la nene asum̃alu asu m̃arera ruru laa, a la apisu sane silaga naĵa nalelagaena lala apimi ape moki manene laa narui.

La asike garu Troas, ana Ntewa pis pa Pol e nañenieta tai

⁶ Ana Pol la asitom naĵa asape ava awar ro e kumali la ve moki e lepas nae Esia, ana Ninuna Wa pisaluĵar la vena la ve ava re avisawal Nalologena Wo e yo nene, kila sanene apa atol ga e lepas na yo Prisia amio Kalesia. ⁷ Asum̃a apa ke sanene, ana pogos naĵa la apimi lavis e lepas naĵa Misia, la akilali naĵa ato garo e lepas keviu naĵa Pitinia, ana pogos si tai, ana Ninuna ne Yesu pe tañan re pan la naĵa la ava sanene poli. ⁸ Ana lala apa aĵaro ga e yo Misia nene, apa m̃a pano-o la atol kana kumali ne tai garo losi, kiena kia Troas. ⁹ Ana e yo nene, ana kolemallo, Pol naga momalio ĩisu sane yaru tai nae lepas keviu nae Masitonia e sive lepas ĩas, naĵa yaru nene naga ĩimi puna, naga tagi pania, piun tania, pisape “Awis

Mara, imimi sinemimin mesape ko oimi owar ro pun imimi, vena oiila imimi.”¹⁰ Ana e poglis nene, inu Luk nesike m̃ena ga nemio la, ana pogos naḡa Pol naga pisawal naḡa naga pisu yaru nene pisi pania, veraga ga imimi mepanon makale mrapa vena mekilia meva mokusro yo meva Masitonia, komin imimi mekilia naḡa Ntewa naga pio imimi rui vena meva melologon Nalologena Wo nene van la.

Asike garu Piliḡae, ana sira naḡa Litia naga mlelaga

¹¹ Sanene, imimi mokus waa, memligan yo Troas, meḡure mepano-o metol purvanua nae Sametres. Ana imimi momomalio e yo nene, ana kolulagi, ana mepano-o metol lepas nae yo Masitonia, ana mepa ura e kana kumali nene Niapoles.¹² Ana e lepas na Masitonia nene, pupia pulkumali taḡena tai mon m̃a ga, naḡa naga m̃eke vatanon navisuarena kiena ne ḡarin suḡe nae Rom. Kumali nene kiena kia Piliḡae, ana imimi memial mepano-o meporu ea. Imimi mesike e yo nene legiena lua pona telu, pano-o tol Legiena Wa.¹³ Ana imimi memloge rui naḡa apisa apisape e Legiena Wa, le Yu lala nae yo nene la asum̃a akila ke lotena e yo na leniena tai garo e wii tai, e pulkumali lepas na vano. Ana imimi m̃ena memolue vena metoven mevisu la e yo nene, ana imimi mepa metotano mesun memio sira laḡasia naḡa la asum̃o apitom asike e yo nene rui.

¹⁴ Sira la nene tai, naga pe pe Yu re poli, ana naga sum̃a mlelaga e Ntewa. Naga pe nae kumali nae Tuatira, ana ḡuarar ke kiena pupia yum̃aena keviu tai, naga sum̃a ḡiliwilin kar ke kulmrae tai naḡa maran lavis malolo, naḡa po na po naḡa la amiyum̃aen e kiena yo. Sira nene, kiena kia Litia. Ana e pogos nene, Suḡe pietava e kiena sitomena narui, ana naga mlarar

ruru visena la naḡa Pol naga sum̃a pisa pan la, a naga tarar m̃arera po e losinena.¹⁵ Ana e pogos nene, Litia nene amio la naḡa e m̃ana um̃a, la punu ga apa e nakeena. Pisi, naga m̃areran imimi, pisa pisape “Visae amiu apisu sane nesum̃alu kemua m̃arera lelaga e Suḡe, sineun nesape amiu aimi asu re garu m̃au wa.” Sanene narui, ana naga pure imimi mepa mesike e m̃ana um̃a.

Akuan Pol amio Saelas apa e yum̃a nakoena

¹⁶ Ana e legiena si tai, ana memio Pol mepitom sina e kiela yo na leniena, ana imimi mepitawe narin sira m̃ee tai e mrapa. Narin sira m̃ee nene, yeririna laḡasia apulua naga vena yum̃ae kiela, ana ninuna viowa tai sike e naga, naḡa apio asape ninuna ne lom̃ara, naḡa pe ninuna navisuen suri la naḡa aimi aḡalivi sirau. Ana yeririna la moki apimi apiun ke sira m̃ee nene tan yerkawa lala, vena naga visawal van la sanape e kiela malena lala. Ana pogos naḡa sira m̃ee nene pisawalia, ana la asu m̃a aḡar ke naiilaena pan kiena yerkawa lala, kila sanene ana pogos punu ga la asum̃a ataulu kilavaru moki na moki vanonia.¹⁷ Ana imimi memial mepa laa sanene, ana narin sira m̃ee nene taveve imimi naga sirau, naga sum̃a pivion manene pan yeririna kar ga la punu ga, naga sum̃a pisawal ke, pisape “!Ei, apisu ke ne! Yaru la nene la ape nayum̃aenen yum̃aena kiena ne Ntewa mali na metava manenea. La ke narui naḡa akilia avisawal mrapa na tamaliaena van amiu.”

¹⁸ Ana sirau, naga sum̃a kila ke sanene pan imimi e legiena moki, kila Pol mloge piowa pano pano-o, tol pogos tai, ana naga sinena kar ninuna viowa nena, ana naga kira pa varau, pis pania, pisape “!E, toroki! Nepisa mesmesun pan ko, nesape e kia kiena ne Yesu Kristo, ko omolue tan narin sira m̃ee nene nanagane.” Ana veraga ga, naga

mligan narin sira m̃ee nene naga pano.

¹⁹ Ana pogos naña yerkawa lala kiena ne narin sira m̃ee nene apisu naña mrapa nene natauluen kiela kilavaru ea pimi piowa rui, la sinela kar Pol amio Saelas pañisi. Ana la aþure lalua nene apano asuñalu ase marana ne naliþereena lala nae Rom garu kumali. ²⁰ Ana la apisawal pan la, apisape “Le Yu la nene, la apimi e kieta yo, la akila kare ita manene laa na wa. ²¹ La asuñã sinelan asape am̃areran ita vena tetaveve kiela þelaga laþasia, ana e navisaluaena nae Rom naña ita tesike vatanonia e yo nini, pe mesmesu re nena ga naña ita tekila sa naña la asuñã apisa ke ne poli.” ²² Ana yeririna la akila pupia m̃aagena, ana la akila kare Pol amio Saelas pañisi, asitom asape asu lalua, ana naliþereena la nene apisa apisape la avitolwowa kulsota m̃ana lalua nene, ana awe la e laki. ²³ Ana la am̃e kare lalua nene pano pano-o þisa, ana aþure lalua apano akuan la apa loyuma e yuñã nakoena, ana apisaar m̃arera pan yaru na visuaren yuñã nakoena, apisape naga monar visuar ruru la, lalua ve aure re sina, visae peraga, ana yoko viowa vania. ²⁴ Ana pogos naña yaru nene naga mloge visena nene, naga pure lalua nene apa manene loyuma, e yo m̃arera tai naña la apuarar ke yaru la naña ape þarm̃arera pañisi apa ea, a naga piar lala lala panon pupia laki naña m̃eke e yo nene.

Yemninu kululun yuñã nakoena nene

²⁵ Ana asuñã pano-o tol kolemaloyepelilika, Pol amio Saelas lalua asuñã amlen ke pa Ntewa e yauena wa lala, a yeririna taþena la naña asike amio la e yuñã nakoena la asuñã amiyagogon lalua. ²⁶ Ana la amilan manene pañisi, naña veraga ga, pupia yemninu tai pimi, kila yuñã nakoena nene miyuyuwawa make ga, naga kululun make kana

nin kinakinas la punu ga. Ana la apisu mratava punu ga apietava, a sen punu ga naña apiarar limala lala a lala lala akekapil ga sa ga ne. ²⁷ Ana yaru na visuaren yuñã nakoena nene naga tavilo, ana kiriri pimi pisu mratava la punu ga pietava ga sike na, ana naga m̃ape la naña asike loyuma, la make ga apuretetai apava make rui. Ana suri nene kila naga marau pañisi, ana naga mlalua kiena playu na mara, ana sinenan pisape yalm̃ar ke sina ga naga mare. ²⁸ Ana Pol naga pisu ke ne, ana pio manenea, pisape “!Ei, ko osuwa, ko ve okila kare ko re! !Imimi punu ga mesike ga wa!” ²⁹ Ana yaru nene naga pio sape awar kapi vivaga imi, þisi na naga kiriri pa loyuma e yo naña Pol amio Saelas asike ea, ana naga mloru pito tano e lan lalua nene, naña naga sinen kurkur na kurkur. ³⁰ Ana sirau, naga þere lalua na apa ke sina ga vanua, ana naga piun tan lalua nene, naga pisape “Ei, yerkawa luwoka, ana monar nekila ya naña þisi na nekus natamaliaena?”

³¹ Ana lalua nene apisa pania, apisape “Ko monar olelaga e Suþe Yesu, ana otol natamaliaena, ko omio la naña e moñã mratava.”

³² Ana la apisawal visena kiena ne Suþe pania, a apisawal m̃ena ga pan la naña asike m̃ana uñã, ³³ ana e ke e kolemaloyepelilika ga nene, yaru nene naga kila ruru yepe sirorop la naña sike e yepena ne Pol amio Saelas, ana e ke m̃ena e pogos nene, lala akee naga amio la naña asike e m̃ana mratava.

³⁴ Ana naga þere lalua nene apa loyuma e m̃ana yuñã, ana naga mla kinanena pan la, ana naga amio lala na m̃ana uñã la asuñã akekara na akekara, komin nanagane la am̃al Ntewa e kiela malena la narui.

³⁵ Ana pa tol kolulagi, ana naliþereena lala amninue ke suri nene wa, ana la ato si tano, þisi la apitetalia kiela yeririna lala apimi apisawal, apisape “Yeririna lua nene akilia amolue ga sane.”

³⁶ Ana yaru na visuaren yum̃a nakoena nene naga pimi pisawal pa Pol, pisape “Naliṗereena lala amligan visena pimi apisape amlua akilia amolue ga sa ga ne, sanene ana amiu aimi, ava ga sane. Ana ita ve tekila re si visena van ita vanon suri nene.”

³⁷ Ana Pol pisa pa la naṗani pisape “Ei, taṗatete ga, pe sa re nene poli. Imimi m̃ena mesike vatanon ṗarin suṗe nae Rom nene, a e kiena navisaluaena, naliṗereena la nene akila pe mesmesu re pan imimi nene poli. Pe aṃa re naṗa imimi mekila suri tai piowa poli, ana siraunia la aṃe imimi e marana ne yeririna lala, a akoan imimi mepa loyum̃a e yum̃a nakoena, ana nanagane la sinelan asape aṃene plan vinaun imimi ga sanene. !Taṗatete ga, awasuṗe amiu ava avisa van la avisavenua la ke narui la monar aimi aure plan imimi e yo nini, a monar aimi avisa visena tai van imimi sumo wa!”

³⁸ Ana yeririna kiena ne naliṗereena lala amla visena nene kiena ne Pol aṗasuṗela si apano, ana pogos naṗa amlogeyu naṗa Pol amio Saelas, lalua m̃ena asike vatanon navisaluaena nae Rom, la amarau narui. ³⁹ Ana la apimi apisa visena laṗas pan lalua, ana aṗure la apa mrapa, apisape la sinelan asape lalua monar amolue e yo nene. ⁴⁰ Ana Pol amio Saelas, lalua aṗasuṗe la sina, lalua apa aṃaliviṗesan e yum̃a m̃ana Litia sumo, a siraunia, ana la apisu sina arueta lala, a la amla visena wo lala vena iilaar laena, a siraunia, ana lala amolue petan pulkumali nene.

17

Pol amio Saelas, lalua asike garu Tesalonaika

¹ Ana ṗisi na Pol amio Saelas, amiyaloro apano, ana akome pulkumali lua nene Ampipolis amio Apolonia, ana lalua apimi atol pulkumali nene, Tesalonaika. Pulkumali nene yum̃a na leniena

kiena ne le Yu la tai m̃eke ea, ² ana sa naṗa Pol mon m̃a kila e yo punu ga naṗa naga pa ea, naga pa sikol la nae e yo nene, ana sum̃a pa ke loyum̃a amio la e kiela yum̃a na leniena, e pogos na leniena punu ga. Ana e Legiena Wa telu, naga kila sanene, a naga pisi yam moki amio la e ya naṗa Visena Wa naga sum̃a piania. ³ Ana Pol sum̃a pian la ea, a naga sum̃a pisawal meraravan po pan la pisape taveve ya naṗa Visena Wa pisa, ana mesmesu ga naṗa kiela Navisaarena, yeririna la akila viowa ga vania, va m̃a va m̃aga naga mare, ana siraunia naga monar mal sina e marena. Ana Pol pisawal pan la, pisape “Yesu nene, naṗa nesum̃a nepisayu ke ne, naga ke naṗa pe kieta Navisaarena narui.”

⁴ Ana laṗas naṗa la asum̃a amiya-gogonia, apisu asape visena nene pe lelaga, la amlelaga e Yesu, ana apimi e lepas kiena ne Pol lalua Saelas. Ana e yo nene, yeririna laṗasia naṗa pe ape Yu re poli, la amlelaga e Ntewa rui, ana lala moki m̃ena ga naṗa amlelaga e Yesu narui, amio m̃ena ga li nasumonena kiena sira la moki.

⁵ Ana yerkawa kiena ne le Yu la pe akekara re poli, la apielue, ana la apisayu asape akilali suri tai. Ana la apa apisu ṗegas kiena ne ṗarkawa lala nae yo nene, ana aṗere laṗasia naṗa apiowa laa ga wa, ana apa aṗere sina yeririna la moki ana akila pupia ṗina ga nene, ana la apa akila kare ke pupia veveyuena e pulkumali nene na. Ana la aṃape Pol amio Saelas lalua asum̃a ke e yum̃a m̃ana yaru tai, kiena kia Seson, ana la apanon lalua e yum̃a nene, vena aware la ava kumali. Ana la apimi atol yum̃a nene, ana la akila kare ruru nena ga, akilaroro kana mratava nena, ⁶ ana pe aṃal re lalua asu loyum̃a e poli. Ana apuarar ga Seson nene, amio arueta taṗena laṗasia, ana aṗere la apano asum̃alu ase marana ne li nasumonena lala na pulkumali nene. La apisi keviu,

asape “Yeririna la nene naña asuñña apilontapon ke kieta yomarava, la apa e yo tañena la moki rui, ana nanagane la apimlein asike pun ita narui. ⁷ Ana yaru nene, Seson, naga ãere la apa m̃ana, ana la nene apiowa ga, asuñña akilaroro ke navisaluena kiena ne ãarin suñe nae Rom nene, Sisa. Sisa nene pisa rui pisape monar telotun ga naga, ana la nañani asuñña apisa ke asape ãarin suñe taaga ga na yomarava nini, naga yaru tai, kiena kia Yesu.” ⁸ Ana yeririna punu ga amio li nasumonena lala na pulkumali nene, pogos naña amloge visena nene, ana la sinela mimi, ana la asuñña akiikii a asuñña apisi piowa keviu manene la. ⁹ Ana li nasumonena la nene asape Seson lala la monar aligan pupia kilavaru tai sike pula, naña kila sane ãisi na Seson la ve aure re si Pol imi sike amio la pog tai, visae peraga, ana la tañatete si akilia awarmaran kilavaru nene. Ana siraun naña amligan kilavaru nene sike na, ana la atañan la apetan yo nene apano.

Pol amio Saelas, lalua asike garu Perea

¹⁰ Ana kolemallo ga, ana arueta la nae e yo nene apa amligan vinaun ga Pol lalua Saelas e kiela mrapa, ana lalua apa sina metava e pulkumali tai, naña Perea. Ana yam si tai, lalua asuñña apa ke loyumuña e yumuña na leniena lala kiena le Yu lala e yo nene. ¹¹ Ana le Yu make ga la nae e yo nene la apo, a nalogearena sike e la, lala pe sa re le Tesalonaika la poli, lala kiela sitomena la po naña la akilia amiyagogo ruru po e navianena kiena Pol amio Saelas. Ana legiena punu ga, sinelan manene asape avisuveve loyumuña e Visena Wa kiena ne Ntewa, vena akirawal asape lalua apisa pe lelaga pona pa sanape. ¹² La akila m̃a sanene pano pano-o, pe yam piavi re poli, ana la asiar naña amlelaga narui, a nasumonena lala kiena ne sira yere

Kris m̃ena ga lala amio yere Kris la moki, la m̃ena ga amlelaga.

¹³ Ana siraunia, visena ãasuñe sina pa tol le Yu la garu Tesalonaika nanua ne, ana sape nanagane ana Pol m̃eke mlologon ke m̃ena ga visena kiena ne Ntewa garu Perea, ana la sinela mimi sina. Ana apam ma metava Perea, ana akila kare ke sina ga sinena ne le Perea tañena lala vena kila la aveveyu van lalua, am̃enelua lalua avano. ¹⁴ Ana arueta la apisu suri nene, ana apisu asape popon aiila Pol naga vito sina ga garo losi vilaga wa, ana apisu asape Saelas amio Timote, lalua akilia asuñña ga wa, lalua na poga ga. ¹⁵ Ana añere Pol e kiena mrapa, apito garo losi, ana la akus waa tai ana apa atol pupia pulkumali naña Atens. Ana pogos naña amligan Pol e yo nene ana la asape awasuñe la sina, ana Pol pisa pan la pisape ãisi na Saelas lalua Timote, la m̃ena ga luwoka monar ato garo puna vilaga ve viavi re, vena ayumuñae sina ga lele taaga amio naga.

Pol sike garu Atens

¹⁶ Ana Pol sike garu Atens, sum̃ate ke Saelas lalua Timote vena lalua aimi, ana pogos naña naga pisuveve yo la um̃a e pulkumali nene, ana pisu ga naña yo pulen ga nono lala, ana suri nene miyur sinena pañisi. ¹⁷ Ana naga sum̃a pa ke loyumuña na leniena kiena ne le Yu lala, ana sum̃a kila visena la moki komin suri nene amio la a amio m̃ena ga li tañena la naña amlelaga e Ntewa. Ana legiena punu ga, ana naga sum̃a pa m̃ena ga e yo metava na pulkumali, vena sun amio yaru ai naña visae naga lual e yo nene. ¹⁸ Ana garu Atens, ana pupia yumuña lua naña na navianen namanmaruaena, naña yaru navianena la na yumuña lua nene, a pio la asape le Epikuru, amio le Stoiki lala, ana la asuñña apiora ke m̃ena ga amio Pol.

Ana lañas nene, asuñña apismun Pol, asape “!Yaru naña pivis

kařar ne, ana naga pe kilia ruru re suri wo tai nařa kilia visa van ita poli.” Ana lala m̃ena ga lařas, amloge nařa Pol suřa pisayu ke Yesu amio nasuřalena, ana la asitom ke asape nanene na yeririna lua nene, ana la apisa, apisape “Peraga, imimi mepisu mesape yaru nene naga suřa pisayu ke ntewa tařena lala a ninuna tařena lala na purvanua nae ga gare tai.”

¹⁹ Ana siraunia, le Atens la apio Pol asape naga va totano amio la e kiela pupia kumali, metava e pupia kunus nae yo nene, nařa kiena kia, Areořakas. Ana apiun tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape ko otařali ovisayu navianena viu nene nařa osuřa opisawal ke pan yeririna lala, ovisa van imimi wa. ²⁰ Imimi mesuřa memloge ke navianena nene pe tařena ruru nena ga, ana sinemimin mesape mekilia suri la nařa osuřa opisa ke ne, ana kala kinas sanape.” ²¹ Ana pogos nařa akila sanene, ana asuřa ataveve ke kiela řelaga m̃arera tai, komin nařa le Atens lala amio yeririna tařena la nařa asike e yo nene, ana la sinelan manene ga nařa silaga, ana asuřa aloge pona asun e navianena viu pona visena viu, pona sitomena tařena lala pona lelagaena kiena ne yeririna lala.

²² Ana Pol suřalu se marala e kumali nařa ma metava garu Areořakas nene, ana naga pisi pan la. Naga pisa pan la, pisape “Yerkawa lala nae Atens, nepisu sane amiu sinemiun manene laa nalotena lala, taulu nařa yaru tařena la sinelania. ²³ Pogos nařa nesuřa nemialoro ke e kumali nene, ana nepisu punu ga yo wa lala a wonta lala, a kiamiu nono la moki manene laa, ana pogos tai ana nepisu wonta tai nařa ate siriena tai sike ea, nařa pisape ‘Wonta kiena ne ntewa nařa temninue naga.’ Ee, amiu amlenin ke ntewa nene, ana amiu apisa lelaga ga, pe akilia re

nena naga poli, naga a ne. Ana Ntewa nařa pe lelaga ga taaga sike na, ana naga ke narui nařa sineun nesape nevisawal van amiu vena akilia naga. ²⁴ Naga nene naga pe Ntewa keviu nařa sii yomarava nini, a suri punu ga la nařa tepisu sike ea. Naga na, naga pe řarin Suře nae ma e peni, a pe řarin Suře na yomarava nini. Naga na, naga pe su re nena e yo wa la poli, a pe su re e suri wa la nařa yeririna ga la akila poli, ²⁵ a naga pe řasine re yeririna poli, vena tevagania pona tevisuaria. Peraga, komin nařa naga ke narui, nařa naga mla malena, a mla yalua, a mla suri make ga pan yeririna punu ga. ²⁶ Ntewa ke na nene narui, naga kila yolai la punu ga ařalivi e yeririna na sumo nařa naga siia, ana nanua nanua sumo laa rui, ana naga pisaar pogos punu ga a yo punu ga e maran yomarava nini, nařa řisi na yolai la nene akilia amal ea. ²⁷ Naga kila sanene nařa kila sape ita punu ga, monar tesitořal tesape ita monar telual Ntewa nene, ana kila ita tesuřa tekian kare ga limata pa e yemalolo, vena topoporog welen kiena kapi vivaga. Ana popon nařa tesitořal m̃ena ga, tevisave Ntewa nene, naga pe su manene re koperin poli, naga mořa ga lavisi pun ita ita make ga peve taaga. ²⁸ Yeririna na siriena kiamiu yauena lala la apisayu suri nene rui, nařa lala tai naga pisa sanini, pisape ‘Ita temal e naga, ita temial e naga, ita na e ga e naga silaga,’ ana ta m̃ena ga tai pisa sanini, pisape ‘Ita punu ga ita tepe kiena li viu lala.’

²⁹ “Ana komin nařa ita punu nena ga tepe narina ne Ntewa nena sanene, ana pe mesmesu re nařa tesuřa tesitom tesape naga sa ga nono tai nařa liman yeririna miyuřaen e kol, pona e selpa, pona e kilavaru, nařa amiyuřaenia taveve ya nařa sike ga e kiela nasi-nenanena. ³⁰ Nanua sumo laa rui, e yemalolo, ana yeririna la pe akilia

re suri poli, ana Ntewa sinen po pan la, naga pe pulo re kiela naviowaena la e pogos nene poli. Ana nagane narui, ana Ntewa pisawal mesmesun ga pan yeririna punu ga e yo punu ga, pisape monar avilopu la, ³¹ komin naṗa naga pisaar legiena rui, naṗa ṗisi na naga liṗere yomarava nini, ve sa naṗa torokin naga kila, a naga pisaar m̃ena kiena yaru tai rui naṗa ṗisi na naga kila kiena yum̃aena nene. Naga kila suri nene merarava ruru pan yeririna make ga ṗisi rui, naṗa kiena yaru wa nena, am̃em̃ar pa naga rui, ana siraunia Ntewa pisirlua ke sina ga naga mal sina.”

³² Ana pimi tol pogos nene, la asum̃a amiyagogon ruru Pol, ana pogos naṗa amloge naga pisayu pisape yaru tai mare, ana Ntewa kila naga mali sina, ana la laṗas apitalia kare naga vanonia, ana laṗasia apisa pania, apisape “Poga ga, tom̃a sanene wa. Pona visae ṗisi na imimi mela pulmas tai van ko vena ko osunyu sina van imimi pogos tai yo.” ³³ Ana Pol pisu sane la nene yepel mavin yagogonen naga, ana naga petan la, ṗasuṗe sina pito garo tano, ³⁴ ana yeririna laṗas nae lele nene la amlelaga, ana asum̃a apimi akuspran la apa lele taaga amio Pol, naṗa lala yaru tai, naga pe yerkawa tai na kumali nae ruru nena Areoṗakas nene, kiena kia Tionisia, ana ta m̃ena ga, naga pe sira tai, a naga kiena kia Tamaris, a la taṗena m̃ena ga la laṗasia.

18

Pol sike garu Koren

¹ Ana siraun e suri la nene naṗa Pol kila garu Atens, naga purmata-
nia, naga pa e pupia pulkumali taṗena naṗa Koren. ² Ana e yo nene, naga m̃al yere Yu tai, naṗa naga pe yaru tai nae lepas nae Pontas, a naga pa sike ga e purvanua naṗa Italia, e kana pulkumali keviu naṗa Rom, ana nanagane, naga amio wona,

lalu apimi ga asike Koren na wa, komin Parin Suṗe Koltias nae Rom naga koven plan le Yu lala e kiena yo. Yaru nene, kiena kia, Akwila, a wona, kiena kia Prisila.

Sanene, Pol pa pisu lalua nene, ³ a lalua apisape popon Pol sum̃a amio la, la ayum̃aen re laa kilavaru sane wa, komin naṗa lalua amio Pol, la telu, kiela yum̃aena taaga, naṗa kiela yum̃aena nasuluen kanus na yum̃a. ⁴ Ana la amiyum̃ae m̃a sanene pano-o, ana e Legiena Wa lala, Pol naga sum̃a pa ke e yum̃a na leniena kiena ne le Yu la, a sum̃a kila ke visena la moki paṗisi amio le Yu lala, a amio m̃ena ga le Kris lala naṗa asike ea, ana naga kila m̃a sanene pano-o taulu la moki.

⁵ Ana siraunia, Saelas amio Timote la apimi mare ga rau atol ga yo e nene na wa, ana e pogos nene, Pol naga tam̃an make kiena pog punu ga e yum̃aena kiena ne Suṗe, naṗa sum̃a mlologo, sum̃a pisawal ke pa le Yu lala pisape kiela Navisaarena lelaga naṗa la asum̃ate ke asape imi, naga nane Yesu nene naṗa pimi rui. ⁶ Ana visena nene kila le Yu laṗasia sinela kar Pol, ana la apisatam̃e kare naga paṗisi, ana la akila m̃a pano-o kila narui pogos tai Pol kila kile tai pan la, naṗa naga kululun plan yavi nae yo nene petan m̃ana kulsaket, naga pisa pan la, pisape “Visena lelaga kiena ne Ntewa nepisawal ruru pan amiu le Yu la rui. Ana visae yepemiu mavin logearena, sinemiun asape ava akokovio ga, nevisa van amiu sanini nesape kamiu kuruta naga sike ga e limamiu, pe su re si e lum̃au po laa rui. Siar nanagane, neligan amiu, ṗisi na neva nevisawal ga Lologena Wo nene va la naṗa pe ape Yu re poli.” ⁷ Ana Pol molue petan la e kiela yum̃a na lotuena, ana naga pa sike ga e yum̃a tai naṗa m̃eke ga e lepas nen yum̃a na lotuena nene. Yum̃a nene, m̃ana ne yaru tai naṗa naga pe pe Yu re poli, ana nanagane

naga mlelaga e Ntewa rui, kiena kia Titias Sastas. ⁸ Ana nasumonena na yum̃a na lotuena nene e pogos nene, naṗa kiena kia Krispas, naga tai naṗa mlelaga e Suṗe Yesu, naga amio la ne e m̃ana mratava, a le Koren m̃ena ga la moki naṗa pogos naṗa la amloge visena lala kiena ne Pol, ana la amlelaga, a siraunia akee la.

⁹ Ana sirau, e yemalo tai, Pol mormalio pisu Suṗe pisi pania, pisape “Pol, ko na ve omaraun re yaru, ana ova ga, osuṗa ovisawal kiau visena. Ve okila re naṗa yaru taṗena la akila ko omalumu, ¹⁰ komin naṗa in na nesike nemio ko. Pisi na taṗatete yaru nae e pulkumali nene tai naṗa kilia su ko pona m̃ene ko, komin naṗa in na kiau yeririna la mokliu asike e yo nene rui.” ¹¹ Ana Pol sike e yo nene yam piavi m̃aga, pa tol kas taaga kupario orai, a silaga naga suṗa pian ke visena kiena ne Ntewa pa yeririna lala.

Le Yu la aṗure Pol pa kumali

¹² Ana e pogos nene, ṗarin suṗe nae Rom naga mligan yaru tai vena naga ve suṗen lepas nen yo kiena ne le Kris la nene, a yaru nene kiena kia ne nanene Kalio. Ana e pogos nene le Yu la apisayuia ana la apiranari apisape la monar akila suri tai vena akila wo Pol naga ve lologo re sina, ana la apa atarar Pol, aṗure pa e kumali kiena ne Kalio nene. Ana le Yu lala apisawal pa Kalio amio kiena naliṗereena lalua, la apisape ¹³ “Yaru nene, naga suṗa kilali ke pisape were yaru lala vena ava alotun Ntewa e mrapa tai naṗa pe mesmesu re nenaga e lepas na kiamimi navisaluaena.”

¹⁴ Ana Pol suṗa sinenan ke pisape la navisatam̃een visena kiena ne la nene narui, ana naga pe pisi re poli wa, ana Kalio nene suwo marana, pisli m̃a pa le Yu lala. Naga pisa pan la, pisape “Le Yu lala, visae avisa van inu avisave yaru nene naga kila ṗelaga la naṗa piowa manene paṗisi, pona naga

m̃e yaru tai, pona naga pinau, pona suri tai sanene, pogaga, pona nekilia neyagokon amiu yo. ¹⁵ Ana ya naṗa amiu apisa, nemloge sane pe pe suri re tai poli, pe suri korena ga nene na e kiamiu lepas navisaluaena amiu le Yu ga lala. Ve sanene, ṗisi na amiu ga avisuveve e naga, in na pe nekekaran re naṗa neyagogo e suri la nene poli pona nekila naliṗereena tai vanonia.”

¹⁶ Ana e visena la nene naga m̃ene plan la ke sina ga petan kiena kumali. ¹⁷ Ana suri nene kila narui la sinela mimi manene la sane, ana pogos naṗa la apa vanua, atarar kiela nasumonena viu naṗa na kiela yum̃a na lotuena, naṗa kiena kia Sostinis, ana la asu kare naga paṗisi mon ga e mratava na kumali nene. Ana Kalio suṗa pisu ke ne, ana naga pe sitom ṗele re poli, naga pe kila re nena suri tai pan la poli.

Pol sike Episas, siraunia pa si ma Antiok

¹⁸ Ana siraun e naga nene, Pol naga sike amio arueta lala nae Koren yam piavi towe laa sane, ana siraunia, naga mligan la, sitom sape va si Seria, a e pogos nene, Prisila amio Akwila, lalua amio naga. Ana la apito garo losi, e pulkumali naṗa Kenkria, ana e yo nene, Pol pisape awe vilṗarina. Naga nene komin naṗa naga kila navisaarena m̃arera pa Ntewa rui nanua sumo, ana nanagane, suri punu ga e navisaarena nene la ṗisi rui, ana la aṗe ga viluna e pogos nene na wa. Ana la amiai e waa tai, naṗa suṗa pa ke garu Episas. ¹⁹ Ana pogos naṗa apimi atol Episas, la apa ura, ana Pol pisape ṗisi na Prisila amio Akwila la asuṗa ayuṗae e yo nene sumo wa. Ana naga, naga mligan lalua, pa loyuṗa na lotuena kiena ne le Yu lala e yo nene, ana naga kila visena moki amio la. ²⁰ La akekaran naṗa asun amio Pol, ana la sinelan asape naga su re laa amio la wa vena la akilia avis amio naga, ²¹ ana Pol pisa pan la, pisape

“Potena paḗisi, ana in na monar nowasuḗe si neva garu Seria sumo wa. Ana visae Ntewa naga kiena naliganarena visave neimi sina, ḗisi na ve ve piavi re, nowasuḗe si pun amiu e yo nini Episas.” Ana naga taaga mligan si la nene, kus waa pano.

²² Ana pogos naḗa naga pimi tol ke sina ga Seria, naga pa ura e pulkumali naḗa Sisaria, ana naga pa si ma metava Yerusalem. Pisi na naga pa m̃alivin ḗegas nen li nalelagaena lala, a siraunia, naga pitomi si garo Antiok. Nane, Pol kila make kiena pupia yalena yam lua nene narui.

Pol mial ke sina ga, yam telu narui

²³ Ana Pol pa sum̃a garu Antiok pano-o ḗisi, ana naga mligan si yo nene, naga ḗasuḗe si pa e pulkumali kar ga la punu ga e lepas nae Kalesia nene amio Prisia. Naga pa komli e yo la nene yam tai rui, ana naga pa ke sina ga vena iila li nalologena lala vena aviawa m̃arera la sane.

Apolos mlologo garu Episas amio Koren

²⁴ Ana pogos naḗa Pol pe pimi tol re si Episas poli wa, yere Yu tai pimi e yo nene, naga nae pupia pulkumali nene Aliksantrea. Yaru nene, kiena kia Apolos, naga pe yaru tai naḗa ḗarina po paḗisi, naḗa naga kilia make visena la naḗa sike e Siriena Wa lala, a naga pe yaru tai naḗa mlologo po naḗa po. ²⁵ La apian ruru naga e mrapa kiena ne Suḗe rui, ana naga tam̃an kiena malena wetelu vena naga lologo pona vian ruru yeririna la e suri la e Yesu. Suri la punu ga naḗa naga pisa pe mesmesu paḗisi, ana suri ga tai, naga pe mlogeli re poli wa naḗa apisape yaru la monar ava e nakeena e kia kiena ne Yesu, naga kilia ga nakeena naḗa Yoane Nakeena naga kila nanua sumo. ²⁶ Ana pogos naḗa naga sum̃a pa mlologo ke loyum̃a e yum̃a na lotuena kiena ne le Yu lala, ana naga pe maraun

la re poli, naga pe sitom ḗele re suri tai poli. Ana pogos tai, Prisila amio Akwila, lalua amloge naḗa naga mlologo ke sanene, ana lalua amloge kilale sane yaru nene pe kilia ruru re suri laḗas poli wa e mrapa kiena ne Ntewa, ana lalua aḗure naga pa akilapian ruru si e suri la moki.

²⁷ Ana siraunia, Apolos naga sine-nan sape va e yo kiena ne le Kris lala, garu Akaea, ana arueta lala nae Episas la apisa apisape po paḗisi naḗa visae naga va sanene, ana la asiri m̃aki tai pa li nalologena lala e lepas nene naḗa Apolos naga kilia war vano, vena la akekarana naḗa aurear naga sike amio la. A pogos naḗa naga pa tol yo nene, naga miila ruru la naḗa lemamiena kiena ne Ntewa kila la amlelaga rui. ²⁸ Naga miila la naḗa sane e marana ne yeririna lala, naga kipian la pisape sanape naḗa le Yu lala la akila pal mrapa, komin naḗa naga kipian la e visena la moki naḗa sike e Siriena Wa naḗa la apisa meraravan rui apisape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga. Ana pogos naḗa le Yu la amloge kiena vianena la nene, la pe apisa re si suri tai poli.

19

Pol sike sina ga garu Episas

¹ Ana pogos naḗa Apolos pa sike ma Koren wa, Pol sum̃a mialoro ke e kiena mrapa naḗa kom ke e lepas naḗa pa m̃a metava e kunus lala, ana naga mlilu m̃a mrapa nene pano-o naga pimi tol Episas. Ana e yo nene, naga pa m̃alivin narin ḗegas nen li nalelagaena la naḗa asike ea, ² a pogos tai, naga piuntan la, pisape “?Pogos naḗa amlelaga e Yesu, amninu Ninuna Wa pimi e amiu e pogos nene, pona pe amninu re poli?”

Ana la apisatam̃e naga, apisape “? Ana Ninuna Wa ya nene? Imimi pe memlogeli re suri tai sanene poli wa.”

³ Ana Pol piun ke sina ga tan la, pisape “?Ana pogos naþa akee amiu, amiu apisu sane naga nene na kana kinas sanape?”

Ana la apisatamea, pisape “La akee imimi, imimi mepisu sane sa ke ga e nakeena nene naþa Yoane sumã kila ke nanua sumo.”

⁴ Ana Pol naga pian ruru la, pisape “Ee, naga nene naga poga ga, ana nakeena naþa Yoane naga kila nanua sumo, naga kila pa yaru lala sane kile ga tai naþa sane yaru la nene la apilon la rui, ana naga nene na kana kinas na pe sa re naþa amlelaga e Yesu po laa wa. Yoane naga mēna ga kilia mēna suri nene, komin naþa naga pimi sumo, a naga sumã pisa ke pa yeririna lala, pisape la monar alelaga van naþa þisi na imi raunia, sane Yesu.” ⁵ A pogos naþa le Episas la amloge naþa Pol pisayu ruru suri nene pan la, la apisu sane popon la ava si e nakeena, ana la akeela e kia kiena ne Suþe Yesu. ⁶ A e pogos nene, Pol pu þarila, ana Ninuna Wa pitomi e la, kila la asumã apisi ke kome visena taþena lala, a kila mēna la asumã apisawal ke mēna ga visena laþasia naþa Ntewa mla pan la. ⁷ E kiela narin þegas nene, pe la moki re poli, la atol ga lualima taaga pa lua.

⁸ Ana Pol na sike garu Episas tol sina ga kupario telu, a pogos punu ga naga pa kila ke lotuena loyumã e yumã kiena ne le Yu lala, a naga kila ke visena moki pan la. Pogos tai, naga pe sitom þele re poli, naga pisi mārera pan la, pogos tai naga peveyu pan la, a pogos tai naga tagin la vena aimi loyumã e nasuþenena kiena ne Ntewa. ⁹ Naga kila mēna sanene pano-o, ana naga pisa naþa peraga, la ape þarmārera ga, la pe sinelan re nena naþa alelaga poli. Ana la þasia la asumã apisayu kare Mrapa Viu nene pa yaru taþena lala loyumã e yumã na lotuena nene, ana Pol sumãlu þere plan si li nalogena

lala, la amolue petan le Yu taþena la nene, ana legiena punu ga la apa akila viorena a amlogo pa yaru lala e yumã na viorena kiena ne yaru nene Tiranã. ¹⁰ Naga nene, Pol sumã kila mēna ga sanene pa tol ke sina ga kas lua, ana kila sanene yeririna lala nae lepas keviu nene Esia, le Yu lala amio yaru taþena lala, la punu ga amloge visena kiena ne Suþe.

Yaru laþasia la amlenpal ga e kia kiena ne Yesu

¹¹ Ana pogos naþa Pol sumã miyumãe ke sanene garu Episas, Ntewa miyumãe e naga, kila kile kerkeviu la moki ve na iilaen yeririna lala. ¹² Visae narin kulmrae tai, pona kulgota tai, ana yaru la aþar pimi Pol pilivili sumo wa, þisi na aþar pano akila tol ga yepena ne li namaiena lala, a kulmrae la nene añene plan kiela maiena lala, pona ninuna viowa la naþa asike e la.

¹³ Ana e pogos nene, le Yu mēna ga laþasia amialiali ke yaru lala, la asumã añene plan ke ninuna viowa petan la. La nene pe amlelaga re e Suþe Yesu poli, ana pogos naþa amloge sane Pol miyumãe ke sanape, la mēna ga asitom asape þisi na la akilali naþa ayumãe e namāreraena na kia nene. Ana pogos naþa añene plan ninuna viowa, la apisi pania, apisape “Mepisa mesmesun pan ko e kia kiena ne Suþe Yesu naþa Pol sumã mlologon ke ne, pisape ko oure vetan yaru nene.”

¹⁴ Ana e pogos tai, mēe mēna ga laþas sinelan asape akilali ve sanene. La nene, la olua nene la na narina ne þarin yar wa kiena ne le Yu naþa kiena kia Skeva. ¹⁵ Ana la naþani apimi amlenwo yaru tai naþa ninuna viowa sike e naga, ana la apisi pa ninuna viowa nene vena ligania, ana ninuna viowa nene sinena kar la, pisape “Ee, nekilia mēna kia naþa Yesu, a nemloge ke mēna ga kia naþa apisape Pol, ana amiu

na ai? !In na nemninue amiu nena ga, avisuar amiu!”¹⁶ Ana veraga ga, yaru nene pula pimi pula, kila mara amio la su la pano pano-o, taulu la olua nene, kilapel la naṗa kilapel la pitolwowa make m̃ala kulsota lala. Ana apurmatan yo nene aṗar kuruta paṗisi.¹⁷ Ana yeririna la apisayu suri nene pano tol le Yu lala amio m̃ena ga yaru taṗena lala, le Episas lala la punu ga amloge, a suri nene kila narui la sinela kurkur towe la sane, a kila narui amieluar kia kiena ne Suṗe Yesu pa laa sane.

¹⁸ Ana siraunia, la moki naṗa nanagane la apimi ape li nalelagaena la ṗisi rui, la apimi apisawal apisape la aṗar ke kimi, a la apisawal suri la naṗa la amiyum̃aen ke e purkol.¹⁹ A laṗas naṗa ape purṗes nen kimi kemua lelaga, aṗar polo suri la naṗa amiyum̃aen ke amio la apimi lele taaga, sa naṗa kana tus ne lala, ana e marana ne la naṗa apisu ke e pogos nene, la akoven make ga pa e kapi. Tusi la nene moki paṗisi, ana pogos naṗa asitom̃al kana kilavaru ne la punu ga naṗa apul la e sumo, ana la apisu sane keviu paṗisi, taulu tenario na kilavaru moki paṗisi.²⁰ Ana pogos naṗa suri la ne sanene pimi ṗarwowo ke yo, la apisu sane nam̃areraena kiena ne Ntewa naga sum̃a miyum̃ae ke m̃arera paṗisi, a la apisu naṗa visena kiena ne Suṗe naga sum̃a kulkululu pano taulu yaru la moki laa narui e yo punu ga.

Veveyuena keviu garu Episas

²¹ Ana Pol pisu kilale naṗa yum̃aena kiena ne Ntewa pa ke metava narui, ana naga mninukilale pisape naga m̃ena ga monar yum̃ae va re laa na wa, vena naga va telivi visuveveli sina ga lepas la nene Masitonia amio Akaea, gare Kris, a sirau, ṗisi na naga wasuṗe ke sina ga va Yerusalem. A naga pisaar m̃ena ga e pogos nene, pisape “A siraun naṗa nowasuṗe neva si Yerusalem, ṗisi na monar neyaloro si neva re

laa na wa, monar neva m̃a neva m̃a netol ma Rom.”²² Ana naga pisu sane ṗisi na naga monar su re laa yam ve plas laa sane sumo wa e lepas nae Esia amio kana pupia pulkumali nena naṗa Episas, ana yaru naiilaen lalua nene, Timote amio Erastas, naga mligan la asumo apa Masitonia.

²³ Ana e pogos nene, naṗa Pol sike gar yo naṗa Episas wa, ana pupia veveyuena tai molue e lepas na Mrapa Viu kiena ne Yesu.²⁴ Suri nene, kana purṗesia naṗa le Episas lala, la apisa apisape kiela ntewa, naga sira tai, kiena kia Atemis, a la amlotun ke kana pupia nono nena e kana pupia yum̃a wa nena. Ana yaru tai nae e yo nene, kiena kia Timitrias, naga ṗere yaru moki liu apimi amiyum̃ae kiena, naṗa la asum̃a amiyum̃aen ke narin nono lala na yum̃a m̃ana ne sira ntewa nene, la amiyum̃aen e selpa, a yaru la asum̃a apul ke tania, naṗa naga amio kiena yeririna lala la asum̃a aṗar manene kilavaru e paṗisi.

²⁵ Ana sirau, naga pisu yum̃aena naṗa Pol kila ke ne sum̃a m̃e moṃar ke kiena yum̃aena nene narui, ana pogos tai naga pio kiena yeririna la nene, amio yaru taṗena la naṗa la amiyum̃aen ke suri la e selpa, ana pogos naṗa apimi lele taaga, naga pisi pan la, pisape “A, aulai, amiu akilia m̃a naṗa sane ita temali ke ga e kieta yum̃aena nene naṗa ita tesum̃a temiyum̃aen ke suri la e selpa. Yum̃aena ga nene kila na ita tesum̃a toṗar ke kilavaru laṗasia.²⁶ Ana nesitom nesape amiu na amloge narui, pona ita laṗasia tepisu e kilamarata rui, naṗa yaru suri naṗa Pol nene naga sum̃a pilon ke sitomena kiena ne yeririna la pa pe taṗena. Naga sum̃a kila ke e nini, a sum̃a kila ke m̃ena e lavisin pulkumali punu ga na pupia kieta lepas nini Esia, naṗa naga sum̃a pian ke yaru lala pisape nono la naṗa yaru miyum̃aen e limana, la

pe ape ntewa re nena poli. ²⁷ Ana in na nepisu sane visena kiena ne yaru nene p̃isi na kila kieta yum̃aena vito tano vaṗisi, naṗa p̃isi na yaru la ve akekaran re si auli suri la naṗa ita temiyum̃aen ke narui. A metavana, ita temio le Esia lala, amio m̃ena ga yeririna taṗena kar ga lala e yomarava nini, ita tesum̃a temlotun ke ntewa wo tanea tai nene naṗa Artemis, pona yaru nene sinenan pisape kovenlua kare naga yo, pona sinenan pisape kila m̃ana yum̃a wa imi ve suri korena tai yo.”

²⁸ Ana pogos naṗa naga ṗalelar kare kiela sitomena la sanene, kila la sinela mimi manene laa narui, ana la asum̃a apiovionia, apisape “!Atemis nae Episas naga po, tepinaia naga taaga-o!” ²⁹ Ana la sane am̃arera laa narui, ana la apa akila pupia m̃aagena gar kumali, ana apa atarar Kaias amio Aristakas, yere Masitonia lua naṗa amialoro amio Pol apimi asike e yo nini, ana la apurela, akiriri amio la apa loyum̃a e pupia lelen viorena nae Episas nene, a le Episas m̃ena ga lala apa amio la, apa akokonia yo nene p̃isa.

³⁰ Ana Pol m̃ena ga sinenan pisape va loyum̃a vena kilali naṗa visi amio pupia p̃ina nene, ana nalogena nae Episas lala amaraun asape sa p̃isi awem̃arlaea, ana apisalup̃ar naga. ³¹ A yerkawa laṗas na Lokol Kansel kiena ne le Esia lala, la ape erau ruru po amio Pol, ana la m̃ena ga amligan visena pimi, apiun manene pa Pol vena naga ve va re loyum̃a, akila sanene naga pe pa re si poli.

³² Ana loyum̃a e yo nene, yeririna lala la akila ke pupia m̃aagena paṗisi, la moki liu naṗa apisi veraga, laṗasia apisi pa sanene, laṗasia apisi pe taṗena, a la moki naṗa am̃inue nena ga sane am̃a akila ke viorena na ya wa.

³³ Ana le Yu lala la amaraun asape sa p̃isi yaru la asitom asape la ke naṗa la ape purṗes nen veveyuena nene narui, ana la asupon lala yaru tai, kiena kia Aliksanta, naga pa

sum̃alu se maran yaru lala vena visli van la vena la ve sinela kar re le Yu lala. Naga kuan limana kila avarurula, ana la am̃ape naga ke tai naṗa pe yaru na veveyuena narui.

³⁴ Ana siraunia, pogos naṗa la apisu kilale asape naga pe yere Yu ga tai, m̃aagena pe pito re nena tano poli, ana la asum̃a apio manene ke e kia kiena ne kiela ntewa naṗa sira nene, la asum̃a apiovion ke veraga, apisa apisape “!Kiamimi Artemis imimi le Episas lala naga po paṗisi-o! !Kiamimi Artemis naga taaga po paṗisi-e!” Ana la apio m̃a sanene pano-o tol mrae lua pe suri tai.

³⁵ Ana siraunia, suṗe kiena ne le Episas la nene sum̃alu se marala, naga kilali naṗa aimi amalumu sina pano-o p̃isi, ana naga pisa pan la, pisape “Yeririna nae Episas lala, ita punu ga tekilia ruru rui tesape kieta pulkumali nene, naga pe kumali keviu tai, a pe pulkumali wa tai. Ita ke narui naṗa tesum̃a tepisuar ke yum̃a wa kiena ne pupia kieta ntewa nene, Artemis, a tekilia tesape kieta lelagaena pe lelaga, komin nanua sumo verue ta nene mlai, ana kana pupia kilavaru wa nena mloru ma e peni pitomi, naṗa pe mloru re e yo taṗena la poli, mloru ga e ita rui, ana ita tesum̃a tepisuar ruru m̃a ga. ³⁶ Suri la nene tekilia rui tesape lelaga make ga, yaru taṗena lala taṗatete nena ga avisa karea. Ana sanene na, pe pon re tekila manene ṗarita poli, popon tekilali naṗa tesu ruru ga tesu m̃aga. ³⁷ Ana e lepas kien la nene naṗa amiu aṗure la apimi e nini, in na pe nemloge re naṗa amiu apisa apisape la apa apinaun suri wa tai e yum̃a wa m̃ana ne kieta ntewa poli, pona la apiuelin kiena kia, ana visae ve sanene ita taṗatete tekila suri tai va lalua nene e yo nini.

³⁸ “Ana visae yaru na kilaen selpa la nene, sane Timitrias lala, visae la kiela suri na visaen laṗasia sike ga wa vena avisa van lalua nene, poga ga, kieta kumali la sum̃a ga, a kieta

naliṗereena la sum̃a ga, ana visae avisu ve sanape, la akilia aurela ava avis van la e kana yo nena. ³⁹ Ana visae amiu asitom avisave suri si laṗas sike ga wa vena ita punu ga tevisuveve sina, poga ga, tekilia tevisuveve ga e kieta viorena si tai.

⁴⁰ “Naga nene, komin ṗelaga naṗa tekila ke nanagane, ita tepa manene laa narui. Pe pe suri re tai naṗa mesmesun tekilia tekila manene m̃aagena nene vanon poli, pona tekila naveveyuena keviu sanene vanonia, a visae peraga, pona ṗisi na yerikawa kiena ne le Rom lala la ṗisi na akoven ita e yum̃a nakoarena wa vanon kieta yum̃aena na nanagane.”

⁴¹ Ana pogos naṗa naga pisa visena nene ṗisi, sitomena kiena ne yeririna lala pimi pa ruru ke sina ga po narui, ana naga kalo visena, naga pisa pan la pisape la akilia aviaṗa ke sina ga.

20

Pol mialiali sina li nalelagaena lala garu Masitonia a garu Kris

¹ Ana legiena si laṗasia, pogos naṗa pupia m̃aagena naṗa le Episas la nene akila, pito si tano, Pol naga pio nalelagaena lala apimi lele taaga, ana naga mla visena wo pan la vena asum̃alu m̃arera va laa sane, ṗisi na naga pisi maro pan la, ana mligan la, pa si garu Masitonia. ² Ana e yo nene, naga pa mial kome kana lepas ne lala, ana e yo punu ga naga sum̃a miila ke yeririna lala e kiena visena wo lala, ana siraunia, naga pa si metava ma Kris, naṗa kana pupia pulkumali nena, naṗa Koren. ³ Ana Pol naga sike e yo nene pano-o tol kupario telu, ana ṗisi na naga sum̃a sitom sape kome waa tai naṗa m̃eke pa rui, wasuṗe sina ga va garu Seria. Ana lavisi naṗa aure vano, ana visena pimi tol Pol pisape le Yu lala nae e yo nene, la asum̃a akila ke sitomena viowa tai vena akila van ia e pogos naṗa naga

sum̃a m̃eke e mrapa komsusia, ana kila naga pe pa re si e waa nene po laa rui, ana naga mla mrapa piavi tai, naga mial ṗasuṗe si pa telivi garu yo Masitonia. ⁴ Ana e pogos nene laṗas apa amio naga, sane Sopata nae Perea, naṗa narina Piras, amio Aristakas a Sekantas, lalua nae Tesalonaika, amio Kaias nae Tepe, amio Timote, a amio m̃ena Tikikas a Tropimas, lalua nae Esia.

Pol lala asike garo Troas

⁵ Ana laṗas nene naṗa asike amio Pol, la asumo apano aporu garu Troas. ⁶ Ana Pol naga sirau pimi, ana inu Luk, nesikol inu sina nemio la garu Piliṗae, a imimi mekila Paṗagena Nakanena Tamṗa e yo nene. Pogos naṗa ṗaṗagena nene ṗisi, ana mokus waa, ana mekiriri m̃a pano-o tol legiena lima, ṗisi na imimi mepimi metol yo Troas, la naṗa apa sumo la asum̃ate imimi ke e nene. Ana imimi punu ga mesike garu Troas tol legiena olua.

⁷ Ana e Legiena Wa, pogos naṗa mrae pito pa tano na ṗa rui, sa naṗa legiena ṗesia na legiena olua siar narui, imimi mepiora memio nalelagaena lala nae yo nene, imimi memlotu a makawero kilaparavi wa. Ana Pol naga sitom sape imimi meial ke kolulag ga, ana komin naṗa pe kiamimi viorena maro memio la, ana la akila visena la moki, ana kila Pol m̃ena ga pisi yam piavi, pisi m̃a pano tol yemalo pa ko yepe lilika narui. ⁸ Ana e pogos nene, imimi mesum̃a mepiora ke e lele tai metava e yotop naṗa na telu, ana yeririna lala aṗar kiela kapi vivaga moki pimi, kila yo loyum̃a nene yo pisusun keviu paṗisi.

⁹ Ana yaru m̃ee tai, kiena kia Yutikas, naga toṃa tano e pulutava na lagi, ana pogos na Pol naga mlologo m̃a pa sanene pano-o, m̃ee nene mloge momalena na mloge momalena. Naga tekavito na tekavito, kila m̃a sanene pano-o, ṗisi na naga momalio ruru nena naapo, ana

la amilan ga naḡa naga mloru e pulutava na lagi nene, naga mloru pito koan vanua e porotano. Yo nene naga mon manene laa metava, ana pogos naḡa la akiriri apitove, atol naga, ana la apisu naḡa naga mare pa rui. ¹⁰ Ana Pol m̃ena pito tano vena visulia, naga pulu pito tano kutarar e limana luwoka, ana naga pisa pan la, pisape “Ve aloge re viowa, ve atagin re naga, nanagane kiena malena ḡasuḡe si pimi e naga rui.”

¹¹ Ana Pol lala apa sina ga metava, ana la amla Kinanena Wa nene, siraunia la akinana, ana siraun nanene, la asun ke sina ga pano-o yemlagi, ana Pol mligan la pano. ¹² Ana e lepas na ninis yerm̃ene nene, aḡar naga mali ruru sina amio apa um̃a, a la amloge po paḡisi naḡa Pol naga kila ruru naga pan la.

Pol lala asike mrapa vena awasuḡe la sina

¹³ Ana Pol naga pis pan imimi rui pisa pisape imimi mesumo mokom e waa, imimi meva mesum̃ate naga e pulkumali nene Asos, ana naga sirau imi, naga yali ga kom ura. ¹⁴ Ana imimi mepano metol garu Asos, ana naga sirau pimi, ana naga miai e waa, ana imimi punu ga mepano metol pulkumali naḡa Maetilin e narin purvanua tai.

¹⁵ Ana siraunia, imimi mekiriri si e legiena wetelu tai, mekiririn narin purvanua tai, kiena kia Kios, ana siraunia e legiena taḡena, metol e narin purvanua nene Samos, ana legiena taḡena sina, imimi metol e kumali nae Maelitas e purvanua ke-viu, ana imimi mepa ura e yo nene. ¹⁶ E pogos nene, imimi moḡaro ga yo Episas sanene, pe mepa re ura e poli, komin Pol naga pisu pisape pe pon re naḡa ita tokus pogos ve moki e lepas nae Esia nene poli, komin naga sum̃a sitom ke sape visae imimi mekilia mekila sanene, ana popon moworu garu Yerusalem mesmesun pogos na Paḡagena na Yui Marua.

Pol naga sike garu Maelitas, naga pis maro pan nasumonena lala nae Episas

¹⁷ Ana garu Maelitas, Pol mligan visena pa garu Episas, naga pisape nasumonena nalotena lala aimi avisuia. ¹⁸ Ana siraunia la apimi, ana Pol pisa kiena visena maro pan la. Naga pisa sanini, pisape “Amiu, amiu akilia ruru inu rui, naḡa siar e pogos naḡa nepimi ḡesan e kieta lepas nini, naḡa Esia, pimi tol nanagane, nesum̃a nemio amiu pogos piavi paḡisi rui. Ana akilia ruru m̃ena ga kiau ḡelaga a yum̃aena kiena ne Suḡe la naḡa nekila rui. ¹⁹ Akilia m̃a naḡa yum̃aena la nene, nekila ke naḡa kiau sitomena pito ga tano, a nekila ke m̃ena ga amio wamarau, a nekila m̃ena e pogos m̃arera naḡa le Yu la akila pan inu, naḡa m̃alivi e kiela sinemimiena lala pan inu. ²⁰ Ana akilia ruru m̃ena rui, naḡa visena punu ga naḡa mesmesun navisaena, naḡa kilia iila amiu, visena la nene pe nemawan re naḡa nevisawal van amiu poli, pona pe nemaraun re naḡa neviaan amiu e poli, nanene e poglis la naḡa ita tesike e yo metava temio yeririna moki lala, pona e pogos la naḡa netelivi ke e m̃amiu um̃a lala. ²¹ Ana nepis pan le Yu lala pona nepis pan la naḡa pe ape le Yu re poli, ana pe nesitom ḡele re naḡa nevisawal van la poli, ana nom̃areran la, nepisawal ruru nena pan la, nesape la punu ga monar avilopu la ava puna Ntewa, la monar alelaga e kieta Suḡe Yesu Kristo.

²² “Ana nanagane, nepa ke sina ma Yerusalem, pe nekilia re ya naḡa le Yu la yoko akila van inu poli e pogos naḡa noworu e yo nene, ana nemlogelupar e inu naḡa Ninuna Wa naga sum̃a pure inu ke sanene, ana monar neva ga. ²³ Ana Ninuna Wa naga sum̃a kila merarava pan inu rui naḡa e pulkumali punu ga la naḡa nepa ke ea, ana monar netol pogos m̃arera lala, a yeririna

la asum̃ate ke ga vena akoan inu neva e yum̃a nakoena. ?Sanene nepisu visae neva garu Yerusalem, pona ve sa ke m̃ena ga nene yo?
²⁴ Ana poga ga nene, komin naṗa pe nepisu re kiau malena naga pe suri tai poli, pona tasneu, vena monar nesitom manenea, peraga. Ana nesitom ke suri taaga ga, vena nekilia nekiriri m̃aga vano-o netol luas nen kiau yum̃aena naṗa Suṗe Yesu mligan sike e lum̃au, naṗa monar nevisawal Nalologena Wo na nalemamiena kiena ne Ntewa va e yo punu ga.

²⁵ “Ana nanagane, nekilia m̃ena rui, amiu naṗa nesum̃a nemi-ali amiu, naṗa nemlologon ke navesuṗenena kiena ne Ntewa pan amiu, nekilia naṗa amiu punu ga taṗatete si akilia avisu marau pogos tai. ²⁶ Visae amiu yaru tai naga pe mla re visena lala kiena ne Ntewa nene e kiena malena poli wa, naṗa nepisa pan amiu rui, ana yokorena naga va kovio, ana visae naga va kovio, kiena kuruta teke ga e naga, ana pe to re e inu poli, ²⁷ komin naṗa in na nepisawal mrapa pan amiu rui, ana pe nekilawan re sitomena kiena ne Ntewa pan amiu poli.

²⁸ “Ana amiu li nasumonena lala, komin naṗa Ninuna Wa pisir plan amiu sa naṗa yeririna lala navisuarena sipsip lala na nalotena kiena ne Ntewa nene naṗa naga pul lua e tana ne narina, ana amiu na monar avisuar ruru amiu, a amiu monar avisuar ruru la nene. ²⁹ Ee, sineun nevisave nevisa van amiu, pogos naṗa nevetan amiu pa narui, ana nekilia m̃aga naṗa yoko lokul tetan lala aimi, akila kare kiamiu sipsip la vaṗisi, akilayon naṗa aṃenetetain la, ava aveve taaga. ³⁰ Ana nekilia nevisa m̃ena ga, nevisave siraunia, ana amiu yerkawa ga laṗasia, ana asum̃alu, ana avisokan kar ga la ve moki vaṗisi, vena akilayon ga naṗa asape aurelua nalogena lala ava ataveve

la ga. ³¹ Sanene, monar asuru-ruia, a monar avisururuia, a monar asitom̃al naṗa ayum̃ae m̃arera ve sa naṗa nekila pogos naṗa nesike nemio amiu pano-o tol kas wetelu telu, naṗa pogos punu ga, e legiena a kolemalo, nesum̃a nepian ke yeririna lala, a nepisawal nena visena kiena ne Ntewa pan la, pano-o wamarau kekapili vanon la.

³² “Ana nanagane, pe su re si e lum̃au poli vena nevisuar amiu, nemligan amiu asike ga e limana ne Ntewa. A nemlen nesape yoko Lologena Wo na lemamiena kiena, naga sum̃a iila amiu, kila amiu asum̃alu m̃arera, a kila naṗa amiu m̃ena ga, akilia awar navisa ruruena wo lala naṗa Ntewa naga yokorena war sirau va kiena yeririna wa lala.

³³ “Ana sineun nesape asitom̃al m̃ena ga, pogos naṗa nesike nemio amiu, nesum̃a nemiyum̃ae korena ga sanene, a pe sineu sun re kiamiu suri wo la naṗa sane kiamiu kilavaru la poli, pona kiamiu kulmrae lala. ³⁴ Ana pe nepisa re nesape avisuar inu e suri la nene poli, ana inu ga nepisuar inu e yum̃aena na lum̃au luwoka nini, a nepisuar m̃ena la naṗa amiyum̃ae ke amio inu e pogos nene. ³⁵ Ana e mrapa nene, a e ṗelaga taṗena m̃ena ga lala, nepian amiunia nesape popon ita teyum̃ae m̃arera teiila yaru lala naṗa yepela malumu, apisu ṗele narui, komin naṗa monar tesitom̃al m̃ena ga visena kiena ne Suṗe Yesu tai, naṗa naga pisape ‘Visae ko otol kiom̃a nalaena tai, ana ko ologe wonia, ana visae ko ola nalaena tai vano, ana ko ologe wonia va ve keviu laa sane, ana navisa ruruena sike e ko.’ ”

³⁶ Ana pogos naṗa Pol naga pisa visena la nene ṗisi, ana akinai, naga mlen amio la. ³⁷ Ana la asiar naṗa atag narui, ana la atalopan Pol, akulkalil e yepena, amlipalipa naga pano pano-o paṗisi, ³⁸ komin naṗa la asum̃a asitom ke kiena visena taaga

ga nene, naŋa naga pisape ve avisu re si marana pogos tai. Kiena visena ga nene narui kila la sinela miye naga keviu paŋisi. Ana siraunia, la amiyal amio naga, aŋure naga pitomi si e waa naŋa imimi mokusia mokomkom ke ea.

21

Luk pisayu naŋa naga amio Pol lala, apa atol yo Yerusalem

¹ Ana imimi memligan la asike e yo nene Maelitas, ana imimi meŋere m̃ale, mepa mesmesu ga mepa metol narin purvanua naŋa Kos, ana imimi momomalio e yo nene. Yemlagi kolulag, ana imimi mepetan ke sina ga yo nene, mepa m̃a mepa m̃a pano-o metol sina purvanua taŋena naŋa Rots, ana imimi momon sina, ana yemlagi kolulag, meŋure sina ga, mepa metol pulkumali nene Patara e purvanua keviu. ² Ana kiamimi waa nene naga pa tol ga yo nene, ana mepa ura. Ana pogos naŋa moŋal si waa taŋena tai naŋa ŋisi na va garu e yo nene Ponisia, ana memiai ea, aŋere m̃ale, ana mesike sina ga e kiamimi mrapa. ³ Imimi mekirir mepa m̃a sanene e sive keviu nene, va ko yotena ne, pano-o moŋal pupia purvanua naŋa Saepras, ana memligan sike ga e kiamimi lepas na ŋameli, ana mepa m̃a sanene mesape meva metol yo naŋa Seria naŋa sinemimin mesape meva ea. Waa nene ŋar ke tegaki la naŋa sape va ligan e pulkumali naŋa Taea, ana pogos naŋa mepa metol yo nene, ana mepa ura ea. ⁴ Ana mepa makale li nalologena lala e yo nene, ana siraunia, mesum̃a memio la pano tol legiena olua. Ana e pogos nene, la apisu naŋa Ninuna Wa pian la naŋa ŋisi na va ve sanape e Pol garu Yerusalem, a la apisi pania, sinelan asape avisaluŋaria asape ve va re si tol yo nene. ⁵ Ana Pol mninu e naga, sape monar va ga, ana siraunia, mepa sina e kiamimi

mrapa. Ana e pogos nene, yerm̃ene lala a sira lala amio nin sisi lala, amiyal amio imimi, mepa vanua e kiela pulkumali, ana aŋere imimi sina mepito garo e kiamimi waa. Ana imimi punu ga mekinai tano e none, ana memlenwo imimi, ŋisi na metalopan la. ⁶ Ana memiai sina e kiamimi waa, ana la aŋasuŋela si apa um̃a.

⁷ Ana meŋure petan yo Taea, mepa metava e pulkumali naŋa Tolimeas, ana e yo nene ana mepa mepitawe arueta lala, mesike memio la e legiena taaga nene. ⁸ Ana kolulagi, mepetan sina yo nene, ana mepimi metol pulkumali naŋa Sisaria, mepa ura ana e yo nene, mepa mesike e yum̃a m̃ana yaru na Lollogena Wo nene, Pilip, naŋa naga lala olua tai naŋa apisiriplan la ŋesania asape la aiila yum̃aena, nane garu Yerusalem. ⁹ Ana Pilip nene, narina na sira la vari asike um̃a, ana la pe atalopa re poli wa, ana la nene, yam moki liu naŋa Ntewa mla ke visena pan la, ana la apisawal pa yeririna la. ¹⁰ Ana mesum̃a memio la legiena laŋas ŋaro rui, ana navisawalena tai mligan yo Yutea pitomi tano e yo nene, yaru nene naga kiena kia Akaŋas. ¹¹ Ana naga pimi pun imimi, sinenan sape kila kile tai va Pol, ana naga mla kulmrae kiena ne Pol tai, ana pavinar e limana amio lana, ana pisawal pisape “Ninuna Wa pisa, pisape ‘Yaru naŋa naga kiena kulmrae nini, yoko le Yu lala garu Yerusalem, aviar naga ve sanini, a siraunia, akila naga va e limana ne la naŋa pe ape le Yu re poli, vena akila viowa vania.’” ¹² Ana pogos naŋa memloge visena nene, memio la naŋa asike e nene, metagin Pol, moŋareran pania mesape naga ve va re si metava m̃a Yerusalem.

¹³ Ana Pol pisatam̃e imimi, pisa pisape “Ei, aulai, asum̃a atagi ke sanene, kila nemloge sane sineu sape wororo ga narui. Ana suri

punu ga nene poga ga, visae le Yerusalem lala aligan inu e yum̃a nakoena komin kia kiena ne Suṽe Yesu, ana naga poga ga, ana visae m̃arera m̃a sanene vano-o nemare, ana nekekara ga.”

¹⁴ Ana metaṽali naṽa mepisalup̃ar sanene pano-o, mepisalup̃ar ṽele ga, ana mepisa ga, mepisape “Poga ga, yoko monar ve sa ga naṽa Suṽe naga sinenania.”

¹⁵ Ana mesike sina legiena laṽas gar Sisaria nene, ana siraunia, meki-la ruru ke sina ga kiamimi karo lala, ana mepetan yo nene, memial mepa metava ma Yerusalem. ¹⁶ Ana li nalologena laṽas nae Sisaria ataveve imimi m̃ena ga, ana pogos naṽa mepimi metol yo Yerusalem, ana aṽere imimi mepa e yum̃a m̃ana yere Saepras tai, vena mesike memio naga. Ana yaru nene, naga m̃ena pe nalogena ṽes tai naṽa amlelaga e Yesu sumo, ana naga kiena kia, Nason.

Garu Yerusalem, Pol pa pisu Semes

¹⁷ Ana pogos naṽa arueta lala apisu naṽa mepimi metol si yo Yerusalem rui, ana la akekara paṽisi. ¹⁸ Ana memono-o, yemlagi kolulagi, imimi memio Pol mepa mem̃alivin Semes, ana li nasumona-taṽena m̃ena ga lala na sum̃are nae Yerusalem, la m̃ena asike e pogos nene. ¹⁹ Ana metalopan la, ana Pol pisi pan la, naga pisawal suri punu ga peve taaga la naṽa Ntewa kila pa rui m̃alivi e kiena yum̃aena, nanene e la naṽa pe ape le Yu re poli, naṽa naga pa telivi ke e kiela yo lala.

²⁰ Ana pogos naṽa la amloge visena na suri la naṽa Pol naga pisawalia, kila sanene la amloge po manene la, la amieluar Ntewa vanonia. Ana e pogos nene, visena la moki m̃ena ga garu Yerusalem kana Pol, ana la akilia m̃a suri nene, ana apisa pa Pol, apisape “Wolai Pol, ko okilia rui naṽa osape yaru la e nini la sane manu pe suri tai naṽa

la amlelaga mare ga na wa, la nene ape le Yu ga lala, ana sa naṽa ko okilia, yeririna la ne sanene la akilia asum̃alu m̃arera manene la e kieta navisaluaena marua lala. ²¹ Ana lala amloge pa rui, naṽa yaru la asum̃a apisayu kare ko ke asape ko opa opiankare ga kieta lus la naṽa asike gare purvanua taṽena lala. La asape ko osum̃a opian ke la nene osape popon aligan rui navisaluaena kiena Mosis amio kala ṽelaga marua ne lala, ana asape osape popon manene m̃ena naṽa ve akila re si ṽaviu e narila lala. ²² ?Ana ṽisi na ita tekila ya narui, komin naṽa visena la nene kila la sinela kari ko manene pa rui? Ana nanagane, ve ve piavi re, ana ṽisi na monar la aloge m̃ena naṽa asape ko opimi osike pa e yo nini rui. ²³ Ana poga ga, ṽisi na ko okila ga ve sa naṽa ṽisi na mevisa van ko, komin naṽa mepisu pa mrapa tai rui naṽa okilia okila naṽa owe plan kiela sinemimiena nene. Pisi na monar okila ve sanene: e yo nene, ana imimi yeririna la vari naṽa nanua sumo, ana la akila navisaarena m̃arera tai pan Ntewa, apisape ṽisi na la avalia suri laṽasia va tol pogos ve sanene. ²⁴ Ana peni, la kiela pogos naṽa ṽisi na monar ava e Yum̃a Wa m̃ana Ntewa, naṽa vena la akila suri la e lepas na kiela navisaarena nene, sane leniena lala, amio nalaena naikikena, a suri la ne sanene, naṽa sane la akilia awe ke sina ga vilula lala. Ana mepisu mesape popon sane ko m̃ena ga ova omio la nene, ova osum̃a omio la e pogos naṽa la akila suri la nene, ana popon m̃ena ga naṽa visae suri la punu ga naṽa la monar aul e pogos nene, ko ga ovisuvevea. Ana visae okila sanene, ana ṽisi na yeririna la avisu asape ko ope yaru tai naṽa osum̃a okekarañ make navisaluaena kiena Mosis amio kana ṽelaga la na wa, ana ṽisi na la akilia asape visena naṽa amloge, naṽa pisayu ko, ana pe pe lelaga re poli. ²⁵ Ana e lepas

kiena la naḡa pe ape Yu re poli, naḡa la amlelaga rui, ita tepisayu pa suri nene nanua rui, ana kieta visena la nene nanua tepisa ne, ana imimi mesiri pa e m̃aki tai pa pan la rui. Imimi mepisawal pan la, mepisa-pe la monar avalia tata la naḡa li taḡena lala akila pa kuḡaḡaena ea pa kiela nono la rui, a la monar ve akan re kuruta, pona akan tata na suri mali naḡa kana kuruta pe mlau re poli wa, a yokorena la monar ve akila re ḡelaga viowa, sa naḡa la ataḡa lau, pona kolau.”

²⁶ Ana Pol pa kila ga sa naḡa la apisa, naḡa e legiena taḡena, ana naga ḡere la vari naḡani, ana naga pa kila nalaena naikikena amio la, a naga pa m̃ena ga loyumũa e Yumũa Wa m̃ana ne Ntewa amio la, vena loge asape ḡisi na kiela navisaarena naga ḡisi na va tol legiena ve via, ana ḡisi na monar la awar kiela nalaena navisaarena la veve taaga nene e legiena ya. Ana apisape visae legiena ve olua warovia, ana ḡisi na la asiar akila suri la nene.

Atarar Pol mon loyumũa e Yumũa Wa m̃ana ne Ntewa

²⁷ Ana e pogos nene, le Yu laḡas asike e Yumũa Wa m̃ana Ntewa, la nene akom perina e lepas nae Esia la apimi, nanene e yo la naḡa Pol tetelivi e nanua sumo rui. Ana pogos naḡa legiena olua navisaarena kiena Pol la nene lavis ga ḡisi, ana le Yu la naḡa am̃al naḡa Pol m̃eke loyumũa e Yumũa Wa m̃ana Ntewa. Ana la akila pupia m̃aagena, la apa atarar Pol, ana asunyu kare naga pan yeririna lala, ²⁸ la apion pan la, apisape “!Ei, amiu le Israel lala, aiila imimi e yaru nene! !Yaru ke nanene narui naḡa naga sum̃a pa make e yo punu ga, ana naga sum̃a pisa kare ke ita le Yu lala, naḡa ita yeririna wa kiena ne Ntewa lala, a sum̃a pian kare yeririna la pisape kieta navisaluaena amio kieta Yumũa Wa nini, la pe ape suri re tai poli.

Ana imimi mekilia m̃ena ga mesape naga ḡerevinaun ga yeririna laḡasia naḡa la pe ape le Yu re la poli, ana apimi loyumũa e yo wa na Yumũa Wa nini. !Yaru nene naga ḡarnena kare manene Yumũa Wa m̃ana ne Ntewa paḡisi, popon tekila suri tai vania!” ²⁹ Apisa sanini, apisape Pol ḡere yaru naḡa pe pe Yu re poli pimi loyumũa e yo wa, komin naḡa apisu Pol vanua e mrapa naḡa naga mial ke amio Tropimas naḡa nae Episas, naḡa naga pe pe Yu re poli, ana am̃ape pona Pol ḡere naga pa loyumũa.

³⁰ Ana la asumũa akila ke sanene loyumũa e Yumũa Wa, ana m̃aagena nene naga pa m̃ena ga ḡar make yo la e pulkumali nene, ana kila yeririna taḡena la akiriri apimi. Apimi aḡuar kare ga Pol, ana aḡere naga pa vanua e Yumũa Wa nene, ana pogos naḡa la apa vanua rui, ana li wa la akotava ruru e kana mratava kerkeviu ne lala. ³¹ Ana pogos naḡa asumũa aḡere Pol pa ke naḡa asape awem̃aria, ana visena pimi tol yaru keviu kiena li na mara lala nae Rom naḡa asike garu Yerusalem, pisape pupia mara kapuru ke gare. ³² Ana yerkawa nene sum̃alu veraga, pio kiena yeririna lala, amio kiela yaru na mara lala, ana la akiriri apito tano e yo naḡa asumũa akila ke pupia m̃aagena nene ea. Ana pogos naḡa yeririna la apisu apisape yerkawa na mara nene pimi tol yo nene, ana la amligan Pol, la pe asu re si poli. ³³ Ana yerkawa nene pimi, pisi pan kiena yeririna lala, pisape ava atarar Pol, ana aviar limana tai va e lala yaru tai, limana taḡena va e lala yaru tai, aviar e sen. ḡisi na naga piun tan la, pisape “?Ana yaru nene, naga ai? ?A naga kila ya ne pan amiu?”

³⁴ Ana yeririna la moki naḡa asumũa apiovion manenea, laḡasia apisape sanene, laḡasia apisape sanene, pa m̃a pa m̃a ga yerkawa nene naga pe mloge kilale re si

visena tai e lepas nen ya naþa la asum̃a akila ke ne, ana naga pisa pan kiena yeririna lala pisape awere Pol wasuþe va e kiela kove.

³⁵ Ana pogos naþa asum̃a apa ke e narin mrapa tai, ana mrapa nene ve tokak yokuskusun ga yeririna lala nene naþa la asum̃a sinelan ke asape asu si Pol wa. Ana yaru na mara lala aþure ga Pol pano, ³⁶ ana þegas nen yeririna lala asum̃a asirau apimi, la asum̃a apioviaonia, apisape “!Aweñar yaru viowa naña! !Aweñar ga naga mare!”

³⁷ Ana la asum̃a apano, ana lavis ga aimi atol mratava naþa navaen loyum̃a e lokove kiena ne yeririna na mara la nene, ana Pol piun tan kiela yerikawa, pisape “Awis, ko otam̃an inu neviun suri tai tan ko sumo wa.”

Ana yerikawa nene milan naþa Pol pis kome Krik pania, pisape “!A, ana ko okilia m̃a naþa opis kom e Krik! ³⁸ ?Visae ve sanene, nesitom nesape ko ope yere Isip nini naþa pe yam piavi re poli naga taþali sape kila politik nene, ana naga þere yeririna lala manu vari apa e kiena þegas naweena yeririna nene, ana aþure apa atapolou e yo korena. ?Ko na yaru ne na nene, ne?”

³⁹ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Ei, peraga, in na nepe yere Yu ke tai nini narui, ana in na nekilia nepisin visena nae Krik komin naþa in na nae pupia pulkumali naþa Tasas, e lepas naþa Silisia. Ana in na sineun nesape neviun tan ko, naþa ko otam̃an nevisi ke ne va þina moki la nene sumo wa.” ⁴⁰ Ana yerikawa nene tam̃ania, ana Pol sum̃alu su metava, ana kuan limana sape ava ruru la, ana la apimi apa ruru la nenaga paþisi. Ana naga pisi pan la, pisi nena ga kome visena kiena ne le Yu lala.

22

Pol pisi pa la naþa asape aweñar

naga mare

¹ Ana Pol pisi pan la, pisape “Wolai lala, amio ata lala, in na sineun nesape otam̃an vena nekilali naþa nevisa ruru suri make ga van amiu. Ayagogon ruru inu sumo wa.” ² Ana pogos naþa la amloge Pol pisi ke pan la e kiela visena, naþa visena nae Epru, la apa ruru la narui, la sinelan asape aloge kiena visena.

Ana naga pisa, pisape ³ “In na yere Yu ga nini, sa ke amiu, a in na nepaeme e pulkumali naþa Tasas, e lepas nae Silisia. Ana pogos na nepe sisi ke ga wa, in na nepimi e yo nini, e Yerusalem, in na yaru naþa Kameliel naga pian inu, naþa akilia ruru naga rui. In na netotano e lana, naga pian ruru inu e navisaluaena punu ga kiena ne kieta yermarua lala, pano pano-o inu towe nepimi nepe navianena tai na navisaluaena nene. A sane amiu nanagane, amiu asitom manene asape akila kia kiena ne Ntewa imi ve keviu, inu m̃ena ga, e pogos la nanua sumo, nekila yum̃aena kiena ne Ntewa amio kiau malena wetelu. ⁴ E pogos nene, inu m̃ena ga pe sineun manene re nenaga la naþa ataveve ke Mrapa Viu nene poli, naþa nesum̃a netetelivi ke sanene nakale ke la naþa la asum̃a ataveveia, ana nesum̃a netarar la, a nesum̃a nokoven la ke apa e yum̃a naloge viowaena, yerm̃ene lala amio sira lala. E pogos nene sineun nesape la monar amarmare ga, a sineun nesape kiela Mrapa nene monar þisi vilaga. ⁵ Suri nene, akilia aviun tan þarin yaru wa amio kiena nasumonena lala na kiena kumali, komin la akilia ruru inu naþa nekila sanene. A e pogos nene, la asiri m̃aki laþasia, vena kila sa naþa nekilia neva nom̃ene yaru na Mrapa Viu la nene e kiela yo lala.

“Ana e pogos tai, nemla m̃aki tai sanene, ana sineun nesape neto garo tano Tam̃askas vena netarar la nene e yo nene, vena neviar la e sen, ana

neligan plan la awasuṽe si aimi e nini vena kieta yerkawa lala la ala nakoena van la.

⁶ “Ana e pogos nene, nemialoro m̃a nepa sane, ana tol kolpae, lavis ga netol Tam̃askas, ana nemilan ga naṽa pupia yomerarava tai pimi vera- raga tegoli yo naṽa nemial ke nepa ea. ⁷ Ana suri nene kila nemloru nepito tano e porotano, a nemloge visena tai, pisape ‘!Sol o, Sol o! ? Komin ya ne ko okila kare inu ke sanene sa naṽa osuṽa okila ke ne?’

⁸ “Ana nepiun tania, nesape ‘?Ana Suṽe, ko ko ai?’

“Ana nemloge naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu nae Nasaret nene, naṽa ko okila ke piowa pania, nene inu ga ne.’ ⁹ Ana la naṽa asike varaun inu e pogos nene, la apisu pupia yomerarava nene, ana la pe amloge re pulgona nene naṽa naga pisi ke pan inu poli. ¹⁰ A siraunia, nepiun ke sina ga, nesape ‘?Ana Suṽe, ṽisi na nekila sanape narui?’

“A Suṽe pisa pan inu pisape ‘Ko osuṽalu, oyali ova ga loyuṽa Tam̃askas rui, a ṽisi na yaru tai iṽasu visawal van ko e yum̃aena la naṽa nemligan ruru ṽisi rui vena ṽisi na oyum̃aenia.’ ¹¹ Ana nemloge visena nene, ana pe nepisu re si suri poli, komin pupia yomerarava nene kila kilamarau ṽala, ana la atarar ga luṽau, asumon inu e mrapa, mepa meporu Tam̃askas.

¹² “Ana pe yam piavi re nena ga, yaru nae e yo nene tai pimi pisu inu. Naga pe yaru tai naṽa naga pe yaru kiena ne Ntewa kemua lelaga, a naga mlogear kieta Navisaluaena, a kieta le Yu lala nae e yo nene, la apisu naga sane naga pe yaru wo tanea tai paṽisi, a kiena kia Ananaias. ¹³ Ana naga pimi suṽalu su lavisi pun inu, ana pisi pan inu, pisape ‘!Wolai Sol, nanagane, nesape kilamaram̃a imi wo sina!’ Ana e ke ga e pogos nene sa nena nene, ana nekilia nepisu kilale marana ne Ananaias nene. ¹⁴ Ana naga pisi

ke sina ga pan inu, pisape ‘Ntewa Na Mava kiena ne repita lala, naga pisaar ko sumo rui, pisape ko ke narui naṽa ṽisi na ko okilia kiena nasitomwanena keviu tai, a vena ko ke narui naṽa ko ovisu kiena Yaru Mesmesu a ologe kiena visena.

¹⁵ Ntewa pisaar ko ṽisi rui, pisape ṽisi na ko ova ovisawal va yeririna lala e yo make ga, suri make ga la naṽa opisuia a omloge. ¹⁶ Ana nanagane ga ne, ita monar tekila suri tai sumo wa. !Monar osuṽalu, monar akee ko e kia kiena ne Yesu, ana kia ga nene kee plan kioṽa mlamulena viowa lala, oimi oikiki e marana ne Ntewa!’

¹⁷ “Ana siraunia, in na neṽasuṽe inu ke sina ga e nini Yerusalem, ana nepa e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, sineun nesape nekila leniena. Ana pogos naṽa nesuṽa nemlen ke sanene, nemloge sane kiau sitomena pa kovio, ¹⁸ ana nepisu Suṽe pisi pan inu, pisape ‘Ovitaṽili, omolue Yerusalem vilaga, komin la nae e yo nini, visae ko osunyu van la e ya naṽa inu nekila pan ko, ṽisi na taṽatete nena ga alelaga e ko.’

¹⁹ “Ana nepisa pania, nepisape ‘Ana Suṽe, la akilia ruru inu ṽisi rui, amio ya naṽa in na nesuṽa nekila ṽesania. La akilia m̃aga asape inu ke ga narui naṽa nesuṽa netetelivi ke e yuṽa lala nalotena kiena ne imimi le Yu lala, a nesuṽa nepuarar ke la naṽa amlelaga ke e ko. A la apisu ke rui naṽa in na nesuṽa nom̃e la nene, a nesuṽa nokotawe la ke e yuṽa nakoena, ana in na nesitom ke nesape la monar alelaga e inu sa naṽa nepe lelaga ga. ²⁰ A nanua ne, pogos naṽa kioṽa yaru nene Stipen, kana kuruta mlau, la akilia ruru po paṽisi naṽa asape in ke naṽa nesuṽa nemio la e pogos nene narui. Pogos naṽa la akoveṽaria, in na nemiila la, in na nepisuar ruru m̃ala kulkota lala. ! La monar alogenu!’ ²¹ Ana Suṽe pisa ga pan inu, pisape ‘Omolue e yo

nini, sineun nesape neligan ko ova koperina vaṽisi, ovanon la naṽa pe ape le Yu re poli.’”

²² Ana pimi tol aora nene, la naṽa asum̃a amiagogon ke Pol la asum̃a amiagogon ruru ga, ana nanagane, kiela sinemimiena e naga pimi ke sina ga, la apisape “! E, popon awem̃ar ga yaru na piowa lepa ga sanene! !Ita pe sinetan re yaru na sanene naga mali sike e yomarava nini poli!” ²³ Ana la asum̃a apiovion sanene, a la asum̃a atatanogin Pol e m̃ala kulkota lala, a la asum̃a akoven puluyavi na mrapa pa kar ga e yo punu ga. ²⁴ Ana yerka wa kiena ne yaru na kilaen mara lala pisape la aurelua Pol vetan ṽina nene va loyum̃a e kiela kove, a naga pisape alili re naga wa, la am̃areran naga vena alual li suri ya naṽa naga kila ṽina la sinela kari manene naga sanene.

²⁵ Ana pogos naṽa la apiar Pol ṽisi, la asape awe narui, ana Pol pisa pa kiela nasumonena tai, pisape “?Sanape, mesmesun ga naṽa awe yaru tai sanene naṽa naga sike vatanon navisuarena nae Rom, a naṽa naga pe pali re kumali yam tai poli wa vena la aliṽere ruru naga, pona akilia awe ga naga sa ga nene?”

²⁶ Ana pogos naṽa nasumonena naṽani mloge naviunena kiena ne Pol nene, naga pisape ve awe re si naga wa, ana naga pa pisa kiela yerka wa veraga, pisape “?Ei, ṽisi na ko okila ve sanapen yaru nene narui? Naga sum̃a pisa ke pisape naga sike vatano e navisuarena nae Rom ne.”

²⁷ Ana yerka wa nene pimi si sape visu Pol, viun tania, visave “!Ei, ko na opisa ruru ke ne! ?Ko na osike vatanon navisuarena nae Rom, pona peraga?”

Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Ee, in na sanene narui.”

²⁸ Ana yerka wa nene pisa pa Pol, pisape “?Ana ko na sanene na

sanape ne? Naṽa in na sanini, in na nopul pupia kilavaru tai ne.”

Ana Pol pisa sanini, pisape “Pona ve sanene yo. Ana inu, ata na sa kemua nene rui, ana in na nepaeme, in na sa ke m̃ena ga nene.” ²⁹ Ana pogos naṽa yaru la naṽa asape awea amloge visena nene, akilia narui asape Pol naga pe yerka wa ta ne sanene. Ana la apur matan veraga, akilia asape taṽatete si awe naga narui, a yerka wa m̃ena ga nene, nanagane naga m̃ena ga marau li laa narui, komin naga yaru na kilaen mara nae Rom, ana naga kila piowa pa Pol rui naṽa naga m̃ena ga sike vatanon navisuarena nae Rom.

La aṽere Pol pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala

³⁰ Ana kolulagi, yerka wa kiena ne yaru na kilaen mara la nene naga sum̃a sinenan ke na wa sape popon sa kilia ya ne pe purṽes nen veveyuena nene, ana naga pio yerka wa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, pisape la monar asum̃ate naga gare kiela pupia kumali. Ana naga pisa pisape akila plan sen la e Pol, ana naga ṽere naga pito garo tano e kumali nene, naga mligan Pol sike likan la.

23

¹ Ana Pol naga tarlua marana pa metava tamaria yerka wa la nene, ana naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, e kiau malena wetelu pimi tol ṽane, e yum̃aena punu ga kiena ne Ntewa naṽa nekila, in na pe nemloge re suri tai miyur sineu poli, naṽa pisape in na nekila pe mesmesu re poli. !Peraga rui!”

² Ana pogos naṽa ṽarin yaru wa nene Ananias naga mloge visena nene, naga sinena kari Pol paṽisi, a naga pisa pan la naṽa asike lavisin Pol sape alipa gona. ³ Ana Pol pisi towe laa pan naga narui, pisape “!Ei, ko ovisuar ko, yokorena Ntewa weṽar ko na wa! Ko ototano ke

e yo na kieta navisaluaena, e yo na naliṗereen yaru, ana siraunia ko ke ga naṗa okilaro si navisaluaena nene narui, naṗa ko opisa osape la alipa inu sanene. Ko ope kulupopos ga na oteke ne.”

⁴ Ana la naṗa asike lavisi apisape “?Ei, ko osape poga ga naṗa ko opisa kare Ṗarin Yaru Wa kiena ne Ntewa sanene, pona peraga?”

⁵ Ana Pol pisape “! Ke, lelaga o! Wolai lala, inu nemloge kiena visena, ana pe nekilia re si po laa rui, in na pe nesitom re si nesape naga pe Ṗarin Yaru Wa nene poli. Ana sane amiu apisawal ruru pan inu narui, ana nekilia naṗa nepisa suri pe po re pan poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisawal ruru rui, pisape pe pe pon re ita tevisi viowa van yerkawa kiena ne kieta yeririna la poli.”

⁶⁻⁸ Ana Pol naga pe kilia re si ya naṗa yoko naga visa po laa rui, ana naga pisu sane la naṗa asike loyum̃a e viorena e pogos nene, la ṗasia ape Varasi, a la ṗasia ape Satusi. Ṗegas lua nene asum̃a apepeyu paṗisi, komin Satusi lala apisa ke asape yeririna lala taṗatete amal si vetan namarena, ana apisa suri la ne sane navisi lala, pona ninuna lala, apisape suri la nene, pe sur ta sa re nene poli, ana Varasi lala amlelaga e suri la nene. Ana Pol kilia narui, yoko visa sanape ne, ana naga pio yerkawa la nene, naga pisape “Wolai lala, in na nomolue ruru nena e lus kiena ne Varasi lala. Arimau lala la ape Varasi, a inu m̃ena nepe Varasi. Ana amio Varasi lala, in na nemlelaga naṗa nesape pogos naṗa yaru mare, siraunia, ana yoko naga kilia mali sina. Ana nesitom nesape nesum̃alu nesu vamo e maramiu nanagane komin naṗa yaru laṗasia asitom ke asape avis van inu komin kiau nalelagaena nene.”

Ana visena kiena ne Pol nene kila Varasi la naṗa asike e nene ana

la asiar ke sina ga naṗa apeveyu amio le Satusi la naṗa asike ne, kila sanene la punu ga naṗa asike e viorena nene la amliṗere la ke sina ga. ⁹ Akila m̃a sanene pano-o, m̃aagena pimi keviu paṗisi, a siraunia, navianena laṗas e lepas na puna ne Varasi lala asum̃alu, apisi m̃arera paṗisi, apisape “Imimi mepisu sane yaru nene naga poga ga, pe suri re ta naṗa ita tekilia tevisi van naga vanon poli. ?Ana ane kilia, pona pe lelaga ga naṗa ninuna wo tai, pona navisi tai naga pisi pan yo?”

¹⁰ Ana sinemimiena nene naga pano keviu laa narui, la asu m̃a asitom ke asape asulania, ana yerkawa kiena ne li na mara lala naga pisu sane piowa laa narui, naga maraun sape sa ṗisi la nene akarkare manene laa Pol, ana naga pitetalia kiena yaru lala apito tano, aṗerelua Pol petan yeririna lala, ana aṗere naga pa si e kiela kove.

¹¹ Ana siraunia, kolemalu, Pol pisu naṗa Suṗe sum̃alu sike ga lavisinia, naṗa sum̃a pisi pania, pisape “Pol, ve omarau re. Ko opisawal ruru inu pan yaru m̃arera lala nae e nini rui, ana sineun nesape ṗisi na ko monar okila m̃a si sanene yam tai, naga nene garu Rom.”

Le Yu laṗasia asape akilali naṗa aweṃar Pol

¹² Ana kolulag, le Yu laṗasia apim vinau ga lele taaga, vena avisayu ve sanape naṗa akilia aweṃar Pol. Ana pogos naṗa amal mrapa ta narui, ana la apisaar e kia kiena ne Ntewa naṗa aligan kinanena amio namunena lala, vano-o tol naṗa la monar aweṃar Pol sumo wa. ¹³ Ana la naṗa apiranar la e visena nene a naṗa akila navisaarena sanene, la ataulu yaru la lualima yam vari.

¹⁴ Ana siraunia la apano apisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala, ana apisawal suri nene pan la. Apisape

“Imimi mepisaar m̃arera pan Ntewa rui, naṓa imimi mevalian kinanena punu ga vano-o tol pogos naṓa imimi mekilia moweṃar yaru nene. ¹⁵ Ana sinemimin mesape aiila imimi, naṓa amiu amio la naṓa e kieta kumali, amiu aligan visena vano van yerka wa kiena ne yaru na mara la nene, avisave naga were si yaru nene vato si garo tano kumali, avisa kotalia ga naga avisave asitom asape avisuveve sina visena la nene. Ana imimi mesuṃate ga e mrapa, a pogos naṓa atomi, moweṃaria, naṓa naga sike perinan kumali wa.”

¹⁶ Ana siraunia, narina ne vinena Pol tai, naga mlogewal naṓa asuṃa apisayu ke asape ṓisi na la akila ve sanene ve sanene, ana sisi naṓani pa mesmesu ga e kove kiena ne yaru na mara lala, pa pisawal suri nene pa Pol. ¹⁷ Ana Pol pio yaru na mara la tai, naga pisape “Ei, awis, ko oure yaru vii nene vano visu kiamiu yerka wa, naga kilia ke sur tai naṓa popon yerka wa nene naga monar loge.”

¹⁸ Ana naga ṓere mearu kiena ne Pol nene pa puna ne kiela yerka wa, pis pania, pisape “Pol naṓa sike garo e yum̃a nakoena, naga pisape noure kiena mearu nene iṃasu visawal suri tai van ko.”

¹⁹ Ana yerka wa nene naga tarar limana ne yaru vii nene, ṓere yapen ga pa sanene, ana piun tania, pisape “?Ana ko ositom osape ovisa ya ne van inu?”

²⁰ Ana mearu kiena ne Pol nene pisa plan pania, pisape “Ko opisus ke ne, yerka wa kiena le Yu lala apisirilua kiela sitomena ta rui, naṓa asape aweṃar meruou naṓa, Pol. La apisa rui apisape yoko aligan visena iṃasu van ko, asape la sinelan avisuveve re laa visena la nene e lepas nene wa, ana aviun tan ko vena peni, ana oure si Pol vitove garo e kiela kumali. ²¹ Ana pe pon re naṓa okila sanene poli, komin naṓa la asuṃa akila kokan ke ga nene. Apisa ruru rui apisape pogos naṓa

visae asike mrapplepa, ato ke garo tano, ana lala lualima yam vari nene awulan amiu, aweṃar meruou nene. La nene apisaar pa Ntewa rui apisape yoko aligan kinanena amio namunena vano-o avisu naṓa sane la aweṃar naga ṓisi, a la nene na asuṃate amiu ke rui, vena visae otam̃an naṓa amiu ato si garo tano.”

²² Ana yerka wa nene, pisa pan mearu kiena ne Pol nene, pisape “Poga, ana nevisa mesmesun van ko, ve ovisawal re si van yaru tai naṓa ko opimi opisawal suri nene pan inu. Ana potena paṓisi, ko okilia ova si uṃa narui.”

Amligan Pol pano pan ṓarin suṓe tai nae Rom garu Sisaria

²³⁻²⁴ Ana yerka wa kiena ne li na mara la nene naga pio kiena yaru lua, naga pisa sanini, pisape “Suri lala naṓa e lepas na yaru nene naṓa Pol, la apimi m̃arera paṓisi. Nanagane, yoko in na neligan naga va e limana ne kieta ṓarina suṓe naṓa Vilikis, naṓa naga sike garo tano Sisaria. Amiu lua, akila ruru ṓegas tai na kieta yaru na mara lala, vena amiu akirakirava ruru wo e Pol, amiu aure naga vito garo tano. Amiu akilia aure yaru na mara la ve ponotia ve lua, amio la lualima yam olua naṓa la akus wosi, amio si la tol ponotia ve lua naṓa la awar pupia kalie na mara lala. Ana akus ṃena ga wosi kiena ne Pol tai vena naga kilia va totano ea. In na sineun nesape aligan kotaṓa kolemalu, e pogos naṓa yemalolo rui.”

²⁵ Ana yerka wa nene siri ṃaki tai vena alarar amio la avano, naga siri sanini, pisape

²⁶ “Maki nini, inu Klotias Lisias, naṓa nesiri piṃasu pan ko, Parin Suṓe Vilikis, naṓa ko ope yerka wa nae Rom naṓa ko opisuar ke kieta pupia lepas nene. ²⁷ Inu nekekara keviu naṓa nevitawe ko sina e ṃaki nini.

Yaru naṓa aṓere piṃasu pan ko nene, kiena suniena nena

sanini: sumo, le Yu lala nae e nini atarar naga, lavisi awem̃aria. Ana siraunia, nemlogewal naṗa naga sike vatanon kieta navisuarena nae Rom, ana imimi mepato garo tano, ana meṗerelua naga petan limana ne le Yu la nene. ²⁸ Ana sineun nesape nekilia ya naṗa naga pe miasin suri nene, ana neṗere naga pito e kiela kumali keviu. ²⁹ E pogos nene, nepisu naṗa naga pe kila re sur tai naṗa torokin awem̃ar naga poli, pona ala nakoena vania, ana nepisu sane la asuṃa apepeyu ke amio naga e ga e lepas na navisaluaena na kiela nalotena ga.

³⁰ Ana siraunia, visena tai pam tol inu, pisape apisayu rui a aṃal mrapa rui vena akilayonli sina vena awem̃aria mare. Ana nepisu sane popon vena nevitetalia naga im̃asu puṃa vilaga, ana nepisawal m̃ena ga pan la naṗa sinela kari naga, nesape la monar aiñasu avisawal suri la naṗa la asitom ke asape aliṗere naga vanonia e maram̃a.”

³¹ Ana li na mara la akila sa naṗa kiela yerka nene pisa, ana kolemalo la aṗure Pol, ana pupia ṗegas nene amligan yo Yerusalem, apano atol yo garu Antipatris. ³² Ana kolulag nena, yaru na mara la naṗa amial ga, la aṗasuṗe la sina apa ma Yerusalem, ana la naṗa la akus wosi, lala amio ke Pol na wa, la apito ke sina ga e kiela mrapa, apito garo Sisaria.

³³ Ana pogos naṗa apimi aporu e yo nene amla m̃aki nene pa ṗarin suṗe nene narui, a siraunia aṗere Pol, apano amligan naga sike e limana. ³⁴ Ana ṗarin suṗe nene pulo m̃aki naṗani ṗisi, ana naga piun tan Pol, pisape naga pe yaru nae lepas nape. Ana Pol naga pisape naga pe yaru nae ga yo garo Silisia,

³⁵ ana ṗarin suṗe nene naga pisa sina, pisape “Ana poga ga, ita monar tesuṃate ga yaru la naṗa yoko avis van ko, ana pogos naṗa aimi, ana nouarar visena nemio amiu.” Ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Yaru nene naga kilia sike amio ita na wa e yuṃa marua m̃ana ne Ṗarin Suṗe Erot nene, naṗa ita tesike e nanagane, ana amiu akirawo ruru naga ea.”

24

Le Yu lala la apimin apisape avis va Pol e marana ne Pilikis

¹ Ana Pol suṃa ga sanene, tol legiena lima ṗarovia, ana siraunia, ṗarin yaru wa nae Yerusalem naṗa Ananaias pitomi garo tano Sisaria, naga amio nasumonena taṗena lala kiena ne le Yu lala, amiowar ke yaru na navisaluaena tai, vena naga visi kiela, kiena kia Tetalas. Ana la nene apa apisu Ṗarin Suṗe Pilikis vena avisawal suri la punu ga naṗa la sinelan asape avis va Pol vanonia. ² Ana la apio m̃ena ga Pol pimi loyuṃa, ana Pilikis mla pog pa Tetalas vena naga kilia vietava e kiela visena.

Ana naga pisi pa ṗarin suṗe naṗani, naga pisape “Ṗarin Suṗe Pilikis, imimi mekekara paṗisi naṗa mesuṃalu mese maram̃a ṗane, komin mepisu naṗa ko osuṃa opisuar ruru imimi po paṗisi. Siar e pogos naṗa ko opuarar ke yuṃaena nene, pimi tol nanagane, kioṃa manmaruaena naga kila suṃare wo sike e purvanua nini, a ko osuṃa okila ke suri viu la moki vena iilaen yuṃaena e yo nini. ³ Sanene, mepisa potena keviu pan ko naṗa silaga osuṃa okila ke po pan imimi sanene. ⁴ Ana ko, kioṃa yuṃaena moki, pe pon re mekila kare ko e kiamimi visena la ve moki poli, in na sineun nesape neviun tan ko vena ko owo van imimi, oyagogon kiamimi narin visena tai naṗa plas laa ga.

⁵ “E lepas kiena ne yaru nene, mepisu sane naga pe ãarkawa towe laa sane. Naga sumã telivi ke piora e le Yu lala e purvanua taãena lala, a e yo punu ga naãa naga pa ea, ana naga kila ke yaru la apiãa a apeveyu. A naga pe nasumonena na ãegas kiena ne yaru la naãani, naãa apisape naga molue garu Nasaret, naãa pona naga pe nalotena taãena, pona visae peraga, la asumã akila ke ga politik yo. ⁶⁻⁷ A pogos naãa yaru nene pimi sike garu Yerusalem, naga kila piowa pano pano-o ãisa, naga sinenan pisape kila kare sur wa na kiamimi Yumã Wa nene, ana kila narui mepa metararia. ⁸ Visae ko oviun ga tania, ãisi na okilia ologe sur la naãa imimi mepisa naga pe lelaga nena ga.”

⁹ Ana pogos naãa naga pisi ke sanene, le Yu taãena lala la asumã asisilin ãarila, la asumã apisa ke apisape “Naga ke nene narui, sa ke ga nene, lelaga ãa.”

Pol pisatamãe la

¹⁰ Ana siraunia, ãarin suãe nene naga kira pisu Pol, naga mla pog tai pania vena naga kilia la kiena navisatamãeena. Ana Pol pisape “ãarin Suãe Pilikis, sa naãa ko okila mã naliãereena pan imimi e purvanua nini e kas moki ãaro pa rui, in na nekekaran naãa nesumãlu nese marãmã vena nekila kiau navisatamãeena. ¹¹ Nesape nevisa ga van ko sanini, in na nepa mã Yerusalem nanua ga ne. Visae oviun ruru tan yaru lala, ãisi na olual naãa sane in na nepa e yo nene vena neva ga nelen e Yumã Wa mãana ne Ntewa, pe tol re legiena lualima taaga pa vari po laa wa. ¹² A pogos naãa nesike e yo nene, pe apisu re naãa nekila suri tai poli. In na pe nepepeyu re nemio yaru tai poli, a pe nepisa re pa yaru lala nesape akila suri tai poli. E Yumã Wa mãana ne Ntewa, pona e yumã na leniena lala, pona e pulkumali e nape, ana

in na pe nekila re nena suri tai poli. ¹³ A sur la naãa apisa mare ga pan ko nanagane, apisape in na nekila sanene sanene, naga nene na visena na kiela ãegas ga nene, ana la pe apisa re suri tai pan ko poli vena iilaen kiela visena nene, vena kila na ko ovisu sane kiela visena nene na pe lelaga.

¹⁴ “Ana sur taaga ga nekilia netamãania, nekilia nevisa van ko nevisave lelaga, in na nekila kemua naga nene. Sur nene, naga sa naãa in na nesumã netaveve ke Mrapa Viu nene, naãa la apisape naga nalotena taãena. Ana naga pe sa re nene poli, komin naãa e Mrapa nene, imimi mesumã memlotun ke Ntewa taaga ga, naga pe Ntewa kiena ne repimimi marua lala na sumo, a mesumã memlelaga ke ga e sur la naãa kiamimi navisaluena pisa, pona naãa kiamimi navisawalena lala la asiria. ¹⁵ Ana taveve suri la nene, in na neãasine ga Ntewa, maran taaga sa ke ga naãa la mãena ga apisu ga naga, asape ãisi na naga kila yaru la make ga aãal ke sina ga e marena, naga nene na la naãa la amesmesu e marana, a la naãa la pe amesmesu re e marana poli. ¹⁶ Ana komin naãa nekilia mã nesape ãisi na Ntewa kila sanene, in na pe nesitom re nena nesape nekila ãelaga viowa tai sanene poli, ana e pogos punu ga, in na noãaryo paãisi vena narin suri tai ve yur inu re pogos tai visave in na nekila ke piowa e marana ne Ntewa pona e mara yeririna lala.

¹⁷ “Ana kas laãasia ãaro pa rui, in na nepa nesike e purvanua taãena lala, ana siraunia, nanagane ga ne, in na neãasuãe inu ke sina ga nepimi Yerusalem. Ana yaru nae gare lala, la akuwan nalaena tai vena iilaen kiamimi yeririna lala nae Yerusalem, ana in na noãar nalaena nene nepimi, neãar pan la, a in na sineun nesape neva nekila ke mãena ga kuãaãaena laãasia e Yumã

Wa m̃ana ne Ntewa. ¹⁸ Ana pogos naṗa nesike e Yum̃a Wa, nekila kuṗaṗaena na ikikiena rui, ana la nene la apimi apisu inu. E pogos nene, pe yaru taṗena re la asike amio inu poli, a pe visena re poli pona m̃aagena re nena poli, peraga, ana siraunia, le Yu laṗasia nae Esia apimi, ana la ke nene narui naṗa asiar veveyuena nene. ¹⁹ Ana la nene naṗa ape purṗes nen sur nene, visae la asitom asape in na nekila sur tai piowa, ana popon visae la m̃ena asike amio ita e nini nanagane vena la avisawal li van ko, ana pe noṃal la re poli. ²⁰ Visae peraga, popon oviunli tan yaru taṗena la ne asike ne, ovisave pogos naṗa la aṗere inu nepa e kiela kumali, aṃal sane in na nekila ya. ?In na nekila ya ne pe mesmesu re poli, pona nepisa visena ya naṗa piowa? In na pe noṃal re poli. ²¹ Ana visena taaga ga naṗa nepisa, nepisa sanini, nesape: Inu na nepisu sane sinemiun asape avis van inu ṗane, komin ga kiau nalelagaena nene, naṗa pisape pogos naṗa yaru mare, ṗisi na, naga kilia mali ke sina ga. Nepisa visena nene ṗisi, ana kila la ga asuṃa apeveyu ke sina ga pan la.”

²² Ana Parin Suṗe Pilikis nene, naga kilia towe m̃a sur moki rui e lepas na Mrapa Viu nene, ana pogos naṗa naga pisu sane veveyuena nene, le Yu lala amio Pol akila vanon ga sur nena ga la nene, ana naga kalo nena visena, pisape “Poga ga, ṗisi na ita tesuṃa e nini sumo wa. Ṗisi na nesuṃate ke ga yerka wa kiena ne yaru na kilaen mara la nene Lisias vena kom ma Yerusalem vitomi neloge ruru kiena visena nene wa, ṗisi na nela kiau nalipereena van amiu.” ²³ Ana naga pisa pan kiena yaru na kilaen mara lala, pisape la atarar ga Pol, apisuar naga, ana naga pisape ve akila manene re m̃arera vania, la monar ataṃan naga yaloro m̃aga,

a ve avisaluṗar re kiena erau lala vena aimi ayaliali naga avisuaria.

Pol pisayu Yesu pa Pilikis amio wona

²⁴ Ana Parin Suṗe Pilikis, naga wona sira re Yu tai, kiena kia Trusila, ana lalua nene la sinelan asape asun re amio Pol wa. Ana legiena laṗas ṗarovia, ana lalua apimi e yo naṗa Pol sike ea, ana aṗere Pol pimi pula, ana Pol pisi amio lalua, naga pisayu kiena nalelagaena naṗa e Kristo Yesu. ²⁵ Ana Pol mligan visena la moki la sane pan lalua, naga sitom ṗele la ga, naga pisayu sanape naṗa yaru monar kila ṗelaga mesmesu, a naṗa yaru naga monar kaweruru kiena malena mesmesu, a pisayu m̃ena ga nalipereena kiena ne Ntewa naṗa ṗisi na imi e Legiena Maro. Ana pogos naṗa Pilikis mloge visena la nene, naga mloge sane miyur manene kiena sitomena paṗisi, kila narui naga marau towe laa sane, ana naga pisa pa Pol, pisape “Poga ga, toroki narui. Ko ova si loyuma e nene sumo wa, ana visae nelual si kiau pogos tai, ṗisi na neligan si visena vimasun ko.” ²⁶ Ana pogos naṗa Pilikis pisa visena nene, naga kiena sitomena viowa m̃ena ga tai toṃa ga, naṗa naga sitom ke pisape ṗisi na Pol naga war kilavaru keviu tai vania, vena kilia visa va Pol visave Pol kilia molue sina. Ana kiena sitomena nene kila narui naga mligan luen ga visena panon Pol, a naga suṃa sun amio naga yam mokliu. ²⁷ Ana naga kila m̃a sanene pano-o tol kas lua, ana naga ṗisin kiena yum̃aena nene. Ana naga pe taṃan re Pol molue si e yo naṗa apuarar naga sike e poli, komin naṗa naga sinenan pisape kila le Yu la akekarar naga. A siraunia, yaru taṗena tai pimi kus lelana ne Pilikis nene, kiena kia Posias Pestas.

25

Pol pisape Sisa ga naga monar liṗere naga

¹ Ana ṗarin suṗe viu nene Pestas, naga pimi garu Sisaria, pimin vena visuar kiena leṗasia nene, ana sir-aun naṗa legiena telu ga ṗarovia, ana naga pisu naṗa naga monar vavini visuveve yo ma metava Yerusalem. ² Ana pogos naṗa naga pa tol yo nene, ana naga piora amio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taṗena lala kiena ne le Yu lala, ana apisa kare Pol pania. Ana aṗareran pania, ³ apisape visae naga sitom sape kila suri wo tai van la, ana lala sinelan naga ligan Pol wasuṗe sina imi pula, vena la akilia aure naga va kumali avis vania. La apisa sanene, ana la asuṗa asitomwan ke rui asape visae Pol imi, ana la ava asuṗate naga gare, a vena aweṗar ga naga mare ṗeṗe mrapa komsusia. ⁴ Ana Pestas pisape “Poga ga, ana ve ve piavi re inu ṗena nowasuṗe sina neva garu Sisaria, naṗa la asuṗa atarar ke yaru nene sike ea. ⁵ Sanene, ana amiu yerkawa laṗasia, akilia ataveve inu teto garo ne, tevisu ve sanape. Visae yaru nene kila suri laṗasia naṗa pe mesmesu re poli, ana tekilia tekila kana visena nena e pogos nene.”

⁶ Ana Pestas sike amio la gar Yerusalem pe tol re legiena lualima yam taaga pa vari poli, ana naga pito si garo Sisaria, amio yaru laṗas naṗani. Ana e ga e legiena na siraunia, naga pa totano ke e kiena yo naliṗereena, ana naga pisape avano aure Pol imi. ⁷ Ana pogos naṗa Pol pimi loyuma, ana le Yu la nae Yerusalem naṗa ataveve Pestas apimi, asuṗalu asu, ana asuṗa apisawal ke pupia suri viowa la moki liu naṗa apisape Pol naga kila, ana kiela visena la nene pe suṗalu re nena ga.

⁸ Ana pogos naṗa Pol sinenan sape la kiena navisatameena, naga tero

plas ga, pisape “In na pe nekila re nena suri tai poli, naṗa nekilaro navisaluaena kiena le Yu lala, a pe noṗarnena kare re Yuma Wa nae Yerusalem poli, a pe nekilaro re ṗena ga navisaluaena kiena ne ṗarin suṗe nae Rom poli, naṗa Sisa.”

⁹ Ana Pestas nene, naga sinenan sape le Yu lala la aloge wo e naga, ana naga sitom sape kilayonli kila ve sa naṗa la apisa pania, ana piun tan Pol, pisape “?Sanape, pona popon neure ko teva nevisi ga van ko ma kumali nae ma Yerusalem, ana yoko ko osuṗalu sina ga ose marau e yo nene yo?”

¹⁰ Ana Pol pisatamea, pisape “Nanagane, e yo nini, in na nesuṗalu rui nesike e marama, ko yaru naliṗereena navisaluaena kiena Sisa nae Rom. Visae suri nakilaena tai van inu, ana yo ke nini narui naga mesmesu ga naṗa ko okila. ?Ana yoko nevin si ya ne ma Yerusalem ne? Ko opisu kilale rui naṗa e leṗas kiena ne le Yu lala, ana pe kiela visena tai suṗalu re nena e inu poli, peraga. ¹¹ Ana visae ko opisu nekila suri tai piowa torokin naṗa monar nemare vanonia, ana poga ga nene, in na pe nekilayonli re naṗa noure vetan poli. Ana visae la nene, pe kiela visena re si tai naṗa kilia suṗalu suṗa poli, ana pe mesmesu re nena naṗa ko oiila inu nowasuṗe sina neva e limala vena la akila ya naṗa la sinelania van inu. Ana nanagane, sa naṗa nekilia nekila, sane nesike vatanon navisuarena nae Rom, ana nepisa ruru ga pan ko nesape sineun Parin Suṗe Sisa nae Rom, naga ga monar liṗere inu.”

¹² Ana visena nene kila Pestas pano pis amio kiena kansel la sumo wa, ana siraunia, pimi sina ana pisape “Ko opisa rui opisape sinoman Sisa ga liṗere ko. Ana nepisape poga ga, yoko osuṗalu ga ose marana ne ṗarin suṗe nene narui.”

Pestas sunyu Pol pan suḡe keviu taḡena nene Akriḡa

¹³ Ana siraunia, legiena laḡasia ḡaro sina, ana suḡe keviu na yo taḡena tai pimi garu Sisaria. Naga kiena kia ne na nene, Akriḡa Nalua, ana naga pimi amio vinena naḡa Penis. Lalua amloge naḡa Pestas siar ga kiena yum̃aena na wa naḡa pe ḡarin suḡe nae lepas nene, ana la sinelan asape aimi aialialia. ¹⁴ Ana la lua asike e yo nene pano-o, ana yam moki naḡa la asum̃a asun amio Pestas nene, ana legiena tai, ana Pestas sunyu ga lepas na puna ne Pol pan lalua. Naga pisa pan la lua, pisape “In na kiau yaru tai sum̃a e kiau yum̃a nakoena, naḡa sike e limana ne Pilikis nanua sumo rui, sumon naḡa nepimi e nini. ¹⁵ Ana siraun naḡa nepimi, ana nepa ma Yerusalem, ana yerkawa kiena ne li wa lala, amio nasumonena taḡena kiena le Yu lala, la apimi apisayu yaru nene pan inu, la sinelan asape nevisawal kiena naliḡereena tai vania. ¹⁶ Ana nepisa ruru pan la, nepisape taḡatete nekila ga sanene, ana monar noure lepas luwoka aimi lele taaga sumo wa, ana la naḡa akila navisawalena, monar avisawalia e marana yaru naḡa akila ke navisawalena pania, a monar nela pogos van yaru nene vena naga m̃ena la kiena navisatam̃eena. Nepisa pan la nepisape kiamimi ḡelaga na navisaluaena nae Rom naga sa ke nene narui. ¹⁷ Sanene, in na neḡasuḡe sina nepimi e yo nini, ana le Yu lala la akom ma Yerusalem apitomi vena mekila visena. Ana pogos naḡa nekilia nesape la apimi atol yo nene ko yepekilavi, pe nemla re si pog tai pan la poli, ana kolulag ga, nepa netotano e yo naliḡereena, ana nepio yaru naḡa Pol pimi loyum̃a. ¹⁸ Ana pogos naḡa le Yu lala asuñalun navisawalena suri lala na yaru nene, inu nesitom nom̃ape yoko neloge pupia suri viowa laḡas naḡa la apisape naga kila, ana nanene na per-

aga. ¹⁹ La apisa ga narin suri lala e ga e lepas na kiela nalotena, naḡa la asum̃a apepeyun ke amio yaru nene. Naga nene e ga e lepas na kiela ḡelaga marua ga lala, a e lepas na yaru tai, kiena kia Yesu, naḡa naga mare rui, ana Pol sum̃a pisa ke pisape naga mali sina. ²⁰ Ana la apisayu ke suri la naḡa pe nekilia re nena poli, ana nemninue kare narui nesape am̃a yoko nekila ya ne, ana nepiun tania nepisape visae naga sinenania, wasuḡe si va ga ma Yerusalem, vena la akila ga kiela visena e yo nene. ²¹ Ana siraunia, yaru nene pisape peraga, ve va re sanene, ana naga sum̃alu pisape sinenan pisape ḡarin Suḡe ga Sisa naga liḡerea. Naga kiena visena nene kila netarar naga sike e yo nini na wa, vena nelual mrapa tai neila naga va garu Rom, vena Sisa naga visuvevea.”

²² Ana Akriḡa pisa pan Pestas, pisape “Ana inu m̃ena sineun paḡisi nesape neloge re visena kiena ne yaru nene.”

Ana Pestas pisape “Poga ga, peni ga na amlua asun.”

Pestas ḡere Pol pimin vena Akriḡa yagogonia

²³ Ana kolulagi, akila suri punu ga su ruru sike e kiela pupia yum̃a na viorena tai, la akila sane pe pupia suri tai. Ana suḡe keviu nene Akriḡa la lua vinena nene Penis, la lua apimi naḡa amiyowa ruru la rui, ana apimi loyum̃a naḡa yerkawa kiena li na mara lala amio yerkawa taḡena lala la amiyal ke varaun la. Ana la akila suri punu ga pa la lua nene sa naḡa la akila ke e pogos keviu la ne sanene. La akila m̃a pano-o, ana siraunia, ana Pestas pisape aure Pol imi loyum̃a. ²⁴ Ana la aḡere pimi, ana Pestas pisi narui, pisape “A ḡarin Suḡe Akriḡa, amio yerkawa taḡena lala naḡa tesike e nini ḡane, nanene yaru ne nanini narui naḡa le Yu lala la apim apis pan inu vanonia. Garu Yerusalem, a e yo

nini, la apimi apiun m̃areran tan inu apisape neliṗere naga, asum̃a apisi keviu apisape yaru nene, naga pe pon re si mali va re laa sane poli, la sinelan asape naga monar mare ga vilaga. ²⁵ Ana nepisuveve suri nene pano-o, pe nom̃al re sur tai naṗa torokin naga mare vanon poli. Ana siraunia, yaru nene naga m̃ena piun pisape kieta ṗarina suṗe keviu nae Rom, naga ga liṗerea, ana nanagane nesum̃a nepisuveve nesape yoko monar neila naga va ga e limana ne Sisa narui. ²⁶ Ana monar nesiri m̃aki tai va amio yaru nene va van kieta ṗarina suṗe nene, ana pe nekilia ruru re m̃ena nesape am̃a nesiri ya ne te m̃aki nene wa. Nanini narui, nekekara naṗa neṗere naga piṃasu vena sum̃alu se maram̃a, Suṗe keviu Akriṗa, amio amiu yerkawa taṗena la nene, vena ita tevisuveve ke sina ga kiena visena la nene, pona amiu akilia aiila inu navisaen ya naṗa nesiri te m̃aki nini. ²⁷ !Pe popon re neligan yaru nene va e pupia naliṗereena nene poli, naṗa pe nepisawal ruru re visena ya naṗa kila narui nemligan naga pano!”

26

Pol pis e marana Parin Suṗe Akriṗa

¹ Ana Akriṗa pisa pa Pol, pisape “Poga ga, nela pog van ko narui vena osunyu ko e lepas na suri la nene.”

Ana Pol koan limana sanene, ana siar kiena visena narui, vena la navisatam̃eena na suri la nene. ² Ana pisa sanini, pisape “Parin Suṗe Akriṗa, nepisu sane po paṗisi naṗa nekilia nesum̃alu e maram̃a ṗane, vena netaṗali naṗa nela navisatam̃eena laṗasia e visena la naṗa le Yu lala akila pan inu. ³ Nepisa visena nene komin naṗa ko ke narui, okilia ruru kieta ṗelaga ita le Yu la rui, a okilia ruru m̃ena suri la naṗa pogos punu ga kieta yeririna lala asum̃a apepeyun la ke vanon

rui, a naṗa la asum̃a amlip̃ere la ke vanonia. Ana inu nepiun tan ko vena ko ve sinema kar inu re, komin naṗa yoko kiau suniena naga tawa manene e suri la ne sanene narui, a ve piavi towe m̃ena ga.

⁴ “Kiau suniena naga siar sanini, sane inu, nesiar e pogos naṗa nepe nisisi ke ga wa, nesu luen ga nemio le Yu lala, nanene e kiau yo, ana siraunia, garu m̃ena Yerusalem. Ana lala la akilia ruru kiau ṗelaga lala nanua rui, a akilia m̃a naṗa pogos naṗa nepe yaru viu ke ga wa, ⁵ ana nesikol inu e ṗegas kiena ne Varasi lala, naṗa la ke narui naṗa atarar manene kieta navisaluaena taulu ṗegas taṗena lala. Ana visae la m̃ena ga akekaran naṗa la asum̃alu ase maram̃a, ana yokorena la akilia avisawal li van ko, avisave suri naṗa nepisa ke ne naga pe lelaga punu ga.

⁶ “?Ana komin ya ne la sinela kar inu si sanene? Nanene komin naṗa nesum̃alu m̃arera nesike e navisaarena tai naṗa Ntewa naga kila pa repita lala nanua sumo rui, naṗa pisawal sape naga yoko kila yaru la naṗa amare amal sina. ⁷ Ana navisaarena nene, kieta lus m̃ena ga la lualima taaga pa lua [12] nene la asum̃a amlen ke ko legiena a kolemalu vena yoko la akilia atolia. !Parin suṗe, opisu ke ne! Sur nene Ntewa naga pisaar pan le Yu la rui, ana le Yu lala sinelan asape avis si van inu komin nemlelaga ea. ⁸ ?Pe nekilia re poli, ana komin ya narui naṗa yaru la nene asum̃a asitom ke asape Ntewa naga taṗatete si kilia kila yaru naṗa mare rui naga mali sina?

⁹ “Ana pe lelaga, nanua sumo, in m̃ena sa ke ga nene, pe nemlelaga re e suri la nene poli. Na nanua na, in na sineu kar laa la naṗa amlelaga e Yesu nae Nasaret paṗisi, a nepisu sane monar nekilali m̃arera vena nekila kia nene vito tano. ¹⁰ Ana garu Yerusalem, nesum̃a nekila suri moki sanene. Yerkawa kiena ne li

wa lala, la atam̃an pan inu, ana nepa nekila nalelagaena wa la nene, la moki naṗa apa e yum̃a nakoarena, ana pogos naṗa la amliṗere la asape monar la amare, in m̃ena ga nesike loyum̃a ea. ¹¹ A nesum̃a netetelivi e yum̃a na leniena lala, pogos punu ga nesum̃a nekila ke piowa pan la, a nesum̃a nekilali la m̃ena ga, nesum̃a nekilayon naṗa vena la aviuelin kia kiena ne Yesu. Ana nesum̃a nekila m̃a sanene pano-o yepeu pisunun paṗisi, ana nom̃ene plan la apuretetai apeve taaga e purvanua taṗena lala, ana siraunia, nepanon la ke sina ga e kumali la naṗa la apa asike e la.”

Pol pisayu sanape naṗa Yesu pae-menja

¹² Ana Pol sum̃a sun pano-o, pisape “Ana e pogos tai, nesum̃a nepito ke garo Tam̃askas vena nekila ke sina ve sanene van la naṗa asike e yo nene. Yerkawa kiena ne yaru wa lala, la amiila inu nepitove, a la amla m̃aki pan inu naṗa asape nekilia nekila sanene. ¹³ Ana mesum̃a memial ke mepato garo tano, ana kolpae ga, nepisu pupia yomerarava tai metava ma e peni, naṗa tego taulu mrae, ana yomerarava nene tegoli nena yo naṗa mesike ea. ¹⁴ Ana yomerarava nene naga merarava keviu sanene narui, naga kila imimi mekekapil mepito tano e porotano, ana siraunia, nemloge pulgon yar tai, pis pan inu pis ga kome visena nae Epru, naga pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko osum̃a okila kare inu ke sanene sa naṗa ko osum̃a okila ke ne? Ko osum̃a lam̃a te ṗataun inu ke sanene, ana kila lam̃a mlaea ṗisa.’

¹⁵ “Ana nepiunia, nepisape ‘?Ana Suṗe, ko a nene?’

“Ana Suṗe pis ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu naṗa ko osum̃a okila ke piowa pania, nane in ne nanini narui. ¹⁶ Ana osum̃alu sina, komin naṗa yoko oyum̃ae kiau. In na nem̃alivin ko sanene komin suri

nena nene narui. Pane opisus kilale inu sane ovisave in na ai, a siraunia, yoko ovisu inu nesum̃a nem̃alivin ko e suri la ve moki e legiena lala naṗa pimi ke sirau. Suri la naṗa nepian kon ke ne, naga ke narui naṗa ovano ovisawal van yeririna lala. ¹⁷ Ana yoko ovanon ovisawal va le Yu lala, a va m̃ena yaru taṗena la naṗa pe ape le Yu re poli, ana ṗisi na ovisu naṗa la nene, yoko akila viowa van ko, ana ve sinem̃a pepe re, yoko nem̃alivin ko e pogos la ne sa nene, vena netamalia ko.

“‘Nanene narui, nevitetalia ko ovanon la nene, ¹⁸ vena ovikepa kilamarala, vena ovilon la amolue vetan yemalolo naṗa la asike ea, aim e yomerarava, a vena aligan m̃areraena kiena ne Yermare sike na, aim ga puna Ntewa. Ana pogos naṗa aviawa ga e inu sanene, ana yoko Ntewa viewo kiela mlamulena viowa lala, a yoko naga sikol la e ṗegas nen kiena li wa lala.’”

Pol pisayu kiena yum̃aena

¹⁹ Ana Pol pis ke na wa, pisape “Naga narui, Suṗe Akriṗa, pogos naṗa nepisu pupia suri naṗa molue ma e peni pitomi e inu, in na taṗatete si nekila sur tai narui, ana nemlogear ga visena kiena ne Suṗe narui. ²⁰ Ana nepa Tam̃askas sumo, nemlologon pa yeririna lala, nepisape monar avilopu la ava puna Ntewa, a kiela malena monar awo make nena ga, torokin navilopuena nene. Ana siraunia, nepa ke sina ga ma Yerusalem, nemlologon ke sina ga sanene pan la, siraunia nepa nekila sanene e kumali taṗena lala e lepas nae Yutea, a siraunia, nepa kar ga e yo kiena ne la naṗa pe ape Yu re poli, nemla ke ga visena maran taaga sanene pan la. ²¹ Ana komin ga kiau yum̃aena nene narui, kila le Yu lala apimi atarar inu loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, ana la sinelan asape aweṃar inunia.

²² “Ana pimi tol ðane, naiilaena ga naða pimi kome Ntewa naga sum̃a amio inu silaga, a nanagane nekilia nesum̃alu nese maramiu amiu yerkaawa lala, a amiu li taðena m̃ena ga lala, a in na kiau pulmas nini naða nekilia nevis van amiu. Ya naða Mosis amio navisawalena lala apisa nanua nanua sumo rui, la apisape yoko ve sanene ve sanene, ana suri ga nene, nane nesum̃a nepisawal ke pan amiu nanagane. ²³ Naga nene naga sanini, naða Navisaarena, pogos naða naga imi m̃alivi, ana yeririna lala monar akila viowa vania, ana siraunia, yoko naga ve yaru naða naga mal ðesania petan marena. A kiena nasum̃alena si nene petan marena, ana suri ne nanene narui ve mrapa nawaren yomerarava na tamaliaena imi tegoli yeririna la punu ga, Yu lala, a la naða pe ape le Yu re poli.”

Pol sinenan sape monar alelaga e Yesu sane naga

²⁴ Ana pogos naða Pol sum̃a mla ke kiena navisatam̃eena sanene, Pestas sum̃alu tero kiena visena lala, naga pisi keviu, pisape “!Pol, ko ope wowe ga nene! Ko sinom̃an osape ove manmarua e nakiliaena taðena lala, ana kila ðaruña pano-o pe wowe ga narui.”

²⁵ Ana Pol pisape “Nepatanon ko, Parin Suðe Pestas, ana in na monar nevisa van ko, in na ðaruu poga ga. Kiau visena la naða nesum̃a nepisawal ke e yo nini, la ape purðes nen nalelagaena naða ape lelaga paðisi. ²⁶ Suri la naða nesum̃a nesunyu ke ne, nekilia ruru nesape Suðe Akriða naga kilia ruru rui, la apimi atol kiena navisuena rui, nanene narui kila pe nemaraun re naða nevisawal e marana poli. Suri la nene, pe apimi am̃alivi re ga e narin yo ta naða yaru la pe akilia re poli, peraga, yeririna la punu ga akilia rui, asum̃a apisayu paðisi. ²⁷ ? Ana Suðe Akriða, ya naða pe kioña

sitomena lelaga e suri la nene? ? Nepisu sane ko m̃ena ga omlelaga e visena kiena ne navisawalena lala nanua sumo, ne?”

²⁸ Ana Akriða pisa pa Pol, pisape “!E, peraga, peraga! ?Pona opis yam plas ga nene, osape okilia oure inu m̃ena neiomasu neve yeririna kiena ne Kristo, ne?”

²⁹ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “E, nemninue ga, pona nevis ve plas ga pona nevis ve piavi, ana suri taaga ga nemlen nesape Ntewa kila ðane, sineun nesape ko, omio yaru taðena la nene, naða asu m̃a amiyagogon ke kiau visena, sineun nesape aimi ave sa ga inu. Pe nepisa re nesape awar sen la nene ve sa naða noðar ke poli, ana nepisape popon aimi ave sa ga inu, naða nemla Yesu Kristo e kiau malena, nepimi nepe yaru viu e naga.”

³⁰ Ana Parin Suðe Akriða kalo visena e nene, ana naga, amio Pestas, amio Penis, amio yerkaawa taðena lala naða la ateke tano ma metava amio la, la nene asusuñalu, apava si vanua. ³¹ Ana pogos naða apava vanua rui, asum̃a apisayu ke pan la, apisape “Yaru nene naga pe kila re nena suri tai piowa poli, naða torokin naga mare pona war nakoena nena vanonia.”

³² Ana Akriða pisa pa Pestas, pisape “Visae yaru nene ve visa re visvae Sisa ga liðerea, vera naga kilia molue ga va vanua sanene rui.”

27

Aðere Pol amligan yo Sisaria vena ava garu Rom

¹ Ana e pogos nene, in Luk, in m̃ena nesike nemio Pol garu Sisaria, ana nepisape in m̃ena ga yoko neva nemio naga garu Rom. Ana pogos naða yerkaawa lala apisu sane meva narui, ana aðere plan Pol amio yaru taðena laðasia naða asike loyum̃a e yum̃a nakoena, amligan la apa e li-manana ne yerkaawa na mara tai. Yaru nene, kiena kia Sulias, a naga pe

nasumonena na p̃egas na li na mara la nene naṗa apio asape “Pegas kiena ne Okastas.”² Ana naga p̃ere imimi mepano, mepito garo losi, ana añal waa tai nae Atramitiam, ana memiai meta ea. Ana e pogos nene, Aristakas nene nae Tesalonaika e lepas nae Masitonia, memio m̃ena ga naga. Ana mokus waa nene mepano, naṗa kiena mrapa nena naga pano kome lowe lala e lepas nae Esia.

³ Ana kolulag, mepimi metol yo Saeton, ana e yo nene, Sulias naga kila po paṗisi pa Pol, naga taṃan naga pa ura vena visu kiena erau lala, a naga taṃan naṗa amiila Pol e suri laṗasia e kiena mrapa.⁴ Ana memligan si yo nene, mekiriri m̃a e sive pano-o, ana makawe lagi e pogos nene, kila sane pogos naṗa metol purvanua nae Saepras, ana mepa mokom varaun lepas p̃asia, lepas navano.⁵ Ana mokusro pupia sive nene naṗa va ko yotena narui vanua e lepas nen yo lua nene Silisia amio yo Pampilia, ana mekiriri mepimi metol kumali nae Maera, e lepas nae Laesia.⁶ Ana waa nene naga mligan imimi e yo nene, ana yaru na mara nene Sulias naga pano kale mrapa taṗena. Ana naga mali waa tai nae Aliksantrea naṗa naga suṃa pa ke e purvanua naṗa mesitom ke mesape mevanea, Italia, ana naga miila imimi mepa mesike e waa nene narui.

⁷ Ana mepa sina metava e sive, ana lagi piowa ga, kila mekiriri malumu ga pano-o legiena la laṗasia, ana moṗar yo paṗisi, mepilolou m̃a m̃ale sanene pano tol kunus nae Nitas, ana lagi monwo ruru imimi nenaga narui. Ana mepilon imimi, mekirilologia kunus taṗena nae Salmone e purvanua naṗa Krit, ana mepa varaunia e lepas na sive malumu.⁸ Imimi mokom ga lavisin purvanua nene, mesuṃa mekeveve m̃a mepano, ana lagi m̃e kare imimi ke na wa, ana mepa m̃a pano-o metol lowe

tai naṗa apio asape “Lowe Tanea,” lavisin kumali naṗa Lasea.

⁹ Ana mesu towe la e yo nene yam plas ga, ana la apisu sane piowa ga narui, komin naṗa lagi kila ke sanene pan imimi, ana mesike mrapa yam piavi laa rui, ana mrapa piavi ke ga wa, a nanagane, pogos na lagi amio pupia miava narui. Sila ga la apisape pog piowa nene siar e kupario na Paṗagena na Naviewoena, ana p̃aṗagena nene p̃aro pa rui. Ana Pol mloge piowagan suri nene, naga pisa ruru pan la, pisape¹⁰ “Yerkawa lala, in na nemninuluṗar naṗa visae tevano, ana viowa vaṗisi, yoko suri la punu ga akilia akokovio. Nepisu sa naṗa yoko waa nene naga kilia talilu ga warar kana tegaki lala, a ita m̃ena ga, kieta malena lala akilia akokovio e sive.”

¹¹ Ana yaru na mara nene naga pe miyagogon re Pol poli, ana naga miyagogon ga yaru naṗa kus ke waa, amio yaru naṗa naga kiena waa nene. Ana lalua apisape “Peraga, woga ga ne, yoko teva ga,¹² komin naṗa taṗatete tekilia tesike e yo nini vano-o tetol ke sina ga pog wo.” Ana apisayuia, la moki naṗa apisu asape popon meligan si yo nene, moureli ga mevano metol lowe taṗena tai kiena kia Pinikis, e purvanua m̃a nena nene, naṗa la apisu asape e nene narui popon mesike ea, tol pogos naṗa yoko pupia lagi na miava nene p̃isi.

Pupia lagi miyusesa kare la apano

¹³ Ana pogos naṗa apisu lagi pilonia, ana lagi marua naga molue towe narui, apisu apisape po narui, ana asitom asape lagi ke nene narui naga yu imimi meva e lowe naṗa mesitom ke mesape meva ea. Ana aṗere kilavaru pam metava, ana meṗure mepano, mekeveve ga yo ura.¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, memilan ga pupia lagi ura tai molue pimi miyu imimi.¹⁵ Lagi nene miyui keviu sanene, ana taṗatete si mekilua moure naṗa mokus lagi

nene, ana apilon ga waa narui, ana atamãan ga lagi nene supon imimi ga mepa yotena, ana lagi nene miyusesa imimi sanene mepano. ¹⁶ Ana mekiriri mepano, metapolou towe la sane e narin purvanua tai, kiena kia Kaota, ana e yo nene memiyumãen kana narin wa nene pano-o, ana aþurelua pam metava. ¹⁷ Ana la amaraun apisape sa þisi waa nene wurorowaia, ana aþere pupia kilika lala akom va tanon waa, ana apiar ruruia vena tarar ruruia.

Ana apisu naþa lagi momã miyusesa kare imimi mepa ke na wa, ana amaraun asape asumã apa ke lavisin piamãe lala nae Saetis narui, lavisin yo Lipia, ana aþere si mãale. Ana lagi miyusesa kare imimi sanene mepano metaulu yo nene, ana yemalo, ana mekirir malo ga mepano.

¹⁸ Ana kolulagi, ana lagi mãrera ke na wa, a sive momã kokovenkare imimi, ana la asiar naþa akoven plan tegaki pito e sive. ¹⁹ Ana legiena taþena sina, yo piowa ke ga wa, ana apano amluþar plan kilika lala a mãale lala a suri la ne sanene, akoan mãena apito e sive. ²⁰ Sa mã ke sina ga nene tol legiena moki, naþa sinapane naga malo ga m̃eke na, pe mepisu re verue la poli, a pe mepisu re maran mrae poli. Mepisu sane mesike loyumã e lagi tai nene naþa pe yaru tai sitom re si sape yoko memal poli.

²¹ Ana yaru na waa lala pe akina re poli legiena moki rui, amloge piowa keviu paþisi, ana Pol pimi pisu la, pisa pan la, pisape “Suwala, visae ayagagon ruru inu ga nanua rui, e pogos naþa ita tesike garu Krit wa, ana yoko pupia loge viowaena a pupia nakilaluen suri la nene taþatete imi tol ita. ²² Ana nanagane, yoko nevisa si suri tai van amiu, vena akilia aloge si wonia. Nepisawal pan amiu, nesape yoko kieta waa nene naga talilu na wa, ana taþatete ita yaru tai kovio. ²³ Nekilia suri nene komin na

kolemalo, kiau Ntewa naþa nemlen ke pania, nepisu naþa naga mligan kiena navisi tai pitomi m̃alivin inu. Navisi nene pimi sumãlu sike lavisin inu, ²⁴ ana naga pisape ‘Pol, ve omarau re. Ana monar ovaño-o oworu garu Rom, monar osuãalu ose marana ne Sisa na wa, ana nekilia nevisawal van ko sanini, malena kiena ne la naþa asike e waa nene amio ko, Ntewa naga sitom sape tamãan ga van ko sape yoko amal ga, taþatete tai kovio.’ ²⁵ Na nene narui, ve aloge re si viowa, in na neþasine manene Ntewa paþisi nesape yoko ve sa ga naþa kiena navisi nene pisawal pan inu. ²⁶ Ana suri taaga ga, yoko monar tokus kieta waa vano teyalar ga yo ura e narin purvanua tai.”

La apim lavisin purvanua tai

²⁷ Ana lagi nene naga sumã miyusesa kare imimi mepa ke ga wa, tol wik lua narui naþa mesumã mekirir ke e pupia sive nae Metiterenian nene. Ana kolemallo pogos tai, yaru na waa la nene apisu kilale sane mesumã mepimi ke lavisin purvanua tai ko yo tai. ²⁸ Ana amligan kilika pito tano, la apulo merorol na sive nene pano-o tol meta lualima yam vari, siraunia, asu laa yam plas ga, ana akila sina, apulo asape meta lualima yam telu. ²⁹ Ana amaraun asape sa þisi mekirir mã sanene mevane lawe pupia kilavaru laþasia pona ya, ana akoan kilavaru vari naþa sike varau e þeren waa, ana asumã amlen ke asape vena kilavaru lala nene monar atarar imimi, a vena yelagi imi vilaga.

³⁰ Ana yaru na waa lala apisayuia, apisape yoko avisa kotalia imimi ke sina ga laþasia, ana yoko la akilayon naþa akus kana narin waa nene ana aure akom ea ava ura. Ana apisa kotalia imimi, apisape “Oe, yoko mokusli kilavaru nene va gare sumo wa, vena metaþali naþa uarar kieta purgon waa.” Ana asumã amligan narin waa pito tano e sive.

³¹ Ana Pol pisu kilalea, ana pis pan yaru na mara lala, pisape “Visae asitom asape amali, monar avisaluþar la nene asum̃a ga amio ita e waa nini.” ³² Ana yaru na mara la nene amloge, asum̃alu veraga apano ateroro kilika na narin waa nene, ana lagi miyulua ga tan waa, korur mian pano.

³³ Ana lavisi yemlagi merarava, ana Pol sitom pisape monar akan suri tai, ana naga pisa pan la, pisape “Ei, pimi tol þane, ana wik lua narui naþa tesike e pogos piowa nene, pe tekinana ruru re poli. ³⁴ Ana popon þane na tekinana ruru sina, vena yepeta lala akilia aimi m̃arera sina, ana sanene yoko tekilia temali. Sa naþa nepisa rui, ana yoko taþatete narin vilþarita tai kovio, ana yoko ita punu towoga ga.”

³⁵ Ana siraun naþa pisayu suri nene þisi, pano mla kilaparavi tai, ana mlen e marala, pisa potena pan Ntewa vanonia, ana kawewowaia, sum̃a kania. ³⁶ Ana pogos naþa lala taþena apisu naþa Pol sum̃a kinana ke sanene, la m̃ena ga amlelaga asape pe lelaga kemua, yoko lala awoga ga ne, ana la m̃ena ga akekaran asape akinana sina, ana akinana. ³⁷ Ana imimi punu ga naþa mesike e waa nene, metol ponotia lua lualima yam olua pa orai. ³⁸ Ana pogos naþa la punu ga akinana þisi, apisu asape popon akila waa melala va laa sane, ana aþar plan mras nen wit la nene naþa sane kamimi kinanena, akoakoan plan pito e sive.

Waa pa tawa m̃eke ga yotena, ana akulkul ga apa ura

³⁹ Ana pogos naþa yemlagi narui, ana mepisu m̃a yo ura lavis ga rui, ana pe mekilia re yo nene poli. Ana apisu pululus tai naþa pe lowe m̃eke ea, ana ura e yo nene none tanea m̃eke ea, ana apisayua, apisape yoko la akilayonli naþa vena akila kiamimi waa kiriri va ura ea. ⁴⁰ Ana ate plan kilika na kilavaru lala, amligan la asike e sive, a amluþar plan

kilika la naþa apiar ke þeligas nen waa, ana aþere narin m̃ale naþa teke e purgon waa, vena lagi yu imimi meva meialar none.

⁴¹ Mesum̃a mekirir m̃a mepano-o, memilan ga, naþa waa mialarlarie pupia none tai naþa koruru þerepoloia sike lele taaga tanon sive. Purgon waa mialarlarie none nene, ana tawa ruru nenaga m̃arera m̃eke ea, pe kululu re si po laa rui. Ana pupia sive lala asusum̃alu aþanwowola apimi asusu þeren waa nene, asuwowaia.

⁴² Ana yaru na mara lala asum̃a apisayu rui, asape visae suri tai sanene, ana awe mom̃ar ga yaru na yum̃a nakoena la naþa asum̃a akirawo la ke na, visae peraga, pona laþasia akilayonli naþa awula ato tano e sive, vena akulu ava ura, aure. ⁴³ Ana kiela yerkawa pialuþar la, pisape ve akila re, komin naþa naga sitom ke sape Pol naga monar mali ga. Ana naga pisa ga pan imimi punu ga, pisape “Poga ga, ita naþa tekilia tokulu, tesumo, towula ga e sive, ana teyenli ura. ⁴⁴ Ana ita naþa temiye þele ga, ana tokus kulutaki, pona ya naþa tekilia telual e waa, vena tokusia tokulu, ana ita sirau tevano.” Ana e ga e mrapa nene, imimi punu ga mepano-o mepa ura e yo nene, naþa imimi punu ga memali po ga, pe imimi yaru tai kovio re poli.

28

Pol lala la asike e purvanua naþa Molta

¹ Ana pogos naþa imimi punu ga mepimi mesu ruru ke pa ura rui, yeririna lala nae e yo nene apimi apisu imimi, ana apisa ga pan imimi na wa apisape yo nini naga pe purvanua tai, kiena kia Molta. ² Ana akila po manene laa pan imimi, la sinela po pan imimi paþisi. E pogos nene, yua powo m̃a ga, ana la apisu naþa imimi memloge miava tol imimi paþisi, ana la apirani kapi, apisuar ruru imimi sanene. ³ Ana Pol pa þar lukilar na

yato tai, pisape kuan va e kapi, ana pogos naþa kuan pa e kapi, narin lomãara tai talinar naga teke likan yato la nene, pogos naþa mloge kapi mlege, ana molue e lukilar na yato nene, talinar naga e limana ne Pol, karia. ⁴ Ana pogos naþa yaru nae e yo nene lala apisu lomãara nene na kilamãaren yaru telan teke e limana ne Pol sanene, la apisamumun ga pan la, apisape “!Ovisu yaru na yumã naloge viowaena nene, pona naga pe yaru tai naþa ñe momãar ga yaru la moki yo! Sive pisape kilamãar naga, ana naga pure ga, ana nanagane na, lomãara nene tol ruru nena naga na teke ne.”

⁵ Ana Pol silinlua si lomãara nene petan limana mloru pa e kapi, ana mloge re nena suri tai poli, limana pe mlae re nena ga. ⁶ Ana asumãa apisuar ña naga, asitom asape þisi na yepena la monar sirop ve keviu va þisi yo, a visae peraga, pona loru vito tano na mare, ana asumãate ña sanene pano-o peraga, apisu suri nene pe kilamãar re nena ga naga. Ana pogos naþa apisu naga pogaga, asitom pe taþena narui, asitom asape pona Pol naga pe ntewa tai yo.

⁷ Ana e yo naþa mepa ura ea, naga lavisin lokove lala kiena ne suþe na purvanua nene, kiena kia Puplias. Ana þere imimi mepa uña ñana, a pisuar ruru imimi e legiena telu naþa mesike memio. ⁸ Ana pogos naþa mesike memio la nene, yermarua naþa arimana ne suþe nene naga momalio ñeke ñana tog, naga mai, naþa yepena la pisun, a ñeþena piowa þarwowea. Ana Pol pa pisu yermarua nene, ana mligan limana tea, mlotuwoia, kila naga pimi po sina. ⁹ Ana pogos naþa yeririna taþena lala amloge naþa Pol kila sanene e yermarua nene, la ñena ga naþa amai apimi, ana la ñena ga kiela maiena la þisi. ¹⁰ Ana akekara keviu paþisi e suri la nene, ana asumãa aþar korenan suri la moki pan imimi. A mesumãa

e purvanua nene pano-o tol kupario telu, a pogos naþa mepiaþa sina, la aþar kinanena mokliu a suri la naþa aþar korenan ga pitomi, amligan e kiamimi waa taþena vena iila imiiena e kiamimi mrapa.

Pol la apa atol yo Rom

¹¹ Ana waa taþena naþa yoko mokom ea, naga wa tai nae Alik-santrea naþa naga ñena ga ñeke e purvanua nene yam piavi rui, monñate ke ga visae pogos na lagi war ro narui. Waa nene, la asikia kiena kia “Kasto a Polakis,” naþa kia lua nene na kia kiena ne kiela ntewa lua naþa lalua ape kaora, naþa la ate kana nono nena sike e purgon waa nene. ¹² Ana memligan yo nini mepano metol ke sina ga yo tai, kiena kia Saerakius, ana mesike e nene legiena telu. ¹³ Ana momolue ke sina ga, mokom varaunia mekirir mekeveve ña yo sanene pano pano-o metol Resiam. Mesumãa e yo nene tol legiena wetelu tai, þisi ana lagi marua tanea tai miyui na po paþisi, ana mekiriri manene laa sane tol legiena lua, mepa metol lowe nae Puteoli. ¹⁴ Ana mepa ura memligan waa ñeke e nene narui, ana moñal wolai laþasia, ana aþure imimi mepa mesike pula tol wik taaga. Ana siraunia, mepisu sane pupia kiamimi yalena e pogos nene lavisin þisi narui, mepimi ke lavisin pupia pulkumali na yomarava nini narui, naþa Rom.

¹⁵ Ana wolai la naþa asike Rom, visena pa tol la apisape imimi na memial mepito ke pula narui, ana la amiyalilu mrapan imimi. La apam manene laa perina paþisi, naþa laþasia apam asumãate imimi e pulkumali nene naþa pupia lлена kiena ne Apias ñeke ea, a laþas apami manene laa sane, apam yalensilau atol pulkumali nene naþa yumãa telu ñana ne wolawa lala sike ea. A pogos naþa Pol pisu asumãate ke naga sanene, naga kekara paþisi, a pisa potena pa Ntewa naþa suri

nene kila naga mloge po paḥisi, a kila naga mloge sane naga m̃arera sina. ¹⁶ Ana pogos naḥa mepimi metol yo Rom, la pe amligan re Pol pa e yum̃a naloge viowaena poli, ana la apisape naga kilia lual yum̃a tai naga va sike ea, ana la amligan yaru na kirakiravanena tai naga sike amio.

Kas lua naḥa Pol sike garu Rom

¹⁷ Ana Pol sike garu Rom legiena telu, ḥisi na mligan visena pa pa li na sumonena kiena ne le Yu la naḥa asike e yo nene, ana pogos naḥa la apim lele taaga, Pol sun pan la. Naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, kiau suniena sanini: inu nepim e nini komin naḥa e kas nanua ḥaro ne, nesike garu Yerusalem, ana kieta yerkawa la akuwan inu nepa e yum̃a na loge viowaena, siraunia la amligan inu e limana ne yaru nalipereena lala nae Rom naḥa la apisuar ke kieta purvanua. E inu, pe nekila re nena suri tai pa kieta yeririna lala, a pe nekila re suri tai naḥa pe mesmesu re e kieta ḥelaga poli, pona e visena kiena ne repita lala, ana la akila sanene pan inu narui. ¹⁸ Ana pogos naḥa nalipereena lala nae Rom la apisuveve ruru suri nene, la sinelan asape nekilia nomolue ga narui, komin la pe am̃al re suri tai naḥa kila na ala nakoena van inu vanon poli, sane monar nemare. ¹⁹ Ana siraunia, kieta nasumonena lala nae Yu la apisin sina, ana pa piowa ga m̃eke na. La akila sanene, ana nepisu sane pe yo re si po laa rui naḥa nekilia neva ea, ana mrapa ga naḥa nekilia neva ea, ana nepisawal nesape Parin Suḥe ga Sisa nae Rom nene, naga ga monar lipere inu. In na pe sineun re nesape neligan la nae kieta purvanua ava e pupia kumali nae e nini poli, peraga, ana komin naḥa la akila m̃arera manene laa pan inu sanene, nane kila narui nepisape la monar awere inu neimi

e yo nini Rom. ²⁰ Nane nesike e nini narui, ana sineun nesape monar akilia suri la nene, ana nepio amiu vena aimi tesu lele taaga sanene vena inu nekilia nesunyun van amiu. Sineun nesape monar akilia naḥa sen la nene naḥa asum̃a apiar inu ke sanene, pe komin re kiau napiowaena laḥas poli, ana komin kieta Navisaarena naḥa ita le Israel make ga tepisape tesum̃a toḥasine ke ga naga.”

²¹ Ana nasumonena kiena ne le Yu la nene naḥa asike Rom apisa pa Pol, apisape “Suri la naḥa osum̃a opisa ke ne, imimi memninue ga. Imimi pe mom̃a re m̃aki tai naḥa pisayu ko poli, naḥa molue garu Yerusalem pimi pun imimi, a kieta wolai laḥasia naḥa la akom e nam̃a apimi, ana pe apisayu ko re pan imimi poli apisape okila ke sanene sanene. ²² Ana memloge kiom̃a visena la nene narui, ana sinemimin mesape meloge re laa si kiom̃a sitomena na wa pona kiom̃a nalelagaena, komin naḥa pe lelaga, memloge towe m̃aga e lepas na nalotena viu nene, ana memloge ga naḥa yaru lala la asum̃a apisayu kare ga e yo punu ga.”

²³ Ana la asitere apisape ḥisi na aimi avisu si Pol vanonia e yo nene naḥa naga sike ea. Ana siraunia, pogos naḥa la apimi, la moki na moki, ana asum̃a amiagogon ke Pol, naḥa siar kolulagi pa ne tol pogos naḥa mrae pito tano ana naga sum̃a pisi ke pan la na wa. Naga pisawal pan la sanape naḥa yaru kilia va loyum̃a e nasuḥenena kiena ne Ntewa, a naga sum̃a pian la ke sanape naḥa navisaluaena kiena ne Mosis amio visena kiena ne navisawalena na sumo lala, la akila merarava ruru naḥa asape Yesu ga narui, naga pe kieta Navisaarena, naḥa la m̃ena asum̃ate ke naga vena imi tamalia la. ²⁴ Ana laḥasia amloge visena lala kiena ne Pol sane pe lelaga, ana laḥasia pe amlelaga re e poli. ²⁵ Ana

naga nene kila na la asike e lepas lua narui, ana asitom ãele ga apisape popon aãisi ga rui, ava umã wa. Ana Pol pisa maron suri tai pan la, pisape “Ei, in na nepisu naãa Ninuna Wa naga pisa suri na pe lelaga paãisi ne, nanua sumo, naga pisa visena tai pa repita lala, naãa Navisawalena Aisea naga pisawal pan la. Naga pisa, pisape

²⁶ *‘Ovanon kieta yeririna la nene, ovisawal van la sanini, ovisave “Pisi na aloge vano vano-o, ana taãatete aloge kilale pogos tai,*

ãisi na avisu vano vano-o, ana taãatete avisu kilale pogos tai,

²⁷ *komin naãa amiu na sa ga yaru la naãa kiela sitomena lala marmare,*

sa naãa aposino pulkiligala, a sane la aãelawa ãisi rui. Visae la ve akila re ve sanene, vera na kilamarala lala kilia visu kilalea, a kiligala lala kilia loge kilalea, a kiela sitomena kilia sitom kilalea, ana ve sanene la akilia avilon la aimi pun inu vena nekilia netamalia la.” ’ [Ais 6:9,10](#)

²⁸⁻²⁹ A nanagane, nevisa van amiu, nevisave monar akilia sane nataliaena kiena ne Ntewa nene naga molue rui pano pa tol la naãa pe ape Yu re poli, ana la asumã amloge ke ne a ãisi na la ke narui la alogearia!”

Ana pogos naãa Pol pisa maron kiena visena nene pan la, la apiaãa, naãa la asumã apeveyun la ga narui.

³⁰ Ana Pol sike e yo nene sanene pano-o tol kas lua, a naga ga pul mãana yumã, naga ga sumã pisuar naga. A yaru ai naãa pimi pisuia, ana kekaran ga naãa were va umã mãana, ³¹ ana sanene, naga sumã mlologon ke nasuãenena kiena ne Ntewa silaga pa yaru la punu ga naãa naga mãal la. A naga sumã pian ke Suãe Yesu Kristo pan la, naãa pe yaru tai pisi re si pan vanon poli, pona pisaluãar naga pisape naga ve kila re sina.

**Maki Naṓa Pol Siria
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
ROM
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komṓasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri m̃aki nini vena kila ruruen kiena mrapa, naṓa sinenan sape va visu li nalelagaena lala gar Rom. E kiena sitomiena, naga sinenan sape yum̃ae re yam ve plas ga amio li nalelagaena la nae yo nene, vena siraunia aiila naga naṓa sinenan sape yalen silau va garu Spen. Pol kilia ruru naṓa visae yaru lelaga e Yesu Kristo, a imi ve yaru kiena Yesu naṓa taveve kiena ṓelaga e kiena maliena, yaru nene yoko ve yaru mesmesu e marana Ntewa. Ana komin suri ne na nene, naga siri m̃aki nene vena visawlaen ṓelaga na lelagaena naṓa po van li nalelagaena lala gar Rom. Tusi nini puara purṓesnen sitomiena kiena Pol e mrapa la naṓa yaru kilia lelaga e Kristo.

Sumo, naga pisa pokolemalo pan li na sum̃are lala nae Rom, a pisawal panla sape naga sum̃a mlotu wola. Ana siraunia, pisawal si purṓesnen sitomiena na m̃aki nini, naṓa pisape “Lologena wo nene naga sum̃a kologia ke ṓelaga lala naṓa yaru kilia imi mesmesu e marana Ntewa. Siar e purṓesia va tol luwasia, ṓelaga nena m̃alivi ke e ita kom ga e lelagaena.” (1:17)

E tusi nini, Pol pisayu ruru va moki kiena purṓesnen sitomiena. Naga sape yaru make ga, pe suri korena ga naṓa visae ape lus nae Israel pona pe ape lus nae re Israel poli, ana ita punuga maran taaga, tesike vatanon m̃areraena na milamulena viowa.

A yaru kilia imi ve yaru mesmesu e marana Ntewa, visae naga lelaga

ga e Yesu Kristo. Suri si tai, Pol pisayu maliena naṓa yaru sikol ruru naga amio Kristo, e malena viu naṓa yaru pimi mesmesu e marana Ntewa. Yaru naṓa lelaga e Kristo, naga pe marawo amio Ntewa, a Ninunane Ntewa kilia visaruru kiena maliena, naṓa kilalua naga vetan milamulena viowa, a kila naṓa m̃areraena na milamulen viowa amio marena pe aṓuar re si naga poli. A siari e marana na keviu 5 pa tol marana na keviu 8, Pol pisawal sanape naṓa Ntewa mila navisaluaena pa kiena yeririna na sumo lala, a pisawal m̃ena ṓelaga naṓa Ninunane Ntewa sum̃a miyum̃ae ke e malena kiena yaru naṓa mlelaga e Yesu Kristo.

A naga pisayu m̃enaga naṓa lus nae Israel lala, a la naṓa pe ape lus nae re Israel poli, la punuga akilia asikol la e namaplarena naṓa Ntewa Kila vena yaru na yomarava la atavevea. Pogos naṓa sape visi ṓisi narui, naga sape ṓelaga naṓa lus nae Israel la asum̃a apilon m̃asila pa Yesu, Ntewa naga kilia sape yoko ve sanene, ana kila naṓa naga sinena miyee makega yeririna na yomarava, ana pitetalia Yesu pimi, vena ita naṓa telelaga ea, tekilia teimi mesmesu e marana Ntewa. A Pol mlelaga sape lus nae Israel lala, yoko la na taṓatete avilon masilia va Yesu silaga, monar avilopu la yam tai.

Pito e luwasnen m̃aki nini, Pol pisayu ṓelaga naṓa li nalelagaena la monar atavevea e kiela maliena lala, a metavan m̃ena nanene pisayu ṓelaga naṓa ita monar sineta si yaru taṓena lala. Pisayu ṓelaga naṓa yaru tavevea e yum̃aena kiena Ntewa, a ṓelaga naṓa li nalelagaena la monar akila van ṓarin suṓe lala na purvanua, pona va yerkawa taṓena lala. A naga pisayu ṓelaga naṓa li nalelagaena la monar asitom ruruia vena re akila kare re sitomiena kiena yaru taṓena. E luwasnen kiena m̃aki, naga amio kiena erau lala apisa kiela visena na potena pan

kiela erau taþena lala garu Rom, a kiena visena maro, pisawal visena tai na yeluaren Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa amio purþesnen sitomiena na mñaki 1:1-17

Yaru makega monar awar malena viu naþa Ntewa kian pimi 1:18—3:20

Mrapa kiena Ntewa na tamaliaen yaru 3:21—4:25

Maliena viu kiena yaru naþa sikol naga amio Kristo 5:1—8:39

Namaplarena kiena Ntewa pa kiena lus nae Israel lala 9:1—11:36

Pelaga wo naþa li nalelagaena la monar ataveveia 12:1—15:13

Visena maro 15:14—16:27

Visen þesia

¹ Erau nae Rom lala:

Inu Pol nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu e kia kiena Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena yar na yumnaena, in na nepe nalologena ke naþa Ntewa pio inun narui, mligan lua inu vena neyumnaen navisawalen kiena lologena wo viu nene.

² Lologena wo nene, naga sike loyuma e visena lala na Nasiriena Wa kiena ne Ntewa rui, nane e visawalena lala naþa kiena navisawalena lala apisawal na konua konua rui pimi. ³ Pupia sur naþa lologena viu nene pisawalia, nane Yesu Kristo kieta Suþe, naþa pe narina ne Ntewa naþa mligan naga pimi mñalivin ita e yomarava nini. Naga ke narui naþa e lepas na mratava puna, tekilia tevisave naga molue nenaga e lus kiena ne yermarua Parin Suþe Tepet. ⁴ Ana e lepas na ninuna, naga pe wa paþisi, naga molue ruru nenaga kome lus kiena ne Ntewa. Amemmar naga mare, ana e kiena pupia mareraena, Ntewa kila naga mal ruru sina ga. Ana tekilia tevisu kilale ruru tesape lelaga, kieta Suþe nene naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁵ Naga ke narui naga pisirlua inu nepe nalologena, a mligan lua inu vena nevano e þegas nen yeririna taþena la naþa pe ape Yu re poli, vena la mna ga akilia alelaga e Ntewa, vena akilia alogear kiena visena. Yumnaena na sanene naga pe nalaena wo tai naþa Suþe mla pan inu, ana nekekarana nakilaena vena kiena kia va metava.

⁶ A nagane, nesuma nekila ke yumnaena nene e amiu, komin naþa amiu mna kiamiu kia sike loyuma e, amiu mna amio li taþena la nene naþa Ntewa pio la, vena aim ave yeririna kiena Yesu Kristo. ⁷ Amiu yeririna mna la naþa naga sinen si amiu paþisi, naþa naga pisirlua amiu ape kiena li nalelagaena wa lala e pupia pulkumali naþa Rom, nane nekekarana manene narui nesiri mñaki nini pimasa pan amiu.

Nesiri sanene, nemlen nesape lemamiena a nasinesiena kiena ne Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, pimi keviu e kiamiu malena la peve taaga.

Pol sitom manene paþisi vena va mñalivin la gar Rom

⁸ Sumon naþa nevisawal sur laþas van amiu, nemlen e kia kiena ne Yesu Kristo, nepisa potena keviu pan kieta Ntewa vanon amiu. Nesape nekila ve sanene, komin nanagane, visena e lepas na kiamiu þelaga wo na sumalun mareraena e lelagaena e Kristo, naga suma pa mlewo make yo moki narui. ⁹ Sur nene kila nekegara paþisi, komin naþa nemiyuma kiena ne Ntewa nakonua rui nemio kiau malena wetelu, nemiyumaen visawalen lologena wo naþa pisayu narina. A naga kilia ma naþa nesuma nesitommal amiu silaga e kiau leniena, ¹⁰ a nesuma nepiun ke mna tania nesape visae mesmes ga e kiena nasinenanena, yoko naga kila kiau mrapa vena nekilia neim nomñalivin amiu. ¹¹ Sineun manene naþa neim nevisu amiu vaþisi, a visae nekilia neim nelipere re nalaena kiena Ninuna Wa vena

kila amiu am̃arera laa sane, vera na wo vaṗisi. ¹² Nemlelaga nesape kiau viawaena kilia iilar amiu, a sineun neimi vena kiamiu viawaena kilia iila inu m̃ena ga, a visae sanene ita tesuṃa temiila ruru ita ke sina ga.

¹³ Erau lala, sineun nesape akilia naṗa sane yam mok liu, noṗion viṃasen pun amiu paṗisi, ana silaga mrapa pe po re poli komin sur laṗas suwo ga yo, kila narui pe nepiṃas re poli wa. Ana sineun iṃasen paṗisi, vena kiau yuṃaena kilia war mrasa e amiu naṗa amlelaga rui, sa naṗa ṗar mras rui e la naṗa pe ape Yu re poli e yo taṗena lala. ¹⁴ Yuṃaena naṗa sike e luṃau naga sanini, sane monar nelologo nenaga van ita, ita le Yu lala, a van m̃ena yeririna taṗena lala, a monar nelologo van la naṗa akilia suria a la m̃ena naṗa pe akilia re sur poli, ¹⁵ nane kila narui sineun neim nevisawal lologena wo van amiu e kiamiu pupia pulkumali naṗa Rom.

¹⁶ Lologena wo nene, nane mrapa taaga ga naṗa nam̃areraena kiena ne Ntewa miyuṃae ea vena la tamaliaena van yaru, kila sane silaga pe nemawan re visawalen poli. Lologena wo nene pimi m̃aliv ṗesan pun ita le Yu lala, siraunia mlewo palilue pun la naṗa pe ape Yu re poli, ana yar ai naṗa lelaga, yoko lual malena ea. ¹⁷ Lologena wo nene naga pe kieta mrapa na kilaen naṗa teim temesmesu sina e marana Ntewa, vena ve tetol re si nakoena vanon kieta mlamulena viowa lala, ana popon tekilia sane monar tesiar amio naviawaena, a yoko toṗisin amio naviawaena, komin naṗa sane visena marua tai kiena ne navi-sawalena Aṗakuk pisa, pisape “Yaru naṗa visae wasine ga Ntewa, yoko Ntewa kila naga imi mesmes ruru nenaga, nane mrapa nenaga nene vena tolen malena.”

¹⁸ Mrapa na tolen malena toṃga, ana ṗarm̃arera a napiowaena

pule manene laa likan yeririna la naṗa pe ape Yu re poli e yomarava nini, kila sane asuwo manene visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana sanene tepisu naṗa Ntewa sike ma e peni, kiena sinemimiena monar imi m̃alivi kilapel la nenaga. ¹⁹ Naga suṃa ṗi plan ke kiena ṗelaga wo lala pimi m̃alivi e yometava e maran yeririna la rui, ana popon avisu kilalea, ana pe sinelan re kiliaena poli. ²⁰ Lelaga sane Ntewa naga pe pe yar re poli, ana yar taṗatete visuia, ana siar e nasiiena yomarava nini pimi tol nagane, yar la asuṃa apisu ke kiena ṗelaga wo lala, ana akilia apisu kilale asape naga pe Ntewa kemua lelaga. Visae avisu ga kiena nasiiena lala vera na taṗatete si aviun avisave aṃa naga ai.

²¹ Visae peraga, akilia asape Ntewa suṃa ga, ana pe akilali re naṗa sinelan akila kiela sitomena su vatanon poli, pe akilali re naṗa sinelan visaen potena van poli vanon kiena nawoena la pan la. La pe asitom re sur ta poli, pano pano-o kiela sitomena lala pulen make ga yemalolo. ²² Asitom ke asape ape manmarua, ana apa ape wowe make la, ²³ a pe amlotun re si Ntewa naṗa taṗatete si mare pogos tai poli. Yepel mavin ga naga, ana amiyuṃaen ga nono la naṗa aṗar maran yaru pona maran maṃu pona maran sur mal la ne sane nopi lala pona ya, ana asitom ke asape alotun ga sur la ne sanene narui.

²⁴ Pogos naṗa akila sanene, Ntewa sinen maren kiela ṗarm̃arera la nene, ana mligan la vena asuṃa akilakila ga napiowaena ya naṗa la sinelania. E pogos nena nene narui tevisu naṗa yar la asuṃa akila ṗelaga na mawaena lala e tas-nela, ²⁵ a monar ve sanene, komin akovenlua visena lelaga kiena ne Ntewa, amligan visokanena kus le-lena, a pe amlotu re si Ntewa naṗa popon ayeluar kiena kia wa silaga,

ana apatanon ga sur la naŭa naga sii la.

²⁶ Apilopu kare suri make sanene, ana Ntewa pe pisaluŭar la re si poli, ana taŭan la apa akila  arila amio kiela nasinenanena viowa lala. Sa naŭa sira lala pe apa re si amio yermene poli, ana apa amio ke sina ga sira, ²⁷ a yermene mēna lala pe asitom re si asape popon atalopa amio sira poli, sa naŭa Ntewa pisa pisape popon akila, ana la asumā sinelan ga yaru, asumā apa amio la ke sina ga e  elaga naŭa temawan visayuena. Yuŭaena la ne sanene pe mesmes re nena poli, a la naŭa asumā akilakila ke sanene, yoko e kiela malena lala, alual ga nakoena la naŭa torokin yar naŭa kila sanene monar kusia.

²⁸ Yar sur la ne sanene, pe asitom re Ntewa poli e kiela malena lala, pe sinelan re mēna kiliaena poli, ana Ntewa pe pisaluŭar la re poli, ana mligan la vena kiela sitomen viowa lala were la ava nena e  elaga viowa lala. ²⁹ Akila mēna sanene pano-o opisus kiela malena pimi pulen  elaga na kilaroen navisaluaena, amio napiowaena lala, navinayaena, amio sitomen viowa lala na kila kareen yar taŭena. Amloi, amemom ar yar lala, apeveyun la, apisokani, sinela kar yar taŭena lala, asumā apisasayu la, ³⁰ apisatamēla, a e lepas kiena ne Ntewa, la pe sinelan re nena ga. A amio  elaga viowa la nene, ape  arm arera paŭisi, a arwar la, apis vilave, amaplar na kilaen sur viu viowa lala naŭa nanua sumo na peraga, a pogos naŭa kiela yermarua la apis pan la, pe sinelan re nena loge laen poli. ³¹ Yar la nene tekilia tevisave la pe ape manmarua re poli, pe apuarar ruru re kiela navisaarena poli, pe ape lemam re poli, pe kiela nasineyeena re nena poli.

³² Akilia ruru viŕena kiena ne Ntewa, akilia mēna naŭa Ntewa pisaar marena pa yeririna la ne sanene rui,

ana pe asitom re nena ga. Asumā akila luen ga sanene, a metavania, akekaran manene paŭisi naŭa visae avisu kiela erau taŭena la asumā akila ke viowa sanene amio la.

2

Ntewa naga taaga liŭere yaru lala

¹ Sanene, visae ko na yere Yu tai naŭa osumā opisu ke napiowaena kiena yaru taŭena la nene, yoko ositom ve sanape? Pona ositom osape ko na opo, la apiowa ga, ana peraga, napiowaena naŭa teke e ko maran taaga, ana taŭatete si ovisa sur tai. Ko ope yar na liŭereen yar taŭena lala, ana osumā omliŭere ko ke ga ne, komin osumā okila ke sur torokin ke naŭa omliŭere la vanonia. ² Ana sane tekilia m aga, yoko Ntewa la nakoena va la make naŭa akila piowa sanene maran ve taaga.

³ Pona ko tai naŭa ositom ke osape ko na opo yo, komin naŭa opis ke pa yar na kilaroen navisaluaena, ana ko mēna ga osumā okilarovia, ana pe pon re ositom ovisave yoko nakoena naŭa Ntewa lavia taŭatete tol ko. ⁴ Pona ositom ke osape Ntewa pe lemam paŭisi yo, naga sinen miye yaru, pona kiena sitomena piavi, nane ositom ke osape taŭatete kila sur tai van ko yo? Ee, Ntewa po paŭisi sane osumā opisa ke ne, ana kiena lemamiena pe taŭan ko re naŭa osumā okilaroro navisaluaena poli, ana vena were koena ovilon ko vetan mlamulena viowa naŭa osike ea.

⁵ Ana ko na pe otaŭan re nena naŭa ovilon ko poli, okila luen ga  ar m arera pa m aga, ana sanene osumā okila naŭa omiunpolo ke kion a nakoena lala vano tol pogos naŭa yoko sinemimiena kiena ne Ntewa liŭere nena yar lala. ⁶ E pogos nene narui yoko naga vion plan van yar lala toroki taveve sa naŭa la asumā akila ke ne.

⁷ Sane yeririna la ãasa, apa rurula ga, asumã akilakila ke ga ãelaga wo la silaga vena kiela kia la wo e marana Ntewa, akilia kila naãa atol naurarena nae peni. Ya naãa Ntewa la van la, naga malena naãa ve uro re.

⁸ Ana la ãasa, ape yar na veveyuena, pe amlelaga re e visena lelaga po, asike ga vatanon m̃areraena viowa. Ya naãa yoko Ntewa la van la, naga nalip̃ereena naãa molue e pupia kiena nasine-mimiena ga. ⁹ Yoko pogos m̃arera amio naloge viowaena imi tol make yeririna la naãa akila ke piowa, siar e la naãa Ntewa pisir plan la ãesania, nane le Yu lala, va tol yar taãena la naãa pe ape le Yu re poli.

¹⁰ A la naãa kiela malena po, yoko atol navisa ruruena kiena ne Ntewa, yoko kiela kia su ruru amio naga, kiena sum̃are sike amio la. A naga m̃ena nene siar e le Yu lala, va tol yar la naãa pe ape Yu re poli, ¹¹ komin Ntewa naga pe pisuveve re sane yar tai pe taãena poli, ana naga kila po maran taaga pan la.

¹² Le Yu la asike vatanon navisaluaena rui naãa Ntewa mla pan la, ana visae akilaro navisaluaena nene, yoko Ntewa la nakoena van la. A yar la naãa pe ape Yu re poli, pe atol re navisaluaena nene poli, pona pe akilia re ya naãa navisaluaena nene pisa poli yo, ana visae akila viowa, yoko la akovio. Sanene, mlamulena viowa sike e ita punu ga maran taaga, ana yoko Ntewa monar lip̃ere make ita ga.

¹³ Yar la naãa amesmesu e marana Ntewa, pe la re naãa akilia ga ya naãa navisaluaena pisa poli, ana la naãa Ntewa kekanan sape were la, naga la naãa kiela malena taveve ruru ke ya naãa navisaluaena pisa narui. ¹⁴ Yar laãasa pe ape le Yu re la poli, aminue navisaluaena kiena ne Ntewa, ana pe sur koren ga, kiela malena po pano-o, kiela ãelaga sa ga naãa navisaluaena kiena ne Ntewa sike amio la rui.

¹⁵ La sa ga naãa ya naãa navisaluaena sum̃a pisa ke ne, sike e losinela rui. Sanene, pogos naãa amloge visena kar lala apisa pan la asape ova e nene pona ova e nene, ana kiela sitomena wo sum̃a pisawal ruru ke pan la e ya naãa po a ya naãa piowa.

¹⁶ Sa naãa lologena wo naãa nesum̃a nemlologonia pisa, pupia legiena naãani sum̃a pimi ke ne, a e pogos nene, yoko Ntewa la va Yesu Kristo vena visuveve ruru sitomena kiena yar lala, vano-o tol sur naãa amlawan ruru teke e losinela, a lip̃ere sur la naãa akila, vano tol nena naãa asitom asape pe yar kilia re poli.

Le Yu lala amio navisaluaena kiena ne Ntewa

¹⁷ Nepisu sane popon nevis si va laa sane wa e lepas na sur la naãa ita le Yu lala tesum̃a tepisa. Tesum̃a tepisayu ke sanape naãa ita ke narui ita na tetaveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, tesitom ke tesape ita ke narui naãa Ntewa sinenan ita pa laa sane wa, ana kila narui kieta sitomena la pa manene laa metava.

¹⁸ Tepisa ke tesape tesukul ruru po e navisaluaena kiena ne Ntewa, kila narui tesitom tesape ita ga tekilia ruru Ntewa amio kiena nasinenana, ita ga tekilia ruru sur la naãa lelaga pona naãa mesmesu napo.

¹⁹ Ita tesum̃a tepisa ke tesape ita le Yu ga lala topon naãa tesumon la naãa pe ape Yu re poli, komin naãa tepisape la ape kilamara ãala naãa pe akilia re mrapa poli. Tom̃ape ita ga tepe yomerarava kien la naãa asike e yemalolo, ²⁰ ita ga topon naãa takawe ruru yaru naãa kila pal mrapa, ita ga tetorokin naãa teviaan ruru la naãa asa ga sisi lala, pe akilia re sur poli.

Ana sineun nesape nevis re e lepas nene, sane pogaga naãa tepisu kilale sane navisaluaena kiena ne Ntewa pulen make kiliaena wo lala a visena wo make la rui, ana piowagan ga

naþa tesuþa tesape naga pe kieta ga. ²¹ A sur si tai naþa piowa manenea metavan nene, toþareran vianen yar taþena lala, ana nepisu sane pe tepian ruru ita re si poli. Visae olologon naþa ovisave yar ve vinau re sina, ana popon naþa ko na osumþa ovinau mþaga? ²² Ko naþa opian ke yaru osape monar ve akila re kolau, komin ya ne ko mþena okila? A ko naþa opisa ke osape nono la naþa la amiyuþaenia, apiowa ga, opisa tanea, ana ko mþena ga, pona osumþa opinaun ke sur la ne pe kol naþa amligan sike e kiela lele wa lala, a?

²³ E lele nene monar tevisave piowa paþisi wa, komin ita la naþa toþarwar ita vanon naþa toþar Navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tesuþa tekila kare ke sina kia wa kiena kieta Ntewa ne, komin naþa tesuþa tekilaroro ke kiena navisaluaena la nene. ²⁴ Visena Wa pisayu ke kieta þelaga nene rui, pisa sanini sape

“Amiu yeririna lala kiena ne Ntewa, kiamiu navisokanena kila sane yar taþena lala asuþa apisa kare ke kiena kia.”

Yaru naþa pe yere Yu kemua lelaga

²⁵ Ko osape ope þaviu rui, ana ope Yu kemua lelaga, nanene na po paþisi. Ana sur nene miila ko visae ologear ga navisaluaena kiena ne Ntewa. Ana visae okilarovia, ko ope Yu korena ga, ko opiowa pa Ntewa sa ga la naþa pe ape þaviu re poli. ²⁶ Ana pona yaru tai pe sa re le Yu la naþa ape þaviu poli yo, naga pe pe þaviu re poli, ana visae yar nene logear ruru Navisaluaena lala, e navisuena kiena ne Ntewa naga imi torokin ga yere Yu narui. ²⁷ Yere Yu naga pe þaviu rui a mla ke navisaluaena, ana visae pe mlogear re poli, monar visuar ruruia, visae peraga, yoko Ntewa kovenlua naga, a were taþena naþa pe pe þaviu re poli ana mlogear kiena navisaluaena.

²⁸ Nanene komin e navisuena kiena ne Ntewa, naga naþa pe yere Yu kemua lelaga, pe naga re ga naþa pe Yu e kulus poli. Ana þaviu naþa Ntewa pisu sane lelaga napo, pe naþa re ga e tas nen yar vanua poli.

²⁹ Yar naþa pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, pe naga re ga naþa þuarar nasiriena wa e limana poli, ana naga yaru naþa Ninuna Wa miyuþaie ke e losinena, naþa kiena malena pilonia pimi po. Yar na sanene, pona yeririna la asitom ke asape naga pe pe yar re tai nene poli yo, ana Ntewa kekaran naga paþisi.

3

Sur wo naþa sike e le Yu lala

¹ Nepis ke sanene, pona naviunena tai mþalivi yo, viun sanini, visave “Visae yere Yu maran ve taaga ga amio yar taþena lala, sa naþa osumþa opisa ke ne, komin ya ne kia naþa Yu naga po, a tesitom ke tesape ita na tepe sur tai? Naþa tekila þaviu e ita, vena teim teve le Yu kemua lelaga, ana pona pe sur koren ga yo?”

² Naviunena nene mesmes ga, ana nevisataþnea nesape, Peraga, toþar kia na Yu, naga pe pupia sur wa tai naþa po manene laa pan ita. Lus kiena yeririna ai sina naþa Ntewa mligan kiena visena wa sike e limala? Pe yar taþena kar re la poli, ana ita le Yu ga lala. ³ Pe lelaga naþa kieta yeririna la þasa pe amlogear re visena kiena ne Ntewa nene poli, ana naviunena sike na sape: Sanape, pona yoko Ntewa ve visa ruru ita re sina sa naþa naga pisaaria sape yoko kila? Ana pe sa re nene poli. Pe sur koren ga naþa laþas pe apuarar ruru re visena kiena ne Ntewa poli, ana pe Ntewa purmatan li re kiena navisaaren e ita pogos tai poli wa. ⁴ Pona ita yeririna lala ita tepisokan lue ga, ana Ntewa naga pe lelaga lue ga, sa naþa Þarin Suþe Tepet pisa e kiena Tus na Yauena lala, naþa pisa sape

“Yoko avisu naḗa ko ope lelaga ke-mua e kioḡa visena lala vena liḗerelaena,

a yoko sinelan liḗere koena sina ga, ana ko na omesmesu ga na osike ne.” *Yauena 51:4*

⁵ Kieta napiowaena lala apioyowa ga, ana sur tai naḗa po towe laa ga, napiowaena la nene akila merarava e maran yeririna lala asape navisaluaena kiena ne Ntewa la naḗa apisalupar ke napiowaena la nene, apo na apo. Nepisa sanene, pona visae yoko yar laḗas naḗa ḗarila pe wowe asuḡalu aviḡave “Visae kieta napiowaena la akila sur wo nene, komin ya ne Ntewa sinena kar ita sape la si nakoena van itania?” Ana peraga, nanene sitomena kiena yaru ga, ⁶ pe sa re nena nene poli! Visae Ntewa ve liḗere ita re le Yu lala, ana pe pon re naga liḗere li taḗena la naḗa pe ape Yu re poli, ana peraga, naga mesmesu nena ga, a naga taaga torokin liḗereena.

⁷ Naviunena si tai ve sa nene kilia vim, naḗa pisa sanini, sape “Nanua sumo nesape nemlelaga e Ntewa, ana siraunia pe nemlogear re poli, ana sa naḗa nesuḡa nepisokan ga. Ana kiau visokanena nene suḡa pi-sawal ke sape visena kiena ne Ntewa ga pe lelaga paḗisi, a sanene na suḡa kila kiena kia pa metava. Ana visae ve sanene, komin ya ne naga sinena sape liḗere in ke na wa, sape in na nepiowa ga?” ⁸ A ḗisi na yar la ḗasa avilon visena la ne sanene va ve taḗena laa na wa, avisave “Visae ḗelaga viowa visawal visave visena kiena ne Ntewa pe lelaga, popon tesuḡa tekilakila ḡa mlamulena viowa la ve moki silaga, vena kilaen visena kiena ne Ntewa ve lelaga laa sane.” Laḗas apisape nesuḡa nemlologon ke sanene, ana naga nene na visokanena ga, a la naḗa asuḡa apisa, yoko akus naliḗereena torokin kiela visen viowa la nene.

⁹ Nesape nowasuḗe in sina e sur naḗa tepisayu ke ḗa rui, tesape yar na ḗar kia na Yu, yoko ve sanapenia?

Pona yar laḗasa, naviunena sike e la yo sape yoko wo vaḗisi vania taulu yar naḗa pe ḗar re kia nene poli, pona peraga? Pogaga, kiau navisatanḡeena nesape ve sa re nene poli. Sa naḗa nepisa ḗa rui, le Yu amio le Kris lala, la make ga asike vatanon ḡareraena na mlamulen viowa maran taaga. ¹⁰ A sane visena na Tus Wa pisape

“Pe yar re nena tai naḗa kiena malena po poli.

¹¹ *Peraga, pe yar re nena tai naḗa pisu kilale mrapa poli,*

pe yar re nena tai naḗa suḡa kilali ke sape lual Ntewa e kiena malena poli.

¹² *Yeririna make ga apilipal ga mrapa naḗa mesmesu, apa apiowa manene laa.*

Pe tai re nena naḗa miyuḡae po poli. *Yauena 14:1-3*

¹³ *Kiela visena piowa ga, sa ga yar mare naḗa kona rui, purmenela suḡa miyuḡaen ke ga visokanena,*

navisa kareena la naḗa suḡa ḡalivi ke e kulugola lala, sa naḗa loḡara viowa karmar yaru. *Yauena 5:9*

¹⁴ *Lelaga ḗa, gola lala pulen ga viaiena amio visen melkalka lala.* *Yauena 10:7*

¹⁵ *Lala lala suḡa ḗar la akirkirir kar ga la ne vena kilaen kuruta lau,*

¹⁶ *kiela yalorena lala apa akila kare make suria, akila yaru la amloge piowa.*

¹⁷ *Pe asitom re asape mrapa na suḡare tai sike poli,* *Ais 59:7,8*

¹⁸ *pe apisu kilale re nena asape Ntewa suḡa pisu la ke poli.”* *Yauena 36:1*

¹⁹ Ee, visen la nene amolue kome Navisaluaena kiena ne Ntewa, a tekilia tevisave ya naḗa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, kiar ita ga le Yu lala. Ita tesike vatanon Navisaluaena nene, a yar naḗa pisu kilale ya naḗa navisaluaena nene pisa, naga pe kiena visena na visaen

re si po, naga kilia sape yomarava wetelu kilarovia, yar make ga akus nakoena vanonia. ²⁰ Pe yar re tai naña logear Navisaluaena kiena ne Ntewa torokin vena naga kilia mesmesu e marana, ana Navisaluaena nene kila sane yar make ga akilia ruruia asape mlamulena viowa sike e la.

²¹ Ve sa nene, mrapa na logearen visaluaena, yar la tařatete atayu nena aimi amesmesu e marana Ntewa, a nane kila sane Ntewa pisu popon kila ruru mrapa viu tařena tai naña tekilia tetavevea.

Mrapa viu nena naga po pařisi, komin pe kana navisaluaen re la naña yar monar logear la poli. Mrapa nena, nasiriena marua wa lala amio visena kiena ne navisawalena lala, apisawal ña ve torokak nanua sumo rui, ana naganene Ntewa kilologia pan ita rui.

²² A mrapa nena naga sanini: pe mrapa nalelagaena. Sanene, yar ai naña viawa e Yesu Kristo, yoko Ntewa kila naga imi wo e marana. Mrapa nena pe kiena yar re ga lařas poli, ana pe kien yaru make ga, ²³ komin yar make ga amlamla piowa, pe ta re poli naña kiena malena mesmesu va torokin naña tol malena wo naña Ntewa sinenania.

²⁴ Ana pogaga, komin Yesu Kristo pul lua ita rui, kila naña Ntewa kila ita tepim temesmesu e marana, sane kiena nalaena tai pan ita, naña mlavia pimi ga kome kiena lemamiena. ²⁵ Naga pul plan ita komin naña Ntewa pisirlua naga sane kuřařaena tai naña kana kuruta mlau kee plan kieta mlamulen viowa ita la naña temlelaga ea.

Ana sanapen yeririna la naña siar e kas la nakonua rui pimi, pogos naña Yesu pe pimi re poli wa? Pe tepisu re naña Ntewa mla nakoena pan la vanon amlamla piowa poli, pona sitomena tai sape pona Ntewa mla ga nakoena pan mlamulen

viowa kien yar lařas yo, ana yar lařasa pe mla re nakoena pan kieta mlamulena viowa la poli. Ana peraga, naga pe sa re nene poli. Nakonua manenea, Ntewa kila ke ga kiena sitomena piavi, sumã piro ke ga kiena sinekar, a kila ña sanene pano-o tol pogos naña Yesu maren ñena mlamulena viowa kien la na sumo. ²⁶ Sanene Ntewa pisawal meraravan pan ita naganene narui sape naga miyumaẽ po silaga, kila sane yar ai naña viawa ga e Yesu, yoko ekik ruru nena e marana.

²⁷ Visae sanene, yoko tekilia towarwar ita komin si ya ne? Pe sur re si ta poli, komin ya ne kila ita si tepim topo temio Ntewa? Pe řelaga wo re na tai nalogearen kiena navisaluaena poli naña tesitom ke tesape tekila yo, ana peraga, kana purřesa, kieta lelagaena ga e Yesu.

²⁸ Kiamimi lologena pisa sanene narui, sape visae yar imi mesmesu e marana Ntewa, naga wasine ga kiena naviawaena e Yesu. Tařatete wasine kiena yumaena wo la naña naga mlogear ruru navisaluaena make ga kiena le Yu silaga, komin naña tařatete yaru tai kila ve sanene.

²⁹ Sanene, tepisu sa naña Ntewa pe pe Ntewa kiena ne re ga ita le Yu la poli, ana pe Ntewa kiena ne ñena li tařena lala. ³⁰ Ee, Ntewa naga taaga ga, ana pe kien yar make ga, ana visae yere Yu, naga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga e naga, pona visae yar naña pe pe Yu re poli, naga ñena ga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga ea.

³¹ Ana visena la nene pe pisa re sape řelaga na lelagaena kiena Yesu kovenlua navisaluaena kiena ne Ntewa naña sike ne poli, sape pe kiena yumaena na kilaen re si poli. Pe sa re nene poli, ana kana kinasa sane pogos naña tesuma temlelaga ke e Yesu, tesuma tepatanon ruru

ke e sur la naþa navisaluaena pisa, tekila ke naþa ape lelaga.

4

Epraam tepo yom̃arua na vianen mrapa na viawaena van ita

¹ Tesuñia tepisayu ke sane þelaga na lelagaen e Kristo naga pe mrapa na tolen natamaliaena, ana sanapen kata apua la nanua sumo, sane pupia apua na kieta lus naþa yermarua Epraam? ² Naga kila yuññaena la moki naþa Ntewa kekarania, ana yuññaena la nene taþatete kila naga mesmesu e marana Ntewa. Visae naga imi mesmes komin kiena yuññaena lala, pona naga kilia warwar si e yo, ana pe sa re nene poli. Pe yar re tai naþa kilia warwar e marana Ntewa vanon yuññaena la naþa naga kila, ³ ana naviawaena ga kilia kila yaru mesmesu amio Ntewa, sa naþa suniena kiena Epraam pisayu e Tusi na Siiena, naþa sape

“Epraam naga piawa m̃arera paþisi e navisaarena kiena ne Ntewa, ana Ntewa kekarania, mla viawaena nene kiena Epraam, kila narui pimi mesmesu e marana.” Nas 15:6

⁴ Ositomlia, sane yar naþa miyuññaen kilavaru, pogos naþa kupario þisi monar waria ve kiena. Ana ve tevisa re tevisave kilavaru nene naga pe nalaena tai naþa kiena yerkaewa mla pania molue kome kiena sitomena, ana kilavaru nene, yar na yuññaena nene, þiyon paþisi naþa, ana popon kemua naga waria ve kiena.

⁵ Ana lepas naþa yaru imi mesmesu e marana Ntewa, naga pe pe sur re tai naþa teyuññaen vanon poli, naþa tekilia towaria sane sur tai naþa ita ga tetauluia ve kieta. Ita, kieta yuññaena la piyowa ga, ana monar towasine ga Ntewa, naþa naga ga kilia war plan napiowaena e kieta malena. Visae towasine ga

naga, ana yoko kila ita temesmesu e marana.

⁶ Yermarua Parin Suþe Tepet kilia sur nene nanua rui, ana kiena yauena tai pisayu sanapen naþa yoko wo vaþisi van yar naþa pe þasine re ke sina ga kiena yuññaena poli, ana þasine ga Ntewa sape yoko naga kekara naþa kila naga mesmesu e marana. Yauena nena pisa sanini, sape

⁷ *“Yar naþa Ntewa piowo kiena napiowaena lala, naþa yumu plan kiena mlamulen viowa, na nene navisa ruruena tai naþa yoko wo van vaþisi.*

⁸ *Yar naþa Ntewa pisu naga sane pe namname tai to re si e poli, naþa monar war nakoaenania, naga yoko kilia loge wo na loge wo.” Yauena 32:1,2*

⁹ Ana la naþa akilia aloge wo sa naþa yauena nene pisape, a la nene? Navisa ruruena nene, yoko taþatete imi ga va þaviu lala, sa naþa ita le Yu ga lala, ana yoko imi m̃ena va la naþa pe ape þaviu re poli, na nene naga merarava ruru po paþisi, komin sa naþa tepisape, Epraam pimi mesmesu e marana Ntewa, pe komin re naþa naga pe þaviu poli, ana pimi mesmesu e marana Ntewa komin ga naþa mlelaga m̃arera ea.

¹⁰ Ana tekilia sur nene sanape? A Ntewa sape Epraam mesmesu e marana na pogwai? Naga pisa e pogos naþa Epraam pe þaviu pa rui, pona pisa e pogos naþa pe pe þaviu re poli wa? Visae teva si e kiena suniena, yoko tevisu naþa Ntewa pisape Epraam mesmesu e marana pogos naþa naga pe pe þaviu re poli wa.

¹¹ Sanene, viawaena kiena Epraam e Ntewa, naga ga nene kila naga mesmesu e marana. E poglis nene naga pe þaviu re poli wa, ana siraunia, Ntewa mla þaviu pania sane kile tai naþa pisawal sape

viawaena ga e Ntewa nane mrapa naña yar imi mesmesu amio naga.

Epraam naga pe yar p̄esa naña sanene, ana yar moki apim sirau naña pe ape p̄aviu re poli, ana amlelaga e Ntewa ana Ntewa pisu sane amesmesu e marana. La pe amolue re e lus kiena Epraam naapo poli, ana nagane apisu naga sane pe kala apua marua m̄ena tai, ¹² maran taaga sa ke naña naga pe apua kan la naña ape p̄aviu.

Ana nanua sumo, ita le Yu lala tesitom tesape yar naña pe p̄aviu sane yermarua Epraam, lelaga kemua naña naga ke narui naga molue kome kiena lusa. Ana nagane, sitomena tai m̄alivi naña pisape yaru naña kilia visa visave Epraam naga pe kana apua marua kemua lelaga, nanene pe yaru naña mlelaga e Ntewa sa ke naña Epraam mlelaga ea, pogos naña pe pe p̄aviu re poli wa.

Naviawaena kiena yaru kila navisaarena kiena ne Ntewa imi ve lelaga

¹³ Nakonua konua rui Ntewa pisaar pa Epraam sape yoko kiena navisa ruruena lala amolue akome Epraam amio kiena lusia avava vanua va va yeririna make ga na yomarava. Ana komin ya ne Ntewa kekaran sape kila kiena navisaarena nene va Epraam? Pe vanon re ga naña Epraam mlogear ruru kiena navisaluaena poli, komin pogos naña Ntewa kila navisaarena nene, pe navisaluaena re poli wa, pogos kiena ne Ntewa na laen navisaluaena va Mosis sike koperina wa. Sanene, tekilia tevisave navawaena kiena Epraam ga kila naga mesmesu e marana Ntewa, nane Ntewa kekaran naña la navisaarena wo nene vania. ¹⁴ Visae navisaarena nene pe kiena yar ga la naña asm̄al amlogear ke navisaluaena, yoko kila sane yar naña mlelaga, mlelaga korena ga ne, a kila sane navisaarena kiena ne Ntewa pe sum̄al re si poli. ¹⁵ Suri taņena ke sina ga nini,

naña kila meraravan pan ita sape navisaarena wo kiena ne Ntewa lala taņatete am̄alivi e p̄elaga nalogearen navisaluaena. Naga nene komin pogos naña navisaluaena sike na, ana p̄elaga na kilaroen navisaluaena monar m̄alivi, ana siraunia monar kana nakoena nena, komin naña pe yaru tai tokon re kilaroen navisaluaena pogos tai poli.

¹⁶ Ve sanene, navisaluaena taņatete kilia iila ita vena tekila ruru kieta napiowaena e marana Ntewa, ana Ntewa pe lemam manene laa pan ita, ana naga ga kila. Naga pisu naña toņasine ga naga, tevisu ga naga, ana naga kila tetol kiena navisaarena wo lala. Nanene na pe le Yu re ga la naña navisaluaena pitomi p̄esan pan la poli, ana yeririna taņena m̄ena la asikola amio la. Yer pe lala, ana visae akus p̄elaga na lelagaena e Ntewa maran ve taaga sa ke naña Epraam mlelaga ea, naga sane la m̄ena amolue e kiena lusa. A ita make m̄ena ga e p̄egas nen nalelagaena teliv piora e yomarava, tepisu sane naga pe pupia kata apua.

¹⁷ A nanene mesmesun ga naña Ntewa pisaar pa Epraam nanua rui, naña pisa pania sape

“In na nepisirlua ko, ko ope purņes nen lus nen yeririna lala na purvanua moki.” **Nas 17:5**

Pogos naña Ntewa pisaar sanene pa Epraam, Epraam pe sinen kurkur re poli, ana p̄uarar ruruia, komin naña naga kilia sape Ntewa nena naña naga pisa visena nene pania, naga pe Ntewa naña kilia kila ya naña mare imi mali, kilia kila sur naña pe su re poli wa vim m̄alivi.

¹⁸ Pe lelaga, Ntewa pisa sur ta pania m̄arera paņisi naña naga lelaga ea, komin naña pisaar pania, sape

“Kiom̄a lus lala yoko aim ave moki na ave moki vaņisi e yomarava nini.” **Nas 15:5**

Ana pogos naña Epraam mloge, mlelaga ea sape monar ve sa ga nene

narui. ¹⁹ E pogos nene, naga kilia sape naga amio wona Sera, kiela mrae lalua lavis vito tano narui, naþa kiena kasa lavis tol ponotia ve taaga [100], a wona pe þarli re sisi poli wa, ana kiena naviawaena pe mlor re nenaga. ²⁰ Naga pe sitom re nena suri ta poli, ana kiena sitomena sike ga e ya naþa Ntewa pisaaria. Kiena naviawaena sumã pimi m̃arera laa narui, a silaga sumã mieluar ke Ntewa a pisa lue ga potena keviu pania vanon ya naþa yoko kila. ²¹ Naga pe sitomli re pogos ta poli sape Ntewa naga pe torokin re naþa yuñae taveve ruru kiena navisaarena poli, ²² a kiena þelaga na viawaena nene narui kila Visena Wa pisayu si naga, sape Epraam þasine ga Ntewa, ana Ntewa pisawal sape naga mesmes ruru e marana.

²³ Ana visena nene pisayu ga Epraam naga taaga, ²⁴⁻²⁵ ana popon tela sane visena tai naþa pisayu ita make ga, komin ita m̃ena ga temlelaga e Ntewa tesape yoko naga kila ita teim temesmesu e marana sa naþa naga kila pa Epraam. Temlelaga sane naga ke narui naþa mligan Yesu pitomin vena tol marena vanon kieta mlamulen viowa lala, a temlelaga tesape Ntewa þere lua ke sina ga Yesu petan marena vena kila merarava ruru van ita sa naþa tekila si mara wo temio naga rui.

5

Tepe mara wo si temio Ntewa rui, tepisu sumãre a lemamiãna

¹ Pogaga, nagane merarava ruru po pan ita sane sur naþa kila ita tepe mara wo sina temio Ntewa, naga kieta naviawaena e ya naþa Yesu kila vena tamalia itaena. A pogos naþa tepisu kilale tesape tepe mara wo temio Ntewa sanene, kila naþa tepisu sumãre sike likan ita temio naga, ² a kila naþa tesu ruru ga tesike e kiena lemamiãna silaga. Visae ve sanene, kieta sitomena m̃areran sape siraunia, yoko

ita monar teva loyumuã e naurarena kiena ne Ntewa, temio kekarena keviu.

³ A pe tekekaran re ga malena wo naþa yoko imi sirau poli, a tekekaran m̃ena pog m̃arera la naþa tesumuã tepisu ke nagane. Pona temloge piowagan yo, ana teloge won ga komin naþa tekilia tesape naloge viowaena kilia kila sitomena ve piavi vaþisi, ⁴ a sitomena piavi kila þelaga wo va laa e marana Ntewa, a þelaga wo nene kila nawasineen Ntewa va laa na wa, ⁵ a nawasineen Ntewa kila taþatete kieta sitomena lorun sur tai pog tai. Nanene komin naþa Ninuna Wa naþa naga mla pan ita, silaga sumã kokonia ruru ke sinesiena kiena ne Ntewa va loyumuã e ita vano vano-o toulen ruru nenaga.

⁶ Tekilia tesape Ntewa sinen si manene ita sanene komin naþa sumo, temloru e þiliþili ta rui naþa taþatete si tekila sur tai vena tamalia ita, ana e nena e kana pogos naþa pisaar pa rui, naga pitetalia Yesu pimin marewo ita yeririna viowa lala.

⁷ Ita na, pe tepisu manene li re naþa yar tai kilia tamãan kiena malena vena tamalia yar taþena poli, pona yam peve taaga yar tai kilia tamãan kiena malena vena tamalia yar tai naþa asitom asape naga po paþisi, ana sur ne nanene narui Kristo kila pan ita make ga naþa ita li viowa lala. ⁸ Nasinesiena kiena ne Ntewa keviu sa ke nene narui, komin pogos naþa ita yar na kilaen mlamulena viowa tekila ke þarm̃arera wa, Kristo pitomin mare wo itania. ⁹ Kana kuruta mlau kevan ita temekiki rui, ana tepim temesmesu e marana Ntewa, a kila naþa pe sur re si tai sike e ita poli naþa yoko naga la nakoena van itania. ¹⁰ Nanua, pogos naþa tepe nasinekar kiena ne Ntewa ke lala wa, marena kiena narina kila mara wo temio, a nagane, komin naþa tepe erau wo temio rui, yoko malena kiena narina kila ita m̃ena ga temal

lue temio. ¹¹ Sanene, tekekaran paḡisi naḡa Ntewa pisirlua kieta Suḡe Yesu Kristo, komin naḡa naga kila kieta mrapa na mara wo temio, tesu si veraga temio naga.

Atam kila marena pimi, Kristo mla malena

¹² A sur lua nene marena amio malena, lalua apim e yomarava nini sanape? Yar ḡes na yomarava nini nane Atam, a naga pe purḡes nen mlamulen viowa, a kila naḡa nakoarena na mlamulen viowa, sane marena, monar imi mḡaliv e yomarava. A yeririna la naḡa asiraunia, la mḡena ga atol mlamulen viowa, ana marena tol la make mḡena ga.

¹³ Sumon pogos kiena Mosis, Ntewa pe mla re navisaluaena poli wa, ana pe sur koren ga naḡa pe navisaluaena re poli wa, ḡelaga na mlamulena viowa sike pa rui. Sanene, Ntewa pe mliḡerela re e pogos nene poli sape akilaro ke kiena navisaluaena, komin naḡa pogos nene, navisaluaena naga pere wa, ana kiela mlamulena viowa la narui kila sane la monar akus nakoarena na marena na wa. ¹⁴ Tekilia tesape sanene, komin siar e pogos kiena Atam, pimi tol pogos kiena Mosis, pe navisaluaen re poli, ana yar la asuḡa amarmare mḡaga, komin nakoarena na mlamulen viowa sike e yomarava rui. Pona laḡas akila piowa sane Atam kila yo, pona akila mḡena sur taḡena lala, ana e navisuen a kiena ne Ntewa, kiela napiowaena make la nene ape mlamulena piowa torok ga.

Sanene, tepisu ya naḡa yar taaga ga nene naḡa Atam kila, tol make malena kien yeririna na yomarava, sa ke ga naḡa ya ne Kristo naga taaga kila sirau, naga mḡena ga tol make kieta malena ita punu ga naḡa temlelaga.

¹⁵ A yuḡaena wo naḡa Ntewa kila naḡa molue kome kiena lemamiēna, naga po paḡisi, kilia taulu yuḡaena viowa naḡa Atam kila naḡa molue

kome kiena mlamulen viowa. Mlamulen kiena Atam naga taaga kila yar la monar amare, ana nawoena kiena Yesu Kristo naga taaga kila tepim temesmesu e marana Ntewa. Sur nene sane nalaena wo tai naḡa toḡar korenan ga sa ga ne. ¹⁶ Mlamulen kiena Atam pe kila re nena sur wo tai, ana nalaena nene po pan ita paḡisi. Ntewa mliḡere mlamulen kien yar taaga nene, pisape yoko pupia kiena nakoarena va e yar make ga, ana siraunia, Ntewa pisu nalaena naḡa Yesu mla pan ita, naḡa pul plan kieta mlamulen piowa lala, ana sape temesmesu ruru e marana rui.

¹⁷ Lelaga kemua naḡa mlamulen kiena yar taaga ga, naḡa Atam, kila sane marena suḡa taulu ita, naḡa kilia war plan make malena kien yar lala. Ana yoko, lemamiēna kiena si yar taḡena, naḡa Yesu Kristo, mla nalaena wo nene pan ita nanagane, kila sane temesmesu e marana Ntewa, tetaulu marena rui, ana siraunia yoko tetol malena wo temio naga. ¹⁸ Sanene, kana kinas sane mlamulen viowa nene kiena Atam naga taaga ḡere yeririna make ga apa e nakoarena, ana siraunia yuḡaena wo mesmesu taaga ga nene kiena Yesu, kilia kila plan la make ga e nakoarena nene, ana mliḡan la ase malena naḡa ve uro re. ¹⁹ Ana sa ke sina nene, yar taaga pe ḡarmḡarera, pe miyagogon re Ntewa poli, ana kila yar make ga ape yar na kilaen mlamulena viowa, ana siraunia, yar taḡena mlogear ya naḡa Ntewa pisa pania, ana mare e lak torovia kila narui ita moki naḡa tepim temesmesu e marana Ntewa.

²⁰ Nanua, Ntewa mla navisaluaena pa Mosis, a navisaluaena nena suḡa kilologia ke yeririna lala sape kiela mlamulen viowa la pule paḡisi. Ana pogos naḡa mlamulena viowa la suḡa pimi pe moki manene lue ga, Ntewa mḡena ga pa laa sane, kila sane kiena lemamiēna pimi keviu manene laa. ²¹ Nanua sumo, mla-

mulen viowa p̄ar marena pimi, a marena nena sum̄a kila mlamulen viowa tolue ga metava silaga. Ana siraunia, Ntewa kila kieta mrapa vena teim temesmesu e marana, ana nane kila sane nagane kiena lemamiēna taulu make suria, komin naṗa sum̄a kila ita make ga naṗa temlelaga e kieta Suṗe Yesu Kristo, yoko tetol malena naṗa ve uro re.

6

Popon toṗisin mlamulen viowa, temal temio Kristo

¹ Sa naṗa nepisa ga na wa, ita tepe yar na kilaen mlamulen viowa lala, ana Ntewa pe lemam pan ita piēwo ita, ana vanon sur nene, popon kieta malena nanagane ve sanape? Pona yaru laṗas apisape popon tesum̄a tekilakila mlamulen viowa ve moki yo, vena kila sane lemamiēna kiena ne Ntewa m̄ena ga sum̄a imi manene laa, sa naṗa naga sum̄a pieviewo ke kieta mlamulen viowa la nene? ² Ana peraga, taṗatete nena ve sanene! Tekilia tevisave e lepas na sinenanen viowa na kilaen mlamulena viowa, ita sa ga yar mare lala, monar toṗisin nena ga, ve tekila re sina.

³ Ositomli pogos naṗa akee ita vena teve taaga temio Kristo Yesu. E poglis nene, ya naṗa m̄alivin ita naga torokin ke ya naṗa m̄alivin naga nanua rui. Sane nanua sumo naga mare wo kieta mlamulen viowa, ana nagane, pogos naṗa akee ita, kieta malena marua na mlamulena viowa m̄ena lala monar mare. ⁴ Sumo, amligan tasnena m̄ene lele na marena, ana nagane, pogos naṗa akee ita, monar teligan kieta p̄elaga na mlamulena, toṗisin ruru nena ga. A nanua m̄ena sumo, Ntewa kila yum̄aena na iilanena nene, naṗa kila Kristo sum̄alu mal sina, a nanagane, pogos naṗa akee ita, tesum̄al sina temialoro e malena viu tai.

⁵ Sanene, tepe taaga temio Kristo rui komin naga mligan kiena

malena mare e yomarava nini, ana ita m̄ena ga monar teligan kieta malena marua. Ana tekiliar ruru sane yoko teve taaga si temio ke na wa, komin naṗa naga p̄ar si kiena malena viu tai, a yoko ita m̄ena ga towar kieta malena viu.

⁶ A monar tesitom̄al silaga, sane p̄elaga na kilaen mlamulen viowa naṗa tepaeme temio, naga sa naṗa asuar sike e lak torovia amio Kristo. Sanene, kila naṗa ve tekila re si mlamulena viowa la naṗa tasneta la sinelan kilaena, a mlamulena viowa taṗatete kilia ve suṗen kieta malena sape tepe kiena yar nayum̄aena ga.

⁷ Popon toṗisin mlamulen piowa, nagane m̄areraena na sinenanen kilaena mlamulena viowa monar p̄isin ita, komin ita na sane yar mare naṗa sitomena viowa na mlamulen viowa taṗatete kila sur tai van ita.

⁸ Lelaga kemua, nanua sumo, sa naṗa temare temio Kristo rui, ana nagane, kieta lelagaena m̄arera sape yoko temal lue temio naga narui.

⁹ Tekilia tesape Ntewa kila Kristo mal si petan marena, kila sane yoko Kristo mal m̄a vano-o yoko taṗatete si mare pog tai, nam̄areraena na marena taṗatete si kilia tol naga pogos tai. ¹⁰ Kiena marena nanua ne, naga pe marena tai na war plan makeen nakoena na mlamulen viowa, a kiena malena nagane, naga pe malena tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa, ¹¹ a yoko monar ve sa ga nene van ita. Monar tesitom̄alia tevisave ita m̄ena ga popon toṗisin ruru p̄elaga na mlamulen piowa, a silaga monar tevisirlua kia kiena ne Ntewa e malena viu naṗa tesike ea temio Kristo Yesu.

¹² Sanene, kiau visena urmi e lele nene sanini, sane ve atam̄an re kiamiu sitomeṗa la nakilaen mlamulena viowa imi ve sa naṗa nam̄areraena m̄arera tai naṗa sum̄a ve suṗen amiu. Visae peraga, tasnemi lala, naṗa ape na yomarava ga nini, yoko asum̄a alogear ga nasinenanena viowa la na p̄elaga naṗa ita

yeririna la tepaeme temio. ¹³ Ana sanene pe po re poli, komin lepas nen tasneta lala, pe pon re aim sane sur na yum̃aena naña napiowaena miyum̃ae amio vena kilaen kiena ðelaga viowa ne lala. Sumo, ita sane yar mare lala, naña malena na Ninuna pe su re nena e ita, ana nagane Ntewa kila ita si temali, ana monar teyawawo kieta malena viu nene va si vania vena naga lavia vena kilaen kiena yum̃aena. Sanene, yoko lepas nen tasneta lala apim sane sur na yum̃aena naña Ntewa miyum̃ae amio, vena kilaen kiena ðelaga mesmesu lala.

¹⁴ Sumo, tesike vatanon navisaluaena naña Ntewa mla pa Mosis, amio kana nakoaena nena lala, ana ita toñion logearen pano-o, ana peraga, pe tetorokin re natolen kana natamaliaena poli. Sanene, Ntewa sinen miye ita a nagane sum̃a miila ita vena nasinenanena na kilaen mlamulen viowa taðatete nena uarar ita.

Mlamulen viowa taðatete si uarar ita, ana ita yar na yum̃aena na ðelaga wo

¹⁵ Nepisa ke ga yam tai ðisi ne nesape pe tesu re si vatanon navisaluaena naña Ntewa mla pa Mosis poli, ana nemarau nesape pona yar lañasa amla kiau visena nene pa piowa yo. Pona asitom asape, “Ke, Pol pisape ita na pe tesu re vatanon navisaluaena poli, a nagane ita tekilia tekila ya naña piowa naña sinetania, tekila naga pogaga, ana yoko Ntewa sinen ye ita, viewo ita.” Ana peraga, pe nepisa re nena poli ðisa. ¹⁶ Monar asitom̃al sane pogos naña yar tai sike vatanon suñe tai, monar logear suñe nena a monar imi sa naña yar na yum̃ae kienaena tai. A ve sa m̃ena nene e kieta malena. Visae nasinenanena viowa sum̃a ve suñen kioña malena, yoko monar okila mlamulena viowa la naña naga sinenan sape okila. Ana visae kioña suñe naga Ntewa, yoko osuñ̃a okila kiena yum̃aena wo lala.

Mrapa lua nene, tai yoko kila ko omio Ntewa amlua aviaña lue, ana tañena yoko kila ko omesmesu omio naga.

¹⁷ Nanua sumo, amiu m̃ena yar na yum̃aena vatanon m̃areraena na kiamiu nasinenanena viowa ga lala, ana potena pañisi pa Ntewa naña nepian amiu, ana amligan ruru sike e losinemiu lala, ataveve ruru e kiamiu malena lala. ¹⁸ Sanene, amiu amolue vetan suñe viowa nene nanua sumo, pe ape kiena yar na yum̃aena re si la poli, ana nagane ape yar na yum̃aena kiena ne Ntewa, naña amiu asuñ̃a akila ke sur mesmes lala sa naña naga sinenania. ¹⁹ Nekilia nesape navianena la nene m̃arera li m̃aga komin sitomena kiena yar naga pe sa re sitomena kiena ne Ntewa poli, nane kila nemiila amiu ke ne, nepis kome ðakaiwa naña pisayu ga yeririna lala na yomarava nini, sane suñe lala amio kiela yaru na yum̃aena lala.

Ana monar avisu kilale ruru kinas nen visena la nene, sane nanua, sitomena na kilaen sur viowa, naga keviu manene laa e amiu, naña sum̃a m̃areran ke yepemiu lala vena kilaen mlamulena viowa naña apiowa na apiowa, ana nagane pe sa re si nene poli. Nagane, sitomena na kilaen ðelaga wo monar ve keviu e amiu, naña kila sane kiamiu malena imi ve wa naña ve wa.

²⁰ Pogos naña sane ape yar na yum̃aen ga na mlamulen viowa, m̃areraena na sitomena na kilaen ðelaga wo taðatete yum̃ae e amiu, ²¹ ana akila ke ga yum̃aena viowa lala. Ana sur la nene, pe amiila re nena kiamiu malena poli, ana amligan amiu nena e mrapa na marena, a nagane, visae asuñ̃a asitom̃al la sina, yoko amawan vañisi ya naña akila. ²² Ana nagane, Ntewa ðerelua amiu petan ðelaga na sinenanen kilaen mlamulena viowa la nene, amiu apim sane ape yar na kilaen kiena yum̃aena, kila naña po mane-

nea e kiamiu malena naþa apim ape wa ruruia, a nagane asike e mrapa na malena naþa ve uro re.

²³ Wulena naþa mlamulena viowa kila yar waria, nane marena naþa ve uro re, ana kieta Suþe Yesu Kristo kila naþa towar malena naþa ve uro re, naþa pe topul re poli, ana pe nalaena tai naþa Ntewa mla korenan ga pimi pan ita.

7

Ita li nalelagaena lala pe tesu re vatanon Navisaluaena poli

¹ Erau lala, nekilia naþa amiu akilia ruru navisaluaena lala na kiamiu purvanua, ana yoko nevisayu sur tai e lepas na visaluaena la nene naþa kilia iila kieta sitomena e lepas navisaluaena kiena ne Ntewa naþa tesuþa tepisayu ke ne.

Sur nene sanini, sape e navisaluaena, pogos naþa temal ke ga wa, monar telogearia, ana visae temare, pe tesu re si vatanon po laa rui.

² Ositomyuli þelaga kiena yaru naþa þere sira, lalua atalopa. Visae sira tai, pogos naþa wona mal ke ga wa, navisaluaena mareran sape sira nene monar su ruru lue ga amio wona na yermene nene. Ana visae yar nene kovio, navisaluaena pe pisa re si sur tai e lepas na sira nene poli, sape naga monar suþa ve wona yar ke nene na wa. ³ Ve sanene, visae sira nene, wona mal ke ga wa ana naga va vinaun yar taþena, yoko navisaluaena visave naga taþa ke kolau. Ana visae wona na yermene mare tania, navisaluaena taþatete si visa sur tai ea. Naga kilia va talopa si amio yar taþena woga, naga pe pe kolau re nene poli.

⁴ Pogaga, erau lala, sitomena nene naga sa ga nono ga na kilologia itaena temio navisaluaena naþa Ntewa mla pa Mosis. Nanua sumo, yar la asike vatanon navisaluaena nene, naþa monar alogearia vena atol natamaliaena, ana nagane, ita li

nalelagaena lala temare petan navisaluaena nene. Nagane pe tesu re si vatanon navisaluaena poli, ana tekilia teva tesu vatanon yar taþena, nane Kristo naþa mare wo ita. Ntewa kilamalia sina, ana kila sane ita korowas nena lala yoko towar mras wo lala naþa naga sine-nania.

⁵ Nanua sumo pogos naþa tesike vatanon mareraena na þelaga viowa naþa tepaeme temio, kieta nasinenanena viowa lala amiyuþae e tasneta, akila tekila manene laa mlamulena viowa lala. Ana pogos naþa tekilia tesape navisaluaena kiena ne Ntewa suþa naþa pisalupar ke mlamulen viowa la nene, pisape ve okila re nene, ve okila re nene, ana sur nene kila kieta nasinenanena piowa lala pa laa metava narui. Sanene navisaluaena na kilawoen þelaga viowa nene suþa kila ke sane tepim tepiowa manene laa narui, a mligan ita nena ga e mrapa na marena. ⁶ Navisaluaena nene þuarar ita marera sanene, kila tepim tepe yar na yuþae korenaen kiena navisaluaena marua la naþa asiripolo la asike rui. Ana nagane toþisin ruru nenaga mrapa nene, tomolue tokom ea ana tepim tepe yar na yuþae korenaena e mrapa viu wo nene kiena ne Ninuna Wa.

⁷ Ana kam na asitom ya ne e kiau visena la nene, naþa nesape navisaluaena kiena Mosis suþa kila ke kieta nasinenanen viowa pa laa metava narui? Pona kam na asitom ke asape sanene na nesuþa nepisa ke nesape navisaluaena kiena ne Ntewa piowa ga?

Ana peraga, kiau navisaena pe naga re nene poli, komin navisaluaena naga kiena yuþaena wo toþa ga. Visae ve navisaluaena re, yoko taþatete tekilia naþa nakilaroen navisaluaena naga sanape. Sane navisaluaena pisaar marera sape "Ve ovinaia re sur ken yar taþena," ana visae navisaluaena ve visa re, yoko taþatete tekilia tevisave navinayaena naga ya ne,

pona navinayaena naga kana ðelaga sanape. ⁸ Ana lelaga, pogos naða navisaluaena kilaro navinayaena nene, nagane narui sitomena na kilaroen navisaluaena suñalu mñal kiena narin pulmas tai, kila navinayaena lala pimi moki loyuña e ita. Ve sanene, navisaluaena kiena yuñena toña ga, komin visae ve navisaluaena re, yoko taðatete tevisu kilale ðelaga viowa nakilaen mlamulena naða tepeame temio.

⁹ Sane nanua sumo, nemninue navisaluaena, a pe nesitoñal re poli, nesuña ga sanene. Ana sir- aunia, nepisu kilia naða navisaluaena pisape, Ve ovinaia re sur ken yaru taðena, ana nagane nepisu kilia narui nesape nesuña nekilaro ke navisaluaena, ¹⁰ a nekilia sane monar nokus nakoena vanonia, nemare.

Sanene ðelaga na logearen navisaluaena pe pe mrapa na tolen re si malena poli, ana navisaluaena naga pimi sane pe kieta mrapa na marena rui. ¹¹ Nanua sumo, toñape navisaluaena naga pe mrapa na malena, ana nanene naga kieta nasinenanena viowa na kilaen mlamulena ga naða kilali ita, kila tesitom sanene. Ana pe sa re nene poli, komin naða tekilaro navisaluaena nene, ana mligan ita e mrapa na marena rui. ¹² Naga ke narui yuñena naða navisaluaena suña kila, ana pe nepisa re nesape piowa poli, komin navisaluaena naga pe wa na pe wa, a kana visena lala apo a amesmes ruru nenaga.

¹³ Ana pona laðasa aviun navinunena yo, avisave visae lelaga naða navisaluaena naga pe sur wo tai, ana sanape naða kila ke yar la monar awar nakoena na marena? Ana peraga, pe nepisa re nesape navisaluaena nene monar kilamñar ita poli, ana kieta nasinenanena viowa nakilaroen navisaluaena la nene, naga ga kila. Visena na visaluaena la apogaga, ana pogos naða

nekila mlamulen viowa, in ga nemligan inu e mrapa na marena. Visae ve navisaluaena re nene, taðatete tekilia tevisave mlamulen viowa naga ya ne, a yoko teninue tevisave ya ne po a ya ne piowa. Ana pogos naða navisaluaena suñalu suña ga, kila meraravan ruru pan ita sape ðelaga na kilaen mlamulen viowa naða sike e ita, piowa na piowa.

Suri lua apilup loyuña e sitomena kiena yaru

¹⁴ Sa naða nepisa, navisaluaena kiena Mosis na pe wa paðisi, molue kome Ninuna ne Ntewa pimi, ana in na nepisu sane kiau ðelaga pe pe wa re nenaga, in na nesuña nemiyuñae taveve ga kiau nasinenanena viowa lala. ¹⁵ Sur viowa la naða nesuña nekila ke ne, pe nekilia ruru re poli aña nekila sanape, pona aña nekila vanon ya, komin sur wo naða sineun nesape nekila, ana pe nekila re poli, ana sur viowa naða pe sineun re kilaen poli, naga ke nane nekila ke narui.

¹⁶ Nanene narui, nesape navisaluaena kiena ne Ntewa po paðisi, komin naða monar navisaluaena suña ga vena visaluðaren kiau napiowaena la nene, naða sa naða nepisa ke nene, yepmavin kilaena, ana nesuña nekila mñaga. ¹⁷ Sanene, pe in re naða nesitom kilaen napiowaena la nene poli, ana ðelaga nasinenanen kilaen mlamulen viowa naða suña miyuñae manene laa e kiau malena, naga ke narui naga suña kila. ¹⁸ A kiau ðelaga na kilaen mlamulena viowa nene, pe nepisuli re nesape naga kila sur wo tai se kiau malena poli wa. Yam moki kiau nasinenanena pisape nekila sur wo, ana siraunia, pe nekila re poli.

¹⁹ Sa ke naða nepisa ke narui, pe nekila re nawoena naða sineun kilaen poli, ana napiowaena la naða pe sineun re kilaen poli, sur nene naga ke nane nesuña nekila ke narui. ²⁰ A visae nesuña nekila ke

napiowaena la naŕa pe sineun re kilaen poli, nanene kana kinasa sane pe nekila re po poli, ana sur taŕena suŕna m̄areran ke sape nekila, nane ŕelaga na kilaen mlamulena viowa naŕa sike e kiau malena.

²¹ Pelaga na kilaen mlamulen viowa nena, nepisu sane naga navisaluena m̄arera taŕena sina ga tai naŕa suŕna miyum̄ae ke e inu. Pona pogos tai sineun nesape neyum̄aen suri wo tai yo, ana sitomena viowa sike ga lavisi, kilali naŕa were inu neva neviowa sina ga. ²² Pogos moki, e kiau sitomena in ga taaga, nesuŕna nesitoŕnal ke suri la naŕa Ntewa pisa, a nepisu kiena visena lala apowo paŕisi, ²³ ana nemloge e inu sane visena taŕena si tai naga m̄ena suŕna pis. Naga nane ŕelaga na mlamulen viowa, naŕa naga suŕna m̄areran inu vena nesu vatanon m̄areraena na kiau nasinenanena piowa lala. Naga sane nasinenanena viowa la nene asike e tasneu, asuŕna akila ke pupia mara amio nawoena la naŕa asike e kiau sitomena.

²⁴ Kei, sitomena wo amio ŕelaga viowa, lalua asuŕna apeveyu ke e in sanene, nemloge piowa paŕisi, nepisu kieta malena e yomarava na tolena marena nini m̄arera paŕisi. Ana ane yoko kilia iila ita, ane yoko werelua ita e naloge viowaena nene? ²⁵ Kieta malena m̄arera paŕisi naŕa, komin e kana lepas ne tai, kieta sitomena sinenan sape logear navisaluena kiena ne Ntewa, ana e kana lepas ne komŕasa, ŕelaga na kilaen mlamulen viowa suŕna miyum̄ae ke e tasneta.

Ana lelaga, potena paŕisi pa Ntewa, komin naŕa naga pitetalia kieta Suŕe Yesu Kristo pitomi, naŕa yoko iila ita, werelua ita vetan naloge viowaena nene, tamalia ita.

8

Malena wo amio Ninuna Wa

¹ Kristo Yesu pitomin tamalia ita, ana kila sane ita naŕa kieta malena

su ruru sike amio naga rui, yoko Ntewa taŕatete la nakoena van ita pog tai.

² Nanene komin nanua sumo, tesike e malena viowa naŕa ŕelaga na mlamulen viowa pa metava, a naŕa pisaar marena pan ita, ana sir-aunia, Yesu Kristo ŕerelua ita petan malena nene, mligan ita tesike e mrapa viu taŕena tai naŕa tekilia tetol malena wo naŕa Ninuna Wa mlavia.

³ Yar la asuŕna aŕion ke nalogear ruruen navisaluena kiena ne Ntewa vena atol natamaliaena ea, ana akila ŕele ga vanon yaru naga ŕarin m̄arera paŕisi. Ana ya naŕa akila ŕele ga, Ntewa ga kila. Naga mligan narina Yesu pitomi e yomarava, kila tasnena a kiena malena maran taaga sa ke ita li na mlamulen viowa lala. Ana Yesu pitomi tam̄an tasnena a kiena malena nene, sane kuŕaŕaena tai vena weluaen nakoena na kieta mlamulena viowa lala. ⁴ Nakoena na kieta nakilaroen navisaluena, naga ga ŕaria, kila ita temesmesu rui e visuena kiena ne Ntewa, ana nagane pe temial re si e ŕelaga naŕa mlamulena viowa suŕna ŕuarar itania, ana tekilia teyaloro ga e ŕelaga naŕa Ninuna Wa suŕna susumon ita ke ea.

⁵ Yar naŕa suŕna mialoro taveve ke ŕelaga na mlamulena naŕa naga paeme amio, kiena sitomena suŕna pulen nasinenanena viowa na yomarava, ana yar naŕa suŕna mialoro taveve ke Ninuna Wa, kiena sitomena pule mamaga e sur wo la naŕa Ntewa sinenania.

⁶ Nasinenanen maneneen ŕelaga viowa lala e yomarava nini, naga pe mrapa na marena, ana nasinenanena maneneen ŕelaga wo kiena Ninuna, naga pe mrapa na suŕare, pe mrapa na malena.

⁷ Yar naŕa kiena sitomena sinenan manene ŕelaga na sinenanena viowa, naga pe nasinekar kiena ne Ntewa nenaga. Pona pe sinenan re vatanonen navisaluena kiena ne Ntewa la poli yo, pona visae

peraga, pona sinenan m̃a vatanon yo, ana komin naṣa naga pa piowa manene la rui pano-o, ana yoko vatanon ṣele sina, ana naga pe yar na sanene narui. ⁸ La naṣa amiyaloro ataveve ke ṣelaga na mlamulen viowa naṣa apaeme amio sanene, taṣatete akila sur tai naṣa yoko Ntewa kilia kekarania.

⁹ Ana ko naṣa visae Ninuna ne Ntewa teke e ko, ve oyal re si e ṣelaga na mlamulen viowa naṣa opaeme omio, ana monar osuṃa oyal e m̃areraena kiena Ninuna naṣa Kristo mla pan ko. Ana visae yaru tai suṃa ga naṣa Ninuna nene ve to re si e naga, yar nena pe pe kiena re Ntewa poli. ¹⁰ Pelaga na mlamulen viowa na yomarava nini kila sane ita make ga tasneta monar mare pogos tai, ana ita naṣa Kristo sike e ita, naga kila ita temesmesu e marana rui, ana yoko ninuta mal lue ga. ¹¹ Ninuna ne Ntewa naṣa kila malia si Yesu petan marena, nane ninuna ne nane teke e ita narui, a yoko kila m̃ena wo ve sanene van ita. Pe sur korena ga naṣa tasneta mare, ana Ninuna Ntewa naṣa sike e ita yoko kila malia ita sina.

¹² Erau lala, Ntewa kila po paṣisi na pan ita sanene, ana kila sa naṣa kieta pupia lapui sike e naga narui. Sanene, popon telamaran si sur wo vania, ana pe pon re si teyaloro tetaveve kieta ṣelaga na sinenanen mlamulena viowa poli. ¹³ Ṣelaga na mlamulena viowa naga pe mrapa na tolen marena, ana yar naṣa sinenan yali taveve mrapa na malena, naga monar taṃan Ninuna yuṃae ea, iila vena te plan nasinenanena viowa nakilaen mlamulena viowa vetan kiena malena.

¹⁴ A ita naṣa temlogear pulgona ne Ninuna Ntewa sanene, ita ke la nene narui tepe narina ne Ntewa lelaga. ¹⁵ Nanene komin naṣa Ninuna ne Ntewa pe kila re tepim sane tepe yar na yuṃae korenan re poli kiena

ne Ntewa, ana naga kila sane Ntewa kuslua ita tepe kiena, tepim tepe narina lala. Sanene, monar ve temaraun re Ntewa, ana pogos naṣa tevis vania, tekilia tevio sane arimata, tevisave “Ata.” ¹⁶ Mesmesun ga naṣa tevio ve ṣa nene komin Ninuna Ntewa suṃa pian ita ke narui ana ninuta m̃ena kilia sape lelaga, ita tepe narina ne Ntewa.

¹⁷ Ana komin ita tepe narina ne Ntewa sanene, navisa ruruena wo la naṣa Ntewa mligan ruru sike ne ve kiena ne narina napo naṣa Yesu Kristo, yoko ave kiena ne ita narina taṣena m̃ena lala, yoko towaria tevion pae temio. Lelaga naṣa sane ita m̃ena monar towar naloge viowaena sa ke ga naṣa naga ṣaria, ana visae tekekara ga, yoko Ntewa kila wo vaṣisi van ita maran taaga ve sa naṣa kila po pa Kristo.

Yoko wo vaṣisi va yeririna lelaga kiena ne Ntewa

¹⁸ Nagane e yomarava nini tesuṃa tepane ke pog m̃arera la nene moki, ana visae kieta sitomena la su ga e naurarena naṣa yoko imi sirau, nekilia nevisa nevisave e kiau visuena, naloge viowaena la na nagane, ape suri korena ga. ¹⁹ Naloge viowaena la nene suṃa tol ke sur make ga naṣa Ntewa siia, a sur punu ga suṃate ke ga wa, sinelan manene la asape popon legiena maro imi, vena Ntewa kipian ga na wa naṣa sape a la ne ape narina kemua lelaga. ²⁰ Nanua sumo, pe naloge viowaena re poli, vanon Ntewa si sur punu ga apoga ga, ana siraunia, asuṃa apim apililua, apororowaia, apioyowa sanene pano-o, sur make ga pe su re si sa naṣa naga sinenan poli. Naga taṃan sape ve sa nene e yomarava, vena kilaen ve sa naṣa yoko yeririna lala monar asitom asave monar awasine ga naga. ²¹ Sitomena nene yoko monar sike e narina lala, naṣa monar alalaga avisave yoko sur la taṣatete asu

m̃a sanene silaga, monar asitom̃al asave pogos tai yoko naga kila sur la punu ga naṗa naga sii la aim awo sina, atol kiena naurarena, sa ke ga naṗa ita narina la nene yoko tetolia.

²² Ana nagane tepisu ke yomarava nini na wa, naṗa siar nanua sumo pimi, sur la naṗa asike ea asum̃a amloge piowa sa naṗa sira tai sape war narina. ²³ A maran taaga sa ke m̃ena ga ita naṗa tetol Ninuna Wa sane nalaena ṗesia tai naṗa Ntewa mla pan ita, naṗa kila tesitom̃al naṗa ṗisi na nalaena keviu imi sirau na wa. Ita m̃ena ga, tagena sike e losineta la na wa, a tekilia sa naṗa yoko teloge viowa m̃a vano-o tol pogos naṗa Ntewa wereplan ita vetan yomerava. Sinetan manene sur nene paṗisi, komin ita na sane ninis la naṗa kus plan la ga. Ana e poglis nene, yoko teloge ga wo na wa sane ita tepe narin kemua la lelaga naṗa teva tesike nena temio e kiena yo napo.

²⁴ Sur ne nanene naga tamalia ita vanonia, a siar e pogos nene pimi, tesum̃a temlelaga ke m̃arera e kiena navisaarena naṗa sape yoko naga kila wo van ita ve sanene. Temlelaga m̃arera e naga komin pe tepisu re poli wa, ana pogos naṗa imi m̃alivi, yoko taṗatete si tevisave telelaga tevisave ve sanape, vanon sane ve sanene narui. ²⁵ Ana pe tepisu re sur nene poli wa, ana monar telelaga m̃arera sane yoko ve sa nene, a monar tekila kieta sitomena la ve piayavi vena sum̃ateen vano-o kilamarata la visu ga na wa.

²⁶ Pogos naṗa tesum̃ate ke sanene, pogos tai sineta marenia a yepeta malumu, ana silaga Ninuna Wa sum̃a miila ita, pogos tai sinetan tesape telen wo pog m̃arera lala, ana temloge piowa manene narui tekilali naṗa tepis, tom̃al ṗele visena napo navisaena. Ana e pogos nene Ninuna Wa kilia imi, kus leleta narui naga lenin kieta e tagena la naṗa apisawal ke kieta sitomena la naṗa

visena la pe torokin re avisa poli.

²⁷ E pogos na sanene, Ntewa kilia make ya naṗa sike e losineta lala ita kiena li na lelagaena lala, a kilia naṗa Ninuna sum̃a mlenwo ita ke lala, naṗa sum̃a pisa ke ga sur la naṗa mesmesun nasinenanena naṗa sike e sitomena kiena ne Ntewa rui.

²⁸ A e pog m̃arera naṗa tepanea, e ya naṗa yoko imi m̃alivin ita, tekilia tesape yoko Ntewa kila sane e kana luasa, yoko woga ga van ita naṗa sineta si naga. Naga kila sanene komin naṗa mligan plan ita sumo rui vena kila kiena yum̃aena wo lala e kieta malena. ²⁹ Naga kilia ruru ita nakonua konua rui pimi, mligan ruru kieta mrapa nakonua rui, ana kila kieta malena ṗar nono na narina naṗa Yesu. Sanene, ita tepe puruvi a tepe vineta lala e mratava taaga, naṗa Yesu naga sane kieta puruvi nasumo.

³⁰ Nane yum̃aena wo ne nane Ntewa kila pa yeririna la naṗa mliganar la vena ave kiena namratava lala. Naga pio la vena aim puna, kila la ape mara wo amio naga, a kila sa naṗa yoko atol kiena naurarena e legiena naṗa yoko imi.

Sinesiena wo kiena ne Ntewa

³¹ Sur la nene akila merarava sane Ntewa sike amio ita, sum̃a kila ke po pan ita, a visae ve sa nene yoko tevisa si ya ne? Visae Ntewa sitom visae visir plan ita, yoko ane kilia kila si teloru? ³² Tepisu naṗa Ntewa sinen miye ita manene pano-o tam̃an sape awem̃ar narina vanon ita, ana visae kekaran naṗa kila pupia yum̃aena wo van ita sanene, yoko kekaran m̃ena la sur nowo taṗena la van ita. ³³ A nanene Ntewa sum̃a kila ke pan ita rui. Naga ga mligan lua ita vena teve kiena narui, ana yoko a si naṗa visave ita pe tetorokin re tom̃alivi e marana poli?

Ntewa ke narui naṗa sum̃a pisa ke sape ita temesmesu temio naga rui, ³⁴ ana a si naṗa visave monar

towar nakoarena vanon kieta mla-mulena viowa? Pe yar re tai po, ok-ilakan naña Navisaarena Yesu kila sur make rui. Naga mare wo ita, sir-aunia mal si petan marena, siraunia ãasupea pa teke tano e kiena lele wa ma metava amio Ntewa, a nagane pisawal ita ke pa Ntewa vena Ntewa viewo ita. ³⁵ Kristo sinen si ita manene sanene, sur ya si naña yoko kilalua ita si vetan kiena sinesiena nene? Pe sur re tai poli.

Pogos tai, yuãaena la urmi pan ita, pona yar la akila piowa pan ita. Pogos tai, tetol pog m̃arera, pona pe kata kinanena re poli, pona pe m̃ata kulsota re poli. Pogos tai temaraun kieta malena, pona takan playu na mara, ana peraga, silaga Kristo sinen sii ita, a kieta malena su ruru sike e limana. ³⁶ Nanene sa naña Parin Supe Tepet pisa nakonua rui, e pogos naña naga m̃ena kus ke pog m̃arera, naña sape:

*“Kiorãa kia sike e imimi,
ana sinelan asape awe mom̃ar imimi
lue ga,
apisu imimi sane sipsip la naña
asvilevilesan vena asiro
kolmekila.” Yauena 44:22*

³⁷ Ana sur kar la ne sanene, akilia aimi am̃alivi pun ita, ana pe suri korena ga, e sur punu ga na sanene, sinesiena kiena Kristo sike e ita, ana tesulue ga metava, tetaulu silaga.

³⁸ Nekilia nevisaar nena van amiu, nevisave pe sur re si tai poli naña kilia kila Ntewa pe sinen sii ita re si poli. Visae temali pona temare, visae navisi la asike amio ita pona yermare la apimin ita ke yo, visae tevane sur la naña asumã am̃aliv ke nagane yo pona tevane sur la naña yoko am̃alivi e legiena na pimi ke ga wa, ³⁹ a visae nam̃areraena wo lala na yo na metava asike amio ita, pona nam̃areraena viowa na yo tano asuwo ita, ana pe sur re nena tai naña Ntewa siia kilia lalua kiena sinesiena vetan ita. Kristo Yesu kieta Supe mligan sinesiena kiena ne Ntewa sike e kieta malena la rui, ana sulue na sike ne.

9

*Pol mloge piowagan naña le Yu la
pe sinelan re alelaga sane Yesu naga
pe kiela Navisaarena poli*

¹ Erau lala, nagane sineun nesape nevisayu e lepas nene naña ita le Yu lala, tesape ita na yeririna kiena ne Ntewa lala, ana ita mokliu naña pe sinelan re Yesu poli. Ana yoko ve sanapen la nene? Pogaga, taãatete nevisokan, monar nevisawal van amiu e sitomena wo laãasia naña Ninuna Wa kian pan inu e lepas nene rui, ² ana lelaga, visena la nene, akila sane kiau sineyeena a kiau naloge viowaena keviu paãisi, pe pito re nena tano poli.

³ Nanene komin nagane, kiau malena sikol amio Yesu rui, ana nepisu sane namratava taãena na Yu la naña ita kuruta taaga, kiela malena pe sikol ruru re amio naga poli wa. Visae nekilia nourelua in sina vena la akilia aimi akus leleu, yoko nekekara ga, ana taãatete ve sanene. ⁴ Asitomyuli sur wo la naña Ntewa kila pan ita le Yu la rui, naña la na sanini:

ita ke narui naña Ntewa mliganar kata apua lus nae Israel lala sape ape kiena yeririna lala, ita ke narui naña Ntewa pisawal sape kuslua ita sane tepe narina lala,

ita ke narui naña Ntewa mligan kapi vivaga na kiena urarena sumon kieta yeririna lala e yomema nanua sumo,

ita ke narui naña Ntewa sumã kila ke naviranarena lala amio kieta yermarua lala,

ita ke narui naña Ntewa mligan kiena navisaluena sike e ita, ita ke narui naña pupia yuãa wa na lotunen Ntewa sike pun ita, ita ke narui naña Ntewa pisaar navisa ruruena moki pan ita,

⁵ ita ke narui naña tepio yermarua wa nasumo lala, sane Epraam, Aisak, amio Sekop, ape kata apua lala,

ana metavan sur make la nene, ita ke narui naþa Yesu molue kome kieta lusia, naga paeme e yomarava nini sane pe yar ga, ana naga mēna pe Navisaarena, naþa naga Ntewa naþa pe suþen sur make ga, naþa popon teyeluar naga silaga vano-o ve uro re.

Sur wo ne naga ke la nene narui naþa Ntewa kila ve kiena ne kiena yeririna lala, ana ita mokliu naþa tepisuia sane ape sur koren ga.

⁶ Nane la naþa pe asikol la ruru re amio Kristo poli, a pona yeririna laþasa asitom asape suri nene kila sane navisaarena naþa Ntewa mlaþesania pe mālivi re sa naþa naga pisa poli, komin naþa naga pisaar sape yoko kiena navisa ruruena su make amio lus kiena ne le Yu lala. Ana pe sa re nene poli, komin sur taþena tai naþa pa sanini, sape la naþa amolue akome lus kiena Sekop, naþa tepio la le Israel lala, pe la make re naþa Ntewa sape la ape kiena yeririna la poli. ⁷ Pona tevisa si visena nene kome mrapa taþena, tevisave la naþa apisape la kala apua Epraam, pe la make re naþa tesape la amolue e kiena lus nena napo poli. Visena tai naþa sike e Visena Wa pisa sanene rui, naþa Ntewa pis pa Epraam, e lepas na narina lua nene Ismael amio Aisak, pisape

“Kiomā lus napo lala yoko amolue ga akome narumā naþa Aisak.”

⁸ Ana visena nene, kana kinasia sape la naþa Ntewa pisa sane asike loyumā e þegas nen lus kiena ne Epraam kemua lelaga, la ape ai? Pe yeririna make re naþa amolue e lus kiena ne sisi taþena la naþa naga þar la poli, ana la naþa amolue e lus na nisisi naþa Aisak, naþa Ntewa kilologia naga, pisaaria sape yoko kiena navisa ruruena lala sike e la.

⁹ Tekilia tesape sanene, komin nanua sumo Epraam mla sisi pa kiela sira na kilavanen yo mālala naþa Aka, ana sisi nene pe naga re

naþa Ntewa sape yoko lus kiena ne Epraam napo la amolue akome poli. Ana Ntewa piranar ruru sina ga amio Epraam, pisape “Epraam, yoko nekila van ko omio womā Sera, sane e kas na sirau, e pogos na sanini, yoko amiu lua awar narimiu tai, ve yermēne.” Ana siraunia, sanena naþa Ntewa pisaaria, ana narina ne Epraam nene, Aisak, naga ke narui naþa ita lus kiena ne le Yu lala tomolue tokom ea.

¹⁰ A pogos naþa tepisu Aisak pimi keviu, naga narina tai, a maran taaga ke sina ga, wona naþa Repeka naga þar kaora Sekop amio Esau, ¹¹ a pogos naþa lalua pe apaeme re poli wa, Ntewa pisawal ya naþa maplar pe kiela lalua. Naga pe sitom re sape kila taveve kiela yumāena lalua poli, sape lalua akila suri piowa pona po, ana kila ga taveve ya naþa sinenania. ¹² Ana pogos naþa lalua apaeme, Esau na paeme þesa a Sekop paeme maro, ana Ntewa pisa pa kala auia, pisape

“Naga naþa paeme maro yoko taþatete logearia naga naþa paeme sumo, ana naga naþa paeme sumo, naga monar logear naga naþa paeme maro.” *Nas 25:23*

Sanene, pe þelaga marua nataveveen re nene poli, ana kila meraravania sape Ntewa pisirlua yaru, pe taveve re sitomena kiena yaru poli, ana taveve ga ya naþa Ntewa maplaria.

¹³ A sur nene merarava po paþisi e lepas kiena kaora lalua nene, komin naþa visena taþena sike e Nasiriena Wa rui, naþa Ntewa pisape

“In na nemligan Esau naþa naga paeme þesa, naga sike vatano, a nemligan Sekop naþa naga paeme maro, naga to metava.” *Mal 1:2,3*

¹⁴ Pogaga, Ntewa pisawal kiena sitomena merarava ruru sanene, ana yoko tevisa si ya narui? Pisi na tekilia tevisave þelaga kiena ne Ntewa nene piowa ga, pona naga kila pe mesmes re e lepas kiena

lalua nene poli yo? Ana peraga, tařatete tevisa kare Ntewa sanene.

¹⁵ Nanene sa ke sina visena tařena tai nařa pisa pa Mosis nanua sumo rui, nařa sape

“In na nepe Ntewa, sike ga e inu sane nekilia sineu ye yar ai nařa sineun nesape sineu yea.” Nau 33:19

¹⁶ Sanene na Ntewa sumã pisa plan kiena yeririna lala, pe taveve re nařa la ga apisape naga monar visa plan la, a pe komin re nařa la ařion asape akila sur lařasa nařa sane pona naga kekarã la vanon yo, ana naga pisa plan yar lala taveve ga kiena sineyeena e yar la nařa asumã amloge ke piowa.

¹⁷ Pelaga kiena ne Ntewa nene, nařa kila ke pa yaru taveve ga kiena sitomena, tepisu naga kila mēna pa Parin Suře Pero nae Isip, e pogos kiena Mosis nanua sumo. Pero nene naga yaru tai nařa naga kawē ke yeririna kiena ne Ntewa, ana Ntewa pisalua naga mēna ga vena kilaen kiena yumãena tai, sa nařa Nasiriena Wa pisape, nařa Ntewa pis pa Pero, sape

“In na nepisirlua ko vena ovisuar kioã purvanua. Yoko netamãan ovilaven kioã m̃areraena sumo wa, ana nekila vena yoko ovisu ga kiau m̃areraena na wa nařa naga m̃arera manene taulu kioã nam̃areraena, a sineun nesape yeririna la nae yo make ga yoko akilia sane nam̃areraena make ga sike ga e inu.” Nau 9:16

¹⁸ Sanene, tepisu yar nařa Ntewa sinenan sape ve lemam vania, yoko monar ve sa nene, ana visae yar tai ve sa Pero nene nařa Ntewa sinenan sape kila kiena sitomena m̃arera vania, ana monar ve sa ga nene narui.

Sinemimiēna kiena ne Ntewa, amio kiena lemamiēna

¹⁹ Nepisa sanene, yoko monar sitomena tai va metava nařa yaru kilia

viun sanene, visave “Visae e yaru lařasia, Ntewa ve lemam van la, a e yar tařena lala, naga sumã kila ke nařa kiela sitomena m̃arera, yoko ve sanape narui? Visae Ntewa naga ga narui nařa sumã kila sape teim towo pona teim teviowa, ana pe pon re naga liřere ita si poli. A visae Ntewa sinenan kila van ita taveve ga kiena nasinenanena, yoko tařatete tevisaluřar tevisave ve kila re.”

²⁰ Ana yoko nevisatamē visena la nene, nevisave: Peraga M̃ara, ko na ope yaru ga, ko ope sur tai nařa Ntewa siia, ana ve okilali re nařa ovisatamē kioã visena tometavan si naga. Naga sa nařa visae yaru tai sumã yumãen porotano ve piaki. Pogos na yumãen pae porotano ve piaki řisi, ana piaki na porotano nene tařatete kilia sumãalu vis sina vania, visave, “Ei, komin ya ne omiyumãen kare in ga sanene?”

²¹ Ana tařatete ve sa nene, komin yar nařa miyumãen piaki nařa e porotano, sike e naga kilia yumãen taveve kiena sitomena. Visae la narin porotano tai, kilia yumãen piaki tařena ve lua ea. Tai, piaki nowo tai nařa popon řařagena lala, a tařena, naga piaki tai na umã ga.

²² Ana Ntewa mēna ga kila sa ke nene, naga mēna ga kiena sur lua nařa naga sinenan sape kila. Naga sinenan sape kila yar la avisu kilale nařa naga sinen kar ke kiela mlamulen viowa lala, vano-o yoko kilia la ruru nakoena van la amio kiena nam̃areraena. Na konua rui, naga kila kiena sitomena piavi pan la, ana nagane sike ga e naga kilia kila van la ya nařa naga sinenania.

²³ A sur tařena nařa naga sinenan sape kipian la, naga kiena řelaga wo la nařa naga sinenan sape kila van ita la nařa naga pe lemam pan ita. Nanene naga sane nakonua rui, naga kila ruru kiena navisa ruruena nowo lala, a nagane miyumãen ita sa nařa pias nen sur nařa kon la vito ea. ²⁴ Naga kila po pan ita sanene komin ita ke narui nařa naga pio ita,

naña ita lañasa tomolue e lus kiena ne le Yu lala, a ita lañasa pe tomolue re e lus kiena le Yu la poli. ²⁵ A ðelaga nene sane visena kiena ne Ntewa tai naña Navisawalena Osea pisawal e kiena tus, naña Ntewa pisa sanini, sape

“Pegas nen yeririna la naña nanua sumo la pe ape kiau re poli, a nagane nepio la, nesape ape kiau yeririna lala.

Purvanua nene naña nanua sumo pe nesitoñal re poli, a nagane nesape nekekaran pañisi.” Ose 2:23

²⁶ A yam si tai, Osea pisawal tañenan si visena kiena ne Ntewa tai, naña pisape

“Nanua sumo nepisa pa yeririna nae e yo nini lala nesape la pe ape kiau yeririna re la poli, ana nagane, yoko aloge naña asumã avio la asape naruu lala, in na nepe Ntewa namãreraena, nepe Ntewa naña nemali.” Ose 1:10

²⁷ A visena tañena pisa ke mēna sanene, naña sike e tus naña Navisawalena Aisea siriyuia. E yo nene, naga mloge piowagan le Israel, pisape

“Pegas nen yeririna nae Israel lala la moki manene laa, la moki na moki, la sane mras nen none naña yar wolo ðele ga.

Ana suri piowa tai, yoko la ve lua la ga naña Ntewa tamalia la.

²⁸ *Ana e pogos na liðereena, yoko naga la nakoena va yeririna lala na yomarava. Yoko kilapel ga la ve moki naña pe amlelaga re poli.” Ais 10:22,23*

²⁹ A nanene yoko ve sa ga visena tañena naña Aisea siriyu nanua sumo rui, naña pisayu pogos na liðereena naña yoko imi, naña visae Ntewa ve sinen ye re yaru, yoko la punu ga akokovio. Visena nene pisa sanini, sape

“Ntewa pitomi amio kiena yar na mara lala, lavisi we moñar

make ita. Visae ve sinen ye re narita la naña avetorokaki, ana mligan la asikena, yoko kieta lus la akokovio make nenaga.

Lavisi naga kila van ita maran ve taaga torokin ke ya naña kila pa yar viowa la e pupia yo lua nene nanua sumo, Sotom amio Komora, ana siraunia kila sane ita lañas tekilia temal tesike ga wa.” Ais 1:9

³⁰ Pogaga, visena la nene kana kinasanini, sape la naña pe ape Yu re poli, pe aþi re yon naña ataveve navisaluaena kiena ne Ntewa poli vena amesmesu e marana, ana sir-aunia, pogos naña amlelaga e Yesu, Ntewa kila la ga apim amesmesu e marana na wa. ³¹ Ana le Yu lala, aþionli naña aimi alogear navisaluaena vena aimi amesmesu e marana Ntewa, ana akila ðele nena yonia, ana la apiowa ga narui. ³² Nepisape piowa pan la sanene, komin naña la aþilion naña aimi amesmesu e marana Ntewa, ana la akom e mrapa tañena, apa amlor ruru nena ea. La akome mrapa naña asitom ke sape kiela yuñāen wo lala kilia kila aim awo amio Ntewa, ana pe sa re nene poli. Monar tesuñal ga tese e ya naña Yesu kila, naga ke nene narui kieta mrapa naimen towo si temio Ntewa.

³³ Visena si tai sike e tus kiena Aisea, naña Ntewa pisawal þakaiwa tai, naña pisayu kilavaru na þeren yuñā tai, ana kilavaru nene naga Yesu, sane Navisaarena naña Ntewa mligan naga pimi. Visena nene pisayu sa naña yar lañasa pe sinelan re kilavaru nene poli, ana lañasa amlelaga ea, ana pisa sanini, pisape *“Avisu ruruia!*

Nesuñā nepisirlua ruru kilavaru wo na þeren yuñā tai, nane metava e kunus naña Saeon e pupia pulkumali kiena kiau yeririna lala nae Yerusalem.

Kilavaru nena mārera ruru po, ana yoko yar la ve moki naña yepela mavinia, atan mña lala ea

vano-o kila alolor kar ga va ke ne.
 Ana yeririna la naña alelaga e kilavaru nene, asuñalarla asea, yoko nekila wo van la vañisi.” Ais 8:14, 28:16

10

Yesu ga kilia kila ita temesmesu e marana Ntewa

¹ Erau lala, nemloge piowagan naña kiau lus ruru nena lala, sa naña le Yu lala, pe amlelaga re poli. Ana sineun manene nesape monar atol natamaliaena, nane nesuña nemlen manene ke pa Ntewa vanon la ne. ² Asuña aņikeyon naña akale Ntewa e kiela malena, ana nepisa lelaga, amninue mrapa, yoko taņatete alualia. ³ Nanene komin ga naña asuña ataveve ke ga kiela sitomena lala, ana yepela mavin taveveen mrapa naña Ntewa miyuñaenia vena kilaen yaru imi mesmesu sina e marana. ⁴ Asuña aņareran ke ga naña asape nalogearen ga navisaluaena naga pe mrapa, ana mrapa nene piowa rui, komin naña ita make ga tekilaro navisaluaena lala. Mrapa naña tesape temesmesu temio Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, Kristo suwo rui, a naga miyuñaen kieta mrapa viu tai. A nagane, visae telelaga tevisave Kristo p̄ar plan kieta mlamulen viowa lala, ana Ntewa kilia kila ita teim temesmesu e marana.

⁵ Visae ve tekilaro re navisaluaena, yoko woga ga, tekilia teim temesmes e marana Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, komin Mosis pisa visena tai e lepas nene rui, pisape

“Yaru naña taveve ruru sur make ga naña navisaluaena nene pisa, yoko tol malena.” Lev 18:5

Ana pe yar re tai naña kiena malena po sa naña Mosis pisa poli, ana taņatete tetol malena kome kieta yuñaena wo la naña tekila.

⁶ Nakilaen sanene, naga m̄arera pañisi, ana visae telelaga ga e Kristo

tekilia teim temesmesu e marana Ntewa, a naga pe pe sur re tai naña m̄arera poli. Sane visena tai naña Mosis pisa, naña pisape

“Pe pon re asitom avisave sur nene m̄arera pañisi, ana asuña aviuviun avisave ane yoko kilaņesan mrapan ita vena vaen ma e peni?” Nav 30:12

Naviunena nene kana kinasa sape ane kilia va tol ma e peni were Kristo vitom tano e nini vena tamalia ita, ana sitomena na sanene piowa ga. ⁷ Pona aviun naviunena taņena naña sike e Nasiriena Wa la yo, naña sape

“Ana ane kilia vito tano vito tol yo kiena yar mare lala ana wasuņe sina?”

Naviunena nene, kana kinasa asitom sape Kristo mare e lak torovia, ana naga m̄ena ga pito sike e lelen marena, ana asitom asape taņatete yar tai kilia vito si werelua naga e yo nene vena vam tamalia ita, ana tekilia tesape visena la nene pe po re poli. Tekilia ruru rui tesape Kristo molue ma e peni pitomi tano rui, a siraunia mare, p̄isi na naga suñalu mal sina a pa si ma e peni rui. ⁸ Visae ve sanene, tekilia tevisataņe naviunena la nene, tevisa visena taņena naña Mosis pisa nanua sumo, naña pisa pisape

“Visena kiena ne Ntewa naña pan ita ita yeririna lala sike amio ita rui. Sike e limata, ana tekilia teligan se gota, tekilia teligan ruru se kieta sitomena lala.” Nav 30:14

A visena kiena ne Ntewa naña visena nene pisayuia, nane Lologena Wo naña mesuña melologon ke ne, naña pisawal ke sape yar lala monar alelaga e Yesu Kristo.

⁹ A ko ai naña olelaga e Yesu Kristo e losineña, ovisave Ntewa naga kila naga mal si petan marena, a okekarana naña ovisawal e yo metava ovisave omla Yesu pe kioña Suņe, yoko otol malena. ¹⁰ Nanene komin naña visae yar naña lelaga

e losinena visave Yesu naga mal sina petan marena, a visawal e yo metava visave Yesu naga pe kiena Suře, yoko Ntewa ve la re si nakoarena vania komin kiena mlamulena viowa lala, yoko tamalia naga. ¹¹ Naga nene sane visena tai na Siriena Wa, nađa sane pisayu nađa temlelaga e Kristo, nađa pisape

“Yaru nađa mlelaga ea, naga tađatete kiena sitomena loru pog tai.”

Ais 28:6

¹² Yaru nađa mlelaga naga pe Yu yo, pona naga pe pe Yu re poli, ana Suře naga taaga pe kiela suře la punu ga, kila make po pan la nađa atag ke pania. ¹³ Naga sane visena tai nađa Navisawalena Soel siriyu nanua sumo, nađa sape

“Yaru ai nađa vio kia kiena Suře, yoko tamalia naga.” *Soel 2:32*

¹⁴ Ana lelaga, le Yu la mok liu nađa pe apio re Kristo asape tamalia la poli, ana sanape na sanene? Nanene komin tađatete avio naga visae ve alelaga re ea, a tađatete alelaga ea visae ve alogeli re kiena kia pogos tai, a tađatete aloge kiena kia visae ve yar va lologon re van la. ¹⁵ A tađatete yar va lologo visae Ntewa ve ligana lua re naga vano, ana visae yaru nene kekarana nađa vano, yoko ve sa nađa Siriena Wa pisayu rui, nađa sape

“Potena pađisi pa Ntewa nađa kiena nalologena lala, temloge la amial tađin ke ava e kiela mrapplepa la ne, asumã apava ke amio kiena lologena wo.”

Ais 52:7

¹⁶ Nane visena nađa yar lađa asumã apisasa, ana nekilia nesape Peraga, Ntewa sumã pitetalia kiena nalologena lala apava ke rui, ana piowa pađisi nađa le Yu la mok liu yepela mavin ga logeena. Nanene taveve ke sina ga visena na Siriena Wa tai, nađa Navisawalena Aisea tagi pa Ntewa na mava, sape

“Ake Suře, mesumã memlologon mã kiomã visena pano-o, ana sane

yar la yepela mavin ga logeena.” *Ais*

53:1

¹⁷ Ana nagane imimi sanene, mesumã memlologon ke Yesu Kristo pan la, a pogos nađa mesumã memlologo, lađaasa amloge, a pogos nađa amloge, lađaasa amlelaga.

Komin ya ne omlologon ke pa le Yu la nađa apuloyu ke Siriena Wa la rui?

¹⁸ Nane nesumã nemlologon ke pa le Yu la ne, ana yoko naviunena tai kilia kate e nene, sape Pona osumã omlologon ke pan la sanene komin nađa ositom osape pona la pe amloge re ya nađa Siriena Wa pisayu poli yo? Ana yoko nevisatamea nesape, Peraga, visena kiena ne Ntewa tol la nakonua rui. La make ga akilia maran taaga torokin ke nađa la make ga apisu ke mrae amio kupario a verue lala, sa ke ga nađa visena tai e Tus na Yauena pisayuia, pisape

“Yeririna make ga na yomarava nini wetelu apisu sur la meta e sinapane, a apisu kilalea sane Ntewa sike na,

pano-o tol yeririna la e yo la nađa asike koperina, la mēna apisu kilale asape kiena m̄areraena keviu pađisi.” *Yauena 19:4*

¹⁹ Sanene, sane le Yu lala apisu kilale sur mokliu rui, ana sur viowa tai, la asitom asape Ntewa tamalia la ga yo. A pe apisu kilale re asape Lologena Wo naga kiena yar make ga, komin Ntewa sinenan sape tamalia mēna yeririna la nađa pe ape Yu re poli.

Ana popon avisu kilale sur nene, komin kiela navisawalena marua lalua apisayu nakonua rui e Siriena Wa lala asape yoko ve sa nene. Mosis p̄esa, nađa pisayu visena tai nađa Ntewa pisa pa le Israel lala, nađa sape

“Apisu piowa e la nađa pe ape Yu re la poli, sa nađa la ape sur korena ga, ana yoko amiu avielue e

navisa ruruena la naþa yoko nekila van la.

Amiu asitom asape taþatete la nene akilia akila sur wo tai, ana yoko sinemiu kari la e pogos naþa amiu avisu netamalia la mēna ga.” **Naw 32:21**

²⁰ A nalua nena, naga Navisawalena Aisea, naga mēna suñalu pisawal nena visena taþena si tai kiena ne Ntewa e marana kata apua ita le Yu lala, naþa Ntewa pisayu la naþa pe ape Yu re poli, pisa pisape

“Nanua sumo, pe akale in re poli, ana siraunia, yoko atamān inu, nanua pe apiunin re poli, ana yoko siraunia, sinelan asape neva nakaten la.” **Ais 65:1**

²¹ Ana Aisea siri plan taþenan sina visena kiena ne Ntewa tai, naþa Ntewa pisayu la naþa pe ape Yu re poli, pisape

“Yar la nene asuñā amlogelu inu, asuñā akovenlua inu silaga. Nakonua rui nepikeþa ga luñau pan la, sineun nesape awasuþela aimi si pun inu, ana la na peraga narui.” **Ais 65:2**

11

Le Yu la yepela mavin Yesu, ana Ntewa pe pilon re māsina pan la poli

¹ Naviunena taþena suñā ga, nane e lepas kiena le Yu lala, sa naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, ana naga mēna ga suñalu pilon māsina pan la, pona peraga?

Nekilia nesape peraga, naga pe kila re sanene poli komin in na nepe yere Yu na nesike ne, inu mēna ga yermarua Epraam naga pe repiu marua, a in na nomolue e lus kiena yermarua Pensiman, a nekilia ruru po naþa Ntewa pe koven lua in re poli. ² Sanene, nekilia nesape peraga, Ntewa pe koven plan ita re ita naþa pio ita tepe kiena. Popon tesitomā Siriena Wa tai nanua sumo rui, e pogos kiena navisawalena Elaisa. E pogos nene, Elaisa mloge piowagan þarmārerera kiena yeririna

lala kiena ne Ntewa, ana pisimumu pa Ntewa, sape

³ *“Suþe, kioñā navisawalena lala, kioñā yeririna la asuñā añemoñar la, a kioñā wonta wa lala, asuñā aki-larovia,*

a piowa pano-o nepisu sane in ga taaga nepatanon ko ke narui, a nagane in mēna ga, ataveve in ke ne asape alalua kiau malena.” **Suþe1 19:1**

⁴ Ana e poglis nene, Ntewa pisa-tañea, sape

“Peraga Elaisa, pe ko ga taaga re poli. Pe okilia re poli, ana e yo nene in na kiau yeririna la tol manu olua [7000] la asuñā sane ko, naþa pe akila re lotena pa nono navisokanena poli, naþa Paal nene.” **Suþe1 19:18**

⁵ A nagane, e kieta pogosa, maran taaga ga amio nene. Yar moki liu naþa pe amlelaga re poli, ana ita ke narui naþa tesike ne, ita narin þegas nen le Yu lala, naþa Ntewa pe lemam pan ita, kian plan ita, narui temlelaga ea. ⁶ Ana popon tekilia ruru tesape Ntewa kian plan ita vanon ya? Pona yar laþasa asitom ke asape naga kian plan ita komin tekila ke yuñāena wo la moki naþa naga kekaran yo. Ana peraga, komin visae ve sanene, kana kinasa sane lemamiēna kiena ne Ntewa pe kila re nena sur tai poli. Ana Ntewa kian plan ita pe e re ga e naþa tekila sur wo la moki poli, ana kian plan ita e ga e kiena lemamiēna wo pan ita.

⁷ Tekilia tesape ita le Yu lala, ita make ga tesuñā takale ke mrapa naþa teim temesmesu temio Ntewa, ana ita lua la ga naþa toñalia. Ana visae ve sa nene, yoko ve sanapen taþena la nene? Nanene kana kinasa sane la mokliu naþa ape þarmārerera paþisi, ana pe amal re mrapa nene po la wa. ⁸ Visena na Siriena Wa tai pisayu la ne sanene, sape

*“Ntewa tamãan la asuãa ga amio
kiela wowe lala, Ais 29:10
ana pimi tol nagane sa naãa kilama-
rala la sike na,
ana pe apisu kilale re sur poli,
kiligala la sike na, ana pe amloge
kilale re sur poli.” Naw 29:4*

⁹ A sa m̃ena visena kiena Parin Supe Tepet nanua sumo, pogos naãa sinenan sape Ntewa lalua m̃areraena kiena nasinekar lala naãa asuãa am̃areran ke naga. E pogos nene naga piun tai Ntewa, sape

*“Supe, kiau nasinekar la nene silaga
asuãa amloge ke pon kiela
pupia ãpaãagena lala,
ana nesape neviun tan ko vena
okila sane kiela na logewoena
la nene vim sane suri tai naãa
kila kare ruru la nenaga, kan
la ke sina ga, kila sane pe apisu
kilale re sane kiela nasinekar
la asike ga lavisin la poli.*

¹⁰ *Ana popon sane okila kilamarala
imi ãala, vena ve akilia re si
avisu kilale sur lala,
a okila naãa kiela nasinekar la
am̃areran naãa ayuãae koren
ga, awar sur urmi la e m̃asila.”
Yauena 69:22,23*

¹¹ Ana e lepas kiena ne le Yu lala, Ntewa pe koven plan la re poli, ana pe lelaga naãa, la apiowa towe m̃aga. Ana napiowaena kiena la nene, kila narui Ntewa tamalia la naãa pe ape le Yu re la poli, a pogos naãa le Yu la apisu Ntewa sinena miye m̃ena yaru taãena la nene, apisu piowa ga, apieluen la, ana kila am̃areran vena la m̃ena ga monar aim amesmesu ke sina ga amio Ntewa. ¹² Ana na nene kana kinasa sane le Yu lala kiela pelaga nene, naãa pe amlelaga re e Yesu poli, nanene kila mrapa na viewoena a navisa ruruena kiena ne Ntewa kilia imi tol la naãa pe ape Yu re poli.

A visae le Yu lala, la m̃ena alelaga, alelaga vano-o tol marana naãa Ntewa pisaaria, yoko kilia kila naãa

kiena navisa ruruena lala aim ave keviu manenea.

¹³ Pogaga narui, sineun nesape nevisa narin visena tai e lepas na pun amiu la naãa pe ape Yu re poli. In na nepe nalologena naãa Ntewa pisirlua inu vena navanon nevisawal kiena lologena wo van amiu, a naga pe yuãaena tai naãa nom̃areran ruru kilaena, komin naãa nepisu po paãisi. ¹⁴ Nanene komin naãa nepisu sane pog naãa nemlologon ke pan amiu naãa pe ape Yu re poli, asuãa amlelaga, a kila naãa imimi le Yu laãasa sinelan asape la m̃ena monar ava loyuãa ea, ana la m̃ena amlelaga.

¹⁵ Sumo na, Ntewa pilon m̃asina pa le Yu lala, a nanene kila naga pisu la naãa pe ape Yu re poli la rui, naga sitom sape kilia kila kiela mrapa aim ave mara wo sina amio naga.

Ana visae le Yu la avilon la a la m̃ena awasuãela puna Ntewa, vera wo na wo, komin nagane la sa ga naãa amarmare rui, ana visae alelaga e Yesu, yoko aim sa naãa amal sina. ¹⁶ Yoko nevisa ãakaiwa tai e yo nene e lepas na mralaki ãesia naãa tesuãa toãar pa e yuãa na leniena, tepisa potena vanonia pa Ntewa, teyawawoia ve sur wa. Ana pogos naãa toãar ãesan mralaki pa Ntewa, kila sane mralaki taãena m̃ena la naãa pe toãar re poli, lala m̃ena ape wa, ape kana Ntewa. Ana yermarua kiena le Yu lala, la sane mras ãesia naãa apa ãesan e yuãa m̃ana Ntewa, a kila sane le Yu la naãa aim sirau, la m̃ena ga ave kiena ne Ntewa. A yermarua la nene, la sane purlaki tai naãa suãa kapur ke e lokove kana Ntewa, a visae purãesa ve kana Ntewa, yoko korowas la naãa avim sirau la m̃ena ave kiena ne Ntewa.

¹⁷ Sanene, purães nene amio korowas lala naga kana kinasa yeririna kiena ne Ntewa lala, sane le Yu lala. Ana siraunia, Ntewa pisu korowas laãasa piowa ga, ana peve plan la, a pa te plan ruru korowas

nen laki taþena tai naþa sike ga yom̃arua, ana þar pimi, a teruruia piar la panon purþesia naþa sike lokove, vena kus lelen korowas la naþa peve plan la rui.

Ana korowas taþena la naþa pimi sikol e purþes nene, kinasa sane kam la naþa pe ape Yu re poli. Amiu na pe amolue re e purþes nen yeririna kiena ne Ntewa napo poli, ana naga sinenan sape amiu m̃ena monar asikol amiu amio la loyuma e kana lokove, vena amiu punu ga awar kiena navisa ruruena lala.

La naþa pe ape Yu re poli, la taþatete akilia awarwarlan naþa Ntewa þere la

¹⁸ Sanene kam naþa pe ape Yu re poli, kam na monar ve awarwar amiun re naþa Ntewa piran amiu amio kiena yeririna lala, komin naþa amiu na pe ape purþes re poli, ana kam na ape korowas ga la naþa Ntewa sikol amiu e purþes nene naþa sike pa sumo rui. Korowas lala pe kila re purþes mali poli, ana purþes ke narui naga sum̃a kila korowas la amali. ¹⁹ Sa nene, pe pon re kam na asitom asape kam apo poli, ana asape, Ke, Ntewa na sinenan imimi paþisi, ana peve plan korowas laþas petan purþes nene vena kila sane mekilia mesikolia.

²⁰ Lelaga naþa Ntewa peve plan korowas laþasa, ana kila ga pa le Yu la naþa pe amlelaga re e Yesu poli, a pe lelaga naþa sinenan sape amiu akilia asikol amiunia, ana nanene pe komin re naþa akila yum̃aena wo laþas poli, ana komin naþa asum̃al m̃arera e kiamiu viawaena e naga. Sanene, ve avilaven re naþa apimi sane yeririna lala kiena ne Ntewa, ana monar ava ruru amiu asum̃a asitom ruru sur wo nene naþa Ntewa kila pan amiu. A monar maram̃e amiu ruru m̃ena ga,

²¹ komin naþa sane Ntewa koven plan korowas marua la nene naþa kiena yeririna la naþa pe amlelaga re poli, yoko naga kilia koven plan amiu m̃a nenaga korowas viu lala

maran va taaga sa ke ga, visae ve amiu awar re mras wo lala. ²² Sanene, e nene tevisu þelaga kiena ne Ntewa e lepas ga luwoka. E kana lepas tai, kiena sinemimiena m̃arera na m̃arera pan la naþa amloru, naþa pe asm̃al re m̃arera e naga poli, sane le Yu lala. Ana e kana lepas taþena, naga pe lemam paþisi pan la naþa pe ape Yu re poli, naga la naþa akekarania a asum̃a ataveve ruruia. Ana la m̃ena ga visae ve asum̃alu re m̃arera, naga kilia te plan la sina ga vetan purþes wo nene naþa asum̃a asikol la ea.

²³ Nanene naga kila pa le Yu la rui. Pe amlelaga re poli, ana te plan la, ana visae avilopu la ga, akilia awasuþela, ana Ntewa kilia sikol rurula sina e purþesa sane kiena yeririna ruru nena la napo. ²⁴ Naga kila sanene rui pan amiu naþa pe ape Yu re poli, komin naþa amiu na sane korowas nen laki na yom̃arua, ana naga þere amiu apimi, sikol amiu e purþesa naþa sike e kana lokove, ana asikol amiu amio navisa ruruena naþa naga sinenan sape la van kiena yeririna lala. A visae kila van amiu þisi, yoko kilia kila m̃ena van le Yu la naþa naga te plan la, komin naga kekaran sikol ruru la sina e purþes nene naþa asikol e naga nanua sumo rui.

Ntewa sinenan sape le Yu lala atol natamaliaena

²⁵ Erau lala, sineun nesape nevisawal van amiu la naþa pe ape Yu re poli, sane monar avisu kilalea sa naþa Ntewa pe koven plan re kiena yeririna la nene poli, naþa le Yu lala.

Lelaga sane asum̃a ape þarm̃arera ke ga wa a yepela mavin lelagaena, ana naga mligan la towe m̃a ga sumo, a sum̃a kila ke naþa amiu naþa pe ape Yu re poli akilia alelaga, akilia aim ave moki loyuma vano-o tol pupia maran naþa Ntewa sinenania. Sur nene sane sur tapolou tai naþa yar la pe akilia þesan re poli, ana nagane Ntewa kila meraravan

ruruia. A monar akilia sur nene, komin pe pon re awarwar amiun poli, asitom asape Ntewa sitom amiuga, ana pe kekaran re si le Yu la poli. ²⁶ Pe sa re nene poli, ana yoko naga tamalia la na wa, sane visena na Siriena Wa tai, naña pisa sanini, sape

*“Yar na tamalia itaen yeririna lala kiena ne Ntewa yoko m̄alivi ga e kieta yo,
e kieta pupia pulkumali nene Yerusalem metava e tavie naña Saeon.*

Ita lus lala kiena Sekop, ita le Yu lala naña kieta napiowaena la moki pañisi, ana yoko naga ke narui imi war plan make kieta nakoena lala, kila ita towo sina.” *Ais 59:20,21*

²⁷ Visena tañena na Siriena Wa tai pisawal navisaarena kiena ne Ntewa tai e m̄ena e lepas nene, naña pisa sanini, sape

“Kiau navisaarena pan la sike pa rui, sape yoko nowar plan kiela mlamulena viowa lala, neviewo la make ga.” *Ais 59:20,21, 27:9*

²⁸ Pogos naña Lologena Wo pimi m̄alivin le Yu lala, la pe sinelan re poli, ana e lepas tai naga po, komin naña kila sane kam la naña pe ape Yu re poli, Ntewa mla towe pulmas pan amiu vena alelaga. Ana e kana lepas tañena, naga m̄ena piowa ga, komin naña kila le Yu la apim si sane nasinekar kiena ne Ntewa lala. Ana Ntewa tañatete kilia visu la ave kiena nasinekar silaga, naga monar sinena ye la sina, komin naña naga tañatete sinen p̄esan kiena visaarena wo la naña kila pan li marua lala kiena ne kiena yeririna la nene, le Yu lala. ²⁹ Ntewa pisaar navisaar ruruena la pan la p̄isi rui, a naga pio la ape kiena rui, a yoko naga tañatete kilia vilon sina ga kiena sitomena pogos tai.

³⁰ Sanene, naga miyumāe e ita sanene. Nanua sumo, kam naña pe ape Yu re poli, kam na pe amlelaga

re e Ntewa poli, ana pogos naña imimi le Yu la imimi pe melelaga re e Lologena Wo poli, nanene kila kiena mrapa vena sinena ye amiu.

³¹ A pogos naña naga sinena miye amiu sanene, kila naña imimi m̄ena memlelaga e Lologena Wo, ana yoko naga kilia sinena ye imimi sina.

³² Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene narui. Nanua sumo naga tañan naña ita punu ga teyal e mrapa naña pe sinetan re logeen kiena visena poli, kila sane naga kilia sinena ye ita, kilia were ita punu ga teim teve kiena.

³³ Erau lala, navisa ruruena lala kiena ne Ntewa e ita keviu pañisi! Kiena manmaruaena a kiena kiliaena apa manene laa metava! Kiena sitomena la merorol pañisi, a kiena p̄elaga la apowo manene laa! ³⁴ Sa naña visena na Siriena Wa tai pisa, pisape

“Pe yar re nena tai naña torokin tol ya naña teke e sitomena kiena ne Ntewa.

Pe yar re nena tai naña torokin kilia la visena na iilarena va Ntewa.

³⁵ *A pe yar re nena tai naña kila po pa Ntewa torokin naña kilia kila Ntewa monar lamaran si navisa ruruena wo la vania ve sa naña naga sum̄a p̄ar ke pan ita.”* *Sop 41:11*

³⁶ A nesikol visena nene, nesape: Kieta Ntewa, naga taaga pe purp̄es nen sur make ga, naga taaga pe m̄areraena na sur make ga, naga taaga pe luas nen sur make ga, ana popon ita punu ga teyeluar luen ga naga vano ve p̄isi re pogos tai.

12

Pelaga wo kiena yaru naña mlelaga

¹ Erau lala, sa naña Ntewa sinena miye amiu ruru nena ga, kila po pan amiu pañisi, sineun neviun manene van amiu vena monar atañan kiamiu malena wetelu vania. Monar ave wa ruru wo, sa

naña amiyawawo tasnemi u pania sane kuřařaena tai naña amla pania. Naga pe pe kuřařaena re sane sur mali tai naña aņemřar mare, ana naga pe kuřařaena naña sane mali, a yoko Ntewa kilia kekaran manenea. Naga ke narui řelaga mesmesu na kilaen lotena va Ntewa naña mesmesun naña akila. ² A ve ataņan re sane naviowaena lala na yomarava nini awere amiu vena ataveve kiena řelaga, ana silaga, monar ataņan Ntewa kila kiamiu sitomena la imi ve urviu sina. Sanene, yoko kiamiu řelaga kilia vilonia, kilia imi wo silaga, a yoko akilia ayaloro ataveve nasinena-nena kiena ne Ntewa, naña po, merarava a mesmesu naña mesmesu silaga. ³ Nepisawal visena la nene pan amiu, komin naña Ntewa pe lemam pan inu, mligan lua inu, mligan yuņaena nene e luņau narui. A nesape nevisa re mřena suri tai van amiu, sane pe pon re si naña asuņa akila kiamiu sitomena apa manene metava poli. Tekila kiena yuņaena sanape, ana kieta sitomena la monar mesmesu, monar su ga tano. ⁴ Tařatete tevisave ita na tepo laa taulu tařena lala, komin ita na sane tas nen yaru taaga, naña kana korowasa la asuņa ga, ana korowasa la peve taaga nene kiela yuņaena na kilaena la susuņa ga. ⁵ Sane ita moki, ana Kristo řere ita make ga tepim tepe taaga, ana sane inu neřasine ko, a ko ořasine inu. ⁶ A Ntewa pe lemam pan ita, a taņan nakiliaena tařena lala pan ita, naña sane nalaena lala naña naga kian plan pan ita vena teyuņae temio. A ita veve taaga monar toņareran teyuņae temio ya naña mla pan ita. Sanene,

visae Ntewa taņan van ko sape kioņa, ko na ove navisawalen visena naña mla pan ko, ana monar okila omio pupia lela-gaena naña sape sane kiena visena nene pe lelaga pařisi,

⁷ pona visae kioņa, ko na ove naiilaen yuņaena na suņare, monar okila omio kioņa mřareraena wetelu,
pona visae kioņa, ko na ove navianena yaru e visena kiena ne Ntewa, ko na monar yepeņa mřaen ruru kilaena,
⁸ pona visae kioņa, ko na ove naiilaaren sitomena kiena yaru lala, ko na monar ositom urmin kilaen,
pona visae kioņa, ko na ve nalaen naiilaena, monar owar ve moki,
pona visae kioņa, ko na ove nasumonen yaru lala e yuņaena kiena ne Ntewa, ko na monar ve omalum re,
pona visae kioņa, ko na ve naiilaen la naña asike e pog mřarera, ko na monar okekaran kilaena.
⁹ A naga ke nene narui řelaga wo tařena la naña akila:
kiamiu sinesiena e yaru tařena lala monar ve lelaga,
monar aure vetan řelaga viowa lala,
monar auarar ruru řelaga wo la mřarera,
¹⁰ monar avinaia amiu sane ave namratava taaga ga,
monar akilali naña avisu sane ane yoko kilia kila ruru řelaga navatanonena va la ga wa,
¹¹ ve ataņan re naña kiamiu sitomena mřarera na kilaen suri wo la kovio sina vetan amiu,
monar akila sane kapi vivaga sa Ninuna Wa suņa vivaga ruru e amiu,
¹² monar akekaran navisaarena kiena ne Ntewa naña kiamiu sitomena wasinea sane yoko kila wo van amiu sa ga naña naga pisa,
pogos naña avane naloge viowaena, monar akila kiamiu sitomena ve piavi,
monar alen silaga,
¹³ pogos naña li nalelagaena tařena lala limala plasan suri

- laḗasa, monar akekara ali-
ureure suri van la,
a monar akekaran visuaren yaru
taḗena lala e m̄amiu uḗa.
- 14 A nanene suri si laḗas nanini
narui naḗa monar asitom ruruia
vena kilaen va yaru taḗena lala:
visae laḗasa asuḗa akila kare
amiu komin naḗa amlelaga e
Yesu, monar akila wo van la. Ve
avis re viowa van la, ana aviun
Ntewa visa ruru la,
- 15 visae laḗasa amloge po komin
suri nowo tai, amiu m̄ena
monar akekara amio la,
visae laḗasa asuḗa atagin ke sur
tai, amiu m̄ena monar atag
amio la,
- 16 visae amiu amio taḗena lala,
monar asu ruru ga amio la naḗa
kiamiu sitomena ve taaga ga,
visae ayuḗae amio taḗena lala, ve
aligan amiu re metavan la, sane
amiu na apo, ana akekaran ga
narin yuḗaena lala, a akekaran
ayakol amiu amio yar la naḗa
ave torokaki,
visae akila suri laḗasa, ana ve
asitom re avisave ape man-
marua, ana akila kiamiu sitom-
ena vito su ga tano,
- 17 visae yaru laḗasa akila viowa
van amiu, ana ve akila maran
re si naviowaena van la, ana
silaga monar asitom̄alia vena
akila suri punu ga naḗa yoko
yaru la akilia avisu kilale asape
po a mesmesu,
- 18 a visae kiamiu suri viowa tai
sike likan amiu amio yar taḗena
lala, monar akila suri make ga
naḗa sike e limamiu vena were
si sum̄arena imi sike pun amiu
punu ga.
- 19 Erau lala, sineu si amiu paḗisi
nane nepisa sur la nene pan amiu.
Laḗas sina sanini, sane:
“Visae laḗasa akila viowa van
amiu, ana ve akilali naḗa
ala nakoena van la. Akilia
aligania van Ntewa vena naga
liḗere mare la sirau, komin

visena tai sike e Siriena Wa
rui, naḗa Ntewa sape,
*in ke narui naḗa yoko nela nakoena
van yeririna lala, inu ke narui
naḗa yoko nelamaran va la
naḗa akila ke piowa.” Nav
32:35*

20 A sanene, visae kiamiu
nasinekar la asuḗa ga, monar akila
ruru la, sa naḗa visena na Siriena
Wa pisa, naḗa sape
“Visae kioḗa nasinekar visokaria,
ola kinanena vania, visae moto
karia, ola wii vania. Visae
okila sanene, yoko okila naga
mawan kiena ḗelaga viowa
vaḗisi,
vano vano-o pona kekaran naḗa
amiu lua ave erau wo sina yo.”
Pakaiwa 25:21,22

21 Taveve suri la nene, nepisa
sanene pan amiu, nesape ve ataḗan
re ḗelaga viowa taulu amiu, ana
monar ataulu ḗelaga viowa e kiamiu
ḗelaga wo lala.

13

*Li nalelagaena la monar
avatanon yerkawa lala amio ḗarin
suḗe lala naḗa Ntewa pisir plan la*

1 Nagane sineun laen visena
laḗasa e lepas kiena li nasumonena
lala. Tekilia tesape Ntewa na mon
manene laa metava, naga pe suḗen
ke suri punu ga, a naga ke narui
ḗarin suḗe taḗena la naḗa asike
ne, mla m̄areraena pan la. Sanene,
ita li na lelagaena make ga monar
tewatanon ḗarin suḗe la nene,
monar telogear la. 2 Yaru la naḗa
visae asuḗa akilali naḗa avisaluḗar
ḗarin suḗe lala, asuḗa apisalulḗar ke
suri naḗa Ntewa pisirplan, a yoko
Ntewa taḗan ḗarin suḗe lala akilia
ala nakoena van la vanonia. 3 Parin
suḗe lala, Ntewa pe pisiriplan la
re poli vena kilaen yeririna wo
la amarau, ana naga pisiriplan la
komin la naḗa asuḗa akilaro ke
navisaluena. La ke nene narui
monar amarau, komin naḗa visae

řarin suře tol la yoko la nakoena van la. A visae sinořan sane ve omaraun re řarin suře, yoko monar okila mesmes ga e ya nařa yerkawa la apisa, ana yoko ve akila re viowa van ko, yoko akekaran ko.

⁴ Ntewa pisiriplan la sane ape kiena yaru na yuřaena lala, vena kilaen yuřaena wo naiilaen yeririna lala, a visae sinořan kilaen řaruřa, monar ovisuar ruruia, komin nařa asuřa ařarar ke řena plaki, ana pe ařarar korenan re poli. Ntewa pisiriplan la, mligan e limala vena ala nakoena van la nařa akila piowa. ⁵ Sanene, popon tewatanon řarin suře lala, komin nařa pe pon re tekila viowa poli vena ala nakoena van ita. A nekilia sane kieta sitomena suřa pisu kilale ke řena rui sape popon manene visae tesuřa tekila ke sur make ga wo mesmesu silaga. ⁶ Taveve visena la nene, popon tekekaran toul takis lala nařa monar tela va řarin suře, komin pog nařa řarin suře kila kiena yuřaena, suřa kila ke yuřaena nařa Ntewa mligan vena akila. ⁷ Sanene, monar akila sur punu ga nařa mesmesun akila. Visae kilavaru na takis e lepas na kilavaru nařa tesuřa tetauluia, pona kilavaru tai nařa monar tokoan vanon sur lařasa, na monar toulia. A la nařa apuarar ke yuřaena kerkeviu lala, pona kiela kia pa metava loyuřa e řarin suře lala, monar tekekaran la, mesmesun ga nařa tewatanon la.

Li na lelagaena lala monar akila wo va yaru tařena lala

⁸ Suri tařena tai, naga e lepas na lapui la nařa yaru la asuřa akila. Visae kiořa lapui teke e yaru tai, monar olamaran vania torokin ga ya nařa amiu lua apisaaria. A popon ositomyuli řena sane kiořa lapui teke řena e Ntewa, komin naga mla suri tai pan ko keviu manene rui. Suri nene naga sinesiena, a ko na

monar olamaran ruru va yeririna tařena lala. Monar sinořa sisi la nařa asike lavisin ko, komin yaru nařa kila ke sanene, naga sane naga mlogear make navisaluaena kiena ne Ntewa rui.

⁹ Visena kar la moki sike loyuřa e navisaluaena, sane la nařa apisa sanini, asape: Ve okila re kolau, pona ve oweřar re yaru mare, pona ve ovinau re, a ve sinořa sun re suri kiena yaru tařena, a suri tařena la ne sanene. Ana visena na visalu-aena make ga, asike vatanon pupia purřes nen navisaluaena tai nařa pisa sanini, sape: Monar sinořa si yaru nařa sike lavisin ko, okila wo vania sa nařa osuřa okila ke sina ga pan ko. ¹⁰ Yaru nařa visae sinena si kemua yaru tařena lelaga, yoko naga tařatete nena kila sur nařa viowa vania. Sanene, řelaga na sinesiena yaru naga kilia kila sa nařa sane okilia ologear make visena la nařa Navisaluaena pisa. ¹¹ Ita na monar tekila ga řelaga wo la nařa, komin nagane, pog pa ke narui. Monar teviřu kilale sane lavis pogos nařa tesuřal ruru narui, ve tomomalio re sina. Pogos nařa ita temlelaga mare ga na wa, ita tesitom tesape yoko Ntewa tamalia ita vetan yomarava nini pogos piavi ke ga wa, ana nagane, pimi ke lavisu rui.

¹² Nekilia nevisa sanini nesape lavis yemalo řisi, yomerarava suřa pimi řalivi, ana popon tořisin řelaga viowa lala na yemalolo, a monar towar sur na kilaen mara na řelaga mesmesu na yomerarava, vena tekilia tomolue tevano vena tekila mara van sur viowa la nene. ¹³ Kieta malena monar mesmesu ruru wo, torokin nařa tepe yeririna lala nařa tesuřa temial ke e yomerarava, a yoko monar teligan řelaga viowa lala. Ve tekila re řařagena kar la nařa apulen ga kekarena na yomarava a yaru la amun wii vano-o akilalu řarila lala. Ve tesuřa tekila re suri nařa yermene lala amio sira

lala asuṃña aureurela kar ga sa ga nene, a asuṃña akila ke ṗelaga nam-name lala. Ve tesuṃña teveveyun ita re, a ve tesikol ita re e vielueena lala. ¹⁴ Monar teligan ṗelaga viowa naṗa tepaeme temio, a pe tesitoṃñal re na taveveen kiena nasinenanena poli, ana sa naṗa tesuṃña temiyen ke ṃmata kulsota nowo e marana yeririna lala, monar teyen ṗelaga mesmesu lala kiena ne Suṗe Yesu Kristo e kieta malena, vena yeririna la avisu sane ita tepe kiena yeririna kemua la lelaga.

14

Popon li nalelagaena lala ve asuṃña avisa kare la re sina vanon ga narin sur laṗasa

¹ Erau lala, sineun nesape akilia sa naṗa nemloge rui sane pupia visena tai sike e amiu nagane. Sane laṗasa, kiela sitomena mok liu e sur laṗasa, asape popon akila, pona viowa ga naṗa akila, pona amaraun asape visae akila, sa ṗis Ntewa ve kekaran la re sina.

Sineun nesape la ne sanene, nepisu sane la pe apiawa re ṃarera poli wa, ana pogos naṗa asike amio ita, ve tekilali re naṗa takawe manene laa, tekekaran naṗa toure la. ² Sanene, yar laṗasa akan kare ga kinanena lala amio ṃena tata punu ga lala, a yar laṗasa asitom asape Ntewa sinenan sape avalia kinanena laṗasa, pona avalia tata. ³ Ana sineun nesape nevisa van amiu visae ko tai naṗa okan ke ga tata, ve ovisu re viowa e yaru naṗa palia, a visae ko tai naṗa opalia tata, ve oliṗere re naga naṗa suṃña kania, ovisave yoko Ntewa liṗere naga vanonia. Ntewa kekaran make ita ga, ana amiu ṃena ga monar akekaran amiu. ⁴ Li nalelagaena make ga asuṃña apisu ke ga Ntewa asape naga pe kiela suṗe, ana naga ga kilia visa van la visave la veve taaga akila nene pona ve akila re

nene. A sanene, pe pon re ita ga teliṗere ita si poli. A Ntewa pisu yeririna laṗasa akan tata, a laṗasa pe akan re tata poli, ana naga kekaran la make ga, komin naga kilia naṗa sape yoko Suṗe Yesu kilia suṃña iila la silaga vena asuṃña asuṃñal ṃarera e naga.

⁵ A naga nene maran taaga e lepas na legiena lala. Yar laṗasa amla legiena tai asape pe kiela legiena wa, a yar laṗasa apisu legiena lala asape maran taaga. Naga nene naga pogaga, ana ita make ga monar ita veve taaga tekila kieta sitomena lala, ana tesu ea, ana ve toṃareran re yaru taveve kieta sitomena. ⁶ Yar naṗa ṃareran sape la legiena tai sane kiena legiena wa, naga kila vanon sinenan sape visirlua kia kiena ne Ntewa ea. Yaru naṗa kekaran sape kan suri make ga, naga pisa ke potena pa Ntewa vanonia, ana pogos naṗa kinana, suṃña pisirlua ke kiena kia. Yar naṗa kila sane palia kinanena laṗasa, naga ṃena ga suṃña kila ke naṗa pisirlua kia kiena ne Ntewa, ana naga ṃena suṃña pisa ke potena pa Ntewa e kinanena taṗena la naṗa suṃña kania. ⁷ Monar tesitoṃñalia, sane pe yar re tai naṗa kilia sike e yomarava nini sane yar taaga ga poli, vena kilaen sur make ga sa naṗa naga taaga sinenania, a pe ita yar re tai naṗa visae mare, ana sur nene pe kiena naga taaga ga. ⁸ Pe sa re nene poli, komin visae temali, temali naṗa tevisirlua kia kiena Suṗe, a visae temare, temaren naṗa tevisirlua kiena kia. Sanene, sur make naṗa tekila, monar tekila amio sitomena naṗa sane pe tekila re ga kieta nasinenanena poli, ana ita tepe kiena ne Ntewa, monar tetaveve ga kiena nasinenanena. ⁹ Nanene komin nanua ne, siraun naṗa Kristo mare, na suṃñalu mal sina, ana kila naga pimi pe suṗen kiena yeririna la naṗa amare, a pe suṗen kiena yeririna la naṗa amali, ana silaga

monar tesu ga vatanon kiena nasi-nenanena.

¹⁰ Ana sanene, pogos naþa nalelagaena tai sumã kila sur la taveve þelaga marua kiena ne le Yu lala, ana sumã mliþere ke nalelagaena taþena naþa pe asumã akila re poli, naga nene na piowa manene laa paþisi. A pogos naþa yar tai ve kila re sanene, ana naga sumã pisu ke piowa e yar taþena naþa kila, naþa sane kiena puruvi tai loyumã e namratava kiena ne Ntewa, na nene pe þelaga na mawaen tai.

Ve tesumã teliliþere ita re, komin naþa yoko ita make ga tesumãlu tese marana Ntewa na wa, a yoko naga ke narui naþa visuveve ruru ya naþa ita make ga tekila. ¹¹ Sur nene sike e Nasiriena Wa la rui, naþa Ntewa pisi, pisape

“In na nemal na nesike ne, ana nekilia nevisa ruru sane pogos na pimi ke ne naþa yoko yar make ga akinai vamon inu, a yoko yar make ga avisawal avisave in ga taaga nepe Ntewa.” Ais 45:23

¹² Sanene, yoko ita make ga teim e marana Ntewa, a yoko monar ita make ga veve taaga tevisawal sur la naþa tesumã tekila, a naga ke narui yoko visuvevea.

Monar ve okila re kioã erau tai kiena naviawaena loru

¹³ Taveve sitomena la nene, ve tevisuveve manene ita re sina ga, tevisayu ya naþa yar taþena kila, tesape po pona piowa ga. Ana ya naþa ita li nalelagaena lala monar tesitomia vena tekila sina van ita, naga sanini, sane monar ve tekila re sur tai naþa kilia kila nalelagaena kila pal mrapa pona kilia kila naga loru e mlamulena viowa. ¹⁴ Sane visae nesitomveve inu, nekilia nesape nesumãlar m̃arera ruru na nesike ne nemio Suþe Yesu, ana nemlelaga m̃arera nesape taþatete sur tai naþa monar tevalia, ve takan re. A visave nalelagaena tai war

sitomena visave kinanena tai pe torokin re kan po, naga pogaga, ana kana kinasa sane monar valia ruru nenaga, a ita taþena lala monar tetamãan naga taveve kiena sitomena nene. ¹⁵ A visae ositom ovisave kinanena la torokin ga nakanena, okilia osumã okania, a visae kioã puruvi taþena tai naga valia, ve okilali re naþa ovisave naga m̃ena ga monar kania. Visae peraga, yoko okilia okila kare nena kiena sitomena, a naga nene naga pe þelaga wo re kiena ne ita yar la naþa sineta sisi ita poli. Monar tesitomãal tevisave Kristo maren nakilaen kieta malena imi wo, ana pe pon re tetamãan narin sitomena e lepas na kinanena imi ve sur keviu naþa sumã kila kare si kieta malena poli.

¹⁶ A taþena sina, visae sur tai naþa ko opisu sane pogaga vena kilaena, naga pogaga, ana pe pon re naþa osumã okila þisi na kila kare sitomena kiena nalelagaena taþena tai, vano-o kila yar taþena lala avisa kare kieta kia ita li nalelagaena lala vanonia. ¹⁷ E lele nene tesumã tepisayu visena la na lepas nene naþa sape yoko tekilia tomun ya pona takan ya, pona monar tevalia namunena ya pona kinanena ya, ana monar ve sineta þesan re tesape nanene naga pe sur keviu re tai nene poli loyumã e nasuþenena kiena ne Ntewa. Ana kana pupia sur ne lala, nane naþa ita tekila þelaga wo na malena mesmesu, a tese sumãare temio yar taþena lala, a tetol kekarena naþa Ninuna Wa sumã mlavia. ¹⁸ A pogos naþa tela sur la nene ve keviu e kieta sitomena, tekila ke yumãena wo naþa Kristo sinenania, ana yoko Ntewa kekaran ita vaþisi vanonia, a yoko yar taþena lala avisu sane po paþisi.

¹⁹ Sanene, silaga ita make ga monar tom̃areran li naþa tekila þelaga wo naþa kilia ligan sumãare sike e ita li nalelagaena lala, a naþa aiila ita make ga kieta sitomena la

imi marua nena napo. ²⁰ Kinanena naga sane pe sur re ta nene poli, ana pe pon re tekila naga imi ve sur ta naþa kila kare ke sina ga yuþaena wo naþa Ntewa kila e malena kiena nalelagaena taþena la rui. Nepisa sanene, nesape kinanena make ga po torokin kanena, ana pe pon re okan sur tai narui yar taþena visuia ana kila naga loru, naga kila sur tai naþa sitom sape pe popon re naga kila poli. ²¹ Ana kana þelaga wo na kilaena naga sanini, sane ve okan re tata, pona ve omun re kuruta, pona ve okila re si sur tai, visae pogos naþa kioþna puruvi visuia, kilia kila kare naga, kilia kila naga loru. ²² Sanene, visae kioþna sitomena laþasa e laþas na narin sur naþa ositom osape pogaga naki-laena pona ositom osape pe pon re okila poli, naga pogaga, ana owarar ruru suþna ve kiamiu ga amiu lua Ntewa, ve ova olologon re e yo make ga. Yar naþa kila ga ya naþa naga kilia sape mesmesun ga naþa kila, yoko Ntewa kekarania, a naga pe mloge re piowagan poli sape kila sur piowa. ²³ Ana visae yar nene kiena sitomena veve lua e lepas na ya naþa kilia kania, ana kan ga, yoko Ntewa taþatete kekarania. Nanene komin naþa yar nene sitom rui sape kila sur nene, pona pe po re e marana Ntewa poli yo, ana pe sur korena ga, naga kila ga. Sanene, naga kila pa mlamulen piowa narui, komin naþa naga pe miyuþae re amio kiliaena e ya naþa po pona piowa e navisuena kiena ne Ntewa.

15

Aþareran li naþa akila ke sina ga wo van amiu

¹ Ita mokliu naþa tesuþalu þarera ga tesike e Kristo, a pe kieta sitomena peve lua re poli e lepas na narin sur lala naþa li nalelagaena taþena lala asuþna apeveyu ke ea. Ana ita na sanene, monar ve tekila re ga ya naþa

sinetan kilaena, ana monar tekila kieta sitomena la ve piayavi ruru wo va nalelagaena taþena lala naþa asitom ke asape taþatete akila sur laþasa naþa tesitom tesape tekila woga ga. ² Ita make ga, monar tesitoþal li nalelagaena taþena la naþa asike lavisin ita, a monar tekila ya naþa la asitom asape po, vena akekarania, a vena iilaen kiela malena amio Suþe. ³ Visae tesitoþal Kristo, naga sike e yomarava naga pe kila re ya naþa naga sinenan sape kila poli, ana naga pane pog þarera yam mokliu, akila pania sa naþa visena tai na Tus na Yauena pisa, naþa yar tai pis pa Ntewa, sape *“Visen viowa la naþa akoven pan ko, akoven þena pan inu maran taaga.”* *Yauena 69:9*

⁴ Visena la ne sanene, naþa asike e Nasiriena Wa la nanua sumo, asiria vena vian ruru itaen la naþa teim sirau, ana touloia, akilia akila kieta sitomena la þarera ruruia vena ita þena tekilia teva teyupor e pog þarera lala. Visena la nene vena iila itaena, akila tekilia ruru tesape yoko monar tetaulu sur make la naþa Ntewa pisaaria.

⁵ Sanene na, nemlen ke pa Ntewa vanon amiu, komin naga ke narui naga pe purþes nen sitomena vi-avi, naga ke narui naþa kilia iilar malena kiena yaru, a nemlogin ke tania vena kila sane asuþna ataveve þelaga kiena Kristo Yesu, asuþna ruru ga veraga amio þelaga na ve taagaena, ⁶ naþa kiamiu sitomena ve taaga a kiamiu visena ve taaga, ana yoko ayeluar ruru Ntewa, naþa naga pe armanane kieta Suþe Yesu Kristo.

⁷ Sanene, amiu le Yu lala, amio kam la naþa pe ape Yu re poli, pogos naþa asuþna apim ke lele taaga, ana akekarana ga naþa aworworun amiu punu ga aim loyuþna, sa ga naþa Kristo kekarana worworun itaena. Pogos naþa visae akila ve sanene, naga pe mrapa si tai naþa vena visirluaena kia kiena ne Ntewa. ⁸ A popon naþa akila ve sa nene, komin

Kristo pitomi e yomarava, pe kila re ga yuṁaena pan le Yu la poli, ana kila ṁena pan la naṁa pe ape Yu re poli. Sane e laṁas kiena le Yu lala, kila ya naṁa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, kila naṁa navisaarena lala naṁa Ntewa kila pa apua kana le Yu lala, pimi pe lelaga. ⁹ A e lepas kiena la naṁa pe ape Yu re poli, naga kipianli lemamiena kiena ne Ntewa pan la, kila vena ayeluaria, maran taaga e naṁa Siriena Wa la apisa. Tai naṁa pis ṁesania sike e Tus na Yauena, naṁa sape

“Nesike likan wolawa lala, nemieluar kioṁa kia, yoko nelotun ko e yauena wa lala.”

Yauena 18:49

¹⁰ A taṁena, sike e Tus Navisaluaena lala, pisape

“Kam wolawa lala, aimi vai amio nena yeririna lala kiena ne Ntewa naṁa le Yu lala, amiu make ga akekara!” *Naw 32:43*

¹¹ A tai sina sike sina e Tus na Yauena lala, sape

“Amiu naṁa pe ape Yu re poli, avisirlua kia kiena ne Ntewa, Amiu yeririna na yo make ga aieluaria.” *Yauena 117:1*

¹² A na maro molue kome Tus kiena Aisea, pisayu Navisaarena kiena le Yu lala, sape yoko naga sumon ṁena la naṁa pe ape Yu re poli. Ana visena nene pisa sanini, sape

“Yoko lus kiena yermarua Sese tai ṁalivi, naṁa yoko Ntewa ligan lua naga metava ve suṁen li taṁena la naṁa pe ape Yu re poli, ana yoko awasinea vena naga kila navisa ruruena kiena ne Ntewa imi ṁalivin la.” *Ais 11:10*

¹³ Ana nemlenin amiu sina pa Ntewa, naṁa tekilia towasine ga kiena visaarena lala, nemlogin vena awasine ṁa naga vano-o kiena kekarena make ga a kiena suṁare imi ulemamaga e kiamiu malena, ana kila vena ṁareraena kiena Ninuna Wa kilia yuṁae e amiu vena

kila sa naṁa amiu asuṁa aṁasine ke kiena navisaarena lala, imi uleule va va sa nene.

Pol pisayu pa le Rom lala e lepas na kiena yuṁaena naṁa kila pa la naṁa pe ape Yu re poli

¹⁴ Erau lala, pe nesitom ṁele amiu re poli, ana nekilia ruru nesape amiu sinemiu la po paṁisi, akilia ruru sur la moki rui, a kam na atorokin naṁa akilia avian amiu sina e visena kiena ne Ntewa la ve moki. ¹⁵ Sanene, pona ailan towe laa ṁak nini yo, aṁisu naṁa nesuṁalu nepisayu sur ṁarera la moki towe laa pan amiu sane, a nepisayu ke sina ga sur laṁasa naṁa pona kam na asape akilia yo rui. Ana nepisu sane monar nekila ve sa nene, komin Ntewa mligan nakiliaena nakilaen yuṁaena nene e luṁau vena nekila, sane nalaena wo tai, ¹⁶ vena neim sane yar na yuṁaena kiena Yesu Kristo vena visawalena Lologena Wo kiena ne Ntewa va yar la naṁa pe ape Yu re poli. Nekila yuṁaena nene, in na sane yar wa tai naṁa nemiyuṁae ke loyuṁa e Yuṁa Wa ṁana Ntewa, nekila la naṁa pe ape Yu re poli vena aim ave wa ruru nenaga, neyawawo la e kia kiena Ninuna Wa, vena akilia aim sane nalaena wo tai naṁa pa Ntewa naṁa yoko kekaran vaṁisi. ¹⁷ Sanene, imimi lua Kristo Yesu memiyuṁae ke veraga, a nekekaran naṁa inu ṁena nekila ke yuṁaena kiena ne Ntewa komṁasa. ¹⁸ Ve nevisin re kulin wowe, ana nekilia nevisave noṁarwar inu paṁisi e ya naṁa Kristo miyuṁaen pimi ṁalivi kome inu, komin nagane, imimi lua moṁere la naṁa pe ape Yu re poli apim lavisin Ntewa, asuṁa apatanonia. Nepisawal visena lala, nekila yuṁaena moki, ¹⁹ Ntewa kila kile la naṁa peve taṁena, naṁareraena kiena Ninuna Wa miyuṁae, ana kila sane lologena wo kiena Kristo pa vanua make nenaga e yo la moki, siar gar Yerusalem pa nena perina yalen silau pa tol

pupia lepas naŕa Lirikam. ²⁰ Ana nepisu sane pe torok re poli wa, kiau sitomena m̄arera tai toña e inu naŕa sape monar neva laa sane wa. Ana pe nesitom re nesape neva e naŕa kia kiena ne Kristo pa pa e rui, komin pe sineun re nesikol yuñena naŕa yar taŕena siar pa rui, ana sineun nesape neva e yo naŕa yar la pe akilia re naga poli wa. ²¹ Nanene sane visena tai naŕa navisawalena Aisea pisawal nanua rui, naŕa pisayu Navisaarena, pisape

“La naŕa pe yar pisawal re naga pan la poli wa, yoko akilia avisu kilalea,

la naŕa pe amlogeli re kiena kia poli wa, yoko alogekilalea.” Ais 52:15

Pol maplanar ruru naŕa va m̄alivin le Rom lala

²² Sa naŕa nepisa ŕa rui, yam mokliu naŕa sineun nesape neim nom̄alivin amiu gar Rom, ana nesuñia nekila ke yuñena la e yo taŕena lala, a sur taŕena m̄ena la moki paŕisi pano-o pe nom̄al re kana pulmas tai poli wa. ²³ Ana nagane, nepisu sane kiau yuñena e lepas nini naŕa Esia sane ŕisi narui, a sitomena naŕa sike e inu kas mokli rui, sane sineun nesape neim nom̄alivin amiu re, nom̄ape pona woga ga yo narui. ²⁴ Nekila ruru ke nesape noure matan e nini neva yalen sila u gar pupia purvanua naŕa Spen, ana nesitom ke nesape yoko nokom pun amiu, vena tekilia tesu re veraga telual pog wo tai sanene temio ita sumo wa. Yoko taŕatete nesike ve piavi ve sa naŕa sineunia, ana visae akilia akila sur laŕasa vena iila inuena e kiau mrapa, yoko nela sina ga kiau mrapa nevano. ²⁵ Ana nanene pe nagane re poli, komin naŕa yoko neva nokom ke ne Yerusalem sumo na wa, komin naŕa kiau narin

yuñena tai vena kilaen va li nalelagaena kiena ne Ntewa la naŕa asike e nene sumo. ²⁶ La asike e pog m̄arera tai nagane, naŕa la mokliu pe kiela sur re poli, limala korena ga, ana ŕegas nen li nalelagaena la nae yo make ga naŕa Masitonia amio Kris, amloge, ana la ga aŕar sitomena nene naŕa asape popon akuan kilavaru tai vena iila laena. ²⁷ Nanene sur wo tai naŕa akila taveve ga kiela sitomena, ana nepisu sane naga pe sur wo tai naŕa monar akila kemua. La nene pe ape Yu re poli, ana e kiela malena amio Suŕe, aŕar navisa ruruena moki kiena ne Ntewa pimi e la, kome le Yu lala, ana pogos naŕa le Yu la nene atol m̄ena ga pog m̄arera, popon la naŕa pe ape Yu re poli, akila maran towe van la, aiila la e sur laŕas naŕa limala plasania.

²⁸ Ana kilavaru nene naŕa amiyuwon poloia, amligan e luñau vena nowar vano, ana pogos naŕa neva neligan ruru sike amio le Yerusalem la narui, yoko nowasuŕe in sina neim nokom pun amiu gar Rom, siraunia yoko neva yalen sila u gar Spen. ²⁹ A nemninu rui visae pogos naŕa noworun amiu, yoko wo na wo van ita make ga, yoko neim nemio navisa ruruena wo kiena ne Kristo la ve moki naŕa nevion van amiu.

³⁰ Erau lala, sineun nesape neviun manene van amiu e kia kiena kieta Suŕe Yesu Kristo, nesape asitom̄al in m̄a e kiamiu leniena lala. Nekilia nesape apulemamaga amio sine-siena naŕa Ninuna Wa mlavia, ana popon alen wo inu manenea, asikol kiamiu leniena amio kiau leniena naŕa noŕion ke nesape nelen silaga. ³¹ Pogos naŕa nepa netol lepas naŕa Sutea vena neva Yerusalem, la mokliu naŕa pe sinelan re naŕa alelaga e Lollogena Wo poli asike ea, ana pe nekilia re nesape yoko la asitom akila ya ne van inu, ana nemie awis pan amiu vena alen va Ntewa kilawo inu e kiela sitomena viowa lala

e inu. A monar alen mēna ga sane li nalelagaena wa lala naṗa asike gar Yerusalem, yoko akekarān ala narin kilavaru naṗa yoko nekian van la. ³² Ana visae sur make ga torokin nasinenanena kiena ne Ntewa, yoko nekilia nomālivin amiu amio pupia kekarena na losineu, a yoko nekilia nesu ruru nemio amiu, neva ruru inu sumo wa. ³³ A in mēna nesuṗa nemlen wo amiu, nesape yoko kieta Ntewa, purṗes nen suṗare, sike amio amiu vano-o ve uro re.

16

Pol pisawal sur laṗasa pa li nalelagaena lala gar Rom

¹ Erau lala, sineun kaloen kiau mākī e visena laṗasa e lepas na kam laṗasa. E lepas na vineta naṗa Vipi, naṗa naga ke narui ṗar māk nene pimi mālivin amiu, sineun akilia sa naṗa naga pe yaru na visuaren yuṗaena wo tai na ṗegas kiena ne li nalelagaena lala nae pulkumali naṗa Kenkria, ² ana popon akekarān naṗa aworworun naga, aure naga sane vinemiu tai loyūṗa e namratava mēna Suṗe, sane torokin nena naga naṗa ita li nalelagaena lala tekila van ita. Awis aiila naga e ya naṗa naga limana plasia, komin naṗa naga pe sira wo tai naṗa pe erau wo amio imimi moki, miila ruru imimi po paṗisi.

³ Sineun mēna ga nesape avisa kiau pokolulagi pona pokolemalo va sira wo taṗena nene Priska, amio wona na yermēne Akwila, naṗa mepe yar na yuṗaevaena e yuṗaena kiena Kristo Yesu. ⁴ Lelaga naṗa, pogos tai nanua ne, nesike e lepas na marena rui, ana lalua akila naṗa lavis akilalu kiela malena naṗa apim atamalia inu, ana nepisa potena pan la vanon paṗisi. A pe in ga taaga re poli, ana ṗegas nen li nalelagaena taṗena mēna laṗasa e lepas nene la mēna apisa potena pan lalua vanon ya naṗa

akila ne. ⁵ A pokolulagi pona pokolemalo naṗa nepisa pan lalua, sineun nevisa mēna va taṗena la naṗa asuṗa loyūṗa e narin ṗegas nen li nalelagaena lala naṗa apiora ke lele taaga e māla loyūṗa lalua.

Sineun nesape nevisa mēna ve sa nini va la nene, sane kiau erau wo naṗa Eṗanatas, naṗa naga pe yar ṗesa e pupia lepas na Esia naṗa naga mlelaga e Yesu, ⁶ a Maria, naṗa naga kila yuṗaena wo moki likan amiu, ⁷ a yar lua taṗena na kiau yo nene Antronikas amio Sunia, naṗa nanua ne imimi make ga mesike e yuṗa na koaena veraga. Nalologena lalua nene, lalua amlelaga e Yesu nanua rui, sumon inu, a lalua aṗar kia wo paṗisi e nalologena taṗena lala.

⁸ Laṗas ke sina ga, nane Ampli-atas, naṗa Suṗe kila sane imimi lua mepe erau wo, ⁹ a Uṗanas, naṗa memiyuṗae lele taaga memio e lologena wo kiena Kristo, a kiau puruvi wo nene Stakis, ¹⁰ a Apelesi, naṗa pe sur koren ga naṗa pupia na kilaliena pimi pania, ana naga suṗalu māraera e Kristo.

A nevisa mēna pokolulagi a pokolemalo va la ne mratava puna Aristopeulas, ¹¹ a taṗena naṗa imimi lua kiamimi visena taaga nane Erotian, a li nalelagaena kiena namratava puna Narsisas, ¹² a sira wo lalua na yuṗaena kiena Suṗe nene, Traepina amio luena Traeposa, a vineta mēna naṗa Pesis, naṗa sineta si naga paṗisi, a naga kila yuṗaena kiena Suṗe moki manene laa rui, ¹³ a Rupus, nasumonena wo na yuṗaena kiena Suṗe, amio anena naṗa naga kila inu sa ga narina nenaga.

¹⁴ A laṗas sina nane Asinkritas, Plekon, Ēmes, Pātroṗas, a Emas, amio mēna puruvi taṗena la naṗa asike amio la, ¹⁵ a naga sina, pe sineu ṗesan re Pilologas, Sulia, Nereas amio vinena, a Olimṗas, amio li

nalelagaena wa tařena la nařa akila lotena pa lele taaga.

¹⁶ Nekekaran nařa nepitawe amiu make ga e kiau maki nini, a amiu mēna monar aworworun ruru amiu, akila kiamiu sinesiena imi kate e namunen pipimiu e sinewoena. A řegas nen li nalelagaena kiena Kristo mēna lala e lepas la nene apisawal asape asumā asitořal amiu ke e kiela leniena lala.

¹⁷ Erau lala, nepiun māreran ke sina ga pan amiu nesape monar avisu ruru la nařa asumā asiar ke veveyuena, akila ke li nalelagaena la amliliřere la, a asumā akawe ke visena na vianena la nařa amiu atol pa rui. A pogos nařa apisu ruru la, ve ava re lavisin la.

¹⁸ Na nene komin nařa yaru kar la ne sanene, pe akila re yuřaena kiena kieta Suře Kristo poli, ana la asumā ataveve ke ga kiela sinenana viowa lala. Akilia avisawal sur ve moki nařa wo na wo, ana visen kiki ga la ne, a asumā akilali nena sitomena ken yar la nařa pe akilia ruru re sur poli. ¹⁹ La punu ga akilia ruru rui asape amiu asumā amlogear ruru ke visena lala kiena ne Ntewa, a nanene kila nekekara pařisi, ana monar avisuar ruruia e lepas na sur nařa po, monar yepemiu mae ruruia, a e lepas na sur viowa lala, monar ve kala narin namname tai to re nena e amiu.

²⁰ A visae akila ve sa nene, yoko kila mrapa kiena kieta Ntewa na suřare, kila Yermare sike vatanon lolamiu lala vena aviemumuia. A kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suře Yesu Kristo sike amio amiu.

²¹ Erau nařa Timote nařa imimi lua memiyuřae lele taaga, pisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu, a la telu nene nae kiau yo, Lusias, Sason, amio Sosipata, la mēna apisa.

²² In nařa nemlarar sur na siriena, nesiri maki kiena Pol nini pan amiu, kiau kia Tesias, a in mēna ga

sineun nesape nekekara pařisi nařa nevitawe amiu e maki nini, e kia kiena Suře.

²³⁻²⁴ Pogaga, inu si Pol nene nesiri ne, ana lavis nesiri make kiau maki narui, a pokolulagi a pokolemalo piřasu ke pan amiu, pimi kome la telu nene, Kaias, nařa nesike e mēna uřa, a nařa li na lotena nae e yo nene asumā apim ke lele taaga e mēna uřa, a Erastas, nařa naga yerkawa na visuaren kilavaru na pulkumali nene, a kieta puruvi nařa, Kotas.

²⁵ Ana e kiau visena maro, sineun nesape nela maran si nayeluarena make ga va Ntewa. Nemlen nesape yoko naga la visena la na Lologena Wo, amio navianena wo la nařa apisayu Yesu Kristo nařa nemla pan amiu rui, ligan ruru sike e kiamiu malena lala, vena asumā mārera e legiena na pimi ke ne. Visena wo lelaga la nene, yar la pe akilia re poli e kas la moki řaro pa rui, ana nagane Ntewa kipian ita.

²⁶ Nanua, yar la apulo visena lala kiena navisaluaena lala, amninue asape visen lelaga la nene asike loyuřa e la, ana nagane, mepisawal meraravana, a ita punu ga tekilia telogekilalea. A Ntewa, sane naga nařa sike nakonua rui a yoko sike sike nena, naga pisaar sape Lologena Wo nene monar va vanua va yeririna na purvanua make ga, vena la mēna akilia aloge, a akilia alelaga ea.

²⁷ Naga taaga pe Ntewa, naga taaga pe purřes nen manmaruaena, a naga taaga nařa Yesu Kristo kila kieta mrapa na lotunena, vano vano ve uro re pogos tai.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naña Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Maki nini pe maki naña Pol siri þesa pa le Koren lala naña amlelaga e Yesu. Naga siria komin suri viowa la sumalu e maliena kiena li nalelagaena lala nae yo nene, a naga mligan maki nene pano vena iila la. Sumare nae Koren, Pol ke narui naga siaria.

Koren naga pupia pulkumali kiena le Kris lala, a naga pe pulkumali keviu na lepas naña Akaea, naña meke vatanon þarin suþe nae pulkumali naña Rom. Yaru nae purvanua taþena la moki asike e nene, a naga pe yo tai naña yaru la akila ruruia e lepas na kilaen yuþaena na tauluen kilavaru, a e lepas na kiela þelaga marua. A la nae yo nene, kiela kia keviu e yomarava komin kiela þelaga viowa lala, a naña amlotun ke ntewa taþena la moki.

Suri kerkeviu la naña Pol pisayu e kiena maki nene sanini:

pisayu napiowaena naña yaru na sumare la asumia amlipere la,

pisayu napiowaena naña la asumia akila ke piowa pa sira lala,

pisayu mrapa mesmesu na kilaen talovaena,

pisayu sanape e kinanena lala naña akila kuþaþaena e la van nono lala.

Pol pisatame kiela naviuniena laþasa, ana pian la e mrapa mesmesu na taveveena vena alotu e sumare, amio mareraena la naña Ninuna Wa sumia kian ke pa sumare, a nalelagaena naña yaru kilia mali

sina. Pol kila meraravan naña kilia ruru napiowaena a navisatameena la nene, a pisa meraravan naña lologena wo kiena Yesu ga kilia la navisatameena van la.

E marana na keviu 13 pisayu þelaga na sinesien Ntewa amio yaru lala naña pe þelaga keviu tai naña yeririna kiena Ntewa la monar atavevea. Marana na keviu nene pe komþasnen visena kiena ne Ntewa naña yaru la akilia ruruia, taulu komþas taþena la na tusi nene.

Komþasnen tusi laþas nene

Visena þesa 1:1-9

Yaru na sumare la amlipere la 1:10—4:21

Mlamulena viowa amio sira, a malena na mratava 5:1—7:14

Li nalelagaena lala a yaru la naña amninue Ntewa 8:1—11:1

Mrapa kiena li nalelagaena lala na kilaena lotena 11:2—14:40

Yesu mali sina, a yaru la naña alelaga ea akilia amali 15:1-58

Nalaena naña aligan va van li nalelagaena lala nae Yutea 16:1-4

Visena maro 16:5-24

Pol sike gar Episas, pisa pokolulagi pona pokolemalo pan le Koren lala

¹ Erau nae Koren lala, inu naña ne-siri maki nini pimasu pan amiu, inu Pol, naña Ntewa sinenan sape neimi neve nalologena tai kiena narina Yesu Kristo, ana pio inu, pisirlua inu vena nouarar yuþaena na sanini.

Nesike e yo nini nemio kieta erau Sostinis, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu punu ga, ² nae sumare kiena ne Ntewa e pupia pulkumali nene Koren. Kam ke narui naña Ntewa pio amiu aimi vena asikol amiu amio kiena li nalelagaena taþena lala, naña asutetae asike e yo punu ga naña asumia amlotun naga naña kila ita tepe wa ruru rui, nane Yesu

Kristo naþa naga pe kieta Suþe ita punu ga.

³ Memlen mesape lemamiena kiena ne Yesu Kristo a sumãare kiena ne Ntewa arimata sike amio amiu.

Pol pisa potena pa Ntewa komin naviawaena kiena le Koren lala

⁴ Nepisu sane pogos naþa apim ape yeririna kiena Kristo Yesu, lemamiena kiena ne Ntewa sumãa miyumaë keviu e kiamiu malena lala, ana silaga nesumãa nepisa potena keviu vanonia.

⁵ Asumãa apim apo manene laa e lepas na visawalen Lologena Wo, a asumãa apa ke metava e lepas na kiamiu nakiliaena, e mña ga e lepas na þelaga wo taþena make ga lala.

⁶ Pogos naþa nepisu nene, nepisu sa ga kiau yumaena la nanua ne, naþa nepian amiu e Kristo, nagane sumãa þar ke pupia mrasa.

⁷ Nalaena lala pona namãreraena lala naþa Ninuna Wa sumãa kian pan amiu, pe tai re naþa pe atol re poli wa, ana asumãa amiyumaë ke amio la po paþisi, komin akirakiravan ke naþa kieta Suþe Yesu Kristo kilia imi málivi si e yomarava nini.

⁸ Naga pe pimi málivi re poli wa, ana naga sumãa miila ita silaga vena tesumalu mãrera tesumãa ga vano-o tol legiena maro nene, ana pogos naþa tesumalu tese marana ne Ntewa, yoko naga kila naþa naviowaena taþatete se ita.

⁹ Ntewa pisaar rui vena viewo ita, ana tekilia towasine ruru kiena visena nene, komin naga pio ita, þere ita sikol ita teve erau wo temio narina, Yesu Kristo kieta Suþe.

Sumãare sumãa mlilþere paþisi

¹⁰ Kiau namratava lala kiena kieta Suþe Yesu Kristo, nesape neviun manene van amiu e kiena kia, nesape aþionli naþa aim ave taaga sina. Popon ve alilþere amiu re, ana amiu, kiamiu sitomena a kiamiu visena monar ve taaga.

¹¹ Nepisa visena la nene, komin la naþa puna yaru nene Kloe apim apisawal pan inu asape veveyuena sike likan amiu, olai lala a vineu lala.

¹² Nemloge naþa amiu peve taaga asumãa apisasa ke kiamiu þegas lala asape “In na yoko netaveve Pol,” pona taþena sape “O, in na nepe kiena Apolos,” pona tai sina, sape “O, in na nesikol inu e þegas kiena Keþas.” A laþas sina, apisirilua si kiela narin þegas laþasia, akoven plan taþena lala, asape “O, imimi ga mepe yeririna kiena Kristo lelaga.”

¹³ Ke, ya ne akila ke sanene? Pona popon tetewowa Kristo ve kinakinasa, teliwerwere e kiamiu narin þegas la sanene? Pona laþas asape ape kiau Pol, komin naþa asitom asape in ke narui naþa netelan inu e laki torovia vena netamalia la? Pona laþasia sinela þesan naþa akeela e kia kiena Yesu, ana asitom asape akeela e kiau kia?

¹⁴⁻¹⁶ Sanene, nepisu pogaga naþa nanua ne, pe nekee amiu re nena tai poli, Krispas ga lalua Kaias, pona sineu þesania, nekee mña Steþanas amio namratava puna, a pe nesitomál re si po laa rui, sane la ga nene, pona laþas sina? Nepisa sanene komin naþa visae nekee amiu ve moki, pona asumãalu avis vilaveena rui, asumãa avisave “!O, imimi ke narui, naþa Pol kee imimi e kiena kia!”

¹⁷ Sanene piowa ga, komin Kristo pe mligan inu re nepimin keen yar la poli, ana mligan inu nepimin lologonen kiena Lologena Wo van la. A pogos naþa nemlologon ke sanene, pe nekila re nemio mãreraena na manmaruaena na yomarava nini poli, ana nekila amio mãreraena na laki torovia kiena ne Kristo.

Kristo kipian manmaruaena a mãreraena kiena ne Ntewa

¹⁸ Ana yaru la naþa asumãa ataveve ke mrapa na kovioena, amloge visena na laki torovia kiena

ne Kristo sane suri tai naþa pe sur korena ga pan la, ana ita la naþa tetaveve ke mrapa na malena, temloge visena na kiena laki torovia sane m̄areraena kiena ne Ntewa natamalia itaena.

¹⁹ Naga nene sane visena kiena Siriena Wa tai, naþa Ntewa pisa sanini, sape

“Yoko nowe plan manmaruaena kiena la naþa asitom ke asape ape manmarua,

yoko nekilawo nakiliaena kiena la naþa asitom ke asape akilia suria.” *Ais 29:14*

²⁰ Ana visena nene pe lelaga paþisi, komin naþa tepisusu yomarava, tekilia teviun tevisa sanini tevisave awa kiena yaru na manmaruaena lala? Awa yaru la naþa apisuveve ruru kiliaena la naþa sike e tus lala? Awa yaru la naþa akilia avisayu ruru sitomena la naþa pe taþena pe taþena naþa tetelivi ke nagane? Tepisu sane peraga yo, a tepisu sane Ntewa kila manmaruaena lala na yomarava nini apimi sane sur wowe ga tai rui.

²¹ Ntewa ga pe manmarua, a e kiena manmaruaena, naga kila sane manmaruaena na yomarava nini taþatete kilia kila yaru kilia naga. Ana naga pisa sane po laa sane vena kila naþa kiamimi lologena lala, naþa yaru la asitom ke asape pe wowe ga, kilia tamalia yaru naþa mlelaga ea.

²² Le Yu la moki liu naþa yepela mavin lelagaena, asuñã apisavisa ke asape visae mekila kile lala, yoko alelaga ga na wa, a le Krik la moki liu yepela mavin lelagaena, asuñã apisa ke asape visae mevis mesmesu nena e kiela nakiliaena marua lala, yoko alelaga ga na wa, ²³ ana pe mekila re sanene pan la poli. Memlologon ga Yesu pan la, mesape naga marewo kiela mlamulena viowa lala e laki torovia, ana visena nene, le Yu lala asape taþatete alelaga ea, a le Krik lala, asape visena na wowe ga nene.

²⁴ Ana e lepas kiena ne la naþa Ntewa pio la vena ave kiena, sane ita, naþa ita laþas tepe le Yu a ita laþas tepe le Krik, pe sa re nene poli. Ve tesitom re tesape tevisu kile taþena, komin naþa tepisu kilale m̄areraena kiena ne Ntewa e yuñãena kiena Kristo rui, a ve tesitom re tevisave tetaveve kiliaena taþena, komin naþa tepisu kilale namanmaruaena kiena ne Ntewa e mrapa kiena Kristo natamalia itaena.

²⁵ Yaru taþena lala apisu naþa Ntewa tam̄an Kristo mare e laki torovia, asitom ke asape Ntewa malumu ga, ana peraga. Sur nene kila meraravan kiena m̄areraena naþa m̄arera laa sane, taulu m̄areraena kiena yaru. Apisu sur nene, asitom asape Ntewa pe wowe ga, ana peraga, kipian kiena manmaruaena naþa po manene laa taulu manmaruaena kiena yaru.

²⁶ Wolai a vineu lala, asitomiyuli sane kam na sanapen naþa Ntewa pio amiu ape kiena? Pe ita moki re poli naþa e lepas na visuena na yomarava, ita temanmarua, pona tepe yaru m̄arera, pona tepe yaru kerkeviu lala. ²⁷ Yomarava nini sape tepe wowe, ana Ntewa þere ita, ana kome ita suñã kila plan ke manmaruaena na yomarava. Yomarava nini sape ita temalum ga, ana Ntewa þere ita, ana kome ita, suñã kila ke m̄areraena na yomarava pito tano.

²⁸ Yomarava nini pisa ke sape ita yaru korena ga naþa tesike tano, ana Ntewa þere ita, ana kome ita, suñã kila ke pupia sur kerkeviu la pito tano, kila apimi ape suri korena.

²⁹ Sanini, pe yar re nena tai naþa kilia visirlua naga e marana Ntewa, sape naga pe manmarua, pona naga m̄arera, pona naga yar tai ne, ³⁰ ana Ntewa ga pe purþes nen kieta malena viu temio Kristo Yesu. Naga ke narui pitetalia Yesu pimi kilologia mrapa pan ita, ana Yesu pul plan ita, kila ita temesmesu e marana, kila ita tepimi tepe kiena yaru wa lala.

³¹ Ana komin suri ne nanene, tepisu naþa visena kiena ne Tusi Wa tai pe lelaga paþisi, naþa pisa sanini, sape

“Yaru naþa sinenan sape warwaria, naga kilia warwarian ga kieta Suþe.”
Ser 9:24

2

Pol mlologon lak torovia kiena Yesu e m̄areraena kiena Ninuna Wa

¹ Erau lala, nanua kam na amninue visena kiena ne Ntewa lala, ana nepim nepisawal pan amiu. Ana sa ga naþa apisuia, pogos naþa nepimin nekila, pe nekila re naþa nepilaven visena piayavi lala pona manmaruaena kiena yaru. ² Nekila kiau sitomena m̄arera nesape pogos naþa nesike likan amiu, yoko ve nesitom̄al re si sur taþena, ana yoko nelologon ga Yesu Kristo, amio kana marena e lak torovia. ³ Nesike nemio amiu, nemloge sane yepu malumu paþisi, nemarau, sineu kurkur, ⁴ a kiau visena a kiau suniena pe pulen re nena manmaruaena pona kiliaena kiena yaru. Ana e pogos nene, amloge naþa kiau visena lala apulen m̄areraena kiena Ninuna Wa, ⁵ a kila sane kiamiu naviawaena pe suñal re su e visena na manmaruaena kiena yaru poli, ana suñalu su e m̄areraena kiena ne Ntewa.

Manmaruaena kiena ne Ntewa

⁶ Lelaga naþa kiau visena pe pulen re visena lala na manmaruaena na yomarava nini poli, pona kiliaena kar la naþa yerkawa na yomarava nini la akekaran poli, ana pogaga, komin yomarava nini amio kiena yerkawa lala yoko avano amap ga. Ana kam la naþa kiamiu sitomena marua ruruia, apisu kilale naþa kiau visena lala pulen ruru nena manmaruaena kiena ne Ntewa. ⁷ Kiena manmaruaena nene, naga þarpolo ruru sike pa rui sumon naþa naga si yomarava nini, ana manmaruaena nene tapolou ruru suñã ga, yar la

pe akilia re nena ga, ana nagane narui molue merarava ruru ga pan ita na wa sane pupia visaruruena tai naþa Ntewa mlavia vena kila ruruiaena. ⁸ A kiena manmaruaena nene m̄alivin ita e mrapa naþa Yesu pimi tamalia ita, ana yerkawa na yomarava lala pe apisu kilale re sur nene poli, ana atarar Yesu, naþa naga pe pupia Suþe na urarena nae ma e peni, la atelanm̄ar naga metava e laki torovia. ⁹ Yeririna la pe apisu kilale re sitomena kiena ne Ntewa sanene poli, naga sane Siriena Wa tai, naþa pisa sanini sape

Sur nowo la naþa kilamarana yaru pe pisuli re poli wa, pona kili-gana yaru pe mlogeli re poli wa, pona los nen yaru pe sitomli re poli wa,

ana sur ke la nene Ntewa kila ruru suñã ga pe kiena ne kiena yaru la naþa sinela si naga.
Ais 64:4

¹⁰ Ana ita, ita na tekilia navisa ruruena la nene, komin Ninuna ne Ntewa naþa pisu kilale make suria, a kilia make sitomwanena kiena ne Ntewa, naga kipian itania. ¹¹ Sa ga ita yeririna, naþa yar taþena mninue ya naþa sike e kieta sitomena, ana ninuta ga kilia ruru po. Ana maran taaga m̄ena sa nene e Ntewa. Pe tekilia re ya naþa sike e kiena sitomena poli, ana Ninuna ga kilia m̄aga, ana pisawal pan ita. ¹² Pe ninuna na yomerava re ga nini tai poli naþa pisawal pan ita, ana Ninuna Wa nene naþa molue ma puna Ntewa pitomi, naga ke narui naþa kila ita tepisu kilale ruru nalaena wo la naþa Ntewa suñã kian ke pan ita.

¹³ Sanene, popon avisu kilale m̄ena sane kiamimi visena la naþa pimi ke pan amiu, pe amolue re e manmaruaena kiena yar poli, ana Ninuna Ntewa ga suñã pian itania. Sanene, mesuñã moþar ke visena lelaga lala kiena Ninuna Wa nene, ana memligan sike e amiu naþa Ninuna nene sike e kiamiu malena

ru. ¹⁴ Yar naþa Ninuna pe su re e kiena malena poli, naga taþatete visu kilale sur lala na Ninuna, naga sane pe yar tetan ga e la, ana naga taþatete nena tol m̄areraena la naþa Ninuna kiania. ¹⁵ Yaru naþa Ninuna sike e naga, yoko naga kilia visu kilale ruru sur make ga, ana yar naþa Ninuna pe su re e naga poli, naga taþatete visu kilale ruru ya naþa sike e malena kiena yaru naþa Ninuna sike ea. ¹⁶ Visena Wa pisa sanini, sape

Pe yar re nena tai naþa kilia ya naþa sike e sitomena kiena ne Ntewa poli,

pe yar re nena tai naþa kilia vian si sur va Ntewa poli. Ais 40:13

Visena nene pe lelaga paþisi, ana e ita naþa Ninuna sike e ita, tetol sitomena kiena Kristo rui.

3

Pe pon re veveyuena su likan nalelagaena la poli

¹ E pogos naþa nesike nemio amiu nanua ne, sineun nesape nevis ruru nemio amiu sa naþa kam na ape yeririna naþa Ninuna ne Ntewa sike e kiamiu malena rui, ana peraga. Nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, nane kila narui nepis pan amiu sa naþa kam na ape yar na yomarava ke ga wa, naþa e lepas na kiamiu malena amio Kristo, kam na sa ke sisi tomtom lala wa. ² Sanene, nepagan amiu e ga e yu, taþatete nela kinanena m̄arera van amiu, komin kam na pe atorokin re poli. Ana pimi tol nagane, nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, ³ komin naþa þelaga na yomarava nini mok liu sike likan amiu wa. Pona kam na pe apisu kilale re poli yo, ana pogos naþa vielueena amio veveyuena sike e amiu, kana kinasa sane asike e yemalolo na wa, kiamiu þelaga sa ga þelaga kiena yaru. ⁴ Merarava ruru po paþisi naþa amiu na sanene, komin naþa

asum̄a amliþere amiu ke sanene. Kam laþasa asum̄a apisa inu, asape “Aulai, imimi na mekekaran Pol, metaveve naga,” a kam laþasa asum̄a apisa ke erau nalologena Apolos nene, asape “Ke, imimi na mekekaran Apolos, metaveve naga,” ana sitomena sur la ne sanene, sitomena kien yar ga.

⁵ Visae sinemiun avisayu kiamimi kia imimi lua Apolos, popon asitom ruruia avisave imimi lua mepe yar sur na sanape? Imimi lua mepe yar kiena Suþe ga, vena kilaen yum̄aena naþa mligan sike e limamimi, vena kila sane akilia alelaga ea. ⁶ E lepas na yum̄aena nene, in ke narui nemapila kurusia, a Apolos ke narui naga þeleule susia, ana Ntewa ga naþa kila purþesia kapuru pimi kerkeviu þar mrasa. ⁷ Ana monar tevisu kilale sane yar naþa mapila kurusa, a naga naþa þeleule susia, lalua pe akila re pupia sur tai poli, ana naga naþa kila purþesa pimi keviu þar mrasa, naga ke narui kila pupia suria. ⁸ Ana imimi lua, naþa tai mapila kurusa, a tai þeleule susia, imimi lua memiyum̄ae maran taaga ga, a yoko imimi luoka ga mowar kiamimi nalaena torokin kiamimi yum̄aena. ⁹ Pe sa re naþa imimi lua, imimi yar tai naga po, a tai piowa ga, ana imimi lua mepe yar na yum̄aevaiena lele taaga kiena ne Ntewa, a amiu na sane porotano naþa memiyum̄ae ea.

Pona kana totou taþena na visaena, nekilia nevisave kam na sane yum̄a tai naþa Ntewa sum̄a miyum̄aenia. ¹⁰ Ntewa mla kiliaena wo pan inu, ana nemiyum̄ae sane yar tai naþa yepena m̄aen yum̄aena, nemiyum̄aen þeren yum̄a tai naþa m̄arera ruruia sike na. Ana siraunia, pe in re naþa nepisirlua yum̄a metava e þerena nene poli, ana erau taþena nene pimi sum̄a miila nayum̄aenen yum̄a. A kam ke sina ga laþasa akilia aila nakilaen

yum̃a metava e kana p̃erena nene, ana yaru naṓa yum̃aen sanene monar visuar ruru kana p̃elaga na yum̃aenena. ¹¹ Naga monar taṓatete liganli si p̃erena taṓena, komin nemligan p̃erena napo rui, nane Yesu Kristo. ¹² A pogos naṓa amiyum̃aen yum̃a metava e p̃erena nena, pona laṓasa amiyum̃aen e kol pona selpa pona kilavaru m̃arera, pona laṓasa amiyum̃aen e laki pona m̃aero pona m̃akururuye. ¹³ Ana siraunia, yoko kapi na legiena maro kekania kilali kiela yum̃aena lala, kila yum̃aena la naṓa akila, m̃alivi e yo metava. ¹⁴ Visae kapi tol yum̃a naṓa yar tai pisirlua metava e p̃erena nene, ana kekan p̃ele ga, yum̃a sum̃alu ruru sum̃a ga, yoko yar nene war kiena nalaena wo tai. ¹⁵ A visae yar taṓena, kapi kekan make kiena yum̃aena, yoko yar nene kilalu make kiena suria. Lavis kapi nene kilia kekanm̃ar m̃ena yar na yum̃aena nene, ana pona naga purmatan kapi nene, tamalia kiena malena.

¹⁶ A kam na monar avisu kilale sane yum̃a nene naṓa amaplar metava e p̃erena nene, naga kam li nalelagaena lala, a sane yum̃a na lotena wa tai m̃ana Ntewa, naṓa Ninuna sum̃a loyum̃a ea. ¹⁷ Yum̃a na lotena kiena ne Ntewa naga kam ga ne, a visae yar tai sinenan sape kila kare yum̃a nene, yoko Ntewa welua nena naga, komin kiena yum̃a na lotena nene naga pe wa paṓisi.

¹⁸ Amiu monar ala ya naṓa nepisa ke ne, pe pon re asitom avisave naga pe sur korena ga. Visae amiu yar tai sitom ke sape naga pe manmarua ruru po e nakiliaena na yomarava nini, popon manene naga ligan sitomena navisokanena la nene sike na. E lepas nakiliaena na yomarava nini, naga monar kila naga sane yar ga tai naṓa pe wowe, ana visae naga kila sanene, yoko naga kilia ve manmarua ruruia e nakiliaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁹ E

Visena Wa, tepisu visena tai naṓa kila meraravan sape manmaruaena na yomarava nini sane sur wowe ga e marana Ntewa, naṓa pisa sanini, sape

La naṓa asitom ke asape la ape manmarua ruru po e yomarava nini, asitom ke asape la akilia suria, ana e marana Ntewa la ape wowe ga, naga pisu kilale la ruru rui. **Sop 5:13**

²⁰ A visena taṓena sina sanini, naṓa sape

Suṓe pisu kilale ruru sitomena lala kiena li na manmaruaena la na yomarava nini, sape ape sur korena ga. **Yauena 94:11**

²¹ Sanene na, ve tevilaven re sitomena na yomarava lala. Taṓatete akila sur wo tai van amiu, komin naṓa Ntewa kian kiena navisa ruruena wo punu ga pan amiu rui.

²² Inu Pol nemio Apolos a Keṓas, mekila yum̃aena wo punu ga pan amiu rui, a nagane yomarava nini sike e limamiu. Visae amal pona amare, visae asum̃a nagane pona ase legiena naṓa pimi ke ga wa, ana sur punu ga ape kiamiu rui, ²³ a amiu ape kiena Kristo, a Kristo pe kiena ne Ntewa.

4

Yum̃aena kiena Pol amio Apolos sane nalologena kiena Yesu

¹ Sanene na, amiu ve aligan imimi re meva metava, ana popon avisu imimi sa ga yar na yum̃aena kiena Kristo lala, naṓa naga mligan visawanena lala kiena ne Ntewa e imimi, vena mevisawal va la naṓa pe akilia re poli.

² A pupia sur naṓa sike e kiamimi sitomena, mekilia sane monar memasisun ruru wo e yum̃aena nene naṓa kiamimi yerkawa mligan e limamimi.

³ Pe nesitom manene re nesape am̃a amiu asitom ke sanapen inu, po yar la aliṓere inu ve sanape, a in m̃ena pe nepilevilen in re sina poli

nesape in na sanene pona sanene. ⁴ Lelaga, pona nepisu in ke sina ga nesape nemiyumãae pogaga ne, ana nanene kiau sitomena ga ne. Kiau sitomena nene tařatete kilia kila inu nemesmesu, a Suře ga naga pe yar nařa torokin liřere inuena.

⁵ Ve sanene na, ve tokoskosin re liřereen yar tařena, ana monar tesumãate Suře wasuře e kana legiena na liřereena nena. E pogos nene, yoko naga la sur la nařa atapolou asike e yemalolo, kila nařa amolue e yomerarava, a yoko la sitomwanena la nařa atapolou ke e los nen yaru, kila nařa amolue e maran yeririna make ga. Yoko Ntewa waveve sur la nene, ana yoko naga vis va yeririna lala torokin ya nařa naga mial e kiela malena.

⁶ Erau lala, visen la ne nesumãa nepisa řisi ne, nesumãa nepisayu ke ga imimi lua Apolos ne, ana nekila sanene komin sineun neviañ ruru amiu, sane ve avisusu re ve tařena e kiamiu navianena lala. Amiu lařasa apilave komin navianena na kiela řegasa, a asumãa apisusu ke piowa e navianena na řegas tařena, ana sanene na pe memes re poli.

⁷ Kam punu ga maran taaga, kam na pe apo manene re taulu tařena la poli, a visae sur wo tai sike e amiu, pe kam re na amiyumãaen poli. Ntewa ga kian pan amiu sane nalaena tai, ana sanene na pe pon re si avis vilave vanon poli. ⁸ Lelaga, nekilia nesape asumãa asitom ke asape kam na limamiu pulen sur wo lala kiena ne Ntewa rui, ana amloge po, asitom ke asape kam na ape kiena yerkawa lala na yomarava nini rui, nařa akoven imimi mesike nena varau. Visae lelaga nařa sane kam na ape řarin suře lala kiena ne Ntewa na yomarava nini, po pařisi, ana pe nesitom re nesape sanene poli.

Ana visae pogos tai ve sanene, pona pe kam re ga poli yo, ana

yoko Ntewa visu sane imimi lua mēna ga metorokin meto metava memio amiu vena ve suřenen kiena yeririna lala.

⁹ Ana nagane, imimi li nalologena lala pe mesu re e yo wo na sanene poli. Sane Ntewa mligan imimi mesike laa varau tano, nařa yeririna na yomarava nini amio mēna navisi lala apisu kare imimi, sane metorokin ke ga yaru lala nařa amla koaena na marena pan la.

¹⁰ Memlogear ke Kristo, mekila ke kiena yumãaena, ana li tařena la apisu imimi sa ga mepe wowe towe ga, ana asumãa apisayu amiu asape ape manmarua ruru nena e malena kiena Kristo. Apisu sane imimi na memalum ga, ana kam na amãarera. Apisu imimi piowa ga, ana amligan amiu asike metava.

¹¹ Imimi na pe sa re nena amiu poli, komin siar nanua pimi tol nagane, viso kar imimi, moto kar imimi, pe mãmimi kulsota wo re poli, mesumãa mepane ke pog mãarera lala, mãmimi yumãa wo re nařa memon e poli, ¹² ana mesumãa memal ke ga e yumãaena na limamimi. Yar la apiuelin imimi, ana mepisa ruru la ga. Akila kare imimi, ana metamãan ga. ¹³ Apisa kare kiamimi kia, ana mekilali nařa mepe erau ruru ga memio la. Mekila po sanene, ana akila imimi sa ga kororaki na yomarava nini. Lelaga, pimi tol nagane apisu imimi sa ga sur korena ga.

Pol piun sape ataveve lana

¹⁴ Pogaga, pe nepisa re visena la ne ne vena kila amiu amawa poli, komin kam na sa ga naruu lala nařa sineu sii amiu pařisi, a sineun neviañ ruru amiu. ¹⁵ Nekilia nesape yerkawa tařena la mok liu nařa apisuar amiu a amiila kiamiu lela-gaena e Kristo, ana popon asitomãal sane inu ga taaga nepe arimamiu. In na nořar řesan Lologena Wo kiena Kristo pimi pan amiu, ana in na sane

arimamiu e kiamiu malena amio naga.

¹⁶ Sanene na, nepisu sane mesmesun ga naþa nevis van amiu, nomareran amiu nesape ataveveli lelen lau sumo.

¹⁷ Sitomena ne nanene kila nesape nevitetalia Timote imasu pun amiu. Nepisu sane Suþe tañan naga pan inu sa ga naruu tai, komin naga miyumaë ruru po e yumaena lala a nekekan naga paþisi. Ana pogos naþa visae imi malivin amiu, sineun nesape naga kila amiu asitom ruru si kiau þelaga nayalena naþa nataveveen Kristo, sa naþa nesuma nepian ke pa yar lala na sumare make ga la naþa nesuma neteteliv ke e la. ¹⁸ Nekilia sane pogos naþa apisu sane pe nomalmalivre si pun amiu poli, kam laþasa akilali naþa amligan la sina asu metava.

¹⁹ Ana pogaga, komin naþa visae Suþe tañan van inu, yoko ve ve piavi re neim nomalivin amiu. E pogos ne nanene narui, yoko yepu mavin logeen visena kiena la nene, ana sineun nesape nevisu sane kiela mareraena na kilaen yumaena marera sanape.

²⁰ Nanene komin naþa visena kiena yaru pe pe sur re tai poli loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa, ana mareraena kiena Ninuna ke narui naga pe pupia suria.

²¹ Pogaga, sineun nesape asitom ruru sumo, sane visae nomalivin amiu, yoko ve sanape? Visae sine-miunia, nekilia neimasu pun amiu nemio kiau visena marera lala na veveyuena, ana po manene laa visae akila kiamiu sitomena la su tano sumo wa, ana nekilia neimasu nemio ga visena la naþa malumu, e þelaga na sinesiena.

5

Þelaga viowa loyuma e sumare

5:6 Kal 5:9

¹ Visena pimi tol kiligau sape sur tai sike likan amiu naþa piowa manene laa. Apisape kam yar tai, arimana pa talopa amio sira taþena, ana siraunia, yar nene pinaun wona arimana nena pimi sike amio. Lelaga kemua naþa, yaru na yemalolo lala taþatete akila þelaga nene, ana sanape na kam li nalelagaena tai sumã kila?

² Kam li nalelagaena lala asuma apisir plan amiu, asape kam na amiyumaë ke po, ana sanape asuma atañan ke þelaga na sanene sumã miyumaë ke likan amiu? Popon aloge viowagan sur nene, a popon akovenlua yaru nene vetan kiamiu sumare.

³ Ee, lelaga naþa nagane nesike e yo nini nesike laa perinan amiu, ana e ninuu nemloge sa ga nesike ga nemio amiu. Sanene na, e kia kiena Suþe Yesu, nesuma nepisawal ke naliþereena tai kiena yar nene sa ga nesumal ke ga nesike e maramiu. ⁴ Sanene na, pogos naþa aim si lele taaga, monar avisu sa naþa ninuu sike ga amio amiu, a monar akilia sane Suþe Yesu mena sike amio kiena mareraena, ⁵ ana monar akovenlua yar nene vetan sumare. Naga monar ure sina, wasuþe si e yomarava va e limana Yermare, ana popon þelaga lala na mlamulena viowa na yomarava akila naga loge viowa vano vano-o va þisi, ana suraunia pona wasuþe si imi yo, vena Suþe kekan tamalia ninuna e legiena maro.

⁶ Erau lala, pe pon re asuma awarwar manene amiu poli, avisave kam na amekiki, komin kororaki nene sike e amiu na wa. Kam na akilia rui sa naþa narin is ga, ana kilia kila kilaparavi punu ga lapa. ⁷ Sanene na, popon vena awar plan is viowa nene naþa sike e amiu, vena amiu punu ga aim aekiki ruru sina. Monar tesitoñal sa naþa yermarua lala asuma akila ke kuþaþaena e narin sipsip vena

kilaplanen kiela mlamulena viowa lala, ana Kristo pimi mare e laki torovia vena warplanen kieta mlamulena viowa lala, ana pe pon re kororaki sumã e ita poli.

⁸ Ana pogos naþa yermarua la akila kuþaþaena þisi, akila kana þaþagena nena, a ita nalelagaena mïena lala ita mïena kieta þaþagena tai. Ana pe pon re tesike e þaþagena nene poli, takan kilaparavi tai naþa is marua sike ea. Visena nene kana kinasia sane pe pon re sane mlamulena viowa a þelaga viowa na malena marua sumã ga e ita, komin loyumuã e malena na sumãre, sur make ga monar ikiki ruru wo, ve lelaga ruru wo, a ve wa ruru wo.

⁹ Kiau visena tai pan amiu sanene rui. E mïaki tai naþa nesiri piñasu pan amiu nanua rui nepisawal nesape pe pon re ava lele taaga amio yar la naþa akila ke þelaga viowa la poli, pona asumã akiriri kar ke vanon sira lala. ¹⁰ Ana pona kam laþasa amlogepal kiau visena nene yo, komin pe nepisa re e lepas kiena yar la naþa pe amlelaga re poli. E la nene, la moki akila kolau, la moki ape puluvis lala, la moki apinau, la moki amlotun kiela nono lala, ana visae sinetan tevisave tesu perinan la, pona monar teligan ga yomarava nini narui, komin naþa ita make ga tesike e yomarava, a tesuã tepitawe ke yar sur na sanene silaga. ¹¹ Pe nepisalupar re nene poli, naþa tesuã tepitawe ke yar kar na sanene e kieta yalorena, ana ya naþa sineun nesape nevisa, sineun nesape visae yaru tai sumã ga, neþa naga pe nalelagaena lelaga tai, ana apisu ke naþa e kiena malena naga sumã taþa ke kolau, pona sumã pe puluvis lue ga, pona sumã mlotun ke nono lala, pona sumã piuel, pona sumã mun kuruta namunena, pona sumã pinau, ana pogaga, yar sur ne nanene narui ve akila re nena sur tai amio naga. Yoko ve ava re lavisinia, ve akinana re lele taaga amio.

¹² Ve sanene na, e lepas kiena la naþa asike vanua e sumãre, pe pe kieta re naþa teliþere kiela malena poli, ana e lepas kiena la naþa asike loyumuã e sumãre, monar tevisuveve ruru la. Visae laþasa asumã akila ke þelaga na mlamulena viowa la naþa sane nepisa ke ne, monar teliþere la, a monar tekila sur tai van la.

¹³ Ntewa ga yoko liþere la naþa pe asu re loyumuã e sumãre poli, *ana e lepas kiena yar nene naþa sumã kila ke þelaga viowa likan amiu, kam ke narui monar akoven lua naga vano.*
Naw 17:7

6

Pelaga wo na kilaruruen veveyuena

¹ Nemloge mïena sane pogos tai, kieta puruvi tai na sumãre naga pepeyu amio amiu taþena tai, ana naga sumãlu þere taþena nene pa e pupia kumali apis pania. Nepisu sane sur nene pe mesmes re nena poli, komin naþa pe pon re yar la naþa amlelaga e Ntewa ava asumãlu e marana yerkaawa la nene naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, vena yerkaawa la nene aliþere la.

² Pogos naþa li nalelagaena lala aveveyu, popon li nalelagaena taþena ga lala akila ruruia, komin naþa monar tesitoãal tevisave ita li nalelagaena ke la narui naþa teliþere yeririna lala na yomarava e legiena maro. Ana visae ita ke narui naþa yoko tekila pupia yumuãena na sanene, pona amiu atorokin naþa akila ruru kiamiu narin veveyuena la ne sanene. ³ Yoko Ntewa ligan ita vena teliþere navisi lala nae peni, ana pogos naþa li nalelagaena taþena lala avisin sur na yomarava nini, sanape? Apisu sane mïarera paþisi, taþatete akila ruruia?

⁴ Peraga, monar akila. A visae peraga, pona asitom asape popon amiu li nalelagaena lala aligan kiamiu visena e limana yar taþena la

naþa pe asuþna apim re e suþnare poli?

⁵ Nepis m̃arera sanene komin naþa sineun nesape nekila amiu amawa towe laa ga! Ee, nemilan manene paþisi navisuena sa naþa pe amiu re nena tai naþa pe manmarua poli, naþa kilia kila ruru kiamiu veveyuena la nene. ⁶ Pona sur ne nanene narui kila sane kieta puruvi taþena na suþnare suþnalu mligan puruvi taþena nene pa e pupia kumali, ana suþna pisawal ke kiena napiowaena lala e marana pupia yerkaawa lala e totanoena nene, la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli?

⁷ Nesuþna nepis ke pan amiu sanene e lepas na mrapa naþa monar atavevea vena kilaruruen veveyuena la naþa sike likan amiu, ana po manene laa visae veveyuena re m̃ena ga. Veveyuena la ne sanene, kana kinasa sane Yermare suþna taulu amiu rui. Pona pe akilia re poli yo wa, naþa visae womla tai kila viowa van ko, pona vinaun kioþna sur tai, ve ositom re, otam̃an ga, komin mlamulena viowa naga kiena. ⁸ Ana visae osuþnalu sinom̃an oligan yar nene e pupia kumali vena ala nakoena vania, ko ke narui ko osuþna okila ke piowa pan womla nene.

⁹ Monar asitoþnalia sane la naþa kiela malena pe mesmes re poli, yoko taþatete avisu nasuþenena kiena ne Ntewa imi m̃alivi pu la. Pe pon re akilali akila sa naþa amninue ke sur nene na wa, komin akilia rui asape Ntewa pe kekaran re nena la naþa asuþna amiyaloro kar ga, pona la naþa amlotun ke ga ntewa navisokanena lala, pona la naþa akila ke kolau, pona la naþa asuþna aþiliwilin ke tasnela, pona yerm̃ene pona sira la naþa asuþna aþere la ke sina ga, ¹⁰ pona la naþa asuþna apinau, pona la naþa pe apion re kiela sur pa yar taþena la poli, pona la naþa asuþna amun wii, pona la

naþa apiueli, pona la naþa akila urlelai.

¹¹ Lelaga naþa, nanua sumo kam laþasa akila sanene rui, ana potena paþisi naþa Ninuna Wa kevan amiu amekiki, kila amiu ape wa, a kieta Suþe Yesu Kristo kila ita temesmesu ruru sina e marana Ntewa.

Tasneta monar ikik ruru wo

¹² Nepisawal þelaga viowa la nene, naþa pe pon re tekila poli, ana yar laþasa pe sinelan re kiliaen poli. La apisa sanini, asape “E, kiau malena naþa, nekilia nekila ya naþa sineun nesape nekila.”

Ana nevisataþne la, nesape “Lelaga, pona kiamiu malena yo, ana avisuaria, komin sur moki liu naþa sinom̃an kilaena, akilia akila kioþna malena imi viowa m̃ena ga. Sur mok liu naþa sinom̃ania osape suþna e kioþna malena, ositom osape okilia okawe ruru woga, ana peraga, yoko ovisu naþa sur ke la nene narui yoko akawe ruru si kioþna malena.”

¹³ A yar si laþasa naþa sinelan asape akila ya naþa la sinelania e tasnela, la asuþna apisa ke visena taþena tai, asape “Kinanena, naga na m̃eþeu, a m̃eþeu, naga pe na kinanena.”

Ee, lelaga, ana ovisuar ruru sina, komin naþa yoko Ntewa kila sur lua nene ava akovio na wa. Sanene na, Suþe mla tasneta pan ita vena ve kieta, ana ita monar tela tasneta tela si vania. Tasneta vena kilaen kiena yuþnaena, ana pe nava kareena re ga poli. ¹⁴ Visae tetam̃an tasneta vena kilaen ga yuþnaena wo lala, yoko e legiena maro Ntewa kilia visirlua si tasneta, sa naþa pisirlua tasnena ne kieta Suþe Yesu rui, e kiena pupia m̃areraena. ¹⁵ Monar tekilia sane tasneta lala la sane komþas nen tasnena Kristo. Ana sanape, popon komþas nen tasnena ne Kristo tai va sikol si amio sira na mrapa tai? Taþatete ve sanene þisa!

¹⁶ Ana Visena Wa pisa sanini, sape “Yoko yerm̃ene amio sira, lalua aim

ave taaga,” ana yar naþa va amio sira na mrapa tai, kila naþa tasnena pimi pe taaga amio tasnena sira nene. ¹⁷ Pe mesmesun re yar tai kila sanene poli, ana monar tesikol ita temio Suþe, naþa ninuta imi ve taaga temio Ninuna. ¹⁸ Monar tevisuar ruru wo e mlamulena viowa la naþa yar la akilia akila amio tasnela, e lepas na yermene amio sira. Mlamulena viowa taþena la naþa asumã akila, asumã akila ke piowa ga pa e yepen yar taþena, ana yar naþa kila mlamulena viowa amio sira, sumã kila ke sina ga piowa pa e yepena.

¹⁹ Ve sineta þesan re, sane tasneta na sane yuã wa na lotena tai naþa pulen Ninuna Wa naþa Ntewa mligan sike loyuã e ita. Ana tasneta nene, pe pe kieta re mēna poli, ²⁰ ana pe kiena ne Ntewa, komin naþa naga pul lua kieta malena e marena kiena Yesu. Sanene na, monar teyuãe temio tasneta vena kilaen ga sur la naþa asumã avisirlua kiena kia.

7

Talopaena

¹ Pogaga, nagane yoko nevisawal sitomena laþasa e naþa apiun tan inu e lepas na talopaena, asape popon tetalopa, pona popon tesuã ga sanene?

Ana pogaga, yoko nevisa ve sanini. Visae yaru tai sitom ke sape ve talopa re, naga nene pogaga, pe pe sur re tai poli. ² Ana komin naþa tepisu naþa nataþaliena pimi mārera, a nataþaena lau pule manene la, popon manene yar make ga aure wola lala.

³ Sanene na, visae yar sinenan sape va lavisin wona na sira, wona nene monar kekarania, a pogos naþa sira sinenan sape va lavisin wona na yermene, wona nene monar kekarania. ⁴ Sira naþa talopa taþatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na yermene

kilia visave naga pe kiena mēna ga. Ana yaru naþa talopa taþatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na sira kilia visave naga pe kiena mēna ga. ⁵ Sanene na, tai ve visaluþar re taþena visave ve imi re lavisinia.

Ee, pona pogos tai lalua apisayu yo, lalua atamãan naþa lalua aligania, ve amon re lele taaga e narin pogos tai, vena kila lalua akilia alen mārera vanon sur tai wa, ana nanene na pogaga. Ana siraunia, lalua monar sinelan si aim lele taaga, komin visae peraga, pona Yermare visu kilale naþa tai malum ga, taþatete uarar naga, ana kila loru e nataþaliena koyo tai.

⁶ Sur la naþa nesuã nepisa ke ne, pe nepisa re sane navisaluaena mārera tai poli, sane yar monar talopa, pona monar ve talopa re, ana nemla ga sitomena naiilaena laþas nene. ⁷ Visae yar make ga akilia asumã ga sane inu, naþa pe netalopa re poli, nesuã ga sanene, pona yoko vera na wo na wo, ana sur nene sike ga e sitomena naþa Ntewa mlavia pan ita peve taaga.

⁸ Nesape nevisa visena tai van la naþa asu m̃aga sanene, sane la naþa pe atalopa re poli wa, amio letano lala. Nepisu sane visae akilia asumã ga sanene, sane naþa in mēna nesuã nekila ke ne, yoko wo na wo. ⁹ Ana visae laþasa apisu sane peraga, yoko mārera van la vaþisi vena auarar la lue ga sanene, pogaga, po paþisi naþa visae alual tai naþa atalopa amio. Pe pon re nataþaliena suã kar la sanene vano-o asumã aloge viowagania silaga.

¹⁰ Visena taþena si tai naþa sineun nesape nevisa, naga van la naþa atalopa rui, naþa pe kiau sitomena re ga poli, ana naga pe visena tai naþa Suþe mlavia sane visena mārera tai pimi pan ita. Pisa sanini, sape sira monar ve ure matan re wona na yermene. ¹¹ A visae pogos tai

sira tai ligan wona na yermēne, ure matan sina, naga monar ve talopa re sina, ana monar sumā ga sanene. Pona visae peraga, popon naga amio wona na yermēne lalua akila ruru marala, lalua asu si lele taaga. A yermēne lala, ve amēne plan re si wola na sira lala.

¹² Pogaga, yoko nevisawal si suri taḻena laḻasia. La pe sa re navisaluaena kiena Suḻe poli, ana sane kiau sitomena ga laḻasa vena iila itaena.

Suri ḻesia, naga e lepas naḻa yaru tai naḻa mlelaga e Yesu sike amio wona sira tai, ana sira nene mlelaga re poli. Ana visae sira nena kekaran ga naḻa lalua asumā veraga, po pon re yaru nene sitom sape mēnelua si sira nene poli. ¹³ A maran taaga mēna ga visae sira tai mlelaga e Yesu sike amio wona yermēne tai, ana yermēne nene pe mlelaga re poli. Visae yermēne nene kekaran ga naḻa lalua asumā veraga, po pon re sira nene sitom sape mēnelua si yermēne nene poli. ¹⁴ Nanene komin naga e lalua naḻa mlelaga kilia kila suri wo tai van naḻa pe mlelaga re poli, ana kiena ḻelaga wo kilia kila kiela talopaena lalua imi wo vaḻisi sane talopaena kiena yaru lalua naḻa amlelaga. A naga e lalua naḻa mlelaga kilia kila suri wo tai va narila lala, komin naga yoko kilia ligan ruru narila lala e mrapa na malena wa, yoko akapuru loyūma e mratava tai naḻa po sa ke ga ninis taḻena la naḻa arimala amio anela la ga luwoka amlelaga. ¹⁵ Ana e lepas kiena lalua nene naḻa tai mlelaga a tai pe mlelaga re poli, visae naḻa pe mlelaga re poli sinenan sape ligan lua si naḻa mlelaga, ita li nalelagaena taḻena lala monar tetamān ga sanene narui. Visae naḻa pe mlelaga re poli yepen mavin naḻa mlelaga, taḻatete tekilali naḻa tomāreran naḻa mlelaga sumā amio wona naḻa sinenan sape ligania, komin Ntewa sinenan sape tese malena tai naḻa pulen ḻelaga

na sumāre.

¹⁶ Ko sira naḻa omlelaga, pona ko yermēne naḻa omlelaga, pona ositom osape okilia otauulu si womā naḻa pe mlelaga re poli, ana peraga, pe okilia ruru re naḻa osape yoko ve sanene poli, komin pona taḻatete nena otauuluia ḻisa, peraga.

Monar teva ruru ita tesumā e malena naḻa Ntewa mligan ita tesike ea

¹⁷ Ana ya ga naḻa monar tekila, ita make ga monar teligan ruru kieta malena ita punu ga su ruru e naḻa kieta Suḻe mligan ita tesike e rui, pona monar teyali ga e mrapa naḻa Ntewa pio itania vena teyal ea. Nanene naga visena tai naḻa nemligan sike e kieta sumāre lala.

¹⁸ Visena nene kana kinasa sane e nape naḻa osike ea nanua, sumon naḻa omlelaga, monar okekaran osumā ga ea wa, pogos naḻa osiar omlelaga. Sanene visae laḻasa ape le Yu la yo, naḻa asumā ataveve ke kiela ḻelaga marua lala, sane ḻaviu pona ya sina, nanene na pogaga, pe nepisa re nesape visae pogos naḻa alelaga ana monar avilopu kiela ḻelaga marua la naḻa asumā ataveve ke poli. A maran taaga mēna ga sa ke la naḻa pe ape le Yu re poli, naḻa pe akila re ḻaviu poli ana asumā ataveve ke kiela ḻelaga marua taḻena lala. E mēna e kiela lepassia, pe nepisa re nesape visae alelaga monar avilopu la e kiela ḻelaga marua la poli. ¹⁹ Yaru taveve ḻelaga marua ya, sane ve ḻaviu pona ve ve ḻaviu re, naga pe pe suri keviu re tai poli e navisuena kiena ne Ntewa, ana Ntewa sinenan ga sape tetaveve kiena visaluaena. ²⁰ Nane nepisa ke pan amiu narui nesape pogos naḻa olelaga, ova ruru ko ga osumā e yo naḻa osike ea pogos naḻa pe omlelaga re poli wa. ²¹ Sa ke ga naḻa visae omiyumāe korena kiena yaru tai nanua sumo, ana nagane omlelaga ga na wa, nanene pogaga, monar okekaran naḻa oyumāe korena ga sanene.

Ana lelaga, visae pog tai olual kionã pulmas tai naãa okilia ourmatan e naãa omiyumãae korena ke ea, naga m̃ena nene popon oãisina. ²² Visae ko na omiyumãae korena kiena yaru tai, monar ositomãal sane pogos naãa Suãe vio ko, naga visirlua ko ligan ruru ko nenaga e namratava puna. Ana e kana lepas ne tai, visae ko pe omiyumãae korena kiena yaru tai poli, osumã ga sanene, ko m̃ena monar ositomãalia ovisave pogos naãa Kristo vio ko, ko na monar oimi sane kiena yaru na yumãae korenaena tai narui, vena kilaen kiena yumãaena make ga. ²³ Naga nene komin Kristo pul plan ita e pupia suri tai, sane kana kuruta, vena ita teve kiena, ana monar tevisu kilale ga narui sane mesmesun ga naãa teyumãae koren ga vania, po pon re teyumãae korena van yaru taãena poli, pona tesike vatanon sitomena kiena yaru taãena naãa temiyumãae ke pania.

²⁴ Erau lala naga ke nene narui, yo naãa osike ea pogos naãa pe okilia re Ntewa poli wa, yo ke nanene narui monar osumã ga ea, ana nagane omlelaga rui, yoko Ntewa sumã ga amio ko e nene silaga.

Naviunena e lepas kiena la naãa pe atalopa re poli wa, amio letano lala

²⁵ Pogaga, nesape nela narin visena tai van amiu e lepas kiena la naãa pe atalopa re poli wa. Visena nena, taãatete nevisave nanene navisaluaena tai kiena Suãe naãa pisa pan inu, ana visena nene naga sane kiau sitomena ga tai. Ana kam na akilia rui sane Suãe naga po paãisi pan inu, naga mla manmaruaena lala pan inu naãa yoko amiu akilia awasine ruru la, ana popon asitom urmi e kiau visena nini narui. ²⁶ Nagane, tesike e pog viowa tai naãa tesumã tepisu ke suri m̃arera la naãa tepane la, ana popon nevisa si visena naãa nepisa metava rui, naãa nesape popon teva ruru

ita tesumã ga e malena naãa tesike pae e rui. ²⁷ Sanene, visae ko yaru tai naãa otalopa rui omio sira tai, popon osu ruru ga osumã sanene, ve ositom re ovisave oligan lua naga. Visae ko pe opure re sira tai poli wa, ko m̃ena ga osumã ga sa ga nene, pe ositom re osape otalopa omio tai poli.

²⁸ Ana visae ositom sane peraga, sinomãan manene osape oure sira tai, pe nepisa re nesape piowa poli, a visae sira m̃ee tai talopa amio yaru tai, naga m̃ena nene pe sa re kiena mlamulena viowa tai poli, nanene na pogaga nene. Ana la naãa sinelan talopaena, la monar avisu kilale sane yoko taãatete kiela malena memea, yoko avane pog m̃arera la ve moki vaãisi e yomarava nini, a visae otaveve kiau visena, naãa ve otalopa re, yoko nekekara vaãisi.

²⁹ Erau lala, nepisa ke sanene komin naãa narin pog plas ga sike ga wa vano-o tol pogos naãa sa Suãe wasuãe si vitomi, a pe yaru la moki re poli na kilaen kiena yumãaena. Ve sanene popon manene visae la naãa aãure wola la rui, akila sa naãa pe atalopa re poli wa, ana akilia akila yumãaena lala kiena Suãe ve moki.

³⁰ A la m̃ena ga naãa asumã atagin ke suri tai, popon sinela ãesan suri naãa atagin ke ne, a la naãa amloge ke pon kekarena lala na yomarava, popon ve asitomãal re sina. La m̃ena naãa amiyumãaen ke kilavaru, popon akila sa naãa limala korena ga. ³¹ La naãa akila yumãaena taãena lala na yomarava nini, popon akila sane pe kiela sur re tai sike e poli, komin yomarava nini amio kiena suri make ga naãa sike ea sun ke naãa yoko va kokovio narui.

³² Nepisa ke visena la nene pan amiu komin nesitom amiu paãisi, pe sineun re naãa silaga aligan lue ga kiamiu sitomena se suri la ve moki poli. Yaru naãa pe wona re poli, naga kilia sitom urmi e yumãaena kiena Suãe silaga, sape

yoko naga kila ve sanape naþa yoko Suþe kekarania, ³³ ana yaru naþa sike amio wona, naga sumã sitom manene suri na yomarava la paþisi, ana kila ve sanape naþa yoko wona na sira kekarania, ³⁴ a yoko kilia kila mñena sa naþa kiena sitomena la ve ve lua. A sira mñee naþa pe wona re poli, naga mñena ga kiena sitomena mñarera ruru po vena kilaen yuñãena kiena Suþe, a kiena yalena amio kiena yuñãena kilia ve wa ruru lue ga. Ana sira naþa wona sumã ga, kiena sitomena monar su ga e yuñãena na yomarava nini, sane monar kila suri la naþa wona na yermñene loge wonia. ³⁵ Kiau visena la nene, pe sineun re visaluþar amiuenta e suri tai poli, naþa sinemiun asape akila, ana nepisa kiau visena kilali naþa iila kiamiu malena. Sineun ga nesape suri na sumãre punu ga kirir ruru wo, a sineun nesape ita li nalelagaena lala ve tekirakirai re, ana tekira tevisu ga kieta Suþe naga taaga.

³⁶ Ita laþasia akila naþa akilawo kiela sira tai, ana asitom asape popon asutowe laa sane wa, pe asitom re talopaena poli komin naþa sinelan kilaen yuñãena kiena Suþe. Ana visae lala tai visu sane sitom manene la sira nene naþa akilawoia, sa naþa sitom manene vano-o visu sane yoko uarar þele si naga, naga popon akila ga lalua atalopa narui. Nanene naga pogaga ne, naga pe mlamulena viowa re tai nene poli þisa. ³⁷ Ana visae tai kila ruru sitomena mñarera naþa mñarera sape naga sinenan vena naga amio sira nene naþa akilawoia vena ve kiena, lalua asumã sanene sumo wa, a visae naga visu kilale sane naga kilia kawean ruruia, nanene naga kila po paþisi visae ve talopa re ga amio wona nene rui. ³⁸ Sanene, naga naþa talopa mare ga amio naga naþa akilawoia asape ve kiena, naga kila suri wo tanea tai paþisi, a naga naþa sumã ga, pe talopa re amio

naþa apisawo poli, naga kila sur tai naþa po manene laa sane. ³⁹ E lepas kiena la naþa atalopa rui, monar ve aure matan la re sina. Sira naþa talopa naga monar su ruru ga amio wona na yermñene naþa wona nene mali ke ga wa. Ana visae yaru nene mare, sira nena kilia talopa sina, akilia talopa amio yaru tai naþa naga sinenania, ana monar ure ga naþa naga mñena mlelaga e Suþe. ⁴⁰ Sanena naþa nepisa ke ne, naga kilia talopa, ana nepisu sane yoko wo laa vania, pona kiena kekarena keviu laa sane, visae naga ve talopa re sina. Nanene inu ga kiau sitomena, ana nesitom nesape Ninuna Ntewa ga mla sitomena marua la nene pan inu, ana popon asitomru-ruia.

8

Sanapen tata la naþa aþemñaria pe na kilaen lotena van nono lala?

¹ Nagane sineun visatamñeen kiamiu naviunena e lepas na tata la naþa yar la naþa pe amlelaga re poli akuþaþain la ke pan kiela nono lala. Ana amiu asumã apiun ke asape popon ita li nalelagaena la takan tata la nene, pona peraga?

Pogaga, yoko kiau navisatamñeena visayu sur ve lua, þelaga na kiliaena, a þelaga na sinesiena. E lepas na kiliaena, yar la mok liu naþa la asape akilia ruru navisatamñeena na kiamiu naviunena nene, a akilia avilaven towe mñaga naþa asitom asape akilia suria. Pelaga na kiliaena kilia kila yaru ligã kiena sitomena va metava, ana þelaga na sinesiena pe sa re nene poli, sumã miila ruru ke ga malena kiena yaru. ² Yaru naþa sitom manene ke sape naga tol ruru þelaga na kiliaena, naga pe kilia ruru re Ntewa poli wa sane popon kilia naga. ³ Ana yaru naþa tol ruru þelaga na sinesiena, naga ke narui naþa Ntewa pisu kilale ruru naga.

⁴ Pogaga, nane kiau visena lua si ne nanene narui, e lepas na tata la naþa akuþaþain pa nono lala. Suri na sumo pisa sanini, sape akilia asape sane nono la nene ape totou ga, a pe ape totou na sur lelaga re nena tai poli. A sur na lua naga sanini, sane kieta Ntewa naga taaga nena naþa pe lelaga sike na. ⁵ Yar la asumã apisayu ke kiela ntewa taþena lala pona kiela suþe taþena lala naþa asape asike ma e peni pona e yomarava nini, a apisayula ke sa ga la yo pulen la ga asumã ga, ⁶ ana e ita, tekilia ruru tesape Ntewa na taaga ga suñã ga. Naga nane Ata Ntewa, naþa naga pe purþes nen sur make ga, naþa ita tepe kiena. A Suþe taaga ga naþa sike na, nane Yesu Kristo, naþa naga sii make suria, a naþa temal ke mēna ga e naga.

⁷ Naga nene kiliaena napo naþa ita li nalelagaena la moki tetol rui, ana sur tai piowa ga, ita laþasa pe tekilia ruru re sur la nene poli wa. La nene, nanua sumo la mēna asumã amlotun nono lala, ana pimi tol þane, m̃arera paþisi naþa avisu kilalea sane naga nene pe sur na visokanen ga. Sanene na pogos naþa yaru la akukin tata la naþa akila kuþaþaena ea pa nono lala, tekilia takania sa ga pe pe sur re tai poli, ana ita taþena la nene, pogos naþa akania, akan amio sitomena naþa asape tata nene naga kana nono lala, a siraunia yepela þilinia, amloge sane akila sur tai naþa pe mesmes re poli e marana Ntewa.

⁸ Ana monar tekilia sane kina-nena, naga pe pe sur re tai naþa kilia kila Ntewa visu ita sane topo pona tepiowa. Visae ve takan re tata nene, pe kana kinas re nane topo e kiena navisuena poli, pona visae takania, pe kana kinas re nane tepiowa poli.

⁹ Sike ga e ita visae sinetan takania pona yepeta mavin kanena, ana pe pon re tekila sur tai naþa nalelagaena taþena sitom sape pe mesmesun re kilaen poli. Pona ita tekilia

tekila sur nena woga ga yo, ana pe pon re naga visu naþa tekila poli, ana kila kare kiena sitomena.

¹⁰ Sane e lepas na tata la nene, pona e kiomã sitomena, okilia okan woga yo, ana okilia okila pe pe sur re tai poli. Ana visae pogos tai osike omio yar lala loyumã e kiela yumã na lotunen nono lala, ana ala tata van ko ana okan omio la, yoko ve sanape naþa visae nalelagaena taþena tai visu ko? Pona naga tai naþa pisaar pisape naga mlon ke tata la nene yo, ana pogos naþa naga pisu ke naþa okania, yoko naga visave “Suwala, yar nene naga pe yar na suñare tai naþa kilia ruru suria, ana naga suñã kan ke ga tata la nene. Sanape, popon in mēna ga nakania.” Naga pisa sanene narui, ana naga mēna ga kania, ana siraunia yoko kilia loge viowagania vaþisi komin naþa sitom sape naga kila pupia mlamulen viowa tai.

¹¹ Naga nene kana kinasa sane ko na osumã otaveve ke kiomã kiliaena napo, opisu kilale sane okilia okila sur nene. Ana monar ositom ovisave yar taþena nene, naþa naga pe womla tai naþa Kristo mare vena tamalia naga, naga maraun kilaen paþisi. Sanene, visae naga visu naþa okila pogos tai, yoko kilia kila naþa okila kare nena kiena naviawaena. ¹² Visae ve sanene, yoko Ntewa visu ko sane ko ke narui okila mlamulena viowa pa womla nene, komin naþa okila naga kila sur tai naþa e kiena sitomena piowagan kilaena. Naga nene piowa ga, sane okila ke ga mlamulena piowa pan Kristo.

¹³ Komin sur nene, in na nekila kiau sitomena tai, sane visae kiau þelaga na kanen tata nene naga pe sur tai naþa kila kare naviawaena kiena wolai nene, yoko neligan ga narui. Ve netol re sina, komin naþa yepmavin naþa in ke narui nekila wolai nene loru.

9

Pol pisayu kiena þelaga na

yum̃aena

¹ Erau lala, sineun nevisa van amiu nevisave in na pe nesu re vatanon e sitomena kiena yar taņena poli, ana nemiyum̃ae taveve ke ga ya naņa nekilia nesape mesmesun nakilaena. In na nepe nalogena tai naņa nepisu kieta Suņe Yesu e kilamarau, a amiu ke narui naņa sane mras nen kiena yum̃aena naņa nemiyum̃aenia. ² Nekilia nesape yar la p̃asia yepela mavin visu kilale inena sane nepe nalogena tai, ana amiu na pe sa re nene poli. Nagane kiamiu malena su ruru sike amio Suņe rui, a sur nene kila apisu kilale asape nemiyum̃ae ke pan amiu sane nepe kiena nalogena lelaga tai.

³ Ana e la naņa sinelan liņere inena sane asape nekila ke piowa sanene sanene, kiau navisatam̃eena la sum̃a ga. ⁴ Nekilia sane asape asum̃a apisuar imimi pano-o sinela mare, ana sanape? Apisuar m̃a taņena la nanua sumo ne, ana pe apis re sanene poli, ana pogos naņa nepimi, apisa sur taņena narui. Pona asitom asape visae ve mekinana re pona ve momun re ana mekilia memal ga ve sanene vena kilaen yum̃aena pula?

⁵ A apisayu imimi laņas naņa atalopa rui, apiun asape komin ya ne wola m̃ena la apim asum̃a ataveve imimi? Ana ane sape nene naga piowa ga? Nalologena taņena la ne apim p̃esa, amio wenla Suņe lala, amio Keņas, pogos naņa amiyalin ke yum̃aena sanene, wola na sira lala asum̃a ataveve la, ana e poglis nene, yar la nene pe apisa re sur tai e lepas nene poli.

⁶ Ana asape avisaluņar imimi ke sina ga ve meyum̃aen re kilavaru vena ulen kiamimi suri lala. Visae imimi lua Panaņas ve meyum̃ae re ga woga ga rui, ana komin ya ne apisa ke ga sanene pan imimi lua

Panaņas, ana pe apisa re pan taņena la poli?

⁷ Asitomyuli yaru na mara lala na purvanua taņena tai. Pogos naņa apanon mara, ana ane pul ke kiela sur lala? La ga apulia, pona kiela p̃arin suņe naga pisuvevea? A asitomyuli la naņa amapla kinanena e lokove. Visae akinana e lokove nene, taņatete yar tai vis van la vanonia. A sanapen m̃ena yar naņa pagan ke surmal lala? Pona naga pe kanli re nena kala tata ne tai poli yo?

⁸ Nepisa sur la nene vena kila amiu avisu kilale sa naņa visae yar tai kila yum̃aena tai, popon yar la naņa naga miyum̃ae kiela monar avisuar ruruia. A nepisa sanene, pe molue re ga e kiau sitomena poli, ana kieta navisaluaena wa pisayu m̃ena ga sanene. ⁹ Visena tai sike loyum̃a e navisaluaena kiena Mosis rui, naņa pisa sanini, sape

Pogos naņa kioṃa puluk tai sum̃a yaloro ke metava e kioṃa mralaki sane kona vena vie plan kurusnela, ve oviar re gona, ana monar otam̃an naga yaloro ea ana kinana lilue m̃aga vano. *Naw 25:4*

Pogos naņa Ntewa pisa visena nene narui naga pe sum̃a sitom̃al re sur mal la poli, ¹⁰ ana naga sitom̃al ita naņa temiyum̃ae, sape la naņa temiyum̃ae kiela, monar avisuar ruru ita. Yaru naņa miyum̃ae e porotano, mesmesun naņa naga sitom visave pogos tai yoko kan ya naņa naga mapila, a yar naņa va lokove war kinanena vitomi, mesmesun naņa naga m̃ena sitom visave yoko atam̃an ve tokaki vania.

¹¹ Ana e lepas na kiamimi yum̃aena pun amiu, memapila mras wo la mok liu rui e kiamiu malena, ana popon vena amiu akekaran naņa avisuar imimi a akian navisa ruruena laņas naņa Ntewa mligan e limamiu van imimi. ¹² Amiu asum̃a amiila ke yar taņena laņas sanene rui, ana popon akekaran manene

laa sane nakilaen wo van imimi naŕa imimi mekila ŕesan po pan amiu sumo rui.

Ee, popon akila sanene van imimi, ana tol nagane pe mepisa re nena pan amiu mesape monar akila. Memaraun mesape sa ŕisi mevisawal sanene ŕisa, yoko asitom viowa e imimi narui, sa ŕisi kilawo lawe mrapa na Lologena Wo imi pun amiu. Kila narui mepis re si poli, a visae meloge viowagan naŕa pe apisuar imimi re poli, pogaga.

¹³ Ana popon asitomyuli mēna ga sane e Yumā Wa mēna Ntewa, la naŕa amiyumāe ke loyumā ea amio li na kuŕaŕaena lala, asumā akan ke sur la nene, a asumā amal ke e sur la naŕa yar la amla ke sane kiela nalaena pa Ntewa. ¹⁴ A Suŕe pisawal mēna ga sa ke nene e lepas kiena ne kiena yeririna la naŕa asumā amlologon ke Lologena Wo. La mēna ga, mesmesun naŕa akilia amal e nalaena la naŕa yaru la ne amloge ke Lologena Wo nene asumā ala van la.

¹⁵ Pogaga, in na yar la ne tai ne sanene, ana siar nanua sumo pimi pe nepisali re nesape yar la monar ala sur tai sanene van inu poli, pona monar akila ve sanape na van inu. A nesumā nepisakol ke ga sur la ne e māki nini, pe naga re ga naŕa nesape neviun sur tai tan amiu poli. Pe sineun re nesape asiar naŕa ala sur van inu poli, ana aŕarwar amiu asape amiu ke narui apagan inu, ana sineun nesape in na nekilia nesumā nowarwar inun nesape Ntewa ga sumā pisuar inu silaga. Pogos naŕa nekilia nesape kiau malena sike ga e limana, nesumā nemloge po paŕisi, a visae ve naga re naŕa sumā visuar inu, pona yoko neloge sane popon sa nemarŕan ga rui. ¹⁶ Nesape noŕarwar inun naŕa naga pisuar inu sanene pogos naŕa nemlologon ke kiena Lologena Wo, ana e lepas na pun inu, lelaga paŕisi pe sur re tai naŕa nekilia noŕarwar inun

poli. Taŕatete nevisirlua si kiau kia va metava, nesape in ke narui nepe yar na lologonen Lologena Wo, vanon Ntewa ke narui naga mligan e lumāu, ana nepisu sane monar nekila ga narui. Visae pogos tai nourenia ve nekila re sina, yoko viowa van inu vaŕisi. ¹⁷ Visae nekila ke yumāena nene e ga e kiau sitomena tai, inu ga nesape popon nekila, vena Ntewa kekarania, pona yoko kilia la nalaena tai van inu komin yo, ana pe sa re nene poli. Pe inu re naŕa nesitom nesape nekila poli, ana Ntewa ga pisawalia, mligan e lumāu, ana monar nelogearia, nekila ga ve sanene narui. ¹⁸ Ana sanene, nesitom ŕele nesape nela nalaena tai vanonia, ana naga nene pogaga, komin naŕa Ntewa sumā kila ke sur taŕena tai sane pul inu e sur wo tai rui. Sur nena, naga pupia nalogewoena nene naŕa netolia, pogos naŕa nesumā nemlologon ke lologena wo pa yar lala, naŕa nekila korenan ga sanene pan la. Pona nekilia nevisa van la nevisave ala sur van inu vanonia, pona avisuar ruru inu e pogos naŕa nemiyumāe ke sanene, ana pe sineun re nene poli, sineun nesape akilia atol ga sa ga nene, pe suri tai suwo la re poli.

Pol naga miyumāe korena ga pa yaru lala sane nalologena wo tai kiena ne Ntewa

¹⁹ Sitomena ne nanene sike e inu, a nesumā nemiyumāe ke e ŕelaga tai naŕa yoko nevisa meraravan van amiu nagane.

Sane, inu na pe nemiyumāe kiena yar re tai poli, a pe yar re tai naŕa pe yer kawan inu poli, ana inu na nekila inu nepimi sane yar na yumāe korena van yar taŕena lala, vena kila sane nekilia netaulu la ve moki aimi alelaga.

²⁰ E lepas kiena ne le Yu lala, nesumā nekila inu nepim nepe yere Yu nena napo, vena kila sane nekilia noure laŕasia aimi.

E lepas kiena ne la naña pe ape Yu re poli, ana ataveve ke navisaluaena kiena Mosis, nesuũa nekila inu nepim sane yar tai naña nataveveen mēna ga navisaluaena nene. Pe nepisu re sane nesike vatanon navisaluaena nene poli, ana nekekaran naña nevatania ve sanene, vena tauluen la nene naña sinelan suen vatanonia.

²¹ E lepas kiena taņena la naña pe ape Yu re poli, naña pe ataveve re navisaluaena kiena Mosis poli, nesuũa nekila inu neve taaga nemio la, komin nesape netaulu la mēna ga. Pe nepisa re nesape nesuũa nekilaro navisaluaena marua kiena ne Ntewa poli, peraga, ana pogos naña nesike nemio la, nesuũa netaveve ke navisaluaena vii kiena Kristo vena kilia kila la alual malena.

²² E lepas kiena ne la naña nepisu sane pe asuũa ruru re mārera poli, pe nepis mārera re pan la poli, ana nekila ke sa naña in mēna nemio la, nesuũa nemiila la, vena pona netaulu la yo.

Sanene, inu na nesuũa netaveve ke mrapa make ga nakilaen suri make ga naña nekilia nekila van yaru make ga, vena kilaen sanene vano-o yoko nekilia netamalia laņasa aimi alelaga e Yesu.

²³ Nekila sanene, pe nekila re ga pan inu poli, pona vanon suri taņena tai, ana nekila vanon ga naña sineun nesape Lologena Wo monar war mrasa e malena kiena yaru lala, a pogos naña nepisu navisa ruruena naña Lologena Wo kila pan la, nemloge po na po.

²⁴ Asitomyuli pogos naña yaru na kiririena lala akiriri ke veraga. E pogos nene, la make ga monar akilali naña akiriri koskos veraga avano, ana la ve via aim pēs vamon la, a kilia taulu taņena lala? Yoko ve taaga kilia kōven make laņasa, kiriri vano yuve la, la kiena nalaena vanonia. Ve sanene narui, kam make ga monar amāreran yuũaena

kiena Suņe, monar amāreran akiriri avano vena ala kiamiu nalaena.

²⁵ Yar na kirakiraena la asuũa aņion ruru la silaga, a asuũa apalia ke suri make ga la naña kilia kila tasnela ve mārera ruru re. Asuũa akila ke sanene komin kiela sitomena lala māreran sape monar atauluia, atol nalaena. Ana pogos natelanan meme e yaru na kirakiraena la nene, yam plas ga meme la nene piyowa sina, ana meme naña popon toņion naña atelan e ita, naga yoko sike sike neņa.

²⁶ Sanene, in na nekila ke sanene narui e yuũaena kiena Suņe naña nekila ke ne. Pe nekiriri koren kar re ga poli, a pe nekirakirai re ga sanene poli, ²⁷ ana nesuũa nakawean inu, nesuũa nepisuar ruru tasneu silaga, komin naña pe pon re nesuũa nelologo ruru van yaru lala, nesape la sanene, sanene, ana siraunia, in ke narui nekila pal mrapa, pona pe netorokin re naña nekila make ruru kiririena naña nekiriri ke ea.

10

La naña asitom asape la amesmesu rui, akilia akila pal mrapa, sa naña apua kana le Yu la akila sumo rui

¹ Erau lala, popon tesitomyuli ya naña kata apua la akila. Naga nene e pogos naña yermarua Mosis sumon la amolue gar Isip, amio naga ataveve lul nene naña suũa sumon la apa akusro pupia sive nene naña mliņere pan la. ² Amāl pogos mārera laa nene, ana Mosis pēre la apa aņarpoyo ea, ana apim sane ape kiena yeririna kemua lelaga. ³ Kas moki asuũa amialoro ke e yokorena, la make ga akan kinanena nene naña Ntewa kian pan la, ⁴ a pogos naña moto kar la, Ntewa kila wii kate e pulus nen kilavaru nene vena amunia. E poglis nene, sane Kristo ga sike amio la, suũa pisuar ruru la e sur make ga.

⁵ Ntewa kila mña po pan la sanene pano-o, ana yepela mavin suũalen

m̃arera se ea. Apilon m̃asila pania, ana naga pe tam̃an la re apa loyũña e yo naŋa naga pisaar pan la poli, kila naŋa asum̃a amarmare tetai kar ga e yomema.

⁶ Ana ita nagane, pe pon re teve ũarm̃arera ve sa repita la nene poli, ana visae tesitom ruru e ya naŋa pimi paemen la, kilia vian ita ea.

⁷ Visae ve sanene, monar ve teligan re sur taŋena sumon Ntewa e kieta malena, sane nono tai naŋa telotunia, sa naŋa repita la nene akila. Visena tai naŋa pisayu kiela ũelaga e poglis nene, pisape

“La pe asitom re si sur taŋena poli, sinelan ga kilaen ũaŋagena, amun wii marala tetelivi, a aŋure m̃ena sira lala e wolena lala, naga ga nene.” **Nau 32:6**

⁸ La asitom asape malena wo ne nanene narui, ana ve sineta ũesan re legiena nene naŋa Ntewa kila lom̃ara viowa la apim akar yerm̃ene lala amio sira lala naŋa akila lau, ana e legiena taaga ga nene la manu lualima yam lua pa telu [23,000] amare veraga e legiena taaga, sane kiela nakoena m̃arera tai. Visae ve sanene monar tevisuar ruruia, pe pon re ita laŋasa ava kar ga sanene poli. ⁹ Yar naŋa pilave, kila mlamulena viowa sanene, a naga sitom sape pogaga ne, ana sum̃a miyur kare Suŋe paŋisi. Yoko Suŋe kilia kila sur tai vania, yoko yar nene ilania, lom̃ara iminia sane yar na sumo la nene.

¹⁰ A pe pon re tevisumun Ntewa poli, sane la naŋa asum̃a akila nanua sumo e pogos kiena kata apua lala. E poglis nene, Ntewa pitetalia navisi tai na visaaren marena pimi pula, m̃emoŋar la.

¹¹ Tepisu naŋa la asum̃a akila ke mlamulena viowa sanene, ana tepisu naŋa nakoena pimi m̃alivin la ke sanene, ana pe suri tai naweŋege itaena. La asirilua kana suniena nena nakonua konua rui,

ana tekilia tesitomyu si suri nene nagane, e legiena maro la ne tesike e ne. ¹² Sanene, visae yar tai visu-veve si kiena malena naga taaga, a sitom sape naga sum̃a sum̃alu ruru ke m̃arera rui, popon naga visuar ruruia, komin viowagan naŋa visae naga kila si viowa pogos tai, ana loru.

¹³ Apisu nakilaliena la imi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Pe kam re ga apane ke nataŋaliena la nene poli, ana asum̃a am̃alivi ke e malena kiena ne yaru make ga. Ana akilia awasine Ntewa, komin naŋa yoko naga taŋatete kila ko ovane nataŋaliena naŋa ko pe otorokin re otaulu poli, ana pogos naŋa nataŋaliena imi kilali ko, yoko naga vian kon kiom̃a mrapa nam̃areraena naŋa nasuwoen nataŋaliena, vano-o oure matan nam̃areraena na taŋaliena nene.

¹⁴ Kiau erau wo lala, monar ve ava re nena lavisin ũelaga naŋa yar la asum̃a amlotun ke nono na visokanena lala. ¹⁵ Nekilia nesape kam na yar sur la naŋa akilia suria, ana pogos naŋa nepisaar mesmesun nena pan amiu sanene, nemlelaga nesape kam na amninu kilale ya naŋa nesum̃a nepisa ke ne. ¹⁶ Nepisa visena la nene komin naŋa pogos na ova oyakol amio yar la naŋa asum̃a amlotun ke nono tai, sa ga naŋa ko m̃ena omlotun ke nono nene narui. Naga nene maran taaga amio ita la naŋa temlelaga ke e Kristo. E pogos na ũaŋagena wa, temlenin namunena wa, temlavia, a na nene sa naŋa ita tepisawal tesape tesikol ita e ũegas kiena yar la naŋa kana kuruta mlau komin la. Ana siraunia, takawero kilaparavi wa, temlavia, a na nene sa naŋa ita temio la naŋa akila kare tasnena naŋa tamalele metava e lak torovia.

¹⁷ Nanene lelaga pan ita punu ga naŋa tesum̃a tepim lele taaga e ũaŋagena wa nene, komin naŋa

tepmim sane p̄egas taaga, a takan pae ga kilaparavi taaga nene.

¹⁸ A sa ke m̄ena ga nene pa le Israel lala, pogos nāpa ān̄emon̄ar suri na kūpāaena lala. Lāpasa pe akila re kūpāaena poli, ana akekaran kanen tata na kūpāaena nene nāpa yaru tāpena ga la akila, ana kila sa nāpa ape p̄egas taaga nāpa akila lotena na sanene pan Ntewa.

¹⁹ Pogaga, visena la nene kana kinas na ya? Nesūma nepisayu ke nono lala amio nakūpāaena la nene, ana e kiau sitomena kana kinas pe nepisa re nesape sur la nene na lelaga poli, pona apowo liu. ²⁰ Pe sa re nena nene poli, ana popon nekila meraravan van amiu, nesape la nāpa akila ke lotena kar la ne sanene, pe amlelaga re e Kristo poli, a kūpāaena la nāpa asūma akila ke ne, pe asūma akila re pa Ntewa lelaga poli, ana asūma akila ke ga pa yermare lala. Sanene, pe pon re ava lavisin la nāpa asūma akila ke poli, komin pe sineun re nesape asikol amiu amio yermare la poli. ²¹ Ko nāpa ototano ke e lele na kinanena kiena Sūpe, osūma omun ke e m̄ana piala wa, a osūma okan ke kana kinanena wa, tāpatete okilia ova ototano e lelen kinanena kiena yermare lala vena omun kiela namunena a okan kiela kinanena. ²² Yar na kila sanene naga sūma miyur ke Sūpe, kilia kila Sūpe vielue vāpisi, sinena karia. A pona yar nene sitom ke sape visae Sūpe sinena kar sanene, pe pe sur re tai poli, komin naga m̄arera manene taulu Sūpe? Pe nesitom re nena sanene poli.

Li nalelagaena lala monar ve akila re sur nāpa kilia kila li nalelagaena tāpena lala aloge viowa

²³ Visena tai sūma ga, nāpa yar la mokliu apisa apisape, yaru kilia kila ga ya nāpa naga sinenan sape kila. Pona visena nene pe lelaga yo, ana

sur lāpasa sike na nāpa nekilia nekila, ana yepmavin ga kilaena, komin e kiau navisuena, la pe asūma amiila inu re e kiau malena poli, a pe asūma amiila re malena kiena yar la nāpa asike lavisin inu poli. ²⁴ Nepisa sanene komin nāpa pe pon re yar tai sūma sitom̄al ga naga taaga poli, ana monar sitom̄al m̄ena yeririna la nāpa naga sike lavisin la.

²⁵ Pogaga, nagane yoko nevisa sur lāpasa e lepas na tata na sur mali lala nāpa akila kūpāaena ea pan kiela nono na visokanena lala. Visae awar tata la nene imi, aligan su amio tata tāpena lala, vena awilwilin la, tekilia toulia takan woga ga. Nanene komin nāpa tāpatete tekilia tevisu kilale sane tata na ya la ne sanene, tesape tata ya nāpa akila kūpāaena ea, pona tata ya nāpa pe akila re kūpāaena e poli, ana ve tesitom manene re, ve teviun re, toul ga narui. ²⁶ Telavia, takania, komin nāpa sane visena tai pisa sanini sape yomarava nini,

amio sur make ga nāpa sike ea, naga pe kiena ai? Naga pe kiena kieta Sūpe. Yauena 24:1

²⁷ A visae yaru tai nāpa pe mlelaga re poli, vio ko vena ova okinana e m̄ana yūma, pona omaraun vaena yo, osūma ositom ke osape pona awar kinanena lāpasa van ko nāpa akila pae lotena na kiela nono la e yo rui. Ana peraga, visae osūma ositom ke nāpa ovano, ova ga, a ve oviun re naviunena sanene, ola ga ya nāpa visae ala van ko. ²⁸ Ana sur ga tai, visae ova osike pae e nāpa rui, a nalelagaena tāpena tai teke ea, ana pona naga visa van ko sanini, visave Wolai, tata nene, italua monar telonia, komin nekilia rui nesape akila pae e rui pa kiela nono lala. Visae naga visa ve sanene van ko, ana sanene yoko ko m̄ena ga ve okan re. ²⁹ Lelaga, e lepas na kion̄a sitomena, okekaran ga kanena, ana e lepas na womla tāpena nene nāpa pisa sur nene pan ko, viowa vania, ana

pe pon re si otol poli, komin visae peraga, yoko okila sur tai naþa kiena sitomena pe mesmesun re nenaga þisa.

Ana visae ko ga taaga, a pe yar tai pisawal re sur la sanene pan ko poli, okilia okila ya naþa ko sinoñan osape okilia okila.

Nane kiau sitomena sanene e lepas nene. Nesitom nesape pe mesmesun re naþa yaru taþena ga kilia m̄areran inu visave monar nekila nene, pona ve nekila re nene. ³⁰ Visae kinanena ya, nevisu sane visae nelenwo sumo, yoko nekilia nakania woga ga. Pe pon re yaru taþena sinena karinun poli, naþa nakan ke tata naþa nepisa potena pa Ntewa vanon rui.

³¹ Pogaga, naga kana kinasa sanini, sane visae tekan suri tai, pona tomun sur tai, pona ya si naþa tekilia tekila, ana monar tekila make ga e þelaga tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa. ³² Pe pon re akila sur naþa kila kare sitomena kiena le Yu la poli, pona le Kris lala, pona kieta li nalelagaena taþena laþasa, ³³ ana popon amiu akilali sa naþa in na nesuñã nekila ke pan la. E sur make ga naþa nesuñã nekila, pe nekilali re ya naþa yoko wo van inu poli, ana noþikeyon naþa wo van la, vena kila sane pona laþasa akilia atol natamaliaena.

11

¹ Lelaga erau lala, sa naþa nesuñã nekilali ke naþa neyaloro nelilu lana Kristo, popon akilali ayaloro alilu lelen lau.

Þelaga wo kiena yeririna la pogos naþa ava e suñãre

² Erau lala, nemloge sane asuñã asitomañ ke yuñãena la naþa nekila pan amiu na wa, a asuñã atarar ruru ke þelaga lala na yuñãena nene naþa nepian amiyunia. ³ Ana e sur la nene, tai sike ga wa naþa sineun nesape monar akilia ruruia, naþa pisayu yerm̄ene amio sira,

naþa lalua kiela yuñãena pe maran taaga re poli. Sa naþa Ata Ntewa naga pe þarun Kristo, a Kristo naga pe þarun yaru, ana yerm̄ene naga pe þarun wona.

⁴ Ana taveve kieta þelaga, visae yar tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, naga monar ve yan re karo na þarina e þarina. Visae naga yania, tevisu naga sane wowe tai naþa mninue þelaga na vatanoena. ⁵ Ana sira lala na pe taþena. Visae sira tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, tepisu sane popon naga yenwo þarina e karo na þarina pona kulmrae tai. Visae ve yenwo re þarina sanene, naga m̄ena ga kila piowa, tepisu naga maran taaga visae akervan þarina ve þarmu ga rui suñãl se maran yaru lala. ⁶ Visae sira tai ve þarm̄arera, yepen mavin kaloen þarina sanene, popon avisa vania avisave popon naga kervan vilþarina, ana yoko kilia suñãl ga na wa su loyuñã e suñãre ana lotu. Ana yoko naga mawa vaþisi nakilaen sur nene, komin pe pon re sira la aweroro vilþarila ve plalas manene poli, pona akervan þarila ve þarmu. A visae ve sur na kilaen sira mawa sanene, popon sira la akekaran tararen kieta þelaga na vatanoena, monar ayenwo þarila la sanene pogos naþa aim alotu e suñãre.

⁷ Ana komin ya ne yerm̄ene lala la monar ve ayenwo re þarila lala? Nanene komin Ntewa sike metava, a naga pe þar pa rui, ana naga kila yerm̄ene sane naga, pisirlua yerm̄ene kila naga pe þarun sira. Nane sa ke nene narui, yerm̄ene taþatete kalo þarina, ana sira monar kalo þarina. ⁸ Tekilia sane yerm̄ene naga monar ve þarin sira sanene, komin Ntewa sii þesan yerm̄ene, siraunia sii sira molue kome lepas nen yerm̄ene, ana pe sii re yerm̄ene molue kome sira poli, ⁹ a naga

sii sira vena iilaen yermene, pe sii re yermene poli vena iilaen sira. ¹⁰ Sanene, sira monar kalo þarina, vena kilaen sa naþa naga patanon ke wona. Ana pogos naþa naga kila sanene, navisi lala nae ma e peni apisuia, a kila naþa apisu kilale sa naþa sira kekaran vatanonen wona na yermene, a la mēna monar akekaran vatanonen kiela yerkaŵa keviu naþa Ntewa. ¹¹ Lelaga naþa sira monar vatanon yermene sanene, ana nanene kana kinasa sane pe sa re naþa sane lalua pe atoroki re poli. Ita naþa tesike loyuma e þegas nen kieta Suþe, tekilia rui tesape sira na taþatete suma naga taaga, a yermene taþatete suma naga taaga, ana lalua monar asuma ayumaē lele taaga vena aiila la maran ve taaga. ¹² Nanua sumo la e nasiiena, sira nasumo molue e tasnena yermene, ana siraun na nene, yeririna punu ga amolue akome tas nen sira tol nagane, ana tekilia tesape purþes kemua lelaga, naþa sur punu ga molue komea, naga Ntewa ga.

¹³ Pona laþasa pe akekaran re kiau visena poli yo, naþa nesape popon sira lotu monar kalo þarina, ana asitomyu rurulia. E kiamiu navisuena, apisu sane sira naþa ve kalo re þarina, mesmesun ga naþa sumalu lotu va Ntewa? Peraga, e kieta þelaga na pe mesmes re poli. ¹⁴ E kieta malena na yomarava nini, merarava ruru pan ita rui sane pogos naþa yermene ligan vilþarina kapuru vim ve piayavi manenea, piowa pan paþisi. ¹⁵ Ana pogos naþa sira tamān vilþarina ve piayavi rurua, po pan paþisi, a viluna na piayavi ne, Ntewa mla pania sane sur tai naþa miyowauia ruru yepena.

¹⁶ Ana sa naþa nepisa, li nalelagaena laþas asuma apisliu, pe akekaran re sitomena nene poli, sane sira naþa sinenan sape lotu monar kalo þarina. Pogaga, kiau visena sanini, nesape imimi li

nalologena lala, memlologon ga sanene, pe mekekaran re þelaga taþena poli, a sumare kiena ne Ntewa taþena la ne asike ne, la mēna ga asape ve sa nene.

Mrapa mesmesu nakilaen þaþagena wa

¹⁷ Sur si tai sike ga wa naþa sineun nela sitomena laþasa ea van amiu. A piowa ga, komin naþa naga pe pe sur re tai naþa nekilia nevisir plan amiun poli, ana naga pe sur tai naþa monar nevis van amiunia. Naga e lepas na pogos na sumare, naþa popon vena sur tai naiilaen kiamiu malena, ana akila sa naþa pimi pe purþes nen sur viowa si tai. ¹⁸ Nepisa sanene komin naþa nemloge rui sane pogos naþa amiu li nalelagaena lala apim lele taaga, pe ape taaga re poli, ana naliþereena suma pa ke metava likan amiu. Visae visena la nene navisokanena ana po, ana peraga, nepisu sane monar ve lelaga ga. ¹⁹ Ana pe nekilia re poli vanon ya ne sinemiun asape akila sanene? Pona yar tai sinenan sape yuve tai, tai sape yuve tai sanene yo? Pona sinoṁan osape otauluia vena yoko yar la avisave ko ke narui ope lelaga, pona ko ke narui naþa Ntewa sike amio ko?

²⁰ Ana e lepas na þaþagena wa, nemloge sane naga mēna nene asuma akila ke piowa ga. Pogos naþa apim lele taaga vena kilaen þaþagena wa nene, pe akila re si sane nasitomwalena kieta Suþe poli, ana akila ke ga sa naþa kiamiu kinanena taþena lala. ²¹ Visae tai imi loge viso karia, yoko naga sumalu kian limana la kilaparavi ve keviu, pona taþena mun kuruta na munena ve keviu, ana ve torokin re si laþasia! ²² Pona pe kiamiu lelana viranen re kapi e poli yo, þisi na aim vena akinana loyuma e sumare? Pona asuma akila sanene komin naþa asuma asitom korenan ke ga sumare kiena ne Ntewa, pona asuma asitom korenan ke ga erau

na lelagaena tañena lala? Nemninue kare narui amã nevisa ya ne van amiu e sur nene, yoko nevisa ga nevisave pe nekekaran re nena poli.

²³ Mrapa mesmesu na kilaen kinanena wa, Suñe ga pisa pan inu, ana siraunia in ke narui naña nemla lein pan amiu. Pa sanini, sa naña Suñe Yesu, kiena yemalo maro nene, naña Sutas pielua naga ea, naga mla kilaparavi nene, ²⁴ ana mlen pisa potenania, kawerorovia, ana pisape “Tasneu ke nini narui, naña netañania vanon amiu. Ana monar asumã ala luen ga kilaparavi sanini silaga, sa naña sur na sitomalinena tai.”

²⁵ Ana siraunia, pogos naña akan pae, mla piala na kuruta, kila ke mña sanene, pisa pan la, pisape “Piala nini, naga kau kuruta, naña vena kilaen naviranarena viu naña Ntewa kila amio yaru sumãlu. A pogos punu ga naña ala piala nene, awis, monar asitomãl inu.”

²⁶ Erau lala, nane visena kiena Suñe e lepas nene, ana kila sane pogos naña tela kilaparavi a tela piala sanene, tesumã tepisawal ke nasitomãlena na kiena marena, a monar tekila mña sanene vano tol pogos naña naga imi m̃alivin ita sina.

²⁷ A nalaen kilaparavi kana Suñe nene amio mña piala, naga pe sur tai naña pe wa pañisi. Visae yar tai la e ãelaga tai naña ve mesmesu re, yaru nene kila piowa ga, ãarnena kare tasnena Suñe amio kana kuruta, sa ga naña naga ga m̃emom̃aria. ²⁸ Ana pogos nakilaen ãañagena wa sanene, monar ita make ga veve taaga tevisu ruru kieta malena lala, ãisi na, tela kilaparavi amio kuruta nene. ²⁹ A pogos naña telavia, monar tevisu kilale sane sur nene kana pupia kinasa sumã ga, naña pisayu kieta Suñe naña naga tamãan kiena malena vanon ita. Ana visae yar tai lavia, ve sitom re urmi sane ita make ga tepe tas taaga e Kristo, naga la korenan

ga, ana yoko naga visu sa naña viowa manene laa vania. ³⁰ Sur nene sumã kila amiu ke rui, naña amiu mokliu yepemiu la miaiai a amai, pano-o tol naña kam lañasa amare. ³¹ Ana visae tevisu ruru kieta malena silaga, yoko Ntewa ve la re nakoena sanene van ita. ³² Ana ita naña Ntewa kila sanene pan ita, ve tela re sa naña nakoena tai, tela sa naña navianena tai naña Ntewa kila pan ita sape tekirava, vena la pulmas tai van ita e legiena maro, naña yoko ve akoven ita re teva temio yar na yomarava tañena la naña yoko ava e lele naloge viowaena.

³³ Erau wo lala, kiau visena ne na nene e lepas na kilaen ãañagena wa. Pogos naña aimi lele taaga sanene, ana akila ga e ãelaga napo. Ve yar tai kilali re naña la ãesania vena kan ve keviu, ana ava ruru amiu ga, pogos naña amiu make ga asike lele taaga narui, ana akilia akila ga na wa. ³⁴ Yaru naña viso karia sitom manene laa kinanena, popon naga sumã ga umã, kinana ruru kana. A monar ataveve ruru kiau visena e lepas nene, visae peraga, pogos naña aimi lele taaga, ana yoko tañatete suri tai wo van amiu.

Sur tañena si lañasa sike e inu vena visawalen van amiu, ana yoko nevisayu la van amiu e pogos naña neim nom̃alivin amiu.

12

Mareraena la naña Ninuna Wa kian ke sa naña nalaena tai

¹ Wolai a vineu lala, pogaga, sineun visayuen m̃areraena la naña Ninuna Wa kilia kian van ita li nalelagaena lala sane nalaena tai. E lepas nene, ve ave wowed re, ana sineun nesape monar akilia ruru toweli m̃aga. ² Ana popon asitom si wasuñe va e pogos naña kam na pe amlelaga re poli wa. E poglis nene, nam̃areraena na ninuna tañena lala asumã amiyum̃ae

ke e amiu, aþure kare kiamiu sito-
mena la pa pe wowen ruru nenaga
nalotunen nono kar la naþa pe apis
re poli. ³ Nane ninuna sur ne la
naþa akilia akila yaru vis viowa va
Yesu, viuelin kiena kia, ana Ninuna
Wa kiena ne Ntewa naga taþatete la
visena la ne sanene. A ninuna la
nene, taþatete akilia akila yaru visa
visena wo lala, naþa sape Yesu naga
pe Suþe kemua lelaga, ana yar naþa
visa sanene, tekilia tesape Ninuna
Wa miyuþa ke e kiena malena, mla
visena na sanene pania.

⁴ Sanene, pogos naþa tepisu
mareraena wo la naþa li nalela-
gaena la akilia amiyuþa amio,
tekilia tevisave nane sane nalaena
la naþa Ninuna Wa mla ke pan
la. Mareraena mokliu nakilaen
yuþaena la sike ne, ana Ninuna ne
Ntewa naga taaga pe purþesan make
ga. ⁵ Sa ga naþa þelaga na yuþaena
la mokliu sike ga wa, ana kieta Suþe
naga taaga pe þarun la make ga, ⁶ a
sitomena wo na kilaen yuþaena la
sike ne, ana Ntewa ga naga taaga
kila la apa ke metava pan ita make
ga. ⁷ Sanene, e lepas namareraena
lala naþa Ninuna Wa kiania, li
nalelagaena lala aþar peve taaga
sane tai mla tai, tai mla tai, taveve
ga ya naþa Ntewa pisu sape yoko iila
manene þegas nen li nalelagaena
lala.

⁸ Pan tai, Ninuna kian visena la
naþa amanmarua paþisi.

Pan tai, kian navisukiliaena nowo
lala.

⁹ Pan tai, kian pupia naviawaena,
pan tai, kian naþa kilia kila ruru
maiena.

¹⁰ Pan tai, kian naþa kilia yuþaen
kile lala.

Pan tai, kian navisawalena suri la
naþa pimi ke ga wa.

Pan tai, kian naþa kilia mþene plan
yermare lala.

Pan tai, kian naþa kilia vis e
visena taþena lala.

Pan tai, kian naþa kilia vilon
visena kiena la naþa apis ke e

visena taþena lala.

¹¹ Nane nalaena la naþa Ninuna Wa
naga taaga kilia ligan se malena
kiena yaru, kian plan ke pan ita
peve taaga taveve ga ya naþa naga
sinenania.

¹² Li nalelagaena lala aþar
nalaena taþena la ne sanene, sa
naþa tasneta lala kiela kinakinas
taþena lala mokliu. Kinakinas
taþena la nene, amiyakolkol la
asuþa amiyuþa ruru ke veraga e
tas taaga, a sa mþena ga nene loyuþa
e þegas kiena ne li na lelagaena
lala, naþa la na sane kinakinas
nen tasnena Kristo. ¹³ Pona ita
tepe yere Yu pona tepe yere Krik,
pona tepe yerkaawa pona tesuþa
temiyuþa korena kiena yerkaawa
tai, ana Ninuna ne Ntewa naga þere
ita make ga, kila akee ita vena teimi
teve kinakinas nen tasnena ne Yesu
komþasa, ana Ninuna ne nane naga
taaga sike e kieta malena peve taaga.

¹⁴ Popon tesitom manene laa to-
tou naþa tesuþa tepisa ke ne, sane
ita li na lelagaena lala ita na sane
tasnena Kristo. Ana e lepas na
tasneta lala, tekilia tesape kana ki-
nakinas la mokliu. ¹⁵ Ana sanene,
pe mesmesun re naþa kinakinas
komþasa sane lana, mloge piowa,
suþalu pisape “Ke, in na nepe lana
ga, in na pe nemiyuþa ruru re sane
limana miyuþa poli, pona in na
pe pon re ga neve kinakinas nen
tas komþas poli.” Ana peraga, lata
pisa þele sanene, komin naga pe
pupia kinakinas na tasneta komþas
rui. ¹⁶ Ana pe mesmesun re naþa
kiligata loge viowa poli, suþalu pis-
ape “Ke, in na nepe kiligana ga,
pe nepisu kilale re sur sa naþa
kilamarana kila ke poli, pona in na
pe netorokin re nesikol nemio tas-
nena poli yo.” Ana peraga, kiligata
taþatete visa sanene, komin naþa
naga kiena yuþaena napo e tasneta
sike pa rui. ¹⁷ Naga nene komin
naþa visae tasneta ve kilamarana
ga, yoko taþatete teloge kilia suria, a

visae tasneta ve kiligana ga, taḗtatete telopon suria. ¹⁸ Ana e tasneta, Ntewa kila taveve kiena sitomena, mligan ruru kinakinas make ga su mesmesu ruruia sike nena e lelela lala, vena la veve taaga akila nena kiela yuḗaena lala. ¹⁹ Visae kinakinas nen tasneta make ga maran ve taaga, yoko taḗtatete tevisu sane tas tai, ²⁰ ana kinakinas taḗena la monar asikol la lele taaga vena kila sane tas nen yaru. ²¹ Kilamarata taḗtatete visa kare limata, visave “Ke, pe sineun ko re poli,” a ḗarita taḗtatete ḗene lata, visave “Ke, pe nesitom ko re si poli.” ²² Pe sa re nena nene poli, ne! Kinakinas nen tasneta la ḗasia amalumlum paḗisi, ana tekilia sane asuḗa akila ke pupia yuḗaena. ²³ Kinakinas nen tasneta taḗena laḗasa, pe tesitom re tesape aḗa la apo sanape wa, ana tesuḗa tepisuar ruru la. Kinakinas nen tasneta taḗena lala, pe sinetan re yar taḗena visu poli, ana tesitom urmin naḗa teyenwoia. ²⁴ A kinakinas nen tasneta taḗena laḗasa, la atorokin ga naḗa yar la akilia avisuia, ana ve teyenwo re. Sanene tepisu ke naḗa Ntewa mligan ruru make kinakinasnena mesmes ga, a mligan sitomena tai sike e ita sape pe sur korena naḗa kinakinas laḗasa amalumlum, po pe akila re yuḗaena keviu poli, ana tesitom urmi e la a tepisuar ruru la. ²⁵ A naga nene kila naḗa kinakinas make ga pe apeveyun la re poli, asu ruru ga, asuḗa amiila la ke sina ga silaga. ²⁶ Visae kinakinas nen tasneta tai loge viowagan sur tai, kinakinas taḗena make ga monar aloge viowa amio, a visae avisirlua kinakinas taḗena tai akila wo vania, kinakinas make ga akilia aloge wo amio. ²⁷ Ana visena la nene la kala kinasa sanini, sane ita li nalelagaena lala, ita na sane tasnena Kristo, a ita peve taaga tepe kana kinakinas lala. ²⁸ A Ntewa mligan ita kinakinas na tasnena Kristo, ve

nakilaen yuḗaena lala na suḗare. Na sumo, Ntewa pisirplan laḗasia ape nalologena, a nalua, laḗasia ape navisawalena, a natelu, laḗasia ape navianena, a suraunia, la ḗena ga ḗasia naḗa ave nakilaen kile lala, pona akila ruru maiena lala, pona avisuar yuḗaena na suḗare, pona avis e visena taḗena la, sanene. ²⁹ Ana ḗegas nen li na lelagaena lala, tepisu naḗa la make ga ape nalologena? Pona la punu ga ape navisawalena? Pona la make ga navianena? Pona la make ga ape nakilaen kile? Peraga, sa re nene poli. ³⁰ Pona la make ga nakilaru-ruen maiena? Pona la make ga akilia avis e visen taḗena lala, pona avilon visena taḗena lala? ³¹ Pe sa re nena nene poli, ana popon vena la make ga akekaran naḗa atol pupia naḗareraena ya naḗa Ninuna kilia kian van la.

A e ḗareraena la nene, tai suḗa ga naḗa monar imi ḗesa e kieta malena ita punu ga, naḗa po taulu make taḗena lala, naḗa sineun visayuen van amiu, nane ḗelaga na sinesiena.

13

Sinesiena

¹ Sinesiena, naga sur tai naḗa monar ve sur nasumo e kieta malena. Pona nekilia nevisi kome visena kiena yar taḗena la woga yo, pona nekilia nevisin visena kiena navisi la woga yo, nanene pogaga, ana visae ve sineu sii re yar lala, nekila ke sane kiau viḗena make ga sane ḗe tai naḗa aḗea miyelu wowe korena ga. ² Pona pupia ḗareraena sike e in yo vena visawalen visena kiena ne Ntewa, pona nekilia ruru sur moki naḗa yar taḗena la pe akilia re poli yo, pona kiau naviawaena keviu maneḗea torokin nelotu ana sur la imi ḗalḗalivi yo, sur la nene po manene paḗisi, ana visae ve sineu si re yaru lala, nepe sur korena ga.

³ Pona nekian kiau sur make ga pa yar la naþa limala korena yo, pona nesuñalu m̃arera m̃a pano-o asikap tasneu komin naþa nepe yaru kiena Kristo, naga m̃ena nene po na po, ana visae ve sineu sii re yaru, nekila korenan ga.

⁴ Ana pupia sur nene, þelaga na sinesiena, naga sanape? Kiena sitomena piavi, a naga sinewo. Naga pielue re poli, naga pilave re poli, a naga pisirlua re si naga poli.

⁵ Kiena þelaga po, naga puluvis re poli, naga sinena mimi koskos re poli, a naga tarar re sitomena viowa piavi poli. ⁶ Naga pe sinenan re sur viowa poli, ana naga kekaran ga sur wo. ⁷ Sinesiena naga suñalar lue ga, sinesiena naga lelaga lue ga, sinesiena naga wasine lue ga, a sinesiena naga taulu lue ga. ⁸ Sinesiena naga pe sinena mare re pogos tai poli.

Lelaga paþisi, nam̃areraena taþena lala, sane navisawalena lala, pona navisaen visena taþena lala, pona nakiliaena lala, yoko taþatete sike lue, ana nasinesiena ga naga su lue, naga taþatete þisi pogos tai. ⁹ E kieta pogosia, asum̃a apisawal ke visena kiena ne Ntewa, a asum̃a apian ke nakiliaena la ne sanene, ana ya naþa asum̃a akila ke nagane, naga komþas nena ga, pe wetelu re nenaga þisa. ¹⁰ Sur la nene ape nanagane ga, a e pogos naþa Ntewa yoko kila sur make ga imi wo ruruia, sur taþena la nene yoko aþisi, ana sinesiena yoko su lue.

¹¹ Naga maran taaga ga amio kieta malena. Pogos naþa tepe sisi ke ga wa, kieta visena amio kieta sitomena mla ke ga þelaga kiena sisi. Ana pogos naþa tepe yerka, pe tesa re si ninis poli, kieta þelaga marua ruru nenaga. Ana kieta malena amio Ninuna Wa monar ve sa m̃ena ga nene. ¹² A maran taaga m̃ena ga e kupito naþa tepisu ke marata ea. Pogos tai, visae kupito nene namname pona pe urm̃arua, ana taþatete si tekilia tevisu ruru marata

ea. Ana e pogos naþa Ntewa kila ruru make sur la imi wo, yoko tevisu kilale make suria, a yoko tevisu nena marana Ntewa e kilamarata. A e m̃ena e lepas na kieta kiliaena, nagane tekilia vitokak ga, ana e pogos naþa pimi ke ne, yoko Ntewa kila naþa tekilia ruru naga, amio sur taþena make ga, maran ve taaga sa ke ga naþa naga kilia ruru ita nanua sumo rui pimi tol nagane.

¹³ Sanene, sur taþena lala yoko þisi, ana sur la ve telu ga yoko kilia sulue, nane naviawaena, nawasineena, a sinesiena. A e sur la telu nene, naga naþa keviu manenea, nane nepisa maron ne, naga sinesiena.

14

Pol pisayu sina m̃areraena lala kiena Ninuna Wa, sa naþa avis kome visena taþena lala

¹ Ana komin sinesiena naga pe sur tai naþa keviu manene sanene, monar aligan naga su þesia e kiamiu malena. A amio naga nene, monar aligan kiamiu sitomena se nam̃areraena la naþa Ninuna Wa suña kiania, akekaran naþa atolia. A e m̃areraena la nene, tai naþa po manenea, na naþa yar visawal visena kiena ne Ntewa.

² Visae yar tai suñalu visawal visena kome visena taþena naþa Ninuna Wa mla pania, pona wo van yo, ana sa naþa pis ke ga pa Ntewa, naga pe suña pisa re visena naþa yar taþena la akilia aloge kilale poli. Pona naga suña pisawal ke pupia visena la naþa Ninuna Wa mla ke pan yo, ana visena la nene pe merarava re pan ita poli, tapolou ga, taþatete tetolia. ³ Ana visae yar tai visawal visena lala kiena ne Ntewa van ita, vis van ita kome kieta visena, kiena visena wo la nene akilia akila ita tom̃arera, akilia avisir plan kieta sitomena, akilia akila luþeluþe losineta. ⁴ Sanene, yar naþa pis ke kome visena taþena naþa Ninuna Wa mla pania, suñ

pagan ke sina ga naga taaga, ana yar naŕa pisawal ke visena kiena ne Ntewa naŕa yar la amloge kilalea, naga suŕa pagan ke suŕare make ga.

⁵ Pogaga, nekekarana naŕa visae avis kome visena taŕena la ne sanene, ana nepisu sane popon manene visae asuŕa avisawal ke visena kiena ne Ntewa van yar taŕena lala. Naga naŕa suŕa pisawal ke visena kiena ne Ntewa, kiena yuŕaena po manenea taulu yuŕaena kiena yar naŕa suŕa pis ke kome visena taŕena. Naga nene komin yar naŕa suŕa pis ke kome visena taŕena, kiena yuŕaena taŕatete kilia war mrasa e malena kiena yar taŕena. Kiena yuŕaena taŕatete vagan suŕare visae yar re tai naŕa suŕa vilon kiena visena vena yar taŕena lala akilia alogekilalea.

⁶ Erau lala, asitomiyulia visae inu, pogos naŕa nepim ke pun amiu nesuŕa nemlologo kome visena taŕena naŕa Ninuna Wa mla pan inu. Ana yoko taŕatete nena kiau visena la ne sanene kilia iila amiu. Ana pogos naŕa nepis kome visena naŕa akilia amloge kilalea, kila sane ya naŕa nemla pan amiu, sane sur viu tai naŕa Ntewa kipian inunia, pona kiliaena tai, pona navisawalena tai na visena kiena ne Ntewa, pona vianena tai, ana kilia iila ruru kiamiu malena.

⁷ Naga sane plaŕe amio kana laki naweena naŕa aŕea apolu, visae sur lua nene amenunu, ana pogos na wolena taŕatete ologe yauena pona pialu yelu. ⁸ Ana visae suŕe tai sinenan visave we ŕe na kumali, ana ŕe nene menununu, taŕatete yelu ruru ve keviu, yoko yeririna la taŕatete akilia aloge kilale avisave suŕe ŕe na ya. ⁹ Ana sa ke ŕena nene e kiamiu suŕare gar e naŕa. Visae yar tai suŕa pisa ke visena lala kome visena taŕena naŕa yeririna la akilia re poli, yoko taŕatete nena atol narin sur tai e ya naŕa naga

sinenan sape visa van la. Kiena visena yoko va kovio ga e yepesinas na ŕeke ne.

¹⁰ Sa naŕa tekilia, visena mokliu sike e yomarava, a kiela visena lala kala kinas la suŕa ga. ¹¹ Ana visae neva ko yo tai, neninue kiena visena, in na sane nepe wolawa ga e yo nena, a la ŕena ga ave wolawa ga e inu. ¹² Ana visena nene, kana kinasa e amiu naŕa asuŕa aŕion ke asape ŕareraena lala kiena Ninuna Wa ayuŕae likan amiu. A kana kinasa sanini, ve akila re naŕa kam veve taaga asuŕa avisir plan amiu ga, ana monar awionlia vena amiu make ga asuŕa avisirlua suŕare imi ŕarera ruruia. ¹³ Ana visae amiu yar tai kilia visi kome visena taŕena tai sanene naŕa Ninuna Wa mla pania, popon naga lenin va Ntewa vena Ntewa la ŕareraena vana vena vilon kiena visena la nene ava e kiamiu visena. ¹⁴ Nepisa sanene komin naŕa visae nelotu kome visena taŕena na sanene, nepisu sane nesuŕa nelotu ke ga e ninuu, ana loyuŕa e kiau sitomena nemninue ya naŕa nesuŕa nepisa ke ne. ¹⁵ Visae ve sanene, yoko popon tekila ve sanape? E kiau navisuena, popon tekila e lepas ga luwoka veraga. Visae nesuŕa nelotu, pona nesuŕa neyau, ana popon nekila e visena naŕa molue kome ninuu, a popon ŕena nekila e visena naŕa molue kome kiau sitomena. ¹⁶ Visae peraga, pona osuŕa olotu ga kome visena naŕa molue kome ninuŕa, osuŕa ovisa potena va Ntewa komin sur laŕasa, ana yar taŕena naŕa loge ŕele visena nene, yoko taŕatete kilia, yoko taŕatete visa “Sanene” e kioŕa leniena. ¹⁷ Pona osuŕa omlotu ke sanene, opisa ke suri wo la moki yo, ana kioŕa lotena nene taŕatete kilia iila sitomena kiena kioŕa erau ŕisa.

¹⁸ In na nekekara paŕisi naŕa Ntewa mla naŕareraena nene pan inu vena nevisi kome visena taŕena naŕa Ninuna Wa mlavia, nepisa potena pan paŕisi, a nepisu sane inu

na nekila keviu pařisi taulu amiu make ga. ¹⁹ Ana nesuřna nekila ke e pogos nařa inu ga taaga nesiau, pe nekila re e maran yaru la poli e pogos na suřare. E kiau navisuena, visae nevisa visena tai ve tokak ga kome visena tai nařa yar la akilia, nařa kilia vian kiela malena, naga nene po manene laa taulu nařa visae nekila visena la ve moki kome visena tařena tai nařa la pe amloge kilia re poli.

²⁰ Erau lala, awis akilali nařa asitom ruru e sur la nene, kiamiu sitomena ve ve sa re ga ninis. Pe lelaga nařa e lepas na řelaga viowa lala, popon ave sa ga ninis, ve akilia make re sur ea. Ana e lepas na řelaga wo, kiamiu sitomena lala monar marua ruruia. ²¹ Visena tai sike e Siriena Marua, pisawal visena tai nařa Ntewa pisa sanini, sape *Yoko noure yar la nařa apimi e purvanua tařena lala, nařa apisi kome visena tařena lala, neligan plan la avano vena avisawal kiau visena van kiau yeririna lala.*

Ana kiau yeririna lala ape řarmarera pařisi, yoko tařatete ayagogon kiau visena la nařa wolawa la nene avisawal van la. **Ais 28:11-12**

²² E visena nene, nepisu nařa Ntewa pisawalia pisape nařareraena na visinen visena tařena lala nařa Ninuna Wa kiania, naga na ya? Mareraena nene pe pe kieta re poli ita la nařa temlelaga pa řisi rui, ana naiilaen la nařa pe amlelaga re poli wa. Pogos nařa aloge, avisu kilalea sane lelaga. Ana nařareraena navisawalen visen kiena ne Ntewa, naga kilia iila manene ita nařa temlelaga rui, nařa tekilia teloge ruru merarava wo. Ana nařareraena nene tařatete iila manene la nařa pe amlelaga re poli, komin yepela mavin yagogonen visena lala kiena ne Ntewa.

²³ Ana pogos nařa aimi lele taaga vena kilaen suřare sanene, pe pon re asuřna avis manene kome visena

la nařa Ninuna Wa mla ke pan amiu poli. Visae pogos tai, yar tai nařa pe kilia ruru re sur nene poli yo, pona pe mlelaga re poli, visae naga imi loyuřna e kiamiu suřare, yoko naga visa ve sanape? Yoko naga monar sitom visave kam make ga ape wowe la. ²⁴ Ana visae imi loyuřna, visu nařa asuřna apisawal ke visena kiena ne Ntewa kome visena nařa amiu punu ga akilia, yoko naga yagogon ruru kiamiu visena wo lala, ana kilia yur kiena malena, kilia kila naga visu kilale kiena mlamulena viowa. ²⁵ A pogos nařa yagogon řna sanene vano-o, yoko naga loge visena kiena ne Ntewa tol kiena malena, va yupor e sur la nařa naga řarwan sike e kiena sitomena, a yoko kila naga sinena ye si naga, kinai tano lotun Ntewa, visawal visave lelaga, Ntewa sike likan amiu.

Monar teyuřnae e nařareraena kiena Ninuna Wa e řelaga mesmesu

²⁶ Taveve visena la nene e lepas na nařareraena lala nařa Ninuna Wa kiania, yoko akila ve sanape e pogos na kiamiu lotena lala? Pogos nařa aimi lele taaga, popon vena aliureure kana yuřnaena lala van amiu. Sanene, yar tai la yauena tai, yar tai la navianena tai, yar tai la sitomen viuu tai nařa Ntewa pisawal pania, yaru tai la visena tai e visena tařena tai nařa Ninuna Wa kian pania, a tařena kilia vilon visena nene vena yeririna la make ga akilia kana kinasia, ana suri punu ga kilia vagan ruru malena kiena li nalelagaena la nařa asike ne.

²⁷ Ana sa nařa nepisa, visae e pogos nene, yar tai sinenan vis kome visena tařena nařa Ninuna Wa kian pania, nanene pogaga. Visae ve lua pona ve telu naga pogaga řna ga, ana monar ve yuve re telu. A ve avis re veraga, ana ala pogos van la, tai sumo, siraunia tařena sanene. A tai řna ga, visae tai vis pae, yar tařena monar vilon kiena visena,

vena la make ga akilia. ²⁸ A visae sinelan visen kome visena taþena sanene, ana visae pe tai re sumã ga naþa tol namãreraena na visawalen kinas nen visena la nene poli, yoko la ve avivis re si kome visena taþena la ne sanene e maran yaru lala. Yaru na sanene, yoko topur ga, a kilia vivis ga kome visena taþena e ga e ninuna, naþa naga ga amio Ntewa lalua akilia aloge.

²⁹ E lepas kien la naþa apisawal ke visena kiena Ntewa, popon sane la ve lua pona ve telu ga avis. A pogos naþa avis pae, popon li nalelagaena taþena lala avisawal kiela sitomena ea. ³⁰ Visae tai sumã mlologo mãaga, ana Ntewa kila sitomena viu tai imi van nalelagaena taþena naþa totano teke ne, naga naþa sumã pis ke ne monar þisi kone wa vena la pulmas van taþena nene. ³¹ Sanene, amiu punu ga akilia atol pulmas na visawalen visena kiena ne Ntewa, naþa tai visawal tai, þisi taþena visawal tai, sanene. Ana visena la nene yoko kilia visirlua sitomena kien yaru make ga, a la make ga akilia atol sur wo ea.

³² Visena wo tai sike ne, naþa torokin la naþa aþar ke namãreraena naþa Ninuna Wa kian pan la. Visena nena pisa sanini, sape Ninuna naþa mla visena pan yaru naga pe mãraran re yaru poli, ana naga monar logear ga manmaruaena kiena yaru nene naþa pisawal ke visena nene. ³³ Visena nene kana kinasa asape monar teyumãe e þelaga wo sa naþa Ntewa naga sinenania, komin naga pe sumã miyumãe kar re poli amio kiena namãreraena, ana sumã miyumãen ke sur punu ga torokin þelaga na sumãrena.

A popon akila ve sa naþa þegas nen li nalelagaena wa taþena lala asumã akila, ³⁴ naþa pogos na lotena, akila naþa sira lala apa ruru la ga asumã ga. Pe atamãan re sira la asumãlu poli vena avis e marana yermene lala, komin sa

naþa navisaluaena marua pisa, sira lala monar ve asu re metava taulu yermene lala. ³⁵ Visae sira la sinelan kiliaen suria, pe pon re aviun manene naviunena poli pona avisawal manene kiela sitomena loyumã e sumãre, ana visae ava umã narui, akilia aviun ga va wola la na wa.

³⁶ Nanene kiau visena laþasa naþa pan amiu, ana pe pon re kam laþasa asitom asape nepisa sur nene pe memes re poli. Pe kamiu re naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pimi þes pan amiu poli, a pe kam re ga naþa atol poli. ³⁷ Visae kam yar tai sitom visave naga yar na visawalen visena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar naþa sitom ke sape naga taveve ke mrapa naþa Ninuna Wa kila pe merarava pania, naga ke narui naga po, ana visae ve sa kemua nene, yoko naga monar visu kilia visave sur la naþa nesumã nesiriyu ke pan amiu, ape visena kiena Suþe kemua lelaga. ³⁸ Ana visae naga ve visu kilale re sane kiau siriena la nene ape visena lelaga kiena Suþe, yoko monar ve atamãan re si naga yumãe amio amiu.

³⁹ Pogaga, monar asitom ruru kiau visena lala, nesape amãraran naþa vena atol namãreraena na visawalen visena kiena Suþe, ana visae la þasa atol namãreraena na visena kome visena taþena naþa Ninuna Wa kian pan la, monar ve avisaluþar la re avisave kilaen toko. ⁴⁰ Ana visae akila nene, pona ya sina, ana monar akila sur make ga taveve kana mrapa naþa memes ruru po.

15

Sumãlen sina e marena

¹ Erau lala, sineun nesape nevisayu si Lologena Wo naþa nepim nemlologon pan amiu rui, naþa amlavia, asumã asumãl ke mãrera ea, vena kila amiu ve sinemiu þesan re. ² Lologena Wo nene na naþa visae asumã amlarar

ke m̄arera yo wa, naga sum̄a kila ke naṗa atol kiamiu natamaliaena. Ana visae ve atarar re si m̄arera torokin ya naṗa nemlologon pan amiu, pona visae avilon ve ve taṗena, kana kinasa sane amlelaga nanua sumo ana amlelaga korenan ga.

³ Lologena Wo naṗa amla ṗesan pan inu nanua sumo, nane nemla narui, nepisawal ke pan amiu ne. Kana pupia visena ne lala apisayu Kristo, naṗa naga kila maran taaga sa ke naṗa Nasiriena Wa pisayu nakonua rui sape yoko naga kila, pogos naṗa naga pe pitomi re poli wa. Pa sanini, sape Kristo, naga mare wo ita vanon kieta mlamulena viowa lala, ⁴ siraunia amligan naga m̄ene puluve, siraunia e kana legiena na telu sum̄alu mal sina, ⁵ a siraun naga nene naga m̄alivi ṗesan e marana Keṗas, siraunia, naga m̄alivi ke sina ga e marana la lualima yam taaga pa lua. ⁶ A siraun naga nene, pogos si tai naga m̄alivi e marana ṗegas nen li na lelagaena lala, la taulu ponotia lima [500], naṗa la mok liu amal ke ga wa tol nagane, ana laṗasa akokovio rui. ⁷ Ana siraunia, naga m̄alivi sina ga e marana Semes, siraunia m̄alivi e marana nalologena taṗena lala, ⁸ ana siraun nene, naga ṗasuṗe si pa ma e peni. In na pe nesu re e poglis nene poli, ana potena paṗisi naṗa siraunia, Suṗe m̄alivi si yam tai, naṗa naga m̄alivi maro nenaga, m̄alivin inu. ⁹ In na pe netorokin re naṗa naga kila sanene van inu poli, komin naṗa e nalologena make ga, in na nesumaro tano, a in na pe netorokin re nena kia nene poli, komin nanua ne in ke narui naṗa nesum̄a nom̄ene ke ṗegas nen li na lelagaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ana Ntewa naga pe lemam pan inu paṗisi, pisirlua inu e yo naṗa nesike e nagane, a naga pe lemam korena re sanene pan inu poli, komin naṗa nekila ke kiena

yum̄aena kerkeviu la moki. Lelaga, pona nekilia nevisave in na nekila ke yum̄aena pa laa sane taulu make taṗena lala, ana pe in re naṗa nekila ke poli, ana lemamienna kiena ne Ntewa ne nanene narui naṗa sike e inu, naga ke narui miyum̄ae ṗarpoyo kome kiau malena. ¹¹ Ana in na pe nesitom manene re nesape in na nemiyum̄ae ke sanape, pona nalologena taṗena lala amiyum̄ae ke sanape, ana pupia sur nena sane memlologon Lologena Wo pan amiu, ana amlelaga ea.

¹² A pogos naṗa memlologo ke sanene pan amiu, mepisawal meraravan ruru pan amiu mesape Kristo, naga mare, ana siraunia mal sina. Ana komin naṗa mekila ke sanene, nemilan paṗisi naṗa nemloge sane kam la ṗasa asum̄a apisape pogos naṗa tokovio, asin ita, ana yoko temare lue, ve temal re si pogos tai. ¹³ Sitomena na sanene pe mesmes re poli, komin naṗa visae asum̄a avisave pe yaru re tai naṗa kilia sum̄alu si poli, kana kinasa sane Kristo m̄ena pe sum̄alu re si poli. Ana peraga, Ntewa pisirlua naga mali si rui. ¹⁴ Visae naga ve visirlua re Kristo, kila sane memlologon korenan ka ga Kristo pan amiu, a amiu m̄ena amlelaga korenan ga. ¹⁵ A visae ve sanene, kila sane pogos naṗa memlologon ke sanene pan amiu mesape Ntewa pisirlua Kristo mal si rui, mepisokan paṗisi e kia kiena ne Ntewa, pona mepian amiu ke e sur tai naṗa pe lelaga re poli. ¹⁶ Visae lelaga naṗa sane yar mare taṗatete si mali, kana kinasa sane Kristo m̄ena ga taṗatete si mali. ¹⁷ A visae Kristo mare mon m̄aga sanene, kana kinasia sane kiamiu naviawaena pe sur korena ga, a kana kinasia sane kiamiu mlamulena viowa la sike e amiu na wa. ¹⁸ A visae Kristo ve mal re m̄ena ga si sanene petan marena, kana kinasa

sane kieta erau la naþa amlelaga ana akovio rui, apa e yo viowa rui, komin pe yar re tai naþa kilia tamalia la poli. ¹⁹ A visae kieta lelagaena e Kristo suña miila ita e ga e yomarava nini, ana taþatete iila ita e pogos naþa tokovio ea. A visae Kristo taþatete tamalia ita e pogos naþa tokovio e yomarava nini, yoko viowa manene van ita, sineta ye kare ita vaþisi.

²⁰ Ana peraga, pe sa re nena nene poli, nekilia nevisa mesmesu nevisa ve lelaga, Ntewa kila si Kristo mal si petan marena, a pisirlua naga sane pe mras þesa kiena li na lelagaena make ga, naþa visae akovio pogos tai, ana yoko Ntewa kilia kila amal sina ga vetan marena. ²¹ Nanua e purþesa, yar þesa naþa Atam þere marena pimi e yomarava, ana naganane, yar taþena nene naþa Kristo þerelua malena petan marena pimi. ²² Taveve ya naþa Atam kila, yeririna make ga na yomarava monar amare, ana taveve ya ne Kristo kila, yeririna make ga na yomarava akilia alual malena. ²³ Ana sur make ga kala pog mesmesu sike ne, komin naþa Kristo naga sumon naþa suñalu þesa e marena, ana ita li na lelagaena lala yoko tesuñate ña vano-o tol pogos naþa naga wasuþe sina, ana yoko ita ñena tesuñalu e marena. ²⁴⁻²⁵ Ana siraun nene yoko naga wereplan ninuna viowa lala amio yermare lala na yomerava, a yoko naga taaga ve þarin suþen sur make ga, vano-o taulu nañareraena viowa taþena lala asike vatanon lana. Pisi yoko naga war nasuþenen wetelu e sur make ga wasuþe si va Ntewa Arimana. ²⁶ A e nasinekar la naþa yoko Kristo taulu e pogos nene, naþa yoko naga taulu maronia, sur nene marena, amio kiena nañareraena viowa lala. ²⁷ Kristo monar taulu marena nene, komin visena na metava ne pisa sanene rui, sape yoko Ntewa ligam sur make ga su vatanonia. Ana visena nene kana kinas pe pisa re sape Ntewa

mligan ke sina ga naga sike vatanon Kristo poli, ana pisayu sur taþena lala, naþa yoko Kristo taulu make la nenaga. ²⁸ A pogos naþa Ntewa mligan sur make ga sike vatanon Kristo sanene rui, yoko Kristo, sane narina Ntewa, mligan sina ga naga vatanon Ntewa, ana yoko kila naþa Ntewa naga taaga ve Ntewa na sur make ga.

²⁹ Nowasuþe si neva e visena naþa nepisayu nesape visae temare, yoko siraunia tesuñal sina. Ana laþas naþa amlelaga sa nene, la asitom manene kiela erau la naþa pe akeela li re poli wa, ana amarmare. Asitom ke asape la nene taþatete atol malena, kila narui akee la sina e kia kiena ne kiela erau lala naþa amare rui. La akila ke sanene, komin naþa amlelaga ñarera asape visae temare, yoko tesuñal sina.

³⁰ A imimi ñena ga maran taaga, asitomli sane komin ya ne mesuñal monal pog ñarera lala e pogos make ga? Mesuñal moþar ke naloge viowaena la sanene komin ga memlelaga ñarera mesape visae yaru tai mare, yoko naga kilia mal sina ga vetan marena. ³¹ Lelaga erau lala, mesuñal memiyuñae ke sanene, nekilia nevisa mesmesuñal sane nemloge sane nesuñal netañal ke kiau malena vanon amiu e legiena make ga. Ana nanene pogaga, komin nekegara na nekegara e malena naþa atolia amio kieta Suþe Yesu Kristo. ³² A pogos naþa nesike e pulkumali naþa Episas, þarñarera lala nae yo nene la asaga lokul tetan lala, asuñalun inu lue ga, ana komin ya ne nesuñal nepisalupar la? Nesuñal nekila ke sanene, pe netaulu re nena sur wo tai na malena na yomarava nini, ana nesuñal nekila ke sanene komin nesitomal ke malena na pimi ke sirau.

Visae ve malena re nene, popon teve sa ga yar kar taþena la naþa pe amlelaga re poli, naþa la asuñal apivis ke sanini, asape, “Þane, tekila þaþagena, ve tesitom re sur tai,

komin naþa peni, ane kilia? Visae temare na þisi narui, yoko taþatete tekilia sur tai.”

³³ Ana monar ve ataveve re sito-
mena na wowe la ne sanene, visae
peraga, yoko visena taþena nene imi
ve lelaga e amiu, naþa pisa sanini,
sape “Oyaloro omio erau viowa lala,
yoko kiela napiowaena kila kare
kiomã þelaga wo.” ³⁴ Monar aim
ave manmarua, a monar aligan ki-
amiu mlamulena viowa lala. Nepisa
sanene, pona asitom ke asape nek-
ila kare kiamiu kia yo, ana monar
nevisa, komin kam laþasa pe akilia
ruru re nena mrapa mesmesu lala
kiena ne Ntewa poli.

³⁵ Ana e lepas na malena si e
marena, yoko laþasa aviun sanini,
avisave “Yoko akila si yar mare la
amal e marena ve sanape?” Pona
yoko aviun sanini, avisave “La naþa
amare nakonua rui, yoko asumãl
sina amio tasnela na sanape?”

³⁶ Ana naviunena la ne sanene ape
naviunena kiena yar naþa pe kilia re
sur poli. Visae tesitomli narin kurus
nen sur la naþa tesumã temapila ke
ne, yoko telual kana navisatanãena.
Pogos naþa omapila narin kurus tai
vito e porotano, okilia rui osape
kurus nene monar menun, monar
mare, ana siraunia, yoko sirus viu
kilia kapur komea. ³⁷ Sur naþa
omapila, naga kurus ga tai naþa
yoko sike e porotano, ana sur naþa
yoko kapur marea ve urviu sina,
naga ve sur taþena. ³⁸ Sa naþa
omapila ke kurus la pepe taþena
ana Ntewa sumã kila sirus viu lala
pepe taþena, ³⁹ a maran ve taaga e
sur mali lala, naþa tasnela la pepe
taþena. Tasnena yaru kana tata
pe taþena, a surmali lala sane na
porotano, na si, po na metava, la
pepe taaga tata taþena la sike e la.

⁴⁰ A surmali la nene, tasnela lala pe
taþenan manene laa e tas nen sur
taþena la naþa asike ma e sinapane,
⁴¹ sane mrae, kupario, amio verue
lala. La telu nene, tai marana pe

taþenan maran taþena, a maran
taaga m̃ena ga e lepas na verue lala,
naþa tai, marana pe taþenan taþena.

⁴² Ana sur make ga la nene,
tepisu naþa Ntewa kila la ape taþena
manene laa, a sur nene þar to-
tou na tasneta, kiena ita la naþa
tokovio, naþa tekilia tokusia pogos
naþa tesumãlu temal sina. Tasneta
vito e pulus nen porotano, sane
kurus tai naþa amapla, naþa monar
menun, ana siraunia, tasneta viu
naþa molue yoko taþatete si imi
viowa pogos tai. ⁴³ Tasneta naþa
vito e porotano, tepisu piowa ga,
a pororovia, ana tasneta viu naþa
mãlivi sirau, yoko tevinaia vaþisi,
a m̃arera ruru wo. ⁴⁴ Sur naþa
vito e porotano, naga e lepas na
tasneta ga ne, ana sur naþa m̃alivi
sirau, naga e lepas na ninuta. ⁴⁵ A
tekilia tesitomãl m̃ena yar na sumo
naþa Ntewa siia, naþa Atam, amio
Atam maro naþa mligan e yomar-
ava, naþa Kristo. Visena tai pisape
Atam, Ntewa kila naga pimi amio
tasnena tai naþa mali, ana Kristo,
Ntewa kila naga pimi amio ninuna
tai naþa pe purþes nen malena.

⁴⁶ Taveve nene, tepisu naþa sur na
lepas nen tasia pimi þesa, ana sur na
lepas na ninuna, pimi maro. ⁴⁷ Yar
na sumo naþa Atam, Ntewa sii naga
molue kome porotano na yomerava
nini, ana yar na lua naþa Kristo,
Ntewa mligan naga kom ma e peni
pitomi. ⁴⁸ Ana ita yeririna taþena
lala, ita naþa tepe na yomarava,
tokus ke þelaga kiena yar na sumo
na yomerava nini, ana ita naþa tepe
nae ma e peni, tokus ke þelaga
kiena naga naþa pitomi ma e peni.

⁴⁹ A ita naþa temlelaga, sumo tokus
maran yaru na yomerava, ana na-
gane tokus ke maran yaru nae ma
e peni. ⁵⁰ Erau lala, sur naþa kate
ga e yomarava nini, sane tasneta,
taþatete va loyumã e nasuþenena
kiena ne Ntewa nae peni, a sur naþa
yoko va kovio, taþatete va tol yo

naña sike sike lue.

⁵¹ Ana yoko ve sanapen li na lelagaena lala naña amal ke ga wa, pogos naña Kristo wasuþea? Sur nene, pe yar mok re naña akilia poli, ana yoko nevisawal mesmesun van amiu. Lelaga, ita li na lelagaena laþasa yoko ve temare re e yomarava nini, ana e pogos nene, yoko tasneta vilopu nena veraga sa ga yekarpla. ⁵² Sa naña toþelawa ve plas ga, yoko teilan ga kumasua yelu, a yoko li na lelagaena la naña amare pa rui yoko asuñal amal sina amio tasnela viu, a ita mēna naña temal ke e pogos nene wa, tasneta mēna lala yoko imi ve urviu. ⁵³ Tasneta marua monar vilon ve sanene, komin naña sur na yomerava monar imi ve sur nae peni a sur na marena monar yoko imi ve sur naña mal nalue. ⁵⁴ Ana pogos naña toþar tasneta viu na sanene, yoko kila visena na Sirienā Marua tai imi ve lelaga nenaga, naña sape

“Nañareraena na malena kiena ne Ntewa mēnelua nena na māreraena na marena.” Ais 25:8

⁵⁵ E pogos nene, yoko tevisa lele kare sur naña marena þisa, tevisa sanini tevisave

“Marena, ko sinoñan osape otauluia, ana nagane kioñā kap mare. Kioñā nenos naña nayur imiēna sike pe nagane?” Ose 13:14

⁵⁶ Yoko tevis sanene komin navisaluaena naña sike pa rui, naga mla māreraena pan þelaga na mlamulena viowa loyuma e kieta malena, naña kila ita tepim sane yar lala na kilaroen navisaluaena, a kieta þelaga na mlamulena viowa nene mla na māreraena pan marena vena ve sa nenos naña kilia yurmār ita.

⁵⁷ Ana potena pa Ntewa paþisi, komin naña naga kila naña kieta Suþe Yesu Kristo taulu māreraena navisaluaena a māreraena na mlamulena viowa a māreraena na

marena, kila tetol malena naña ve uro re.

⁵⁸ Erau nowo lala, komin naña Ntewa kila po pan ita sanene, asuñalu mārera, ve akulkulu kar re, a ayumaen ruru yumaena kiena kieta Suþe amio kiamiu namāreraena wetelu. A pogos naña akila ke sanene, popon asuñā asitoñal sane kiamiu yumaena nena ve ve sur korena re, ana yoko monar war mrasa sa naña Suþe sinenania.

16

Kilavaru naña akoania va li na lelagaena lala nae Yerusalem

¹ Sineun nesape nela visena laþasa van amiu e lepas na warpoloen kilavaru vena iilaen li na lelagaena lala nae Yerusalem, naña apane ke pogos mārera, limala korena ga e poglis nene. Nemla visena pan sumare kar make ga e lepas nae Kalesia rui, a nagane sineun nesape nevisawal van amiu narui. ² Sineun nesape nevisa sanini, nesape ve asusu koren re asuñā sanene va tol pogos naña neiñasu nomalivin amiu ana awarpolo ga nalaena na wa, ana sineun nesape siar nagane, e legiena þesa na legiena olua make ga, kam veve taaga monar ala narin kinakinas nen ya naña amlavia, ana monar aligan ruru toñā ga. ³ Ana pogos naña neiñasu, yoko towarpolo narin kilavaru la nene imi lele taaga, a yoko akilia akilalua yar laþasa awar nalaena nene va gar Yerusalem. A yoko nesiri maki laþasa awararia va va li na lelagaena lala gar ne, vena visawal amiuena van la. ⁴ Nemninue ke ga wa pona inu mēna nemio la yo, ana yoko nevisulia wa.

Mrapa kiena Pol

⁵ Pogaga, kiau mrapa sanini, sineun nesape neva nokom e lepas nae Masitonia sumo, ana suraunia yoko neiñasu nomalivin amiu.

⁶ Nemninue ke ga wa nesape yoko

nesike nemio amiu va tol pogwai, ana nesitom ke nesape nesike nemio amiu e pogos na miava na pimi ke ne, ana siraun naga nene, akilia aligan inu si e kiau mrapa, vena neva si e nape naþa yoko neva ea. ⁷ Pe sineun re nokom pun amiu nagane poli naþa nesuþa nepanon ke Masitonia, komin visae ve sanene, yoko nekilia nesu yam ve plas ga ne, ana yoko neva ke ne gare sumo wa, siraunia neiþasu, komin naþa visae Suþe taþania, nekekarana naþa yoko nesu towe laa nemio amiu ve piavi. ⁸ Nagane nesike Episas, a yoko nesu towe laa e nini na wa, tol pogos na Paþagena na Yui Marua warovia. ⁹ Kiau pulmas na kilaen yuþaena wo la e nini moki ke wa, a suri si tai, nasinekar mārera mēna la mokliu asike e nini, ana pe nekilia re poli naþa nekilia neyal pogwai.

¹⁰ Visae avisu Timote imi mālavin amiu, awis, awo vania, akila naga logewon naþa sike amio amiu, komin naþa naga kila ke yuþaena kiena Suþe, maran taaga sa ke inu. ¹¹ Ve ataþan re kam laþasa avisusu viowa e naga, ana avisuar ruruia e þelaga na suþare, siraun aligan naga e kiena mrapa vena naga kilia wasuþe ruru imi pun inu, komin nesuþate ke nesape vena naga amio wolai taþena lala aim aworu e nini.

¹² E lepas kiena ne kieta puruvi naþa Apolos, nepiun manene pania vena naga taveve puruvi taþena la nene aiþasu pun amiu, ana kiena sitomena mārera sape naga nene pe kana pog mesmes re poli naþa mālavin amiu, ana visae kana pog nena, pona yoko naga sirau iþasu.

¹³ Erau lala, lavis ke kiau visena þisi narui, ana sineun nesape nevisa van amiu þane amiu avisuar ruru amiu, asuþal ruru ase kieta lela-gaena, ve sinemiu kurkurun re suria, ana aþarera. ¹⁴ A suri make ga e naþa akila, monar akila e þelaga na sinesiena.

¹⁵ Popon avisu kilale Steþanas nene amio kiena namratava lala, amio yuþaena naþa asuþa akila ke ne. E yeririna nae make ga e kiamiu lepas nene, Akaea, la ke nene narui la amlelaga þesa. A siraun naþa amlelaga, asuþa akila ke yuþaena wo paþisi, asuþa amiila ke li na lelagaena lala pimi tol nagane. ¹⁶ Yar nowo la ne sanene, popon avisir plan la vena asumon amiu, a popon avatanon mēna yeririna taþena la naþa amiyuþae ke lele taaga amio la. ¹⁷ Steþanas nene pimi mālivi e nini rui, naga pimi amio Posanatas a Akaekas, a nekekarana la telu paþisi. La asuþa amiila inu ke e suri moki, torokin ke ga naþa amiu mēna akilia akila visae asike e nini. ¹⁸ La telu nene akila po pan amiu rui, ana pogos naþa apam e nini akila inu mēna nemloge po paþisi, apisirlua kiau sitomena. Popon avisa potena ve keviu van la komin kiela pupia yuþaena wo na sanene.

¹⁹ Suþare make ga lala na lepas nini nae Esia asape asuþa asitom amiu paþisi. A kieta erau lua nene, Akwila amio wona na sira Prisila, amio yeririna lala na suþare naþa e mālala uþa, la apisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu e kia kiena Suþe. ²⁰ Kieta erau lala nae yo nini akekarana navitawe amiuena e mākiki nene, a amiu mēna, pogos make ga naþa avitawe amiu, popon asuþa atalopan amiu a asuþa aviran pipimiu, vena akekarana amiu amio sinewo.

²¹ Ana siar e narin yo nini, inu Pol nemlarar ke pensel nesuþa nesiria vena nevisa kiau visena maro van amiu. ²² Monar sinemiu sii ke mēna Suþe ve lelaga, visae peraga, yar naþa ve sinena sii re naga, visaarena na marena sike e naga. Nesuþa nemlen ke sanini, nesape Suþe Yesu, awis, otom vilaga, ²³ a nesuþa nemlotuwo amiu ke mēna ga, nesape lemamiēna kiena kieta Suþe Yesu sike amio amiu. ²⁴ A sane silaga,

nekilia nevisa e kia kiena Kristo
Yesu sane kiau sinesiena van amiu
keviu sulue ga sumã ga.
Kiau m̃aki p̃isi ga e nene narui,
Inu, Pol.

**Maki Nalua Naþa Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naþa Pol siria pa li nalelagaena lala nae Koren, ana naga siria e pogos naþa pane ke pogos m̃arera amio li nalelagaena lala e sum̃are nene nae Koren, naþa laþasia sinela kar manene naga paþisi, ana akawelan naga. Ana Pol kila mareravan panila sape naga kiena sitomiena m̃arera ke na wa vena kila ruruen napiowaena nene. Naga sinenan sape naga amio la aimi ave erau wo sina, ana pisawal panila pisape kerara paþisi naþa amlogear naga.

E komsusnen m̃aki na sumo Pol pisayu komin yane naga pis m̃arera e m̃aki na sumo tai naþa siri pa pan la. A pisa naþa naga kerara paþisi naþa mloge sape apilon kiela sitomiena komin kiela milamulena viowa lala, a kila ruru napiowaena la naþa sike pula, ana ape erau wo sina amio.

A siraunia, pisa panila sape monar akuwan kilavaru vena waren van kiela erau na lelagaena lala nae Yutea, la naþa pe kiela sur re poli. E komþasnen luwasnen m̃aki nene, Pol pis m̃arera pa yaru la þas nae Koren naþa la asape ape li nalologena wo kemua lelaga, ana asum̃a akila kare li nalelagaena la nae yo nene e kiela vianiena la naþa pe mesmesu re poli. Asum̃a apisa ke asape Pol naga pe nalologena kiena ne re Yesu Kristo lelaga poli, þisi na Pol pis m̃arera vena suwoyon laena, a kila meraravan sane naga

pe nalologena kemua lelaga kiena ne Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la nini

Visena þesa 1:1-11

Pol amio li nalelagaena lala nae Koren 1:12—7:16

Kilavaru naþa na warena va li nalelagaena lala nae Yutea 8:1—9:15

Pol kila meraravan naþa naga pe nalologena kemua lelaga 10:1—13:10

Visena maro 13:11-14

Visena þesia

¹ Erau lala, inu Pol nemio kieta puruvi naþa Timote; imimi lua mekekarana naþa mevitawe amiu sina e m̃aki nini, nane amiu sum̃are kiena ne Ntewa e pupia kumali nae Koren amio m̃ena li na lelagaena taþena lala naþa asutetai asike e pupia lepas naþa Kris.

Ntewa kiena nasinenanena, naga pisirlua inu Pol vena neim sane nalologena tai kiena ne Yesu Kristo, kila narui kiau suri moki naþa nevisawal van amiu e m̃aki nini, ana sumon nanene, ² nevisa sanini nevisave kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata amio Suþe Yesu Kristo aligan lemamiena a sum̃arena, lalua asike e amiu punu ga.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon kiena sinewoena

³ Sineun manene paþisi neyeluar kieta Ntewa nene naþa naga pe Arimana kieta Suþe Yesu Kristo, a naga pe Arimata nowo tai naþa naga pe purþes nen þelaga na sineyeena, a naga pe Ntewa nowo tai naþa naga pulen þelaga na kila luþeluþeena.

⁴ Pogos ya naþa visae teване pog m̃arera, Ntewa sum̃a kila luþeluþe ita ruru nenaga, ana kila tom̃arera ruru sina ga. Ana siraunia, tekilia tela þelaga na kila luþeluþeena naþa naga kila pan ita, tekila towe va kieta erau taþena lala naþa apane

ke kiela pogos m̄arera lala, teilla la sanene.

⁵ Pe lelaga paṽisi sane pogos moki tesuṁa ga toṽar ke naloge viowaena maran taaga sa naṽa Kristo ṽaria, ana naga kila naṽa tekilia towar m̄ena kiena kila luṽeluṽeena nowo lala. ⁶ Pogoss naṽa mepane pog m̄arera lala, metaṁan ga narui, vena kila sane amiu akilia aloge wo a alual malena. A pogoss naṽa mevisu sane Ntewa kila luṽeluṽe imimi, naga m̄ena ga po paṽisi, komin naṽa kila sane imimi m̄ena ga mekilia mekila luṽeluṽe amiu sina ga, a mekilia meilla amiu vena akilia kiamiu sitomena ve piavi vena akilia awar ro e napiowaena la naṽa amiu m̄ena ga akilia alualia. ⁷ Mesitomiya ya naṽa amiu aṽarpoyo e ṽisi rui, kila sane e lepas na pun amiu, pe kiamimi sitomena kurkur re nenaga, sane yoko amiu na ve sanape. Nanene komin naṽa imimi mekilia ruru ṽisi rui sane pe sur korena naṽa amiu monar avisu naloge viowaena maran taaga sa ke naṽa mepisuia, ana yokorena amiu akilia atol m̄ena ga pupia kila luṽeluṽeena kiena ne Ntewa ve sa ke ga naṽa imimi metolia.

⁸ Pona pe amloge kilia ruru re poli yo wa, e pupia pogoss naloge viowaena lala naṽa mepisuia pogoss naṽa mesuṁa memiyuṁae kar ke ga e pupia lepas nene naṽa Esia, ana nekilia nevisa nevisave piowa na piowa paṽisi. Sur la urmi manene la pan imimi, imimi pe metorokin la re si poli, pano pano-o mesitom mesape naga narui monar kiamimi luas nen malena narui. ⁹ Lelaga, memloge sa naṽa visae yerkawa na kumali tai visawal visave awe moṁar imimi memarmare, yoko mevisu sane sa ve sanene na wo laa sane, komin naṽa mepisu rui sane taṽatete si mekila sur tai, moṽasine imimi ṽele sina mesape yoko imimi moṁarera ve sanape. E pogoss nene, memligan kiamimi malena

sike ga e limana Ntewa, moṽasine ga naga komin naṽa naga taaga ga pe Ntewa naṽa kilia kila yaru naṽa mare imi mali sina. ¹⁰ A moṽasine naga sanene, mepisu naṽa pe lelaga paṽisi naṽa naga tamalia imimi, a nagane kiamimi sitomena m̄arera ruru po sane naga kilia tamalia imimi sina, pe yam taaga re ga poli, ana yoko naga suṁa kila lue ga silaga.

¹¹ A monar amiu ailla imimi naṽa asitomaṁal imimi silaga e kiamiu leniena lala. Sa nene, pogoss naṽa Ntewa loge kiamiu leniena moki nene, yokorena visa ruru imimi narui, tamalia imimi sina vetan pogoss m̄arera la nene, a yoko amiu ve moki avisa ga potena vaṽisi va naga vanon ya naṽa yoko naga kila van imimi.

Pol pisa meraravan ruru sur naṽa kila naga pe pimi mialiali la re si poli

¹² Moṽar naloge viowaena la sanene, ana sur tai suṁa naṽa kila imimi memloge pon imimi paṽisi. Nane sitomena tai naṽa teke e imimi naṽa pisa sanini, sape e lepas na kiamimi ṽelaga e maramiu, a e maran yeririna taṽena lala na yomarava nini, mekila sur make ga pe wa ruru nenaga, a kiamimi malena pe lelaga nena na po, sa naṽa Ntewa sine-nania. Pe memiyuṁae re memio sitomena na yomerava nini poli, ana memiyuṁae ga memio lemamiena kiena ne Ntewa. ¹³ Sur make ga naṽa mesiriyuia e kiamimi m̄aki la nini, naga pe sur la naṽa mekilia mesape aulo woga, a mekilia mesape akilia aulo kilalea. Ana visae sur laṽas naṽa amiu akilia ga komṽasa, sineun nesape e legiena la ne pimi ke ne, yoko monar akilali naṽa akilia ruru make la ga. ¹⁴ Visae ve sa nene, pogoss naṽa ita punu tesike lele taaga e legiena keviu nene naṽa Suṽe Yesu wasuṽe sina, ana yoko amiu akekaran imimi vaṽisi a imimi m̄ena ga mekekaran amiu vaṽisi.

¹⁵ Ana komin naþa nekilia ruru nesape sitomena wo na sanene sike likan ita rui, sineun manene nesape pogos naþa neva e lepas nene Masitonia, yoko neiñasun nomalivin amiu. ¹⁶ Lelaga, nesuñña nesitom ke nesape neiñasu nokom pun amiu yam ve lua, naþesia e pogos nene naþa nesuñña nepa ke Masitonia, a yam ve lua nena e pogos naþa noþasuþe inu, naþa nesitom nesape amiu akilia aligan ruru inu e kiau mrapa vena nowasuþe si neva Sutea, ana peraga. Sineun nesape nekila wo van amiu sanene, ana sa naþa akilia rui, taþatete nekilia nekila.

¹⁷ Ana sineun nesape amiu monar akilia ruru sane pogos naþa nesitom ke nesape neimi pun amiu, naga sur tai naþa sineun manene paþisi nesape nekila, naþa kiau sitomena māreran paþisi ve na kilaena. Naga pe pe sur re tai naþa kiau sitomena peve lua e poli, naþa nesitom ke nesape yoko nevano pona ve neva re. Peraga, inu na pe nesa re yeririna taþena la poli, naþa taþatete olelaga e kiela visena, ¹⁸ ana sa naþa amiu akilia awasine ga visena kiena ne Ntewa, akilia awasine mñena kiamimi visena. Kiamimi “Ore” pe kana kinas re naþa asape “Peraga” pona “Ana yo,” ¹⁹ ana pogos naþa mevisape “Ore,” naga “Ore” ga. Monar meve lelaga sanene, vena meve maran taaga memio narina Ntewa, Yesu Kristo, naþa imimi telu Silvanus amio Timote mepimin memlologon pan amiu nanua rui. E pogos nene mepisawalia mesape kiena visena make ga pe lelaga silaga, komin kana “Ore” pe “Ore” nena napo, ²⁰ a navisaarena make ga naþa Ntewa pisawalia e lepas kiena ne Yesu, pe tai re naþa pimi sane pe navisokanena poli, ana punu ga pe lelaga. Sur ne nanene kila sane pogos naþa tesuñña temlen pa Ntewa, e kana nasiarena pitomi tol

naþa tepisape “Sanene,” tekila ga e kia kiena ne Yesu Kristo. ²¹ Kristo ke nanene narui naþa memlologon pan amiu, a Ntewa ga pisirilua imimi pe na kilaen kiena yuññaena. A amio naga nene, Ntewa kila imimi memio amiu, ita punu ga tepim lele taagania. ²² Ntewa kiar ita tepe kiena, ana naga mligan Ninuna e losineta, sane navisaarena tai naþa sape yoko temio naga e pogos la naþa suñña pimi ke ne.

²³ Kieta Ntewa nene naga pe lelaga silaga, a naga kilia iila visena nene naþa sineun nesape nevisawal van amiu. Sane nanua ne nepisa mña nesape yoko nomalivin amiu gar Koren nene, ana siraunia pe nepiñas re si poli, a pona asitom piowagan inu e yo. Ana nesape nevisa van amiu naþa pe vanon re kiau sur tai poli, ana vanon amiu ga, komin naþa nekilia nesape visae neiñasu yoko monar nevis mārera van amiu komin kiamiu þelaga laþasia. Ana pe sineun re nesape yoko nekila amiu aloge viowa poli, nane kila sane pe nepim re si poli. ²⁴ Nepisa pan amiu sanene, awis monar ve asitom re avisave mesitom ke mesape mesike metavan amiu, vena meve þarun kiamiu lelagaena. Pe sa re nene poli, ana sinemimin mesape teyuñae ga lele taaga, vena kila amiu akilia aloge wo silaga, asuññalu ruru mārera ase kiamiu naviawaena.

2

¹ Sa naþa nepisa, nanua nepim sumo, sur laþasa suñña ga naþa monar nepis pan amiu panon narui, ana kila amiu amloge piowagania. Ana nagane pe sineun re neim nekila amiu aloge viowa yam si tai poli, a sitomena ne nanene narui kila sane ve neiñasu nakaten amiu re sumo wa. ² Visae neiñasu nevis van amiu, nekila aloge viowa, yoko inu mñena ga neloge viowa,

ana pogos naþa ita punu ga teloge viowa sanene, yoko taþatete si naþa tai kilia iila tai vena loge wo sina. ³ Sitomena ne naga nene naþa nepisa þesan e maki taþena naþa nemligan piþasu nanua rui. Sineun nesape akilali akila ruru sur viowa la nene sumo wa, vena kila sane visae pogos naþa neiþasu, yoko ve sur re si tai sike likan amiu naþa monar neloge viowagania. Ana visae akila ruru kiamiu yuþaena wo, yoko nekilia neiþasu naþa nevisu naþa apim apo si rui, a visae ve sanene, yoko nekekara vaþisi, a yoko kiau kekarena nene kila kiamiu kekarena mēna ga ve keviu vaþisi.

⁴ Nepisa sanene komin naþa pogos na nesiri piþasu pan amiu nanua ne, nemloge piowagan manene laa. Nemloge sanē losineu lavis worovia, a wamarau la suþa mlalau. Visena mārera la naþa nepisa pan amiu e maki nene, pe nekila re poli komin naþa sineun amiu mēna ga aloge viowa, ana sineun nekila amiu avisu kilale sane sineu sii manene amiu silaga.

⁵ Ana sa naþa ita make ga tekilia, tai sike likan amiu naþa naga kila pupia naloge viowaena nene. Sineun nesape sane sur viowa naþa naga kila, kila inu nemloge piowa, ana pe in re ga poli, kila amiu mēna ga moki liu amloge piowa. Ana pe sineun re si nevisave monar ala manene si nakoena van poli, ⁶ komin nekilia sane amiu punu ga apis pan þisi rui. ⁷ Apis pania toroki narui, ana nagane pe pogos naþa aviewo naga, sinemiu ye si naga. Visae peraga, yoko naga loge viowagan manene sina vano vano-o viowa vania. ⁸ Ore, nomāreran vena neviun van amiu ve sa nini, sane monar akila merarava ruru vania sane sinemiu si ke naga na wa.

⁹ In na nesiri maki taþena nene nanua ne, sineun nevisuveve sane yoko amiu akekara naþa alogear

kiau visena lala naþa sike loyuþa ea, pona peraga. ¹⁰ Pogos naþa nepisa nesape popon aviewo yar tai, nemlelaga nesape yoko akila, a naga naþa aviewoia, in mēna ga neviewoia. A nemninue ga, pona naga kila mēna sur laþasia piowa pan inu yo, ana nekekaran naþa nevisawal e marana Kristo nesape nepiewo naga, ana sanene, iila amiu mēna ga vena akekaran aviewo yar taþena. ¹¹ Monar tevisuar ruruia, komin naþa tekilia ruru sitomena viowa lala kiena yermare vena kila kare itaena, ana visae tesuþa teviewiewo ita silaga, yoko naga taþatete nena taulu ita þisa.

Pol pisayu kiena mrapa navaen ma Troas amio Masitonia

¹² Ana pogos naþa nepam re si pun amiu ma Koren poli, nepito ga nemlologon lologena wo kiena Kristo garo kumali naþa Troas, ana e yo nene, nepisu sane pulutava pietava ruru nena pan inu vena nekila yuþaena kiena Suþe. ¹³ Ana sur viowa tai e pogos nene, nesitom ke nesape yoko nelual wolai naþa Taetas e yo nene, ana naga pe su re poli. Ana kiau sitomena nesitom manene naga paþisi, kila sane pe piavi re poli nemligan la nene, nemla si kiau mrapa yalen silau ma lepas nene Masitonia.

¹⁴ Kiau yalena pa sanene narui, ana potena paþisi pa Ntewa komin naþa silaga mligan Kristo naga suþa sumon ita. Nanua sumo ita tepe kiena nasinekar ga lala, ana naga taulu ita rui, ana tetaveve naga tepa kar ga e yo make ga, ana pogos naþa yar la apisu ita, yoko avisu kilale sane Kristo naga pe kieta Suþe. Pona nekilia nevisa sanini, sane ita na sane ponotaninu wo tai naþa asikapia, ponos miyere þar make yo, ana pogos naþa yar la amloponia, yoko alopon kilalea sane Kristo suþa pimi mālavin la. ¹⁵ Ntewa kila ponotaninu nene pa

vanua e yar make ga, pano tol la naña asuñña apanon ke mrapa nata-maliaena, a pano tol la naña apanon ke mrapa na kovioena. ¹⁶ Ana e la naña apanon ke akovio, ponotaninu nene naga ponos piowa sane sur mare tai naña kona, ana e la naña asuñña añal ke malena, naga sane ponos nen mñapes wo na tamaliaena.

Nanene narui ita tevisu yuññaena naña mesuñña mekila naga pe pupia yuññaena pañisi, komin memlologon visena kiena ne Ntewa naña kilia kila yar tol malena pona tol marena. ¹⁷ Nalologena la ñasa pe asitom manene re urmi e yuññaena nene poli, asuñña amlologon ke visena kiena ne Ntewa vena ataulu ga kilavaru ea, ana imimi na pe sa re nene poli. Ntewa pisir plan imimi ana memiyuñña ga e yo metava e marana, a mepian visena lelaga kiena Kristo pa yar tañena lala, ñarpoyo ga e mñareraena naña mla pan imimi.

3

Imimi na yar na kilaen yuññaena na viranarena vii

¹ Nepisayu kiamimi yuññaena keviu na metava ne, pe pon re asitom avisave nepis vilave ke sane naviana tañena lala navisokanena. La nene apim pun amiu amio mñaki la naña apisayula asape la apo pa sanape, a pogos naña amolue petan amiu, añareran asape monar amiu asiri si mñaki lañasia vena visawalen kiela yuññaena naña añar ke pano. Ana visae sinemimin meya si e lele tañena, pe mesitom re mñaki tai ne sanene poli vena visawal imimiena.

² Visae yaru tai sinenan kilia visave imi sanape, popon imi visu ga mras nen kiamimi yuññaena e kiamiu malena lala. Amiu na sa ga mñaki tai narui, naña Kristo siria navisawalen kiamimi yuññaena. Yaru tañena lala akilia aim auloia, vena akilia ya naña mesiria e losinemi lala.

³ Yoku avisu amiu sane ape mñaki

tai naña Kristo naga mligania, ana moñar pimi, a yoku avisu kilalea sane lelaga, mekila yuññaena e amiu po pañisi. Ana mñaki nene naga pe mñaki re naña wii na kilamemego na kapi naña asiri e mñas nen tus tai poli, ana naga mñaki naña Ninuna Ntewa siri e los nen yaru.

⁴ Visae ve sanene, kiau visena la nene pe visen vilave re poli, ana mekilia mevis sanene komin Kristo ga naga taaga kila naña moñasine Ntewa keviu pa ñisi. ⁵ Visae imimi ga, yoku tañatete mevisave imimi metorokin mekila sur tai, komin sur make ga naña mekila, Ntewa ga kila sane imimi mekilia mekila.

⁶ Naga ke narui mla mñareraena amio kiliaena pan imimi, kila imimi mepim mepe kiena yaru na yuññaena e lepas na viranarena vii naña naga kila amio ita yeririna lala na yomerava. Naviranarena ñesa asiri plan kana visena ne lala e tus lala navisaluaena lala kiena Mosis, ana visena la nene amiila ita ana pe torok ruru re poli. Apowo, ana ya naña akila, akila meraravan ga asape ita yaru nakilaroen navisaluaena, naña yoku monar telual marena vanonia. Ana naviranarena vii, naga visena ne lala apim añalivi e Ninuna Wa, a Ninuna nene narui kila ita tetol natamaliaena.

⁷ Mrapa marua nasumo nene, naña ate kana navisaluaena lala e kilavaru la naña pe lepalepas nene, naga suñña pisaar ke ga kieta marena, ana naga pe sur tai naña pe wa pañisi. Pogos naña Mosis ñar lepalepas nen kilavaru la nene, naurarena kiena ne Ntewa pimi e naga, ana pogos naña ñar maran si kilavaru la nene pa le Israel lala, mñareraena naurarena nene suñña pito ke tano rui, ana la apisu ñele marana komin naña pilavila na pilavila. ⁸ Sanene, visae naurarena kiena ne Ntewa miyuñña mñarera e pogos naña apisawal mrapa na tolen marena, yoku yuñña ve sanape e

pogos naña yoko avisawal mrapa na tolen malena? ⁹ Yoko naurarena kiena ne Ntewa monar yum̃ae ve keviu va manene va p̃isi e pogos nene, a tesum̃a tepisu p̃isi rui naña kapi vivaga na mrapa viu sum̃a tego kar ga, sum̃a taulu kapi na mrapa marua nene naña sum̃a pito ke tano rui. ¹⁰ Lelaga, kapi viaga na mrapa marua nene naga sum̃a tego ruru nanua sumo, ana nagane, tepisu naña kana kapi nena sane pe tego ruru re si poli, komin kapi na mrapa viu pimi p̃arpoyo, sum̃a tego keviu e yo make ga. ¹¹ Kapi naña sum̃a pito ke tano nene, lelaga naña naga pitomi p̃esa, pitomi amio kana pupia naurarena nena. Ana nagane kapi viu naña naga pimi mare ga sirau, yoko naga sulue na sike ne, a kana naurarena nena yoko ve keviu manene lue.

¹² Visae tesitomyuli nene, yoko kila kieta sitomena m̃arera ruruia, a ve temaraun re si naña tekila kapi vivaga kiena Supe tegoli yo kar lala. ¹³ Ana tesitomyuli m̃ena yer-marua Mosis, naña naga pa metava e tavie, ana Ntewa pimi lavisinia, kila marana pilavila pañisi. Ana pe pon re ita teve sa naga poli, komin pogos naña p̃asupe si pitomi pu le Israel lala naga kalo marana e kulmrae vena ve avisu re, vano-o tol pogos naña kana tegoena sum̃a vito m̃a tano vano p̃isi. ¹⁴ E pogos nene, pe apisuli re kapi nene poli wa, komin naña p̃arila m̃arera pañisi, ana tepisu naña pimi tol nagane, la sa m̃a ke nene na wa. Apulo ke visena lala e tus marua naña sike ne, ana sane kulmrae na sike ga wa, sum̃a kilawo ke kiela sitomena lala. Ana visae alelaga ga e Kristo yoko naga kilia tarlua kulmrae nene vena akilia avisu kilale kiena yomerarava viu. ¹⁵ Pogos naña apulo ke navisaluaena kiena Mosis, naga sa naña sur tai kalo ke p̃arila, ¹⁶ ana pogos naña visae yaru tai imi e Kristo, a war-lua sur nene naña kilawo ke kiena sitomena, ana naga kilia visu kilale

suria. Sa ga visena na Nasiriena Wa naña pisayu yermarua Mosis nene, naña pisape “Pogos naña Mosis pilon naga, kira pisu Supe, kulmrae nene mloru si petania.” ¹⁷ Ana pogos naña visena nene sape Mosis pilon naga kira pisu Supe, visena naña Supe, kana kinasia naga naña pe Ninuna Wa kiena ne Ntewa. A tekilia tesape e nape naña Ninuna Wa kiena ne Ntewa sike ea, yaru lala akilia aurmatan m̃areraena na viowaena, alual malena.

¹⁸ Sanene, ita make ga naña tem-lelaga rui, pe kulmrae tai towo re si marata poli, ana tesum̃a tepisu ruru nena pupia nauraraena kiena ne Ntewa. A pogos naña tesum̃a tepisu m̃a pano, nauraraena nene pimi puleule e ita, pano tol naña tepim tepe sane kupito vena tegoliaena kiena kapi vivaga va va yeririna taņena lala. Ana kapi vivaga nene pe molue re kome kieta malena poli, molue kome kieta Supe, naña naga Ninuna nanene naña sike e ita.

4

Pol amio nalologena lala amlologon kapi vivaga nalologena wo

¹ Mesum̃a mekila ke kapi vivaga kiena ne Ntewa pilavila ke sanene, naga pe kiamimi pupia yum̃aena tai vena iilaena yaru taņena lala. Losinena Ntewa pulen sineyeena, a naga ke narui naña mla yum̃aena nene pan imimi, a pogos naña mesitomañal nene, kila sane pe sinemimi maren re yum̃aenen pogos tai poli. ² A pogos naña memiyum̃ae, mesum̃a memiyum̃ae ruru po silaga. Yaru laņasa, amiyum̃ae vinau e ga e nakilakotaliaena lala pona akilali naña awere sitomena kiena yaru lala, a akilia avilovilon m̃ena visena kiena ne Ntewa va ve taņena, a imimi na pe mekila re p̃elaga la sanene poli. Mekilia mesape pogos naña mesum̃a memiyum̃ae, mekila ke ga e marana Ntewa, a monar meyum̃ae wo. Yeririna taņena

m̄ena lala asum̄a aḗaveve ke kiamimi yum̄aena a asum̄a amloge ke ponía, komin naḗa asum̄a apisu kilale asape mesum̄a mepisawal make visena lelaga kiena ne Ntewa lala mesmes ga.

³ Memlologo sanene, pe yaru re tai naḗa kilia visave naga pe mloge kilale re lologena wo poli, naḗa mesum̄a mepisawalia. Ana visae yaru tai visave pe merarava re pan poli, naga pe yar re tai naḗa sum̄a mialin ke yomerarava poli, ana monar ve yar tai naḗa sum̄a mialin ke ga yemalolo, naḗa monar sur tai kilawo ke kiena sitomena, sane kulmrae naḗa tepisayu rui. ⁴ E lepas kiena ne la naḗa pe amlelaga re poli wa, suḗe viowa na yomerava nini naga kilawo kiela sitomena rui, naga kila la sane ape kilamara kata, komin naḗa naga yepen mavin sape avisu pupia kapi vivaga na lologena wo kiena Kristo. Kristo nene, kiena naurarena tego paḗisi, komin naḗa naga ḗarnena marana Ntewa lelaga. ⁵ Mesum̄a memlologon ke nene narui, nane Yesu Kristo, kieta Suḗe. Pe mesum̄a mepisiri plan imimi re sina pan amiu poli, ana mepe kiamiu yar na yum̄aena ga lala vena lologonen Kristo van amiu vena akilia naga.

⁶ A sur make ga la nene naga pe yum̄aena kiena ne Ntewa ga. E nasiiena, Ntewa pisa sanini, sape “Yoko kapi imi tegoli yemalolo naḗa m̄eke ne,” a sum̄a kila ke sanene pan ita na wa. Ntewa ke ga nanene narui naḗa sum̄a miyum̄ae ke nagane, kila kiena kapi vivaga tegoli losineta lala, kila tetol kapi nene naḗa sum̄a tego molue kome marana Kristo, naḗa molue nena e naurarena kiena ne Ntewa naḗa sike ea.

⁷ Nakiliaena lala na naurarena kiena ne Ntewa sike e ita sanene, naga pe sur wo tai naḗa pe wa paḗisi. E imimi naḗa memiyum̄aen ke yum̄aena kiena kieta Suḗe, mepisu sane imimi na sa ga sur korena ga, a pe metorokin re naḗa

kiena nawaena la naḗa powo nene ase e imimi, ana Ntewa naga po, sum̄a kokonia ke e kiamimi malena la silaga. A nanene kila sane visae pogos tai meyum̄aen sur wo la ḗasia, ana yoko mevisu kilale ga sane pupia m̄areraena na kilaen sur la nene pe pe m̄areraena na yomarava re tai nene poli naḗa ḗar po yo kome imimi, ana naga m̄areraena tai nae ma e peni naḗa kom ga e Ntewa pitomi.

⁸ Nagane memiyum̄ae ke memio m̄areraena nene naga miila imimi keviu, komin naḗa mepane ke pog m̄arera la moki, ana pe memloru re poli wa. Sur la moki naḗa akila imimi mesitom ḗele paḗisi, ana kiamimi sitomena la pe kovio re poli. ⁹ Yaru la moki naḗa akila kare imimi pano paḗisi, ana silaga Ntewa pisuar ruru imimi. Moḗar magka lala, ana taḗatete awe plan imimi, memal ke na wa. ¹⁰ Lelaga, pogos m̄arera pan imimi sanene narui, pano pano naloge viowaena na marena sike e yepemimi sa naḗa Yesu ḗaria e kiena marena. Ana metam̄an ga, komin naḗa visae marena kiena Yesu sike e imimi, yoko kiena malena m̄ena ga sike e imimi. ¹¹ Memiyum̄ae kiena Yesu sanene, kila sane pogos naḗa memal mesike e yomerava nini, ana silaga mesike ga lavisin marena, ana nanene kila m̄ena ga sane amiu akilia avisu kilale sane malena kiena Yesu sum̄a m̄alm̄alivi ke keviu e yepemimi na marena ga lala. ¹² Lelaga naḗa mesum̄a mepanon ke kiamimi marena, ana mekila sanene vena amiu akilia avano alual kiamiu malena.

¹³ Visena tai sike e Tus na Yauena Wa lala, naḗa yaru tai pisi pisape “In na nemlelaga rui, nane kila narui nekilia nevisawal visena,” a mepisu sane ninuna na viawaena naḗa sike e yaru nene, nagane keviu m̄ena ga e imimi. Mesa ke ga naga, naḗa imimi m̄ena ga memlelaga, a sur ya naḗa memlelaga e

naga, nanene mepisu sane mekilia mevisawalia. ¹⁴ A pe memaraun re nena visawalen poli, komin naña mekilia ruru sane kieta Ntewa naña naga kila kieta Supe Yesu mali sina e marena, yoko naga kila imimi mēna memali sa ke ga Yesu, a yoko naga kila amiu mēna amal sina sane imimi, ana yoko were ita punu ga teva tesike temio naga. ¹⁵ Lelaga, mepa moṗarpoyo e pogos mārera la moki sanene, ana pogaga, komin naga kiamimi mrapa ke ga tai nanene narui naña mekilia mila amiunia. Sanene sinemimin ga lemamiēna kiena ne Ntewa monar momolue silaga va yar kar ga lala e yo punu ga, vena kila sane ayeluar Ntewa silaga, asuñā avisa potena vana vano vano-o vena kila kiena naurarena imi lapa ve keviu.

¹⁶ Sitomena wo la nene kila sane pe sur korena ga naña viowa van imimi ve sanape, ana mesuñalu moṗarera ruru mesuñā ga. E lepas na yepemimi lala, pimi pe yer-marua, suñā pimi pororovia, ana e lepas na ninumimi lala, Ntewa suñā kila pimi pe urviu, mārera ruru lue ga e legiena make ga. ¹⁷ Narin pog mārera lala e yomarava nini, la ape na yam plas ga, ana asuñā akila ita tesururuia vena teva toṗalivi tese e naurarena nae peni, naña keviu paṗisi, po pano-o po manene laa, naña teloge ke wonia vano vano ve uro re. ¹⁸ Nagane ve kieta sitomena la ve su re e sur la naña kilamarata visuia, ana kieta sitomena la sike e sur la naña kilamarata pisu ṗele ga, komin naña sur la naña kilamarata kilia visuia, la ape na yam plas ga e yomarava nini, ana sur la naña kilamarata pisu ṗele ga, la ape na sulueena ma e peni.

5

Leleta ma e peni

¹ Tekilia rui tesape tasneta na yomarava nini taṗatete sulue. Naga sane narin silparpara tai naña tesu-
vania, naña yoko pogos tai monar

māwowo make ga, pona yar taṗena lala aimi aweplania. Ana tek-
ilia mēna tesape pupia mātā yuñā mārera tai mēke ga wa, naña pe amiyuñāen re e yomarava nini poli, ana Ntewa ga kila ruru monmate ita ke ma e peni ana siraunia tekilia teva tesu ea. ² Yomarava nini naga sa ga lele na tagiena ga, a tekekan ga naña tourmatania, sinetan teva tetapolou e mātā yuñā ma metava, ³ a pogos naña teva tesike ea, yoko ve teloge re si sane pe mātā uñā re poli, ana tevisu ga na wa sane kieta yo nena napo nane suñā ne.

⁴ Lelaga, tasneta naga sa ga silparpara tai naña tesu-
vania e yomarava nini, ana lelaga naña, pogos naña tesike e sanene tesuñā takar malueta silaga komin naloge viowaena lala na pog mārera la naña tesuñā toṗarwowo ke yo ea. Pona pe pon re aimin awe kare tasneta poli, ana sitomena tai monar suñā ga e ita sane visae akila, pogaga, komin naña popon sane toure matan silparpara nini, teva tese yuñā wo tai sumo wa. Monar tevisu kilale ruruia sane popon sa tas nen marena nene ṗisi, ana yoko tas viu tai kilia imi kus lēna. ⁵ Nakonua rui, Ntewa suñā miyuñāe ke e ita vena kila ruru ita teva e kiena yo sanene narui. Naga mligan Ninuna sike e ita vena kila ita tesitoñal silaga sane kiena visaarena na kilaen van ita sanene yoko imi ve lelaga.

⁶ Tesuñā tesitoñal ke nanene, kila sane silaga toṗarera. Tek-
ilia tesape nagane, tesuñā tekila ke mātā uñā e silparpara nene, naña tasneta, ana pe tesu re e mātā uñā wo temio Supe ma metava poli wa. ⁷ Sanene, pogos naña tesike e yomarava nini wa, monar ve tekilali re naña tesuñalu e ya naña kila-
marata ga kilia visuia, ana monar tesuñalu mārera e naviawaena. ⁸ A e lepas na pun imimi, moṗarera ruru ke ga wa vena suen e yomarava nini vena mesuñā mekila kiena

yum̃aena, ana mepisu sane po m̃ena ga visae mekilia meligan tasnemimi la na yomerava nini, meva mesu nena e m̃amimi um̃a memio Suṑe. ⁹ Sanene, visae tesike e yomarava nini, pona tesike ma metava, ana silaga monar tekilali ya naṑa yoko naga kekarania. ¹⁰ Monar tesitom sane pogos naṑa Kristo pa totano metava e kiena yo wa na liṑereena, yoko ita make ga veve taaga teva tesum̃alu tese marana. Ana e pogos nene, yoko naga ga kila sane wo van ita, pona viowa van ita, taveve ga ya naṑa tesum̃a tekila e pogos naṑa tesike e tasneta e yomarava nini.

Kristo kila ruru marata temio Ntewa

¹¹ Pogos naṑa mesitom̃al naṑa yoko Kristo liṑere yaru lala, memarau, a mepisu sane popon meyum̃ae m̃arera vena metaulu yar lala vena ve akovio re. Ntewa pisu kilale ruru ṑelaga na kiamimi yum̃aena la nene, a nesitom sane amiū m̃ena apisu kilale sane memiyum̃ae sa ga naṑa naga kekarania. ¹² Nesum̃a nepisa ke sur la nene, pe nekila re poli komin naṑa sineun vena amiū avisirlua imimi sina, ana popon vena akilia akekara e ya naṑa mesum̃a mepisa. Visae atol ruru kiamimi visena lala, yoko kila sane visena la nene kilia se amiū, ana yoko akilia avisataṑe la naṑa asitom ke asape apo rui. Ana la nene akila la ke apa metava komin ga ya ne akila ke e maran yaru lala, ana pe asitom re ya naṑa sike loyum̃a e kiela malena poli.

¹³ Nekilia nesape pogos naṑa nepisa visena la nene, yoko la ṑas naṑa asike amio amiū monar avisave nepe wowe, ana na nene na poga ga. Visae lelaga naṑa mepe wowe, mepe wowe komin naṑa mekilia manene laa yum̃aena kiena ne Ntewa, ana visae ṑarimimi la woga ga sum̃a ga, ṑarimimi la po komin naṑa mesitom̃al amiū, ana

monar ayagogon imimi. ¹⁴ Sur taaga ga naṑa sum̃a kawe ruru ke kiamimi malena vena mekilia ruru yum̃aena wo la kiena Kristo, nane kiena sine-siena. Memlelaga m̃arera mesape kiena marena naga taaga tamalia kieta malena ita make ga, visae peraga, yoko ita punu ga monar temare ga, yoko taṑatete ita yaru tai kilia mali. ¹⁵ A naga mare wo ita punu ga sanene, naga sinenan sape ita la naṑa temlelaga ea pona temal ke e yomerava nini wa, ve teyum̃ae kieta re ga, ana teyum̃ae kiena, naṑa naga mare vena tamalia kieta malena, siraunia Ntewa pisirlua si naga.

¹⁶ Sanene, popon ve tevisuveve re si yaru lala taveve sitomena na yomarava nini. Nanua, pog naṑa Kristo sike e yomarava nini, yaru la apisuvevea taveve sitomena na yomerava nini, ana nagane pe tepisu re si naga sanene poli, a pe pon re tevisuveve yaru taṑena lala taveve m̃ena sitomena na yomerava nini poli. ¹⁷ Na nene na komin naṑa visae yaru a naṑa mlelaga e Kristo, naga pimi sane pe yaru viu ruru nena ga. Kiena malena marua na sumo kovio nena ga, ana nagane kiena malena viu pimi m̃alivi rui. ¹⁸ Ntewa ga kila sane tekilia tevilopu kieta malena sanene, komin naṑa naga ke narui mligan Kristo pitomi e yomerava ve na kilaen kieta mrapa towasuṑe si teimi puna, a sinenan sape monar toure yar taṑena lala la m̃ena ga awasuṑe si aimi puna. ¹⁹ Visae ve sanene, Ntewa miyum̃ae ṑarpoyo e Kristo vena wereen yar na yomerava lala awasuṑe sina vena aim ave taaga sina amio, naṑa naga pe sitom re si sape la nakoena van la vanon kiela mlamulena viowa la poli. A amio m̃ena nene, naga sinenan sape ligan kiena visena lala e limata, vena tela va va yar taṑena lala vena la m̃ena ga awasuṑe si aim puna. ²⁰ Sur ne nanene narui kila sane mepim mepe yaru kiena ne Kristo

vena wahren visena kiena ne Ntewa vano. Sanene, pogos naþa mepi-sawal visena pan amiu, sa ga naþa Ntewa ga sumã pis, ana sinemimin paþisi mesape meviun manenea van amiu punu ga mesape awis, e kia kiena ne Kristo, monar awasuþe amiu aim puna Ntewa. ²¹ Naga ke narui sinena miye ita, ana mligan narina nene Kristo, naþa naga pe kilali re mlamulena viowa poli, kila naga pimi sane yaru na wahren kieta mlamulena viowa ita make ga. Ntewa kila sanene vania vena kila sane ita yar na kilaen mlamulena viowa, tekilia teim teve yaru mesmesu lala e marana ne Ntewa.

6

Malena m̃arera kiena yaru na yuãaena kiena ne Ntewa

¹ Mesuãa memiyuãae ke sane yar lala na yuãaena lele taaga memio Ntewa, a mekilia sanape naþa naga pe lemam paþisi pan ita make ga. Sanene, mesape meviun manene van amiu, sane kiena lemamiena wo naþa pimi e amiu, pe pon re imi korena ga poli. Monar alavia, a monar ataãania kila kiena yuãaena e kiamiu malena. ² Visena tai teke e Tus Marua pisa sanene rui, naþa Ntewa sape,

*“Mesmesun pogos naþa po pan amiu,
neyagogon kiamiu tagena,
a mesmesun legiena natamaliaena,
neim neiila amiu.” Ais 49:8*

Ana e kiamimi navisuena, mekilia mevisawal mevisave nagane narui pe kiamiu pog mesmes narui, nagane narui pe legiena na natamalia amiuena.

³ E lepas na kiamimi yuãaena, mesuãa moþikeyon naþa mekila wo lue ga, vena ve mekilawo re mrapan yaru kar ga naþa sinenan sape imi. Pe sinemimin re naþa yar laþasa asape mekila sur tai piowa, pona mekila pal yuãaena koyo tai. ⁴ Mesuãa mekila ke sur

make ga vena kilologia sane mekila ke yuãaena mesmesu sane yar wo lala na yuãaena kiena ne Ntewa, ana mesuãa metamañ imimi vena mevane sur ve moki. Mesuãa makawean imimi vena meva mowarpoyon luas nen yuãaena lala, pe suri korena naþa mepane sur viowa lala, pog m̃arera lala, a sur nailanen viowa lala.

⁵ Asumãalu akawe imimi, a aãe imimi, a akoven imimi e yuãa nakoena. Pogos moki, memiyuãae na memiyuãae, pe momomalio ruru re poli, a kamimi kinanena pe po re poli.

⁶ Piowa manene laa pan imimi sanene, ana mesuãa ga memiyuãae mesmes ga, a mesuãa memiyuãae memio kiliaena, a sitomena viavi, a sinewoena. Yeririna la apisu naþa kiamimi malena pulen Ninuna Wa, a kiamimi þelaga pulen sinesiena naþa lelaga, ⁷ naþa mepi-sawal visena la naþa pe apisokan re poli, naþa memiyuãae e m̃areraena kiena ne Ntewa, a naþa e limamimi lala, e lepas na þamarua a e lepas na þaãeli, mopuarar sur na mara lala vena kilaen mesmesuena taulu naviowaena. ⁸ Yeririna la þasa apisir plan imimi, a laþasa amligan imimi mesike laa tano, laþasa apisa ruru imimi, laþasa apisa kare imimi paþisi, ana pe mesitom re poli, mekila ga. Pe mepisa kotalia re yar tai poli, ana asumã apisu imimi sane pe mepe lelaga re nenaga. ⁹ Akilia ruru imimi þisi rui, ana asumã akila ke sa naþa pe sinelan re akilia imimi poli. Memal ruru mesuãa ga, ana asumã sinelan asape visae memare ga rui.

Nane suãa pa sanene pan imimi narui, ana pe sur korena naþa moþar ke nakoena lala, la taþatete akilalua kiamimi malena na wa. ¹⁰ Pe sur korena ga naþa naloge viowaena la moki paþisi, ana sinemimi la kekara silaga. Pe sur korena naþa limamimi korena ga silaga,

ana mesuṃa mekila ke yar taṓena la aṓar ke sur moki. Ana pe sur korena naṓa pe kiamimi sur re la poli, ana mepisu naṓa sur make ga pe kiamimi ga.

¹¹ Erau nae Koren lala, pe kiamimi sitomen viowa re tai e amiu poli, naṓa mekilawania pan amiu suṃa ga. Mepisawal sur make ga pan amiu rui, a sinemimi sii amiu paṓisi.

¹² Pe mekila re suri tai naṓa pona kilawo kieta erau wo poli, ana visae kilawo e lele tai, nanene komin naṓa amiu ga apuarar sitomena viowa laṓasa e imimi suṃa ga. ¹³ Ana visae ve sanene, monar nevis van amiu sa ga naru la narui, nesape awis, ve akilawan re si kiamiu sitomena laṓasia, ana monar akilali losinemiu vike van imimi.

Avisuar ruru e la naṓa pe amlelaga re poli

¹⁴ Sineun nevisa van amiu nesape ve asuṃa akilali re naṓa aimi ave taaga amio la naṓa pe amlelaga re poli. Popon asitoṃalia sane ṓelaga na mesmesu amio ṓelaga na mlamulena viowa, lalua taṓatete aviran la aim lele taaga, a legiena pe erau ṓele ga amio yemalolo. ¹⁵ Kristo kiena sitomena ve taaga ṓele ga amio Yermare, a yaru naṓa mlelaga pe kiena sur re tai poli teke amio yaru naṓa pe mlelaga re poli. ¹⁶ Nono na visokanen lala asu ṓele loyuṃa e yuṃa wa ṃana Ntewa pogos tai, a visena nene kana kinasa komin yuṃa wa ṃana Ntewa, naga pe yuṃa re ga tai poli, ana ita li na lelagaena kiena ne Ntewa naṓa mali. Naga nene taveve ga kiena visena laṓasa, naṓa pisa sanini, sape

“Inu yoko nesike e la, yoko neyaloro likan la.

Inu yoko neve kiela Ntewa, yoko aimi ave kiau lus nena lala. Lev 26:12

¹⁷ *Ve sanene, sane kiela Suṓe, nepisa pan kiau la nene nesape monar amolue vetan taṓena lala,*

monar aviaṓa vetan yar viowa lala.

Monar aim ave wa nenaga, a monar ve atol re kororaki lala, sanene yoko nekilia noworworun la aim asike amio inu.

¹⁸ *Yoko inu, sane Ntewa na mava, nekilia nevisa van la nevisave ‘Amiu aim vena neve Arimamiu, a vena amiu ave naru nena lala.’ ”*

7

¹ Erau lala, nanene navisaarena wo lala kiena ne Ntewa naṓa pisape yoko naga were ita sane kiena namratava lala. Naga kila sanene pan ita po paṓisi, ana popon monar tewatanon naga silaga, naṓa monar towe plan make kororaki e kieta malena lala. Mlamulena viowa laṓasa tekila e tasneta, a laṓasa tekila ga loyuṃa e losineta, ana monar toṓisin la make ga, monar tevim naṓa teve wa naṓa teve wa sa naṓa naga sinenania.

Pol kekaran paṓisi naṓa Ntewa miyuṃae e la

² Sineun nesape neviun si tan amiu nesape ve sinemiu kar imimi re, ana aligan ruru lelemimi tai e sinemiu lala, vena nekilia nevisa re si sur laṓasa van amiu sumo wa. Popon akila sanene, komin naṓa pe amiu re tai poli naṓa mekila piowa pania, pona mekila karea, pona mekila kotalia e sur laṓasa. ³ Ana pogos naṓa nepisa visena la nene, pona asitom ke asape nesitom ke piowa e amiu, pona nesape nevisa kare amiu, ana pe sa re nena nene poli ṓisa. Peraga, sa ga naṓa nepisa rui, nesape amiu na asike e losinemimi rui, a tesuṃa tepim tepe taaga pano pano tol naṓa sanena naṓa tesike ga e malena taaga, pona visae ita tai vane marena, yoko teloge sane ita make ga temare. ⁴ Lelaga nekilia nevisa sanini nevisave in na noṓasine amiu keviu na keviu, noṓarwar inun amiu pa ṓisi, a pogos naṓa nesitoṃal kiamiu yuṃaena

wo lala, sumã miila ke kiau sitomena keviu pa p̃isi. Lelaga naþa nepane sur viowa moki, ana asumã akila pan inu naþa nalogewoena a kekarena sumã pule manene paþisi e losineu.

⁵ Nepisa sanini komin sanene narui nanua sumo ne, pogos naþa mepa momãlivi e lepas naþa Masitonia. E yo nene, moþar ke si veveyuena m̃arera lala, kila sa naþa memarau towe m̃aga, a tasnemimi pe pulmas re tai naþa va ruru e poli.

⁶ Ana kieta Ntewa naga pe Ntewa na kila luþeluþeen sitomena kiena yaru lala naþa amloge piowa, ana naga sitomãl imimi, kila kiamimi erau wo naþa Taetas pimi m̃alivin imimi, a pogos naþa mepisu si naga memloge po paþisi. ⁷ A pogos naþa sun pa imimi, naga pisawal sur wo la naþa amiu akila, miilaar imimi keviu paþisi. Naga pisayu sanape naþa naga m̃ena ga, pogos naþa naga pimi m̃alivi pun amiu, naga m̃al sur mok liu e amiu naþa miila naga, a pisawal sape akila mara wo e kiamiu visena la nanua ne, naþa nagane apilopu kiamiu sitomena, asumãlu asike e kiau lepasa. Pisawal sape sinemiun manene laa paþisi naþa neiãasu neyaliali amiu, a suwala, pogos naþa nemloge nene nemloge po na nemloge po!

⁸ Pogos naþa nesiri m̃aki taþena nene pimi pan amiu, nemligan pae pano ana pe piavi re poli nesitomiyu sina, nesape visae ve neligan re ga rui. Nanene komin naþa nekilia nesape kiau visena m̃arera lala yoko monar kila amiu aloge viowagan towe m̃aga. A poglis naþa memloge navisawalena kiena Taetas, nepisu sane lelaga ga na wa, kiau m̃aki kila kare kiamiu sitomena p̃isa. Ana nanene na yam plas ga, siraunia avilopu amiu sina, ana kila sane nekekarana sina naþa nemligan m̃aki nene pimãsu. ⁹ Sane pe nepisa re nesape nekekarana naþa m̃aki nene kila amiu amloge piowa poli, ana

nekekarana ga naþa naloge viowaena nene kila apilon amiu. A kiamiu naloge viowaena nena, pe imimi re naþa mekila pimi m̃alivin amiu poli, ana Ntewa narui naga kila pimi m̃alivi. ¹⁰ Sanene, naloge viowaena nene naga naloge viowaena wo tai naþa pitomi ma e peni, naþa kila yaru vilonia vena tol natamaliaena. Ana naloge viowaena taþena, naga naloge viowaena na yomerava nini, naþa naloge viowaena viowa tai naþa yoko kila yaru loge viowagan m̃a vano vano va tol marena. ¹¹ Amiu m̃ena akilia avisu kilale sane naloge viowaena naþa Ntewa tañan pimi pan amiu, naga kila yumãena wo tai paþisi. Kila sane asitom urmi manenea e kiamiu malena, am̃areran ke paþisi vena kiamiu kia imi wo sina. Sumo na, sinemiun m̃imin naþa apisayu napiowaena naþa sike likan amiu, ana pogos naþa nepis pan amiu vanonia, apisu kilale ga m̃rapa na wa, ana amarau. Amiu ga asumãlu apisi ke sina ga pan amiu, a amla nakoena pan la naþa akila piowa, vena ve naviowaena tai su re si pun amiu.

¹² Sineun nesape nevisa m̃aki nasumo, nemligania komin naþa nepisape nevis va lalua nene naþa akila piowa, a sineu miye m̃ena yermarua nene naþa lalua akila kare manene laa naga. Nemligan m̃ena ga komin naþa sineun nesape monar avisu kilale sane lelaga, sineumi si imimi, ana pogos naþa mevis van amiu e kia kiena ne Ntewa, amiu akekarana naþa avatanon ya naþa mevisa. ¹³ Ana poglis naþa Taetas pimi pisawal pan imimi sape amiu akila sanene rui, kilalua kiamimi sitomena pa metava paþisi.

Mekekarana manene laa nene rui, ana pogos naþa Taetas pisayu sina pan imimi, pisayu sa naþa amiu akila manene po pania, mekekarana pa laa sane. Naga pisa ke naþa sike amio amiu, amiila naga a apisirlua kiena sitomena, a akila si

naga kekara pa ĩisi. ¹⁴ Nepisayu amiu pania nanua sumo rui, nesape nekekaran kiamiu ĩelaga wo la pa ĩisi, ana pogos naĵa piĵasu mĵalivin amiu, ana pisu ga na wa sane pe nepisokan re poli, nepisa ga lelaga. Sa ke ga nanua sumo, nepisa ke ga sur lelaga la pan amiu silaga, ana nagane, akila kiau visena naĵa pa Taetas e kiamiu lepasa pimi pe lelaga ruru mĵena ga. ¹⁵ Naga taĵatete sinen ĩesan pogos naĵa piĵasu, amiu amarau paĵisi a sine-miu kurkur, ana poglis naĵa pis pan amiu, amlogearia, apatanon ruru nena kiena visena. Kiamiu ĩelaga wo na sanene, kila sane pogos naga ĩasupe sina, sitomĵal amiu lue ga silaga. ¹⁶ A e kiau lepasa, nepisa ga nesape nekekara naĵa nekekara, a nagane nepisu sane nekilia nowasine ruru amiu e sur make ga e pogos make ga.

8

Popon ala nalaena

¹ Erau nae Koren lala, sinemimin mesape amiu aloge lologena na sur wo tai naĵa sumĵa ĩarwowo ke yo e sumĵare lala na pupia lepas naĵa Masitonia, naĵa Ntewa miyumĵaen ke e kiena lemamiena. ² E yo nene, apa aĵarpo yo e pog mĵarera lala naĵa sur moki liu kilali kare la, a pano tol naĵa pe kiela sur re si poli, ana la nene, pe aĵis re nena e kekarena ga e ya naĵa la apisuia. Limala korena ga, ana memilan paĵisi sane pogos naĵa amloge asape nalelagaena taĵena la gar Yerusalem apane mĵena pog mĵarera, sinela miye la ana sane limala pimi pule ruruia amio sur lala vena laen vano sane kiela nalaena van li taĵena la nene. ³ Pe yar re tai poli naĵa pisape monar akila ve sanene, ana la ga asape akila, a nekilia ruru sane amla sur make ga naĵa akilia alavia, vano tol naĵa laĵasa amlavia taulu ya naĵa akilia

alavia. ⁴ A pogos naĵa aĵar viraran punu pae rui, amligan e limamimi, amĵareran asape melual mrapa tai vena liganen nalaena nini vano, komin naĵa asape visae akilia alual si pulmas naiilaena na lelagaena wa taĵena la sanene, yoko ve sur wo manene laa tai van la, naĵa yoko akekaran vaĵisi. ⁵ La apo paĵisi, komin nanua sumo atamĵan make kiela malena sane kiela nalaena tai pa Suĵe, a amligan la asike vatanon kiamimi visena, ana siraunia amla ya naĵa la kiela sane nalaena tai pimi pan li na lelagaena taĵena lala. Akila po taulu manene ya naĵa mesitom mesape yoko akila, ana lelaga, akila mesmesun ga e nasinenanena kiena ne Ntewa.

⁶ Ana pogos naĵa mepisu le Masitonia taĵena lala akila sanene, mesitom mesape popon meligan si Taetas imĵas pun amiu, vena iilar amiu vena akila mĵena ve sa nene. Mekilia mesape pogos naĵa naga piĵasu sumo, naga sumĵa pis pan amiu ana amiu asiar kilaen yumĵaena wo na sinewo nene rui, ana popon naga imi kila make ruru nena ga amio amiu. ⁷ Mepisu naĵa yumĵaena taĵena lala, asumĵa akila ke po rui, naĵa kiamiu viawaena keviu paĵisi, apisawal ke visena lelaga po paĵisi, akilia sur moki rui, asumĵa yepemiu mĵaen ruru yumĵaena, a asumĵa sinemiu sii imimi li nalelagaena taĵena lala keviu paĵisi. Akila yumĵaena la nene pano taulu ya naĵa mesitom mesape atorokin akila, ana popon akila mĵena ve sa ke ga e lepas na yumĵaena nakianen nalaena nene.

⁸ Nepisa sanene, ana visena nene naga pe sa re navisaluaena tai naĵa yoko monar atavevea. Sur nene sike ga e amiu, ana nesitom nesape popon sa nevisayu taĵena laĵasa ve sanene, nepisawal sur wo la naĵa akila ke rui. A pogos naĵa yoko aloge, yoko kila amiu avisuveve amiu towe li laa mĵaga sane, sane

kiamiu sinesiena keviu m̃aga yo, maran taaga sa ke kiena la nene pona peraga? ⁹ A popon tesitom̃al lemamiēna kiena kieta Suḗe Yesu Kristo ve keviu silaga, naḗa sumo, naga sa naḗa kiena sur make ga, ana naga sitom ita e yomarava, naga pitomi sa naḗa pe kiena sur re tai poli, vena kila sane tekilia teim teve yar na sur moki.

¹⁰ Pogaga, nanene kiau sitomena tai nene e lepas nene. Nepisa ga nesape nepisu sane sur nene sinemiun asape akila e kas nanua rui, a nane asiar asape akila ne, ana popon manene laa naḗa asuḗalun sina vena akila make ruruia. ¹¹ Kiamiu sitomena nakilaen sanene naga m̃arera ruruia nanua ḗa rui, a nagane popon am̃areran ruru nakilaena, a vena akila va am̃a pe naḗa atorokin akila. ¹² Ntewa pe pisa re pisape monar tela nalaena taulu ya naḗa teke e limata vena tekiania, ana naga sinenan ga sape tekekan iilaen yaru taḗena, a tela nalaena torokin ya naḗa tekilia telavia.

¹³ Ana poglis naḗa nepiun tan amiu vena akekan iilaena sanene, pe nesitom re nesape nekila sane yoko yuḗaena urmi van amiu poli, ana imi melala ga van li taḗena lala. ¹⁴ Nesuḗa nesitom ke ga sane popon ita make ga teve maran taaga ga. E pogos nene, kiamiu sur mok liu, ana lala na peraga, pe kiela re poli, ana popon kiamiu sur komḗasia vano ve kiela, vena kiela sur m̃a tai ve tokak ga. A pona yam laḗasa visae kiamiu sur re e kas laḗasa naḗa pimi ke ne, kiela sur komḗasa kilia imi kila sane kiamiu narin sur m̃a tai. Pogos naḗa tesuḗa teiila ita ke sanene na po, kila sane ita make ga tesuḗa marana taaga, ¹⁵ a yoko ve sa visena na Tus Marua tai, naḗa pisa sanini, sape

*“Yar naḗa war kinanena ve moki vim,
yoko naga kan vano kan make nena ga, ana siraunia visu sane pe*

*kana re si tai poli,
a naga naḗa pa ḗar kinanena vitokaki ga, naḗa pisu sane torok ga, yoko naga ve ve plasan re sur tai.” Nau 16:18*

Yoko Taetas wasuḗe si va gar Koren

¹⁶ Nakonua rui pimi, nesuḗa nesitom amiu paḗisi, a nagane, nepisa potena paḗisi pa Ntewa naḗa naga kila pa Taetas sape sitomena m̃arera tai sike e naga rui, sane naga monar iḗasu iila amiu. ¹⁷ Ana pogos naḗa mepisayu mesape iḗasu m̃alivin amiu, naga kekan ga, komin naḗa kiena sitomena tai sanene sike pa e naga rui. ¹⁸ A pe naga re ga taaga poli, ana yoko meligan imimi yar taḗena tai iḗasu amio naga, naḗa naga kieta puruvi tai naḗa suḗare la na yo moki akilia ruru naga, komin naḗa naga yar wo nalologonen Lologena Wo. ¹⁹ Suḗare make ga la akekan kiena yuḗaena, ana amligan lua naga vena suḗa yaloro amio imimi metelivi e kieta lepasa, pogos naḗa mesuḗa mekilapolo ke kilavaru na iilaen li nalelagaena lala gar Yerusalem. Mekila yuḗaena nene komin naḗa sinemimi sii la paḗisi, a pogos naḗa atol nalaena nene yoko ailan ruru vaḗisi e ḗelaga naiila laena naḗa tekila pan la, yoko avisirlua kia kiena Suḗe va metava. ²⁰ A mekekan paḗisi naḗa kieta puruvi taḗena nene taveve imimi, komin naga kilia iila imimi vena visuar ruruen pupia kilavaru nene naḗa asuḗa akoan poloia. Sinemimin mesape mevisuaria taveve ga kana mrapa wo ne lala, pe sinemimin re si meloge visena laḗasa imi sirau poli. ²¹ Sinemimin mesape mekila yuḗaena nene sa naḗa yoko mesmesu e navisuena kiena Suḗe, a yoko mesmesu m̃ena e visuena kiena yar taḗena lala.

²² Ana amio lalua Taetas nene, yoko meligan puruvi taḗena iḗasu visu amiu. Naga m̃ena ga pe yaru tai naḗa memligan sur moki sike

e limana rui, a mekilali m̃a naga sanene pano mepisu naṗa naga yepen m̃aen make sur la nene. Naga pe yaru wo tai na yum̃aena, a pogos naṗa nepisayu kiamiu ṗelaga wo la pania, naga ṗasine amiu paṗisi sape visae imi yum̃ae re amio amiu vera wo vaṗisi. ²³ Sanene, e lepas puna kiau erau wo nene Taetas, monar avisu naga sane imimi ke lua narui naṗa memiyum̃ae veraga vena iila amiuena, a e lepas na kieta puruvi taṗena lua nene naṗa yoko aimi amio naga, monar avisu la sane aim pun amiu e kia kiena sum̃are taṗena lala na lepas nene, a aimi e kia kiena Kristo naṗa kiela malena sum̃a kipian ke kiena ṗelaga wo lala. ²⁴ Ana sineun nesape nevisa van amiu sane pogos naṗa la nene aim am̃alivin amiu, kiamiu malena lala monar kipian m̃ena kiamiu ṗelaga wo lala. Nesum̃a nemlologon amiu ke pan la rui, ana popon manene sane la avisu kilale ruru ga na wa e kilamarala sa naṗa nepisa ga sur na lelaga, nesape kiamiu sinesiena keviu manene paṗisi, a akilia ala navisawalena wo tai naṗa visayu amiu va va sum̃are taṗena lala.

9

Nalaena naiilaena va li na lela-gaena taṗena lala

¹ In na nesiri plan visena moki rui e lepas na laena na kilavaru naṗa toṗar viravirania vena iilaen li na lelagaena taṗena lala nene kiena ne Ntewa, ana nesitom ke nesape asum̃a asitom̃al ke sur la nene na wa. ² In na nekilia ruru sane amiu akekaran naṗa asikol e yum̃aena nawar viraviranen kilavaru nalaena nene, komin naṗa e kas nanua ṗaro pano, asum̃a akila ruru ke naṗa ataulu kana narin kilavaru rui. A poglis naṗa nepa e lepas nene Masitonia nepisayu amiu pan la, nepisape amiu le Akaea lala asiar rui, a pogos naṗa la amloge miyur la towe m̃aga, kila sane miilaar kiela sitomena pa metava vena monar

am̃areran laa sane vena kilaen kiela komṗasia. ³ Nepisayu amiu ke pan yaru taṗena lala rui, sane amiu na amiyum̃ae po sanene sanene, ana sa ve akila re na piowa ga! Naga ke nanene narui kila sineun neligan kieta puruvi telu nene aim̃asu avisuveve ruru amiu lia, komin naṗa nepisa pan la nesape monar awar viraviran kilavaru la nene rui, ana la akilia aim̃asu alual sane sanene pona pere wa. ⁴ Visae pere wa, monar amiu akila vilaga, komin naṗa lavis ke inu m̃ena neim̃asu narui, a yoko neim̃asu nemio le Masitonia laṗasa, naṗa nepisayu amiu pan la rui. Ana visae meim̃asu melual naṗa pe akila ruru re poli wa, yoko kieta kap mare, pupia mawaena van inu, a van amiu m̃ena ga, a yoko monar la avisave nepisa koskosin manene nayeluaren kiamiu kia pan la. ⁵ Nane kila narui nepisu sane monar nevisa van Taetas lala aim̃asu sumon inu, ana ayum̃ae amio amiu vena war viraviranen kilavaru la naṗa amiu apisaar asape awaria, awarpolo ruru sum̃a ga, ana yoko meim̃asun mowaria mowar vano. Nepisa sanene, ana ve asitom re sane nesum̃a nom̃areran amiun ke nesape monar awar nalaena nene. Waren nalaena na sanene, naga sur tai naṗa ape sinewo, ana kiamiu sitomena ga kekaran nakilaena.

Navisa ruruena na ṗelaga nalaen suria

⁶ Ana visena tai ne nekilia neviša manene van amiu sanini, yaru naṗa mapila ve tokaki, yoko naga war ve tokaki, ana yaru naṗa mapila ve moki, yoko naga war ve moki. ⁷ E lepas na kianen nalaena van yar taṗena, ita make ga veve taaga monar tela ga ya naṗa kieta sitomena pisaar sape tekila, ana pe pon re olavia naṗa pe okekaran re laen poli, pona olavia komin naṗa yaru taṗena m̃areran sape monar olavia. Ntewa pe sinenan re nene poli, ana naga kekaran manene yaru naṗa

mła suria molue kome kiena sinewo a e ga e kiena sitomena naga taaga. ⁸ Ana visae ko tai naþa osumã omla ke nalaena pano, ve ositom manene re, komin naþa Ntewa kilia lamaran si nalaena wo la imi van ko, ve moki na ve moki. Naga kilia kila naþa silaga owar toroki e sur make ga naþa sinomãnia, a metavana owar torokin naþa owar sina ve na iilaen yumãena wo taþena lala. ⁹ Nanene sane visena tai na Tus na Yauena Wa lala naþa pisayu sinewo kiena ne Ntewa, sape

“Naga sumã kiakian lua ke nalaena wo lala pa yar la naþa limala korena,

kiena þelaga wo lala sulue na sike ne.” **Yauena 112:9**

¹⁰ A Ntewa, naga ke narui mla mrasa pan ita vena temapila e porotano, a naga ke narui naþa kila kurusa þar mrasa nakilaena kata kinanena ea, a ve sanene, yoko naga la ya naþa sinetania vena kilaen yumãena ea, a yoko kila kieta sur la imi ve moki, a yoko kila naþa kieta yumãena mesmesu lala awar mrasnela ve moki. ¹¹ Yoko naga visu kilale kiamiu þelaga wo nene, naþa silaga akekaran kianen suria, ana yoko naga lamaran sina ve moki vim van amiu, a pogos naþa mowar kiamiu nalaena va taþena la nene, yoko kila naþa ita punu ga tevisa pupia potena tai va Ntewa komin navisa ruruena nowo naþa naga sumã kian ke pan ita. ¹² Nalaena nene naþa yoko ala vano, yoko iila li nalelagaena wa taþena la ve keviu naþa asumã apane ke pogos m̃arera, a yoko kila ayeluar m̃ena Ntewa ve keviu vaþisi, avisa manene potena vana vaþisi.

¹³ Yoko ayeluar Ntewa sanene komin naþa yoko avisu naþa pe asumã amlologon re ga lologena wo kiena Kristo poli, ana asumã amlogear m̃ena ya naþa pisa, a yoko avisu nalaena naþa amlavia keviu paþisi, naþa yoko kilia iilala ve keviu a iila li taþena m̃ena lala.

Ana pogos naþa apisu sur la nene, yoko avisu kilale m̃ena sane kiamiu yumãena sumã kipian ke sane kiamiu viawaena m̃arera ruruia a pe lelaga na sike ne. ¹⁴ Yoko avisu naþa lemamiena kiena ne Ntewa pule manene sanene e losinemiu, a yoko asitom amiu vano vano þisa, yoko sinela ye amiu, yoko asumã alen wo amiu silaga.

¹⁵ Popon avisa potena van amiu komin kiamiu nalaena wo na sanene, ana po m̃ena ga vena ita punu ga tevisa manene potena van Ntewa silaga komin nalaena tanea naþa naga mla pan ita, naþa narina ne nane Yesu Kristo.

10

Pol mla navisatarãeena pa la naþa apisa kare kiena yumãena

¹ Erau lala, akilia sane in ga Pol nesumã nesiri piãasu, ana sineun nesape ala kiau visena e þelaga m̃a nena naþa sike e Kristo, naþa naga momãu po a malumu po. Naga ke nene narui þelaga naþa nesumã noþikeyon kilaena pan amiu nanua sumo, ana nekilia m̃a sane yaru laþasa asumã apisa kare in ke vanonia. Asumã apisa ke asape pogos naþa nesike nemio amiu, in na nemalumu manene laa, a nemaraun visena, ana asape pogos naþa nesiri piãasu, nekila ga sane in na yaru tai naþa nekilia nevis m̃arera, komin ga naþa nesike perinan amiu. ² Na nene na pogaga, ana monar akilia sane pogos naþa neim nomãlavin amiu, visae nevisu sane popon nevis m̃arera, nekilia nekila ga narui. Ana sur ne nanene narui nesape nevisa van amiu, a nepisa awis pan amiu, neviun manene van amiu vena akilali napiowaena la nene vim wo towe laa ga wa, pogos naþa pe nepim nomãlivi re pun amiu poli wa. Visae ve sanene, pogos naþa neimãasu, yoko ve sur re si tai naþa monar nevis m̃arera ea, ana visae peraga, in na pe nemaraun re nena nakuanen visena

laþasa naþa m̃arera na m̃arera van la naþa asike loyuma e napiowaena la nene poli, a naþa apisa kare imimi ke ne, apisape memiyuma e taveve ke ga sitomena na yomarava.

³ Lelaga, ita make ga tesike e yomarava nini, ana imimi pe metaveve re kiena þelaga poli. A lelaga, mesuma mekila ke mara tai e yomarava, ana mara nena na pe nae re e yo nini poli. ⁴ Mesuma mesikol ke mara tai naþa m̃areraena lala nae ma e peni asuma akila ke pan m̃areraena lala na yo naloge viowaena, a suri na mara la naþa mesuma moþaria, pe ape na yomarava re nini poli, ana mekila ke mara moþar ke m̃areraena kiena Ninuna Wa naþa kilia yumu plan make yo m̃arera la naþa sur viowa la asuma atapolou ke ea. ⁵ Visae avisa visena viowa laþas na kaween yumaena kiena Suþe, ana mekilia metaulu woga. A visae avilaven, akilali naþa avisaluþar kiena yumaena, ana mekilia meva mowarpoyo vena kilaen yar la akilia naga e kiela malena. Visae asumalu amio sitomena viowa lala, ana mekilia mevilon yar la nene aimi naþa kiela sitomena imi m̃arera vena ataveve ga Kristo. ⁶ Yoko mekilia mekila ve sanene van amiu vano vano ataman amiu, vena aligan amiu asu vatanon visena kiena Suþe, a siraunia, yoko mekila ma vano va e yo taþena la naþa yaru na kaween naga asike m̃ena ea.

⁷ Ana e lepas na yaru nene naþa pe purþes nen napiowaena nene, pona amiu asuma apisa ke asape sur punu ga pogaga komin naþa yaru nene pisape naga pe yeririna tai kiena Yesu yo? Ana awis, ve avisu re ga kulyepena, aþionli avisuveve sur lelaga naþa sike pae e maramiu rui. Naga pisape pe yeririna kiena Yesu na pogaga, ana naga suma kila ke piowa, a popon naga visu ruru si kiena malena. Sinemiun ke yagogonen naga na wa, ana sanape, inu m̃ena ga nepe yeririna kiena

Yesu, ana komin ya ne yepemiu mavin yagogon inuena? ⁸ Nepisa sanene, pona yoko laþasa avisa kare in sina avisave in na sineun ga netaulu luen suria, ana pe sa re nene poli. Pona lelaga sane pogos laþasa noþarwar inu paþisi yo, pona nesuma nepisayu manene sane imimi ke narui mesuma mepisuar amiu, ana pe nesitom re nesape nekila sur tai piowa naþa monar nemawania. Nesuma nepisayu amiu sanene komin naþa Suþe ga mligan amiu e limamimi nanua rui vena mekila kiamiu malena amio naga va metava. Visae amiu asitom avisave mesuma mepis ke pan amiu vena kila kareen si kiamiu malena, pe sa re nena nene poli. ⁹ A visae asitom ke asape in na nepe yar na sinemimiena tai naþa nesuma nesiri ke m̃aki la nene piþasu vena kila sane monar amaraun inu, naga m̃ena nene pe mesmesu re poli. ¹⁰ Nekilia nesape laþasa asuma apisayu in ke sanene rui, asape “Suwala, Pol sur nene, naga ga kiena m̃aki lala apulen visena urmi la naþa m̃arera, ana visae ovisu naga, naga sane pe yar malmale kar ga tai, a visae ologe naga visi, melala ga.” ¹¹ Ana sineun nesape nevisa van la nene sane popon avisu kilale sane ya naþa mesiriwal ke e m̃aki, pogos naþa pe mesu re memio amiu poli, naga maran taaga ga sa ke e ya naþa yoko mesuma mekila e maramiu, pogos naþa mesike memio amiu. ¹² Nepisa sanene, ana pe sineun re visaen sur ve moki poli vena kilaen si kiamimi kia va metava. Pe sineun re naþa meim sane yaru taþena laþas poli, naþa apilaven manene visawalen si kiela sur wo lala. Yar la ne sanene asuma apisuaveve ke kiela erau lala, a asuma apisuaveve ke m̃ena yar taþena lala, ana asitom asape la apo taulu la, ana naga nene pe yumaena na wowe ga tai, komin naþa pona la punu ga nene apiowa maran taaga yo.

¹³ Sanene, yoko ve nevisayu

manene imimi re va sanene, ana monar nevisa sur laḡasa van amiu naḡa atorokin yuḡaena lala naḡa Ntewa mligan e limamimi, a loyuḡa ea, pano tol sur laḡasa e lepas navisuar amiuena naḡa mesuḡa mekila. ¹⁴ Pe mesitom re naḡa meva manene poli vena mekilali naḡa mesu metavan amiu, ana mesmesun naḡa mekilia mela visena laḡasa naḡa monar avatanonia, komin naḡa ve sinemiu ḡesan re sane imimi ke narui naḡa moḡar ḡesan lologena wo kiena Kristo pimi pimi yalen silau pimi tol amiu. ¹⁵ Visae taḡena laḡasa la apimḡes pun amiu, yoko ve mesitom re navisuar amiuena, pona nalaena visena la ne sanene van amiu. Ana siraun naḡa mesiar yuḡaena memio amiu, monar meva re laa na wa memio amiu. Sinemimin ga naḡa kiamiu naviawaena suḡa kapuru silaga, a mekekan manenea visae kiamimi yuḡaena kilia imi ve keviu laa sane, ve e re ga e kiamiu yo, ¹⁶ ana yoko mekekan vaḡisi visae amiu akilia aiila imimi vena kilaen sane teva re laa ga wa vena lologonen lologena wo va e purvanua taḡena lala na pun amiu lepas ḡasa na vano, vena teva tetepo yomaru e yo naḡa yar taḡena lala pe apa amlologo re e poli wa. Sanene, visae pogos tai tevisayu yuḡaena lala naḡa yoko tekila e yo la nene, yoko taḡatete si avisa kare ita avisave tesuḡa tepilaven ke ga mrasa naḡa molue e lokove kana yar taḡena! E pogos nene, yoko la akilia sane tesuḡa tepisayu mrasa naḡa molue ga e kata lokove naḡa ita ga temapila.

¹⁷ Sitomena la nene apowo paḡisi, ana popon ve towarwar itan re sur naḡa tekila, komin Tus Wa pis rui, sape

“Yaru naḡa sinenan vilaveena sur tai, monar vilave ga e ya naḡa Ntewa kila.” Ser 9:24

¹⁸ A pe pon re ita ga teyeluar ita si poli, komin yar wo naḡa lelaga, pe naga re naḡa naga ga pisa si sape

naga po, ana naga naḡa Ntewa ga pisa sape naga po.

11

Le Koren lala ataveve nalogena lala navisokanena

¹ Pona apulo visena la ḡasa naḡa nesiri rui, asitom asape nepis wowe yo, ana awis, sineun nesape akila kiamiu sitomena ve piavi li laa sane e inu, ana yoko nekilali naḡa nevisa si laḡasa. ² Ana monar nevisa visena la nene komin naḡa silaga nesuḡa nesitom amiu paḡisi. Yoko nevisa ve sanini, sane nepisu amiu sane amiu na kiau sira ḡee tanea tai, naḡa nepisalar vena talopa amio kiena yar mesmesu nene naḡa Kristo. Nemloge sane nepieluen ruru amiu nenaga, komin naḡa sineun visuar ruru amiuena vena ave lelaga e visaarena nene, a naga nene sa ga Ntewa, naḡa naga ḡena ga pieluen ruru ita, pe sinenan re sape teligan naga poli vena teva si varau. ³ A inu ḡena ga nemarau towe ḡaga sane saḡisi yar taḡena imi were si kiamiu sitomena va ve taḡena. Sa nanua sumo ne, lomara nene pimi pisa kotalia sira naḡa Iv, kila kotalia kila mloru e mlamulena piowa, ana pe sineun re nenaga vena pogos tai ve alelaga re si e Kristo, sa ḡisi ve sinemiu sii ruru re si naga taaga.

⁴ Nepisa sanene komin naḡa nepisu kilale towe ḡa ḡarimiu rui. Pogos naḡa nalologena tai iḡasu visayu Yesu taḡena tai naḡa pe Yesu re naḡa memlologon ke poli, ana alelaga ke e naga veraga. A pogos naḡa ninuna taḡena imi ḡalivin amiu naḡa ve Ninuna re nene naḡa Ntewa mligania, apulan amiyopua ga. Pona pogos naḡa lologena wo taḡena tai imi ḡalivin amiu, yoko akekan logearen naga veraga. ⁵ Nalologena taḡena la apisa kotalia amiu ruru nenaga e sur la nene, ana nepisu naḡa amiu asuḡa asitom urmi manene laa e la. Amiu akila sa naḡa la ga ape nalologena e

kieta yomarava nini, a amligan inu nesike tano, ana pe nesitom re nesape nanene naga mesmesu poli. ⁶ Lelaga, nekilia nesape yar lařasa asitom ke asape in na pe nemlologo ruru re po poli, ana nekilia nesape pe yar re si tai nařa kilia sur taulu inu poli, a nesitom nesape amiu apisu kilale suri nene rui, komin nařa sumã mãalivi ke e yuãaena punu ga nařa nekila ke ne e maramiu.

⁷ Nekilia nesape e lepas na war-poloen kilavaru nene, yar lařas pe akekaran re nenaga, ana neminue ga komin ya ne sanene. Pona asitom asape nepiun ke kilavaru nene ve kiau ga? Peraga rui, komin pogos nařa nepimin nemlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa pan amiu, pe nepisali re nesape ala sur tai van inu poli. In na nemligan inu nesike laa tano, vena nekilia nevisirlua amiu ava metava, ana pona amiu řasia sinemiu karinun nařa nekila sanene? Pona asitom asape in na nekila piowa ga nařa pe nepiun re suri tai pan amiu e pogos nene poli yo? ⁸ Nekilia nevisa mesmesun van amiu nevisave e poglis nene, sumãre tařena lala asumã amligan nalaena pimi vena iila inu, a nesumã nakan ke ga kilavaru nene pogos nařa nemiyumãe kiamiu ke ne. Ana pe nekila re sur wo tai pan la nene poli e pogos nene, ana nemloge sane sa ga nesumã nepinaun la ke ga. ⁹ A pogos nařa nesike nemio amiu, lumãau plasa pano pano řisa, ana puruvi la lua nařa akom Masitonia apitomi apisu kilale nařa nemloge ke piowa sanene ana apisuar ruru inu. Pe nepim netag li re pan amiu poli vanon sur tai, a nepisaaria sane yoko tařatete nekila kare amiu nařa nomãareran amiu nesape monar akila sanene pona sanene pan inu.

¹⁰ Nepisarar sanene komin nařa yepmavin yar la asumã avisa kare inu asape visokar inun kiamiu kilavaru, ana yoko nevisawal kiau

navisaarena nene va kar ga e yo punu ga e lepas nene Akaea. Pe nemarau re nenaga, nepisaaria e kia kiena ne Kristo nařa kiena visena lelaga sike e inu sane yoko nekila ga narui. ¹¹ Ana pogos nařa nepisa sanene, pona yar lařasa yoko avisave sineun ga kila kareen kiamiu kia, pona asitom asape pe sineu sii amiu re poli yo, ana in na pe sa re nena nene řisa. Ntewa kilia ruru sane sineu sii amiu pařisi. ¹² Ana monar nomãareran ga sane visaarena nařa nepisa, yoko monar nekila ga narui, komin nařa sineun kemaren kapi kiena tařena la nene nařa asumã apilave kar ke sanene. Asumã apisali ke pan amiu asape asumã amiyumãe lele taaga amio imimi, asape akila ga yuãaena mã nena nařa mesumã mekila ke ne, ana pe sa re nene poli.

¹³ Yar la ne sanene ape nalologena navisokanena ga, amiyumãe pe mesmes re nena poli, ana asumã akila kotalia amiu ke ga li na lelagaena lala, sane ařar marana nalologena lelaga lala kiena Kristo. ¹⁴ Ana monar ve ailan re nařa akila sanene, komin kiela yerkawa nařa Yermare, naga mãena ga sumã kila ke sanene rui. Naga kilia kila sane naga imi ve navisi wo na yomerarava, ¹⁵ ana tepisu nařa kiena yar lala na yuãaena akila kotalia ke mãena yaru lala, akila la sane la ape yar na kilaen řelaga mesmesu. Ana pogaga, tekilia sane yoko ava ga narui ařisi e yo nařa mesmesun ga kiela yuãaena viowa lala.

¹⁶ Ana sa nařa nepisa rui, pe sineun re sane nevisi ana kila lařasa asape nepe wowe, ana visae sinelan visaena, ataãan avisa. Ana visae ve sanene, popon la akila van inu sa nařa akila pa wowe lala, sane ve avisaluřar in re sumowa, ana ataãan nevisa ya nařa sineun nesape nevisa. ¹⁷ Pogos nařa nesumã nepisayu ke kiamimi

yum̃aena, visae nevis vilaveena manenea, kila sane pe lelaga kemua naṓa nesum̃a nepis wowe, a yoko Suṓe taṓatete kekarania. ¹⁸ Pe pon re tevis vilave manene poli, ana in na pe nesa re yaru taṓena la naṓa asum̃a apis vilaveena kiela sur lala na yomarava nini, komin naṓa visae nevis vilave, nesum̃a nepisayu ke ga sur wo lala. ¹⁹ A nepisu naṓa asum̃a sinemiu miye ke yar taṓena lala naṓa amiu asitom ke sane la ape wowe, komin naṓa apisu sane la ape taṓena, pe atol re manmaruaena wo nene poli naṓa amiu asitom ke asape asike ea. Ana visae asitom ke asape in m̃ena nepe wowe, komin ya ne taṓatete akila kiamiu sitomena ve piavi laa sane e inu m̃ena?

²⁰ Nepisu naṓa asum̃a atam̃an ke pa nalologena navisokanena taṓena la nene vena akila sur viowa la ve moki van amiu. Akila van amiu sa naṓa amiu ape kiela yar na yum̃aena lala, la amiyelelain amiu, aṓar kiamiu sur lala, amligan la asu metavan amiu, a visae sinelania akilia alipa maramiu. Amiu asum̃a atam̃an akila sanene, ana sanape? Ana pogos naṓa nepisa ga visena tai pan amiu, komin ya ne yepemiu mavin yagogenena? ²¹ Pona popon manene visae in m̃ena nesum̃a nekila ṓelaga kar la ne sanene van amiu, ana pona kila amiu akekaran inu ga yo na wa? Ana pe sineyeena, in na nemalum laa paṓisi yo, in na pe netorokin re nekila nene poli yo?

Pogaga, nepisa visena nene, nekilia sane yoko yar laṓasa avisave nesum̃a nepis wowe ke sina ga, ana sineun nesape visae nalologena taṓena la nene asitom sane akilia avis vilave komin naṓa asitom asape sur laṓasa na lepas pula naga po, ana in m̃ena nekilia nevis vilaveena sur laṓasa na sanene. ²² Visae asum̃a avisir plan la ke asape la ape yer Epru, ana in m̃ena nepe yer Epru. Visae asum̃alun avisave la

ape yaru na lepas nene Israel, ana in m̃ena nae yo nene. Visae aligan la metava komin naṓa apisape la ape lus kiena Epraam nena ga, ana in m̃ena nepe lus nene. ²³ Ana yoko neviun naviunena tai van amiu narui, sane la nene amiyum̃ae kiena Kristo pa tol yum̃aena naṓa inu nemiyum̃aenia? Peraga, inu nesitom sane in na nekila po manene laa taulu la. Piowa ga naṓa nesum̃a nepisayu inu ke sina sanene, ana ṓarimiu la m̃arera paṓisi kila sane in m̃ena lavis ṓaruu ve wowe, nane nesum̃alu nepis sanene. Ana sur nene na lelaga paṓisi, naṓa in na nekila pupia yum̃aena la taulu la, yerkawa la akoven inu e yum̃a naloge viowaena yam moki taulu la, am̃e inu yam via nopulo ṓele sina, a yam moki m̃ena ga naṓa pano-o lavis ga nemare. ²⁴ Nekilia sane yam lima rui, yerkawa kiena ne le Yu lala am̃e inu naṓa yam taaga, kovilva kakapuru e mosineu yam lualima yam telu pa ovaru [39], ana akila sanene yam lima. Apisaluṓaria asape ve akila re va tol lualima yam ve vari [40], komin visae peraga, vena marena ga narui. ²⁵ Ana yam telu am̃e inu e laki lala, a yam si tai akove inu e kilavaru pano pano lavis nemare. Yam telu nokulu e sive naṓa waa talilu, e pogos la tai nene, sive mian inu m̃aga tol lemalo wetelu tai a legiena wetelu si tai. ²⁶ Pupia yalena piayavi lala, nemialoro e la yam moki manene laa, a e pogos la nene nepane sur la moki liu naṓa namarena ga. Wii lala na ṓalu lavis ayanlua inu nevano, yar la naṓa am̃evinaun ke yar lala am̃ene inu, kiau yeririna ga lala sa naṓa le Yu lala apisu piowa e inu, a la naṓa pe ape le Yu re poli akila kare inu m̃ena ga. Nepa e yo nape, sane pulkumali, pona yom̃arua, pona losi, ana nepane pog m̃arera, ana silaga, puruvi navisokanena la nene, asum̃a akawe

inu. ²⁷ Sila ga nepa nemio yuũaena m̃arera a pog m̃arera, nepano naũa nomomalio ẽele ga, nepano naũa moto kar inu paũisi a viso kar inu naũa pe kinanena re nena poli, a nepano naũa pe nom̃al re yo natapolounen miava poli. ²⁸ A metavan pog m̃arera la nene, silaga nesuũa nesitom̃al luen ga kiau yuũaena nemio suũare lala, naũa sane sur tai naũa urmi na urmi e kiau malena. ²⁹ A nesitom amiũ m̃ena ga paũisi, naũa visae nevisu amiũ li na lela-gaena yaru tai imi malumu, yoko kila neloge sane yepeu malumunia, a visae neloge naũa amiũ tai loru e mlamulena viowa, yoko kila naũa neloge sineu laea paũisi.

³⁰ Nanene sur viowa la naũa nesuũa nepisuiã, ana nepisũ sane nemalumun manene laa yuũaena kiena Suũa, ana pe nekila re sur wo tai naũa nekilia nevis vilaveena poli, kila sane nesuũa nepis vilave e pog viowa la nene naũa nepanea. ³¹ A kieta Ntewa, naũa naga pe Arimana Suũa Yesu, naũa yoko teyeluar luen ga kiena kia, naga kilia sape pe nepisokan re poli, sur la naũa nepisa ke ne ape lelaga make ga.

³² A pupia sur viowa si tai naũa nom̃alia, pe nepisa re ma metava poli, nanene e poglis naũa nepa e pupia pulkumali naũa Tam̃askas. E poglis nene, ẽarin suũa nae lepas nene naga yar naũa Aretas, a kiena yerkawa naũa naga pisirlua vena visuaren kiena pulkumali sinenan sape tarar inu, ana pitetalia kiena lokul na taren yaru lala apa asuwo make mralaea punu ga e yo nene vena ve noure re. ³³ Lavis atol inu, ana erau laũasa amiũla inu, akonwan inu e los nen pupia karo tai, ana apiar e kilika, asuũalu metava e pupia arman kove na yo nene, amligan malumun pito tano vanua e yepas nen kove nene, pito malumũa pito tol tano, ana nomolue e karo nene nopure nepano.

12

Sur la naũa Pol pisu e m̃eniãna

¹ Poga, nepisũ sane visae nesuũa nepisayu in ke sanene wa, yoko taũatete vilon kiamiũ sitomena imi wo sina, ana pogaga, nemloge sane sineun nesikol si visena nevisayu sur la naũa nepisuiã pona sur la naũa Suũa kilologia pan inu e m̃eniãna lala. ² Ana yoko nesunyu yar kiena Kristo tai sumo wa, naũa nekilia ruru naga, naũa kas lualima taaga pa vari [14] ẽaro rui, naga suũa ga milan aũere naga pa kate ma e peni ma metava. Nemninue ga pa amio tasnena wetelu, pona apitom aũerelua ga ninuna pavini, Ntewa ga kilia. ³ Ana pe sur korena ga naũa visae pa e tasnena pona pa e ninuna ga, nekilia nesape lelaga sane yar nene pavini yalen silau pisu loyuũa e m̃ata uũa tanea e yo nene. ⁴ Naga mloge sur mok liu naũa pe navisawalen re si poli, naũa pe visena re si na yomarava laũasa poli naũa torokin navisayuena.

⁵ Ana pogos naũa nepisayu yar nene, pona amilan yo, apisape ke, yar nene, naga pe yar tanea tai naũa ne. Ana sanape, visae nevisave pe yar taũana re poli, ana nepisayu in ke ga, pona yoko avisa ga avisave nanene naga pe pe sur re tai poli a? Sanene, nepisũ sane visae sineun nevisayu pupia sur laũasa sanene van amiũ, popon nevisa ga e kia kiena yar taũana, vena akekan naũa alelaga ea, ana e kiau kia, yoko nevisayu ga kiau narin sur laũasia. ⁶ A visae sineun nevis vilave e pupia sur la naũa nekila, yoko taũatete si yar tai kilia visave nesuũa nepis wowe, komin sur la punu ga ape lelaga make ga. Ana pe sineun manene re nevisa sur la ne sanene poli, komin naũa pe pon re nekilali aligan inu metava vanon sur laũasa naũa pe apisuli re poli wa pona pe amlogeli re poli wa, ana in ga nesuũa nepisa. Sineun nesape

asumã avisuveve inu e yumãena ya naþa apisu nekila ke pan amiu, a e visena ya naþa nepisa pan amiu.

⁷ A nepisu sane Ntewa mēna naga yepen mavin sape kiau sitomena va manene laa metava vanon mēniena lala pona sur la naþa naga pisa lologia ke pan inu, a naga mligan napiowaena tai sike e tasneu naþa nemloge sane kurumol tai naþa Yermare sumã miyur inu ke e silaga, naþa sumã kila tasneu mlalaea, a sumã kila kiau sitomena sumã ga tano. ⁸ Nepiun tan Suþe vena lalua sur nene vetan tasneu, ana pe kila re poli, ana yam lua sina nemleninia, yoko kana yam telu nena, ana peraga rui. ⁹ Ana naga pis ga pan inu, pisa sanini sape “Yoko kiau lemamiēna ga torokin uarar ko, komin kiau m̄areraena kilia yumãe ve keviu manenea e pogos naþa yumãe amio kioṃa malumuena.” Visena ne nanene narui kila sane nekekarān nevisayu manene in laa sane, ana yoko nevisayu ga kiau malumuena lala, vena kila sane m̄areraena kiena Kristo kilia yumãe kome inu sanene, sa naþa naga pisa. ¹⁰ Sanene, vena kila kiena kia imi ve keviu manene laa sane, netam̄an sane nekekarān malumuena la se tasneu, pona avisu viowa e inu, pona nelual pog m̄arera lala, pona akila kare inu, pona neva nowarpoyo e sur viowa lala, komin naþa nekilia sane pogos naþa yepeu malumu, Kristo ga yoko kila nom̄arera.

¹¹ Suwala! Nesitoṃal ke visena la naþa nepisayu e yo nini, nepisu sane lelaga, nepisi sa naþa nepe wowe paþisi. Aviewo inu, ana po mēna ga naþa apisu kilale sane amiu ke narui naþa akila nepisi sanene. Nesitom ke nesape amiu ke narui yoko asumã avisayu ruru inu, naþa akekarān sur wo la naþa nekila pan amiu rui, ana peraga, asumã apisa kare ruru inu nena ga. Nekilia nesape in na nepe sur korena ga, ana pe nesitom re nesape in na nepi-

owa taulu nalologena navisokanen taþena la poli, ana vanon ya ne asumã amieluar la sanene?

¹² Popon asitoṃal si sur la naþa nekila likan amiu, naþa pisawal inu sape in ke narui nepe nalologena lelaga. Sila ga, kiau sitomena piavi ruruia vena yumãe malumu amio amiu, a nekila amiu apisu kile lala, amio sur nailanena lala, amio kile lala na nam̄areraena kiena ne Ntewa. ¹³ Nekila sur make ga pan amiu po paþisi, maran taaga e ya naþa nekila pan sum̄are taþena lala, ana la pe apismumun re sur tai poli, ana amiu na apis liu wa. Sur ga tai naþa nekila nemio la ana pe nekila re nemio amiu poli, pe nepiun amiu re poli nesape avisuar inu pona aiila inu, sa naþa la akila, ana pona nane nekila pal e nene yo? Visae ve sanene, aviewo inunia, komin naþa visae pona neviun ga sur ve moki vetan amiu vera na yoko akekarān in ga na wa?

¹⁴ Pogaga, nagane narui nesumã nekila ruru ke nesape neim̄asu nevisu amiu sina, naþa kana yam telu ne narui. Nepisaar nesape yoko ve nekila re yumãena van amiu, komin naþa ve neim̄asun re vena kiamiu sur la iila inu, a neim̄asun vena neiila amiu. Nanene sane ata lala a auya lala amio narila lala, naþa pe yumãena kiena re nin sisi la poli naþa avisuar kiela yermarua lala, ana yermarua ke la narui monar avisuar ruru narila lala, ¹⁵ ana visae sanene, in na nekekarān ga naþa nekian make kiau suria, amio mēna kiau malena, vena iila amiuena. In na nekilia nekila sanene komin naþa sineu sii amiu manene paþisi, ana nemloge piowa komin naþa nepisu sane pog naþa kiau sinesiena e amiu sumã pa manene ke metava, ana kiamiu sinesiena e inu sumã pito lilue ke ga tano. ¹⁶ Nepisa nanene komin nemloge visena taþena e amiu. Asumã apisu kilale ke asape pogos naþa nesike nemio amiu, pe nekila re

yum̃aena tai m̃arera pan amiu ve navisuarinena poli, a pe nakan re nena kamiu kilavaru poli, ana sitomena tai teke ga e amiu wa. Amiu apisa apisape in na nepe manmarua po e lepas nakilakotaliaen yaru, ana asitom ke asape nesum̃a nekila vin-aun ke mrapa na visa kotalia amiuena vanon kiamiu sur lala. ¹⁷ Ana pe sa re nena nene poli p̃isa. Asitom ruruli la naṗa nepitetalia la apim̃as pun amiu. Apisu naṗa akila kare amiu e sur tai, pona aṗar kiamiu sur laṗasa pe kiau? Pe nesitom re poli. ¹⁸ A sanapen m̃ena pogos naṗa nom̃areran Taetas sane naga amio kieta puruvi taṗena nene, lalua monar am̃alivin amiu? Apisu naṗa lalua akilakokanin ga naṗa awar kiamiu kilavaru laṗasa? Peraga, komin imimi sane p̃egas taaga ga, naṗa Ninuna taaga ga sike e imimi, a mesum̃a metaveve mrapa na yum̃aena taaga ga, naṗa pe mesitom re nena naṗa nakilaen yum̃aena kiena Suṗe vena mowar sur laṗasa ve kiamimi.

Pol sitom manene paṗisi sape pogos naṗa va gar Koren yoko ve sanape?

¹⁹ Nesum̃a nepisayu ke kiau yum̃aena la sanene, pona asitom ke asape noṗikeyon nekilalua kiau kia va metava e maramiu yo vena ve asitom re si viowa e inu. Ana peraga, in na pe nesitom̃al inu re poli, ana nesum̃a nesitom̃al amiu ga, a visena la naṗa nepisa, nepis sane yar kiena Kristo tai, e marana Ntewa, vena iilaen kiamiu malena. ²⁰ Nepisa visena la nene komin nemarau paṗisi sane pe pon re naṗa nom̃alivin si amiu poli, ana nevisu naṗa amiu asike e yo tai naṗa piowa paṗisi e kiau sitomena, a nemarau m̃ena ga sa p̃isi yepemiu mavin inu. Visae ve sa nene kilia kila sane teveveyun ita, pona tesitom ita viowa, pona sineta kar ita, pona ve tesitom re si yar taṗena ana tesitom̃al ita ga veve taaga. E pogos la ne sanene, yar kilia viueli, kilia

vismumun yar taṗena, kilia vis vilave, a kilia m̃aga manene m̃ena ga. Visae va sanene, ana viowa narui. ²¹ A nemarau manene m̃ena ga sane pogos naṗa nowasuṗe si neim pun amiu la nene, yoko nevisu kiau yum̃aena lala e amiu sane aviowa ruru make nenaga. A visae ve sa nene, yoko kila inu nemawan Ntewa vaṗisi, yoko kila inu neloge sane naga mligan inu nepito tano keviu paṗisi e maramiu. Ana nepisu sane yoko monar ve sa ga nene narui, komin pupia mlamulena viowa naṗa amiu laṗasa asum̃a akila ke ne naga pe p̃elaga na kororaki na kolau naṗa kilaro navisaluaena naṗa Ntewa mligan pa yerñene amio sira vena atavevea, a pe apilon la re nena ea p̃isa, ana amiu atam̃an ga naṗa la asum̃a akila.

13

Visena maro na weṗege laena

¹ Erau lala, sa naṗa nepisa ne, nanene yam telun naṗa nemialoro naṗa yoko nekila vena neimi neyalial li m̃a amiu, a pona yoko yam ve telun naṗa nevisi van amiu komin napiowaena nene. Nanene kila narui nesitom̃al visena tai na Tus Wa naṗa pisa sanini, sape

“Pogos naṗa apa kumali apis pa yar tai vanon mlamulena viowa tai, monar yar ve lua pona ve telu naṗa akilia avisawal mlamulena viowa nene, vena kila sane avisu sane lelaga.”

Naw 19:15

² Nesitom̃al nene komin pogos naṗa nepim p̃esan noṗarpoyo pun amiu yam lua nanua sumo ne, nepis nemio amiu la naṗa akila mlamulena viowa nene, nanene naga pogos naṗa nekila p̃esania. A nagane nesum̃a nepis ke sina ga yam lua pan la e m̃aki nini, a visae neim nevis sina, naga nene kila kana yam telu nena. A sineun nesape nevisa van la nene, amio la naṗa asike e yepas nela, visae neim̃asu nevis sina, nanene

yoko ve nasineyeena to re si e inu narui, yoko neliþere la e nakoena m̃arera tai. ³ Amiu asum̃a apisa ke asape popon nekilologia inu towe m̃aga sane ve lelaga naþa Kristo sum̃a pis ke þarpoyo e kiau visena lala, ana visae sinemiun sanene, popon aim ayagogon inu e poglis nene, ana yoko avisu ga na wa. Yoko avisu sane pogos naþa Kristo sinenan kilaen kiena yum̃aena e amiu, naga pe malum re nena ga, ana naga kilia yum̃ae amio kiena m̃areraena make ga. ⁴ Pogos naþa aþear naga mare e laki torovia, tepisu naþa tasnena pimi malumu nenaga, ana pogos naþa sum̃alu e marena mali sina, naga pule ruru nenaga e m̃areraena kiena ne Ntewa. Ana imimi m̃ena memalumu sane naga, ana pogos naþa mekila kiena yum̃aena naiila amiuena, mesum̃a memiyum̃ae ke memio m̃areraena naþa Ntewa taþan pan imimi.

⁵ Sineun m̃ena nevisawal nesape nevisu sane amiu asum̃a amlipere inu manene laa, ana sanape narui, taþatete naþa amiu ga akilia aliþere amiu re sina, sane kiamiu viawaena sum̃a m̃arera ke ga wa pona sanape? Avisu ruru amiu, sane asum̃a apisu kilale ke sane Yesu Kristo sum̃a miyum̃ae ke e kiamiu malena wa, pona peraga? A visae peraga, pona laþasa asike nena e malena naþa Suþe pe su re nena e poli, a pe ape nalelagaena re naþa pe lelaga poli. ⁶ A visae pogos tai visae sinemiun avisuveve m̃ena kiamimi malena, naga pogaga, ana sineun manene paþisi sane yoko avisu kilale naþa Suþe sum̃a miyum̃ae ke e kiamimi malena ana pe mekila pal re kana nin kinakinas tai poli.

⁷ A mesum̃a memlen ke pa Ntewa vena yum̃ae e kiamiu malena vena amiu m̃ena ve akila pal re suri tai. Visae ave sanene, yoko kilia kila m̃ena kiamimi kia wo, komin imimi ke narui mepian amiu, ana pe memlenwo amiu re poli komin ga kiamimi kia. Visae yar lala avisu sane

memiyum̃ae piowa sanape, nanene na pogaga, ana kiamimi pupia sitomena, sinemimin naþa asum̃a akilalue ga mesmes silaga. ⁸ A imimi m̃ena ga, sinemimin naþa kiamimi yum̃aena make ga mesmes ga e visena lelaga kiena Suþe, ve sinemimin re si kilaen sur tai naþa welua si kiena visena lelaga vito tano. ⁹ Mesum̃a memiyum̃ae kiena ke ga, a visae pogos tai kila imimi meim memalumu, mekekarana ga, komin naþa mekilia mesape pogos naþa meim memalumu, ana amiu aim aþarera. Mesum̃a memlotun ke ga na nene, sane yoko asum̃a aimi awo manene silaga. ¹⁰ Sitomena ne nanene kila nesiri m̃aki nene piþasu pan amiu nagane e pogos naþa nesike perinan amiu wa. Sineun nesape alogearia, a visae akila, yoko pogos naþa neiþasu taþatete nevis m̃arera van amiu. Suþe mligan amiu e lum̃au vena nevisuar amiu, pe nakila kare amiu re poli, ana nakila amiuena ava metava. A visae neiþasu nevisu ve sanape, yoko monar nekila m̃arera van amiu e ga e ya naþa mesmesun nekila.

Pol pisa pokolemalo pan la

¹¹ Erau lala, nepim e kiau visena maro narui, nevisa ga pokolemalo van amiu. Awis, akilali naþa akila ruru kiamiu mrapa mesmesu. Alogear ruru suri la naþa nepiuntan amiu. Amiu punu ga ataþan ga aviranar amiu e sitomena wo tai. Asururu ga e þelaga namalumenena, ana yoko Ntewa na sinesiena a na sum̃arena sike amio amiu. ¹² Pogos naþa asum̃a avitawe amiu, atalopan ruru amiu, aviran pipimiu e kekarena wa. ¹³ Nalelagaena wa lala nae e nini apisa m̃ena kiela pokolemalo pan amiu.

¹⁴ Ana kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suþe Yesu Kristo, amio sinesiena kiena ne Ntewa, amio þaþagena kiena Nina Wa, asike amio ita make ga.

Inu na, Pol.

**Maki Naña Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaena Wa Lala
Nae Garu
KALESIA
Visayuena Na Tusi
Nene**

Kompañasnen suniena plas na tusi nini

Kalesia naga lepas keviu tai naña ñeke vatanon Āarin Suņe nae Rom, a ñeke e purvanua naña nagane kiena kia Teki.

E pogos naña nalogena kiena Yesu la asiaria vena ava alogon kiena lologena wo, yaru la naña pe ape lus nae re Israel poli lala akekaran lologena wo nene paņisi.

Ana yaru laņasa asumāga, naña e kiela sitomiena lala, asape visae yaru tai sinenan sape naga imi ve yaru lelaga nalelagaena kiena ne Yesu, naga monar taveve ke navisaluena marua lala naña sumo na Ntewa mila pa Mosis. Ana Pol pis ñarera kawe sitomiena nene, pisawoia sape ñelaga nene pe mesmesu re nenaga. Naga pi-sawal merarava sape visae yaru naña sinenan tolen maliena e Kristo, purņesnen suri nene na sanene, naga monar lelaga ga e Kristo. E ga e ñelaga nene, yaru makega akilia aimi amesmesu e marana Ntewa.

Ana e sumāre lala e pulkumali lala nae lepas nae Kalesia, yaru laņasa apimi akawe Pol e visena lala, apian li-nalelagaena lala asape visae yaru tai sinenan sape imi mesmesu e marana Ntewa, naga monar taveve ke navisaluena lala kiena Mosis.

Maki nini, Pol siria pan la naña asumā ataveve ke vianena nene naña pe po re poli, vena urela awasuņe si aimi e lelagaena na lelaga, a e ñelaga la naña mesmesu. E kiena ñaki, naga siar visena, pi-sawal sape naga kilia vis vanla sanenen komin naga puarar yuñāena

sane nalogena kiena Yesu Kristo, a li na lelagaena lala e yo pinuga apisukilia naga sanene. Naga pisa ñaga sape pe yaru la re apisa pania asape imi ve nalogena tai poli, ana Ntewa ke naña pisirlua naga narui, pio naga vena visawalen lologena wo va yaru la naña pe ape lus nae re Israel poli. A naga pisa luwega visena na kawena vianena viowa la nene, naga sape lelagaena kiena yaru ga kilia kila yaru mesmesu e marana Ntewa. E maran tusi maro na ñaki nini, Pol kila meraravan sape ñelaga wo naña li nalelagaena la asumā akila, molue kome ñelaga naña yaru sinensi wenlai a vinena, komin nanene nau naga ñelaga po na malien kiena ne la naña amlelaga e Kristo.

Kompañasnen tusi la na nini

Visena nasumo 1:1-10

Nañareraena sike e Pol komin naga pe nalogena tai 1:11—2:21

Ntewa sumā miila ita e kiena lemamiēna 3:1—4:31

Li nalelagaena la apimi po, ana kiela yuñāena sumāga 5:1—6:10

Visena maro 6:11-18

Pol siar kiena visena pan la

¹⁻² Inu Pol nesiri ñaki nini piñasu pan amiu, amiu ñegas nen li nalelagaen lala garu laņas nae Kalesia, a inu nemio kieta wolai lala nae e yo nini, imimi mepiun tan amiu mesape sanape amiu asumā pogaga pona amiu asike sanape? Inu nena nini naña Yesu Kristo, amio Ntewa Arimata, naña naga pisirlua sina ga Yesu e marena, lalua ne na nene lalua amligan inu nepe yaru nalologena, ana in na sanene, pe yaru re naña pio inu poli, a pe yaru re ñena ga naña naga mligan lua inu sanene poli. Ee, amiu na monar ayagagon ya naña nevisawalia.

³ Inu sineun nesape Ntewa Arimata amio Suņe Yesu Kristo, lalua amligan lemamiēna amio sumāre sike e amiu.

⁴ Yesu Kristo, naga kila mesmesu sa naþa Ntewa Arimata naga sine- nania, naþa naga tañan naga mare vena war plan kieta mlamulena viowa lala, vena kilia werelua ita e mlamulena viowa naþa tesike ea. ⁵ Vanon sur ne na nene, þisi na ita teyeluar manene kia kiena ne Ntewa nene va metava silaga, vano vano taþatete þisi. Sanene.

Lologena Wo, taaga ga

⁶ Inu nemilan amiu paþisi, naþa Ntewa naga pio amiu rui, a Kristo kila po pan amiu paþisi rui, ana pe e re ga e pogos nene poli ana amiu asumã aþure ke sina ga petan Ntewa, naþa amiu asumã ataveve ke sina ga visena tai naþa sane lologena wo taþena tai. ⁷ Ana taþatete si lologena wo taþena tai ve sanene, komin naþa lologena wo taaga ga nene naþa sike na. Inu nemloge apisa sanini, vanon naþa yar laþas naþa akila ke sinemiu la pilovilopuia, naþa la sinelan avilopu lologena wo kiena ne Kristo imi ve taþena. ⁸ Ana visae imimi yaru tai, pona navisi nae peni tai, pona a re mñena ga, naþa naga lologon nalologena wo tai, naþa pe toroki re amio naþa imimi mepisawal pan amiu sumo rui, ve sanene popon manene naþa yaru nene akoven vitove e lele na logeen viowa. ⁹ Ee, in na nevisawal ke sina ga nene, van amiu narui, nesape visae yaru ai naþa pisawal visena na lologena wo taþena tai pan amiu sumo rui, naþa pe taþenan lologena wo nene naþa amiu amla þisi rui, ana þisi na yaru nene naga monar ala nakoena viowa vania e kapi.

¹⁰ In na nekilia nesape yaru laþasia apisa kare inu yam mok rui, apisape in na sineun ga nesape yaru lala aloge wo e kiau visena lala, ana amiu amloge kiau visena mñarera nene sanape? Pona yoko yaru laþasia sinela kar inu yo, ana

pogaga, komin naþa ya ne in na sineunia, in na sineun ga nesape Ntewa, naga kekaran kiau visena, komin naþa visae in nemlologon ga vena yaru la aieluar inu, ve sanene in na pe nepe yar lelaga na yuñæna kiena ne re si Kristo poli narui.

Pol pisayu naþa Ntewa pio naga

¹¹ Wolai lala amio vineu lala, popon nevisa meraravan van amiu, sane, lologena wo nene naþa nepi- sawal ke ne, naga pe visena re tai naþa yar la asiar poli. ¹² In na pe nemla re lologena wo nene tan yaru tai poli ana pe yar re tai naþa pian inu e poli, peraga. Ana Yesu Kristo naga ga kipian ruru inu e lologena wo nene merarava.

¹³ Nanene na sa naþa amiu am- loge rui, naþa kiau namalena nanua sumo na sanape, e pogos naþa in na nesike loyumã e lotuena kiamimi imimi le Yu lala. E pogos nene, inu silaga sineu kari luen ga þegas nen nalelagaena lala kiena ne Yesu, ana nemene la nekila kare la naþa pe nesitom la re nena poli, komin naþa sineun nesape nalelagaena la ne sanene na monar toko ga. ¹⁴ E pogos nene, netaveve ruru þelaga na lotuena kiamimi imimi le Yu lala, taulu yaru taþena lala naþa imimi na sane teras taaga, a inu nepuarar visena marua lala kiena ne repim- imi la mñarera, naþa kiamimi apua le Yu lala naþa asumã ataveve pimi tol nanagane.

¹⁵ In na nekila ke sanene pano pano-o, ana inu pe nekilia re naþa nesape Ntewa naga pisaar inu þisi rui, e pogos naþa in na pe nepaeme re poli wa. Ana e ga e kiena lemamiæna, naga pio inu vena neve kiena, a e kiena sitomena wo, ¹⁶ naga kila narina mñalivin inu vena nevisu kilale naga, vena nevano nelologon Yesu nene van la naþa pe ape Yu re poli. E pogos nene, ana pe nepa re nepisu yaru taþena la þas poli vena nela nakiliaena laþas tan

la e lepas na lologena wo nene, ¹⁷ a pe nepa re mēna ma Yerusalem poli vena nevisu nalogena la naña la ape nalogena sumon inu vena neviuntan la nevisave “?Pisi na nelologon ya ne, pona nevisawal visena ve sanape?” Peraga, pe nepa nepiun re sanene poli, komin naña Kristo naga kila make sur la nene merarava pan inu pisi rui. E pogos nene in na nemligan la vilaga, nepa perina paḡisi e purvanua naña Arepia, a siraunia neḡasuḡe ke sina ga nepimi, nepa yalensilau ga nepa garu e pulkumali naña Tamaskas. ¹⁸ Siraun naña kas telu ḡarovia, ana e pogos ga nene narui in na nepa si ma Yerusalem. Nepa ma Yerusalem nepa nakaten Pita, ana pe nesu re nemio naga piavi poli, ana nesuḡa nemio tol ga legiena lualima taaga pa lima. ¹⁹ A e pogos nene, in na pe nepisu re mēna nalologena taḡena laḡas poli, ana nepisu ga kiela nasumonena naga taaga, naña Semes naña naga wenla kieta Suḡe. ²⁰ Naga nene narui, ya naña nepisa ke pan amiu, naga lelaga pe nepisokan re nene poli, Suḡe kilia mḡaga.

²¹ Sanene narui, inu nesike ma Yerusalem pe piavi re nena poli, a siraun nene, inu nepa nemial vivia lepas lua nene naña Seria amio Silisia, ²² kila sanene narui e pogos nene, nalelagaena lala nae ma e lepas taḡena naña Yutea, amio kana pulkumali keviu nena naña Yerusalem, la nene pe akilia ruru inu re poli wa. ²³ La amloge ga ya naña yaru la asuḡa apisa ke, naña apisape, “Yaru nene nanua sumo naga mēne kare ita paḡisi, naga suḡa kilali naña kila kare kieta nalelagaena, ana nanagane naga suḡa mlologon ke mḡarera e kieta nalelagaena nene paḡisi.” ²⁴ A komin suri ne nanene, la asuḡa amieluar Ntewa keviu naña naga pilon kiau malena sanene. Ana la asuḡa apisirilua kia kiena ne Suḡe

vanon inu.

2

Nalologena taḡena lala apiran ruru amio Pol

¹⁻² Siraun kas lualima taaga pa vari ḡarovia, ana Ntewa pisa pan inu sape monar neva si ma Yerusalem. Nemloge Suḡe pis sanene narui, ana imimi lua Panaḡas, imimi lua mepavini, a nepure mēna Taetas pimi taveve imimi lua. Metol ma Yerusalem, ana metotano e viorena tai, memio nasumonena lala na suḡare naña la ga apimi loyuḡa ea. E viorena nene, nepisawal visena lala naña inu nemlologon ke pan yaru la naña pe ape le Yu re la poli. Inu nepisayu ruru sur punu ga naña nekila pan la, komin naña pe sineun re nesape yoko la asitom avisave in na pe nemiyuḡae mesmes re poli, ana pe pon re avisa kare kiau yuḡaena imi tol pogos nini poli, ana kila sane kiau yuḡaen nanene imi ve sur korena ke sina ga. ³ Sumo in na nomape pona pisi na la amḡareran van inu, vena nevisa nevisave yar la naña pe ape le Yu re poli la mēna ga monar ave ḡaviu. ?Ana viorena nene pisa sur ya? E lepas na kiau erau nene Taetas, naga pe nae re Yu poli, naga yaru nae Kris tai, naña naga pe pe ḡaviu re poli, ana la pe apirurua re naga asape naga monar ve ḡaviu poli. ⁴ Ana e viorena, yaru laḡas naña sinelan asape Taetas naga monar ve ḡaviu, ana nepisu yaru la nene sa naña la apisa apisape ape kieta wolai lala, ana la apisokan ga. La nene la apimi vinau ga loyuḡa e viorena vanon la sinelan ga visu imimiena, naña imimi mepian ke mesape imimi mepimi mepe taaga memio Yesu Kristo rui, ana ḡelaga marua la nene pe piar imimi re si poli ana imimi moḡisin rui. Ana la nene pe akekaran re nena kiamimi visena nene po, la sinelan asape akila

navisaluaena la nene na lotuena kiena ne le Yu lala monar aviar punu ita m̄aga. ⁵ Ana imimi pe metañan re naña la ato metavan imimi poli, vanon naña imimi mesitom pañisi naña mouarar ruru visena na lelagaena na lologena wo nene, vena ñisi na amiu atol ruruia.

⁶ Ana e viorena la ñasia naña yeririna la apisape ape kiela nasumonena la asum̄a, ana inu pe nesitom re nesape la ape yerkawa pona la pe ape yerkawa re poli, nanene na pe pe sur re tai nene poli, vanon Ntewa naga sitom korena ga kia la ne sanene. Ana nasumonena ne la nanene, pe la apian inu re e sur viu tai poli vena nelologonia. ⁷⁻⁸ Peraga, pe sa re nene poli. La apisu kilale ga asape Ntewa, naga e kiena puriukawa, naga mligan inu nepe yaru nalologena tai, vena inu nevisawal lologena wo van la naña la pe ape le Yu re poli, sa naña e kiena puriukawa m̄ena ga, naga mliganar Pita ñisi rui, vena naga ve nalologena tai vena naga m̄ena ga visawal nalologena wo va le Yu lala. ⁹ Ana Semes amio Pita a Yoane, naña yeririna lala la apisa apisape la telu nene la ape kiela nasumonena, la telu nene la apisu kilale naña Ntewa naga mligan yum̄aena wo nene e lum̄au e kiena lemamiena. Ana la telu nene la apim atalopan imimi lua Panañas, sa naña imimi mepe ñegas taaga memio la, ana imimi punu ga metañania vena imimi mevion yum̄aena lala, sa naña sane imimi lua meva melologon e yo kiena ne yar la naña la pe ape Yu re poli, a lala na yoko la alologon e yo kiena ne le Yu lala. ¹⁰ A la nene amla ga visena taaga ga pan imimi, asape imimi lua monar mesitom̄al kiela yar la naña pe kiela sur re poli, vena meila la, ana nanene, naga sur tai naña e pogos nene in na nekekaran ñisi rui vena neyum̄aen ve sanene.

Pol pis m̄arera pa Pita vena visaluñar naga

¹¹ Siraun na nene, inu nepito ke sina ga nesike garo e pulkumali nene Antiok, ana pogos naña Pita m̄alivin imimi e yo nene, nesuñalu e marana ne nalelagaena lala, nepisalup̄aria, vanon naña merarava ruru nena po naña ya ne naga kila, ana pe mesmesu re poli.

¹² Nanua sumo, Pita kila mesmes ga naña naga sumo kinana ke ga amio kieta wolai lala naña la pe ape le Yu re poli, ana siraunia, Semes mligan kiena yeririna la ñasia apim gar Yerusalem, ana la apis pa Pita, apisa apisape “La naña pe ape le Yu re poli, la m̄ena ga monar ave ñaviu, ana visae peraga, Ntewa naga tañatete tamalia la.” Visena nene naga pe taveve re nena ya naña viorena keviu naga pisa ñesan poli, ana kila kare sitomena kiena ne Pita kila naga marau, ana naga pe kekaran re si su lele taaga amio nalelagaena la nene naña la pe ape ñaviu re poli. ¹³ A pe Pita re ga naga taaga poli, ana kieta wolai m̄ena la nae e yo nene, naña la ape le Yu, pimi tol m̄ena ga Panañas, la nene ataveve m̄ena Pita e sitomena na marauena nene. ¹⁴ Ana pogos naña nepisu la nene asum̄a amial ke e mrapa tai naña pe mesmesu re amio ya naña lologena wo pisa poli, inu nepis m̄arera pa Pita e marala, ne pisa sanini nepisape “Pita, lelaga kemua naña ko ope le Yu tai, ana po pañisi ana ko osuñia naña nanua sumo rui, naña okekaran m̄ena ga ñelaga kiena ne yar tañena la rui, naña ko okinana ga lele taaga amio la ñisi rui. ?Ana sanapen nanagane narui, naña ko osape om̄areran ke sina ga la nene naña la pe ape le Yu re poli opisape la monar ataveve kieta ñelaga ita le Yu lala, naña opisape la m̄ena ga la monar ave ñaviu ve sa ke ga ita?”

Yaru ai naña piawa e Yesu, Ntewa tamalia naga

¹⁵ A e pogos nene, in na nepisa ruru pan la sanene nepisape, “Ita

punu ga na, ita tepe lus kemua kiena ne le Yu lala. Ita na pe tepe yaru tařena re la poli, sane la nařa le Yu la moki asitom asape ape kororaki ga.”¹⁶ Peraga, ita tepe le Yu kemua lelaga, ana nanagane, ita tekilia rui, sa nařa yaru tařatete mesmesu amio Ntewa, vanon nařa naga suņa taveve ruru ke ga navisaluaena kiena ne Mosis. Yaru ga nařa naga mlelaga e Yesu Kristo, naga ga kilia mesmesu amio Ntewa. Sitomena nena nene narui kila ita le Yu lala ita mēna ga monar telelaga ga e Yesu vena ita mēna ga temesmesu temio Ntewa. Ana amiū monar akilia ruru visena nene nařa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, nařa pisa pisape pe yaru re tai nařa naga kilia mesmesu amio Ntewa poli vanon nařa naga suņa taveve ruru ke navisaluaena nene.

¹⁷ Ana ita le Yu lala, ita tesitom ke tesape temesmesu temio Ntewa narui, ana pe sa re nene poli. Ana visave lelaga kemua nařa ita tepe le Yu mēna ga, ita monar telelaga ga e Yesu Kristo vena ita temesmesu temio Ntewa, in na nesitom nesape pona yaru lařasia amloge piowagan visena nene, pona la apisali nařa apisape visena nene kila sane ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru lala na mlamulena viowa maran taaga ga temio la nařa pe ape le Yu re poli. Ana pona akilali mēna ga nařa apisape ve sanene, nanene naga kana kinasia sane Kristo ke nene narui naga kila ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru na mlamulena viowa ga. Ana peraga, pe sa re nena nene poli.¹⁸ Nanene vanon nanua sumo, in na nesuņa nekilaroro ke řelaga marua lala navisaluaena nene rui, ana visae nagane nevisirlua ke sina ga řelaga na taveveen navisaluaena nene, nařa nesape ita monar teve řaviu a ita monar tekila ve sanene vena ita temesmesu temio Ntewa, naga nene kila sane nanua sumo in mēna ga nepe yar na kilaroen nav-

isaluaena narui.¹⁹ Lelaga, Navisaluaena nene naga sinenan pisape kila inu nemare, vanon nařa nekilaroro ke navisaluaena lala. Ana nanagane Navisaluaena nene naga sa ga sur mare ga tai e inu, inu neřisin naga rui. Nemligan Navisaluaena nene rui, vena kiau malena su ga e Ntewa narui. Sa nařa asuar inu e laki torovia nemio Yesu, nemare nemio naga,²⁰ a nanagane sa ga nařa pe in re si nařa nemal ke ne poli, ana Kristo na mal ke e inu. A kiau malena nanagane, naga komin nařa nepiawa ke e Narina Ntewa, nařa naga sitom inu pařisi, naga tařan kiena malena, naga mare wo inu.²¹ E řelaga nene, tepisu nařa lemamiēna kiena ne Ntewa keviu pařisi, ana in na tařatete nařa nekila kiena lemamiēna imi ve sur korena tai, komin nařa visae yar tai kilia mesmesu kemua amio Ntewa vanon taveve navisaluaena, nanene sane Kristo mare kemua na pe suri korena ga.

3

Le Kalesia lala akilalu mrapa

¹ In na nepisu amiū le Kalesia lala sa ga nařa řarimiu pe wowe pa rui. ?Pona yaru lařasia akila male e amiū yo, ana nane amiū apa akila pal mrapa sanene? Inu nepisawal ruru merarava e maramiū řisi rui, sanape nařa Yesu Kristo mare e laki torovia, a nanagane narui amiū apano ape tařena narui.² In na sineun nesape neviun naviunena tai van amiū sumo wa. Naviunena ne sanini, sape “?Amiū nene, nařa amla Ninuna Wa nanua sumo rui, Ntewa mla pan amiū vanon ya? ? Amiū amlavia komin nařa amiū amlogear navisaluaena la nene kiena ne Mosis?” Peraga, amiū amlavia komin nařa amloge nalologena wo, ana asuņa amlelaga ea.³ Sumo, amiū asiar malena viū amio Kristo e namareraena na Ninuna ne Ntewa, a nanagane asitom asape ařisin ga e

kiamiu nam̄areraena ga? !Taṗatete ve sanene, peraga! !Amiu asum̄a apa ape wowe la narui! ⁴⁻⁵ E kiamiu namalena viu nene, suri wo la moki naṗa pimi m̄alivi e amiu rui, sa naṗa Ntewa naga mla ke kiena ninuna pan amiu, a naga sum̄a kila ke kile lala e maramiu, ana sanape, pona amiu na pe apisu kilale re poli yo wa sa naṗa sur la nene apimi e amiu komin ya. Amiu monar akilia ruru sa naṗa Ntewa naga kila ke sanene, pe komin re naṗa amiu amlogear ke navisaluaena nene poli, ana komin naṗa amiu amloge ga lologena wo, ana amiu amlelaga ea.

?Ya ne po? Navisaluaena, pona naviawaena e Kristo?

⁶ Amiu asitom li yermarua Epraam, naṗa Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga, pisape

“Vanon naga piawa e Ntewa, ana kila naga mesmesu amio Ntewa.”

Nas 15:6

⁷ Ana yaru taṗena la naṗa apimi sirau naṗa la aṗasine Ntewa sanene, la ape lus kiena ne yermarua Epraam kemua la lelaga.

⁸ Ita tekilia tevisu e Visena Wa naṗa lologena wo nene naṗa ita tesum̄a temlelaga ke e nanagane, Ntewa naga pisawal nanua sumo la rui, pogos naṗa pisa pa Epraam pisa pisape

“E ko ṗisi na Suṗe kilia visa ruru lus kiena ne yeririna lala na yomarava nini.”

Taveve visena nene, Visena Wa kiena ne Ntewa pisaar m̄ena ga rui pisape ṗisi na Ntewa kilia kila yaru lala naṗa pe ape le Yu re poli a mesmesu amio naga, visave apiawa e naga. ⁹ Ana la naṗa la apiawa ke e naga sanene, ana kana kinasa sa naṗa Ntewa naga pisa ruru la ke nanagane, sa naṗa naga pisa ruru Epraam sumo, komin naṗa naga piawa e Ntewa.

¹⁰ Ana la naṗa asitom ke asape yoko akilia atol malena komin naṗa

la asum̄a akilali ke naṗa alogear navisaluaena lala, la nene la asike vatanon naliṗereen tai rui, komin naṗa pe yaru re tai naṗa mlogear make navisaluaena la nene poli, a Visena Wa kiena ne Ntewa pisa pisape,

“Yaru la naṗa la pe amlogear re sur la punu ga naṗa asike e tusi navisaluaena poli, la monar atol nakoena.”

¹¹ Sanene narui ana merarava ruru pan ita naṗa yaru taṗatete imi mesmesu amio Ntewa komin naṗa naga logear ga navisaluaena nene ana sa naṗa Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisa naṗa pisa pisape

“Yaru naṗa naga mesmesu amio Ntewa komin naṗa naga piawa e Ntewa, naga ga kilia mali.”

¹² Visena ne na nene naga pisayu ṗelaga naviawaena, a ita tekilia tevisu naṗa ṗelaga kiena ne naviawaena nene amio ṗelaga na nalogearena e navisaluaena, lalua pe maran taaga re nenaga. Nanene komin naṗa ṗelaga na logearena Navisaluaena, naga sum̄alu se lepas na suri la punu ga naṗa yaru ga kilia kila sa naṗa visena wa pisa, naṗa pisape yaru ga naṗa kila punu sur la naṗa navisaluaena pisa, naga kilia tol malena ea.

¹³ Ana komin naṗa ita na pe yaru re tai naṗa naga kila punu sur la naṗa navisaluaena nene pisa poli, ana Navisaluaena nene naga pisaar nakoena amio marena pan ita punu ga. Ana Kristo naga pitomi narui, ṗurelua ita e naliṗereena nene, tam̄an naga kus leleta, ana naga pa sike vatanon naliṗereena nene, naga nene na sa naṗa Visena Wa pisa, naṗa pisape

“Yaru naṗa apiar naga atelania mon metava e purlaki, vena mare komin naṗa naga sike vatanon e naliṗereena kiena ne Ntewa.”

¹⁴ Kristo tam̄an naga sanene, vena la naṗa pe ape le Yu re poli, la m̄ena ga akilia atol navisa ruruena

la nene naþa Ntewa naga pisaar pan Epraam, ana suri nena nene kila sane nanagane ita naþa tepiawa m̄arera e Kristo, ita tekilia tela Ninuna Wa nene naþa Ntewa pisaaria pisape la van yeririna lala.

Navisaarena pimi sumo, Navisaluaena naga pimi sirau

¹⁵ Wolai lala a vineu lala. Yoko nevisa suniena tai e ga e kieta malena naþa kana kinasa pa lavisin ga navisaarena nene kiena ne Ntewa naþa pa Epraam. Visae yaru tai visawal maron kiena visena, visave pogos naþa nemare, yoko kiau sur lala naga monar ve sa nene ve sa nene, ana naga siriar kiena navisaarena nene sike e m̄aki tai, ana pogos naþa visave naga kovio, la taþatete avilopu kiena navisaarena nene. ¹⁶ Pogaga, ana sanene, Ntewa kila kiena navisaarena pa Epraam, a e kiena lusia. Ana e visen nene pe pisa re pisape Ntewa naga kila kiena visaarena e “Lus kiena ne Epraam la poli,” naþa kana kinasa sane yeririna moki, naga pisa sanini, pisape “E kiena lus tai,” naþa naga pisa sane yaru taaga ga, a yaru nane, naga Kristo.

¹⁷ Kiau visena e lepas nene kana kinas sanini nanua sumo Ntewa naga pranaria amio Epraam, a Ntewa pisaar pisape uarar kiena naviranarena lalua nene m̄arera. Ana siraunia kas ponotia vari lualima yam telu þarovia þisi rui, ana navisaluaena kiena ne Mosis pimi m̄alivi ana navisaluaena nene naga taþatete kilaro naviranarena nene naþa sike pa rui, taþatete si kilia yumulua naviranarena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Ana visae ita tekilia tetol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa komin naþa ita tesuþa tetaveve ke ga Navisaluaena nene, naþa naga pe sur tai naþa pimi ga sirau, nanene naga kana kinasa sa naþa navisaarena kiena ne Ntewa nene naþa su la nanua sumo rui, naga pimi korena ga. Ana ita tepisu

naþa Epraam naga tol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa nene, komin ga naþa naga þuarar ruru navisaarena kiena ne Ntewa, pe komin re Navisaluaena poli, komin e kiena pogosia, Navisaluaena pe pimi m̄alivi re poli wa.

Navisaluaena naga kiena yum̄aena suþa ga

¹⁹ Poga, ana pona kana naviunena toþa ga, naþa pisa pisape “? Ve sanene, Ntewa mligan Navisaluaena kiena ne Mosis nene pe na ya pona komin ya?” Pogaga, nevisa van amiu narui, sanini, Suþe naga mligan ke sina ga Navisaluaena nene to metavan kiena naviranarena, vena iila ita yeririna lala tekilia tevisu kilale kieta mlamulena viowa lala. Ntewa mligan navisaluaena nene vena suþalu su m̄aga, vano vano tol pogos naþa yar nene naþa pe lus kiena ne Epraam, naþa Ntewa pisaar pan imimi pimi m̄alivin ita.

Ana ita tepisu naþa Navisaluaena naga kiena yum̄aena wo tanea toþa ga. Ana ita monar tesitoþalia sane Navisaluaena nene, pogos naþa pimi m̄alivi, kom þesan puna ne navisi kiena ne Ntewa lala, siraunia amla pan yaru tai, naþa Mosis, ana naga mla pimi mla pan yeririna lala. Ana pogos naþa Ntewa naga kila naviranarena nene amio Epraam, nanene na pe sa re nene poli. ²⁰ Ana pogos naþa lalua nene apiran ruru ke kiela visena lele taaga, ana pe navisi re poli pona yaru taþena naþa suþa likan lalua vena la visena, ana Ntewa naga ga taaga naga pisawal kiena navisaarena nene mesmesu e marana ne Epraam.

²¹ A nanene naga pe sa re naþa asape Navisaluaena nene kilali naþa kalwo navisaarena kiena ne Suþe poli, peraga. Komin naþa visae Suþe naga kilia la si navisaluaena taþena naþa visae ita telogear make ga ana kilia kila ita temali, pona naga mligan navisaluaena nene pimi yo

rui vena ita tekilia temesmesu temio naga. ²² Ana pe sur tai sa re sanene poli, komin naña Visena Wa pisa p̄isi rui pisape ita punu ga tesike vatanon nam̄areraena na mlamulena viowa, ita tesum̄a tekilaro ke ga navisaluaena lala. Ana navisa ruruena naña Ntewa pisaar pisape yoko ligan imi, la akilia aimi la am̄alivi e ita komin ga naña ita tepiawa ke e Yesu Kristo.

Pogos na wasineen Kristo pimi m̄alivi rui

²³ Sumo rui, pimi tol nanagane tekilia tepiawa e Kristo, navisaluaena kiena ne Mosis nene piar ita m̄arera pa p̄isi, sa ga naña tesike e yum̄a na koena rui. ²⁴ Navisaluaena nene, naga sane pisuar ita, sa ga kieta navianena tai, pimi tol pogos naña Kristo pimi, vena e pogos nene, ita tekilia teviawa e naga narui ana tekilia temesmesu temio Ntewa. ²⁵ Ana nanagane, Navisaluaena nene tařatete si kilia visuar ita, komin naña pogos na viawaena e Kristo naga pimi m̄alivi p̄isi rui.

Amiu punu ga ave taaga e Kristo narui

²⁶ Ana komin naña amiu apiawa e Kristo Yesu, ana amiu punu ga amio Kristo ape narina ne Ntewa. ²⁷ Akee amiu p̄isi rui, ana amiu apimi ape taaga amio naga, sa naña amiu akus p̄elaga wo kiena ne Kristo lala e amiu, sa naña amiu amien kulsota lala e yepemiu. ²⁸ Nanagane amiu punu ga apimi ape taaga ga e Kristo Yesu, suri ne na nene narui, amiu punu ga atorok ga. Popon ita monar ve teliřere re si yaru lala, tevisave nanene pe Yu, a nanene pe yaru nae ga lele tařena, pona tevisave nanene pe yerkaawa, a nene naga pe yar nayum̄aena ga, pona sane nanene pe yermeene, ana nanene naga pe sira ga. Ana p̄elaga nene monar ve to re si e amiu. ²⁹ A komin naña amiu ape kiena ne Kristo sanene,

amiu ke la nanene narui amiu ape lus kiena ne Epraam kemua lelaga, a ve sanene, navisa ruruena lala naña Ntewa naga pisaaria pa lus lala kiena ne Epraam, p̄isi na amiu ke narui amiu akusia.

4

Ita tepe narina ne Ntewa

¹ Ana p̄isi na nevisa re laa e kieta p̄elaga nene sane vena nevisa ruru laa merarava sane e lepas nen Navisaluaena nene. Visae yaru tai, ana naga mare, p̄isi na narina naga kus kiena suri lala. Ana visave nisisi nene vitokaki ke ga wa, p̄isi na naga tařatete kilia visuar sur la nene. Naga sa ga yaru na yum̄aena kiena ne ariman ga, ² naña p̄isi na naga monar sum̄a ga vatano e liman yaru tařena ga lala, sane arimana tařena la nene, vano vano tol mesmesun nena pogos naña arimana naga pi-sawal sumo rui, pisape naga kilia uarar sur la nene e pog nene. ³ E m̄ena ga e ita sanene, naña sumo, ita na sa ga nisisi, naña ita kieta sitomena lala sike ga vatano e yermare lala na sumo na yomarava nini. ⁴ Ana pimi tol ruru kana pogos nena, Ntewa naga mligan narina pimi, naña sira tai naga p̄aria, paeme e yomarava nini, naña naga paeme vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. ⁵ Naga paeme vatanon Navisaluaena nene, kapur ea, vena naga kilia wereplan imimi la naña la asike vatano e Navisaluaena nene rui, vena Ntewa kuslua ita, teimi teve narina lala.

⁶ Ana nanagane, sa naña ita tepim tepe narina lala, naga mligan Ninuna kiena ne narina pimi e losineta lala, naña kila ita tekilia tevio Ntewa, tevisave "Ata Ata." ⁷ Komin sur ne nanene, amiu na pe sa re si yar na yum̄aena ga la poli, ana amiu na ape narin Ntewa kemua lelaga, naña p̄isi na naga la suri wo van amiu sa naña naga pisaar pa narina lala pisape p̄isi na la akusia.

Pol sinena mie le Kalesia lala

⁸ Nanua sumo, pogos naña amiu pe akilia re Ntewa poli wa, amiu asike ga vatanon nam̄areraena kiena ne yermare la nene naña pe ape Ntewa re nenaga, ⁹ ana nanagane, amiu akilia Ntewa p̄isi rui, pona popon nevisa nevisave nanagane, Ntewa kilia amiu rui. Ana inu sineun nesape neviun tan amiu, nesape komin ya ne amiu sinemiun awasupe sina ga ava puna ne yermare la nene nanua sumo, naña la pe am̄arera re poli, a naña la taḡatete akilia akila wo van amiu pogos tai? ?Vanon ya ne amiu sinemiun asape asu ke sina ga vatanon kiela nam̄areraena? ¹⁰ ? Sanape na amiu asuḡa asitom̄al ke legiena wa lala kiena ne la nene, a kiela kupario wa lala, a kiela pogos wa lala, a kiela kas wa sanene? Asitom asape p̄isi na Suḡe kekaran amiu vanonia? ¹¹ !Aulai, akila inu nemaraun amiu paḡisi! !Pona nemiyuḡae m̄arera pan amiu paḡisi ana nepisu sane pe sur korena ga!

¹²⁻¹³ Wolai lala a vineu lala, nanua sumo kam na pe asu re vatanon navisaluaena poli, ana pogos naña nepim nesike nemio amiu, in na nekila inu m̄ena ga nesa ga amiu. Ana nanagane, nemloge asape amiu sinemiun asape awasupe si ava e p̄elaga na navisaluaena nene, a vanon sur ne nanene nepiun m̄areran tan amiu vena amiu na aimi ve sa ga in narui, naña in na pe nesu re si vatanon Navisaluaena nene poli. Amiu asitom̄ali pogos naña in na nemlologo pan amiu sumo, naña kiau maiena ga kila narui nom̄al pulmas naña nesike nemio amiu, ana pe sur korena ga naña nemai e pogos nene, ana amiu na pe akila re nemloge piowa poli. ¹⁴ Peraga, ana kiau maiena nene kila kare amiu keviu wa, ana amiu pe amloge re piowa e inu poli, a pe asitom re m̄ena piowa e inu poli, peraga. Amiu aḡure inu nepa e m̄amiu yuḡa lala, sa naña visave

in na neve navisi kiena ne Suḡe tai, pona sa ga in na Yesu Kristo lelaga. ¹⁵ Sumo, amiu akekaran inu paḡisi, naña nepisu sa naña visave amiu akilia akila, pona amiu akekaran naña aurelua kilamaramiu vena aligan te kilamarau, vena iila inu. ?Ana sanape nanagane narui? ¹⁶ Pona nenagane, kiau visena lelaga la nene, akila inu nepimi sane kiamiu erau viowa sina. ?Ana ya ne sanene?

¹⁷ Yaru taḡena la nene naña nemloge apisape la asike amio amiu nanagane, ana la nene asuḡa apilonvilon ke lologena wo kiena ne Kristo, la apimi asuḡa veraga amio amiu vena ave erau wo amio amiu, vena akila amiu asu vatanon la, ana nanene la akila kotalia amiu ga ne. Komin naña la sinelan asape aurelua amiu ga vetan inu. ¹⁸ Ana pe nepisa re nesape vena in ga taaga ga nekilia nesuḡa nemio amiu poli, vena in ga taaga teve erau wo, komin naña p̄elaga nene naña na erau wo amio yaru taḡena, naga wo silaga, ana popon sane nakilaen ga yuḡaena wo lala.

¹⁹ Naruu lala, inu na sane sira tai naña m̄eḡena mlaea vena war sisi, sa naña nesuḡa nemloge piowa paḡisi vanon amiu, nesuḡa nemiyuḡae m̄arera pan amiu paḡisi vena amiu ala Kristo amio kiena p̄elaga wo lala e kiamiu malena. ²⁰ Aulai, visae nesuḡa nemio amiu nanagane, nanene na kila inu neloge wo paḡisi. Visae ve sanene, p̄isi na nekilia nevilon li laa kiau viseḡa vito tano sane, ana nanagane naña nesike perinan amiu sanene, inu pe nekilia re si po la rui sane aḡa sanapen amiu narui.

Suniena kiena Eka amio Serai

²¹ Amiu laḡas naña sinelan asape ita na monar telogear kieta Navisaluaena vena ita ve sa ke Ntewa, inu sineun nesape la avisatanḡe kiau naviunena tai, sape “?Navisaluaena naña apisayuia, la asuḡa amloge kilale ke ya naña Navisaluaena nene pisa pona pe apisu kilale re poli?”

22 Visena wa nene pisayu ke yer-marua Epraam nene, naþa naga narina na yermene lua, naþa tai, sira naþa miyumaie kiena ne wona naþa Eka naga þaria, a narin taþena tai naga wona ruru napo naþa Sera naga þar maronia. 23 Naga naþa paeme sirau, kiena kia Aisak, naga paeme komin naþa Ntewa pisaaria, a naþa naga paeme sumo, kiena kia Ismael, naþa sira na yumaena nene naga þaria, naga paeme ga sa ga nene. 24-25 Ana ita tekilia tela suniena nene sa naþa þakaiwa tai, naþa sira la lua nene, lalua na sa naþa naviranarena lua naþa Ntewa naga kila. Sira naþa Eka naga sa ga naviranarena naþa Ntewa kila e tavie keviu nae Sinae, nanene na e purvanua naþa Arepia, yo ne nanene naþa Ntewa mla Navisaluaena nene pa Mosis ea. Eka nene, naga pe sira na yumaena ga tai, a narina mēna ga lala la ape yaru na yumaena ke mēna ga lala. Sanene, Eka mēna ga naga na sa mēna ga pulkumali keviu naþa Yerusalem, naþa kana yaru ne lala apuarar Navisaluaena lala mārera, ana la sa naþa ape yaru na yumaena ke mēna ga, komin naþa la asike vatanon navisaluaena nene narui. 26 Ana sira taþena nene, naþa Sera, pe yaru re tai naþa þuarar e yumaena poli, naga ga, a naga nene naga sane Yerusalem taþena nene, naþa pe Yerusalem nae ma e peni. A narina ne Sera lala, la mēna ga la pe yaru re tai naþa þuarar la vena ayumaie poli ana la mēna ga asuma ga sanene, kila sane Sera nene sane aneta naþa ita tepiawa e Kristo. 27 Visena Wa pisayu li mā sur la nene naþa pisa pisape,

*“Sira nene, ko naþa sumo na ko ope lumalumā ga,
naþa mopoña pe mlaeli re pogos tai poli vena waren sisi,
nanagane ko omloge po, ko okekara ko omiau,
komin naþa womā na yermene mli-gan ko rui ana nanagane*

narumā lala apimi ape moki la narui, ataulu la naþa sira naþa wona sumā amio naga silaga naga þar la.” Ais 54:1

28 Visena nene naga sa naþa Ntewa naga pisaaria pisape yoko narina la ve moki, na ve moki a amiu kiau wolai lala a vineu lala, ita ke ga na ita tepe narina ne navisaarena kiena ne Ntewa nene narui, sa ke ga naþa kiena navisaarena nanua sumo naþa kila Sera þar narina naþa Aisak. 29 Ana pogos naþa Aisak paeme sumo, sisi taþena nene naþa Ismael naga paeme sa ga nene, naga sumā mēne nisisi nene naþa Aisak naþa naga paeme e yumaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa. Ana pimi tol nanagane, tepisu þelaga sa ke ga nene na wa. 30 ?Ana Visena Wa pisa sanape? Naga pisape Ntewa pisi pa Epraam, pisa pisape “Ko monar okuwanlua sira naþa naga pe sira na yumaena ga nene amio narina, komin naþa narina nene, naga pe torokin re si naþa la sur tai e kioña sur la poli. Sur la punu ga monar va ga e limana narina naþa sira naþa naga ga naþa womā naapo.”

31 Poga, erau lala, Ntewa pisa sanini, a inu nevisa van amiu nagane nesape ita nini, ita pe tesa re narina ne sira naþa na yumaena poli, naþa ita tesike vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis, ana peraga, ita na sane tepe narina ne sira naþa naga sumā ga sanene, sa naþa sane ita na temlelaga ga e Yesu. A sur la naþa Ntewa naga pisaar pa narina na lelaga lala, þisi na ita ke ga na yokorena tokus narui.

5

Yesu pure plan pa nalelagaena la rui

1 Pogos naþa Kristo þurelua ita, naga kila sanene vena tomolue, naþa ita tomolue lue, ana vena ita ve towasuþe ita re si teva tesuma vatanon Navisaluaena kiena ne Mosis nene poli. Ve sanene, monar aviawa mārera, vena ve amāreran

amiu re si sa naŕa amiu na sa ga yaru na yumãen lala, naŕa Navisaluaena nene piar manene ruru amiu ke sina ga.

² Amiu na ayagogo ruru e visena nene naŕa inu Pol nesumã nepisa ke pan amiu. Visae amiu atamãan la amãarerãan amiu avisave amiu ave ŕaviu, ŕisi na yumãena nene naŕa Kristo naga kila ŕisi rui taŕatete iila amiu. ³ Ee, nepisa ke sina ga visena mãrera nene pan amiu, nepisape visae yaru naŕa tamãan naga ve ŕaviu, naga ga sumã mligan ke sina ga naga sike vatano e Navisaluaena nene. A yaru naŕa sike vatanon Navisaluaena sanene, naga monar visuar ruru naga naŕa naga logear sur punu ga naŕa Navisaluaena nene naga pisa, visae peraga, yoko naga tol nakoena. ⁴ Amiu la ŕasia nene naŕa asumã akilali naŕa alogear Navisaluaena nene rui, vena amesmesu amio Ntewa vanonia, amiu la nene asumã ate plan amiu ke e Yesu rui, amiu apilon mãsimi rui e lemamiãna kiena ne Ntewa. ⁵ Ana ita na, ita tesumã sinetan manene tesape ŕisi na Suŕe kila ita temesmesu ruru temio naga, komin ga naŕa ita tepiawa ga e naga, a pogos naŕa ita tesumãate ke ga wa, Ninuna Wa naga sumã miila ita temlelaga mãrera, tesape ŕisi na Suŕe naga monar kila sanene van ita. ⁶ Pogos naŕa ita tepimi tepe taaga temio Kristo Yesu sanene pe sur korena ga naŕa yaru naga pe ŕaviu pona pe pe ŕaviu re poli, ana sur keviu na e lepas nene nane kieta naviawaena e Kristo naŕa naviawaena nene naga kila ita tesitom Suŕe, a ita tesitom mãna ga yeririna taŕena lala.

⁷⁻⁸ Sumo na nepisu amiu akiriri na po paŕisi wa, ana nanagane, pe sa re si nene poli. Suŕe naga pio amiu sumo ŕisi rui, ana sineun neviun nevisave yeririna ai nene naŕa naga suwo amiu sina ga, naga kila amiu pe amlelaga re si e visena

lelaga poli? !Pe Ntewa re nena poli!

⁹ Navianena viowa nene naŕa kila kare kiamiu sitomena naga sa naŕa visena pisa pisape “Narin korme ga, ana naga kilia kila kare kilamiu la melkalka vaŕisi.” ¹⁰ Ana sa naŕa amiu amio inu, ita tepimi tepe taaga e Ntewa, nesumã nemlelaga mãrera ke e amiu na wa sa naŕa ŕisi na ita kieta sitomena ve taaga, sa naŕa ita ve tomãarerãan re si li na lela-gaena lala naŕa la pe ape Yu re poli tevisave la monar ave ŕaviu. A nemlelaga mãna ga mãrera ke ga wa nesape yeririna nene naŕa sumã kila kare amiu ke sanene pe sur korena ga naŕa naga pe yeririna ya, ŕisi na Suŕe naga la nakoena vania.

¹¹ Puruvi lala a vineu lala. Viŕena laŕasia pisa ke pisape inu mãna ga nesumã nemlologon ke ga wa nesape li nalelagaena mãna ga lala monar ave ŕaviu vena Ntewa kilia tamalia la, ana visena nene pe pe lelaga re poli. Visae nelologon ve sanene ŕisi na yeririna la nene naŕa asike amio amiu akekarãan in ga. Ana amiu apisu ke ne, la asumã sinela karin ke na wa, komin naŕa kiau navisawalena e laki torovia naga sumã yumulua kiela sitomena lala. ¹² Inu na nesitom ke nesape yar la nene naŕa la asumã apilovilopu amiu ke sanene, akila ke sinemi kurkur naŕa la sinelan manene asape monar ave ŕaviu, popon ala playu ana asila ke sina ga, akila kare rurula ke sina ga.

¹³ Ana amiu naŕa kiau erau lala, lelaga paŕisi naŕa Suŕe pure lua amiu rui, amiu pe asu re si vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis la nene poli. Ana maramãe amiu, avisuar ruru amiu, ve asitom re avisave, “Pogaga nene narui, in na nomolue e navisaluaena nene rui, inu ga taaga narui. ŕisi na nekilia nekila sur punu ga naŕa kiau sitomena sinenan narui.” Amiu ve avisa re sanene, ana ŕisi na kiamiu sitomen wo naga monar kila amiu

akekaran naþa aiila yeririna taþena.
¹⁴ Pelaga na sanene naga taveve ruru visena tai naþa Navisaluaena naga pisa, naþa naga kalo ruru visena taþena lala e Navisaluaena nene, naþa pisa pisape, “Ko ositom nalavis puþa lala, akila wo van la, ve sa ke naþa ko ositom ko mþaga.”
¹⁵ Ana visae amiui ave sa suri mali tetan lala, naþa amiui ga agorua amiui, ana amiui ga asuþa akarkare amiui sanene, ana monar avisuar ruru amiui, þisi na þelaga nene naga kila kare punu amiui ke sina ga.

Pelaga kiena ne Ninuna Wa amiui þelaga kiena ne yeririna

¹⁶ Inu sineun nesape nevisa visena nene van amiui. Amiui nene na Ninuna Wa naga monar sumon amiui, amiui na ve ataveve re si kiamiui þelaga marua naþa apaeme amiui. ¹⁷ Vanon þelaga nene naþa ita tepaeme temio, naga pe sinenan re þelaga kiena ne Ninuna Wa poli, a þelaga kiena ne Ninuna Wa naga pe kekaran re þelaga nene naþa ita tepaeme temio poli. Suri nene naga sa naþa þelaga la lua nene sane la lua ape nasinekar la ga, ana sur ne na nene narui, visae Ninuna Wa suþa sumon amiui, taþatete si amiui akilia akila ga ya naþa kiamiui sitomena sinenania. ¹⁸ Ana amiui monar ve sinemiui þesan re mþena ga naþa visae Ninuna Wa naga suþa sumon amiui, ana amiui ve asu re si vatano e Navisaluaena nene narui.

¹⁹ Yuþaena la na þelaga nene naþa yeririna lala la apaeme amiui naga merarava ruru ga. Yuþaena la nene la ne nanene narui sa naþa nataþaen lau, a sur la naþa namawaena, a þelaga namname ga lala, ²⁰ amiui nalotunen nono lala, amiui nawarena kimi. Amiui mþena ga, nagorualaena lala, namaraena lala, navielueena lala, nasinekarena lala, napuluvisena lala, nalilipereena lala, nakaween yaru lala, ²¹ a nasinesuniena lala, amiui namunen wii keviui, a

naþaagena viowa lala, amiui mþena sur taþena la sanene. Ana nevisawal sina ga van amiui, sa naþa nepisawal pan amiui sumo rui, nesape amiui avisuaria vanon yaru naþa suþa kila ke þelaga la sa nene, þisi na naga taþatete su e nasuþenena kien Suþe pogos tai.

²² Ana mras naþa Ninuna Wa kila pitovi e malena kiena ne yeririna naga sane: nasitomiena, a nakekarena, a nasuþareena, a namalumena, a nasinewoena, a nawoena, a nayepemþaena, ²³ a navatanoena, a nawanaren sine. Pelaga la nene na po paþisi, a pe visena navisaluaena re tai naþa pisa luþar amiui pisape amiui ve akila re si suri la nene. ²⁴ Ana þelaga naþa ita tepaeme temio, amiui kiena nasinenanena viowa la nene, ita tesuaria e laki torovia þisi rui. Nanene, ita naþa tepe kiena Kristo Yesu, ita temligan sur la nene þisi rui.

²⁵ Ana komin naþa ita temali e Ninuna Wa, popon ita teyali mþena ga e kiena þelaga wo lala. ²⁶ Pe pon re towarwar ita poli, pona ita ga tekilaweke ke sina ga naþa sineta mimi, pona ita ga tesuþa tepieluen ita ke sina ga.

6

Amiui punu ga monar aiila amiui

¹ Kiau wolai lala a vineu lala, visae amiui yar tai naga loru e mlamulena viowa, popon amiui naþa Ninuna ne Ntewa teke e amiui, amiui monar aiila naga vena akila ruru ke sina ga naga. Ana amiui monar avis malumu ga vania, sa naþa amiui sinemiui miye naga, a amiui monar avisuar ruru amiui mþena ga, vena sur naþa amiui akila ruru yaru taþena nene vanonia ve imi kila li amiui re mþena ga. ² Amiui na monar aiila amiui ve sa nene narui vena akuspae ga nauarmiena kiena ne amiui taþena lala. Ve sanene sane amiui asuþa amlogear ke ya naþa navisaluaena kiena Kristo naga pisa ke narui. ³ Ana

taĵatete si avilave van amiu, sa naĵa yaru tai suĵa sitom ke naga pisape “In na yar tai nini.” Visae ve sanene yaru nene naga suĵa pisa kotalia ke sina ga naga ne, komin naĵa naga pe pisu kilia re sape naga pe pe yaru re tai nene poli. ⁴⁻⁵ Ana amiu punu ga monar amiu veve taaga avisu veve ruruli kiamiu yuĵaena lala naĵa akila. Visae sanene, yaru tai taĵatete kilali visu veveli sa naĵa kiena yuĵaena po taulu yar taĵena lala, ana naga monar visu veve kiena yuĵaena naga taaga. A visae kiena yuĵaena nene po, naga kilia kekara narui, komin kiena yuĵaena wo nene. Komin naĵa yaru punu ga pe maran taaga re poli, la kiela naurmiena taĵena lala peve taaga naĵa la akus ke e kiela malena lala.

⁶ Amiu naĵa asuĵa apian amiu ke e visena nalelagaena, pogos naĵa visae amiu alual narin sur tai popon amiu avion van amiu amio kiamiu navianena lala.

⁷ Amiu avisuaria, ve avisa kotalia amiu re sina ga. Ko taĵatete ototoroun Ntewa. Kurus nen ya naĵa omapila e kioĵa lokove, naga kana mras ke naĵa ĵisi na ko ga okan narui. ⁸ Yar naĵa mapila ĵelaga naĵa naga paeme amio, yoko naga sane kurus nen sur tai e kiena malena, ĵisi na naga war mras viowa lala e ĵelaga nene, naĵa marena napiowa ga, ana visae naga mapila ĵelaga kiena Ninuna Wa e kiena malena, ĵisi na Ninuna Wa naga la kinanena marua lala naĵa po vania, naĵa naga pe malena naĵa ve uro re. ⁹ Ana ĵisi na ita tekilia towar kinanena wo lala e ruru e kana pogos naĵa marua, visave ita ve teligan re yuĵaena. Ve sanene, ita na monar ve sineta maren re naĵa tekila ĵelaga wo lala, ¹⁰ ana ita na monar sineta wo va yaru lala silaga, a monar sineta wo va laa sane va la naĵa ita tepe mratava taaga temio la e Kristo.

Visena maro kiena ne Pol

¹¹ Poga, ĵisi na inu nesiri maron kiau visena la nene e ga e luĵau, nane amiu akilia avisu kana mras nen visena lala kerkeviu sanene. ¹² Inu sineun nesape nevisa sanini, la naĵa sinelan asape amĵareran amiu ave ĵaviu, nanene naga sa naĵa la sinelan ga vilaveena komin sur la naĵa na kulus nen yaru ga. Ana la sinelan asape akila sanene komin sur taaga ga, naĵa la sinela asape la akilia aligan nalologonena na laki torovia kiena ne Kristo naĵa kilia tamalia ita. Visena nene la yepel mavinia komin naĵa la amaraun asape saĵisi la asuĵa alogon lologena wo na marena kiena ne Yesu naga mesmesu ve sa nene, ĵisi na yar taĵena laĵasia amĵene la. ¹³ A la nene naĵa la sinelan asape amiu monar ave ĵaviu, la sinelan mĵena ga ve sanene vena ĵisi na la akilia awarwar laĵ avisave la ataulu amiu ĵisi rui, naĵa la amligan amiu apito si vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. Ana amiu na avisu ruruia, komin naĵa la mĵena nene la pe asuĵa amlogear re si sur la punu naĵa Navisaluaena nene pisa poli.

¹⁴ Ana e inu, pe sur re tai naĵa sineun nesape nowarwar inu e poli, ana e ga e laki torovia kiena ne kieta Suĵe Yesu Kristo, in na neĵarwar inu ea, komin kiena marena nene kila ĵelaga lala na yomarava nini la apimi sane sur mare ga e inu, a kila inu mĵena ga nepimi sa ga yar mare ga tai e ĵelaga lala nataĵaliena na yomarava nini.

¹⁵ Naĵa yar tai imi mesmesu amio Ntewa, ana pe sur korena ga naĵa yar nene naga pe ĵaviu pona pe pe ĵaviu re poli, ana visae Ntewa naga sii ke sina ga yar nene imi ve yar viu sumo wa, ana ĵisi na yar nene kilia imi mesmesu amio naga. ¹⁶ A naga narui in na nelen wo la naĵa ĵisi na alogear visena la nene, naĵa ĵisi na aimi ave le Israel kemua lelaga lala kiena ne Ntewa, nesape sumarena kiena ne Ntewa a kiena nasineyeena sike amio la.

¹⁷ Kiau visena naga loka ga nene. Ana in na pe sineun re si naña ĩisi na yar tai kila ke sina viowa van inu sanene poli, komin naña nesuũa noņar ke piakapila kiena ne Kristo e tasneu rui, sa naña la akove inu a la aũe inu.

¹⁸ Wolai lala a vineu lala, nemlen nesape ĩisi na nasineyeena kiena ne kieta Suņe Yesu Kristo naga sike amio ninumiu la punu ga, Sanene.

**Maki Naña Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaen Wa Lala
Nae Garu
EPISAS
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Purþesnen sitomiena naña Pol pisayuia e maki nini naña naga siria pan li nalelagaena lala garu Episas, nanini visena tai naña siria teke marana na keviu taaga na vetokaki lualima [1:10], naña pisayu na maplarena keviu kiena Ntewa. Pisape Ntewa sinenan sape suri la naña naga kila, yoko aimi aviranar la lele taaga. Naga sinenan sape suri nae mae peni a nae yomarava yoko asikolia ga amio Kristo, naña naga pe þarin suri makega. Pupia maplarena kiena Ntewa nene, naga miliganaria sape ve kiena yaru makega na yo punuga aimi aviranar la e þegas ve taaga ga e yomarava nini. Visae alelaga e Yesu Kristo, akilia akila sanene, a naga pisa ruru pa yeririna lala kiena Ntewa vena asiar naña akila meraravan maplarena nene e kiela maliena.

E komþasnen maki þesa nini, Pol pisayu mrapa naña Ntewa arimata miyuñae ea vena kilaen yeririna makega aimi ave taaga. Naga pisayu þelaga naña Ntewa mligan lua kiena yaru lala, a pisayu naña e Yesu Kristo narina Ntewa, Ntewa piyewo la, a þar plan kiela milamulena viowa ea, kila apimi amesmesu apo. A pisayu mēna naña Ntewa mila Ninuna Wa pan kiena yeririna lala, vena kila meraravanen naña yoko naga la sur la van la, sanaña naga pisaar sape yoko kila. E komþasnen maki na lua, Pol pisa pan la naña yoko aulo maki nini, sape la monar

1:1 Yumñaena 18:19-21, 19:1

akila meraravan naña ave taaga amio Kristo, e þelaga naña akilia asikol la ruru amio li nalelagaena taþena lala.

Pol pis pan la e þakaiwa lala, vena kila meraravanen þelaga naña yeririna kiena Ntewa lala asuñā asikol ruru la ke amio Kristo. Naga pisape suñare naga sane tas tai, naña Kristo naga pe þarunia, pona sane yuñā tai, naña Kristo naga pe kemraþe keyowo po na mrapun yuñā nena, pona sane sira tai naña Kristo naga pe wona.

Ntewa sinen sii manene yeririna na yomarava la paþisi, a yaru la apisu kilia sinesiena nene pim kome Kristo. Pupia sinesiena nene kiena Ntewa miyuri sitomiena kiena Pol, ana naga pisawal kiena lelagaena e Kristo e maki nini. Maki nini kila meraravan þelaga kiena Kristo naña sinen sii ita paþisi, mare vena ulplan ita, viyewo ita, suñā iila ita e kiena lemamiēna, a kila ita temesmesu ruru nena ga e marana Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Kristo a kiena suñare 1:3—3:21

Malena viu e Kristo 4:1—6:20

Visena maro 6:21-24

Pol siar kiena visena pan la

¹ Inu Pol, naña Ntewa ga naga mligan inu vena neve yaru nalologonen Lollogena Wo kiena ne Kristo Yesu, inu nesiri lumaki nini pimāsu pan amiu, amiu li nalelagaena lala nae pupia pulkumali naña Episas, naña amiu apiawa mārera e Kristo Yesu.

² Inu nemlenwo amiu ke ne sape þisi na lemamiēna a suñarena kiena ne Ntewa Arimata a amio mēna ga kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, suñā amio amiu.

Ntewa naga visa ruru ita e Kristo

³ Popon naña ita teyeluar Ntewa, naña naga Ntewa kiena ne kieta Suþe, Yesu Kristo, a naga pe Ari mana mēna ga, vanon naña ita,

naña tepe taaga temio Kristo, ana Ntewa naga kila po pañisi pan ita e navisa ruruena wo lala nae ma metava. ⁴ Nanene naga sa naña pogos naña yomarava nini naga pere wa, ana Ntewa naga pisaar ita ñisi rui vena ita teve taaga temio Kristo, vena ita teve kiena, a vena kieta malena ikik ruru wo e marana, naña pe kororaki re e poli. ⁵ Nanua sumo laa rui, kome pupia kiena sitomena, ana Ntewa naga mliganar ita vena kuslua ita sane narina lala, kome Yesu Kristo. Suri nene, Ntewa naga kila sane mesmesun e ya naña naga pisu sape po, a naga kekaran mēna ga pañisi naña naga kila. ⁶ ! Teyeluar Ntewa vanon kiena pupia lemamiēna nene a vanon mēna ga nalakorenanena wo nene naña naga mla korenan ga pan ita, naña pimi kome narina naña naga sitom pañisi!

⁷ Tana ne narina nene mlau, ana vanon suri nena nene, ita naña tepe taaga temio Kristo nene, Ntewa naga pure plan ita, naña naga piēwo kieta mlamulena viowa lala. !Lelaga ña, lemamiēna kienā ne Ntewa e ita keviu manene pañisi, naga pa re laa na wa! ⁸ Ntewa naga pe manmarua pañisi wa, a naga pisu kilale make suria, ⁹ ana naga kekaran naña tañan ita tekilia kiena sitomena tai naña naga sane navisawanena tai pan ita sumo. Naga kila sitomena nene pimi merarava ruru e ita narui, a kiena sitomena nene, nayunāenen suri wo la ve moki imi mālivi ga e Kristo. ¹⁰ E sitomena nene narui na, Ntewa naga sikol ruru suri punu ga va lele taaga, naña naga sii la sike ma e peni, a e mēna ga e yomarava nini, la aimi lele taaga vatanon Kristo, ana Ntewa naga yunāen ruru make suri punu ga torokin kiena sitomena nene, vano vano kilamake ruru ga e kana pog nena naapo.

¹¹ Ana ñisi na suri punu ga monar imi mālivi mesmesun nena ga naña

Ntewa naga sitom ruru ke pisape kila. Ana vena taveve kiena sitomena nene nanua sumo, naga pisaar imimi le Israel lala vena imimi meve kiena, naña imimi meve taaga memio Kristo. ¹² Imimi ne nanini, Ntewa naga mliganar imimi vena imimi naña memligan ñesan kiamimi sitomena mārera e Kristo, a visae sanene, popon imimi monar meieluar Ntewa silaga, komin naga po pañisi.

¹³ Ana amiū yeririna tañena mēna ga lala, naña pe ape le Yu re la poli, amiū amloge visena lelaga nene ñisi rui, nanene Lologena Wo naña amiū atol kiamiū natamaliaena e naga, a amiū amlelaga e Kristo ñisi rui, ana amiū apimi ape yeririna kiena ne Ntewa ñisi rui. A vanon naña amiū na ape kiena, Ntewa naga mligan kana kile na suri nene tai e amiū, naña naga mla Ninuna Wa pan amiū, sa naña naga pisaaria.

¹⁴ A Ninuna Wa nene, naga sane komsus nen navisaarena na sumo kiena ne Ntewa e ita, vena ita tekilia ruru tesape metavan Ninuna nene, ñisi na ita tokus lalimana punu ga ve kieta, nanene na e pogos naña Ntewa naga wereplan yeririna lala ava puna, nanene na la ga naña naga pul plan la ñisi rui ana la ape kiena. !Ita teyeluar Ntewa, pe mias naga po pañisi!

Leniēna Kienā ne Pol

¹⁵⁻¹⁶ Komin suri ne la nanene, silaga e kiau leniēna lala, nesumā nesitoñal amiū luen ga, a nepisa luen ga potena pan Ntewa vanon amiū. Pelaga nene, nesiā e pogos naña nemloge naña amiū apiawa mārera ke e Yesu, kieta Suñe, a naña asitom manene mēna ga nalelagaena wa tañena lala, ana pimi tol nanagane, nesumā nemlen ke sanene. ¹⁷ Sila ga naña nesumā ga nemlen ke pa Ntewa, naña naga pe Ntewa kienā ne Yesu Kristo kieta Suñe, a naña naga pe Arimata naña pe naurarena keviu, nesumā nepiun

ke tania vena naga ligan Ninuna na manmaruaena naþa Ninuna na kipianena van amiu, vena akilia Ntewa va ve keviu laa sane.

¹⁸ A nesuñña nepiun ke tania vena naga vike kiamiu sitomena lala, vena avisu kilale kiena yomerarava, vena akilia suri nene naþa Ntewa naga pio amiu vanonia, a naþa kiamiu sitomena monar m̄areraena vena atol suri nena. Suri la nene, naga lalimana la nene naþa pe kiamiu, sa naþa suri wo la moki naþa Ntewa naga kila ruru sike na, naga pe kiena ne nalelagaena wa lala.

¹⁹ A amio m̄ena ga naga, monar avisu kilalea a monar akilia ruru pupia nañareraena kiena ne Ntewa, naþa naga suñña miyuñae ke e kieta malena lala, naþa ita temlelaga e naga. ²⁰ Nanene naga nañareraena keviu ke ga nene naþa Ntewa naga miyuñae ea e pogos naþa naga pisirlua Kristo suñalu mali sina ga e marena, ana naþa siraunia, naga þere naga pa mligan naga teke tano e kiena lepas marua ma e peni. ²¹ Nañareraena nene, naga pa laa metavan m̄areraena taþena lala, amio m̄ena ga suri m̄arera taþena lala, amio yerkawa taþena lala, amio nasumonena taþena lala nae ma e peni. Kia kiena ne Kristo naga mon manene laa metavan make kia taþena lala, pe e re ga e yomarava nini poli, ana e m̄ena ga e yomarava taþena nene naþa yoko imi. ²² Ntewa naga mligan suri la punu ga asike vatano e lana ne Kristo rui, a naga mligan lua Kristo pa e kiena suñare wa, ana naga pe þarin suri la punu ga. ²³ A kiena suñare wa nene, naga sane tasnena ne Kristo, naþa naga pule ruru e Kristo, a naþa Kristo ga rui naga pule ruru e suri punu ga e yo punu ga.

2

Nanagane ita temal e Kristo

¹ Nanua sumo, ana sa ga naþa amiu amare ga, vanon naviowaena

lala, a kiamiu mlamulena viowa lala, ² naþa e pogos nene, amiu amial ga e þelaga viowa na yomarava nini. A nanua sumo, ataveve ga suþe nene na nañareraena na yo yau lala, amlogear ga naga narui, naþa naga ninuna nene naþa naga suñña kila ke kiena yuññaena e la naþa pe amlogear re Ntewa poli.

³ Ana nanua sumo, imimi le Israel m̄ena ga lala, imimi na marantaaga ga memio yeririna taþena lala, naþa imimi mesuñña memialoro metaveve ga nasinenanena na þelaga viowa kiena ne yeririna lala. Imimi m̄ena ga mesuñña mekila ke ga suri la naþa kiamimi sitomena la sinemiminia, a suri la naþa imimi memloge po ea. Komin suri la nene, imimi na sa ga yeririna taþena ga la nene, naþa þisi na Ntewa naga sinena kar imimi m̄ena ga, taþatete kila si suri tai van imimi narui, vano vano þisi na naga monar la nakoena van imimi.

⁴ Ana Ntewa, kiena sineyeena a kiena nasitomienna naga keviu paþisi e ita, ⁵ ana pogos naþa sane ita na temare þisi rui vanon kieta mlamulena viowa lala, ana naga kila ita temali temio Kristo. Nanene na lelaga, Ntewa naga tamalia ita kom ga e kiena lemamienna. ⁶ Ana sa naþa ita na temali temio Kristo, Ntewa pisirlua ita temio m̄ena ga naga, ana Ntewa naga mligan ita teto tano temio m̄ena ga naga e yo nametava.

⁷ Ntewa naga kila sanene vena e pogos la naþa apimi ke ne, þisi na yeririna lala, la akilia avisu kilale sane kiena lemamienna nene naga keviu manene paþisi, naþa naga sitom ita sanene kome Kristo Yesu. ⁸ Ntewa naga tamalia amiu e ga e kiena lemamienna, vanon naþa apiawa e naga. Suri nene naga pe pimi m̄alivi re e kiamiu yuññaena wo laþas poli, peraga, Ntewa naga mla korenan ga pan amiu. ⁹ Ana nanene naga pe suri re tai naþa yaru kilia yuñae vanon poli, komin visae ve

sanene, p̄isi na towarwar itan vaṗisi, tevis vilavenia, tevisave “O inu, in ga netamalia in e kiau yuṁaena.”¹⁰ Ita na sane suri wo tai naṗa Ntewa miyuṁaen ruru po paṗisi, naṗa naga sii ita tepimi tepe yaru vii lala e Kristo Yesu, a Ntewa naga kila sanene vena ita tekila ṁena ga yuṁaena wo lala, naṗa naga mligan ruru sumo rui, vena ita teyuṁaenia e kieta malena lala.

Ita na teve taaga e Kristo

¹¹ Amiu na monar asitoṁali pogos naṗa apaeme, ana amiu na pe ape yeririna kiena ne Ntewa re poli sane le Yu lala, amiu na ape yaru taṗena ga lala. Komin suri ne nanene, le Yu lala, la asitom ke asape la ape yaru wa, komin naṗa la apuarar manene p̄aviu ṁarera, ana la apisa kare amiu apisa “Kulpaona” pan amiu. Ana p̄aviu nene naga pe suri korena ga na vanua ga e tas nen yerm̄ene ne. ¹² Ana komin nanua sumo, amiu na sa ke nene narui. Amiu ve sinemiu p̄esan re naṗa nanua sumo, amiu asike laa koperinan Kristo paṗisi, amiu na asike vanuan p̄egas nen le Israel lala, amiu na ape wolawa ga, naṗa amiu na taṗatete akilia atol suri la naṗa Ntewa naga pisaar pan kiena yeririna lala. Ana amiu naṗa asike e yomarava nini, amiu na peraga ape suri korena ga narui, a amiu na pe akilia re nena Ntewa poli. ¹³ Ana amiu, naṗa nanua sumo asike laa perina, nanagane amiu apimi lavisi rui komin tana ne Kristo, nanagane narui amiu na ape taaga amio naga.

¹⁴ Kristo naga pe kieta suṁarena, ana naga kila kieta p̄egas lua nene apimi ape taaga. Nanua sumo, imimi le Yu lala memio amiu yeririna taṗena lala, naṗa ita sineta kar ita ṁaga silaga, sa ga naṗa pupia kove tai mliṗere ita, ana Kristo naga ṁe plan suri nene e kiena marena. ¹⁵ Naga pisaluṗar navisaluaena kiena ne le Yu lala,

amio kana narin visena ne lala, a naga kila sanene naṗa kila kieta p̄egas lua nene lalua aimi ave yaru taaga e naga, sane lalua aimi ave suri vii tai. Visae ve sanene narui, Kristo naga kila suṁarena van ita. ¹⁶ E kiena marena e laki torovia, naga kilalua sinemimiena e ita, naga kila kieta p̄egas lua nene apimi ape yeririna taaga, ana naga pure ita sina ga toṗasuṗe si puna ne Ntewa, naga kila ita tepe mara wo temio naga. ¹⁷ Pogaga, e p̄elaga nene narui, Kristo naga pimi, pisawal lologena wo na suṁarena nene pa yeririna la punu ga, nanene na amiu naṗa pe ape le Yu re poli, naṗa amiu asike laa perinan Ntewa, amio imimi ṁena ga le Yu lala naṗa imimi na mesike lavisin p̄isi rui. ¹⁸ Ana komin suri ne la nanene naṗa Kristo naga kila rui, nanagane ita punu ga kieta mrapa taaga e Ninuna taaga, naṗa teimi e marana ne Arimata.

¹⁹ Ve sanene, ana amiu na pe ape wolawa la re si poli narui, a amiu na pe ape yaru re si naṗa pe kiela yo re poli, peraga. Nanagane, amiu na sa ga yeririna na yo kiena ne Ntewa, amio li nalelagaena wa taṗena lala, a amiu asike loyuṁa e ṁana mratava. ²⁰ Amiu na sane kemraṗe lala na yuṁa tai, naṗa li nalologena lala amio li navisawalena lala, la sane kemraṗe na mrapun yuṁa lala. E yuṁa nene, Yesu Kristo naga sane kemraṗe wo naṗa pe keyowo ṁeke lika, ²¹ naṗa naga suṁa p̄uarar ruru ke kemraṗe taṗena la nene. Naga puar la, ana la asuṁalu ṁarera, ana yuṁa nene naga sa naṗa suṁa pimi pe yuṁa wa ṁana ne Ntewa. ²² Ntewa naga miyuṁaen amiu ke sanene narui, vena e Kristo amiu li nalelagaena lelaga lala, amiu asuṁa apimi ke sane yuṁa tai, naṗa naga kilia va sulueen ga loyuṁa ea e Ninuna.

3

Pol kila yum̃aena kiena ne Suḗe pan la rui

¹ Ana komin suri la nene naḗa nepisa ḗisi rui, inu Pol, nemlen wo amiu pa Ntewa. Nanagane nesike e yum̃a na koaena, vanon naḗa nemiyum̃aen ke yum̃aena kiena ne Kristo Yesu pan la naḗa pe ape le Yu re poli, sane amiu, a in na nemlen wo amiu ke na wa pa Ntewa. ² ?Pona amiu na apisu kilale m̃aga naḗa sane nesum̃a nemiyum̃ae ke vanon amiu sanene, pona peraga? Kiau yum̃aena naiila amiuena nene, Ntewa naga mla pan inu e kiena lemamiena, ³ ana naga sane kiena sitomena tai naḗa sumo naga mlawania, ana siraunia naga kipian inu ea.

Ana suri nene nesiriyu ḗisi rui, ⁴ a visae amiu auloia, ḗisi na amiu atol kiau kiliaena e lepas nen sitomena nene kiena ne Ntewa, naḗa nanagane sum̃a pimi ke merarava e Kristo. ⁵ E teras nasumo lala, yeririna lala la pe akilia re suri nene poli sane nanagane, naḗa nanagane Ntewa kipian ke e li nalologena wa lala amio m̃ena ga kiena navisawalena lala kome Ninuna Wa. ⁶ A visena nene naḗa naga pimi merarava, naga sanene narui, naḗa pisa sanini pisape, yeririna taḗena m̃ena lala, la amio le Yu lala, la ga luwoka ga la atol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa, a naḗa la sa ga ape lepas nen tasnela taaga ga, a naḗa navisaarena kiena ne Ntewa lala, la ga luwoka kiela. Suri wo la nene la apimi aḗalivi komin lologena wo kiena ne Kristo Yesu.

⁷ Ana Ntewa naga kila inu nepe yaru na yum̃aena kiena ne lologena wo nene tai narui, ana yum̃aena nene naga pe nalaena wo tai naḗa Ntewa naga mla pan inu, naḗa kiena naḗareraena sum̃a miyum̃ae ke kome inu. ⁸ Inu neto manene laa tanon nalelagaena wa taḗena lala, ana nekekara paḗisi naḗa e lemamiena kiena ne Ntewa, naga

mligan e lum̃au vena nelologon kiena lologena wo van la naḗa la pe ape le Yu re poli. Ve sanene narui, nesum̃a nepisawal ke pan la e suri wo kiena ne Kristo lala, naḗa aulo ḗele ga, ⁹ a nekipian la ke m̃ena ga sanape naḗa Ntewa naga sum̃a kila ke kiena sitomena nene pimi ḗarpoyo. Siar e pogos naḗa Ntewa naga sii suri punu ga, pimi tol pogos la naḗa aḗaro pa ḗisi rui, Ntewa naga mlawan kiena sitomena nene tom̃a ga, ¹⁰ ana e kieta pogos nini narui, naga kila navisi lala amio naḗareraena lala e yo na metava ma e peni, la avisu kilale kiena namanmaruaena taḗena lala, e suri la naḗa naga miyum̃aenia e lotuena kiena ne Kristo. ¹¹ Suri la nene na, la torokin sitomena kiena ne Ntewa, naḗa naga sitom ruru kemua sumo rui, pogos naḗa yomarava nini na pere wa, ana naga kila suri la nene la apimi aḗalivi rui kome Kristo Yesu, kieta Suḗe. ¹² Ana komin naḗa ita tepiawa e Kristo, a komin naḗa ita tepe taaga temio naga, ana ita tekilia teimi tesum̃alu e marana ne Ntewa narui, naḗa kieta sitomena ve yuwawa re, a monar sineta m̃arera e naga tevisave ḗisi na naga kekaran ita. ¹³ Komin suri ne nanene, nepiun m̃areran pan amiu, nepisape, awis, amiu na ve ataḗan re sinemiu la aloru pogos tai, naḗa ve aloge manene re viowagan inu e pog m̃arera la nene naḗa nekus ke vanon amiu e yum̃a nakoena nene, naḗa la akilali inu ke paḗisi. Suri la nene na, la vena iilaar amiuena vena atol naurarena kiena ne Ntewa.

Leniena kiena ne Pol

¹⁴ Sanene, komin suri ne la nane nepisa ke ne, nekinai, nemlen wo amiu pa Arimata, ¹⁵ naḗa naga pe Arimata kemua lelaga, naḗa ata taḗena lala na mratava lala nae ma e peni amio m̃ena ga nae yomerava

nini, la asumã amla ke þelaga wo a kiela kia wo lala, e ga e naga.

¹⁶ Nesumã nepiun ke tan Ntewa, nesape sa naþa naga kiena nau-rarena keviu paþisi, þisi na ligan kiena namãreraena e losinemi kome kiena Ninuna, vena sinemi lala asumãlu mãrera asulue. ¹⁷ Inu nesumã nemlen ke m̃ena ga, nesape Kristo naga sumã pumi silaga e losinemi lala kome kiamiu navi-awaena, a nemlen wo amiu m̃ena ga vena þelaga nasitomi ena imi sane purþes nen kiamiu malena lala. ¹⁸ Visae ve sanene, þisi na amiu, amio nalelagaena wa taþena lala, akilia u atorokin naþa avisu kilale pupia nasitomi ena kiena ne Kristo, sanape naþa pe lepalepasa, pona pi-avi, pona pa metava, pona merorol sanape. ¹⁹ Lelaga þa, kiena nasitomi ena nene naga keviu manene paþisi, ita taþatete tevisave tekilia ruru rui. Ana pe suri korena ga, nemlen ga vena þisi na amiu na akilia avisu kiena nasitomi ena nene e kiamiu malena lala, vano vano-o þelaga wo kiena ne Ntewa lala, a kiena malena wo, aule ruru e amiu.

²⁰ Ana nanagane, teyeluar Ntewa, naþa e kiena namãreraena keviu naþa naga sumã miyumaen ke ea e losineta lala, naga kilia yumaenia taulu manene ya naþa tekilia teviuntania, pona ya naþa tekilia tesitomia. ²¹ Ana nanagane, nalotena kiena ne Ntewa wetelu miyeluar naga komin Kristo Yesu, nanagane, a e m̃ena ga e teras lelein lala na pogos la naþa apimi ke ne, vano vano-o ve uro re, sanene.

4

Ita na sane tepe tasneta taaga e Kristo

¹ Sa naþa nesike e yumaen naloge viowaena, komin yumaen kiena ne kieta Suþe, nemãreran amiu, nesape kiamiu malena lala monar mesmesu ruru e þelaga nene naþa Ntewa naga pio amiu vena amiu ayal ea.

² Ve sanene, amiu avatanon amiu, a amomãu silaga. A kiamiu sitomena lala monar malum ga van amiu, naþa ve sinemi mimi koskos re van amiu. Þelaga na nasitomi ena ne nanene. ³ Amiu na akilayonli naþa auarar ruru sumãre nene naþa naga sumã sikol ruru amiu, ana ve sanene, akilia avisuar ruru navetaagaena naþa Ninuna Wa naga sumã mla ke pan amiu. ⁴ Amiu na sa ga ape tasnemi taaga ga, a Ninuna m̃ena ga taaga ga sike e amiu, a e ke e þelaga nene ana navisaarena taaga ga, naþa kiamiu sitomena kilia sumãlu mãrera se ea, naþa Ntewa naga pio amiu vanonia. ⁵ Ana Suþe Yesu naga taaga ga, a kieta nalelagaena taaga ga, a nakeena m̃ena ga taaga ga, ⁶ a Ntewa m̃ena ga taaga ga naþa sike na, naþa naga pe Arimanane yaru punu ga, a naga pe suþen suri punu ga, a naga miyumaen kiena yumaenã pãrpojo e yo punu ga, a naþa naga sike e malena kiena ne yeririna punu ga.

⁷ Ana e ita punu ga peve taaga, Kristo naga mla nalaena taþena lala e kieta malena lala, naþa la apowo paþisi, mesmesu e kiena pupia lemami ena. ⁸ Nanene na sa naþa Visena Wa naga pisa nanua sumo rui e Yauena Lala, naþa pisa pisape “Pogos naþa naga pa metava e yo na metava manenea, naga þere kiena nasinekar lala naþa naga taulu la rui, ataveve naga, a naga mla nalaena pan kiena yeririna lala.” *Yauena 68:18*

⁹ ? Ana visena naþa pisa pisape “Naga pa metava,” naga kana kinasia na ya? Kinas nen visena nene sape nanua sumo, naga pito manene laa tano rui, naþa naga pitomi tano e yomarava nini, naga pito tano e kana þiliþili merorol ne lala. ¹⁰ A yeririna nene, naþa sumo naga pitomi tano, naga pe yaru m̃a ke sina ga nene naþa sirau naga pa

laa metava, metava ma e peni, ana ĩisi na, naga pa ke laa metava na wa, vena naga kilia kokonia yo la punu ga naĵa Ntewa sii la. ¹¹ A naga yaru ke ga naĵa naga mla nalaena pa kiena yeririna la narui, naĵa laĵasia, naga mligan la ape li nalologena lala, laĵasia, naga mligan la ape navisawalena lala, laĵasia, naga mligan la ape nayalinen Lologena Wo, a laĵasia, naga mligan la ape yaru na visuaren li nalelagaena lala, ana laĵasia, la ave navian laena mĕna ga lala. ¹² Kristo naga kila sanene vena kiena li nalelagaena wa lala akilia akila kiena yuĕnaena, vena ĵegas kiena ne li nalelagaena lala e yomarava nini, naĵa sane tasnena, kilia kapuru manenea, a imi ĕarera laa sane. ¹³ Ve sanene, ĩisi na ita punu ga tekilia teimi teve taaga ga e kieta naviawaena e Narina ne Ntewa, a ita teimi teve taaga mĕna ga naĵa tevisu kilale ruru naga e kieta malena lala. Naga ke nanene narui, tekilia teimi teve sa naĵa yaru na marua, vano vano tol naĵa temarua ruru sane Kristo, naĵa ĩisi ita teimi teve yerkawa kemua lelaga sane naga.

¹⁴ Sanene, ĩisi na ita ve teve sa re si sisi, naĵa navianena taĵena kiena ne yaru na visokanena lala aure kieta ŝitomena lala va ve taĵena, a naĵa kiela navisa kotalia itaena lala la apilovilon ita, sa ga naĵa lagi miyu ita, pona sive suĕa kuakuankare ita tepa sane, tepa sane, peraga. ¹⁵ Ana monar towarar nalelagaena e ĵelaga nasitomiena, a e kieta mrapa la punu ga, monar tekapuru vena teimi teve yerkawa lala e Kristo, naĵa naga pe ĵarin ĵegas nen kiena nalelagaena lala. ¹⁶ A ita na sane kinakinas nen tasnena lala, a naga suĕa kila ke kinakinas la nene apimi ape tas taaga ga e naga, naĵa kiena merpu lala la asuĕa asikoĵ ruru kana kinakinas la nene van ĵarina. A pogos naĵa kana kinakinas nen tasnena la nene,

la ataveve ruru kiela yuĕnaena lala, a la asuĕa asitomila, ana tasnena nene naga kilia kapuru, kilia imi ĕarera va laa sane.

Malena viu e Kristo

¹⁷ E kia kiena ne kieta Suĵe, nomĕareran amiu ke sina ga, nesape amiu na monar avisuar amiu, ĩisi na amiu na ve ataveve re si ĵelaga kiena ne la naĵa pe amlelaga re e Ntewa poli. La nene, kiela sitomena lala apiowa rui, ape mias pa rui, ¹⁸ ana asike ga e yemalolo. Ana la asike manene laa perinan malena nene naĵa Ntewa naga mligan ke pimi, komin naĵa la ĵarila ĕarera paĵisi sa ga kilavaru, la pe amloge kilia re suri poli. ¹⁹ Sinela lala taĵatete si amawan kiela naviowaena lala, ana la atamĕn la ga e lau narui, a e ĵelaga na kororaki lala, naĵa la asitom korenan ga.

²⁰ Ana e Kristo, pe apian amiu re nenaga e ĵelaga tai ne sanene poli, peraga. ²¹ Ana la apisayu kiena suri wo la moki pan amiu ĩisi rui, pan amiu naĵa ataveve ke naga, a la apian ruru amiu e nalelagaena la nene naĵa sike e Yesu. ²² Sanene, ana amiu na monar aligan lua ĵelaga marua naĵa apaeme amio. Ĵelaga nene naga suĕa kila ke kiamiu malena na sumo pimi piowa, a sumo, kiamiu nasinenana viowa na ĵelaga la nene asuĕa apisa kotalia amiu, ana asuĕa akila kare manene kiamiu malena la keviu paĵisi. ²³ Ana nanagane, sinemiu lala a kiamiu sitomena lala monar imi ve urviu nenaga, ²⁴ a amiu na monar akus ĵelaga viu lala na kiamiu malena viu e Yesu nene, naĵa Ntewa naga sii e amiu, sa ga kiena, naĵa yeririna lala la akilia avisu sa naĵa mesmesu ruru kemua, a pe suri wa.

²⁵ !Sanene narui, visokanena toko! Komin naĵa ita tepe kinakinas nen tasnena ne Kristo ga, ana monar

teve lelaga lue ga va nalavisin ita la silaga.

²⁶ A visae sinemiu mimi pogos tai, ve akila re naþa nasinemimiena nene were amiu ava e namlamulen viowa, a kiamiu nasinemimiena nene monar vito tano sumo, þisi na mrae vito tano. ²⁷ Amiu na monar ve ala re pulmas tai va Yermare, vena naga imi kila kare amiu, ava aviowa laa sane.

²⁸ Yaru naþa sumo naga pe yaru na vinauena, naga monar þisin vinauena. Naga monar yuñae mārera e limana, e þelaga na mesmesu, ana þisi na naga kilia visuar ruru naga, a iila mēna ga yaru la naþa limala korena.

²⁹ E kiamiu visena lala, ve avisa re visena kar lala, ana avisa ga visena la naþa naga kilia iilar kiela sitomena lala, naþa la aloge kiamiu visena nene, naþa naga toroki ga, a naþa mesmesu, a naþa kilia iila la. ³⁰ Amiu ve akila re Ninuna Wa memawa, pona loge viowa vanon kiamiu visena viowa la nene, komin naþa Ninuna Wa nene, Ntewa naga mligan e amiu sane kiena kile tai, vena naga visawal visave amiu na ape kiena, a vena visawal mēna ga visave þisi na naga wereplan amiu e legiena maro. ³¹ Sanene, popon ve akila re si sinekarena lala, a sinemiu ve uarar re si simimiena, a sinemiu ve melkalka re sina. Amiu aligan þelaga na vilupena a navisviowaena, a aligan þelaga na sinekarena.

³² Ana amiu na awo van amiu, a sinemiu lala malumu ga van amiu, aviewo amiu, sa naþa Ntewa naga piowo amiu rui kome Kristo.

5

Amiu na ayal e yomerarava

¹ Ana komin naþa amiu ape sisi wo kiena ne Ntewa lala, amiu akilali naþa ataveve kiena þelaga. ² Amiu na monar ayal e nasitomiena, sa naþa Kristo naga sitom amiu, naga tañan kiena malena pan amiu, sane

ponotaninu tai naþa po pan Ntewa, a sane nakuþaþaena tai naþa Ntewa kekarania.

³ Komin naþa amiu ape nalelagaena wa kiena ne Ntewa, ana pe mesmesun re nenaga naþa pogos tai, suri laþasia imi kakate e amiu sane lau, pona suri na memawaena lala, pona þelaga nasinesuniena suri lala, a suri la nene pe pon re mēna ga ava atakorkoron poli. ⁴ A pe pon re naþa amiu avisa visena kar la poli, a visena namname lala, a visena na totorouena viowa. Ana popon amiu na asumā avisa ga potena van Ntewa. ⁵ Nesape nevisa meraravan van amiu sanini: la naþa la asumā ataþa ke lau, a la naþa asumā akila ke suri na memawaena, a la naþa sinela sun manene suri la silaga, la nene þisi na akokovio. Yaru na sine-nan manene laa suri la silaga, naga maran taaga ga amio yaru naþa naga mlotun ke suþe taþena lala. Amiu na monar alelaga e visena nini silaga, pisape la naþa apuarar ke þelaga viowa la nene, þisi na la taþatete nenaga akilia ava loyumā e Nasuþenena kiena ne Kristo amio Ntewa.

⁶ Amiu na ve atamān re yaru la aure amiu ava e mrapa taþena lala, naþa la avisa kotalia amiu ga e kiela visena kiki lala. Suri ne la nanene naga kila Ntewa naga sinena karla rui, sa naþa visae la pe amlogear re naga poli, ana þisi na naga la nakoena van la. ⁷ Þisi na amiu ve ava ave þegas re nena amio yeririna la ne sanene. ⁸ Nanua sumo na, amiu la nene ape yeririna na yemalolo ga lala, ana nanagane naþa amiu asike e kieta Ntewa narui, ana amiu asike mēna ga e kiena yomerarava. Ve sanene na, amiu monar ayal silaga ve sa naþa amiu na ape yeririna na yomerarava nene narui, ⁹ komin e yomerarava nene, þisi na kiamiu malena wo, a mesmesu, a ve lelaga, ana þisi na kilia war mras la naþa

po ve moki. ¹⁰ Amiu na monar akilayonli naþa alual þelaga ya naþa kieta Ntewa naga kekarania. ¹¹ Pisi na amiu na ve amio re yeririna la naþa la akila ke suri viowa lala, naþa pe yuþaena korena ga lala na yemalolo. Ana popon visae amiu avietavan suri viowa la nene aimi e yomerarava. ¹² Ita na tememawanli mþena ga vena tevisayu suri la naþa la apa akilawania, ¹³ ana pogos naþa Ntewa naga vietavan suri la punu ga nene, aimi e yomerarava, þisi na yomerarava nene naga kila þelaga la nene la amolmolue. ¹⁴ A pogos naþa yomerarava naga kila suri la punu ga imi molmolue e yometava sanene, suri mþena ga la nene þisi na imi ve sa yomerarava. Nanene na sa ga yauena nene pisa, naþa naga pisa, pisape

“Ko nene naþa omomalio rui,
otavilo,

osumþalu e marena, omal sina,
ana þisi na Kristo naga tegoli ko.”

¹⁵ Komin suri nene, amiu na monar avisuar ruru amiu, sane þisi na yoko ayal ve sanape. Pisi na amiu na ve ave sa re la naþa la pe þarila re poli, ana amiu na monar akila þelaga kiena ne yeririna la naþa ape manmarua ruru po. ¹⁶ Amiu na monar ava ayuporu e pulmas punu ga naþa amiu aþalia, vena kilaen yuþaena wo lala ea, komin naþa ita tesike e pogos na viowaena. ¹⁷ Pisi na amiu ve ayuþae wowe re, ana monar amiu na akilali akilia suri punu ga la naþa kieta Suþe naga sinenan sape akila.

¹⁸ Pisi na amiu na monar ve amun re si kuruta na munena vano vano- o akilalu þarimiu, vanon þelaga nene, þisi na naga kilia kila kare make ke sina ga kiamiu malena lala. Ana amiu na monar aule ga e Ninuna Wa. ¹⁹ Popon naþa amiu asunyu visena na Tus na Yauena lala, a yauena wa lala, a yauena na yeluarena Ntewa lala van amiu, a

amiu monar ayau e yauena wa lala, vena aieluar kieta Suþe e sinemiu la wetelu. ²⁰ A vanon suri la punu ga, silaga amiu asumþa avisa potena va Arimata Ntewa, e kia kiena kieta Suþe, Yesu Kristo.

Pelaga na talopaena

²¹ Amiu li nalelagaena lala, yermþene a sira, monar avatanon amiu, sa ke ga naþa asumþa apatanon ke Kristo.

²² Amiu sira la naþa atalopa, monar avatanon womiu lala, sa naþa asumþa apatano ke pa kieta Suþe, ²³ komin naþa yermþene naga pe þarin wona, naga sa naþa Kristo naga pe þarin kiena lotuena, naþa lotuena nene naga pe tasnena, naþa naga tamalia. ²⁴ Komin suri nene, sira lala la monar avatanon wola lala e suri punu ga, sa ke naþa lotuena kiena ne Kristo sumþa patanon ke naga.

²⁵ A amiu yermþene la naþa atalopa, monar asitom manene womiu lala, sa naþa Kristo naga sitom manene kiena lotuena, ana naga tamþan kiena malena vanonia. ²⁶ Naga kila kiena lotuena mekiki, a naga kevania e wii, a e kiena visena, ana naga miawa pa Ntewa. ²⁷ Kristo naga kila sanene vena kilia were kiena lotuena imi puna, naþa naga pe wa naþa pe wa ruru manene laa sike na, sane sira mþee tai, naþa naga sumþate ke sape talopa, naþa naga mekik ruru po, a naga pe namname re poli, a sa naþa amiyowau ruru tanea naga po na po. ²⁸ E þelaga mþena nene, yermþene naga monar sitom manene wona, visuar ruruia sa ga naþa naga pisuar ruru ke ga tasnena. Yermþene naþa naga sitom manene wona, naga sumþa sitom ke sina ga naga. ²⁹ Yaru la ve asumþa avisu kare re tasnela lala, pona akila kare la, peraga, ana yeririna la asumþa apagan rurula, a la asumþa apisuar ruru ke tasnela lala. Naga

nene naga sa ke ga naña Kristo kila ke pan kiena lotuena, ³⁰ a ita na tekilia ruru suri nene po pañisi, komin naña ita na tepe kinakinas nen tasnena lala. ³¹ Visena Wa naga pisayu mēna ga pñisi rui, naña yermēne amio wona, lalua na aimi ave tasnela ve taaga ga, naña naga pisa pisape

“Komin suri ne nanene, yermēne ligan arimana amio anena, vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi sane ave taaga ga narui.”

³² Visena Wa nene, visena urmi tai naga sumā ea, naña sumo naga sane navisawanena ga tai, ana nanagane, nekilia nesape visena nene naga sumā pisawal ke Kristo amio kiena lotuena ne. ³³ Ana ve asitom re avisave visena nene naga pe pisa amiu re mēna poli, peraga, pisa amiu ke mēna ne. Ee lelaga pñā, amiu yermēne lala, monar asitom manene womiu lala, sa ga naña asitom amiu ke ga, a amiu sira mēna ga lala, monar avatanon womiu lala.

6

Pelaga kiena ne sisi lala amio arimala lala a anela lala

¹ Sisi lala, amiu na ape sa naña li natavevena Kristo, amiu alogear arimamiu lala a anemiū lala, sur ne nanene na mesmesun naña amiu akila. ² Navisaluaena tai e Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sanini, naña pisape “Amiu na ato ga tano e arimamiu amio anemiū lala,” a naga nene navisaluaena na sumo naña kiena navisaarena tai teke metava e a, ³ naña naga pisa, pisape visae akila sanene,

“pñisi na sur na kiamiu malena lala kilia kiriri wo, a vena pñisi na kiamiu malena e porotano nini naga ve piavi.” *Naw 5:16*

⁴ Amiu arimala lala a anela lala, sinemiū la ve vilul re va narimiū lala silaga, vano vano la sinela kar amiu ke sina ga. Ana amiu na monar

akawe ruru la mesmesu, a amiu avian la, a aki pian la e mrapa na kieta nalelagaena e Kristo.

Pelaga kiena ne yaru na yuñāena amio kiela yerkawa lala

⁵ Amiu yaru na yuñāena lala, alogear kiamiu yerkawa lala na yomarava nini, sa naña amaraun la, a avatanon la, a amiu monar akila sanene e sinemiū la wetelu, sa naña amiyuñāe ke kiena ne Kristo. ⁶ Amiu na pe pon re asuñā akila ve sanene e pogos ga naña la asike amio amiu poli, vena amiu akilali ga naña la akekarān amiu, ana monar akila suri la naña Ntewa naga sine nania silaga, amio kemua sinemiū lelaga, sa naña amiu na ape yaru na yuñāena kiena ne Kristo. ⁷ Amiu na monar akekarān kiamiu yuñāena lala, a popon ve akila re si yuñāena sa ke naña amiyuñāe ke ga pa yaru, ana akila sa naña amiyuñāe ke pa kieta Suñe. ⁸ Amiu na asitomli sa naña visae yaru tai naga pe yerkawa tai, pona naga pe yaru na yuñāena ga tai, ana pe suri korena ga, pñisi na Suñe naga lamarān suri wo vania torokin kiena yuñāena wo lala.

⁹ A amiu yerkawa kiena ne yeririna na yuñāena lala, amiu mēna ga akila mesmesu va kiamiu yeririna na yuñāena lala, a ve avisin re sinekar van la silaga. Amiu na asitomālia, naña amiu amio la, amiu punu ga kiamiu Yerka wa taaga ga naña sike ma e peni, a naga sumā kila marān taaga ga pa yeririna la punu ga.

Tekila mara pa yermare

¹⁰ Lavisi ke nekila make kiau visena narui, ana nesitom nesape nevisa van amiu sanini, amiu añareran manene li naña amiu añarera e kieta Suñe, amio kiena pupia nañareraena. ¹¹ Amiu na ayen kulsota mārera na mara lala naña Ntewa naga mla pan amiu, vena amiu akilia asuñalu, a akilia

asuwo mraai kiena ne Yermare, amio kiena navisokanen viowa lala naþa naga sumã kila ke pan amiu.

¹² La naþa ita tesumã tekila ke mara pan la e kieta malena, la pe ape yeririna re poli. Ita tesumã tekila ke mara pa namãreraena taþena la ne, amio yerkawa lala kiena ne yermare lala, amio suþe lala kiena ne la naþa nanagane la ape purþesen yemalolo e yomarava nini, a tesumã tekila ke mēna mara temio kimi viowa la nene, naþa la moki liu, naþa asumã ke e yo punu ga.

¹³ Ana popon ayen ruru suri na kilaen mara kiena ne Ntewa la nene narui, ana pogos punu ga a e legiena punu ga, naþa Yermare naga imi vena kila mara van ita, þisi na ita tekilia tekila mara va nasinekar la nene, vano vano þisi, ana ita tesumãlu m̃arera ke tesike na wa.

¹⁴ Pogos naþa amiu asumãlun kilaen mara sanene, kiamiu sur m̃arera nakilaen mara lala na sanini narui. Kulka naþa aþereari e m̃eþemiu, naga sa naþa amiu apuarar þelaga na lelagaena. A kulsota m̃arera na kilawoen yepemiu vanon mraai lala, nanene na sa naþa amiu apuarar ruru þelaga mesmesu sumã e kiamiu malena lala wetelu.

¹⁵ Ana pupia kulus nen lamiu na yalena, naga na sa naþa amiu asun ke asape ava avisawal Nalologena Wo na sumãrena.

¹⁶ Kulþave nene naþa amiu na apuararia nakilawoen mraai kiena ne Yermare la nene, naþa kapi pivavaga ke e la, nanene naga sane kiamiu naviawaen m̃arera e Ntewa. ¹⁷ A kiamiu kulparimiu na mara, naga sane natamaliaena, naþa Ntewa naga mla pan amiu, a playu na kilaen mara kiena ne Ninuna Wa naþa amiu awaria, naga sane Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁸ A amio suri la nene, amiu na monar alen mēna ga, monar aviuntan Ntewa vena iila amiu. A silaga monar alen e namãreraena kiena ne Ninuna Wa, a þisi na monar

asitomãl li nalelagaena wa taþena la silaga e kiamiu leniena lala, naþa maramiu ve kawa re pogos tai. ¹⁹ A naga ke sina ga, amiu na monar alenwo inu mēna ga, vena þisi na Ntewa naga la pulmas na visena tai van inu vena nevis, vena ve nesitom þele re naþa nekilia nelologon Nalologena Wo kiena ne Kristo, naþa sumo naga su tapoloun yeririna lala, ana nanagane, þisi na nemãreran naþa nevisawal van la. ²⁰ Inu na nepe yaru na lologonen Nalologena Wo nene, ana nesike e yumã nakoena, ana amiu na monar alenwo inu vena ve nesitom þele re naþa nelologon Nalologena Wo nene e nini, sa naþa mesmesun ga naþa netaþa.

Visena maro kiena ne Pol

²¹ Inu sineun nesape vena amiu na akilia kiau suniena lala, ana komin sur ne nanene yoko neligan kieta erau wo nene, Tikikas, imãsu pun amiu. Naga na þar yepe m̃aen yumãena lala kiena ne kieta Suþe e yo nini, ²² ana þisi na naga visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena amiu na akilia aloge wo si e imimi.

²³ Ana sumãrena, sitomena a naviawaena la apitom kome Ntewa Arimata, a Yesu Kristo kieta Suþe, la asumã amio ita, amio mēna li nalelagaena la punu ga. ²⁴ A lemamiena kiena ne Ntewa naga sike e amiu, a e mēna ga e ita punu ga naþa tesumã tesitom manene laa kieta Suþe Yesu Kristo, naþa þisi na ita tesitom naga vano vano-o, ve uro re, sanene.

Inu, Pol.

**Maki Naþa Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaen Wa Lala
Nae Garu
PILIPAE
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri maki nene pa e sumare nae Piliþae naþa la nene ape yaru þesa nae Yurop naþa Pol mlologon þesan lologena wo pani la, ana apimi ape li nalelagaena. Piliþae naga pulkumali keviu tai na lepas ne Masetonia, naþa sike vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pol siri maki nini e pogos tai naþa meke e yuþa naloge viowaena, a e poglis nene li nalelagaena laþasa asumã akawe naga, a naga miloge piowa mænaga e vianena na visokanena naþa sike loyuma e sumare nae Piliþae. Maki nini kila meraravan naþa Pol naga þasine ga Ntewa, a naga kekara na kekara, ana tekilia sane naga sanene komin naþa naga mlelaga mæarera e Yesu Kristo.

Pol siri maki nini vena visan potena van li nalelagaena lala nae Piliþae naþa amiila naga e ya naþa naga sinenania. La nene amligan kilavaru laþasa pa pania vena iilaen naga, a naga siri maki nini pani la, vena visirluaen kiela sitomiena vena alelaga mæarera e Yesu Kristo. Naga kila sanene komin naþa visae aloge sane naga meke yuþa naloge viowaena, ana pe aloge viowagan vaþisi.

Naga pisa pan la vena akila kiela sitomena la sumaga tano, sane sitomena kiena Yesu Kristo. Pe pon re avilave poli, a asumã asitom la ga. Naga pisa panila sape kiela maliena viu naþa sike e Yesu Kristo, naga suri naþa Ntewa mla korenan ga sanene

pan la e kiena lemamiena, a atol ga e kiela lelagaena lala. Pe atol re kome naþa amlogear navisaluaena kiena lus nae Israel la poli, peraga, atolia komin amlelaga ga e Yesu Kristo.

Pol sinenan sape li nalelagaena lala nae Piliþae monar atol þelaga kiena Yesu Kristo. Naga sape la naþa asikol la ruru e Yesu, Ntewa mla sumare na lelaga sike e kiela maliena, a kila la asumã akekara luwega.

Pupia suri tai naþa Pol pisayu e maki nini, naga sape li nalelagaena lala monar asikol ruru la amio Kristo, monar akekara, a kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala sunal mæarera e naga silaga. Maki nini kila merarava pan ita naþa Pol naga sinen sii paþisi li nalelagaena na sumare lala nae Piliþae.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-11

Suri la naþa Pol sumã mloge ke piowagania 1:12-26

Malena kiena yaru naþa mlelaga monar taveve maliena kiena Kristo 1:27—2:18

Pol sape vitetalia Timote va gar pun la, a pitetalia Epaprotætas þasuþe si pa uþa 2:19-30

Le Piliþae lala monor avisuar la e kiela sinekar lala 3:1—4:9

Pol amio kiena erau lala nae Piliþae 4:10-20

Visena maro 4:21-23

Visena na sumo

¹ Maki nini, yar na yuþae korenenana la lua kiena ne Yesu Kristo, nane imimi lua Pol amio Timote, imimi lua mesiri piþasu pan amiu, naþa asike e pulkumali naþa Piliþae, nane amiu naþa kiamiu malena su ruru ke amio Kristo, sane ape li nalelagaena wa lala, amio kiamiu nasumonena lala amio kiamiu yaru naiilaena lala. ² Imimi lua mekekararan navitawe amiuena sina ga e maki nini, e kia kiena ne Ntewa arimata a Suþe Yesu Kristo, a imimi

lua mepiun tan lalua nene, vena aligan lemamena a suñarena sike amio amiu nanagane.

Pol mlenwo la

³⁻⁴ In na nesitomāl amiu lue ga e kiau leniena, a nekekara lue ga nalenwo amiuena van kieta Ntewa, a navisaen potena paþisi vania vanon amiu. ⁵ In na nesitomāl ke kiamiu navisuarinena, amio mēna kieta nayuñae veragaena e lologena wo, siar e naþa nesiar kiau yuñāena e amiu, pimi tol nanagane, ana nepisa potena paþisi vanonia. ⁶ In na nemlelaga sane Yarkeviu, naþa siar kiena yuñāena wo tai pan amiu rui, naga kilia yuñāen mā vano, vano-o kila ruru punu ga, nane e pog maro e pupia legiena nena kiena Yesu Kristo. ⁷ Vanon sanene, avisu naþa in na nesitom amiu manene laa, nepisu sane nanene na mesmes ga, vanon tepa lele taaga loyuñā e lemamena kiena ne Ntewa rui, ana amiu amio inu e sur la mok rui, e pog wo a e pog mārera. Nanagane, nepuarar ruru amiu asike e loyuñā e inu, kila sane nanagane pogos naþa nesike e yuñā na koaena, sa ga naþa ita mā nena ga. Pona visae aure inu neva e kumal na višen van inu vanon lologena wo naþa nepisawal ke ne, ana sa ga amiu amio inu ke na wa. ⁸ Nanene pe lelaga ne, ana Ntewa kilia sape sineun mēna nesape nevisuli si maramiu wa. Awe, sineu miye amiu paþisi ne, e sinesiena make ga kiena ne Yesu Kristo. ⁹ Nemlenwo amiu sanini, nesape kiamiu sinesiiena monar kapuru lue ga, a visae na kiliaena wo a namanmaruaena a navisuveve ruruena sike e amiu, kilia iila sine-siiena nene imi ve keviu lue van amiu. ¹⁰ Visae amiu ave sanene, yoko akilia atol make ga þelaga wo lala, a aligan la naþa piowa, ana yoko kiamiu malena la kilia merarava ruruia, taþatete sur tai te amiu e legiena kiena ne Kristo naþa pimi ke ne. ¹¹ A kiamiu malena

la yoko kilia war mras nen mesmesuena naþa Yesu tañan pimi, ana sane kieta mrapa tai naþa tekilia teyeluar Ntewa vanonia, a Ntewa mēna þarwarinia.

Pol sike e yuñā na loge viowaena a kila ke yuñāena kiena Suþe

¹² Wolai a vineu lala, nesape nevisawal sur nene van amiu, sane pog mārera la naþa pimi pan e inu ke narui, pe akilawo re kiau yuñāena poli, peraga. Ana la amiilaar ke lologena wo kilia va manene laa sane e yo taþena la ve moki. ¹³ E lepas nen yo naþa nesike ea, nepisu sane yar na mara lala amloge lologena wo na rui, a pa tol yar na mara e yuñā mēna ne Þarin Suþe Sisa, amio yeririna taþena lala. Nanagane na la apisu kilale rui sane noþar ke sen la nene vanon ga Kristo. ¹⁴ A nekekara mēna paþisi navisuen pogos naþa apuarnu e yuñā na koaena sanene, ana sur nene pe kila re li nalelagaena taþena la e nini amarau poli, kila la aþuñal mārera laa sane e Suþe, a aþaryon ke ga navisawalen visena kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lala amlologon visena kiena ne Ntewa, pe sur wo tai, ana sur taaga, nekilia sane lala þasia amlologon Navisaarena Kristo e sitomena wo, a þasa amlologon e sitomena na vielueena a e sitomena na vilaveena. ¹⁶ A la naþa amiyuñāe po, apisuluþar sane nesike e yuñā na koaena vanon nemiyuñāen lologena wo, ana sinela piowagan inu, a sinela piowagan la naþa pe amloge re poli wa, þisi na amlologo e sitomena wo. ¹⁷ Ana lala taþena nene, amlologon Kristo ana pe ape lelaga re poli, aþarwar la paþisi, asape akila sa naþa lala towe ava metava. Sitomena viowa na sanene sike e la, ana pogos naþa apisu naþa apiar ruru inu e sen la nene nesike e nini, apisu sane pe kiela pog naþa akilia avisayu kare kiau kia e maran yar lala, ana akila kiela kia la pa metava.

¹⁸ Ana ane kilia, pona pe pe sur re tai poli. Kiela sitomen po yo, po piowa ga, ape lelaga pona apisokan, ana pupia sur keviu, kia kiena ne Kristo monar molue lue ga silaga.

Pol sape mal pona mare, ana sinenan ga Yesu

¹⁹ Sur ne na nene, pogos naþa nemloge asape kiena kia momolue ke pa rui, nekekara paþisi, ana sa pogos tai neloge sane kiena yuþaena pa po manene laa ke sane, yoko neloge won vaþisi. Nanagane na nepisu sane amligan nu neþeke ga e marena, a pe mrapa re naþa nekilia nemolue si vetan poli, ana pogos naþa nemloge sane kiena yuþaena pa ke meta sanene, miilalua si kiau sitomena sane, kila nemlelaga manene laa sane e kiamiu leniena lala, amio naiilaena wo kiena ninuna ne Suþe Yesu Kristo, sane yoko wo van inu na wa. ²⁰ Sanene na, nanagane na nemlelaga ke mārera sane akilali ya ne van inu, ana taþatete akila nekila sur tai na piowa pona nevisa visena tai naþa yoko nemawan sina e marana ne Ntewa. Visae nemal po nemare, pe pe sur re tai poli, ana sane pogos punu ga, sineun ga nesape ne māreran ga kilaen kia kiena ne Kristo va manene laa metawa, e sur ya naþa yoko vim katen inu po e tasneu. ²¹ Sur naþa teke e inu sanini, visae nemali, malena wo kiena Kristo sike amio inu, a visae nemare, neva nesike nemio naga, naþa wo manene laa sane. ²² Visae ve kiau naþa nemal ve piavi re laa sane e yomarava nini, naga nene sane kiau yuþaena wo þas sike ga wa nayuþaenena, naþa kilia war mras wo lala. Sanene na, nepisu sane visae nesuþa, woga ga, a nepisu mēna sane visae nevano, naga mēna poga ga. Pisi na nemninue narui, popon netaveve nape narui. ²³ Marera pan inu paþisi navisuveveen mrapa lua nene navisa

lologiaena tai, komin e kana lepas tai, sineun manene laa paþisi vena nevetan yomarava nini, neva nesike nemio Kristo, naga po manene laa sane, ²⁴ ana nepisu mēna sane popon manene nesu re laa e nini sane, vena neiila amiu re laa ga wa. ²⁵ Sitomena ne sanene mārera ruru pan in rui, kila sane nanagane nepisu sane nekilia nevisaar van amiu sane nesike si nemio amiu na wa, vena kila amiu akilia aloge wo e kiamiu viawaena e Kristo Yesu, a vena akilia ava re laa sane amio naga. ²⁶ Ve sanene, yoko visae pogos tai neim nekaten amiu, nemlelaga sane yoko kila amiu akekaran Kristo va laa sane na wa, a yoko wo vaþisi van amiu, kila ne kiamiu sur la ve moki sina na visaen potena vania a ve nayeluaren naga vanonia.

Monar teyakolkol ita ruruia, teve taaga na kilaen mara van sinekar lala

²⁷ Ana pe tekilia ruru re poli wa sane yoko ve sanapen inu, ana pe sineun re asitoñal in poli, asitoñal amiu ga. Ayal ruru e mrapa na po, memes sane ave yar na lologena wo kiena ne Kristo. Pona nekilia neim nakaten amiu, po taþatete neimþasu, ana popon visena tai tol kiligau sane apiawa mārera ruruia, naþa ninumiu ve taaga, kiamiu sitomena taaga ga na suñalen lele taaga, amiu amāreran sane nalelagaena e lologena wo monar tauluia. ²⁸ Ana ve amarau re, asitom korenan sur la naþa sane yoko nasinekar la akila van amiu. Pogos naþa neloge sane akila ke sanene, yoko wo na wo, vanon yoko ve kile kiena ne Ntewa van nasinekar lala vena welualaen, a ve kile kiena ne Ntewa van amiu vena kiamiu natamali-aena. ²⁹ Lelaga, yoko monar akila mara amio sinekar la sanene, vanon pogos naþa Kristo þere amiu ape kiena, pe naga re ga naþa aviawa ga e poli, ana yoko akus mēna naloge viowaena vanonia. ³⁰ Monar ve sanene, vanon nanagane tokus pae

ke pupia mara nene naþa nanua apisu ke nokusia, pona naþa asuñña amloge ke asape nokus ke ga wa.

2

Pelaga wo naþa popon tekila van ita

¹ Sineun nesape amiu asitom veveli kieta malena wo temio Kristo. Kiena þelaga miilalua ke kieta sitomena, ne! Kiena sinewoena kila temloge po paþisi, ne! Ninuna kila tesu ruru ke temio ita, ne! A naga kila naþa malumuena a sineyeena pulen ita, ne! ² Ana komin naþa kila po pan ita sanene narui, nesape neiakol visena, neviun van amiu vena ava re laa sanene. Awis, atañan sane kiamiu þelaga pan amiu, yoko maran ve taaga ga sane kiena þelaga pan amiu. Ana popon sinemiu iyeiye amiu, maran taaga ga sa naþa naga sinen miye amiu, a kiamiu visena a kiamiu sitomena ve taaga. Visae nevisu akila ve sanene, yoko neloge wo, nekekara na nekekara. ³ Ve sanene na, ve teyuñae re si e þelaga na puluvisena, a ve tekila re si suria e nawarwarena, ana monar temalumu, tekila ita tesu ga tano, tevisu yar taþena la sane apo taulu ita. ⁴ Ve tesitoñal ita re ga, amio ya naþa pe kieta, ana monar tesitoñal mñena yar taþena lala, amio ya naþa pe kiela. ⁵ Popon sitomena wo amio þelaga wo su lue ga e ita, komin naga nene naþa tepisu e Kristo Yesu rui, naþa po na po.

⁶ Naga sa naþa yauena tai naþa pisa, sape

Naga pe nono na Ntewa, sa ga Ntewa,
ana pe mñareran re sape naga maran taaga ga sane naga poli.

⁷ Naga mligan kiena naurarena sike ma e peni,

pitomi sane pe sur korena ga tai, paeme e yomarava nini pe yeririna pimi sane yaru na yuññaena naþa pe kiena kia re poli.

⁸ Lelaga, yaru nae ma e peni pimi pe yeririna nae yomarava,

kila naga pito tano, sike ga tano vatanon nasinenanena kiena ne Ntewa,

pano-o tol marena e laki torovia.

⁹ Mlogear Ntewa, þisi na Ntewa pisirlua naga

kila kiena kia pa metava manene laa taulu kia taþena la punu ga.

¹⁰ La nae peni, a la nae yomarava, a la nae yo tano, yoko la punu ga avatanon kia nene,

yoko akinai vania.

¹¹ Yoko gola la punu ga ayeluar Ata Ntewa, avisawal e marala, asape Yesu Kristo naga taaga ga pe Suþe.

¹² Erau lala, e yo nene tepisu naþa Yesu mlogear arimana, a amiu mñena, nanua nepisu sane amlogear ruru mñena naga po na po. A nanene pe nakilaen re ga e pogos naþa nesike nemio amiu, komin nanagane pe nesu re si nemio amiu poli, pe nepisu re si sane asike sanape, ana sineun nesape asuñña akila mña wo va laa sanene.

Amiu atol pa natamaliaena rui, ana piowa naþa atotano korena amio, ana monar asitom urmi ea. Monar avisuar ruru pupia yuññaena wo naþa Ntewa kila, na amiu mñena monar ayuññaen lili mñaga yuññaen wo lala na malena viu nene naþa naga mla pan amiu. ¹³ Ana nemlelaga sane tekilia tekila, vanon Ntewa ga nene miyuñae ke e kieta malena la ita peve taaga, miila ruru ita naþa kieta sinenanena lala kekaran na kilaen kiena sinenanena, a kila ita ke tetorokin nakilaen suri nene.

¹⁴ Ve sanene, sur ya naþa sike e lumoñña na kilaena, okila naþa sane ve ovis mumu re pona ve ovisamaran re sina. ¹⁵ A tesike likan yeririna la naþa akuspal mrapa, kiela sitomena la pe taþena, ana ita monar teyuññaen kieta yuññaena la wo a mesmes. Ita tepe narina ne Ntewa lala, naþa popon kororaki ve to re e ita, a monar tepe sane kap tego na tegolien mrapa kiena yeririna la na yomarava nini. ¹⁶ Amiu auarar

ruru visena namalena vanla, vano-o tol pogos naþa pupia legiena naþa Kristo yoko wasuþe sina ga. Sanene yoko nekilia nevisu sane pe nekirir korena re poli, ana nekilia nevilaven amiu, nekekaran amiu sane ape pupia mras nen kiau yuþaena tai. ¹⁷ Pona vano-o tol sane kau kuruta monar lau vanon amiu, a visae ve sanene, nepisu sane pogaga. Nepisa sanene vanon nepisu sane amlogear Yesu, akila amiu sane pe kuþaþaena tai pan rui, ana popon in mēna nekekaran nataþanen kiau malena vanon yuþaena kiena Suþe. ¹⁸ Nane nepisa, sane nekekaran ve sanene, a popon amiu mēna akekarania, komin naþa visae Ntewa kekaran sape nekilia netarlu kiau malena vanon yar taþena lala, naga pe sur wo tai naþa naga kila van inu.

Pol sinenan sape vitetalia Timote va pula

¹⁹ Nesape nevisawal mēna van amiu sane e lepas kiena ne wolai nene Timote, kiau sitomena mārera e Suþe Yesu sane yoko ve ve piavi re, yoko nevitetalia naga iþasu pun amiu. Nekekaran naga paþisi sane popon sa naga iþas visu amiu, þisi na war kamiu lologena þasia imi si pun inu, naga nene yoko kila neloge wo vaþisi ne. ²⁰ In na nepisu sane pe nekirawal re si yar tai e nini poli sane naga, po torokin naþa nevitetalia iþas pun amiu. Naga kiena sitomena maran taaga ga amio inu, ana nekilia sane visae naga sike amio amiu, neþasine sane yoko naga sitom lue ga nakilaen wo manene laa van amiu. ²¹ Lala taþena la asikena, ana pe asa re naga poli. In na nepisuluþar la rui, sane sur naþa keviu e kiela sitomena, nane sur la naþa pe kiela ga, ana sur kiena ne Yesu Kristo, asitom korenan la ga, pe asitom re urmi e poli. ²² Ana Timote tekilia sane naga po paþisi, akilia rui sanape naþa imimi lua memiyuþae veraga e lologena wo, pano-o nepisu naga sane pe naruu, a naga pionu

pe arimana. ²³ Sanene na, nepisu sane pe yar memes naþa nevitetalia iþas pun amiu, ana taþatete iþas na wa. Sineun nesape nevisuli sane yoko ve sanape van inu e nini sumo wa, þisi na naga kilia iþas visawal van amiu. ²⁴ Visae yoko imi wo van inu e nini, nekilia sane yoko ve naga taaga re kilia vim katen amiu, ana nemligan ke e kiau leniena, nemlelaga e Suþe sane yoko ve ve piavi re na yoko akilia avisu mēna marau neimþas nakaten amiu.

Pol pisu sane popon Epaprotetas wasuþe si pula

²⁵ Sur taþena si tai na visawalen van amiu, sane kieta puruvi naþa Epaprotetas, naga mai paþisi pano-o nepisu sane popon neligan naga wasuþe si pun amiu sumo wa. Amligan naga pimi sane kiamiu naiilaena tai van inu, þisi na memiyuþae veraga po, mesuþal veraga e mara na po na po. ²⁶ Ana sur taaga ga, maiena nene tolia, kila kare naga paþisi, kila naga sinenan pisape iþas si uþa pun amiu. Ana pogos naþa naga mloge sane lologena na kiena maiena nene tol pa pulkiligamiu la rui, kila naga mloge piowa li mþaga, sinenan pisape visu amiu. ²⁷ Lelaga ga, maiena nene kila naga piowa pano-o mepisu sane yoko taulu naga, þisi na Ntewa sinen miea, pe mare re poli. Ana in na nesitom ke sane Ntewa pe sitom re ga naga poli, a sitom in mēna ga, komin visae naga mare, yoko mārera mēna van inu vaþisi, yoko yakol si pupia naloge viowaena metavan si naloge viowaen taþena la naþa nokus ke pa rui. ²⁸ Ana pogos naþa mai sanene, sike amio in e nini wa, nemloge piowagan naga paþisi. Ana sineun nesape neligan naga wasuþe sina pun amiu sumo wa, a nemlelaga sane amiu mēna akekaran navisuen si marana. ²⁹ Sineun aworworun naga e kia kiena ne Suþe, avisuar ruru naga sa naþa apisuluþar naga amio kiena yuþaena la naþa kila e

nini. Yar sur la ne sanene, popon tevisuar ruru la, po tewatanon la, ³⁰ vanon akila yuñæna kiena ne Kristo po paþisi. Epaprotætas naga sanene narui, naþa sitom manene laa yuñæna nene, kila sane pe sitom re nena kiena malena, lavis marenia. Naga kila sanene vanon sinenan sape ve masisu e yuñæna naþa amligan e limana. Amiu taþatete aim aiila inu, ana amligan naga kus kiamiu kia, pimi miyuñæe ke amio inu. Naga nene aure si naga, akila wo vania.

3

Sineun nesape nekilia ruru Kristo va laa sane, amio kiena puriu kawaena

¹ Wolai lala a vineu lala, poga ga, nesape nesiar nokotawe kiau visena narui. Visena maro tai na po na visaen van amiu sa nini, amiu akekara silau e malena wo naþa Suþe mla pa pan amiu rui.

Pona visena nene nepisa pa pan amiu yam moki yo rui, ana ve sine-miu kar in re, pe nesitom re sane piowa navisaen sur wo la van amiu yam ve moki poli. Naga poga ga pan inu, a nesitom sane kilia iila amiu mñena ve keviu va laa sane.

² Ana visena viu si tai naþa nesitomñalia navisaen van amiu sanini, sane monar avisuar ruru amiu e la naþa amlologon manene ke þaviu. Na nene komin naþa añareran ke asape þaviu nene naga ga pe mrapa naþa yar kilia va loyuñæ e nam-ratava puna Ntewa, ana na nene na pe lelaga re poli. In na pe nekekarana la re nena ga, nepisu la sane amiyuwon polo la asu kar ke ga sa ga lokul tetan lala.

³ Sur naþa tesike ea, naga pe sa re nena nene. Ve tevisu re sur la naþa sike e kulu yepeta, sane sur ne la nene kila ita temerarava e marana ne Ntewa, komin temlotun ke naga e ninuta, a tekekara silaga na sitomñalen Yesu Kristo kila ruru

kieta mrapa. !Visae asun avisasa ke asape þaviu ga kila Ntewa kekarana yeririna, monar tevisa tesape naga pe na yepela ga. A naþa nalelaga nena, nane ita tesike e ne, naþa tete plan ke þelaga viowa a sitomena viowa vetan kieta malena lala!

⁴ A visae añareran ke asape Ntewa yoko kekarana ita e sur ga la naþa sike e ita, pona nekilia nevisawal kiau sane yoko wo taulu si kiela yo. ⁵ Visae nevisa plan kiau sunena lala, yoko amiu avisu punu ga mesmes ga a po, taveve þelaga mesmes a ya naþa navisaluaena pisa. Sur na sumo, e kiau lus lala, in na nemolue mesmes ga e pupia lus nae Israel, nepe kuruta mal mesmes e lus kiena ne yermarua apua naþa Pensiman. Ata amio auia, lalua ape Yu, kila in mñena nepe Yu nena napo. A ta sina, in na nepaeme, tol kana wik taaga ga, nepe þaviu. Sur taþena, e lepas na navisaluaena kiena le Yu la, in na nepim nekeviu nepe kana Varasi tai, nepian ke pan yar taþena lala. ⁶ A nanua sumo, e lepas na iilaaren lotena kiena le Yu la mñarera, in ke narui naþa netaulu punu la la sane, nekilaþel ke ga li nalelagaena na sumare la paþisi. Ana na maro naþa nekilia nevisa, e lepas na þelaga mesmes, pe visen re nena tai e navisaluaena kiena le Yu lala naþa nekilarovia pona nekila palia.

⁷ Sur la nene, kila apisu sane in na nepo paþisi, amligan inu nemon laa metava paþisi. Ana pogos naþa Kristo pio inu, pe nepisu re si sur la nene sane pe sur wo la pan inu poli, nepisu la sane pe sur na kokovioena ga, þisi na nemligan punu ga sike na, nesiraun ga naga. ⁸ Lelaga, nekilia nevisave ve sa nene narui, sane nepisu ke sur la punu ga nene pe sur na kokovioena ga, ana sineun ga nesape nekilia Kristo Yesu sane pe Suþe e kiau malena, va re laa sane. Sur taaga ga nene nepisu po,

naḗa kana napoena po taulu sur taḗena la punu ga, ana naga ga nene sineunia. Sineun manenea na tolen naga e kiau malena, ana nekilalu kiau sur taḗena la punu ga kominia, ana woga ga, nepisu sur la nene sane pe kororak ga pan inu.

⁹ !Visae kiau malena kilia yakol ruruia e kiena malena yoko wo na wo! Naga nene in ga taaga taḗatete neyumaenia, komin naḗa sa nelogear navisaluaena, yoko navisaluaena taḗatete kila sane netorokin naḗa nemesmesu e marana ne Ntewa. Ana kieta mrapa taḗena natolen namesmesena sumā ga. Na nene, naviawaena e Kristo, a naga pe mrapa namesmesena naḗa Ntewa ga pietavan ita ke la naḗa temlelaga e narina.

¹⁰ !Visae nekilia naḗa nekilia ruru ga naga, amio pupia puriukawaena kiena ne Ntewa naḗa kila naga mal sina ga e marena, yoko wo na wo! In na nekekarān ga na kuspaeen naloge viowaena la naḗa naga kusia, a visae nekilia netorokin naḗa nemaren marena ta ne sane kiena marena, yoko nevisu wo manene vaḗisi van inu. ¹¹ Sur mārerā ya na sa nene naḗa monar nowaro ea, na woga ga, ana monar nekila ga ya naḗa nekilia vena netol malena viu na sumālen sina e marena.

Sur naḗa tesumā toḗarwaryon ke ne

¹² Nepisayu inu ke sina ga sanene, pe sineun re nesape asitom ke asape in na nesape nepo punu pa rui, pona netol pa kana māk rui. In māna pere ke ga wa, ana komin nekilia sane Kristo Yesu ḗure inu nepe kiena pa rui, sineun nesape nowaryon lue ga vena netol lele tai naḗa naga kilia kekarania. ¹³ Wolai a vineu lala, monar nevisa ruru van amiu, nepisu in sane pe netol re lele nene poli wa, ana yumāena taaga ga nene teke e kiau sitomena silau, sane in na monar sineu ḗesan sur ya naḗa sike varaun inu, ana monar

newaryon natauluen sur ya naḗa sike e marau. ¹⁴ Sur naḗa neḗaryon ke ne, naga sanini, sane kiau malena monar yoko wo ruruia amio Kristo Yesu, vano-o yoko in māna neve yar tai naḗa neloge vioena wo kiena ne Ntewa naḗa visa van inu, sape “! Pogaga, ko ovam metava osike amio inu narui!” Sur nene sa naḗa tropi tai naḗa amligan ruru māke rui, ana tekiririn ke, vena tetaulu ve kieta. ¹⁵ Visae ita ḗasia kieta sitomena la marua ruru ḗisi, popon teyumāe ve sanene narui, ana visae e sur la ḗasia, ita ḗasia kieta sitomena la pe marua ruru re sanene poli wa, nemlelaga sane Ntewa yoko kila sur la nene merarava ruruia van la. Pona e sur la moki pe tepim tepo re e poli wa, ana yoko naga iila ita e na wa. ¹⁶ Ana monar towarar ruru naga naḗa tepim tepo pa e rui, sane piowa naḗa teloru teviepal sina ga vetania.

Ataveve lau

¹⁷ Wolai a vineu lala, nepisa awis pan amiu sane monar ayakolkol ruru amiu, ataveve li lelen lau e mrapa na kiau malena. Visae avisu kilale amiu ḗas sane akila ke po sanene rui, amiu taḗena towe lai, ayal ataveve lala lala. ¹⁸ Nepisawal visena nene pan amiu yam mok li rui, a nanagane na nepisa ke sina ga naḗa nemloge piowagania, amio wamarau mlau. Nanene komin naḗa nepisu ke amiu ḗasia sane aḗar ke kia naḗa ape li nalelagaena, ana kiela malena ḗarlologia ga sane ape sinekar amio Kristo, amio kiena lak torovia. ¹⁹ Kieta nasinekar la nene, sur naḗa amlotunia, naga meḗela ga. Kiela naviowaena lala, popon amawania, ana apilaven manene laa. Sur naḗa pulen kiela sitomena, sur na yomarava ga la nini, ana luasnela, akovio viowa ga.

²⁰ Ana ita, pe tepe yeririna na yomarava re la nini poli, kieta purvanua napo, nane ma e peni metava. Yar keviu nae e nene, nane

Suþe Yesu Kristo, kieta natamali-aena, ana tesike e yomarava nini wa, tesuñate ke naga, tepisusu ke sane yoko ve ve piavi re vitomin ita sina. ²¹ Ana pogos naþa visae naga vitomi, yoko yuñae amio kiena pupia puriukawaena naþa torokin nakilaen sur punu ga su vatanon kiena nasuþenena, ana yoko vilopu ita. Nanagane, tesike temio yepeta marua la na yomarava nini wa, naþa menunnu pororowa ga, na ape sur na marena ga, ana yoko naga la tas viu la van ita naþa po sane tas-nena, naþa merarava, tego, ñarera, suña wo sulue ga.

4

¹ Ve sanene, wolai lala a vineu lala, popon amiu asuñal ñarera sanene e kieta Suþe. Nepisa sanene vanon nesitom amiu, sineun amiu paþisi, amiu akila inu nekekara ke-viu, noþarwarin amiu paþisi, ana sineun nesape yoko wo van amiu silaga.

Visena kiena yeririna þasia

² Nemloge piowa komin nepisu sane monar nevis ve tokaki van kieta sira lua nene, Yuotia amio Sintike. Lalua apis vitawa pan la paþisi, ana nepisa pan amiu sane sineun lalua monar akila kiela sitomena vito ga tano, vim ve taaga vatanon kieta Suþe. ³ Sira lua nene, nanua nemiyuñae veraga nemio la po paþisi, amio ñena yaru nene Klemen amio yar taþena lala, naþa moþaryon lologena wo pano-o imimi punu ga kiamimi sitomena taaga ga. Nekilia sane kia kiena ne yeririna nayuñae punu ga nene asiriar sike pa e tus na malena rui, ana pogos naþa amlipere la sina, nemloge piowa paþisi. Ve sanene, kiau naviunena tai van ko ne, kiau erau naþa nanua sumo tepe yar na yuñae veragaena konua rui pimi. Neviun tan ko vena ko na oiila sira lua nene vena aim ave erau wo sina ga.

Visena na iilarena lala

⁴ Ana kiau visena si tai van amiu punu ga, nesape amiu akekara e Suþe, akekaran naga silau. ⁵ Pogos naþa alual pog ñarera, ava ruru ga, akila sa naþa yar la avisu kilale sane kiamiu sitomena la piayavi ruruia. Akilali naþa asitoñal lue ga sa naþa ve ve piavi re na, Suþe wasuþe sina. ⁶ Amiu ve akila re sinemiu la pepen sur lala, a e sur ya la naþa imi kate e kiamiu malena, avisa siþa van Ntewa vanonia. Avisawal vania e sur ya naþa apilasina, aleninia, atagin vania, ana nanene monar akila silau e sitomena na visaen potena.

⁷ Ana pogos naþa aligan sur punu ga e limana sanene, yoko avisu naþa Ntewa yoko ligan kiena suñare e amiu, iila amiu. Kiena suñare nene keviu paþisi, kilia kila wo vaþisi van ita taulu ya naþa tekilia tesitomia, vano-o kila naþa uarar ruru sineta po kieta sitomena vena ñarera e Suþe Yesu.

⁸ Wolai lala a vineu lala, lavis nevisa make kiau visena van amiu narui, ana nesape neiilaar amiu vena kiamiu sitomena la ulen ga sur la naþa Ntewa sinenania. Sur ya na pe lelaga, po sur ya na mon metava, po sur mesmes ya, po sur merarava ya, po sur nowo ya, po sur ya navinaiaiena, po sur ya na yeluarena, po sur taþena ya napo, nanene kana sur ne la naþa po asulue ga e kieta sitomena lala. ⁹ Naga nene pe þelaga la naþa noþaryon ke vena neviani amiunia, pona atol tan inu, pona metavana, apisu e kiau malena. Ana visae avisu sane pe lelaga sane þelaga wo laþas nene sike e kiau malena, nemiye awis pan amiu vena amiu ñena aligan ruru e kiamiu malena lala. Ana visae akila sanene, nemlelaga sane kieta Ntewa nasuñareena yoko sike amio amiu, iila amiu.

Potena e nalaena

¹⁰ Nesape nevisa van amiu nesape pupia kekarena pan inu, sane yam piavi li ña ga pe nepisu re sur tai poli, þisi na netol ga narin nalaena

naþa amligan pimi. Nemlelaga sane asitom in m̃a ga, ana nekilia sane amiu pe mrapa re ga naþa akilia akila sur imi tol inu e nini poli. Ana pogos naþa nepisu kiamiu nalaena nene, nepisu sane kiamiu sitomena naiilaena kiau yum̃aena mal sina ga, ana nemiyeluar Ntewa vanonia. ¹¹ Nepisa sanene, a pe naga re ga naþa sane nepisape pe kiau sur re poli, vanon sur nene neþarpoyo e rui, sane sur ya na vim katen inu, po nesike sanape, nekekaranga. ¹² Nesike tano po nesu metava, visokar inu po kau kinanena moki, lum̃au korena po lum̃au pule, in na nokom e sur la punu nene rui. Pog viowa pona pog wo, ana mrapa kien Ntewa navawarpoen ea teke ne, a naga pian inu ea, kila neþarpoyo e sur la nene rui. ¹³ Ve sanene, nanagane na nepisu sane nekilia netaulu sur la punu ga naþa þisina vim e inu, nane e pupia puriukawaena naþa Kristo kila ke nem̃arera ea.

¹⁴ Nesape nevisa sanene, amiu nae Piliþae, asitom na iila inuena e pog m̃arera la ne sanene, amiu ape lemm paþisi ne. ¹⁵ Sa naþa apisuluþar pa rui, pogos naþa nesiar kiau nayalinen lologena wo nene, pogos naþa nepetan Masitonia nepano, pe sum̃are re nena tai naþa miila inu, peraga, amiu ga. In na neþar sur wo la moki pan la paþisi, a pe lala yar re tai naþa sitom sape ligan sur tai vim poli vena iilaen kiau mrapa pona kiau yum̃aena. ¹⁶ Ana amiu apo paþisi, pogos naþa lum̃au plasia amiilala inu, amligan nalaena la pimi pan inu yam mok li m̃aga, pano tol pogos naþa nepa nemiyum̃ae ke gare gar Tesalonaika. ¹⁷ Nepis ke sanene, pe naga re ga naþa nesape nowar lue nalaena la poli, ana vanon naþa sineun nevisu naiilaena la molue e sum̃are lala na iilaena yum̃aena kiena Suþe. Nanene vanon sane visae akila wo sanene van yar

taþena lala, ana kiamiu þelaga wo nene yoko war mrasa, kila sur punu ga wo laa sane van amiu sina ga. ¹⁸ Vanon nagane, nepisa potena pan amiu paþisi e nalaena la naþa apitalia Epaprottaetas þar pimi, netol la punu pa rui. Nalaena la nene pimi, pa taulu ya naþa sineunia, ana nepisu sane nanagane po laa pan inu. Kiamiu naiilaena la nene, sane ponotaninu tai naþa ponos po paþisi, la sane kuþaþaena tai naþa akila pan Ntewa naga pisu po paþisi, kekarania. ¹⁹ Ana nekilia sane visae limamiu plas pogos tai, yoko kiau Ntewa visuvevea lue ga, vanon Yesu Kristo kila pa rui naþa naurarena lala kiena ne Ntewa nae mae peni akeviu paþisi. ²⁰ Sanene, yoko tesum̃a teyeluar kia kiena ne arimata Ntewa silau, yoko teyeluar m̃a naga vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

Visena maro

²¹ Aliganlelein kiau visena nene van li nalelagaena wa lala naþa asike ne, avisawal van la apisape nesitom̃al la ke silau. Wolai taþena lala amio vineta taþena lala naþa asike amio inu e nini, lala m̃ena asape avisa pokolulagi po pokolemalo van amiu. ²² Pas si naliganen visena sanene im̃asu van amiu, nane li na lelagaena wa la punu ga e nini, amio m̃ena la naþa amiyum̃ae kiena þarin suþe nene Sisa e m̃ana pupia yum̃a nene.

²³ Kiau leniena, sane lemamienna kiena ne Suþe Yesu Kristo sike e ninumi lala, sike likan amiu silaga. Inu, Pol.

**Maki Naþa Pol Siria Pa
Pan
Li Nalelagaena Wa Lala
Nae Garu
KOLOSI
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Kolosi naga pupia pulkumali tai na lepas nae Esia naþa nanua sumo na mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pulkumali nene sike e purvanua naþa nagane kiena kia Teki. Pulkumali nene mēke yepasnen pulkumali taþena naþa Episas e lepas naþa mrae molue ke komea. A maki nini Pol siria pan yaru na sumare lala nae yo nene. Pol pe siar re sumare nae Kolosi poli, ana pulkumali nene sike lavisin Episas, naþa pupia pulkumali na lepas nene, naþa Pol miyuþae ke e silaga. Pogos naþa Pol sike garu Episas, naga mligan plan ke kiena yaru lala apa amlologon ke lologena wo e yo lala na lepas nene, a Kolosi naga tai naþa mēke e yo la nene. Ana komin suri ne nanene, Pol pisu sane yuþaena na visuaren yo nene Kolosi naga mēna sike e limana.

Pol mloge visena tai asape navianiena lala na sumare nene, asuþa apisa ke asape yaru lala monar alotun ga yerka lala a nasumonena kiena yermare lala, vena akilia ruru Ntewa, a vena akilia atol maliena naþa pulen suri makega. A apiyan ke yaru lala, asape monar ataveve navisaluaena marua e lepas na kinaniena, a suri taþena si laþasa, a monar ave þaviu vena atol maliena.

Ana Pol siri maki nini vena visaluþaren sitomiena viowa la ne sanene, a pisawal visena lelaga kiena Yesu Kristo pan la. Purþesnen sitomena naþa pisa na sanini, sape Yesu Kristo naga taaga kilia la

maliena naþa ulen suri makega van ita, a vianena viowa la nene asuþa aþere plan yaru lala aþure matania. Kristo miyuþaen yuþaena kiena Ntewa na sien yomarava nini, a naga miyuþae kiena Ntewa vena wereplan si yaru la aimi ea. Yaru monar sikol naga e Kristo vena kilia tol malena, a pe mrapa taþena re si poli. Þisina siraunia, Pol pisawal panila e suri la naþa akilia atol e kiela maliena komin naþa amlelaga e Yesu, a naþa asikol la ruru amio naga.

Pol mla maki nene pan yaru tai kien kia Tikikas vena la va van li nalelagaena la garu Kolosi. Tikikas nene, naga yaru ma nena naþa lalua Onesimās apano, naga mla Onesimās þasuþe si pa kiena yo. Suniena nene sike e maki kiena Pol naþa pitetalia pa puna Pilimon.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Pelaga kiena Kristo, a kiena yuþaena 1:9—2:19

Malena viu e Kristo 2:20—4:6

Visena maro 4:7-18

Pol siar kiena visena

¹⁻² Inu Pol, naþa in na yaru nalologena kiena ne Kristo Yesu naþa Ntewa naga mligan inu, a nekekara naþa nevitawe amiu e maki nini, naþa nesiria piþasu pan amiu li nalelagaena wa lala nae Kolosi, naþa amiu punu ga ape kiau wolai lala a vineu lala e Kristo, naþa asuþa apiawa mārera e naga. In na nemio Timote, naþa naga sike amio inu, imimi lua memlen mesape þisi na lemamiēna a sumarena kiena ne Arimata Ntewa sike amio amiu.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon la

³ A silaga e kiamimi leniena lala, imimi lua mepisa potena pan Ntewa Arimana ne kieta Suþe, Yesu Kristo, vanon amiu. ⁴ Naga nene vanon naþa imimi lua mekekaran amiu paþisi, naþa visena tol imimi sape kam na asuþa apiawa ke mārera

e Yesu Kristo, a asuṃña sinemiu sii manene ke ṃena li nalelagaena taṓena lala. ⁵ Pelaga wo nene naga suṃña molue ke ga e kiamiu malena lala komin naṓa sinemiun manene naṓa ṓisi na akilia atol suri wo la naṓa Ntewa mligan ruru sike ma e peni vena ve kiamiu. Suri wo la ne sanene, amloge lologena wo pisaar pan amiu ṓisi rui. ⁶ Visena lelaga nene pimi pun amiu ṓisi rui, a nagane, suṃña pa vanua manene ke ṃena ga e yo taṓena lala e yomarava nini narui. Suṃña pava ke sanene, ana suṃña kapuru a suṃña ṓar ke ṃena ga mras la naṓa powo, torokin ke naṓa kila pan amiu e ke e pogos naṓa amloge ṓesania, naṓa apisu kilale sane lemamienna kiena ne Ntewa e ita naga keviu a lelaga paṓisi. ⁷ Sur la nene Eṓaṓras naga pian amiu e rui, pogos naṓa naga kus lelemimi imimi lua, ana naga pimi pisawal ṓesan lologena wo nene pan amiu. Naga pe yaru tai naṓa imimi memiyuṃṃae ke lele taaga, a naga masusun yuṃṃaena wo lala kiena ne Kristo. Imimi mekekanan naga paṓisi, ⁸ a nanagane, naga ṓasuṓe si pimi pun imimi rui, mla lologena wo tai pan imimi, naṓa pisayu sanape naṓa kiamiu malena lala suṃña pule luen ga e pupia sinesiienna naṓa Ninuna Wa mla pan amiu.

⁹ Komin sur nene, pogos naṓa imimi lua memloge visena nene kiena Eṓaṓras, memlen wo amiu silaga pimi tol nagane, a mesuṃña mepiun ke tan Ntewa mesape ṓisi na Ninuna Wa la manmaruaena a nakiliaena wo lala van amiu, vena akilia ruru nasinenanena wo punu ga kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ve sanene, ṓisi na yoko akilia ayal mesmesu e mrapa napo naṓa popon yeririna kiena kieta Suṓe la ayal ea, a ṓisi na akilia akila naṓa naga kilia kekanan make kiamiu ṓelaga punu ga. A yoko mras wo lala kilia imi ṃalivi e kiamiu

malena lala a e ṃena ga e kiamiu yuṃṃaena lala, a ṓisi na kiamiu kiliaena e Ntewa kilia va merorol manene. ¹¹ Imimi lua memlen mesape ṓisi na pupia puriukawaena kiena ne Ntewa suṃña kila amiu ṃena ga aṃarera, vena akilia asuṃṃalar amiu e pog ṃarera, a vena kiamiu sitomiena ve piavi, a akekara ga e pog la ne sanene. ¹² Ita na monar tevisa potena va Arimata, naṓa kila ita ṃena ga temio li nalelagaena wa taṓena lala, tekilia tokus lalimana loyuṃṃa e kiena nasuṓenena na yomerarava nena, ¹³ komin naga ṓurelua ita rui petan ṃareraena na yemalolo, ana naga mlen plan ruru ita tepa e nasuṓenena kiena ne narina nene, naṓa naga kekanan naga paṓisi. ¹⁴ Ore, Ntewa naga ṓerelua ita ṓisi rui, naṓa piwo ita komin kieta mlamulena viowa lala.

Kristo pe ṓarun yo yau wetelu

¹⁵ Narina nene, naga Kristo nene, naṓa naga pe nono tai naṓa tekilia tevisuia, naga kiena ne Ntewa naṓa taṓatete tevisu naga,

naṓa naga pe ṃearun make suri la punu ga naṓa Ntewa sii la.

¹⁶ E ga e Kristo nene, Ntewa sii make sur punu ga,

naṓa ma e peni a e yomarava, naṓa tekilia tevisuia a naṓa taṓatete tekilia tevisuia,

amio sur la naṓa apisuar ke yo yau, sa naṓa ṓarin suṓe lala, naṃareraena lala, yerkawa lala, a navisi lala.

Ntewa sii make suria e Kristo, a Ntewa sii make suria pe kiena ne Kristo.

¹⁷ Kristo naga sike pa sumon sur taṓena la rui,

a naga mligan ruru make sur la nene, asuṃña amiyuṃṃae ruru ga e lelela.

¹⁸ Kristo pe purṓes nen malena kiena nalotena,

a naga pe p̄arin lotena nene, sa naṗa lotena nene naga pe tasnena. Naga sumon p̄es yaru la naṗa amal sina e marena, ana sanene naga kila sane nanagane naga sike laa metavan make sur taṗena lala.

¹⁹ Kristo to metavan make sur la sanene, komin naṗa Ntewa tam̄an kiena naurarena sike e naga, sa naṗa kiena malena wetelu a kiena nam̄areraena sike ea.

²⁰ E ke e Kristo nene na wa, Ntewa p̄ar ke sina ga sur nae ma e peni amio yomarava nini awasuṗe ke sina ga vania.

Naga kila yo yau wetelu kilia imi ve mara wo ke sina ga amio naga, nanene e ga e tana ne Kristo naṗa mlau e laki torovia.

Amiu ave marawo ke sina ga amio Ntewa

²¹ Nanua sumo, kam na ape wolawa ga, a asike laa perinan Ntewa, a ape kiena nasinekar ga, komin kiamiu sitomena viowa a kiamiu p̄elaga viowa lala. ²² Ana nanagane, naṗa Kristo pimi pe yaru sane ita, kiena marena kila ita teve mara wo ke sina ga temio Ntewa. Ntewa kila sanene, vena kilia were amiu aimi puna naṗa ave yar wa kemua lelaga, a ayekiki ruru wo, a naṗa ve sur viowa re nena tai teke e amiu. ²³ Ana nanene na kilia ve sanene, visae asuṃalu ga m̄arera ase Kristo, a visae amlelaga ke e naga wa. Popon amiu ve aure-sun amiun re naṗa auarar manene lelagaena e navisaarena lala kiena ne Ntewa, monar alelaga sane yoko naga monar la sur punu ga van amiu naṗa amloge rui e nalologena wo nene, naṗa yeririna na yomarava la amloge rui, naṗa inu Pol in na nepe yaru na lologonena.

Pol miyuṃae m̄arera komin li nalelagaena lala

1:20 Epis 2:16

²⁴ Nanagane nemloge piowa e tasneu komin amiu, ana in na nekekara ga ea. Nanene naga sa naṗa nesuṃa nemiyuṃaen sur na loge viowaena make ga e tasneu, naṗa Kristo naga mliganar inu vena nowaria, sa naṗa naga p̄ar p̄isi rui, vena neiila p̄egas nen li nalelagaena lala vena asuṃalu m̄arera. ²⁵ Ntewa mligan inu vena neimi ve sa yaru na yuṃaena tai na p̄egas nen li nalelagaena lala, a nagane nekilia neiila amiu e yuṃaena nene naṗa Ntewa mligan e luṃau, nanene vena nevisawal kiena visena va yeririna lala vena akilia make ga. ²⁶ Kiena visena nene sane visena tai naṗa nakonua konua rui, tapoloun ga e yermarua lala, naṗa la pe akilia re nenaga, ana nanagane Ntewa kila pimi merarava pan kiena li nalelagaena wa lala. ²⁷ Kiena sitomena naga pe na ki-laen sanene narui, sane visena nene naṗa kiena yeririna la naṗa le Yu lala, la pe amloge kilale re poli, ana p̄isi na naga visawal kana sur nowo ne lala, naṗa po manene laa, va la naṗa pe ape le Yu re poli. ?A visen tapolou nene pisa ya? Naga pisa sanini narui, pisape Kristo naga kilia suṃa e losinemiū lala, a amiu akilia alelaga asape p̄isi na Kristo naga kilia kila amiu akilia asikol Ntewa e kiena malena wo nae ma e peni.

²⁸ Imimi lua mesuṃa memlologon ke Kristo ne nanene narui pan yeririna lala, mesuṃa mepisa ke pan la mepisape la monar avisuar ruru la, a mesuṃa mepian la ke e manmaruaena lala. A visae laṗasia naṗa kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala marua ruru wo, la akilia aimi asuṃalu amio imimi lua e marana ne Ntewa. ²⁹ Nesuṃa nemiyuṃae ke m̄arera paṗisi komin sur ne nanene, ana silaga nesuṃa nemiyuṃae ke e pupia nam̄areraena nene naṗa Kristo naga kokonia inu ea.

2

Monar amiu alelaga m̄arera e

Kristo

¹ Ee, naga sa naþa nepisa ne, naþa nesuþa nemiyaþa e marera komin amiu, a komin mena ga la naþa nae Laotisia a amio mena ga yeririna taþena lala naþa la pe apisuli re marau pogos tai poli wa.

² Sineun nesape nekila kiela sitomena suþalu marera suþa ga, a vena kiela sinesiena lala kilia sikol ruru sinela lala la aimi ave taaga. Sineun manene nesape þisi na la atol pupia nakilia wanen suri nene naþa sumo na la pe akilia re poli, naþa naga Kristo ke narui, ana þisi na kiela sitomena lala ve veve lua re sina. ³ Naga nene komin naþa e Kristo, yeririna lala la akilia alual sur la naþa powo na manmaruaena amio na kiliaena kiena ne Ntewa, naþa naga þarwania suþa ga e Kristo.

⁴ Nesuþa nepisa ke visena nene pan amiu, vena taþatete yeririna lala akila gola kiki van amiu vano o aure kiamiu sitomena lala va ve taþena, e kiela visokanena na manmaruaena lala. ⁵ Nepis sanene pan amiu komin naþa nesitom manene amiu paþisi. Pe sur korena ga naþa tasneu sike laa perinan amiu, ana silaga kiau sitomena sike amio amiu. Ana nekekanan manene amiu mena ga, naþa nemloge asape amiu na pe asu re ga sanene poli, ana asuþa amiyuþa e mesmesu ruruia, a asuþa apa veraga aþasine ke Kristo marera.

Kieta malena monar suþalu se Kristo

⁶ Komin naþa ita tokus Kristo Yesu naga pe kieta Suþe rui, silaga monar teyal ga e naga, ⁷ a naga monar ve sa naþa þeligas nen kieta malena, pona yuþa na kieta malena monar suþalu su metava e naga. Ve sanene, kieta naviawaena e naga kilia imi marera laa sane silaga, sa naþa apian ita e þisi rui. Ana silaga, monar tevisa luen ga potena vania.

⁸ Ana amiu monar avisuar ruruia vena þisi na taþatete yeririna lala

aimi aviar amiu e visena la naþa taveve ga namanmaruaena kiena ne yeririna, pona navianena la naþa pulen ga nakiliaena na yomarava nini. Visena korena la nene pe navisokanena ga, a la amolue ga kome sitomena marua kiena ne yeririna lala, a la amolue e lepas kiena ne yermare lala amio kimi lala, ana la pe amolue re e Kristo poli.

Kristo naga pe þarin sur punu ga

⁹ Ntewa naga mligan kiena malena amio kiena namareraena make ga sike e tasnena ne yeririna nene naþa Kristo, ¹⁰ naþa naga pe þarin sur la punu ga, a naga su metavan namareraena taþena lala. A e þelaga ma nenaga nene, Ntewa mligan kiena sur tanea lala asike e kiamiu malena lala, amiu naþa asike e Kristo. ¹¹ Ana komin naþa amiu asike e Kristo, naga te plan þelaga viowa lala a sitomena viowa lala vetan amiu, sa naþa naga kila þaviu e amiu, ana pe nepisa re þaviu nene naþa yaru la asuþa akila ke poli, nepisa ke þaviu taþena tai naþa Kristo naga kila, sa naþa naga þar plan napiowaena lala e kiamiu malena. ¹² A pogos naþa la akee amiu, naga sa naþa Ntewa sin amiu amio Kristo, a naga kila amiu amal mena ga amio Kristo, naga nene komin naþa amiu aþasine namareraena keviu nene kiena ne Ntewa naþa kila Kristo mali sina ga e marena rui. ¹³ Ana amiu la nene, nanua sumo Ntewa pisu amiu sa ga naþa kiamiu mlamulena piowa lala kila amiu amare pa rui. Amiu na pe ape þaviu re sane le Yu la poli, ana Ntewa pisu amiu sa naþa kiamiu malena pe pe þaviu re mena ga poli, sa naþa kiamiu malena pe pilon ruru re poli wa, a þelaga viowa lala sike e amiu wa. Ana nagane, naþa asikol amiu amio Kristo, Ntewa mla malena viu pan amiu þisi. Ita tetol malena viu nene komin naþa Ntewa na piowo ita vanon kieta mlamulena

piowa lala, ¹⁴ a naga miyumu plan kieta lapui la rui. Nanua sumo, lapui la nene la asike e tus nene naŭa navisaluaena m̄arera kiena ne Ntewa sike ea, naŭa la apiar ita paŭisi, ana Ntewa mlalua sur la nene. Amio kana tus ne lala, sa naŭa sane suar make ga e laki torovia amio Kristo, ana pe lapui re si la nene poli. ¹⁵ E laki torovia nene, Kristo taulu sur taŭena la naŭa puriula m̄arera, a naga kilaro nena nam̄areraena kiena ne yermare lala, sa naŭa naga taulu la e pupia mara tai, ana naga kila kiena nasinekar la nene aimi ave sur korena ga e marata ita yeririna lala, vena ve tesitom re si tevisave la ato laa metava.

Kristo naga pe ŭarimiu

¹⁶ Visae ve sa nene, amiu na monar ve ataŃan re yaru tai visaluŭar amiu visave ve akan re suri nene, pona ve amun suri re nene. A amiu na monar ve ataŃan re naŭa yaru tai m̄areran amiu vena ataveve kiela ŭelaga marua lala e lepas na sur sane legiena wa la na kasa, pona e lepas nen ŭaŭagena na kupario vii, pona e lepas na legiena na olua. ¹⁷ Navisaluaena la ne sanene, yeririna lala la apisa vena akilali naŭa alual mrapa naŭa mesmesu, ana la sa ga ninun sur ga naŭa naga pimi ŭarpo re yo poli wa, ana purŭes nen sur lelaga punu ga, naga Kristo ga. ¹⁸ Yeririna la ŭasia asum̄a ga naŭa la asitom ke asape la apo manene taulu amiu, komin naŭa la apisu sur la moki e kiela m̄eniiena lala, ana la asitom ke asape la akilia manene e lepas nen navisi lala. Ana asitom ke asape la apo, akila kiela sitomena lala sike ga tano yo, taulu yeririna taŭena lala, ana peraga, la nene la sa ga keriko. La asum̄a apilave ga e kiela visena lala, naŭa la apisayu manene laa ke sina ga paŭisi, ana kiela sitomena lala

pulen ga vilaveena amio kiela sitomena korena taŭena laŭasia, vano vano-o tol naŭa la asum̄a amieluar la ke sina ga. Ve sanene, amiu ve ataŃan re si la nene aliŭere amiu avisave amiu na pe atol re sur nene poli wa naŭa la asike e ŭisi rui, ¹⁹ komin naŭa la nene la amligan Kristo ŭisi rui, la pe apuarar ruru re si naga m̄arera poli sa naŭa naga pe ŭarila. Ana Kristo naga sum̄a ŭuarar ruru ke ga la naŭa la sane komŭas nen tasnena, a naga sum̄a pagan ruru la, sum̄a kawe mesmesun ruru kilamerpu amio kana kowiu lala, ana tasnena naga sum̄a miyum̄ae po a sum̄a kapuru po sa naŭa Ntewa naga sinenania.

Amiu na atol malena vii e Kristo

²⁰ Inu nekilia nesape sa naŭa Kristo naga mare nanua sumo rui, amiu m̄ena ga amare amio naga, kila naŭa e lepas na ŭelaga viowa, amiu amare e ŭisi rui, a pe pon re si ŭelaga viowa imi tol kiamiu malena poli. A Kristo naga ŭurelua amiu m̄ena ga rui e m̄areraena na sitomena nasumo lala na yomarava nini, amio kiena yermare lala. Sanene narui, sineun nesape neviun tan amiu sanini: ?Sanape asum̄a amialoro ke sa naŭa amiu ape yaru na yomarava ke ga wa? ?A komin ya ne amiu asum̄a amlogear ke navisaluaena marua la naŭa apian e sumo, naŭa la apisa apisape: ²¹ “Amiu ve auarar re sur nene,” pona “Amiu ve amunli re sur nene,” pona “Amiu ve atol re sur nene.” ²²⁻²³ Ana pe lelaga naŭa yaru la amloge visena la nene, ana la asitom asape navisaluaena la ne sanene ape manmarua ruru po, ana navisaluaena la nene la amolue ga kome sitomena kiena ne yar lala, la pe ape lelaga re poli e vianena kiena Kristo. La apisayu ga sur na yomarava la nini, sa naŭa kinanena, pona sur na munena, ana sur la nene taŭatete iila amiu, a la taŭatete m̄ena ga akila kare kiamiu

malena, komin naŕa visae olavia pona oyum̄aenia, ŕisi na sur la nene yokorena akokovio.

Pona yaru la apisirilua visalu-aena la nene vena akilali yum̄aena wo laŕas yo, naŕa la apisa apisape yaru monar len sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar ligan kiena sitomiena su ga tano sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar kilali naŕa kawe ruru tasnena sanene pona sanene e sur la naŕa m̄arera pan naga.

Ana nevisa van amiu, sane visalu-aena la ne sanene, la pe puriula m̄arera re nena poli vena suwoen sitomena viowa lala a ŕelaga viowa la naŕa sike e los nen yaru.

3

Malena naŕa mekiki ruru po a pe wa ruru nenaga

¹ Amiu la nene, Ntewa naga pisir-lua amiu amal sina ga e marena amio Kristo, ana sanene na monar aŕionli ga sur la naŕa nae ma e peni, e yo nene naŕa Kristo naga tom̄a tano e lepas nen Ntewa na ŕamarua. ² Amiu na monar asitom̄al ga sur lala nae e yo nene, ve asitom re si sur na yomarava la nini, ³ komin naŕa sane amare e ŕisi rui. Nanagane kiamiu malena vii naga tapolou amio Kristo e Ntewa, ⁴ komin naŕa Kristo pe purŕes nen kieta malena nagane, ana suraunia, e pogos naŕa naga kate e maran yeririna lala, yoko ita m̄ena ga takate temio naga e kiena pupia naurarena.

Kiamiu malena na sumo monar ŕisi

⁵ Amiu na monar awe plan punu ga ŕelaga lala na yomarava nini e kiamiu malena lala, sane nataŕaena lau, sur na mawaena lala, nasinena-nena viowa lala, nakekaranen mla-mulena viowa, a navinavinayaena m̄ena ga. Pelaga la nene pioy-owa ga, a navinavinayaena nene,

naga sa naŕa yaru kila sane sur la naŕa naga sinenan manene laa paŕisi apimi sa naŕa kiena ntewa taŕena lala. ⁶ Komin ŕelaga ne la nanene narui, Ntewa sinena mimi paŕisi, ana kiena nalipereena naga sum̄a pimi ke pan la naŕa la pe amlogear re naga poli. ⁷ Sumo na, kiamiu malena sa ke nene narui, naŕa amiu amiyal ke ga e ŕelaga la nene, ⁸ ana nagane, pogos na liganen ŕelaga la nene, pogos na sur la nene aŕisi e kiamiu malena lala. Ve sanene, amiu taŕatete sinemiu mimi, a taŕatete avis kapuru va yaru taŕena, a taŕatete asum̄a ave erau viowa van amiu. Pisi na taŕatete avismumun yar taŕena, a ve avisa re visena la naŕa pe kororaki. ⁹ A ve avisa kotalia amiu re m̄ena ga, nanene komin naŕa amiu na amal-lua ŕelaga marua naŕa apaeme amio naga ŕisi rui, ¹⁰ a amiu na amiyen ŕelaga vii tai e amiu, sa naŕa malena vii tai naŕa Ntewa naga siia pe kiamiu. A pogos punu ga, Ntewa naga sum̄a kila ke malena nene pimi pe urviu ke sina ga, vena kila amiu akilia ruru kemua naga lelaga, a vena kila amiu aimi laa ve sa naŕa ave kiena totou. ¹¹ Komin sur ne la na nene, ita na ve teliŕere re si yaru lala, sa naŕa tevisave laŕasia ape le Yu, ana laŕasia ape li na yo taŕena ga lala, pona laŕasia la ape ŕaviu, ana laŕasia pe ape ŕaviu re poli, pona laŕasia la ape suŕe, ana laŕasia ape li nayum̄aena kiena ne suŕe ga lala. A ita na ve tevisa re m̄ena ga tevisave yaru laŕasia la apian ruru la ana akilia suria, a laŕasia ape yer ura ga, pe akilia re sur tai poli. Ana pupia suri taaga ga naŕa tekilia tevisuvisu yaru ea, tevisave naga mlelaga e Kristo pona ve lelaga re, komin Kristo naga sike e sur punu ga a e yar punu ga.

Amiu aligan malena vii nene e amiu

¹² Pogaga, sa naþa Ntewa naga sinenan manene amiu paþisi, ana naga ligan amiu vena ave kiena yeririna wa lala, monar ayen þelaga viu nene e amiu sa naþa naga sinenania. Pelaga viu nene naga sa naþa sur la nene asike e kiamiu malena, sa naþa nasineyeena yaru, nasinewoena, navatanoena, namoþauena, a namalumena. ¹³ Amiu na monar ve sinemiu kar amiu re vilaga, a visae amiu yar ve lua, sur tai sike likan lalua nene, þisi na monar avievewo lalua. Ana monar amiu avievewo amiu, e ke e þelaga nene naþa kieta Suþe naga piwo amiu. ¹⁴ Ana amio þelaga wo taþena la nene naþa monar ayenia, monar ayen mþena sitomena e amiu, komin sitomena naga kilia sikol ruru þelaga wo la nene vena la ayuþae ruru ve raaga, vena la aimi ave taaga. ¹⁵ Pisi na suþare naþa Kristo naga mligania naga kilia visuar sinemiu lala, komin naþa Ntewa naga pioproan amiu vena ave taaga, naþa amiu punu ga asikol ruru amiu amio naga e þegas tai naþa naga pe þarunia, vena silaga suþare nene kilia su luen ga amio amiu. A silaga avisa potena e sur punu ga.

¹⁶ A visena wo kiena ne Kristo, silaga naga monar imi sa naþa mali e sinemiu wetelu, komin naþa kiena visena la nene naga po tanea wa. Amiu monar asuþa avian amiu ea, a amiu ga asuþa akila ruru amiu ke sina ga e kiena manmaruaena wo lala. A popon asuþa ayau va Ntewa e sam lala, a yauena wa lala, a e yauena lala na yeluaren Ntewa, ana e pogos naþa asuþa ayau ke sanene, þisi na sinemiu la punu ga ulen visaen potena vania. ¹⁷ Sur punu ga naþa amiu akila, a visena punu ga naþa avisa, ana monar akila e kia kiena ne Yesu, naþa kieta Suþe, a pogos punu ga na monar avisa potena kome naga va Ntewa Arimata.

Malena viu kiena yaru lala

¹⁸ Amiu sira lala naþa atalopa rui, monar avatano e womiu lala, sa naþa mesmesun naþa sira naþa mlelaga naga kila.

¹⁹ A amiu yermþene la naþa atalopa, monar asitom manene womiu lala, a kiamiu þelaga lala monar ve melkalka manene re silaga van la.

²⁰ Amiu sisi lala, monar alogear arimamiu lala amio anemiu lala, komin naþa kieta Suþe naga kekaran þelaga nene paþisi.

²¹ A amiu arimala lala a anela lala, þisi na sinemiu lala ve vilul re va narimiu la silaga, komin naþa visae ve sanene, akila kare la, akila kiela sitomiena lala loloru.

Suþe lala a kiela yar na yuþaena lala

²² Amiu yar punu ga na yuþaena kiena ne suþe lala, silaga monar alogear kiamiu yerka wa la nene. Pisi na ve akila re sanene e ga e pogos naþa la asike amio amiu, vena akilali naþa la akekaran amiu, ana silaga monar ayuþae naþa kiamiu sitomena la ve lelaga make ga, sa naþa e yuþaena nene, asuþa alogear ke kieta Suþe silaga. ²³ E yuþaena ya naþa amiu akila, monar akila naþa akekarania, sa ke naþa asuþa amiyuþae kiena ne Suþe, pe kiena yaru re ga la poli. ²⁴ Popon asitomþal sa naþa Suþe ke nene narui þisi na naga la kiena lalimana van amiu, sa naþa naga pul amiu, komin yerka wa ruru napo naþa ayuþae vania, naga Suþe Kristo. ²⁵ Ana yaru naþa suþa kila ke pe mesmesu re poli, þisi na naga kilia la maran ke sina ga vanon kiena napiowaena nene lala, komin Ntewa pisuveve yuþaena kiena ne yar la punu ga mesmesu ga.

4

¹ Ana yerkawa lala, amiu m̄ena ga monar akila mesmesu ruru wo va yaru lala e kiamiu yum̄aena lala, komin naḡa amiu m̄ena ga kiamiu Suḡe tai sike ma e peni naḡa ḡisi na naga liḡere kiamiu ḡelaga lala.

Pol naga pian la

² Amiu na monar am̄arera e leniena pogos punu ga, a monar alen naḡa asitom ruru e sur la naḡa avisa e leniena, a naḡa kiamiu sitomena lala naga sum̄a pisa ke potena pan Ntewa. ³ Sineun m̄ena ga nesape monar alen wo imimi, vena ḡisi na Ntewa vike kiamimi mrapa mekilia melologon sur wo nene naḡa sumo na tapolou, naḡa visena kiena ne Kristo, naḡa nanagane na nesike e lokap vanonia. ⁴ Awis, sineun nesape alen naḡa ḡisi na nekilia nevisi wo, vena kila visena la nene merarava, sa naḡa mesmesun ga naḡa yoko monar nekila. ⁵ E ḡelaga la nene naḡa asum̄a akila ke e maran yar la naḡa la pe amlelaga re e Kristo poli, monar ave manmarua wo vena akilia ataveve kiamiu pulmas lala, vena aurela aimi e Kristo. ⁶ Amiu na monar avis ruru amio la, e ga e visena lala naḡa nasinewo a kiki, ana la aloge visena la nene aloge wo, a monar akilia mrapa na visatam̄elaena visae aviun naviunena kar ga lala e lepas na kiamiu viawaena.

Pol mligan yaru la lua apa pula

⁷⁻⁸ Kieta wolai wo nene Tikikas, naḡa naga sike amio inu, ḡisi na neligan naga la m̄aki nene im̄asu pun amiu vena visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena akilia aloge wo. Nekekaran manene kieta wolai nene paḡisi, naḡa pogos punu ga naga m̄areran naḡa iila inu e yum̄aena kiena ne Suḡe. ⁹ A kieta wolai taḡena naḡa erau wo nene Onesim̄as, naga m̄ena ga ḡisi na taveve Tikikas im̄asu pun amiu.

Onesim̄as naga nae ga kiamiu yo, a naga m̄ena ga sum̄a mlelaga ke e Kristo. Lalua nene ḡisi na avisawal van amiu, e sur la punu ga naḡa kakate ke e yo nini.

Visena maro kiena ne Pol pan la

¹⁰⁻¹¹ Aristakas naḡa naga sike e lokap amio inu, a Mak nene naḡa naga wenla Panaḡas, a Sisas naḡa apio naga Sastas, la telu nene apisape asitom amiu paḡisi. Mak nene, kana visena pim̄asu tol amiu pa rui, a pisape visae naga imi kome lepas nen yo na pun amiu, monar akekaranja vena aure naga sukol amiu.

E le Israel la naḡa amlelaga e Kristo ḡisi rui, la ga telu nene amio inu, imimi memiyum̄aen ke yum̄aena nasuḡenena kiena ne Ntewa, a la telu nene la amiila inu keviu paḡisi rui e pogos m̄arera lala. ¹² Eḡaḡras nene naḡa naga m̄ena ga amiu kiamiu yar tai, naga pe yar wo tai na yum̄aena kiena ne Kristo Yesu, a naga m̄ena ga pisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu, pisape silaga naga sum̄a mlenwo amiu ke m̄arera paḡisi, vena akilia asum̄alu m̄arera, vena amarua rurua e Kristo sane keyowo, a vena asum̄a am̄arera naḡa akila ga sur la naḡa Ntewa sinenania. ¹³ Sineun nesape nevisa mesmesun van amiu, nevisave yar naḡa Eḡaḡras naga sum̄a miyum̄ae m̄arera manene paḡisi komin amiu, a komin le Laotisia lala, a le Erapolisi m̄ena ga lala. ¹⁴ Kieta erau wo nene, naḡa Tokta Luk, amio kieta wolai taḡena nene Timas, la m̄ena lua asikena a lalua apisa apisape lalua na asum̄a asitom amiu paḡisi.

¹⁵ Sineun nesape aligan kiau visena van kieta wolai lala a vineta lala nae Laotisia, amio sira nene Nemeva amio ḡegas nen nalelagaena lala naḡa asum̄a apiora ke e m̄ana yum̄a, avisave in na nesum̄a nesitom la ke paḡisi. ¹⁶ Ana yoko pogos

naþa amiu aulo kiau maki nene þisi, awis sineun nesape aligan van le Laotisia lala, vena auloia van þegas nen li nalelagaena lala e yo nene, a monar aulo mena ga kiau maki taþena nene naþa þisi na le Laotisia lala la aligan imi van amiu. ¹⁷ A kiau visena tai naga va Akiþas, nesape “Ko ovisuar ruru yumaena nene naþa Suþe naga mligan e lumona, monar okila make ruru yumaena nene.”

¹⁸ Ana nanagane, nelalua kil-amemego e limana ne yar na sirien maki, ana inu ga Pol, nesiri kiau visena maro nini van amiu e ga e lumau, nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu. Amiu ve sinemiu þesan re sen la naþa apiar manene inu ke ne, a lemamiena kiena ne Ntewa sike make e amiu.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naþa Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
TESALONAIKA
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pulkumali keviu nene Tesalonaika naga pulkumali keviu na provens nene Masetonia, naþa mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom sumo. Pogos naþa Pol molue Piliþae, pa ma Tesalonaika mlologon lologena wo e yo nene, ana suþare nene siaria. Ana siraunia pe yam piyavi manene re poli, lus nae Israel laþasa e yo nene apisa karea, la apieluenia komin naþa apisu sane yaru moki naþa pe ape lus nae re Israel poli, nanua sumo la amloge kiela vianiena lala, ana pogos naþa amloge lologena wo naþa Pol pisawalia, ana amlelaga e Yesu. Ana lus nae Israel la nene sinela kari Pol, ana amēnelua e yo nene, ana pae pulkumali si tai, Perea. Siraunia, naga pa tol pupia pulkumali naþa Koren, naga mloge lologena kiena li nalelagaena lala nae Tesalonaika e kiena erau Timote, naþa miyuþae ke amio naga.

Pol siri þesan kiena maki nini pa li nalelagaena lala nae Tesalonaika vena visirluaen kiela sitomiena, a vena kila meraravan va li nalelagaena lala nae yo nene sape naga sitom la maga, a Ntewa sike amio la. Naga pisa potena pa Ntewa komin naga mloge sape asuþa amlelaga ke mārera e Ntewa, a sinela sii ke yaru lala, a pisa panila vena la asitoþal si kiena þelaga wo e pogos naþa sike amio la, vena atavevea.

A naga pisa tamē kiela viunena lala naþa apiyun tania, asape yoko Yesu wasuþe si ve sanape. Sinelan

asape akilia meraravan sane visae yaru naþa marþan þesa ana Yesu ve vitom re wa, yoko tol malena naþa ve uro re, pona peraga. A sinelan akilia naþa yoko Yesu wasuþe pogwai. Pol pisaruru panila, sape monar ayuþae ga, naþa kiela sitomena la varuru ga suþaga, a naþa aligan kiela sitomena lala suþalu mārera e Yesu vena asuþate, vano vano-o tol pogos naþa naga wasuþea.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pol kekaran la a pisa potena pa Ntewa vanon la 1:2—3:13

Pol piyani la e þelaga kiena yaru naþa lelaga 4:1-12

Pol piyani la sape yoko Kristo wasuþe sina 4:13—5:11

Pol kila make kiena vianena lala 5:12-22

Visena maro 5:23-28

Visena na sumo

¹ Inu Pol, nemio Saelas a Timote, imimi telu mekekara paþisi nasirien maki nini imi van amiu, þegas nen li na lelagaena lala e suþare na pulkumali naþa Tesalonaika. Memlelaga sane kiamiu malena lala asike ruru ga e Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, ana memlen ke sane lemamiena a suþarena sike amio amiu punu ga.

Pol lala akekara komin namasisuena kiena le Tesalonaika lala

² Lelaga, silaga na memlen ke pan Ntewa Armata, monar mevisa potena vania vanon amiu.

³ Mesitoþal amiu ke e kiamimi leniena lala sanini, taþatete sine-mimi þesania sanape naþa kiamiu naviawaena, amiyuþae mārera tavevea, a sanape naþa kiamiu na sinesiiena pimi plamolue ke e kiamiu þelaga wo lala, a sanape naþa kiamiu sitomen piyavi lala kila amiu asuþal mārera ruru ga po e kieta Suþe Yesu Kristo.

⁴ Erau lala, mepisuluþar sane Ntewa pe sinen sii amiu re ga poli, ana naga kilologia amiu mēna sane

ape kiena lelaga, ⁵ komin pogos naþa memlologon lologena wo pan amiu, naga sa ga pe visena korena re kiena yaru poli, ana naga pimi pan amiu sane visena urmi tai naþa m̄arera. Mareraena kiena ne Ninuna Wa sike ea, a naga miyur ruru sinemiu la pano-o amlelaga.

Amiu akilia kiamimi þelaga la pogos naþa mesike memio amiu, moþaryon paþisi na kilaen sur punu ga naþa mekilia mekila na kilaen naþa alelaga, ⁶ þisi na atolia, apimi sa naþa ape kiamimi nataveveena lala, ana pe kiamimi re ga poli, apim ape nataveveena kiena Suþe. Pe sur korena ga naþa lala taþena la akila pupia naloge viowaena a akila amiu atol pog m̄arera e pogos la nene, ana aporworun ga lologena wo, ana pupia kekarena kiena ne Ninuna Wa sike e amiu. ⁷ E kiamiu þelaga wo la nene, sane akuspo yom̄arua, asumon vena kipianen mrapa van li nalelagaena taþena lala e lepas na yo la naþa Masitonia amio Kris. ⁸ Lologena wo kiena Suþe molue e amiu pa vanua, pe e re ga e yo lua nene poli, a pa m̄ena yo punu ga la ne, kila yeririna la amlogeyu kiamiu nalelagaena e Ntewa þisi rui.

Naga nene po paþisi, ana nana-gane sane e yo ya naþa visae meva si ea, pe sur na visaen re si poli, komin visena la punu ga pimi e amiu pa tol la rui! ⁹ Pe mesun re si pan li taþena la nene poli, ana lala asun ke sina ga pan imimi, apisayu sanape naþa amiu le Tesalonaika lala aþure imimi pimi pun amiu, a sanape naþa apilopu amiu, akuwan plan kiamiu nono na marena lala, apim ape yeririna kiena ne Ntewa Mali naþa pe lelaga. ¹⁰ Ana amio naga nene, apisayu ke m̄ena naþa amiu, asum̄al ke m̄arera, asum̄a asum̄ate ke narina ne Ntewa, Yesu. Naga yoko imi m̄alivin ita sina ga, vanon Ntewa pisirlua sina ga naga rui taulu marena, þisi na ligana naga

imi m̄alivin ita yam na luania, vena tamalia itaena e pogos na liþereena na pimi ke ne.

2

Pol pisayu kiena yuþaena pogos naþa sike gar Tesalonaika

¹ Erau lala, memloge visena tai asape memiyuþae piowa ga, ana nesitom nesape apisu kilale sane kiamimi nayalin amiuena naga þar mras wo lala moki. ² Nanua susumo, pogos naþa memiyuþae gar Piliþae, apis kar ke sanene pan imimi rui, a sa naþa amiu akilia pa rui, pogos naþa mem̄alivin amiu, akawe imimi ke sina ga paþisi. Ana mepisu sane Ntewa miila imimi m̄aga, pe memaraun re naloge viowaena poli, moþaryon ga na lologonen lologena wo van amiu.

³ Memlologon pan amiu, ana nek-ilia nevisa nevisave kana visena lala pe sa re naþa yar laþas apisasa ke ne poli. Pe amolue re ga e kiamimi na kila palen tai poli, pona e kiamimi na sitom viowaena tai, a pe naga re ga naþa metaþali na were kare amiuena e poli, peraga.

⁴ Pe sa re nena nene, ana e pogos nene, imimi sane yeririna la naþa Ntewa mligan kiena lologena wo e limamimi, þisi na mepim mepi-sawal kiena visena nalelaga nene pan amiu. Imimi na pe memiyuþae re naþa yeririna la avisu imimi sanape poli, ana imimi sinemimin ga mesape vena Ntewa kilia kekaran sur ya naþa memiyuþaena, komin naga ga kilia sur ya naþa sike e losineta peve taaga. ⁵ Amiu ak-ilia ruru po sane pe mepimin re nakuwanen visen kiki pona visen vilave la van amiu poli, a Ntewa kilia ruru m̄ena sane pe sinemimi sun re kiamiu sur tai poli, pona mepimin vena viþa kotalia amiuena. ⁶ Ana e pogos m̄ena nene, pe memla re nena sitomena tai vena kilaen naþa sane

amiu pona yar taþena lala ayeluar kiamimi kia.

⁷ Pe lelaga naþa mepimi moñalivin amiu sane li nalologena lala kiena ne Kristo, naþa mesmesun sane monar akila sur ve moki vena visuar imimiena, ana pe mesitoñal re sur nene poli. Imimi mepimi memalum ga, mekila pan amiu sa ga naþa auya tai pagan narina. ⁸ Mekekarana amiu sanene paþisi wa, sinemimin mevisawilwilin lologena wo kiena ne Ntewa van amiu, ana memloge sane mepinaia amiu paþisi, vano-o mesuñña metaññan kiamimi malena vena iilaen kiamiu malena.

⁹ Erau lala, nepisa sanene, pe nepisokan re poli, komin akilia asitoñal sanape naþa imimi memninu e yuññaena urmi na limamimi e pogos nene. Memiyuññaee ea legiena a kolemallo, vena kilaen sane pogos naþa mesike memio amiu memlologon lologena kiena ne Ntewa, pe mekila re urmi pan amiu poli. Imimi ga mepisuar imimi, pe amiu yar re nena tai naþa pisuar imimi poli, peraga.

¹⁰ Imimi mesitom mesape e maramiu, a e marana ne Ntewa, mekilia mevisawal mesape pogos naþa mesike likan amiu li nalelagaena lala, kiamimi malena pe sur tai piowa re e poli, mesmes ga, a pe wa ruruia. ¹¹ Pona asitoñal ke yo wa, naþa mekila pan amiu sane ata tai naþa naga kila po paþisi e naiilaen malena kiena ne narina lala.

¹² Mekila sinemiu la malum ruruia, memla visena na iilaaren la pan amiu, a memiilaar kiamiu sitomena lala vena monar akila kiamiu malena la mesmes ruruia e þelaga lala kiena ne kieta Ntewa, naþa naga ga pio amiu vena aim loyuñña e naurarena wo na kiena nasuþenena.

¹³ Sur taþena si tai naþa silaga mepisa ke potena pan Ntewa paþisi vanonia, nane kiamiu þelaga pogos

naþa lologena wo pimi porun amiu. Amiu amlogeyuia, ana pe akovenlua re poli sane pe visen kien yar ga tai, ana apisuia sane pe lelaga, pe visen kiena ne Ntewa lelaga. A amiu naþa amlelaga ea, apietavan losinemiu pania pano-o suñña miyuññaee ke e kiamiu malena pimi tol nanagane.

¹⁴ Wolai a vineu lala, nekilia sane pogos naþa amlelaga, pe piavi re poli naþa yar la nae ke sina ga pun amiu asuññalun na kilaen viowa van amiu, kila apane pogos mñarera tai paþisi. Sanene na piowa ga, ana e lele nene amiu amiyal ke ga e mrapa taaga ga naþa li nalelagaena kiena Yesu Kristo e suññare kiena ne Ntewa e lepas nae Yutea amiyal e nanua susumo rui. La mñena, pogos naþa amlelaga, ana le Yu mñena la akila kare la paþisi!

¹⁵ Ana þelaga nene, le Yu la asuñña akilakila kemua nanua susumo rui pimi. Susumo, pe sinelan re navisawalena la poli, siraunia, lala ke sina naþa akila aññenar kieta Suþe Yesu mare, a lala ke sina ga naþa asuñña aññene imimi yam mok rui. Sur la naþa asuñña akila ke ne, Ntewa pe kekarana la re nena vanonia, komin asuñña akakawe visena silaga. ¹⁶ Mesuñña memlologon ke lologena wo pan la ga naþa pe ape le Yu re la poli, ana pe sur korena ga naþa pulmas nene na tamaliaen kiela malena, ana le Yu la nene asuñña apisawo imimi ke ga, pe sinelan re naþa meva mevisawal van la poli.

Kiela þelaga viowa la nene, asuñña amiyakol ke sina metavan kiela mlamulena viowa la naþa amiyuññaen la nanua pimi, kila sane nanagane kiela naviowaena la nene piowa manene laa. Amiyuññaen sanene pano-o pe asitom re sur tai poli, ana tekilia sane pupia na sinekar kiena ne Ntewa pitomin la ke rui.

Pol naga sitom la paþisi vena visu la si yam tai

17 Erau lala, mesape mevisawal van amiu, mesape memligan amiu nanua ga ne, meþure mepa li ve tokak ga, sinemimi miye amiu ga, sinemimin mesape mevisu si maramiu. Lelaga, tesutetai e tasneta, ana e losineta, tepe taaga ga. 18 Mesike sanene, mesape mekirawal si mrapa tai na imāsen pun amiu, ana inu Pol neþaryon yam moki paþisi, ana yar viowa naþa Yermare, naga kila wo ke silaga. 19 Ana komin ya ne mesape meim mevisu amiu sina? Naga nene komin a sina naþa mowasine la? A si naþa kila imimi mekekara? A si naþa ve kiamimi mras nen yuṁaena wo, naþa mekilia melogewonia pogos naþa visae kieta Suþe Yesu vim sina? Pe yar taþena re si po, amiu ga narui! 20 Pe lelaga paþisi, amiu na sane tropi nowo tai naþa metaulua, apim sane pupia purþes nen siney-eena na kiamimi malena.

3

Pol pisayu naþa pitetalia Timote pa katen la nanua rui

1 Mesitoṁal amiu ṁa sanene pano-o, mepisu sane peraga, imimi yar tai monar imi katen amiu sina. Pisi na mepisa mesape imimi lua Saelas monar mesu Atens sumo wa, 2 ana yoko Timote imāsu pun amiu. Wolai nene, memiyuṁaen yuṁaena kiena ne Ntewa veraga memio naga, vena kilaen lologena wo kiena ne Kristo va vanua, ana nepisu sane naga pe yar wo tai na katen amiuena. Nekilia naþa naga kilia iilaar amiu, kilia iila amiu vena kiamiu naviawaena suṁalu ṁarera silaga, 3 vena ve sinemiu la kurkurun kare re pogos naþa avane pogos ṁarera la naþa asuṁa apimi. Pog ṁarera na sanini, tekilia ruruia sane pe lepas na kieta malena tai, naþa ita li nalelagaena lala taþatete toure tania. 4 Ana visae tesitoṁal ke ga wa, tekilia sane pogos naþa mesike

memio amiu, mesuṁa mepisawal ke pan amiu, mesape mepisusu ke pa rui sane yoko ve ve piavi re, yoko monar akila viowa van ita. A nanagane, sur nene pimi kate sa ke ga nene rui, naþa amiu nena akus ke paþisi. 5 Sur ne na nene kila sane in na nemloge sane pe pon re nesuṁa sanene poli, ana monar nekila sur tai vena neloge lologena tai sane amiu asike sanape. In na nemarau li ṁaga sane yar viowa na taþalien yar nene, sa lual kiena mrapa tai nakila amiuen aloru rui, þisi na nesape nelogelia sanape, asuṁal ṁarera ke ga wa po sanape, komin piowa ga naþa kiamimi yuṁaena wo lala e amiu imi ve sur korena sina ga. Sanene nepitetalia Timote piṁasu.

Timote þasuþe si puna ne Pol amio navisaplanena wo e lepas puna ne la nae Tesalonaika

6 Timote piṁasu pisu amiu, ana nanagane ga ne naga þasuþea pimi katen imimi. Pogos naþa pimi, þar lologena wo, pisayu sanape naþa kiamiu naviawaena amio þelaga na sinesiena keviu ga sike na wa, suṁa poga ga, þisi na kila sineu kekara keviu. Naga mla kiamiu visena pimi pan imimi, sape asitoṁal imimi ke silaga, ana sinemiun visuen si maramimi paþisi, sa ga naþa imimi ṁena mesape mevisu si maramiu. 7 Ana pe sur korena ga naþa mesike memloge piowa sanene e yo nini komin naviowaena naþa akila ke pan imimi, ana pogos naþa memloge lologena na kiamiu masisuena amiu kiamimi erau lala, memloge sane pisirlua si kiamimi sitomena. 8 Memloge naþa asuṁalu ke ṁarera e Suþe, þisi na kila memloge sane memal ruru sina.

9 Pogos naþa memlen wo amiu ke sanene, mepisu sane pe imimi re naþa mekilia ke sur wo tai pan amiu poli, peraga, ana amiu na akila ke sur wo tai pan imimi, komin amiu akila ke naþa mokus pupia kekarena

e losinemimi, pano-o pe kiamimi visen re si tai navisaen potena van Ntewa vanon poli. ¹⁰ Naga nene kila sane sinemimin manene pañisi vena melen kolegiena a kolemallo, sane sa mekilialia mevisu amiu sina ga, visae narin lele tai naña kiamiu naviawaena tai kulkulul li mñaga, ana yoko mekekekan vañisi naiilaen si naña kilia mñarera ruru sina silaga.

¹¹ Sur ne nanene naña nemlenin ke mñarera nanagane, sane kata Ata Ntewa amio kieta Suñe Yesu, avitavan kiamimi mrapa vena mekilialia meim meialialia amiu sina. ¹² Pano tol pogos nene, nemlen ke pa Suñe, nepiun ke sane yoko naga kila kiamimi sinesiiena kapuru ke imi sane kokonia ruru kiamiu malena vano-o tataroi va tol si yar tañena lala, imi ve keviu manenea maran taaga ga sa naña kiamimi sinesiiena e amiu. ¹³ Ana amio naga nene, nemlen sane naga ligan sitomena wo tai naña mñarera ruruia e amiu, vena akilia auarar ruru kiamiu malena vano-o tol pogos naña kieta Suñe Yesu imi kate sina amio kiena li wa lala, ana e pogos nene akilia asuñalu e marana ne Ata Ntewa naña amerarava po, ape wa ruru ga asuñaga.

4

Pelaga na malena naña Ntewa sinenania

¹ Erau lala, pogos naña mesike memio amiu, mepian ruru amiu sanape naña amiu akapuru laa sane e ðelaga na malena naña Ntewa sinenania, ana memloge sane akila lili mña rui, naga po pañisi. Ana e kia kiena Suñe Yesu, moñareran van amiu sane ve aligan re, awaryon ga kilaen vano. ² Suñe Yesu mligan kiena navianena lala e limamimi na visawalen van amiu, ana akilia ruru la rui. Sanene, popon atavevea.

³ Poga, sur ne lañas nanene naña Ntewa sinenan kiena yeririna la monar ayuñania. Kieta malena monar ve wa ruruia, sane ve tekila re ðelaga viowa e lepas na

yermene amio sira. ⁴ Ita punu ga monar tetaveve ruru mrapa mesmes na talopaena, vena yermene kilia su amio wona na sira naapo e ðelaga naña merarava ruruia, vena ve akila kare re si kiela kia lalua. ⁵ Sanene, pe pon re yaru talopa koskos poli taveve ga kiena sinenanen sira mñarera, komin nanene pe ðelaga ken yaru na yemalolo ga lala, naña pe akilia ruru re Ntewa poli. ⁶ Visae yar la akila ke ga ðelaga wo silaga e nini, yoko wo vañisi, yoko ve akila kare re si sur nowo naña pe kiena kiela puruvi tañena lala. Amiu monar avisu ruru yo nene, vanon Ntewa mla ke nakoaena silaga pan yeririna la naña amlor ke e mlamulena viowa kar la ne sanene, sa naña mepisawal pan amiu rui, mesape marañe amiu.

⁷ Asitomveveli naga nene. Pogos naña Ntewa pio ita tepim tepe kiena yeririna lala, naga pe kila re vena kieta malena imi ulen si ðelaga la naña pe merarava re poli, a naga kila vena sane kieta malena imi ulen ðelaga la naña ape wa ruruia. ⁸ Sanene na, yar naña pe kekekan re navianena la nene poli, naga monar visu kilale sane pe pe visen ken yeririna re la naña naga miaslua poli, ana miaslua ke visena kiena ne Ntewa, naña mligan kiena Ninuna e ita naña sane Ninuna naña pe wa.

⁹ Sur si tai naña nesape nesunyu van amiu, naga kieta ðelaga ita li nalelagaena lala, naña monar tekekekan ita tepe namratava taaga. Sur nene amiu akilia ruru ðisi rui, pe pon re nesiriyu si van amiu poli, vanon Ntewa kilapian ita make ga rui sane naga nene pe sur wo tai po tanea pañisi. ¹⁰ Nekilia sane amiu akila ke pa sanene rui pan li nalelagaena lala nae Masitonia po pañisi, a nesape nevisa ke sina ga, nesape amiu auarar ruru ðelaga wo nene, akila imi ve keviu laa sane likan amiu.

¹¹ Nanagane na nesape nesiri si sur lapasia naña popon sane

awaryon na kilaena. Nasumo, ve oulaula kar re, ana osu ruru ga. Nalua, ve okian re kunuṃa va e kove kiena yar taṓena lala, ana ovisusu ga kiomṃa malena. A tai sina ga, ve ove yowen re, ana oyumṃae mṃarera wo e yuṃaena naṓa sike e lumomṃa, sa naṓa mepisawal susumo rui. ¹² Visae okila sanene e kiomṃa malena legiena punu ga, yoko la naṓa pe amlelaga re poli akilia avisu ruru ko, apisuluṓar naṓa pe yaru taṓena re la apisuari ko poli, a ko ga osuṃa opisuar ruru ko.

Nawasupṓeen si kiena ne Suṓe

¹³ Ana erau lala, nepisu sane popon amiu akilia lili mṃa sur la ṓasa e lepas kiena ne ita ṓas naṓa amomaliō rui, sa naṓa akovio e yomarava. Yaru la moki naṓa pe amlelaga re poli, amaraun marena, asitom asape yar la akovio yoko viowa vaṓisi van la, ana kila sane pogos naṓa lala tai kovio, atagin paṓisi.

¹⁴ Ana ita na sa re nene po, komin temlelaga sane siraun naṓa Yesu mare e lak torovia, naga suṃal mal sina ga, ana e ṓelaga mṃa ne nanene, temlelaga mṃena sane lala naṓa ape taaga amio naga amare, yoko Ntewa kila la ave taaga amio naga amal sina, ana awasuṓe aimi sina amio naga.

¹⁵ Nekilia nevisa ve lelaga van amiu, sane taveve visena tai naṓa Suṓe ga pisa, ita naṓa temal ke ga wa tol pogos naṓa nawasuṓeena sina, ita taṓatete teva metava sumon lala naṓa akokovio rui. ¹⁶ Peraga, ana sur naṓa kate e pogos nene sanini. Parin navisi nae ma e peni vion manene va metava, a kumasua kiena ne Ntewa yelu, ana kieta Suṓe vetan ma e peni vitom tano, yoko li nalelagaena la naṓa amarmare asike ne, yoko asuṃal si sumo. ¹⁷ ṓisi na, ita naṓa temal ke ga wa tesike yomarava, naga wereplan ita mṃena teva metava temio la, tekom likan lul meta e sinapane,

teva tevitawe kieta Suṓe meta e yo yau. Teva sanene, ana yoko tesike lue ga temio naga.

¹⁸ Navisaarena nene naga po paṓisi, ana popon teiila ita silaga e sitomen wo la nene.

5

Monar tesururuia, tekirava; ve ve piavi re na naga yoko vim

¹ Erau lala, nekilia sane yeririna la moki sinelan asave akilia sur la nene yoko vim kate e legiena ya, pona pogwai. A naga nene pe pe kiau re nene naṓa nesiriyu van amiu poli, ² komin akilia pa rui sane sur nene pe kiena re yeririna na kilia poli. Naga ṓarlologia ga sa naṓa yar na vinauena kila kiena yuṃaena kolemalo. Naga taṓatete visawal ṓesania pog ya naṓa naga imi!

³ Pona naga imi e pogos tai naṓa yar la apisa ke pan la, asape “O, nanagane pe pog na suṃarena pa rui!” Pona asape “O, nagane tesike e pog wo narui!” Lala amninue ga, ana sur nene naga sa naṓa auia tai veraga ga mloge sa naṓa kiena sisi vaeme narui. Ana pogos nawasuṓeena ve sa ke ga nene, naṓa yoko yeririna la aila ga, sane pe asitomṃal re poli, ana pupia pog viowa imi katen la, naṓa sane taṓatete nena aur matania.

⁴ Ana amiu erau lala, pe asu re si e pupumalko poli, ana visae pupia legiena nene imi kate, nesitom pule ga sane amiu akilia ailania, sa naṓa pe yar na vinauen tai pimin kiamiu sur lala. ⁵ Pe tepe yeririna na yemalolo na kolemalo re si poli, ana tepe yeririna na yomerarava na legiena rui. ⁶ Sanene na, kieta sitomen la monar tavilo ruru silaga, touarar ruru kieta malena, vena ve teve sa re yeririna taṓena lala na yemalolo. ⁷ Yuṃaena la naṓa asuṃa amiyuṃaenia, la asuṃa amun mṃa wii pano-o wii mṃe la, ṓisi na asuṃa amomomalion ga, ⁸ ana ita naṓa

tepe yeririna na yomerarava, monar tekila kana yuññaena mesmes lala. Tekila kieta malena la mesmes ruruia, tekilawo yepeta e ñelaga na viawaena amio ñelaga na sinesiiena, a monar teyanwo ñarita e nalelagaena ñarera naña tesape yoko Ntewa monar tamalia ita. ⁹ Naga nene pe pon re naña kieta sitomen veve lua poli tesape Ntewa tamalia ita pona ve tamalia ita re, komin naga pe kiena sitomena re naña sape yoko kiena li nalelagaena lala atol nakoena poli, ana naga pisaaria sape yoko tetol natamaliaena nene naña Suñe Yesu Kristo tauluia pe kieta. ¹⁰ Naga marewo ita, vena kilaen sane visae wasuñe sina, pe sur korena ga naña visae tomomali, sane tokovio pa rui, pona tetavilo, sa ga naña temal ga tesuñña ga, ana kieta malena su ruru ga amio naga silaga.

¹¹ Visena ne na nene popon amiu avisasa vena iilaaren kiamiu sitomena, aiila amiu vena yuññaenen kiamiu naviawaena imi ñarera ruru laa sane, sa naña nekilia sane amiyuññaen ke pa rui.

Visena maro

¹² Erau lala, nesape neviun ñena van amiu vena avisu kilia ruru li la naña amiyuññaen ñarera ke e yuññaena kiena ne Suñe likan amiu. Nanene komin naña naga mligan la vena ave suñen amiu, avian amiu. Amiu monar avatanon ruru la, ¹³ aligan la asu metava e kiamiu sitomena lala, akekaran la, vanon yuññaena la naña amiyuññaen ke ne. A ñisi na, amiu ve akakawe amiu re, ana sinemiu la monar ve lemam van amiu silaga.

¹⁴ Nepiun ñareran tan amiu puruvi a vineu la, visae amiu ñas ape yowena, popon avis van la vena yepela ñae la sane. Visae amiu ñas amarau, avis van la vena akilia asuññalu ñarera. Visae lañas yepela mavi, avis van la vena iila laena. Ana e la punu ga nene akila sane kiamiu sitomen la viayavi ruruia.

¹⁵ Amiu awaryonli sane visae yar tai kila viowa van amiu, ve akilamaran re si viowa vania. Ita monar tekilali sane sineta wo ruru van ita silaga, a sineta wo ruru ñena van yar tañena lala.

¹⁶ Pe sur korena ga e sur ya naña imi katen ita, ana tekekara silaga, ¹⁷ telen silaga, ¹⁸ tevisa potena van Ntewa silaga. Na nene kiena sinenana naña sape teyuññaena, e lepas pun ita naña tepe kiena Yesu Kristo.

¹⁹ Sur si tai, visae kapi kiena ne Ninuna ne Ntewa vivaga ruru ke yo tai, yoko weñaren toko, ²⁰ ana visae yar tai suñña pisa plan ke navisawalen lala, ve avisalele kare re naga, ²¹ ana asitomveve ruru sur punu ga. Naga naña po, auarar ñarera, ²² ana naga naña piowa, aligania. ²³ Nanagane nelen sane Ntewa ga, naña pe Ntewa na suññarena, kila sinemiu amio kiamiu sitomena a kiamiu malena ve wa naña ve wa ruruia. Sineun manene nesape pogos naña visae kieta Suñe Yesu Kristo wasuñe sina ga, yoko ninumiu wetelu, losinemiu wetelu, amio tasnemiu wetelu, ve narin kinakinas nen kororak re nena tai se e la. ²⁴ Naga naña piolua amiu naga pe masisu lelaga, a naga yoko yuññaen ñaga ve sanene vano.

²⁵ Sur maro, nevisa van amiu erau lala, neviun tan amiu sane ve sinemiu ñesan imimi re e kiamiu leniena lala. ²⁶ Avis pokolulagi po pokolemalo van li nalelagaena wa tañena lala naña asike ne, ²⁷ a e kia kien Suñe, nepisa sane luñaki nini, aulolua e marala.

²⁸ Lemamiena kiena ne kieta Suñe Yesu Kristo sike amio amiu.

Inu, Pol.

**Maki Nalua Naña Pol
Siri
Pa Pan Li Nalelagaena
Wa Lala Nae Garu
TESALONAIKA
Visayuena Na Tusi
Nene**

Kompasnen suniena plas na tusi nini

Yaru lala na sumãre nae Tesalonaika amloge piowa komin amloge ke visena la mokliu, naña asape Yesu pãsupe rui, a amininuwe kare narui amã visena nape naña lelaga. Ana Pol siri kiena maki na lua nini pano pa li nalelagaena la garu Tesalonaika vena visawalen visena na lelaga vani la. Naga pisape yoko Yesu wasupe sina, ana sumonia pelaga viowa lala monar imi viowa manene la vatanon nasupenena kiena yaru tai naña yoko imi malivi, naña kiena kia “Yaru na kilaroen navisaluaena,” a yoko naga visakare Kristo amio li nelagaena lala.

Pol pisawal meraravania sape yaru la naña aulo maki nini monar asumãlu marera e kiela lelagaena lala, pe suri korena ga visae avane suri viowa la ve moki, pona aloge viowa manenea vapisi. A naga sape monar ayumãe ga marera vena atol suri la naña limala plasia e kiela maliena lala, sanaña naga amio yaru la naña amiyumãe ke amio naga, la asumã akila kene, a monar akila luwe ga yumãena wo lala.

Kompasnen tusi la na nini

Visena pesa 1:1-2

Pol pisawal sape kekaran la vapisi 1:3-12

Pol pian la sape Yesu yoko wasupe si ve sanape 2:1-17

Pol pian la e pelaga kiena li nalelagaena lala 3:1-15

Visena maro 3:16-18

Visena na sumo

¹ Pegas na li nalelagaena lala kiena ne Ntewa Arimata a kieta Supe Yesu Kristo, naña asike e kumali nene Tesalonaika, imimi telu Pol, Saelas a Timote, mekekara vapisi navitawe amiuena sina e maki nini. ² Lemamiena a sumãrena kiena ne Ntewa Arimata amio kieta Supe Yesu Kristo sike amio amiu.

Pol siar kiena maki e leniena na visaen potena

³ Sur tai naña popon meyumãen silaga, monar mevisa potena van Ntewa vanon amiu kiamimi erau wo lala. A nanagane, mekekaran mesape meyumãen sanini, komin memloge ke kiamiu lologena lala, sane kiamiu naviawaena pam manene laa meta sane silaga, a amiu punu ga akekaran amiu tapena lala pimi keviu manene la. ⁴ Naga nene po vapisi, ana pogos naña mepa metelivi ke puna pegas nen li nalelagaena tapena lala kiena ne Ntewa, memieluar amiu ke vapisi pan la. Mepisa meraravan ke pan la sane amiu apar ke pelaga marera kiena li nasinekar lala, ana amiu apa aparpojo ke e yo marera tai naña kila kare amiu vapisi, ana pe akukulul re poli, kiamiu naviawaena pe mlor re nenaga.

⁵ Pogos naña asumãl ke marera sanene, mepisu sane pogos naña Ntewa kilologia amiu, naga kila mesmes ruru ga, komin naña pisulupar sane amiu ape yeririna la naña tapatete aloru. Nanagane, naga pisulupar rui naña apar ke naloge viowaena lala komin kiena nasupenena, a siraunia yoko naga visu amiu atorokin vaen loyuma ea.

⁶ Naga, silaga miyumãe mesmes ga, a yoko kilamaran viowa van la naña akila piowa pan amiu. ⁷ Lala akila amiu akus naloge viowaena vapisi, ana naga yoko kila pisi, naga yoko iila amiu gar ne, a iila imimi miena e nini naña mepane ke sur lapasia. Pogos naña tevisu pupia

kapi tego ma e sinapane, tekilia tesape kila ke mrapa naþa Ntewa ligan lua Suþe Yesu ma e peni vitom tano e yomarava, amio kiena navisi m̃arera lala, naþa yoko wereplan ita vetan naloge viowaena lala na yomarava. ⁸ Naga m̃alivi, yoko liþere la naþa yepela mavin Ntewa, naþa yepela mavin logearen lologena wo kiena ne kieta Suþe Yesu.

⁹ Naloge viowaena kiena ne la naþa yoko akusia, yoko akokovio lue ga narui, yoko akilawo la taþatete nena asike amio Suþe pogos tai e yo nowo naþa kiena m̃areraena miyumaena mon m̃aga. ¹⁰ E pogos naþa naga m̃alivi, yoko kiena yar wa lala ayeluar vaþisi, la naþa amlelaga ea avisu naga sane po na po paþisi, ana amiu amio la akilia ataveve naga. Akilia akila sanene komin amlelaga e kiamimi lologena, ana li taþena la nene, taþatete nena atavevea.

¹¹ Mesuma mesitomveve ma sur la nene pano-o, kila imimi momarera ruruia na lenwo amiuena silaga. Mepiun ke tan kieta Ntewa naþa iila amiu vena atorokin malena wa naþa naga pio amiyunia. Memlen ke sane kiamiu naliganarena wo la naþa sike e kiamiu sitomena vena taveveena, amio yumaena wo la naþa kiamiu naviawaena kilia kila, yoko Ntewa yuma e kiena m̃areraena vena kila awar mrasa. ¹² Memlen ke sanene vena ayeluar kia kiena ne kieta Suþe Yesu imi ve keviu likan amiu, a vena akapur manenea amio kiena þelaga wo lala. Visae akilia akila sanene vano-o maran taaga amio lemamiena wo kiena ne Ntewa kieta Suþe, nane Yesu Kristo, yoko wo na wo.

2

Yar viowa nene, Nasinekareena Navisaluaena, yoko imi m̃alivi

¹ Nesape nevisayu sina ga nawa-suþeen sina kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, amio sanape naþa yoko

were ita lele taaga tesike temio naga. Erau lala, e lele nene nesape nevisa sanini, ² sane ve sinemiu pepe re, ve amarau re. Nekilia sane visena tai tetelivi ke sape yar laþasia apisa-sawalia pona amlologon ke asape nanagane legiena na nawa-suþeen si kiena ne Suþe naga pimi kate rui, ana la þasia apisasa ke asape imimi ke nalologena la narui mepisawal sur nene e kiamimi lumaki tai rui. Ana amiu ve alelaga re e visena nene, ³ ve ataman re naþa avisa kotalia amiu sanene. Sur na apisa ke ne, pe sa re nena nene, komin pupia nakawelanan van Ntewa monar va meta sumo. Siraunia yoko yar viowa na kovioena, naþa apio Nasinekareena Navisaluaena, naga m̃ena monar imi kate e yometava. ⁴ Yar nene naga piowa paþisi, naga pilolon kare make ga sur wo lala, a naga mligan ke naga mon metavan sur make ga naþa kia kiena ne Ntewa sike ea, amio sur wa taþena la naþa yeririna la apatanon ruruia. Yoko naga kila ma sanene vano-o, naga ga visirlua si naga sike e lele wa loyuma e Yuma Wa mana ne Ntewa, visawal naga sape naga ga pe Ntewa rui. Ana pogos naþa kila sanene, nanene naga e pogos ke naþa lavis ke towarpoyo e legiena maro narui.

⁵ Visae amiu asitommal ke ga wa, pogos naþa nesike nemio amiu, nepisasawal ke suri nene pan amiu yam mokli rui. ⁶ Ana taveve ya naþa nepisa meraravan ke ne, akilia avisu kilale sane yar nene, kan pog mesmes naþa vim kate sike ga wa, ana apisawo ke ga wa komin kan pog nena na pere wa.

⁷ Ana pe sur korena ga naþa Nasinekareena Navisaluaena pe kate re poli wa, ana kiena m̃areraena suma miyuyumaen wan ke kiena þelaga viowa lala e yomarava nini rui. Taþatete imi kate e yometava amio kiena pupia m̃areraena na wa, komin Ninuna

Wa suwo ke naga, ana pogos naþa Ninuna Wa ure si vavini, ⁸ yoko naga suñalu amio kiena m̄areraena make ga. Naga yoko kila mara vano lavis taulu make sur narui, ana yoko Suþe Yesu vim kate, yoko lagi na kiena visena lelua yar viowa nene veraga ga, pupia yomerarava naþa pimi amio, m̄nelua yar nene va kovio e pupumalko. ⁹ Pogos naþa Nasinekareena Navisaluaena nene vim kate, yoko naga yuñae amio m̄areraena kiena Yermare, þisi na naga kila pupia kile lala amio sur na ilanen lala, ana ape navisokanen ga lala. ¹⁰ Naga yoko kila ve sanene komin sinenan werekareen sitomena kien yeririna la naþa ave na kovioena. A yoko kila m̄ena þelaga viowa lala naþa kilia were kare kiela sitomen la va ve taþena, komin ape yeririna la naþa pe sinelan re akekaran visen lelaga lala kiena ne Ntewa poli, pe asitoñal re nena sane yoko naga kilia tamalia kiela malena poli. ¹¹ Ana pogos naþa Ntewa pisu kiela sitomen la m̄arera sanene, yoko naga ligana la ga, tañan naþa sane pupia visen navisokanena la kilia taulu la ga sane, yoko alelaga ruru e visokanena la nene.

¹² Ana siraunia, yoko naga liþerela mesmesu nena, sape ape yeririna la naþa yepela mavin lelagaen e kiena visen lelaga, ana sur naþa la akekarania, naga þelaga na kilaen viowa la naþa akilakila ke pa rui.

Asuñal m̄arera ruru silau

¹³ Sur wo tai naþa popon meyuñae silaga, monar mevisa potena van Suþe Ntewa vanon amiu kiamimi puruvi a vinemimi lala naþa naga kekaran amiu paþisi. Siar nanua susumo rui, naga kilologia amiu vena kam na ape mras þesia naþa amlelaga e kiena visen nalelaga, a Ninuna myuñae e kiamiu malena lala ana apim

amerarava e marana, þisi na naga kilia tamalia amiu.

¹⁴ Naga pio amiu kome lologena wo naþa mokus pimi, komin naga sinenan pisape amiu m̄ena ayakol e pupia naurarena vena yeluaren kia kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo. ¹⁵ Ve sanene erau lala, pe pon re amiu yar tai kila pal poli. Monar asuñal m̄arera ruru silaga, a monar auarar ruru nakilapianen la naþa mekila pan amiu rui e kiamimi visena lala pona e m̄aki la nene.

¹⁶ Armata Ntewa kekaran ita paþisi, pe lemam pan ita a miilaar si kieta sitomena e kiena navisaarena wo tai, sane ita na tesu wo lue ga temio vano-o taþatete þisi pogos tai. Ana nemlen pania, sane narina, kieta Suþe Yesu Kristo, ¹⁷ iilaar kiamiu sitomena lala, kila amiu añarera ruruia e visen wo punu ga lala a e kiamiu yuñae wo punu ga lala.

3

Pol piun vena alenwoia

¹ Erau lala, sumon neþisin kiau visena nesape neviun tan amiu punu ga ve sinemiu þesan imimi re e kiamiu leniena lala, vena mekilia meyuñae m̄arera laa sane vena visena kiena ne Suþe kilia momolue vilaga e yo la punu ga. Visae ve sanene, yoko yar taþena m̄ena la akilia aloge kiena visena nalelaga, akilia avisirlua kiena kia, sa ga naþa amiu amiyuñae pogos naþa pimi m̄alivin amiu sumo ne. ² Ana pogos naþa visae alen, popon asitoñal m̄ena sane pe amiu punu re amlelaga poli, a yeririna viowa þas asike naþa aþar ke sitomen taþena lala, ana amiu akilia alen vena Ntewa suwo ruru imimi vena taþatete atol imimi.

³ Ita tekilia sane tekilia towasiñe Suþe silaga, ana pe sur korena naþa Parin Yar Viowa taþali kila ya ne van ita, a nemlelaga sane yoko Suþe kila ita toñarera ruruia, yoko visuar ruru ita vaþisi. ⁴ Kiau sitomena

nekiliaar sane naga yoko kekaran naiila amiuen sanene, komin sur la naþa mepisawal pan amiu, nemlelaga sane amiu akila ke pa rui, a nemlelaga sane amiu yoko awaryon nakilaena e legiena la ne pimi ke ne. ⁵ Amiu akila sanene po paþisi, ana kiau leniena sane kieta Suþe Kristo sumon amiu vano tol naþa kiamiu sitomena la viayavi lelaga sane kiena, a losinemi la va ulemamaga e sinesiena kiena ne Ntewa.

Visena e lepas na yowena a na su korena ga

⁶ Erau lala, e kia kiena ne Yesu Kristo nesape nevisawal van amiu, sane visae puruvi tai pe miyuþae ruru re poli po pe taveve ruru re navianena la naþa mepian amiun poli, popon asu perinan li laa ga naga sane. Yowena la ne sanene, ve ava re lavisin la, ⁷ komin pogos naþa mesike likan amiu, pe mesu koren re ga sanene po. Mekila meraravan mrapa wo pan amiu, ana amiu akilia ruruia sane popon asiraunia. ⁸ Pog naþa visae memla kinanena tai, ana monar moul ga, komin memiyuþae legiena a kolemalu natauluen narin kilavaru vanon sur ya naþa sinemini. Imimi na memninu sanene sane ve mekila re yuþaen keviu van amiu na visuar imimiena. ⁹ Visae amiu avisuar re imimi ve tokaki pona mesmesu yo, ana moþaryon mesape imimi ga mevisuar imimi, vena kilapian amiuen e þelaga wo naþa akilia atavevea. ¹⁰ Pogos naþa mesike memio amiu, amloge ke naþa mepisa ke sur nene, sane pe kiamimi navisaluaena tai, ana memla mþena pan amiu, mesape yar na yepen mavin yuþaena, naga taþatete kinana. ¹¹ Nepis ke sanene komin narin visena tai pimi tol kili-gau sane kiamiu yeririna þasia pe amiyuþae re la poli, asusu korena ga asuþa sane, ana asuþa apisi-mumu e sur la naþa yar taþena ga la amiyuþaena.

¹² Kiamimi visena e yar la ne sanene pa sanini, sape ve asu kare

re sanene, akilia ava ruru amiu la sane, ana akila towe li la yuþaena na tauluen kami kinanena sa naþa amla ke legiena punu ga. ¹³ Ana visena pan amiu punu ga puruvi lala a vineu la, sane ve ita yar re tai naþa loge yepen malumun yuþaena wo la naþa sike ne vena teyuþaena.

¹⁴ Mepisawal sur la moki e mþaki nene, ana visae yar tai ve kekaran re, popon avisu ruru yar nene. Yoko ve akilali re naþa ayuþae veraga amio naga sumo wa, vena kila naga mawa towe la sane, vena visu kilale kiena viowaena. ¹⁵ Ana ve akila re suri tai vania sane naga ve kiamiu sinekar tai, ana aweþege si naga sane imi ve kiamiu puruvi wo ga tai.

Visena maro

¹⁶ Kiau visena maro, nemlen nesape yoko Suþe na suþarena ligan kiena suþarena sike e amiu e kiamiu mrapa la punu ga, nemlen nesape naga sike amio amiu punu ga silaga.

¹⁷ Narin yo na tano yoko ovisu sane in ga nesiri visena la nene e luþau. Sineun nesape nekila ve sanene e kiau mþaki lala vena akilia avisu kilia luþau sane in ke narui nemligan mþaki nene piþasu. Naga kiau nasiriena ga nane teke ne, nesape:

¹⁸ Lemamena kiena kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu punu ga. Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naþa Pol
Siria Pa Pan
TIMOTE
Visayuena Na Tusi
Nene**

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Timote naga pe yaru viu tai nae pupia pulkumali naþa Listra, a naga mlelaga e Yesu Kristo. Anena naga pe lus nae Israel tai a arimana naga yaru nae Kris. Timote na erau kiena Pol tai naþa tavevea apa ke e yo makega vena visawalen lologena wo kiena kieta suþe Yesu Kristo. Pol siri maki nini pa Timoti, e pogos naþa sike garu provens naþa Masetonia, a Timote naga sike Episas.

Pol siri maki nini pan Timote, pisa pania sape visuar naga e vianiena na visokanena lala naþa kilia imi loyuma e sumare. Vianena na visokanena nene molue kome sitomena tai naþa pisape suri makega na yomarava piyoyowaga pona pe namname. Yaru la naþa apian ke yaru la e vianiena na visokanena nene, asape yaru kilia tol malena visae ga viyon sape tol kinasnen kiela vianena la naþa tapolou, a monar lon kinanena laþasa, kan ga kinanena la naþa asitom sape torokin akania, a yoko naga ve talopa re, a taveve kiela þelaga taþena si laþasa.

E maki nini Pol pisayu þelaga wo la naþa li nalelagaena lala akilia atavevea vena akila lotena, a vena visuaren sumare. A naga pisa þelaga wo laþasa naþa nasumonena na sumare lala a li nalelagaena lala monar atavevea. A suri maro naþa Pol pisa, naga pisa pa Timote sape naga monar imi ve yaru wo tai vena kilaen yumaena kiena Yesu Kristo. Naga pisa pania sape kiena þelaga monar ve senape, pogos naþa

naga yalin þegasnen li nalelagaena taþena la a naþa vianila.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Vianena e lepas na sumare a nasumonena lala 1:3—3:16

Visena lala na iilaren Timote e kiena yumaena lala 4:1—6:21

Visena na sumo

¹ Naruu Timote, inu navisawalena Pol nesiri mak nini pimasa pan ko, naþa Ntewa kieta natamaliaena amio Yesu Kristo kieta nawasineena amligan inu vena neyuma e lologena wo. ² Nekekara navitawen ko si e nini, vanon nepisu ko sane ko ope naruu wawa loyuma e namratava na kieta naviawaena. Nemlenin ko ke, sane Ntewa arimata, amio kieta Suþe Kristo Yesu yoko aligan lemamiena, sineyeena, amio kiela sumarena sike amio ko.

Okilawoli nakilapianen visokanena lala

³ Nesape nevisawal si van ko sur naþa tepisayu nanua ga ne, pogos naþa nesike nemio ko gar Episas, sumon naþa nemligan ko navaen Masitonia. E pogos nene tepisu ke naþa þar marera laþas asuma ga, naþa tekilia ruru la, ana nesape osuma ga e yo nene wa, vena okilali naþa okilawo la. Sur ne nanene nesape nevisawal si van ko, sane osuma e nene wa, vanon la nene, asun akilapian ke sur la naþa pe mesmes re poli. ⁴ Sila ga kiela sitomena la mlor ke ga e kiela suniena marua ga lala, ana sinelan ke ga navisayuen lus kiena ne kiela li marua la na nanua sumo sumo, ana popon aligan sur la nene sike na. Visena sur la ne sanene kila ke yeririna la kiela sitomena peve lua paþisi, ana taþatete nena aiila la vena atol malena wo naþa Ntewa sinenania, naþa tekilia tetolia e ga e lelagaena e naga.

⁵ Sanene na, popon tevisawo la, vena kilaen sane yoko kieta yeririna

lala, losinela kilia merarava ruruia, kiela sitomena kilia memes ruruia, a kiela naviawaena ve lelaga, komin sa ve sanene, yoko ðelaga wo na sinesii itaena kilia imi ve keviu sina vaþisi likan ita.

⁶ Ana nanagane piowa ga, komin la þas e neña, aterere akuspal mrapa wo nene, amial ña e mrapa naviswween lala. ⁷ La apilave, sinelan asape avim ave navianena na navisaluaena wa, ana asuña apisawal ke kana visena ñarera ne lala, pe akilia ruru re sur la naþa apisa ke poli, taþatete avisa meraravan ruruia.

Navisaluaena kiena ne Ntewa pe na ya?

⁸ La nene apisin manene navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tekilia tesape navisaluaena, visae teyuñaeruru ea, naga pupia kana yuñaena sike ea. ⁹ Ita monar tekilia tesape navisaluaena naga apisirlua pe naiilaen re la naþa amesmes ruru pa rui, ana naiilaen yar taþena lala, sane la naþa akilarovia amio la naþa yepela mavin logearena. Lala nene, nane la naþa pe akekanan re Ntewa poli, la naþa asitom korenan ga sur wa lala, la naþa þar ñarera ga lala, a la naþa aña arimala lala amio anela lala, po aña ñena yar taþena lala. ¹⁰ Amio yar la nene, þasia naþa ataþa kolau, amio naþa yermene were si yermene po sira were si sira, þasia apinaun nisisi vena awililiniã, lala na visokanena, amio lala na kilawanen kiela naviowaena. Navisaluaena nene pe kien la nene narui, amio la naþa akila ke ðelaga taþena la ne sanene, vanon yepela mavin kieta navianena wo lala. ¹¹ Pe ataveve re nena lologena wo kiena kieta Ntewa wa nowo, naþa mligan sike e inu vena nevisawal van amiu.

Lemamena kiena Yesu pa Pol

¹² Yuñaena nene sike e luñaau vena neyuñaena, ana nesape nevisa potena ve keviu va kieta Suþe Kristo Yesu. Naga ga naþa pisuveve

ruru kiau malena, pisu sane nekilia nemasusu wo e yuñaena nene, þisi na pisirlua inu vena neyuñaena, ana monar nevisawalia nesape naga ga mla ke puriukawaena pan inu silaga vena neyuñaen sa naþa naga sinenania. ¹³ Nanua sumo, in na nepe yar tai naþa nepepeyun kare ke kia wa nene naþa Yesu, ana nekila kare ke naga paþisi, naþa nekila piowa manene laa paþisi pan kiena nalelagaena lala, memesun ga naþa la nakoena van inu vanonia. Ana peraga, pisu sane nemial ke ga e pupumalko, pe nemlelaga re e naga poli, ana pe nekilia re sur naþa nemiyuñaen ke poli, þisi na naga kila po manenea, sinen miye inu.

¹⁴ Sanene na, nepisu sane kieta Ntewa mligan kiena lemamiena nowo e inu keviu paþisi, kokonia kiau malena e naviawaena a e sinesiena naþa pe kieta ita punu ga naþa tepe taaga temio Yesu Kristo.

¹⁵ Visena tai toña ga, naþa tekilia towasinea, popon yar punu ala e kiela malena, naþa pisa sanini, sape Kristo Yesu pitomi tano e yomarava nini vena tamaliaen malena kiena ne yar ai naþa taþa mlamulena viowa.

Ana e la naþa amiyuñaen mlamulena viowa sanene, nepisu sane in ke nanini naþa nepe kiela nasumonena, nepiowa manene laa taulu la make ga, ¹⁶ ana potena pan Ntewa naþa sinen miye inu. Nepisu sane pe pon re naga viewo inu sanene poli, naþa nepe nasumonena kien yar na mlamulena viowa lala. Ana naga kila pan inu sanene, vena yeririna la akilia avisu kilale sane Yesu Kristo, kiena sitomena naga piavi paþisi vena sinen ye yar viowa lala. Ana visae la naþa aim sirau avisu naþa Ntewa kekanan were inuena sanene, yoko avisu kilale sane la ñena akilia alelaga ea vena atol malena naþa pe luas re poli.

¹⁷ Nesitomāl kiena p̄elaga wo nene, kila nemiyeluar naga, nepisa nesape naga pe p̄arin supe na nanua sumo, ana naga mal sulue ga narui. Naga sike e yo punu ga ana yar taṗatete visuia, naga taaga pe Ntewa, pe yaru re si tai poli. Sanene popon tevtanon naga, teyeluar kiena kia vano-o ve p̄isi re pogos tai, sanene.

Osumālu m̄arera, ve oloru re

¹⁸ Timote, in na nepio ko ke sane ko na ope naruu, ana nesitomāl navisawalena la naṗa apisayu ko nanua ne, naṗa akila meraravan ko pan inu. Akila sane nepisu kilia ko sane ko na ope yar tai naṗa nekilia nowasinea. Sanene na, visena urmi la p̄asia pona pupia na vianena p̄asia sike na naṗa sineun nesape neligan e ko. Visena la nene kilia iila ko om̄arera vaṗisi e mara wa naṗa tesuṃa tekila ke ne, ¹⁹ vena yoko aiila ko nauarar ruruen p̄elaga na nalelagaena a akilia akila ko naṗa kiom̄a sitomena merarava ruruia silaga.

Yar la p̄asia, sa naṗa apilolon ke waa, ana kiela sitomena wo pisawal pan la sape mrapa nanene, ana yepela mavin yagogenena, ana akus-palia, kiela naviawaena pa tawa ruruia e piam̄e tai. ²⁰ Pona ko okilia lalua nene Aemeneas amio Alik-santa, ana pe sineyeena naṗa nesape nevisawalia sane lalua sanene rui. Akila m̄a piowa pano-o, pe sinelan re si yagogen poli, ana nekuan plan lalua apa si e liman Yermare sumo wa, ana vena lalua avisu kilale si yo, sane popon ve asuṃa akila kare re kia wa kiena ne Kristo sa naṗa asuṃa akilakila ke ne.

2

Nakilapianena p̄asia e lepas na lotena

¹ Pogaga, nevisawal nakilapianena nene narui. Sur nasumo, ne-miilaar amiu sane e pog na leniena

la, monar avisa potena van Ntewa vanon yar taṗena lala, a monar alen wo la m̄arera, monar aviun m̄areran tania vena iila la. ² Naga nene monar akila m̄ena e lepas kiena ne yerka wa lala, sa naṗa p̄arin yar wa lala amio nasumonena la naṗa asu metavan ita, vanon sa ayuṃae ruruia, yoko wo laa van ita. Tekilia tese e malena wo, naṗa nawaena amio suṃarena sike ea, ana tekilia teyuṃaen yuṃaena wa kiena ne Ntewa la punu ga, e p̄elaga wo sa naṗa naga sinenania. ³ Pelaga la ne sanene apo paṗisi, pe p̄elaga naṗa Ntewa natamaliaena kekanan visuena e kilamarana, ⁴ vanon sine-nan sape yeririna punu ga atol kiena natamaliaena, sinenan sape yeririna punu ga akilia kiena visena na lelaga. ⁵ Pe mrapa re si tai poli, komin naga taaga pe Ntewa suṃa ga, a yar taaga ga naṗa kilia kila mara wo temio naga, nane Kristo Yesu, ⁶ naṗa pimi pe yeririna, sir-aunia kus leleta, tam̄an si kiena malena, pul plan yeririna punu ga na yomarava petan limana ne yar viowa.

Yuṃaena naṗa Yesu miyuṃaenia, kila navisaarena lala kiena ne Ntewa na susumo apim ape lelaga, apaeme e kana pog nena napo, ⁷ ana mloru e luṃau narui, vena nevisawal van yeririna lala. Pas asitom ke asape nepisokan ga yo, ana peraga, nepisa ke pe lelaga narui. Apisirlua inu sane yar tai nawaren visena pona nepe lologena tai, vena nevian yolai lala e p̄elaga na viawaena a e mrapa na visena nalelaga.

⁸ Vanon sitomena la nene, sineun nesape yeririna la punu ga monar asuṃa alen lue ga e yo punu ga, ana sa asuṃal vena alen, monar ave wa ruruia, naṗa sinekar ve su re e la, a sinemimiena ve su re likan la amio yeririna taṗena lala.

Pelaga kiena ne sira lala

⁹ E lepas kiena ne sira lala, sineun nesape visae avim loyuma e yuma na lotuena, monar la avisu ruru kiela pelaga lala. Popon ayowauia ruru la wo, ana piowa naña ava laa sane, monar torok ga e yo wa naña apa ke loyuma ea. Pe sineun re akila manene vilula la ve tañena ve tañena sanene poli, po atelan manene kol la se yepela lala, a pe pon re avilaven manene kulmrae la naña apul e pupia kilavaru poli. ¹⁰ Sur taaga naña kilia yowauia ruru, nane kiela yumaena wo lala, naña mesmesun ga malena kiena ne sira naña mlotun ke Ntewa. ¹¹ Sira la monar atotano ruruia, avarurula na yagogon ruruena navianena la naña apisa ke pan yeririna lala.

¹² In na pe netaman re sira la avian yermene la poli, pona ave parun la, monar avarurula ga. ¹³ Nanene mesmes ga, vanon Ntewa sii pesan yar nene Atam, sirau sira nene Iv, ¹⁴ a pe Atam re naña Yermare kila kotalia naga poli, ana Iv, naga kilaro pesan navisaluaena.

¹⁵ Yermare kila kotalia Iv, ana Ntewa sinen miye ke sira la na wa, mla yumaena wo pan la, sane yoko la ke narui awar sisi viu lala aim e yomarava nini. Ana visae sira tai naga viawa marera, kiena pelaga ulen sinesiena, kiena malena ve wa ruruia, a kiena sitomena to ga tano, yoko Ntewa kekaran tamalia naga.

3

Nasumonena na sumare lala

¹ Visae yar tai, naña sitomena tai teke e naga sinenan sape war kia naña nasumonena, nanene na po papisi ne, komin pe lelaga kema, naga pe yumaena wo tai naña naga sape yumaenia. Ana kieta nasumonena lala, yoko nevisawal van la sane lala monar ave yar la ne sanape.

² Sur na sumo, nasumonena naga monar ve sur viowa tai to re e kiena malena.

Naga monar were sira ve taaga a ve lelaga wo van silaga.

Naga monar kawé ruru kiena pelaga lala, monar ve manmarua, yeririna la monar avatanonia, monar kekaran na visuaren yeririna la e mana uma, a monar kilia ruru pelaga nakilapianena.

³ Amio sur la nene, naga monar ve ve yaru namun maneneen re wii va ve torog, naga ve suru re,

kiena sitomena monar viavi sinena monar malum ga.

Naga monar ve vilup re,

a ve sinenan manene re kilavaru.

⁴ Tai mana ga sanini, monar ve supen ruru mana uma, naña narina la vatanon ruru naga e sur la punu ga, ⁵ vanon sane visae yar ta ne sanene ve sumon ruru re mana uma, ve sanape na kilia visuar ruru sumare kiena ne Ntewa?

⁶ Yar nene monar marua li maga, sane mla Yesu e kiena malena yam piavi li maga, visae pere na yoko parina kilia imi ulen vilaveena, pisi na kila naga kila pal mrapa lor vito e pilipili mana nena naña Yermare mlor pito e nanua sumo.

⁷ Na sumonena na sumare lala monar ave yar la naña yeririna punu ga, vito tol la naña pe amlelaga re poli, avisave lala ape yar mesmesu wo, vanon Yermare kilayon ke papisi naña kila kotalia la, sinenan sape kila vena yar la asitom asape sur tai piowa teke e la.

⁸ Na nene na sumonena lala, ana nagane neva e lepas kiena ne yaru na visuaren yumaena lala. Yar naña puarar yumaena na visuaren yumaena,

kiena sitomena monar su ga tano, naga ve yar naña visa visena la ve lelaga ga, a naga tapatete purmenena ve lua.

Naga ve mun re kuruta silaga,

monar ve sinenan manene re sur lala,

⁹ ana monar uarar ruru ga ðelaga na lelagaena e kiena malena, taulu naða yaru taðena la atolia.

¹⁰ Yar naða na uararen yuñæna na visuaren sumare, monar avissusu ruru naga, akilali kone naga sumo wa, a visae yuñæwo, kiena ðelaga mesmesun yuñæna nene, akilia ala kiena kia, siar yuñæna narui.

¹¹ Wona yaru na visuaren yuñæna, naga mñena kiena sitomena la monar varuruia, ve visamumun re yar taðena lala, monar ve sira tai naða kilia warar ruru kiena ðelaga lala, a monar kila yuñæna punu ga wo.

¹² Yaru na visuaren yuñæna la monar aure sira ve taaga ga, monar ave yar la naða akilia asumon ruru narila lala, akilia avisuar ruru mñala uña.

¹³ Yaru na visuaren yuñæna la naða yepela mñæn ruru kiela yuñæna, ðisi na avisu sane yeririna la akekarana la vaðisi, ana aloge naða Kristo Yesu miila la ke vena ve amaraun re na sumalen mñarera e kiela yuñæna nena.

Pupia visawanena na kieta lelagaena

¹⁴ Timote, nesape neiñasu nevisu ko ve ve viavi re navisaen visena la nene van ko, ana nepisu sane peraga, monar nesiriwal ko ne ga van ko sumo wa. ¹⁵ Pona sur la ðas auarar inu e nini yo na wa, ana sineun nesape monar otol navianena la nene vilaga, vena okilia ruru ðelaga la naða mesmesu vena akila e mratava wa mñana Suðe. Namratava wa nene, na ne pe sumare kiena ne Ntewa mali, naða monar tarar kiena visena na lelaga silaga, sane ðeren yuñæ ðuarar kana kemraðe lala. ¹⁶ Lelaga, ðelaga na kieta lotuena sumal sike e nalelagaena tai naða sane pe visawanena tai, naða pito ruru tano, urmi ruru po.

Tepisawal ke kieta nalelagaena nene sañene, tesape

Yesu, naga pe Ntewa naða paeme e yomarava nini e tas nen yeririna,

mñareraena kiena Ninuna miyuñæ manene ea, a navisi la asike amio naga,

amlologon naga pa tol yolai taðena lala, kila sane amlelaga e naga telivi e yomarava,

siraunia Ntewa pure naga pa si metava e kiena pupia nau-rarena ma e peni.

4

Avisuar ruru amiu e navianena na visokanena lala

¹ Ninuna Wa pisawal visena tai merarava paðisi, naða pisape e pog maro lala, na lala ðas naða amlelaga sumo rui, yoko ayagogan ninuna na visokanena lala, ana ataveve navianena kiena ne yermare lala, ana kila la aure ava e malena naða pe po re poli. ² Navianena viowa la nene, yoko amolmolue e yeririna na visokanena lala naða la asitom ke asape la akilia suria, ana kiela sitomena naga malolo sa ga kilamemego. ³ Sur la ðas naða yoko avisa sanini, sane yar taðatete talopa, ana avisaluðar manene yeririna lala e kinanena wo lala naða Ntewa sii la vena tekekarana na kanena. Komin ita naða temlelaga a tekilia sur naða pe lelaga, tekan ke suri la nene silaga rui, a tesuñæ tepisa lue ga potena pania.

⁴ Naga nene vanon sur punu ga naða Ntewa sii la, pe tepisa re tesape piowa poli, ana tepisu sane po na po paðisi. Pe sur re tai naða tepisu ke piowa e poli, ana tekekarana nawaren sur punu ga, tevisa potena van Ntewa vanonia. ⁵ Ana pogos naða tekila sanene, kila sur la nene pimi pe wa. Visena kiena ne Ntewa amio kieta leniena la kila merarava pa rui.

⁶ Navianena la nene, visae ovisa merarava va li nalelagaena lala,

naga sa naþa opisawal ke osape ko na ope yar na viawaruruen e yuñæna kiena Navisaarena Yesu. Pogosa naþa apisu ko omiyuñæ po sanene, yoko akilia asape ko osuñæ opa ruru metava rui sane yar tai naþa marua ruru e visena lelaga na kieta viawaena. Yoko akilia ruru naþa ko mæna osuñæ otaveve ruru ke navianena wo ya naþa osuñæ opisawal ke pan la, ana yoko akekara vaþisi.

⁷ E lepas na suniena marua wowe la nasusumo, naþa apisayu sur kar ga lala, ana pe kioñæ sur tai to re e la poli. Oligan la sike na, ana ko na monar okilarar ruru ko omæraera e malena wa. ⁸ Yar la sinelan ke akilarar tasnela mæraera ruruia, ana naga nene pogaga e lepas þasia, ana pogosa naþa okilarar ruru ko omæraera e malena wa, naga kila po manene laa sane e lepas punu ga. E lepas na malena na nanagane, malena wa naga kilia iila ko, ana e lepas na malena naþa pimi ke sirau wa, yoko malena wa kila kioñæ mrapa okilia ova loyuñæ puna.

⁹⁻¹⁰ Sur nene, temiyuñæen keviu, toþaryon ke paþisi, vanon temligan kieta sitomena sike e Ntewa mali naga taaga ga, naþa pe natamaliaena kiena ne yeririna punu ga, sane la naþa amlelaga ea. Visena nene pe lelaga paþisi, okilia olelaga ea e sinemñæ wetelu.

¹¹ Kiau visena la nene naþa nepisa ke pan ko, sur ne la nanene monar ovian van yeririna taþena lala, omæraeran van la vena alogearia. ¹² Visae yeririna þasia avisu ko piowa ga vanon ko na ope teras ga tai, ve omarau re, ova ga. Lelaga, sane ope teras ga, ana sa naþa osuñæ okila ke rui, monar ovike mrapa van li nalelagaena taþena lala. Popon naþa ataveve lamñæ, naþa okila pian ruru la e malena wo, e lepas na visena, e lepas na þelaga wo, e lepas na sinesiiena, naviawaena, a mekikena.

¹³ Vano tol pogosa naþa visae neiñæsu neiñæalivin ko, ouarar pog na lotena la mæraera. Oulolua visena wa e maran yeririna lala, olologonia, ovian lania.

¹⁴ Ve sinemñæ þesan re puriukawaena wa naþa Ntewa mla pan ko e pogosa naþa þegas nen nasumonena lala apu þaruñæ. Visena kiena navisawalena tai e pogosa nene pisawal sape puriu kawaena nene naga pe kioñæ, ana omæraeran oyumñæ omio. ¹⁵ Ko na monar okilarar ko e yuñæna la nene naþa amlor asike e lumoñæ, monar owarwaryon nakilaena silaga, ana yoko yeririna punu ga akilia avisu kilale sane ko na opa manene laa ke amio Ntewa e kioñæ maþena. ¹⁶ Monar ovisuar ruru ko, a ko mæna monar otaveve ruru nakilapianena la naþa omla ke pan yeririna taþena lala. Visae ouarar ruruia, yoko okila sane ko omio la naþa amiyagogon ko ke ne, amiu punu ga akilia atol natamaliaena.

5

Pelaga wo na kilaen van li nalelagaena lala

¹ Timote, visae ovisu yermarua tai naþa kila suri tai pe mesmes re poli, ve ovisin re sinemimiena vania. Omomñæu woga vania, okila vania ve sa ga naþa naga pe arimomñæ narui. Popon okila mæna sanene van taþena lala. Ovisu teras lala sa ga womla, ² ovisu sira marua lala sa ga anomñæ, a ovisu sira mæe lala sa ga vinemñæ. Visae okila ve sanene, yoko kioñæ sitomena kilia mekiki ruru silaga.

Letano lala

³ E lepas kiena ne letano lala, ita na sumære monar sineta iye ruru la, monar tevisuar ruru la naþa asike lala ga, pe ola re tai naþa iila la poli. ⁴ Ana visae letano tai, narina la asuñæ ga, pona mapina lala, yoko la nene monar avisuaria. E mrapa nene, akilia awar maran sina ga

vania navisuŝu warena wo lala a naiilaena naŝa naga kila pa pan la e kas lala naŝa ŝaro rui. Lala monar avisu kilale sane naga nene pe yuŝaena memes tai, po suri wa tai nakilaen van yaru tai na m̃ala mratava memes, a naga pe ŝelaga wo tai naŝa Ntewa sinenan paŝisi.

⁵ Letano naŝa pe yar re tai naŝa visuar poli, naŝa lala amarmare tania pano-o naga taaga ga sike na, naga monar wasine ga Ntewa naga taaga. Naga kilia sitom̃al ke Ntewa legiena a lemalo vena len vania vena kirakira visu ga naga e sur ya naŝa naga sinenania. ⁶ Ana visae letano tai sitom ke ga naieluaren naga e malena na yomarava nini, naga sa naŝa naga mare tan Suŝe sa ga naŝa namratava la puna amare tania nanua sumo rui.

⁷ Nemloge sane amiu li nalelagaena lala asitom asape akila mrapa tai na iilaen letano lala. Na nene po paŝisi, ana nemaraun sa ŝisi visena ve keviu lawe vanonia, ana sineun laen visena laŝas van amiu e lepas nene sumo wa.

⁸ Visena na sumo naga sanini, sape visae li nalelagaena lala tai, ve visuar ruru re la na kiena lusia, a na keviu nena, ve visuar ruru re kiena namratava memes lala, yar nene naga sane pe pe yeririna kiena Kristo re poli. Naga piowa manene laa narui, nepisu sane naga piowa manene laa taulu la naŝa pe amlelaga re poli.

⁹ Ana nalua e lepas kiena ne letano lala, na sanene. Pegas kiena ne letano la naŝa sum̃are visuar la sum̃a ga, a visae letano tai naŝa sinenan sape kiena kia va loyuma, monar naga ga naŝa pe sira marua, sa naŝa kiena kas siar e lualima yam orai [60] va metava.

Taŝena, naga sira ga tai naŝa talopa yam taaga, pure wona taaga ga, a pe lelaga pania silaga.

¹⁰ Yam si tai, monar ve sira tai naŝa yeririna la avisu kilia

sane pe sira tai naŝa miyumaen yumaena wo la paŝisi, naŝa naga pian ruru narina lala, naga tai naŝa kekaran na visuaren yeririna taŝena lala e m̃ana uŝa. Pogos naŝa li nalelagaena wa taŝena lala aim am̃alivinia, naga kevan lala lala, a naga miilaar ke la naŝa amlolor e naloge viowaena kar lala. Sira marua letano naŝa ŝaryon yumaena wo la naŝa sanene, naga ke narui naŝa kiena kia kilia va loyuma.

¹¹ Ana visae letano laŝas naŝa asike ga wa pe ape sira marua re poli wa, popon ve owar re kiela kia. Naga nene komin akilia avisaar va Kristo sane yoko asuma ga sa nene amio naga vano-o tol luas nen kiela malena, ana siraunia, ve ve piavi re, pona sinenanena na talopaena imi m̃arera sina ga, ana ŝisi na ailan ga, letano nene sum̃alu were si yar tai. ¹² Visae kila sanene avisu viowa e naga, vanon naga kila pal kiena navisaarena, kilaro sina ga. ¹³ Ana amio naga nene, letano viu la nene akilia ayowo pona yepela mavin kilaruruen yumaena, ana asun atetalivi akakate ke e yuma m̃ana yar lala, ana metavania asun apisasayu ke lala taŝena, akian ke kunula pa e sur la naŝa pe pe kiela visena su re loyuma e poli.

¹⁴ Ana e kiau navisuena, nepisa nesape letano la naŝa ape mee ke ga wa, popon tetam̃an la ga atalopa sina ga wa, popon awar sisi, avisuar m̃ala uŝa lala, ana yoko ve sur re naŝa yeririna la avis viowa van la vanonia. ¹⁵ Nepisa nanene vanon lala ŝas akuspal pa mrapa rui, ataveve ke mrapa na marena naŝa pa puna ne Yermare.

¹⁶ Sanene na, visae ita yar tai naŝa pe nalelagaena ana letano tai teke e m̃ana mratava, naga ga monar iila ruruia. Visae naga kila, yoko sum̃are taŝatete visuyonia, ana kilia visuveve ga letano taŝena lala naŝa pe yar naiilalaena re poli.

Kilavaru kiena ne nasumonena lala na sum̃are

17-18 E lepas na narin nalaena naŋa temla ke pan kieta nasumonena lala, neure ita teva si e visena lua na Tusi Wa. Nasumo, pisayu puluk la naŋa temligan la amial atalivi metava e ŋegas nen wit lala vena avie plan mras lala. Visena nene pisa sanini, sape

“Ve oviar re gon kioŋa puluk naŋa pie plan ke kioŋa wit lala, otam̃an naga kan re m̃a ve tokak ga.” *Naw 25:4*

A visena na lua pisa sanini, sape

“Yar naŋa miyumuŋae, mesmes naŋa naga visu sur tai naŋa molue e limana vanonia.” *Luk 10:7*

Sanene na, popon tekila m̃ena van nasumonena na sum̃are lala. Ana lala naŋa amiyumuŋae po, aŋaryon nalologonen lologena wo a nakilapi-anen yeririna lala, popon atol ve keviu li laa sane, va yam ve lua.

19 Visae yar tai imi visawal nasumonena tai, sape naga kila sur tai piowa naŋa monar avis van e kumali vanonia, visena kiena yar nene naga taaga pe torokin re naŋa akila sanene poli. Visena na sanene, monar yar ve lua po ve telu vena aiilaaria, ŋisi na akilia aure va kumali. 20 Ana visae nasumonena tai taŋa lue ga mlamulena viowa, yoko monar ovisaluŋar nena vania e maran ŋegas nen nalelagaena lala, ana pogos naŋa nasumonena taŋena la avisuia, marauena tol ruru la, sane lala m̃ena ve alor re sanene.

21 Italua tekilia sane Ntewa amio Kristo Yesu amio kiela navisi wa lala apisu ita m̃aga, ana e marala, nevisa van ko sane ouarar ruru kiau visena la nene. A nepisa m̃ena ga nesape pogos naŋa sa oyumuŋaen ke sur la nene, ve ovisu re yar la veve taŋena, ana ko na monar okila maran taaga ga van la punu ga.

22 Visena si laŋasia naiilaena sanini, ve okoskosin re wuen ŋarin yaru vena imi ve nasumonena tai, ana ovisu ruruli kiena malena sumo

wa. Pe pon re naga kilawan mlamulena viowa naŋa sum̃a miyumuŋaenia. A ko na owaryon ruru ga vena losineŋa merarava, a ve wa silaga.

23 Sa naŋa nesumuŋa nemloge ke rui, nekilia sane ko na osumuŋa omai lili m̃aga, ana nesape nevisa van ko ve ovalia re si munen kuruta. Ve osumuŋa omun re ga wii, a okilia omun narin kuruta pogos ŋasia, ŋisi na pona kilia iila mopomuŋa yo.

24 Ta sina sanini, sane yar ŋasia, akila naŋa kiela mlamulena viowa sike e marata merarava ga, ŋisi na tevisu kilia sane yoko atol nakoena vanonia. A yeririna taŋena laŋasia, akila naŋa kiela mlamulena viowa tapolou ruru ga sum̃a ga, a siraunia, naga m̃ena yoko vim kate e yo metava sirau.

25 Yumuŋaena wo m̃ena la ne sanene. Laŋasia, asike e marata merarava ruruia, a laŋasia, atapolou ruruia, pe tekilia re poli. A naŋa tapolou sike ne, taŋatete tapolou lue, a naga m̃ena monar kate e maran yaru lala.

6

Yaru la naŋa amiyumuŋae koren ga kiena yar tai

1 Nagane nesiri e lepas kiena ne ita ŋasia naŋa asumuŋa sane pe kiela sur re poli, silaga asike e limana ne yerkawa tai, amiyumuŋae koren ga pania e m̃ana uŋa.

Malena na sanene m̃arera, sa naŋa sur urmi tai mon lue ga e m̃asila, ana taŋatete sinela kar kiela yerkawa, monar avisu naga sane mesmesu ga naŋa avatanonia. Visae akila ve sanene, yoko kiela yerkawa taŋatete visu viowa e kia kiena ne Ntewa naŋa teke e la.

2 Nekilia sane yeririna laŋas naŋa amiyumuŋae koren sanene, kiela yerkawa m̃ena la amlelaga. Sanene, yaru na yumuŋaena amio yerkawa, lalua ape wenla ga e Kristo, ana naga nene pe pe naga re ga naŋa yar na yumuŋaena kilia kirakirai e yumuŋaena kiena kiena yerkawa.

Peraga, monar ayumãae ruru laa sane, monar akekaran ga naiilaen yar naþa amiyumãae kiena, komin naga lala tai e þegas kiena ne li nalelagaena a naga mïena pe lala tai naþa monar sinela siia.

Navianena na visokanena

Naga nene navianena þasia naþa avisa lelein van lala taþena, naþa monar oiilaar la ea vena ataveve ruruia.

³ Yar naþa kila navianena taveve sitomena taþena, naga tarlu visena nowo lala kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, kiena visena ve maran taaga re si amio navianena naþa kilia were þelaga kiena ne yeririna imi ve sa þelaga kiena ne Ntewa.

⁴ Yaru naþa taveve kiena sitomena va ve taþena sanene, tepisu naga þarwaria, þarina keviu paþisi, ana pe kilia re nena suria. Naga to lue ga e sinenan manene vilupena, pis liu, ana pe sur wo tai kate re e lele nene poli. Pelaga viowa ga la akakate e naga, sane vielueena, wankareen visena, visena mumu amio sitomen viowa lala van yar taþena. ⁵ Yar la naþa amiyumãaen nene asumãa apilup kare ga, naþa sitomena naþa wo amio visena naþa pe lelaga pe su re nena e la poli. Ana apa apiowa re laa sane wa, vanon asitom ke asape nayakolen sumãare naga pe mrapa wo tai natauluen kilavaru. ⁶ Ana pe sa re nene poli, vanon yar naþa kiena þelaga po sane Ntewa, a naga kekaran ga sur ya naþa Ntewa mla pania e kiena malena, yar ke nanene narui naga taulu sur wo tai naþa po rui.

⁷ Pogos naþa tepaeme e yomerava nini, tepe plomõe ga tepimi, limata korena ga, ana yoko tevetan sina ga sa mla nena ga nene tevano, pe sur re tai naþa tekilia towarar poli. ⁸ A pogos naþa temal ke e yomerava nini wa, visae telual narin kinanena tai, amio narin kulmrae nakalo itaena, nanene naga torok

ne, tekilia tekekaran ga, sinetan ke si ya?

⁹ Ana lala naþa sinelan manene laa sur lala, sinelan asape ave yar na sur moki, pona pe apisuluþar re poli yo, naþa asike pa e yo nataþaliena rui, ana Yermare sumãa tol la ke rui e kiena nakilakokanena la.

Yoko nasinenanena viowa naþa na kila kareen malena kien yeririna lala vim ve moki e la, vano-o aure la ava viowa laa, akuspal sur punu ga, ava atalilu e lele na kovioena.

¹⁰ Lelaga, þelaga nasitom maneen kilavaru naga pe purþes nen þelaga viowa kar la punu ga. Nasinenan maneneen waren kilavaru ve moki naga karmo sineta ita þasia, þere la amial lili mla apano, ana amilan ga naþa amolue punu ga petan mrapa na viawaena rui.

Siraunia, akus viowaena moki vanonia, a kila naloge viowaena la tol la, ana asiar ga apisuluþaria, asitom sina ana piowa ga rui.

Pelaga wo

¹¹ A Timote, ko na sane yar kiena ne Ntewa lelaga, monar ovilon masumãa van nataþaliena viowa punu ga na sanene. Sur ya naþa monar oligan to vamon ko silaga, naga pe þelaga na mesmesuena, þelaga naþa yar imi wo sane Ntewa, þelaga na viawaena, þelaga na sinesiiena, þelaga na uarar ruruen yumãaena, a þelaga na momãuena.

¹² Ko monar osumãalu mlarera e kieta mara wa na lelagaena. Ve sinemãa þesan re pogos naþa osumãalu e marana ne li nalelagaena la moki, naþa opisawal kiomãa navisaarena nanua ne. Ntewa pio ko vena okus malena nene naþa ve þisi re, ana mla pan ko e pogos nene, ana ko na monar ouarar ruru vano-o ve lor re sina ga vetan lumomãa.

¹³ Ntewa naga pe purþes nen malena na sur make ga, a Yesu Kristo, pogos naþa aþure naga aþaro pa puna yaru naþa Pontis Paelat, ana naga pe marau re poli, ana mlareran ga

pisawal ruru kiena naviawaena, ana sa naña italua tesike e marana lalua Ntewa amio Yesu, sineun nesape nela si pupia visena tai van ko.

¹⁴ Nevisa ve sanini, nevisave nom̄areran ko nesape monar olarar ruru visena kiena ne Ntewa la nene, naña pe kioṃa kororaki pona kioṃa nakila palen re tai poli, vano tol pogos naña kieta Suṽe Yesu Kristo wasuṽe ea. ¹⁵ Kiena nawasuṽeena nene, yoko ṃalivin ita e kana pog ne napo, sa naña Parin Suṽe wa na mava sinenania, komin Parin Suṽe wa nene naga taaga pe suṽe kiena suṽe la make ga, a pe yerkawa kiena yerkawa la punu ga. ¹⁶ Naga taaga mal lue na sike ne, naña sike loyuma e kiena pupia nau-rarena naña pisaluṽar sape taṽatete yar va lavisinia, pe yar tai pisuli re pogos tai poli wa, a taṽatete yoko yar tai visu pogos tai. Ki-eta Ntewa nene, tevtanon naga, a popon navesuṽeen sur make ga ve kiena naga taaga, vano-o taṽatete ṽisi pogos tai, sanene.

Nalelagaena la naña kiela sur moki

¹⁷ Pe lelaga naña ita laṽasia, kiela kilavaru moki, limala pulen ruru make nena suria. Nanene pogaga, ana monar ovian la ṃarera ovisave ve avilave re, ve awarwar lan re sina vanonia. A pe pon re awasine ga kiela kilavaru la nene poli, naña pona pogos tai ailan ga, avisu sane kokovio make nenaga, ana monar awasine ga Ntewa. Naga ga pe purṽes nen sur make ga la nene, suma ṽar ke nalaena la nene mokliu pimi ṃalivin ita, mok paṽisi, vena iila ita tekekara e kieta malena lala.

¹⁸ La naña limala pulen kilavaru, kiela malena monar ulen yumaena wo la naña amiyumaen ke amio. Ve asitom manene re avisave monar auarar manene kilavaru nene ve kiela ga, ana popon akekaran naña avion va yar taṽena naña kiena pe torok re poli. ¹⁹ Visae akian plan va ve sanene, yoko Ntewa kila

naña asuma amiyuwon polo ke kiela navisa ruruena ma e peni, sa naña asuma apisirlua ke ṃala yuma nowo tai monṃate pog na pimi ke ne. E mrapa ne nanene, asuma apanon ke naña awarpoyon atol malena naña pe lelaga.

Visena maro

²⁰ Ake Timote, olarar visena wo make ga naña nepisa piṃasu pan ko, naña nemligan e lumoma vena okian lelein va laa sane.

Ve ova re loyuma e visena la naña taṽatete aiila kioṃa malena amio Ntewa. Yar moki apian la ga e kil-iaena na yomarava, ana apisape ki-eta lelagaena amio visena wa kiena ne Ntewa, sur la naña pe lelaga re poli sike ea. Ana kiela kiliaena nene pe lelaga re nena poli, naga pisokanin ke sina ga kiela sitomena lala.

²¹ Laṽas atol ruru manmaruaena na yomarava nini, amlologon ruruia pa e yo make ga, ana sur taaga, akila pal mrapa na lelagaena naña akila pal ruru nenaga.

Kiau visena ṽisi e nene, ana sane silaga, nemlen nesape lemamiena kiena ne Ntewa sike amio ko.

Inu, Pol.

**Maki Nalua Naña Pol
Siria Pa Pan
TIMOTE
Visayuena Na Tusi
Nene**

Suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naña Pol siri pan Timote, ana pulen visena wo lala na iilaen Timote naña kiena erau viu naña sumña miila naga. Sitomena keviu naña sike e maki nini, Pol pisa pan Timote sape sumñalu mārera vena visawal lologena wo kiena Yesu Kristo. A pisa pania sape naga monar uarar vianiena lelaga na lologena wo, a na Tusi Marua. Naga pisa pan Timote sape monar kila luwe ga yuñnaena na vianen yaru lala, a vena kila yuñnaena na wereen yaru lala, pe suri korenaga visae yaru la avisakare naga pona avisakare yuñnaena na sumñare naña naga sumña kila ke ne.

Pol pisa pan Timote vena ve va sikol re naga e visena wowe lala a visena na veveyuena naña taḡatete kila suri wo tai, ana vena kila kareen ga yaru lala.

E maki mēnaga nini Pol pisa pan Timote sape taveve ḡalaga wo la sa naña naga kila ke ne e kiena maliena. Nanene ḡelaga kiena Pol sa naña mlelaga mārera, a kiena sitomiena piyavi, a sinen si yaru lala, a kiena ḡelaga naña pa ḡarpoyo e pogos mārera lala naña yaru la akila miloge piowa e tasnena, ana naga pe paruru re poli, sumña pisawal luwen ga lologena wo kiena Yesu Kristo.

Komḡasnen tusi la na nini

Visena ḡesa 1:1-2

Pol mieluar Ntewa vanon Timote ana pian Timote 1:3—2:13

Pol mila visena na iilaen maliena kiena Timote 2:14—4:5

Pol pisayu naga amio kiena yuñnaena 4:6-18

Visena maro kiena Pol 4:19-22

Visena ḡesia

¹ Naruu Timote, in Pol naña nesiri māk nini piñasu pan ko, naña nasinananena kiena ne Ntewa ga naga pisirlua inu nepim nepe nalogena kiena Kristo Yesu. Kristo Yesu naga pe purḡes nen malena naña Ntewa pisaar pan la naña amlelaga pania.

² Timote, kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata a kieta Suḡe Yesu Kristo, lalua aligan pupia lemamiēna, sineyeēna, a sumñarena su lue ga pun ko.

Visena na potena pa Ntewa

³ Sa naña kau apua lala ataveve nanua rui pimi, in na nomāreran lue ga kilaen yuñnaena kiena ne Ntewa, a in na nesuñna noḡikeyon naña nelotun naga amio losineu wetelu. Ana legiena a lemalo, e pogos na leniena lala, nesitoñal ko mḡaga, nesuñna nepisa lue ga potena paḡisi pania vanon ko. ⁴ Nesuñna nesitoñal ke wamaramña lala nalogeen viowa, ana kila narui sineun manene paḡisi naña neiñasu neñalivin ko sina. Visae nevisu sina ga marañna, yoko neloge wo na neloge wo! ⁵ Nesuñna nesitoñal mēna ga kionña naviawaena lelaga, naña nanua se komña apua naña sira marua Lois, siraunia se komña mḡañna naña Yunis, a sa naña nepisu kilale rui, nagane sike e ko.

⁶ Naga ke narui nesuñna nesitoñal mēna ga nalaena naña Ntewa mla pan ko, pogos naña nopu ḡaruñna nemlotuwo ko. Sineun nesape nevisa van ko sanini, ve otañan re kapi na nalaena nene vito tano, ana monar osuñna okila lue ga vivaga ruru silaga. ⁷ Monar ositoñal Ninuna naña Ntewa mla pan ita, naga pe ninuna re naña na maraunen yaru poli, ana naga pe Ninuna na māreraena, pe Ninuna na sitomena, a pe Ninuna naña kila yaru kaweruru kiena malena.

⁸ Visae lelaga kemua naþa Ninuna ke nanene narui sike e kioṃa malena, monar ve omawan re visawalen lologena wo kiena Suþe va yar lala, pona monar ve omawan re naþa ovisawal va yaru lala ovisave lelaga sane ko na ope kiau erau wo tai. A amliganin nesike e yuṃa naloge viowaena vanon kiena yuṃaena, ana pe pon re omawan inu vanon sur nene poli. Kioṃa suria naþa yoko okila, monar okekaran ove þegas omio inu e naloge viowaena vanon Lologena Wo, vano tol naþa ṃareraena kiena ne Ntewa kila ko otorokin oyumaenia. ⁹ Ntewa ke narui, naþa naga tamalia ga ita luwoka rui, a pio ita ga luwoka teyaloro e mrapa na kiena malena wa, ana silaga kilia iila ita. Nanene pe vanon re ga naþa italua tekila kiena yuṃaena wo poli, pona italua tekila ya, ana naga kila ga molue kome kiena sitomena amio kiena lemamienna wo pan ita. Kiena lemamienna nena, naga kila ruruia, mligan ruruia sike amio Kristo Yesu nanua sumo rui, sumon naþa siar kieta pogos ita yeririna lala na yomarava.

¹⁰ Ana lemamienna nene suṃa sanene pano-o tol nagane towe ga, naþa ṃalivi mare ga e yomarava naþa kate e marata kome kieta nataliaena Kristo Yesu. Naga pitomi e yomarava, kila make naṃareraena na marena pimi pe sur korena ga tai, a kiena nalologena wo kila naþa nagane tesike e yomarava nini wa, tekilia telual malena wo. Ana naga kila ṃena naþa siraunia, yoko tekilia teva loyuṃa e malena naþa taþatete þisi pogos tai.

¹¹ Lologena wo nena, naga ke narui naþa Ntewa pisirlua inunia nepe kana navisawalena nena, nepe kana nalologonena nena, nepe kana navianena ṃena ga. ¹² Kiau yuṃaena nena nane kila nepane ke pogos ṃarera lala loyuṃa e yuṃa naloge viowaena nini vanonia, ana

pogaga naþa, pe pe sur re tai pan inu poli. Pe nemawa re poli, komin nekilia nesape yar naþa nemlelaga ea, naga pe lelaga, kiau nalelagaena ea ṃarera ruru po paþisi sane ya naþa nemligan e limana, yoko uarar ruru ṃarera suṃa ga vano-o tol Legiena maro.

¹³ Sanini Timote, nesape nevisa van ko sanini, monar otaveve ruru mrapa na visena mesmesu lala naþa nemla pan ko, monar osuṃalu ṃarera e Yesu Kristo silaga, a monar oligan ruru kiena sinesiena suṃa ule e kioṃa malena. ¹⁴ Ninuna Wa suṃa kokonia ruru losineta, ana ve oligan re navisa ruruena la naþa naga mligan ruru sike e kioṃa malena rui, ana oloun ruruia.

Pol pisayu Onesiporas

¹⁵ Nekilia nesape omloge lologena viowa tai rui, naþa asape li na lelagaena lala nae pupia lepas naþa Asia, apilon ṃasila pan inu rui, a la nene amio ṃena kieta erau lua naþa Paekelus amio Emosenisi.

¹⁶ Ana kieta wolai wo naþa Onesiporas, naga kila po paþisi. Pe sur korena ga naþa apiar inu e sen lala loyuṃa e yuṃa naloge viowaena nini, ana naga pe mawan re naþa imi katen inu poli, ana nemlen pa Suþe vena visa ruru naga ve keviu amio kiena namratava lala. ¹⁷ Naga pimi ṃaliv Rom nini, pe yam piavi re nenaga naga þiyon naþa sape lual inu, pano-o pimi tol inu e yo nene. ¹⁸ Naga suṃa kila manene ke sina ga suri wo la paþisi pan inu e Rom nini, sa ke ga naþa miila ruru inu sumo rui pogos naþa nesike gar Epis nanua ne, sa naþa kam na akilia ruru rui. Naga po pan inu sanene, nemlelaga nesape yoko Ntewa sinen ye ruru nena naga e legiena maro.

2

Yaru na mara kiena Yesu monar war naloge viowaena

1 Naruu Timote, nesape nevisa van ko sanini, popon ola lemamiēna kiena Kristo Yesu ve keviu e kioṃa malena, ana yoko okilia oṃarera ruru wo vena osuṃalu osulue. 2 Yam moki rui naṓa omiagogon kiau visena lala naṓa nepisawal ke e maran yeririna lala, ana monar olual yar laṓasia naṓa auarar ruru yuṃaena, ola visena la nene van la, ana siraunia, la ṃena ga akilia avian liluen la vano tol yeririna taṓena lala. 3 Ita yar na kilaen mara lala kiena ne Kristo Yesu, yoko ita veve taaga monar kieta pogos na lualen pog ṃarera la sike ne. Ana visae nagane kioṃa pogos narui, monar ola ga ve sa naṓa kioṃa lepas na yuṃaena tai.

4 Ositom ruruli yar na mara lala. Kiela yuṃaena monar akila kare ṃareraen na sinekar kiena ne kiela yerkawa vito tano, ana pe asikol la re amio yuṃaen kar la poli, sa naṓa yar taṓena la asuṃa amiyuṃaen ke ne.

5 A monar ositomyuli ṃena yaru viu la naṓa akila kiriena. La aṃareran ke naṓa atauluia, vena atol kiela nalaena tai, ana visae akilaro navisaluaena na kiriena, yoko akila plan la, taṓatete atol sur tai ṓisa.

6 A ositoṃal ṃena yaru na yuṃaenen lokove lala. Yar na ṃareran yuṃaenen lokove mapila ve moki, nane yar ne nane popon war kinanena ea.

7 Sur la ne nesuṃa nepisa ke ne, visae ositom ruru la, yoko Suṓe iila ko vena otol kiena manmaruaena wo lala a kiena kiliaena lala ea.

Popon yar na lelagaena la asuṃa asitoṃal lue ga Yesu

8 Naga naṓa yoko ositom manene laa naga, nane Yesu Kristo. Naga paeme e yomarava molue kome lus kiena yermarua Parin Suṓe Tepet, a siraunia, aṃeṃar naga, ana naga mal sina sa naṓa Lologena Wo pisa.

Nane Lologena Wo ne nane nemlologon ke ne, 9 a nane Lologena Wo naṓa netol pupia kana naloge viowaena e yo nene, naṓa kila narui nagane apiar tasneu la wetelu e pototo, sa naṓa in na yar viowa na kilaroen navisaluaena. Ana sur tai naṓa yar la taṓatete aviaria, nane visena wa kiena ne Ntewa, komin momolue ke ga wa taṓatete avisaluṓaria.

10 In na nesuṃa sineu miye manene yeririna la naṓa Ntewa mligan plan la vena nekila la atol malena kome Kristo Yesu. A sitomen ne na nene narui kila sane pog ṃarera ya naṓa nokom ea, ana in na nesuṃa nakawean inun ga vena nekila make suria, vena la ṃena ga akilia atol naurarena nae ma e peni naṓa taṓatete ṓisi pogos tai.

11 Yauena tai pisayu sur nene, kana visena ne lala lelaga paṓisi, naṓa pisa sanini, sape “Visae teva e marena temio naga, yoko temal temio naga.

12 Visae tesuṃal ṃarera e pogos ṃarera, yoko teve suṓen yo temio naga. Visae tevilon ṃasita vania, yoko naga ligan ita,

13 ana visae tekila pal naṓa teloru, yoko naga tarar ita ṃarera suṃa ga, komin naga kuslua ita tepe kiena, ana naga taṓatete visokan, taṓatete si kovenlua ita.”

Yaru wo na yuṃaena kiena ne Ntewa monar uarar ṃareran visena lelaga

14 Nalelagaena la ne asike ne, monar osuṃa ovian la ṃaga vena ve sinela ṓesan re sur la nene. A monar ovis ṃarera van la ovisave e kia kiena ne Ntewa, ve aveveyun la re. Apepeyun ke kinas nen visen la sane asuṃa akila ke ne, pe akila re sur wo tai poli, a pe amiila re nena la taṓena naṓa asuṃa amiagogon ke poli.

15 Sur wo ya la naŕa okilia okila sane yaru wo tai na yuŕaena kiena ne Ntewa, monar okila make ga vena wo vaŕisi e kiena navisuena. Visae okila wo ve sanene narui, yoko taŕatete omawan mras naŕa kionŕa yuŕaena waria, a okilia oim ove yar na vianen visena lelaga lala kiena ne Ntewa va yaru lala mesmesu a wo.

16 Ovisuar ruru e visena korena la naŕa yar la asuŕa apisayu kare ke ne. Visena la ne sanene pe nasuere e sitomena kiena lelagaena la poli, komin naŕa akilia aure la ava manene laa e ŕelaga naŕa Ntewa pe sinenan re poli. Popon ve ova re lavisin yar la naŕa akila ke sanene, 17 komin visena kien la nene sa naŕa magka wa tai, naŕa kar ke tas nen yar taŕatete imi wo pogos tai.

Nepisu sane monar nevisa sane lalua nene Aemeneas amio Paelitas, lalua sa towe ŕa nene rui, 18 komin naŕa apur matan mrapa na visen lelaga, asuŕa amlologon ke kiela lelagaena tai naŕa pe pe lelaga re nenaga. La asuŕa apisasa ke asape e luas nen yomerava, nasuŕalen si e marena na peraga, komin e kiela sitomena, asitom asape Ntewa kila ke rui, nane e pogos naŕa naga miyuŕae e kieta malena. Ana pogos naŕa amlologon ke kiela visokanena nene, asuŕa akila kare ke lelagaena kiena yeririna la moki, kila narui kiela sitomena pimi peve lua sina. 19 Ana ko ŕena ga monar ve sinenŕa kurkur re, komin yuŕa naŕa Ntewa suŕa miyuŕaenia, miasin namaplarena la nene suŕal ŕarera ruru suŕa ga. Visena lala e siriena wa kiena ne Ntewa sike ne naŕa torokin e lepas nene, a tai piŕa sanini, sape

“Ntewa kilia ruru po paŕisi a la naŕa ape kiena yeririna lelaga.”

A nalua nena, piŕa sanini, sape

“Yaru naŕa mla kia kiena Suŕe teke e kiena malena, naga monar ligand ŕelaga lala na mrapa nakilaen mlamulena viowa.”

20 Ositomyuli pupia yuŕa ŕana yar na sur moki lala. Loyuŕa e yuŕa la nene, tekilia tevisu piŕa nen sur na kinanena lala, naŕa laŕasa, amiyuŕaen e kol pona selpa, a laŕasa, amiyuŕaen ga e porotano pona e laki. La naŕa apisu sane po, asuŕa apio kinanena pa ea, e kiela pupia paŕagena kerkeviu lala, ana laŕasa, asuŕa akinan kai ga ea. 21 A ita yeririna lala ita maran taaga sa ke ga nene. Yar naŕa kila kiena malena merarava ruru po, a pe wa, a pe kila re yuŕaena viowa la poli, yoko kiena yerkawa were naga kila kiena yuŕaena wo la ve moki e maran yar lala.

22 Visae sinomŕan osape ko ove sanene, monar ovisa luŕar kionŕa naninuena ŕarera lala a nasinenanena viowa lala naŕa sitomena kiena ŕee lala kilia ulenia. Monar oŕionli naŕa kionŕa sitomena ulen nawoena, a viawaena, a sinesiena, a suŕarena, ana sanene yoko wo vaŕisi van ko omio taŕena la naŕa kiamiu sitomen taaga, naŕa asuŕa amlen ke pa Suŕe vanon kiena nai-laena.

23 Yam mokliu, yar la akilia aveveyu vaŕisi van la komin sur wowe lala pona kiela sitomena kar lala, sa naŕa pe akilia re suri tai poli. Pogos tai veveyuen la nene va ŕaga tol naŕa asulania, akilia aliŕerela sina, ana ko na pe pon re ova loyuŕa e visen la ne sanene poli.

24 Yar nayuŕaena kiena kieta Suŕe, naga monar ve sinena kar re yar taŕena lala, ana naga monar visuar ruru la, monar kilia ruru mrapa na vian malumunlaena. Naga monar ve sinen mimi re vilaga, ana kiena sitomena ve piavi ruru wo van la.

25 Pona pogos tai laŕas ve aloge re naga yo, yepel mavinia, ana visae kiali naŕa were ruru kiela sitomena, ana naga monar malum ga van la. E mrapa ne nanene pona Ntewa yoko kilia la narin pogos tai van la vena vilonen kiela sitomena, vena atol kiena visena lelaga. 26 La ne sanene,

Yermare sumã þuarar ruru la ke rui, sumã m̃areran la ke vena akila ya naþa naga sinenania. Ana visae akilia atol maran si kiela kiliaena wo, yoko akilia aure vetan kiena pova a kiena visokanena lala.

3

Pelaga na þarm̃arera lala na legiena maro

¹ Timote, monar ve sineta þesan re sane e legiena maro la nini, yoko monar pog m̃arera la ve moki aimi amliv. ² Monar ve sa nene narui, komin naþa e pogos nene yoko þelaga kiena yar lala va viowa manene laa. E pogos nene, yoko ave sanini:

yoko ave yaru na sitom̃al laen ga,
yoko asitom manene ga kilavaru,
yoko avilave a awarwarla vaþisi,
yoko ave yar na veveyuena,
yoko taþatete alogear visena kiena kiela yermarua lala,
yoko taþatete nena avisa potena e sur tai,
yoko asitom korenan ga sur wa lala,

³ yoko taþatete awo van yaru taþena,
yoko ave þarm̃arera vaþisi,
yoko aviueli a avisa kare sur wo lala,

yoko sinela kar yaru lala, asu la,
yoko yepel mavin sur wo lala,

⁴ yoko avisa kotalia kiela erau lala,
yoko ve asitom re suri tai,
yoko asitom asape la ga na apo,
yoko ve sinela si re Ntewa, ana sinela si ga malena wo ya naþa la sinelania,

⁵ a visae akilali naþa auarar towe laa narin yum̃aena na sunare lala, ana na nene e ga e kulusa, komin naþa kiela malena pi-sawal ruru rui sape m̃areraena lelaga na lelagaena e Ntewa pe to re nena e la poli.

Nane þelaga na malena kiena yaru na legiena maro lala, a monar ve osu re lavisin la. ⁶ Sineu miye m̃ena sira la nene paþisi wa naþa

navianena navisokanen lala asumã ateteliv ke m̃ala um̃a lala. Sira la nene laþasa asumã aþar ke urmiena namlamulen viowa rui, a laþasa sitomen taþena la sike e la, kila sane visae yar la aimi vinau sanene, ana sira la nene ameu paþisi, pe puriula re si naþa avisaluþar la poli. ⁷ Ya naþa yar la nene apisa, ana amlelaga ga narui, akila m̃a sanene pano-o ana pe atol ruru re kiliaena napo poli e visen lelaga kiena ne Ntewa.

⁸ Yar la ne apivim ke sanene, nepisu la sane ape nasinekar kiena ne visena lelaga napo, sane e pogos kiena ne yermarua Mosis nanua sumo, lalua naþa Sanes amio Sampres, apim apian kare sitomena kien yar la moki. Yum̃aena ne nanene yar la nene asumã akila ke na wa, naþa kiela sitomena la pilolon kare pa piowa, pe apuarar re si kieta viawaena poli, ana apurmatan apa e taþena. ⁹ Ya naþa la akila naga piowa manene laa, ana pogos na waren kana nakoena nena yoko imi m̃aliv pogos tai na wa, sa naþa m̃alivin lalua na nepisa ga na wa. Pogos tai, amilan ga kiela visokanena kate ga yometava, ana yar la apisu kilalea.

Pelaga wo lala kiena ne Pol

¹⁰ Timote, tesu lele taaga nakonua rui, ana nekilia nesape ko na opisuveve inu po paþisi. Okilia inu sanene, naþa

okilia ruru ya naþa nepian ke pan yar la ea,

okilia ruru kiau þelaga,

okilia ruru ya naþa sineun nesape neyum̃aen e kiau malena,

opisu kiau viawaena e Kristo keviu sanape,

okilia ke osape kiau sitomena piavi,

opisu ke sinesiena naþa teke e inu pa yar taþena keviu,

okilia ke osape pog m̃arera ya naþa pimi pan inu, ana nesum̃alu ga,

¹¹ okilia ruru napiowaena la naña kiau nasinekar la akila pan inu, sane e pupia kumali telu nene, Antiok, Aekoniam amio Listra, a okilia ke yepe lalaea naña noñaria e limala e pogos la nene.

Naloge viowaena la nene amārera pañisi, ana nakawean inu ga pano-o nomāl naña Suñe pimi p̄erelua inu e napiowaena make la nene.

¹² Ee, ita punu ga naña sine-tan Kristo Yesu se ita, pona telual malena wo temio, monar tekilia tesape yoko towar naloge viowaena e yar tañena lala. ¹³ Nanene na pogaga, ana naloge viowaena tañena sike ga wa naga piowa ga, naña yaru viowa lala amio yar navisokanena yoko awaria. Nagane asuñña akila manene ke piowa rui, a yoko akila ñña viowa sanene vano vano-o viowa manene la, vano vano viowa naña viowa.

¹⁴ Ana ko Timote, okila ga omio kiliaena wo la naña otol rui, ana oyumñae va sanene omio lelagaena wo la naña opiawa ruru mārera e rui. Ve sinemña p̄esan re sane imimi ai naña mepian ko, ¹⁵ siar e pogos naña ove tokak ke ga wa gar momña, pimi tol nagane, ana kila sa naña okilia ruru Tusi Wa, naña kilologia mrapa na tamaliaena kiena yar naña mlelaga e Kristo Yesu.

¹⁶ Siriena Wa la nene, Ninuna ne Ntewa sike e la, ana akilia aiila ita ve keviu vano-o vañisi. Avian ruru ita, awep̄ege sineta, akawe ruru kieta p̄elaga, a akila kieta malena wo nenaga, ¹⁷ vano vano-o ita yeririna lala kiena ne Ntewa teim towo a tetorokin nakilaena kiena yuññaena wo lala.

4

Pol miilaar Timote

¹ Timote, sane italua tesike e marana Ntewa, a e kia kiena Kristo Yesu, nepiun tan ko nesape owarar

ruru sur lañasa naña sineun nesape nevisa van ko. Italua tekilia tesape kieta Suñe yoko liñere la naña amarmare rui amio la naña amali, a italua tesuñña tesitom ke urmi pañisi e kiena nawasuñeena sina, amio kiena nasuñenena naña yoko naga visirlua, ana monar ologe ruru visena la nene.

² Ya naña yoko okila na ve sanini, monar olologon Visena Wa silaga. Visae pog wo pona pog viowa, ana monar osuñmalu mārera vena visawalena, monar op̄ion tauluen yeririna lala, monar oure ruru la naña akom ke e mrapa tañena, a monar oiilaar yaru la naña amlelaga.

A pogos naña okila yuññaena la nene, silaga kioñña sitomena monar ve piavi ruruia, a ve sinemña maren re vian laena. ³ Pogos la ne pimi ke ne yoko yeririna la yepela mavin vianen wo lala, ana yoko kiligala lala vikiraran sitomen kar lala, a yoko asuñña aure navianena la ve moki naña asitom ke asape yoko akilia avisa sur wo lala vena kilaen alogewonia. ⁴ Yoko aligan logeen visen lelaga, a yoko akila pal mrapa ava ataveve suniena lala naña yar ga la akila.

⁵ Ana ko na ve ove sa re nene, ana okila ga kioñña sitomena va ruru suñña ga, okawean ko e pogos mārera lala, okila kioñña yuññaena na lologonen Lologena Wo, a oyumñae taveve ya naña Ntewa pio kon sape oyumñañena.

Pol pisu sape lavisi aweñar naga narui

⁶ E lepas naña pun inu, nemloge sane nagane nepim ke lavisin luas narui, nepimi ke e lele tai naña yoko monar nokuñapañain kiau malena vanon Lologena Wo narui. Ee, nepisu sane kiau pogos na liganden yo pimi ke lavis narui. ⁷ Ana pogaga, komin naña nekilia sane nekila mara, noñaryon mārera po; nekiriri, nekila make nenaga; a

nopuarar lelagaena, pe nemligan li re pogos tai poli.

⁸ Yar napo lala kiena ne Suře yoko atol karo wa na řarila, a nesitom sane naga mligan ruru kiau sike ma e peni rui, vena yoko e ga e legiena maro ana la van inu.

E pogos nene, yoko naga liřere yaru make ga, a yoko naga la nalaena van ita make ga nařa kieta sitomena mřareran nařa tekra-
van kiena nawasuřeena.

Visena maro

⁹ Timote, sineun manene nesape owarlion nařa oyal kawa oim e nini.

¹⁰ Sineun ko pařisi, komin wolai nařa Timas, sur na yomarava la ařere kiena sitomena pano-o pure pa garu Tesalonaika. Kresens mřena ga pa garu Kalesia rui, a Taetas pe su re si amio inu poli, naga pito ke Telsesia. ¹¹ Erau ga tai sike amio inu nagane, nane Luk. Ana visae okilia olual Mak, yoko oure naga imi amio ko, komin nařa nepisu naga sumřa miila inu keviu pařisi e yuřaena kiena Suře nařa sineun nesape nekila. ¹² Taekikas, nepititalia naga pa garu Episas rui.

¹³ Yoko nevisa kiau sur lařasa, sanini pogos nařa ovam e nini, yoko owarar la avami. Mau kulkota na miava, nemligan mřeke puna Karřas pogos nařa nesike gar Troas, a kiau tus lala amio mřas nen tus lala, sineun nesape owarar sur la nene imi.

¹⁴ Okilia ke yar na yuřaenen piaki nařa Aliksanta, naga kila visena viowa la mok liu pan inu. Yoko Suře ga visuvevea vena kila ya ne vania, ¹⁵ ana monar nekila mřena okilia nařa naga kawē manene ke kieta Lologena Wo, ana monar ovisuar ruru ko ea.

¹⁶ Yer kawa nae Rom lala apis pan inu kumali yam tai rui. E pogos nene, kiau erau tařena lala

apureure make ga, pe la yar re tai nařa pimi e lepasneu poli. Ana nařene na pogaga, pōpon sane Ntewa ve sinen karla re vanonia. ¹⁷ E poglis nene, Suře ga naga taaga amio inu, ana nemloge sane naga mla pupia namřareraena pan inu, ana nomřareran visawalen sur make ga na Lologena Wo e maran yeririna lala, kila narui řegas nen la nařa pe amlelaga re e Ntewa poli amloge. E pogos nene, lelaga, nesike pae e logon laion rui, ana naga řerelua in sina petania.

¹⁸ Nemninue narui ařna nelual naviowaena ya ne yoko nevan ea, ana nemligan inu e limana Suře, nesape yoko naga tamalia inu vena nesike nemio e kiena yo wo ma e peni, a silaga yoko nelasuře si naurarena la vania, vano vano-o ve uro re, sanene.

¹⁹ Sur si lařasa navisaena, awis ovisa pokolulagi pona pokolemalo va sira nene Prisila amio wona Akwila, a va mřena namratava puna ne Onesiporas. ²⁰ Erastas pe pam re si e nini poli, sike ga Koren, a pogos nařa mepam, metol yo Maelitas, ana Tropimas mai, nemligan naga sike e yo nene.

²¹ Timote, sineun manene pařisi nesape monar okilayonli ovam e nini vilaga, komin pogos na miava pimi ke lavis narui.

La ne e nini asape nevisawal van ko, la asape asitom ko pařisi, nane Yupulus, Putensa, Linas, Klotia, amio erau tařena lala.

²² Nořisi e nene narui, nesape Suře sike amio ninuřa, kiena lemamiena sike amio amiu make ga. Inu, Pol.

4:10 Kolosi 4:14; Pilimon 1:24, 2Kor 8:23; Kal 2:3; Taetas 1:4
Yuřaena 12:12,25, 13:13, 15:37-39; Kolosi 4:10; Pilimon 1:24
Kolosi 4:7,8 **4:13** Yuřaena 20:6 **4:14** 1Tim 1:20, Rom 2:6 **4:19** Yuřaena 18:2, 2Tim 1:16,17
4:20 Yuřaena 19:22; Rom 16:23, Yuřaena 20:4, 21:29

Maki Naþa Pol Siria Pan TAETAS Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Taetas, naga pe yaru viu naþa naga pe pe lus nae re Israel tai poli, ana naga pimi pe yaru tai naþa mlelaga e Yesu, ana naga suþña taveve Pol vena iila naga e yuþñaena a na visawalen lologena wo kiena Yesu Kristo. Pol mligan Taetas sike e purvanua naþa Krit vena visuar yuþñaena na suþñare e yo nene, a naga siri mþaki nini pania vena visayuen suri telu.

Nasumo, Pol pisa pa Taetas vena sitoþnal þelaga naþa nasumonena na suþñare la monar atavevea. Naga pisa sanene, komin le Krit la moki, kiela þelaga a kiela maliena pe mesmesu re poli.

A na lua, Pol pisawal mrapa pa Taetas naþa monar tavevea vena vianen yaru lala e þegas taþena lala loyumuþña e suþñare. Nane yermarua lala, a sira marua lala, a yaru viu amio yaru na yuþñae korenen lala. A naga sape sira marua lala monar avian ruru sira mþee lala.

A namaro, Pol pisawal pa Taetas e navianena naþa naga monar la van yaru lala, a monar ave erau ruru wo amio la, naþa asuþña ve apeveveyu re, a yaru na suþñare lala monar ve aliþerela re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-4

Na sumonena na suþñare lala 1:5-16

Yuþñaena kiena yaru taþena lala loyumuþña e suþñare 2:1-15

Visena na vianen yaru lala 3:1-11

Visena maro 3:12-15

Pol porworun Taetas

1:4 2Kor 8:23; Kal 2:3; 2Tim 4:10

¹ Kiau erau Taetas, In na Pol, nekekaran nevitawe ko sina e mþaki nini, e kia kiena ne Ntewa, naþa in na kiena yar na yuþñaena, a e kia kiena ne Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena nalologena.

Nesike e yo nini, nesuþña nemiyuþñae ke ga wa, nemio yeririna la naþa Ntewa pisaar la sape ape kiena, komin sineun nesape popon kiela viawaena imi mþarera laa ga wa, a kiela nakiliaena e visena lelaga imi ve keviu laa ga wa. Visae ve sa nene, yoko kiela þelaga kilia imi torokin þelaga kiena yar wa taþena lala kiena ne Ntewa, ² a yoko akilia atol malena naþa ve uro re.

Kieta sitomena mþarera pa rui sape yoko tetol malena nene, komin Ntewa pisaar na konua konua rui sape yoko monar ve sa nene, a tekilia sane naga pe pisokan li re pogos tai poli. ³ Naga pe kieta Ntewa natamaliaena, ana pogos naþa pisu sane kana pog ruru napo, naga mligan kiena visena imi mþalivi vena kilaen mrapa na kieta malena, a nagane mligan sike e inu vena neva nelologon va e yo make ga.

⁴ Ana Taetas, nane kiau mþaki nene pan ko. Nepisu ko sane ope naruu ruru nenaga naþa ita lua kieta naviawaena taaga, ana kiau leniena pan ko pa sanini, sane lemamiena a suþñarena kiena ne Ntewa Arimata a Kristo Yesu kieta natamaliaena sike amio ko.

Yuþñaena kiena Taetas e purvanua naþa Krit

⁵ Nesiri piþñasu pan ko, sineun iilar koena e yuþñaena naþa omiyuþñaen ke gar Krit wa. Nanua sumo, ita lua toþar þesan lologena wo pimi mþaliv e yo nini, ana pogos naþa nepetan ko, pupia yuþñaena komþas mþeke ga wa, ana nemligan ko osun ke naþa okila ruru ke ne yuþñaena la imi wo laa sane wa.

Sa naþa nepisa pan ko e poglis nene, sineun nesape ova oteliv make

e kumali lala, owu ãarin kiela yaru lañas, aim ave li nasumonena wa lala.

⁶ La nene, la monar ave yaru la naña pe naviowaena re e kiela malena poli, monar atalopa amio wola ve taaga ga, a narila lala, la mñaena monar alelaga e Yesu, pe pon re tevisu la ave ãar mñarera poli, pona asumña apilon ke visena kiena kiela yermarua luwoka. ⁷ Monar ve sa nene komin naña ape yerkawa na sumñare lala. La ape yar na visuaren yuññaena wa kiena ne Ntewa, ana monar ave yar mesmesu. Ve asitom re asave la na yar tai ne, ve sinela mimi koskos re, monar ve amun manene re wii mñarera, monar ve ave yar na kilaen re mara, a monar ve asitom manene re sur lala toko.

⁸ Ana visae ve sa nene, yoko nasumonena naga kiena malena ve sanape? Yoko popon naga kekaran visuaren wolawa lala e mñaena uña, amio ãelaga wo tañaena la ne sanene. Popon naga sumon ruru yuññaena lala, ve manmarua ruruia, kiena sitomena mekik ruruia, a naga kaweruru kiena malena mesmesu. ⁹ Visena lelaga la naña apian ea, naga monar uarar ruru mñarera, vena kila sane naga towe kilia vian liluen vano.

Ovisuar lelagaena navisokanena lala

Yeririna la ãasa asitom asape kieta lelagaena pe navisokanena ga, ana kieta navianena wo lala kilia kila kiela visena lala tañatete sumñal ruruia.

¹⁰ Yar la mok liu asike ne naña yepel mavin loge itaena, ana apis mñarera pañisi, pona asumña akilali ke naña aure sitomen kien yar la va ve tañaena. Garu e nemña Krit, ita lua tekekara pañisi pan le Yu la moki naña tetaulula apim ape yeririna kiena Yesu rui, ana nagane li tañaena la nene sinelan asape aure kare la ava aviowa sina. ¹¹ Sa nene, popon sa sur tai mono logola, komin akila

kare ke mratava wetelu lañas rui. Asumña apian ke sur lañas naña pe mesmesun re naña avisayu poli, ana asumña amñareran ga asape akila, pe na sitomen wo re poli, ana komin ga sitomena viowa naña asape pona ala narin kilavaru la e yo.

¹² Pona le Krit lala, kiela ãelaga sa ga nene yo, komin yar nasirien suniena tai nanua sumo, naña naga pe yar nae nena kiela yo tai, pogos tai pisayu la sape

“Le Krit lala, la ape yar na visokanena, apiowa taulu nompui, ape yar na yowena, ape yar na sitomalen ga meñela.”

¹³ Yar nene, kiena visena mñarera li mñaena, ana in na nepisu sane pona lelaga yo, ana po pañisi naña ovis mñarera van la, visae peraga, yoko kiela nalelagaena tañatete imi wo ruru pogos tai. ¹⁴ Nagane asumña apuarar ke sunena marua na sumo kiena le Yu lala, asumña akekaran ke visen kiena ne yerkawa tañaena la naña akoven lua visen lelaga, ana komin ya ne pe sinelan re lelagaen e visen wo kiena ne Ntewa naña tesumña temla ke pan la?

¹⁵ Yar naña kiena sitomena merarava ruru nena po, sur naña namname pe torokin re kila kiena sitomena imi namname poli, ana sur make ga merarava ga pania. Ana yar naña pe mlelaga re poli, naña kiena sitomena namname, pona sur tai merarava mña yo, ana tañatete kilia kila kiena sitomena imi merarava, a pe sur re tai naña merarava ruru e naga poli. Nanene komin naña kiena sitomena pona losinena apa apiowa rui.

¹⁶ Yar la naña nesiriyu la ke ne, asumña apisawal ke asape akilia Ntewa, ana kiela yuññaena lala kila meraravan pan ita sape pe akilia re nenaga. Losinela la menun a melkalka, ape ãar mñarera pañisi, pe atorokin re nena kilaen si sur wo ta poli.

2

Navianena wo kila ðelaga wo ñalivi

¹ Ana Taetas, nekilia nesape ko na yoko ve ove sa re nene, ana yoko ko na monar osumña ovisawal van la visena la naða torokin navianena la napo.

² Visen laþasa nalaen van yer-marua lala naga sanini, sape monar ve aulaula re, avarurula ga, a popon asitom urmi e kiela malena, amio kiela sitomena na manmarua ruruena. E lepas na lelagaena e Yesu, e lepas na sinesien yar taþena, a e lepas na sumal ruruen ñarera e yuñæna, monar aulen ðelaga mesmas silaga.

³ Visena na sanene kiena sira marua ñena la sumã ga, sape monar aulen ðelaga na vatanonen Ntewa, ve asumã re ga avis kar viowa va yar taþena lala, a sitomena na laen wii ñarera ve sukaþara re e la silaga. Yuñæna naða popon akila naga sanini, sape monar avian taþena lala e sur ya naða po vena ayuñænia.

⁴ Keviu manene paþisi e lepas na sira ñee la naða atalopa mare ga na wa, monar akipian la ruru e mrapa wo na sinesi ruruen wola lala amio narila lala. ⁵ Sira marua la nene, kiela sitomena la monar manmarua, kiela malena monar ekiki, monar avisuar ruru ñala uña, ave sinewo lala, a monar avatanon ruru wola lala. Visae akila sur la nene, yoko yar la visu kilalea sane visena kiena ne Ntewa naða pisawal mrapa wo la nene, naga pe nasiriena wa tai naða po paþisi.

⁶ E ña nenaga e ðelaga nene, sineun nesape omãraran yar viu lala, ovisave la monar akawe ruru kiela malena lala. ⁷ Po paþisi visae pogos naða avisu ko, alual naða osumña omiali osumon la ke e mrapa na malena na po, naða pulen make yuñæna wo lala, ana la akilia ayal e lelen lamã.

Ya naða ovian lania, monar sike e kioñã malena rui, a monar naða akilia avisu kilale asave ko ñena osumña ositom ke si urmi ea. ⁸ Ya naða aloge ovisawalia, monar ve ve visen re tai naða yoko akilia avis van ko vanonia. Visae ve sa nene, yar la naða sinela kar ita, yoko akilali naða asuwo ita, ana yoko akila wowen ga suria, yoko kiela visena tai taþatete si sumalu.

⁹ E lepas kien la naða amiyuñæ korena ga kiena ne yerkawa tai, okila la akilia ruru asape monar avatanonia, a monar aþionli naða akila sane kilia kekaran yuñæna naða akila pania. Monar ve avis-taþe re si vania, ¹⁰ a pe pon re asitom avisave akilia avivinaun kiena narin sur laþasa ve kiela. Monar ave lelaga ruru napo, vena kila naða kiela yerkawa kilia wasine la e kiena sur make ga. Pogos naða li nalelagaena la ayuñæ ruru wo sanene, akilia akila kiela vi-nena e lepas kiena ne kieta Ntewa natamaliaena va manene metava ve keviu e visuena kien yar taþena lala.

¹¹ Popon sane yar la avisu kilale kieta lelagaena, vanon Ntewa naga pe lemm e yomarava nini, mla natamaliaena pimi ñalivin þegas nen yeririna make ga peve taaga.

¹² Ana ita naða tetolia, tepisu kilale naða Ntewa sumã kilapian ita ke e kieta malena lala, sape monar teligan ðelaga viowa kiena yeririna la naða pe akilia re naga poli, a monar tevilon ñasita van nasinena-nena viowa lala na yomarava nini. Yomarava ne nane yo naða temal tesike e ne, ana kieta malena monar moñau ruru wo, a monar mesmasu, monar torokin nena yeririna lala kiena ne Ntewa. ¹³ Monar tesuñã ga sane, a monar tesuñã tesuñate ga pog wo naða kieta sitomena sike ea, naða kieta Ntewa keviu, kieta Natamaliaena Yesu Kristo yoko imi ñalivi ea, amio kiena pupia nau-rarena.

¹⁴ Naga ke narui naþa tamãan kana kuruta mlau vanon ita, þere plan ita petan m̃areraena naviowaena, kevan ita temekiki tepim tepe þegas wa na yepemaenen yumãena wo lala sa naþa naga sinenania.

¹⁵ Visena ne naga ke la na nene narui yoko osumã ovisawalia. Yar naþa popon aiilaria, oiilaaria, a yar naþa popon avis vania, ovis vania. Pogos make ga oyumãe omio nam̃areraena amio m̃areraena, a ve otamãan re avisa kare ko pona asitom korenan ko.

3

Pelaga wo kien yaru naþa mlelaga e Yesu Kristo

¹ Popon ovian li na lelagaena lala vena silaga asitomãal þelaga wo naki-laena. E lepas na kiela suþe lala, amio kiela yerka wa la naþa asike ne, monar avatanon la, alogear la, a akekaran kilaen yumãena wo punu ga. ² A monar okila pian la m̃ena ga, ovisave la nene, ve asumã avisa kare la re sina, a pe pon re ava e veveyuen poli. Ana þelaga naþa monar akila va yar taþena ve sanini, sane monar amom̃au, ve akila re þelaga m̃arera, a monar akila þelaga navatanoena ve keviu silaga.

³ Visena la ne sanene pan ita make ga, komin naþa nanua sumo pe yar taþena re ga la poli, ana, ita m̃ena tesu ga e malena viowa. Tekila wowe pa Ntewa, a tepe þar m̃arera pania. Þelaga viowa þere kare ita pano-o tepim tepe yar na suen vatanon m̃areraena nasinenanena viowa lala amio nakekarena viowa na yomarava. E poglis nene, kata kinanena na kanen e legien punu ga nane sinemimiena amio vielueena lala. Kieta sitomena lala piowa pan yar taþena lala, a metavana, tepiowa ke sina ga pan ita.

⁴ Tesumã e malena viowa sanene pano-o, ana siraunia, kieta Ntewa natamaliaena, kiena nasinewoena a kiena nasinesiena wo pimi m̃alivin ita, ⁵ naga tamalia ita ruru nenaga.

Tamalia ita sanene, pe komin re ga kieta yumãena wo naþa tekila poli yo, ana vanon ga kiena nasineyeena wa pan ita.

Naga sinena miye ita, ana kevan ita temekiki, ana kiena Ninuna Wa kila tepaeme sina e malena viu, ⁶ e kuruta kana Yesu Kristo kieta natamaliaena, naþa mlau kalo ita.

⁷ Naga mrapa ke nene narui naþa e kiena lemamiena, tepim temesmes ruru e marana. A pe naga re ga nene poli, ana metavana, naga kila ita tepim tepe narina lala, naþa yoko towarpae ga kiena lalimana, naþa yoko war van ita, nane malena naþa ve uro re.

⁸ Potena paþisi pania, visena la nene ape lelaga paþisi.

Pol miilaar Taetas

Sineun nesape om̃arera, om̃areran li nalelagaena lala kiena ne Ntewa, sane monar auarar ruru visena la nene, a monar aþilion naþa auarar ruru yumãena lala naþa po, a naþa akilia aiila m̃ena yarunia.

⁹ Pogos tai asumã apisasa ke ga visen koren lala naþa taþatete iila malena kien yaru, sa naþa asumã apeveyu wowe ga e sitomena la naþa pe kana kinas re poli, pona asumã apeveyu komin sur lala kiena ne kiela yermarua la naþa apuarar ruru kiela kia la sumã ga. Pogos tai asumã apiuelinila, pano-o tol naþa kiela sitomena la kilia liþere m̃ena e visena naþa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa. Ana popon ovisa va li nalelagaena ovisave la monar ve aviran la re e visena la ne sanene.

¹⁰ Visae yar tai sumã sikolia, kawekapin nã visena silaga, akilia avis vania yam tai, sa pere yam ve lua, ana visae sitom korenan ga, sumã kila m̃aga, pe pon re si akilavain sur tai amio naga poli.

¹¹ Tekilia yar la ne sanene rui, sane kiela malena pilon pe taþena, a kiela sitomena pulen ga mlamulen viowa. Pe ita re naþa tesape naga

piowa poli, ana kiena yumãena pi-sawal kiena napiowaena e marata ita punu ga.

Visena maro lala

¹² Taetas, sineun nesape nevisa van ko sane visae olual neligan lalua nene tai Artemas pona Tikikas imãasu m̃alivin ko, e pogos nene narui okilia ourmatan yo namã, owaryonli naãa oim ovisu inu gar Nikopolis. Na nene komin naãa ve ve piavi re, yoko neligan e nini, sineun nesape neva nesumã e yo nene vano-o tol pogos na miava warovia.

¹³ Lalua taãena naãa asike amio ko nagane, yar na navisaluaena nene Sinas, amio Apolos, yoko okilali okila sane lalua akilia ala si kiela mrapa lalua ve ve piavi re, vena ava m̃ena e yo taãena laãasa. Awis, oiila lalua e ya naãa limala plasinia.

¹⁴ Sike m̃ena e ko vena oiilaar kieta yeririna lala sane nepisa ga na wa, la monar awion naãa atarar yumãena wo lala. Visae ve sa nene, pogos naãa sur na ilanen tai, ana kiela naiilaen la sike rui, a kila m̃ena naãa kiela malena kilia war mras ve moki sa naãa Ntewa sinenania.

¹⁵ La naãa asike amio inu nagane apisa pokolulag pona pokolemalo van ko. A yeririna la naãa asike amio ko naãa asitomãal imimi asape ita punu ga teve taaga temio la e kieta viawaena ve taaga, awis, ovisawal van la sane imimi m̃ena ga mesumã mesitomãal la m̃aga.

Kiau leniena nesape yoko lemamiãena kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga silaga.

Inu, Pol.

Maki Naþa Pol Siria Pan PILIMON Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Pilimon naga pe yaru na lelagaena tai, a naga suþe kiena yaru na yuþae korenenai tai naþa kiena kia Onesimãas. Onesimãas pure petan kiena suþe naþa Pilimon, pa sike garu pulkumali keviu naþa Rom, ana e lele nene naga mēke loyuþa na logeviowaena ea. A e yo nene naga pitawa amio Pol, a pogos naþa sike amio Pol naga pimi pe yaru kiena Yesu. Ana Pol siri maki tai pa Pilimon, piyun tania vena naga monar were Onesimãas wasuþe imãasu sike amio naga. Pol pisa pa Pilimon, sape nagane Onesimãas pimi pe yaru kiena Yesu rui, a popon naga sinena kar re, ana naga viewoia a werear sina vena ve yaru na yuþae korenaen sina. Ana yoko naga ve ve yaru na yuþaena koren rega, naga imi ve wenla ruru napo komin lalua asikol la amio Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Viena þesa 1-3

Pol mjeluar Pilimon komin kiena yuþaena 4-7

Pol piyun māreran pa Pilimon vena were si Onesimãas 8-22

Visena maro 23-25

Pol siar kiena visena pa Pilimon

¹ Inu Pol, nesiri ke maki nene pan ko Pilimon. Nanagane nesike e pupia pulkumali nae Rom, a komin naþa nekila ke yuþaena kiena ne Yesu Kristo, la amligan inu nesike e yuþa naloge viowaena e nini na wa. Kieta wolai naþa, Timote, naga sike amio inu e nini na wa, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona

pokolemalo pan ko, naþa ita ga teloka temiyuþae ke pa Suþe taaga ga, ² a kiamimi visena imimi lua sanene pan ke mēna ga vineta nene, Lewia, a yaru na kieta þegasia nene, Akiþas, naþa naga pe yaru mārera na kilaen mara e lepas na yuþaena kiena ne Suþe, amio þegas kiena ne li nalelagaena taþena lala naþa asuþa apiora ke e moþa yuþa.

³ Imimi lua memlen mesape Arimata Ntewa, a kieta Suþe Yesu Kristo, lalua aligan kiela lemmiena a sumarena sike amio amiu e yo naþa asike ea.

Sinesiena a naviawaena kiena ne Pilimon naga keviu manene paþisi

⁴ Wolai Pilimon, pogos naþa nesitoþal ko e kiau leniena lala, silaga nesuþa nepisa ke potena pan Ntewa vanon ko. ⁵ Na nene komin naþa nemloge rui naþa la apisayu kioþa þelaga wo, asape kioþa naviawaena e kieta Suþe Yesu mārera po paþisi, a kioþa sinesiena pan nalelagaena lala, keviu manenea. ⁶ Nemlen wo ko ke, nesape pogos naþa ko osuþa okianlua ke kioþa naviawaena pa yaru taþena lala, þisi na kila la akilia manene laa sane e navisa ruruena nowo la naþa ita kieta, naþa temla Kristo e kieta malena lala. ⁷ Ee, Pilimon, kioþa sinesiena wo naga suþa kila ke li nalelagaena wa lala, la sinela la amloge po paþisi, a pogos naþa nemloge, suri nene kila nemloge po sina, a kila inu mēna nekekara paþisi.

Pol naga piun māreran pa Pilimon vena were si kiena yaru na yuþaena nene Onesimãas

⁸ Ana Pilimon, sineun nesape neviun suri tai van ko. E pupia yuþaena kiena ne Kristo naþa nesuþa nekila ke ne, pona mesmesun ruru ga naþa nevisa ruru ga van ko nevisave popon ko okila ve sanene ve sanene, ⁹ ana taveve þelaga na sinesiena, pe sineun re nevis mārera ve sanene van ko

poli. Nanagane, in na nepimi nepe yermarua ke narui, nesike e yuṁa nakoarena vanon Yesu Kristo, ana sineun nesape neviun ga tan ko, visae ko okekarana naṁa otamān suri nene naṁa nesape neviun tan ko.

¹⁰ Yaru tai sike e nini, pogos naṁa nesike pa e yuṁa naloge viowaena sanini rui, ana nesumon yaru nene pimi e Kristo, a nanagane nesuṁa nepisu ke yaru nene sa ga naruu tai. Yaru nena Onesimās, naṁa sumo pe kioṁa yaru na yuṁaena tai, sirauṁa naga pure petan ko, pimi e yo nini. ¹¹ Ee, yaru nene, kiena kia kana kinas sape “kila yuṁaena wo,” ana nesitom nesape nanua sumo, naga suṁa kila kioṁa yuṁaena pe po ruru re poli. Ana nanagane, naṁa pilon kiena malena rui, nemlelaga nesape naga kilia kila yuṁaena wo lala na iila koena, a naga kilia kila mēna ga yuṁaena na iila inuena.

¹² Ana, nanagane nesape neligan si Onesimās wasuṁe ke sina ga iṁasu puṁa narui, sa naṁa nemlalua ga kiau malena komṁasia nane nemligan piṁasu puṁa ne. ¹³ In na nekekarana nesape popon naga suṁa ga amio inu e nini, vena iila inu e pogos mārera nini naṁa nemēke e yuṁa naloge viowaena vanon lologena wo, a visae naga kila sanene, sa naṁa naga kus lelemā, naga kila yuṁaena tai pan inu naṁa torokin ko okila van inu.

¹⁴ Ana pe pon re nomāreran naga vena naga sike amio inu sanene poli, vanon naṁa ko na omninue ga. Sineun nesape visae ko okila kiau yuṁaena wo tai sanene van inu, ṁisi na ve vanon re ga naṁa nemāreran kon poli, ana vanon kioṁa sinesiena wo a kioṁa sinewoena ga. Ya naṁa yoko Onesimās kila, naga pe kioṁa naṁa ovisawalia.

¹⁵ Lelaga naṁa Onesimās naga pur matan ko, ana ane kilia, pona Ntewa kila naga pur matan ko yam plas ga sanene yo, vena visae wasuṁe

ke sina ga imi puṁa, ṁisi na naga ve kioṁa lue narui, vano vano-o taṁatete ṁisi. ¹⁶ Sanene komin naṁa nanagane, ṁisi na naga wasuṁe ke sina ga puṁa, naga ve ve sa re si yaru nayuṁae kioṁaena, ana naga wasuṁe puṁa sane womla tai e Yesu, naṁa sanene na po manenea. Sineu si naga keviu paṁisi rui, sa ga wolai tai, a nemlelaga nesape ṁisi na sineṁa si naga vano vano-o vaṁisi, komin naga pe kioṁa yaru ṁisi rui, a metavana, nanagane naga pimi pe womla mēna ga. ¹⁷ Suri ne na nene nesape neviun tan ko. Visae ko opisu inu sa naṁa ita lua tepe wolai, a ita lua tepe yaru nakilaen yuṁaena taaga ga, sineun nesape oure si Onesimās wasuṁe iṁasu puṁa, sa ke ga naṁa visae neiṁasu puṁa, ṁisi na ko okekara vaṁisi naṁa oure inu neiṁasu e moṁa yuṁa. ¹⁸ A visae Onesimās naga pinaun kioṁa suri tai, pona kila kare kioṁa suri tai, pona ya sina, ana ṁisi na inu ga nevisuveve suri la nene.

¹⁹ Visena nene inu ke ga Pol narui nesiri ke ga e lumāu, sane kiau navisaarena tai van ko, nesape visae sinoṁania, ṁisi na neul plan make kiena lapui vetan ko. Ana pona ko osuṁa ositoṁal ke naṁa ko mēna ga kioṁa pupia lapui tai naṁa sike e inu, naṁa kioṁa malena wetelu, komin naṁa inu na nekila ko otol malena nene e pogos naṁa nemlologon lologena wo pan ko.

²⁰ Ve sanene, sineun nesape okila yuṁaena wo nene van inu naṁa nesuṁa nepiun ke tan ko e kia kiena ne Suṁe. Wolai, visae okila ve sanene, ṁisi na neloge sineu wo sina vaṁisi, naṁa malena wo kiena ne Kristo naga suṁa miyuṁae ke sanene e kieta malena lala.

²¹ Pe nemaraun re naṁa nesiri visena la ne sanene van ko poli, komin naṁa nekilia ruru po rui naṁa ṁisi na ko okila taveve ya naṁa nepiun tan ko. Ee, nekilia mēna

ga nesape pona ĩisi na okila mēna ga wo laa sane yo, vano taulu kiau naviunena nene.

²² A nesape neviun ke mēna ga suri taĵena tai tan ko, nesape awis, okila ruru mēau lele na monena tai e moņa yuņa, komin naĵa nesuņa nekila ke kiau sitomena mārera nesape ve ve piavi re, ĩisi na Ntewa naga taņan inu nowasuĵe ke sina ga neimi pun amiu, sa naĵa amiu asuņa apiun ke tania e kiamiu leniena lala.

Visena maro kiena ne Pol pa Pilimon

²³ Eĵaĵras nene, naĵa naga mēna ga imimi lua mesike e yuņa nakoarena e nini vanon Yesu Křisto, naga pisa pisape Ntewa visa ruru ko.

²⁴ A yaru taĵena la nene, Mak, a Aristakas, a Timas, a Luk, naĵa la amiila inu keviu paĵisi e yuņaena, la mēna ga apisape la asitoņal ko ke e kiela leniena lala.

²⁵ A nanagane, kiau leniena sanini, nesape lemamiena kiena ne Suĵe Yesu Křisto naga sike e losinemiu la punu ga.

Inu, Pol.

**Maki Naña Pa Ke Pan
LE YU LALA
Naña Amlelaga
Visayuena Na Tusi
Nene**

Suniena plas na tusi nini

Yaru naña siri maki nini, naga siri pano pa pegas tai kiena li nalelagaena lala naña asumã añal ke pog m̃arera lala e kiela maliena, komin yaru la naña pe amlelaga re poli asumã akawela ke amio la. Pelaga naña yaru la akawela manene amio la sanene, kila sane añal m̃arera, a lavis aligan kiela lelagaena e Yesu Kristo. Ana yaru nene pisa panila sape monar asumãlu m̃arera e kiela lelagaena lala. Naga pisa panila sape Yesu Kristo ga pe yaru wo naña pisa meraravan Ntewa pan ita. Ana na visa meraravanen suri nene, naga pisayu suri telu.

Suri na sumo, naga pisayu sape Yesu naga pe narina Ntewa kemua lelaga naña sumã vano vano tařatete řisi pogos tai. Pe lelaga naña naga pe narina Ntewa rui, ana naga m̃ena sumã řikeyon kinasinen řelaga nene na logearen Ntewa, e sur la naña kila naga mloge piowa e tasnena. Ana komin naña naga pe narina Ntewa, naga mon la metavan navisawalena lala, pona navisi lala, pona Mosis m̃enaga.

Suri na lua, Ntewa pisawal rui sape Yesu, naga pe řarin yaru wa naña naga mon manene metava naña sumã vano vano tařatete řisi pogos tai. Naga pe řarin yaru wa naña taulu make řarin yaru wa na sumo lala.

A suri na telu, e yuãaena kiena Yesu naña naga pe řarin yaru wa na mon manene metava, naga maren natamaliaen yeririna makega, řarplan kiela milamulena viowa lala, kila la pe amarau re si poli, a mla malena naña ve uro re

panila. Na kuřařaena nasumo lala, la ape totou na kuřařaena ga naña Yesu Kristo kila.

E marana na keviu lualima taaga pa taaga, yaru naña siri maki nini naga pisayu yaru lařasa e Tusi Marua naña amlelaga m̃arera e Ntewa. A naga pisa pa la naña naga siri maki nini panila, sape popon ataveve malena kiena la nene, vena akilia asumãlu m̃arera silaga, vano vano-o tol luwasnen kiela maliena. A silaga, monar akira avisu Yesu, vena akilia ava awarpoyo e pog m̃arera lala, naña asumã atol ke e yaru la naña asumã akila ke m̃arera panila pařisi. A na kilamakeen kiena visena, naga pis ruru pan kiena yaru lala, pisa panila sape monar avisuar ruru kiela maliena lala.

Komřasnen tusi la na nini

Visena řesa. Kristo kila meraravan Ntewa panita 1:1-3

Kristo naga mon laa metavan navisi lala 1:4—2:18

Kristo naga mon laa metavan Mosis amio Yosua 3:1—4:13

Kristo naga mo laa metavan řarin yaru wa lala 4:14—7:28

Naviranarena viu naga mon laa metavan naviranarena marua 8:1—9:28

Kuřařaena naña Kristo kila naga mon laa metavan kuřařaena marua lala 10:1-31

Pelaga na lelagaena naga po pařisi 11:1—12:29

Visena la naña kila yaru la asumãlu m̃arera, a visena maro 13:1-25

Yesu na mon la metavan li navisawalena lala

¹ Kiau erau le Yu lala, nakonua konua la rui Ntewa pisawal kiena visena yam mokliu pa kieta yermarua lala, e mrapa la moki a e řelaga wo la naña peve tařena, pimi molue kome kiena navisawalena lala. ² Ana nanagane, e legiena maro la naña tesike e ne, naga pis mesmes nena pan ita pimi kome Narina Yesu. Narina ne nane nanua

sumo, e nasiien yomarava, Ntewa miyumaē kome naga, lalua amliganar make pog a yo lala, a siraunia, Ntewa pisirlua Narina nena, mligan sur punu ga sike e limana, naga pe p̄arun la. ³ Narina nene, nau-rarena kiena ne Ntewa tego e kiena malena, sane kus nena marana ne Ntewa veraga, pe totou na p̄elaga kiena ne Ntewa. A nam̄areraena na kiena visena m̄arera paṗisi, naga ga p̄uarar sur make ga na yomarava nini, a yo taṗena m̄ena lala su ruru sum̄a ga. A naga ke narui naga tam̄an naga pimi kilavan make kieta mlamulen viowa lala, a pogos naṗa kila make ruru kiena yumaēna nene e yomarava nini, p̄asuṗe si pa ma e peni, pa to metava e lepas nen Arimana na p̄amarua, Parin Suṗe nae ma e peni.

Yesu na mon la metavan navisi lala

⁴ Yesu totano e nene sanene, naga mon manene la metavan navisi la naṗa asike ne, komin kia naṗa naga p̄aria vanon kiena yumaēna, po manene la taulu kiela kia. ⁵ Visae tevisu e Siriena Wa lala, visena moki naṗa sike ea naṗa asape Ntewa kila Narina mon manene la metavan navisi lala. E visena la ta nene, Ntewa pis pa kiena Navisaarena nena, sape

“Ko na, nepisu sane p̄ane opim ope naruu nenaga, a nepim nepe Arimoṗa kemua lelaga.”
Yauena 2:7

A ta sina pisa m̄ena sanini, sape

“Yoko in na neim neve Arimana, a yoko naga ve naruu.” *Sam2 7:14*

Visena lua nene, Ntewa pe pisa re nena pa kiena navisi la ta poli, sape pe Narina Wa, ana pisa ga pa Yesu. ⁶ A visen si tai, pisayu pogos naṗa Ntewa sinenan sape ligan narina m̄earu nene imi e yomarava, ana pisape

“Popon navisi make ga alotunia.”
Naw 32:43

⁷ E lepas kiena ne navisi lala, la akila yumaēna wo la mokliu, ana Visena Wa pisayu la, sape

“Navisi kiena ne Ntewa lala aṗar kiena visena, asa ga lagi, amiyumaē kiena ne Ntewa, asa ga kapi.” *Yauena 104:4*

⁸ Ana pogos naṗa Visena Wa pisayu Narina ne Ntewa, sape naga mon manene la metavan navisi lala, pisayuia sane naga maran taaga sa ke Ntewa, pio naga Ntewa. Pisayu naga, sape

“O Ntewa, kioṗa lele wa na totanoena naga mon lue ga na m̄eke ne. Plaki na kioṗa nasuṗenena, naga p̄elaga wo ke narui.”

⁹ *Ko okekaran manene la p̄elaga naṗa po, ana yepmavin visuen p̄elaga viowa, ana kioṗa Ntewa na mava naga mligan ko opa metava, opa manene la metava otaulu kioṗa erau lala, kila ko okekara keviu sa naṗa miyowauia ruru ko e ponotaninu wo tai.”* *Yauena 45:6-7*

¹⁰ A e visen si tai, tepisu naṗa Ntewa na mava pio Narina sape Suṗe, a pisayu pupia sur kerkeviu la naṗa naga sii la, sape

“Suṗe, ko ke narui ko opisirlua purṗes nen yomarava, lumoṗa ga miyumaēn sinapane ma metava.”

¹¹ *Ana sur la nene, yoko amenunu makea, akokovio, ana yoko ko na osike osike lue.*

¹² *Sane takue marua tai, yoko osulowar la owar plan la nenaga, a sane moṗa kulsota marua tai, yoko oyenlua nenaga, ana yoko ko na ove urviu maran ve taaga silaga, a kioṗa kas la taṗatete ṗisi pogos tai.”*
Yauena 102:25-27

¹³ A visen kiena ne Ntewa taṗena si sike ga wa, naṗa pe pisali re pa navisi tai poli wa, ana pisa ga pa Narina naga taaga, sape

“Ototano e lepasneu na p̄amarua, otomoṗa sanene, vano-o yoko

neligan kiomã nasinekar lala aim ave takue na vilarvanen lamã ea.” Yauena 110:1

¹⁴ Nane visena maro e lepas nene narui, naña pisayu sanape naña navisi kiena ne Ntewa lala la na amiyumãe kiena ga, la ape ninuna na waren kiena visena, a ape nai-ila itaena vena tetol natamaliaena, ana yaru tai sike ga wa naga mon metavan la make ga, nane Narina Wa ne nane Yesu, naña Ntewa pis maro pan ita ea.

2

Nalologena wo viu kiena ne Yesu mon la metavan navisaluaena marua kiena Mosis

¹ Sanene, visena wo lelaga nalologena wo la naña temloge pa narui, monar tesitom urmi manene e la, monar touarar ruru m̃arera. Visae peraga, tevisuaria sapisi korur yan plan ita si vetania.

² E lepas nen navisaluaena marua nasumo lala, navisi ga la añar pimi, ana kana visena ne lala amesmes ga, a am̃arera papisi. Ana na kilaroen kana visena make ga, a kana nalogeluen make ga, kana nakoena ruru napo sike pa rui.

³ Ana nanagane, nalologena wo viu pimi tol ita pa rui, a naga keviu taulu manene navisaluaena marua nasumo. Sanene, visae tesitom korenan mrapa na kieta natamaliaena naña sike ea, yoko tařatete nena toure vetan kana nakoena nena-a pisa. Kieta Suře ke narui naga kila řesan lologena wo pimi m̃alivi, a la naña amloge pisawal e kiligala, la apisawal liluen pimi pan ita, akila merarava van ita apisape lelaga. ⁴ A Ntewa m̃ena miila naga e visena nene, naña naga kila kile lala, a sur nailanen lala, a yumãena lala na kiena nam̃areraena, a metavana, naga kiakian plan nalaena lala kiena ne Ninuna Wa pan ita ai naña naga sitom sape la vania. Ana tepisu sur la nene, tekilia tesape lologena wo kiena ne Yesu Kristo naga pe visena tai naña naga po manenea taulu

kieta navisaluaena marua ita le Yu lala.

Yesu ve Suře e yomarava naña yoko imi na wa

⁵ Tekilia tesape Yesu naga mon la metavan navisi lala, komin naña e lepas na yomarava naña pimi ke ne, yoko Ntewa tařatete ligand navisi la ave suřenia, ana mligan sike vatanon Narina. ⁶ Sur nene Tus Marua m̃ena pisa, e visen tai kiena ne Parin Suře Tepet naña pisa pa Ntewa, sape

“?Sur wo ya na sike e yaru, naña kila ositom manene naga sanene?

?Pona ya ne kila om̃alivi ke e narina ne yeririna?

⁷ Nanua, omligan naga sike tanon navisi lala, ana nanene na yam plas la ga,

a nanagane, opisirlua si naga rui. Omligan naga metava e yo wo tai amio kana pupia naurarena a nawarwarena nena,

⁸ ana omligan sur make ga sike vatanon kiena nam̃areraena.” *Yauena 8:4-6*

Ana pogos naña Ntewa kila yaru ve řarun sur make ga, kila sane pe sur re nena tai naña naga pe pe suřen re poli. Naga kila sane sape ve sanene, ana pimi tol nanagane, pe tepisu make re sur la e yomarava nini poli wa e kilamarata pa mapin sa naña Ntewa sinenania. ⁹ Sur la pere wa, ana silaga tekira tepisu ga Yesu, naña Ntewa pisirlua naga pa mon manene la metava. Nanua sumo Ntewa sinen miye ita papisi, ana kila Yesu pito tano yam plas la ga, kila naga patanon navisi lala, a kila naga řar manene pupia naloge viowaena na namarewoitaena, ana siraunia, pisirlua sina, paia ruruia amio naurarena nae peni.

Yesu pe kieta natamaliaena, pe kieta řarin yar wa

¹⁰ Pelaga na yumãena kiena ne Ntewa na tamaliaitaena nene naga mesmesu, komin naga sii sur make ga, a sur make ga pe naga kiena, ana sinenan sape taulu maran si

pupia p̄egas nen narina la tai vetan yomarava nini, aim si ave kiena. Naga sinenan sape kila sanene, ana nakilaena na m̄arera paṗisi, ana m̄al mrapa taaga ga nakilaena, naga sanini: mrapa naloge viowaena kiena ne Yesu, naṗa Ntewa kila ga naga pimi pe yeririna, naga pe yar natepoen yom̄arua vena taulu kieta natamaliaena. ¹¹ Yesu kilia sumon ita sanene komin naga ke narui naṗa kila ita temekiki, kila narui naga kekaran naṗa pisu ita sane tepe mratava taaga ga temio. ¹² Visena telu e lepas nene apisa sanini. Tai sike e tus kiena ne Yauena lala, sane Yesu pis pa Ntewa, sape

“Yoko nevisawal ruru kioṃa kia va wolai lala, yoko neieluar ko likan yeririna lala.” *Yauena 22:22*

¹³ Ta sina, pisawal naṗa Yesu mlelaga e Ntewa sa ke naṗa temlelaga e naga, visena naṗa sike e tus kiena ne Navisawalena Aisea, sape

“In ke narui, naṗa kiau nawasineena, nemligan sike e naga.” *Ais 8:17*

Namaro, visena si tai kiena ne Aisea, pisayu Yesu amio wenla lala, sape

“Nane in ke nane nesike nini narui, nemio narina ne Ntewa tap̄ena lala naṗa naga mligan la e lum̄au.” *Ais 8:18*

¹⁴ Ana ita narina ne Ntewa la nini, ita make ga tepe yeririna, temio tasneta a kata kuruta, ana naṗa Yesu imi ve wenla kemua lelaga e ita, naga pimi e yomarava nini, naga tasneta a kana kuruta sa ke ga ita. Sanene, pogos naṗa tam̄an si naga mare wo ita, ana kiena marena nene m̄elua puryukawaena kiena ne p̄arin suṗe na m̄areraena na marena, nane Yermare. ¹⁵ Naga m̄elua m̄areraena kiena ne Yermare, mlup̄ar plan kilika lala naṗa aṗanaria kararkare ruru ita ne-naga, sane maraunen marena naṗa temloge viowagania e kieta malena wetelu. ¹⁶ Lelaga naṗane, yum̄aena wo na iilaena kiena ne Yesu, pe kila

re pa navisi nae ma e peni la poli, ana kila ke ga pan ita na yomarava nini. Visena la mokliu apisa visena sanini, asape

“Naga suṃa miila ruru ke lus kiena ne yermarua Epraam lala.” *Ais 41:8-9*

¹⁷ Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene. Naga pisu sane Yesu monar imi sane ita wenla lala e sur make ga, vano-o kilia kilia ruru ita, kilia sinen ye ita. Ana tekilia towasinea, sa naṗa yoko naga masisun yum̄aena naṗa yoko naga kila va Ntewa komin kieta mlamulen viowa lala, naṗa kila kieta marawo temio Ntewa, sane pe kieta Parin Yar Wa. ¹⁸ Naga pisu pupia nakilaliena pimi m̄alivin kiena malena, mloge piowagan pano-o tauluia, ana kila naga kilia iila ruru ita sina e pogos naṗa nakilaliena imi m̄arera m̄ena ga van ita.

3

Yesu mon la metavan yermarua Mosis

¹ Wolai a vineu wa lala, naṗa amlogear navioena nae peni rui, nepisa pan amiu rui nesape Yesu kilia iila ruru ita, ana nenagane nom̄areran amiu, sineun nesape popon asitomyu manene naga va laa sane wa, sane naga pe nalologena a naga pe p̄arin yar wa na kieta nalelagaena. ² Tevisu veve ruru li Yesu amio yermarua Mosis nanua. Yermarua Mosis nanua sumo, naga masisun kiena yum̄aena la paṗisi e mratava m̄ana ne Ntewa, a Yesu m̄ena masisun yum̄aena la paṗisi naṗa Ntewa pisirlua naga sape naga yum̄aenia. ³ La ga luwoka amasisun yum̄aena, ana Ntewa pisirlua Yesu pa manene la metavan Mosis, komin naṗa sane Mosis naga sike ga loyuma m̄ana ne Ntewa, kila ke kana narin yum̄aena ne lala, ana pupia yum̄aena na visirluaen yum̄a nena, Yesu ga kila.

⁴ Yum̄a make ga, monar yar tai naṗa yum̄aenia, ana Yesu ke narui

naga miyuṁaen yuṁa ṁana Ntewa, ana Ntewa naga pe ṁarun yuṁaena nene. ⁵ Sanene, Mosis naga pe yar na yuṁaena, masisun ruru kiena yuṁaena make ga loyuṁa e mratava ṁana Ntewa, pano tol naṁa naga pe yar na visawalen pupia visen kiena ne Ntewa lala naṁa apisawal liluen ke pimi tol nanagane, ⁶ ana Kristo naga kila pa manene la sane, komin naga masisun visuaren pupia yuṁaena make ga na yuṁa nene, sane naga pe ṁearu na pupia kana ṁar nena.

?A yuṁa nene na pisa ke ya ne, pona pisa ke ai? Suṁa pisa ita ke ga ne, komin visae ve temarau re, a visae tekekan kiena navisaaren lala, touarar ruru kieta nawasineena e la, ita teve kiena namratava wa ruru nena lala.

Yesu mon la metavan Mosis, a monar telelaga manene va la sane taulu la naṁa Mosis sumon la

⁷ Visena ta teke e Siriena Wa, naṁa pe visena kiena ne Ninuna Wa na kilapege itaena, naṁa pisa sanini, sape

“Pane, visae aloge pulgon Ntewa,

⁸ *pe pon re si kiamiu sitomena la imi si ṁarera poli, sa naṁa kiamiu yermarua la akila rui.*

Nanua sumo, e yomema, asike e pog na kilalien tai paṁisi, asuṁa pano-o asuṁal ke sina ga akila ṁarila.

⁹ *Ana Ntewa pisu la, pisa sanini, sape Nayalena kena la nene naṁa tol kas lualima yam vari ne, nesike nemio la silaga, apisu kiau naiilaena wo la pan la, ana ṁelaga kien la nene na kilali in paṁisi.*

¹⁰ *Kiela ṁarṁarera kila sineu pikirara paṁisi, ana nepisu sane peraga, la nene na, silaga asuṁa apa e nene apa e nene amiyepe ke petan kiau mrapa mesmes lala.*

¹¹ *Sineu maren la ne sanene narui, sineu kar la paṁisi, ana nesuṁalu narui, nepisaar pan la*

nesape purvanua wo navaru-ruena naṁa nekila ruru suṁate la nesape ve kiela, yoko ve avare si loyuṁa ea.” Yauena 95:7-11

¹² Wolai a vineu lala, komin sur ne la nanene, popon kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re visae amiu yar tai, sitomen viowa sike e naga, pona sinena ve lelaga re si narui, kila naṁa naga werelua si naga vetan malena wo kiena ne Ntewa mali.

¹³ Pe sinetan re ita yar tai loru sanene poli, ana monar tela visena naiilaaren van ita silaga e legiena punu ga, vena ve ita yar re tai naṁa ṁelaga na mlamulen viowa la visa kotalia kare re naga vano-o naga manin nenaga. Visena naṁa meta ne sape “Pane, visae aloge pulgon Ntewa,” ana naga pe visena nasumo tai, ana suṁal suṁa ga, pulgona pio ke na wa, tesike e kana legiena na logearen la na wa. ¹⁴ Popon touarar kieta lelagaena ṁarera ve sa nena ga naṁa temlelaga ṁesan ea, popon tesuṁal ṁarera tesuṁa vano-o tol luasa. Ana visae tekila ve sanene, yoko temio Kristo, teve yar na war viraviranen nau-rarena wo lala kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lelaga naṁane-e, Visena Wa naṁa metava pisa sanene, sape pe pon re si sinemiu la im ṁarera poli, sa naṁa yermarua lala akila e pogos na kilaliena lala e yomema, naṁa asuṁalu akawe visena kiena Mosis.

¹⁶ ?Ana la ne akila ṁar ṁarera sanene, a la nene? La naṁa akila sanene, la naṁa akekan amlogear ṁesan pulgona Ntewa, ṁis narui apatanon kiela yar keviu yerka-wa Mosis, naga sumon la apetan Isip. Naga sumon la amolue petan yo nene ana pe yam piavi re poli, akawe ke sina naga. ¹⁷ ?A la naṁa akilali Ntewa, amiyuyur sinena e kas lualima yam vari nene e kiela nayaloren, pano-o sinen kar manene la la, la ke nene na wa? Ee, la naṁa akila sanene, la ke ga nene na wa, naṁa naga tamalia la, ana siraunia akila luen ga mla-

mulena piowa e marana, pano naga kila amarmare ga, puryula la sutetai kar ga sike e yomema. ¹⁸ ?A la naña naga pisaar sape yoko la tařatete ava loyuma e kiena purvanua wo tanea navaruruena naña kila ruru sape ve kiela, la ape yeririna la ne sanape? La naña tařatete ava ea, naga la naña akilakila ke řarila, naña pe amlogear re sur ta poli. ¹⁹ ?A ya ne kila narui tařatete ava loyuma e yo wo na varuruena nene? Tařatete avavini vanon pe amlelaga re e Ntewa poli, a pe ařasine re naga poli.

4

Navaruruena wa kiena ne yeririna lala kiena ne Ntewa

¹ Nanua sumo, Ntewa kila ruru tanea yo na varuruena tai kiena ne kieta yermarua lala, ana nanagane mēna ga kila ruru si kieta yo wo na varuruen rui. Nasiiena tere nene naga mal ruru ga sike na wa, ana pe pon re teve sa yermarua la nene poli, naña akilalu kiela navaruruena nene, la moki naña pe apa re loyuma e poli. Peraga, popon ita tevisu ruru ita yo, pe pon re naña vano-o řisi na ita lařasa, la mēna akilalu kiela pulmas, Ntewa visu veve ruru la sa řisi ve ava atol re kiela navaruruena. ² Naga nene komin naña ita maran taaga ga sane yermarua la nene, naña lologena wo kiena ne Ntewa tol ita, sa naña tol la, ana akila sa naña amloge, ana pe amla re si lelagaena to metavan poli. Pe amla ruru re si kana visena la nene e kiela malena la poli, řisi pe řar re mras e la poli. ³ Ana e lepas kiena ne la nini naña pe amlelaga re sanene poli, Ntewa pis mārera rui, pisa visena naña nesiri metava yam tai rui. Visena nene, pisape

“La nene akila sineu kar la pařisi, ana nepisaar nesape yoko la tařatete akilia atol kiau navaruruena nene.” *Yauena 95:11*

Ana ita naña temlelaga kemua e lelaga, navaruruena nene naga pe kieta naña teva loyuma ea.

Navaruruena kiena ne Ntewa nene, naga kila ruru pe kieta su nakonua rui, komin e pogos nasiiena, naga miyuma e pano-o tol kana legiena orai ana řisi nena ga, ⁴ ana sa naña Visena Wa pisa e yo lařasa, sape e kana legiena olua, naga pa ruru e kiena yumaena ne lala, pe miyumaen re si sur la nene poli.

⁵ Ana sur si tai, visena na metava pisayu naña Ntewa pisape yoko yar lařasa tařatete nena atol kiena navaruruena, ⁶ ana visena nene kila meraravan sape sane monar yar si lařas asike koyo tai naña yoko Ntewa tařan la ava loyuma. La nanua sumo, amloge lologena wo kiena ne Ntewa amio purvanua wo naña pisaar pisape ve kiela, ana pe asumal re mārera poli, pe amlogear re poli, ana akila pal ruru nena ga, pe apa re loyuma e poli. ⁷ Ana kieta navaruruena sike na wa sike ne, a Ntewa pisaar kana legiena na tolona, komin kas mok řaro rui, Parin Suře Tepet pisawal visena la naña sike meta rui, naña pisa sanini sape

“Nanagane visae aloge pulgona, pe pon re kiamiu sitomena la imi mārera si poli.” *Yauena 95:7,8*

Popon tevisu kilale sane “nana-gane” naña pisa e nini, nane kieta pogos ne nanini narui, naña Ntewa kila ruruia vena tetol nataliaena. ⁸ Asitomyuli yermarua Yosua nanua. Naga sumon kieta yermarua la komřasa apa loyuma e purvanua wo naña Ntewa pisaaria, ana visae naga ke narui navaruruena kiena ne Ntewa naña akus rui, yoko Ntewa tařatete si visayu pogos tařena tai va Tepet, visave pe legiena na vaen loyuma e kiena navaruruena. ⁹ Ana peraga, naga sumna pisa ke pisape navaruruena wa nowo tai sike ga wa kiena ne kiena yeririna lala, ¹⁰ ana visae a

naña va loyuma ea, yoko wo naña wo vana vañisi, yoko naga kilia va ruru e kiena yumaena make ga, sa ke ga naña Ntewa mēna pa ruru e kiena.

¹¹ Visae sanene, popon tomāreran li naña tetol navaruruena wa nowo nene, ana pe pon re mēna ita yar tai ve logear re Ntewa, yoko kilapalia.

Visena kiena ne Ntewa po pañisi

¹² Tesike vatanon visena kiena ne Ntewa, vanon kiena visena naga mali, miyumaē ke mārera pañisi, kilia yur malena kien yaru, mal pañisi taulu playu na mara naña mal lepas luwoka. Visena kiena ne Ntewa kilia va warpoyo va loyuma e losineta, kilia va liṗere sur ya naña teke e kieta sitomena, pona visuveve ya naña teke e ninuta.

¹³ Lelaga, naga naña yoko visuveve kieta malena, kilamarana tol make suria, taṗatete ita yar tai tapolounia.

Yesu pe kieta ṗarin yaru wa

¹⁴ Ntewa kilia make sur la ne lepas na e ita, ana potena pania naña narina, pupia ṗarin kieta yaru wa naña Yesu, naga mligan yo nini pa yalen silau ma e kiena yo ma metava e peni, pa kila ruru si mara wo pan Ntewa vanon ita. Ana vanon naña kila ruru ita ke temio Ntewa sanene, popon touarar nalelagaena mārera ea, a popon ve teligan li re si naga pogos tai.

¹⁵ Kieta ṗarin yar wa nene, naga pe yar ta naña pe mminue re kieta ursuen la poli, ana kilia ruru po pañisi naña ita pe tesumaal re mārera poli. Naga sinen miye ita, yoko iila ita, komin nanua naga mēna ga, nataṗaliena lala apim ke e naga mārera pañisi pania e lepas punu ga, sa ke ga naña apim ke e ita. Naga sa ga ita, ana sur ga tai, nataṗaliena pe ṗere re nena naga mloru e mlamulena viowa poli.

¹⁶ Visae ve sanene, tepisu sane tomāal kieta mrapa narui vena tekilali naña telen ita teva la lavis pun lele natotanoena wa kiena ne Ntewa, naña pe purṗes nen

lemamiena. Ve temarau re sina, tekekaran naña teim puna Ntewa, ana yoko tekilia tetol kiena sineyeena e kieta malena, yoko tevisu naña kiena nasinewoena iila ita e pog mārera ya naña tesike ea.

5

Yesu pe ṗarin yar wa na sineyeen yar lala

¹ La naña apuarar yumaena na ṗarin yar wa, apisiriplan la petan li wa taṗena lala vena kilaen yumaena na sanene narui. Yaru naña pe ṗarin yaru wa, naga sumālu su likan yeririna lala a Ntewa, vena waren kiela nalaena lala amio nakuṗaṗaena lala vania, vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala.

² Ṗarin yaru wa nene pisu kilale ruru naña yar la asuma amiyumaē piowa ga, asuma amiyepe ga petan mrapa, komin naña naga mēna pe kumpui ga, naga mēna kilia malum, kila sane sinena kilia ye ruru nena yeririna taṗena lala, naga momāu ruru nena pan la.

³ Naga sa ga yeririna taṗena lala, ana pogos naña kila nakuṗaṗaena lala, monar kila ve vanon re ga mlamulena kiena ne yeririna lala, ana vanon mēna kiena mlamulena viowa lala.

⁴ Komin sur ne nanene, pe pon re yar tai ligandar si naga poli visave popon imi ve ṗarin yaru wa, ana Ntewa ga kilia ligandar yaru vena war pupia kia na sanene, sa naña naga mligandar yermarua Eron nanua sumo pe kieta ṗarin yaru wa ṗesa.

⁵ A e lepas kiena Kristo, sa ke mēna nene. Naga pe kieta pupia ṗarin yaru wa, ana naga pe pisirlua re naga pa metava sape naga sanene poli, ana Ntewa ga pisirlua naga. Visena kiena ne Ntewa naña pisa sanene sike e nasiriena wa na sumo lala, naña ta pisa sanini, sape

“Ko na nepisu sane ṗane opim ope naruu nenaga, a in na nepim nepe arimoña kemua lelaga.”

Yauena 2:7

⁶ Taṗena, pisa sanini, sape

“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko na yaru wa maro e kiena lus, naña yoko ouarar mā yuñāena nene vano-o ve uro re.” Yauena 110:4

⁷ Ntewa mligan yuñāena nene pa Yesu, ana tepisu e pogos na kiena malena e yomarava nini, naga kila ke pa rui. Sila ga naga sitom manene yomarava nini pañisi, ana tagin pa Ntewa, wamarana mlau vanonia. Naga suñalar mārera sike e Ntewa sape visae kiena malena kovio, yoko Ntewa kila malia sina, ana naga māreran la sane naña mlenwo itania.

Ana Ntewa pisu ñelaga wo na momāuena a navatanoena kiena ne Yesu, ana sinena myea, mloge kiena naviunena lala. ⁸ Lelaga naña Yesu naga pe narina ne Ntewa rui, ana Ntewa tamān naloge viowaena na pogos mārera lala pimi pania, sape vian Yesu vena tol ruru ñelaga na logearena e kiena malena. ⁹⁻¹⁰ Naga patanon make nasinenanena lala kiena ne arimana, pano-o kila make yuñāena la naña Ntewa mla pania, kila narui pisirlua naga sane yermarua Malkusteke. Sanene, Yesu pimi pe Ntewa kiena ñarin yaru wa, pim pe purpes nen malena naña ve uro re kieta ita punu ga naña temlogearia.

Popon teimi temarua ruru wo e Kristo

¹¹ Ana kia naña Malkusteke, kiena suniena marua wo la sike ne, naña akilia akila meraravan ruru van amiu sanape e yar nene amio kiena yuñāena. Māreran navisayu ruru merarava van amiu, komin naña yam tai sa naña kiligamiu poñe towe la sane. Ana visae kam na asitom asape aloge kilalelia, ¹² yoko wo vañisi, komin naña kam na amlelaga nakonua rui, ana atorokin naña aim ave navianena na visena wa kiena ne Ntewa rui. Ana peraga, asuñā ga sa ga nene, ana monar

avian amiu si ea, siar si e kana purpes nen visena ne lala.

!Lelaga naña, kam na nakanen kinanen mārera la rui, ana sa ga naña asuñā sinemiun ke amun yu na wa! ¹³ La naña amun ke yu sanene wa ape sisi ke ga wa, ana tañatete ave manmarua e visena na mrapa lelaga, ¹⁴ ana la naña akan ke kinanen mārera, la amarua ruru rui. La ne sanene, kiela sitomena la miyuñāe ruru pano-o apisu veve ruru make sur punu ga, ana akapur apimi po tol naña apisu kilale ruru sur ya naña po a sur ya naña piowa.

6

Popon tevisuar ita ve towasuñe re si teva varau

¹ Komin sitomena la nene, popon teligan ñelaga na sisi sike na, teva re laa sane wa e navianena mārera kiena ne Kristo na atorokin sitomena naña marua.

Tepilopu ita e kieta yuñāena piowa namarena la rui, tetol naviawaena e Ntewa rui, ana popon ve tesuñā teva re si ea. Naga sa naña tekilavan lelen yuñā rui, pe pogos na visirluaen narui. ² Apian ita e nakeena rui, apu ñarita rui, temlelaga rui tesape yoko tesuñā si e marena, a tekilia rui naliñereena ta sike ne amio kana nakoena nena naña yar viowa la akus vano-o tañatete ñisi pogos tai. Sur la nene toñaro make e rui, ana pe pon re tesuñā teteteliv mñaga e sur la nene silaga poli, ana popon tesuñā teva re laa sane temio kieta Suñe. ³ Sur nene mārera pañisi, ana visae Ntewa tamān ga van ita, yoko tekilia teyuñāen wo ga. ⁴ Lelaga, yoko tekilali naña teva re laa ga wa temio naga silaga, ana sanapen la naña amloru, apa si varau rui?

La nene, la amial ruru ñes e yomerarava asuñā akinan ke e lokove nae ma e peni rui, a Ninuna Wa pimi mēna e la, a pogos naña

apa si apiowa sanene, yoko tařatete si avilopu la awasuře aim e malena.

⁵ Visena Wa kiena ne Ntewa miila la e kiela malena rui, a atol towe mña namareraena na suřenena nařa pimi ke ne, ⁶ ana pogos nařa apilopu si mñasila, akila řarila sanene, yoko aim awo si sanape? Peraga, yoko viowa van la vařisi, komin nařa akila ke sane asuar ke si Narina ne Ntewa meta e lak torovia, sa nařa asumña apisirilua ke naga e maran yar lala vena aviuelin kare si kiena kia.

⁷ Asitomyuli na nene. Porotano nařa mun yua nařa mloloru ea, ana řar manene kinanen kan la nařa amiyumñae ke ea, ana Ntewa kekaran pařisi, kiena navisa ruruena sike ea. ⁸ Ana porotano nařa pe řar re sur wo poli, řar ga vilumñini viowa lala, naga sa ga nařa apiain ga maren pania, ana tařatete akila sur wo ta ea, yoko asikap ga narui.

⁹ Erau lala lelaga pařisi, visena la ne sanene amñarera pařisi, ana e lepas na pun amiu, in na pe nesitom re nesape kam na sanene poli. Peraga, nořasine amiu, sane mras nen malena viu nařa po kapuru ke e amiu na wa. ¹⁰ In na nemlelaga nesape yoko tařatete Ntewa sinen řesan kiamiu yumñae na wo lala, a yoko tařatete sitom korenan vinayaena a sineyeena nařa kam na akila pania, pogos nařa kam na amiila kiena nalelagaena wa tařena lala. Kam na amiyumñae po sanene, ana kila Ntewa kekaran pařisi, yoko naga mñena kila ruruia a kila wo van amiu.

¹¹ Sanene, nesape neiilaar amiu sina, vena ve ava re si varau, kam na amñareran ava re laa ga wa, ava mñaga atol ga luas rui, vena akilia atol sur punu ga nařa kiamiu sitomena sike ea. ¹² Kam na ve ave yowen re, ve yepemiu malum re, ana monar avesinaia e yumñae maran ve taaga sa ke kieta yermarua wo la nařa amasusun ruru yumñae, kiela sitomena la piayavi

pano-o atol sur punu ga la nařa Ntewa pisaar řesan pan la.

Visaarena kiena ne Ntewa pe lelaga pařisi

¹³ Navisaarena ta nařa Ntewa kila, naga kila pa yermarua Epraam, pisaar mñarera pania e lepas na lus la nařa yoko amolue raunia. Pe kia tařena re si nařa Ntewa kilia visa vena kila kiena navisaarena nene mñarera poli, komin kiena kia naga mon metavan make kia tařena lala, ana Ntewa pisaar ke sina e ga e kiena kia, sape

¹⁴ *“In na Ntewa, yoko nevisa ruru ko ve keviu vařisi, nekila kioñia lus la aim ave moki vařisi e yomarava nini.”*

¹⁵ Ana Epraam lavisi sitom řele visena nene, ana pisu nařa Ntewa kila kiena navisaarena nene mñarera ruru po pařisi, ana pe sur koren ga nařa Epraam tol pogos mñarera la mok pařisi, ana pe mligan re navisaarena nene poli, řuarar ruru mña pano-o pisu nařa siar tol ya nařa Ntewa pisaar pania.

¹⁶ E lepas na řelaga nakilaen navisaarena mñarera, yar la asumña apisa kia kiena yar wa tai pona sur wa tai. Ana pogos nařa yar tařena la aloge, la monar alelaga ea, tařatete si avisin sinekar vania, komin kia nařa apisa kila visena mñarera.

¹⁷ Ana sanapen Ntewa? Naga mñena sinenan sape kila kiena visena van ita mñarera ruruia, vena telelaga ea, ve tesitom řele re. Ita na sane narina lala na waren kiena lalimana, ana naga sinenan sape tekiliaar ruru tesape kiena sitomena wo nařa teke e ita tařatete řisi pogos tai, ana kila kiena navisaarena pan ita mñarera pařisi.

¹⁸ Navisaarena kiena ne Ntewa nařa pan ita mñarera ruru sanene rui, komin naga pe pisokan li re poglis tai poli wa, kiena visena tařatete vilovilopu karea, ana metavan kiena navisaaren nene, pisa si amio kiena kia wa, vena kilaen kiena visena nene mñarera nenaga.

Ana sur lua nene, kiena navisaarena amio kiena kia, lalua amiyum̃ae lele taaga vena kila ita tesum̃al m̃arera tese kiena visena. Ita topur matan yo viowa naṓa tesu ṓes ea, takalewele ke yo na suvanena, ana navisaarena lala kiena ne Ntewa akila kieta sitomena la piayavi ruru po. Sanene yoko tekilia teva tetol ruru yo wo naṓa Ntewa kila ruruia a mligan sike e marata woga ga naṓa.

¹⁹ Kieta nalelagaena m̃arera nene, naṓa tesape yoko Yesu tamalia ita, naga sitomen ta naṓa sane kilavaru na tararen waa. Yoko uarar ruru kieta malena, vena ve sur re si ta naṓa kilia werelua ita, vano-o tol pogos naṓa teva varaun pupia kulmrae loyum̃a e Yo Wa naṓa pe Yo Wa paṓisi. E yo nene teva tesum̃al nena tese marana ne Ntewa, yoko kieta sitomena lala akilia am̃arera ruru ke na wa asape woga ga van ita.

²⁰ Naga nene komin naṓa Yesu sumon ita pa e yo wa nene rui, pa kila kiena yum̃aena sane kieta ṓarin yar wa, vena kila kieta mara wo temio Ntewa.

Sa naṓa tepisa rui, naga sane pe ṓarin yar wa maro na lus kiena ne yermarua yaru wa Malkusteke, ana naga pul plan kieta mlamulen viowa la rui, a yoko kila m̃a kiena yum̃aena na sanene vanon ita vano-o taṓatete ṓisi pogos tai.

7

Malkusteke na sumo naga mon la metavan make ṓarin yar wa taṓena lala

¹ ? Ana yermarua Malkusteke nene, naga ai, a kana suniena naga pa sanape? Tus naṓa Nasiarena pisayuia, pisape naga pe yar na pogos kiena ne Epraam nanua sumo, pe ṓarin suṓe na kumali marua wa naṓa Salem, a naga pe pupia yar wa kiena ne Ntewa na mava. Ana pogos tai, yermarua Epraam pa kila mara pa kiena nasinekar lala, naṓa ṓarin suṓe taṓena lala,

ana taulu la, ṓasuṓe ke si narui, pitawe Malkusteke kinae patanonia, ana Malkusteke pisa ruruia. ² Ana Epraam mla nalaena pania, mlalua lualima petan ponotia na sur make la naṓa taulu e pogos na mara naṓa ṓarar ke sape wasuṓe si va m̃ana. Pupia yar wa nene naga pe yar tai, sa naṓa kiena kia ga luwoka apisa. Kiena kia ṓes nena, Malkusteke, kana kinasa pisape “ṓarin suṓe na mesmesu,” a kiena kia na lua pisa sanini, sape “ṓarin suṓe na sum̃are,” komin naga pe ṓarin suṓe nae pulkumali naṓa Salem, naṓa kana kinasnena na sum̃are. ³ Yar nene, kana suniena nena pe taṓena ga, komin naṓa pe temloge re apisape kiena yermarua lalua na sanape, pona am̃a repina lala la ape lus nae pe wa. La pe apisawal re kiena maliena poli asape am̃a siar sanape, a pe suniena na kiena marena re poli. !Sa naṓa naga pe mare re nena poli, sum̃a ṓuarar ke kiena yum̃aena na wa! Sanene, naga sa ga narina ga Ntewa narui, naṓa yoko naga ve kieta yar wa m̃a vano-o taṓatete ṓisi pog tai. ⁴ Komin sur la nene, tepisu e visena marua kiena ne Ntewa naṓa kia na Malkusteke, naga pe kia tai naṓa pa metava paṓisi, pano-o tol repita yermarua Epraam, naṓa asitom ke asape naga mon la metava rui, naga m̃ena patanonia, ṓar nawaren pania e komṓas nen sur la naṓa taulu e mara.

⁵ Ana ṓelaga na laen nawarena na sanene, naga ṓelaga ta naṓa navisaluaena pisape le Israel lala la monar akila luen ga. Kiela yar wa lala na lus kiena ne Livae, la monar avisuar ruru la, awarplan lualima petan ponotia e kiela sur make ga van la, komin la na sa ga namratava taaga, naṓa ape lus kiena ne Epraam. ⁶ Ana Malkusteke nene, naga pe nae re mratava puna ne yermarua Epraam poli, ana Epraam pisu kilalea sape naga yaru wa tai, mliṓere nawarena komṓas pania. Yermarua Epraam nena naṓa Ntewa

pisaar sur wo la pania, ana naga patanon Malkusteke.

Ana pogos naña Malkusteke tol nalaena nene, kekara, pisa ruru Epraam, a nanene kila meraravan si pan ita sane naga mon manene la metavana, ⁷ komin yar naña torokin visa ruru yar tañena, naga monar mon laa metavan yar nene. ⁸ Ana Malkusteke amio yar wa tañena la nene, la make ga atol kiela nalaen la torok ga, ana la ape tañenan sur tai. Suri nene sanene, sape yaru wa lala añar kiela, ana siraunia amarmare, ana Malkusteke mla kiena, asape naga sumã pano-o pe mare re poli. ⁹ Ana sanaña Malkusteke mon la metavan yermarua Epraam, naga mon mña metavan pupia kia tañena naña Livae. Lelaga kemua, Livae naga pñesan naña pe repina ne lus kiena ne yaru wa lala, ana naga mña ga molue kome lus kiena ne Epraam, ana pogos naña Epraam patanon Malkusteke, mla nalaena pania, sa ga naña Livae mña patanon Malkusteke mla nalaena pania. ¹⁰ Suri nene naga sane pogos naña Epraam mñalivin Malkusteke, kila pania, Livae pe paeme re e repina nene poli wa, ana sa ga naña naga mña kila.

Yesu pe molue re e lus kiena ne yaru wa la poli, ana molue ga kome lus viu tai

¹¹ Ana visena la ne ma metava apisawal ke pupia sur ta ne pañisi. Akila meraravan asape Ntewa pñere plan lus na yaru wa lala kiena ne Livae, pisirilua lus tañena tai kiena ne yar wa lala, kus lelana. Yer-marua Eron mña pisirlua yuñãena na lus kiena ne yar wa lala, ana Mosis pñar kiena navisaluaena nene pimi mñalivi, ana visae Ntewa visu sane sur lua nene torokin kila ita temesmes ruru nena temio, vera na ligan sumã ga. Ana peraga, naga pilopuia, mligan si pñarin yar wa viu tai pimi mñalivin ita, naña pe lus kiena ne yermarua tañena nene

Malkusteke. ¹² Ana komin Ntewa pisirilua pñarin yar wa viu nene, mesmesun mña naña visirlua kana navisaluaena viu tai. ¹³ Monar ve sanene, komin e nene naga pisayu kieta Suñe, naña naga mñalivi e lus ta naña pe la re nena ta sumãl se wonta ana kila yuñãena kiena ne yar wa poli. ¹⁴ Lus naña Yesu mñalivi ea, tekilia tesape naga lus nae Suta, ana pogos naña Mosis pisawal kia kiena ne lus kiena ne yar wa lala, naga pe pisawal re nena kia naña Suta poli.

¹⁵ Ana lus na yar wa tañena lala sumã ga, naña Yesu molue komea, nane lus kiena ne Malkusteke naña tepisasa ke narui. Sur ne nane kila narui tepisu sane Yesu pe sa re yar wa tañena la poli, ana naga sa nena Malkusteke ne narui. ¹⁶ Tañena la nene, apim ape yar wa komin ga naña sane ape kana lus na kuruta mal nene, sa naña navisaluaena marua pisa, ana Yesu pimi pe kieta pñarin yar wa e pupia namãreraena na kiena malena naña tañatete akila karea, naña sike sike lue narui. ¹⁷ Tekilia tesape naga su lue sanene, komin naña visena kiena ne Ntewa pisa rui, naña sape

“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko ope yar wa maro na kiena lusa, naña yoko ouarar yuñãena vano-o tañatete pñisi pogos tai.”
Yauena 110:4

¹⁸ E nene, pimi merarava ruru pan ita sane Ntewa pilopu kiena mrapa na yuñãena. Mrapa marua naga navisaluaena kiena Mosis na sumo, naña sumãl sukañar pañisi, ana sa naña kiena namãreraena naga pe torokin re kila sur wo ta van ita poli. ¹⁹ Naga kila pñele yon naña kila mesmesun ruru ita, ana Ntewa mligan mrapa marua nena sike ga narui, kila si sitomen viu ta pa metava, kus lelana. Mrapa viu nane tekilia telelaga mñarera tesape naga pe mrapa namalena naña pe lelaga,

naþa kilia sumon ita teim lavisin Ntewa.

²⁰ Ana mrapa viu nena, navisaarena kiena ne Ntewa tai kilarar sumalar marera su lue na sike ne. Yar wa taþena na sumo lala, poglis naþa apuarar þarila, amiyawawo la vanon kiela yuaena, pe navisaarena re tai sanene poli. ²¹ Ana pogos naþa Ntewa pisirlua Yesu pimi pe kieta þarin yar wa, kila amio kiena navisaarena marera tai. Naga sa naþa visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pisa, naþa sape

“Ntewa pisaar marera rui, ana taþatete si vilopu kiena visena nene, visave

‘Ko na yoko ouarar yuaena sa naþa þarin yar wa kiena ne kiau yeririna lala, vano-o taþatete oþisin pogos tai.’”
Yauena 110:4

²² Ana Yesu þuarar ruru kiena yuaena nena sanene, pe kile na naviranarena viu kiena ne Ntewa amio ita, naþa po manene la taulu na sumo, a pe nasiaren suri la naþa Ntewa pisaaria pan ita, yoko kila make ruru nena van ita sirau.

²³ Nanua sumo na yar wa la moki, komin naþa ta miyuae pano-o kovio, taþena kus lelana, miyuae ma pano-o, naga mena kovio, la akilakila sanene. La taþatete asu lue, ²⁴ ana Yesu, naga yoko su lue ga narui, ana yoko naga taaga ga uarar kiena yuaena sa naþa kieta þarin yaru wa vano-o taþatete þisi pog tai. ²⁵ Sanene, naga sike ga e marana ne Ntewa silaga, mlen lue ga pania vanon ita, ana kila sane ita nanagane, pona ita la naþa tepim ke rau wa, ana naga ke narui naþa yoko tamalia make ruru ita punu ga naþa teva tokom puna teim lavisin Ntewa.

Yesu na pe þarin yaru wa nena napo

²⁶ Tekekara paþisi naþa Ntewa pisu sane popon ligam þarin yaru wa ta naþa po manene sanene imin ita. Naga pe yar ta naþa pe yaru wa paþisi, pe napiowaena ta to re

nena ea þisa, merarava paþisi, kiena þelaga pe sa re nena yar na kilaen mlamulen viowa la poli, kiena kia pa manene laa to metavan punu ga sur nae peni. ²⁷ Yar wa taþena la nene, la monar akila luen ga kuþaþaena na ikikena legiena punu ga. Sumo, monar akila vanon si kiela mlamulena viowa lala, a sir-aunia, akilia akila vanon mlamulena viowa kiena ne yeririna taþena lala, ana Yesu na pe sa re nene poli. Naga kila kuþaþaena na ikikinen mlamulena viowa na yomarava wetelu yam taaga, nanene e pogos naþa kuþaþain si tasnena vanon ita.

²⁸ Lelaga kemua naþa navisalu-aena marua pimi sumo, ana kiena þarin yar wa pe yar ga, malum ga, ana naviranarena viu naþa pimi marea, kiena þarin yar wa naga mesmes lue ga, nane Yesu narina ne Ntewa.

8

Naviranarena viu: yuaena kiena ne kiena þarin yar wa naga po manene la

¹ Ana vianen la naþa meta ne apisa sur mok liu e lepas na þarin yaru wa lala. Ana pupia purþes nen visena tai suma ga, naþa popon tesitom urmi ea, naþa pisa sape kieta þarin yaru wa wo tanea ta sike rui. Naga Yesu, naþa þasuþe si pa ma e peni, ana Yerkawa Keviu na Yo na Ma Metava mligan naga totano teke e lepas nena na þamarua.

² Naga sike e yo nene, kila ke kiena yuaena wa lala, sa naþa yaru wa la nanua sumo akila lotena e yua kanus wa naþa e yo mema. Ana lelen kilaen lotena nene, yar ga la amiyuaenia, ana kieta þarin yaru wa Yesu naga miyuae ke loyua e yo na lotena naþa po, pe lelaga ruruia, naþa Ntewa ga miyuaenia.

³ A þarin yaru wa taþena la nene, kiela yuaena, silaga apisir plan la vena waren nalaena va Ntewa, a akila kuþaþaena la pania, ana

popon teviun tevisave kieta ĩarin yaru wa nene, pona naga mēna mla nalaena pa Ntewa, a kila kuĩaĩaena pania? ⁴ Visae e ga e yomarava nini, yoko taĩatete avisu naga sane yaru wa tai, komin naga pe molue re kome lus kiena ne Livae poli, naĩa navisaluaena pisalua pan la sape lala ga akilia awar nalaena va Ntewa. Sanene, kieta ĩarin yaru wa nene sumā miyuĩae ke ga e yo wa na ma e peni.

⁵ Yo wa na yomarava nini, amio yuĩaena la naĩa akila ea, naga sa ga kana yanen ga, ana naga naĩa ma e peni, naga napo nena ga lelaga. Ntewa mēna pisa sa ke ga, pisa kilale pa Mosis, ve sanape naĩa yoko yuĩaen yuĩa kanus wa, pisape yoko yuĩaen taveve kana nono nena torokin naĩa naga pisuia poglis naĩa pa ma e tavie. ⁶ Ana sanene tepisu naĩa Yesu kieta ĩarin yaru wa pe lelaga napo, a kiena yuĩaena punuga powo la sane. Naga totano likan ita temio Ntewa, miyuĩaen naviranarena viu tai van ita temio naga po manene la sane, naĩa sike e navisaarena lala kiena ne Ntewa naĩa po laa sane, pano-o tepisu naĩa sike ma e yo wa na peni kila yuĩaena po manene laa sane. ⁷ Visae naviranarena ĩes nene naga woga ga rui, vera na taĩatete si nalua nena, ana peraga, kila narui nanagane Ntewa pisirlua naviranarena viu amio ita naĩa po manene rui.

Naviranarena viu: Ntewa pisaar nanua rui

⁸ Naviranarena naĩa na sumo, Ntewa pisu sane pe miyuĩae po re poli, pe torokin re kiena sitomen poli wa, ana kila naga pisaar sina na urviu tai. Naga pisawal sanene e visena ta naĩa mla pa Navisawalena Seremāea vena visawalia. E visena nena, Ntewa pisaar sanini, sape “Ayagogo ruruia. Sineun nesape nevisa van amiu nevisave pogos ta pimi ke ne, naĩa yoko

nekila naviranarena viu tai nemio amiu kiau yeririna lala, kam na lus kiena ne Suta amio lus nae Israel.

⁹ Yoko naviranarena nena ve maran taaga re amio naĩa nekila nemio kiamiu yermarua la nanua sumo ne. Naviranarena na urmarua nene, naga e pogos naĩa sineu mie la, noĩere plan la e pogos mārera gar Isip, ana siraunia, pe asitoĩal re si naviranarena nene poli, pe amlogear re si poli, kila narui in mēna nepilopu māsuu pan la.

¹⁰ Ana nanagane, yoko nevisirilua si naviranarena viu tai nemio si kiamiu lus lala. E naviranarena nene, yoko nekila sanini:

Yoko neligan ruru kiau navisaluaena lala sike e kiela sitomena lala, yoko nesiri kiau visena la sike e losinela lala, yoko neim neve kiela Ntewa kemua lelaga, a yoko aim ave kiau ĩegas nen yeririna.

¹¹ E pogos nene, taĩatete si akilali naĩa avian la, sane ta kilali naĩa pisawal van nalavis puna, visave ‘Ke, mrapa nanene,’ pona ta pisawal va wenla, visave ‘Ntewa, naga sanene sanene.’

Peraga, yoko taĩatete si akila ve sanene, komin yoko la punu ga veve taaga avisu kilale inu e kiela malena, siar e la naĩa pe kiela kia re poli, vano-o tol kiela yerkawa ne lala.

¹² Nepisaar nesape kiela napiowaena lala, yoko neviewo nena ga, a kiela mlamulen viowa lala, yoko ve nesitoĩal re si na rui.

Nane kiau naviranarena viu ne nanene narui nemio kiau yeririna lala.” Ser 31:31-34

¹³ Ana e kiena visena nene, Ntewa pisayu naviranarena viu nene, kila ita tepisu kilale sane naga pisu ke kiena naviranarena na sumo nene sane pe urmarua rui. A sitomena ta

sumã ga sane sur naþa Ntewa pisa ne sape pe urmarua rui, nagane pito la tano narui, ve ve viavi re yoko kovio make nenaga.

9

Naviranarena vii: kiena lele na lotuena naga po manene la

¹ Ana tekilia ruru po naþa sane naviranarena marua, naga kana mrapa lala na kilaen lotena asumã ga, amio m̃ena kiena lele na kilaen lotena tai, naþa sike ga yomarava nini. ² Lele na kilaen lotena nene, naga kana yumã kanus wa nena, naþa aþere pupia kulmrae ea, akila þerea sane loyumã lua. Lepas tai, naþa apio asape Yo Wa, purþes nen kapi vivaga tai naþa kana koruas olua sike ea, amio varvara tai na kilaparavi lualima yam taaga pa lua, naþa apio kilaparavi na vianen van Ntewa.

³ A varaun kulmrae nene, lepas þas na vano, naga apio asape Yo Wa naþa pe Yo Wa paþisi. ⁴ Loyumã e yo nena, naga kana wonta na ponotaninu nena naþa amiyumãen e kol, amio pias nen navisaluaena. Pias nene amiyumãen kana kulusa e kol, yepas na loyumã a vanua, naþa e kana loyumã nena, amligan ruru sur telu sike ea. Nasumo, naga pialora naþa pe kol, naþa kinakinanenen kinanena na yo mema naþa asape m̃ana teke ea, a sur na lua, naga plasgai kiena ne yermarua Aron naþa nanua na pitovi, a sur na maro, naga kilavaru lua naþa pe lepalepasa naþa Ntewa siri kiena navisaluaena sike e la. ⁵ A e wos nen pias nen navisaluaena nene, naga pe keplamarana, naþa asape lele na totanoena na sineyeena kiena ne Ntewa. A nono lua na navisi asumãl asike meta ea, naþa akian kupela suvivi yo naþa naurarena kiena ne Ntewa pitom ke tano ea. Ana yo wa na lotena naviranarena marua naga kana sur ne la powo paþisi, ana taþatete si tevisa sur ve moki e lepasnela. Ana sur na visaena taaga,

tesape yo na lotena nena, amio kana sur ne lala, naga amiyumãen ga e sur na yomarava la nini, taþatete nena sike sike lue, naga pe po re sane yo na lotena na naviranarena vii poli.

Naviranarena vii: kana nakupaþaena nena naga po manene la

⁶ Sur la ne sike meta ne, nane sur ke la nene narui naþa amligan ruru sike loyumã e yumã kanus wa na sumo nanua ne, ana poglis naþa yar wa la apa loyumã, amiyumãe amio la. Ana silaga, apava ke e ga e yo wa naþa mon þesa, ⁷ ana e yo wa na lua naþa pe yo wa manenea, yar wa lala pe apa li re nena loyumã e poli. Yo nene yar taaga kilia va loyumã ea, nane kiela þarin yar wa, a naga pe pa re silaga poli, kilia va ea yam ve taaga ga e kasa. A visae pogos naþa vavini, taþatete va koren ga sanene, ana monar taveve kana mrapa ne lala.

Sumon naþa vavini, monar kila kuþaþaena e sur mal tai, ana monar war piasnen kana kuruta nena va loyumã sane nalaena tai, nanene na e lepas nen kiena mlamulen viowa amio kiena ne yeririna lala. ⁸ Ana pogos naþa akila ke sanene, naga sane pe kile na Ninuna Wa naþa kila meraravan pan ita sape pog naþa visae yumã kanus nene susu m̃a ke ga wa, vera na ita yar kar la pe kieta mrapa re nena ta poli naþa teva toworu e yo naþa Ntewa sike ea.

⁹ Kanus na yumã wa naþani, amio kana kulmrae nena naþa telan liþere loyumã, a kana sur ne lala, la na ape sur na konua na þa rui, ana apisa ke pupia sur ta ne pan ita na nagane ne. Akila narui tesumã tepisu kilale tesape nalaena la naþa yaru wa lala amlavia pan Ntewa, amio kuþaþaena la naþa akila ke ne, akila poga ga, ana sur la nene taþatete kilia kila yeririna la aloge sane kiela sitomena la mekiki ruru nenaga e navisuena kiena ne

Ntewa. ¹⁰ Akila sur la nene, amio ya la naþa narin navisaluaena la apisa, naga nene e lepas na mrapa na yuþaenen kinanena amio namunena, a e þelaga na kevanen sur lala. Ana sur la nene ape na yepas nen yar ga na vanua, ana pe atol re losinena pona kiena sitomena poli. Kieta yermarua la apuarar ma þelaga marua na sanene pano-o, ana sur la nene na ve nauarar laen ga vano-o tol pogos naþa Ntewa kila kieta mrapa vii, naþa kana naviranarena vii nena naþa pimi maliv rui.

Tana ne Kristo kevan ita mekiki rui

¹¹ Ana pogos naþa Kristo pimi malivi, naga pimi sane kieta þarin yaru wa, naþa pe na þelaga marua re poli, ana pe na mrapa vii, vena kila narui tekilia tetol navisaruruna wa la naþa Ntewa mligan ruru sike na. Naga pe pa miyuþae re e yuþa wa kanus marua na sumo poli, miyuþae e ta naþa po manene la paþisi, pa la metavan nene. Yo wa naþa kila ke yuþaena ea, pe yar re miyuþaen e limana po, a pe su re mþena e yomarava nini poli, sike nena e yo merarava e marana ne Ntewa nae peni. ¹² Ana pogos naþa Kristo pa loyuþa e yo wa nene, naga pano pano-o tol nena kana yo wa naþa pe yo wa nena napo, ana pa yam taaga ga, pe navaen re si pogos taþena poli. A pogos naþa pa loyuþa, kuruta naþa naga þaria pe pe kuruta na nane re poli pona kuruta na narin puluk, ana kana kuruta nena napo naþa mlau e lak torovia. Ana kurutana sike e marana ne Ntewa sanene, taulu naul luaen kieta mlamulen viowa la, naþa taþatete þis pog tai. ¹³ Monar ve sanene, komin naþa e þelaga marua, visae yar tai kila sur ta viowa, amla narin kuruta na nane pona puluk, amio posnoyavi na narin puluk naþa askapia, amla pa e yo wa. Ana e pogos nene asitom asape nalaena na sanene kilia kila

yar nene ikiki si e marana ne Ntewa. ¹⁴ Ana visae kuruta na sur mal ga la akila sanene, yoko kuruta kana Kristo naga kilia kila va ve keviu laa sane. Kristo pe yaru wa tai, naga mekiki ruru nena ga, pe kororaki ta to re e poli, ana naga tamþan kiena malena vena Ninuna Wa la va Ntewa sane nalaena tai, ana naga pim pe kieta natamaliaena. Sanene, yoko kuruta kana Kristo kilia kila sineta la ikiki, kilia wereplan ita vetan kieta yuþaena na marena lala, pisir plan ita vena tekila yuþaena lala kiena ne Ntewa mali.

Tana ne Kristo kila naviranarena vii suþalu marera

¹⁵ Ana komin naþa Yesu kila yuþaena wo pan ita sanene, tekilia tevisu naga, sane naga pe yar na waren sur wo lala na viranarena vii imi malivi e ita. Nanene naga miyuþaen e kiena marena, naþa sane marena ta naþa pul plan make maliena kiena ne yeririna lala naþa akilaro navisaluaena lala na viranarena nasumo. Ana komin naþa naga pul plan ita sanene, kila sane visae ita a naþa Ntewa vio ita, tekilia tetol kieta lalimana naþa yoko taþatete þis pogos tai. ¹⁶ Visae Yesu ve mare re, taþatete tetol kiena lalimana la nene, ana sa naþa sane mare kemua lelaga, navisaarena make ga naþa na naviranarena nena apim sane visena maro kiena Yesu, ana sur make ga pimi e limata. ¹⁷ Komin naþa visae yar tai visaar maron sur tai sa naþa kiena visena maro, ana pogos naþa naga mal ke ga wa, apuarar ruru kiena visaarena nene suþa ga, ana pe amiyuþaen re poli suþa pano-o tol pogos naþa visae naga mare narui, yoko ayuþaen ga na wa. ¹⁸ Sa ke mþena naviranarena naþa Ntewa kila þesania, naþa visae kuruta na kuþaþaena lau, ana visena naviranarena suþalu.

¹⁹ Sur nene Mosis mþena kila, naþa Ntewa kian kiena navisaluaena la pania ma e tavie, ana pit-

omi tano pisawal make kana visena ne lala pa yeririna lala, ana pogos naþa pisawal make pae, m̄emoñar nakuþaþaena ne lala, vena kila sa naþa visena navisaluaena nena amali, a asum̄alu. Am̄e moñar narin puluk lala a nane la naþani ana naga mla kala narin kuruta ne lala, taron narin wii pito amio, ana mla narin laki tai, apio asape isop, piar vilus nen sipsip naþa pivaga pa ea, ana puton pito e kuruta naþani, peven ve tokak ga e tus navisaluaena nena, a peven m̄ena e yeririna lala, pisawal pan la, sape

²⁰ “Naga nene kuruta na sur mare naþa vena kilaen navisaluaena kiena ne Ntewa mali. Ana monar tevatanonía a telogearia.”

²¹ A sa naþa peven kuruta nene e la, ana peven m̄ena ve torokaki e yuñá tapolen nene, amio sur la naþa asike loyuma ea, naþa asum̄a akila ke kiela lotena amio la.

²² Mrapa na yuñáena la naþa na navisaluaena marua nene la sa ke nene narui, naþa lavis sur make ga naþa amiyum̄ae ke amio la, monar aveven kuruta ea vena akila aim ave sur wa silaga. Naga nene sane kila meraravan pupia sur ta ne paþisi van ita, sane visae kuruta ve lau re, mlamulen viowa taþatete aviewoia.

Naviranarena vii: kana kuþaþaena þar plan make ga mlamulena viowa lala na yomerava

²³ Sanene, sur la naþa li wa la amiyum̄ae ke ea, monar akila mekik lue ga taveve kana narin þelaga ne lala. Ana yuñá wa kanus nena, amio kana sur ne lala, la ape sur na yomarava ga nini, ana sanapen yo wa naþa na lelaga, naþa nane Ntewa teke ea ma e peni? ?Naga m̄ena monar kana kuþaþaena na viewoen tai? Ee sanene, naga m̄ena monar kuruta lau vena kila make kana sur ne la ve sur wa, amio m̄ena yeririna la naþa apa ke ea. Ana kuþaþaena na yo wa nae ma e peni, naga pe sa re kuþaþaena na sur mal la naþa akila ke e yo wa na yomarava nini

poli, naga pe kuþaþaena tai naþa keviu manene la, a po lue ga. ²⁴ A kuruta na kuþaþaena nene sike e marana ne Ntewa rui, komin kieta þarin yaru wa Kristo þar pa loyuma e yo wa rui, naþa pe yo wa re ga naþa yar la amiyum̄aen poli, ana yo wa nene yo wa lelaga napo, nane ma e peni. ²⁵ A pogos naþa kila kiena kuþaþaena nena, naga pe sa re naþa þarin yaru taþena wa la akila ke poli. La akuþaþain ga kuruta na sur mal lala, ana naga kuþaþain ke si na kana kuruta. A silaga apa akila e kana yo wa nena yam taaga e kasa punu ga, la akila luen ga sanene pa ke ne, ana naga kila yam taaga nena ga, pe nakilaen re si pogos tai poli. ²⁶ Visae Yesu monar kila luen ga kiena kuþaþaena nene vanon mlamulen viowa la naþa yeririna la asum̄a akila lue ga pa ke na, kana kinasa sane siar e nasiiena na yomarava nini pimi tol nanagane, naga tamalele ga m̄eke e lak torovia mloge piowagan naþa kana kuruta mlau lue silaga.

Ana e naliganaren naþa Ntewa pisir lua naga pe sa re nene poli. Naga pisu naþa luas nen pog naþa tesike e nanagane pimi ke lavis narui, ana kila Yesu pimi paemen ita mare ga na wa. Naga pimi m̄alivin ita, kuþaþain make nena kiena malena, m̄ene plan þelaga na mlamulen viowa.

²⁷ E lepas naþa ita yeririna lala, Ntewa kila sape temal e yomarava nini, ana yoko tokovio ea þisi na temal sina vena teva e naliþereena, ²⁸ a e lepas kiena ne Kristo, naga m̄ena sa ke ga. Naga pimi m̄alivi e yomarava nini, siraunia kuþaþain naga ve na waren kieta nakoena na mlamulen viowa lala, ana yoko naga imi m̄aliv si yam ta ne, pe na ulen re si mlamulen viowa poli, ana ve na wereplan ita vetan nakoena na kieta mlamulen viowa. Sanene, ita toþasine ke ga naga, tesape monar naga imi tamalia ita.

10

Nakuḗaḗaena kiena ne Yesu naga po la sane

¹ Tesitomyu li si navisaluaena marua kiena ne Mosis. Naga pisa ḡa sur wo laḗasa, ana pe pisawal make re navisaruruen wo naḗa Ntewa sinenan sape Kristo kila imi ḡalivin ita poli, kila sane navisaluaena nene sane pe kulus ga, ana pe kana kinas re napo poli. Navisaluaena marua nena, naga sumḡa kila ke ga kana kinakinas la sanene, kana kinas nene sane kiena kuḗaḗaena la naḗa akila silaga, maran taaga ga e kas punu ga, pe atorokin re poli, taḗatete akilavan make la naḗa akila ke lotena amio. ² Visae peraga, vera na la naḗa akila lotena sanene, aim amekiki ruru make wo ḗisi, ve aloge re si sane mlamulen viowa sike e la, ve asitom re si kilaen kuḗaḗaena, ana peraga, akila ke sina ga sanene silaga. ³ Kuḗaḗaena lala, popon naḗa kila naḗa aninu sane pe kiela mlamulen viowa re si poli, ana peraga rui, e kas make ga apisu sane kuḗaḗaena la nene akila sane asitomḡal si kiela napiowaena lala, ana amloge sane kororak na kiela mlamulen viowa sike e la wa pano-o pimi piowa manene la. ⁴ La amninu ke sanene komin naḗa kiela sitomena ta sike na, naḗa asape kuruta na purwolu puluku pona kuruta na nane kilia yumu plan kiela mlamulen viowa sanape ne? Sur nene, asitom ḗele paḗisi, pano-o apisu sane peraga, aḗi ḗele yonia, kiela mlamulena viowa su ḡa ga.

⁵ Ana komin sur ne la nanene, pogos naḗa Kristo pitomi ḡalivin ita e yomarava nini, naga pisawal kiena mrapa viu narui. Naga mla visena tai naḗa teke e tus na Yauen wa lala, pisa pa Ntewa Arimana, sape

“Ko na pe sinoḡan re si kuḗaḗaena lala amio nalaena lala poli, ana okila ruru tasneu naḗa yoko netaḡan van ko.

⁶ *Sur la naḗa asikap lele ke ne, opisu apiowa ga, a nalaena la naki-laena mlamulen viowa ikiki, pe sinoḡan re nena ga.*

⁷ *Ana siraunia, nesuḡalu nepisawal ruru pan ko, nesape ‘Ntewa in na nekekanan ga nekila ya naḗa ko sinoḡania, sur ne nanene in na nepitominia, sa ga naḗa Tus Marua sape yoko nekila.’” Yauena 40:6-8*

⁸ Ana popon tevisu ruru visena naḗa Kristo pisa ne. Sur ḗes naḗa pisa, pisa ke kuḗaḗaena lala amio nalaena taḗena la naḗa asuḡa aki-lakila ke ne, pe sur korena ga naḗa navisaluaena sape monar akila, ana Ntewa pe mloge re nena pon la, a pe sinenan re si sape akila poli. ⁹ Siraunia, sur na lua naḗa Kristo pisa, naga sape taḡan naga narui, vena imi kila nasinenanena kiena ne Ntewa.

E nene, tepisu mrapa na sumo na kilaen kuḗaḗaena komin mlamulen viowa lala, Ntewa koven lua nena ga, ana kom ga e kiena mrapa na lua. ¹⁰ E mrapa viu ke nanene narui, Yesu Kristo kila sa naḗa nasinenanena kiena ne Ntewa pisa, taḡan make tasnena wetelu, nane kila narui tepim temekiki a tepe wa e marana ne Ntewa, sike sanene sulue narui.

Kuḗaḗaena kiena ne Yesu naga sulue na sike ne

¹¹ Yar wa la naḗa asuḡa amiyuḡae ke e ḗelaga marua, monar la ḗas naḗa e legiena make ga asike e Yo Wa. La asuḡa akila ke narin kuḗaḗaena la silaga, naḗa akila lue ga maran taaga silaga. Kuḗaḗaena la nene akila ke ne komin mlamulen viowa la naḗa yeririna la akilakila ke na, ana pe atorokin re nena naḗa akilia awar plan ḗelaga na mlamulen viowa petan malena ken yar la poli.

¹² Ana kieta ḗarin yaru wa naḗa Yesu, kiena kuḗaḗaena na pe sa re nene poli. Naga kuḗaḗain sur taaga ga panon mlamulen viowa make ga, a kila yam taaga ga, ana

pogos naña naga kila pae, pa teke metava e yepas nena Ntewa na ãamarua. ¹³ Ntewa pisu Yesu kila mña sanene, na pisawal pisape yoko war nasinekar kiena Yesu lala, ligan la asike vatanonia sane takue tai naña yoko vilavan lana ea. ¹⁴ Pe yuñnaena tañena re si ta naña yoko Yesu monar kila sanene poli, komin naga mla nalaen ãisi rui, naña kana kuruta kila ita temekiki, nanagane tepo rui e marana ne Ntewa, tesu ruru tesu mña sanene vano-o taãatete ãisi. ¹⁵ Ninuna Wa mña miakol visena pan ita e lele nene, e visena ta pimi kome Navisawalena Seremñaea. E visena nena, Ntewa pisa sanini sape

¹⁶ *“Ana nanagane, yoko nevisirlua si naviranarena viu tai nemio kiau yeririna lala. Ser 31:33*

E naviranarena nena, yoko nekila sanini: neligan ruru kiau navisaluaena lala sike e kiela sitomena, nesiriar kiau visena lala sike e losinela.”

¹⁷ Ntewa pisa pa sanene ana sukol si pa la sane, pisa sanini sape

“Yoko kiela mlamulena viowa lala amio kiela napiowaena lala, taãatete si nesitorñalia.” Ser 31:34

¹⁸ Visena nene pisawal ke pupia naviewoena naña Ntewa kila pan ita rui, ana visae ve sa kemua nene, pe nalaen tañena re si ta naña tekilia telavia komin naviewoen kieta mlamulen viowa lala pona kieta napiowaena lala, komin naña Ntewa kila ruru ãisi rui.

Ve temaraun re va lavisinen Ntewa

¹⁹ Wolai a vineu lala, sa nena naña visena la nene apisa narui, kuruta kana Yesu pike mratavan ita rui, ana pe pon re si temarau poli, popon tokom ea teva loyuma e Yo Wa naña Ntewa sike ea. ²⁰ Sumo na pupia kulmrae nene telan mono kieta mrapa, ana pogos naña tasnena ne Yesu porovia, kulmrae mña nene purña lepas lua, pietavan kieta mrapa na vaen loyuma. Nanagane

tesike e mrapa wo ne narui, naña pe mrapa viu tai, a pe mrapa na vanonen malena.

²¹ Ana Yesu kila kieta mrapa navaen loyuma e Yo Wa sanene, naga pimi pe kieta pupia yar wa, naña naga pisuar make ita ga la naña na mratava puna ne Ntewa.

²² Kana kuruta war plan kieta kororak napiowaena la naña sike loyuman ita, kiena wii merarava kevan tasneta imi mekiki nena ga, ana ve temawa re sina, a tekilia teva loyuma. Tekilia teva lavisin Ntewa naña sineta la ve lelaga, teviawa manene marera e naga tesape yoko ve koven lua ita re, yoko naga worworun ita ga.

²³ Tekilia telelaga ruru tevisave yoko Ntewa kila wo ve sanene van ita, komin naña silaga, naga sumña kila nena taveve ya naña naga pisaaria. Ve tesitom ãele re sina, ana touarar ruru yuñnaena wo navisawalen va yar tañena lala sur tanea naña naga kila pan ita. ²⁴ Ana e ke sina ga e lepas na pun ita, popon tesitom ruruia, telual mrapa na yuren kieta sitomena lala vena sineta si manene ita la sane, a vena tekilakila ruru yuñnaena wo la van ita va laa sane. ²⁵ Pe pon re teligan ãelaga na viranar ruru itaen poli, sa naña yar lañas akila ke rui, ana popon teilaar ita silaga. Pelaga wo la nene, monar tekila lue ga van ita, a visae tevisu pogos marera na legiena maro la asike lavisin narui, popon towo lue ga van ita sanene va mña ga.

Ve tesitom korenan re naliãereena kiena ne Ntewa

²⁶ Popon teviun naviunena e lepas na pan ita naña tetol nakiliaen la e visena lelaga rui. Teviunia tesape visae ve tevisuar ruru ita re, sane tesumalun naña tekila ruru ke mlamulena viowa, yoko ve sanapen ita narui? Navisatameena nena, sanini, mlamulen viowa la ne sanene, pe kana kuãaena re si tai

naña yoko war plan poli. ²⁷ Ya ga naña sike pa rui, nane navisaarena kiena ne Ntewa nalaen nakoena m̄arera vanonia, amio pupia lelen kapi naña yoko kekan make nena kiena nasinekar lala. Nanene naga pe sur tai naña monar temaraun vaṗisi. ²⁸ E navisaluaena marua kiena ne Mosis nanua sumo, visae yar tai kilaro kana visena ne tai, a visae yar ve lua pona ve telu avisave lelaga kemua, pe mrapa na sineyena re si poli, yar nene yoko akilalua kiena malena veraga.

²⁹ Visae akila ve sanene va yar naña kilaro navisaluaena kiena ne Mosis, ana yoko ve sanapen yar naña pilon ke si m̄asina pa Narina ne Ntewa? Yoko naga kiena nakoena ve keviu manene laa na wa, komin naña naga ṗarnena kare kuruta naña naviranarena viu naña kila naga mekik rui e marana ne Ntewa. Yoko Ninuna na lemamiena loge viowagan ṗelaga nene vaṗisi, sinen kar li yar naña kila na wa.

³⁰ Yoko monar war nakoena nena, komin Ntewa pisaar sanene ṗa rui. Kiena Visena Wa tai sike e Tus na Visaluaena, naña pisa sanini, sape “*Naliṗereen mlamulen viowa, naga kiau in ga taaga.*

Yoko nelamaran si van la m̄arera na m̄arera vanon kiela naviowaena lala.” *Nav 32:35* A e ke e lele nene na wa, visena taṗena pisa ke m̄ena ga sanini, sape

“*Yoko Ntewa na mava liṗere kiena yeririna lala.*” *Nav 32:36*

³¹ Monar tevisuar ruruia, komin yar naña kila mlamulen viowa, pogos naña aligan naga e limana ne Ntewa vena visu vevea, nanene na pe narin sur re nene poli, naga pe sur namarauen ke nene narui.

Viawaena m̄arera navisuen sur naña yoko imi m̄aliv na wa

³² Temninue kare narui aña yoko ve sanapen legiena la ne pimi ke ne wa, ana popon tesitom̄al luen ga mrapa wo la naña Ntewa miila ita ea, e legiena la naña ṗaro pa

rui. Nanua pogos na tepim tom̄aliv e yomerarava, pe piavi re nena poli, tepane pogos m̄arera la paṗisi, naña akila piowa manene la pan ita naña temlelaga ke e Yesu. ³³ Pogos la ṗasa, e ga e maran yar lala, akoven visena viowa la pan ita, a pogos taṗena laṗasa, akilapel ita ga e ṗelaga viowa la naña piowa na piowa manene la. Pogos laṗasa, pe akila re pan ita poli ana akila pa kieta erau taṗena lala, ana tepa tesum̄al tesu temio la, temiila la.

³⁴ Ita laṗasa, akoven la apa e yum̄a nakoena, ana sineta miye la paṗisi, tepanon tekilali naña teiila la vena towar plan re kiela pupia naloge viowaen naña apisu e yo nene. A pog taṗena si laṗasa, la naña sinela kar ita apimin kieta sur lala, aṗar plan kare petan ita naña tekilalu manene la sur lala. Ana e pogos nene, pe sineta kar la re poli, tetam̄an ga, komin naña nasinekekaren tai sike e ita, sane sur la naña aṗar plan pavano lala ape na yomarava ga nini, ana kieta sur nowo la naña apowo manenea asike ga wa, naña taṗatete akovio pog tai, yoko ave kieta lue narui. ³⁵ Nane kieta pupia naulua itaena nane nanene narui, naña yoko Ntewa la van ita, ana komin naña nalaena tanea nene sike e marata, pe pon re si tekilapal nakiliaaren m̄arera naña sike e ita poli, ³⁶ ana monar tesum̄al ruru nena m̄arera tese Ntewa. Kieta sitomena la monar ve piavi ruruia vena tesum̄a tekila ga kiena nasinenanena ne lala, ana tekilia tetol sur la naña naga pisaar pan ita. ³⁷ A pog na tolena, pona ve ve piavi re yo, yoko imi m̄alivin ita, sa naña visena kiena ne Ntewa tai naña navisawalena Aṗakuk pisawalia, sape

“*Yam ve plas la sina, ve ve piavi manene re, ana yerkawa naña yoko imi ne, naga taṗatete si su laa sane, yoko imi m̄alivi nenaga.*

³⁸ E pogos nene, kiau yar mesmes lala, yoko amal ruru nenaga,

*komin naña amlelaga e inu,
ana visae nevisu lala yar tai
yepen mavin inu, weresu si
naga, yoko tařatete nena
nekekarania-a řisa.” Ařa
2:3-4*

³⁹ Ana pe ita re nene poli. In na pe nesitom re nesape ita yar sur la ne sanene yoko temaraun Ntewa poli. La naña ařeresula sanene, yoko monar ava akovio ga narui, ana ita naviawaen m̄arera ea, monar tetol malena.

11

?Naviawaena naga ya ne?

¹ Kieta viawaena nena, yoko tevisave naga sur ya na sanene? Tekilia tevisave naga pe řelaga na wasine ruruen Ntewa m̄arera, naña kilia kila kieta sitomena kapuru ruru wo e ga e naga, a kilia kila kieta lelagaena m̄arera, tesape sur la naña pe tepisu re poli, ana pe lelaga naña asum̄a ga. ² Viawaena naga pe pupia sur tai pařisi e navisuena kiena ne Ntewa. Siar e repita nasumo lala pimi, mrapa taaga nena nanene naña Ntewa kila sane kilia kekaran yaru. ³ řelaga naviawaena ne nanene narui kila ita tepisu kilale sane pe lelaga kemua, visena kiena ne Ntewa ga sii make suria, kila kieta yomarava nini pimi m̄alivi. Kiena m̄areraena ne nane mla sur la naña yar tařatete visuia, miyum̄aen make sur la naña tepisu sike ea. ⁴ Popon tesitomyu si repita na sumo lařasa, sanape naña la m̄ena apiawa e Ntewa nakonua.

Ta naña naga yermarua Epol. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlotun e nalaena ta naña mesmes pařisi, ana Ntewa kekarania, naga pisu po manenea taulu nalaena naña wenla naña Ken sinenan sape lavia. Ana Ken sinen mimi, m̄em̄ar wenla nena, ana řelaga wo naviawaena kiena ne Epol e Ntewa kila Ntewa pisu sane naga pe yar

mesmes tai, a suri nene kilia iila ita ke vim tol nagane na wa.

⁵ Tařena sina, nane yermarua Inok. E kiena naviawaena e Ntewa, naga pe tol re marena poli. Naga pe yermarua, ana Ntewa ga pitomi řerelua naga, kovio e yomarava nini pa metava, ana akale pano-o pe ańal re poli. Ntewa kila sanene pania komin pogos naña sike e yomarava nini, naga pe yar tanea tai naña Ntewa kekaran pařisi.

⁶ Lelaga pařisi, visae naviawaen e Ntewa ve su re e ita, tařatete tekila naña yoko Ntewa kekaran ita. Yar a naña sinenan sape kilia Ntewa e kiena malena, sinenan sape imi lavisinia, naga monar viawa manene sanini. Naga monar lelaga sane pe lelaga kemua pařisi, Ntewa sum̄a ga, a monar wasinea sane yoko Ntewa kila wo vařisi va la naña akale ke naga.

⁷ Yermarua si tai naga Noa. E kiena naviawaena e Ntewa, naga kila ya naña pisa pania. Ntewa pisawal pupia womie nene pania, ana pogos naña Noa pe pisu re nena kana kile ta poli wa, ana kila ga ya naña Ntewa pisa pania, kila kiela pupia waa nena vena namratava puna lala akilia amal ea.

Naviawaena kiena ne Noa nene e Ntewa tamalia la nene, kila m̄ena pupia nakoena pimi m̄alivin make yar tařena lala e yomarava, komin naña pe amlelaga re poli. Ana Noa naga pe na řegas kiena ne nalelagaena lala tai e Ntewa, ana Ntewa kila amesmes e marana.

⁸ Tařena si tai, naga yermarua Epraam. E kiena viawaena e Ntewa, naga mlogear ruru pařisi, molue petan yo naña sike ea, pa e yo tařena tai, naña Ntewa pisaar sape tam̄an vania. Naga mialin ke sape va ea, mninue kare sape ańa kope ke na wa, ana komin naña Ntewa pio, naga pa ga narui. ⁹ Naga mial m̄a pano-o, pogos naña pa m̄alivi ea, sa ga wolawa ga tai, ana purvanua ke

naña Ntewa pisaar pan narui. Ana ñere yuñña tapolen mñene yo nena, sike e nene amio na mratava puna lala, sa naña narina lala, naña Aisak lala amio mapina lala naña Sekop lala, naña la mñena akus porotano nene naña Ntewa tañan pan la ve kiela lue. ¹⁰ Ana Epraam tol yo nene, sike ea, ana pe kila re pupia mñana yuñña ta poli, mñeke ga e yuñña tapolen la nañane. Naga nene komin naga kiliar ruru po pañisi sape pe mñana uña re napo nene poli wa, ana naga sukoko ga e nene na wa, vena yoko va e pupia pulkumali kiena ne Ntewa, naña Ntewa pisirlua a miyuñnaen amio kana ñeren mñarera naña tañatete si wororowa pogos tai.

¹¹ Ta sina, naga sira marua Sera. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mñepenan ñesan narina naña Aisak. Nakonua nena, pe ñarli re sisi poli wa pano-o pimi pe sira marua, ana sumal mñarera sike e naña sape yoko navisaarena kiena ne Ntewa ve lelaga vania amio wona yermarua Epraam, sape yoko lalua awar narila. ¹² Yermarua Epraam mñena ga sa naña mrae pito tano rui, ana narina naña ñaria kila namratava puna la apim ape mok pañisi. Ana siraunia añariluen la apitom sanene, pano-o kiena lus lala apim ape mok sane verue la metava ma e sinapane, tañatete si aulola, asaga mras nen none la garo losi narui.

¹³ Ana yermarua make la naña amlelaga e Ntewa sanene, Ntewa pisaar kiela sur wo lala pan la, ana añar ga kana narin kinakinas kompaasa, ana amar tan yomarava nini. Ana akilia asape Ntewa ñarligan ga lañasa sike ga wa, yoko warpo nakeviu sirau, ana kila apisu kilale asape ape wolawa ga e yo nena. ¹⁴ Yomarava nini naga pe kiela yo re nena poli, ana kiela sitomena sike e mñala uña tañena naña napo. ¹⁵ Ana visae yo naña asitom manenea naga purvanua ke naña

amligan apim, visae la sinelania, akilia avilopu la awasuñe si ava e wo ga. ¹⁶ Ana peraga, pe kiela sitomena pasuñe re si pa e nanene poli, la asitom ke asape atol yo tañena naña po manene la sane, sinelan ga uña nae ma e peni. Ntewa kila ruru make kiela pulkumali wo nene rui, ana naga sinenan pañisi sape popon loge avisave naga pe kiela Ntewa kemua lelaga, a naña avisave mñana uña, naga ve mñala uña lue narui.

¹⁷ Ana e lepas kiena ne yermarua ke la nene na wa, tevisayu si yermarua Epraam, naña e kiena nakilaliena mñarera naña naga pisuia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga tañan nena narina taaga naña Aisak pania, tañan sape kuñañain ke sina ga vania. Aisak ke naña nanua ne Ntewa pisaar mñarera pa arimana, sape

¹⁸ *“E naruñña nene, yoko kioñña lus la aim ave moki.”* Jen 21:12

¹⁹ Ana pogos naña Aisak lavis mare, Epraam pe kiena sitomena re poli e navisaarena kiena ne Ntewa nene, ana naga mlelaga ke naña sape visae monar weñar narina nene mare, Ntewa kilia tamalia si wo ga ne. Ana Ntewa pisu naña kiena naviawaena pe lelaga sanene, ana Aisak pe mare re si poli, ana ariman pisu ga naña Ntewa mla maran si malena kiena ne narina nene pania mligan e limana.

²⁰ Ana yermarua tañena si tai, naga narina ne Epraam naña Aisak. E kiena naviawaena e Ntewa, mla kiena visena maro pan narina lua nene Sekop amio Esau, mlelaga mñarera sane yoko sirau navisa ruruena imi van lalua sa ga naña pisaar pan la.

²¹ Ana Sekop mñena nene sanini, e kiena naviawaena e Ntewa, ñasine ga naga sane yoko kila wo van kiena lus lelein la naña avim sirau. Naga ñar narina naña Yosop, ana Yosop ñar narina la lua. Ana pogos tai, lavis repila marua naña Yosop kovio, sumalun kiena plasgai telan ñarina

pito tano vena lotun Ntewa, p̄isi na pisawal navisaarena navisa ruruena pan mapina la punu ga.

²² Arimala marua nene Yosop, naga m̄ena popon sa tesitoṃalia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlalaga m̄arera sape Ntewa ve ligan re yeririna nae Israel la asulue Isip, ana yoko wereplan la awasuṃe si e kiela purvanua wawa. Naga pisawal sanene, ana pogos naṃa kiena malena lavis p̄isi, pisa m̄ena sape visae naga mare, ve asin re mon Isip, monar akus vano-o asin m̄ene kiela yo.

²³ Taṃena sina naga yermarua Mosis, kiena yermarua lua. E kiela naviawaena e Ntewa, pe amaraun re navisaluaena m̄arera kiena ne Parin Suṃe Pero poli, pogos naṃa narila nane Mosis paeme, apinaia naga paṃisi, pe ataṃan re aṃeṃar poli, ana akuswan naga mon moṃa ga, pano-o tol kupario telu.

²⁴ Ana Mosis nene, naga m̄ena, pogos naṃa kapuru pa keviu pae na, naga m̄ena pe yar na lelagaena. E kiena naviawaena e Ntewa, pe sitom manene re e kia wo naṃa amla pania, sa naṃa Parin Suṃe Pero narina naṃa sira, narina, ²⁵ ana naga sitom manene la kiena lus taṃena lala, yeririna na mratava kiena ne Ntewa. Naga mligan uṃa m̄ana yar keviu, amio p̄elaga la na yomarava nini, naṃa sane kana kekarena pe na p̄ane ga ne, p̄isi na pa miakol amio kiena yeririna lala e malena na pog m̄arera la naṃa le Isip la akila ke pan la. ²⁶ E pogos nene, naga suṃa sitom veve ke ga navisaruruena la naṃa kilia imi m̄alivin naga e pogos la naṃa pimi sirau. Naga mnunun sape visae kus ke naloge viowaena amio la vanon yuṃaena kiena ne Navisaarena, naga po manene la taulu naṃa naga kus ke sur wo lala na malena memee ga e uṃa m̄ana ne yar keviu nae Isip. ²⁷ E kiena naviawaena e Ntewa, pe maraun re sur ya naṃa Parin Suṃe Pero kilia kila vania, ana naga mligan ga Isip

sa naṃa Ntewa pisa pania. Naga pe pisu re marana ne Ntewa poli, ana p̄ar yon ga naṃa logearia sa ga naṃa pisu nena e kilamarana.

²⁸ Naga ke sina ga, e kiena naviawaena e Ntewa, naga p̄uarar ruru mrapa natamaliaena naṃa Ntewa pisa pania, a naga kila kiena yeririna lala aplan ke kuruta na sipsip e m̄ala pulutava lala, ana pogos naṃa Ntewa mligan kiena navisi na marena pitomi vena la nakoena va Pero, war ro ga kom metavan m̄ala uṃa lala, pa m̄emar m̄earu na uṃa punu ga nae Isip. ²⁹ Ana siraun nanene, yeririna nae Israel la nene aṃure matan Pero, amial apa atol Sive naṃa Pivaga. E kiela naviawaena e Ntewa, akusro pupia sive nene apa lepas p̄asia, amial ke apano-o sa ga amial ke ga e porotano. Ana la nae Isip asirau apimin la, ana la m̄ena amial asape akusro sa ke ga, ana pupia sive nene pimi pranwo la sina, kila talilun make la ga amarmare. ³⁰ Ana pogos naṃa yeririna nae Israel lala amial apa la sane apa atol pupia kumali naṃa Seriko, amio kiena li na mara la naṃa asike loyuṃa e kana pupia kove naṃa amiyuṃaen e kilavaru telivi piora. E kiela naviawaena e Ntewa, la nae Israel amial atalivi e kumali nene pano tol legiena orai, pano-o tol legiena na olua, apisu naṃa Ntewa kila kove la nene am-loloru veraga.

³¹ Ana loyuṃa e kumali nene, sira tai suṃa ga, naṃa nanua sumo pe sira na mrapa, kiena kia Reap. Sumon, yar la lua navisu veveen yo kiena ne le Israel lala, la apa atapolou loyuṃa Seriko, ana pogos naṃa asike ea, sira nene p̄erewan la e m̄ana yuṃa, miila la keviu paṃisi. Yaru taṃena la nae kiena yo, pe sinelan re avatanon Ntewa poli, ana e pogos na mara, amarmare, ana e kiena naviawaena e Ntewa, Reap pe mare re poli, atamalia kiena malena.

³² Nane repita marua la p̄asia naṃa ape purṃes nen yar navi-

awaena nakonua. Ana tekilia teva laa sane, vanon kia moki sike ga wa, sane yermarua la nene Kition, Parak, Samsen, Septa, amio Parin Supe Tepet, amio mēna Samiuel amio navisawalena taḡena lala, ana nepisu sane torok ga wa, pe aora torokin re poli naḡa nekilia nesiri plan kiela suniena la veve taaga e la punu ga. ³³ Pe lelaga kemua, visae teloge ga sunena la nene na, apo na apo. E kiela naviawaena e Ntewa, kieta yermarua lala akila pupia sur la moki. Yoko tevisu naḡa akila mara ataulu purvanua mārera taḡena lala, ana akila naḡa yeririna na yo viowa lala monar ayumae ataveve navisaluaena na po, ana amāreran na tolen ya naḡa akilia asape Ntewa pisaar pan la. Yeririna taḡena lala akuwanla apito e ḡiliḡili na laion vena akan la, ana pe akan la re poli. ³⁴ Akuan la e pupia kapi, ana taḡatete nena kekan la. Pogos laḡasia apane playu na mara, ana aḡure matan poga ga, a pogos laḡasia li na mara la akila kare la m̄a pano-o pe puriula mārera re si poli, lavis ga ḡisi. Ana siraunia, apisu ga naḡa apa sina metava, amārera manene paḡisi, akila mara amio kiela li na mara na purvanua taḡena la nene, pano-o ataulu la, amēne plan la aḡasuḡe sina.

³⁵ Lala ḡas amarmare e pog mārera la nene, ana ola la atagin la, ana amilan ga Ntewa mla si ninula pan la sina, pisir plan la amal sina.

La sina ḡasia, nasinekar la akila yepe lalae moki pan la, a akilali la visae la avisave la pe amlelaga re si e Ntewa poli, yoko aligan la awasuḡe la sina. A visae avisave asum̄a amlelaga ke ga e Yesu wa, yoko akila mārera la sane van la na wa.

Ana e pogos nene, yeririna lala kiena ne Ntewa asape visae akila mārera la ve sanene van la, poga ga, ana taḡatete aligan kiela Supe. Asitoḡal ga asape e pogos naḡa visae naga visirplan la sina,

la sinelan sum̄alen se marana naḡa akekara, a ve amawan re sina.

³⁶ Lala ḡasia apiar la, aḡure la apa amē la e yometava e maran yar la naḡa apisa kare la ke paḡisi. La ḡasia, pogos naḡa apiar la, nane e sen urmi lala, akuan la ḡararia e yum̄a na koaena. ³⁷ Lala ḡas sina ga, akove moḡar la, la ḡas apiliro la komḡas lua e sowa, ḡasia atem̄ar la e playu na mara lala. La naḡa visae ve amare re, la mēna ga sur mārera van la pa ḡisi. Pe kiela sur re poli, limala plas paḡisi, ḡisi na asi plan ga kulus nen nane pona sipsip vena ayenia nakilaen yepela visusun. Sur la punu ga piowa lue ga pan la, a yar taḡena lala pe apisuar la re nena ga, akila kare la keviu ḡisa. ³⁸ Pe m̄ala um̄a re poli, a pe kiela yo re naḡa ava e poli, ḡisi na asum̄a amialialoro kar ga e yo mema a metava e tavie lala, asu kar ga e pulḡe lala.

Nane yar na viawaena lala na sa nene. Yomarava nini na piowa manene la pan la, sa naḡa tekilia tevisa tesape yomarava nini pe torokin re si yeririna wo la na sanene ase poli, yar la na sanene popon asum̄a ga m̄ala um̄a metava ma e peni. ³⁹ Tepisu sane la punu ga naḡa tepisayu la pa rui, apane pog mārera la mok paḡisi, ana pe amlor re poli, asum̄al mārera ga, kila temnunu kilale kiela naviawaena e Ntewa keviu, a pe lelaga. Ana la ape na pog nane naviranarena marua nanua sumo, ana asum̄a amloge navisaarena wo lala kiena ne Ntewa, sane yoko naga kila mrapa naḡa akilia atol malena naḡa ve uro re, ana pe apisu re mras navisaarena nene molue pula poli. ⁴⁰ Ana Ntewa pisuveve sape popon kila mrapa viu tai van ita. Ana pitetalia Yesu pitom kila pae kiena yum̄aena, kila sane la nanua sumo ne, amio ita, ita punu ga towar mras na visaarena kiena ne Ntewa nene e mrapa ve taaga ga, a e pogos taaga ga.

12

Kilamarata sumã ga e Yesu, naþa naga m̃arera manene pano taulu pogos m̃arera lala

¹ A la punu naþa tepisayu la þaro rui, la na sane ape pupia purþes nen viawaena lala, asa ga pupia þegas nena naþa asuñal asuñã apisuveve ita ke ne, asuñã apisu ruru ke kieta viawaena, asape yoko tekirir va ve sanape. Sur ya naþa suwo ke kieta mrapa, monar teyaslua, a mlamulen viowa la naþa sumã piar kare ita ke ne, monar towarplania, ana tom̃areran kiririen e mrapa piavi naþa sike e marata, naþa sitomiena na liganena ve su re si e ita, kieta sitomen la ve piayavi ga.

² Tekira tevisuar manene Yesu, naþa suñal sike e luas nen mrapa gare. Naga pe purþes nen mrapa na viawaena, a pe kana luas m̃ena ga, ana pogos naþa tesitom̃alia, yoko la m̃areraena van ita. Tekilia tesitomyu si pogos naþa naga þar ke yepe lalaea a naloge viowaena meta e lak torovia, naga sitom korenan ga pogos m̃arera naþa naga panea. Naga mligan kiena sitomena m̃arera su ga e pupia kekarena naþa sike e marana, kila m̃ã pano-o tauluia, ana nanagane teke e lepasnena ne Ntewa na þamarua, e pupia lelenu wa ma e peni. ³ Popon tesitomyu m̃ã Yesu, e pogos naþa yeririna viowa la nene akuan make visen viowa la pania, sinela kar manene paþisi, ana naga tam̃an ga naga pano tol luas. Sanene, ita m̃ena popon ve sineta maren re yuñãena vilaga, a taþatete temarau, ve tesitom re urmatanen ya naþa monar tekila. ⁴ Pona tesitom ke tesape temloge piowagan kilaen mara temio þelaga viowa ana torok yo narui, sineta mare, ana pe tetol re ya naþa Yesu kila poli wa, pe tesu wo li re mlamulen viowa poli wa, pano-o kata kuruta mlau e yepeta. ⁵ A popon ve sineta þesan re visena na iilaren

naþa Arimata Ntewa pisa pan ita, sape pio ita sane narina lala, sape “Naruu, visae nevisu popon sane naloge viowaena tai imi tol ko, ve ositom korenan re, pona visae yam laþasa nevisu sane monar nela nakoena van ko, kioñã sitomena ve lor re, komin kiau þelaga navian koena naga sanene.

⁶ Visae la naþa sineu sii la, yam laþasa monar nekila aloge viowa, a la naþa nepe Arimala, yam laþasa monar nowela.” *Pakaiwa 3:11-12*

⁷ Sanene, visae pog tai ovisu sane ve sanene van ko, monar om̃arera, otam̃an ga sane mrapa ke tai naþa Ntewa sinenan sape vian ko e narui, sinenan sape kila ruru kioñã malena ne. Ita punu naþa tepe ata, tesuñã tekila ke sanene pa narita lala, ana visae Ntewa pisa ita sane narina lala, naga monar kila m̃ena ve sa ke nene van ita. ⁸ Sur nene naga yoko ita make tetolia, a visae ve kila re van ita tai, naga pisa yaru nena sane pe pe narin ruru re napo poli, naga pe narin yar nae ga koyo tai. ⁹ A nanua sumo, ita make ga, pogos naþa arimata la amla ke nakoena pan ita, pe sinetan re poli, ana pe lelaga, nenaga ne tepisu kilale sane amesmes ga, a kila sane tesitom la va la sane. Ve sanene na, popon manene tewatanon Arimata e ninuta, tekekanan ya naþa kila pimi m̃alivin ita, vanon naga ke nene narui pe mrapa na malena.

¹⁰ Arimata lala amla ke nakoena pan ita e kas la naþa tepe sisi ke ga wa, akila sanene komin asitom asape yoko wo la sane van la ke sina ga, ana pogos naþa Ntewa mla nakoena pan ita, kila vena yoko wo ke sina ga van ita, vena ita m̃ena ga tekilia tetol kiena malena wa. ¹¹ Nakoena pe sur tai naþa e ke e kana pog na kusena, pe kiki re nena ga, melkalka paþisi. Ana sir-aunia, visae tetam̃an naga vian ruru kieta malena, yoko war mras napo

lala, sane ðelaga na momãuena a sumãarena, amio ðelaga na waena a na mesmesuena. ¹² Ve sanene, visae sur ya naða avitaweia, amiu akilali sane navisawaliena Aisea pisa sumo, naða sape

“Avisir plan limamiu la naða tayoi sike ne, akila la akulul sina, a purpur na lamiu la naða miyuyuwawa ke ne, akila la amãrera sina.” Ais 35:3

¹³ Sanene, amiu mēna ga akila ruru si kiamiu mrapa la amesmes ruru wo, ana kiamiu laulu la naða ayaloro atavevea, yoko lala ve viowa manene re la sane, ana yoko imi mãrera sina.

Avisuar ruruia ve akila pal re mrapa

¹⁴ Sur lua na waryoen silaga la sanini. Tai, naga ðelaga na ve erau woena amio yeririna taþena lala, a ta sina, naga ðelaga na malena wa naða yaru monar se ea visae sinenan sape visu marana ne Ntewa na mava. ¹⁵ Ana monar ayumãe mãrera vena ve amiu yar tai naða kirir mã pano-o þisi ga e mrapa komsusia, naða pe tol re lemamiēna kiena ne Ntewa poli wa. Ovisuar ruru mēna ga naða ve narin ðeligas melkalka ve imi tawa re e sinemã. Visae pere, þisi na kapuru war mras la ve moki naða piowa e kionã malena, a kana kororak ne la ve kila kare re malena wa kiena ne li na lelagaena wa taþena lala. ¹⁶ Monar ðelaga viowa na yermēne amio sira ve imi re e amiu, a monar ve ðelaga nasineþesan ruruen re Ntewa, sa naða Esau kila nanua sumo. Esau nene, Ntewa kilologia naga pe mēaru kiena ne arimana vena kilia war lalimana ve kiena, ana pogos tai naða visokaria, mlopon ponos nen pursi wo naða wenla na vetokaki Sekop miyumãenia, ana mias lua sitomiēna kiena ne Ntewa e kiena malena, pisa pa wenla, pisape “Ei, ola pursi nene im van inu nagane, a lalimana ne ata make ga naða pe kiau, ana nela vaniko.”

¹⁷ Ana sa naða tekilia þa rui, sirau-nia Esau pisa sape yoko war maran si lalimana ne arimana ve kiena, ana apisaluþar ga, vanon naga þiliwilin plan rui. Ana mloge piowagania, tagi pano-o kila þele ga rui. Naga sitom ke sina ga, sape sa ve kila re ga, ana nagane kilalu rui.

Tavie naða Sinae na yomarava, amio tavie naða Saeon nae peni

¹⁸ Ana popon tesitomli si ve tokak ga e lepas nen navisaluaena na sumo wa, amio lologena wo kiena ne Yesu Kristo naða pimi ga na wa. Sur lalua nene pe taþena paþisi, ana sur nene tekilia tevisu kilale e kala tavie la lua.

Tavie na navisaluaena marua, nane Tavie Sinae, naða na yomarava ga nini. Kieta li marua le Yu lala akilia apisu e kilamarala, ana apisu sane pe pupia yo wa na marauena, naða kap mēke ea a kana pulþalu ne lala yo malolo ga rui, amio kan yaku nena naða yemalolo kalo make ga, a lagi tai miyui lue ga ea. ¹⁹ Ana pupia kana kumasua nena miyelyelu mãlia, ana amloge pulgo tai pis naða urmi paþisi, kila sane amarau pano-o, atag asape ve visa re si sur tai van la. ²⁰ Apisu sane yo nene pe wa paþisi, akranwo ruru nena, sane visae sur mal ya naða waro lavisin tavie nene, kus pal laea, yoko monar akovenãria. ²¹ Ana yermarua Mosis pisu sur la nene, naga mēna marau, pisape “Lelaga naþane, nemiyuwawan ga marena.”

²² Naga nene tavie wa na navisaluaena marua na sumo, ana nanagane na pe tepa re si e poli, tepim e tavie wa viu na lologena wo nene na Tavie Saion. Naga sike ma e peni, naða pulkumali kiena ne Ntewa mali mēke ea, naga pe Yerusalem viu ne nae yo mava. Naga pulen ga navisi lala, mok na mok naða sane apulopule ga, naða asuvileviles kar ga vena kilaen yauena na kekarena.

²³ Ana likan la, ita þegas na li na lelagaena wa la tesike lele taaga ea, naða ita tepe sane mēaru lala kiena

ne Ntewa naŕa teŕar lalimana. A amio ita mēna, ninuna ne kieta yar mare lala asike ea, nane la naŕa amesmes ruru pa rui e yomarava, ana pogos naŕa amare, aŕure plan la apa atol luasnen mrapa nata-maliaena, naŕa apa asu ruru e yo nene. A yaru naliŕereena mēna tai totano teke metava e yo nene, naga pe Ntewa na sur make ga. ²⁴ A amio sur wo taŕena la naŕa asike e kieta kunus wa nalologena wo nene, tekilia tevisu Yesu, amio kana kuruta naŕa mlau, naŕa apeven pa e losineta lala vena kila temekiki. Kana kuruta nena, pe sa re kuruta kana ne yermarua Epol nanua poli, naŕa asape kuruta na ween yaru, a kuruta na kilamaranen napiowaena, ana kana ne Yesu naga pe kuruta na tamaliaena yaru, a pe kuruta na viewoena. Yesu kila po paŕisi wa, naŕa suŕnal su likan Ntewa amio yaru, kila kiela navi-ranarena viu lalua suŕnaluruia, vena kila lalua ave erau wo sina.

Ayagogon ruru pulgona ne Ntewa

²⁵ Navisaluaena marua, naga sane visena na kilaŕegeena ta naŕa paeme e yomarava nini, a lologena wo, naga sane visena na kilaŕegeena ta naŕa pitom ma e peni. Ana la naŕa apilon māsila pan navisaluaena marua nene, taŕatete nena aormatan nakoena ŕisa, ana visae ve sanene, yoko ve sanapen la naŕa apilon māsila pan lologena wo? Yoko taŕatete nena aur matan ve tokaki. Visae ve sanene, popon teyagogon ruru pulgona ne Ntewa, telogearia. ²⁶ E pogos naŕa Ntewa pis pa yermarua nasumo la nene, kiena visena urmi paŕisi kila yemninu, ana siraunia, kiena visaaren tai pisa si mon metavana, sape

“Yoko yam si tai nokululun make yo punu ga, ve yomarava re ga nini, a amio make yo la ne ma metava yam veraga.” Akai 2:6

²⁷ Visena naŕa pisa e nini, naŕa sape “Yam si tai,” naga pisa ke sur

keviu ta ne. Naga kana kinasape Ntewa kululun yo yam tai rui, ana kiena sitomena mārera sike ga wa sape kululun li si yam tai ana visu ruru li make ga suria. E legiena maro yoko kululun wowa yomarava nini, amio sur make naŕa naga sii la sike ea, ana yoko sur naŕa taŕatete kululun rovia yoko suŕnal mārera sulue na sike ne. ²⁸ Sur ga tai naga kilia su lue na sike ne sanini, nane nasuŕenena kiena ne kieta Ntewa nena, a potena paŕisi naŕa mligan kieta malena su ruru sike loyuma ea. Popon silaga tekila lotena wo tai vania naŕa kilia kekarania, tepisu kilale naŕa naga pe na wa paŕisi, tevatanonia. ²⁹ Komin kieta Ntewa naga kapi ke nene narui, naŕa kilia sikap van make sur punu ga.

13

Pelaga la naŕa Ntewa kekarania

¹ Visen si laŕas nini vena iila amiuena, naga sanini. Popon asuma akekarani amiu lue ga, sa naŕa kam na ape mratava taaga ga amio Kristo. ² Ana ve akekarani amiu re ga, akekarani ke mēna wolawa lala, akekarani naŕa avisuar la e mamiu uma lala. Popon akilakila sanene, komin pog laŕasa, kam na amninue ga, ana wolawa la naŕa apisuar la ke ne, la na navisi kiena ne Ntewa ke la narui. ³ Asitoma la naŕa asike e yuma nakoena, awar pae kiela naloge viowaena lala, sa ga naŕa akoven amiu mēna apa asike amio la. Kam na ve sinemiu ŕesan re mēna la naŕa yar taŕena la asuma akilakila kare la ke silaga, komin ita punu ga tesike e yomarava nini, a monar tokus pae pogos mārera la naŕa yoko tevisuia.

⁴ Popon yar make ga avisu kilale ŕelaga na talopaena naga pe sur wo a pe sur wa mēna ga, a komin sur ne nanene, pe pon re si kororak tai imi kila kare tog naŕa aŕaenia pe mēna lalua naŕa atalopa, komin lalua apisaaria asape yoko ve aure

re si taþena. Yoko Ntewa la na liþereena va la naþa amiyalyal kar ga, sane li na talopaena naþa akila kolau, pona yar viu la naþa akila lau.

⁵ Ovisuar ruruia naþa ve oligan re kilavaru imi ve suri na sumo e kioṃa malena. Popon okila ko okekaran ga narin ya naþa teke e lumoṃa rui, komin navisaarena kiena ne Ntewa naþa sike pa rui, pisa sanini, sape

“Taþatete neligan ko yam tai, taþatete nevilon ṃasuu van ko.” *Lev 31:6*

⁶ Ana pogos naþa tesitomyu si naga nene, mla si naṃareraena pan ita, vena tevisawal visena naþa sike e Tus na Yauena lala, pimi pe kieta visena, naþa tevisave

“Yar na iila ruru inena, naga Ntewa na mava ga,

ana ve nemarau re si narui, yoko yar taþena kilia kila si ya ne viowa van inu ne?” *Yauena 118:6*

⁷ Sur taþena, popon asitoṃalar ṃa kiamiu nasumonena lala, naþa apisawal þesan visena kiena ne Ntewa pan amiu. Avisu veve ruru mras naþa molue kome þelaga wo na kiela malena, a akila ga nono na kiela lelagaena ṃarera e kiamiu malena lala. ⁸ La amlalaga ruru po, ana ita ṃena tekilia telelaga, komin Suþe Yesu Kristo naga piloulou re pogos tai poli, naga maran taaga sa ke nakoneva, þane, a peni, sulue na sike ne.

⁹ Popon tevisa ṃena tevisave avisuar ruru amiun visena kar taþena lala amio navian wowenen lala ve aim aure plan amiu re vetan kove wo naþa kam na asike pae rui. Yar laþasa asitom manene la e þaþagena wa lala, amio kala kinanena ne lala, ana kinanena la nene taþatete nena iila kiela malena lala. Sur taaga ga naþa kilia kila sineta la ṃarera ruruia, nane lemamienna kiena ne Ntewa pimi pan ita. ¹⁰ Kinanen la ne tai ne sanene, naga nane kilamṃiu na kuþaþaena lala naþa yaru wa la akuan ke e wonta. Amlenwoia,

akila pa yuṃaena la e narui, ana siraunia akania sa naþa akinan kala ke narui. Yar wa la nene la amal ga e kinanena na wonta la nene, ana ita naþa temlelaga e Yesu, ita na pe tekinan re e wonta nene poli, ita na kata wonta taþena ṃeke na, naþa temal e kana kuþaþaena nena naþa akuan su ea, naþa yar wa la pe apisu kilale re poli, a la taþatete akinana ea.

¹¹ La asuṃa akila ke kiela kuþaþaena la nene, ana tai na pe taþena towe laa sane, sa naþa asape kila totou na marena kiena ne Yesu, kuþaþaena nena naga naþa asape na lakorenanena na viewoen mlamulen viowa, ana pogos naþa þarin yar wa kila naga, naga pe kus make re tas nen sur mal pa loyuṃa naþa pe yo wa manene poli, ana þar ga kana kuruta, pa mligan se wonta. Ana tas nen sur mal nena, akuslua si petan uṃa, akus pa vanua, ana askapia.

¹² Naga sa nenaga naþa Yesu kila, naþa akus ṃena naga pa vanua e purkove na pulkumali, akila mloge ṃa piowa pano-o kana kuruta mlau make nenaga, naþa pe mlau koren re poli, ana mlaun naþa kila ita kiena yeririna lala tepim tepe yar wa ruru nena napo lala e marana ne Ntewa. ¹³ Ana komin naþa Yesu kekaran sape kila ve sa nene vanon ita, ita ṃena ga monar tekekaran teva tesuṃal tesu temio naga vanua e uṃa, yar la avisu kare ita sa naþa apisu kare naga, tokus naloge viowaena ve sa ke ga naþa naga kusa. ¹⁴ Visae viowa ga van ita e yomarava nini sanene, sanene na pogaga ne, komin naþa pe tesitom re tesape yoko tesike e pulkumali tai e nini ana tesulue poli, ana temligan kieta sitomena sike ga e ṃata uṃa napo e pulkumali viu naþa tepanon ke rui.

¹⁵ Popon kemua tesitoṃal lue ga naþa Yesu kila po manene la pan ita, naga pietavan ita e mrapa rui ana silaga tekilia tevisa potena va Ntewa

vanonia. Ve tekila re kuřařaena e sur mal la vania, ana nalaena tai tořa ga nařa tekilia tela luen ga van silaga, nařa yoko kekaran vařisi, naga nalaena na yeluarena. Tesuřa tepisirlua ke kiena kia sanene, ana visena na gota ne lala sa ga mralak tai nařa kiki ruru nena po pania. ¹⁶ Visae sanene, ve sineta řesan re nařa tekila yuřaena wo lala, komin naga sane kuřařaena nařa tekilia tela va Ntewa. Tai nařa naga kekaran manene la sane, naga sanini, sape tekila luen ga wo va yar tařaena lala, tekekaran ga nařa teviovion kieta sur la temio la.

¹⁷ Sur si lařasa, sane monar telogear kieta nasumonena lala, monar tekekaran ga nařa tesu vatanon kiela visena lala. La ařion ke pařisi nařa avisuar ruru ita, komin nařa pupia yerkawa kerkeviu la nařa asu metavan la asuřa apisu veve ke kiela yuřaena a kiela řelaga řena lala. Visae kieta nasumonena lala, kiela sitomena la marmare, ana yoko yuřaen make ga va viowa nenaga, ana visae telogear ruru la wo, yoko kila yuřaena ve urmi manene re van la, akekarania, ana yoko wo manene řena van ita, yar na yuřaena lala.

¹⁸ Pogaga, lavis ke visena make la řisřis narui, ana sinemimin mesape meviun řena tan amiu mesape asitořal imimi e kiamiu leniena lala, vanon yomarera nařa mesike e nanagane. Pe mepisu re sur tai piowa teke e imimi poli, kiamimi sitomena la merarava ruru ga, a mesuřa mesuřalu řarera lue ga mesike e řelaga wo la nařa mesmesu e maran yar lala.

¹⁹ Ana sineun nesape visena la nene akila ruru vilaga, vena nekilia neviařa e nini ve ve piavi re nowasuře si neiřas pun amiu. ²⁰ In na nesuřa nemlen wo amiu ke řena ga, nesape yoko Ntewa iila amiu. Naga pe Ntewa na suřare, naga pe Ntewa nařa sinena miye ita kiena sipsip lala, ana pitetalia

kieta Suře Yesu pitom e yomarava nini, pitom pe yerkawa na visuaren kieta sipsip lala, kana kuruta mlau vena visirluaen naviranarena viu nařa yoko sike sike nena. Naga pe Ntewa řena nařa Yesu tařan kiena malena pania, ana naga řerelua petan marena, pisirlua malia sina, ²¹ ana nořasine naga nesape yoko la sur nowo make ga nařa kam na sinemiun ke nanagane vena kilaen kiena yuřaena e yomarava nini sa nařa sinenania. Naga suřa miyuřae ke e kieta malena la pe ve taaga, komin Yesu Kristo suřa miyuřaen ke kieta řelaga wo vim ve sa nařa naga sinenania, ana yoko teieluar manene naga vanon vano-o tařatete řisi, Sanene.

²² Na mratava pun inu lala e Kristo, nesiri řaki nini piřasu pan amiu, pona visae ve ve piavi manene re yo, ana visae avisu ve sanape kam na ve sinemiu karin re, ana kam na ala kiau visena na iilaen la nařa sike ea.

²³ Sineun nesape nevisawal van amiu aloge kieta wolai nařa Timote, amligan lua si naga molue petan yuřa nakoena rui. Visae ve ve piavi re imi kom e nini, yoko imimi lua, meiřas mevisuveve amiu.

²⁴ Sinemimin mesape avisawal va kiamiu nasumonena lala, amio řena yeririna tařena lala kiena ne Ntewa, avisave mepiun ke mesape la asike sanape, asururuga pona sanape? A le Italia la nařa asike e nini la řena sinelan asape avisa pokolemalo van amiu. ²⁵ Kiau visena maro nae e nini, nane nesiri van amiu narui, nesape yoko lemamiena wo a sinewo kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga.

Maki Naña SEMES Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Semes, naga kiena visena wo lala naña vena vianen yeririna lala kiena Ntewa naña asu tetai asike e yo punuga e yomarava nini. Semes naga kila totou la mokliu e kiena visena vena iilaen yaru lala, vena atol sitomena a kiliaena wo lala. E mñaki nini, naga pisayu suri moki naña nalelagaena lala monar kiela sitomena tolia a monar akila. Naga sape nalelagaena naña limana korena, naga monar kekara pogos naña visae Ntewa visirlua naga va metava, a nalelagaena naña kiena suri moki, naga monar kekara pogos naña visae Ntewa ligan naga vito su tano. A pisayu ðelaga wo naña yaru monar kila, a naga sape lelagaena a yuññaena, suri lua nene lalua monar akiriri lele taaga. Pisayu mña sape yaru naña kila ke ðelaga wo na iilaen yaru taþena, yoko kiena lelagaena mñarera.

Semes pisayu suri lala na kilalien yaru lala, a naga sape yaru naña suri la aimi akilalia, ana naga sumña þuarar ke ðelaga mesmesu, naga kilia loge wo. Pisa sape nalelagaena monar ve tañan re gona visa suri viowa, ana monar yeluar ga Ntewa ea. A pisayu manmaruaena naña Ntewa kiania, amio ðelaga taþena leþas naña po, sane ðelaga kiena yaru naña kila kiena sitomena pito ga tano, pona kila kiena sitomena piyavi. Pisayu mña ðelaga laþas naña piowa, sane yaru la asumña apeveyu, apilave paþisi, amila nakoena pa yaru taþena, pona akila kiela sitomena pa metava.

E mñaki nini Semes pisayu lotena naña navisatamñeena sike ea, a suri keviyu si tai, pisawal rurua naña lelagaena amio yuññaena wo, suri lua nene monar asike lele taaga e maliena kiena yaru naña lelaga, ana nanini naga taveve sitomena kiena Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pelaga na lelagaena a ðelaga na manmarua 1:2-8

La naña limala korena a yaru na suri moki lala 1:9-11

Suri na kilalien lelagaena kiena yaru 1:12-18

Yaru naga monar loge visena kiena Ntewa a monar kila suri la naña visena nini pisa 1:19-27

Visena na kila woen yaru pisu suri piowaga e yaru taþena 2:1-13

Lelagaena a yuññaena wo 2:14-26

Li nalelaga monar visuar rurua e kiena visena 3:1-18

Li nalelagaena a ðelaga lala na yomarava 4:1—5:6

Suri taþena la naña Semes pisa 5:7-20

Visen þesia

¹ Inu Semes inu nepe yaru na yuññaena kiena ne Ntewa, a kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, naña inu nesiri lumñaki nini pimi pan amiu naña amiu lus nae Israel lala lualima taaga pa lua naña amiu asutetai asu ke e narin þegas lala e yo punuga e yomarava nini. Inu nepiun nesape sanapen amiu asu pogaga pona amiu na asike sanape?

Naviawaena amio namanmaruaena

² Puruvi lala a vineu lala, pogos naña na kilaliena lala imi e amiu, amiu na akilia avisu la sa naña suri nalogewonena. ³ Nanene na sa naña amiu akilia, pogos naña suri nakilaliena naga kilali kiamiu naviawaena lala, ana amiu atauluia, nanene kila kiamiu naviawaena imi

m̃arera manenea vena suñalu sulue. ⁴ A pogos naña amiu asuñalu m̃arera sanene, nanene naga kilia kila kiamiu malena mesmesu ruru wo vañisi marua ruru nenaga a ule ruru e suri wo la punu ga, pe ðelaga wo re tai naña naga pe kiena re poli.

⁵ Ana visae amiu yaru tai naga sitom pisape kiena manmaruaena ve tokaki ga, naga monar viun tan Ntewa e kiena leniena, ana Ntewa kilia la van naga. Vanon naña e ðelaga kiena ne Ntewa, Ntewa naga tañatete visi viowa va yaru naña naga viun suri tania, vanon Ntewa naga mlaluen ga nalaena wo silaga e kiena sinewo. ⁶ Ana pogos naña yaru viun suri sanene e kiena leniena, naga monar lelaga m̃arera, naña naga ve sitom ðele re sina, vanon naña sitomena kiena ne yaru na sanene naga sane sive naña lagi miyuia kulkululu, lagi suña supon kare ga pa e yo punu ga. ⁷⁻⁸ Yaru na sanene, kiena sitomena peve lua, a kiena ðelaga lala kar ga, ana yaru na sanene tañatete si sitom visave ðisi na la suri wo tai e Ntewa.

Yaru la naña kiela suri re poli, a yaru la naña kiela suri la moki

⁹ Kieta puruvi lañasia limala korena ga, pe kiela suri re poli, ana la popon awarwar la vañisi naña Ntewa pisirlua kiela sitomena pa metava, ¹⁰ a kieta puruvi tañena m̃ena ga lala, naña la kiela suri moki, ana la m̃ena ga popon awarwar la manene vañisi, komin naña Ntewa naga kila kiela sitomena la sike ga tano. Lala akilia akekara sa naña la apisu kilale asape yaru naña naga kiena suri moki, naga sa ga naña meme tai naña to yam plas ga. ¹¹ Pogos naña mrae pa metava, naña yo pisun pañisi, ana mlege meme la nene la apimi ameu, ana akekapili pito tano ana maran meme la nene kokovio. A e ðelaga ke nene, e pogos naña yaru na suri moki lala asuña akilapolo ke kiela kilavaru

lala wa, ana ðisi na la aloru m̃ena ga akokovio.

Nakilaliena lala

¹² Yaru naña suñalu m̃arera e nakilaliena lala naña aimi e naga, navisa ruruena sike e naga, vanon pogos naña naga taulu suri la nene ðisi, ana Ntewa yowauia ruru naga e nalaena wo tai, naña naga namalena nene naña Ntewa naga pisaaria ðisi rui pan la naña la asitom manene naga. ¹³ Visae nakilaliena lala imi e amiu, ana la atañali amiu, ana amiu na ve avisa re avisave “O, natañaliena la nene la amolue e Ntewa.” Amiu tañatete avisa ve sanene, vanon naña tañatete suri viowa naga kilia tañali Ntewa, a ðelaga nakilaliena yaru Ntewa naga pe kiena ðelaga re nene poli. ¹⁴ Natañaliena la nene apimi m̃arera e yaru, e ga e pogos naña kiena nasinenanena viowa ga naña kila luñeluñe naga, ana pure naga pano. ¹⁵ Siraunia, ana nasinenanena viowa nene naga pitovi pimi keviu ana naga ðar narina, naña mlamulena viowa, a siraunia, pogos naña mlamulena viowa nene naga m̃ena ga pitovi pimi keviu, ðisi na naga m̃ena ga ðar narina, naña naga marena.

¹⁶ Kiau puruvi wo lala, ðisi na amiu avisuar ruru amiu, ve atañan re yaru la aimi avisa kotalia amiu, naña la avisave “Natañaliena naga pimi e Ntewa.” ¹⁷ Amiu na monar akilia sa naña suri wo punu ga, a nalaena tanea punu ga, la amolue ma e peni la apitomi e ita. La amolue e Ntewa naña naga sii suri lala punu ga naña la apivavaga ke e sinapane, suri vivavaga la nene naña la akilia avilolou la silaga, ana naga kiena ðelaga pe pe tañena re nena pogos tai poli, naña naga tañatete vilon m̃asina van ita pog tai, vena ligam ita tesuña ga e yemalolo. ¹⁸ Nane Ntewa ne nanene naña sane kiena sitomena ga, naga kila ita tepimi tepe narina, komin naña ita temlelaga e kiena visena

lelaga, vena ita na sa naŕa teve mras ŕesia na yeririna moki lala naŕa ŕisi na lala alelaga mare e Kristo sirau.

Ita monar telogear visena kiena Suŕe

¹⁹ Kiau puruvi wo lala, ŕisi na ve sinemiu ŕesan re visena nene, naŕa apisape yeririna punu ga monar avitaŕilin yagogoena, a monar avis male ga. A monar ve avitaŕilin re mŕena ga sinekarena, ²⁰ komin naŕa nasinemimiena kiena ne yaru, naga taŕatete nenaga kilia kila ŕelaga namesmesuena kiena ne Suŕe imi kate pog tai, peraga. ²¹ Ve sanene, amiu na monar akoven plan ŕelaga namname lala, a yuŕaena viowa lala e kiamiu malena la wetelu, a amiu monar aligan kiamiu sitomena suŕa vatano e Visena Wa naŕa naga kilia tamalia amiu, naŕa Ntewa naga mapila e losinemiu lala ŕisi rui.

²² Amiu monar akila ya naŕa Visena Wa nene naga pisa, pe pon re naŕa amiu asuŕa avisa kotalia amiu ga poli, naŕa amiu asuŕa ayagogonia ana amiyagogo korena ga e Visena Wa nene, amiu pe akila re suri la naŕa pisa ke poli. ²³ Nanene sa ga naŕa yaru tai pisu marana e wii naŕa ato e kilika, ²⁴ naŕa pogos naŕa naga pure petania, pog plas laa ga nene, naga sinena ŕesan ke sina ga marana pisape ŕa naga marana sanape wa. ²⁵ Ana yaru naŕa naga pisu ruru loyurŕa e navisaluena wo nene naŕa naga kilia wereplan ita e mlamulena viowa, a naga yagogo ruru ea, naŕa naga ve yagogo korena re ga ŕisi sinena ŕesania, ana naga logearia a naga yuŕaenia, yaru ne nanene narui ŕisi na Ntewa naga visa ruru naga e kiena yuŕaena punu ga.

²⁶ Visae yaru tai naga sitom ke sape naga pe yaru mesmesu nalelagaena tai, ana naga pe ŕuarar ruru re purmenena poli, naga suŕa pisa kotalia ke sina ga naga, a kiena nalelagaena pe suri korena ga. ²⁷ Ana ŕelaga na lelagaena naŕa

mesmesu ruru po, a naŕa naga pe lelaga kemua naŕa po e marana ne Ntewa, naga sanini: ŕisi na amiu aialiali ninuyu lala a letano lala, vena aiila la e kiela malena ŕarera lala, a amiu auarar ruru kiamiu malena ŕarera vena ŕelaga viowa amio kororaki lala na yomarava ve atolkare amiu re.

2

Amiu na ve awaveve re yaru lala

¹ Kiau puruvi lala a vineu lala, sa naŕa amiu apiawa e kieta Suŕe Yesu Kristo, naŕa naga pe Suŕe Nawarwarena, ŕisi na amiu ve awaveve re yaru lala, naŕa amiu akila wo van laŕasia, a amiu akila viowa van laŕasia. ² Sa naŕa visae yaru la ve lua, aimi loyurŕa e kiamiu yuŕa na leniena, tai naŕa kiena suri la moki naŕa ŕana kulsota miyowau ruru po a naga miyen pialaliga tai naŕa pe kol teke e mrasilmana, a naŕa taŕena naga pe kiena suri re poli, naga ŕana kulsota la pororo ga, ana ŕisi na amiu ve akila re ve taŕena van lalua nene. ³ Pe pon re naŕa amiu asitom manene yaru naŕa naga mien kulsota naŕa miyowau ruru po poli, naŕa amiu aure naga va e yo naŕa po a avisa vania avisave “Ŕaraga leleŕa napo nanene, imimi sinemimi mesape ko ototano e yo nene,” a e yaru taŕena nene amiu avisa ga avisave “Ŕisi na ko osuŕalu ga osuŕa varau e naŕa, visae peraga oto ga tano e naŕa.” ⁴ Pogos naŕa amiu akila ke ŕelaga la ne sanene, amiu na asuŕa apisuvisu yaru laŕasia la apo, a yaru laŕasia la apiowa ga, nanene na vanon ga suri la naŕa la amien ke ne, a kiamiu navisuenena na sanene naga pe ŕarpoyo re nena e sitomena wo nene poli.

⁵ Kiau puruvi lala, amiu aloge inu. Yeririna la naŕa na yomarava nini la naŕa limala korena ga, Ntewa naga pure plan la nene la ape kiena, vena naga kila sa naŕa la kieta suri wo

lala e lepas nen kiela nalelagaena lala. A Ntewa kila mēna ga ve sanene vena akilia ava ala kiela lalimana lala e nasuḡenena kiena, sa naḡa naga pisaar ḡisi rui pan la naḡa asitom manene naga. ⁶⁻⁷ Ana amiu na asuḡa apisuvisu ke yaru la naḡa la limala korena la sane ape kororak ga. Ana amiu na asitomyulia: ?A la naḡa la asuḡa aḡene amiu ke ne naḡa la asuḡa aḡure amiu ke apa kumali? ?A li pe mēna ga la naḡa la asuḡa apiuelin amiu ke e kia keviu wo nene naḡa Ntewa naga mligan e amiu? Nanene na pe yeririna re la naḡa limala korena poli, ana nanene na yeririna la naḡa kiela suri moki.

⁸ Mrapa mesmesu naḡa amiu ataveve e nene naga sa naḡa purḡes neḡ navisaluaena kiena ne nasuḡenena kiena ne Ntewa pisa naḡa naga pisa pisape “Ko na ositom nalavis puḡa lala, okila wo van la, ve sa ke ga naḡa ko na ositom ko mḡaga.” ⁹ Ana visae amiu asuḡa avisuvisu ke yeririna lala awaveve la ke sanene, nanene na amiu asuḡa amlamula ke piowa nene ne, a navisaluaena kiena ne Ntewa ḡisi na naga liḡere amiu visae amiu na ape yaru na kilaroen navisaluaena. ¹⁰ Komin yaru naḡa naga kilaro ga visena kiena ne navisaluaena ve taaga ga, naga kila ke mlamulena viowa ne e marana ne Ntewa, naga sa naḡa naga kilaroro make visena kiena ne navisaluaena la nene punu ga ḡisi narui. ¹¹ Komin Ntewa nene naḡa naga pisa pisape “ḡisi na amiu ve ataḡa re kolau,” nanene na Ntewa ke ga nene na wa naḡa naga pisa pisape “ḡisi na amiu na ve awemḡar re yaru.” A visae amiu ve ataḡa re kolau ana amiu awemḡar ga yaru, ḡisi na amiu na ave yaru na kilaroen ga navisaluaena narui. ¹² E pogos na liḡereena, ḡisi na Ntewa naga ve la re nakoaena van amiu sa naḡa ḡisi na naga la van yeririna viowa lala, ḡisi na naga ure plan amiu e nakoaena nene

narui. Komin suri ne nanene, kiamiu visena lala a kiamiu yuḡaena lala naga monar ve sa naḡa amiu na pe akila re suri tai naḡa mesmesun naḡa amiu akus nakoaena vanon poli. ¹³ Nanene na komin naḡa Ntewa naga sinena mie amiu, a kiena nasineyeena nene naga ḡisi na yumuvanlua naliḡereena naḡa naga mesmesun naḡa amiu akusia. A pogos naḡa Ntewa naga ḡisi na liḡere yeririna la naḡa la pe sinela mie re yeririna taḡena poli, ḡisi na naga mēna ga taḡatete sinena ye la.

Pelaga na viawaena a na yuḡaena wo lala

¹⁴ ?Puruvi lala, sanapen naḡa visae yaru tai naga suḡa visa ke visave naga piawa ke e Kristo, ana ḡisi na naga pe kila re yuḡaena wo la poli? ?ḡisi na kiena naviawaena ga nene naga kilia tamalia naga, pona peraga? Nanene na, taḡatete suri wo tai kilia molue kome kiena visokanena naviawaena kiena ne yaru na sanene. ¹⁵ ?A sanapen mēna ga naḡa visae kieta puruvi laḡasia amio vineta laḡasia naḡa la pe mḡala kulsota re poli, a la pe kala kinanena re poli? ¹⁶ Visae amiu yaru tai naga visin sineyeena van la visave “Ntewa naga visa ruru amiu, amiu na ve miava tol amiu re, a ve viso kar amiu re,” ana naga pe mla re nena suri tai pan la poli vena iila la, visave ve sanene pogaga ne pona pe po re nene poli? Peraga, kiena visena na sanene ana pe visena korena ga. ¹⁷ A kieta naviawaena na sa ke ga nene narui, naḡa visae naga suḡa naga taaga, a ve yuḡaena wo lala ve su re amio, ana kieta naviawaena nene pe naviawaen korena ga, mare ga ne.

¹⁸ Ana pona ḡisi na yaru laḡasia la aloge visena nene, ana ḡisi na la akilali naḡa avisataḡea avisave, “Naga pogaga, ana pe sa re nene poli. Ana naga sa ga naḡa yaru laḡasia, la ape yaru na viawaena, a yaru laḡasia, la ape yaru na kilaen yuḡaena wo lala.”

Ana p̄isi na inu nevisatam̄e la nevisave “Visae inu nevisu ko naḗa ko ovisa ovisave ko na ope yaru na viawaena ga, ana ko na pe yaru na kilaen re yum̄aena wo la poli, ana ve sanene p̄isi na taḗatete nevisu kile tai naḗa sane naviawaena kioḗa pe lelaga. Ana visae ko ovisu naḗa nesuḗa nekila ke p̄elaga wo lala, nanene kilia kila merarava van ko sane kiau viawaena naga pe lelaga kemua.”¹⁹ Ee, inu nekilia m̄aga naḗa ko omlelaga naḗa Ntewa taaga ga sike na, nanene na po paḗisi nene. Ana nevisa van ko, yermare m̄ena ga lala la amlelaga sa ke ga, ana la asuḗa amiyuwawa paḗisi vanonia.²⁰ Sa naḗa nesuḗa nepisa ke ne, yaru naḗa naga pisape naga piawa m̄aga, ana pe kila re p̄elaga wo la poli, kiena naviawaena nene pe suri korena ga, yaru na sanene na pe wowe ga nene. ?Pona amiu sinemiun asape nevisa meraravanli la suri nene sane wa?²¹ Pogaga, amiu asitomli repita naḗa Epraam ne. ?Ntewa naga kila Epraam naga mesmesu e marana vanon ya ne? Nanene komin naḗa Epraam naga p̄ere narina naḗa Aisak, piar naga e wonta, ana tam̄an narina nene pisape kila kuḗaḗaena ea va Ntewa.²² Amiu apisu ke ne, e lele nene ita tevisu naḗa naviawaena kiena ne Epraam a kiena yum̄aena lala, ana suri la lua nene amiyuḗae ga lele taaga. Kiena yum̄aena lala la akila sane kiena naviawaena naga pe lelaga ruru kemua naḗa lelaga,²³ a suri nene naga kila Visena Wa pe lelaga kemua, naḗa pisa pisape, “Epraam naga piawa ke e Ntewa, a pe miasi suri ne nanene, Ntewa naga kila Epraam mesmesu amio naga.” A nanagane ita tesuḗa tepio ke Epraam tesape naga pe erau kiena ne Ntewa.²⁴ Komin suri ne la na nene, ita tekilia tekirawal sane Ntewa naga kila yaru mesmesu amio naga komin kiena p̄elaga wo na malena m̄ena ga, pe komin re ga kiena naviawaena poli.²⁵ A

amiu asitomli Reap nene, nanua sumo naga pe sira na mrapa ga tai. ?Ntewa kila naga mesmesu amio naga vanon ya ne? Nanene vanon naḗa naga pisuar ruru le Israel la lua nene naḗa lalua apim vinau ga apisape avisu kilia Seriko. Naga p̄erewan lalua nene e m̄ana yum̄a, a p̄isi na naga kipian lalua nene e mrapa taḗena tai vena lalua akilia aure ana awasuḗela si akom ea.

²⁶ Pogaga, ana sa naḗa tas nen yaru naḗa naga pe ninuna re poli, naga mare, naviawaena m̄ena ga, naḗa pe p̄elaga wo re laḗas ayuḗae veraga amio poli, naga m̄ena ga mare ga.

3

Ita monar touarar ruru purmeneta

¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re naḗa amiu ve moki akilali naḗa auarar yum̄aena na vianena e yum̄a na lotuena la poli, vanon naḗa amiu akilia m̄aga, e legiena na liḗereena, p̄isi na Ntewa naga kila naliḗereena van imimi navianena lala ana m̄arera laa sane.² Visae yeririna tai naga pe kila pal re kiena visena pogos tai poli wa, yaru nene naga po na po, naga kilia p̄uarar ruru kiena malena wetelu. Ana peraga, ita punu ga ita tesuḗa tekila pal luen ga kieta visena lala silaga.³ Popon ita tesitomli narin pototo nene naḗa ita temligan pa teke e logon wosi. Pogos naḗa ita temligania, ita na tekilia tekila wosi nene logear ita, a ita tekilia tevilon pupia tas nen wosi nene naga va e yo naḗa ita sinetan tesape naga va ea.⁴ A ita na tesitomli m̄ena ga waa lala, naḗa pe suri korena ga naḗa aurmi paḗisi, a pona pupia lagi miyuia ana sinenan pisape sapon vano, ana narin p̄eligas ga, naga kilia kila pupia waa nene va e yo naḗa yaru na uararen p̄eligasia naga sinenan pisape va ea.⁵ Purmeneta lala naga sa ke nene narui, naḗa la

ape narin suri ga tai, ana la akilia avis molmolue ve keviu vaḗisi.

Amiu na asitomli, naḗa narin m̄au na kapi ga tai, ana naga kilia kekan ga pupia laki lala e pupia yom̄arua tai. ⁶ Ee, lelaga kemua, naḗa purmeneta naga sane kapi ta ne. Komḗas nen tasneta la moki, ana purmeneta naga ta naḗa suri viowa punu ga na yomarava nini la apule manene la ea, a kiena naviowaena la nene la asum̄a akila kare make kieta malena wetelu. Purmeneta nene na sum̄a mla ke kapi e lele na loge viowaena, a naga sum̄a kila ke kapi nene pivaga e kieta mrapa na malena punu ga. ⁷ Ita tekilia tepisu naḗa yaru naga kilia kila suri tetan lala aimi amom̄au, sane suri mali na yom̄arua lala a manu lala, lom̄ara lala, a ika lala, ⁸ a pe yaru re tai naḗa naga kilia kila purmenena mom̄au poli. A purmeneta lala la apiowa la, a taḗatete touararia, a kiela visena lala la sa ga mrasuḗapo naḗa kilia kilam̄ar yaru. ⁹ Ita tesum̄a tepis ke e kieta purmeneta nene vena teieluar Ntewa Wa nene naḗa naga pe Arimata, ana siraunia, ita tepis ke sina ga ea ana tepiuelin yaru taḗena lala naḗa ita na pe tesitom re tesape Ntewa naga sii la poli. ¹⁰ E gota taaga ga, ita tesum̄a tepis po ea, a tepis m̄ena ga piowa ea. Puruvi lala, suri nene naga piowa manene la. ¹¹ Pe puluwii re ta naḗa mon m̄aga ana e pulusa si amio wii lalua akate veraga e poli. ¹² A sa ke m̄ena ga naḗa purpik taḗatete kilia war mraolip, a kilkerep taḗatete war mravik. Taḗatete m̄ena okilia ova ovio wii e pulusive.

Namanmaruaena wo naḗa Ntewa naga mlavia

¹³ Visae amiu yaru laḗasia naḗa ape manmarua paḗisi, la akilia ruru suri po, popon lala akila suri la nene imi merarava ruru wo sa naḗa la kiela malena mesmesu, kiela sitomena lala monar vito ga tano, a kiela ḗelaga lala monar marua ruru wo.

¹⁴ Ana visae amiu asitom sa naḗa amiu ape manmarua, ana kiamiu sitomena lala apulen navielueena amio m̄ena ga nakalawaena, visae ve sanene amiu na apisokani ke ga ne. Amiu na ve avisvilaven re si vanon kiamiu visokanena na manmaruaena nene, vanon nanene na pe ḗelaga na manmaruaena re nenaga nene poli. ¹⁵ Nanene naga pe manmaruaena nae re ma e sinapane nene poli, ana naga manmaruaena na yomarava ga nini ne, a naga pe kiena ne yeririna viowa ga lala, naga pe manmaruaena naḗa naga molue ruru ga kome Yermare. ¹⁶ Vanon pogos naḗa yaru la naḗa avielue ana la sinelan asape ato kalawa make yeririna taḗena lala, ana suri la punu ga asutetai ga narui, taḗatete si akirir ruru wo. ¹⁷ A visae yaru naḗa naga tol namanmaruaena nae ma e peni, ana kiena ḗelaga ve taḗena. A metava suri taḗena lala, kiena malena ikik ruru wo, a naga ve yaru nasum̄areena m̄ena ga, naga ve yaru mom̄au, naga ve erau ruru wo van yeririna taḗena lala, a naga ve yeririna na sineyeena. A naga ve yeririna m̄ena ga tai naḗa e kiena malena war mras la naḗa po. A naga ve waveve re yaru lala, a kiena sitomena ve veve lua re. ¹⁸ Yaru na sanene, suri la punu ga e kiena malena naga mesmesu ruru po paḗisi, a ḗisi na ve sa ke m̄ena ga e yaru la punu ga naḗa la ape yeririna na sum̄are, naḗa la amiyum̄ae ke e ḗelaga na sum̄arena.

4

Yaru naḗa naga kila erau wo amio yomarava nini

¹ ?Ana visae sum̄arena nene ve su ruru re amio amiu, ana amiu asum̄a akila ga mara van amiu, a aveveyun amiu, ana ya ne pe mias nen suri nene? Suri nene naga molue kome kiamiu nasinenanena lala, naḗa la asum̄a akila amiu amiyum̄ae m̄arera paḗisi vena akilali naḗa aloge wo e suri

punu ga naŕa sike e yomarava nini.
² Amiu na sinemiun manene la suri la naŕa sike e yomarava nini, ana amiu taŕatete akusla, ana nane kila amiu na sinemiun asape awe yeririna vanonia. A amiu na sinemiun manene la suri kiena ne yeririna taŕena lala, ana taŕatete mēna ga akilia akusla, ana kila amiu apeveyu a amē amiu mēna vanon suri la nene. Ana amiu pe atol re suri laŕas naŕa amiu sinemiun poli, vanon naŕa pe apiun re tan Ntewa poli.
³ A pogos laŕasia amiu apiun tan Ntewa, ana pe atol re poli, vanon naŕa apiun pal ga. Ana nanene komin naŕa amiu asumā apiun ke ga vena kila kiamiu nasinenanena lala akilia awar ya naŕa la sinelania vena aloge wo ea.

⁴ Amiu na sa naŕa yeririna la naŕa la pe ape lelaga re pa wola poli, naŕa amiu pe akekarā manene re si kiamiu Ntewa poli, amiu pe ape lelaga re pan poli. Ana yaru naŕa naga sinenan pisape naga ve erau wo amio yomerava nini a amio mēna ga kiena ŕelaga lala, ana naga sane sumā kila ke erau viowa amio Ntewa ne, naga sane pe nasinekar kiena ne Ntewa ŕisi narui.
⁵ Visena lelaga tai teke e Visena Wa, naŕa naga pisa pisape

“Ninuta naŕa Ntewa naga mligan teke e ita, naga sumā sinenan pisape va viowa silaga e kiena nasinenanena viowa lala.”

A nanene naga pe pe visena korena re nene poli,
⁶ a Ntewa naga sumā miila ita keviu paŕisi e kiena sinewo, vena ita ve tekila re si ve sanene. Ana naga nene sa naŕa Visena Wa naga pisa, naŕa naga pisa pisape

“Ntewa naga sumā pialuŕar ke yaru naŕa naga ŕarwaria, ana naga pe sinewo pa yaru naŕa naga kiena sitomena to ga tano.”

⁷ Vanon suri ne nanene, amiu monar aligan amiu asumā tano, vatano e limana ne Ntewa, a amiu

na monar asuwo Yermare Lego, ana ŕisi na naga ure vetan amiu.
⁸ Amiu na monar aimi manene laa lavisin Ntewa sane wa, a ŕisi na naga mēna ga imi manene laa lavisin amiu sane. Amiu yeririna viowa lala, amiu monar akevan limamiu lala. A amiu naŕa amiu kiamiu sitomena peve lua, amiu monar akila sinemiu lala imi ikik ruru wo.
⁹ Nanagane kana pogos ruru naŕa amiu sinemiu viowagan kiamiu mlamulena viowa la narui, amiu aloge viowa vanonia, amiu alokain tagiena. Popon amiu akila kiamiu vitalena imi ve kiamiu tagiena ga, a kiamiu kekarena imi ve kiamiu nasineyeena.
¹⁰ Ana amiu monar akila kiamiu sitomena su ga tano e marana ne Ntewa, naŕa naga mon metava a naga ŕisi na visirlua amiu.

Amiu na ve aliŕere re kiamiu puruvi lala

¹¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re amiu asumā avisa kare amiu poli, a aliŕere amiu ke sina ga. Pelaga nene, Navisaluaena kiena ne Ntewa pialuŕar ŕisi rui, ana yaru naŕa naga sumā kila ke sanene pan kiena puruvi lala, naga sumā pisa kare ke mēna ga Navisaluaena nene, a naga sumā mliŕere ke Navisaluaena nene pisape naga piowa ga. A pogos naŕa amiu apisu Navisaluaena nene apisape piowa sanene, amiu asumā amligan amiu apa ke metava e naga, ana amiu pe asu re si vatanon naga poli.
¹² Ntewa nene naga kilia tamalia yaru a naga kilia kila yaru kovio, a mesmesun naŕa naga taaga ligan Navisaluaena a naga liŕere yaru. ?Ana amiu na asitom asape amiu ape Ntewa, vena akilia aliŕere kiamiu puruvi la sanene?

Amiu avisuar ruru amiu, ve avis vilave re

¹³ Amiu laŕasia akilia avisa avisave, “Pane pona peni ŕisi na imimi meva e pulkumali taŕena tai. Ana e yo nene, ŕisi na imimi mesumā ga tol kas wetelu ve taaga,

ana p̄isi na imimi mekila yuṁaena na warena kilavaru ve moki.” Ana amiu ayagogon inu. ¹⁴ Amiu na pe akilia re nenaga ya naṁa p̄isi na naga kilia warpoyo e kiamiu malena peni poli. Kiamiu malena naga sa ga ṁau naṁa pimi kate e tavie a naga su plas ga ana siraunia kokovio ke sina ga. ¹⁵ Ana visena naṁa mesmesun naṁa amiu avisa, naga sanini, pisape “Visave Ntewa naṁa mon metava naga sinenan ve sanene, p̄isi na imimi mekilia mesuṁa memal re la ve plas ga na wa, ana p̄isi na imimi mekilali ve sanene ve sanene.” ¹⁶ Ana peraga, amiu asuṁa apisi vilave ga, a amiu aṁarwar amiu paṁisi wa, ana nanene na piowa nene. ¹⁷ Ana yaru naṁa naga kilia ruru p̄elaga wo lala naṁa mesmesu naṁa naga kila, ana naga pe kila re poli, nanene naga kiena mlamulena viowa nene.

5

Yeririna na suri moki lala, monar maraṁe amiu

¹ Li na suri moki lala, popon amiu ṁena ga ayagogon inu. Popon amiu na alokain tagiena vanon pogos ṁarera la naṁa asuṁa apimin ke naṁa atol amiu. ² E marana ne Ntewa, kiamiu suri wo lala sa ga suri la naṁa apililua p̄isi rui, a ṁamiu kulsota wo ṁena ga lala sa ga naṁa kirara lala akarwowo p̄isi rui. ³ A kiamiu suri ṁena ga lala naṁa sane kilavaru, la sa naṁa asuṁa asiar asape avililua narui, ana p̄isi na tasnemi ṁena ga lala avililua, sa naṁa kapi kekania, a nanene naga kila merarava pisape amiu na amiyuṁae piowa ga amio kiamiu kilaveru la nene. Ita tesike e legiena maro la ne, ana amiu na asuṁa apanon aṁarpolo manene ke kiamiu kilavaru la pa laa na wa. ⁴ Li na yuṁaena lala amiyuṁae p̄isi rui e kiamiu lokove lala, ana amiu na pe apulila re poli wa. Kiela naulena lala naṁa amiu apuarar sike

na, naga sa naṁa suṁa mlokai keviu vena visawal naṁa amiu apisokan ga. Li na yuṁaena ṁena ga la nene asuṁa atagi, a kiela tagiena nene naga pa tol kiligana ne Ntewa naṁa naga pe Ntewa na ṁareraena. ⁵ E yomarava nini, kiamiu malena meme ga, naṁa amiu akilia aul ga suri punu ga naṁa amiu sinemiunia naṁa alogewonia. Amiu na akan ga kinanena wo la silaga, ana inu nevisa van amiu, amiu na sa ga suri mali lala naṁa yaru la apagan ruru la po pano-o amlapa ruru po paṁisi, nanagane amloge po paṁisi, ana legiena na we moṁar laena pimi ke lavisi narui, ana suri mali la nene aminue ga. ⁶ Amiu na asuṁa apisu ke la naṁa limala korena ga la apito ga tano. Amiu amla naliṁereena viowa lala pan la, pe suri korena ga naṁa la amesmesu ga. Amiu akila kare la ṁaga pano-o amiu aṁemoṁar la amare. Suri la nene, amiu akila pan yeririna lala naṁa taṁatete nenaga la akilia avisaluṁar amiu.

Amiu monar amalumu ga

⁷ Puruvi lala, amiu na monar amalumu ga vena asuṁate ṁaga kieta Suṁe vano vano-o naga wasuṁe sina ga. Naga sane yaru na lokove, naṁa naga to malumu ga toṁa ga toṁate pogos wo na yuṁaenen kiena lokove lala, a vena yua naga imi kepapania, a vena war kinasa naṁa marua sike ea. ⁸ Ana amiu na monar amalumu ṁena ga sanene narui, vena asuṁate kieta Suṁe naga wasuṁe sina ga imi. A amiu monar kiamiu sitomena lala asuṁalu ṁarera, vanon naṁa p̄isi na naga ve ve piavi re ana naga imi ke sina ga.

⁹ Puruvi lala, amiu ve avismumun amiu re silaga, vena p̄isi na Ntewa naga taṁatete liṁere amiu vanonia. Vanon naga pe yaru naliṁereena, a sa ga naṁa naga suṁa suṁalu

ga sike e pulutava narui vena imi loyuma.

¹⁰ Puruvi lala, popon ita tesitomli navisawalena na sumo lala kiena ne Ntewa. La apian ita e mrapa wo tai, naŋa pogos na yeririna lala akila piowa pan la, la amalumu ga a kiela sitomena lala pe mloru re poli. ¹¹ La asumaalu m̄arera asuma ga pano pano-o, ataulu suri la nene, a komin suri ne nanene, ita tepisua tepisape Ntewa naga pisa ruru la paŋisi wa. Yeririna naŋa Sop, naga m̄ena ga tai naŋa naga sumaalu m̄arera su piavi e suri m̄arera la ne sanene, a ita tekilia suri wo lala naŋa Ntewa naga kila pania sirau ŋisi. Nene na lelaga, Ntewa naga pe lemam pan yeririna la paŋisi, naga sinena mie la paŋisi.

Pelaga na visaena visena naŋa lelaga

¹² Kiau puruvi lala a vineu lala, metavan suri taŋena la punu ga, pogos naŋa visae amiu apisaar suri tai, pona amiu apisa pupia visena keviu tai, ŋisi na amiu ve avisa re amio kia kiena ne sinapane, a kia kiena ne yomarava nini, pona kia kiena ne suri taŋena tai, vena kila kiamiu visena nene m̄arera. Visae amiu avisa avisave “Lelaga,” monar avisa ga “Lelaga.” A visae amiu avisa avisave “Peraga,” monar avisa ga “Peraga.” Visae kiamiu visena ve lelaga ruru kemua sanene, ŋisi na Ntewa naga taŋatete liŋere amiu vanonia.

Leniena naŋa navisatameena pimi ea

¹³ Visae amiu yaru tai naŋa naga mloge piowagan ke suri tai, naga popon len, a visae amiu yaru tai naga kekara, ana naga popon yeluar Ntewa e yauena. ¹⁴ A visae amiu yaru tai mai, nanene naga mesmesun naŋa naga vio nasumonena na sumare lala vena aimi avisu naga, ana ŋisi na lala akilia alenwo naga, a la akilia ataron sirveve va e naga e kia kiena ne kieta Suŋe.

¹⁵ Ana komin naŋa apiawa m̄arera e Ntewa, ana alen vania, ŋisi na Ntewa naga tamalia namaiena nene, kila ruru sina ga naga. A visae maiena nene naŋa tol yaru nene naga vanon kiena mlamulena viowa laŋasia, a visae yaru nene visa plan kiena mlamulena viowa la nene, ŋisi na Ntewa naga viewo m̄ena ga mlamulena viowa nene. ¹⁶ Komin suri ne nanene, ana popon amiu na asuma avisa plan kiamiu mlamulena viowa lala van amiu, a popon m̄ena ga amiu asuma alenwo amiu ana vena ŋisi na Ntewa naga kila amiu awo sina. Pogos naŋa yaru mesmesu naga len m̄arera, kiena leniena kilia war mrasa ve moki. ¹⁷ Elaisa naga pe yeririna ga sa naŋa ita, ana naga mlen m̄arera pisape yua ŋisi, ana tol kas telu komsusa ana pe yua re nenaga e kiena yo poli. ¹⁸ Ana siraunia naga kila ke sina ga leniena, ana yua kove ke sina ga ana lokove lala ape kinas sina ga.

Amiu na monar aure si yeririna naŋa pure wasuŋe sina ga imi

¹⁹ Puruvi lala a vineu lala, visae amiu yaru tai molue vetan nalelagaena, ana amiu yaru tai naga vanon ure naga wasuŋe sina ga imi, naga nene na yumaena wo ta nene. ²⁰ Amiu na monar asitomaalia, sa naŋa visae yaru naŋa naga vilon yeririna viowa tai molue e mrapa naŋa piowa wasuŋe sina ga imi e mrapa naŋa mesmesu, naga tamalia yeririna viowa nene narui, ana ŋisi na taŋatete yeririna viowa nene naga kovio. A naga kila sa naŋa ŋisi na Ntewa naga kilia ure plan punu ga mlamulena viowa kiena ne yaru viowa nene.

Maki Nasumo Naþa
PITA
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki þesa kiena Pita, siria pan la naþa amlelaga rui, naþa naga pio la sape yeririna lala kiena Ntewa, naþa naga ga pisirplan la. La naþa asu tetai asike sane wolawa lala e provens makega e yo nene naþa nagane tepio sape purvanua naþa Teki. Sitomena keviu na maki nini, vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena la naþa yaru la asumã akila ke m̃arera manene panila paþisi, kila la am̃al ke m̃arera panila paþisi komin naþa amlelaga e Yesu Kristo. Naga pisa panila sape monar asitom̃al lologena wo nene, naþa Yesu Kristo maren ita, a mal sina, a yoko naga wasuþe si vitomi sina vena were kiena yeririna lala. Sitomena nene kilia iila ita vena tesum̃alu m̃arera, a kieta lelagaena la kilia m̃arera sumã e Yesu Kristo.

Komin suri ne nanene, pogos naþa atol pog m̃arera, a yaru la akila suri m̃arera la panila, akilia asum̃alu m̃arera, kiela sitomena taþatete loru, pe suri korena ga naþa yaru la akila piowa manene panila. Visae akila sanene, yoko kila meraravan naþa la amlelaga kemua e Yesu, a yoko atol suri wo la naþa Ntewa mligan ruru sike mae peni, sape ve kiena kiena yeririna lala, e legiena naþa yoko Yesu Kristo vitom̃alivi ea.

Amio visena nene na visirplanen kiela sitomena lala, naga pisi m̃arera m̃enaga panila, sape monar akila kiela maliena la mesmesu ruruia, komin naþa ape yaru lala kiena ne Kristo.

Komþasnen tusi la na nini
 Visena þesa 1:1-2

Mrapa kiena Ntewa naþa tamalia kiena yeririna lala 1:3-12

Maliena kiena li nalelagaena lala monar ve wa 1:13—2:10

Yumãena kiena li nalelagaena lala pogos naþa asike e nalo-geviowaena 2:11—4:19

Sitomena kiena yaru na lelagaena monar vito ga tano 5:1-11

Visena na maro 5:12-14

Visena na sumo

¹ Erau lala, inu Pita nevisa pokolulagi a pokolemalo e kia kiena Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena nalogena.

Maki nini piñasu pan amiu yeririna kiena ne Ntewa lala, naþa nanua asike gar kiamiu yo Yerusalem, ana am̃ene plan amiu, nagane kam na ape wolawa ga naþa asike e pupia lepas la naþa, Pontas, Kalesia, Kapatosa, Esia, amio Pitinia. ² Amloge piowagania, ana sineun nesape nevisawal van amiu, Ntewa armata naga kilia make mrapa na kiamiu malena nanua nanua rui. Naga mligan plan amiu nanua rui, ana Ninuna miyumãe ke e amiu, amlogear Yesu Kristo, amla e kiamiu malena, kana kuruta kevan amiu amekiki, apim ape kiena yar wa lala.

Kiau leniena nesape yoko naga ligan kiena lemamiena a sum̃are vena sumã iila amiu silaga.

Natamaliaena naþa nalelagaena la atolia

³ Popon tesitom̃al sanape naþa Ntewa Armanane kieta Suþe Yesu Kristo, naga kilali po pan ita wa. Temieluar naga paþisi, komin sinen miye ita laa, kila ita tepim tepaeme tepe urviu si e mratava puna. Sa naþa naga kila narina Yesu Kristo mal si e marena, tekilia naþa suri naþa sike vamon ita, pe maren re si poli ana malena naþa ve uro re.

⁴ Naga sane lalimana ne Ntewa naþa po naþa yoko tetol sirau. Naga kila ruru rui, mligan sike ma meta e peni, yoko taþatete menun, a

taṭatete viowa, taṭatete si kovio pog tai. ⁵ Sur nene pe tetol re poli wa, ana temlelaga tesape yoko naṃareraena kiena ne Ntewa suwo ruru ita nenaga, uarar ruru ita suṃa vano-o tol legiena maro. Ana e pogos nene, yoko naga kilologia nata-malia itaena e maran yar taṭena lala.

⁶ Nekilia nesape nanagane, asuṃa aṃar naurmiena na loge viowaena e nakilaliena la naṃa asuṃa atol ke ne. Pona yoko suṃa ga sanene yo e pogos laṃas naṃa pimi ke na wa, ana e sitomen la ne nepisa ṃisi ne, popon kila amiu akekara, sinemiu la loge wo sina. ⁷ Sur na kilalien la nene, apimin ga naṃa kila kiamiu naviawaena suṃal laa sane, imi ṃarera ruruia. Nanene naga sa naṃa kol naṃa visae sinelan asape ikik ruru wo, monar askap plan kororak la naṃa sike ea, pona omlelege kiai okaweruruia imi mesmesu, ana ita ṃena ga sa ke ga. Nakilaliena la naṃa tetol ke ne, sane kap tai naṃa kekanvan ke kieta naviawaena vena imi merarava ruruia, a ṃarera ruruia. Visae pogos naṃa Yesu Kristo imi sina, naga lual kieta naviawaen ekik ruru sanene, ana yoko ita make ga tekekekara, tekilia tevisu ruru ita, teloge wo vaṃisi.

⁸ Nesuṃa nepisayu ke Yesu sa nene, nesitoṃal si nanua sumo nesike nemio naga, nekilia ruru naga, kam na peraga. Lelaga naṃa nanua kam na pe amio re naga poli, ana pe sur koren ga, nagane na kam na akekaran paṃisi, a pe apisuli re naga e kilamaramiu poli, ana asuṃa amlelaga ruru ke ṃarera e naga, sinemiu la kekaran e pupia kekarena ta ne keviu paṃisi, naṃa pe atorokin re avisa meraravan poli.

⁹ Kiamiu kekarena nene, pe kiamiu mras nen nalelagaen wo tai naṃa akilia akan nagane, ana pe naga re ga nene poli, komin amio ṃena, e pogos la ne pimi ke ne, yoko akan tai naṃa kiki laa sane, nane natamaliaen kiamiu malena.

¹⁰ Sur nene naṃa tepisayuia, sa naṃa natamaliaen malena ken yaru, naga sur tai naṃa navisawalen nasumo la aṃion kiliaen paṃisi. Akilia ruru navisaarena kiena ne Ntewa po, naṃa sape yoko naga sinen ye kiena yeririna lala, yoko tamalia la, ana asuṃa apisawal ke sanene.

¹¹ Apisa ke sanene, ana pe akilia meraravan re asape yoko naga kila ve sanape poli, pona yoko kila pogwai. Amloge ga naṃa Ninuna Navisaarena suṃa kipian la ke sape yoko akila kare ṃesan naga, siraunia, navisa ruruena lala imi ṃalṃaliv, ana aminue asape Navisaarena naga yar na sanape, pona naga ai.

¹² Sumo na asitom asape naga yerkawa yar ga tai na kiela pogos ne, ana siraunia, apisu kilale ga na wa asape sur la naṃa apisa ke ne, pe e re e kiela pogos poli, a e kieta pogos la ne pimi ke sirau. Ana kam ṃena apisu kilale asape suri la naṃa navisawalena la apisawal nanua sumo, nane apim ape lelaga e visena kiena lologena wo naṃa memlologon ke pan amiu e naṃareraen kiena ne Ninuna Wa nae ma e peni rui.

A pe navisawalen re ga la poli, ana navisi ṃena lala sinelan asape akilia sur la nene, ana peraga, pe kiela re naṃa akilia poli. Sur la nene aṃalivi ga yo metava e kieta pog na wa.

Monar ove yar wa ruruia

¹³ Ana pogos naṃa Yesu Kristo pitomi ṃaliv e yomarava e nena e kieta pogosa, ita ke narui monar tekila ruru kieta sitomena vena toṃareran ruru naṃa tekila kiena yuṃaena. Monar takawe ruru kieta malena, a ve tesitom re yomarava nini, a monar tesitoṃal ga navisa ruruena wo naṃa yoko towaria pogos naṃa yoko Yesu vitom warpo si yo e yomarava nini. ¹⁴ Yoko monar teim teve sa sisi wo la naṃa asuṃa amlogear ruru ke armala, a nasinenanen viowa na wowe lala, pe pon re si tetamian ave suṃen kieta malena

poli, sa nanua sumo e pogos naþa pe tekilia re sur tai poli.

¹⁵ Armata, naga ke narui naga pio ita, ana monar tekilia tesape naga naþa sinenan sape teim lavisinia, naga pe wa paþisi, ana ita mēna monar teve wa ruru e mrapa make ga na kieta malena. ¹⁶ Visen kiena ne Ntewa tai teke e kiena navisaluaena marua, pisa sanene rui sape

“In na nepe wa, kam mēna monar ave wa.” *Lev 11:44,45*

¹⁷ A sur si tai, yam mokliu naþa tesuþa tepio Armata vena iila ita, ana monar tevisu kilale tevisave naga suþa pisuveve ruru yaru lala mesmesu ga e kiela yuþaena la peve taaga, ana teyaloro e yomarava nini monar kieta sitomen vatanonia, temaraunia. Naga mligan ita tesike e yo nini yam plas ga sane ita tepe wolawa ga ea, ana monar tesitom tevisave siraunia, yoko teva tesuþal nena tesu e marana.

¹⁸ Nanua sumo, kieta li marua lala pe akilia re Ntewa poli, ana akiakian lelein mē kiela malena na yemalolo pitomi pitomi tol pogos naþa Yesu Kristo pimi þerelua ita petania. A sa naþa akilia, naga kila sanene, pe pul plan ita re e sur na yomerava sane kilavaru poli pona kol pona ya si naþa sane yoko kovio pogos tai. ¹⁹ Peraga, naga pul plan ita e kana kuruta nena napo, komin naga taþan kiena malena kus leleta, naga taþan naga sane narin sipsip tai naþa pe narin maran sur tai pe to re e poli, vena kilaen kuþaþaena ea.

²⁰ Ntewa kilalua Yesu vena tamalia itaena saþene nanua rui. Nanua e pogos naþa si yomarava, ana þuarar narina nene suþa amio pano tol pogos naþa sinen miye ita keviu, narui kila naga pitomi mēliv ga na wa e legien maro la nini. ²¹ Naga pitomi mēlivi, naga pike mrapa pan ita na vaen si puna ne Ntewa po paþisi. A pogos naþa toþal naþa Ntewa kila malia si naga, mligan sike amio naga ma e kiena naurarena, toþar sitomena naþa tesape, Ntewa ne

nanene narui, popon telelaga vania, teviawa ea, towasinea.

²² Siar e nene narui, amlelaga e visena lelaga kiena ne Ntewa, a kiamiu malena la mesmes ruru po, a asitom manene laa kiamiu erau taþena lala. Ana ve akilakila re ga, monar aþareran li naþa akekaran amiu e sinemiu lala ve keviu manene.

²³ Apaeme apim ape urviu sina, atol malena viu rui, ana nanene na pe sa re naþa mēma la aþar sisi poli. Kieta malena viu nene naga pimi þarpo ga yo e visena kiena ne Ntewa, pe visena mali, a visena naþa taþatete kovio pogos tai.

²⁴ Malena kien yar taþatete su ve piavi, komin kapur ruru po sane mēki, kilia imi wo vaþisi sane meme, ana siraunia mēk nene kilia mano, ana meme kilia loru. ²⁵ Ana sur taaga naþa sike sike lue, nane visena kiena Suþe.

Ana visena ne nane, mesuþa memlologon ke pan amiu siar nanua rui pimi tol þane.

2

¹ Ana komin naþa lologena wo tol amiu rui, monar aligan þelaga viowa lala. Nasinekareena lala, visokanen lala, namlamulen wanen viowa lala, vielueen lala, a navis viowaena lala, þelaga la ne sanene monar awar plan vetan kiamiu malena.

² Sa naþa sisi tomtom la sinelan manene munen mēla yu vena amal ea, kam mēna monar aþareran naþa atol kamiu kinanena a namunena wo naþa kilia kila ninumi kapur imi marua ruru, torokin þelaga kien yeririna la naþa Ntewa tamalia la. ³ Akan li kinanena kana Suþe rui, a visae akan kiki, popon akan lue ga, mēþemiu ulen silaga.

Yesu naga pe purþes nen kilavaru na þeren yuþa naþa mali

⁴ Ntewa sinena sape visirlua yuþa wa tai, ana naga pisaar kilavaru na þeren yuþa tai naþa mali, naþa pisu

po pañisi, nane Yesu. Yar tañena lañasa yepel mavinia, akovenlua, ana ita tesitom naga pañisi, tetavevea. ⁵ Ana Ntewa ðere ita, pisirlua ita tesu meta e kilavaru nena, naga pran kolkol ita sane kilavaru mali lala na mña yuñna nena. Naga pisu ita sane kiena ðegas nen yar wa na yuñnaena lala, naña tekilia towar kuþañnaena nowo vania naña naga kekaran la, naña towar vania komin ga yuñnaena naña Yesu Kristo kila rui. ⁶ Sa ga visena tai naña sike e tus kiena yermarua navisawalen Aisea rui, naña Ntewa sape:

“Apisu kilale rui pona pere wa? In na nepisaar kilavaru wo na ðeren mña yuñna tai rui, naña nekekaran pañisi. Yoko nevisirlua nena se kiau kumali wa naña Saeon.

Yaru ai naña visirlua kien malena se ea, taþatete nena loru vito viowa pog tai.” Ais 28:16

⁷ Ana ita naña temlelaga e kilavaru nene, tesape kieta visuena po na po, ana lañasa pe sinelan re poli, akovenlua ga pano. Ana visen tañena mña kiena ne Ntewa e lepas nene sike e Tus na Yauena lala, naña sape:

“Pe sur koren naña yar na yuñnaenen yuñna asape kilavaru nene piowa ga, akovenlua,

ana in na nemla kilavaru nena, nekila naga pe kilavaru na ðeren mña yuñna wa nena napo.” Ais 8:14

⁸ A e ke sina e Tusi kiena Aisea, visen kiena ne Ntewa tai pisayu ke kilavaru nene wa, pisa sanini, sape: *“Kilavaru nene, yoko yar ve mok naña lala tau ea, kila ayal wowe.*

Naga pe kilavaru tai naña yoko kila yeririna na yomarava nini aloloru.” Ais 8:14

Visae teviun tevisave ya ne kila amlolor sanene, naga komin ga naña pe amlogear re visena lelaga naña amloge poli, yoko akekapil make

atotano e lele na kovioena naña su ruru sike pa rui ve kiela.

⁹ Ana e ita pe sa re nene po, ita tepe ðegas taaga naña Ntewa pisirlua, ita tepe li na þarwa lala vena ve suþenen kiena yo, ita tesike loyuñna e kiena purvanua wa, ita tepe yeririna na mratava nena puna lala. Ita ke narui tepe yeririna na yeluaren naga vena visawalen kiena sinewo naña kila pan ita, naña ðere plan ita petan yemalolo, mligan ita tesike e kiena yomerarava napo. ¹⁰ Nanua sumo ita tepe yeririna kar ga lala, ana nagane tepim tepe ðegas kiena ne Ntewa taaga. Nanua sumo pe tetol re kiena sineyeena poli, ana nagane kiena sineyeena pulen ga kieta malena.

¹¹ Erau lala, visae ve sanene, ppon avisu kilale naña yomarava nini pe mña unña re napo poli. Sa ga tepe yar tañena ga lala, tepe sane wolawa ga, ana monar teligan þelaga nasinenanen nakilaen mlamulen viowa lala na yomerava nini, komin kiena napiowaena lala ape nasinekar nena na ninuta. ¹² Sila ga tesike likan la naña yepel mavin lelagaena, akawe ita silaga, a pogos naña tesike e marala, kieta malena monar wo na wo. Visae ve sanene, yoko akilia avisu kilale ya naña tesuñna tekila ke ne naga po na po, ana visae la mña alelaga, yoko ita make ga temio la teieluar Ntewa e pogos naña yoko imi mñalivin ita sina.

Pelaga wo kiena li nalelagaena lala pogos naña asike e yomarava

¹³ Sa naña tepe li nalelagaena kiena Suþe rui, kieta þelaga naña tesike e yomarava nini monar torokin ga kiena kia naña tesuñna temlologonia.

Li nalelagaena lala monar avatanon yerkawa la naña apisir plan la vena visuaren yeririna lala. Suþe la yo, pona yerkawa kerkeviu lala, ¹⁴ pona þarin suþe keviu la, ana

monar tevisu kilale la sane Ntewa ke narui naga mligan e limala vena liḗereen yar lala, vena laen nakoan va naḗa pe mesmes re poli, a vena yeluaren naḗa kila yuḗaena wo. ¹⁵ Ntewa sinenan sape kiena yeririna la monar ayuḗae wo, komin naḗa visae akila ḗa sanene silaga, yoko yar la naḗa pe akilia re sur po, naḗa asuḗa akoven ke ga visen kar lala kawe ita, yoko taḗatete avisa si sur tai. ¹⁶ E lepas tai, lelaga sane tekilia tekila ga ya naḗa sinetania, a e lepas komḗasa, yar naḗa mlelaga naga pe sitom manene re sanene po. Pona naga sitom ke sape visa ve sa nini yo, visave Ke, sur nene sike ga e in naḗane, nekilia nekila ga suri viowa ya naḗa sineunia. Ana pe sa re nena nene poli ḗisa, komin monar tevisu kilale tevisave ita la naḗa temlelaga tepe yar na yuḗaena kiena ne Ntewa, ana monar tekila ya naḗa naga sinenania. ¹⁷ Li nalelagaena lala monar avatanon yar taḗena lala, monar akekaran manene wenla taḗena lala amio vinela taḗena lala e namratava puna ne Ntewa. Monar amaraun Ntewa, avatanonia, a monar avatanon ḗena kiela suḗe lala.

¹⁸ E ḗegas nen li nalelagaena lala, laḗasa ape kiena ne yerkawa lala, naḗa ayuḗae korena ga van la. A kiela yerkawa lala, laḗasa apowo paḗisi, a laḗasa aḗarera paḗisi, ana pe sur koren ga naḗa yerkawa naga po pona piowa ga sanene, ana yar na kiena yuḗaena monar vatanon ruruia.

¹⁹ Pogos la ḗasa, pona yar na yuḗaena miyuḗae pogaga yo, ana kiena suḗe kilia sinen karkare vaḗisi, kilia viowa lue ga vania. Yar nene yoko loge viowagan ḗelaga kiena ne kiena suḗe naḗa pe mesmes re poli, ana po paḗisi visae torokin taḗan ga ve sa nene, naḗa e kiena sitomena ḗasine ga Ntewa, ana yoko loge kilale naḗa Ntewa sike amio vena iilaena.

²⁰ Ana visae yar na yuḗaena kila sur viowa ve moki, pona yoko kiena yerkawa monar visave ala nakoana vania. Ana visae pogos naḗa ala nakoana van yar nene, naga va ruru ga teke na, yoko ve tevisa re tevisave naga pa ruruia komin naga pe yar wo tai, ana tekilia tevisave naga pe pis re poli komin pisu kilale kiena napiowaena.

Ana visae okila ga sur wo la sa naḗa Ntewa sinenania, asuḗalu sinela kar ko, ala nakoana ḗarera tai van ko, ana ova ruru ko ga, ḗelaga wo ke narui naḗa Ntewa sinenania.

²¹ Sur nene naḗa yar wo loge viowa ga naḗa akila piowa pania, naga pe lepas nen kieta malena tai naḗa Kristo pio itania, komin sa kemua nene pan naga sumo rui. Pe kila re sur tai poli, ana akila naga mloge piowa manene laa, ana naga taḗan ga, vanon ita. Ana sa ke ga mrapa naḗa kieta Suḗe mial kome nanua sumo rui, monar teyal ga e lelen lana tetaveve tevano.

²² Visena Wa marua pisayu naga sumo rui, naḗa pisa sanini, sape *“Naga pe kila re nena mlamulen viowa pogos tai poli, visena na visokanena pe kate li re e gona poli.”* *Ais 53:9*

²³ A sa ke ga naḗa tekilia ḗaga, pogos naḗa akuan visen viowa la pania, pe pisamaran re si poli, a pogos naḗa aḗe kare yepen lala, pe pisa re nena sur tai pan la. Pa ruru ga mon ḗaga, mligan sur make ga sike ga e limana ne Ntewa Arimana naḗa kiena naliḗereen lala mesmes make ga.

²⁴ Pogos naḗa Yesu telan ḗeke e lak torovia, nakoana na kieta mlamulen viowa make ga mloru e tasnena, a kiena marena kila naḗa ḗelaga na mlamulen viowa mare petan ita, ana kila ḗelaga na kilaen mesmesu mal suḗa e kieta malena. Lelaga, kiena yepe lalaea lala kila kieta yepe lalaea lala pimi po nenaga.

²⁵ Sumo, tesuṃa temyal wowe sane sipsip la naṓa akila pal kiela mrapa, ana nagane yar na visuaren sipsip ṃal ita si rui, nagane tepim tesu ruru tesike temio naga naṓa pe yaru navisuarena kieta malena.

3

La naṓa atalopa rui monar avatanon wola lala

¹ Sa naṓa ita la naṓa temlelaga monar tevatanon ṓarin suṓe na purvanua, ita naṓa tetalopa monar tevatanon ṃena wota lala.

Nevis ṓesan van amiu kam sira lala, nesape monar avatanon ruru womiu na yermene lala. Pona sira tai, wona na yermene pe mlelaga re e Tus Wa poli, yepen mavin yagogenen wona na sira visayu vania, ana visae wona na sira kila lue ga wo vania, pona yoko kilia were ṃena naga imi lelaga yo. ² Visen manenea taṓatete taulu yar nene, ana pogos naṓa visuveve ṓelaga na sitomena wa a ṓelaga na vatanoena kiena wona sira nene, yoko naga kekaran naṓa lelaga.

³ Sira lala, popon avisu kilale naṓa sane kiamiu purṓes nen na-woena pe vanon re naṓa avilovilon vilṓarimiu veve taṓena poli, pona atelan mramalela lala, pona ayen kulmrae wo lala. ⁴ Sur nene, pe komin re naṓa apaia ruru tasnemi la sanene poli, ana ya naṓa yoko kila amiu aim awo ruru napo lelaga nane ṓelaga wo naṓa teke loyuma e amiu. Ee, lemamiena naṓa malumu a sinemi naṓa vito ga tano, naga ke na kiamiu nawoena narui, a naga taṓatete imi ve urmarua pog tai, nane ṓelaga ne nanene Ntewa pisu po paṓisi.

⁵ Apua sira marua nasumo lala, la ṃena kiela ṓelaga la sa ga nene. La aṓasine Ntewa, ana amlelaga asape naga ga kilia iilala aim awo manene e marana a e maran yar taṓena lala. A pogos naṓa ola na yermene

ṃena lala apisu naṓa wola na sira la nene apatanon ruru la sanene, apisu po na po. ⁶ Sira tai naṓa kilakila sanene naga sira marua Sera, naṓa naga kekaran patanon ruru wona yermarua Epraam, pano pano-o pio ke naga sape kiena suṓe. Sira marua Sera nene, tepisu ke naga sane aneta sira marua tanea, ana kam sira na nagane lala, visae asuma akila luen ga wo va womiu lala, sa naṓa naga kila, kam na aim ave narina nena napo lala. Pona laṓas amaraun asape sa ṓisi akila ve sa nene va wola na yermene lala yoko ve sanapen la, ana peraga, monar avatanon la ve sa naṓa Ntewa sinenania.

⁷ Ana visena van amiu kam yermene lala, sape monar asitom urmi manene e womiu na sira lala. Visae yar tai sike uma ṃana amio wona na sira, monar visu kilale sape naga yermene, naga ṃarera manenea, ana wona na sira, naga pe ṃarera manene re sane naga poli. Monar sitomaṃal silaga sane Ntewa pe mla re ga malena viu pa yermene naga taaga poli, ana mla ga pan la luoka, yermene amio sira la ga luwoka maran taaga.

Ana visae yermene tai ve ṃarera manene re va wona, ana kiena sitomena vito ga tanonia, malum ruru wo vania, yoko lotena kiena lalua nene ve va map re ga mrapa komsusa, ana yalen silau va tol yo e naṓa Ntewa sike ea.

Monar avatanon amiu vena kiamiu sitomen la imi ve taaga

⁸ Visen maro tai e lepas nene, nesape popon ala ruru sitomen la ne nepisawal ma meta ne. Kam punu ga, monar amaraneranti naṓa silaga asu ruru amio amiu naṓa kiamiu sitomen la imi ve taaga ga. Sinemi ye amiu, akekaran naṓa sane kam na ape mratava taaga, awo van amiu, aligan amiu asike sina vatanon amiu. ⁹ Naga naṓa kila piowa pan ko, ve okila maran

re si viowa vania, a naga naþa viuelin ko, ve oviuelin maran re sina. Visae ya naþa imi van ko, yoko osumã ola ga navisatamãeena navisa ruruena wo vano. Ðelaga wo la ne sanene Ntewa pio itania, vena tela ve sanene silaga, a visae tela navisa ruruena va yar taþena, yoko Ntewa ligan kiena navisa ruruena sike e kieta malena. ¹⁰ Navisaarena la ne sanene sike e Tusi na Yauena la rui, naþa pisa sanini, sape:

“Yar naþa kekaran sape su ruru sumã wo e yomarava nini, pona sinenan sape kiena malena va wo, ve piavi, monar kilawo visena viowa lala ve molue re kome pulgona, monar visuar ruruia sa naþa ve visokan re.

¹¹ *Monar ligan naviowaena, kila ga wo. Monar m̃areran sumãre, a monar þiyonli naþa silaga were imi lavisi likan yeririna lala.*

¹² *Suþe sumã pisu manene ruru ke yar naþa kila ke po, ten kili-gana pan leniena kien yar wo la ne sanene. Ana la naþa akila ke piowa, maran m̃arera pan la, pilon ga m̃asina pan la.”* *Yauena 34:12-16*

Pogos naþa akila piowa pa yeririna wo kiena ne Ntewa lala

¹³ Visae tom̃areranli naþa tekila ruru sur make ga wo na wo, ve tesitom re tevisave yar laþas sinela kar ita vanon poli. ¹⁴ Pona pogos tai avisu naþa tesumã tekila ke po sa naþa Ntewa sinenania, ana teilan ga asumãlu akila kare ita vanonia. Ana visae ve sanene, monar tevisu sane naviowaena nene pe pe sur re tai poli, naga navisa ruruena ga tai naþa Ntewa mla pan ita. Tekilia tesitomãl visena na tus kiena ne yermarua navisawalena Aisea, naþa pisa sanini, sape:

“Yar kiena ne Ntewa, ve sinemã kurkur re, ve omaraun re ya naþa yeririna na yomarava la amaraunia.”

¹⁵ Visena nene sape monar ve temarau re, ana ya naþa monar tekila, e losineta, monar teligan Kristo ga su metavan sur make ga, naga taaga pe kieta Suþe. A monar tekila ruru ita silaga, sa naþa visae nav-iunena tai imi viun sape komin ya ne temlelaga, komin ya ne toþasine Yesu, ana monar tekilia ruru ve sanape naþa yoko tekilia tela navisatamãeena tai naþa po vano. ¹⁶ A visae navisatamãeena vano, monar va amio ga þelaga malum, a þelaga navatanonen yaru. La naþa sinelan ke kila kareen la naþa amlelaga e Kristo, akilia akoan visen viowa ve moki vim van amiu, ana avisuar amiu, pe pon re si akuan maran si visen viowa la van la poli. Visae akila ve sa nene, siraunia akilia amawan si kiamiu visena m̃arera la nene vaþisi, a visae amomãu ga van la, yoko la ga monar amawan si kiela visena m̃arera lala.

¹⁷ Visae Ntewa sinenan sape naloge viowaena kilia vim m̃alivin ita pog tai, pe pon re naloge viowaena nene vim m̃alivi komin ga sur viowa laþas naþa ita ga tekila poli. Ana popon manene laa naþa visae naloge viowaena nene vim m̃alivin ita, komin ga suri wo la naþa temiyumãen ke ne.

¹⁸ Asitomãli Kristo, naga sanene. Naga pe yar mesmes manene laa, ana naga mloge piowa manene paþisi komin yar viowa lala. Kieta mlamulen viowa ita yeririna na yomarava lala mok liu, ana e kiena marena yam taaga nene kila sur make rui naþa kila sane kieta mrapa sumã naþa kilia were ita teva lavisin Armata Ntewa. Akila kare m̃a tasnena Yesu sanene pano-o marþan nenaga, ana po paþisi naþa siraunia, naga mal sina e nam̃areraena kiena Ninuna ne Ntewa.

¹⁹ Ana sumon naþa mal si sanene, naþa m̃eke e lelen marena naþa, nam̃areraen kiena Ninuna ne Ntewa pimi pulemamaga ea, kila naga pa mlologon meraravan pa ninuna

taĥena la naĥa asike e nene, sape nagane Ntewa taulu la narui, ana Yermare naga kila ĥele nena yonia. ²⁰ Ninuna la nene, nane yeririna sur la naĥa yepel mavin Ntewa, sane la nanua e pogos kiena ne yermarua Noa. E pogos nene Ntewa sumate la ke sape avilon la, mla pog piavi pan la. La asuĥa ga sane, Noa miyuĥaen ĥa kiena pupia waa nene, ana pe asitom re nenaga, ana pogos naĥa womie pulemamaga la atalilu. La mok naĥa akovio e pogos nene, ana yar la lua la ga naĥa amal asike e pulu waa, nane Noa ga la orelu nene.

²¹ Ana pupia wii naĥa kus la amal e kiela waa nene, naga kana kinasnena ya ne pan ita nagane? Naga kila tesitomĥal si wii taĥena, wii na tamalia itaena, nane wii naĥa akee ita ea. Wii nakeena na nene, naga pe kila re sa naĥa yepeta la mekik poli, ana kiar ruru ita sape Ntewa piowo kieta mlamulen viowa lala, ana ve temawan re sina vania.

Nakeena naga mligan kieta malena tesu ruru tesike temio Ntewa narui, ana popon tesitomĥal ĥena tesape ane kila kieta mrapa sanene? Yesu Kristo ga kila, pimi kome kiena nasuĥalen si petan marena. ²² A siraun nene, ĥasuĥe si pa ma e peni, pa totano teke amio Ntewa e limana marua ĥa metava, naĥa navisi lala, a pupia yerkawa lala, amio ĥareraena lala, la make ga asike vatanon kiena navesuĥenena.

4

Nasinenanena kiena ne Ntewa naga su ĥes e kieta malena

¹ Sa naĥa nepisa rui, Kristo naga taĥan naĥa ĥar naloge viowaena la moki e yepena, ana ita ĥena ga monar tekila kieta sitomena ve sa ke ga nene. Yar naĥa tasnena mloge piowa, ve visa re visave viowa, komin naĥa visae naga va warpo yo e naloge viowaen ta sanene, kilia kila naga ĥarera manene laa sane,

vena liganen ĥelaga na mlamulen viowa lala. ² Yar sur na sanene, naga pe pa manene re si e kiena malena na yomarava nini poli, naĥa sinenanena viowa na ĥelaga kiena ne yeririna imi ve keviu manene e kiena sitomena, ana naga sitom ga sur mesmesu la naĥa Ntewa sinenania. ³ Kieta malena, naĥa tekila kare komĥas keviu pa rui, naĥa tesuĥa tetelivi ke ga temio erau la naĥa pe amlelaga re poli. Ita temio la e malena viowa naĥa pule e nakila maneneen ĥarita, na wereen sira lala, na mun maneneen wii pano tepe wowe, na veveyuena a na kilaen mara, na kilaen ĥaagena kar la pano-o yemlagi, nakilaroen navisaluaen lala, amio nalotunen nono lala.

⁴ Nane kieta malena ke na sumo narui, ana nagane, kieta erau nene amninue asape ita na sanape narui. Aĥal naĥa pe sinetan re si taveve laen poli vena kieta malena talilu e pulmaran kiela sukoĥene, ana pe akekaran re nenaga, kila sinela kar ita paĥisi. ⁵ Ana ve tesitom re suria, yar sur la ne sanene yoko asuĥalu ase marana ne naga naĥa yoko liĥere yar mal lala amio ĥena yar la naĥa amarmare rui. Yoko monar avisawal kiela sur la vania, ana e pogos nene narui, yoko avisu kilale kiela napiowaena lala. ⁶ Ana taĥatete ve sanene va nalelagaena lala. Pona yar na yomarava la aliĥerela ala nakoena na yomarava van tasnela, kilia va tol naĥa akilalu kiela malena. Ana pogos naĥa asuĥalu ase marana ne Ntewa, yoko naga la nalaena na malena van ninula. A malena ne nane pe pupia sur naĥa kila tesuĥa temlologon ke lologena wo van yaru lala.

Pelaga kiena li nalelagaena lala e pogos naĥa legiena maro pimi ke lavis

⁷ Nesape nevisa sanini, sane lavis tetol luas nen sur make narui. E pog na sanene, nalelagaena lala

monar asm̃al ruruia naṓa kiela sitomen la ekik ruru wo, vena ve aursulan re leniena. ⁸ A metavan sur taṓena make ga, monar asitom manene la si vaṓisi, komin naṓa visae tesitom yar tai, kila sa naṓa meme ga na viewoen kiena mlamulen viowa lala. Visena tai pisa sanene rui, sape mlamulen viowa mok liu, ana nasinesiena kilia kalo la make ga. ⁹ Sur taṓena, li nalelagaena lala la monar akekaran ga naṓa avisuar la sina e m̃ala um̃a. ¹⁰ A la make m̃ena lala monar akilia ruru nam̃areraena amio nakiliaena taṓena taṓena lala naṓa Ninuna mla pan la, monar ayum̃ae ruru amio vena iilaen kiela erau taṓena lala. Visae avisuar ruruia, akilia akila naṓa yoko lemamiena wo kiena ne Ntewa imi warpo yo e la. ¹¹ Yar naṓa nakiliaena na visena teke ea, naga monar vis ruruia sa ga naṓa visen kiena ne Ntewa ga lelaga sum̃a ṓar wowo ke e pulgona. Yar naṓa nakiliaen naiilaen yum̃aena sike ea, naga monar kila wo amio nam̃areraen make ga naṓa Ntewa mla pania. Visae silaga tekila make sur wo ve sa nene, yoko yar make akilia aieluar Ntewa vanonia, aieluar naga komin kia kiena ne Yesu Kristo, naṓa naurarena make ga a nam̃areraen make ga ape kiena ga vano vano ve uro re.

Naloge viowaena kiena ne li nalelagaena lala

¹² Erau lala, nekilia nesape nagane apane ke pog na loge viowaena tai naṓa kila amloge piowa paṓisi. Ana sineun nesape nevisa van amiu, sa naṓa ve ailan manene re, ve avisu re sur nene sane sur tai naṓa asitom ke asape taṓatete imi m̃alivin amiu pog tai yo. ¹³ Ana ya ga naṓa akila, akekaran ga naṓa akilia ave ṓegas amio Kristo e kiena naloge viowaena lala. Visae sanene, yoko siraunia, pupia kekarena vaṓisi van amiu, naṓa akilia ave ṓegas si amio e pogos naṓa imi m̃aliv amio kiena naurarena. ¹⁴ Visae taṓena la akilia asape kia kiena Kristo sike e ko, yoko

akilia akoven viuelen viowa la imi, ana ve ositom manene re. Yoko pupia navisa ruruena sulue ga e ko, komin naṓa Ninuna ne naurarena kiena ne Ntewa nae ma e peni sike e kiom̃a malena. ¹⁵ Visae ala nakoaena tai pona naloge viowaen tai imi van ko, pe pon re akila komin naṓa asape ko na yar na wem̃aren yaru, pona ope yar na vinauena, pona ope yar na kilaroen navisaluaena, pona ope yar na kilaen viowa yo.

¹⁶ A visae akila komin ga naṓa akilia asape ko na omlelaga ke e Kristo, ve okila re sane omawa, ana monar oyeluar Ntewa naṓa pisu ko ke sape ko na otoroki naṓa kia kiena ne Yesu Kristo sike e ko.

¹⁷ Nagane, pogos na liṓereena siar ke rui, a yoko va m̃a tol ṓesan mratava m̃ana ne Ntewa. A tepisu naṓa naga kilia tam̃an pog m̃arera laṓasia warpo yo e malena kiena narina lala, ana visae kila ve sa nene va la naṓa amlelaga, teminue kare narui am̃a yoko ve sanapen la naṓa pe sinelan re logearen kiena Lollogena Wo poli. ¹⁸ Nanene na sane visena tai na Tus marua na Visena na Manmaruaena naṓa pisa sanini, sape:

“Yar naṓa asitom asape naga mesmes rui, pe sur m̃arera tai naṓa Ntewa kilia tamalia.”
Pakaiwa 11:31

Ana visae ve sanene, ositomyuli yar la naṓa yepel mavin Ntewa, la ape yar na mlamulen viowa ga narui. Yoko ve sanapen la?

¹⁹ Pogaga, e nene nevisa narin visen tai van amiu naṓa Ntewa tam̃an naloge viowaena pimi m̃alivin amiu. Nesape asum̃a akilakila ga wo van yeririna make ga, a asum̃a aligan kiamiu malena sike e limana Ntewa. Naga pe Ntewa naṓa sii make suria, naga pe Ntewa naṓa masisun ruru sur make ga, a naga pe Ntewa naṓa tekilia towasine ruru naga silaga.

5

Visena pa pa nasumonena lala

¹ Pogaga, nagane sineun nesape nevisawal sitomena laḡasia van amiu nasumonena lala na suḡare. Nesitom nesape netorokin nevis van amiu sanene, komin naḡa in ḡena nepe nasumonena, a meta-
 vana, in ḡena tai naḡa nepisu Kristo e kilamarau, pogos naḡa kus ke naloge viowaena metava e lak torovia. Ana nekilia ruru nesape in ḡena tai naḡa yoko nesike loyuma e naurarena la naḡa yoko imi sirau, nane nepisu sane popon nekila visen la nene vena iila amiu. ² Neviun manene tan amiu sanini, nesape monar avisuar ruru ḡegas nen sipsip la naḡa Ntewa mligan sike vatanon kiamiu navisuarena. Nanene na yumaen tai naḡa keviu paḡisi, ana lelaga, pe pon re visae akila naḡa pe sinemiun re nakilaena poli. Ana popon akila ga amio sitomena naḡa kekaren nakilaena, sa naḡa Ntewa sinenania. Ana yumaena ya naḡa akila, ve akila re ga komin narin nalaen tai naḡa yoko alavia, ana akila ga komin naḡa narin sitomen tai teke e amiu sape akila vena iilaen yar taḡena lala. ³ A la naḡa asike e limamiu vena avisuar la, ve akila re naḡa akilali awarar manene laa, ana monar asumon ruru la, avian la e mrapa, ana akilia ataveve lelen lamiu. ⁴ Visae ayuma e ma sanene vano, yoko ḡar na visuaren sipsip kiena ne Ntewa yoko kekaran amunia. Pogos naḡa imi ḡaliv sina, yoko visir plan amiu sane kiena ḡarin suḡe lala, yoko vaia ruru amiu naḡa kiena pupia navilavilaena naurarena vila e amiu naḡa taḡatete si vito tano pog tai.

Visena pa yar taḡena lala

⁵ Nagane visena imi van amiu kam ḡee lala. Nepiun manene pan amiu nesape monar akekaran naḡa avatanon kiamiu yermarua lala a

kiamiu nasumonena lala. Visen la ne sanene kam punu ga monar alavia, komin naḡa popon silaga tekila ḡelaga na vatanoena van ita. Nanene sane visena tai na Tusi na Manmaruaena tai pisa nanua laa rui, naḡa sape

“Ntewa pialuḡar ḡelaga na vilaveena, ana miila ḡelaga na vatanoena.” Pakaiwa 3:34

⁶ Sanene, popon tekila kieta sitomena su lue ga vatanon Ntewa. Teligan ita e limana, ana e kiena ḡareraena yoko kilia visirlua ita si pogos tai. ⁷ Teligan kieta naurmiena la sike e ḡasina, komin naga sitom ita paḡisi, sinenan sape iila ita.

Avisaluḡar Yermare

⁸ Nesape nevisa ḡena visena na weḡege amiuena tai, sane monar avisuar ruru amiu, monar avisu kilale towe laa mrapa. Kieta nasinekar naḡa Yermare, naga telivwo ita lue ga, naga sane pupia sur mal tetan tai naḡa sane visokarian manene laa nalelagaena lala, visae suḡalun la karwowa kare la vitolwowa la vaḡisi. ⁹ Ana ve atamaḡ re kila sanene, monar asumaḡ ḡarera e kiamiu naviaena vena avisaluḡar ruru naga. Pe kam re ga naḡa naga suḡa kilali amiu ke poli, ana akilia rui sane kieta erau taḡena la mok liu teliv e yomarava nini piora, naloge viowaena la pimi ḡalivin la ke ḡena ga, ana popon ita make ga tesumaḡ ḡarera vena Yermare ve taulu re ita yar tai. ¹⁰ Lelaga naḡa asuma amloge piowa towe laa e pogos nene, ana kieta Ntewa nalemamiena make ga yoko iila amiu. Naga ke narui naḡa mligan plan amiu rui vena yoko amiu amio Kristo loyuma e kiena pupia naurarena, a naga ke narui yoko ligan ruru amiu sina nagane. Yoko sinemiun ve kurkur re, yoko ve akulul re, ana e kiena namareraena, yoko akilia aviawa ruru sina.

¹¹ Nane, teyeluar kieta Ntewa nene, komin kiena nam̃areraena sum̃a taulu make suria, a yoko sum̃a taulu vano-o tařatete řisi pog tai, sanene narui.

Visena maro

¹² Nesike e nini nemio kieta puruvi wo nařa Saelas, nořasine ke naga e sur moki, a naga miila inu sirilua kiamiu m̃aki nene. Nekilia nesape m̃aki nene plas laa ga, nepis ve tokak ga, ana ya nařa sike ea, nekilia nesape pisawal ruru řelaga wo tanea lala na lemamiena kiena ne Ntewa pe lelaga, nařa torokin amiu nařa asike e nagane. Ve sanene, auloia, alavia vena iilaen kiamiu sitomen lala, silaga asum̃alu m̃arera ase ea.

¹³ Lala na sum̃are nae nini Rom, amio m̃ena Mak, nařa nemla naga sa ga naruu narui, apisa po kolulag pona pokolemalo pan amiu. Mesike e nini, mepisu piowa towe ga, memloge sane mesike e pupia pulkumali viowa nasumo nařa asape Papilon. Ana naga pogaga, komin nařa mekilua mesape Ntewa mligan plan imini nařa memio amiu, ita teve kiena.

¹⁴ Nevisa maron sanini, nesape pogos nařa aim lele taaga, aworworun amiu, amun pipimiu sa nařa akekarar ruru amiu.

Ana kiau leniena sa nařa sum̃arena wo kiena ne Yesu Kristo sike make amio amiu nařa ape kiena.

Inu, Pita.

Maki Nalua Naþa PITA Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Pita na lua, Pita siria pan li nalelagaena lala e pogos tai naþa navianiena la asike ne, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli, kila naþa yaru la ataveve la asumã amloru e mlamulena viowa. Ana Pita pisawal pa li nalelagaena la nene vena monar avisuar ruruia vena yaru la nene ve avilovilon kare re kiela sitomena.

Ana na kila woen þelaga viowa la nene, monar yaru kilia ruru Ntewa, a monar tamãan Yesu Kristo, naþa kieta Suþe, vimi ve suri na sumo e kiena maliena. Li nalelagaena lala e pogos nene, amloge lologena wo nene e yaru la naþa apisu Yesu e kilamarala, a naþa amloge kiena visena lala, e pogos naþa pian ke yaru lala.

Pita siri maki nini vena visirlu-aen sitomena kiena li nalelagaena lala, komin naþa e pogos nene, navianena la naþa kiela vianena pe mesmesu re poli, asumã apisawal ke asape yoko Yesu taþatete si wasuþea.

Ana Pita sape Yesu pe þasuþe re polua komin naþa Ntewa pe sinenan re yaru tai kovio poli. Naga sinenan sape yaru makega monar avilon kiela sitomena vetan kiela mlamulena viowa lala (3:9). Ana yoko naga monar ve ve piyavi re, Yesu wasuþe si imi.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Malena kiena li nalelagaena lala
1:3-21

Navianena la naþa kiela vianena
piowaga 2:1-22

Yesu yoko wasuþe sina 3:1-18

¹ Mak nini, inu Saemon Pita na nesiria, sa naþa nepe yar na yumãena kiena ne Yesu Kristo, a nepe kiena nalologena. Nesiri ke pimãasu pan amiu, amiu naþa atol naviawaena e naga rui po paþisi sa ke ga naþa metol sumo. Naga pe Ntewa a pe kieta natamaliaena ita punu ga, naga kila lue ga po pan ita silaga. ² Sanene, nesitomãal amiu, nemlen nesape yoko akilia ruru Ntewa kieta Suþe naþa Yesu va re laa ga wa, vano yoko naga kila kiena lemamiena a sumãarena ulemamaga e kiamiu malena.

Yesu pio ita vena teve kiena

³ Yesu po pan ita paþisi, naþa e mñareraena na kiena urarena a kiena sinewoena, naga pio ita vena tekilia ruru naga sanene. A pogos naþa tekilia ruru naga, naga ga kila sur punu ga e kiena namãareraena wa nene, naþa kila malena kiena ne Ntewa a kiena þelaga wa ule e ita. ⁴ Yesu kila na tetol nalaena wo la nene naþa apowo paþisi, tepisu naþa taveve ruru nena ga kiena navisaarena lala. A e mrapa nene, tepisu naþa naga kila kieta malena pa pranar ke amio malena wa kiena ne Ntewa, a sumã miila ita vena toure matan kororak lala na sinenanena viowa lala na yomarava nini. ⁵ Komin sur ne na nene, monar amãareran naþa akila kiamiu malena lala imi wo la ve sa nene. E naviawaena naþa teke e amiu rui, popon asikol si sinewoena. E sinewoena nene, popon asikol si kiliaena amio manmaruaena. ⁶ E kiliaena amio manmaruaena nene, popon asikol si nawanar ruruena, a e nawanar ruruena nene, popon asikol si sitomena viavi, a e sitomena viavi nene, popon asikol si þelaga wa. ⁷ E þelaga wa nene, popon asikol si sitomena wo, a e sitomena wo nene, popon asikol si sinesiena.

⁸ Pelaga wo la punu ga nene, visae asike e amiu, a visae asumã akapur ke silaga, yoko kiamiu malena kilia war mras wo la naþa kiki vaþisi. Pona kam na akilia kieta Suþe Yesu

Kristo rui, a visae p̄elaga la nene ve su re e amiu, yoko taṗatete nena akila kiena yuṁaena tai. ⁹ Yar na sanene pe kilamara p̄ala ga, taṗatete visu kilale suria a kiena sitomen plas ga. Naga sinen p̄esan sape akevan kiena mlamulen marua viowa lala, pe sitom̄al re si sape sike e malena wo tai poli. ¹⁰ Erau lala, pe pon re yar ve sanene poli, ana nom̄areran amiu ke nesape kam make veve taaga monar aṗionli naṗa silaga akila yuṁaena wo lala vena avisawal ke asape Yesu pio amiu ape kiena, naga pe pe sur na visokanen re nene poli, a pe pe sur na kirakiraen re m̄ena poli, ana naga pe sur na lelaga. ¹¹ Visae akilakila m̄a sanene, yoko taṗatete aloru pog tai, a pulutava na vaen loyuṁa e nasuṗenena kiena ne Yesu Kristo naṗa naga pe kieta Suṗe a Natamaliaena yoko suwowo ruru nena van amiu. Yoko aworworun ruru amiu vena ava asulue asike amio. ¹² Nekilia nesape visena la nene, pe pe urviu re pan amiu poli, komin naṗa apuarar ruru yam piavi rui. Ana taṗatete neligan naṗa monar nevisasawal kaṗaran m̄a visena lelaga la nene van amiu. ¹³ Naga nene pe yuṁaena na kiau malena, vena iila amiuena vena ve sinemiu ve p̄esan re, a nekilia yoko monar nekila m̄a sanene vano vano-o tol pogos naṗa kiau malena p̄isi. ¹⁴ Suṗe Yesu Kristo pisawal pan inu rui sape in na ve ve piavi re yoko neligan tasneu nini nevavin, ¹⁵ a sumon nene, sineun nesape nesiri plan sur make su ruru sum̄a ga. Ve sanene, visae nevavin, ana mrapa sike p̄a rui vena akilia asitom̄al visena la nene silaga.

Visena kiena Pita amio nalogena taṗena lala pe lelaga

¹⁶ Imimi nalogena lala mepian amiu mesape kieta Suṗe Yesu Kristo yoko wasuṗe sina amio kiena pupia naṁareraena. Ana pe pon re laṗas avisayu navianena la nene asave

nanene na visena na sitomen kien yar ga, pona avisave nanene na sa ga suniena marua ga lala. Mekilia mevisaar van amiu mesape pe sa re nene poli, komin naṁareraen kiena Yesu Kristo naga pe sur lelaga naṗa mepisu e kilamaramimi rui. ¹⁷ Nanua na, mesike memio e pogos naṗa Ntewa mligan naurarena nae ma e peni sike e naga, a mieluaria, naṗa kiena visena tai molue kom meta pitomi pisayu naga, sape

“Nanene naga naruu nena napo naṗa sineu si paṗisi, nekekaran nena ga naga.”

¹⁸ Imimi ke narui memloge pulgon nae ma e peni naṗa pisawal visena nene, naga nene e pogos naṗa mesike memio Suṗe ma e tavie wa naṗani. ¹⁹ Ana komin sur la naṗa mepisuia a memloge, mekilia ruru merarava e kiamimi sitomen lala, mesape nanene naga sur lelaga la naṗa navisawalena nasumo la apisawalia. Kiela visena lala sane kapi vivaga wo tai vena vivagali yemalolo naṗa tesike ea, ana popon touloyuia ana telavia. Sanene yoko kilologia mrapa van ita vano tol pogos naṗa legiena viu imi m̄alivin ita, a verue na kolulag vam metava e kieta sinapane vena tegoli kieta sitomen lala.

²⁰ Ana sineun nesape nevisa si sur tai e lepas na visawalena kiena ne navisawalena marua lala naṗa asirilua sike e Tus Wa. Naga sanini, sa naṗa navisawalen lala nene, taṗatete yar tai sum̄alu visave naga taaga kilia ruru kala kinasa. ²¹ Nanene komin naṗa visawalena la nene, taṗatete amolue vetan sitomen ken yaru, ana Ninuna ne Ntewa naga miyuṁae e la, sumon la vena avisawal visawalena kiena ne Ntewa lala.

2

La naṗa apian ke visena navisokanena

¹ Ana sa naŕa tekilia, e pogos kiena ne navisawalena wo la na sumo, pogos laŕasia navisokaninen navisawalena mēna aṁalṁalivi ke e marana ne yeririna kiena ne Ntewa lala. A yoko ve sa ke mēna nene van ita nagane, naŕa pog tai, navianena navisokanena pona aim aṁaliv yo. Navianena kar la ne sanene, yoko awar vinaun ga navianen laŕas naŕa pe pe lelaga re poli imi, la akilia asape amlelaga e Suŕe na mava, asape naga tamalia la, ana kiela navianen la nene akawe ke sina ga naga. Navianen la nene kilia kila kare naviawaena kiena ne nalelagaena lala, ana navisokaninen vianena la nene pe apisu kilale re asape kiela nakoena pimin la ke vilaga narui. ² La apiowa manene paŕisi, a temawan tevisayu ya naŕa akilakila ke ne. La asape amlelaga, ana akila ke ga naŕa yeririna taŕena la apisu kilale kiela ŕelaga, asumā apisa kare ke kieta mrapa na lela-gaena paŕisi. ³ Yar na visokanen lala, sinelan manene la sur lala, yoko akuan visena kiki la ve moki van amiu vaŕisi, yoko akilayon li naŕa aure amiu e suniena la naŕa apule e suri la naŕa pe pe lelaga re poli. Ana pogaga, Ntewa na pe momalio re poli. Naga mliŕerela, kila ruru kiela nakoena su ruru sike nakonua rui.

⁴ Popon tevisu kilale ŕelaga kiena ne Ntewa naliŕereen yaru a nata-maliaen yaru nanua sumo. Naŕesa, asitomyuli navisi kiena ne Ntewa la nanua sumo, naŕa laŕasa asumālu asape asu metavana. Naga sape pe sur re tai nene poli, ana suṁalu koven plan la veraga, apito tano e puluyo malolo e kapi na loge viowaena, vena asumā e nene vano tol pupia legiena na liŕere maronen yar lala.

⁵ Ana asitomyuli mēna yeririna nasumo la nene, naŕa e pogos kiena ne yermarua Noa. Pogos naŕa mlologon ke ŕelaga wo kiena ne Ntewa pan la, ŕarila mārera paŕisi,

yepel mavin ga. Ana Ntewa kila pupia womie ŕere plan la, ana Noa ga amio namratava puna la olua, tamalia la.

⁶ A naga sina, asitomyuli pupia pulkumali keviu lua nene naŕa Sotom amio Komora. Ntewa māl kiela napiowaena lala, ana sikap mumu la apim ape posnoyavi nenaga, a naga nene vena visawalen sanape naŕa yoko kila va la make ga naŕa asike e malena viowa.

⁷ A nasitoṁal maronen la nanua sumo ne, nane yaru naŕa Lot. Naga pe yar memes tai, a naga mloge lue piowagan ŕelaga na kororak kiena yar la naŕa akilaroro ke navisaluaena, naŕa naga sike likan la. ⁸ Legiena make ga naga suṁa pisu ke kiela malena viowa lala, a suṁa mloge ke kiela viuelen lala, ana Ntewa kila sanape? Mla nakoena pa yar viowa lala nene, ana tamalia kiena yeririna wo naŕa Lot.

⁹ Ana visae tesitom ruru e la nene, yoko telual ŕelaga kiena ne Ntewa tai, naŕa sanini. Naga kilia ruru ve sanape naŕa wereplan kiena yeririna wo lala vetan sur na kilalien lala, a naga kilia uarar ruru yeririna viowa lala asumā awar kiela nakoena lala. Yoko kila la awar malumun mā nagane sumo wa, ana e legiena naliŕereena awar make ruru nena napo.

¹⁰ Visena nene tol make yeririna lala, ana tol manene laa naŕa asumā ataveve ke nasinenanen viowa lala na ŕelaga na mlamulena naŕa apaeme amio, ana tol mēna la naŕa pe sinelan re yagogonen poli, ape ŕar mārera paŕisi. Yar kar la ne sanene, aŕarwarlan kiela ŕar mārera la ne sanene ŕisa, ana aplaven mēna kiela napiowaena lala, pano pe amaraun re si sur tai poli, ana apisa kare yerkawa kiena ne Ntewa lala. ¹¹ Navisi nae ma e peni aṁarera taulu la nene, ana akilia asape asike e marana ne Ntewa nae ma e peni, ana amaraun visa kareen yaru la nene, ana yar la nene

na pe sa re nene poli, la asitom korenan ga sur la nene. ¹² Sur la mok liu naþa tepisu sane apa laa metava pona ape wa manene laa, ana yar la nene pe apisu kilale re poli, asuñã aþarnena kare ga sur wa la nene. Kiela þelaga la sanene, kila narui la asaga sur mal tetan ga lala, naþa akila ke ga þarila pe akila re suri wo poli. Akila ñã wowe sanene pano pano ailan ga sa naþa yaru la aligan lokulia la, awe moñar la amare, a yoko ve sa ke ñena nene van la nene, ailan ga alual kiela marena. ¹³ Yar sur la ne sanene, akekaran ga akila þaþagena lala na ve torog kareen ga kolpae, a e pogos na kilaen kamiu kinanena wa lala apim asike loyumuñã, kiela sitomena pulen ga kekarena na kiela viowaena lala. La na sa ga kurka pona magka la naþa akila kare tasnemiwo lala, ana pe asitom re nena asape kiela napiowaena lala yoko kila ke sina ga la aloge viowa manene poli. ¹⁴ Kilamarala pulen ga sira na kilaen kolau, a akan ñã mlamulen viowa pano-o pe sinela maren re poli. Kam laþas naþa amalum towe ga lala, aþere la narui apa amio la, a ape yar ñena la naþa apian ruru la sina e mrapa na vinayaen sur lala. Lelaga naþane, la nene ape þegas tai naþa yoko nasinemimiena kiena ne Ntewa yumu plan la make na wa. ¹⁵ Amligan mrapa mesmes rui apa ataveve ke narin mrapa la naþa tekilia tesape mrapa kiena yaru naþa Palam Peor, naþa Visena Wa pisayu naga sane yar tai naþa pe navisawalen þesa, ana pano naga kekaran manene kan mras nen napiowaena. ¹⁶ Ana pogos tai, milan ga naþa Ntewa kila narin togki tai pis pania vanon kiena napiowaena lala. Togki lala pe akilia re apis poli, ana nanene naga pis sane yaru, þere mesmesun towe laa kiena þelaga viowa lala. ¹⁷ Yar viowa la naþa nepisayu la ke ne, nekilia nevisa ñena nesape la sa ga pulus nen wii naþa mema rui, yar naþa moto karia

taþatete lual wii ea. Pona asaga lul malolo tai, tekekarania tomãape yua kove, ana peraga, lagi mlelua pano. Ana yar la nene, lelela napo pe yemalolo ga ñeke ga wa, yo ne nanene pe lele na loge viowaena. ¹⁸ Yoko monar awar nakoena na sanene, komin naþa gola la pulen ga visokanena amio visvilaveena naþa þere manene sitomena kiena yar taþena la paþisi. Yar taþena la nene, aþure matan yomarava nini apimi ga loyumuñã na wa, ana nagane yar viowa lala nene asuñã apisa ke visena la naþa pagan nasinenanena viowa na mlamulen viowa la naþa sike e la pimi keviu manene laa narui, ana e mrapa ke nene asuñã aþere plan la ke sina ga. ¹⁹ Kiela malena sike vatanon yerka wa na kilaen mlamulen viowa rui, ana sanape naþa apisa kotalia ke yar la asape visae atavevela, yoko alual malena wo? Taþatete ve sanene, komin namãreraena ya naþa pe suþen kionã malena, ko ope kiena yar na yumuñã narui, sane la nene, naþa na nagane apim sa ga yar na yumuñã na namãreraena na mlamulena viowa narui. ²⁰ Visae lelaga naþa asape amlã kieta Suþe Yesu Kristo Natamaliaena e kiela malena, apisu kilale naþa þelaga na yomarava sumã kila kare la ga, kila narui aþure matania apim, sanene na po paþisi. A visae yam ve plas ga awasuþe ke sina ava e kiela malena naþa aþure matan ga na wa, nanene na yoko va viowa la narui. ²¹ Visae pe akiliali re nena mrapa na þelaga mesmes po, sanene na po towe laa pan la, ana pogos naþa akilia ruru po, apa li e ve tokak ga, ana siraunia aþasuþela ke sina apa varau, nanene piowa paþisi. Visena wa kiena ne Ntewa la naþa amla pan la, la na akekaran þesan naþa ala e kiela malena lala, ana nagane aplon ke sina ñasila pania.

²² Yar la ne sanene, visen lua naþa pisayu la, naþa tai, pisa sanini, sape *“Lokul ga kilia va kan ke sina ga kana*

liluaena,” *Pakaiwa 26:11*
 a nalua, pisa sanini, sape
 “Visae okevan ruru kiomã nompui,
 yoko monar yal mesmesun ga
 sukoþene va kupo ke sina yo
 m̃eke ea.”

3

*Legiena keviu kiena ne Suþe naþa
 wasuþe sina*

¹ Erau lala, sa naþa apisu kilalea, nane kiau m̃ak na lua pimi pan amiu. Ya naþa teke e kiau sitomena vena sirien m̃aki la luoka ga nini, sineun visawalen visen wo laþas naþa yoko akilia asike lue e kiamiu sitomena la silaga vena iilaen ki-amiu malena lala. ² Sineun nesape popon tesitom̃al m̃a visena kiena ne navisawalena wa la na sumo silaga, amio m̃ena navisaluaena viu la naþa kieta Suþe Natamaliaena mla pan imimi kiamiu li na lologena lala, naþa mepisawal liluen pimi pan amiu.

³ Sur þes naþa sineun nesape nevisa naga sanini, nesape monar akilia sa naþa e legiena maro lala, yoko yar la naþa na visa kareen yuþaena kiena ne Ntewa akilia aim am̃alivi. Pelaga kien la nene, la sinelan ke ga suri ya naþa asitomia, ana asitom korenan ga sitomen kiena yar taþena. ⁴ Sur tai naþa yoko avitalia ita vanonia, naga e lepas na visena kiena kieta Suþe naþa sape yoko wasuþe si imin ita. Yoko asuþa aviuvuunia, avisave “Nawasuþeen kiena kiamiu yerkaþa naþa pisaaria pan amiu, nanape? Siar e pogos kiena kata apua la pimi, sur make ga na yomarava nini suþa kiriri pogaga. Imimi na pe mepisu re nena sur tai poli wa, pona kam ga apisu yo?”

⁵ Ana pogos naþa apisa ke visena la nene, la pe asitom re naþa navisaarena kiena ne Ntewa naga pe lelaga silaga, a kana visena nena kana pupia m̃areraena sike ea. Sa

naþa e pogos na siiena yomarava, kiena visena ga kila sinapane, a kila yomarava nini amio kana porotano lala a kana si lala. ⁶ A siraun nene, kiena visena kila pupia womie kalo sina yomarava nini, naþa þere plan make nena sur punu ga naþa sike ea e poglis nene. ⁷ A kiena visena nena miyuþae ke nagane na wa, suþa þuarar ruru ke sinapane a porotano na yomarava vena asuþa vano tol naþa pupia kapi na legiena na liþereen yaru yoko imi kekan plan malena kien yar la naþa pe sinelan re Ntewa e kiela malena poli. Nanene pe m̃areraena kiena ne Ntewa, ana yaru la nene pe sinelan re naþa akilia poli.

⁸ Ana erau lala, e lepas naþa na visaarena na wasuþeen sina kiena ne Suþe nene, popon naþa ve sineta þesa re naþa Ntewa naga pe pulo re legiena amio kas sane ita poli. E kiena visuena, kas manu taaga pona legiena taaga, lalua maran taaga ga. ⁹ Pona yar laþasa asitom asape naga kila malen li sur yo, pe kila re ya naþa naga pisaar poli, ana pe sa re nene poli. Naga pe kila malion re sur poli, suþa kila ke kiena sitomen piavi paþisi, komin pe sinenan re yar tai kovio poli. Naga sinenan sape la pogos ve piavi sanene vena yar la akilia avilon kiela sitomena. ¹⁰ Ana lelaga, yoko pogos tai pupia legien kiena ne kieta Suþe imi m̃aliv e yomarava. Yoko ve sa yar na vinauena, naþa yomarava ninue sape pimi ke narui, ana yoko iilan ga naþa imi worunia. E pogos nene, yoko sinapane lala akakapuru sane polilu, yoko akokovio nenaga, a yoko kapi kekan make suria vano o tol naþa yomarava amio sur make ga naþa sike ea, yokorena. ¹¹ Ana komin naþa yoko yomarava imi ve sur koren ga m̃eke na, nesape neviun tan amiu, nesape pogos naþa asike ea wa, popon kam na ave yaru na sanape, a popon ave wa pona

akila yumãena kiena ne Ntewa ve sanape? ¹² Monar akekaran legiena nene imi, a visae kam na ave yar wo lala, ayumãae m̃arera yoko akilia akila imi m̃alivi vilaga.

Yoko kapi kekan ma e peni, kekan makea, a yoko imi kekan mumu make sur naþa sike e yomarava. ¹³ Ana tesumãalu m̃arera tese kiena visaarena, naþa sape yoko mata urna viu tai, naþa peni viu amio yomarava viu, naþa pe purþes nen þelaga mesmesu make ga.

¹⁴ Erau lala, nane tesumãate ke ne vena imi were ita teva e yo nene, ana pogos naþa pe tetol re poli wa, monar tom̃areran teve yar wa tesumã ga, teyekiki, a tesumã e sumãare.

¹⁵ Lelaga sane Suþe pimi re poli wa, a ve tesitom re viowa, monar tekekaran naþa mla pogos pan ita vena tevilon ita, mla m̃ena pulmas pa kieta erau lala, vena la m̃ena akilia atol natamaliaena. Sitomena nene, kieta puruvi wo naþa Pol naga m̃ena pisa pan amiu nanua sumo rui e m̃aki tai, naþa siri amio manmaruaena wo la naþa Ntewa mla pania.

¹⁶ A nane visena ke nene naþa sumã kiakian ke e kiena m̃aki taþena lala, pogos naþa pisayu si na wasuþeen si kiena ne Suþe.

Kiena m̃aki la nene po paþisi, ana pogos laþasa kala navianena la urmi towe m̃aga, kila sane visen laþas naþa naga siria yaru laþasia pe apulokilale re poli. Ana pogos tai, yaru la naþa pe þarila po re poli, naþa pe akilia ruru re sur poli, apuloia apulolon kare kana navianena ne lala pa pe taþena, sa naþa asumã akila ke yam mok li rui e visen taþena lala e siriena wa lala. Ana pogos naþa akila sanene, pe yar taþena re la naþa aloge viowagan poli, ana kila la ke ga apa e mrapa na kovioena.

¹⁷ Kiau erau wo lala, komin sur ne la nanene nesitom amiu paþisi. Nekilia nesape akilia ruru sur la nene

rui, ana sineun nesape nela si visena m̃arera van amiu, nesape monar avisuar ruru amiu. Ve atamãan re sitomena navisokanen ken yar la naþa pe ataveve re navisaluaena kiena ne Ntewa poli aim aure plan amiu sina. Lelaga, pe pon re si alor vetan yo wo na viawaena m̃arera naþa asike pa e rui.

¹⁸ Kiau visena maro, nesape akapuru aim amarua ruru e þelaga wo na lemamiena a namanmaruaena kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe a kieta Natamaliaena. Ana tela maran si naurarena vania, nagane, a e pogos la naþa pimi ke ga wa, vano vano-o ve uro re, sanene.

Inu, Pita.

**Maki Nasumo Naña
YOANE
Siriyuia
Visayuena Na Tusi
Nene**

Suniena na plas na tusi nini

Maki p̄esa kiena Yoane, naga kiena sitomena keviu lua.

Nasumo, Yoane sinenan sape visirlua sitomena kiena li nalelagaena lala naña aulo m̄aki nini, vena silaga monar asikol la ruruia naña kiela sitomena ve taaga ga, a vena asikola ruruia amio Ntewa, amio narina naña Yesu Kristo.

A nalua, naga vena visaen vanila vena ve ataveve re navianiena la naña kiela vianena pe mesmesu re poli, komin navianena la nene akilia akila kare sum̄are e kiela visena na visokanen lala, ana yoko kilia kila naña li nalelagaena la taṗatete si asikol ruru la e sitomiena ve taaga.

Navianena la nene asum̄a apian ke yaru lala, asape ṗelaga viowa la apimi aṗalivi komin yaru la asike e yomarava, a amiyum̄ae ke ga e suri na yomarava la ne. Amio nanene, asitom sape Yesu, naga narina Ntewa, ana pe pe yaru ruru re sane ita poli. La asum̄a apisa ke asape visae Ntewa tamalia yaru, yaru nena taṗatete sitomali si malena na yomarava nini, a pe pe suri re poli visae yaru na sanene kila milamulena viowa po pe kila re milamulena viowa poli a pe pe suri re m̄ena poli visae naga sinena si yaru taṗena pona ve sinena si re, ana suri la nene maran taaga ga, pe suri na yomarava ga.

Yoane siri m̄aki nini, sape kila meraravan naña naga yepen mavin sitomiena la nene pano-o paṗisi, a pisawal meraravan naña Yesu Kristo, naga pe yaru nena sane ita. A naga pisaar m̄arera sape yaru la

naña amlelaga e Yesu, a sinela si Ntewa, monar sinela sisi la m̄enaga.

Komṗasnen Tusi La Na Nini

Visena p̄esa 1:1-4

Legiena a yemalo 1:5—2:29

Narina Ntewa lala a narina Yermare lala 3:1-24

Ninuna naña pe purṗesnen visena lelaga a ninuna naña pe purṗesnen visena na visokanena 4:1-6

Pelaga kiena yaru naña sinena si yaru 4:7-21

Pelaga na lelagaena naña kilia taulu make suri la silaga 5:1-21

Yar na visawalen malena kiena ne Ntewa van ita, naga pimi e yomarava ṗisi rui

¹ Sur tai, nanua sumo e pogos naña yomarava siaria, ana nagane in na nemloge, nepisu e kilamarau, in na nepisu ruru pano-o, netol nena e lum̄au. Sur nene, kiena kia sanini, sape Navisawalen Malena, po Purṗes nen Malena, po Malena Naña Ve Uro Re Pogos Tai, nane in na sineun nesape nesiri van amiu.

² Sur nene, nanua sumo pe tekilia re poli, naga sum̄a ga amio Ntewa arimata pano-o, nagane na pimi ṗarpoyo merarava e marata e yomarava nini narui, ana imimi moki mepisuia, a mepisawal pan yeririna lala.

³ Imimi memloge ruru nena e kiligamimi lala, a mepisu nena e kilamaramimi, ana mesape mevisawal van amiu vena kam m̄ena ga alelaga ea. Visae kam alelaga ea, yokorena kam m̄ena aim ave taaga amio imimi, sa naña imimi mepe taaga ga memio arimata Ntewa a narina Yesu Kristo rui.

⁴ Sur nene kila pupia kekarena sike amio imimi silaga, a visae auarar ruru visena la naña nesape nevisa van amiu e m̄aki nini, yoko pupia kekarena nene sike m̄ena amio amiu, ṗisi na kila ita punu ga teloge wo vaṗisi.

Ntewa naga pe purþes nen yomerarava

⁵ Visena naþa narina ne Ntewa mla pan imimi, pisape monar mevisawal van yeririna taþena lala, sa nene, naga pisa sape, Ntewa pe purþes nen yomerarava, pe narin yemalolo re nena tai teke puna. ⁶ Ve sanene, visae tepisawal ke tesape tepe taaga temio Ntewa, ana tekila ke ga þelaga na yemalolo la na wa, nanene tepisokan ke ga ne, pe tekila re sur na lelaga nene poli. ⁷ Ana visae tesuþa teyal ña e yomerarava naþa Ntewa sike e silaga, kila yoko telapran ita ruru wo silaga, ana tevisu tana na narina, Yesu, kilia kevan ita temekiki e kieta mlamulena viowa lala.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar teligan plan þelaga na mlamulena viowa lala

⁸ Yeririna naþa pisawo ke, pisape naga pe naviowaena su re e kiena malena poli, kiena visena nene pe pe lelaga re poli, naga pisa kotalia ke sina ga naga. ⁹ Ana visae tevisa plan ga kieta naviowaena lala, yoko Ntewa viewo ita, þisi na war plan kieta naviowaena lala vetan ita, kila ita temekiki. Naga ga kila ruru mrapa na kilaen sanene rui, ana ita towasine ga naga sane yoko kila van ita sanena naþa pisaaria. ¹⁰ Ana visae tesuþa tevirovia, tevisa ña tesape pe tekila re naviowaena poli na, nanene ita tekila sane Ntewa naga pisokan ga, a ita tekila sane kiena visena nowo na lelagaena, pe tepuarar ruru re nena e kieta malena la poli.

2

¹ Naruu lala, sineun nesape nesiri visena ñini van amiu vena iila amiu avisuluþar sane pe pon re si ataþa mlamulena viowa poli. Ana visae pogos tai, amiu yar tai kila viowa, monar tesitoñal silaga Yesu sulue ga sike na, sane pe yar wa tai na waren kieta visena lala. Naga

mesmes, a mekiki, naga kilia va suñal mesmes e mara Ntewa, kilia viun tania vena naga sinen ye ita, viewo itania. ² Ana mrapa na kilaen sa naþa yoko Ntewa kilia viewo itania sanini, nane Yesu ga ne, komin naga pe kuþaþaena na warplanen kieta mlamulena viowa lala, ita yeririna punu ga na yomerava.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar telogear kiena navisaluaena lala

³ Visae yar tai viun ve sanini, visave: ?In na pe nekilia re poli, nekilia ruru Ntewa, pona pe nekilia ruru re naga poli? ?In na nepe kiena, pona pe nepe kiena re poli? Ve sanene na, teviun si tania, tevisave, ?Sanape, ko na omlelaga ke e kiena visena lala, pona pe omlelaga re poli? ⁴ Nanene vanon naþa visae yar tai visa sape naga kilia ruru sape Ntewa, naga pe kiena, a naga pe kila re sur la naþa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, yar nene naga pe pisa re lelaga ne poli, pisokan ga. ⁵ Ana yar naþa mlogear ruru visena kiena ne Ntewa, naga kila meraravan sane naga kekan kemua lelaga, pimi keviu lue ga. Ana e mrapa na sanene narui tekilia ruru kemua tesape ita tepe kiena ne Ntewa na lelaga. ⁶ Yar naþa naga pisa ke sape pe kie Yesu, yoko monar tevisuluþar naþa naga mla kemua Yesu pe lelaga e kiena malena.

⁷ Erau lala, e lepas tai na, navisaluaena naþa nesiri ke pan amiu, naga pe pe visena viu re tai naþa na nanagane poli, naga pe visena tai na susumo, pe visena kiena ne Ntewa ga naþa amloge pa na susumo rui. ⁸ Ana e lepas taþena tai na, pe lelaga ñena naþa navisaluaena nene, naga sa ga pe urviu si tai pan ita, komin ita tepisu ke sane nagane þere ke yemalolo þaro pano, kila ke yomerarava na lelagaena pimi narui. Naga sane e malena kiena ne Yesu narui, a nanagane pimi ke ñena sanene e

kieta malena la narui, ĩisi na kila ita tepisu kilale ke visena viu nene pe lelaga kemua.

⁹ Visae yar tai visa sape mial ke pa e yomerarava rui, ana tepisu naga sinen kar ke wenla, kila ke piowa pania, yar nene sike e yemalolo wa. ¹⁰ Ana yar naĵa kekaran wenla, kila ke po pania, yar nene mial ke pa e yomerarava narui, taĵatete sitoĵal sape ĩisi na yalwowe sina e yemalolo, lolor si pogos tai. ¹¹ Ana naga naĵa sinen kar ke wenla, naga ve ve sa re nene. Naga sike e yemalolo wa, yemalolo kila sane kilamarana ĵala, mial wowe lue ga e pupumalko, pe pisuluĵar re kiena mrapa poli, pisuluĵar re lele ne kom ke e poli.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Ve tekekaran re yomarava nini

¹² Amiu naruu lala, amiu kiau nin sisi lala e kieta na lelagaena, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui naĵa Ntewa arimata piowo kiamiu mlamulena viowa komin kia kiena Yesu Kristo, ana amiu akilia naga. ¹³ Kiamiu yermarua lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui akilia ruru laa naga rui, naĵa naga mali sike nanua sumo, sumon na siiena yomarava nini. ¹⁴ Kiamiu yar mĕe lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke naĵa aĵarera ruru po narui, amligan ruru pa visena kiena ne Ntewa teke e kiamiu malena la rui, ataulu pa Yar Viowa nene rui. ¹⁵ Sineun nesape nevisa ve sanene van amiu, ve akekaran manene re yomarava nini, pona kiena sur lala. Yar na kekaran manene yomarava nini, naga taĵatete kekaran ruru arimata. ¹⁶ Nanene komin naĵa sur na yomarava lala, pona kiena ĵelaga lala, ape taĵena, pe sa re sur kiena ne arimata Ntewa amio kiena ĵelaga lala. Sur na yomarava la nene la

sanini, lala ape purĵes nen nasinenanen sur moki, ape purĵes nen nawereen kilamarata, ape purĵes nen warwarena e kieta malena. ¹⁷ Yomarava nini, amio kiena sur la naĵa yeririna la sinelan manene silaga, naga pimi ke vena kovioena ga, ana yar naĵa kila ke mesmes e nasinenanena kiena ne Ntewa, naga yoko sulue ga sike narui.

Nayalen e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar tevisuar ruru ita vanon sinekar

¹⁸ Naruu lalo-o, nagane tesike e pog maro narui, sa naĵa amloge pa rui, na yar naĵa apio asape Nasinekar kiena ne Kristo, yoko kilia vim katenia. Pe tepisu re naga poli wa, ana tepisu pa narin yeririna moki na kila kareen Kristo rui, ana kila tepisuluĵaria sane yoko ve ve piavi re na Legiena Maro mĵalivi. ¹⁹ Sinekar la naĵa nepisayu ke ne, kam na akilia ke ne. Nanua, la asu amio ita asu ga likan ita, ana siraunia, asumĵalu narui, amligan ita aĵure matan ita sina apano. Nana-gane na, tepisuluĵar la ruru nenaga, sane pe apimi re veraga ga amio ita poli, vanon visae peraga, yoko la asu ruru ga amio ita. ²⁰ Ana kam naĵa asu ruru ke ga wa, yar wa Kristo pisa ruru amiu pa rui, ana apisuluĵar kiena visena, yoko taĵatete aurmatan si naga. ²¹ Ve asĕtom re asape in na sineun nesape nevisi van amiu vanon sitomena tai naĵa asape amiu na amninue ga suria, vanon pe sa re nene poli. In na nepisu sane akilia aloge ruru kilale visena na lelaga a visena na visokanen ĩisi rui, amiu akilia pa rui visena navisokanena taĵatete molue e visena nalelaga, ana nesape nevis van amiu ve naiilaar ami- uena. ²² ?Ana visokanen ya ne la nene apisa ke ne? Visena ne nane, apisa sanene, asape Yesu naga pe pe Navisaarena re poli naĵa Ntewa mligan pimi tamalia yomarava nini. Visena nene naga pe visena kiena yar la naĵa sinela kar ke Yesu, ana

yar naña pisa sanene, naga kawe ke Ntewa arimata, a kawe ke m̃ena narina. ²³ Yar naña pilopu m̃asina pa narina ne Ntewa, Ntewa tařatete se e naga, a yar naña pisawal ruruia pisape naga mla narina ne Ntewa e kiena malena, yoko Ntewa m̃ena ga sike amio naga silaga.

²⁴ Lologena wo naña amloge řesania nanua sumo, naga pe visen wo a pe lelaga, ana popon aligan ruruia e kiamiu malena lala. Visae ve sanene, yoko kiamiu malena naga sum̃a wo e Ntewa amio Narina silaga, ²⁵ nagane akilia atol malena naña naga pisaaria sape la maran si van ita, naña ve uro re pogos tai.

²⁶ Naga ga nene nesape nevisa van amiu e lepas kiena ne la naña apisa kotalia amiu ke ne, asape aure amiu ava ave tařena sina. ²⁷ Kristo na miawawo amiu pa rui, ana Ninuna Wa naña amiu atolia e pogos naña, naga sike amio amiu wa. Naga kilia vian amiu e sur punu ga naña pe lelaga a mesmas, ana tařatete si akale yar tai naña naga kilia vian amiu sina ga e sur lařasia. Yoko akilali ga sa naña Ninuna Wa pian amiun e řisi rui, naña pisape popon amiu aligan ruru kiamiu malena to ruru lue ga e Kristo. ²⁸ Naga nene, naru lala, visae kieta malena naga su ruru lue ga e Kristo, tařatete teloge viowa pogos naña naga wasuře sina ga pun ita. Ana visae peraga, pupia memawaena, řisi na tesape tokuswan marata pogos naña tevisu naga vim. ²⁹ Tekilia tesape Kristo, kiena řelaga punu ga po a mesmasu, ana yar naña naga m̃ena sanene, tekilia tesape yar nene naga m̃ena pe narina ne Ntewa sane Kristo.

3

Ita tepe narina ne Ntewa lala

¹ Asitomveveli sitomena kiena ne arimata Ntewa e ita yeririna viowa lala. Naga kekaran ita keviu pařisi, pano-o kila pan ita sa ga naña tepisu

ita sane narin ga lala. Ana pe ita re ga tepisu ita sa nene poli, naga m̃ena pisu ita sanene, komin naña pure ita tepa loyum̃a e namratava puna rui, sane narina wawa lala. Yar tařena lala e yomarava pe akilia ruru re arimata poli, sa naña ita tekilia naga, ana sur nene kila la pe apisu kilale ita re m̃ena poli, sane ita tepe narina lala. ² Erau lala, ita tekilia tevisa tesape tepe narina ne Ntewa, ana pe tekilia re poli wa, sane řisi na sirau, yoko naga kila ita teim teve ya sina ga. Ana sur tai tekilia ruruia, naña visae Suře Yesu warpoyo sina ga, yoko tevisu ruru nena naga e kilamarata napo, tevisu ruru naga, naga ke narui, ana pogos naña tevisu sanene, yoko teimi teve sa ga naga. ³ Ana yar naña sinenan sape yoko naga m̃ena imi ve sa Yesu Kristo, naga monar uarar ruru kiena malena mekiki ruruia a ve wa, sa ga Yesu.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar teligan řelaga viowa lala

⁴ Yar naña tařa mlamulena viowa, kilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa, komin purřes nen řelaga viowa, naga pe řelaga na monen logearen navisaluaena. ⁵ Ana pogos naña Yesu pimi e yomerava nini, naga pimi naña pe mlamulena viowa tai to re nene e naga, naga pimin vena war plan kieta mlamulena viowa lala. ⁶ Ana visae sanene, yar naña kiena malena teke ruru e naga, yoko mlamulena viowa ve su re si e naga, naga tařatete si kila naviowaena. Ana yar naña mlamulena viowa teke e kiena malena silaga, naga pe pisu ruru re naga poli wa, naga pe kilia re nena naga. ⁷ Kiau narin sisi lala, piowa naña avisa kotalia amiu. Yar naña kiena malena po, naga pe yar mesmasu sane Kristo. ⁸ Yar naña kiena malena piowa, naga pe yeririna kiena Yermare, naña naga pe purřes nen mlamulena viowa e yomarava,

siaria e nasiiena pimi tol nanagane. Pelaga viowa kiena ne Yermare kila narina ne Ntewa pitomi m̃alivi e yomarava nini, vena we plan kiena yuṃaena viowa lala a kila kiena puriukawaena naga p̃isi. ⁹ Yar naṓa sike loyuma e namratava kiena ne Ntewa, naga taṓatete si taṓa mlamulena viowa, vanon malena kiena ne Ntewa te ea. Naga pe narina ne Ntewa, ana monar kus p̃elaga wo kiena ne arimana nene, p̃isi na taṓatete si kila viowa. ¹⁰ E mrapa ne la nene ita monar tevisu kilia ruru ga sane ane pe narina ne Ntewa, a ane pe narina ne Yermare. Yar naṓa pe kila re mesmes poli, pona yaru naṓa pe kekaran re namratava puna poli, yar na sanene naga pe pe nin sisi kiena ne re nena Ntewa poli.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar telogear navisaluaena nasitomen yeririna taṓena lala

¹¹ Lologena naṓa amiu amloge siar e purp̃esia pimi, na sanini, naṓa pisa sape: ita monar tekekaran ita silaga. ¹² Asitom̃ali yar sa Yermare nanua ne, Ken, naṓa pe kekaran re wenla naṓa Epol poli, naga m̃emom̃aria. Piowa naṓa tekila sanene, ana popon tesitomvevelia mias ya ne naga kila sanene? Nanene vanon kiena yuṃaena lala, Ntewa pisu piowa ga, ana kiena ne wenla, naga mesmes ruru po, ana Ntewa kekaranja, p̃isi na kila Ken pieluen wenla panonia, sinen karia, m̃emaria.

¹³ Erau lala, p̃elaga viowa na sa nene, yeririna la akila ke pimi tol nanagane, ana ve teilan re naṓa visae tevisu la avieluen ita m̃ena ga, avisa kare ita vanon yuṃaena wo lala kiena ne Ntewa naṓa visae teyuṃaenia. ¹⁴ Ana ita naṓa pe sineta kar re yar la poli, tekekaran ruru na mratava pun ita, nanene pe mrapa na kila meraravanen sane temligan marena, tepim e malena rui. Ana yar naṓa sitomena pe to

re e naga poli, naga sike e marena na wa. ¹⁵ Yar naṓa sinen kar na mratava puna tai, naga sane pe yar na wemom̃aren yar la narui, ana sa naṓa ita tekilia ruru p̃a rui, yar na wemom̃aren yaru, malena naṓa ve uro re pe to re e kiena malena poli.

¹⁶ Pona ita yar tai piun ke pisape, ana sur naṓane sitomena, naga pe sur na sanape? Pogaga, tekilia tesape sitomena naṓa pe lelaga, naga sanini: Yesu Kristo tam̃an kiena malena wetelu panon ita, ana visae sitomena nene teke e ita, p̃isi na ita m̃ena tetam̃an kieta malena vanon kieta wolai lala. ¹⁷ Yar tai naga limana pulen sur nowo lala a, wenla tai, limana plas kemua lelaga, pe kiena sur re poli. Pisi na naga pisuluṓar wenla nene, ana naga kila sinen m̃arera laa sane pania, pe miila re poli, yar na sanene sitomena kiena ne Ntewa pe to re nena e poli.

¹⁸ Naruu lala, kieta sitomena ve e re ga e kieta visena lala. Sitomena naṓa pe lelaga, naga pe sur re tai na visaen ga poli, pe sur na yuṃaenena a na kilaena. ¹⁹ Ana visae kieta sitomena p̃arlologia ruru marana sanene, nane pe mrapa naṓa ita tekilia tesape visena lelaga kiena ne Ntewa p̃ar ke mras e kieta malena. Ana ve sanene na, teloge ga wo vena vaen lavisin Ntewa, ve temaraun re si naga. ²⁰ Pogos laṓasia tekilia temaraun naga, vanon naṓa yoko kieta sitomena kilia liṓere ita sina, kila ita tesitom̃al sina tese kieta naviowaena lala, ana Ntewa naga kilia ruru punu pa rui, ana kieta na viewoena na naga keviu manene laa sane, p̃ar plan petan ita. ²¹ Erau lala, visae losineta naga merarava ruru wo, p̃isi na naga taṓatete liṓere ita sina, kila pe temaraun re nena na va sum̃alen se marana ne Ntewa na viunen sur tania. ²² Visae telaga m̃a e naga, tekila m̃a sur la naṓa naga sinenania, p̃isi na tekilia tetol suria la naṓa tepiun ke tania. ²³ Navisaluaena kiena ne Ntewa pan

ita sanini, pisape: Monar telelaga e kia kiena ne narina, Yesu Kristo, a monar tekekan ita silaga, sa naña naga pisa pan ita. ²⁴ Yar naña mlogear e navisaluaena kiena ne Ntewa, naga sike amio Ntewa. Ntewa teke e kiena malena. ?A yoko ita tekilia tesape naga teke e ita sanape? Sur nene, Ninuna naña naga mla pan ita naga kilia kila ita teloge kilale sane pe lelaga.

4

Ita narina ne Ntewa: Monar tevisuar ruru vanon sinekar kiena ne Kristo lala amio pelaga na yomarava

¹ Erau lala: visae amiu yar tai visa ke sape Ninuna Wa teke e naga, kila ke naga pisawal ke kiena visena, popon sa amiu avisu ruruia aninuluñar ninuna na teke e naga, pe lelaga ninuna kiena ne Ntewa, po pe kiena re Ntewa poli. Ita monar tevisu ruruia komin navisawalena navisokanena lala moki asu make yo la ne e yomarava nini rui. ² ? Ana tekilia teninu luñar ninuna la nene ve sanape? Ita tekilia tevisu luñar Ninuna Wa kiena ne Ntewa komin naga pisawal pisape Yesu Kristo pimi pe yeririna, paeme e yomerava, ³ ana visae ninuna tai ve visa re sanene, ninuna nene pe pe kiena ne re Ntewa poli. Ninuna na sanene na molue kome nasinekar kena Kristo, naña amiu amloge pa rui sane pimi ke rui, pona sike pa e yomarava nini rui. ⁴ Ana naruu lala, ve amaraun re navisawalena la nene, komin amiu asike e lepas kiena ne Ntewa, akilia ataulu la ga. Lelaga pañisi, naga naña teke e amiu naga mñarera laa taulu naga naña sike e yomarava. ⁵ Yar na visokanen la ape yeririna na yomarava ga nini, ana visena la naña apisa ke ne molue ga e sitomena na yomarava nini, ana yeririna tañena la na yomarava nini amiyagogan la. ⁶ Ana ita yeririna na lelagaena, ita na pe na yomarava re nini poli, ita

tepe kiena ne Ntewa. Yar naña kilia ruru Ntewa, naga kekanan yagogan itaena, a naga naña pe kiena ne Ntewa re poli, mon yagogan itaena. E mrapa ne la nene ita tekilia teninu luñar Ninuna na visena naña lelaga, a ninuna na visokanena.

Pelaga na sinesiena

⁷ Erau lala, popon naña tekekan ita silaga, komin sinesiena naga pe pelaga kiena ne Ntewa. Yar naña sinen si yeririna, naga pe narina ne Ntewa, parlologia ga pelaga kiena ne Ntewa, kilia ruru Ntewa e kiena malena. ⁸ Yar naña pe sinen si re yeririna la poli, naga kilia re Ntewa poli, komin Ntewa na pe purpes nen nasinesiena. ⁹ ?Ana tepisu pupia nasinesiena kiena ne Ntewa nene pogwai? Tepisu kiena sinesiena nene e pogos naña mligan narina taaga nene pimi e yomarava, vena kila ita tekilia temal. ¹⁰ Nanene nasinesiena naña pe lelaga kemua: pe naga re naña sineta si Ntewa poli, ana naña naga sinena si ita, pano-otañan narina pitomi pe kuñañaena pe na kilaruruen marana ne kieta naviowaena lala.

¹¹ Erau lala, komin naña Ntewa sinen si ita keviu sanene, kila po pan ita sanene, popon ita mña ga sineta sisi ita ve sanene, tekila wo van ita. ¹² Yar tañatete kirawal Ntewa, ana visae ita sineta si manene ita, yoko tevisu sane Ntewa teke e kieta malena, ana pelaga na kiena sinesiena yoko imi ve keviu manene laa sane e kieta malena.

¹³ Ita tekilia Ntewa teke e kieta malena, a ita tesike ruru ga e losinena, komin naga mla Ninuna mesmes pan ita, pe na kilaen ita telogekilale tesape sur naña pe lelaga. ¹⁴ Tekilia mña ga pe lelaga ga naña Arimata Ntewa mligan narina nene pitomi vena natamaliaena na yomarava, ve sa naña ita tepisu pa e kilamarata rui a naña tepisawal ke e yo punu ga. ¹⁵ Yar naña pisawal ke sape Yesu pe narina ne Ntewa

kemua lelaga, Ntewa teke e losinena, a naga m̄ena teke e losinena ne Ntewa. ¹⁶ Tekilia ruru po naṗa Ntewa sinen si ita, komin naṗa tekilia teloge kilia e kieta malena lala, ana tekilia telelaga e kiena visena naṗa pisawal pan ita. Ntewa naga pe purṗes nen nasinesiena, ana yar naṗa ṗelaga na sinesiena pimi keviu e kiena malena, naga teke e losinena Ntewa, a Ntewa teke e losinena. ¹⁷ Ntewa sinenan sape kila ṗelaga na sinesiena vim ve keviu la sane e kieta malena lala, vena kilaen kieta ṗelaga lala na yomarava nini ve sa ga ṗelaga kiena ne Kristo nanua ne. Ana visae kieta ṗelaga lala vim wo ve sa nene, yoko wo van ita vaṗisi ne, vanon taṗatete si temarau po tememawa e legiena na liṗereena na pimi ke ne. ¹⁸ Visae yar tai naga marau, nanene vanon naṗa naga pisa kiena nakoena tai pimi ke rui, a naga mloge kilale re sinesiena kiena ne Ntewa kila ruru kiena malena poli. Ana ṗelaga na sinesiena napo naga kilia m̄enelua nena pupia marauena nene.

¹⁹ Visae sineta si ke yeririna taṗena lala, nanene vanon Ntewa naga sinen si ita ṗesia. ²⁰ Yar naṗa pisa sape naga sinen si Ntewa, ana sinen kar ke namratava tai puna, naga pisokan ke ga. Visae namratava puna naṗa sum̄a pisa lue ga ana naga pe sinen si re poli, naga taṗatete sinen si Ntewa naṗa naga pe pisa re e kilamarana poli. ²¹ Navisaluaena kiena ne Kristo e kieta malena naga sanini, sape: yar naṗa sinenan sape ve yar nasinesiruruen Ntewa, naga monar sinen si ruru m̄ena namratava puna lala.

5

¹ Yar naṗa mlelaga sape Yesu na pe Navisaarena, yar nene naga pe narina ne Ntewa lelaga. Ana visae narina ne Ntewa nene visa sape naga sinen si Arimana Ntewa, naga monar sinen si m̄ena narina ne

Ntewa taṗena lala. ² ?Ana yoko naga kilia sape sinen si ruru la ve sanape? Visae sinen si Ntewa, ana mlogear kiena navisaluaena lala, yoko naga visu naṗa sinen si kemua narin Ntewa la pe lelaga ga. ³ Pelaga na sinen si Ntewa naga sanini: touarar ruru kiena visena. Kiena navisaluaena lala pe urmi manene re pan ita naṗa teyum̄aen poli, ⁴ komin ita sisi la naṗa tepaeme pu Ntewa, visae tesum̄al m̄arera e kieta naviaena, ita tepe yeririna na tauluen pa yomerava nini rui. ⁵ Neviun si vetan amiu: ?Yar naṗa taulu ke yomarava nini naga ai? Naga ga naṗa visae sum̄al m̄arera sape Yesu naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁶⁻⁸ ?Ana tekilia ve sanape naṗa Yesu naga pe narina ne Ntewa? Yar la telu naṗa apisawal visena nene pan ita: tai na Ninuna Wa, tai na wii, a taṗena na kuruta, a la telu nene apisawalia sane visena taaga ga. Wii naga pisa sape e ṗelaga kiena ne Yesu Kristo, naṗa paeme e yomarava sanape, naga tol nakeena sanape, ita tekilia tevisuluṗar sane naga pe narina ne Ntewa. Ana pe naga re ga nene poli, ana kuruta m̄ena pisa sape e ṗelaga kiena ne Yesu m̄a ke na wa, naṗa naga mare sanape, ita tekilia tevisuluṗar sane pe lelaga. Ana metavan si nanene, Ninuna Wa, naṗa kiena visena pe lelaga lue ga, pisawal meraravan m̄ena e maran yeririna la nakonua rui. ⁹ Ana visena la naṗa Ninuna Wa kila, la aurumi paṗisi, visae ve sanene monar telelaga ga ea, komin nanene pe pe visena kie yeririna re ga la poli, naga pe visena kiena ne Ntewa navisawalen sape naga pisa Narina sanape. ¹⁰ Yar naṗa naga mlelaga ruru e narina ne Ntewa ve lelaga, visena la nene tawa ruru ga sike e kiena sitomena, pe sitom ṗele re si poli, ana yar naṗa pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli, pe mlelaga

re e sur naña Ntewa pisa meraravan ke e narina poli, naga pisu sane Ntewa pisokan ga. ¹¹ Ana visena la naña monar tesumal m̄arera e silaga, sa nene, asape: Ntewa mla malena naña ve uro re pogos tai pan ita, ana purpes nen malena nene na pe Narina ga. ¹² Yar naña narina ne Ntewa teke e kiena malena, naga tol pa malena rui, ana naña narina ne Ntewa pe to re e kiena malena poli, naga pe tol re malena poli wa.

Visen maro: Malena naña pe luas to re e poli

¹³ Nesiri ke m̄aki nini pan amiu naña amlalaga pa e kia kiena ne narina ne Ntewa rui, vena iila ami- uena ve kiamiu sitomena ve veve lua re, vena akilia ruru sane atol pa malena naña ve uro re. ¹⁴ Pogos naña kieta sitomena ve pepe re, ita tekilia tesumalu m̄arera e naga, p̄isi na sur ya ne teviun tania mesmesun e kiena nasinenanena, yoko naga loge ita. ¹⁵ Ana visae tekilia ruru sane naga mloge ita pa rui, tekilia ruru m̄ena sane sur ya naña tepiun tania, sa naña tetol pa rui.

¹⁶ Visae tevisu kieta wolai tai naga kila ke naviowaena, naña naviowaena nene pe keviu re poli, pe torokin re yar mare vanon poli, pona wereplan si yeririna lala vetan Yesu Kristo, ita tekilia telenwoia, p̄isi na Ntewa kilia tam̄an ga naga to loyuma e malena. Ana pe nepisa re nesape poga ga amiu alenwo yar naña kila pupia naviowaena, vanon naviowaena p̄asia naga na marena ga, ana visae yar tai naga kila sanene, yoko ita taḗatete si tevisa sur tai. ¹⁷ Sur nataḗaviowaena make ga naga mlamulena viowa nene, ana naviowaena p̄asia ape na marena, ana p̄asia pe na marena re poli.

¹⁸ Ana tekilia pa rui sane yar naña pimi pe narina ne Ntewa, naga ve kila re si viowaena na marena pona viowaena na pe na marena re poli. Yar na sa nene monar visuar ruru naga, vilon mesmes

ruru kiena malena, p̄isi na yar viowa nene taḗatete si kila sur tai vania, taḗatete kila kare si naga. ¹⁹ Yomarava wetelu nini sike vatanon puriukawaena kiena ne Yar Viowa nene, ana ita yeririna lala naña temlelaga, tekilia ita tepe kiena ne Ntewa ga. ²⁰ Ita tekilia sane narina ne Ntewa pitomi, mla pan ita navisu kilaleena vena tekilia Ntewa naña pe lelaga, ana ita tesike ga e naga ga narui, amio narina nene, Yesu Kristo. Kieta Ntewa nene naga pe lelaga, ana malena naña mla pan ita naga pe luas re poli.

²¹ Naruu lala: amiu avisuar ruru amiu, amiu alotun Ntewa nene naga taaga ga silau, ve atam̄an re nono taḗena lala aimi akus lelena e ki- amiu sitomen lala.

Maki Nalua Naþa YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na lua, Yoane pio si naga sape “nasumonena”, a pisa ke sape siria “pa sira tai naþa Ntewa pisirlua naga”, a sape siri mēna “pa narina lala”. Kinasnen visena lalua nene “sira” amio “narina lala”, tesape naga pe pisa re sira tai amio narina lala, ana pisa ke “sumāre” amio “nalelagaena lala”. Maki nini pisa panila vena sinela sisi la mā silaga, a naga pisa panila sape monar avisuar ruru la, vena navianena la naþa kiela vianiena la pe mesmesu re poli ve aimi akila kare la re e kiela vianiena na visokanena lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-3

Li nalelagaena lala monar sinela si yaru lala 4-6

Visena na visapegeen li nalelagaena lala 7-11

Visena maro 12-13

Visena þesia

¹ Inu nasumonena marua nesiri maki nini pimi pan ko, sane ope sira tai naþa Ntewa pisirlua ko, ana narumā wa mēna lala. Sineu si paþisi na vitawe amiuena sina e maki nini, nesitom amiu paþisi, ana pe in ga taaga re poli, li na lelagaena taþena mēna lala asitomāl amiu silau. ² Sineta sisi ita ke sanene vanon visena lelaga kiena ne Ntewa teke e kieta malena la rui, ana tomā e ita vano ve uro re sina pogos tai.

³ Nemlen wo amiu, sane lemana, sineyeena, a sumārena, vim kome arimata Ntewa, amio narina Yesu Kristo, sike e ita, kila þelaga na

lelagaena a sitomena vim ve keviu manene laa sane e ita silau.

Ataveve þelaga na sinesiena silaga

⁴ Nesape nevisawal van ko, nepisu narumā la þasia e yo nini rui, ana nekekarān la paþisi naþa nepisu la amial ruru ke e þelaga na visena na lelagaena po paþisi, sa naþa Arimata pisa pan ita. ⁵ Auia, nepisu sur nene, ana nesape neiilaar amiu sina, vena alogear kiena navisaluaena la, naþa ita tetol sumo e purþes rui, sa naþa ve nevisa re sur viu tai van amiu, ana nevisawal ga visena mā nena nene, naþa nesape ita monar sineta sisi ita silau. ⁶ Visae sinetan tesape tekila ve sa nene, naga kana mrapa sa nini: monar telogear visena kiena ne Ntewa. A kiena pupia navisaluaena naþa temloge nanua rui pimi tol nagane pisa sape monar teiali silau e þelaga na sinesiena.

⁷ Yeririna na visokanena lala la mokliu asike pa e yomarava rui, vena vilonen sitomena kiena ne yeririna lala. La apisa ke asape Yesu naga pe yar ga tai maran taaga ga sa ga ita, pe sinelan re asape yar la alelaga e Yesu poli, naþa asape pe Navisaarena pimi kome Ntewa a pe natamalia itaena. Yar la na sa nene, ape yar na taþalien yeririna ga lala, ape nasinekar lala kiena ne Kristo.

⁸ Visae ve sanene, monar avisuar ruru amiu e visena la ne sanene, vena ve akila pal re sina ga malena wo naþa memiyumāen māreran vanon amiu. Monar asumāl mārera ga, þisi na akilia atol kiamiu nalaena nowo punu ga sirau. ⁹ Yar naþa sumālu, pula petan kove pa vanua, pe mlelaga re si e na vianena na Kristo, naga pe pe kiena ne re si Ntewa poli. Ana yar naþa sumā ruru ga loyumā e kieta visena na lelaga lala, Ntewa arimata amio narina asike e naga.

¹⁰ Visae akirawal lala tai imi mālavin amiu, ana pe pisa re visena la naþa mesmes sa naþa kieta na

kilapianena poli, aligan lua si naga vano. Ve aure re naga va e m̃amiu yuñã lala, ve aurear re naga su amio amiu, ¹¹ visae peraga, amiilaar ke naga pe na kilaen kiena yuñãena viowa nene pa ke metava ne.

Visena maro

¹² Visena moki navisaena sike ga wa, ana pe sineun re neligan se e m̃aki nene poli. Yoko nekilalia nevim nevisu amiu ga, vena tekilia tevisi ruru ga van ita e ga e marata. Visae ve sanene naga po manene laa sane, yoko ita punu ga tekilia teloge wo vaṽisi.

¹³ Lueñã taṽena ta nene, naṽa Ntewa pisirlar naga sum̃alu sa naṽa ko, narina m̃ena ga lala asike e nini, apisa ke asape Ntewa visa ruru amiu.

Nesape naga ga nene yo, naṽa nesape nevisa, visena maro ga e nene.

Maki Na Telu Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na telu, naga pio si naga sape “nasumonena”, a naga siria pa yaru tai, kien kia Kaias, naña naga nasumonena tai na sumhare. Mieluar Kaias nene, komin naga miila ke li nalelagaena lala, a pisa pania vena naga ve taveve re ðelaga kiena yaru viowa tai naña kiena kia Totriþas.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-4

Nasumonena mieluar Kaias 5-8

Nasumonena naga pisi kawe
visena kiena Totriþas 9-10

Nasumonena kekaran ðelaga
kiena Timitrias 11-12

Visena maro 13-15

Visena þesia

¹ In na yermarua nasumonena nesiri maki nini piñasu, wolai naña Kaias. Pona ita laþasia apieluen ko ke yo, ana nesape nevisa van ko nekekara paþisi na nepitawe ko sina e maki nini, komin nesitom ko paþisi, taveve ðelaga wo na visena na lelaga kiena Suþe.

² Erau, nekilia sane ko na osuñga omloge poga ga silaga komin kionma malena teke pa e limana ne Ntewa rui, ana nemlenwo ko ke silau, vena kionma yuñnaena la wo lue ga silau, a vena inanena ve kila kare re yepema. ³ Nanagane na pe yam piavi re poli, wenlaita þasia apim atol e nini, la asunyu pan inu sanape naña ko na otaveve ke visena na lelaga kiena ne Suþe, okila ke kiena yuñnaena wo lala pano-o yar la apisu sane kionma malena naga mesmes nenaga. Kiela visawalena

kila sineu kekara na kekara paþisi. ⁴ Pe sur re si ta naña kilia kila neloge wo sanene poli, ana pogos naña nemloge naruu la asuñalu ke mārera sanene e visena na lelaga kiena ne Suþe, naga nene na nepisu po paþisi.

Kaias naga pe yar tai naña akilia awasinea

⁵ Erau, potena van ko e yuñnaena la naña omiyuñnaen ke pe na iilaen yar la naña amial ke amio Lologena Wo, pogos naña apim atol amiu. La apim sane ape wolawa ga lala, ana amiu þasia amon visuar laena, a ko, ko na okila po pan la paþisi. ⁶ La apim apisawal pan na lelagaena lala e sumhare nae e nini rui, asunyu yuñnaena wo na kionma sinesiena. Ana nagane yar taþena si laþasia apim asike amio ko nanagane, ana nepiun tan ko vena ko oiila la mēna ga. A visae akila yuñnaena punu þisi, popon akilia avisuvevelia e narin sur tai, vena iila laena e kiela mrapa, sane mesmesun na kilaen van yar naña miyuñnaen ke yuñnaena kiena ne Ntewa. ⁷ Lala nene amialin ga sur nene, pogos naña la apa amlol-ogon ke visena pan yar la naña pe amlelaga re poli wa, la pe sinelan re asape la nene avisuar la e sur tai poli, komin pe amla re Yesu e kiela malena poli wa. ⁸ Ana ita naña temla Yesu e kieta malena, teke e ita narui vena iila laena. Popon teiilaar la, teiila la, vena kilaen sane ita mēna ga teyakolkol temio la, ita punu ga na yuñnaenen veraga e visena na lelaga kiena ne Suþe.

Totriþas naga pisuar sumhare pe po re poli

⁹ Pona ko na okilia pa yo rui naña in na nesiri maki panon sur nene pan nalelagaena lala e sumhare rui, ana Totriþas nene, naga sinenan pisape ve suþen la, naga pe pisu kilale in re poli, naga pe sinenan re yagogonen kiau visena la poli,

naga pisawo ke yumãena kiena Suþe naþa memiyumãen ke ne. ¹⁰ Naga pis ke paþisi, pisa ke visena viowa lala moki pan imimi, pisa kotalia kare imimi paþisi. A pe pis viowa re ga poli, ana miyumãae m̃ena piowa ga, vanon naþa yar la naþa akila ke yumãen kiena ne Ntewa aňalivin amiu, pe sinenan la re poli, pisape awasuþe la sina. A metavan nene, pogos naþa amiu þasia apisuar la, amiila la e yumãena naþa lala api-minia, a naga suňalu koven plan amiu m̃ena petan suňare. Sur la naþa naga kila ke ne pe mesmes re nena poli, pogos naþa sa nevimãasu nekaten amiu, yoko ita punu ga teva lele taaga tevisaweke tekila ve sanapenia.

¹¹ Erau, nesape nevisa van ko, yar nene kila piowa pan ko paþisi, a piowa ga naþa ko m̃ena okila si viowa sanene vania. Ve otaveve re þelaga viowa, ko na monar otaveve þelaga napo. Yar naþa kila po pan yeririna taþena lala naga pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, ana yar naþa kila piowa pan yar taþena, naga pe pisu re Ntewa poli wa, sike perina wa.

Timitrias naga pe yar wo tai

¹² Ana Timitrias nene, naga yoko iila ko. Yeririna la akekan naga, apisa asape naga miyumãae po paþisi, a visena kiena ne Ntewa pisayu ke þelaga la naþa sike e kiena malena, pisape po paþisi. Ana in m̃ena nepisu sane pe yar wo tai, a nekilia sane ko na omlelaga e kiau visena, sane nepisa ke sur lelaga pan ko ne.

Visena maro

¹³ Sur la mokliu navisaen van ko sike ga wa, ana pe sineun re nesiri e m̃aki nini poli. ¹⁴ Ana sineun nesape ve yam ve viavi re na neimãasu nevisu amiu, þisi na tekilia tevis van ita e ga e marata.

¹⁵ Suňare sike amio ko. Kiomã erau lala nae e nini asape Ntewa visa ruru ko. Ana awis, ovisa van erau la punu ga naþa amiu asike ne,

ovisave Ntewa visa ruru amiu m̃ena ga.

Nesape naga ga nene yo naþa nesape nevisa, visena maro e nene.

Maki Naña SUT Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Sut, Sut siri e pogos naña navisawalena a navianiena la moki asumãaga naña la asape amlelaga e Yesu, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli. Ana komin suri ne nanene naga pisa pan li nalelagaena lala, vena monar avisuar ruruia vena yaru la ne sanene ve akom re varaun la, vena akila la aloru. Maki na plas ga nini, kana sitomiena naga maran taaga amio maki kiena Pita na lua, naña sape li nalelagaena lala monar atarar ðelaga na lelagaena naña Ntewa mila panila m̃arera, naña yoko sike sike luwe vano ve urõ re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-2

Pelaga a vianena kiena navianena piowa, a kiela nakoena 3-16

Visena na kilapgegen li na lelagena lala 17-23

Visena maro 23-25

Visena þesia

¹ Inu Sut, naña nepe yaru na yuñãena kiena ne Yesu Kristo, a nepe wenla Semes, nesiri maki nini piñasu. Nemligan pimi pan amiu yeririna la naña Ntewa arimata pio amiu ape kiena rui, naña naga sitom amiu pañisi, a naña asike vatanon navisuar ruruena kiena ne Yesu Kristo. ² Kiau leniena nesape siney-eena, sumãarena, a sitomena, la aim aule e amiu, asumãa aim ave keviu manene laa silaga.

Maki nini na e lepas kiena ne la naña apilon kare ke visena kiena ne Ntewa

³ Erau lala, sumo sineun nesape nesiri maki tai van amiu vena visawalen sitomena laþasa e lepas na natamaliaena naña ita punu tetolia, ana nanagane ga ne visena tai kom pun amiu pimi tol inu, ana nepisu sane monar nesiriyu suri taþena nene narui.

Nemloge sane suri laþas pe po manene re poli, ana nesape nevisa van amiu aviawa m̃arera, am̃areran naña atarar ruru kieta nalelagaena. Kieta nalelagaena nene, Ntewa mligan pitomi pan li nalelagaena wa lala nasumo e pogos ta rui, ana pe nakepuen re si poli pona pe naliganen re si taþena mon metavan poli. ⁴ Ana suri naña nemloge, nepisu sane yaru la naña apimi aþarpran amiu, la akepu ke kieta nalelagaena rui. La nene, pe mesmesun re awarpran amiu poli, apim vinau ga, pe akom re e pulutava poli, ana nanagane asike pun amiu rui. La nene ape nasinekareen kieta nalotena, la pe sinelan re Yesu

Kristo naña naga taaga pe Yerkawa a pe kieta Suþe. Ntewa pisape sanene, sape e kiena lemamiena, naga kekaran viewoen kieta mlamulena viowa lala, ana la nene apilopu ke sina ga kiena visena, asumãa apisa ke asape visae sanene, akilia akila mlamulena viowa ya naña la sinelania, pe pe sur re tai poli, yokorena Ntewa viewo la wo ga ne. Visena nene piowa pañisi, a la naña asumãa apisa ke sanene, Visena Wa pisaar kiela nakoena nanua sumo rui.

Yeririna viowa la nene yoko monar atol nakoena

⁵ Popon asitomyuli la þas naña akila piowa sanene, ana Ntewa mla ruru nena nakoena pan la. Suniena la nene apian ruru amiu e rui, pona sinemiu þesan yo rui, ana yoko nevisa si van amiu.

Nasumo, naga le Israel la nanua amiyuñae korena garu Isip. Ntewa tamalia pupia þegas nen yeririna la nene, þere plan la sina ga garu

Isip, ana siraunia, la mok liu naña apilopu māsila pania, ana naga mē plan la amarmare.

⁶ A nalua, naga navisi la naña asuḡes ma e peni. Ntewa mligan la e yo wo tai naña mon meta rui, ana pe sinelan re poli, sinelan asape akus ke sina ga lelana, ana kila sanene narui naga piar la e sen lala, naña taḡatete akekapil vetan la pogos tai. Naga kila lelela taḡena e yemalolo, kuan plan la apa asike ea asuḡa vano-o tol pupia nakoana e Legiena Maro.

⁷ A natelu, naga le Sotom lala amio le Komora lala, amio yaru taḡena lala na pulkumali la naña lavisin la. La mēna ga sa ke ga navisi la nene, kiela sitomena la pa laa metava. Pe ataveve ruru re ḡelaga mesmesu naña Ntewa mligan sike e ita poli, ana asuḡa akila ke ga naña yermēne pa ḡere ke sina ga yermēne, ana nasinenanena na kororak la ne sanene keviu manene la pu la silaga. Ana monar tesitom ruru ya naña pimi mālavin la nene. Pupia kapi kekan la, ana asuḡa atol ke nakoana nene na wa e kapi taḡena naña ve vito re tano pogos tai.

Yaru viowa la nene la apano-o apiowa manene laa

⁸ Ana yaru viowa la nene naña apim asike amio amiu, la mēna nene akila ke mlamulena piowa sa ke ga. Asuḡa apisu ke sur viowa lala e kiela mēniena lala, ana ya naña la apisuia, sinelan asape akila. Akila suri piowa la e tasnela lala, akovenlua ga visena kiena yaru naña sape visli van la, a asuḡa apitalia kare ke namareraena wo taḡena la naña taḡatete tevisuia.

⁹ Ana namareraena taḡena la nene pe nakirakiraen re nena amio poli. Tekilia tevisu naña Parnavisi Maikel, pogos naña pepeyu ke amio Yermare, sape lalua nene ane yoko kus tasnena ne Mosis, ana pe pis re piowa pan poli. Pona tesitom

ke tesape naga popon visa visena mārera pona visena na sinekarena lala van yo, ana naga pe pisa re poli, pisa ga pisape “Ntewa Namava yoko vis van ko na wa.” ¹⁰ Ana yaru la nene, apis piowa a apisin sinemimiena e suri punu ga. Suri la naña akilia pona sur naña pe akilia re poli, ana la apisayu kare pa piowa ga. Kiliaena naña la atolia, maran taaga ga amio kiliaena kiena ne suri mali, naña suri ya naña mloge sape kila, po pona piowa ga, ana kila ga narui. Pelaga piowa la naña asuḡa akila ke nene, kila sane kiela vianena lala pe na visokanen ga, pe mesmesu re poli, taḡatete nena suḡalu.

Yaru viowa la nene akila kare yuḡaena na suḡare lala

¹¹ La asuḡa amlulu ke mrapa namarena nene naña yaru nene Ken mlilu nanua sumo, komin naña naga sinen kar wenla. Ana yaru viowa la nene amligan la asike mēna e yo viowa nene naña Navisawalena Pelamā mligan naga se sumo, komin naga pisa visena naña pe mesmesun re vena tauluen kilavaru e poli, ana kiena visena kila yeririna kiena ne Ntewa lala apa amlotun ntewa taḡena. A ta sina, amloru apito akovio e pulus nen porotano naña Kora nasumo pito kovio ea, na nene e pogos naña porotano naña naga suḡalu sike ea purḡaia, komin naña naga kawē visena kiena ne nasumonena naña Ntewa naga mliganaria.

¹² A pogos naña aim lele taaga vena kilaen kinanena naviranaren kiamiu sinewo, ana la nene asike sane piamē tai naña tapolou mēke vatanon sive, naña visae waa va la lavisinia yoko va velan ga mēke ea. Akila kare ga kamiu kinanena la nene, naña akinan kar ga paḡisi, amun wii pano-o akilalu ḡarila, amāaga paḡisi, a pe asitom re yaru taḡena poli, pe asitom re sur ta poli.

Yaru la ne sanene sa ga lul naña lagi kus pa ĩaro ga, pe mligan ruru re kana yua pitomi kove kata lokove poli. La sa ga laki tai naña atelua mon mña menunu, vanon pe ĩar re mras poli. ¹³ La sa ga pupia sive naña ĩan wowoia kuan kana sirpup amio lakee pe kororaki ga pa sike ura. La sa ga verue naña mlai e sinapane, naña asu yam plas ga ĩisi na akokovio make sina, apa asulue e pupia pupumalo na yemalolo.

Navisawalena Inok nasumo naga pisayu yaru la ne sanene rui

¹⁴ Asitomyuli mña visawalena tai kiena ne yermarua Inok nanua susumo laa rui, naña naga molue kome lus olua kiena ne Atam. Naga pisayu ke yaru viowa la ne sanene narui, naña naga pisa sanini, pisape “!Avisuaria! Yoko Ntewa Namava vitom amio kiena navisi wa la ve tenario, ¹⁵ vena lipereen yaru viowa na kilaen mlamulena naña pe amlogear re naga poli. Yoko naga la nakoena van la komin kiela yumnaena naviowaena na ĩarmarera, a komin kiela visen viowa na sinekar la naña akoven e marana.”

¹⁶ La naña apim asike pumiu, visena nene torokin la nenaga, vanon la ape yar na vis mumuena, la ape yar na kaween visena e sur punu ga, la ape yar la naña sinelan la ga, a la ape yar na vilavenen visaen pupia visena lala. Ana visae sinelan atol sur tai pumiu, monar avisuar ruru la, vanon la ape yar na visen kiki a ape yar na visruruena mña ga.

Nalologena la mña apisayu yaru la ne sanene

¹⁷ Ana amlilu kiau erau lala, popon asumna asitomyu mña ya naña nalologena lala kiena ne Suĩe Yesu Kristo apisape yoko imi mñalivi na wa. ¹⁸ Asumna apisa ke pan ita apisape “E pogos maro, yoko yar la avitalia lele kare yumnaena kiena

ne Suĩe amio kiena yeririna lala. Yoko akila ĩarila, akila ga ya naña kiela nasinenanena viowa la sinelania.” ¹⁹ Yaru la ne sanene la asape kiela ĩegas ga naga po, asape la ga amiyumnae ke e Ninuna, ana sineun nesape nevisawal van amiu nesape la amiyumnae ke ga e sitomena na yomarava nini, Ninuna Wa pe su re nena e la nene poli.

Visena na iilaaren li nalelagaena lelaga lala

²⁰ Ana amiu, kiau erau lala, popon kiamiu yumnaena e kieta lelagena wa naga sumna mñarera lilue va metava. Monar alen silaga e namareraena kiena ne Ninuna Wa. ²¹ Aligan ruru amiu asu luen ga vatano e sinesiena kiena ne Ntewa, a ava ruru amiu asumna avisu ga Suĩe Yesu Kristo, vano-o naña naga, e kiena sineyeena, wereplan amiu ava e malena na pe luas re poli.

²² Yaru naña sitom ĩele ga, aila naga vena kiena sitomena imi mñarera sina. ²³ La moki na sanene asumna e is nen kapi, lavis akekapil avito e narui, ana avitaĩilin aure plan la, atamalia la. Popon sinemiu ye yaru lala, ana lañas naña apiowa laa sane, amaraun la towe mña ga. Kiela mlamulena a kiela namnamena, tol make ga kiela malena a kila kare kiela ĩelaga punu ga, a sumna e tasnela make ga, a monar ve ave erau manene re amio la, alon la towe mña ga.

Visena maro: Leniena na yeluaren Ntewa

²⁴ Ana teyeluar Ntewa, naña naga kilia tarar ruru ita vena ve telor re, vano-o naga were ita teva tesumalu tese e kiena naurarena wa, naña kieta malena ikiki ruru wo e marana, a tetol pupia kekarena. ²⁵ Memieluar ko Ntewa na mava, naña ko ga taaga ope Natamaliaena. Mepisirilua kionna kia, komin namareraena a puriukawaena a nasuĩeena naga pe kionna ga. Memieluar ko pimi kome

Yesu Kristo kiamimi Suŝe, siar e
pogos la nakonua rui, pimi tol nana-
gaŝe, vano-o ve uro ré, sanene.

NAKILOGIAENA Naþa Yoane Pisuia Ana Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E tusi nini, Yoani siriyu suri la naþa Yesu Kristo kila meraravan pania. Tusi nene, kiena kia na plas “Nakilologiaena”.

Yoane siri tusi nini e pogos naþa le Rom lala akila suri m̄arera manene la paþisi pa li nalelagaena lala, a asum̄a am̄em̄om̄ari la ke amarmare, komin naþa amlelaga e Yesu Kristo. Yoane siri m̄aki nini vena visirplanen sitomiena kiena la nene, vena asum̄alu m̄arera e pogos m̄arera lala.

E tusi nini, tekilia teulo suri la naþa sane m̄enienu naþa Yesu kila meraravan pa Yoane, naga pisayu totou na suri lala vena li nalelagaena la e pogos nene akilia alogekilalea kana kinasa. Ana yaru taþena lala taþatete akilia kana kinasa. Sitomien kiena totou lala na tusi nene sanini. Yesu Kristo, naga pe Ntewa namava, a pe kieta Suþe, a e limana, Ntewa yoko kila kare make nena Yermare amio nasinekar taþena lala. Pogos naþa kila make yum̄aena nene, yoko naga la nalaena kiena yaru la naþa asum̄alu m̄arera e kiela lelagaena lala. Yoko were la ava asike amio naga mae peni vii a e yomarava vii naþa naga kila ruru make rui.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Suri þesa naþa Yoane m̄enia pisuia, ana lum̄aki lala pae sum̄are olua 1:9—3:11

Tusi naþa ve yaru vike re, naþa suri la olua sike ea 4:1—8:1

Kumasua olua 8:1—11:19

Alkita amio suri mali lua naþa la apiowa paþisi 12:1—13:18

Suri na m̄enienu taþena la naþa Yoane pisuia 14:1—15:8

Pialora olua naþa apulen sine-mimienena kiena Ntewa 16:1-21

Ntewa kila kare pulkumali naþa P̄apilon a taulu surmali naþa piowa, amio navisaluaena kokani, amio Yermare 17:1—20:10

Ntewa la nakoena va yaru lala e legienena maro 20:11-15

Peni vii amio yomarava vii, a Yerusalem vii 21:1—22:5

Visena maro 22:6-21

Navisa meraravanen tus nini

¹ Tus nini naga nakilologiaena na sur ya la naþa yoko aim am̄aliv e legienena la naþa pimi ke na wa. Ntewa sinenan yar la naþa amiyum̄ae kiena ke e yomarava la monar akilia ruru sur la nini, ana naga mla nakiliaena la nene pa Yesu Kristo, yoko Yesu pitetalia kiena navisi tai pimi m̄alivin kiena yar na yum̄aena naþa Yoane, kila sur la nene pimi þarpoyo e kiena m̄enien tai. ² Yoane tol m̄enienu nene, ana pisu kilale sape nanene visena kiena ne Ntewa pe lelaga, pe visena lelaga nena napo naþa navisa meraravanen ya naþa yoko Yesu Kristo yum̄aen sirau, kila narui siriwal ruru make sur naþa naga pisuia, vena nasirau takilia tauloia.

³ Ana yoko yar a naþa wolo visena na visawalen la nene, pona yagogonia, ligan ruru teke e sinena, yoko na visaruruena kiena ne Ntewa ve keviu e kiena malena, komin naþa pogos na legienena keviu nene pimi ke lavis manene laa narui.

Yoane siar visawalen kiena m̄enienu e visen tai nayeluaren Ntewa

⁴ In na Yoane, nesiri plan visena la nini im̄asu van amiu þegas na lelagaena la olua naþa asike e pulkumali lala e pupia lepas naþa tepio tesape Esia. Nekekarana naþa nevitawe amiu e kia kien naga naþa sike na konua rui, sike nanagane, a yoko sike sike lue. Nemlen wo

amiu ke nesape pupia lemamiena a sumãare sike e kiamiu malena la silaga, naþa yoko tol amiu imi kome kieta Ntewa nene amio kiena ninuna olua naþa asmãal asike vamon kiena lele wa na totanoena. ⁵ A kilia imi mēna kome Yesu Kristo, naþa naga masisu m̃a pano kana kuruta mlau, siraunia naga þes naþa mal si petan marena, naþa nagane naga pe þarin suþe kiena ne þarin suþe na yomarava lala.

Ee, Yesu Kristo ke nanene narui naþa naga sinen sii ita papisi pano-o tamãan kana kuruta mlau vena ul plan ita vetan koaena na kieta mlamulen viowa lala, ⁶ ana naga pisirlua ita teim teve mratava ve taaga na lus kiena ne kiena narin suþe lala, a naga mligan plan ita vena teiila naga sa naþa tepe yar wa na yumãaena kiena ne arimana, nane Ntewa na mava.

Yesu na kila po pan ita sanene wa, ana popon teyeluar kiena kia, tevisirlua naga va manene laa metava, vano vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

⁷ Avisu ruruia! Naga ke narui naþa sumãa kupanpo lul la metava m̃alivin sape vitom tano! Yoko ita make ga kilamarata visuia, ore, amio mēna la naþa asuar naga e lak torovia, la mēna yoko avisu kilale si naga. Ana yoko pupia sineyeena a tagena molue e yeririna na yomarava lala pogos naþa asitomãal si e ya naþa la akila pan nanua sumo. Yoko ve sa ke nene narui, nevisa “sanene” ea.

⁸ Popon tevtanon Suþe Ntewa, Ntewa na m̃areraena nae meta manenea, naga naþa sike kemuarui, sike nagane, a yoko sike sike lue, naþa kiena visena urmi tai pisa sanini, sape

“In na nepe purþesa, in na neve luasa.”

Yoane pisu totou na Yesu

1:6 Nakilol 5:10 **1:7** Mat 24:30; Mak 13:26; Luk 21:27; 1Tes 4:17, Yoan 19:34,37, Mat 24:30 **1:8** Nakilol 22:13

⁹ Kam erau make lala, in Yoane in na nepe wenla amiu, naþa nevisawal sur make van amiu. Nesape nevisawal van amiu komin naþa ita ke narui naþa tepe kiena ne Yesu, ita ke narui naþa tesike vatanon kiena nasuþenena, ita ke narui naþa tesumãa toþar pae ke nalogeen viowa na pog m̃arera nene, a ita ke narui naþa tesumãa takawean ita ke temio sitomena napiayavi.

Pogaga, kiau sunena va sanini, sane nanua sumo, nesumãa nepisawal ke visen kiena ne Ntewa, nemlologon m̃a Yesu Kristo pano-o, le Rom la amla nakoena pan inu, amligan inu nepim nemiyumãae korena e narin purvanua nini, kien kia Patmos. ¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, nesumãa sane nemloge sane Ninuna pimi e inu, nemloge pulgo tai varaun inu, pulgon keviu sane kumasua mielu, pisa sanini sape

¹¹ “Ya ne yoko ovisu ne, ovisuia osirilua va e tus tai, yoko oligan va teliliv viora e sumãare punu ga na lepas nae Esia, vena akilia auloia.

Sumãare la nene, la olua, nane Episas, Sumãana, Pekaãam, Taeatara, Satis, Pilatelpia, a Laotisia.”

¹² Pulgo nene sumãa pis pan inu sanene, ana sineun nesape nevisu ane sanene, noþarpu inu sane nepisu lan kantel ga la sike na, la olua naþa amiyumãaen e kol. ¹³ Lan kantel la asmãal ga asike sanene, ana yoko nomãal yar tai sumãal sike likan la, naþa naga sanena naþa asape Narina ne Yeririna. Naga miyen kulsota piavi tai, amio kulmrae tai naþa amiyumãaen e kol, atelan þaro e yerena. ¹⁴ Vilþarina, miyuwowo na miyuwowo manene laa, a kilamarana tego sane kap naþa mluamene. ¹⁵ Lana m̃arera ruru po, sane pototo naþa m̃arera ruru po, pilavila, a pogos naþa naga pis, pulgona m̃aaga sane sii naþa þanpo e piãme.

¹⁶ Naga suñalar suña ga sa naña e limana marua, mlarar ke verue olua, a playu na mara naña mal na mal e lepas luwoka molue ke kome logona. Marana mēna ga, suwala, miyuwowo na miyuwowo, sa naña mrae tego mārera kolpae.

¹⁷ Nepisu sanene, lelaga, kila narui nemare nenaga, nemlor nena e mialana. Ana kian limana marua pimi tol inu, pisape

“Ve omarau re, in naña nepe nasiarena a nepe naluasa.

¹⁸ Naga naña pe purpes nen malena, inu, komin nemali, pīsna nemare, pīsna nemal sina, ana nemal lue narui.

In ke narui naña ki namarena amio ki na pulukapi viowa kiena ne yar na marena lala sike e lumāu.

¹⁹ Ana marauen toko, osiri plan ga ya naña opisu ke ne, naña lepas nanagane, p̄rarar lepas naña na legiena la naña pimi ke na wa.

²⁰ A nevisa sur ta van ko sumo wa, e lepas na verue olua naña opisu e lumāu, amio purpes nen kantel olua naña amiyumāen e kol. Sur la nene sane kiliaen tai naña tapolou, ana kala kinasa sanini, verue olua nene, naga navisi la olua vena visuaren suñare la olua.”

2

Lumāki na suñare olua

¹ Ana Yesu pisa ke sina pan inu, sape “Nagane yoko nevisawal ya naña okilia osiri va vininua suñare olua nañani.”

Mak nasumo, naga va e suñare nae Episas, naga suñare naña pe sinesiiena su re e poli

“Osiri p̄san m̄ak va van navisi na suñare na pulkumali naña Episas, osiri sanini, ovisave ‘Visena nene pimi pan amiu pimi kome naga naña mlarar ke verue olua e

limana marua, suña mialoro tete-liv ke likan miasin kantel la olua nañani.

² “ ‘Naga pisawal pan amiu sanini, sape, “In na nepisu kilale amiu rui. Nepisu kiamiu yuñāena wo lala, nepisu naña āpio pāpisi, nepisu naña ānareran amiu amio kiamiu sitomena viayavi lala po pāpisi. Nepisu mēna po pāpisi sa naña pe atañan re yar viowa la apim akila kare amiu poli, komin naña lāpas, pog naña apim ānalivin amiu, apisape la ape li na lologena, ana sa naña kam na akilali la, a apisu-veve ruru la, ana akirawal rui sane apisokan ga. ³ Komin ga kiau kia naña amla ke rui, kam na apane pog mārera lala, a la akila kare amiu, ana nekilia rui kam na pe amligan re poli wa, kam na apuarar ke mārera wa, a sitomen naña kam na asape sinemiu male pāpisi, pona amloge sa naña toroki, nanene naga pe to re nena e amiu poli.

⁴ “ ‘ “Kiamiu p̄elaga la nene na po pāpisi, ana lelaga, sur tai teke naña kam na asumā akila ke ne naña in na pe nekekan re nena ga, a nanene na popon nevisawal mesmesun nena van amiu. Naga sanini, naña sane pupia sinesiiena naña tōpesan e amiu, nagane pito laa tano, pe sa re si nanua poli.

⁵ Akilali naña sinemiu wasūpe si e pupia p̄elaga na sinesiiena wo nanua ne, naña sinemiu sii inu pāpisi, a sinemiu siisii amiu amio yar tāpena lala. E pogos nene na po na po, ana nagane na, pito tano na pito tano. Ana pogaga, monar avilon amiu ga, a monar awasūpe amiu e yo wo naña asu p̄es e sumo. Ana visae ve avilopu amiu re, nekilia nesape yoko neim nom̄alivin amiu, neurelua purpes nen kap vivaga naña suñal sike ne pivaga ke likan amiu nagane.

⁶ “ ‘ “Lelaga, naga nene naga kiamiu pupia napiowaena tai ne nepisa ga pan amiu na wa, ana

sineun nesape nevisawal mēna van amiu sane kam na akila mēna pupia sur wo tai, naþa nekekarana paþisi. Nane naþa kam na asumā akawe amiu ke amio la naþa akila ke sur nawowe taþena lala, naþa yar naþa Nikolaita mlologon þesania. Apiowa ga, in mēna ga yepmavin nenaga.

7 “ ‘ “Yar naþa kiligan teke ea, popon loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Yar naþa sumā mārera sumā vano-o taulu naviowaena, yoko netamān vania vena kilia va su nena loyumā likan lokove nowo kana ne Ntewa, va kan mrasnen lak na malena.” ’ ”

Mak na lua, naga pa e sumāre nae Sumāna, naga sumāre naþa yar la sinela karia

8 “Monar osiri māk va va navisi na sumāre na pulkumali naþa Sumāna, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu, pimi kome naga naþa naga þesa a naga maro, naþa amēmār mare, ana siraunia mal sina.

9 “Naga visawal van amiu sanini, sape “In na nekilia ruru pog mārera la naþa kam na apisuia, a nekilia nesape limamiu koren ga. A monar akilia naþa pe limamiu koren re poli, ana ape yar na sur moki paþisi! Ee, nekilia sane la naþa asape la ape le Yu, akuan ke visen viowa mok liu pan amiu, ana ve asitom re, pe nepisu re nena nesape la ape kiau le Yu la poli, peraga, la na ape yar na taveveen nena Yermare. 10 A pe lelaga, pona ve ve piavi re kam laþasa monar awar pupia naloge viowaena la yo, komin naþa amlalaga e inu, ana ve amarau re. Pona Yermare kilia kila naþa yoko akoven amiu laþas ava e yumā nakoena yo, vena kilali amiu, ana nekilia nevisave naga yoko kila kare amiu vano tol ga legiena ve lualima. Visae sanene, monar asumā mārera vano-o tol naþa alalua kiamiu yalua,

ana visae ve alor re e pogos nene, yoko pogos naþa aim amālivin inu, yoko nela pupia nalaena van amiu, nane karo naþarila namaliena naþa pe kol.

11 “ ‘ “Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa sumā pisawal ke pa li na lelagaena lala. Yar naþa taulu þelaga viowa na malena nene, yoko naga ve va warpo re yo e marena na lua naþa yoko imi sirau.” ’ ”

Mak na telu, naga pa e sumāre nae Pekañam, naga sumāre naþa tañan navianena viowa taþena lala apim loyumā

12 “Yam si tai, monar osiri māk va va navisi na sumāre na pulkumali nene Pekañam, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa þarar ke playu na mara naþa mal ga lepas luwoka.

13 “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “Nekilia ruru sane e naþa kam asike e ne, naga lepas tai naþa likan nena yo naþa Yermare pe suþenia! Naga lelana lala sike ga ko pun amiu ne, ana kam na apuarar ke kiau kiau na po paþisi. Nanua loyumā e kiamiu pulkumali nene, pona tevisa tevisave pulkumali kiena Yermare, la amēmār kiamiu puruvi naþa Antiþas, ana la amāreran asape kam na monar aluþar kiamiu lelagaena e inu. Ana peraga, sa naþa naga piawa mā mārera e inu pano tol marena, kam mēna ga yar tai pe purmatan inu re poli.

14 “ ‘ “Naga nene naga lepas napo ne, ana sur laþasa naþa sineun nesape nevisa mēna van amiu. Sur þesa, loyumā e kiamiu þegasa, yeririna laþasa asumā naþa ataveve ke sitomena laþasa sa ke ga Navisawalena Pelañā nanua. Visae asitomā māga, naga ke narui naþa pisayu mrapa laþasa pa Pelaka, ana pe piavi re poli Pelaka towea mlavia pa pisayu pa le Israel lala, kila

sanene pe piavi re poli, la asumã akan kinanena wa la naþa yeririna taþena la akila kuþaþaena ea pa kiela nono lala, a la asumã akila lue ga kolau lala. Akila ke mlamulen piowa la ne sanene, ana taveve visena naþa amloge ne, la asitom asape pogaga.

15 “ ‘ “A kana na lua nena, laþas si naþa kam na atamãan la asike likan kiamiu li na lelagaena lala. Naga nene la naþa asumã ataveve ke navianena na wowe taþena la nene, naþa yar nene Nikolaita naga mlologon þesania.

16 “ ‘ “Visae ve sa nene, kam na monar avilopu kiamiu sitomen vetan naviowaena la nene! Visae peraga, yoko ve ve piavi re neim nakate pun amiu, a yoko visen la naþa nevisa e gou van la e pogos nene, yoko ve sa playu na mara naþa te kinekinela, kilapel la vaþisi.

17 “ ‘ “Yar naþa kiligan teke ea, ppon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Naga naþa taulu napiowaena, yoko naga la kiena nalaena wo tai. Yoko nela kinanena tai vania, kinanena nena sa naþa le Yu la akan e yokorena, ana naga nene na pe kinanena tai naþa pe yar pisu re poli wa. A yoko nela kilavaru yuwowo tai vania, naþa ate kia viu tai sike ea, naþa naga naþa waria, naga ga yoko kilia ruru kana kinasa.” ’ ”

Mak na vari, naga pa e sumãare nae Taeatara, naga sumãare naþa tamãan ga þelaga piowa sumãa loyuma ea

18 “Pogos si tai, monar osiri mñak va va navisi na sumãare na pulkumali nene Taeatara, ovisa sanini, ovisave ‘Visena na pimi pan amiu pimi kome Narina ne Yeririna, naþa kilamara pila a pivaga sane purmenen kapi, a lana mñarera sane pototo.

19 Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yumãena lala, a kiamiu sinesiiena

lala amio kiamiu naviawaena, kiamiu yumãena mñarera a sitomena la naþa piayavi, a metavana nekilia nesape nagane kam na akila pa laa narui, taulu naþa akila þesania.

20 “ ‘ “Naga nene naga kana lepas napo ne, ana sur si tai monar nevisa meraravan van amiu. Nanene e lepas na sira viowa nene, Sesepele, naþa apisu kilale kiena napiowaena lala, ana atamãan ga kila mña wowe e sur viowa la naþa kilakila ke ne. Naga sape naga pe sira tai naþa pe navisawalena, a pona kam na amlelaga e naga yo, ana naga pisokan ga ne. E kiena navianena lala, naga sumãa þere yar na kiau yumãena la apa ape taþena la narui, naþa nagane asike e þelaga na mlamulena na kolauena rui, a asumã akan ke kinanena kana nono lala, a la asitom asape þelaga la nene na pogaga ne. 21 In na nemla pulmas pania vena sitom ruru sina, vilon naga vetan kororak la nene, ana naga yepen mavin ga.

22 “ ‘ “Pogaga, kiau sitomena teke rui sane yoko nekila naga mñene tog tai na maiena mñarera lala, a yoko nekila yar la naþa akila kolau amio sira nene, visae ve avilon la re e kiela mlamulena viowa lala, yoko la mñena aloge viowa vaþisi na vaþisi.

23 Sira nene, yoko taþatete narina mali, yoko sineu kar la make ga. Ana pogos naþa la na þegas nen li na lelagaena la avisu sur nene, yoko avisu kilale sane in ke narui, kiau navisuveveena telivi pano tol ya naþa teke e sinen yaru, a kilia lual ya naþa teke e kiena sitomena. A yoko avisu kilale mñena sane in ke narui nesumãa nekila maran ke pa yar lala torokin ga þelaga na sur la naþa akila ke e kiela malena lala.

24 “ ‘ “Ana e lepas na pun amiu kam yar taþena lala nae Taeatara, nekilia nesape kam na pe ataveve re navianena kiena ne sira nene poli. Naga kilali naþa koven visen kiki la pan amiu, sane yoko naga

vike sitomena urmi la naþa tapolou van amiu, ana kam na apisu kilale naþa Yermare ga naga pe purþesnen visena la nene. Yoko ve nevisa re si sur taþena van amiu, ²⁵ ana nevisa ga sane kam na auarar ga visena lelaga la nene m̃arera naþa kam na atol rui, ve aligan re, auarar la m̃a vano-o neim si na.

²⁶ “ ‘ “Naga naþa taulu na viowaena, kila ga taveve ya naþa sineunia vano-o tol luas nen pogos nini, yoko nela pupia nalaena vania. Yoko netam̃an vania naga ve suþen purvanua lala, ²⁷ sa ga naþa Tus na Yawena la pisayuia, naþa sape

Naga yoko ve suþen yeririna lala naþa laki naþa mlarar ke e limana, naga pe pototo m̃arera tai,

a la naþa ape þarm̃arera, naga yoko kuan wowa la e porotano ave kinakinasia sane piaki tai naþa amiyum̃aen ga e porotano. Yauena 2:9

“ ‘ “Nam̃areraena na kilaen sanene, Ata tam̃an pan in rui, ana yoko netam̃an lein va kiau yaru nene. ²⁸ Ana pe naga re ga nene poli, ana yar nene, yoko neligan verue naþa Melag sike e limana.

²⁹ “ ‘ “Yar naþa kiligana teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala.” ’ ”

3

Mak na lima, naga pa e sum̃are nae Satis, naga sum̃are naþa moma-lio ga mon m̃aga

¹ “Monar osiri si m̃ak va va navisi na pulkumali na sum̃are nae Satis, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nene naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa pisuar ke ninuna la olua kiena ne Ntewa amio kana verue ne la olua.

“ ‘Naga pisa pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yum̃aena lala. Amiyeluar amiu paþisi, asape

kam na sum̃are tai naþa mal ruru po, ana peraga, in na nekilia ruru paþisi kam na amare ga aþeke na.

² Nagane pe pogos naþa kam na akirava towe narui. Kiamiu yum̃aena lala, in na nom̃al sane e visuena kiena ne Ntewa, kam na pe akila make ruru re poli, a kam na akila pe po re nenaga. Kiamiu kapi pe kovio make re poli wa, ana naga sum̃a panon ke naþa lavis mare narui, ana komin sur ne nanene, nepisa ruru pan amiu nesape kam na monar ayum̃aen ruruia vena imi wo sina.

³ “ ‘ “Visae ve sanene, kam na monar asitom̃al si visena wo la naþa amloge, a amla rui. Alogear ruruia, a avilon kiamiu malena wasuþe si na, komin naþa visae ve atavilo re, nekilia nevisa nena van amiu sanini, yoko neim nom̃alivin amiu sane yar na vinauen tai naþa kam na taþatete akilia.

⁴ “ ‘ “Ana lelaga, nekilia nesape kam nae Satis, kam pe moki re poli naþa asum̃a pogaga, naþa pe akila re m̃ala kulsota la namname poli sane laþasia. La ke narui amekiki ruru nenaga, ana yoko ayen sur yuwowo, ayaloro amio inu meva e kiau yo. ⁵ Yar a naþa taulu naviowaena, naga m̃ena yoko ayowa ruru wo e kulsota yuwowo la ne sanene. Naga, kiena kia taþatete nena neyumulua e tus namalena pogos tai, ana yoko nekilologia naga va Ata amio kiena navisi lala, nevisave yar nene naga pe kiau yar lelaga nena napo.

⁶ “ ‘ “Yar naþa kiligana teke na, popon naga loge kilia ya naþa Ninuna ne Ntewa sum̃a pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala.” ’ ”

Mak na orai, naga pa e sum̃are nae Pilatelpia, naga sum̃are naþa pulmas wo na kilaen yum̃aena sike e marana

⁷ “Monar osiri si m̃ak va va navisi na sum̃are na pulkumali naþa Pilatelpia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu ne, pimi

kome naga naþa pe wa, a pe lelaga, naþa naga ke narui naga þar ke ki na kiluaen pulutava m̃ana Þarin Suþe Tepet nanua. Ya naþa naga vietavania, taþatete si yar tai kotawea, a ya naþa naga kotawea, taþatete si yar tai vietavania.

⁸ “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuṃaena rui. Ana monar avisu ruruia, in na nevietava e pulutava tai van amiu naþa yar tai taþatete si kotawea. Nekilia m̃a naþa kiamiu m̃areraena ve tokak ga, ana nekekara paþisi naþa apuarar ruru ke kiau visena, a pe akila kare re kiau kia naþa teke e amiu poli.

⁹ “ “La naþa ataveve ke Yermare, la apa ke lele taaga vena avisirlua kiela þegas, a la apisa ke asape la ape le Yu nena napo, ana pe sa re nene poli, apisokan ga. Ana siraunia yoko nekila la nene aim akinai e lamiau vena avisu kilale sane pe kiau sitomiena su re e la poli, ana sike ga e amiu.

¹⁰ “ “In na nepisa m̃a pan amiu nanua rui nesape monar asuṃal m̃arera amio sitomen la naþa piayavi silaga, ana nepisu sane apuarar ruru kiau visena nene. Komin sur ne nanene narui, nekilia nevisaar van amiu sane visae pupia naloge viowaena yoko imi e yomarava vena kilali la naþa asike ea, ana yoko in na nesuwo amiu ruru nena ga, yoko sur nene taþatete tol amiu.”

¹¹ “ “Ve ve piavi re, neimin amiu sina. Ya naþa asuṃal asike e rui, monar auarar ruru m̃a vano-o neim noworun amiu, ana yoko akilia ala kiamiu nalaena, ana taþatete yar taþena kilia warlua kiamiu karo na þarimiu naþa pe kol vetan amiu.

¹² Yar naþa taulu nakilaliena make ga vano-o neimi, yoko noure naga imi sane pupia kemraþe na loyuma e yuṃa wa m̃ana Ntewa, yoko yar nene sulue sike loyuma nene narui. Yoko neyowauia naga amio kia la naþa nesiri se ea, sane kia kiena ne

kieta Ntewa, a kia kiena ne pupia pulkumali, na Yerusalem viu, naþa mligan ma e peni kiena ne kieta ne Ntewa pitomi, a amio la nene, yoko nesiri m̃ena kiau kia viu ea.

¹³ “ “Yar naþa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naþa Ninuna ne Ntewa sum̃a pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala.” ’ ’

Mak na olua pa e sum̃are nae Laotisia, naga sum̃are naþa pa piowa rui, ana pe asitom re sur poli

¹⁴ “Na maro, monar osiri m̃ak van navisi na sum̃are na pulkumali naþa Laotisia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu pimi kom pun naga naþa pe þarin sur make ga, naþa naga ga kilia visave “Sanene.” Naga masisu pona pe lelaga e Ntewa vano tol naþa kana kuruta mlau, a naga pe suþen wetelun yomarava naþa Ntewa siia.

¹⁵ “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuṃaena lala, a nekilia nevisu kilale sane pe kiamiu sitomena la manin manene re poli, a pe pisun manene ruru re m̃ena poli. Popon manene la naþa visae sinoman omanini, ko omanin ruruia, pona visae ovisunu, ovisun ruruia, ana naþa sinemiu la pepe lua ga sanene, þelaga nene pe sineun re nenaga. ¹⁶ Ana komin naþa sinemiun amanini a sinemiun avisun sanene, in na nesape neluelua amiu e logou narui.

¹⁷ “ “Kam na asape amiyuwon polo kiamiu sur wo la mokliu, ana kam na asape taþatete yar tai kilia la sur van amiu, kam na amla ke rui. Ana peraga, e kiau navisuena pe sa re nene poli. Kam na pe apisu kilale amiu re poli, ana pe kiamiu sur wo re nena tai, kam na limamiu koren ga, kilamaramiu þala, a yepemiu mian ga. ¹⁸ Nevisa van amiu, popon awasuþe si aim pun inu, aim awar kol nini naþa kap kekan van kana namname rui, vena

akilia alarar sur wo tai e limamiu. A popon aim awar kulmrae la naþa miyuwowo, vena akalo amiu, vena ve amawa re, a popon aim awar maki na vilanen e kilamaramiu, ana vena akilia akirava sina.

¹⁹ “ ‘ “Yaru ai naþa sineu siia, monar nevis vania vena nakawe ruru kiena malena, ve sanene, monar ala kiau visena lala, ana avilopu amiu. ²⁰ Ayagogo ruruia! In na nesumal nesuma nesigariga ke pulutava na kioma malena. Ko naþa ologe pulgou pio, oviatavan inu, neimasu loyuma italu tesun, italu tekinana.

²¹ “ ‘ “Naga naþa sumal marera vano-o taulu naviowaena lala, netaman vania sane naga topae amio inu e leleu wa na totanoena, sa ke ga naþa in mena netaulu kiau nasinekar, ana siraunia Ata pere inu netotano ke nemio e lenea wa na totanoena.

²² “ ‘ “Yar naþa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa pegas nen li nalelagaena lala.” ’ ’ ”

4

Ntewa na lenea naþa meta manene laa ma e peni

¹ Pogos naþa nepisu pae sur la nene, nomal ke sina ga pulutava tai navaen loyuma ma e peni, meke ga vamon inu. A nemloge ke sina ga pulgo naþa pis pan inu nanua, pis na pulgona miyelu keviu sane kumasua, ana pisa pan inu, sape “Ovam meta e nini sumo wa, vena nekila ovisu sur la naþa yoko aim sirau.”

² Pisa sanene, ana veraga ga, nemloge sane Ninuna ne Ntewa perelua ninuu, mligan inu ma e peni, ana nekira pa e pupia lele wa na totanoena tai meke ga e marau, naþa yerka wa tai totano teke ea. ³ Nepisu sa naþa pila, par maran kilavaru la naþa po na po, a kana kap nena miyervivia sa ga kuperierier.

⁴ Kana pupia lele na totanoena nena meke ga lika, a lele na totanoena mena lapasa miyervivia, nopuloia tol lualima yam lua pa vari [24]. E la peve taaga, yar taaga teke e tai kila sane la mena tol lualima yam lua pa vari [24], la nene ape nasumonena nae ma e peni lala. La nene, mala kulsota la miyuwowo paþisi, a amien karo na parila naþa pe kol. ⁵ Nesuma nepisu ke sane, nemilan mena yekarpla ke ga likan yo wa naþani, amio maagena na pupia polilu tera ke ea. Vamonia, kap vivaga la olua asma apivavaga, naga nene nane ninuna ne Ntewa olua, ⁶ asma asike e yotop tai, naþa meri ga meke na sa ga sive, pilavila a merarava ruru po sa ga kupito.

Ana likan yo naþani, yar mali la vari asmaaga, naþa kilamarala la moki liu sike vamon la a varaun la, asmaal lavisi, asuvivi pupia lele wa na totanoena.

⁷ Yar mal pes nene, sa ga laion, na lua sa ga puluk naþa purwolu, na telu naga par ga maran yaru, na maro na sane pepauma. ⁸ La nene, la make ga kupela la orai, naþa kilamarala la kalo make ruru mena kupela la nene, pa mena e pulugala.

La nene kiela yumaena, legiena a yemalo, la pe aparurula re pog ta poli, la asmaal apisawal lue ga, asape “Ntewa na mareraena na mava, naga su pesa, naga sike nagane, a naga sike sike nena. Naga pe wa naþa pe wa, naga pe wa paþisi.”

⁹ E visena la ne sanene, la asma apisirlua ke kia kiena naga naþa totano teke lele wa likan la, apatanon ke naga, asma apisa ke potena pa naga naþa yoko mal lue narui. Pogos naþa asma apisa maaga, ¹⁰ nasumonena mena la nene apatanonia, amlotun ke naga naþa tapatete mare pogos tai. Ana sirunia, apar plan kiela karo na parila naþa pe kol, amligan su tano se lana, asape:

11 “Kiamim Suṕe Ntewa, mesmesun naṕa naurarena, navatanonena a nam̄areraena make ga, ala van ko, kioṁña ko ga taaga. Ko ke naṕa osii make sur narui, e ga e kioṁña nasinenanena atol kiela malena rui.”

5

Tus naṕa apulonaria, amio narin sipsip, naṕa lalua asike ma e peni

¹ Ana yokorena nepisu si yerkawa nene naṕa totano teke e lelana wa, naga mlarar ke sur tai e limana marua, sur nena naga tus tai, naṕa asiri ga e lepas luwoka, ṕisi na apulonaria, ana atelan kana lok olua suwoia.

² Ana nemloge pupia navisi tai pion manene pa metava, piunia pisape “Ane torokin kilaroro lok la nene? Yar tai sike ne kilia vae tus nene woga pona peraga?”

³ Moṁa ga sanene pano-o, peraga, pe yar re tai naṕa ma e peni pona yomarava, pona vatanon yomarava, naṕa kilia vae tus nene poli, pe yar re nena tai naṕa torokin kira va loyuma e poli. ⁴ Nepisu sanene narui, nemloge piowa, netagi na netagi, naṕa taṕatete yar tai kila.

⁵ Ana nasumonena la tai nene pis pan inu, pisape “E, ve otag re sina! Opisu ke ne, nanene naga laion naṕa molue kome yeririna la nae Suta, naṕa apio asape lus kiena ne Tepet, naga taulu make sur la ṕisi rui. Naga ke narui naga kilia kilaro lok la olua nene, naga ke naṕa yoko vae tus nene narui.”

⁶ Ana nekira pano, pe laion re poli, ana nepisu narin sipsip tai suṁal sike likan yar mal la vari a nasumonena lala vamon yo wa nene. Naga pe narin sipsip ga, ana kana lam̄aliu olua amio kilamarana olua asike e ṕarina. Naga suṁal sike na, naga apisu sa naṕa akila kuṕaṕaena e rui, ana mal ruru ga suṁa ga. ⁷ Naga mial pimi, kuslua

tus naṕa petan limana yerkawa na ṕamarua, metava e pupia lele wa na totanoena. ⁸ Mla pae, ana yar mal la vari nene amio nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] nene amloru e lana. La peve taaga aṕar kiela yukalele lala a kiela piala la naṕa amiyumaen e kol, pulen ga ponotaninu la naṕa asikapia, ana kala ponos taninu po paṕisi naṕa pa ke metava, nane leniena lala kiena nalelagaena wa lala. ⁹⁻¹⁰ A la amiyaun ke yau viu tai naṕa sanini, “Akuṕaṕain ko,

ana e koṁa kuruta opul plan yeririna lala ape kiena ne Ntewa, naṕa amolue e ṕegas nen yeririna make ga,

e visena kar make ga, e purvanua kerkeviu make ga, a e narin purvanua make ṁena ga. Ko osikol la apim ape ṕegas taaga navatanonen ṕarin suṕe ve taaga ga,

aim ave yar wa lala na yumaena kiena ne Ntewa, naṕa yoko ave suṕen yomarava nini. Ana komin naṕa okila sanene, torokin sane ko ga taaga ola tus nene narui,

owar plan kana lok lala, ovae.”

¹¹ Nesuma nepisusu ke sanene, ana nemloge navisi la amiyau, la mok na moki, ama la tenario via na sanene. Amiervivi lele na totanoena wa amio yar mal lala a nasumonena la nene, ¹² amiyau ṁarera paṕisi, apisa sanini, asape, “Narin sipsip, naṕa akuṕaṕainia, naga taaga po na po.

Nam̄areraena make ga, nawoena make ga, manmaruaena make ga, puriu kawaena make ga, navatanonena make ga, naurarena make ga, nayeluarena make ga,

torokin akila ga van naga taaga.”

¹³ Siraun nanene, nemloge si surmal make ga la ṁena amiyau, surmal la naṕa asike ma e peni, amio

la naþa asike e yomarava, pona e porotano pona e sive, kiela yauena pisa sanini, pisape,

“Nayeluarena, navatanonena, nau-rarena, a namareraena va va yerkawa naþa totano teke e lele wa, amio mēna narin sipsip, vano vano ve uro re.”

¹⁴ Ana yar mal la vari naþani apisawalia asape “Sanene” komin visena la nene, ana nasumonena lala amloru, akinai, amlotun lalua.

6

Lok la olua na tusi naþa aplonaria

Lok þesia: Yerkawa na þelaga na kilaen mara, naþa kus wosi yuwowo

¹ Nepisu manene mēga, nepisu narin sipsip naþa kilaro lok na sumo na tus nene. Naga kila pae, ana yar mal la vari nene tai pio e pulgo tai sa naþa polilu, pisape “Oimi!”

² Ana noñal ga wosi tai naþa miyuwowo suñal sike e marau veraga. Noñal yar tai teke meta ea, þar ke viu lamias, ana la amligan karo na þarina kiena þarin suþe teke e þarina, ana kus kiena wosi naþani kirir pano sane yar namara tai naþa vanon vena taulu kiena nasinekar lala.

Lok na lua: Yerkawa na þelaga na weñaren yaru, naþa kus wosi pivaga

³ Yoko narin sipsip kilaro lok na lua. Kila pae narui, ana nemloge yar mal na lua pio, naga mēna sape “Oimi!”

⁴ Ana wosi taþena ke sina ga pimi kate veraga, naþa pivaga. Yar naþa kusia, atañan pania vena va war plan suñarena naþa sike e yomarava, vena yar la asuñā awewe moñar la. Amligan pupia playu na mara tai e limana, ana naga mēna kiriri pano.

Lok na telu: Yerkawa na þelaga na visoena e yomarava, naþa kus wosi malko

⁵ Yoko, narin sipsip kilaro lok na telu. Kila pae narui, nemloge yar na telu pio, naga mēna pisape “Oimi!”

Ana nepisu ga wosi si tai naþa malko suñal sike e marau veraga. Yar naþa kusa, naga mlarar ke skel tai e limana, vena visuveve kinanena lala kana yeririna na yomarava.

⁶ Ana nemloge visena tai molue ga likan yar mal la vari naþani, asape “Ovano, atañan pan ko asape okilia okila naþa yo ve plasan kinanena, naþa yoko monar aul narin kinanena ga e kilavaru keviu. Ana ve okila kare manene re purþes nen purolip lala naþa amiyuñāen ke sirveve e mrasnela, a ve okila kare manene re purþes nen kilkerep lala naþa amiyuñāen waen e mrasnela.” Apisa sanene narui, a naga mēna kiriri pano.

Lok na vari: Yerkawa na þelaga na marena, naþa kus wosi na yepen pe yavi

⁷ Yoko, narin sipsip kilaro lok na vari, kila pae ana nemloge yar mal na vari pio, naga mēna sape “Oimi!”

⁸ Ana noñal ga na wosi taþena naþa yepena pe yavi suñal ga sike e marau. Yar naþa kusia, apio kiena kia asape Marena, a naga, kiena erau tai mial ke amio, naþa kiena kia asape Pulukapi. Ana e lalua nene, atañan asape lalua akilia akila viowa va yar ve moki e yomarava, e playu na mara, pona e viso, pona e maiena, pona e surmal tetan lala. Visae ve sanene, yar la vari asike yomarava, la telu akilia asururu ga, ana taþena tai akilia akilapel naga sanene.

Lok na lima: Li na lelagaena la naþa ape masisu pano-o añemoñar la

⁹ Yoko, narin sipsip kilaro lok na lima. Kila pae, ana noñal wonta pulen ninuna ne yeririna lala amiyuwon la miyervivi mi-asina. Nanene la naþa añemoñar la komin añarera e logearen visena

kiena ne Ntewa, a asumãal m̃arera asape amlelaga e Yesu. ¹⁰ La nene, nomãal atag ke pa Ntewa e pupia pulgo keviu, asape “Ake Suḽe na sur make ga, ope wa a ope lelaga, awis ovisu kilale kamim kuruta nene. Pogwai naḽa yoko okila maran va yar viowa la naḽa akila ke piowa sanene?”

¹¹ Apisa pa sanene narui, ana aḽar kulsaket yuwowo la pan la amiyenia, ana apisa pan la asape sur naḽa la apiunia naga pere wa. Asape monar asumãate li ga ve plas ga wa, komin naḽa kiela erau laḽasa asike ga wa, amio m̃ena kiela puruvi taḽena lala a vinela lala, naḽa yoko la m̃ena monar awe mom̃ar la komin naḽa amlelaga, ana pogos naḽa la punu ga aimi toroki, yoko Ntewa kila ga ya naḽa la apiun na wa.

Lok na orai: Legiena maro

¹² Yoko, nepisu naḽa narin sipsip kilaro lok na orai. Kila narui, yemn-inu veraga, a pe piavi re poli mrae pimi malko yemalolo nenaga, a kupario pimi pivaga sane kuruta, ¹³ a verue la naḽa asike ma e sinapane akekapil apitom tano e porotano, sa ga naḽa mralak mene, pogos naḽa pupia lagi miyui kululun lasa. ¹⁴ Yoko, avilonar sinapane sa naḽa apilonar takue akus pano, a tavie make ga a purvanua make ga alen plan la vetan lelela lala.

¹⁵ Ana pogos naḽa yar la avisu sur la nene, pupia marauena naḽa pupia marauena. Parin suḽe na yomarava lala, yerkawa lala, nasumonena kiena ne yar na mara lala, yar na sur moki lala, yar m̃arera lala, amio m̃ena kiela yaru na yum̃aena lala, a yar taḽena make ga e yo kar ga lala, la make ga ayalin mesmesun puluve lala pona pulkilavaru, avavinin yo la metava e kunusa, akilayonli naḽa atapolou ea. ¹⁶ Atol yo la nene, ana marauena pimi keviu manene laa, a apion pa

kilavaru lala amio kunus lala, asape “Awis, aloru akalo ruru imimi, vena navisuena kiena ne naga naḽa teke meta e lele wa ve tol imim re, a vena nasinekar kiena ne narin sipsip ve kila kare imim re. ¹⁷ Pupia legiena na sinekar kien la lua nene pimi rui, a yoko ane kilia sum̃alu mali e pogos nene? Peraga ne, nagane yoko viowa manene laa van ita make ga.”

7

Ntewa pisaar kiena pupia ḽegas nen yeririna tai vena ave kiena

¹ Siraun sur la nene, nepisu navisi la vari asumãal asike e mrapun yomarava varoka, asumãa akilawo ke lagi vari naḽa amiyui ke e yomarava, vena lagi la nene ve ayui re si e sive, pona e porotano, pona meta e lak lala. ² Yoko nepisu ke sina navisi taḽena, ḽar sur na ween totou kiena ne Ntewa mali van kiena yeririna lala, ana naga molue e naḽa mrae pa meta ea pimi. Naga kilia m̃a sape navisi vari nene, la aḽar ke nam̃areraena naḽa akilia akila kare porotano a akilia akila kare sive, ana naga pion manene pan la, pialuḽar pan la vena ve akila re si sur tai. ³ Pisa sanini, sape “Ei, toko, ve akila kare re sive pona porotano pona lak lala, vano vano tol naḽa teligan totou tai te piamenan yar mesmes lala naḽa ape kiena ne kieta Ntewa.”

⁴⁻⁸ E pogos nene narui nemloge ga na wa naḽa apisawal nena maran la naḽa amligan totou e la. La nene amolue akom e lus nae Israel la lualima taaga pa lua, naga lus la naḽa aḽar kia kiena yermarua apua kan la nene, nane Suta, Rupen, Kat, Asa, Naptali, Manasa, Simion, Levi, Isak, Sepulan, Sosep, a Pensiman. Ana e lus make la nene, tai kana manu lala tol lualima taaga pa lua [12,000] amolue komea, kila la punu ga tol sane kana manu ne lala tol ponotia lualima yam vari pa vari [144,000].

Pupia p̄egas taḗena lala naḗa amiyen kulsota yuwowo lala

⁹ Ana siraunia, nekira pa vamon inu narui noḡal pupia p̄ina na yeririna lala, naḗa moki na moki, taḗatete auloia, la ke naḗa amolue akom e lus taḗena la narui. La ke naḗa ape yeririna taḗena lala na purvanua taḗena lala, amio kiela visena taḗena lala, apim asum̄al asike vamon pupia lele na totanoena naḗa narin sipsip totano teke ea. La make ga amien kulmrae yuwowo nowo lala, a aḗarar ḡam̄ela lala, ¹⁰ a apio manene pa metava, asape “Kieta Ntewa teke e kiena lelana wa, naga ga amio narin sipsip, lalua ape purḗes nen kieta natamaliaena.”

¹¹ Ana amio la nene, navisi ḡena lala asum̄al amiyervivi yo wa, a amiyervivi ḡena nasumonena lala amio yar mal la vari naḗani, ana la ḡena akinai aḗan p̄arila pito tano vamon yo wa, amlotun Ntewa, ¹² asape

“Ee, lelaga pa!

Nayeluarena make ga, a naurarena, a namanmaruaena, a navisaen potena, a navisirluaena, a puriukawaena, a naḡareraena,

la punu ga nene ape kiena ne kieta Ntewa naga taaga, a yoko ve sanene sulue na sike ne.

Yeluaren van Ntewa!”

¹³ Ana e pogos nene, nasumonena la tai piun tan inu, sape “Pupia p̄ina naḗa amiyen kulumrae yuwowo la ne, okilia osape a la nene, a okilia osape la asu pe na apimi?”

¹⁴ Ana nesape “E peraga, ana ko ope yerkawa nae e nini tai, ko okilia ḡa yo?”

Ana pisataḡea sape “Ore, la ke nene narui naḗa aḗaro e pupia pogos naloge viowaena. Kulsota la ne amiyen ke ne, akevanla e kuruta kana narin sipsip naḗani, nane apim amiyuwowo ruru sane opisu ke ne.

¹⁵ La na kiela yuḡaena sanini, sane

‘La asike vamon yo wa kiena ne Ntewa, legiena a lemalo amiyuḡae kiena ke loyuḡa e ḡana yuḡa wa,

a naga naḗa totano teke meta ne, naga yoko visuar la,

¹⁶ Yoko taḗatete si viso kar la,

yoko ve moto karla re si narui,

mrae ve kila kare la re sina,

a pupia kapi ve visun la re sina,

¹⁷ komin narin sipsip naḗa teke likan yo wa meta ne,

naga yoko vagan la,

naga yoko sumon la ava e purḗes

nen wii na malena,

a yoko Ntewa yumu plan make wamarala.’”

8

Lok na olua: Yo pa ruru nenaga

¹ Siraun nene, nepisu narin sipsip kilaro lok na olua. Kila narui, sur make ga nae mae peni aparurula veraga, pe ḡaagena re si ta poli, yo ḡano nena ga mon ḡa pano-o tol komsus nen aora taaga.

Kumasua la olua

² A pe yam piavi re nenaga, noḡal navisi la olua naḗa asum̄al asike e marana ne Ntewa vena kilaen kiena yuḡaena, a amla kumasua olua pan la, tai kus tai, tai kus tai.

Pias nen ponotaninu naḗa amiyuḡaen e kol

³ Ana siraunia, navisi taḗena pimi. Naga kus pias nen ponotaninu tai, naḗa amiyuḡaen e kol, a naga kus pimi sum̄al sike e wonta, naḗa naga ḡena amiyuḡaen e kol, a naḗa sike vamon lele wa na totanoena. Ana aḗar ponotaninu mokliu pania vena sikapia e wonta vena kila ponos wo, a amla ḡena leniena lala kiena ne nalelagaena wa lala pania, vena ligan to meta e wonta sane nalaena tai. ⁴ A pogos naḗa kapi nene kekan ke ponotaninu nena, kana ponosa amio leniena kiena ne nalelagaena wa lala, amolue petan

limana ne navisi naṣani akaka ava atol marana ne Ntewa.

⁵ Yoko, navisi naṣani ṣar plategkap laṣas naṣa apranar sike e wonta nene, kokonia pito e pias nen ponotaninu nene ana koven pito tano e yomarava. Ana pogos naṣa suri nene tol yomarava, kila polilu kapur kar ga e yo punu ga, amio kana mumuena sa naṣa kapiapo, amio mēna yekarpla, a yemninu.

Kumasua na miyelu ṣesa: yua amio kuruta

⁶ Ana navisi la olua naṣa aṣarar kumasua olua nene, asu ruru ke naṣa asape ayu narui.

⁷ Navisi na sumo miyu kiena kumasua, ana kila narui mrayua la naṣa mārera sane kururu kilavaru, amio kuruta naṣa pisusun sane kapi, aptom akila momar sur kar la e yomarava. Amiyumāen mā sanene pano-o kapi kekan make yomarava komṣasa amio kana purlaki ne lala, amio sur make naṣa kapur sike ea.

Kumasua na lua miyelu: tavie na kapi

⁸ Ana siraunia, navisi na lua miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia tavie kar tai, naṣa kap molue ke komea, akovenlua pito e sive. Pogos na kove sive, ana sive komṣas pimi sane kuruta, ⁹ ana kana sur mal ne lala amarmare, a waa la naṣa asike e pupia lepas nene atalilu.

Kumasua na telu miyelu: verue naṣa kirir ma e sinapane

¹⁰ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia verue tai, naṣa kapi pivaga ke ea tegoli yo sane kapi vivaga, molue ma e sinapane, miere pitomi miae yomarava. Ana kana kapi nena pa tol wii la naṣa mlau a ṣarin wii lala. ¹¹ Kia kien verue nene, asape Wii Melkalka, ana kila narui wii nae yo la moki pimi melkalka, ana yeririna la amun ṣele ga, moto karla mā pano-o amarmare.

Kumasua na vari miyelu: yemalolo

¹² Yoko navisi na vari miyu kiena kumasua. Nanene kila naṣa mrae komṣas pimi malolo, a kupario komṣas pe tego re si poli, a verue la moki naṣa pe aṣal la re si poli. Kila narui legiena pimi plas manene laa, a pe lepamiema re si poli, kila narui yemalolo paṣisi e yomarava wetelu.

¹³ Nepisu manene ke sane, nomal pupia pepaumā tai ka ke metava, suṣa mlolokai kar ke metava na, pisape “Yo piowa rui e, ana na nene naga kulus ke na wa. Navisi la telu asike ga wa, la kiela kumasua miyelu mārera manene laa sane. Kam na yomarava, avisuar amiu, pupia na loge viowaena pimi māliv ke narui!”

9

Kumasua na lima miyelu: pulus naṣa pito manene laa tano, naṣa na ṣesia na loge viowaena mārera na telu

¹ Yoko navisi na lima miyu kiena kumasua. Nanene kila verue taṣena kirir mālia ṣarpoyo ma e sinapane pitomi e yomarava. Verue nene, amla ki tai pania, nanene ki naṣa vietavan pulus naṣa pito tol kap naṣa garo tano. ² Pogos naṣa mlalua keplamaran pulus nene, kapi piu ṣar wowo yo molmolue ke ea, sa naṣa pupia kap tai piu, ana pa kar ga meta e sinapane, kilawo maran mrae, kila yemalo ke sina ga. ³ Ana pogos naṣa kap piu kalo make yo sanene, kelsisi la amolue apitom tano e porotano, ana pe asa re si kelsisi poli ana apim sa naṣa pupia kimi natano.

⁴ Apisalupar la asape ve atol re purlaki lala a kinanena lala pona sur la naṣa pitotovi sike e yomarava, ana ataṣan asape akilia akila viowa va yeririna na yomarava lala, la naṣa pe aṣar re totou kiena ne Ntewa naṣa naga mligan sike nena e piamenana ne kiena yeririna lala. ⁵ Kimi na tano la nene, pe ataṣan

la re naþa akilia awe moñar yar la poli, ana atamñan la ga ayuyur la mña va tol kupario ve lima. Ana pogos naþa akila mña sanene vano-o, yoko yar la aloge yepela la lalae kar vano vaþisi. ⁶ E pogos nene, la ve moki na asave popon amarmare ga, yoko akale mrapa la naþa amare ea, ana yoko marena yepen mavin la, ligan la asumña ga sanene.

⁷ Ana kelsisi la nene, pogos naþa nepisu ruru la, atorokin wosi la naþa yar namara la akus ke ne. Amyen karo naþarila naþa pe kol suwo þarila, a pogos naþa nepisu ruru marala, nemilan la ga asa ga yaru. ⁸ Añe vilþarila sane sira, ana maluela lala, sane na maluenta laion. ⁹ Amyenwo yerela lala e pototo, a pogos naþa akaka tetai, kupela la kakapur mñalia sa naþa wosi la naþa aþere kiela kat lala akiriri ava akila mara. ¹⁰ Kelsisi la nene kesila sike e la, a sur na yuren yaru lala sike e la, naþa akilia ayur mña yar vano-o tol kupario ve lima.

¹¹ La kiela þarin suþe tai, naga navisi tai, ana pe navisi kiena ne Ntewa re poli, naga navisi naþa pisuar ke mratava na pulukapi. Yar nene, kiena kia e visena kiena le Epru lala, asikia asape Apatono, a e visena nae Krik, asikia Apoliono, kinas nen kia lua nene asape yar na warnena kareen suria.

¹² Kelsisi ne la nanene, naþa nsumo e naloge viowaena la telu nena nanene. Noñal naga þaro pa rui, ana lua sike ga wa.

Kumasua na orai miyelu: navisi lala na weñaren yaru, naþa nalua na naloge viowaena mñarera na telu nene

¹³ Yoko navisi na orai miyu kiena kumasua, nemloge visena tai molue kom e mrapun wonta wa nene varoka naþa amiyumñan e kol naþa sike e yo wa vamon Ntewa. ¹⁴ Visena naþa pisa pa navisi nene sanini, sape “Navisi la vari naþa apiar la asike e yo naþa wii mlau ke ea naþa kiena kia Yupretes, nagane kana

pogos naþa ova okila plan la sina avavano narui.” ¹⁵ Navisi la nene, apuarar la ruru asumña sanene panoo tol nena kana aora na kana legiena na kana kupario, naþa akilia amolue ea vena akila kiela yumñana. Ana navisi taþena pa mluþar plan la, kila sane amolue apano, apa kar ga e purvanua lala añe yar lala lavis tol komþas nen yeririna na yomarava.

¹⁶ Apa amio kiela yar namara lala naþa akus wosi namara lala, ana nemloge apisawal kana marana tol tenario tol ponotia lua [200,000,000].

¹⁷ A pogos naþa nepisu manene wosi la nene amio yar la naþa akusia, noñal pototo sur tai naþa amligan mono ke yerela, amiyowa ruru la apivavaga sane kapi, amemaena sane lowe memaena, amleleru sane mrae. Kiela wosi lala ape taþena ga, naþa þarila sa ga laion, a pogos naþa amiyuveve noñal kapi a mñau a posnoyavi na kapiapo mleleru molue petan logola. ¹⁸ Sur la telu ne nanene, sane kapi a mñau a posnoyavi na kapiapo kila lavis yeririna na yomarava nini la komþas akokovio e pogos nene. ¹⁹ Namñareraena kien wosi la nene sike e ya naþa molue ke kome logola, a sike mñana e kesila lala, komin kesila la pilolon sane lomñara, a sur sane þarin lomñara mñana sike e luas nen kesila naþa mla ke pupia magka pa yeririna lala.

²⁰ Napiowaena la ne mñarera paþisi sanene, a pupia komþas nen yeririna lala, nane laþas naþa amal ke na wa, pe asitom re poli. Pe apulon la re nena e kiela napiowaena la naþa akila ke e limala poli, ana asumña akila luen ga lotena pa yermare lala, a asumña akila ke leniena pa nono lala na kiela ntewa lala, naþa pe akirava re poli, a pe amloge kilale re sur poli, naþa pe amiyal re poli, naþa yar ga la amiyumñan e kol, pona selpa, pona pototo, pona kilavaru, pona laki.

²¹ A amio mñana nanini, pe apulon la re nenaga e þelaga na weñaren

yaru poli, pona kimi lala, pona naki-laen viowa amio sira, pona e kiela vinauena la naña asuñña akila ke ne.

10

Navisi tai mlarar narin tus naña apilonaria

¹ Ana siraunia, nepisu si navisi m̄arera tañena molue ma e peni pitomi tano. Naga mien lul sa naña m̄ana kulsota, a kuperierier mier-vivi p̄arina, marana m̄ena ga sane mrae, ana lana luwoka sane pupia kemrape ana ape kapi. ² Ana nepisu naga tarar ke narin tus tai, naña pike p̄a teke e limana luwoka. Ana piañereren lana marua piawa ke e sive a lana m̄el piawa ke e porotano. ³ Naga suññalar ga suñña sanene, ana mligan pupia vioena tai naña sa ga laion, a pogos naña naga kila, polilu make kar ga lala apisatam̄e pimi, apis kome kiela mumuena lala. ⁴ Pogos naña polilu la atera sanene, sineun nesape nesiri plan kiela visena lala, ana lavis nekila narui, visena tañena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Toko, ve osiri re visena kiena ne la nene. Sur la naña apisa, pe nakilaen re yeririna la akilia poli.”

⁵ Visena nene sanini, ana nom̄al ga navisi naña piawa e sive amio porotano, kian limana marua pa ma e peni. ⁶ Ana pisa kiena visena m̄arera tai, pisaar e kia kien naga naña mal sulue, naña sii peni amio ya la naña asike ea, amio yomarava a ya la naña asike ea, amio sive a ya la naña asike ea. Kiena visena pa sanini, sape “Nagane pe pogos na suññateen re si poli!” ⁷ Lavis ke navisi na olua nene yu kiena kumasua narui, a visae kila ga rui, vera na nasitomwanena kiena ne Ntewa la imi m̄alivi rui, vera na sur make ga imi merarava ve sa ga naña naga pisawal p̄esan pa navisawalen la naña amiyum̄ae kiena p̄esa.”

⁸ Pisa pa sanene narui, in m̄ena nemloge visen tañena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Narin tus naña pike teke e limana ne navisi naña suññal sike e sive a porotano, ova ola ke ne wa.”

⁹ Ana nepa lavisin navisi nañani, nepiun narin tus nene tania. Ana tam̄an ga pan inu, sape “Poga, okilia olavia. Visae olavia monar okania. A nesape nevisa van ko sanini, pogos naña okania, yoko ologe kiki e logom̄a vañisi, ana siraunia, yoko ologe melkalka e mopom̄a.”

¹⁰ Ana nemlavia nakania, ana kiki e gou pañisi. Ana nesinom pae, ana sanena naña pisa, naña sur nene melkalka, kila kare m̄epeu pañisi. ¹¹ Yoko, visena pitomi si pan inu yam tai, sape “Yoko ve sa ga nene narui, komin navisawalena tañena la asike ga wa naña yoko monar oto ovisawal sina, naña apisayu p̄egas nen yolai lala, purvanua punu ga, yaru na visena tañena la punu ga, a p̄arin supe la naña asike e yomarava.”

11

Yar la lua na iilaaren visen kiena ne Ntewa

¹ Ana e pogos nene amligan kiai tai te lum̄au, asape neva nela totou na yo la ea. Asape, “Ova e yum̄a wa m̄ana Ntewa, ola ruru kana totounena na keviu pa sanape, a ola totou na wonta naña sike loyum̄a ea, a oulo m̄ena yeririna la naña akila ke lotena e yo nene, sane m̄a tol via. ² Ana kana pupia yo naña m̄eke vanua, naga ve ola re kana totounena, komin yum̄a wa nene kom̄asa yar la naña pe ape Yu re poli la yoko akusia. Wolawa la nene yoko aim ataulu pupia kumali wa nene Yerusalem, yoko aim loyum̄a ayalor kar ga ea sa naña la lelela, ana yoko akila ga va tol kupario ve lualima yam vari va lua [42]. ³ A pogos naña asike e nene, yoko yar lalua naña asuññal m̄arera asike e kiau visen lelaga aim añalivi. Lalua

ayen ga kulupak sa naþa m̃ala kul-sota, a yoko avisawal kiau visena e siarena na kupario la nene va tol luasa, naþa kana legiena nena tol manu ve taaga ponotia ve lua lualima yam orai [1260].”

⁴ Yar lalua nene visena wa kiena ne Ntewa pisayu la nakonua rui, naþa pisayu sape purolip lalua asum̃a ga, pona naþa pisayu kem-raþe na kantel lua, naþa luoka ga asm̃al asike e marana ne kieta Ntewa naþa naga pe suþen yomarava wetelu. ⁵ A visae yar tai kilali naþa kila viowa va lalua nene pogos tai, yoko kapi kilia molue e logola, yoko kilia kilapel ruru nena kiela nasinekar lala. Nane mrapa ne nanene naþa visae yar sinenan sape kilam̃ar la, yoko naga ga kan ke sina kiena marena narui.

⁶ Lalua nene kiela nam̃areraena ke-viu liu, naþa akilia akilawo sinapane metava vena yua taþatete kove e pogos naþa apisawal visena kiena ne Ntewa, a akilia akila wii lala imi ve kuruta, a akilia akila naþa sur viowa kar ga imi pona pogos m̃arera imi kila kare yomarava e pogos ya naþa lalua asitom asape akila.

⁷ Ana lalua nene, lalua ave navisawalen sanene vano tol pogos naþa lalua akila yum̃aena na sanene þisi. E pog nene narui, yoko pupia sur mal viowa naþa m̃eke tano e pulukapi molue vamin lalua, a yoko kiena nam̃areraena taulu la luwoka, kilam̃ar la. ⁸ A yoko akoven tasnela m̃eke likan mrapplepa e pupia pulkumali naþa naga pulkumali m̃a nena naþa kiela suþe naga m̃ena am̃em̃aria meta e lak torovia. E nene, naþa e þelaga na visawanen suria, apisa kia na kumali naþani, pogos tai asape kia na kumali marua viowa naþa Sotom, pona apio asape Isip. ⁹ Tasnela mom̃a ga e yepisun sanene yoko þegas nen yeririna lala, pona lus lala, pona visena lala, pona purvanua la aim avisu la, yoko avisaluþar la ve asinla re vano-o

tol legien ve telu komsusa. ¹⁰ A pogos naþa apisusu m̃a tasnena yar mare lua nene pano-o yoko apisa karela paþisi a apitalia kare la þisa. Yoko asitom̃al naloge viowaena lala naþa navisawalena lalua akila pimi pa yar na yomarava lala, ana yoko akekara na akekaran naþa lalua nene amare pa rui, yoko akila pupia þaþagena a yoko awarwar si nalaena lala van la vanonia.

¹¹ A pogos naþa legiena telu nene komsusa þaro pae, pe asin re luwoka poli wa, la amilan ga lagi na malena tai molue kome Ntewa pitomi tol maren lua naþa ne, kila si la ga luwoka asum̃al aþanarla asum̃al asikena. Pogos naþa yar la apisuia, amarau na amarau, ¹² a pe yam piavi re poli, amloge pupia visena la kom ma e peni pitomi, þisa pan lalua, sape “Poga, amlua avam metava narui.” Ana la ga luwoka apa metava veraga, akus lul lala apa atol ma e peni, naþa kiela nasinekar lala apisu sane asum̃alu wowe ga asikena, logola suwowo ga rui apis re si poli.

¹³ A e ke e pogos nene, pupia yem-ninu, naþa kila lepas nen pul kumali nene komþas, yum̃a make ga akekapil apororowa make nenaga, a yeririna la naþa amarmare e yemninu nene tol manu olua. La naþa amal ruru ga asum̃aga la apisu ke sur nene, amarau kar þan wa, ana apisu sane popon la ayeluar ga Ntewa nae peni komin kiena pupia m̃areraena naþa la apisu kilale ga na wa.

¹⁴ Yemninu nene sur sane pupia naloge viowaena na lua þaro narui, kana yam telu nena pere wa, yoko naga ve ve piavi re na imi.

Kumasua na olua mielu: pogos na liþereena, naþa kana naloge viowaena m̃arera maro na teloka nanene

¹⁵ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene narui kila pulgo la moki apisasawal ke pupia visena

la ma e peni, amieluar Ntewa apisa sanini, asape

“Nagane narui yo punu ga naŕa sumo sike vatanon suŕe viowa na yomarava nini, la asike vatanon kieta Suŕe Ntewa narui, lalua kiena Navisaarena, a yoko naga ve ŕarin suŕen vano-o taŕatete ŕisi pogos tai.”

¹⁶ A nasumonena mēna la lualima yam lua pa vari [24] amio la, naŕa atotano ateke e lelela la naŕa pa metava, akinai tano vamon Ntewa, amlotunia, ¹⁷ asape

“O Ntewa keviu naŕareraena na mava, ko naŕa osu nakonua rui, ko naŕa osike nagane, ko naŕa ope na pogos la ne pimi ke ne.

Mepisa potena pan ko paŕisi wa, komin naŕa oŕarar kioŕna pupia ŕareraena rui, nagane narui osuŕalu ŕarera e kioŕna nasuŕenena.

¹⁸ Purvanua make ga na yomarava nini sumo na sinela kar ko, ana pogos na kilologiaen kioŕna sinekar van la narui.

Nagane kana pogos naŕa yoko oliŕere yar mare lala, a yoko okila kare yeririna la naŕa akila kare kioŕna yomarava.

Ana kioŕna yar na yuŕaena lala, naŕa navisawalena lala, amio kioŕna li nalelagaena wa lala, a la naŕa apatanon ke kioŕna kia, yoko awar kiela nalaena wo la e pogos nene, pe sur koren ga naŕa ape yerkawa lala e kioŕna yuŕaena, pona pe ape yerkawa re poli.”

¹⁹ Ana e pogos nene apietavan yuŕa wa mēna Ntewa ma e peni e marana yeririna lala, a aŕal pias nen navisaluena wa mon mēga. Amilan ga yo pe taŕena veraga, komin naŕareraena kiena ne Ntewa sike ea, naŕa yekarpla e yo punu ga, amio polilu tera, yo mēaga,

yemninu, a pupia mras nen yua aes kekapili.

12

Sira nowo amio pupia nopi tai

¹ Nepisu manene ke sur nae peni lala wa, ana nemilan ga pupia kile tai. Naga sira tai, naga kus mrae, mien pe mēna kulgota, suŕal sike e kupario, a karo na ŕarina, verue lualima taaga pa lua [12] sike ea.

² Sira nene mēŕena, ana mloge piowa mlokai na mlokai, komin kiena kupario ŕisi narui, lavis waria.

³ Nepisu manene mā sanene, pupia surmali taŕena molue ma e peni, naga pe namarauena manene laa. Naga pupia arman nopi tai, pivaga, ŕarin olua naŕa amien karo na ŕarin suŕe olua sike e la, a lamāliu mēna sike e ŕarila, make ga tol lualima. ⁴ Ana noŕal ga sur naŕa kuŕin kesina sane, ku plan verue la mokliu akekapil akowowo yo tano e yomarava. Ana sur viowa naŕani pimi suŕalar se maran sira nene, naga sitom ruru rui sape sa sira nene war sisi, karmā ke veraga.

⁵ Suŕna sanene pano-o sira naŕa ŕarlua narina, pe yermēne. Ana Ntewa sinenan sape sisi nene imi ve ŕarin suŕe vena uarar pototo e limana vena ve suŕen yeririna na yomarava lala, ana pogos naŕa sur mal viowa nene pe tol re sisi nene poli wa, ana akuslua veraga, akuslua pa ma puna ne Ntewa māe kiena pupia lele na totanoena. ⁶ Ana sira nene marau, pure pa tapolou e yomema, e yo tai naŕa Ntewa kila ruru pe lelana, ana pa tapolou e yo nene, apisuar ruru naga e legiena moki, legiena tol manu taaga ponotia lua lualima pa orai [1,260].

⁷ Ana e pogos nene pupia mara tai kapur ma e peni. Par navisi nene Maikel amio kiena navisi lala, akila mara amio pupia nopi naŕani, ana naga mēna ga amio kiena navisi lala akila mara ŕarera paŕisi

pan la. ⁸ Akila m̃a mara sanene pano-o, tol naṗa nopi nene, kiena naṃareraena ṗisi, ana amio kiena navisi lala amloru apito tano. Ana akila kare la paṗisi, amla nakoena pan la, aṗar plan lelela ma e peni petan la. ⁹ Ana pupia nopi naṗani, akovenlua nena ma e peni veraga pitomi e yomarava, naga amio kiena navisi lala.

Ana e poglis nene nepisu kilale ga pupia arman nopi nene na wa, naga ke ga naṗa kus maran lom̃ara nanua sumo narui, naga yar sur naṗa asape Yermare, pona Yermare Lego, naṗa nanagane naga ke na wa, naga ṗere yomarava nini wetelu kuspall ke mrapa silaga.

¹⁰ Ana siraunia, nemloge pulgo tai pio ṗar make yo ma e peni, sape

“Nagane na natamaliaena kiena ne Ntewa sum̃alu, puriukawaena kiena ne Ntewa tauluia, nasuṗenena kiena ne Ntewa pimi m̃alivi, naṃareraena kiena ne kiena Navisaarena pimi m̃alivi, mon metavan make suria.

Yar viowa nene naṗa sum̃a pisa kare mratava puna Yesu, akovenlua naga rui.

Legiena a lemalo sum̃al ga sike e marana Ntewa kilali naṗa visawal mlamulen viowa kiena ne yeririna lala,

ana nagane narui, akovenlua naga rui.

¹¹ Nalelagaena la mokliu naṗa pe asitom re si kiela malena la poli,

pe amaraun re si marena poli, ana la asm̃al m̃arera m̃a pano-o ataulu yar viowa naṗani,

a ya naṗa la apuarar ke e limala vena akila mara amio, naga kuruta kana Narin Sipsip ga, amio visena lala navisawalen kiela lelagaena e Yesu.

¹² Ataulu yar viowa nene rui, sane nagane ma e peni, amio la

make naṗa asike ea, akilia akekara na akekara,

ana la naṗa asike e yomarava pona sive, amloge piowa a monar amarau,

komin Yermare pito tano sike likan la amio sinemimiena naṗa pule manene laa, komin naga kilia sape kiena pogos plas ga teke na, lavis naga ṗisi narui, ana sirag manene laa.”

¹³ Visena nene yar tai pisawal ma e peni, nemloge pae, ṗisi na noñal nopi nene pisu kilale naṗa akovenlua naga pito tano e yomarava, ana sinena mimi laa narui, naga pisaar m̃arera sape yoko monar tol sira naṗa ṗarmare ga narina na yerm̃ene nene na wa. ¹⁴ Naga pa m̃areran si pa sira naṗani, ana milan ga amligan kupen lua pa sira naṗani, sa naṗa kupen pepaum̃a, vena ka va tapolou e yo tai e yomema naṗa akila ruru pa rui vena avisuar naga ea. Naga pa sanene narui pupia nopi nene taṗatete si tol naga e yo nene, asape yoko naga sike e yo nene pogos ve piavi towe m̃aga naṗa kas tai, siraunia kas ve lua, ṗisi komsus nen kas si tai.

¹⁵ Ana nopi naṗani pisu sira ka pano, naga kilia ga sape taṗatete si va war po yo, naga sinen mimi laa narui, plamolue mliluan pupia womie tai vena werelua sira nene va talilunia. ¹⁶ Pupia wii nene mlau pano, lavis tol sira naṗani, ana amilan ga yomarava sinen miye sira naṗani, miila naga naṗa porotano purṗa veraga pikepaia sa naṗa pupia logona, sinomlaun ga wii naṗa nopi nene mliluania. ¹⁷ Nopi pisu narui, nagane kiena sinemimiena pimi piowa laa narui, ana mligan sira naṗa sike na, sape vanon ga narina taṗena lala, nane yeririna la naṗa asuṃa ataveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, sane la naṗa apuarar ke visena kiena ne Yesu m̃arera.

¹⁸ Pisa pa sanene narui, pano amio kiena pupia sinemimiena, panon kila mara amio tařena la nene.

13

Surmal viowa řesa, nařa molue e sive, nopi mla namareraena pania

¹ Pupia nopi mialoro pitove, sumal sike yepas nen sive. Ana pe piavi re poli, nomal ga surmal tai molue e sive paminia. Yar nařani naga řarina olua, a kana lamaliu tol lualima, a e kana lamaliu la peve taaga karo wa na řarila kiena ne řarin suře lala telan sike ea. A e piame-nala la peve taaga, asiri kia tai sike e la, nařa na viuelena nawarnena kareen Ntewa. ² Surmal nene, nomal pe tařena ga, naga sane sape ve sa towe ma laion, komin logona sanena laion, ana lana varoka sane lana surmal tařena nařa pea. Ana naga pimi sumalu sike e nopi nařani, a nopi mla puriukawa pania, kila naga pe řarin suře e kiena lepasa, tamnan namareraena make ga pania.

³ Ana nepisu veve ruru surmal nařani amio řarina lala, nomal řarin tai pupia piakapila na magka tai meke ea, keviu pařisi. Pogos nařa řar magka nene, naga pe na marena ga, ana yar na yomarava la amilan ga nařa akila ruru pimi maosina, ana kila narui apilon kiela sitomena lala apim amlelaga e yar mal nene, ataveve ke naga.

⁴ Sanene, la akekaran manene laa surmali nene, ana pogos nařa apisu nopi mla namareraena pania vena imi marera manene laa, akekaran pařisi, amlotun nopi, a amlotun yar mal nene nařa suma la. Apisa sanini, asape "Ane kilia taulu kieta yar mal na kilaen mara nene pogos tai? Nagane pe yar re si tai nařa marera manene torokin naga poli."

⁵ Ana pogos nařa yar mali nene pimi marera ruru sanene, siar vena kila kiena napiowaena lala.

Naga suma kila ke kiena visena na vilaveena lala, suma piuel kar ga, a suma miyuma ke amio kiena namareraena viowa, a kila ma pano tol kupario lualima yam vari pa lua [42], sane kas telu komsusa. ⁶ E pogos nene, naga suma řarnena kare Ntewa, piuelin ke kiena kia, a suma koven ke visena viowa pan peni amio yar wa la nařa asike ea. ⁷ Puriukawa nařa amla pania, torokin naga kila mara va va nalelagaena wa lala, vano-o kilia taulu la, a namareraena nařa naga řar ke na, torokin nařa naga ve suřen yolai make ga, yeririna make ga, visena make ga, amio purvanua make ga. ⁸ Naga kilia ve suře ma sanene vano-o yar make ga na yomarava nini yoko avatanonia, ana lařasa yoko tařatete avatanonia, a naga nene la ga nařa siar e nasiena yomarava pimi, kiela kia asiriar sike loyuma e tus na malena kiena ne narin sipsip nařa amemaria.

⁹ Ko nařa visae ologe visena la nene, visae kiligama toma ga, popon ologe kilale ruruia. ¹⁰ Nalelagaena nařa vena akusvinaun ga e kiena purvanua vena va yuma kiela, naga yoko monar va ga narui. A naga nařa na teluaen kolmekina e playu na kilaen mara, ee, yoko playu na kilaen mara monar te ga kolmekina narui. Visae pogos marera tai sanene, yoko li nalelagaena wa lala monar asumal marera amio kiela sitomena viayavi lala, monar amasisu ma vano-o awar ro ea ava atol luasa.

Sur mali viowa na lua, nařa molue e porotano

¹¹ Ana siraunia nepisu ke sina ga sur mal viowa tařena tai, naga molue e porotano pam. Naga kana lamaliu na řarina lua ga, sa ga narin sipsip tai, ana pogos nařa pis, pulgona sa ga nopi nařa sumo.

¹² Ana surmal na sumo tamnan na lua nena yuma amio kiena

nañareraena m̄arera make ga, naga kila m̄a pano-o yomarava amio kiena yeririna make ga la amlotun surmali na sumo nañani, naña p̄ar pupia magka na marena ga yoko m̄ao sina. ¹³ Ana na lua nene asuñã akila ke pupia kile lala amio pupia sur na ilanen lala, pano-o akila tai naña kap molue ke ma e peni pitom e yomarava e maran yar la naña apisu ke ne. ¹⁴ Ana e kile la nene naña naga kila ke ne e kia kiena ne sur mal na sumo, naga suñã pisa kotalia ke yeririna na yomarava lala, p̄ere la apa ape wowe laa narui.

Naga pisawal pan la sape ate nono kiena ne surmal nene, naña playu sia ana mal si moñã ga. ¹⁵ Ana amiyuñãen pae, amla m̄areraena pan surmali na lua vena kila nono nene kilia yuveve, akilia vis, a amla m̄areraena pania vena kilia weñar yar ai naña pe kekaran re vatanon naña lotun nono nene poli.

¹⁶ A amio m̄ena nanini, naga m̄areran make la ga vena awe tatu se limala marua, visae peraga, e piamenala. Yaru kar ga lala amio yerkawa lala, a la naña limala korena ga amio la naña limala pule, a yar la naña amiyuñãe, amio kiela nasumonena lala, la make ga awar tatu nene. ¹⁷ Visae tatu nene ve su re e la, tañatete aul sur tai e yuñã na wilwiliena, a tañatete awilwilin sur tai va yar tañena.

Tatu nene naña awe se e la, molue kome kia kiena ne surmali nene, naga marana na kiena kia.

¹⁸ Ko naña oulo tus nini monar omanmarua ruru e yo nene. Visae ovisu kilale make suria, yoko okilia olual marana na kia kiena ne yaru lala, ana apuloviraviran marana na kia na surmali nene, añal tol lualima yam orai pa orai, pona sa naña lañasa asape, orai orai orai [666].

14

Narin Sipsip amio la naña atol

14:1 Nakilol 7:3

manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000]

¹ Nekira ke sina pa yam tai, noñal tavie nae Saeon m̄eke ga vamon inu, a ma e luasa noñal Narin Sipsip suñal sike ea, naga amio kiena pupia p̄ina na yeririna tai. La asiri kiena kia amio kia kiena ne arimana Ntewa sike e piamenala, a la moki pañisi, kana marana tol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000].

² Ana pupia m̄aagena tai kom ma e peni pitomi, taulu naña sive p̄anpo e piame pona polilu tera. Ana nemiaogonia, nemloge ga naña añe kita la amiyelu, ³ a la asuñal asike vamon yo wa, e marana ne yar mal la vari nene amio nasumonena lala, amiyaun ke yauena viu tai. La tañena la mokliu naña akekaran yauena nene pañisi, la sinelan m̄ena asape ayaunia, ana akilayon p̄elea. La ga naña akilia ayaunia, nane p̄ina na manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari nene, naña apul plan la petan yomarava rui. ⁴ La ke naña pe akilali re piowa amio sira yam tai poli. La apuarar ruru kiela malena mekik ruru po silaga, a ataveve ke Narin Sipsip nene va e yo nape naña naga va ea. Yeririna la mokliu naña asike ne, ana la ke naña apul plan la petan tañena la narui, a la akilala apim sane mras p̄esa nalaena va Ntewa amio Narin Sipsip.

⁵ La nene pe visokanen re tai molue kome logola poli, pe sur viowa re nena tai sike e kiela malena poli.

Navisi la telu

⁶ Ana e poglis nene, noñal navisi tai moñã kaka ke e yo punu ga ma metava. Amla lologena wo naña ve uro re pania, vena naga kilia va lologon va e yo punu ga va yeririna na yomarava lala, vena va tol purvanua make ga, yolai make ga, a visena make ga. ⁷ Naga pisawal

ke pa e yo punu ga amio pulgona naŕa keviu, sape

“Amiu avatanon Ntewa, avisirlua kiena kia, komin naŕa kiena aora na liŕereen yomarava m̄alivi rui.

Alotun naga naŕa sii sinapane, yomarava, a sive amio purŕes nen wii lala.”

⁸ Ana siraun na nene, navisi nalua taveve pimi naŕa naga piovion ke sape

“Pupia pulkumali viowa naŕa Papilon naga mlor rui!

Naga pa mla ntewa naŕa pe pe lelaga re poli, a ŕere plan yeririna mokliu naŕa apa ape wowe amio, la sa ga yar na ve torogen ga lala.

Nanagane, pupia pulkumali nene pimi piowa rui amio kiena nono lala.”

⁹ A yam si tai, navisi na telu taveve la pimi, pisawal manenea sape “Yoko yar la ve moki naŕa akinai vena alotun yar mali viowa amio kiena nono, a yoko yar la ve moki naŕa ataŕan awe kiena tatu se piamenala pona limala.

¹⁰ Ana yar naŕa kila sanene, yoko naga m̄ena ga mun e piala naŕa pulen kuruta namunena naŕa melkalka na pupia sine-mimiena kiena ne Ntewa. Yar na sanene, mapulukapi lumene lege kare tasnena e marana navisi wa lala a e marana Narin Sipsip.

¹¹ Ponoyom̄e na kiela naloge viowaena yoko molue lue e kapi naŕa taŕatete mare pog tai. La naŕa amlotun ke Sur mal Viowa, apatanon kiena nono, amio la naŕa aŕar ke tatu na kiena kia e tasnela, la taŕatete atol yo wo na va ruru laena, ana yoko ayum̄aen ga loge viowaena ko legiena a kolemalu nalue ga narui.”

¹² Nakoena nini naŕa navisi pisa m̄arera paŕisi, ana kana kinasa sape

ita li nalelagaena wa lala monar tesum̄alu m̄arera temio kieta sitomena viayavi. Monar telogear navisaluaena lala kiena ne Ntewa, a silaga monar teve lelaga e Yesu.

¹³ Ana nemloge visena tai molue ma e peni, sape “Nanene visena tai naŕa yoko osirilua, naŕa sape, siar nagane vano, la naŕa yoko amare, naŕa kiela malena su ruru sike e limana Suŕe rui, yoko awar pupia navisa ruruena.”

Visena nene ŕisi, ana nemloge Ninuna tam̄ania, sape “Ee, la nene yoko kiela yum̄aena wo la avam metava amio la, a nagane yoko taŕatete si ayum̄ae narui, la atol kiela navaruruena wo rui.”

Navisi la telu apito aŕar kinanena naŕa marua e yomarava nini

¹⁴ Nekira si pano, ana lul yuwowo tai m̄eke ga vamon inu, ana nom̄al yar tai, sane Narin Yeririna, totano teke e lul nene rui. Totano teke amio karo na ŕarila kiena ne ŕarin suŕe lala e ŕarina, naŕa amiyum̄aen e kol, a e limana tarar ke uknaep tai naŕa mal paŕisi vena teen kras nen kinanena lala. ¹⁵ Ana navisi taŕena molue e yum̄a wa, pio ke naŕa teke tano e wos nen lul nene, sape “Poga, osum̄alu, otar kiom̄a playu ova osiar yum̄aena. Kinanena la naŕa sike e yomarava amarmarua rui, nagane pogos na teen narui.” ¹⁶ Ana naŕa teke tano e lul sum̄alu, silin kiena playu pa e yo kar ga e yomarava, te kinanena la naŕa marua sike ea.

¹⁷ Ana navisi taŕena molue e yum̄a wa ma e peni, naŕa naga m̄ena ŕarar ke kiena playu naŕa pe uk, naga m̄ena mal na mal.

¹⁸ Ana navisi ke sina tai pitomi, naga naŕa pe navisuaren pulukapi, ana naga ŕaro e wonta pimi pio taŕena naŕa mlarar ke playu, sape “Pogaga, ko m̄ena ga, pogos naŕa oto okila kiom̄a narui. Otar kiom̄a playu oto owar punu kilis nen kerep la nene teliv e yomarava nini viora, ote polo

mras la naŕa marua telan sike e kilisa.”

¹⁹ Ana navisi naŕa mloge, teran kiena playu e yomarava, pito ŕarpolo mras nen kilkerep e yomarava, koven la e lele na winplanen was nela naŕa asike vanua e pulkumali. ²⁰ Ana nasinemimiena kiena ne Ntewa kilapel la ga, pumumu kare la pano-o kuruta mlau ŕarpoyo, mlau pimi keviu sa ga womie, kokonia make purvanua wetelu merorol pa tol kolmekin yaru, pano pano kilamarala plasania.

15

Navisi olua amio pog viowa maro olua

¹ Nepisuveve ke sur la ma e peni wa, ana pe yam piavi re poli wa nepisu pupia kile taŕena naŕa pe pupia sur na ilanena paŕisi, nane navisi la olua, naŕa la aŕar maron pog viowa la olua. La maro sanene komin naŕa visae la awar ro pae, nane kila sane pupia nasinemimiena kiena ne Ntewa yoko ŕisi ruru nenaga. ² Ana noŕal pupia yotop tai, meri ga pano ŕeke na sa ga sive, ana naga kap ŕeke ea, ana pila na pila. Ana e lepas nen yo nene, nepisu yar la mokliu asuŕal asike ea, a la nene, naga yeririna make la naŕa ataulu yar tetan, la ataulu kiena naŕareraena, a la ataulu puriukawa na marana na tatu naŕa aŕe sike ea, naŕa yar nene ŕaria sane kiena kia nowo tai.

La naŕa atauluia, asuŕalu asike amio kiela kita lala naŕa Ntewa ŕar pan la, ³ ana asuŕa aŕe ke kita la naŕani, la asuŕa amiyaun ke kiela yauena tai naŕa yauena kiena ne yar na yuŕaena kiena ne Ntewa naŕa Navisawalena Mosis, ana nagane pimi naŕa apio asape yauena kiena ne Narin Sipsip. Yauena nene pa sanini, sape

“Akee Ata Ntewa na Mareraena kioŕa yuŕaena la akerkeviu paŕisi, apowo paŕisi, ko ope ŕarin

Suŕe kiena pog make ga, kioŕa ŕelaga la mesmesu a ape lelaga.

⁴ Ko ope Suŕe, pe yar re nena tai naŕa ve maraun ko re.

Pe yar re nena tai poli naŕa ve vatanon re kioŕa kia.

Ko ga ope na wa kemua lelaga, ana yolai make ga monar akinai tano alotun ko,

komin nagane, sur mesmes la naŕa ko okila, lala aŕaliv apim amerarava ruru e kilamaran yeririna na yomarava la rui.”

⁵ ŕisi na nekira ke sina ga pa loyuŕa ma e peni ana noŕal pulutava na yuŕa wa lala suwowo ga sike na. Nepisu sane silparpara na tapolen nena nanua sumo akutarar kome yomema pimi, naŕa amligan ruru navisaluaena kiena ne Ntewa sike ea. ⁶ Apike pae, ana navisi la olua amolue ea. La amiyen kulmrae urmi la naŕa amekik ruru po, apilavila, a atelan kulka naŕa amiyuŕaen e kol ŕaro e yerela. Ana amial apim, amio pog viowa olua naŕa aŕar ke ne.

⁷ La apim asuŕal asu narui yar mal la vari tai nene kian piala naŕa pe kol olua pan la, tai kus tai, tai kus tai, naŕa apulen ga nasinekar kiena ne kieta Ntewa naŕa sulue na sike ne.

⁸ La akuspae, ana komin pupia naurarena na naŕareraena kiena ne Ntewa sike e yuŕa wa nene, kapiu ŕar punu yo paŕisi, kila yar taŕatete va loyuŕa. Ana suŕa sanene pano-o tol naŕa pogos viowa olua kiena ne navisi la olua nene ŕisi ruru nenaga.

16

Pias nen nasinekar kiena ne Ntewa olua naŕa puleule nenaga

¹ Ana nemloge visena ŕarera tai molue ma e peni pa pa navisi la olua nene, sape “Nagane, pogos na yuŕae kiamiuena narui. Ataron plan pias nen nasinekar kiena ne

kiamiu Ntewa veve taaga vito e yomarava.”

² Pisa pae, ana navisi na sumo pa taron plan kiena piasia pito e porotano, ana kana wii nena mlau pa kila magka wa la molmolue kalo tas nen yeririna la naña aña tatu na sur mal viowa sike e yepela, naña la amlotun ke kiena nono, añar kare magka pano-o pisa amloge sinelalaea pano-o pañisi.

³ Yoko navisi na lua towe taron plan kiena piasia pito e sive, ana kana wii mlau pito tol sive kila pimi pe kuruta sane na yar mare, a sur mal la naña sike ea amarmare make nenaga.

⁴ Yoko navisi na telu taron kiena piasia pito e wii lala naña amlau, ãarar purp̃es nen wii lala, ana kana wii mlau pitove kila la m̃ena apim ape kuruta veraga. ⁵ Ana nemloge visen tai pitomi e navisi nene naña pe ãarun ke wii na yomarava lala, naga sape

“Ko na osike m̃a na konua rui, a osike nagane, ope Nawa, kiom̃a nakoena la nene añarera manene laa, ana kiom̃a naliãereena mesmes ga.

⁶ Lelaga naña yar na yomarava lala, añemoñar kiom̃a yar wa lala, akila kuruta na kiom̃a navisawalen la mlau, ana omla maran ke sina pan la pogaga, naña m̃ala wii namunena ape kuruta make ga.”

⁷ A visen taãena si molue m̃ena e wonta, sape

“Ntewa na meta manenea, pe lelaga pañisi, kiom̃a naliãereena lala amesmes ruru nenaga, ape lelaga pañisi.”

⁸ Yoko navisi na vari taron plan kiena piasia pito e mrae, ana kana wii kila mrae yo pisun manene laa, kilia lege yeririna na yomarava la sane kapi. ⁹ Ana amloge yepisusun, yepisun kekan la pano-o apiuelin kare kia kiena ne Ntewa pañisi. Akilia ke asape naga mligan ke nakoena la nene pimi, akilia

m̃a asape naga visae sinenania kilia visaluãaria, ana yepela mavin ga vilon laena, asape taãatete avatanon naga, a taãatete aieluar naga pog tai.

¹⁰ Yoko navisi na lima taron plan kiena piasia pito e pupia lele na totanoena kiena ne sur mal viowa nañani, ana kana wii mlau pito kila lepas wetelu na kiena nasuãenena, yo malolo make nenaga. Yar la amloge piowagan nakoena nene p̃isa, akarar purmenela la pano-o, ¹¹ apiuelin kare Ntewa nae peni komin kiela yepelalaea a kiela magka wa lala, ana apisaluãar ga, asape taãatete nenaga avilopu la e kiela naviowaena.

¹² Yoko, navisi na orai taron plan kiena piasia pito e pupia wii naña mlau, kiena kia Yupretes, ana kana wii nena mlau pito ãartaãe wii naña mlau ke ne pimi mema nena ga. Nanene kila narui ãarin suãe na purvanua make lala na lepas naña mrae ãarpo yo ke ea, pe kiela mrapa narui, vena waroen yo ea aimi amio kiela yar na mara lala.

¹³ Ana nom̃al ninuna viowa telu naña sane prok, naña tai molue e logona pupia arman nopi, tai molue kome logona Surmal Viowa, a tai molue kome logona navisawalena na visokanena. ¹⁴ La telu nene, ninuna ne yermare la telu naña asuãa akila ke kile lala, a asuãa aãaro make puna ãarin suãe na purvanua lala na yomarava, aãerela apim lele taaga vena akila ruru make suria komin pupia mara naña yoko kapur e pupia legiena maro naña Ntewa na mava pisaar rui. Ntewa pisayu legiena nene rui e kiena visena tai, naña sape

¹⁵ “Avisuar amiu, yoko nom̃alivin amiu vinau ga, yoko ailan inu sa naña visae yar na vinauena tai imi.

Yar naña kon ruru kiena sur lala, naga su ruru ke narui, a tavolo ke ga wa, vena suñate inu,

vena imimi lua mevano, yoko wo van vaḗisi.

Ana yoko laḗasa ailan sane yepela ve sinas ga akiriri tetai, amawa vaḗisi e pogos nene.”

¹⁶ Ana nomāl pog na mara na legiena maro pimi ḗarpoyo, a nina la nene aure ḗarin suḗe na yomarava la ava lele taaga, nane e yo naḗa visena na Epru sikia sape Amāketen.

¹⁷ Yoko navisi na olua taron plan kiena piasa, ana taron plan ga pitomi metava e yepesinas na mēke ne. Ana visen tai molue kome yo wa na totanoena loyuma e yuma wa nae ma peni e pogos nene, pion manenea sape

“Nagane pogos na luas nen sur make ga.”

¹⁸ Ana yekarpla siar e yo punu ga veraga, ḗarar kana polilu ne la naḗa atera, a navioena lala a maagena lala. A ḗarar mēna, pupia yemninu, yemninu ma pano-o pa piowa manene laa sa naḗa pe yar tai pisuli re yam tai poli wa, siar e naḗa yar mal e yomarava pimi tol nagane. ¹⁹ Ana yemninu nene kilaḗa porotano, kila pulkumali lala na purvanua make ga teliv e yomarava nini piora amloloru, a kila pupia pulkumali naḗa Papilon purḗa lepas telu.

Ntewa suma sitomāl ke yo nene, ḗarar kiena napiowaena lala, ana kila karepel manene paḗisi torokin nena kiena ḗelaga naḗa kilakila ke ne, kila naga mun e piala naḗa pulemagan kuruta na muneḗa na māreraena na kiena nasinekar. ²⁰ A ḗarar yemninu nene, narin purvanua la apureure apano akokovio, a tavie la nanua asmāl asu ne, amāl la re si poli. ²¹ Aes yua la meta e sinapane amloloru sane pupia kilavaru lala, a monar yeririna la naḗa asike e yomarava. Amloge manene laa piowagania, apisu naḗa

sur viowa nene mārera manene laa, pano-o asma apisalele kare Ntewa.

17

Sira viowa teke tano e surmal viowa

¹⁻² Ana e pogos nene navisi tai pimi, naga na navisi la olua tai naḗa akus ke piawi pias olua nene. Naga pimi mesmesun in ga, pisawal sape “Otaveve inu. Yoko nekipian ko e pupia pulkumali viowa naḗa Papilon, naḗa mēke e naḗa pupia wii la mlau ke ea. Pulkumali nene miyumaḗe piowa ga, sa ga sira na mrapa tai. Naga sa ga ḗarin suḗe na purvanua taḗena apa akila ke kolau pania, a sa naḗa mēna kuruta na munen kila sitomena kien yeririna na yomarava la apa apiowa laa narui. Ana oimi, yoko nekila ko ovisu ya naḗa yoko imi mālivia e pogos naḗa yoko naga war ruru kiena nakoena napo.”

³ Ana navisi naḗani pimi ḗerelua ninuu, mligan inu nesike e yomema tai. Ana nepisu sira tai totano teke meta e purwolu na puluk tai. Sur mal nene pivaga make ga, naga ḗarina olua, a kana lamāliu lala tol lualima, a e yepen make ga asiri kia viowa lala navisaleleka-reen Ntewa. ⁴ A sira naḗani, naga miyowau paḗisi e kulsota la naḗa amemaena a apivaga, a apaia kare yepena lala e mrakotal lala, a e pitaliga lala, a e sur la naḗa pe kol, a e kilavaru la naḗa merarava po naḗa kana kilavaru ne pa metava paḗisi, amio sur la naḗa asike loyuma e mratamelilivi. Naga mlarar ke piala tai naḗa pe kol, a piala nene pulen ga kiena ḗelaga viowa lala amio kiena kolau. ⁵ Asiri visena tai sike e piamenana, pe visen wan ga tai, visena naḗani naga sane kia tai, naḗa pisa sanini, sape

“Papilon naḗa keviu, anenane sira na mrapa lala,

purþes nen þelaga la naþa ape koro-
raki e yomarava.”

⁶ Nepisu manene mña sira nene sanene, nepisu kilale sane mun wii ana maran telivi, a pe komin re naþa mun kuruta na munena poli, ana komin naga mun ke kuruta kana li na lelagaena wa lala, nane la naþa aþmemoþar la komin naþa ataveve Yesu. Nepisu sira naþa sanene narui, yepeu þili na þili!

⁷ Ana navisi pisa pan inu, sape “E, ya ne kila omila manene sanene? Osuwa, yoko nevisa meraravan van ko na wa. Sira nene, þarar purwolu puluk naþa teke e wos nena, a þarar þarina olua a kana lamaliu lualima, suri la nene kala kinasia sumã ga, a yoko nekila ovisu kilale ne.

⁸ “Purwolu puluk naþa opisu ne, naga mþeke kemua nakonua rui, ana naga pe su re si nagane poli. Ana e pog tai naþa pimi ke ga wa, yoko molue si vetan pulus naþa mþeke e nagane, yoko vanon marþanun kiena nakoena. Ana e pogos nene, yoko yeririna na yomarava la naþa asike ga wa, yoko avisu purwolu naþane. Nane la naþa siar e nasi-iena yomarava pimi, kiela kia pe su re e Tus na Malena poli. Pog naþa avisuia, ailan vaþisi, komin akilia asape naga sike kemua na konua rui, yoko pe su manene re si yam piavi poli, ana siraunia, naga molue sina.
⁹ A yar naþa pe manmarua ruru po, yoko naga kilia visu kilale ruru kinas nen sur la naþa yoko nevisa.

“Nasumo, þarina la olua. Kana kinas, pisa pulkumali tai naþa sira nene pe suþenia, kunus olua sike ea. A kunus la nene, la mþena kala kinas sumã ga, naþa sape pupia þarin suþe la olua asumã ga. ¹⁰ Tol nagane, þarin suþe la lima nene aþis rui, a tai sumãl sike nanagane. Tai mþena ga pe mþalivi re poli wa, sike ga wa, a pog naþa imi, yoko su towe laa ve piavi na wa.

¹¹ “Ana purwolu puluk mþena, naþa suþes nanua a nagane pe mon re si poli, nanua sumo naga mþena þarin suþe la olua nene tai. Naga la ke tai narui, ana yoko wasuþe sina sane þarin suþe na orelu tai. Naga pe yerkawa sanene, ana pe sur koren ga, komin yoko naga mþena þisi, va war kiena nakoena mþarera.

¹² “Sur taþena na vike meraravanena, nane lamaliu la lualima naþani. Nanene kala kinasia nane þarin suþe si lualima. La nene pe asumãl re poli wa vena ave suþen kiela lepas lala, ana yoko akila ga kiela yumãen la na wa e pogos na purwolu nene sumãlu. Yoko ave suþen pae yomarava nini amio, ana nane naga pe na yam plas ga, sa ga aora taaga.

¹³ “La lualima naþani, la taþatete akila kiela yumãena lala, ana la ape nakilaen ga yumãen kiena purwolu puluk nene, vena kiela namareraena iila naga, vena kila naga imi ve keviu la sane. ¹⁴ Yoko la punu nene aim veraga vena akilali mara amio Narin Sipsip, ana taþatete atauluia. Peraga, ana yoko naga taulu la, komin naga ke narui naga pe suþe kien suþe lala, naga pe þarin suþe kien þarin suþe lala, a kiena yeririna nowo lala, nane la naþa naga pio la, naga mligan plan la, a la nane ave lelaga e naga.

¹⁵ “Sur navisa meraravanena taþena, naga wii lala amio sive lala naþa opisu sira viowa nene naþa towar la ke ne. Kala kinas, naga yeririna la naþa asike e yomarava, amio yolai lala, a purvanua lala, a visena lala.

¹⁶ “Ana siraunia, purwolu puluk nene amio kana lamaliu lualima, yoko yepel mavin sira viowa naþani. Yoko asumãlu akila imi viowa van vaþisi, naþa ayen plan mþana kulsota lala ve plamonþe e maran yar lala, a yoko akan make kana kilamþiu lala ana okoven kana puriu lala vito kapi kekania.

17 “E mrapa ne nanene naþa yoko akila va sira nene, tepisu sane torokin nena nakoena naþa Ntewa pisawal e kiena visen tai nanua sumo rui, sinenan sape sira nene monar waria. Naga ga mligan e kiela sitomena lala amio purwolu puluk nene, vena akila sanene vana.”

18 Ana navisi naþani kila make kiena visena e poglis nene, sape “Nane navisa meraravanen sira nene narui, naþa naga pupia pulkumali naþa pe suþen þarin suþe taþena lala e yomarava.”

18

Pulkumali viowa naþa Papiilon mloru

1 Yoko, nepisu navisi taþena molue ma e peni pitomi tano. Naga pe navisi m̄arera tai kiena ne Ntewa, pitomi þarar pupia nam̄areraena, a kana nategoliena kila yomarava pilavila. 2 Naga pio e pupia pulgo tai naþa pisawal sape

“Pupia pulkumali viowa naþa Papiilon, mloru rui.

Nagane, yo nene pimi pe uña tai m̄ana yermare lala a pe yo tai naþa ninuna viowa la atapolou ea.

Manu make ga naþa akila ke þelaga na kororak viowa lala, la m̄ena añe m̄ala ponovi sike ea.

3 Naga pa þere ntewa la naþa pe ape lelaga re poli, a þere yeririna taþena la apa ape wowe amio, la sa ga yar la naþa amun wii þarila telivi. Sa ga naþa naga pa þere þarin suþe na purvanua taþena lala, apa akila kolau amio, a yar la naþa amiyum̄aen ke kilavaru e yomarava telivi pi-ora, la ataulu kilavaru namname paþisi e yun̄aena viowa lala na pulkumali nene, pano pano-o apim ape yar na sur moki manene laa.”

4 Navisi pisayu sanene þisi, ana nemloge visen taþena kom ma e peni pitomi, pisa sanini, sape

“Kiau yeririna lala, o! Popon aurmatan yo nini vilaga,

visae peraga, naga warar amiu ava e kiena mlamulena viowa lala,

visae peraga, naga warar amiu m̄ena ava e kiena nakoena lala.

5 Kiena mlamulena viowa lala ponpolo m̄aga pa tol ma e peni, a Ntewa taþatete sinen þesan naþa naga kilaroro kiena navisaluaena yam via.

6 Popon ga naþa alamaran si naloge viowaena vania sa naþa naga kila pa yar taþena lala,

popon aul maran vania va yam ve lua e ya naþa naga kila rui.

Wii melkalka naþa naga kila yar taþena la amunia, popon akokonia ruru m̄ana piala ulemamaga.

7 Nanua, kiena nalogewoena e kiena malena meme ga, naga keviu paþisi, ana yoko vilon imi ve naloge viowaena e yepe lalaea lala amio tagiena lala.

Ana nanene na pere ke na wa, komin naga pilaven ke kiena sitomena na wa, sum̄a pisa ke pania, sape ‘Ke, in na nepe þarin suþe sira sanene, neto ruru na neteke ne. Sur make ga po manene laa pan inu, ana taþatete nena neve sa letano tai naþa pe kiena sur re poli, taþatete nena netagin naloge viowaena pogos tai.’

8 Ana naga, e legiena ta ne pimi ke ne, yoko sur viowa la kila kare ruru naga veraga. Yoko marena, warar tagiena, amio viso, a yoko kapi kekalele kare naga.

Naga pe sitom re sur poli, ana Suþe Ntewa naþa yoko liþere naga, kiena nam̄areraena naga keviu manene laa.”

⁹ Ana navisi pisa sanini, sape “Parin suŕe make ga na yomarava nini telivi piora, la naŕa apa amlotun ke ntewa lala na pupia kumali nene, yoko avisu kilale naŕa naga mlor rui. La ke narui naŕa sane apa akila ke kolau amio, apa amloge po amio naga e kiena malena wo pano-o, pe asitom re nena sur tai.

“Ana pogos naŕa mloru, kana kap la naŕa kekan ke ne piuyu pa metava, nanene narui yoko sinela viowagan vaŕisi, yoko ataginia.
¹⁰ Yoko avisu nakoena la naŕa naga suŕa ŕaria, yoko kila la ŕena asiar ayuyuwawa. Yoko asu la gar perina akira avisusua, avisave ‘Ake, pupia Páilon, pulkumali namareraena, sinemimi miye ko paŕisi.

Lelaga naŕane, osu ruru ŕa pano-o, ana e aora taaga ga nene omal kionŕa luasa, omloru, oŕisi nenaga.’ ”

¹¹ A ŕarar ŕena, yar na stoa lala e yomarava wetelu yoko atagi a sinela yea, komin naŕa pe yar na ulen re si kiela sur la poli. ¹² Nanua sumo, akila kiela waa lala pulen ga tegaki nowo lala, sane sur la naŕa amiyuŕaen e kol ŕarar selpa, amio kilavaru na kupito naŕa pupia kilavaru, amio sur naŕa sike e mrakiav, a kulmrae la naŕa kala marala la powo, a lak la naŕa ponotaninu, a sur la naŕa amiyuŕaen e maluen elepen, pona elak lala, pona e pototo lala, pona e kilavaru lala, ana nagane, kiela yuŕaena na tauluen kilavaru la nene apim amlolor make ga. ¹³ A e legien nene, yoko yar la ve aul re si sur na kilaen kinanen lala, sa naŕa ŕaki lala, ŕarar mrasil lala, pona yago lala, puluyavi na kilaen kilaparavi amio kona lala, ŕarar ŕena sur na munen lala sane kuruta na munena. Yoko yar ve ul re si sur la ne sane ponotaninu a sirveve na mras nen olip, a sur na tauluen kilavaru la ea sa nanua sumo, sane puluk, sipsip, wosi ŕarar kana sur naŕa

ŕerewerea. Laŕasa nanua sumo apuliwilin yar lala apim amiyuŕaen korena ga pan yerka wa la sane, yoko ve akila re si narui, komin pogos naŕa pupia pulkumali nene mloru, yoko yuŕaena toko narui, ana yar taŕatete si taulu kilavaru na visuaren kiena malena.

¹⁴ E pogos nene narui, yoko avisayu yo nene, avisave “Ko sinomŕan osape owar mrasnoŕa la naŕa ve kerkeviu ve moki, ana naga pe marua re poli wa, kekapil make rui.

Nanua, ko na lumoŕa pule ruru nenaga, kionŕa sur la punu ga po tanea paŕisi wa, ana nagane kokovio make nenaga, taŕatete nena yar tai visu si sur wo tai e ko narui.”

¹⁵ A yar na wilwilinen sur la nene, naŕa la ataulu kilavaru la mok li e rui, yoko asumal ga asike perina akira vano, ailania a amaraun nakoena naŕa pupia pulkumali nene suŕa ŕaria. Yoko sinela ye vano-o vaŕisi, ¹⁶ yoko atagin vaŕisi, avisave

“Ake, pupia kiamimi pulkumali, mesitom ko paŕisi wa.

Nanua sumo ko na omyowau ruru po paŕisi wa, oŕar kotal a na kolmekimŕa la naŕa pe kol piataliga la ŕar punu yepemŕa lala, ana nagane na ko na peraga narui, kap mare.

¹⁷ Sanapen na kionŕa pupia sur mok la nene kovio ga e narin aora taaga ga sanene?”

A yar lala na uararen ŕeligas nen waa la naŕa nanua aŕarwar ke tegaki lala, ŕarar kiela yar na yuŕaena lala, amio la naŕa akomkom ke e waa, pona ataulu kilavaru e sive, la ŕena asumal ga asike perina apisu manene ke yo naŕani. ¹⁸ Pogos naŕa kana kap ne la piu, pa ke ma e sinapane, yoko avisasa yo nene avisave

“Lelaga o, pulkumali nene na yo ta nene naŕane,

e yomerava nini yo tai pe sa re si nene poli.”

¹⁹ La asitom sanene, a amloge piowa, akoven kare posnoyavi e þarila þisa, atagi, asape

“Ake, kiamimi pupia pulkumali, piowa pan ko paþisi wa.

Ko na opulen ga kilavaru, ana memiyumãe e kiamimi waa lala, moþar kioṃa tegaki lala, pano pano-o imimi mēna ga momãl kilavaru naþa miila imimi,

ana nagane piowa narui.

E pogos plas ga nene, ana opim ope yo na kovioena ga.”

²⁰ Ana pogos naþa pupia yo viowa nene mloru sanene, visena tai molue kom ma e peni, sape

“Ma e peni, pupia kekarena a loge-woena.

Amiu nalelagaena wa lala, a nalolopena lala a navisawalena kiena ne Ntewa, amiu akilia aieluar naga vaþisi, komin naga mliþere sira viowa nene rui, kila maran si pania komin napiowaena la naþa kila pan amiu nanua.”

²¹ Ana e pogos nene, navisi tai pimi kawelua pupia kilavaru tai, kusyaun pa metavan þarina koven pito kopo sive, talilu pito kovio. Siraunia navisi naþani pisa sanini, sape

“Pupia pulkumali viowa naþa Þapilon nanene narui, yoko akoven lua va ve sanene, akila naga loru vena taþatete si kilia sumãlu pog tai.

²² A ko Þapilon, visena na van ko sanini, sape

yauena veraga amio yuka lala, yoko taþatete yar tai loge si e ko, yar na kilaen yuṃaena lala, yoko taþatete si tai se ko pogos tai, a yoko ve m̃aagena na vilien re si kinanena lala.

²³ Yomerarava na kapi vivaga lala taþatete si tegoli kioṃa yo lala,

a yoko taþatete si ologe visena na kekarena kiena m̃ee amio sira

m̃ee naþa atalopa mare ga na wa.

Yar na kilaen kioṃa kilavaru lala, e yomarava nini pe tai torokin la re poli,

a nam̃areraena kiena ne kioṃa kimi lala a kioṃa navisokanena ga lala kila oþere sitomena kiena purvanua taþena lala apa ape wowe.”

²⁴ Nane tepisu naþa Þapilon nene, naga pe yo tai naþa pe purþes nen napiowaena manenea. Navisawalena ai pona nalelagaena wa pona yar taþena naþa aṃem̃ar la komin naþa ape kiena ne Ntewa, ana kala kuruta la mlau e porotano na pulkumali nena, naga ke nene narui, naþa kila naliþereena a nakoena kiena ne Ntewa mloru ea m̃arera manene paþisi.

19

Pupia kekarena ma metava komin naþa ma e peni taulu make suria

¹ Siraun naga nene, nemloge pupia þina ma e peni apion manenea, asape

“Potena pan kieta Ntewa!

Tamaliena, urarena a m̃areraena naga taaga ga kiena.

² Kiena naliþereena make ga ape lelaga a amesmesu paþisi.

Sira na mrapa la nene anela naga piowa ga,

kiela na kolauena la akila yomarava pimi pe kororaki paþisi, ana Ntewa mliþere naga rui.

Ana naga mla pupia nakoena tai pania komin kuruta kana kiena yar na yuṃaena la naþa mlau.”

³ Asumã amlolokai m̃a sanene, ana asikol ke sina ga, asape

“Potena pa Ntewa! Kapi kekan ke kororaki la nene rui, yoko kana kapi nena viu lue ga va metava narui.”

⁴ Ana nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] amio sur mali la vari akinai e marana ne Ntewa naþa totano teke meta e kiena yo wa, ana amlotun ke naga. Apionia, asape

“Po paḗisi! Potena pan keviu!”

⁵ A visen tai molue ḡena e yo wa naḗani, pisa sanini sape
 “Kam na yar na kilaen yuḡaena kiena ne Ntewa, amiu yerkawa lala a yeririna kar ga lala, kam make ga naḗa amlogear naga, nagane kana pog nena napo naieluaena.”

⁶ Ana nemloge sina pupia ḗina naḗa pio naḗa kiela ḡaagena sa naḗa sive ḗanpoia mumu, sane polilu. La asape
 “Potena pania!

Kieta Suḗe Ntewa na Mava, naga taulu make sur rui!

⁷ Teieluar naga, tevisirlua kiena kia, tekekarania. Nagane pog wo na kilaen ḗaḗagena na talopaena kiena narin sipsip narui.

Wona na sira paia ruru naga su ruru ga sike na,

⁸ a amiyowauia ruru naga e kulmrae viu wo lala, apowo a amerarava paḗisi.”

Ana kulmrae nowo naḗa miyuwowo ne naḗa wona narin sipsip na sira miyenia, naga kana kinas toḡa ga, kana kinasa sane yuḡaena wo la naḗa nalelagaena wa lala kiena ne Ntewa la akila rui.

⁹ Ana navisi naḗa sike amio inu e pogos nene pis pan inu, sape
 “Yoko nevisa kionḡa visena tai vena osirilua e kionḡa tus nene. Visena sanini, sane yar naḗa yoko avio naga vena naga ḡena va e kinanena na ḗaḗagena na talopaena kiena Narin Sipsip, yoko naga loge wo na wo vaḗisi.”

A sikol sina visena nene, sape
 “Naga visena lelaga tai kiena ne Ntewa naḗa pe lelaga paḗisi.”

¹⁰ Ana nemloge naga pisa sanene pan inu, nekinai pania, nesape nelotunia, ana naga pisaluḗaria. Pisape
 “Toko, ve okila re sanene van inu! Monar olotun ga Ntewa naga taaga.

In na nepe kiena yar na yuḡaena ga, sane ko, a sa ḡena wolai taḗena la naḗa apiawa ḡarera ke e visena lelaga lala kiena ne Yesu. A po paḗisi naḗa amiu asuḡa akila ke sanene, komin naḗa purḗes nen kinas nen navisawalena lelaga make ga naḗa apisawal nanua pimi, naga Yesu ga ne, amio kiena visena lelaga la naḗa apuarar ke ḡarera.”

Yar ḡarera naḗa kus wosi na miyuwowo

¹¹ Ana e pogos nene, ma e peni pietava pan inu, nekira pa loyuḡa, nepisu wosi yuwowo tai naḗa po paḗisi suḡalar ga sike na, a yar ḡarera tai naḗa kusa totano teke ea. Naga ke narui naḗa kila mara suwo napiowaena, pona pogos naḗa kila kiena naliḗereena, ana naga miyuḡae nena mesmes paḗisi. Yar nena, apio kiena kia asape Parin Suḗe Lelaga Naviawaena. ¹² Ana kiena kia taḗena ḡena tai asiri sike ea pe yar tai kilia re kana kinas poli, naga taaga manene kilia. Kilamaraena pilavila sane kap naḗa pivaga, a e ḗarina miyen ke karo na ḗarila kiena ne ḗarin suḗe lala. ¹³ Naga miyen ḡena ḡana kulkota viavi tai naḗa aputon pito e kuruta vena kila ve maran la ea, ana naga kiena kia si tai na naḗa asuḡa apio naga ea, naga sanini, asape Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁴ Ana e pogos nene, ḗegas nen yar na mara lala nae ma e peni, amiyowau ruruia e kulmrae yuwowo a akus kiela wosi yuwowo lala, asuḡa ataveve ke kiela nasumonena nene apano. ¹⁵ Naga ḗere la apano, kiena visena molue ke kome gona sane playu na mara naḗa mal ga lepas luwoka, naḗa yoko te plan purvanua na yomarava la akekapil. A siraun naḗa yoko naga taulu la, yoko naga suḡalu ve suḗen la, a naga ḗuarar ke plaki e limana, pototo tai naḗa urmi. Nakoena ḡarera ya naḗa sinemimiena kiena ne Ntewa na

mava ligan va yar la akusia, ana yerkawa ne nanene narui yoko naga war imi m̃alivi.

¹⁶ Ana naga kiena kia taṣena sike ga wa, naṣa asiri e m̃ana kulkota a e lana, sape

“Parin Suṣe kiena ne ṣarin suṣe lala, Yerkawa kiena ne yerkawa lala.”

¹⁷ Nepisu navisi tai suṃalar sike na naṣa yepisun tegolia, naga pion pa manu lala naṣa akaka ke metava ne, sape “Ei, kam punu ga aim lele taaga e pupia ṣaṣagena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Kam manu na kanen tata lala, yoko ve ve piavi re ayuṃaen kinanena tai torokin amiu nenaga, naṣa tas nen yar mare lala kiena ne nasinekar kiena ne Ntewa. Parin suṣe lala, pupia yerkawa na mara lala, yar m̃arera lala, wosi na mara lala, amio la naṣa aṣerela ke ne, amio yeririna kar ga lala la naṣa ape yerkawa pona ape yar ve torokaki na yuṃaena ga lala, la make ga asuṃalu vena akila mara va Ntewa, ana naga taulu la kila moṃar la pa ke ne.”

¹⁹ Ana nepisu surmal viowa amio ṣarin suṣe na yomarava amio kiela ṣegas na kilaen mara lala, apim amiyuwon vain la ke lele taaga. A sinelan asape akila mara amio naṣa kus ke wosi yuwowo ne amio kiena yar na kilaen mara lala.

²⁰ Ana asape akila mara narui, ana yar viowa lala amilan ga naṣa lepas kiena ne Ntewa asuṃal veraga apa atarar kiela na sumonen luwoka naṣa atarar ruru la nenaga, nane sur mal viowa amio navisawalena naṣa pisosokan ga ne na pe yar naiilaena e kimi lala a sur nailanena lala. Sumo, naga miyuṃaen sur la nene pisa kotalia ruru nena yar lala naṣa ṣere kiela sitomena pano atam̃an am̃e tatu na sur mal viowa pa e piamenala, apa amlot wowe pa kiena nono.

Ana la atarar ruru nena nasumonena luwoka na ṣegas viowa nene,

ana akuwanpran luwoka pito e pulukapi naṣa mumu ke ne.

²¹ Ana taṣena la pe akila re mara poli wa, amilan ga playu na mara tai molue kome gona naṣa kus ke wosi yuwowo ne, pa sanene, pa sanene, te moṃar kare la amarmar pa ke ne. Ana taveve ya naṣa nepisuia, manu na kanen kilam̃iu lala apim atewowa tas nen marena la naṣani, akan pano-o meṣela la puleule.

20

Apiar Yermare pa tol kas manu taaga [1000]

¹ Ana nepisu navisi tai molue ma e peni pitomi tano, mlarar ke ki tai e limana, ki na pulutava na pulus nen marena naṣa pito na pitove pe luas re poli, a amio ki nena, ṣarar m̃ena sen m̃arera tai. ² Ana naga ṣere mesmesun pupia nopi nene, naṣa pe yermarua lom̃ara naṣa Yermare naṣa Yermare Lego, pa tarar ruru m̃arera, piar ruruia e sen, pisaar sape yoko mon m̃a sanene va tol kas manu ve taaga. ³ Ana kutarar naga amio kana sen naṣani koven pito e pupia pulus naṣa pito manene tano ne, ana kotawea, kiar ruru m̃eke ea, vena yar viowa nene ve va re si kilali yeririna lala na purvanua wetelu, va tol naṣa kas manu ve taaga nene warovia. A kiena m̃areraena tapatete ṣisi make na wa, komin naṣa siraunia, e narin pogos tai ve plas ga, yoko naga kilia molue vena kila ke sina ga ṣarina yam tai.

⁴ Ana nepisu yo wa lala, amio la naṣa atotano ateke e wos nela, naga la naṣa apisir plan la rui vena akilia aliṣere yar lala. A nepisu m̃ena ninun yar la moki naṣa asuṃa ga amio la, nane yar ṣes la naṣa amologon Yesu amio visena wa kiena ne Ntewa, ana ateroro kolmekilania. La nene pe amlotun re sur mal viowa nene poli, pe akinain re kiena wonta poli, a pe aṣar re kiena tatu e piamenala poli, pona e limala, ana

Ntewa kekaran la, kila la amal sina vena akilia asumal amio Kristo vena avisuar yo punu ga va tol luas nen kas manu ve taaga nañani.

⁵ Naña amal si sanene, naga pogos ðesia naña yeririna lala amal si petan marena, ana la ga nene atolia. Taþena lala naña amare ga asike na wa e pogos nene, la nene yoko atol ga kiela malena na wa e kana nalua nena, nane e luas nen kas na manu taaga nene. ⁶ Navisa ruruena wo kiena ne Ntewa sike e la naña amal ðes sina vetan marena nene, naña la na kiela malena pe wa ruruia. Marena na lua taþatete nena tol la, ana yoko la ayuñae sane la ape yar wa kiena ne Ntewa, ape yar wa kiena Kristo, a yoko naga visir plan la avisuar yo amio naga e kas manu ve taaga nene.

Yermare, kana luas

⁷ Ana pogos naña kas manu ve taaga nene þisi pae, yoko Yermare kilia molue sina e lele nakoena naña sike ea. ⁸ E pogos nene, yoko naga va kar ga e purvanua punu ga e yomarava nini, visa kotalia si yar lala, a yoko naga werepran pupia þegas lua nene aim ve taaga, nane yer Koko lala amio yer Makoko lala, vena aim si ave taaga vena akila mara va yeririna lala kiena ne Ntewa. A visae þegas lua nene aimi ave taaga, la ave moki na ave moki, sane mras nen none la garo losi.

⁹ Ana apureviraviran ruru la sa naña li na kilaen mara lala, amial vera ga akusro yomarava apim atol yo Yerusalem, yo naña Ntewa kekaran paþisi, naña naga yo kiena ne kiena yeririna la naña asike ea. Ana amiervivi ruru nena pupia pulkumali nañani, asape sinelan siaren mara narui. Ana amilan ga pupia kap tai molue veraga kom ma e peni pitomin la, kekan la pano-o kekan make la nena ga. ¹⁰ A Yermare, naña naga pisa kotalia la sumo rui, akoven lua naga pa e pupia pulukapi naña mumu ke ne,

nane kapi mña nena naña akoven surmali viowa amio navisawalena navisokanena lalua apa asike e rui. Ana la telu nene yoko akus naloge viowaena e yo nene ko legiena a kolemallo, vano vano-o ve uro re.

Naliþereena maro kiena ne la naña pe amlelaga re poli

¹¹ Ana nepisu pupia yo na liþereen yar lala, naña miyuwowo na miyuwowo, amio suþe keviu naliþereen yar lala totano teke metava ea. Kiena naurarena kokonia ruru make yo nene, kila porotano amio sinapane la luwoka aþure apevenin plan la apano akovio. ¹² Ana nepisu pupia þegas nen yar la tai, naga yar la naña amare nanua rui e yomarava, pupia yerkawa lala a yar kar make ga lala. Ana apim amalivi e nañani vena asumal ase marana ne suþe keviu naliþereen yaru. Nepisu tus laþas pike þa sumã ga, ana apa akus ke sina taþena, naga asape Tus na Malena, ana naga mña apike. Ana apisu vevea asape alual ya naña asiriyu sike e tus nene e lepas kiena ne yar mare la nene, ana la peve taaga akus kiela nakoena taveve tus la nene. ¹³ A yar mare la nene, amio mña la naña amarmare asike e sive, amio mña la naña amare apa asike e yo nalogeen viowa rui, la make ga aimin si naña aliþerela taveve kiela yuñae lala.

¹⁴ Ana amlipere yar mare la nene pano-o þisi, asumalu akus sur lua nene naña marena amio mña yo nalogeen viowa nene, ana akovenpran ga luwoka veraga vito e pulukapi. Ana marena naña yaru la atol e yo nene, naga asape marena na lua. ¹⁵ A a si naña pe amal re kiena kia sike e Tus na Malena poli, naga ke narui akoven mña naga vito e pupia pulukapi.

21

Pulkumali viu naña Yerusalem

¹ Ana siraun nene, nepisu peni viu amio yomarava viu amālivī, komin peni nasumo amio yomarava nasumo amio kana porotano lala a kana sive nena, akokovio make nena rui. ² A nepisu pulkumali wa wo nene, Yerusalem viu, molue kom puna ne Ntewa ma e peni pitomi tano e yomarava. Nepisu naṣa apaia ruru po wa, sane sira tai naṣa amiyowauia po paṣisi imin vena akila talopa amio wona.

³ A e pogos nene nemloge visena wo tai molue ma e peni, pisawal sanini, sape

“Nagane, Ntewa sinenan sape sike amio yeririna lala na yomarava, sinenan sape kila māna uña sike pu la.

Yoko aim ave kiena yeririna lala, komin naṣa yoko naga amio la lue narui, yoko naga imi ve kiela Ntewa lelaga.

⁴ Wamarala make ga, yoko naga yumuplania, yoko marena pona tagena pona yepelalaena pona naloge viowaena, la nene peraga narui, komin naṣa pogos marua nakonua la ṣaro pano pa kovio rui.”

⁵ Visena nene ṣisi, ana yar wa naṣa totano teke metava pisawalia, sape

“Ee, lelaga paṣisi ṣan wa! Yoko in na nekila make sur la imi ve urviu sina!”

A naga sikol ke sina ga pisawal nena pan inu, sape

“Nanini yoko nevisa visen tai van ko naṣa pe lelaga nena napo, naṣa okilia owasine ruru nena, a popon osirilua.”

⁶ Ana naga pis mā ga, sape

“Kiau yuñāena make ga, nekila punu ruru nena ga!

In na in ṣesia a in maro, in na nasiarena a naluasia.

Yar naṣa loge moto karia, yoko nevio māna wii tai e purṣes

nen wii na malena, nela vania mun korenan ga sanene.

⁷ Yaru naṣa kiena malena ṣaro e pog mārera lala, suñal mārera suña vano-o taulu viowaena, yoko naga tol navisa ruruena lala sane kiena lalimana. Yoko nesuña neve kiena ne Ntewa kemua lelaga, yoko noure naga imi ve naruu.

⁸ Ana yar viowa lala, la mēna yoko atol kiela lalimana lala. Nane yar sur la naṣa pe apiawa re mārera e in poli, naṣa pe amlelaga re poli, kiela ṣelaga pioyowa paṣisi, amēmar yar taṣena, akila piowa amio sira pona yermēne, aṣar kimi, amlotun nono, ape yar navisokanena. La ke nene narui yoko ava atol marena na lua, nane e lelela ke napo narui, nane pulukapi naṣa pe ponoyomē, naṣa mēwo ṣele ga.”

⁹ Visena nene nane ṣisi ne, ana navisi nasumo la olua nene lala tai, naṣa aṣar ṣias nen sur olua na loge viowaena maro la olua na yomerava, pimi pio inu. Sape “Oim ke ne sumo wa, yoko nekila ovisu sira va talopa, nanene wona Narin Sipsip.” ¹⁰ Ana ṣerelua inu nepa ga e ninuu, ana imimi lua mepa metol pupia tavie tai metava. Imimi lua mesuñalu mese yo nene narui, kipian inu e pupia pulkumali wa naṣa Yerusalem, nepisu sina nomal naṣa molue ma puna ne Ntewa ma e peni pitomi ke tano.

¹¹ Pitomi ke sanene narui, naurarena kiena ne Ntewa suña puleule, kila tego paṣisi, sa naṣa sur tai naṣa pilavila ruru po paṣisi.

¹² A kana pupia kove nena miyervivi nenaga, pa metava na pa metava, a pupia pulutava lualima yam taaga pa lua [12] sike ea, naṣa kana navisi la peve taaga apisuar ruru la māga. A pulutava la make ga, tai kia sike ea, tai kia sike ea, naṣa kia kiena ne lus nae Israel la lualima yam taaga pa lua, ¹³ naṣa pulutava telu sike

lepas na lagawa, telu sike lepas na lagi pasipuruia, telu sike lepas na mrae molue ea, a telu sike lepas na mrae pito tano ea. ¹⁴ A pupia kove nena suñalu sike e kana pupia kemrañe nena tol lualima yam taaga pa lua, asiri kia sike e peve taaga, naña kia la nene kiena nalologena la lualima yam taaga pa lua kiena narin sipsip.

¹⁵ Ana navisi naña imimi lua mesun ke ne, naga kus ke natotou viavi tai naña kol e limana, vena va lual totou na pulkumali nene keviu sanape, amio kana kove nena a kana mratava lala. ¹⁶ Kove na pulkumali nene, lepas varoka piavi maran taaga, ana navisi pa mla kana totou nena, taulu tasme manu lua [2000]. A mla mña totou na yepasia siar tano pa tol metava, maran taaga ke sina ga e kana lepas la vari nene. ¹⁷ Pisi na pa pisu kana kove, mla totou na kana merorol nena, polo kana merpu ne lala pa taulu nena lualima yam orai [60] veraga. ¹⁸ A kove nene pe amiyumñen re e kilavaru kar ga la poli, ana miyumñen e kilavaru tai naña kana marana la po pañisi, a pulkumali yepas make ga lala amiyumñen ga e kol, mekiki po na po, pilavila po na po pañisi. ¹⁹ A pupia kana kemrañe na kove nena, la mña ga apaia ruru la amio kilavaru la naña powo, naña tai amiyowa e kana kilavaru naña maran taaga sanene, tai mña amiyowa e kana kilavaru naña maran taaga sa ke ga, pano pano-o tol make kana kemrañe lualima yam taaga pa lua nene. A kia kiena ne kilavaru lualima yam taaga pa lua la nene, sanini. Nasumo, kiena kia saspas, na lua kiena kia sapaia, na telu, naga kalseton, na vari naga emrol, ²⁰ na lima naga satonik, na orai naga kanelion, na olua naga krisolaet, na orelu naga perol, na ovari naga toñas, na lualima naga krisopres, na lualima yam taaga pa taaga naga sasin, a na maro naña lualima yam taaga pa lua naga ametis.

²¹ A kana mratava lala, la make peve taaga ape pupia perel peve taaga. Ana nepisu mña pupia mrapa na pulkumali nene, naña naga amiyumñen make nena e kol, po na po, pilavila pañisi.

²² Ana sur tai naña nemilania, nomape yoko nelual pupia yumña wa tai meke likan pulkumali wa nañani, ana nekira nomal re tai poli. Yo nene na pe yumña re na sanene poli, komin Ntewa na mava amio narin sipsip, yar la apa amlotun la e yo punu ga silaga. ²³ A nomal naña e pulkumali nene naga mrae amio kupario pe tego re e poli, komin narin sipsip naga sane kana yomerarava nena, naurarena kiena ne Ntewa kila yo make ga asike ga e yemlagi silaga. ²⁴ Purvanua tañena lala yoko ayal e kana pupia yomerarava nena, a sur wo ya la naña pupia pañin suñe tañena na purvanua lala añar mña pe kiela, yoko awar van Yerusalem viu nene, sane kiela nalaena lala. ²⁵ Yo nene yemalolo tañatete yoko imi e pogos tai, kila sanene pupia kana mratava ne lala kilia suwowo ga suña silaga, ²⁶ a naurarena a sur wo lala na purvanua tañena lala yoko asumña aim lue ga loyumña e silaga. ²⁷ Ana e lepas na sur la naña pe mekik ruru re nena poli, yoko tañatete nena tai va loyumña e nene pogos tai, a yar ai naña kila yumñaena naña na mawaena pona na visokanena, yoko naga mña ga tañatete va loyumña ea. La naña navaen loyumña, naga la ga naña kiela kia, narin sipsip siri sike loyumña e kiena Tus na Malena rui.

22

Purñes nen wii na malena

¹ Siraunia, navisi kilologia purñes nen wii na malena pan inu. Nepisu kana wii wo nena, merarava na merarava, mlau siar e yo wa kiena ne Ntewa naña Narin Sipsip sike ea. ² Kana wii ne mlau pano, kana yo naña mlau pa ea mlau nena pa likan

pupia mrapa na pulkumali viu naþa Yerusalem. Wii na malena nene mlau sanene pano, a purþes nen lak na malena lala asumal asike lepas luwoka. Laki la nene apo paþisi, komin naþa aþar mrasa e kupario make ga, yam lualima yam taaga pa lua [12] e kas taaga. A mas mena lala, apowo paþisi, komin naþa akilia akila ruru maiena kien yolai na purvanua make ga na yomarava.

³ Sanene, yoko þelaga viowa la kiena ne Yermare na kila kareen sur make ga, yoko e pulkumali nene naga peraga narui. Narin sipsip sike e yo wa kiena ne Ntewa e yo nene, a pulen ga kiena yar lala naþa kiela yumnaena, amlot lue ga e silaga. ⁴ Asike ga lavisinia, a asiri kiena kia sike e piamenala. ⁵ E yo nene, pe yemalolo re si poli, yo merarava make silaga, a pe yomerarava na kap vivaga re tai poli, pona mrae. Peraga, Suþe Ntewa ga pe purþes nen yomerarava naþa tegoli ruru ke yo nene, a naga þere kiena yeririna la naþani, pisir plan la ape þarin suþe na visuaren sur make ga.

Nawasuþeena kiena ne Yesu

⁶ Ana navisi naþa pis pan inu, sape “Sur la naþa opisuia pona omloge, ape lelaga paþisi, a yoko aim ave lelaga make nena napo. Kieta Suþe keviu, naga Ntewa naþa navisawalena na sumo lala amiyumnae e kiena ninuna, naga pitetalia imimi kiena navisi lala mepim momalivin ko vena mekipian ko e sur la nene. Naga kila sanene komin naþa naga sinenan sape kiena yeririna lala monar akilia sur la naþa yoko ve ve piavi re aim amalivi.”

⁷ A visena kiena ne Yesu e lele nene pa pan kiena yeririna lala sanini, sape “Avisuaria! Ve ve piavi re, neimin nomalivin amiu sina. Yar naþa tarar visena la nene marera, naþa apisawal sike e kiau tus wa nene, yoko wo van vaþisi, yoko naga loge wo vaþisi.”

Yoane pis maro

⁸ Inu naþa nepisu sur lala nene, nemloge visena la nene, inu yermarua Yoane. A pogos naþa nepisu make pae, nemloru nekinai e lana navisi naþa naga kipian inunia, nemloge sane sineun nesape nelotunia. ⁹ Ana naga pialuþar inu, sape “Toko, ve okila re sanene. In mena nepe yar na yumnaena kiena ne Ntewa ga, sanene ko omio womla la naþa navisawalena la nanua sumo, amio mena yar taþena la naþa apuarar ruru ke visena na tus wa la nene. Popon telotun kieta Ntewa naga taaga ga.”

¹⁰ A naga pisa mena visen taþena pan inu, sape “Ve owarwan re navisawalena lala naþa sike e tus nene. Pog pimi ke lavis narui, popon yar la akilia ya naþa asma apisa ke ne. ¹¹ Yar naþa yepena ma yagogena, yoko kila kiena þelaga viowa va viowa laa sane, yoko kororaki na kiena mlamulen viowa lala va viowa ve keviu manene laa. Ana yar naþa loge, yoko kiena yumnaena mesmes lala aimi awo vaþisi, yoko kiena þelaga wo lala aim ave wa ruru nenaga.”

¹² Visena kiena Yesu e lele nene, naga sanini, sape “Avisuaria! Nepimin ke naþa ve ve piavi re nenaga nomalivin amiu. Neimi nemio kiau nalaen wo lala naþa powo, naþa yoko nekian plan va yar lala taveve yumnaena wo la naþa akila pan inu. ¹³ Inu þesia a inu maro, inu nasumo a inu nasirau, inu nasiarena a inu naluasias na sur make ga.

¹⁴ “Ve ve piavi re, yoko pupia navisa ruruena imi malivin ruru nena kiau yeririna lala. Apuvan ruru mala kulsota lala, amiyowau ruru rui, ana akilia ava awarpo yo e pulutava vena ava loyuma e pulkumali wa kiena ne Ntewa, akilia ava atol purlaki na malena. ¹⁵ Ana yar taþena la mokliu naþa taþatete avam loyuma. Nane yar la naþa

asumãa apa kar ga sane lokul lala, amio la naþa aþar kimi, amio la naþa ataþa kolau amio lau, la naþa amẽmar yaru, la naþa amlotun nono lala, a la naþa sinelan asape akila þelaga lala na visokanena.

¹⁶ “In na Yesu, nemligan navisi nene pimin vena visawal visena la nene van ko, vena okilia ova ola va kiau sumãare make ga. Navisaarena naþa apisaar asape molue kome lus kiena ne yermarua Parin Suþe Tepet nanua, in ne nanini. In na nepe verue naþa Melag, naþa pisawal ke sape lavis yelagi imi warpoyo narui.”

¹⁷ Ninuna ne Ntewa mloge visena nene, pisawal pa Yesu sape “Pogaga, okilia oimi!”

Sira naþa na talopaena amio, sape “Ee, popon oim narui!”

A yar ai naþa loge visena la nene, popon naga m̃ena visawalia, visave “Ake Yesu, visae oim ga rui!”

Yar naþa loge moto karia, avietava vania vena kilia vam loyuma. Yar naþa sinenan imiena, yoko naga kilia tol m̃ana wii na malena, sa naþa kiena nalaena tai naþa pimi ga sa ga nene.

¹⁸ Ana neviþa visena m̃arera tai van amiu naþa yoko aloge visena lala na visawalena lala na tus wa nene. Visae yar tai sukol si visen taþena tai to metavan naþa sike pa rui, yoko Ntewa kila naga war naloge viowaena make ga naþa tus nene pisa ke pa rui. ¹⁹ Pona visae yar tai lalua si visena laþas naþa sike pa rui, yoko Ntewa lalua si lalimana vetania naþa sike e purlaki na malena, yoko naga taþatete tol sur wo la sa naþa tus wa nene sape asike loyuma e pulkumali wa.

²⁰ Naga naþa pisawal visena la nene, pisape “Sa ke nene narui. Ve ve piavi re, yoko neim nom̃alivin amiu.”

A sitomena kiena ne yeririna kiena ne Ntewa lala, asape “Visae ve sa nene, wo vaþisi. Awis Yesu, oim vilaga!”

²¹ A visena maro na lepas na sunena na kiau m̃eniena, in yermarua Yoane nemlen nesape yoko lemamienna wo kiena kieta Suþe Yesu sike amio amiu, kam yeririna lala kiena ne Ntewa.

Sanene.